Оссолінсъкі колекції.

CD – диск виконано в рамах угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów.
Zespół (fond) 4.
Zbiór rękopisów Biblioteki Baworowskich

Dział (opys) 1

65. Historica Varia. M.in. Protokoł Transakcji wszelakich i rzeczy różnych poważnych dla zabieżenia próżnowaniu pisanych A. D. 1667 w Zamościu; Reinholdia Heidenstenii de Vita Joan Zamoscii R.P. Cancell. Libri III; Żukowskiego Żywot i Dzieła Tomasza Zamoyskiego (1643).

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

ЛЬВІВСЬКА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. В. СТЕФАНИКА АН УРСР
ВІДДІЛ РУКОПИСІВ
Фонд
ОПИС
Од. зб. Бав-65

1. Loz XI

Nr. 65.

BIBLIOTEKA W.P.

15.

II. A. 10

Manuskrypt hº 9.

Historica varia

PROTOKOŁ TRANSAKCYIWSZELAKICH Y RZECZY ROZNYCH POWAZNYCH DLA ZABIEZENIA PROZNOWANIU PISANY ANNO DNI 1667. W ZAMOSCIV.

REINHOLDI HEI-
DENSTEINII
DE VITA IOANNIS
ZAMOSCII REGNI
POLONIAE CAN-
CELLARII
ET EXERCI-
TUUM
DUCIS
SUM-
MI.
LIBRI TRES.

Ad Illmum Thomam a Zamoscie Zamoyski Capitaneum Knyszinensem Comitem Dnum meum Observandissimum.

Divus Pavens tuus Thoma Zamoski, si homines Publicâ Authoritate inter Divos relatum, hoc Nomine appellare fas est; sed certè cum meritis in Patria et in omni Vitæ actione Divinus omnino Vir, ita et hac Vita excessit, Ut ipsi quidam mortem talem gratulari, Reipublicæ causa summoperè dolere debeamus. Cum enim ad summum felicitatis culmen, et authoritate et opibus in Republ: et rerum gestarum gloria pervenisset, honoribus, annisq; satur, quod paucis contigit: ita in æternas illas Sedes migravit, ut incredibile sui desiderium apud omnes relinquerit. Quare cum illo quidem prædare actum: qui cum omnem Vitam felicissimè transegisset, exacta quasi ætate, felicissimam Vitam multò cum felicissimè morte commutavit. Reipubl: autem, quod eius morte decesserit, seu potius quantum Vulnus acceperit, ea quæ obitum eius consecuta tempora sunt, etiam me tacente cognoscitis. Verum ea vel commemorare, vel deplorare, non huius temporis est. De instituto meo potius quam brevissimè disponam. Tanti Viri memoriam ad Posteritatem efferre, gloriosum inprimis Polonis Nostris existimavi, in qua potissimum nasci eum Deus voluit. Gloriosum enim Nomen Clarissimis Regibus Stephano, et Sigismundo 3tio. Si enim Regum Rex Agamemnon honorificum esse sibi iudicavit, Sapientissimum Ducem Nestorem, Consiliorum suorum moderatorem habere, quanto Vetus utriq; eorum gloriari potest, multo omnibus rebus præstantiorem Nestore Consiliorum suorum, actionumq; administrum sibi obtigisse. Utile denique Universæ Iuventuti Polonæ, atq; imprimis tibi. Cum enim virtutis in animis hominum propagandæ duplex fere ratio sit quarum Una præceptis, altera exemplis continetur: Nescio quomodo, et ad informandos ad Virtutem, et in eadem homines, et in eadem homines confirmandos, posteriorem hæc multis modis efficatiorem videatur. Dudum enim præcipiuntur, an præstari possint, dubitare nonnunquam homines solent, qui ab aliis facta cognoverint non modo quin præstari possint, nemo dubitat, sed ad eadem imitanda honestissimæ Gloriæ, æmulandisq; stimulis, Ultro ut plurimum accenduntur. Quibus rebus adductus Vitam, eius et tot annorum Usu, si cuiquam mihi certè, perspectissimam hoc brevissimo scripto comprehendam putavi, quemadmodum autem id, quam brevissimè quod in libris Rerum Polonicarum in modum Historiæ copiosius omnia explicentur. Ad te autem potissimum Illme Adolescens ea mitto, Ut qui non solum opum fortunarumq;, sed multo magis Gloriæ, Virtutisq; Paternæ hæres, et imitator esse debeas. Neq; verò hic verecor, ut perpetua in me benevolentia, multisq; beneficiis eius devincto, Vetus illud quisq; mihi obiciat

BIBLIOTEKA W.P.

Primum enim tam spectata in omni ge-

ta in omni genere Virtus eius, tamq Illustria in Patriam merita extāt, ut qui cum quamvis immodicè laudari moleste ferat, non tamen alium assentationis, quam se turpissimæ arguat invidiæ. Deinde verò nihil hic Panegiricum, neq etiam laudationes scribimus, sed simpliciter narramus. Atq hoc quidem ad reprehensiones, si quæ forte fuerint. Abs te Illme Zamosci etiam atq etiam peto, eo animo studium, hoc meum Summæ meæ in te Voluntatis testem, accipere velis: Quemadmodum tibi, innata humanitas, atq comitus ab eo accipere iubent, qui voluntate atq observantia in te, inter paternos amicos tuos nulli cedat. Soleneij Kal: Martiis Ao a Salute Mundi 1606.

Illmæ D. T. Officiosissimus
Reinoldus Heydestenius.

DE VITA IOANNIS ZA-
MOSCII REGNI POLONIÆ CAN-
CELLARII, ET EXERCITVVM DUCIS
LIBER PRIMUS.

Cogitanti sæpenumero mihi, et causas eius rei animo vequirenti, permi-
tum videri solet, quo fiat, ut cum eadem et natura hominum sit, et vis men-
tis varioq; quâ ab aliis animantibus maxime distant, communis eadeq;
tributa sit: tantum tamen inter ipsorum hominum Vitam actionesq; plerum
interesset: Neq; solum aliis hominibus alij, nonunquam aliquomodo quam
veligui homines, belluarum generi antecellat. Verum in tanta Seculorum
et hominum infinitate, quasi paucissimi omnino cunctis ætatibus, cum
in quâcunq; re præclara, tam maxime in Reipub. administratione,
ipsorumq; hominum societate tuenda, regendaq; excellentes extiterint. Non
enim existimare possumus, quod multis non modo hominibus, verû in-
tegris Seculis, atq; ætatibus Literarum lumen defuerit, propterea ple-
rosq; qui a ligua vel alteris præstiterunt, in tenebris atq; oblivione iace-
re. Est quidem hoc aliquid, Multos enim fuisse dubitandum non est,
quorum cum longè facta præ cæteris eminuerint, quod præcones eorum
nullos habuerint, iisdem finibus, quibus vita, nomen quoq; et memori-
a terminata sit; Sed tamen neq; eorum numerus magnus esse potest,
si cum infinita hominum multitudine comparetur, quæ per Orbem
terrarum sparsa, humi fere strata, nulla se re sustulit. De iis qui-
dem, de quibus literis ad memoriam prælatum est, satis constat. Nullâ
inter omnes Gentem extitisse, quæ in omni laudis genere non modo præ-
stantiores, verum plures etiam quam Romana protulerit, cui certe fere-
ptores non defuerunt, si enim primis nascentibus temporibus, ut ce-
te posteritatibus, qui id certe præstare potuerint, ut non modo eos, qui-
bus cum illis vixerant, sed superiores etiam, quorum ad illos fama
promanarat, si non omnibus factis eorum, nomine tamen natos ha-
beremus. In ea igitur Reipub: in qua singulis ætatibq; præstantissi-
mi Viri, plures fere quam in aliis quibusdam omnibq; seculis prodi-
erant, quoties tamen quisq; pro Civitatis magnitudine, atq; numero
hominum excelluit. Vere ita reperiemus cum ad Universi Orbis Prin-
cipatum solus fere hic populus aspiraverit. In eadem Virtutis excellen-
tia et Principatu inter paucissimos semper versatum. Nisi forte-
Quintios, Curtios, Fabricios, Camillos, Scipiones, Fabios Paulos, Max:

allos,

cellos honoribus tantum ac Magistratuum insignibus, non animi etiam præstantiâ ac rerum magnitudine reliquo Vulgo præstitisse existimemus vel posterioribus temporibus multos, Pompeii, Cæsaris, Ciceronis, aut Aliorum Principum similes fuisse. Quamvis quid necesse est, vel mortuos vel a memoria nostra semotos eius rei testes citare. Nostro tempore omnes partes, oculorum ac mentis aciem circumferamus. Quod de Tiesia apud inferos Homerus ait. Vereor ne idem in unaquaque Republica ac gente, si non de Uno atque altero, de paucissimis certe dici possit. Hi sapiunt Soli, reliqui volutant velut umbræ. Quam tua insignem in uno hominum genere diversitatem, ut nemo est qui non animadvertat, ita quotus quoque est, qui dum suæ ignaviæ patrocinetur, Aliorum Excellentiam, non occultæ potius alicui Vi, aut fortunæ temeritati, quam Virtuti illorum tribuendum putet. Itaque habent illud in ore; Distat enim quæ sydera te excipiant modo primos incipientem edere Vagitus, et adhuc a matre rubentem. Quasi vero non eodem tempore verum sub eodem etiam Cœlo ac Sydere, quo præstans aliquis Vir, natus sit, innumerabiles alij omnibus temporibus et nati sint, et nascantur, quorum cum tempus ortum idem, Vita tamen atque exitus longe diversissimi, nihil unquam insigne habuerunt. Itaque rectius alio loco idem, Nullum Numen abest, si sit prudentia: addamus nos si animus si Virtus. Quamvis non desint Alij, qui ad hanc ipsam Virtutem non solum colendam exercendamque verum parandam etiam acquirendamque multum cum corporis valetudinisque bona, tum nonnunquam eas res, quæ quo ad animos corporaque nostra non attingunt, externæ ferè apellantur. Nam et quâ valetudine atque habitu corporis quisque natus sit, multum interesse putant, et in qua Republica et quo in eodem loco ortus, quo denique fortunæ adiumenta, gerendarumque rerum, quasi exercendæ Virtutis instrumenta nactus sit, quibus si sit aliquid attribuendum, quod Scriptio Cuppiam in iurgio sibi obicienti non sua sed Patriæ Magnitudine Magnum eum factum. Themistocles responsisse dicitur. Neque ego si scriptius, neque tu si Atheniensis unquam clari fuissemus, idem de Aliis sane rebus statuamus, neque Virtutem sine illis satis fortassis claram esse posse, neque tamen sine Virtute ipsas quidquam valere. Quis enim est qui nesciat plurimos, qui omnibus et fortunæ, et corporis bonis affluerent, cum otio atque desidiæ se dedissent, neque sine industria Virtutem, neque sine Virtute solidam Gloriam unquam consecutos. Non pauci certe contra cum Aliis omnibus rebus maxime destituti essent, recto tamen firmoque proposito cum ad Virtutem pervenisse, tum Virtute maximas res gessisse. Itaque modo hoc teneamus, solâ Virtute, cuius solus quidem Author Deus, studium

tamen

tamen voluntatemq eius persequendâ homini tribuit et fieri Magnos Viros, et perfici. Eandem tamen in Magnis Familiis et opibus, clariorem quodamodo non difficulter fortassis concedendum est. Utriusq rei a multis seculis virum Illustreq Exemplum Joannes Zamoscius. Cuius hic Vitam scribere instituimus nobis præbuit Cuius quidem, quæ populari gloria maxime, decorari solent, quis fere omnium est, qui ignoret. Interiora ex quibus tanqm fonte quodam promanât, clariora apud plerosq sunt, quam notiora. Generis illius Nobilitatem, vel quæ fortunæ bona, tum Res gestas maximas tot clarissimos triumphos, toties captos offensos Civibus hostes, nonnos solum, verum Universus Orbis Christianus, barbaries deniq ipsa suspexit in eo, atq admirata fuit. Magnum vero ingenium Eius, magnumq optimarum Artium studium, tum omnis liberalis, dignaq Nomine Nobili, ab eo perfecta doctrina, domesticæ deniq interioresq eius Virtutes, ex quibus quæ supra attigimus, maxima omnia proficiscuntur, nunqm fortassis plerisq nota sunt.

Natus Joannes Zamoscius.

Sub Anno a Christo nato. S. CIↃ. IↃ. XLI. 1541 Kalendis Aprilis Skokowcæ, in Castello Paterno, in Chelmensi Russiæ tractu sito. Paternum Genus et Kozlorogorum Antiquissima et Nobilissima Gente sortitus fuit, quæ cum inter Indigenas Poloniæ Gentes cum Generis vetustate nulli secunda sit. tum Senatorij Ordinis, in iisq Archiepiscopos, Episcopos, Aliosq claros Viros complures protulerit. Cum enim Bello Prussico, ex Gente ea à vulgari vestitu Sarius dictus, tribus Hastis gravissime confixus fuisset: postqm commissum prælium Rex in loco eius vulneratorum inspiciendorum causâ inambulasset, huncq inter tres Hastas, quibus confixus erat, intestina defluentia marincontinentem conspexisset, miserabundusq gravem etiam dolorem sustinere oportere exclamasset, hic multo graviorem in communi Villa vicinum habere retulit. Quâ tam strenui hominis quærellâ Rex commotus, et in tam præclari Animi memoriam, ad priora Insignia, tres Hastas assiscere Eum sibi iussit, et Agrum quem cum Vicino communem antea possidebat, ab eodem redemptum totum illi donavit. A quo tempore qui Kozlorogi appellabantur, ea præq Effigiem in Corpore rubro præferebant, Caprâ dimidia parte superiore super galeam translatâ, tribus autem Hastis transversis in scutum receptis, modo antiquo Nomine Kozlorogi, modo novo Jelitæ a diffluentibus intestinis apellari cœperunt. Antiquissimum eorum in Syradiensi Palatiniatu domicilium fuit, in quo hodie adhuc satis numerosa claraq Gens ea est. Primus ex ea Gente Thomas Annô a Christo Nato supra Millesimum in Russiam comigravit: qui cum

Superiores

Superiores Reges Poloniæ continentia bella cum Ducibus Russiæ gererent, Veteribus Possesoribus magnam partem vel deletis, vel eiectis, a Polonicis Familiis fere nunc tenetur. Hic tamen cum Russia iam tum Iuris Polonici esset, quod Patrimonio inter reliquos fratres diviso, nimis anguste sibi habita re videretur, Patrimonio fratribus vel cesso, vel vendito, in Belzensi primum Palatinatu Russiæ domicilium constituit, quodq inter prædia, quæ coleret, et Alios Vicinos pons interiectus esset, ab eodem cum ipse, tum posteri Eius Zamoscij tanqm transmontani, more gentis Poloniæ, a Nominibus prædiorum Dominos fere apellantis, nuncupati fuere. A Thoma deinnon modo Stirps ipsa latius diffusa fuit, verum possessiones etiam alias complures, partim matrimoniis, partim emptionibq adiunctq complexa fuit. Præcipue tamen duæ Sedes fuerunt. Una vetus Zamoscium, aliquot Villas obtinens, quod Patruo Vexillifero Chelmense, qui id tenebat, sine prole defuncto, cum Skokowka, sine Novo Zamoscio ipse postea coniunxit. Altera quam Parens eius possedit et in qua ipse natus fuit, Skokowka, quod Castellum antiquitus ligneum in duorum amnium Veprzycij et Kalinæ confluentium Insulæ situm, aliquot itidem Villarum Territorium complectebatur. Ab initio mox ut Sedem Domicilij in Russia collocarunt, cum Magistratus Municipales, ut Iudicum, Vexilliferorum, et similes mox Gerere cœperunt: tum authoritate apud cæteram Nobilitatem inter primos valuêre. Qui ex Russiis tamen Kozlovogij latius se exerere, maioresq Magistratus in Aula et Repub: gerere cœperit. Prius Nicolaus Zamoscius Patruus Ioannis fuisse videtur, qui cum et Ingenio valeret, et Iuris Patrij, domesticarumq rerum magnum Usum haberet, cum Referendarij et Secretarij Maioris, amplis honestissimisq muneribus apud Sigismundum I. Regem futurus fuit, tum Sacerdotia amplissima multa possedit. Cuius frater, Avus autem Ioannis, Felix ipse quidem primatæ Vitæ deditus: Municipales tamen Magistratus præcipuos aliquot gessit. Filius verò Eius Stanislaus Pater Ioannis Zamoscij, cum ipse etiam operam suam latius in Repub: patere valet, ac vere militaris rei studio, maxime deditus esset, cum in aliquot expeditionibus utilem atque fortem Operam navasset, maximeq prælij ad Nevellã contra Moschos pugnati præcipuam laudem tulisset. A Sigismundo

Augusto

Augusto Rege primum auliae Militiae Praefectus declaratus, Praefecturaq Bitomiensi ornatus, deinde Castellanatu etiam Chelmensi tradito, in Senatum adscitus fuit. Puer admodum post mortem Matris qui ex Herburtis clara inprimis lateq patente in Russia Familia erat, Krasnostaviam à Patre missus, quod Opidum Sedis Capituli Chelmensis et post Chelmam primarius quasi Provinciae eius, bonisq Zamosciensibus continens est. Primas Literas seu rudimenta potius literarum celeriter percepit. Prima autem mox pueritia in censum in primis ad Virtutem studium, impetusq quidam Eius singularis apparuit. Cum vero haberet fratrem Avitum, quem Ioanne togatae Vitae destinato, hoc genq Equestri Ordini commune sequi Pater voluit. Cum vero in prima etiam aetate per propera fata eripuissent. Ioannes a Patre puer adhuc, in Galliam missus fuerat. Quo in Aula Francisci Galliae Delfini auliis institutis imbutus, externarumq rerum, et linguarum vero comparato, eo utiliorem, Nativo Principi Patriaeq operam postea nararet. Saepe hic commemorare solebat, diversum sibi evenisse, quod Aliis eius aetatis soleret. Cum enim plerique Adolescentes splendore illecebrisq Auliis capti, omnibus studiis Aliis relictis studio, se Regias, Principumq Aulas sectari soleant, se plerisq admirantibus, et retinentibus, ab Aula ad Scholas, ab otio ad laborem; à purpura ad pallium, a deliciis aulicis ad pulveres scholasticos ultro fugisset. Relicta igitur Aula Delphini, in Scholis Lutetiae se addidit, quae ut optimarum artium studiis Praeceptoribusq earum semper floruit, ita eo tempore maxime in omni genere doctrinae praestantes homines complures habebat, a quibus ille alias quidem plerasq partes Philosophiae hausit. Adiungebat autem ad ea ipse successiva quasi opera, Arithmeticae et Geometriae studium; qui cum ab antiquitate in vestibulo quasi Aliarum doctrinarum Adolescentibus tradi solita fuerint, ut quae ad Alias artes Viam quandam sternant. Maiorem autem in omni non modo genere doctrinae. Verum parte etiam Vitae, quam Ullae Aliae artes usum habeant. Nescio tamen quomodo a nostri temporis Adolescentibus, iis maxime qui ad Reipub: Gubernationem aspirant, vel contemnuntur vel negliguntur. Quo tamen Aliorum

inductio

inditio minime motus, illudentibus sæpe et ridentibus eum æqualibus eius in pulvere illo erudito, quantum ætas eius patiebatur, diligenter se exercebat. Cum quadriennium civitas in Gallia fuisset, aut bonarum artium, et Philosophiæ non vulgarem cognitionem, linguæ autem Gallicæ magnum usum consecutus fuisset, revocatus a Patre, qui temporum illorum fato, diversa Religione infectus. In Germania etiam illum versari volebat. Argentoratum venit, ubi cum Joanne Sturmio homine in eloquentia tum claro, per aliquod tempus operam dedisset. Græcas etiam literas attigit, quarum et si quæ legisset, satis intelligeret, diligentius tamen studium se intermisisse, non raro dolere solebat. Maxime autem Oratoriis exercitationibus per id tempus se dedit. Sed cum incensus esset studio, facile a Patre impetravit, ut in Italia maiorem artium omnium optimarum maximeq; Patavium, ad quod iam ab aliquot ætatibus tanqm ad mercatum aliquod bonarum artium totius Europæ concursus fieret mitteretur. Florebant eo tempore Patavi in studiis humanioribus, iisq; artibus, qui elegantiores vocantur duo Franciscus Robertellus Utinensis et Carolus Sigonius Mutinensis, atq; ita florebant ut quod inter eorundem artium Professores plerumq; evenire solet, non obscuræ æmulationes intercederent. Cum enim quemadmodum in Rebuspub: ita in Scholis etiam fere quæ ipsæ quoq; imaginem quandam Rerumpub: præseferunt et capitum dissentionibus vulgus etiam discentium, in diversa studia ut plurimum sciendi soleat, Robertelli partes Germanica fere actio, Sigonij Gallica cum quæ Polonica, coniuncta fere esse solet, sequebatur. Zamoscius tamen ut Sigonio reposissimum daret, casu seu potius Robertelli morositate quadam factum fuit. Cum enim eo animo Patavium venit, ut nulli præcipue addictus, omnes a quibus disceret aliquid posset, coleret eodemq; instituto, Robertellum etiam de quæstione quadam literaria aliquando adiisset. Ille adeptandum se a Sigonio submissum ratus, asperius aliquanto, quam non modo studia, quorum Magistrum se profitebatur, verum communis etiam humanitas postularet eum a se rejecerat, qua eius asperitate offensus, ita postea se Sigonio dedit, et plurimis cum verbis contra Robertellum iuvaret. Nam et Alios Polonis ei conciliandis, et inscriptionibus, quibus non modo Magistri ipsi, sed factiones eorundem mutuo passim se lacessebant. Magno usui ei fuit, maxime tamen cum utraq; factio a suum pro altero Senatui Veneto, Triumviris literariis publice commendaret, ut Robertello Sigonius præferretur, artificio quodam perfecit. Cum enim Robertelliana rum partium, quem Universa Schola nomine ecommendarent, duo Venetias missi essent. Zamoscius diversarum partium legatione suscepta, complurib: quos visum fuit adiunctis singulis singu-

lariorum na-

larium nationum quasi Legatis nomina imposuerat, contra quos dum duo a soli prodiissent, in eam opinionem rem adduxerant. Ut Sigonium omnes ferè exteræ præsertim Nationes commendare. Robertello duo soli favere viderentur. Simili fere artificio Rectoratum etiam deinde a Germanica natione, non minus nihil tale expectante quam indignante ad se transtulit atq; ita gessit, ut in hoc quoq; tum ingenium, tum industria eius maxime tum elucerent. Non fecissem mentionem contentionum scholasticarum ac pene prælicum nisi ingenij, Consilij, animi eius qui in maximis deinde rebus innotuit, et ludicris in hisce, ac puerili adhuc fere ætate præludia existimassem. Cæteroquin Patavij, ita versabatur, ut cum doctissimis Viris audiendis, tum optimis authoribus legendis omne tempus transmitteret. Cumq; nullus omnino in omni genere disciplinarum, ex vetustioribus præsertim Author esset quem non studiosissime cognosceret, eodem tempore id etiam assecutus fuit, quod merito maximæ felicitatis loco sibi ducebat. Ut Calvini dogmatibus quæ a Patre sibi tradita essent relictis, cum reliquarum optimarum Artium Scientia, Religionem etiam simul Catholicam amplecteretur. Cum enim inter Alios Authores, quos in defesso studio legendos sibi proposuerat, maxime etiam antiquos Latinæ Ecclesiæ Doctores studiosissime evoluisset eorum Lectione confirmatus ad Catholicam Ecclesiam tanqm eam quæ ex antiquis Patribus eandem cum primorum temporum Ecclesia agnovisset, sine ulla dubitatione se contulit. Eandemq; semel acceptam, non modo sua constantia, Verum tanto etiam studio ad mortem usq; coluit, ut privati etiam hominis Christiani Officiis non contentus, nullum fere quod modo a privato homine præstari posset, Sacerdotis etiam Officium prætermitteret. Per idem tempus studiis, Authorumq; optimorum lectioni totus deditus, inter ipsas tamen literas veram Reipub: administrationem assidue meditans, ad eum omnia studia referebat, ad eumq; se parabat, (secusq; quam Alij vulgo facere solent,) qui in Aulis ac publicis muneribus positi, quomodo ea gerere debeant discunt, ita se comparabat, ut non tam inter ipsa negotij præcepta rerum gerendarum requirenda aliquando sibi essent, quam quantum præstari a se posset, quam maxime doctus, atq; paratus ad negotia ipse accederet.

Qua in meditatione versaretur ac Specimen eius aliquod edere vellet scripsit tum de Senatu Romano libros duos, qui typis vulgati in manibus hominum extant, quos et si Adolescens admodum ediderit quantum tamen et elegantia sermonis latini, et cum omnis literationis literatu:

ræ tum

rae tum maxime Historiae eruditaeq antiquitatis cognitione, Iudicioq de Repub. tum valuerit, non difficulter ex iisdem iudicari potest.
Rediit inde in Patriam, iam ante quidem expectatione ab in eunte aetate de eo concepta, tum fama etiam, ac celebratione omnium Magnus. Quâ Sigismundus Augustus et elegantissimi ingenij, et exquisiti Iudicii Rex, idemq acerrimus ingeniorum aestimator permotus; cum alias Patrem eius ob Virtutem eximiaq in Rempup: summo favore prosequeretur, ipsum quoq mox in clientelam familiamq suam recepit, ut tamen cum liberalibus artibus usum coniungeret, qui maxime perfecta demum sapientia esse solet. Apud Petrum Myszkovium Senatorem et graecae et latine doctissimum, et tum vice Cancellarium, Secretarij loco in Cancellaria eum esse voluit. Prima haec ferè praecipuaq in Regno hoc Schola ad Rempub: accedentibus Nobilibus esse solet, in qua cum ipse haec magna Reipub: pars sit, non solum scribendo negotiaq tractando ingenij sui Specimen edant, idemq exerceant. Verum ab hisce deinde ministeriis, et in Rempub. meritis ad altiores honores provecti, non tanquam hospites Reipub: ac Publicorum negotiorũ ignari in Senatum veniant. Quo loco ita mox versatus fuit, ut ingenium mirarentur omnes, industriam agnoscerent. Maxime autem eo loco occasio ablata fuit, qua et industriae suae Specimen ederet et una cum gratia Principis summum Reipub: usum consequeretur, Tabularium publicum, in quo omnia monimenta publica ut foedera cum Vicinis Principibus ac populis constituta, controversiae quae cũ iisdem aliquando, intercesserint Legationes tractationesq omnes literis comprehensae, partim a Regibus, et Regno privatisve Iura tributa condita servantur. A Cromero ante multos annos aliquando neq satis accurate revisum, Regi ipsi Magistratuiq ac Senatui ignotum quasi erat. Itaq ut publicae eius rei cum alicui demandaretur placuit, qui publica omnia monimenta inspecta digereret. Ad quam rem cum et fides et maximum Ingenium summaq prudentia requireretur Zamoscius ex omnibus potissimum delectus ad eum fuit. Cracoviae igitur quo loco in Arce una Gaza Regia monumentorum et scriptorum publicorum libri conditi servantur, cum per triennium huic rei operam dedisset continenti studio ac labore perfecit. ut scripta omnia quae ab aliquot saeculis cumulata, propter antiquitatem autem a situ partim corrupta partim difficillima lectu essent, ipse non solum diligentissime perlegeret, verum simul argumenta eorum seu summas connotaret, omnia autem ea diligeret locisq ac notis suis distin-

gueret

gueret, ut non modo quod in iis contineretur, verum etiam ubi quidq; conditum esset, primo quasi intuitu, aut non magno negotio reperiri posset. Quae res non solum laudi atq; honori, verum etiam magno usui postea ei fuit. Tantum enim et antiquitatis et omnis Reipub: usum hinc sibi compararerat, ut neq; nova ulla res postea illi accideret et omnis fere rei gerendae exemplorum semper summam capiti haberet. Quibus in Ministeriis tum industriam suam cum omnibus, tum inprimis ipsi Regi valde probaret.

Donatus tum ab eo fuit Praefectura Zamoschensem, si Praefectura appellanda esset, quae sine ulla Iurisdictione, fructus tamen non contemnendos habet. Itaq; Tenutae vulgo genus id beneficiorum appellatur. Quo subsidio adiutus, voluntate hortatuq; Patris.

Uxorem duxit Ossolinam Hieronimi Ossolinij Castellani tum Sandomiriensis filiam ipso maxime Ossolinio ob ingenium Virtutumq; in eum praestantissimo annitente, sed non integrum annum Consorti eius usus eodem fere tempore, seu paucorum dierum intervallo et Patrem amisit, et Uxorem. Patrem quidem feria 6ta Septimanae Sanctae, Uxorem feria 2da post conductum Paschae, quarum hanc ob insignem pudorem, illum et ob suam in eum pietatem, et eius in se indulgentiam unice amabat. Post mortem Patris Praefecturam Belzensem summa Sigismundi Augusti voluntate obtinuit. Qua quidem in re solet commemorare in se benignitatem Sigismundi Augusti. Cum enim nuntio de Patris periculo accepto, lachrimas eum adiisset, non modo promptissime etiam contra morem suum in crastinum omnia differe solentis, si quid Patri accidisset, Praefecturam eam illi promisit, verum humanissime etiam consolatus, et lachrymas eius ipse fere abstersit, et quo minus res ab aliis qui foris essent sentiretur, nequaquam inter-pellatorum haberet, ut eas cohiberet, hortatus eum fuit. Cum qua quidem Praefectura ut quae et reditibus imprimis ampla, et quod Nobilitatem Iurisdictioni suae attributam splendidam potentemq; habeat, dignitate non potrema est simul maiores opes rerumq; gerendarum adiumenta excessere.

Itaq; cum non multo post ipsius Sigismundi Augusti mors consecuta fuisset in iis quae subsecuta eam sunt Interregnis, non solum ingenio Consilioq; verum opibus etiam et authoritate clarus inter primos, qui partes aliquas sustinerent haberi coepit. Morte Augusti publicata, conventuq; omnium, ab Archiepiscopo Gnesnensi, qui tum Uchanscius erat, veteri praerogativa ac more indicto, cum prius per Singulos Palatinatus de more Nobilitas convenisset, ante omnia de pace publica ac tranquilitate do

tate domestica tuenda actum. Cum ut fieri solet a compluribus Sen:
tentiae dicerentur, per Singulos Conventus alij Alia excogitassent. Zamosci:
us in Belzensi Conventu, duas potissimum eius rationes proposuit,
Unam ut Judicibus certis constitutis Judicia nihilominus Interregni tem:
pore agerentur. Alteram ut poenae quae Regibus superstitibus Jura vio:
lantibus irrogarentur, Interregni tempore duplicarentur, visq; quae ali:
is temporibus privati Judicij essent, publici per Interregnum Judicij
poena puniretur, quaeq; pecuniaria, aut carceris fuisset, cum mulcta
tum tempus carceris duplex eius, quod antea fuerat statueretur, quae sen:
tentia in eo Conventu comprobata, posteaq; ad alios etiam Conventus
perlata, cum omnes reliquae fere, per Universam Poloniam secuti eam
fuissent, in perturbatissimo omnium rerum statu, pax nihilominus ac
quies Publica, per omne tempus Interregni eius diligentia fere quae
unquam antehac servata fuit. Altera in eodem Conventu minore qui:
dem de re actio eius ad benevolentiam tamen Municipum captandam
non aliena fuit. Cum enim consuetudine ac more veteri per Poloniam
Singulorum Palatinatuum domestica quaedam officia, seu Magistra:
tus constituti sint. In Palatinatu autem Belzensi honores quo eadem
qui in aliis essent, maxime autem ~~Structorum~~ Senatorum, Stractorum aliorumq; nonul:
lorum non usurpari animadverteret. ad dignitatem Municipij sui attinere
iudicans, ne huiusmodi quoq; honorum numero ab Aliis separarentur, ut
per Interregni hanc occasionem ipsi sibi Magistratus hosce instituerent
quorum deinde Confirmationem, a futuro Rege peterent, author Nobili:
tati fuit. Jam ipsa Regis Electio quodammodo administrata sit, copiosi:
us explicare alienam a suspecto opere existimo, quod hisce libris non omnia
a quae eius de quo scribimus temporibus gesta sint, sola literis mandare
instituerim.
Ea igitur tantum commemorabo quae vel ab ipso perspecta atq; admini:
strata, vel cum rebus ab eo gestis ita coniuncta sint, ut commode ab iis
segregari non possint. Indicta Comitia Electionis ab Archiepiscopo ad
diem Mensis Anno Dni M. D. LXX 1570 Varsaviam fuerant. Ad quae cum
et Senatus, et Equester Ordo frequens convenisset. Prima seu delibera:
tio, seu Controversia, inter Senatum, et Nobilitatem, de Jure rationemq;
ferendi Suffragij fuit. Cum Senatus eam Suffragij lationem, vel ad
se solum vel certe non viritim ab Equestris Ordinis sed ad Palatinos per:
tinere existimaret. Qua in re cum Zamoscius se opposuisset, ac cum ra:
tione tum exemplis vetere memoria repetitis pro Equestris Ordinis Ju:
re contendisset, non modo Equestrem Ordinem, vel maxime ea re sibi de:
vinxit. Verum ipsam etiam rem, quae studiis multimodis niteretur facilius

evicit

eruit. Ante omnia externorum Principum, qui vel ipsi Regnum peterent, vel Candidatos alios commendarent, Oratores auditi fuere. De eorum deinde petitionibus Equestri Ordine omni circumfuso, a Senatoribus sententiae dictae, quibus per aliquot dies dictis, inde Equestris Ordo diversus discessit. Quo commodius tota de re judicare et de Singulis Candidatis suffragium ferre possit, duo cuiusq Candidati, alterum laudatorem, alterum qui contra diceret excitarunt, qui quae in cuiusq Electione commoda, quae incommoda esset, disputabant. Verum qui vel ipsi partes sibi aliquas adiunxerant, vel in quos studia hominum sua sponte tum maxime propenderent, duo fere petitores erant, Maximilianus Imperator Unus, alter Henricus Dux tum Andegavensis, postea Rex Galliarum, Sveciae Principem Sigismundum, qui nostra aetate ad Regnum pervenit tum adhuc fere Infantem cum Avunculi memoria, tum Matris lectissimae feminae absentis favor, tum praesentis etiam pietas plerisq commendabatur. Sed quae res si reliqua in eo fuisset maximum momentum attulissent, partim contra maximas Competitorum partim contra Incommodorum, quae aetas ea invehere poterat metum parum tum poterant. Moschus pro fastu et arrogantia Regnum quidem ipse non petebat: non paucos tamen cum amplitudo Imperij eius tum perpetuae pacis commoda ducebant, quae utraq hac ratione parari Regno posse videbatur. Maximeq ipsius Jagiellonis exemplo movebantur, qui pari ratione ex barbaro Christianus, ex hoste Rex factus, cum M. Litt. Ducatum Regno adiunxerat, tum stabilem in hanc usq diem eidem pacem pepererat. pauci Alij de Piasto disputabant magis, quam quod vel in tanta Aliorum contentione eum consistere, vel in tot suffragatorum ambitione, quorum quisq sibi mallet ad eum Regnum devenire posse existimarent, serio pro eo contendebant. Hoc autem nomine omnes privato loco natos, quorum in Electione ratio habebatur appellati ex Piasto, eo ad quem Oppidanum Crasniciensem in maxima Nobililitatis dissensione miraculo quodam Regnum delatum, antiquitas nobis tradidit, usui iam obtinuit. Inter nos etiam cum fere omnis ambitio versaretur, in eosdem etiam studia hominum scissa erant. Verum eorum qui Maximiliano studebat, quod nomen eius apud maximam partem Equestris Ordinis non satis gratum esse scirent, verum aliis potius studere se simularent: quos postqm partim Judicia hominum, partim res ipsa repudiasset, in Maximilianum tandem convenirent, ut non tam sponte eum elegisse, quam vel necessitate, vel Aliorum penuria reiecti quodammodo ac compulsi ad illum viderentur. Itaq partim Sveciae Principi, partim Piasto se favere

praeseferebat

præseferebant, quorum illum ætas ipsa a Repub: capessenda repellere vi:
debatur: hunc autem partim non magno studio rem agendo, partim hu:
iusmodi nomina, quæ ridicula plerumq; essent, in iocum fere ac contem:
ptum adduxerant. Zamoscius eo animo ad Comitia venerat, ut pro
Moscho laboraret, quod non eadem spectares quæ superius demonstrata sunt
maxime et cum utilitate publica coniunctum Imperium eius fore iudicabat,
et in eadem sententiam utilitatis magnitudine reliquos etiam non diffi:
culter impelli posse: sed homines omnes ferè per se contemnentis, tantus
tunc partim potentiæ ac dignitatis suæ opinione inflatus, partim Victo:
riis aliquot ac rerum successu auctus fastus erat, ut in tam ampli Regni
non dubiam spem fortuna in sinum quasi eius detulisset: ne Legatione qui:
dem aliqua eos, a quibus id expectare debeat dignandos existimaret, seu
quod verè id contemneret, seu quod alienam in dignitate sua petitionem iu:
dicaret: sive etiam quod metu ac necessitate ipsa Ordines Regni compulsos ul:
tro ad se ad delaturos sibi persvasisset. Itaq; non modo legationem ullam pe:
tendi Regni causa miserat: verum per Goniecium quo nomine Tabella:
rios appellant, qui nonnunquam Maiores legatos præcedere, deq; aduentu
eorum significare solent, ut legati qui de Regno acceptando secum agerent,
ad se potius mitterentur, postularat. Quæ res cum ultra alia, quæ ab illo
creando dehortari homines poterant, maxime omnium animos alienasset. Za:
moscius etiam ad Gallicas partes se transtulit, quas et firmissimas esse tunc
fere intelligebat, et utilitati atq; dignitati maxime tum accommodatus in:
dicabat: Ab aduersis partibus aliquibus, quemadmodum ostensum est, ita
propagatio ea sine tractu, ut cum tacite Maximiliano faverent: quod Gal:
licas partes fere superiores esse viderent, partim quo moram aliquam stu:
diis hominum interponerent, partim ut suum studium quod opportunum
esset, celarent, cum aliis tum maxime Piasto laudando tempus eximerent.
Quod cum animadversum a Zamoscio esset, quantum aliis ad ducen:
dum tempus demptum esset, tantum ad Andegavensis Ducis eligendi
facultatem accessurus ratus. In primis ut Piastus excluderetur operam
dandam censebat. In quo cum hærere ex Equestri maxime Ordine no:
nullos viderit, ipse nullam spem tenere eum posse habebat. Itaq; cum
cæterorum Principum, imprimisq; petitorum legationibus semotis ad
dicendas sententias in Consilium Nobilitatis iret, iniecit apud Nobilita:
tem mentionem de iis, quorum ex Indigenis ratio haberi deberet. Quem:
admodum enim aliorum petitorum legationibus absentibus sententiæ
dicerentur, ita ut ipsi quoq; cum sententiæ dicerentur abessent, verum
censebat. Quare a plerisq; comprobata, ab omnibus autem tanquam
nova studiose arrepta, cum qui profiteri auderet, nemo existeret, omnis de

Piasto

Piasto deliberando sua sponte acquievit. Moschosq arrogantia sua, Piasto ea de qua dictum est ratione, cæteris aliis rebus exclusis, omnis reliqua de Regno Contentio, inter Maximilianum fere et Henricum versebatur. Maximiliano æmulatio fere quæ inter vicinas Nationes easdem lingua et moribus dissidentes, ut plurimum existere solet, ab eademq res metus libertati tum inveterata, apud plerosq de duriore nonihil Occidentalium Principum in Nobilitatem præsertim Imperio, ab iisq qui illi adversabantur, studiose aucta opinio, non parum vero etiam Turcici belli motus oberant: qui ex altera parte pro Henrico fere omnia faciebant. Quod enim tot locorum intervallis semoti a Polonia Galli sint, et quemadmodum gratia ita Contentio etiam nulla unqm fere iis intercesserint, æquine animo Gallum quam Germanum sibi imperantem laturi plerisq videbantur: eandemq ob causam libertati etiam nunqm ab eo periculo verebantur: ut quam opprimendam per tot terrarum longe dissitarum spatium, neq militem suum, neq aliorum hominum multitudinem tanquam in Coloniam aliquam, quod inter Vicinos aliquando fieri solent satis commode traducere posset. Quod autem Turcæ etiam Vicino tam potenti et gravi fœderatus esset, non modo nulla cum ipsius offensione, verum summa etiam gratia electum eum iri constabat. Quæ cum omnia ille haberet accedebant, ac ea legatorum quoq ipsius cum industria summa, tum studium. Inter quos Principes Bibracius partim muneribus, partim promissis, partim precibus, ac blandiciis, ut quemq maxime cuiq rei idoneum repererat, quam plurimos sibi adiunxerat. Maxime autem ipsæ Conditiones quæ proponebantur huiusmodi erant, ut et dignitate et utilitate facile quosvis allicerent. Quibus quidem rebus cum ad eas partes plurimi accessissent, et tanquam in novare, non artibus ambitionis animi imbutis, aut nimio etiam odio exulcerati essent, Numerosiori parti minor cessit, Communiq omnium consensu, aut nullo saltim repugnante. Henricus Rex pronunciatus fuit.

Verum cum in tanta rei insolentia neq remunerandi Regis, neq Decreti Electionis scribendi, multo minus autem Regis invitandi, conditionesq et Regnum ei deferendi quisquam modum ac rationem teneret. Zamoscij potissimum consilio explicata res fuit. Cum enim inter Alia scripta publica in Archivo Regio, quod commissum illi fuisse supra ostendimus. Ludovici Hungariæ Regis, in Poloniæ Regis Electionem, decretumq de ea Electione factum legisse se meminisset, eo prolato ex ipsius præscripto cum per Mareschalcum Rex pronuntiatus fuisset, tum Decretum ad Superioris exemplum

perscriptum

prescriptum quod q Decretum id ad Regem Electum deferrent, mq conditiones eum Juramento obligarent, Legati designati fuerunt, alij Senatorij Ordinis, alij Equestris, inter quos Zamoscius tanquam Prefectus Belzensis Princeps. Quibus rebus ita administratis iuramentoq in conditiones Legatis Regijs prius accepto ad Regnum ipsi Regi deferendum, Ordinum Legati profecti. Excepti cum ab ipso Henrico, tum Fratre eius Carolo eius Nominis IX Galliarum Rege, liberalissime atq munificentissime fuerunt. Delectus autem religiosorum omnium consensu unus ex omnibus fuit, qui communi Legatorum nomine, coram publico populi omnium Ordinum Regni solenni Oratione publice Regem renunciaret et cum Judicium de eo Ordinum Regni, tum Decretum in quo id prescriptum erat Regnumq ipsi deferret. Qua Oratio ab eo scripta, typis edita cum publice extet nihil de ea dicendum videtur. Maxime autem prudentia eius in ea eminet, quod cum sine religiosorum competitorum mentione, non recte id fieri posse videretur, in loco in primis difficili ita versetur, ut cum Henrico illos conferendo, non tam de Aliorum competitorum dignitate quid quam detrahat, quam tandem augenda illius ipsius dignitatem augens. Erat iam ante notus, et commendatus Henrico, quod et consilio et opere eius, multis in rebus usi legati fuerant. In hoc autem munere legationis, et deinceps religiosissime in Poloniam, ita industriam suam Henrico probavit, ut inter paucos, imprimis et gratus et familiaris ei esset. Itaq primum inter intimos Cubiculi Prefectos eum asciuit, postea cum in Poloniam venisset, Prefecturam Knyszynensem, cum honoris tum maximè remunerandi eius causa illi contulit. Est enim Prefectura illa Podlachiæ terminis ampla et fructuosa, Sigismundo Augusto ita grata ob id existerat, ut et magnam vitæ partem ibi augere, et eam finire etiam ibi voluerit. Cæterum ut Aliis temporibus, ita maxime in auguratione Henrici, et consilium Zamoscij et authoritate valuit. Per tempus Interregni, ipsiusq adeo Electionis Henrici, certarum quarundam rerum, quæ partim ad commoda, partim ad libertatem publicam pertinerent Novas leges Nobilitas sive constituerat, maxime autem quia de Religione dissentiebant exemplo dissimilibus in rebus superioribus et temporibus frequentato, Confœderatione inter se facta sibi caverat, ea q ut inter alias Conditiones Regni antequam Regnum acciperet, ipse etiam Henricus confirmaret sanxerat. Legati eius in ipsa iam Electione in omnes conditiones proposita nomine eius iurarunt, ipse etiam Henricus Lutetiæ. In inauguratione quod more et consuetudine repetere iusiurandum Reges solent

aut in contio

ant in controversiam leges ea non tam ab ipso Henrico, quam ab Ecclesiasticis vocata fuerunt: quos cum alia res, tum confœderatio, qua omnium fere Religionum libertas constituebatur, maxime offendebat, disputatumq; a quibusdam fuit, quod Interregni tempore lata ea leges essent, nullam vim aut authoritatem illis tribuendam esse. Quod enim ea ratio Reipub: esset, ut ex tribus fere Ordinibus, tanquam membris quibusdam, Regem nimirum, Senatu, et Equestri Ordine constaret, quod sine uno Ordine Rege præsertim, qui tanquam Caput esset actum videretur, eo nullum minime autem Regem teneri posse. Quibus rebus et Henricum in eam sententiam iam adduxerant, ut in conditiones eas, Iuramentum præstare omnino recusaret, et magnam partem Nobilitatis in tantum exgasillandum, ut omnia prius expetiri, quam non in omnes conditiones iuramentum inaugurari pati vellent. Quantum alij, præsertim qui de Religione dissentirent periculum sibi, libertatiq; sua fore iudicabant, nisi quæ libertatis causa in Interregno constituta essent, iureiurando rata haberet, partim verò qui adversarij Henrico in Electione fuerant, vel a Regno eum per hanc rationem repelli, vel difficultatibus huius modi intricari, non molestè ferebant. Itaq; cum Henricus in sententia perstaret in eum fere locum res adducta erat, ut maxima pars Nobilitatis publicè iam fidem obsequiumq; renunciare, omninoq; Regnum ei abrogare vellet: quam rem cum etiam iis a quibus necessaria existimabatur, plenam tamen periculi ac difficultatum ~~rem~~ videri necesse esse, interposuit se Zamoscius: atq; ea quidem quæ a Nobilitate semel constituta essent, rata esse oportere, multis rationibus ostendit. Ut verò sine omnium Ordinum consensu, vel Imperium Henrico a paucioribus abrogaretur, vel etiam inauguratio diutius distraheretur, partim publicè periculosum, partim non paucorum, sed omnium authoritate fieri, et posse et debere disputabat. Itaq; ut Henricus quidem statim inauguraretur suasit. Nobilitas verò exceptione Iuri suo caveret, extra quam nisi in propriis Comitiis omnes Conditiones iuramento confirmasset; in iisdem Comitiis, omnium Ordinum authoritate, tota de re ipsiusq; Henrici Imperio amplius statueretur, quâ ratione accepta, res quidem ad hunc modum transacta a Zamo:

da, a Zamoscio tamen non parum odij, atq; invidiæ, apud partem a-
liquam Nobilitatis susceptum fuit. Non multis enim mensibus post,
Henricus Nuntio de fratris Galliarum Regis morte accepto, cùm
Cracoviâ repente discessisset, per Germaniam et Italiam in Galliam
se recepit. Itaq; cum antequàm Comitia haberi potuissent Regnum
ultro reliquisse videretur, cum alibi tum maxime in Conventu Nobili-
talis Russicæ, qui post discessum Henrici, ut Aliorum Palatinatuum
indictus fuerat, a nonullisq; a quibus in Electione ipse dissenserat, ex-
agitatus fuit, quod non omnibus Conditionibus ab Henrico prius con-
firmatis, inaugurandi eius author fuisset. Sed cum Consilium suum
et temporis necessitate et ratione facile probasset, non diuturna illa
invidia fuit, eoq; magis quod ab iis voces in illum asperiret, qui magis
partium, quam ipsius rei odio illum persequerentur. Verùm discessus
Henrici, ut diversos quidem animorum motus ita Reipub: perturbatio-
nem, atq; ex eo metum eundem omnibus fere attulit. Quemadmodum e-
nim, qui diversarum partium fuerant, discessu eius quodammodo recreati
videbantur: qui eligendi eius authores fuerant, maxime movebant, neq;
tam ipso discessu eius, quam quod et sua se spes et ipsi Aliorum Opinione
fefellisse viderentur. Quod autem Regnum non solum omnino præsi-
dio destitutum, verum in incerto etiam statu relictum videbatur, in ma-
ximo metu omnes erant. Hoc igitur rerum statu mox post discessum Hen-
rici primum per singulos Palatinatus, deinde communis omnium Or-
dinum conventus, in quo de Summo rerum deliberaretur, Varsaviam ab
Archiepiscopo indictus fuit. Ex eo litteræ ad Henricum omnium Ordi-
num nomine missæ fuerant, quibus ut quam primum rediret monitus
fuisset, Mensis Maius ad reditum præstitutus ei fuit, intra quem nisi
in Regnum rediisset, Ordines sibi ipsos et re Consilium capturos, atq; ad
Novi Regis Electionem aggressuros, ei denuntiabatur. Non reverso ad ci-
tem Henrico ad Mensem Maium, Stężycæ, quæ Palatinatus Sandomiri-
ensis nobilis in primis Præfectura est, conventum. Convenerant eo Lithua-
ni, et frequentes et armati, qui plerique Maximiliano studebant. Polo-
nis etiam Senatoribus non pauca earundem partium. Qui Equestris
Ordinis studia ac partes, quæ ab Austriacorum Principum Imperio
semper abhorruerant, vel sequerentur vel tuerentur. Maxime Andreas
Tenczinius, Palatinus tum Belzensis, Stanislaus Gorka, Palatinus,
postea Posnaniensis. Nicolaus Firlej, Præfectus tum Sandomiriensis

in primis erat

imprimis erat. Sed quia de Equestri Ordine, non satis multi convenissent, neq; numero, neq; Copiis et commitatu, neq; armis, si quid hisce agendum esset, pares cum ceteris esse poterant. Itaq; cum si Alij ad Electionem accessissent, nullatione quacunq; Maximilianum eligerent, obsisti iis posse viderent, imprimis quidem ut vires aliquas sibi adiungerent operam dabant: contraxerant iam tum Equitatum, tum Clientum et amicorum Copiam non contemnendam: huiusmodi tamen, qua magis ipsos contra Aliorum Vim, quam quid de Repub: sentirent, tueri ac defendere possent. Itaq; cum multitudine et viribus Inferiores Adversariis se esse intelligerent, omnia in consilio ponendum sibi esse videbant.

Cognoverat Zamoscius secreto mandatum legatum Cæsarem, fuisse ne alia Conditione Regnum acciperent, quam si publice primum abrogatum id Henrico fuisset, deinde communi omnium consensu sibi deferretur, quod ut fœderibus, quæ inter Domum Austriacam atq; Reges Polonicæ intercedunt, maximè consentaneum est. Discrete enim caput quodam in eo caveturi, ne ad alterius Regna alter aspiret: ita cum illos præter mandata nihil etiam facere posse intelligeret. Sive de Henrici Imperio quidquam ibi statueretur, obtentum esset. Ea vatione Maximiliani simul Electionem dilatam iri intelligebat, ac si ad Alium Conventum respectraherentur, maiore numero Equestrem Ordinem conventurum, firmioresq; partes eius futuras sperabat. Quare operam dare primum cœpit, ut id ipsum Caput ex fœderibus publicis exscriptum, quo nisi Henrico Imperium abrogatum esset, Maximilianus id petere vetari videbatur, in plurimorum manibus versaretur, secessione deinde cum iis, quæ Equestris Ordinis partium erant insepavatum ab iis locum, ac veteres cuiusdam arcis ruinas Reciechow vulgo dictas facta, de vatione Conventus ipsius differendi, agitare cum iis cœpit. Sub idem fere tempus, satis magna manu facta excursionem in Russiam Tartari parare nuntiabantur. Itaq; cum pauci quemadmodum ostensum est ex Equestri Ordine convenissent, scripto sententia sua comprehensa, quo utrang ea: am causam demonstrant, eo aliis tradito, ut in alium Conventum tota res differatur, maxime verò ne Henricii Imperio quidquam tum innoteretur postulat, aliterq; si fiat quidquid se et reliquo Equestri Ordine absente actum esset, id tanquam maxima parte absente actum ratum non habitum iri testantur. Adiuvabantur sane hac in re cum ab Archiepiscopo Gnesnense, tum a Palatino Cracoviense Zborovio quorum ille non

tam a Maximi-

tam a Maximiliano alienus erat, quam Henrico adstudebat, hic autem quod maxima invidia Henricani Imperij cui quasi praefuisse apud Henricum putabatur, imprimisq; Iudicij de fratre eius Samuele ab Henrico contra leges facti, largitionumq; immensarum invidia flagrabat, quo eam minueret partim dabat se Equestri Ordini, partim ne eam augeret, resistere illi non audebat. Quod si reliqui tandem nihilominus ad Electionem tum accedere voluissent, quam qui illis visus fuisset, Regem eligere potuissent, nemini dubium est. Ad Henrici enim Imperium quod attinet, cum omni Ordinum authoritate et consensu certa dies praefixa, intraq; ea nisi redisset, ut tum ad Novi Regis Electionem accederetur, ab iisdem statutum fuisset postquam illa cessisset solemnem Regni eius abrogationem nemo magnopere expectabat. Cum vero is ipse etiam Conventus Novi Regis eligendi causa indictus esset, diserteq; cautum legibus sit, ut qui ad Electionem non venisset, Iure Electionis uti non posset, neq; horum discessus, neq; Aliorum absentia, quo minus qui ad Electionem venissent, eam perficerent impedire posse videbatur. Quod equidem eo facilius illis fuisset, quod Viribus etiam atq; Copiis Superiores tum erant. Verum sine illi neq; sine Caesareorum Legatorum assensu progrediendum eo sibi putarunt, neq; hi sine novis mandatis Superiora excedere ausi fuerint. Sive etiam quod ea de protestatione Equestris Ordinis nomine interposita, quibusdam rationem eius habendam, aliis negligendam eam censentibus, convenire inter eos non posset, interimq; quibusdam dilapsis, caeteri etiam dilaberentur. Sta Conventus ille tum solutus fuit, ut re infecta utrinq; ex eo discederet, consecutus hunc tertius Conventus fuit, qui studio atq; opere eorum, qui Maximiliano favebant, sub idem fere tempus, quo Tartari eruptionem Leopolim fere usq; factã, omnia igne et ferro vastabant, Varsaviam in diem Mensis indictus fuerat. In quo studia partium, fere eadem contentio maior exorta fuit. Diversum autem a Superiore Electione quid in hoc observatum fuit, quod cum illa per Singulos Palatinatus Nobilitas suffragium ferret, in hoc ut intra diem septum, uno atq; eodẽ loco Equester Ordo cum Senatu de Rege eligendo deliberaret placuit. Res per aliquot septimanas ducta, Sumptuq; non modo a Senatoribus, verum etiam a privatis multã dictã fuerunt. Petitiones praeter Austriacos Principes fere nulli erant. Stephanus enim Batoreus, tum Transilvanicã Palatinatus, qui melioribus Regni huius fatis cum superiore Interregno Legatos non misisset, sive a Samuele Zborovio, qui post eidem Vaponij Castellani Posnaniensis ab Henrico proscriptus in Transilvaniam ad eum se contulerat impulsu,

sive ex Superiorum

sive ex Superioris Interregni exitu in spem aliquam adductus, Legatos quidem ad hoc Comitia miserat, Regnum tamen aperte, vel iudicio non petebat, vel petere non audebat, ne ex Austriacis Principibus aliquis eligeretur, propter metum belli Turcici, cui ipse inter utriusq; ditiones interiectus, maxime obnoxius futurus esset, solum laborare videbatur. Itaq; Indigenam tantum commendabat eumq; in rem si Indigena aliquis electus esset, certam pecuniam subsidio, si quo opus esset promittebat. Itaq; omnis fere ambitio in duos distincta erat. Principes plerig; in Maximilianum Imperatorem propensi erant, qui libertatem popularem et Equestris Ordinis Ius defendere videri volebant, cum quivem Maximiliano opponeret, alium non haberet. Piastum inculpabant. Principes, sententiæ huius e Senatu, Stanislaus Karnkouski Episcopus tum Cracoviensis Petrus Zborovius Palatinus Cracoviensis, Joannes Kostka Palatinus Sandomiriensis, Andreas Tenczynius Belzensis Palatinus, Andreas Zborovius Curiæ Marschalcus. Ex Equestri Ordine Stanislaus Gorkanus, Zamoscius atq; alij complures erant. Maiore enim iam ad hæc munere quam ad superiora Comitia convenerant. Maxime autem Zamoscius in eam sententiam incumbebat, cumq; animadverteret eam in plerorumq; animis opinionem insitam, ut fulgore quasi Maiestatis Principum perstricti, nullis nisi quam Regio Genere nati sint, Regna mandata vulgò existiment, copiosam imprimis ac luculentam hac de re Oratione apud Nobilitatem habuit. In qua cum alia multa quibus Piastum quæ alteris commendaret, summa cum approbatione omnium, dicta ab eo fuerunt, tum maxime ut reliquos Reges ac Principes, non tam genere ac studiis, quæ fere homines atq; ordines inter se distinguerent, quam honore atq; opibus reliquam Nobilitatem antecedere ostenderet. Nam et militaris rei studia, quam tanquam artem quandam propriam exercuerit, utriusq; proposita, et ab iisdem fere initiis, utrosq; præfectos esse ostendebat, quibus nunc Reges, ac Principes, Ducum, Marchionum, Comitum et Similium titulis ornarentur, non naturæ sed dignitatis, ac Magistratuum nomina esse, quibusq; illa ab initio tradita fuerint Equestris Ordinis homines fuisse, quos si ad posteritatem illi transmisissent, tantum abesse ut propterea conditionem reliquam Nobilitatis exuerint, aut in præstantiorem transierint, ut accusandi potius essent, quod quæ publica fuissent omnium, ea privata sibi suisq; usurpassent, omninoq; Equestrem Ordinem apud omnes gentes eum esse, ut a quo alios ipse summa

Imperia admini-

Annam Sigismundi Regis Augusti Sororem in Reginam Poloniae eligunt

Imperia administret, apud Alios Regum atq Imperatorum seminarium sit. Grata adeo omnibus Oratio fuit, saepe ut gloriari soleret, duabq maxime contrariis diversis in rebus, summo non modo assensu, verum applausu populi se versatum. Una cum excluderet Piastum, altera cum eundem induceret. Cum quemadmodum ostensum est diures extincta fuisset, quiq Maximiliano suffragabantur, alios ad sententiam suam adduci posse desperarent, re communicata ex eo loco, qui ad vera Consilia et Electionem septus erat, separatum in locum concesserunt, re ab aliis qui relicti erant intellecta, Legatos ad eos miserant, qui partim ad coniungenda rursus consilia eos invitarent, partim ad totius Regni sustentationem hortarentur. Illa legatione vel spreta, vel eximendi temporis causam interpositam rati, altero mox die Archiepiscopo Gnesnense renunciatore, Maximilianum eligunt, Conditionibusq ab Oratoribus ipsius acceptis et iuratis per Andream Opalinscium quoq qui Mareschalcus tum Regni, erat, Regem renuntiant. Qui ex altera parte relicti erant in loco ad Electionem capto, ex quo priores discesserunt, Consilia sua nihilominus prosequebantur. Etiam ab initio quidem, quibuscunq rationibus, a Maximiliano eligendo dehortari alios conati, ut quemcunq potius alium, qui illi videretur eligerent, optionem eis dederant, cum quemvis potiis, quam Maximilianum se laturos ostendissent. Deiecti ab hac spe ex Indigenis ipsi eligunt, Joannem Kostkam, Palatinum Sandomiriensem, et Andream Tenchynium, Belzensem Palatinum: ut qui ex his ce magis illis idoneus esse videretur, ad horum saltim alterutrum, Maximiliano accederent, Cum et apud Alios, frustra omnia tentari viderent, et ij de quibus dictum est, uterq excusaret, tum vero contra tantas opes Caesareorum externis seu maioribus viribus opus esse intelligerent.

Ad extremum postridie Annam Sigismundi Augusti Sororem quae innupta, et in Regno relicta erat Reginam eligunt, ei maritum et Regem, Stephanum Bathoreum Transilvaniae Palatinum adiungunt. Qua re non modo Stephani Virtute, de qua maxima opinio tum erat, et Transilvanicis opibus contra adversariorum potentiam se munivisse Verum gratiam etiam atq studia hominum, quae propter memoriam Nominis Jagiellonici in Annam maxime erant, partim retinuisse partim magis sibi conciliasse videbantur. Ad hunc igitur modum, re ex hac parte administrata, tandemq cum Transilvanicis Legatoribus etiam transacta, ita utrinq ex Comitiis discessum fuit, ut ad suum Candidatu accersendum, utraq pars legatos, et designaret et mitteret. Cum Caesariani

quemadmodum o:

quemadmodum ostensum est, et authoritate et opibus prestare, fere viderentur. Equestrem Ordinem, et communem populi favorem, Maximilianeo tamen adversum habebant. Bathoreum enim valde et ad confirmandos suos, et adversarios deterrendos, atq; ad summam pertinere vel vati, ut hominum studia quam maxime perspicerentur. Scripto publice de Electione hac edito, cum omnem rem quemadmodum acta essent narrant, tum quo Nobilitatis animos, et magis contra alios inflammarent, et ad suam causam adiungerent, quod ex ipsis partibus in dissensione neutra pars iudex esse posit, ad Universa Nobilitatis iudicium provocant, Conventusq; hac de re primo Singulorum Palatinatuum deinde Universa Nobilitatis Andreioviam indicunt. In quo uter legitime Rex electus ab Universa Nobilitate statueretur. In quibus omnibus rebus una quidem cum iis, qui supra Nominati sunt, sed tamen ita Zamoscius versabatur, ut huius fere consilio, atq; opera administrarentur. Et si enim Magistratum nullum tum adhuc gerebat, propter Ingenium tantum atq; prudentiam Maiori fere apud Nobilitatem authoritate erat, quam qui in magistratu et honoribus constituti essent. Quod vel maximum fere ac solida virtutis ingenium videri posit. Cum enim authoritas nihil aliud fere sit, quam de virtute, atq; prudentia alicuius hominum opinio, tamen ita fere comparatum est, ut etiam sine iis rebus Magistratus atq; honores ipsi plerisq; authoritatem concilient, quos ut plurimum homines inanibus titulis, et imaginibus externisq; rebus decepti, in quibus prudentia a virtutum esse videant, in iis virtutem ipsam inesse existimant. Ut privati Adolescentes magnam authoritatem apud Cives suos habeant, et omni memoria paucis admodum contigit. Si quibus autem contigit, iis contigit, qui tam excellenti virtute essent, ut etiam sine ornamentis illis atq; insignibus magistratuum omnium tamen oculos atq; animos in se converterent. Quod fere idem de Zamoscio dici potest, qui cum et etate vix esset virili, et magistratus maiores tum nondum gesserat, in tanta tamen iam existimatione erat, ut authoritatem eius in omnibus fere rebus Nobilitas requireretur. Ille consilia et rationes rerum gerendarum subministrabat. Ille in quacunq; parte opus esset oratione impellebatur, ille cum legatis tractabat, ille quæ publice scribenda essent omnia scribebat: illi plerisq; in rebus nobilitas se credebat. Itaq; cum propter temporis angustiam propediem plura agenda essent multi etiam ad res domesticas dilaberentur, plerumq; alba subscripta, et signata in quibus ille deinde quæ opus esset perscriberet penes illum

vel inquebant.

relinquebant. Hoc igitur authore et conditiones cum Legatis Transylvanicis transactæ, et Stephanus vocatus, et Conventus per Regnum, non modo indicti, verum habiti etiam ac celebrati fuerunt. Quæ res quantum opportunitatis habuerit, usus ipse postea docuit. Cum enim Equestris Ordinis hominum ex omnibus partibus Regni magna multitudo Andream Seroviam convenisset, publico eius Conventus decreto, cum Stephani Electio tanquam legitima approbata fuit, tum altera Maximiliani abrogata. Quæ res non modo eorum qui in partibus eum erant animos confirmavit, verum aliorum etiam vel proclives in partes magis adiunxit, vel dubitantes impulit. Quamvis ut hæ quidem ex partes in numero superiores erant, ita alteras cum authoritate, tum formidine hisce fere præstitisse, vix negari sit. Habebat enim Maximilianus Senatum fere Universum, habebat Lithuaniam, habebat Prussiam. Verum dum ille vel in deferendo, vel conditionibus Stephano retinendo spem aliquam habet. Dum Conventum Ordinum Imperij Ratisbonæ agit, dum deliberat, Stephanus celeriter omnia consuienda ratus, Conditionibus a Legatis acceptis, iuramentoq; in eas præstito, Magnis itineribus primum Leopolim, deinde Cracoviam venit. Ubi ab Episcopo Cuiaviensi Stanislao Karnkowski, cum Archiepiscopus Gnesnensis, qui Maximilianum nominaverat, ad inaugurationem vocatus, parere recusasset. Maximiliano adhuc Conventum Ratisbonæ agente, solenniter inauguratus fuit.

LIBER SECVNDVS.

Hactenus quæ ad privatam Vitam Zamoscij pertinebat, exposita. Nunc quæ in Magistratu ab eo gesta. Quod enim et studium eius erga se et Legatis suis, ingenium verò atq; industriam ex re ipsa tantum Stephanus perspexisset, quanta nunquam in alio esse possent, statim post inaugurationem, ut Cancellario eo creato, omnium Consiliorum participem atq; administrum sibi adiungeret, cogitare cœpit. Cancellarius erat tum Valentinus Dembinius Sigismundi Augusti, adhuc beneficio, vice Cancellarius erat tum

lavius erat tum Petrus Divinus Wolscius, ab Henrico nuper creatus Dembinium Castellanatu Cracoviensi, qui tum forte vocabat, Princeps autem authoritate in Senatu authoritate et dignitate locus est, et stipendio proposito, ut Magistratu cui iam per ætatem, etiam non par esse iubebatur, se abdicaret adduxit, in eius locum Volscio provecto, Zamoscium primo Vicecancellarium non multo post autem Episcopatu Plocensi ad Volscium delato, Cancellarium creat: in quo munere quomodo versatus Zamoscius sit, priusquam exponam, pauca qui tum rerum status fuerit, cum Stephanus in Regnum venisset significandum videtur.

Principio ex diversitate Electionis, et studiis, partim summa dissensio erat, neq; modo inter Singulos, verum partes aliquot Universas, nam et Lithuania et Prussia eadem Electione alienata, in partibus Casimirianis adhuc perstabant. Qui autem per ipsum Regnum diversas partes sequebantur, Senatorij Ordinis, non pauci, multi amplissimorum familiarum homines erant, qui neq; propter potentiam facile negligi potevant, neq; sine multa offensione opprimi. Electionis dissensionem cum Religionis in multas sectas per Regnum distracta diversitas, tum Superiorum temporum maxime autem Interregnorum licentia auxerant, ita ut turbatum ac dissensionum omnium plena essent. Ærarium ita exhaustum atq; inops, ut non modo Belli præsidia nulla essent, verum vix quo in pace dignitatem suam tueri Rex posset, superesset. Nam et ab Augusto, præter Gazam Sycocinensem, quæ supellectile aurea et argentea continebatur, numerata pecunia fere nulla relicta erat, et reditus publici ab Henrico vel obsistere importunis nonnullorum petitionibus non valente, vel quod brevi Regnum relicturus erat, non curante variis donationibus, in privatos fere homines distracti omnes erant. Foris gravis a Maximiliano metus erat, qui sub idem tempus Conventum Ordinum Imperij habebat, Bellumq; acerrime parare nuntiabatur.

Ab altera parte Moschus Livoniæ, Lithuaniæq; infestus imminebat, maxime autem Livoniam omni genere crudelitatis gravissime vexabat, In Russiam verò Tartari mox à discessu Henrici excursione facta, Leopolim fere usq; igne et ferro omnia vastarunt; et eo ipso tempore, partes aliquas Russiæ agebant, ferebant. Ita foris partim armis hostilibus, partim metu armorum mitus domestica dissensione omnia oppressa: præsidijs autem fere omnibus destitutum Regnum videbatur. In hac rerum perturbatione, cum Magistratus hic Zamoscio delatus fuisset, prima quidem eius cura fuit, ut ipsum quæstorium, seu Cancellariam, Scribasq; ac Scribas subiectos sibi, in ordinem redigeret, iisq;

vitijs quæ tra-

vitiis quae tractu temporis invecta iam in Cancellariam erant perpurgaret. Quod enim Superiores Cancellarij vel nunquam diligenter ea animadvertenda putassent, vel cupiditatem hominum nunquam coercere potuissent. Eoiam ferè res adducta fuerat, ut omnia prorsus maxime quidem quae ad Oppida et Oppidanos homines pertinebant Venalia in Cancellariis essent. Itaq et in eadem causa contraria edicta seu mandata et partim die non expresso sed spatio vacuo ad eum relicto, partim circumducto die, ut commodum petitori erat, aliae eius generis literae, quae cum Iure aliisq literis ante editis pugnarent, vel in quibus aliud quam actum esset simularetur, saepissime impetrabantur, et lites inter homines alebantur. Maxime autem ipsius Regis authoritas, cuius nomine et titulo omnes literae eduntur, in maximum aliquando apud eos, apud quos minime debebat, contemptum adducebatur, cui corruptelam aliquam ante omnia obviam eundum Zamoscius ratus; Leges certas iis, qui in hisce functionibus versabantur praescripsit: quibus et ea quae supra demonstrata sunt, vetabantur, et ex quarum praescripto in Cancellaria administraventur. Quo minus aut abripi ab aliquo posset, quod ante in more non fuerat, ut externarum Cancellariarum more, quilibet Secretarius iis, vel quae ipse praescripsisset, vel Regi subscribenda obtulisset, suum etiam nomen subscriberet: Neq ante signaretur, primus instituit, quosdam non parentes partim etiam, ut exemplo aliis essent, a Cancellaria removit. Primis praesertim temporibus, priusquam idoneum ad huiusmodi Scriptiones Secretarium sibi adiunxisset, ipse scribere solebat. Ad publicas deinde res, et eas quibus status Reipub: maximè continetur conversus, ante omnia ut quibuscunq rationibus domesticas primū dissensiones pacaret, Author Regi fuit. Adversariorum duplex fere genus erat. Alij enim in armis erant; alij etsi ipsi etiam Maximilianum expectabant, a vi tamen abstinebant, et vel domi suae se continebant, vel verbis et oratione tantum Stephano adversabantur, ita ut hi dignitati tantū eius alij salutis etiam inimici viderentur: Neq cum arma ipsi in manibus haberent, aliter quam ab armis ad officium revocari possent. In his qui in Polonia essent Principes fere Albertus Lascius Palatinus Siradiensis erat, qui tum quidem in ditionibus Caesaris aberat: Lanckoronam autem Castrum versus fines Hungariae, aliquot supra Cracovia milliaribus non immunitum tenebat praesidio. De quo cum omnes vexarentur, ne partim aditum per id in Regnum Maximiliano daret, partim si Cracoviā oppugnare vellet, sedem quasi belli in eo collocaret, iam in ipsa Coronatione, ut armis id in potestatem Rex redigeret, statutum ab omnibus fuerat. Missusq eo ex ipso Conventu Stanislaus Gorganus, ut ad editionē praesidiarios compelleret. In alteros qui vel civiliter dissentiebant, vel nondum saltim ad arma accesserant, non deerant sane, qui Regem incitarent. Maxime cupiditate inducti, ut bonis Regiis quod Superiorum Regum

beneficio posside:

beneficio possidebantur, mulctarentur, alij urgebant, alij per se iam eadem petebant. Qua in re vel maxime et moderatio Zamoscij, et prudentia tum apparuit. Cum enim Stephanus partim ut Princeps externus, rerum et hominum non dum satis gnarus, partim ut ab Aliis incensus, non alienq ab ea re esset, solus fere Zamoscius fuit, qui ab instituto eum revocaret, neve in quenquam qui arma contra eum non ferret, gravius quidquam statueret, ei persvaderet, Neq enim ullius unquam dissensionis finis sperandus est, dum qui in dissensione civili Victores existerunt, extinguere victos, aut servire in eos, quam beneficio adiungere sibi maluerint: opprimi siquidem aliquando partes, radicitq extingui raro possunt. Quod quidem eo magis etiam tum verendum erat, quod et Maximilianus, et si in Regno non dum erat, tamen expectabatur, et adversarij si metu rerum suarum ad arma coacti fuissent, ii erant, ut coniuncti non contemnendos Viros habituri fuissent: qui alias vel quaesituri, vel etiam humanitate adiungi posse videbantur. Hoc igitur eius Consilio Stephanus adductus non modo nihil tum gravius in quenquam statuit, verum literis etiam publice editis, eos qui à se aversi essent humanissime invitabat, suamq omnibus benevolentiam deferebat. Quare fiebat ut in singulos fere dies partim taedio more Maximiliani, partim humanitate literarum Regis inducti, non pauci eius adversarij ad eum accederent. Iamq Lithuani etiam fere Universi, Legatis ad eum missis, nonnulli etiam privatim Officium fidemq ei detulerant. Sola fere reliqua Prussia fuerat, quae neq Legatos miserat et in partibus adhuc perstabat. Cuius vel pacandae vel adiungendae causa, cum ut ipse Rex eo iret, maxime visum est, quo maiori authoritate id faceret, et in omnes casus cum consilium tum subsidia expedita haberet, Comitia simul Toronium indixit; nminor simul externis rebus cura adhibita a Zamoscio fuit, maxime quidem ut et alij Principes Christiani, et inprimis summus Pontifex, ac Germaniae Princeps, quorum illi in Maximiliani causa valde propensi essent, ab hisce autē Maximilianus auxilia Regni accipiendi causa, petere dicebatur, cum de Iure et libertate Nobilitatis, omniq Electionis statu accuratius edocerentur, tum ad pacis studium Maximiliano hortato, res essent, ipsi adducerentur. Itaq ad Summum Pontificem Laurentius Gorscius (: author vult Ioannem Zamoscium Grzymalium:) et ad Imperij Conventum, qui sub idem tempus Ratisbonae a Maximiliano celebrabatur, Stanislaus Kretkovius, et Ioannes Demetrius Solikovius, eadem verò ratione ad caeteros Principes, interq alios Turcarum Imperatorem magnum Moschoviae Ducem, ad alios legati ad alios literae missae fuerunt. Quae omnia eo pertinebant, ut et Ius Regis docerent et cum Vicinis omnibus Regis, amicitiam ac benevolentiam deferrent, tum eorum illi adiungerent, In quibus omnibus rebus ita Zamoscius versabatur, ut non modo Consilia ac rationes rerum harum Regi Senatuiq subiceret. Verum eo tempore pleraq quemadmodum ostensum est etiam ipse scriberet. Quo loco non praetereundum

nobis celebre

nobis celebre imprimis de bonarum artium Doctoribus ex Italia advocandis consilium ipsius videtur. Cum enim et ipse a literarum Studiis ad Reipub: maxime se se profectum animadverteret, et qui Reipub: curam habere vellet primum Iuventutis cultum eam suscipere debere iudicaret, ut doctissimos quosq; homines maximis stipendiis propositis ex Italia accerseret, Regi persuaserat, fuit em aliquando ad hanc rem natus Rex, ut qui non modo cum in Transilvania adhuc esset aliquot doctos homines ascivisset. Verum ita etiam a literis alienus non esset, ut ne inter arma quidem eas deserret. Et si autem ea res neq; tum successit. Propterea quod qui vocati fuerant, ii essent quos neq; alij Principes quibus illi operam navabant, facilem dimittevent, et qui ipsi domi commode vestras constitutas habevent; magnam tamen cum Regij tum Zamoscio existimationem atq; gloriam apud omnes peperêre, nam et honorem eum pro beneficio amplectentes, et stipendio etiam pleris q; per hanc occasionem amito, partim non rarus ebullivant, quam si maximo beneficio affecti essent, partim verbis et literis, apud omnes summis laudibus hoc studium Regis tulerunt. In Prussia quo tempore Stephanus in eam venit, is tum fere status erat, qui in aliis partibus Regni ut quamvis Maximiliano plerisq; addicti essent, preter Gedanenses tamen solos, reliqui magis Maximilianum expectarent, quam per se Stephano resistere vel vellent, vel audevent, Dux qui et si eximium et separatum Principatum habet, Nobilitatem tamen Regum Poloniæ in eo agnoscit, et corpore et mente eger, per se nihil administrare potevat. Ordines vel qui Ordinum nomine res Ducatus tum administrabant, iam ante quidem cum Cracoviæ Rex fuisset, literas Ducis nomine ad eum dederant, quibus et illum a Regno dehortabantur, et nullum alium preter quam Maximilianum agnoscere se Regem, prestabant, a Polonisq; Ordinibus qui Cracoviæ erant officij admoniti, et ad partes invitati: magis tamen eventum rei expectabant, quam consilium sententiamq; suam mutabant. Postquam ipsi Stephanum presentem esse agnovevant, de Maximiliani autem adventu nihil certi habevent, aliorum exemplo, qui et iisdem partibus fuerant Prussiam ingresso, ipsiq; quoq; legatos nomine Ducis obviam mittunt. Similiter in altera Prussia, quam Regia, dum Nobilitas adventanti sine negotio assit, cuius authoritatem preter Gedanenses, alia etiam Civitates secuta, inter quas precipue Thorunium et Elbinga confirmationibus Iurium suorum aucptis, qua prompte illis dabantur, iuvamentum Regi prestitevant, promptius tamen Elbingenses, quam Thorunenses; tum enim necessitate Gedanenses, et iniquidem in Maximilianum semel suffragium suum contulevant, priusquam diserte is Regno renunciasset, non posse se non merito ab eo discedere disputavent, tamen alia et nulla causa removebant. Temporibus Sigismundi Augusti, cum multa in Civitate contra Ius

et dignitatem

et dignitatem Regiam fieri dicerentur, ex consilio Senatus legatos eo Augustus miserat, qui res Civitatis inspicerent, statumq eius constituerent. Quae res cum (ut erat) indignissima omnibus videretur quo ignominia publica deleretur, qui ex Magistratu authores facti huius rei esse putabantur, in Regiam evocati, Magistratusq delati fuerunt, interim pro obsidibus iis retentis, alij eo legati missi et recepti, cum leges complures, quae ad statum Civitatis pertinebant, tulerant, tam ad deprecationem et satisfactionem Civitatem adegerant, cuius haec precipua conditio erat, ut ad id portorium quod antequitus binum male Civitas percipiebat, alium in ea pars pro Rege exigeretur. Rebus hisce nondum integre perfectis Augustus decessit. Stag cum et invita Civitas conditiones hasce accepisset, et morte Augusti res imperfectae velutae essent, non modo ut iis liberaretur laborabat, verum alia etiam quae per legatos inveta essent, abolevi volebat. Inter Legatos eos, primum fuit Stanislaus Karkovius, qui tu Episcopus erat Cuiaviensis, et Joannes Hostka Palatinus Sandomiriensis fuerant, quos eosdem cum et Principes fore eligendi Stephani fuissent, et apud eundem plurimum valere existimarent, ne et actiones suas tolli illi non paterentur, et magis etiam in se Stephanum accenderent verebantur. Stag et ab initio iam cum adventare Stephanus videretur, consilium Jurisid ab Episcopo Culmensi Petro Hostka more inditum esset, in quo de excipiendo Stephano deliberaretur, consilio interesse noluerant. Postea Bidgoscid cum Rex esset, fide publica legatos ad eum miserant, per quos conditiones, quibus in fidem eius se conferrent, proponebant. Potissimum inter eas erant, ut Rex in Iura Prussiae et Civitates speciale juramentum praestaret, ut ea quibus Civitas gravata superioribus temporibus se existimaret, abolevet. Jamoscius ut moderatione aliqua adhibita et iis qui in praesentia concedi illis possent concessis, aliis rebus ad Comitia reiectis, in fidem Civitas recipieretur, author Regi erat. Sanq et Regis et Legatorum animos fere eo adduxerat, ut aquis aliquibus conditionibus, quibq a Dignitate Regis alienae non essent, res transigeretur. Verum cum nonnulli ex eo, quod dissensionis inter Magistratum et plebem in Civitate esse intellexissent spesq aquibusdam illi esset, si quam primum Exercitum ad Civitatem Rex admovisset seditione facta Civitatem statim se traditures, tamen magno negotio in potestate eum Regem habituram ei persuasissent, infecta res fuit. Postulata Civitatis ea quae supra demonstrata sunt, controversia autem haec fere erat Regis nomine iam omnibus Ordinibus Regni inter quos continetur Prussia Civitatibus Juramentum praestitum esse diebatur, alienum autem et a Religione et dignitate Regis esse ut hine causa idem bis iuraret, et quod Universo corpori debebat id singulis eius membris praestaret. De reliquis postulatis, quae Civitas exigeret, non nisi ex omnium Ordinum Sententia, in Comitiis statui posse o

stendebatur

stendebatur. Civitas de Iuramento et ante nominatim, id Prussiæ a Superio:
ribus Regibus præstitum contendebant. Et quidem præcipua quædam
et a communi Regni iure diversa Prussiæ iura et immunitates esse, ut
separatim illi caveretur necessarium esse. Postulata vero sua ad Ordines
Regni revocari, partim moleste ferebant, quod nullum præter Regem, qui
aliquid in esse iuris haberet agnoscere disputarent, partim nisi idoneè
de omnibus rebus tantum sibi esset, non satis tuto alienæ fidei Regiæ se
se credere posse statuebant. Cum Stephano quemadmodum ostensum
est, spes aliqua non magno negotio Civitatis potiundæ facta esset, et
Gedanenses in Maximiliano etiam spem adhuc nonullam haberent, ita
utrinq ducta hæc fuerant, ut infecta tandem re Legati discesserint. Neq
multo post Maximilianus in medio quasi cursu consiliorum suorum an:
tecedente ad morbi vim animi doleret Ratisbonæ, quo conventum Ordi:
num Imperij edixerat, subita morte oppressus obiit. Morte Maximiliani
et si animi Gedanensium non parum imminuti erant, quod tamen eo iam
progressi erant, uti quam neq honeste, neq sine periculo rerum suarum
recipere se posse existimarent, in sententia nihilominus persistebant, e:
oq iam processerant, ut non modo Iuramentum ipsum verum conditio:
nem etiam hanc iuramento adjici flagitarent, ut si qua in re contra Iu:
ra sua a Rege factum esset, eo facto ipso omni Religione libertati, priva:
tim fidem e potestate Regis eximere se possent. Quam tamen clausulam
indignitatis Regitum omnium idignationis sibi conscij, ultro postea remi:
serunt. Cum Rex ut sine ulla conditione potestati suæ se permitterent,
postularet. Marienburgi quo post Comitia Thorunensia perfecta accesse:
rat publico edicto proposito, Civitatem Civesq eius omnes, qui tum in Ci:
vitate essent, proscribit, bona publicat, Militem quem ex Polonis Hunga:
ris Rex habebat, sub Imperio Ioannis Zboronij Castellani Gnesnensis, qui
Prætorij Militis tum Præfectus erat Dersaviæ Vicinisq in locis constituerat.
Inter eos Zamoscius ipse esset, centum circiter Equitum turmam, cui Sta:
nislaum Zolkievium Adolescentem præfecerat. Præter enim Officium Eque:
stris Ordinis apud Principem Militarem, etiam rei militaris studiis ma:
xime sibi gratiam comparandam existimabat. Ea enim quorum superior
mentio facta duabus maxime rebus benevolentiam Regiam advinxisse se
sibi memorare volebat. Una celeritate expediendorum negotiorum. Cum e:
nim maxime in expeditione illa Gedanensi in contubernio suo, ut pluri:
mum Rex cum secum haberet, cum alij Magistratus ducere fere negotia
solebant, ille si vel legatio, vel aliquid gravius incideret mandato Regio
momento fere expediebat. Altera studio rei militaris, quod et ea Patre Præ:
fecto Militiæ institutum illi erat, et cuiuscunq occasionem alacriter arri:
piebat. Et Rex in expeditione illa Gedanensi primum quasi in illo cognoscebat

ita ut a periculo

ita ut a periculo ipse nonunquam eum revocaret.
Verum redeamus Gedanenses et per tempus Interregni militem aliquem habuerant, et tum periculo rerum suarum adducti, maiorem etiam eius numerum conduxerant. Ei vero Joannem Coloniensem veteranum Praefectum, qui in Margeburgensi obsidione rem sustinuerat, praefecerant. Cum de Copiis Regiis cognovissent, quod Dersaviam quinq tantum miliaribus Germanicis Gedano distat, partim praeveniendam obsidionem rati, partim quod numero Superiores essent, facile eos opprimi posse existimassent, partim eodem milites Praefecto Coloniense oppugnandos eos mittunt, quibus ex plebe oppidana ac iussu publico, alij voluntate et spe praedae, non pauci se adiungunt, ita ut ultra decem millia eorum et Exercitui Regio, et Universae Nobilitati Prussicae, tum Monasteriis et Ecclesiis exitium minitantes, Urbe egrederentur, ac plusquam certam Victoriae spem Dirsaviam versus agmen ducunt. Regij atq inter eos fere quasi primi Zamosciani in aggere, qui a Dersavia non multum distat impeditos repente aggrediuntur, cumq nec progrediendi, nec aciem explicandi facultatem haberent, atq maiorem etiam tormentorum impetum prima inclinatione vitassent, deinde autem ipsa tormenta subito impetu occupassent, caeteris fusis, et magno numero caesis Coloniensis ipse fuga evasit. Victoria haec ut Gedanenses perculsos, ad humiliora postulata descendere adegit, ita et Regio suo arbitratu potiundae spem auxit. Rex in eo ut sine ulla Conditione se dedant persistit, et Gedanenses ad auxilia undecunq conquirenda conversi, maxime a Rege Daciae, pecunia aliqua mutuo accepta, Georgium Ferensbachum, Nicolaum ab Ungem, quorum uterq tum Minister Regis Daniae erat, cum numero aliquo Equitum Germanorum iterum conducunt, Et Rex propius Urbem, Castra promovet, ubi ij ex dissensione Urbis potiundae spem Regi fecerant, dupliciter et ipsi falsi fuerunt, et in novum errorem Regem iterum induxerunt. Nam et motus omnium nullus, praeter opinionem eorum in Civitate existebat. Qui enim a Magistratu aperte dissentiebant, quo in genere sodalitates aliquae, ut Cerevisiae coctorum, Laniorum, et privati alij nonulli erant, metu Civitate cesserant. Alij vero si qui essent externo milite constricti, ne commovere quidem se audebant. Rex vero cum ab initio statim neq militem satis numerosum, ad tantae Urbis oppugnationem habere se animadvertisset, et ut maxime a milite satis paratus fuisset, Multo faciliore tamen negotio Civitate se potiturum, si prius portum in potestate haberet, ideoq oppugnationis illius Initium ab eo ordiri statuisset, Dum in motum aliquem quem in dies expectabant, Regi promittunt, et Gedanensibus confirmandi sui tempus datum fuit, et agendi Regi fere exemplum. Ad extremum autem cum et frustra motus aliquis in Civitate expectari videretur, et ob paucitatem militis ipsa Urbs commode oppugnari non posse videretur. Si vero portum Rex in potestatem redegisset, Civitatem ipsam ab auxiliis et ab commeatu fere omni exclusam, nostris in deditionem venturam, dubitari non posset: ad propugnaculi quod prope ipsum portii

pe ipsum portum est, vulgoq Laterna appellatus, oppugnationemq vim Rex con:
vertit. Situm est id in littore uno fere a Gelano miliari, ad ipsum ostium
Vistulæ, quo in mare influit, opere eo præsertim tempore non magno, ac
fere vineis tantum ac corvibus militaribus munitum fuit, quod et arena
gravius aliquod opus sustinere non posse videbatur, neq temporis etiam sa:
tis ad muniendum habuerant. A fronte tamen mare ipsum et naves ali
quot, cum civitatis, tum Danicas, ex quibus tormentis propugnari posset, a
tergo Civitatem, ab uno latere Vistulam habebat, et tormentis egregie instructum
erat. Rex cum Castra in proximis montibus quibus Gedanum fere subiectum est,
habuisset, alia in planiciem versus ipsum propugnaculum, e quibus oppugna:
tionem deinde eius instituerat promovit. Ut autem et auxilia ex Urbe exclude:
rentur, et ab altera parte tormentis propugnatores, ipsumq propugnaculū
peteretur, in oppositam Insulam quam sinus maris inter continentem Prussi:
am et Neringam interseptus, quinq fere miliarium Germanicorum longā
efficit; a latere autem Vistula dividit, Germanum peditatum Veyerum tra:
ducere, munitionibusq ex adverso Lanternæ actis, continuis tormentis qua:
tere iubet. Ita oppugnatione instituta, ab altera parte, qua continenti Later:
na adiuncta est, peditatum Polonicum et Ungarum admovit. Verum cum et ex
navibus miles expositus ad oppugnationem erates exciperet, propugnaculo e:
tiam acerrime propugnaretur, Regij reiecti, signa et tormenta aliqua ami:
serunt, non sine tamen gravi Gedanensium clade. Nam et Coloniensis Præfe:
ctus eorum dum in Scapham se recipit, globo traiectus, ibi periit, et Ferens:
bachius graviter sauciatus fuit. Placuit inde ab altera parte, ex qua nun:
quam è navibus tormentis nocere posset, iterum oppugnationem experiri. Itaq
ad superiorem peditatum, qui iam traductus erat, numero aliquo adiuncto,
ponteq a Veyero, qui Universæ ei rei præpositus erat, subitaneo opere, per
Vistulam perfecto iterum res tentata fuit. Verum cum Gedanenses nave com:
parata, ventum ad eam rem idoneum nacti, Navis ac tempestatis in pontē
disiecissent, partim qui per pontem incontinenter evaserunt, circum venti
cæsi fuerunt, partim qui in ponte versabantur, submersi, Veiero autem re:
cipere se coacto Gedanenses munitionibus positi fuerunt. Quibus rebus Rex
adductus, cum per et anni tempus non amplius fere sub pellibus contineri,
milles posset, Maneburgum se recepit. Sub idem fere tempus Moschus expe:
ditione in Livoniam suscepta, eademq omni crudelitatis et direptionis ge:
nere devastata est Livonia, Curlandia, tum aliis etiam Lithvaniæ parti:
bus grave imminebat periculum: Ut Rex ad auxilium locis illis fere non:
dum supplicibus, maxime vero Curlandi et Livonum literis solicitaretur.
Gedanenses autem parum Dirsaviensi clade fracti, partim incommodorū
belli pertesi, inq Angustum fere a Polonis redacti, ad humiliora in dies
postulata redibant. Quo in statu dum res essent. Electorum Imperij, Saxo:
nis et Brandeburgensis, aliorumq nonullorum Principum Germaniæ le:
gati intervenerunt. Cumq Rex ad Moschoviticum bellum avocaretur iniuriâ

et diuturnitate

et diuturnitate belli afflicti sua sponte pacem ac gratiam Regis expeterent et horum etiam authoritas adesset, eorundem interventu Marienburgi tandem res composita fuit: in quo ipso etiam studium et prudentia Zamoscij animadversa, spe quidem negotij Brandeburgici seu Prussici potius tendendi conficiendi legatio exercitata existimabatur. Sed cum Ordines Imperij semperius aliquod pretenderent, adeoq Civitas Gedanensis citationibus etiam publicis ad tribunalia onerag publica vocaretur, ab intercedentibus tanquam pro Civitate Regni Poloniæ; nihil Imperium ad eam iuris habere, ultro confessio expressa fuit. Civitas hisce conditionibus in gratiam recepta est. Rex cum alia iura eius, tamen maxime Religionis pacem Civitati confirmavit: eas res de quibus postulata edidisset in Comitia reiecit, in quibus quo iure eas usurpavit, docuit. Regi Civitas bis centum florenorum millia certis pensionibus multæ pendere, recepit: Viginti millia Abbati Olivensi, ad restaurationē Monasterij, quod sub initium tumultus, plebs diripuerat. Proscriptionem etiam Reg. abrogavit, bonag quæ publicata essent 30 tamen millium summa exepta pristinam causam restituit. Exeodem deinde loco, Varsaviam Comitia Reg. edicit, eog non multo post ipse venit.

Cum in Prussiâ Zamoscius cum Rege esset, Radivilam Nicolai Radivilij Palatini Vilnens filiam sibi despondit, nuptiasq Varsaviæ sub initio fere Comitiorum, quæ a Rege indicta erant celebravit. Extant in nuptijs hasce cum alia † quædam a diversis scripta, tum a celebri imprimis et docto Poeta Ioanne Cochanovio vernaculo sermone scripta Tragœdia, quæ in iisdem nuptijs a nobilissimis quibuscunq adolescentibus acta fuit, excitandorum maxime animorum Iuventutis ad bellum causâ.

Ventum nunc est ad bellum Moschoviticum, quod in his Comitijs primo decretum fuit, et quo non modo Zamoscius, verum etiam Universum Regnum se illustratum fuit, et quo non modo Zamoscius verum etiam Universum Regnū in se illustratum fuit, quod tamen paucioribus hic persequemur, quod aliis libris accuratius id a nobis expositum sit. Itaq cum alibi quomodo omnia gesta et administrata sint, attenderimus, nunc potius quæ gesta sint breviter tantum attingemus: atq ea fere sola, in quibus ipsius Zamoscij insignior aliqua opera versata fuit. Ac Regem quidem potissimum ad id bellū suscipiendum, et si Zamoscius maxime inflammabat, tamen Principem naturâ magnanimum et laudis cupidum eidem quas Zamoscius ei proponebat causæ etiam sua sponte impellebant: quæ quidem publicæ et privatæ plurimæ erant. Præter superioris enim temporis iniurias, quæ a Mosche multæ et graves in Regnum perfectæ erant, eo fere rem adductā videbat, ut nisi in tempore obviam illi iretur, non modo de Livonia, alius iam maximam partem Moschus occupavat, verum de Lithvaniâ ipsa in periculum veniendum sibi esset. Privatim vero et initio Imperij sui insignī aliquā re gestā, cum domi eorum qui se elegerunt iudicium comprobasse, tum nominis sui famam ad exteros propagare cupiebat et domesticas dissensiones

sticas dissensiones, quæ ex studiis partium in Electione exortæ, nondum extinctæ e:
rant, externo aliquo bello obiecto, vel minuere vel derivare quodammodo commo:
dissimum esse videbatur: ut si autem potentia Moschovitica non modo Re:
gno Poloniæ, verum magnæ parti Christianitatis iis temporibus formidabilis
videbatur, magis tamen superiorum temporum, vel errore vel inertia ad eã
famam atq; potentiam pervenisse illam statuebat: et quod Regio Moschovi:
tica ut amplissima, ita vasta neq; satis frequens Urbibus, neq; iis munitis
esset, eo faciliores in ea progressus belli sibi promittebat, ut Nobilitati bellũ
persvaderetur, maxime laboratum fuit. Quod enim quemadmodum est o:
stensum ex superioribus dissensionibus, multi adhuc essent, qui in discordiis
Civilibus partim in spem magis reconciliati, quam ex animo partibus ad:
iuncti essent, ac magis commovere se auderent, quam iram ex adverso superi:
oris Electionis successu conceptam deposuissent, cum omnes actiones Regis, qui
præter Sententiam ac voluntatem suam electus esset, impedire conabant,
tum maxime eas e quibus vel vires, vel gloriæ ac Nominis aliquid accede
re ei posset. Alij erant qui cum a decernendo bello non abhorrerent, ex opi:
nione tamen potentiæ Moschoviticæ, ut superiorum temporum eventu, ne
et tributum sine fructu, et bellum non sine periculo susciperetur, metu:
ebant. Quod enim superioribus etiam temporibus aliquod in hoc bellum
Sigismundo Augusto tributa scissa fuisset, iis vero aliquando in alias res
conversis, partim nullum, partim infeliciter contra Moschum bellum ge:
stum fuisset, ne idem nunc usu veniret, in Principe externo, et novo, eo ma:
gis verebatur. Non deerant etiam, qui ut maxime bellum suscipiendum es:
set, potius tamen contra Tartarum quam Moschum suscipiendum id conten:
deret. Etenim si de iniuriis ulciscendis ageretur, non minores Tartari qm
Moschi iniurias esse. Si de Provincia aliqua adiungenda, multum agrum
Podolico, seu in eo tractu, qui a Podolia et Boristhene, inter Misiam et Por:
tum Euxinum interiacet, a Tartaris autem vel possidetur, vel vastatur u:
beriorem esse. Si de parte aliqua Regni tuendi, non minus Prussiam qm
Livoniam auxilio dignam esse. Iis qui de successu belli dubitabant, superio:
rum temporum incommoda, a ratione gerendi belli potissimum profecta fuisse o:
stensum fuit. Quæ cum ita instituta fuissent, et non tam inferetur bellum, quam
propulsaretur; ea si nunc commutetur, non desponsandum esse, tali præserti
Principe, qui et rei militaris summam peritiam haberet, et ipse bellum admi:
nistraturus esset successum alium consecuturum. Tartarici belli authoribus
propter vicinitatem et potentiam Turcarum in cuius fide ac patrocinio
Tartari essent, vel sine maximo periculo bellum non suscipi, vel hoc saltim
tempore resistendum, omnibus viribus ad id præparatis suscipi posse, demõ:
stratum fuit. Si cæptis autem fortuna responderet, Imperio Moschovitico
adiuncto, aut viribus saltim ex eo auctis, per id ad aliud quoq; bellum, gra:
dum fieri posse. Ita hisce adiunctis et qui omnino bellum impedire vole:
bant, cum numero inferiores essent, non difficulter submoti essent. Ita quidem
ut tota fere res maxime Zamoscij, et apud Equestris Ordinis Legatos authoritate
et in Senatu consilio

et in senatu consilio, et apud utrum Ordinem oratione, quæ pars ratione Magistratus quem gerebat, præcipue pertinebat ad eum, confecta videbatur. Non parum tamen etiam iudiciorum translatio, quæ in hisce Comitiis primum Nobilitati firmata fuit, momenti ad eam rem attulit, quæ res iam multo ante Augustanis temporibus vehementer iactata, post Augusti excessum, primum a Nobilitate, sed sparsim per singulos Palatinatus, ac sine certo ordine usurpata fuerat. Cum enim privatarum etiam rerum iudicia penes Reges fere primis temporibus essent. Sigismundus Augustus propter valetudinem minus diligenter iudiciis operam dare potuisset, in infinitum fere lites exereverant. Itaq iniuriarum magnitudine, ac frequentia, iudiciorum autem penuria vehementer Nobilitas pressa, simul vero et aliarum Gentium exemplo, ad Reges publici Status curam, privatarum rerum disceptationes ad inferiorem Ordinem pertinere iudicans, iam Augusti temporibus sæpe de translatione eorum egerat. Verum Augusto nihil de Regio iure remittere volente, post mortem tandem eius per singulos Palatinatus Iudices sibi legerat, interq alias conditiones hanc quoq de translatione iudiciorum Henrico tulerat. Quo affectis magnis quam perfectis rebus et Regno profecto, tota res in integro relicta fuerat. In hisce Comitiis cum et Nobilitas alia conditione bellum suscipere nollet, quam si de iudiciis sibi concessum esset, neq res integra fore videretur. Convenit tandem ut a maioribus Palatinatibus bini e minoribus singuli quot annis electi per unam partem anni minoris Poloniæ causas Lublini, per alteram maioris Poloniæ, Petricoviæ, iudicarent. Cumq inter alias controversias, non minor cum Ordine Ecclesiastico, quem in iudiciis teneri nolebat, esset. Hæc quoq Zamoscij opera ac consilio ita deposita fuit, ut quoties Ecclesiastica aliqua res in iudicium veniret, pari numero iudicium sex Ecclesiastici, totidem alterius Ordinis definiventur, inter quos si convenire non posset, ad Comitia appellaretur. Itaq Polonica Nobilitate iudiciis delinita. Litvanis vero propter imminens periculum diligenter esset in causam incumbentibus, eo facilius res confecta fuit. Bello, et in bellum tributo Decreto, Rex prius Leopolim finium, Transilvanicarumq rerum causa profectus, deinde domestica pace edictis sancitâ, Vilnam venit. Et postquam maxima pars Exercitus convenerat. Ex maioris partis Senatus sententia, a Polocia bellum oriendum ratus, in Polocienses fines Exercitum duxit. Oppido a Præsidiariis incenso, omnibusq in Arcem receptis, Arx ipsa quæ Caput Regionis erat, partim loci natura ac munitione, partim præsidiariorum constantia, partim etiam continuis pluviis, quæ et eo anni tempore administrationem omnibus et copiam suam impedimentum maximum rebus gerendis afferebant per sex vero septimanas defensa fuit. Tandem virtute Militum omnes difficultates superante, primum incensa deinde deditione in potestatem venit. Mox deinde Sokola quæ ad Polociam præcipuam fere ora eius præsidium erat, per Nicolaum Mielecium, Palatinum Podoliæ, quemq in ea expe

ditione Rex sibi

ditione Rex sibi legerat recepta aliis vero prædiis partim iam ante occupatis, partim post expugnationem Polocensem, ultro se dedentibus iam Universus ager Polocensis in potestate erat. Zamoscius et si in hac expeditione nullo præcipuo munere militari fungeretur, sed tantum tanquam Senator et Cancellarius Regem secutus fuisset, tamen et 600 circiter pedites quorum non inutilis eam in expeditione opera fuit secum habebat. Neq minus Rex in bellicis etiam rebus consilio ipsius utebatur. At eo qui sub primum iam Polociam adventum cum cognoscendi loci causa Polociam circumvehi statuisset, Ipsum potissimum cum Bekessio secum assumpserat. Rebus Polocensibus constitutis, ac Militibus aliis præsidio relictis, aliis secum abductis in Mensem proximum Comitia Rex edixit. Verum expeditionis felicitatem nonnullorum domi invidia excepit: neq tamen tam æmulatio aliqua, quæ secundarum rerum Comes esse solet, quam indignatio, eo non maxime, qui et ab initio actiones Regis impedire statuerāt, et cum bellum nihilominus scitum fuisset, variis suspicionibus animos hominum impleverant. Nunc cum longè secus quam et ipsi expectarant et aliis inculcarant rem administratam viderent, partim tam cito murmurabant, partim novos rumores et suspiciones confingebant, maxime vero omnia dirigebant, ut novo tributo ad bellum continuandum quod postulaturum Regem sciebant, deterrendo omnibus rationibus animos Nobilitatis, deterrerent. Ad hosce alij dissimili fere causa se adiungebant, qui spe sua frustrati, bona Regia vacantia, quæ sub idem tempus aliquod, et ampla extiterant, quæ ipsi sperabantur, aliis obvenisse dolebant. Maxime ex re Zamoscius in invidia aliquorum erat. Quod enim et ante Meleccio, qui et ipsam Radzivilsam Zamosciji Uxoris Sororem germanam, in matrimonium habebat, Militare Imperium traditum fuisset: et sub ipsum tempus amplissimi aliquot in Lithvania honores ac Præfecturæ, quæ post Alexandri Chodkievicij Castellani Vilnensis mortem vacarant. Radivilijs collati fuissent, in unam quasi cognationem tot Magistratus et Præfecturas congestas vulgo excogitabant. Et cum Zamoscij potissimum opera id confectum fuisset, tum illum unum omnium plurimum iam apud Regem posse constabat; et erat sane ita cum natura fere ita comparatum sit, ut qui apud Principem in gratia sint, apud populum ut plurimum invidiā laborarent, raroq quis simul et populi et Principis studia tenere possit, inter ipsos tamen qui authoritatem aliquam apud Principem habent, plurimum plerumq interest. Nam et quomodo quis utatur Principum gratia multum refert, maxime autem quibus Artibus comparant, Zamoscio hæc fere animum Regis conciliabant. Primum Summa cura in omnibus Rebus, tum maxime in iis quæ sibi a Rege impositæ essent, non tam diligentia quam pervicatia. Neq enim quidquam ab illo suscipiebatur quod non perficeret. Nihil in quo non summum studium ac curam haberet, accedebat ad hoc integritas animusq a sordibus alienissimus, a quibus ille tantum abfuit, ut non modo ullius muneris, aut quæstus causa quidquā, vel contenderit a Rege, vel perfecerit. Sed quæstum etiam Cancellariæ a legibus

non modo

non modo permissum, verum etiam comprobatum, primus aut solus ferè neglexerit; totoq Magistratus sui tempore nihil exigi a quoquam voluerit: Neq ipse solus, sed exemplo ipsius Secretarij etiam quibus ipse utebatur. Cum aut Summa Regis gratia uteretur, multisq multa ab eo impetraret pro se per integrum fere sexennium nihil omnino petiit. Cum enim iam ante adventum Regis praeter Patrimonium suum tres Praefecturas Regias, unam quidem minorem Zamechensem, duas verò amplissimas Belzensem et Knisinensem, hanc ab Henrico, illas ab Augusto Rege haberet. Ex earum reditibus ita in Aula versabatur, ut non commodum et fortunas aliquas in Regno quaerere videretur, quam a Parentibus relictas, vel antepartas facultates suas Reipub: et Regis commodo impendere. Itaq cum omnia apud Regem posse existimaretur, sibi uni nihil petebat, seu potius posse nolebat. Et licet ex cognatis et Amicis suis aliquos nonnunquam Regi commendaret, tamen eos fere tantum ei commendabat, quorum vel in re militari usui, vel animis Nobilitatis adiungendis aut Reipub: negotiis domi administrandis utilis opera esset. Quas res cum ingenium eximium, singularis autem prudentia, partim optimarum earumq reconditarum artium studiis, partim plurimarum rerum usu quaesita, magis etiam commendasset, minimè mirandum fuit, tantum apud Sapientissimum Regem authoritatem eius valuisse, quantum et consequentibus temporibus valuit, nam et prudentiam eius cum tacto studio coniunctam, atq diligentiam summam in maximis negotiis utilissimam sibi fuisse experiebatur et quod ab omni cupiditate remotissimum, summam rerum omnium fidem ei habebat.

Verum ut eo, unde profecti sumus redeamus. Cum non deessent, qui partim publicas actiones Regis impedirent, partim ut privatum dolorem suum ulciscerentur, nihil quod vel ad Regis actiones, vel animos Nobilitatis a tributo sciscendo dehortandos pertineret, praetermitterent: tam praeclaram tamen, et a plerisq insperatae de potentissimo hoste victoriae successu Nobilitas recreata: cum in municipalibus Conventibus frequens sciverat, tum Nuntij eius in publicis Comitiis sine ulla fere dubitatione in id convenerunt. In Rege autem maxime partim quod externo milite uteretur, a quo et authoritas Magistratuum non satis observari et maxime rerum gestarum laus usurpari diceretur, partim quod Conditionibus in Electione ei latis nominatim verò in solutione debitorum non ex omni parte satisfecisset alij reprehendebant, et comminabantur, alij requirebant. In quibus omnibus refellendis ita Zamoscius Nomine Regis versabatur, ut peditatus externi necessitate, pecuniae autem, quae in Regnū a Rege allata esset, magnitudine demonstrata, plerisq satisfieret, alij quod contra dicerent non haberent. Ipsi vero Zamoscio, quod Duci Curlandiae extra Comitia Senatoribus Polonicis fere absentibus in restituram et feudi confirmationem edidisset peculiariter etiam obiectum fuit. Ac collata sane ea Duci fuerat in expeditione Polocensi cum Sitriam veniret: Consultis quidem ante per literas Senatoribus, sed tamen pluribus Lithvanicis

quam Polonicis

quam Poloniis Senatoribus presentibus: unde ne plus quam eis conveniret Lithua-
ni in eum Ducatum iuris sibi usurpasset nonulli verebantur. Verum cum di
ploma ipsum prolatum fuisset, non modo Iuri Regni satis cautum fuisse
animadversum est. Verum a Sigismundo Augusto iam effectam, comma-
dioribus multo quam ante conditionibus transactam fuisse. Inter alia enim
quæ ex usu enim Regni mutata fuerant, hæc etiam clausula adiecta fue-
rat, quâ appellatio a iure ad communem Universæ Livoniæ provinciæ con-
ventum sanciretur, id quod vel maxima pars Livoniæ in potestate Moschi
tum adhuc esset, nec unquam eo rem venturam, ut iustus conventus illius
provinciæ instituerentur: sperare fere homines auderent, cum hac ratione appel-
lationem ad Regem se existimaret, minus gravate Dux admiserat, quamvis id
quoq; sed tamen magis, ut una re Conventui Principali Duci subiectus, aliis
etiam qui in Conventu constituerentur, ut tributis et similibus rebus teneret,
De quo cum plus aliquanto controversiæ futurum providerat, si nominatim
cautum esset, maluit vi verborum, quam verbis ipsis id sanare. Quod quidem
non modo in hisce, verum multis aliis literis factum ab eo fuit. Itaq; multas
huiusmodi clausulas, ab ipso fere primum vel non animadvertentibus iis,
ad quos res pertinebat, vel persuasis introductas in omni genere literarum
commemorare possem, qui longe plus in recessu contineant, quam prima spe
ac fronte præseferant. Verum genus ipsum natasse sufficit. Quod quale sit ma-
gis etiam ex hoc dicto eius intelligi potest. Solebat enim aliquando dicere.
Si molesta aliqua res, quam explicare sine incommodo non possit incidat ma-
gnam partem sapientiæ humanæ in ambiguitate positam esse, quia de re et in
utramq; partem disputare non me fugiat, quia tamen in communi vita, et
maximum Principum negotiis versati sint, quam necessaria ea sit facile in-
telligunt. Cæterum ita Comitiis ita quemadmodum ostensum est solutis,
novoq; tributo ad continuandum bellum decreto. Rex Vaxaviæ Vilnam pro-
gressus, in ea quæ ad bellum pertinebant paranda summo studio incubuit. An-
te omnia Mielecium quem in superiori Polociensi expeditione cum Imperio Exercitus
præfuerat ad secundum Magistratum in hac expeditione obeundum invitabat. Il-
le sive quidem ex superioris belli labore conquiescere vellet, sive quod offensus
quibusdam rebus esset causatus. Offendisse autem eum partim Hungarorum liber-
tas existimabatur partim cum Zamoscio et ipse, quamvis arctissima inter se af-
finitate coniuncti essent, æmulationis aliquid intercessisset. Rex cum munia Im-
peratoris ipse obire constituisset, partem delectus cum Zamoscio communicavit,
et cum peditem, tum Equitem aliquem, scribi ab eo voluit. Quod vero in binis
superioribus expeditionibus, Gedanensi et Polocensi, non modo a militaris etiã
rei studiis non alienum eum animadvertisset, verum cum laude etiam atq; in-
dustria in illis illum versari, cum vehementer posse se sublevari statuebat, si
partem aliquam Exercitus contrahendi cum illo communicasset, tum propter au-
thoritatem quam apud Nobilitatem habebat, multo plures etiam et nomina datu-
ros. Neq; vane fefellit eum hac in re opinio sua, ad primam enim Nominis eius
professionem maximus subito et quidem ex primaria Nobilitate Nomina dantium

Concursus

Concursus factus fuit praeterquam enim quod sua sponte propensi in illum homines essent, de illius ductu sperarent, non parum illud eos etiam invitabat, quod cum et eo Magistratu ille fungeretur, qui omnium merita et preces iure et more publico ad Reges referre soleat, et ipse in maxima apud Regem gratia esset, si hic industriam atq virtutem suam probasset, eodem ad Regem laudatore et deprecatore digna laborum suorum praemia se consecuturos omnes sperarent. Verum secundum Equitum delectum, peditatus primum instituendi vel praecipua eius cura fuit. Cum enim Equitum genere et Copiis Poloniam cum plerisq aliis Nationibus contendere posse videret, peditum solo inferiorem esse videbat: quod et Nobilitas pedestrem militiam, et quae neq splendoris haberet iudicaret, fere defugeret: plebs autem partim oppidano otio corrupta, partim servitute fracta ad militiam esset. Itaq in superiore expeditione externo fere pedite utendum fuerat. Zamoscius delectu secum, a Rege communicato, si forte etiam hoc militiae genus excitasse posset, omnino studio incumbendum sibi putabat. Itaq in primis Nicolaum Urovecium propinquum suum, a Patre autem suo militari disciplina imbutum, turma cui sub Nicolao Mielecio in Polocensi expeditione praefuerat, relicta, ex solis Equestris Ordinis hominibus peditem scribere iubet. Adhuc etiam Wybranovium, Mroczkonem, qui ad Gedanum Ordines duxerat, et Lucam Serneum in Gallica militia versatum sibi adiunxerat. Qui cum ad quingentos circiter singuli pedites scripsissent, neq numero neq genere hominum peditatum contemnendum construxerat. Sub idem fere tempus quo in expeditionem eam Zamoscius movebat. Radzivilja Uxor eius et paucis post septimanis unicam quam ex ea habuerat filiolam obierat. Itaq cum in luctu primum ipse deinde ad exemplum eius Universus Equitatus, et peditatus, qui sub ipso merebat, vestem mutasset pullo habitu omnes uti coepissent, adeo ut Copiae ipsius prae caeteris insignes essent, vulgoq pullae dictae hoc nomine, a reliquo Exercitu distinguerentur. Rex partim legationibus Moschi, quas magna ex parte temporis eximendi causa, cum Vilnam tum itinere aliquot ad eum Moschus miserat, reiectis partim insidiis quae per Oscicum pecunia ac policitationibus corruptum Vilnae illi struxerat detectis et evitatis, ex Consilij sententia magnos Lucos recta duxit. In hosticum ingressum a latere potissimum Velisum, deinde vero maximae Silvarum difficultates exceperunt, quas more institutoq suo Moschi iam olim quidem a Polocia etiam, maxime tamen a Lukiszka Velisio obiecerunt. Quod si a latere incurreret, quod tamen et ad Lukos haerentibus magnum impedimentum, et maiorem regredientibus metum ostentare videretur, a tergo Castrum et loci natura munitum, et praesidiario milite firmum relinqui minime expedire visum fuit. Cum autem expeditione ea Lithvani sibi deposcerent controversiaq hac ex re inter utramq nationem ortam esset. Polonico Imperatore nullo tum a Rege constituto, Lithvani autem eo absente, datum parti authoritati Magistratus fuit ut Zamoscius mitteretur partim quod

retur, partim quod Lithvaniæ Copiæ nondum convenisset. Zamoscius autem non modo a Copiis verum Comeatu, etiam instrumento bellico et omnibus cum ad expeditionem tum ad oppugnationem necessariis rebus paratus accessisset: Velisium primis temporibus non territorij tantum unius quod adhuc amplissimum esset, sed Provinciæ Universæ caput fuisse propriosq suos Duces habuisse, cum fama tum Nomen ipsum a magnitudine habet, et Nominis argumenta, quæ in hodiernam diem extant, maximi ambitus fossarum, et mœniorum vestigia fidem faciunt. Postqm in Moschi potestatem venit, cum cæteris agri eius Oppidis, tum ipso Velisio more Moschovitico delectis, omnes Provinciæ opes in Cognomen Castri conversæ fuerunt. Situm est id in ripa Dunæ fluminis e Lithvania tendentibus, citeriore verò via ultra flumen instituerat. Ea pars quæ ad Lithvaniam spectat, silvis instituto Moschovitico, de quo dictum est, ita impeditum erat, et vix singulo homini iter per eum esset. Zamoscius tamen etsi cum summam difficultatem itineris, tum a centum fere annis, nullum cum Exercitu iter ishac fecisse, ex acolis intelligeret, hanc tamen potissimum rem instituit: partim ut incommoda, quæ duobus in locis fluminis Dunæ transmissis, uno in quo constiterat, altero pene in ipso conspectu allatura ei erat vitaret, partim, ut repentino adventu præsidiarios perteritos eo facilius opprimeret. Nec fefellit cum opinio cum enim summo suo et militiæ maxime autem Nicolai Uroniecij; quem operi præfecerat labore biduo ad Castrū penetrasset, adventu eius non prius ferè quam ex silvis emergere cognito præsidiarij statim obsessi fossisq ac munitionibus oppugnari cœpti, eodem quo obsides cœpti, fuerunt die, salutem solam pacti, cum se tum Castrum, commeatus pulveris tormentarij, omnemq ad obsidionem sustinendam rem necessariam plenariam dediderunt: Non nihil quidem incendio portæ unius, e munitionibus Urovecianis excitato, maxime tamen tam inopinato, per silvas, quarum difficultates insuperabiles iudicabant adventu eius perculsi Castri in potestatem recepti videndi causa Rex ipse altero die excurrit constituitq præsidio ad maiora Castra sua cum iisq paulo post Lukos versus movit. Zamoscius ut alia via cum iis quas penes se habebat Copiis dextra super Exercitum eodem tenderet superatisq demum silvis, secum illo coniugeret, mandat. Erant silvæ Lukos versus ad 20 circiter passuum millia difficultates etiam illarum eædem fere quæ supra a nobis demonstrata sunt. Sis tamen Ungari præsertim militis labore superatis in amœnissimam ac fertilissimam planitiem, quæ a radicibus silvarum aliquot millibus passuum supra Lukos excurrit, Exercitus erasit. Eodem in loco Zamoscius se cum Rege coniunxit. Uleinecio uno quo Nomine Regulos Tartari appellant, captivo secum adducto, qui cum ad morandum iter, Exercitumq nostrum carpendum cum sui generis Feythismissus a Moscho esset

sus a Moscho esset. Zamoscianosq primum in ponte quodam faciendo occupatus invenisset, invasisset, postea ex silvis emergentes ultimos adorsus, nostris se convertentibus a suis desertus, circumventus a nostris fuerat. Rex Nicolao Radzivilio Palat: Vilnæ præmisso, Castroq Usviata in fidem per eum recepto, omnem inde exercitum ad horrorem præsidiariorum, quam latissime explicatum in conspectu Præsidij adduxit. Urbs enim quæ et Lovati amnis qui nunc alveus non multo infra in Perbum lacum influit, vicinitate, et soli in quo esset summa fertilitate et copia commerciorumq omnis generis multitudine, ad eam amplitudinem pervenerat, ut excepta Moschovia et Plascovia, inter reliquas Urbes Moschoviticas facile prima esset, aliquot diebus ante instituto Moschovitico Incolis omnibus et rebus eorum in arcem receptis, a præsidiario Milite incensa fuerat. Castrum autem ipsum cum propugnaculis, quæ duodecem habebat, et aggeribus iam multo ante, tum milite, tormentis, Commeatu, omnibusq ad vim vel propulsandam, vel sustinendam rebus necessariis, nuper etiam ita Moscho munitum atq instructum fuerat, quemadmodū id munire debebat, ad quod et omnes vires suas Regem conversurum non dubitabat, et in quo securitatem ac salutem Imperij sui omnem ferè versari statuebat. Castris igitur a Rege metatis, oppugnationi ipsius ab eo Zamoscius Præfectus fuit, in eamq rem ad eas quas ante habebat copias, Ungari peditis pars aliqua a Rege attributa ei. Cum igitur Castra Regia et Præsidium Lucense primum Lovatus flumen deinde ignobilis rivus quidam Uligine valde impeditus, fluerent. Zamoscius tamen Copias omnes paucis exceptis, quæ postridie consecutæ fuerunt, uno die ad expugnationem traduxit: Munitionum etiam maxima pars eodem die perfecta fuit. Præsidiarij cum pridie sub adventum Regium eruptione aliqua facta in Zamoscium, qui situs cognoscendi causa cum aliquot Equitibus ambitu capto Arcem circumvehebatur, incidissent: aliquot amissis reiecti, postea fere intra præsidium se continebant. Postridie tamen qua Zamoscius Copias admoverat, tyronum aliquot qui in statione erant opere defatigatorum negligentia captata eruperunt, unoq interfecto, et vexillo cum id Signifer non dimitteret direpto subito se receperunt, cum autem per aliquot dies oppugnatio duceretur, multaq frustra tentarentur. Zamoscius tandem unius consilio, et continuata ea fuit, et ad extremum perducta. Primum enim cum iussu Regis lacu qui partem Castri ambiebat derivato, Ungari ad expugnationem missi, incendij aliquid excitassent, quiq in præsidio erant, iam ante adventum, et numero Exercitus territi, incendio autem eo, atq alacritate Militis in maiorem metum reducti, colloquio aliquoties petito spem facere cœpissent, si indicium sibi darentur, per quas de statu præsidij certiorem Principem suum facere possent, fere ut omnia apud eum obtinerentur, neq deessent, qui inducias eas Regi persvadere conarentur. Zamoscius cum ratione tum authoritate ne darentur, solus fere apud Regem perfecit, cum commodi nihil in

indiciis illis futurum

indiciis illis futurum tempus autem atq occasionem omnem rei gerendæ ma:
ximo cum incommodo exemplum iam doceret. Ut Nuntium tamen ad
Principem suum mittere possent, permissum præsidiariis fuit, ea conditione
adiecta, ut suum nihilominus utriq parti negotium agere interim liceret.
Ita consilio oppugnationis retento: Inprimis propter magnitudinem cespi:
tis quo septum Castrum erat tormentis eis nocere, neq propter loci omnibus
fere ex partibus palustris humiditatem cuniculis aditum tentare ad id posse.
Zamoscius animadvertit: quod cum statueret nullam commodiorem, aut aliâ
ferè expugnandi eius rationem fere iudicabat, quâ similes ita ad oppugnati:
onem mitteretur, ut cesspitem ipsum ligonibus avelleret, perq avulsum cespi:
tem ad lignea propugnacula incendenda penetrare posset. Hac ratione igi:
tur sibi proposita, contra maius propugnaculum, quod inter alia propu:
gnacula ipsum maximum Castri instar ad nostra Castra spectabant, fos:
sis per quam miles ad ipsum propugnaculum tuto decurrere possit ductis
tormentisq aliquot in alteram partem contra eruptiones, si quæ tentaren:
tur traductis primo levi initio rem tentandam ratus, unum peditem imi:
sit, quæ cum ad ipsum propugnaculum iam evasisset, ligoneq sculpere ce:
spitem cœpisset, ab erumpentibus aliquot præsidiariis circumventus in:
terfectus fuit, sed illorum et aliquot ex tormentis interfectis, cum ille rela:
tus tum ex iis qui eruperant aliqui abrepti, reliqui autem ab eruptioni:
bus plane absterriti fuerunt. Ita metu illis se continentibus. Zamo:
scio autem præmiis fortissimum quemq peditum incitante primo pe:
dites aliqui deinde vero æmulatione aliis iniecta, ex primaria quidē
Nobilitate non pauci, ad ipsas hostium munitiones cursu incitato per ce:
spitem ad ipsos parietes aditum patefecerunt. Cumq brevi tempore
tantum aggeris egesissent, ut tanquam alveo iustus hominum numerus
caperetur. Non modo eruptionibus, verum ne missilibus quidem aut tor:
mentis foris noceri amplius iis poterat. Ex ipso tamen propugnaculo,
cum iam ignem illi inferre vellent, partim sclopetis, partim hastis per
fenestras ab hostibus in repentino periculo, omnia tentantibus arcebantur,
Verum hisce etiam parti pari telorum genere refectis, partim ipsorum
telis extortis, ignis omnisq generis materia ad ignem concipiendum, eden:
dumq summo studio a Zamoscio ante præparata magna Copia illata
fuit. Sed cum et hostes extremo rerum suarum periculo adducti, partim
Copiis bubulis madefactis ignem opprimerent, partim aliis rebus omnibus
obviam illi ivissent, tanta vi ignis, ac materiæ illatæ omnibus miran:
tibus, Zamoscio autem non tam animum remittente, quam insequentē
diem omni ac maiori studio properante. Incendium eo die suppressum ab
hostibus fuit. Circa 3tiam autem circiter noctis vigilia eo maiore vi erupit,

quo diutius retentum

quo diutius retentum maiores vires collegerat: Subitoq vicina etiam propugnacula ac templa, quorum aliquot in castro erant populari cœpit. Partimq hostibus iam non tam territis quam semi Combustis, partim nostris ex omnibus Castris, quacunq aditus patebat irrumpentibus, Castrum inter alia Moschovitica omnibus rebus fere primum, cui potius captum, quam deditione acceptũ fuit. Nulla fere toto hoc bello maior clades, quam hoc loco accepta a Moschis fuit, partim ipsorum præsidiariorum cunctatione, qui cum et ignis et arma illis undiq immiterentur. Non secus tamen quia salvis adhuc rebq suis paciscebantur, partim Militis iracundia: Cum per aliquod tempus conditiones deditionis duxissent, atq interim ignis ad pulverem etiam tormentarium, cuius ut in huiusmodi Castro magna Copia erat, pervasisset, pleriq subita vi ignis oppressi, quos incendium reliquos salvos fecerat, a milite trucidati fuerunt. Rex Castro quem ignis totum fere deleverat, restaurato, et cum præsidio, tum aliis rebus, ad agri eius posessionem retinendam necessariis constitutis, Exercitu etiam Moschovitico, quem ad Nostrum Exercitum observandum Moschus miserat, per Stanislaum Zbarascium, Zamoscij legatum, quem Zamoscio tam fere ægro, cum Zamoscianis aliquot turmis et Ungarici Equitatus parte, ad persequendos eos miserat, ad Toropeciũ partim cæso, partim fugato: Cum ad Comitia habenda in Poloniam se recipere cogitaret. Nihil magis providendum sibi iudicabat quam ut Zavolocium in potestate haberet.

Cum enim Castrum id pari fere intervallo inter Lukos et Plescoviam in lacu latissimè restagnante situm esset, neq ullos omnino a terra aditus haberet, si id in potestate hostium relinqueretur, cum Lucensem agrum omnem in ea illius vicinitate. Polonia autem Lithvaniaq tot locorum intervallis disiuncta facile infestari ex eo posse videbatur, tum ob loci aquis undiq cincti difficultatem sequenti anno in Moschoviam sibi tendenti non levem moram obiecturum. Itaq huc etiam Zamoscium mittere, ipse rei exitum Neveliæ expectare constituit. Præter autem eas Copias quas antea penes se habebat, Ungarici etiam Equitatus et Peditatus iustam partem ei attribuit. Zamoscius cum in conspectu præsidij solo lacu, qui Castrum quemadmodum ostensum est omnibus ex partibq ambit, ab eo divisus Castra posuisset. Nonnihil quidem loci fere inaccessi natura, maxime tamen omnium rerum per quas accessus ad id parari posset inopia, sollicitum habebant. Nam et pontem qui cum continente coniungebatur præsidiarij incenderant, et scaphas omnes, uno solo navigio, quod propter rimas et vetustatem inutile iudicatum neglectumq fuerat, subduxerant. Præterea vero ne ignitis et iam globis, quibus ante castella aliquot Moschovitica incensa fuerant, ceminus ei nocere posset. Zambrovius Præfectus præsidio præfecerat. Cespite enim omni, in quem ita globi immitti solent, ut vel neglecti, vel cum eximi foris non possent, aliquamdiu serpentes, priusquam ad alterum pervenirent, deciderent, terraq ipsa extinguerentur.

Accedebat huc anni tempus ad rem gerendam alienissimum. Erat enim iam

Mensis October

Mensis October, quo iis in locis intensa iam frigora esse solent Zamoscius tamen cum hac quoq in re operam suam Regi probare vellet, omnia prius experienda qm infecta re discedendum iudicabat.
Itaq Nicolao Urovecio eius rei negotio demandato, inprimis ex vicinis silvis omnis generis materiam convehendam curat, et cum ex ea tum Vicinorũ aedificiorum, maxime autem unius, quod totum fere integrum relictum fuerat ruderibus ratem ea longitudine fieri mandat, ut a continente versus Castrum actu ad littus pertingeret, per eamq ad oppugnationem miles ire posset. Praeterea cum de quo ostensum est Navigium reputandum curat, tum quas aliunde Cimbas conquerere poterant, summo studio conquerit. Rebus omnibus prius instructis, rateq iam perfecta, cum ad oppugnationem omnia iam parata haberet, ratemq iam applicari iuberet, animadversum breviorem aliquanto eam esse, quam ad Castrum pertingere posset. Itaq illa revocata et correcta oppugnatio postridie suscepta fuit. Ita autem a Zamoscio instituta fuerat, ut miles quam primum in Insulam in qua Castrum situm erat, per ratem evasisset, fossas statim duceret, ex quibus et se ab eruptionibus hostium tutaretur et ad Castrum incendendum omnibus rebus ad id necessariis instructus proficisceretur, eius rei causa, iam ante per aliquot dies propugnacula ac parietes Castri maioribus tormentis verberari iusserat, quo materia vetustate alioquin arida rimis etiam facilius ignem raperet, et quo tutius ad propugnandum miles accederet, saccos strangulis equorum per omnem Exercitum conquisitis repletos, ei dederat. Verum cum ratem satis alacriter transiisset, vel spe rei celerius perficiendae inductus, vel etiam nimia festinatione, nullis ante fossis, quemadmodum ei mandatum erat, ductis. Sibrio ignis petendi causa in Castra remisso ad oppugnationem statim se pararet. Interim praesidiarij, qui trepidationis non obscuram iam significationem dederant, animo recepti, erumpunt, recentesq et integri, nostros frigore atq aeris, iniuria iam ferè fractos, brevioribus praeterea telis utentes, ipsis longis hastis (: Berdisze illi vocant :) proxime adoriuntur, partimq caedunt, partim in lacum propellunt, reliqui per ratem in continentem se recipiunt.
Incommodo hoc accepto, neq tamen Zamoscius animo debilitabatur, et cum in consilio rem proponeret, ex Praefectis etiam nullus erat, qui non manendi consilium probaret. Itaq re totâ ad Regem perscripta cum de suo Exercitusq statu certiorem eum facit, tum ne Rex expectatione hâc diutius se retineri pateretur, quoniam recte in Poloniam se reciperet ei suadet. Rex animo eius probato, ad priores eius Copias, alias ei submittit, ipse per Polociam in Poloniam redit. Zamoscius autem auxilio hoc accepto confirmatus, oppugnationem quam primum denuo tentandum sibi statuebat. Instituta igitur ea fuit, ratione quidem fere eadem quae supra a nobis demonstrata est, animo autem et spe ad terrendum hostem multo maiore. Cum superioris oppugnationis successu peditatus non nihil

de animo remisisse

de animo remisisse videretur. Equitatus ipse atq in his ut quisq maxime dignitate Princeps erat, ultro ad oppugnationem se ituros obtulerat. Itaqcum Zamoscius maiori illo Navigio de quo supra prius Castrum ille circumvectus omnibusq ex locis speculatus esset, rate rursum ad Insulam traiecta, scaphisq compluribus aliis versus Castrum convolantibus, ab altera parte totus ferè Exercitus in armis instructus atq ad oppugnationem paratus constitit, quibus rebus Praesidiarij territi, incolumitatem pacti, se Castrumq ultro dediderunt. Praesidio e munitissimo, tali anni tempore in potestatem accepto, omnibusq rebus ad id tuendum necessariis constitutis. Zamoscius Regem in Poloniam indeq in Varsaviam ad Comitia secutus fuit.

In Comitiis his de tributo ad bellum perficiendum conditionibus pacis cum Moscho facere praecipue actum. Et quamvis legati Nobilitatis, valde ut quam primum pacem faceret, Regem hortabantur. Neq diutius ferè Adscriptitios suos sustinere tributum posse testarentur: tamen et tributum, et ut non alia conditione, quam si Universa Livonia cederet, pax cum Moscho fieret, non difficulter obtentum fuit. Comitiis igitur ita perfectis, Rex quae ad bellum pertinebant, summo studio apparans, Vilnam venit. Inprimis quemadmodum superiore anno fecerat, magnam delectus habendi, et militis scribendi partem Zamoscio mandaret, qui cum minore studio, quam antea rem gerendam suscepisset. Multo maiore etiam ferè quam in ulla superiorum expeditionum fuisset, ex clarissimis praesertim quibusq familiis. Nomina dantium ad eum concursus fuit. Destinabatur expeditioni huic omnium iam fere non modo opinione, verum etiam sermonibus Plescovia, eademq in consilio postea decreta. Ducebatur iam Exercitus eo, minori non modo negotio verum etiam periculo, quod primum Polocia deinde vero posteriore expeditione Lukos, et super Lukos Zavolociam in potestatem redactis, ad ipsam fere Plescoviam usq per pacata loca sine ullo hostis aut insidiarum metu iter facere posset.

Cum Lukos Rex venisset Christophorus Dzierzek quem legatis Moschi postulantibus ex Castris Lukanis ad Moschum miserat, ab eo reversus, literas seu Volumen potius ad Regem retulit, cum de omnibus controversiis, quae cum Rege ei intercesserant verbosissime scriptum, tum convitiorum et iniuriarum in Regem plenissimum. Quas et si Rex contemnendas potius quam refellendas iudicaret. Zamoscius tamen continere se non potuit, quin copiosa et accurata ad eum epistola, ad omnia fere belli eius prolixe nomine Regis responderet. Quae epistola cum varia et nulla cognita digna habeat, quod tamen in manus hominum pervenit, non referendas mihi eius sententias puto. Missa autem paulo post ex eodem itinere Zavolocia ad Moschum fuit.

Cum Imperium militare, quod in Polocensi expeditione Mielecius administrabat, postquam ille a bello se removerat nulli adhuc a Rege traditum, penes ipsum Regem versaretur; ante iam et in hac etiam expeditione, quanto hoc cum incommodo fieret animadversum fuit. Et si enim per pacata loca agmen duceretur, quod tamen de minimis quibuscunq rebus, quae ab Imperatore alios expediri solerent, nullo certo Imperatore constituto ad ipsum Regem referendum esset

gem resolvendum esset, cum temporis nonnihil adeundo Regem, non diminu-
debatur? Tum ipse Rex sine causa molestia affici, multo magis vero eo
in hostico etiam mcommodum futurum metuebatur? Quare cum Zavolciam Rex
venisset. Profecti atq; Ordinum Ductores adducti, consilio inter se habito, ut
Magistratum in Repub: belli præsertim tempore solenne semper habitum re-
stituerent, et parte oneris cum aliis locata, se ipsum onere ac molestia levaret
Regem appellarunt. Magnum iam ex superioribus rebus gestis apud Univer-
sum Exercitum Zamoscij nomen erat, magna apud Regem authoritas.
Et tanq; cum et ipse nullum fere Zamoscio magis idoneum iudicaret, et unde
fere Universi Exercitus voce designari intelligeret, re cum eo privatim prius
communicata, per Andream Zbororium qui tum Aulæ Marschalcus circa
Regem erat, postea in Consilio publice perpetuum Imperatorem eum reni-
tiat. Profectus sane eo Consilio Domo Zamoscius fuerat, ut partem tantum ali-
quam Exercitus quemadmodum superiore expeditione fecerat, administraret.
Et tanq; et si ad id munus cum dignitate Publica gerendum ad hanc expeditionē
non satis paratum se accepisse secum statuerit, postquam tamen, et quo ani-
mo in expeditionem hanc venisset, et quæ paranda sibi fuissent, si id mung
administrandum sibi fuisse perspicaret, cum privatim apud Regem, tumpu-
blice in consilio ostendisset. Voluntati Regis paruit, Magistratumq; accepit.
De quo qui cum eius rebus gestis, de quo scribimus, ita coniunctus est, ut
sine eius commemoratione explicari hæ non possint, pauca dicenda videntur.
Et si autem nusquam multa leges, quam de aliis Magistratibus de hoc ex-
tent, quod tamen officium eius sit et eo statu potest. Quod cum Mare-
schalci officio leges ita compararint. Ut quemadmodum in pace omnis circa
Regem summa Iurisdictio Marschalci sit, ita in bello et omni re militari
summum Imperium Imperatoris, seu ut Leges nostræ appellant Generalis
Campester sit. At locum quidem in Senatu certum non habet, vel quod
Senatus Domi plerumq; haberi soleat, Imperatores autem bello occupati
plerumq; absint, vel quod verisimilius est, quod non nisi Senatoribus mung
id tradi fere unquam solitum fuerat. Sed tamen et authoritas sane eius
maxima semper fuit, et qui cum gesserunt præstantissimi sane Viri fue-
runt. Omnium autem Clarissimus Ioannes Tarnovius idem Castell:
Cracovie. Atq; cum non solum legibus, verum more etiam et consuetudine
certa quædam prærogativa Magistratui esse tribuantur? Rex eo iure eti-
am Zamoscio illum contulit, quo qui ante illum in Magistratu eo fuis-
sent, maxime autem Tarnovius optime cum gessissent. Inde Plescoviā
versa Rex tendit, priusquam Ostrovia, quod unius a Plescovia diei iti-
nere, in Insula suum nomen habet, et lapide Castellum ei obiectum fu-
it, expugnata, promissisq; qui itinera explorarent, hostemq; ut muros con-
tinerent, postridie ad ipsam Plescoviam, Castra admovit. A principio
et autem mox, et fere solo aspectu longe minoris operis oppugnationem
eius fore animadvertit, quam et Alios qui de statu Urbis eius adseve-
rabant sermonibus futuram ante animum prævidisset. Et enim Plescovia
Urbs amplissima, quæ ad quinq; millia passuum in longitudinem et ad tria

in latitudinem patet

in latitudinem pateat, Sedemq Moschoviam, quæ Regni caput est, sola fere firmissimo muro cincta, Urbem ipsam Welika fluvius, qui paulo infra ad Dorpatum Peiba lacu non nomine solum verum re etiam magnus interfluit: Oppidumq in triano-minibus inter se distincta Oppida, ex quibus unum Castellum Oppidi magnitudine est, secat. Non modo autem magnitudine muris propugnaculis, cæterisq munitionibus, situs deniq ipsius, et fluminum viciniq lacus Peibæ opportunitate, verum numero etiam hominum, et multitudine habitatorum inter Moschoviticas Urbes facile prima Plescovia est. Ad proprias Urbis opes, Dux præcipuam etiam curam eius muniendæ confirmandæq adiecerat. Rex neq a pulvere tormentario, cuius ab initio non satis iusta Copia parata esset, pars præterea eius negligentia quæstorum non adiecta fuerat, pars in itinere incendio perierat. Minime autem apeditatu ad tantæ Urbis oppugnationem satis paratum se accepisse animadvertebat. In quæ intuenti Regi et si nunquam in mentem veniebat, vel Novogrodiam, vel ut quidam censebant Dorpatum, ut quæ neq contra Vim provisa existimaretur, se convertere, vel etiam in interiorem Moschoviam hostem persequi, qui tamen eadem incommoda aliis in locis metuenda providebant, sin secus autem res successisset, eo maiora etiam futura quo longius progressus esset, quocunq modo rem experiri potius placuit, quando consilio mutato vel hosti novam spem vel militi metus significationem dare. Discrepabant ab initio non nihil de Castris metandis a Regis Zamoscij sententia. Cum Rex ab ea quâ venerat parte Lithvaniam et Livoniam versus, a qua parte crebri colles assurgentes frontem Castrorum ab ictibus tormentorum maxime tutaturi essent. Zamoscius ab altera quæ ad Novogrodiâ spectat, quo auxilia facilius excluderentur, pro magnitudine autem Urbis, et numero qui in ea essent hominum, per se non satis magnæ Regiæ Copiæ essent, Si eædem in excubiis, quod arcendorum auxiliorum causa fieri necesse esset, distraherentur, præter incommoda, et fatigationem militis, copias etiam ipsas multo infirmiores distractas futuras, si ab ea parte a qua auxilia expectarentur, Castra fierent. Castris ipsis sine ullo militis labore ac molestia exclusum ea iri. Regi rursum quod ea pars multis collibus intersepta patens plane et aperta esse videretur, non satis tuto vel munitiones miles ibi acturus, vel munitionibus etiam actis maxime si irruptione ex Urbe facta, aliisq Copiis Novogrodia, aut aliunde submissis a tergo eum adorientibus ancipiti prælio distineretur, in iisdem postea futurus videbatur. Et si autem huic rei quoq collibus aliquibus ea quoq Regione leviter assurgentibus, et Monasterio in quo Equitum præsidium collocari posset demonstrato: non difficulter iri obviam posse Zamoscius ostendebat. Valuit tamen et Regis sententia, et prior salutis cura. Munitionum autem agendarum opere, in nationes Polonicam et Ungaricam dispartito. Cum Hungaris inferior ad Velikam flumen, Polonis superiore loco loco obtigisset. Ut Hungaris ab uno latere flumine tectis, et per solam ob vicinitatem fluminis mollius fossas ducentibus, magno ad celeritatem adiumento, hæ erant res, ita e diverso Polonis, quod et omnia latera ut in

Campo apertissimo

Campo apertissimo munienda illis erant, et per continuam rupem fere munitiones agendæ magnum impedimentum afferebat. Rex ut oppugnatio nihilominus quam primum tentaretur urgebat, non modo ne ex diuturniore more hostes animos resumeret, nostri desponderent. Verum etiam quod cum pro magnitudine operis exigua admodum pulveris tormentarij copia advecta esset, necessario prius quam omnis is consumptus esset agendum statuebat Et si maximo igitur conatu frustra tamen irruptio tentata fuit. Svecis præsertim quibus Urbis propugnatio mandata a Moscho erat, fortissime eam defendentibus: Impetu oppugnationis reiecto, cum et ob pulveris tormentarij, qui iam omnis exhaustus erat inopiam, nulla nova oppugnatio tentari posse videretur, et ut maxime ad novam oppugnationem omnia parata fuissent. Milite tamen superiore successu debilitato, vix committenda videretur. Interim ut dum anni tempus adhuc permitteret, castra communirentur. Rex in hibernis ad Urbem cum Exercitu a se relicto, in Poloniam ad Comitia habenda, auxiliaq in tempore providenda se referret, suadere Regi Zamoscius cœpit. Cum si tempus in obsidione frustra duceretur, neq solo frigore iam durato fossas commode ductum iri: Et ut maxime Exercitus tum ad obsidionem relinqueretur, neq tamen animi habiturum quam si ante profecto Rege propinqua auxiliorum spe sustentaretur. Quo quidem consilio nullum tum commodius suscipi poterat. Auxilia etiam quædam hostium, quæ Novogrodia atq modiis suscipi poterat, ex superiore Moschovia ad obsessos mittebantur, sub id tempus partim conversa partim intercepta fuerunt.

Sub idem autem fere tempus rediit a Moscho Posserinus, sed sine ulla certa spe aut conditione pacis. Quod enim prima occupatio non successisset, frigoraq quæ iis maxime in locis sub ipsis trionibus sævissima esse solent et hijems iam cœpisset. Regem iniuriis ac sævitia aeris coactum ultro Exercitum obducturum sibi persvaserat. Interim quamcunq aliam rationem rerum suarum, vel restituendarum, vel sustinendarum se reperturum. Rex cum e contra nullum incommodum aut periculum tantum fore Posserino ostendisset, ob quod prius moturus Plescovia Exercitum esset, quam reducta in potestatem Urbe, vel certa cum Moscho pace constituta, ut denuo ea de re per literas agere cum Moscho sibi liceret a Rege petebat. Constantiaq hâc Regis quam maiorem ipse coram perspexisset, periculoq Moschi, et populorum eius, cum ipse et spectator magnam partem fuisset, multis rebus ei demonstrato, ut tractationem denuo susciperet. Zapoliamq quæ aliquot a Plescovia passuum millibus locus abest. Si eodem Rex Legatos misisset, ipse etiam suos eo se missurum reciperet quo eam pacem quam primum facerent ei persvadet. Consilio interim hoc Regis de relinquendo ad obsidionem Exercitui divulgato maxima invidia, tum ipsa res erat, tum qui author consilij illius existimabatur Zamoscius, eamq per se maximam augebat altera ex severitate, quam in disciplina Castrensi tuenda adhibebat apud nonullos suscepta. Quod non modo in plebe ac sordibus Castrorum coercendis severiorem se præbuisset. Verum eadem severitate in aulicos etiam ac pu-

eros quosdam Regios

eros quosdam Regios usq; esset, e superiorum temporum licentia, vulgo dictis, ac sermonibus militum res agitabatur. Maxime tamen quod iis in locis, per id anni tempus ad Urbem cum per se populosissimam tum numerosissimo milite instructam aliis etiam præsidiis vicinis, inprimis autem ipso Duce, Principe tam potente non longo intervallo ~~in~~ movente Exercitum relinquere statueret, homines movebantur: eoq; magis quod ipsum ad Comitia pro Cancellario obeunda cum Rege in Poloniam: iturum ad Exercitum Legatum relicturum, nonullis inculcatum esset. Neq; deerunt vel ex ipsis Principibus qui partim quo summi Pontificis authoritate quo citius pax coiret, ad remittendum potius aliquam partem Livoniæ facile Rex adduceretur, ut cum de conditionibus pacis ageretur, Possevinus in Senatu essent censerent, partim militem, ne pro aliena sententia aut commodis tanto cum periculo suo cum ipsa quasi natura pugnare vellet, tacite sollicitarent. Utriq; vei tum a Zamoscio obviam itum fuit, ut de Possevino nihil præter morem exemplumq; maiorũ faciendum doceret. Ipse vero Passevino si semel in Publico cum Rege collocutus esset, ne Privilegium Nuntiorum Pontificiorum, qui privatim Regem conveniendi soli adhuc in hoc Regno potestatem haberent, suo exemplo tolleret, verendum fuisse demonstraret, milites autem cum privatim de rebus suis congredi inter se conati essent, edicto proposito, ut non nisi præsente se convenirẽt, determinavit. Consilio itaq; omnium Præfectorum et Ordinum Ductorum, apud illum habito, cum longa oratione, ad virtutem constantiamq; hominibus nobilibus dignam hortatus eos fuisset, tandem se ipsum etiam ad Exercitum mansurum pronunciat. Qua re etiam cæteri maxime animati. Initio a Joanne Zborovio Castell: Gnesnæ facto, ad extremum cum ipso se perseveraturos sponsione militari omnes se obstringunt. Cum autem viæ ei qua Plascovia in Livoniam iturus Rex esset, imminerет Monasterium Piechara Religione magis et muro aliquo satis firmo, quam vel fossis, vel aggere aliquo munitum, ex eoq; præsidiarij aliqui a Moscho collocati in eo fuerũt et ante iam mercatores aliquos Riga venientes excusissent, et tum etiam vicis infestus haberent. Disvadente quidem Zamoscio, neq; ex Polonicis militibus ullum eo mittente: Rex diligenter tamen maxime ab iis qui impedimenta sua illac præmissuri essent appellatus, oppugnare id statuit. Itaq; mittit primum eo Ferensbachium, qui cum spem potiundi eius fecisset, cum tormenta aliqua, tum Germanum militem omnem, irruptionesq; semel frustra ab hoc tentata, Bernomissium etiam cum parte Ungarici peditatus ei submittit, sed cum et superioris obsidionis incommodis debilitatus miles esset, neq; murum satis late primũ stravissent. Maxime vero diverso tempore a Germanis et Ungaris tentata irruptio fuerat, et si neq; animus, neq; summus utriusq; conatus defuisset reiecti tamen

BIBLIOTEKA W.B.

set reiecti tamen fuerunt, non minori cum admiratione hostium, Religioni salutem suam tribuentium, quam stupore oppugnatorum. Interim cum Legati a Moscho pacis causa Zapoliam, quemadmodum convenerat, adventare iam dicerentur. Rex qui cum iis tractarent, Legatos itidem designat, A Regno Poloniae Janussium Zbarassium Palatinum Bractaw. a Magno D. Lit. Radzivilum maiorem tum Mareschalcum, hisce haraburdam hominem Moschoviticarum rerum maxime peritum, more maiorum scribam adiungit. Urgebant nonulli, ut de conditionibus etiam pacis aliquid certi ante discessum suum definiret, determinataq mandata legatis de ea darentur. verum cum eam maxime ob causam, ne ad hostem forte perferentur. Zamoscius rem impedisset arbitrio pacis omni. Zamoscio permisso, quiq ipse in Polonia procuraret, si in aestatem forte obsidio ducenda esset, cum eo constitutis discessit. Ita bona spe ut Fratris Filium Balthasarum tacite quibusdam ne id faceret adhortantibus, penes Zamoscium sine ulla dubitatione in Castris relinqueret. Profecti cum Rege erant Lithvani, ac Voluntary fere omnes, pleriq ferè reliquos, qui remanebant tanqm ultimum visuri, miserantes et valedicentes. Tanta enim eo mense iam frigora erant, ut miles etiam frigoribus assvetus, vix tamen sub pellibus tollerare ea posset, cum autem multo maiora imminere viderent Exercitui incommodis eius confecto, eo gravius ab hoste tam potente, quo undiq circumdatum et septum Exercitum intelligebant, periculum metuebant. Zamoscius et summo animo rem tantam susceperat, ita cum non minori consilio omnia pericula sibi providenda, praevisisq obviam eundem intelligeret, post discessum e Castris Regis, Castrensem disciplinam, Voluntariorum licentiam nonihil ante dissolutam sanxit, quoq maiori cum periculo eo spem etiam minima in re peccatum invidebat eo diligentius adstrinxit. In primis id opere dabat, si quâ forte hostē elicere, atq ad certamen extra Urbem protrahere posset. Eo consilio cum insidiis prius collocatis, more superiorum temporum licentiae cursus aliquot onustos, semel atq iterum non procul a muris Urbis negligentius agi mandasset: hostes praeda tandem invitati, trecenti circiter Equites Urbe egressi adoriuntur in quos cum insidiis essent. Stanislaus Zulkievius adolescens Sibricus, et Alij subito se incitassent, primoq impetu 30. circiter eorum occidisset, reliqui summa pertinacitate se reciperunt. Interim utrinq iam Legati Zapolociam conveniunt. Cumq sub primum adventum eorum Scriba omnium Legationis Secretorum conscius ad Zbaravium transfugisset, ab eo ad Zamoscium fuit missus. Ex eo de pace illos quidem agere, sed causis interpositis, dum quo successu Exercitus ad Plescoviam usurus esset, animadverterent ducere; ad extremum si obsidio non solveretur, Lukis, Zavoloscia caeterisq ad haec pertinentibus Castellis receptis, omnis Livoniae restitutione perficere eum debere intelligit. Eoq magis non modo ne ab Urbe Exercitum removere necesse haberet, verum etiam ut in dies magis eum premeret operam dabat. Inter autem omnes difficultates quae illi obiiciebantur

nulla maior quam

nulla maior quam aeris et hyemis saevitia erat, qua cum Universus Exercitus tum Excubiæ maxime afficiebantur. Itaq; raro accidebat, ut non aliqua extrema corporis parte mutilati aliqui reverterentur. Tanta enim frigoris vehementis hisce in locis esse solet, ut quod mirum fortasis aliis videri possit, animadversum tamen a multis sit, non raro aquam casu ipso dum funderetur subito congelatam, quodq; aliis in locis nigra aut fusa fere animalia reperiantur, ut cervi, ursi, leopores et id genus alia, frigoris ut plerisq; existimant vi immutata, hic vero candida magna ex parte sint. Quæ non ad omnes, multos tamen incommoda hæc pervenirent, et nihilominus securitati ac saluti Exercitus consuleretur, hanc unam Lamoscius rationem reperiebat, ut in excubiis quidem eo pauciores collocaret, quæ de adventu modo hostis si quid accideret, statim significarent, alios autem prout atq; ubi pervenisset, infra tentoria, quæ et vicinarum Villarum ædificiis, suique usus causa convexerat perpetuo parata, et instructos esse iuberet. Ita fiebat ut neq; multi excubiis fatigarentur, et nihilominus qui integri hosti adversanti occurrent, cumq; quod reliquus Exercitus se paravaret destinarent, in ipsis Castris parati essent. Quæ res non multo post saluti Exercitui fuit. Etenim cum etiá in severissima disciplina, summaq; vigilantia, ob summas tamen aeris iniurias, neq; contineri ita diligenter, neq; observari omnes possent, quin aliqui ex vulgo servorum ad hostem transfugerent. Spurius Urbis Præfectus, cum ex eorum sermone, tum ex aeris iniurias coniecturâ ducta, Exercitum eo quod erat in maximis incommodis, ob frigoris cam saevitiam versari, magnam eius partem morbis a frigore confectam, alios ab ea ipsa aeris incommoda nunquam ad pugnandum vel promptos, vel idoneos fore sibi iudicavit. In Universi Exercitus subita irruptione opprimendi spem incumbere cœpit. Eius rei causa ad 100 Equites paravit, peditum non parvum numerum addit, omnem autem rem ita instructam habebat remotissima et frequentissima fere ultra omnem Vescoviæ, qui inter Castra et Urbem medius fluebat. Excubiæ versus Urbem erant, quæ quod a Castris remotiores erant, priusq; m auxilium illis ferri posset, non magno negotio opprimi, iisq; oppressis repentina irruptione ipsa Castra invadi incendiq; sperabant. Evenerat eius diei Sors excubandi Zborovianæ turmæ, qua cum Crinscius opere cum reliquis turmalibus partito, cæteris in ipsis Castris eodem quo ostensum est instituto, instructuris manentibus, ipse cum aliquot Equitibus ipsas excubias obibat. Consilio igitur eo de quo antedictum est, a Spurio inito, in eos qui excubiis erant subito emittit: ab altera vero parte, alios partim Equites, partim Pedites circumducit, qui ambitu capto a tergo, illos adoriantur. Jam ante autem excubiis omnibus in Universum Lamoscius mandarat, ut si forte hostis eruptionem in aliquos faceret, nulla potestate pugnandi facta, quam maxime possent, versus Castra se recipierent, partim quo citius e propinquo ferri illis auxilia possent, partim quo hostis ipse ab Urbe quam longissime adductus ad pugnandi necessitatem quod maxime Lamoscius optabat etiam contra voluntatem suam adduce-

tatem suam adduceretur. Hoc igitur instituto cum ad primum hostis impetum Ovinscius nulla pugnandi copia facta versus Castra cedere coepisset, quia ab alia parte a Siriscio emissi fuerant, se illis obiciunt, et in vallem quandam qua transeunda illis erat, occupatos e superiore loco premunt. Inter alios ipse Ovinscius globo traiectus interficitur. Interim eruptione in Castris nuntiata, qua pertabernacula instituto, de quo demonstratum est, ad omnè hostis motum parati erant, subito ad ferendum alijs auxilium evolant. Inprimis Skarbek Turma Zborowiana legatus, uti in turmalium suorum periculo sine mora impetum in hostem dat. Cum alij sequuntur, quibus ut eo die in tabernaculis excubarent, obvenerat: quæ dum se expediunt interim alij etiam se parant, ita ut brevi Universus Exercitus in armis esset. Tanto autem impetu incursum in hostem fuit, ut eodem vestigio una quasi plaga 300 uno momento hostium ceciderint. Quod Siriscius conspicatus et præter opinionem suam paratiores expeditioresq nostros esse videns, receptui signo dato, summa celeritate intra Urbem suos recepit. Quod nisi auxilius iis qui circumventi ab hostibus erant ferendi causa longius e Castris nostris progrediendum fuisset hostesq longius ab Urbe ad Castra progredi potuissent. Nemo erat qui dubitaret, quin eo die Universa hostium Copia deleri potuissent. Ab eo tempore non modo ab omni eruptione, verum consilio etiam eruptionis hostis abstinuit. Magisq artificijs quibusdam, quam re postea certatú ab utrinq fuit. Inprimis Zamoscius cum prius si forte ipsi hostes corpora tollere vellent, cuius religionis et institutis suis religiosissimi alioquin sunt, ac locus insidijs esse posset, observare iussisset. Postquam animadvertit, non audere hostem progredi animadvertisset, ultro tollendorum potestatem per precionem illi facit. Resumpto cum verborum honore accepta, ut sequenti die alios mittat, cum quibus de tollendorum earum constituerent, petunt. Adiungunt se iis Stanislaus Zolkiewius adolescens, nonulliq alij, Nobiles iuvenes Turcicis equis præstantissimis vecti, splendidissimoq ornatu, equibus cum transfugarum forte iudicio Zolkiewius agnitus esset, cognovissentq eum, quod propter ingenium et virtutem in amoribus Zamoscio esset, plerorumq etiam secretissimorum consiliorum conscius, officia indefunctos postposito hisce insidias struere instituunt. Res ipsa sermonibus varie ducta, interim eo loco ad quem nostri accesserunt, cum Sclopetarios aliquos tacite in insidijs collocant tum tormenta etiam nonulla disponunt tandem ut se explicarent nostris urgentibus unus e Sclopetarijs in Zawissam stabuli Zamoscij Profecti qui una cum Zolkiewio et ceteris eo excurrerat, irruit, verum globo lorica a Zawissa excepto, nostris celeriter equis conversis se recipientibus, tum reliqui etiam Sclopetarij cuncti, sclopeta sua simul in recedentes exonerant, tum eodé tempore tormenta etiam quæ in illos direxerant et quo longius processerant

eo maioribus eos

eo maioribus eos insequuntur. Et si autem omnes incolumes evaserant, iniuriae tamen dolore incensi, ut perfidiam illam novo artificio vindicare sibi liceret, a Zamoscio petunt. Id erat huiusmodi, Bartholomeus Ostromscius, qui ex arte reitormentariae operam dederat, et tum partem aliquam tormentorum administrabat ut in arcula quadam tutos Sclopetarios pulvere onustos, siliceq quo ignis in Sclopetis excitari solet, imposito ita disponeret excogitarat, ut cum tectum arcae quis moliretur, necessario inflammati tanta vi se concitarent, ut omni quae contingerent disiicerentur rapererenturq. Arculam eam cum iam ante ad Sviscium mittere voluisset, a Zamoscio qui quamvis contra hostem non omni tum artificio pugnandum iudicabat prohibitus fuerat. Nunc perfidia hac nostris in tantum periculum adductis, ut ea si possent ratione eam ulciscerentur, petentibusq permisit. Illi uno ex captivis adhibito, eoq benigne per aliquot dies habito, deinde iuramento tanqm magni secreti conscio futuro prius obstrictum, per eum Arculam tanquam pretiosissimarum rerum plenam à mollero quodam qui antea cum Ferensbachio apud Moschum meruisset, iterum transfugere ad eum cogitaret promittunt. Quo successu accepta et aperta fuerit summo studio a Moschis tectum fuit. Id tamen partim ex captivorum quorundam partim eorum post pacem factam commearunt, sermone satis constat arcam ad Praefectos ipsos delatam, cum Sviscius aliis rebus forte occuparetur, ab altero Palatino nulla mora interposita apertum fuisse, cumq homo robustus et morae impatiens, pede in cistam in pacto ipse operculum convelleret, subito inflammatum cum ipsum aliosq adstantes tum partem tecti disiecisse. Erat aliquamdiu et de Sviscio opinio, quod praeter morem per aliquot in muris et munitionibus non compareret. Sed ab eo literae postea allatae fuerunt, quibus summa cum verborum contumelia fraudes ac perfidiam Zamoscio objiciebat. Fuerunt eae ut non modo similibus literis Zamoscius illi responderet, verum propria eius cum perfidia, qua prius in nostros usus fuerat, tum stultitia ei exprobrata, ad singulare praetereaa certamen eum provocaret. Venitq cum ad tempus tum in locum in ipso conspectu Urbis extra alterius Exercitus metum congredi secum posset, literis a se designatum. Sed cum iustum tempus expectasset, tormentorum quidem ictibus creberrimis petitus nullus contra eum progressus fuit. Consequenti deinde tempore ita fere utrinq res administrata fuit, ut Sviscius non tam de infestandis amplius nostris, quam de Urbe contra Nostrorum vim tuenda retinendaq cogitaret. Zamoscius cum elicere Urbe hostem non posset in id totus incumbebat ut partim auxilia omnia Urbe excluderet partim quam arctissima obsidione Urbem praemeret. Hoc consilio cum hyems vicinis fluminibus et lacubus omnibus glacie adstructis maiorem etiam eius rei

facultatem ei daret

facultatem ei daret diversis locis maxime vero Novogrodiam versus praesidia aliqua ita disposuerat, utneq aditus ad Urbem cuiqm esset posset, neq ex ipsa Urbe literae, aut Nuntij mitti, qui in nostros inciderent, Nam et supra lacu glacie tunc adstrictum per quem Novogrodia inter esse solet collocarat. Et Simonem Charlinscium, quod utriusq tam Novogrodiae quam Livoniae finibus Castellum imminet, praesidio Moschovitico deiecto, in eodem ipsum consistere iusserat. Quibus rebus fiebat, ut non modo ad Urbem nulla nova auxilia venire possent, urbsq ipsa in dies magis premeretur. Verum nostris etiam laxior uberiorq pabula esset. Itaq in summis Urbs angustiis. Exercitus autem omnium fere necessariarum rerum copia et abundantia, quae partim ex hostico, partim Riga aliisq partibus Livoniae comportabantur non desperabat. Cum praesertim durissimum anni tempus, aut fere maior eius pars iam praeteriisset, vel fame tandem Civitatem adactam deditione, vel si in aestatem obsidionem tollerasset, interimq nova a Rege auxilia mitterentur, vi tamen in potestatem perventura. Quam spem belli eius ipsius ratione conceptam, maxime tamen futuram, Scribae etiam Sviscij, qui praesente ad Plescoviam Rege vel captus fuerat, vel quemadmodum ipse postquam in potestatem venerat profitebatur, transfugerat; qui cum omnium Sviscij Secretorum, inprimisq Civitatis, et praesidij rationum conscius esset, Commeatum Urbi non amplius quam in Martio Mense provisum docebat ita cum ad obsidionem vel ultimum illud tempus continuandum et animo et ab Exercitu paratus esset, si non prius, ad id tamen tempus in potestatem eam venturam certo sibi promitteret. Verum cum Legati Moschovitici, cum non modo de Exercitu nullum incommodum rumorem sentirent, sed de eruptione a Sviscio infeliciter tentata et de ipsius Urbis angustiis magis in dies ea quae nollent cognoscerent, tum vero Posserinus etiam summo apud utramq partem studio in pacem incumberet qui hactenus variis rationibus rem duxissent tandem hisce conditionibus pax facta fuit.

Inprimis Moschus omni Livonia quam in potestate haberet Regi cederet Rex Lukos Zavoliciam caeteraq Castella de Moscho capta vicissim Moscho restitueret, Polociense tamen et Veliense agris exceptis qui tanquam pristinae ditionis Regiae apud Regem relinquebantur. Instrumentum bellicum quod in uno quoq Castello cum caperetur, fuisset et adhuc extaret suo quoq loco cederet. De ditiis non fraudi eam rem ulli apud Moschum fore Posserinus sua fide interposita receperat. De Narva Veisensteino aliisq nonullis ad Livoniam pertinentibus Castellis, quae a Sveciae Rege non multo ante tenebantur diu controversia fuerat. Cum Moschi quod in potestate sua amplius ea non essent nihil de pretensione eorum ad se disputabant. Nostri autem nominatim de illis in foedere caveri, iusq illorum caedi vellent, tandem protestatione a Legatis nostris interposita, qua ius illorum Regno recipiebant res

suspensa fuit Exerci-

suspensa fuit. Exercitus ut statim abduceretur convenit, ad præsidia autem recipienda, ut utrinq tam a Rege quam a Moscho Cubicularij mitterentur. qui cum venissent 14 die post iis qui missi essent ea traderentur, ita tamen ut ad exportandas res qui præsidia reciperent cædentibus iumenta et currus præstarent. Qua in re et si non parum incommodi Zamoscius videret, quod Exercitus metu armato nihil fere aliud metuebat, quo ea quæ convenissent servatum iri exploratum habere posset: Cum tamen aliter eis convenire non potuisset, ipse etiam Nostris assensus fuit. Præterquam enim quod Possevinus summi Pontificis nomine, omni studio ac diligentia pacem procurarat, summa etiam maturandæ utriq parti causa fuerat. Moscho quidem metus Exercitus tam potentis et parati in ipsis Regni sui visceribus versantis, maximaq de Plescovia cura. Zamoscio Livoniæ retinendæ studium, qui cum eius causa maxime cum Moscho bellum susceptum esset, præsidiis tamen Moschoviticis Plescoviam fere omnibus contentis, exercitu autem Polonico ad Plescoviam retinente, a Sveticis interim copiis intercipi videbat. Nam et ante iam ad Plescoviam Rex iret, Narva omni præsidio Moschovitico nudata, et paulo post Veisenstennium Castrum munitissimum, eodem modo occupata ab iis fuerant, et eo ipso tempore quo de pace agebatur cum alia quadam intercepta cognoverat tum Parnoviam a ponto Gardiano Exercitus Svetici Duce obsideri et cum privatim cum Præfectis Moschovitiis de deditione eius tractari tum publice Incolas Livoniæ edictis propositis ad Sveciæ Regis Imperium invitari. Itaq iure se pugnante præmia belli et victoriæ ab aliis omnia interciperentur. Veritus dum modo Livonia tota Moschus cæderet, quæ in Comitiis conditio accepta erat, de aliis rebus nunquam moram aliquam interponendam sibi putarat. Nuntius pacis confectæ tanta lætitia Plescovianses affecit ut demum quasi renatos se existimarent. Cumq qui eius rei Nuntium afferebat, ad Zamoscium prius in Castra venisset, ab eoq præsidio ei adiuncto ad Urbem missus esset, continere se non possent, quin etiam nostris spectantibus in humeros sublatum tanquam de Cælo aliquem delapsum venerarentur. Verum cum per aliquot dies ad Urbem adhuc cum Exercitu Zamoscius maneret ex summa lætitia in non minorem postea metum coniecti rursus fuerant. Abductus inde Exercitus fuit, tota fere Civitas spectandi eius causa in muros effusa, nec minq ex pristino metu cum horrente, quam discessu eius læta, nam et numero et genere hominum, et specie, ornatuq adhuc eo erat, ut multis ferè ex tam diuturnæ obsidionis, tamq sævæ hyemis incommodis decessisse ei videretur. Rationem agminis eam Zamoscius instituerat, ut cum primo agmine ægros omnes, quorum non exiguus, numerus erat mitteret. Inde Præfectos qui præsidia reciperent. Primo Urovecium qui Novogrodecum quod proximum in Livoniæ finibus Castellum est, de Moschis acciperet. Deinde reliquos prout quemq ad Castellum aliquod accipiendum destinaverat. Cum reliquo Exercitu omni ipse secutus fuit. A facta pace partem ut fiduciam suam Moschis ostenderet, partim ut suo exemplo eandem dictorum

constantiam ipsosq

constantiam ipsosq; invitaret: Ostroviam statim reddendam illis curavit. Illi nihilominus in Livonicis praesidiis, quae ipsis reddere debebant, variis causis interpositis moras nectebant. Itaq; ne Moschis quoq; ullum praesidium maxime autem Luki, de quo potissimum illis agebatur restitueretur mandavit. Praemiserat quemadmodum ostensum est Novogrodeii recipiendi causa Urovecium, quem cum fere octavum diem Moschi duxissent tandem Zamoscius ipse supervenit. Quod q; Urovecius superioribus diebus notitia cum Praefecto inita familiariter in Castrum admissus fuisset, per eandem speciem Zamoscius ipse cum Palatino Braclaviq. simili Urovecium fuerunt. Venerat sub idem tempus, ad Praefectum a Legatis Moschoviticis qui Lapolia fuerit, qui cum Palatinum Braclaviensem agnovissent, hic autem ipsum Zamoscium indicasset, territi sine ulteriori mora. Castrum tradiderunt. Zamoscius Exercitu omni, praeter eas turmas quas praesidiorum recipiendorum causa promiserat ad Novogrodeum contracto, ibi per aliquot dies partim ut Exercitum reficeret, substitit: Maxime vero ut tam in Pskos quam Moschos e loco utriq; imminente intentus esset: et cum illis si Parnavia non discederet his si pactis non starent, metu nominis, qui ad oppugnanda praesidia e essent missi, eodem e loco opere ostentaret. Sed Svetium Exercitum Jonatus Gardianus, primum de pace facta, et adventantibus Copiis Polonicis cognovisset, e campo contractum in praesidia deduxerat, Joannes q Lesniowski ad accipiendam Parnaviam a Zamoscio missus sine negotio a Moschis recuperat. In aliis autem praesidiis reddendis vanae moras a Moschis interpositae fuerunt. Maxime sane in Derpato tanquam altera patria sua habebant, Derpato recepto haud alia fere ratione et reliquis etiam arcibus priusquam de Derpato redditio Moschi cognovissent, ingenio dexteritate q nostrarum exclusi potius fuerunt, quam ultro eas reliquerunt. Ad Aegios etiam itaq; Praefectos, qui Lavoloci Lukis, ac aliis Castellis Moschoviticis praerant, ut Moschis cederent, Zamoscius literas dedit. Ad haec enim nullius a nostris quoq; possessio praeter quam Ostrovia tradita Moschis fuerat, tum autem ex fide omnes redita. Sub idem fere tempus, Gardianus Militia Svetia Praefectus, ad quam Parnavia recipienda causa Lesniowscium Zamoscius miserat, Obsidione Pernaviense soluta in praesidia copias conduxerat, possessionemq; Pernaviae pro Praefecto Lesnowolscius acceperat. Miserat similiter ad Gardianum Ernestum Wegerum et Michaelem Konarscium, quo de Veisenstennio etiam a Moschis Regi cesso significarent, possessionemq; ei postulavent. Sed a Gardiano ad Principem suum res recta qui ex instituto hominem suum ad Regem eadem re missurus esset. Cum Rex rerum Livonicarum constituendarum causa electo Moscho excurrendum mox in Livoniam sibi constituisset et 22 Martij Rigam pervenisset. Zamoscius etiam postridie post ad Regem venit. Sed res quidem Livoniae obiter tum lustrata inspectaq; fuerant. Ut autem quae communi sumptu operaq; gesta fuissent communi

etiam consilio con-

etiam consilio constituerentur, ad Comitia relecta fuerunt. Cum Rigen: sibus tantum de controversiis, quæ dilatæ prius fuerant, maxime de templis opera impensa Zamoscij constitutum aliquod fuit. Quæ cum illi amor: te Archiepiscopi Vilhelmi quemadmodum et plevæ alia ad Archiepisco: patum pertinentia occupassent pro summa temporum iniuria, solus D. Ja: cobi, et quæ proxime illi esset D. M. Magdalenæ ædibus cum Religione Catholica pro iis decisum. Verum cum Rex primum Vilnam mox postea Grodnam se contulisset consilio Zamoscij Comitia ante diem 3tium Men: sis Octobris Varsaviam indicta fuerunt, eo etiam maturius quod Lega: tis ad Sveciæ Regem Dominico Alemano et Christophoro Varsavico missis de conditionibus per illos propositis, compositioneq nihil spei af: ferebatur. Navva autem a Sveciis occupata, ne a Moschis occuparentur avertendum erat. Verum cum Zamoscius et pro munere Cancellariatus, et lo: co suo Senatorio, maxime militiæ præfectura, nulli vigilantissimi Senato: ris discretissimiq Cancellarij officio defuisset, nihil tamen in Comitiis ius actum fuit, in spem quidem ob evacuationes quasdam, inter quas maxi: me Stanislai Czankovij, qui et ob instrumentum quoddam causæ Bran: vicensis, et possessionem Snirensem iure coadiutavis, quod ab Henrico Rege collatum sibi asserebat, in Regiam evocatus fuerat: quas partim Nuntij Universi, partim si quorum res agebatur, uno edicto tolli omnes postulant. Rex autem ut inter legitimas et illegitimas discerneve=tur, volebat. Maxime tamen quod quorundam animis Nobilita: tis variis, partim suspitionibus, partim rumoribus a Rege alienati fuerant. Jam ante autem, finitoq mox bello, qui prædare in eo se gessevant è plebe, virtutis causa in Ordinem Nobilitatis non pauci adsciti fuerant, quibus Zamoscius petentibus insignia etiam sua, nota tamen aliqua, qua discernerentur adiuncta, et tum cum non solum ornamenta, sed præsidia etiam aliqua Nobilitatis, ut agros aliaq præmia expectarent, frequentes, et ut e bello egentissimi ple: rique ad Comitia venerant. Diligenter in Comitiis hisce appella: tus Rex a Lithvanis fuerat, ut Livoniam Lithvaniæ adiungeret, aliis vel tacentibus, vel dissimulantibus, surrexit Zamoscius reliquosq intuitus suos su: orumq Comitiorum periculis levandis, hosti ereptum dixit, de quo si qui ambi: gerent, ad Moschum ipsum se provocare non dubitare, sed vel hostis ipsius professione id evincere. Eo igitur ne a Regno se iungeretur, si a nomine contra duceretur, se tamen pro omnibus intercessurum. Sed militum difficultatibus conquisita undiq pecunia, tum ab his destitutam seve Remp: a se tamen deserendam Rex non existimavit, quo ad eius fieri potuit, occursum fuit, ut non modo diem solutionis a festo Pentecostes proferri paterentur, sed dum mo: do certo aliquo loco collocarentur et quo commeatus sibi supperterent, si in: terim Tartari irruptionem facerent, etiam sine stipendio, quocunq Zamo: scius eos duceturus esset, iuvos se polliterentur. Jam autem cum Vilnam Riga

Rex venisset, Tarta:

Bathorea Uxor Joannis Zamoyski. Samuel Zborovius

Cam
Rex venisset, Tartaricam legationem a Machomete Kiereio Thauricanorum Tartarorum Principe missam offendit, qui partim suis, partim Turcarum Principis, in cuius clientella Precopenses sunt, opibus fretus, partim donativa a Rege exigebat, partim nisi Cosaci coercerentur, aperte bellum Regi denuntiabant. Et in ipsius Comitiis Constantinus Ostrogiae Dux Palat: Kiovienę de apparatu eorum frequentes recentesq Nuntios proferebat. Comitiis itaq ut ostensum est perfectis, Varsavia Cracoviam Rex profisiscitur, ubi nova legatio Tartarica praesto illi fuit, iisdem conditionibus iisdemq cum minis, quibus superior. Ad eam Sinan Bassa primarius tum Wesyr literas adiunxerat, quibus Turcam etiam iniurias Tartari non neglecturum ostendebat. Iam ante quemadmodum ostensum est iustam Equitatus partem in Russiam Zamoscius transmiserat, ad eum quam potuit maximum numerum militu adiecit, Novos suis stipendiis alios conscribit. Ex Nobilitate nominatim fortissimum quemq evocat. Praeter eas Constantinus Dux Ostrogiae suas Copias quas non contemnendas e Clientibus suis coactas habebat promptissimae Reipub: offerebat. Itaq in Russiam Zamoscium contra Tartaros Rex Cracovia mittit, ubi copiis plerisq contractis, et per hiberna distributis, ipse Leopoli hiberna agens, in apparatus Tartaricos Nuntiosq intentus erat. Verum Tartari partim fama de Exercitu Regio, partim difficultate Boristhenis, per tempestates anni, hyeme illa traiciendi retento, in vanum minae eius exierunt. Zamoscius autem primo vere bene gesta Repubub: ac metu Tartarico depulso, Cracoviam reverso Griseldam Bathoream. Fratris Christophori Principis Transilvaniae filiam iam ante Testamento etiam ei designatam Rex despondit. Nuptiae celebratae fuerunt Cracoviae mense Junio die 12. totius Poloniae concursu, Lithvaniaeq frequentia, non sine autem invidia Zamoscij, maiora quasi communi fortuna Nobilitari spirantis.

Post nuptias cum Rex Nepolomiciae, Zamoscius Cracoviae aliquot septimanis egissent, inde autem Rex Grodnam, Zamoscius autem Kniszynum se recepissent, non multo post gravis casus, curaq Zamoscium excepit. Samuel Zborovius Petri Palat: Cracovienę filius alterius nuper defuncti Frater, in coronatione Henricana, ex provocatione quadam cum Tencynio Castellano Voinicensè, cum Zborovius ex Arce discedens, Tencynius autem in Arcem proficiscere uterq magno cum comitatu obiicij sibi fieret. Vapovium Castell: Premisliensę in comitatu Tencynij vulneraverat ex quo vulnere non multo post obierat. Re in iudicium deducta, absente Zborovio ab Henrico exilium irrogatum fuerat, infamiae poena quam Iura in huius modi casu statuunt, plerisq frementibus suppressa. Henricus interim ex Regno discessit. Zborovius iudicio deserto in Transilvaniam ad Stephanum tum Transilvaniae Principem se contulerat, a quo benigne acceptus Postquam Stephanus Fratrum etiam eius maxime Palatini Cracovienę suffragio in Regem electus fuisset, una cum illo in Regnum venit. In quo etsi Slosavae in finibus ut plurimum ageret restitutionemq tum apud Regem tum apud Ordines, quam sine transactione cum parte obtinere non posset, in Comitiis alio quin peteret cum Cognationibus tamen et propinquitatibus tumens comitatu Stipatus, imbecillitate etiam Magistratuum

am Magistratuum fratus libere passim per Regnum volitans, Juri Publico quasi insultabat, forte et alienationis nonihil inter Zamoscium et Zborovios intercesserat. Cum antea maxime cum Fratre eorum Joanne Zborovio Castell: Gnesnenę paterna etiam amicitia intercessisset, ut qui cum Patre eius Nevelensi maxime pugna Militiæ Aulicæ tum Præfecto una militarat, et cum Zamoscio amicitiam constantissimè ad id tempus coluerat. Quod maximum autem erat. Puer quidam Cythardus a Samuele profugiens literas quasdam Christophori Zborovij ad Samuelem scriptas ad Regem pertulerat, ex quibus de salute Regis consilia eos inter se inire Rex putabat: ante etiam ad Hieronimum Philipovium cubiculi Regy tum Præfectum insidias quasdam strui delatum a nonullis fuerat. Rexq in locum designatum missis, quæ delata ad eum fuerant, repererat. Statum solenneq iter quod omnibus notum erat Cracoviam Zamoscius tanquam Præfectus Judiciorum obeundorum causa habebat. Samuel igitur Zborovius consilia contra Regem detecta ratus, sive etiam odio contra Zamoscium aliquid moliendum, sive etiam ut postea præseferebat Regno in Italiam cedendo, sub idem fere tempus, Zborovius monuerat, ut selectis itineribus dimensis Cracoviam una cum Zamoscio ingrederetur, neq iter eius ignotum hominibus esse poterat, et in summa Libertate sermonis, Variæ in Zamoscium minæ iactabantur. Cum Zamoscius omniũ rerum ignarus Knyszyno profectus, in Sendomiriensem agrum propius Cracoviam venisset, non solum à multis honestis hominibus de iis monitus fuit. Sed non pauci etiam ut Joannes Thomas Drohicevius Præfectus Premisliensę aliisq ex remotioribus locis, per quæ iter Samuel Zborovius fecerat, in itinere Zamoscio occurrerunt, ut si vis ei fieret, præsto ei essent. Ita itinera sua Samuel moderabatur, ut plerisq in locis non longe et vel dimidio miliari a Zamoscio pernoctaret. Zamoscius autem quoad in aliena Jurisdictione esset abstinendum ab eo ratus. Cum in Cracoviensem Præfecturam ventum esset, Zamoscius Proscoviciæ, Zborovius vero procul inde ad Sororis Filiam Viduam divertit, commeatumq satis longo inde intervallo collocarat, alios Cracoviæ parare se dicebatur, qui postridie ingrediendi occurrerent, ipsoq Zamoscium subsequente medium intercluderent. Hic igitur non diutius cunctandum Zamoscius ratus. Stanislaum Zolkievium tunc adolescentem sub noctem, Lucam Lorneam, Simonem Charlinscium Wybranovium, quibus in superioribus bellis peditum Ductoribus usq fuerant, et Mrocskonem Virum militarem mittit, iis Comitatum aliquem peditũ addit, qui in Gynæceo abditum eruunt, captumq Prosoviciam ante lucẽ ad Zamoscium adducunt. Zamoscius de re tota quomodocunq acta esset per celeres Nuntios ad Regem mox refert ipsum peculiari rheda impositum idoneisq præsidiis custoditum ante cursum suum Cracoviam secum perducit. Convenerat tanquam ad Judicium non contemnenda pars Nobilitatis, inter quos non pauci ipsius Zborovij petebant, ut sub

custodia ad Comitia

custodia ad Comitia usq haberetur. Zamoscius etsi quod Jus publicū a se postulare ostenderet, non alienus tamen ab eo etiam erat, si quis custodiam eam a se recipere vellet, sed cum nulli eius rei vades existerent rescriptumq interim Regium allatum esset summo mane in Arce Cracoviensi extra partem quae Casimiriam spectat mandato Regio, lege in eum actum, corpusq volenti tollere sepulturae expositum, atq a propinquis ipsius ablatum in sepulturam fuit.

Quod exemplum in hominem illustri et illis maxime temporibus potenti familia natum, tantam invidiam cum Regi, tum inprimis Zamoscio excitavit. Ut maximos motus in Polonia praesertim post Regiam mortem in Zamoscium ederent. Accessit altera ex iudicio Christophori et Andreae quorum hic Mareschalcus Curiae erat, Fratrum eius. Cum enim huiusmodi ut supra ostendi literae manu Christophori scriptae per puerum Samuelis allatae ad Regem fuissent. Lublinum Senatum convocavit, ubi literis in Senatu exhibitis lectisq tota de re ad Senatum detulit. Omnes authores ei fere ut in iudicium eos vocaret. Comitia igitur indicta fuere. Ante Comitia ad Conventus, qui ex more Comitia antecedere solent. Christophorus Zborovius Prossoviciam excurrerat. In eo Conventu cum Fratris supplicium miserando, tum aliis quibuscunq rebus invidiam Zamoscio potissimum conflando, inter alia venenum per Prussium quendam, a Dzierzeko Culinae tum Zamoscij Praefecto sibi subiectum, magna cum hominum commotione confessus fuerat. Cum igitur Maiestatis rei tam Andreas quam Christophorus Zborovij in Comitia accersiti fuissent, priusquam de primaria causa cognosceretur, a Dzierzeko Criminis eius falso in se conficti, condemnati fuere: Wlodkowa etiam Vidua, ob vim in aedes a Zamoscio factam negotium Zamoscio facessere tentat, illoq negante Zamoscius actione ea absolutus fuit. Zborovij Fratres alter Christophorus Maiestatis absēs condemnatus, alter Andreas cum praehendendus esset, fugit. Inter maximas igitur turbas, non modo infectis rebus, sed maxima etiam Zborovianorum, earumq partium invidia ex Comitiis discessum a publicarum autē rerum cura omnes eas differentibus. Rex tum liberior in Lithvaniam maxime autem Grodnam aedificiis exornandam extollendamq totus incumbebat.

Exemplum id cum alij tum inprimis Zamoscius et in otio eo aemulabatur. Duo hic duplici fere consilio oppida iam ante condere instituerat. Unum in agro paterno in quo cum antea Skokowka ligneum quidem Castrum, sed pro captu Regionis satis munitum, maxime autē duorum omnium Vieprzij et Kalinae confluentium ambitu cinctum fuisset, Zamoscius eo deiecto, in ipso continente Castrum novum et cocto lapide, et huic oppidum adiungere coeperat. Maxime quidem ut et ipse

praeclarum ali:

præclarum aliquid ad Posteros sui monumentum relinqueret et Maiorum suorum memoriam eo ipso renovaret, non minus tamen etiam, ut patriam suam Russiæ in qua natus esset, cum Oppidis tum maxime negotiationibus atq Opificiis introductis quantum in se esset excoleret. Itaq et immunitates multas magnasq a Rege facile ad eam rem eis impetravit, et ex diversis Nationibus eo plures partim Mercatores, partim Opifices convocavit, inter Armenos, qui nova etiam quædam Opificia in Polonia ante hac non frequentata introduxerunt imprimis Corij picti præparandi, cuius cum tantq in Polonia usus sit, quantus fere nullius alterius rei, pro multitudine etiam pecoris corio vel maxime abundet, omne tamen id Corij genus a Turcis fere hactenus petitur, maiorq in id quotannis vis argenti ex Polonia exportatur quam quisq æstimari posset. Neq vero cultum modo et commercia eo spectavit, verum ut contra omnem ingruentem vim cum suorum, tum reliquæ vicinitatis tutissimum receptaculum esset, muro etiam et vallo fossaq move novo id munire constituit. Armamentariumq et tormentis partim bello captis, partim liberalitate Principum et Civitatum nonnullarum ei donatis, quæ non parua erant copiosissimum ibi instruere, præterea vero Templo, quod elegantissimo opere postea constituit, tum Collegij et Academiæ fundatione ita ornare, ut nihil vel ad defensionem, vel ad elegantiam, cultumq hominum ei deesset. Nomen Oppido novum Zamoscium inditum ad veteris memoriam, primæ in Russia maiorum eius sedis, quæ duobus vix ab Oppido hoc milliaribus a patruo eius Vexilliffero Chelmensi tum adhuc tenebatur, postea illo mortuo ad hoc novum ab eo adiunctum fuit. Sed quemadmodum ubiq fere novis inclarescentibus, vetera cadere solent ita temporis progressu unum fere novum Zamoscium appellari, vetus vicatis quam Accolis notum esse. Alterum in finibus Podoliæ contra fines Tartaricos, Turcicos, ac Valachicos, sub id etiam fere tempus constituit ab eo exstructum. Agrum ibi amplissimum, sed ob vicinitatem hostium omnino desertum, et ut tum tempora erant, nullius fere fructus, ab Episcopo Camenecensi, cuius nominis Bialobrzescio, pro aliquo agro ad Varsaviam sito, tenui quidem illo, sed tamen alicuius fructus summi Pontificis et Regia authoritate accedente permutavit. Cum autem in ipsis adeo finibus quemadmodum extensum est agri situs fertilissimus esset Oppido et Castro occupare eum constituit, non tam præsentis alicuius commodi causa, quam partim ut ova ea paulatim exculta eo longius Barbaros arceret partim etiam quod si vel temporis longinquitate, vel conversione aliqua rerum loca ea postea pacarentur, vel maxime fructus speravi ei ius posset. Podolia enim omnis a situ loci quod versus Pontum Euxinum vergat quasi Inferior appellata cum multis aliis opportunitatibus, ius maxime abundat, tum vero glebæ ubertate tanta est, ut nulla totius Sarmatiæ Regio sit, quæ vel bonitate soli, vel pascuorum magnitudine conferri cum ea possit. Itaq et equorum optimorum, et reliqui pecoris armentorumq omnium

non modo copia

non modo copia, verum præstantia etiam cum omnibus fere contendit. Multoq argumento sunt priusquam Turcæ Imperio Græciæ et Thraciæ potirentur ab hisce populis magnam partem Impery Græci, vel maxime tum frumento, tum pecore nutritam fuisse. Vetustioribus autem sæculis vel ipsas Athenas frumentum ab ipsis importatum. Nunc ob Turcarum metum, viciniorũ autem Tartarorum frequentissimas incursiones, in summa ubertate summa vastitas est. Itaq multi iiq amplissimi agri neglecti et inculti iacent. Multi ab ipsis Dominis vel prodesertis habentur, vel levissimo pretio veniunt. Quare a copiosioribus non nullis adversa, non pauci partim meliorum temporum spe, partim utilitate ipsa allecti, non minima terrarum spatia a diversis possessionibus coempta coniunxerant: Eademq partis Oppidis callis occupata utcunq tuentur. Inter quos maxime quidem Ostrogiæ Duces vel latissimos tractus possident. Sub idem fere tempus Constantinus Ostrogiæ Dux, novum quoq Castrum versus fines constituere cœperat eius æmulatione aliud Nicolaus Jastovecius Præfectus Sniatinensis. Zamoscius inter eos hoc præcipuum habebat, quod ad Turcicos fines nemo tam propius accederet vix enim 16. milliaribus abest a Szenderia. Opus omne ex ligno argillaq more locorum eorum extructum, Castellum agere et fossis munitum. Contra Tartaros cum quibus solis maxime ibi res est, cum peditatum nullum habeant, neq tormenta secũ ducant, aut nullum fere paulò munitiorem locum, rapinis tantum dediti oppugnare soleant, satis id munimenti putatur, novum Oppidum Szarogrodum a Zamoscio appellatum: in honorem Floriani Szarij Jelitani, de quo supra ostensum est. Vicina autem plebe rustica, ad Nominis eius famam concurrente, non parum mox frequentatum fuit. Itaq multitudine hominum crescente postea aliquot etiam agros adiunxit, aliquotq præterea in iis Oppidula constituit, quæ cum prioribus coniuncta iustum Territorium confiiunt. Maxime autem militares aliquot Viros habere ibi instituit, qui partim ad Tartarorum incursiones excipiendas parati, partim iis ipsis in ea vicinitate terrori essent. Res in Aula Turcica postea animadversa gravius accepta fuit, quam rem alioquin non magnam a potentissimo Vicino acceptum iri suspicatus quisquam fuisset quod enim in uno ex recentioribus fœderibus ne nova Castella in finibus utrinq excitarentur scriptum essent legato misso de iis quæ ædificari cœpta essent, gravissime expostulabat. O operum exiguitas fuit, quæ ne Nomen quidem Castellorum mererentur, ut quæ non publico nomine sed in privatorum bonis, a privatis domestici potius usus quam præsidij alienius causa constituerentur, Maxime vero Caput id fœderis quo nova omnia opera in finibus prohibentur ad controversa loca pertinere demonstratum in quibus ea prætoria potius quam Castella instituta essent extra omnem controversiam esse.

controversiam esse. Nonnihil tamen etiam ad finium securitatem Cosacorum, de quibus alias maxime, et Turca et Tartari conqueri solerent, latrocinia coercenda expedire significatum, ut locis illis Oppidorum et hominum frequentia excultis, et minus vastitatum in quas se adderent, haberent, et facilius comprehendi possent. Qua in re Crauszum quendam qui ad nova opera illa inspicienda muniendaq missus fuerat, egregie latum ab illo memini. Cum enim ille vix expertato congressu, quam primum Zamoscium vidisset, clamare in Zamoscium ea de re cepisset. Quod tu inquit per Interpretem, per quem illa agebantur, Mi homo vociferaris? An nescis levi tui commoda id fieri, quod dum de Cosacis assidue queratur, utrum Cosacos viuinos habere, an qui Cosacos perquirant prohibeantq magis eius interest; effusa deinde homini famelico obiecta mitiorem ore reddidit. Sub idem fere tempus, quo Cracoviae post Comitia Rei agebat Zamoscius Praefectura Cracovien se abdicans Nicolao Zebrzydovio Praefecto Stebycensi, qui Consobrinam eius tunc in Matrimonio habebat, in expeditionibus autem omnibus Moschoviticis, magna animi et virtutis documenta dederat, cessit. Maxime vero sumptuum molestiarumq pertesus, quas indictarum pro Praefecto obeundarum causa, e Prussia ubi Patrimonium omne suum habebat, tanto intervallo decurrendo aliquoties quot-annis suscipere cogebatur. Simultamen in omnes etiam casus qui existere possent in illa alienatione partis eius Nobilitatis Cracovien, qui Zborovius addicta erat, ut se aliis locis et muniis Reipub: occupato, Cracovia in sui potius alienius, quae cum authoritate esset praesentis, quam sua ipsius absentis potestate esset. Neq multo post Idibus nimirum Decembr. Ao 1588. Rex Stephanus Grodnae mortuus fuit. Tam repentina improvisaq morte ipsius varie hominibus, ut quisq animatus in eum erat, affectis, omnibus autem perculsis perturbatisq, In ipsa enim expeditione Comitiorum cu Conventus iam pro more tenerentur, Legatiq mandata illius exponerent quibus omnibus rebus praeter omnium expectationem mors eius intervenit.

LIBER TERTIVS.

Morte Stephani Regis et graves adversarios et molem omnium rerum in se conversam Zamoscius videbat, animo tamen nihil deijciebatur, sed missis ad plerosq partim Senatores, partim Nobiles, vel familiaribus, vel literis et illos ad Reipub communibus consiliis invitabat, et animos confirmabat. Cum et more ante Comitia Electionis et per municipia

Singula et deinde

singula et deinde Varsaviae genus Conventus habeatur, in quo de loco et tempore Electionis constituatur. In omnibus illis varie ab adversariis exagitatus fuit. In Leopoliensi quidem Russiae Conventu Exequias etiam Regi celebraverat. Excitatus illi adversarius ibi Nicolaus Jablowiecki Praefectus Sniatini, ab illo ipso antea non paucis beneficiis affectus. Sive etiam ab Austriacis, iam tum rerum suarum satagentibus in partes traductus esset. sive ab Adversariis contra cum adiunctus ad Conventum Varsaviae magnis opibus conatuq cum Stanislaus Gorkanus Palat: Posnaniae tum Zborovij aliiq earum partium convenerant. Zamoscius cum nihil in eo Conventu praeterquam de loco et tempore Electionis statutum iri sciret, in vulgus quidem suum quoq adventum simulabat. Ab initio tamen cum sine maximo sumptu obiri id non potuisset, ad ipsa Comitia Electionis omnes vires integras potius servare statutum erat. Cum minoribus autem Conventibus, maxime Leopoliensi Jablowiecius, tum in Varsaviensi alij adversarij in id maxime incumbebat, ut Imperium militare tanquam morte Regia vacans, vel abrogarent ei, vel Collegae saltim imponerent. Verum re ea partim ratione, partim constantia Zamoscij, amicorumq tum consilio discussum. Ad Electionis diem deinceps destinatum frequentissime conventum fuit. Ac Zborovios quidem opibus Austriacorum adiutos satis apud plerosq in aperto esse putabatur. Itaq Regnum Austriaci imprimis maximoq conatu ambiebant tum Zboroviorum studiis freti. Idq quatuor omnino ex iis Ernestus graviter, Mathias qui nunc Rom: Imperator est, per Streinium Legatum suum Baronem Genere quidem, sed magis doctrina clarum, minoribus autem opibus suffragationibusq Ferdinandus Archidux omne studium favoremq suum, quam habere poterat, in Maximilianum transferebat. Filij Borgeviae Comitis maxime causa, cui si Maximilianus ad Regnum pervenisset, Magistratum Ordinis Teutonici partus a Maximiliano Ferdinandus putabatur. Itaq maximis opibus cum Ferdinandus, tum Maximilianus Regnum ambiebant. Illorumq partes maxime Zborovij fovebant, illorumq imprimis opibus initi putabantur. Moschus solito fastu moreq suo potius ut Regnum sibi deferretur expectabat, quam ipse ambiebat. Sveciae Rex Joannes amore metuq Filij in turbas aliquas a se dimittendi neq ipse magnopere ambiebat, si dotem aliquam quae ex Regno sibi debere putabat accepisset contentus iis futurus. Regina igitur Anna Sorore mortua sola quasi curam eius rei suscepisse videbatur. Ipsa igitur primum quidem literis, postea etiam Martino Lesnovolscio Castell: Podlass elegantissimi Imperij Senatore ad Regem misso ad capessendam eius rei curam animabat incitabatq. Itaq adductus ut primarios aliquos homines suos, Comitem Henricum Brachae, Erricum Sparvice Cancellarium, aliosq primarios ad Comitia mitteret qui Regnum ambirent, deq conditionibus agerent. Maximilianus interim ne apud Zamoscium quidem cessabat, sed partim per literas multis magnisq conditionibus eum tentabat, partim per allegatos nonullos homines graves, sed tamen per iudaeum etiam quendam metu Zboroviorum ne ad eos res emanaret alione consilio

naret alieno consilio incertum. Ne Bathorei quidem defuncti Stephani Regis Fratris Filij rebus suis deerant: Ac Andreas quidem Cardinalis Nuntio de morte Stephani Regis Romæ accepto, mutato habitu celerrimis equis in Poloniam se receperat quorundamq; e Nobilitate qui vivente adhuc Stephano Rege ei se dederant, spe inductus circa Cracoviam hærebat. Sigismundi impubis adhuc nomine tutores Legatos Alexandrum Kendrij Volfangũ Conacovium Cancellarium miserat, sed ne frustra contra invidiam popularium tenderent in futurum potius Regem quibuscunq; possent beneficiis, in omnes casus Provinciæ, et sibi devincerent, moniti Zamoscius et si a Maximiliano diligentissime sollicitaretur: in partibus etiam Sigismundi Principis Sveciæ omnis fere spes in Regina tantum esset, contra tantas opes Austriacorum Adversariorumq; maximos conatus non parum augebatur. Ut tandem ad Sigismundi partes sine dubitatione tandẽ se conferret, propter violentiam adversariorum, qui in Maximiliani partibus erant, cum Sigismundi Augusti, a quo maximis beneficiis affectus erat, tum Reginæ Viduæ reverentia eum adducebant maxime autem a Maximiliano belli Turcici, quod Hæreditarium quasi Domui Austriacæ cum Turca intercedit, tum libertatis etiam vicinis ditionibus Regno imminentis metus abstinebant. In Sveciæ Principis cui neq; cum Turca quidquã intercederet, a Regno autem Mari disiunctus esset diversa omnia ducebãt. Prius tamen quo facilior in Austriacum consensus esset, concordia inter Zbororios et Zamoscium tentata. Primum per Senatores aliquos, maxime per Szafranscium Palat: Sendomirẽ. Nicolaum Firleium Castell: Biciens. Regni Referendarium, tum per ipsos etiam Legatos Austriacos. Frustra tamen quod Zbororij ut in Candidatum eorum simul Zamoscius consentiret, ipsis fortasse Legatis Austriacis non insciis vel invitis volebãt Zamoscius a voluntate et publica et sua alienissimum iudicaret. Ac primum quidem communibus Comitiis omnia agebantur, non sine turbis tamen motibusq; Postea cum et tempus laberetur, et difficillimo anni tempore, messe iam instante multi dilaberentur, Consilio Zamoscij aliorumq; nonullorum Senatorum secessio facta separatoq; loco conveniri cæptum non ut Consilia sua ab Aliorum se iungerent, verum ut pacate de Repub: deliberare possent, et ad reliquos in aliis Comitiis referrent, communiq; consilio de omnibus statuerent. Verum Palatino præsertim Posnanẽ. Zbororiisq; importunius cum nonullis agentibus, multi cum ex Senatorio tum Equestri Ordine ad illos se adiunxere. Tandem ipsum etiam Comitium exustum fuit, in campoq; ab altera etiam parte conventum. Ad extremum cum ipse etiam Archiepiscopus Karnkovius importunitate. Goreani Palat: Posnanẽ offensus, ad eos qui cum Zamoscio erant accessissent, non cunctandum diutius rati re iis qui remanserant, prius denuntiata, præsidiis ubiq; dispositis

Sigismundum Principem Sveciæ per Archiepiscopum Regem pronuntiant solennesq; Deo

tiant solennesq Deo laudes reddunt. Quare adversarij perturbati ex Campo mox dilabuntur, sequentibus diebus et inter se, et cum Legatis Austriacis Consilium capiunt, maximeq an controversum Regnum Maximilianus, accepturus esset, ex illis quærunt. Illis accipientibus 5to die post Maximilianum eligunt, perq Voronjecium nominatum Episcopum Kiioviensem eum nominant. Senatorij Ordinis plures septem non erant, Georgius Radzivilius Episcopus Vilnensis, Voronicius Kiioviens, Stanislaus Gorka Palat: Posnan. Joannes Zborovius Castell: Gnesn. Ostrovog Castell: Kamen. Andreas Zborovius Mareschalcus Curiæ Equestris Ordinis non multi, Necessarij maxime illorum. Inter quos imprimis Christophorus Zborovius qui proscriptionem superiorum Comitiorum non absterritus. ad Electionem cum 400. circiter Equitibus armatus venerat, atq suis partibus iudiciis superioribus solutus inq integrum restitutus, interprimos in Consilio ille versabatur, Maxime tamen Georgij Radivili Cardinalis authoritas, cum Suffragatores Maximiliani, tum ipso illius Legatos confirmabat: Ut qui non solum familiæ claritate, sed de etiam ipsorum hominum opinione Magnus apud omnes erat, Lithvanicos etiam Ordines, vel præsentaturus, vel adiuncturus putabatur. Ad hoc enim tempus ad Suffragia Lithvani nondum accesserant, sed quæstiones quasdam ultro citroq referentes, deq gravaminibus agentes ultra Vistulam substiterant. Ad Sigismundi autem Electionem invitati cum certo venturi expectarentur, ad Electionem autem festinanter propter opinionem tardarunt, atq ita absentibus iis administrata fuerat. Maximiliani Electioni quemadmodum ostensum, solus Cardinalis Radivilius adfuerat, Verum tum Legatis tum Sigismundi certis conditionibus constitutis, perq Legatos iuratis; quam ab altera parte Maximiliani legatis itidem qui suum quiq Regem exciperent designatis in diversa itum. Zamoscius Cracoviam recta contendit, alij in maiorem Poloniam, alij itidem versus Cracoviam uno atq altero die ante Zamoscium, liberius autem solutiusq agentes. Cum Zamoscij mane in stratis ferè Prasecij, quod primū Cracoviam Varsavia euntibus oppidum occurrit, assecutus facile opprimere potuisset, ab iis abstinuit, neq quidquam hostile in eos tentavit, ut qui cavillari potius cum Gorcano Palat: Posnan. soleret, illum Vitembergensem Rectorem fuisse se Palatinum: pro se quoq anniteretur, qui tum in se esset operam daturum, ne Vitembergensis superior Palatino videretur. Non multo postquam Cracoviam Zamoscius venisset, Andreas Zborovius Tarnovium Castell: Sendomir. qui inter Legatos ad Regem Sigismundum excipiendum Gedanum designatus fuerat, Stobnicij vi invaserat, atq iter iam paratum. cum uxore liberis et suppellectili non pauca captivum secum adduxerat. Stobniciam quam Regio beneficio Frater ipsius Palatinus Cracoviensis, postea filius eius tenuerat, ~~ego~~ ei autem mutuo a Stephano Rege Tarnovio collata fuerat occuparet. Christophorus

ret. Christophorus autem Zborovius Visliciam Praefecturam cum manu aliqua Equitum Peditumq; improviso interceperat. Cum enim Cracoviam tenere non possent ut circa Cracoviam tamen certa loca possiderent, equibq; advenienti Maximiliano praesto essent, opera danda eis fuerat; simul vero quod in Electione iam a Sigismundanis Conventus Nobilitatis Visliciam indicatus fuisset impediendis fortassis eius causa, Zamoscius in eo non parvum situm ratus, ut libere Conventus is haberetur iusta militum manu Visliciae loca occupat. Zborovianisq; intra moenia conclusis, ad diem magna frequentia sub ipsa Vislicia in Campo Conventus habitus fuit. In summa expectatione adventus Sigismundi erat. De quo ad eum diem nihil omnino nec ab eis qui in Sveciam praecesserant nec quem a Legatis Gedanis excipiendi deducendiq; Regis causa expectabant, acceptum fuerat. In quo Conventu Vislicensi summa omnium laetitia allatum Nuntium fuit, Gedanum iam Regem appulisse. Constitutis igitur in Conventu quae tempus postulare videbatur, maximeq; de Legatis tam ex minore quam maiore Polonia Zamoscio aliisq; Senatoribus, dum Rex veniret ad Coronationem et Equestri Ordine in Consilio adessent, Cracoviam Zamoscius se retulit. Ubi enim nunquam quam antea expectatio Sigismundi anxios omnes habebat. Maximilianus in triduo fere postquam Zamoscius Cracoviam revenisset, sub Cracoviam cum Exercitu advenerat, per quae literas antea Zamoscio tentato, Legatis etiam semel atq; iterum ultro citroq; missis, cum frustra omnia esse videret. Obsidere tandemq; oppugnare etiam Cracoviam coeperat. Zamoscius igitur cum Andrea Tecsynnio Palat: Cracov. Nicolao Zebrzydovio Praefecto Cracov. ita re inter se comparata: ut Tecsynnius Urbem, Zebrzydovius Arcem tuerentur ipse Clepardiam, Casimiriam, Superioraq; castris complexus fuit. Legati interim rebus cum Sigismundo compositis, Decretoq; Electionis Sigismundo tradito iuramentoq; in conditiones ab eo accepto in itinere versus Cracoviam erant, in iisq; Ecclesiastici inprimis Ordinis Stanislaus Karnkovius Archiepiscopus Gnesn. Hieronimus Rozrazevius Epus Cuiavien. Andreas Opalinius Regni Marschalcus, aliiq; complures.

Maximilianus adventu Sigismundi cognito Erasmum Lichtenstennium et Stadnicium cum duobus millibus circiter Equitum obvios illi mittit, quae res magnum terrorem iis, qui cum Sigismundo erant incussit. Occasio nonnullis videbatur, cum Exercitum ita Maximilianus minuisset, in eum erumpendi opprimendiq;. Sed Zamoscio tutiora Consilia potiora visa. Non multo post etiam a Maximiliano, vel id verente, vel oppugnationem iam parantem, ut coniunctas omnes Copias haberet, expedire existimante. Priusquam Petricoviam, usq; venissent, ubi tum Sigismundus erat, revocati fuerunt. Maximilianus autem summo

conatu Cracovian

conatu Cracoviam expugnare adversus, per eas munitiones quas Clepardia Zamoscius obiecerat, ipseq cum milite omni decubabat, perrumpere ad eam conatus fuerat. Nihil sane omnibus rebus humanis incertig vanissimum tamen omnium somnia ab eventu notata, non alienum fortasis commemorare fuerit, Cum nocte ea cuius sequente summo mane Maximilianus oppugnationem tentaturus erat in valle pernoctaret: visum sibi fuisse narrabat Maximilianum sertum e pretiosissimis gemmis humo sublatum sibi, de Sobiescio Vexillifero tum Regni postea Palat: Lubling. qui postea Graecaptivi Maximiliani cum instrumentis apparatug omni bellico summa vi impetug ad moenia accurrit. Maximilianus ipse cum Equitatu omni instructus in Campostabat. Ubi re non imprevisa fortissime a milite Zamoscio excepti, multi casi, primum in Campo, priusquam ad moenia perrumpevent, deinde in ipsis etiam fossis signa tormentag non pauca capta, in quibus compluva Gorcani Palat: Posnang. insignis in conflictu eo ipsig Zamoscy virtus fuit, non consilio solum sed manu etiam, qui ipse aliquot in eo interfecerat. Maximilianus ab oppugnatione depulsos videns suos, cum etiam frequentibus tormentis e muris peteret, omnibus ad se receptis, Provinciam primum inde a Lichteistenio sepultura suorum tubicine misso petita, versus fines Silesiae se recepit. Nostris etiam non pauci periere. Inter alios Kormansius peditum centurio, qui solemni pompa Cracoviam deinde a Zamoscio relatus fuit. aliquot diebus post Sigismundus diverso itinere capto, Cracoviam venit, summog ab omnibus gaudio, a Zamoscio aliisq Senatoribus summag Ordinum frequentia, in Campo primum excipitus, indeq per Urbem in Arcem solemni Pompa perductg fuit. Ut autem Sigismundi omnes adventu Ordines summopere recreati fuere, ita variis controversiis quibus partim de Istoria cum ipso Rege et Consiliariis eius Suedicis, partim diversae Religionis hominibus, de cautione in Religione illorum aliisq ducta Coronatio fuit. Non parum animi hominum debilitati, peracta tandem tamen rebus iis utcunq compositis Coronatio fuit. Reliq ultimis diebus Decembr. a Stanislao Karnkovio Archiepiscopo Gnesn. solemnibus Ceremoniis inauguratus fuit. Summis temporibus Stephani Regis inter Andream Opalinium Marschalcum Regni Maioris Poloniae Generalem et inter Zamoscium amicitia erat. Per Interregnum quoq ad hoc usq tempus satis constans durare putabatur: tum si mutatis aliquid inter eos oriri videbatur. sive quod quemadmodum Zamoscio a quibusdam persuasum erat, a Comitiis Electionis profectus cum Joanne Zborovio Castellano Gnesn.

stellano Gnesn cum quo propter alias institutiones affinitas etiam in-
tercedebat, congressus in utramq partem se comparaverat. Ut si Maximil-
ianus superior extitisset Zborovius Opalinium contra Sorcanum Palat:
Posnan: cum quo magna simultates ei intercedebant apud quem inter
primos futurus Sorcanus esset, tueretur. Si Svecid Princeps Zborovij vi-
cissim tuendi partes, contra inimicitias cum Zamoscio Opalinius susce-
peret. Deoq neq certus in partibus Zamoscij videretur, sive etiam impe-
titionibus quibusdam apud Novum Regem alter alteri obstare videretur
non satis inter eos convenire existimabatur, omniaq auctantibus proce-
dere videbantur, non potest inter tot propinquitates quid agerent la-
tere adversarios. Ac Joannes quidem Zborovius Castell: Gnesn qui
militiâ apud Maximilianum prerat, quam primum de Coronatione
Sigismundi cognovisset, a Maximiliano discessit ad suaq se propere recepit.
Cum reliquis infimis Maximilianis herebat sive in occasionem inten-
tus, sive trahendo duendoq bellum confuere, id se posse ratus, quem ad-
modum quidem apud omnes constabat nisi in tempore bellum fini-
tum fuisset, facile exhauriri nostros potuisse. Vilunenses interim et
Sivadienses se in uris Maximiliani infra fines suos hibernantis, si-
big gravis frequentes Nuntios Regem Ordinesq Cracovia appellabat.
Zamoscius nisi æmulos amovereturs Regnum Regem pacatum
non habiturum statuens. Turmis omnibus coniunctis, rebusq satis
ante explorati die 24 Decembr. Cracovia profectus. Maximilianq
vel adventu eius cognito, e finibus Regni, in Silesios Bendzinium
quod Duis Brigensis Oppidum est se receperat. Zamoscius per Rese-
piciam et Vielunium eum secutus. Die Dominico post summo mane
eum assecutus fuerat. Per opportune autem sub id tempus Baltha-
sar Bathoreus, et Bornamissa cum bis mille circiter partim Equi-
tibus partim Peditibus Sigismundo Bathoreo impubere, a Tutoribus
seu Ordinibus Transilvanid subsidio Regi missi, advenerant. Maximi-
liano etiam Valentinus Herpostuari qui paulo ante Lubouliam
quæ Mauricivio tum absente in sepulcio veteris possessionis Regni,
sive Regis tanquam præsuto tenebatur, intercepterat. Cum totidem
aut aliquando pluribus Ungaricis peditibus suppetias missus erat.
Per agrum Molendini non procul a Bydgno transeundum Zamo-
scio erat, qui si occupatus fuisset, non difficulter fortasis transitus
prohiberi potuisset, verum cum sine impedimento ullo eum transi-
isset, tormentis mox eum occupavit ing liberos campos evasit. Sub
ipso fere Bydgno instructam aciem offendit. In medio quod robur
erat Exercitus Lichtenstennius et Redevius cum Germanis Equitibus
erant, a dextro latere. Hoperstuari cum Hungaricis peditibus ab altero
latere Bohemici, Moravici, Silesii alij auxiliares, Inter eos Maximilia-

nus ipse cum Cor-

nus ipse cum tormentis; in extremo agmine Andreas Zborovius erat. Ventum Maximilianus secundum habebat. A Zamoscio itidem mox acies instructa, Hungaris Transylvani oppositi; Equiti Germano, gravis armaturæ, Nostri, auxiliaris reliquus miles. Venti autem occupandi causa in latus a plerisq; acies inclinata, iam post meridiem dies inclinaverat. Zamoscius Horologio dari sibi iusso: Pekoslavio Ferensbachio, aliisq; in crastinum pugnam differi suadentibus, ipse vel die Dominico, quem maxime sibi prosperum experiri solebat fretus, vel satis ad prælium adhuc temporis esse ratus pugnæ signu dari jubet. Gravis armaturæ militibus Gabrielem Holubconem cum Cosacis aliquot permittit: ii a Germano Equite mox disjecti fuerunt, Holubiec ipse interfectus. Velites deinde sive Chelvarij Andrea Karncovio Duce aliquamdiu rem sustinent, Germani per aciem oppositam pugnando progressi, munere suo defunctos se existimantes oppidum versus pugnamq; amissam intelligentes, ulterius se recipere. Propostuari cum ut aliquantum se reciperent, suos inclamasset, illi recidere ex pugna sibi iussit, existimantes prælio mox excessere. Reliqui omnes ab Equite pediteq; concisi, mox fugêre. Maximilianus cum Andrea Zborovio, Marschalco Lichtenstennio, Goreano, aliisq; prælio amisso in Oppidum se recepit. Quo iussu Zamoscij milite mox cincto primum Lichtenstennius, cum Stanislao Ciołkone ad Zamosciũ misso, inde sub vesperam iam luminibus accensis, de conditionibus cum Zamoscio tractant, separatimq; ipso Ciovio, unde in suspicionem postea apud Maximilianum, non satis integra fide cum egisse venit auxit eam quod Sucharsovium Canon: Cracovæ Cardinalis Bathor: Familiæ Præfectam cum tempus per Interregni captũ, inhumanissimè tractavat, aliaq; nonulla violentius contra pacem publicam acta ab eo fuerant, quorum omnium impunitas, libertate mox ei instituta permissa videbatur. A Zamoscio tamen ipso postea scripto purgato, testimonioq; eius nihil contra fidem ab illo actum sublevatus apud Maximilianum fuit. At libertatem quidem eam, pretium quidem fuisse non perditionis, sed ipsius Maximiliani servati: cum Maximiliano ab iis qui circa eum erant crudelitate Zamoscij territo, conditionibusq; pro tempore constitutis a Zamoscio scriptæ signataeq; per eosdem ad Maximilianum missæ fuerunt, quibus primum ipsum Maximilianum in eo casu solabatur, utq; fortunam æquo et forti animo ferret cum hortabatur; deinde superbiæ alicui ne tribueret, quod ut potestati Regiæ se permitteret, utq; ad se descenderet, postularet, quodq; fieret pacandi causa Regni fieri

sa Regni fieri. Exceptum a se tractatumq ivi, quemadmodum dignitas eius postularet. Ad Regem Cracoviam tanquam in triumpho deductonon ivi, sed in remotiore aliqua Arce sine ulla contumelia eius congressu vos. Luboulia ante omnia ut restitueretur, Regno ut se abdicaret, qui et si viribus Regni una cum eo in potestatem venissent, de eorum vita saluteq nihil gravius statutum ivi, in libera custodia fore, dum Reipu: securitati, et tranquilitati prospiceretur, quae ex iis constitutura de illis esset. Extremum militem gregarium salvum demissum ivi. No: biliores infra certum tempus ex sponsione militari se sisterent, inq potestate Regia forent. e praeda quae ad ipsius Maximiliani usum per: tinerent nihil motum ivi, reliqua quomodo militi Victori eripi nega: rive possent, facile intelligi posse.

Hisce Conditionibus Maximilianus ipse in equo progressus ad Zamosci: um fuit. Secuti cum fuere e nostris Woronecius Nominatus Epus Kiio: vienę. Stanislaus Gorca, Palat: Posnanę. Andreas Zborovius Mars: chalcus Curiae, Pruscius, Czarncovius caecus, olim Referendarius, Sta: nislaus Brzezinscius Canon: Posnanę. A Germanis Erasmus Lichten: stennius, Curtius Praefectus Militum, Serotinus adolescens Stembergi: us, Aliiq complures Iuvenes primarij. Quorum pars cum Curtio Vielu: niam deducti, dimissiq fuere, pars apud Maximilianum remansit. Si: gna militaria tormentaq ad Zamoscium delata fuere. Non in: cruenta Victoria fuit, praeter Holubconem caesi non pauci, maximeq au: tem Stanislaus Zotkievius gravissime vulneratus fuit, e quo vulnere vix restitutus. Praeda magna capta fuit. Sed cum servari eam omnem Zamoscius curasset, postridieq et aequo eam partiri voluisset, initio a Praefectis nonullis facto direpta a milite fuit. Zamoscius sine ulla mo: ra tam clarae Victoriae Nuntium ad Regem misit. Venerant tum Lega: ti a Magno Ducatu Lithv: inter quos Chlebovicius Palat: Trocenę qui et in Electione praeteritos, et in Livoniae possessione amotos se quaereban: tur, et alia nonulla gravamina referebant, et Iuribus suis idoneè ca: veri volebant. Si cum Comitia nondum finita essent, partim trahe: bant conditiones, partim trahebantur. Cum Cracovia Zamoscius fu: isset, egressus, ex instituto celerrimo equo hominem miserant, qui eum observaret, deq eventu praelij ante alios certiores eos faceret, consili: um ex eo facturos. Itaq et si Petrus, Cieklivius, quem cum Nuntio eo Zamoscius ad Regem miserat summa celeritate pervenisset ab illo tamen ut qui ex praelio mox profectus fuerat, aliquot horis an: teversum. Lithvanis ergo prius e commodo suo transigendi potestas data fuit. Inter diversos animorum motus, aliis Maximiliano ta: citè faventibus, aliis fortunam eam Zamoscio invidentibus, quan: ta tamen laetitia Nuntium id exceptum fuerit, dici vix potest. Aliter enim cum victoria obtineri non potuisset, quam vel morte Maximiliani, vel fuga, vel captivitate, mors autem et fuga perpetuum sine dubio bel

lum allatura fuisset

lum allatura fuisset, e captivitate honestæ Conditiones sperabantur. Neq vero dubium cuiq esse poterat. Zamoscij prudentia, consilio, opera, industria, res tum servatas, qui nisi maturasset, viribus omnibus paulatim consumptis exhaustisq actum sine dubio de Repub. fuisset. Neq ab ipsis sane Austriacis id dissimulabatur, qui quatuor horis somno Zamoscium impendere dicebant, reliquas omnes operi. Zborovianos vix quatuor operi reliquas omnes potationibus et somno: Habebat enim morem hunc Zamoscius, ut pomeridianis horis una atq altera hora valetudini indulgeret, nocte enim secus ac die negotiis invigilaret quæq agenda essent ageret. Vixq non ipsi adversarij id agnoscebant, qui post victoriam stomachabundi hominem execrabantur, qui non ipsorum solum verum Cæsarea mancipia perduxisset. Summa igitur gratia opera illius accepta, cumq nondum finita Comitia essent, Zamechum et Krzeszoviam, Regij antea Juris possessiones ei perpetuo iure collatæ, alijq honores habiti. Insequaces etiam Maximiliani qui maxime post Coronationem, ab illo non discessissent, amissio bonorum aliæq pœnæ graves, quæ tamen mitigatæ, plerisq fuerunt constitutæ. Verum Zamoscius re ad Regem Senatumq delata, Crasnostaviam non procul a Zamoscio Maximilianum secum duxit, ubi honestissime habitus. Marcus Sobiecius Vexillifer tunc Regni, post Palat: Lublinæ Curæ eius Præfectus fuit. Qui e nostris etiam cum illo in potestatem venerat, ibidem in Custodia habiti. Cumq Saturnalia non multo post adventum eius Crasnostaviam incidissent; Zamoscium invitatus ac honorificentissime a Zamoscio una cum nonullis Senatoribus Regni, quos invitarat, maxime autem Andrea Opalinio Regni Marschalco, per triduum tractatus fuit. Inde sub initium Quadragesimæ Crasnostaviam se recepit.

Sub tempus Pentecostes funus Stephani Regis summa quidem pietate Reginæ Viduæ, non minima tamen Zamoscij etiam opera et cura solenni Regni more elatum inq sacello post Altare maius in æde D. Stanislai conditus fuit. Interim Hippolitus Aldobrandissus Legatus a latere qui post Clementis Qui nomine Pontifex Max: fuit, a Summo Pontifice ad pacem inter Austriacos et Regem faciendam missus. Verum res cum a Cæsare tum ipso Maximiliano variis modis duci videbatur. Cum enim ante Conventum nonullis de rebus constitui necesse esset, ut de loco, induciis, sine quibus vix quisquam Conventui commissurus se esset, aliisq nonullis, maxime autem Zamoscius, ut Conditionibus Bychynensibus, ante omnia satisfieret, urgeret vix Mense Octobre ad tractationes aliquas, idq lentissime, non parum de ea Re Zamoscio sollicito, ascensum: Nam et in Sveciam ad Regem Sveciæ, ad Maximilianum certis conditionibus liberandum legatio missa ferebatur. et Maximilianum a nostris maxime, qui vel partium eius fuerant, vel novis rebus studebant, cum spe discessus rei, quem a Patre inito dimissum sciebant tum motus aliquos in Regno retinebant confirmabatq. Verum de spe qua in Svecia haberent ea constantia et prudentia Sveciæ Regem esse

ciæ Regem esse, se scire Cardinali Zamoscius ostendit ut neq; quod Dignitas tum sua tum suorum postulet, non optime respiciat, neq; a dignitate sua ullis vel promissis, vel terriculamentis avocari se passurus esset. Deinde vero ea etiam nos libertate esse, ut qui ad Poloniam pertinent, non nisi in Polonia et cum Polonis statui possint. Inquietorum autem hominum consiliis tantum aberat, ut teneri se ostenderet, ut cum literæ cuiusdam ultro in eam incidissent, quibus ad nova consilia Maximilianus invitabatur ultro eas ad illum mitteret, eaq; prudentia ipsum se esse significaret, ut quantum et hominibus huiusmodi, a quo ipsi aliquid sperarent, iis nunquam spem facere desisterent, credere debeat, iam sciat et qui temporis sui esset respiceret. quod cum huiusmodi esset, quale Deus esse voluisset, sapientia tamen eius esse, casum cum quem fortuna illi invexisset, quiete se continendo ne animos hominum irritando coniungere. Quod Genus hominum id esset, cum iam ante expertus esset, facile intelligere: non ut ipse magnus beatusq; esset, sed ut inani spe illi obiecta, suum negotium et rem gererent spectarent. Quorum et si non potest negare aliquos in hoc Regno et plures, quam vellet, esset, multo tamen maiorem numerum Constantium esse et bonorum, qui pro sua et Regis a se Electi dignitate et libertate quodvis potius subituri essent, quam de ea quidquam imminutum iri passuri. Si quid minime tamen de eo sibi persvaderet, talium potius hominum vanas policitationes, quam solida consilia sequeretur vereri se ut omnimodo hâc ratione in libertatem non rediret, sed in maiores etiam difficultatesq; se successurosq; suos conjiceret. Scire se quemadmodum medicinas, ita consilia etiam ut maxime salutaria, ita asperiora esse, prudentiæ tamen eius esse, non svavissima sed optima consilia sequi; Non solum autem spem, sed ne titulum quidem Regni dimittebat Maximilianus. Itaq; in omnibus fere, partim literis, partim Legationibus Electum Regem se appellabat et a Cæsare Aliisq; appellabatur. Quin et literæ quæ sub nomine Regis fidei publicæ in eos qui ad Conventum venturi essent, missæ fuerant ne Ius Regni cognoscere Regi viderentur, reiectæ a Cæsariis fuerant, earumq; loco ab Ordinibus aliæ postulatæ, indigne id a Zamoscio ferebatur, quodq; ab iis usurparetur molestissimum sibi esse ostendebat, ut non omnia ea præterirentur, quæ de Iure Electionis eius genereq; maximæ partis hominum, a quibus ei titulus is impositus eis fuisset, sæpius dicta et scripta essent, non posse ignorari, ut hac maxime de re ad Bychynam pugnatum fuisset, ita post pugnam non modo re ipsa verum propria etiam cum deditione, tum abdicatione sum, ultro Titulo eo, si quid eius adhuc retinebat, Maximilianum excidisse. Cum igitur tum non modo contra omnia Regni huius Iura

ab initio Maximiliano

ab initio Maximiliano tributus a quibusdam fuisset. Verum nunc etiam postquam ipse et Divino et suo iudicio illo excidisset, quod nunc nihilominus repeteretur, nihil liberis auribus gravius ac acerbius accidere posse: quod etiam indutias a Rege missas altera pars reiciat: nulla alia causa facere id se ostendere facile apparere, quam ut Ius Regium, et libertatem nostram in dubium vocaret. Nullum autem bonum Civem in id assentiri posse, in quo summum Principis et libertatis suae contemptum videat. Peculiariter etiam iis qui partes suas secuti essent, carebant, id quantopere cum publica libertate Regni huius pugnet, neminem esse qui non intelligat. Cum nihil ulli Reipub: gravius esse possit, quam si cum aliarum rerum, tum maxime quod de Civibus suis statuere debeat externus Princeps leges illi praescribat. Ita qui cum communi maioris partis consensu relicto, opera sua pretio addicta externos armatos in Regnum introduxerat, et ante iam id de iis statutum est, et posthac etiam statuetur, quod maxime e Repub. esse videatur. Erant et aliis nonullis de rebus controversiae, ut de loco et die Commissionis numero et Comitatu Commissariorum similibusq. Mortua autem Zamoscia sub id tempus erat filia quam et Superioribus Uxoribus liberis omnibus iam antea amissis et Bathorea unicam reliquam habebat die 28 Septembr. Quem casum forti animo ferebat consolantibusq se de eo, ut Cardinali, Archiduci Maximiliano et Aliis, et si negare non posset, se non mediocriter ictum, tamen cum et in omnibus rebus humanis vicissitudines intervenire soleant, et praecipue illi, post laeta aliqua semper adversi quid accidisse observaverit, ita casum eum fere, ut defunctum se potius fortunae hac invidia gaudeat, quam Deum omnium commodorum et incommodorum authorem accuset, potiusq privata hac calamitate publica, si quae Reipub: imminebat redemisse se speret. Ita se hactenus fortunam exercuisse, ut et liberorum et aliorum suorum funera non semel vidisset, diversisq calamitatibus pressus fuerit, itaq ad huiusmodi plagas se obduruisse. Patria quae omnes omnium bonorum charitatis contineret libera ac florente salva omnia integra et laeta esse. Maxime tamen quod Bicinenses conditiones in dubium vocari videret commovebat. Nam neq Luboulia restituebatur, et ex iis qui ex sponsione militari sistere se debebant, vix unus et alter ad id tempus se statuebant. Voces etiam nonullorum ad Zamoscium deferebantur, neq quae a Maximiliano dum in aliena potestate permitterentur, rata esse posse, neq qui postea liberandi eius causa verum de Conditionibus Bychynensibus ut maxime non impleverentur non solum Luboulian sed etiam et meliores eo adiungi posse ostendebat. Quod autem

debat. Quod autem qua recipserentur, in dubium vocarentur cogita-
re eos debere, vel ipsis Conditionibus Bydgynensibus cautum esse, tam-
diu in potestate ut Maximilianus esset, dum securitati Regni ido-
nee consulerentur cui alia ratione prospectum esse non posset qua
si in potestate tamdiu manserit, quo ad certa aliqua rationes secu-
ritatis publicæ constituerentur? Itaq; videret, ne libertati sua ip-
se obstaret, de qua tum ante omnia actum, in spem ei Cæsar
fecisset. quod quomodo fieri posset, se non videre, priusquam Bij-
dgynensibus conditionibus satisfieret. Tandem tamen de capti-
vis a Maximiliano actum. Ostendit Zamoscius ut sua nationis q
Polonia humanitas erga Germanicum Nomen appareret, quemad-
modum ante in exitu plus de xxvi milibus in conservandis omni-
bus, quibus fortuna in acie pepercerat operam dedisset, ita tamen cum
de libertate Nobilium, qui post prælium veneti dimissive sub spon-
sione erant, ageret move militari ac Iure Gentiu[m] famultates eorum
censendo ijsdari, eaq; licitatione pactionis tractationem mo-
vari nolle. Itaq; in ea pecunia summa, quam altro ipse offerret
se aquiescere. Triginta milium Ungaricorum aureorum in au-
ro de die etiam solutionis Lublini aut Zamosij ultima Februarij
proxime ventura se assentiri, verum cum semper rationem utili-
tatis Patriæ fidei q erga Regem quam rei familiaris haberet ita
sibi cavere: ut ea quidem pecunia ad diem parata esset, sed si pax interim
non conveniret id q Regis et Reipub: rationibus magis expediret, ut
hi in potestate manerent, qui se stipsont qui dimitterentur postq[uam]
denuntiasset intra spatium trium Mensium se sistere teneantur. Quos
vero e præsentibus in Germaniam acceptis literis passus mitteret sub
fide et honore caverent. Interim dum abessent nihil se contra Regem
aut Reginam fidesq ipsorum acturos militaturosve, Maximilianus q
pro ipsis fide iuberet, alterum in eum eventum si pecuniam accepis-
set pro liberis omnino haberi debere neq quidquam pro libertate e-
orum amplius peti. Si vero ante pecuniam solutam prastitutam q
diem de reditu Maximiliani, de quo statuere non suum, sed Regis
ac Ordinum Arbitrij esset et de tota forma pactionis Bydgynen
sis per communes Comissarios constituerentur, ante eam diem etiam
priusquam discederet pecuniam repræsentaret. Quæ conditiones a Ma-
ximiliano acceptæ impletæq fuere. De aliis etiam rebus opera Car-
dinalis Aldobrandini compositum.

Indutiæ tum a Cæsare quam a Rege Aldebrandino tanqm Summi Pon-
tificis Legato, et Regis nomine eius sequestro utrinq[ue] datæ. Illud tamen
a Rege cautum, ut cum variis casibus incertitudini q humanæ subiecta
sint, literas a Cæsare haberet, quibus omnia ipsius mandato voluntateq
agi deceret posset

agi docere posset, petentiq Regi aut Ordinibus eas ederet, idem ex sua par:
te offerenti. De Conditionibus etiam Bychyninsibus ante omnia cau:
tum et in praesentia quidem, animi sui in publicam pacem testandi
causa etiam non restituta Luboulia, ut Comissarij nihilominus con:
venirint assentiri. Ea tamen Conditione id se facere, ut neq quidqm
prius agerent, quam Bychynensibus Conditionibus satisfactum esset,
neq quidqm omnino illis derogatum vellet. Ita tandem in diem
primum Mensis Januarij Bendzino et Bitovia numeroq et genere
Comissariorum convenit. Et si autem Kobielscium ad Cardinalem Cae:
sar ante miserat qui de omnibus iis rebus prius cum illo compone:
ret, cum variae tamen difficultates in eo negotio obicierentur ante te
pus Conventus ipse Pragam excurrit. Zamoscius etiam, qui nisi de Con:
ditionibus Bychynensibus cautum antea sibi fuisset, domo moven:
dum non putabat frequentibus literis Cardinalem de eo appella:
bat, nihil tamen certi responsi extorquere poterat. Literis tamen Car:
dinalis tantum excitato ea maxime spe fretus. Cardinalem Virum
tam gravem Praga cum rebus incertis sine explorata spe pacis re:
cepturum se non fuisse. Cum interim etiam Festa natalitia Domi
cum retinuissent tardius aliquanto et vix die 16 Januarij aliis no:
nullis Comissariis, maximeq ipso Cardinali cum praevenientibus
Bendzinium venit. Omnia tamen in ipsius adventum dilata fu:
erint. Ad Zamoscium quidem Cubicularius Regius cum assecutq
mandatum Regium cum libera rerum omnium facultate, ipsiusq
Comissionis quam obire debeant perscriptum ad eum attulit. Quo per
Secretarios ad Collegas suos qui Bendzini iam ante convenerant mis:
so, simulq ut non solum mora nulla ulterior negatio huic interpo:
neretur. Verum superior etiam mora quam respatieretur compen:
sari posset ut de modo cum Austriacis Comissariis conveniendi agen:
diq quam primum interim statuerent, et si illis ita videretur scri:
ptum quo accessus ad negotium fieret, vel per alios ex Collegio Co:
missariorum mitteretur, ex eorundem sententia statim perscriberet,
proposuit. Verum cum ipsi multis de causis sine ipso ad ullam
rem accessuros se negassent, quaeq agenda essent communi consilio
agenda omnino sibi videri renuntiassent die 26 Mensis Januarij
ipse etiam Bendzinum ingressus fuit. Sequentiq die initium max
Comissionis factum, cum scriptum quod ex communi sententia Comis:
sariorum. Quod non minoris initium postulatorum fieret Stanista:
us Gostomski Palat: Ravensis et Christophorus Ziemowicz Palat:
Bresten: missi ad Cardinalem fuere: quo nihil fere aliud praeter
Bychynenses conditiones exigebatur. Cardinalis vix obiter ab initio
eo perspecto, alterum Austriacorum, quod illi opponere ex sinu depro:
sit. Summa eius haec fere erat, ut Maximilianus tanquam contra
amicitiam et pacta captus, quam primum in libertatem restituere:
tur, Damna Silesiis aliisq subditis illata restaurarentur tum demū

de sincera amicitia

de sincera amicitia iureq Regni actum iri, omninoq tanquam in al:
tissima pace pactis violatis, non bello in quo omnia iura silerent, ru:
ptis et pactis agi volebant. Quibus a Zamoscio potissimum refutatis,
colloquium deinde sive congressum et utriusq partis Comissariis initu:
Omnibus Comissariis Reges communiter id a Zamoscio petentibus
assensum tamen ab eo illis fuit, Cardinalisq congressus cum Rosem:
bergio promissus. Ante omnia tamen Bychynen: Conditionibus cau:
tum, neq vel minimum iis vocandis, sed agnoscendi causa, anstare
illis vellent, congressum eum accipi. Conditiones etiam certe congressq
eius propositæ.
22 igitur Februarij salvis conductibus utrinq prius datis acceptisq
cum tempus colloquij iam instaret, consilio mox finito cum 100 pediti:
bus totidemq Cosacis levis armaturæ, ducentis vero gravioris, complu:
rium, præterea e Nobilitate progressus Zamoscius fuit. Locus colloquio
a Starszynus cuiusdam Villæ in agro quidem Silesio, sed pari fere inter
Bitoviam et Bendzynum intervallo designatus fuerat. Prior Zamosci:
us venit, cumq horam in Campo expectasset, tandem hortatu Abbatis
Tholossani, qui a Rosembergio venerat, iamq adventare illum affir:
mabat viginti circiter Militibus, totidem togatis Comitatus quemadmo:
dum convenerat descendit. Cum vix pedem in Villa posuisset Rosem:
bergius curru advectus repente advenit. Progressus illi Zamoscius ob:
viam fuit, indeq uterq in maius Prætorij hipocaustum secesserunt.
Qui et utriusq parte delecti e Comitatu fuerunt atrium observabant:
reliquus Comitatus Zamoscij ex ea parte Villæ, quæ Poloniam spectat.
Rosembergius Silesiam versus collocatus fuit. Perfectis salutationibq
et gratulationibus initium colloquij a Rosembergio profectum fuit.
Mirum quantum in tractationem animorum positum quorum tractan:
dorum Artifex quidam Zamoscius erat. Ingressus enim deinde in
sermonem eum cum Rosembergio fuit, quo non solum ad æquitatis,
verum etiam publicæ nominis Sclavici dignitatis ac libertatis curã
eum hortaretur, gentem Sclavicam quæ amplissima olim fuerit, atq
nunc etiam quam latissime propagata sit, eo tamen facto adhuc usum
esset. Quod ad Servios enim Bosnenses et eos qui proprie Sclavini ab
Accolis nominantur, cum omnes fere Illiricos et Vendas pertinerent sub
alienam potestatem redactos et libertatem et dignitatem fere omnem
amisisse. Moschorum quorum Imperium latissime pateret barbaros o:
mnino esse. Atq ita plerosq gentis Sclavicæ populos alios servitute
alios barbarie oppressos esse, reliquos colos fere Bohemos ac Polonos es:
se, qui honorem gentis Sclavicæ cum dignitate tueantur. Bohemiæ Re:
gnum, quod a tot sæculis inter pacatas Nationes floruerit. In quo cum
ipse authoritate atq dignitate facile Princeps esset, recte se hac ætate
hominem primarium et Principem Universæ Nationis Sclavicæ ap:
pellare posse. Quo loco cum a Deo constitutus esset, debere illi pro:
eo loco inprimis quidem æquitatis, non minus vero dignitatis eti:
am ac libertatis gentis suæ eam quam Principem Virum deceret curã
habere. Neq ad eam opprimendam alienæ cupiditates Ministrum seu Ad:
iutorem se præbere.

iutorem se prebere, omnium fere hominum animos et oculos, in huius ne-
gotij, in quo magna partis Christianitatis pax ac tranquilitas depen-
deret intentos esse. Multo magis autem posteritatem quomodo, in ne-
gotio hoc se quisq gessisset, ac versatus esset, et diligentius inquantum
et liberius iudicaturum apud quam eam certe opinionem illi vitandâ
esse, ne Sclavicæ Gentis, ea presertim dignitate, libertatem dignitatê
gentis Sclavicæ oppugnare viderentur? Cum presertim sine maxime
incommodo ac periculo, non Polonicæ solum gentis, verum Bohemicæ
etiam nullo modo fieri posset. Ut enim ipsa bello incommoda et perí-
cula tacerent tributa atq dationes in sumptum belli inuasiones atq va-
stationes, incendia Villarum, Oppidorum diveptiones, hæcq omnia per
alia dominatione ac potentia, ut quam felicissime res Eorum parte
cedere viderentur, bellog Poloni superaverunt, quem alium tamen fructú
Bohemos eius rei consecturos, quam ut agnatos populos in alienum
servitutem cum infamia sua tradidisse viderentur, et ipsi Germanorú
dominatui et iniuriis non sine periculo suo opportuniores porthæ essent.
Eademq omnino fortuna, quæ alios populos Sclavicos de quibus supra
mentio facta est depisset, ipso quoq maneret. Atq hortari illum non
dubitare ut maiorem pietatis, quam Genti et Patriæ sue deberet, quam
alienæ potentiæ seu ambitionis rationem haberet.
Ita Rosembergius ostendit, ut moveri cum hisce rebus quidem satis appare-
ret, si tamen salute Patriæ et fide quam ei deberet suam operam Principi
suo navare posset non reprehendendum se diceret. De aliis inde Condition-
bus inter eos actum, de quibus etiam antea Cardinalis egerat. Ita di-
scessum. ut Zamoscius formulam transactionis iam antea nostris con-
ceptam legendam Rosembergio daret: utriq ita conveniret, ut postridie
e et descriptum transactionis ad Rosembergium Austriacosq mitteretur:
illi q sententiam suam rescriberent. Colloquio ita in noctem ducto, utriq
ita discessum cumq scriptis quorum mentio facta Joannes Dietrovius
Scholasticus Posnan. ad Rosembergium ad Rosembergium, Matheus
Istrowonscius Decanus Varsav. ad Cardinalem missi. Rosembergius
Dietrovio humanissime prius tractato de consilio deinde per suum se re-
sponsum ostendit. Inter Zamoscium interim et Rosembergium integris
tum cuiusq partis iuribus sibi reservatis, neve fraudi alterutri parti
ea res esset tractatum, qui cum Collegis suis re utriq communicata
bis aut ter exemplo transactionis a Zamoscio primum prefecto in-
ter se communicarunt transmiserunq, limamq iis quæ neq al-
traq parte probarentur non sine suspitione Cardinalis, quod ipse
quasi sequestro posterito partes ipse inter se tractarent. Verum tan-
dem authoritate Cardinalis adhibita, maxime iis de rebus quæ extra
formulam tractationis in recessum quasi conjecta fuerant. Re ad Regé
aliquoties relata, responsisq ab eo acceptis convenit. Inter exempla
autem transactionum earum, quæ utriq mittebantur, cum in exem-
plo a Rosembergio misso Regni Hungariæ et Bohemiæ titulos inter
hæreditarios Austriacorum positos animadvertisset, per Joannem Dietrovium,

qui ex nostra parte

qui ex nostra parte ad Rosembergium a Zamoscio mittebatur admonitus per errorem id praepsisse Rosembergius ostendebat. Magnas autem gratias et suo et suorum Civium Nomine pro admonitione ea Zamoscio agebat. Per tempus autem id tractationis ex aliquot Conventibus qui sub tempus id ante Comitia habebantur, Legati a Nobilitate missi, Commissariis in Universum, separatim autem Zamoscio, cum verbis tum peculiaribus etiam ad eum literis pro Repub: gratias agebant, ulteriusq eam illi commendabant. Nominatim autem damnorum a milite Maximiliani acceptorum, ut rationem haberent petebant. Secreto deinde ipsius arbitrio admittebant. Iam ante autem ex quo maxime fiducia Civium prospici erga eum poterat, in aliquot Conventibus ut Electione Varsav. vel cum ex Electione discederetur, Vislicense. Cracoviense deinde expeditione, contra Maximilianum, et nunc in transactione Bendzinense ipsius fere solius arbitrio permissa Respub: fuerat. Verum ut ad transactionem redeam, nihil novi in ea statutum et conditiones fere tantum Byczynenses in ea confirmatae. Regno nimirum tituloq ut Maximilianus se abdicaret, Luboulia restitueretur. De restauratione damnorum, diu actum aliis Commissariis mora taediisq plane iam affectis eam ad extremum differentibus, ab ipsisq damna passis arbitrio suo permissa Ordinibus. Zamoscium enim tam arbitrio quam fidei suum credita disserens, ad extremum in urgenda ea perstitit. Sed cum frustra tentarentur, Cardinalis etiam in eam rem maxime incumbente, utrinq tandem compensata fuere, non minor contentio de perduellibus seu sequacibus Maximiliani fuit qua in re Zamoscius maxime alienissimum se ab omni odio esse ostendebat. Quibus enim in ipso ardore belli perfecisset, multo magis in pace servatos cuperet, itaq libenter quidem apud Regem se pro iis intercessurum, ob rationes tamen tranquilitatemq Publicam cui sine dubio prospiciendum esset, certi nihil pro iis praestare aut recipere se posse.

Finita ea transactione Bitomiae et Bendzini nona die Mensis Martij Anno 1589. Comitiis iam coeptis ad quem recta Bendzino itum, venientes magna gratulatione excepti, gratiaeq omnium Ordinum nomine Publico iis actae, maxime Zamoscio, legationibus deinde, quae ex transactione utrinq mitti debebant, plerisq dimissis acceptisq 24 Maij, a Rege, Senatu, Ordinibus, Andrea Tecżyn: Epo Vratislav. Legato Caesareo, id exigente accipienteq publice Iuramentum praestitum fuit. Venerat quidem iam is Lublinum 19 Maij ad dies tantum festos Pentecostes, quae intercesserant, legato ipso id petente, in eum qui supra ostensum est diem, dilatum fuerat. Georgio deinde Radzivilo, Cardinali, Nicolaoq Tileio Palat: Cracov. ex eodem Conventu ad Caesarem, ad Iuramentum Caesareum, Ordinumq Caesarianorum accipiendum, Maximilianoq Crasnostaviae visitato, nec non aliis quae ex transactione requirebantur administratis

primo in Lithvaniam

primo in Lithvaniam, inde in Livoniam ad congressum cum ipse Rex progressus fuit. Ex parte Cæsaris mora nonulla iniecta, iuramento præstando, Ungari non adfuere, quod non nisi in Comitiis delegari id non posset, Comitia autem sine Cæsare habere nollent. Iuramentum tamen nihilominus a Cæsare aliorum Ditionum Ordinibus præstitum, Hungaricum cautione Cæsarea explicatum: qua arbitrio Regio permissum retinere ne tamdiu Maximilianum vellet, dum Hungari etiam Iuramentum præstarent, eam causam Cæsaris, stare in Comitiis, ut Hungari quoq iurarent. Cætera fere pleraq præstita, maxime Luboulia restituta. Cum igitur iis de rebus ad Regem in itinere iam Livoniam versus proficiscentem relatum esset, occasionem eam Domus Austriacæ devinciendæ, quam Iuramentum Ungarorum expectandum ratus, Maximilianum etiam ante id demittendum permittit. Zamoscius ipse ante responsum etiam Regium acceptum in id propensus: Zamoscy prius quam lautissime habitum, in iter deinde Maximilianum dimisit; primo Sendomiriam, inde Visliciam. Responso interim Regio accepto, voluntateq eius cognita, cautionem tamen prius a Maximiliano exigendam putabat, qua et de Iuramento Ungarorum præstitum id fieri, cæteraq quæ ex transactione tam ab ipso quam aliis præstanda adhuc essent, caveret. Cautione ea summa voluntate ab eo præstita seu ultro potius oblata Stanislao Gomolinio Epo Chelmensi, Nicolao Firleio Palat: Cracovæ. Andrea Zebrzydovio Palat: Lublinæ. Præfecto Cracovæ ornatissimo cum Comitatu primo ad fines ditiones Cæsareas 8. Septembr: Bitomiam deductus fuit. Ibiq ab Epo Vratislavæ cum 100 circiter Equitibus exceptus, primum differre Iuramentum cum a nostris postularetur, omnino negare deinde cæpit, seu potius non tam negare quam cum suis deliberaret differre. Non dubium erat a nostris sequacibus spe emansionis Regem maxime inductum.

Verum ut ad rem revertamur sub ipsum discessum Regium, Cosaci Kozlovo, paulo etiam ante aliis aliquot Arcibus Turcicis ac Tartaricis incensis, magnam in ditiones etiam Regni irrupendi easq vastandi causa præbuerant. Cum igitur Rex iam in itinere esset, Tartari incursionem in Regnum faciunt, et quatuor tantum a Leopoli miliaribus excurrunt sub Tarnopoli sedem excursionis faciunt ac statuunt. In provisa tamen aliquot cum illis prælia commissa, ad Buscum, Duncovium, Haliciam, maximum prælium ad Bavoviam, cui Sororem Zamoscij Wlodkovam inclusam acceperant itaq omni conatu cum oppugnabant. Neq tormenta, neq stagnum, quod transeundum illis erat, et in quo mergebantur, metuebant. Suppetiæ illi venerunt, Iacobus Strus, Potocius Podlodovius cum turmis suis eq vicina Nobilitate non pauci. Prælio acri comisso Tartari cesserunt, Strusius tamen Prælij aviditate, vix non cum omni turma cæsus, ne alij integri evasere. Nuntius eius rei Vilnæ

ius rei Vilnæ adhuc Regem offendit, sed quod ad Patrem properabat literis tantum ad Zamoscium, edictisq ad Nobilitatem definitus fuit. Heder Bassa Bedlerbegus eis Danubius, in Poloniam iam paratus erumpere. Tartari anteverterant. Ingratum id Turcis: Itaq denuo cũ illis redire iussi. Interim Zamoscius Leopoli cum Senatoribus Russicis consilium capit, Urbem munit, ad Alios Senatores Ordinesq per Poloniam auxilia petitum dimittit. Et iam cum Urbe munitionibus coniungere cogitabat. Nicolaus Harlovicius Camenicie Capitaneo ægrotante præficitur. Archiepiscopus Gnesnæ Maioris Poloniæ Senatorum Conventum Lenczynium convocat. Conventus sub id tempus Deputatorum erat, a quibus plerisq auxilia vel mittuntur vel decernuntur. Interim Rex cum Patre Revelij congressus, desperato quasi iam reditu ipsius, Georgioq Radzivilo Palat: Vilnæ. Martino Lefnovolscio Castell: Podlasienæ aliisq nonullis domum se recipientibus, Alberti Baranovij potissimum Episcopi tum Premisliensis Regniq Vicecancellarij, qui una cum Petro Firleio Maiore Secretario aliisq nonullis remanserant, opera et studio in Poloniam rediit. Reversus mox in diem 8. Mensis Martij Comitia indicit. Simul autem non solum ad summum Pontificem, Cæsarem, aliosq Principes Austriacos literæ ea de re a Rege datæ. Verum ipse etiam Maximilianus a spe Regni successionisq si quæ futura esset, publica Constitutione exclusus fuit. Qua de re Daniel Princius ad Regem Ordinesq in Comitia ea missus, partim excusabat factũ partim non tam negare Iuramentum quam deliberare de eo, quemadmodum etiam ipse Maximilianus præseferebat, præstiturum ad spem faciebat. In ijsdem Comitiis Zamoscius memor eius Virum magnũ leges scribere, propriumq hoc munus eius esse. Modum etiam Electionis magno studio tentavit. Verum ijs qui privatas potius aliquas rationes suas, quam publicam salutem spectabant, per spem dissensionis de Religione discursus ab eis fuit. Ordinatio etiam Zamoscij authoritate Ordinum, in publicas leges relata: annis quidem paulo ante mortem eius, Commissarios pænituisse iam memini quod non potius publico Iuri Domum resq suas permisisset, quam privata lege ac reliquorum Civium iure quasi se vinxisset.

Missus pro Maiore Legato in Turciam, ad turbatas a Cosacis res pacandas, Paulus Uchanscius Palat: Belzensis fuerat. Hic cum Beglerbego in Lakia congressus, satis humane Constantinopolim dimissus ab eo fuerat. Paulo ante autem legationem eam Sniatino et Beglerbego exusto, Czauszum Beglerbegus ad Zamoscium miserat. Hic maiore opinione Exercitum apparatumq repererat. Sed interim Uchanscio Constantinopoli mortuo: Nicolaus Czyzovius, qui cum eo fuerat, et Nuntium mortis eius et literas simul a Turcarum Imperatore summis itineribus usus, ad Comitia adtulit, quibus ut vel Religionem Macho

metanã Regnum

metanam Regnum susciperet postulabat, vel bellum ei denunciabat. Summo igitur metu curaq; oppressis, Zamoscio maxime ut curam salutis tam publicæ quam suæ quisq; haberet, omnes hortante obtestanteq; tributum Capitale, quod nimirum e Singulis Capitibus penderetur constitutum id in bellum fuit: Nullum discrimen habitum, nulli usq; ratio tam in eos quam in Magistratu essent, quam privatos tam in Ecclesiasticos quam in Seculares, pro cuiusq; fortuna æstimatio edita.

Sub idem tempus Grisellis Bathorea Stephani defuncti Regis Fratris Filia Uxor Zamoscij 24 Martij simulq; Filia, quæ reliqua erat mortua fuere. Quarum causa cum Zamoscius e Comitiis Varsavia excurrisset, iis mortuis ad Comitia mox rediit: Casumq; non tam forti animo tulit, ut magis Reipub: salute curaq; quam ulla alia re semovere ostenderet, faciliq; omnibus appareret. Non potuerunt rumores isti omnibus non gravissimi esse, maxime autem Zamoscius invidia apud eos ardebat, nonulli etiam vel vere, vel quo maiorem invidiam Zamoscio facerent, nec Sniatinum elustum, nec bellum denuntiatum credebant vel non credere se simulabant. Rex qui ita Revelia discesserat, vel a Patre dimissus fuerat, ut redire ei integrum sibi esset cavisset sibi, sive periculorum turbarumq; pertesus, sive amore Patris Paternique Regni cura ductus, discessum e Regno meditari. Remq; cum Archiepiscopo Varmiensi, aliisq; nonullis Senatoribus credidisse putabat. Archiepiscopus qui de mansione Regis in Regno desperabat, rebusq; Ecclesiasticis nullum utiliorem Austriacis esse indicaret. Præpositum Lascensem de Sera Gallum Stamucium iis de rebus misisse. Quamquidem Legationem, rebus postea mutatis, Regeq; in Regno permanente, per Martinum Lesnovolscium Castell: Posnaniens: deprecabundq; ultro ad Zamoscium miserat. Tum vero quo magis homines ab illo alienaret, invidiamq; illi eo maiorem conflaret offensionibus istis hominum in capitulatione utens novo plane dempto Rege in Regno existente, ipse Conventum Maioris Poloniæ totum indixerat. In quo minorem fratrem de maiore querentem moveret, multaq; in potentiam Zamoscij concionatus, tumultus sua sponte e capitatione natos magis etiam auxerat. Verum interim Joanne Zamoscio Gnesnensi Secretario tum Regio, Archiepiscopo postea Leopoliens: Constantinopolim de pace misso, Legati Reginæ Angliæ potissimum opera constituta pax fuit. Non parvum ad eam rem momenti Bassarum mutatio attulit. Si non enim Bassa infensissimus Christianis remotus loco fuerat, in cuiusq; locum fuerat Bassa minus inimicus Christianis suffectus fuerat. Pax illa constituta fuerat ut ratione damnorum a Cosacis datorum certus numerus Rebellinarum

pellicum una vice.

pellicum una vice tantum Turcæ præstaretur. Comitia inde in 3tia Decembris eodem Anno 1590 iterum indicta. Initio Conventus Kolensis exagitatus, periculi Turcici quæstio postulata ab ipsis iis, deinde qui in dubium id vocaret, recusata munera per Zamoscium Turcæ promissa, confirmata. In iisdem Comitiis Sigillum neq ad Joannem Tarnovium, tum Referendarium delatum, magna sine contentione cum aliorum tum ipsius etiam Zamoscij cum ipso Rege, promissum quoddam ante a Rege abstulerat, in Petrum Tilicium Maiorem tum Secretarium. Contra Archiepiscopus qui successioni Austriacæ gradum iam sternere, perq idonea instrumenta aditum parare putabatur, quiq eius sectæ erant, ut Universus fere Clerus gravissime pro Tarnovio tutebatur. Cum igitur in Senatu pro more ad sellam Regiam Senatoribus convocatis, liberius aliquanto promissum id Zamoscius urgeret gravius aliquanto in eum invectus Rex fuerat. Ex quo contentione orta per aliquot Senatu dies Zamoscius abstinuit, non ad suam solius sed ad Universi Senatus dignitatem pertinere eam rem existimans, consilio tamen postea plerorumq Senatorum Regem deprecatus fuit. Senatum solito more frequentavit. Diligentissime igit pro Tarnovio Ecclesiasticis verò maxime admitentibus, et si in Magistratu alij Baranovium retinerent Episcopatu tamen Plocense ei obiecto cessit. Tarnovioq Sigillum collatum fuit. Christophorus etiam Zborovius restitutus, ita tamen ne intra 10 annos in Poloniam veniret. Epus Vratislavienq eadem fere mandata, quæ antea superioribus Comitiis Prinjcius habuerat, a Cæsare attulerat. Czausius etiam a Bassa et Beglerbego quærentibus, publico ire consensu pelles Zebellinæ a Zamoscio promissæ essent. Missus cum iis Christophorus Dzierzek, id ante omnia caveret ut damnorum loco a Cosacis datorum munera acciperentur ne in exemplum postea traherentur.

E Comitiis iis Cracoviam mox se Rex contulit, Georgiumq Radivilum Cardinalem Pragam Matrimonij cum Anna Caroli Archiducis Filia petendi tractandiq causa ad Cæsarem mittit. Interim Petrus Myszkovius Epus Cracovienq mortuus. Spes Zamoscio Myszkovio adhuc vivente in Andream Bathoreum Cardinalem Episcopatus eius facta a Rege fuerat. Summa igitur cura et studio Zamoscius in Bathoreum illam ambire, ita ut Zamoscius ipse Cracoviam eius rei causa ad Regem se conferret. Sed frustra sive enim suspecta potentia Bathorei, maxime qui Zamoscio sustentaretur esset, seu gratiæ Radivilij matrimonium præsertim Regis tunc procurantis id tribueretur. Episcopatus illi collatus fuit. Regis consilio de matrimonio discessuq etiam vulgato, Comitia vulgo fere homines petebant fremebantq exemplo Conventus Kolensis temere non uno in loco, ut Chelmæ, Radomiæ, alibiq Conventus a nonnullis, præsertim diversæ Religionis hominibus habebantur. E quibus inter alia postulata Comitia etiam a Rege petebantur quæ cum negari existimarentur per occasionem iudiciorum Lublinensium sub Lublino etiam 9na Aprilis Conventus habitus. Frequentissimus is fuit, non solum eorum qui

de discessu matrimonioq

de discessu matrimonioq Regio sinistre suspicarentur, verum eorum etiam qui ex parte Regis iis se opponerent. Princeps Conventus eius, eorum praesertim qui Rempub: tueri volebant, Zamoscius fere erat: Maxime autem consilia cum Austriacis, discessusq et Matrimonij Regij eos angebant. Ac Matrimonij eius Zamoscius ipse author antea Regi fuerat, ut de affinitate potius cum Novo Rege quam Regno ipso cogitarent. Et Britomiae iam ex transactione Bendzinensi per Reinoldum Heidenstennium cum Strenio eadem egerat per eundemq Icones a Strenio transmissas primus Regi obtulerat, Matrimoniumq ei ita svaserat. Erat autem Vraderus quidam Livo Hieronimi Bruellae, Itali medici Cliens, a quo in Familiam Regiam traditus inter Aulicos familiarissime Regios maxime Svecos versabatur, consiliaq omnia non solum cognita habere putabatur, verum in quibusdam etiam ipsius opera versari. Is igitur cum ad alios, tum maxime Patronum suum Buvellam, hic per spem dentium curandorum ad Zamoscium in Comitiis praesertim omnia deferebat. Praeterea qui Maximiliano favebant, qui forte fratrem sibi praeferri moleste ferebant, ipsi consilia cum Ernesto agitari iudicabant. Inprimisq literae Caesaris per Dukerium quendam itidem Livonem missae, item aliae quibus Consilia cum Austriacis detegerentur, per Casimirscium prolatae: Matrimonium autem quod inter huiusmodi suspitiones contraheretur, non ipsum etiam suspectum esse poterat. Quamvis bis convocatus Senatus eius causa fuerat, Cracoviam primum postea ob pestem Nepolomicias exiguo autem numero convenerat. E Conventu diversae legationes iis de rebus ad Regem missae, diversae etiam Orationes ab utrinq habitae, aliorum gravamina recensentium, Comitiaq ante Nuptias petentium, non agnoscentium, Comitia post nuptias demum requirentium. Interim ut authoritate sua Conventicula Rex prohiberet, responsum ad utramq legationem Ioannis Tarnovij Vice Cancellarij fuit. Negantis consilia cum Austriacis de Regno Regem habuisse, suspicionibusq iis causam dedisse, Comitia ante Nuptias habere non posse post Nuptias mox habiturum, omniumq rerum rationem daturum iri. Interim Conventus prohibentur. Ostrovij Oratio ad Senatum, Zbignievij Ossolinij contraria, ex altera parte assecuratio mox tradita sub manu Regis, de non relinquendo Regno. Utrisq responsum a Senatu per Epum Plocens. Non contentis igitur responsis, male contenti edictu de Conventu Andrzeioviensi, qui Lublini iam in diem primam Junij in eum eventum constitutus erat, Cracoviam mox dimittunt. Comitia igitur in 6. Septembr. Varsaviam indicta, edictaq mox dimissa. Primarij aliquot Senatores in eo erant Nicolaus Firleij Palat: Cracoviens. Nicolaus Zebrzydowski Palat: Lublins. Stanislaus Tarnovius, Castell: Sendomirs. Martinus Lesnovoscius Podlass. Stanislaus Zolkievius Leopol. et ipse Zamoscius. Ex Equestri Ordine complures. Legatis ad Regem ex eo missis quam primum literis ad eos datis de Conventu eo cum praesertim iam Comitia indicta essent eos dehortabatur. Prioribus fere cum postulatis Zamoscius Andrzeiovia proficiscens Stobniciam ad Tarnovium Castell: Sendomirs divertit. Filiamq eius minorem natu Barbaram

sibi despondit maximo

sibi despondit, maximo cum Universi populi applausu, quod cum Bathoreâ Stephani Regis Neptem in Matrimonio ante habuisset, externas Nuptias domesticis cum prælaturum pleriq suspicarentur. Comitia interim appellebant quæ inquisitionis vulgo appellata. Ante autem ipsa Comitia Martinus Lesnovolscius Castell: Podlasq. missus a Rege ad Zamoscium fuerat, qui de discessu illius cum illo ageret, peteret. Id cum sine Consilio aliorum Senatorum fieri non posse, vel debere Zamoscius iudicaret, in confidentes aliquot consensum a Rege petiit, quibus id credere communicareq de illo cum Aliis Senatoribus per eos posset. Ascensus Rex fuit in Paulum Orchovium Succamerarium Chelmenq et Reynoldum Heydenstennium Secretarium Regium, sed Consilio postmodum mutato discessus intermissus. Ita igitur instructus ad Comitia Zamoscius venit ut cum ex itinere mox salutandi Regis causa in Arcem divertisset. Senator quidam ex prospicientibus ad alterum diceret. Si Zamoscius vellet, vel eras alterum Regem haberemus, et fortassis non difficulter assequi potuisset. Nisi in omnibus Consiliis suis id maxime propositum habuisset, ut præsentem Statum tueretur. Ac varie quidem in Comitiis iis res tractatæ agitatæq aliis urgentibus inquisitionem, in quam rem præter Nuntios Palatinatus Cracovienq qui ex Decreto conditoq Andrzeiovienq sub initio Comitiorum Wolam ad Varsaviam convenerant, et cuiusq præscripto Nuntij etiam Cracovienq agere omnia necesse habebant, tum alij pleriq incumbebant. Alij præsertim ex Senatu non pauci durius inquisitione ea urgendum Regem non putabant. Ne ipsi autem quidem domestici Regij, ut publice in se requireretur quæq de discessu Regio cognita haberent publice proferrent. Recusare enim existimabantur, quod a Rege Sveciæ filio amantissimo cum alias tum Reveliæ ut quam primum in Svecia Regem sisterent, iuramento obstricti dicebantur. Cum inquit per annum iam et alterum diem cæpta essent. Per quos Nicolaus Casimirscius aliq nonulli Maximiliani præsertim Sequaces qui de Consiliis cum Ernesto ex ipso Maximiliano cognita habebant ostendissent, iamq domestici etiam Regij postularentur. Nicolai Firleij Palat: Cracovienq maxime consilio res intermissa. Iam ante autem binis declarationibus scriptisq animos Ordinum pacare Rex conatus fuerat, quibus neq de discessu e Regno ante mortem Patris amplius se cogitaturum promittebat neq iis qui Superioribus Conventibus eam rem ursissent, iisve interfuissent vitio ulli versurum. In quorum alterum cum superiorum temporum consilia de eo statu præsertim Andreæ Opalinij Marschalci, cuius tum summa authoritas erat, consilioq Rex maxime nitebatur agnoscere quasi videretur. A Zamoscio aliisq qui partium eius erant, avidius etiam nonnihil scriptum id arreptum, revocariq id Regem cupivisse videbatur. Quod enim in legatione ad Minores Conventus ante Comitia a Tarnovia edita Superiorum Conventuum Authores tanqm turbatæ Reipub: rei quasi accusati fuissent insultabundi quasi ipsius Regis confes-

si ipsius Regis confessione innocentiam suam testabantur. Scriptiq eius exemplum a Secretario Maiore Petro Tilicio a quo legabatur in cuiusq potestate esset, publice postulabant. Ac pro comperto quidem aliquid ut de ore multis involueris tecta affirmare difficile fortasse fuerit. Unum fortassis silentio dissimulandum non est cum ad Malaspinam

tum Apostolicum officij causa pro more aliquando Zamosci: um deduxissent: Malaspina et me ad parietem seductis, ut certius in: quit, quae agantur sciatis, ex ipso Nuntio de iis cognosce: Ubi Malas: pina Diploma decessione Regni in Ernestum a Vice Cancellario Tar: novio sub sigillo editum suis oculis se vidisse sancte affirmabat. Infectis igitur rebus, vel nullis plane constitutis ex Comitiis iis discessu. Sed illis alia mox successerunt, quae mors Patris attulit. Qua de re ad 4 Maij Anno 1593 Comitia indicta fuissent. Zamoscius pro munere suo de morte Regis Sveciae discessuq in Sveciam Regio, quem expactis Rex petebat ad Senatum Ordinesq retulit. Omnes in Sententiis suis ut rebus Svedicis per Legatos potius compositis administratisq Rex ma: neret, unanimes petiere: Omnium autem diligentissime Zamoscius, sed cum literae e Svecia proferretur, ex quibus sine praesentia Regia administrari eam non posse constabat. Rexq expactis discessum peteret, utilem inprimis Zamoscius operam ea in re ei navabat. Discessus ad certu tempus ei permissus. Regnum etiam fidemq integram ad id tempus ser: vatum ei iri, cautum trecentorum millium tributum in iter id illi de: cretum. Duorum ex Regno, tertij ex Magno Ducatu Lithva: Reginae Refor: matio certis in arcibus constituta. Cumq diversae Religionis homines maxime res moraventur. Zamoscius potissimum Consilio paci publicae generali clausula cauta quam ipsorum etiam caveretur, Legati Caesaris, ad Archiepiscopum Mense Februarij de transitu Tartarorum in Hungaria prohibendo: Mittenda legatione primariorum aliquot hominum de foede: re contra Turcas, si in quem diem mitti deberet significatum fuisset, Li: terae ad Regem missae: Convocatio ex Consilio Senatorum in 19 Aprilis indicta Varsaviae: Responsum Legatis Caesareis sine Rege nihil Ordi: nes statuere posse, de Tartaris transitum illis prohibitum iri promissum. Mi: serat autem de re eadem Caesar ad Zamoscium etiam peculiariter Lega: tum, qui ad publicam dignitatem securitatemq pertinere id iudicans, ne perrictum Barbaris Regnum esset, promptissime arcendorum eorum mu: nus in se receperat. Et in Comitiis quidem nulla certa praesidia in eum eventum decreta fuerant Zamosciusq non solum in Consiliis pu: blicis sed ad acta etiam de negligentia publica, ne re si quid accideret fraudi ea subi essent protestatus fuerat. Et cum a Striensi Capita: neatu Scepusium usq tam longo ambitu fines in Hungariam porri: gerentur quo potissimum irruptum, quiq observandi essent, constare non poterat. Et si igitur Zamoscius plerosq Senatores, Praefectosq fi: nitimos ut in suas quisq partes intenti essent moverat. In ea tamen distractione omnium, Tartari Mense Julio Valachia in Pokuciam progressi sine negotio, non malefitio autem transeunt. Maximo cum dolore Universae Christianitatis non minore autem ipsius Zamoscij qui quivis a iu:

stis praesidiis impa:

stis præsidiis imparatus exiguo tamen cum numero eorum quorum copiam circa se habebat, domo se provipiens, Literisq ad Nobilitatem in omnes partes datis non solum in fines Transilvaniæ eos insecutus fuit. Verum Rege ex Svecia iam reverso, authoritateq ipsius Exercitu non parve iā a Zamoscio coacto, per integram etiam fere hyemem sequentem in montibus eos observabat. Frustra tamen cum Tartari vias sibi obsessas intelligentes, ambitu capto, per Turcicas ditiones in sedes suas rediissent.

Venerat autem Rex Gedanum 20 Augusti inde Cracoviam 2. Octobris. Ad quem primo Joanne Felice Herburto Gedano profiiscentem Cracoviam, deinde Reinoldo Heydenstennio misso cum aliis de rebus Zamoscius communicabat, tum Cracoviæ præsertim invidiam Tartarici transitus a se transferebat. Comitiis deinde Anno 1595 in dies Saturnaliorum indictis, maxime de fœdere contra Turcas Legatis a Cæsare Stanislao Pawlonio Epo Olomucense, Venceslao Berka Marschalco Regni Bohemiæ, summo etiam Pontifice Imperioq aliis missis magno de eo studio actum in Comitiis iis fuit. Erant et Transilvaniæ Legati, Item Valachici, Moldavici, qui a Turca defecerant. Zamoscius etsi fœdus id vel maxime cupiebat, multis tamen de causis difficultatibusq quemadmodum accidit, irritum futurum conatum eum indicabat. Colloquia tamen nihilominus diversa de eo habita. Exitus autem illorum in Comitiis iis is fuit. Ut certi Senatores designarentur qui tacitis mandatis in eam rem acceptis Posnaniæ convenirent de iisq rebus tractarent. Comitiaq postea peculiaria de iis indicerentur. Quæ omnia infecta. Quod Regem Hispaniarum induci ad ea non posse Cæsar significasset, qui Gallicis rebus tum occupatus erat. De iniuriis Tartari cum Rege Zamoscius communicarat, nisiq eas ulciscereturr nunqm ab irruptionibus ipsius liberum Regnum futurū ostendebat. Nuntij etiam Nobilitatis ut qui Miles in finibus haberetur ne gravis Regno esset, in Valachiam transferretur petierant. Iisdem Comitiis Cracoviensibus utriusq Valachiæ Palatinorū Legati contra vim Turcicam, a qua ad Christianos defecerant, quam nullo modo sustinere possent Auxilium petierant.

A Rege ad Zamoscium tanqm Militiæ Regni Præfectum quiq in finibus futurus esset reiecti fuerant: Comitiis igitur ad eum qui ostensus est modum solutis, cum de Societate nihil perfici potuisset. Ad consilium iam ab initio reditus Regis ex Svecia, a Zamoscio propositum belli in Scythiam inferendi reditum est, qua de re cum in consilio delegatorum diligenter actum esset incumbente inprimis eam in rem maxime Rege ipso, ut ex contributione quæ decreta esset, quantus maximus miles confici posset scriberetur aliusq apparatus ad expeditionem eam appararetur, primo quoq tempore expeditio susciperetur decretum. Verum nullis rebus, expeditione expedita. Rex tamen neq spem, neq studium adhuc remittebat. Ex quarciana pæcunia omni

na pecunia omni ut quantum esse posset, Exercitum scriberet Zamoscio mandabat: ipse partim ex comitatu suo Aulico, partim ex voluntaria Nobilitate, ex qua non pauci cum gratiam Regis secuti, tum operam Patriae navandi studio ducti nomina dederant. Mille selectos Equites habere instituerat. Postea cum Stipendiarium Exercitum Zamoscius promovisset, neq tutum satis sine praesidio Regem relinqui videretur, Ex tributo Cracoviens mille circiter Equites Nicolao Zebrzydovio Palat: Lublinens. eodemq Capitae Cracov: eis Praefecto adiecit, quos medio inter Exercitum et Cracoviam loco collocavit, ut in omnes partes, quâ opus esset, subsidio quasi esse possent. Ex quartana pecunia 5 millia circiter Equitum mille peditum scripta. Ad eos Vicissinarius miles adiectus, hic omnis Exercitus erat. Zamoscius cum expeditione in Scythiam partim impediri, partim tantas vires quantas ad eam opus esset habere se non posse intelligeret, quanta maxima tamen cura posset Exercitum contrahendum nunqm omnes occasiones intentum se esse opportere statuebat eo omnia consilia referre, ut si nullam aliam operam Christianitati et Reipub: praestare posset, saltim ut transitum per fines Regni prohiberet et ipsos fines a maleficio et iniuria Exercituum hostilium tutaretur hoc consilio etiam anteqm Stipendiarius miles omnis convenisset iam Mense Junio 1000 circiter Equites qui primi convenerant, Mogilnicam super Treboulam Boristhenem versus promovit, aliquantoq post reliquas etiam Copias ad Zinkovum Oppidum non procul a Nestro flumine contraxit.

Valachiâ interim Aaron a reliquis duobus vicinis Sigismundo Transilv: Principe Michaeleq Moldaviae Palatino inductus ab Imperio Turcico defuit foedusq inter se sanciunt, Cosacisq in Societatem traductis, Techiniam cui Achmet Sororis Chani filius praeerant oppugnant. A qua et si frustra opem Chani Sendzinko diu implorante, reiecti tamen tandem fuêre. Aaron inde a Rusvano Hungariae Cohortis Praefecto in vincula coniectus, cumq Uxore in Transilvaniam missus erat. Gaza suppellexq omnis a Rosvano direpta, Valachi in fidem Transilvani primum adacti. Postea Rosvanus ipse iis Praefectus. Iam ante haud multo post Aaronem captum, et Transilvaniae Princeps iterato literas ad Zamoscium dederat, quibus titulos Valachiae proscribebat suiq Iuris Provincias eas factas significabat, quoq vicinum Exercitum illi cognovisset, ne quid ei damni a nostris daretur pro necessitudine munia petebat et quem in Provinciam eam miserat Gasparum Cernisse hominem suum iis de rebus ad Zamoscium allegarat. Respondit illi Zamoscius non sui sed Regij id arbitrij atq Ordinum esse. Se ministrum esse. Ad Regem igitur iis de rebus referret. Rosvanus autem ipse frequentissimas cum literas tum Nuntios mittere non desinebat, quibus et de adventu Synani nuntiabat, et opem petebat. Quibus de rebus maxime autem de periculo finium Regni cum diligenter Zamoscius ad Regem retulisset, in eam Sententiam mandatum ei a Rege fuerat. Ex tempore consilium caperet, cum Rosvano qui per proditionem

Haerum suorum coepisset

Hærum suum cæpisset, nihil commune haberet. Plane in magna cura ōnes esse. Non modo enim Sinanum cum Exercitu in Moldavia esse, et primaria Oppida magno opere munire constabat. Verum Tartari etiam maximo numero venire nuntiabantur. Tam circa Rosvanum autem quam circa Valachum nullæ vires, Rosmanus autem fugam omnino iam parabat circumspectabatq. Ita Provincia non modo sine Milite, ac Exercitu iusto verum sine monimento ullo in prædam hosti relinqui iam videbatur. Quod solum autem reliquum Provinciæ eius Castrum erat Chocimū, et ducentur tantum peditum præsidio tenebatur, et a Camenecia duobq solum miliaribus distabat. Ita ut si semel in Provincia ea Turcæ pedē posuissent, non modo de Valachia Provincia Nominis Christiani actum videretur, sed de Russia etiam. Præterqm enim quod moris Turcici est. ut in pace quoq excedendi ditandiq militis causa excursiones liberas ita in fœderibus cum vicinis plerisq excipiant ut modo loco non oppugnentur, non violatum illis fœdus interpretentur ut maxime a maleficio in finibus Regni abstinere vellent, vel necessitas tamen ad infestandum Regnum adducta eos ipsa videbatur. Zamosciusnanceps deliberatio tenebat. Si intra fines Regni cum Exercitu non magno hostem expectasset. Præterqm quod Valachiam Turcici Iuris futuram videbat perpetuumq Regno impositum iri: si quid etiam inter fines sibi Exercituiq gravis accidisset ne non modo de Exercitu illo actum esset verebatur. Sed nullo etiam alio Exercitu parato qui Victori hosti opponi posset. Ne Regis aut Regni ipsius, Russiæ saltim salus in discrimen adduceretur. Si Valachiam cum Exercitu ingressus fuisset, quod et fama maiora omnia faceret, et Exercitus nostri, quod equis armisq non bene instructi, sed orbati fere sint, maiorem etiam ipsa re numerum præseferre soleant, vel fama speq ipsa Exercitus aut retineri aut retardari hostem posse, spem aliquam habebat. Vel si in discrimen aliquod res adducenda esset minore cum periculo Regni, remotiore a finibus loco, quam in ipsis Regni visceribus tentari fortunam posse statuebat. Atq si nihil perfueretur, obiectum tamen Corporum suorum vel prohibituros a finibus hostem vel certe tardaturos. Interim in omnes partes mitius hoc consilium fore metu aut saltim suspicione Exercitus nostri progressus et Tartarici Exercitus inhiberi posse, utilemq operam non modo Regno huic verum Universæ Christianitati, quæ ab hac parte tuta alio loco vires suas coniungere possit, navari. Arma enim contra Turcam, cum quo aliqui pacem turbare nollent, sed contra Tartaros sumpta visum iri. Quod primum autem esset, cum de Valachia tum ipso bello Turcico, Regi Regnoq huic, tum Christianitati Universæ, integra nihilominus omnia futura. Cum interim nisi Valachia ingrederetur, Rosvanum et Valachos impetum Tartarorum cum Turcicis coniunctorum minimè sustentaturos, verum vel in hoc etiam Regnum hostes attracturos: et quo neq communibus Viribus contra Turcam geri aliquid deinde a Rege possit, futurum. Semel enim in Provinciam Valachia reducta Turcisq in ea Coloniis introductis, quem esse qui non perpetuo in finibus hisce nobis hærendum videret. Nec alio in loco nisi illis submotis bellum administrari posse. Ex authoritate igitur Regia, Consiliiq sententia Valachiam ingredi decretum.

Ad si manum etiam

Ad Symanum etiam literæ datæ quibus ne fines Valachiæ ingrederetur ei denuntiaretur: A Rosvano autem Uxore rebusq omnibus in Transilvaniam præmissis non multo etiam ipse post subsecutus fuit. Non multo post præsidio quod exiguum admodum ducentorum circiter Ungarorum peditū Chocimi reliquerat, decedente, Provincia vacua facta fuit. Provincialesq partim ob impetum Turcici, Tartaricique metum, partim Tyrannidis quæ hactenus per tot sæcula experti fuerant, qui generis Palatinum summo a Zamoscio studio petebant. Erant cum Zamoscio duo Indigenæ Valachi: Unus Lucas, Strois, alter Hieremias Mohila, uterq apud Petrū qui aliquot ante annis metu Turcæ in Cæsareas ditiones profugerat, ille Quæstor, hic Marschalcus fuerunt. Petrumq Imperium relinquentem in Poloniam quoq ipsi secuti fuerunt. Quodq cum eo loco apud Petrum esset non pauca Regi Regnoq officij præstitissent, ex omnium Ordinum authoritate, Ius Nobilitatis Polonicæ in Comitiis publice illis datum. Hieremias vero non modo cognationibus et affinitatibus, verum possessionibus etiam facile primus inter Valachos erat. Eum igitur cum Provinciales ipsi maxime peterent, tutius visum in Palatinatu illo collocare. Certis igitur Conditionibus, inter quas prima fuit, ut ipse ad Regem mitteret, beneficiumq id a Rege peteret, Provinciæ Præfectus fuit. Juramentumq ab eo in eas Conditiones præstitum. Inde cum et Turcā et Tartaros expectandos sibi sciret. Inprimis de loco Castris idoneo capiendo intentus, inter confluentem Pruti et Jassæ fluminum more Polonico curribus et impedimentis, quam maxime poterat iis communibus Castra ponit; ita ut non modo duorum fluminum obiecta Castra tutiora essent, verum Commeatus etiam facilius illis subvehi posset. Ipse privato habitu in cognitum Jassum accessit, cum loci ipsius cognoscendi causa, tum an muniri posset, quo minore Milite Provincia teneri posset. Consilium Zamoscij varij sane, a plerisq pro cuiusque sensu in Polonia acceptum fuit. Rex fere solus factum non improbabat, in omnes tamen partes magna cautione opus esse ostendebat. Nec vel cum Turca Regnum committeretur, vel domi nonullis turbandi causa præberetur. Tartarus an Boristhenem transgrederetur, non tam deliberabatur, quam cum et a Sina qui potissima loca iam in Moldavia munierat diligenter accerseretur et non modo Exercitum Polonicū, sed cum eo Zamoscium etiam in Valachia esse cognovisset quo maiores copias e Nahagensibus usq hordis contrahendq sibi existimabat, dum illas expectat, tardabat. Sedsiacus qui Sororis Chani filius erat, ipse Palatinatum seu Præfecturam ambiebat. Hieremiæ tamen se favere cum ipse tum Aly etiam a Bassis nonulli præseferebant. Simulatio hæc tamdiu mansit, quo ad Chanum omnibus rebus instructum adventare constabat.

Cuius adventu cognitio literis ad Zamoscium datis aperte iam Bassā Valachiæ ab Imperatore Turcarum commissum sibi esset, ut de Provincia et ipse decederet, et Hieromiam deducere postulare. De Chano autem

ostendere quod aliquot an

ostendere quod aliquot annorum donativa ex Polonia ei soluta non essent, ipsum repetitum ea adventare, in Poloniaq hyemare constituisse. Præter illos Edicta publice Provincialibus proponere, quibus vitæ, omniumq fortunarum periculo proposito ad Hieremiam deserendum, Turcicumq Imperium accipiendum eos hortabatur, hominesq ad possessionem Oppidorum, aliorumq locorum accipiendum passim dimittebat. Cum primum Valachiam Zamoscius ingressus fuerat, antequam de adventu Tartarorum certi aliquid constaret, Cosaci prædæ spe inducti ad fines Valachiæ, cum ante invitati detrectassent, tum ultro accesserat. Zamoscio, qui et prædam eos tantum sequi intelligeret, et diserte mandatum a Rege ei esset, ut ita omnibus rebus moderaretur, ne pacem cum Turcis turbaret: quod Thehiniam nuper adeo partim diripuisse, partim obsedisse eos constaret, ne si Exercitu exciperentur, publica authoritate factum eorum comprobari apud Turcas existimaretur, pro hostibus se eos habiturum si progrederentur denuntiaret. Ita reiecti cum de adventu Tartarorum ipsi antea Nuntios sparsissent, Boristhene tamen relicto, versus Szarogrodum Oppidum, a Zamoscio contra fines Tartaricos constitutum se receperant: oraq ea fere pervastata, postea per Podoliam et Valachiam latrociniis grassati, ad Absanchorodum partem ad Białogrodum aliam Lis Boristhenem, Nestrum ad Tehinium traiciunt. Quod magnam partem æstatis Sinanus eos expectasset, iamq veniente Octobre, Miles Turcicus, eadem quæ superiore anno in Ungaria ab iniuriis aeris maxima incommoda acceperat metuens, ægerrime sub pellibus contineri se pateretur ut quam primum secum se coniungerent, quo sociatis viribus Transilvaniam ingrederentur, diligentissime eum urgebat. Rescripserat illi Chanus, prius Valachiam fidei, sub quæ ab Imperatore commissam acceptorum. Cum et a Milite urgeretur Giurgonum, inde ad hiberna Exercitum reduxit. Sendziakus cum parte Exercitus Turcici ad Bikium cum Tartaris se coniunxit. Quam primum de adventu eius Zamoscius cognovisset, Castra quæ inter duo flumina Prutum et Iassum hucusq habuerat per pontem qui in militari via, quæ a Iasso ducit, erat, in alteram Pruti ripam, qua Tartarus venturus erat, traduxit. Potentissima ab ea parte planities est. Quod autem Prutus ambitu suo angulum quasi quendam ibi faciat, duo fere latera abiectu suo tuta præstat. Reliqua duo fossis et aggeribus obiectis communita a Zamoscio fuerunt, quatuorq portis, quibus Singuli cum præsidio Præfecti, distincta, simul vero cum per pontem, tum flumine commeatus facilius pervenire ad Exercitum poterat. Chanus ipse Captivo ad Zamoscium misso, ut ad diem proximum Iovis summo mane, certo se expectaret, ei denuntiarat. Postquam nihil certius quam pugnandum esse constabat. Zamoscius militari consilio omnium Præfectorum, et plerisq

Contubernalium habito

Conturbernalium habito: cum maximè de tempore rationeq pugnæ re:
tulisset, ne primo statim die, priusquam visus hostis, et periculum e:
ius factum esset, et nostrorum animi confirmati, copia pugnæ fieret
convenit.
Successit sub Castra quemadmodum denuntiavat die Jovis mense O:
ctobre mane, omnem barbariem Scithicam secum trahens. Subventan:
tis iam ad Castra fama, Georgium Ulanicium cum turma Equitatq
Zamoscius velitatum miserat, et cuius turma Jarocius quidam a Tar:
taris captus fuisset, quod in consilio ipse fuerat, et eo etiam prælio
Zamoscium rem commissurum cognoverat, neq tamen die primo
pugnaturum: Subibant Castra non modo agminibus diversis, sed
ipsi etiam singuli sparsi, qui eorum pugnandi mos est, nostri quem:
admodum constitutum fuerat, non ad iustam pugnam, sed suas
hostiumq vires atq animos periclitandos emissi, pari ratione sparsi,
et ipsi cum illis pugnabant, ita ut diversis locis aliis singuli cum sin:
gulis aliis plures inter se congrederentur. Habebat Sendziacus secum Ja:
nicharos circiter 500. hi sclopetis maxime rem gerebant quodq longis:
simis uterentur, ad ipsa fere Castra pertingebant. Cumq ante unam
Castrorum portam Zamoscius curreret, forte evenit, ut sub ipso equus
sclopeto vulneraretur. Cum omnibus tamen locis Superiores nostri es:
sent, multiq ex Tartaris et Turcis insigniores, aliquot Aulici Cani pas:
sim caderent, plures vulnerarentur, Fratrem Fedet Cherium ab infe:
riore parte fluminis Pruti cum duobus confertissimis aciebus mi:
sit. Processere contra eas aliquot nostræ turmæ. Chanus aliquot aci:
es ab altera parte promovebat, ut a latere in nostros invecti, in Pru:
tum eos deturbarent. Et si pugnandi copiam eo die Zamoscius fa:
cturus non erat, ad omnia tamen belli subita momenta, Univer:
sum Exercitum in Castris instructum habebat. Itaq cum contra
ea agmina, quæ cum Chano veniebant tribus Castrorum portis
turmas aliquot emisisset, quæ in illorum ibidem manipulos inve:
herentur, Gradum Tartari primum stitere. Sendziacus autem si:
gnificatione militari facta, colloquium petere. Missi visum quid vel:
let, Joannes Felix Herburtus, Joannes Golscius, et Temnik pro in:
terprete, qui ex Tartaris Petihorensibus Christianus iam a Sigis:
mundi Augusti temporibus, Regibus Poloniæ in omnibus bellis
meruit, utilemq semper operam navarit. Cum colloquium cum Za:
moscio Sendziacus peteret quærere iussu Zamoscij Herburtus, quod
omnibus fere promissis antea fefellisset, quam fidem colloquij aut
conditionem esse posse. Ille ut cum Principatu Hieremiæ confirma:
to, Valachia pacaretur, laboratum se quidem promisisse, obtine:
re autem non potuisse ostenderet. De adventu autem Chani, de:
q Valachia sibi a Chano attributa iam ante ipsum se signi:
ficasse: tandem ne colloquium recusaretur, instare primum ut Her:
burto pro obside

burto pro obside ad Chanum deducto, sibi ipsi ad Zamoscium accedere. Deinde verò vel solius Herburti fide liceret petere. Ad Zamoscium reiectus, tandem literas ipse ad Zamoscium eadere miserat. Quod nox iam esset, eo die nihil ei responsum. Postridie summo mane Chanus cum Sendziaco, vel ut fiduciam sui ostenderet, vel etiam ut ipsi postea excusabant, pabuli inopia pressi, locum mutare cogerentur, Universum Exercitum præter Castra ducere. Nullum unqm maiorem Exercitum visum a se fuisse facile inter omnes, qui in Exercitu nostro erant, constabat. Zamoscius quod et fraudem subesse vereretur, et contra fidem petiti colloquij id fieri existimaret, quam creberrimis tormentorum ictibus prætergredientes infestabat. Maxime ne traiecto alicubi flumine, a tergo nostros adorirentur, vel Jassium hybernis occuparent verebatur. Itaq in utramq rem intentus partim si flumine transmisso circumvenire vellent quæ illis occurrerét paratos esse iusserat. Et si Jassium versus progressi fuissent, qui mox illud incederent, tormentis quæ in eos directa fuerat aliquot periere. Sendziacus nihilominus immedium procedere, colloquiumq clamare. Quo tandem dato, cum suæ utrinq rationes, necessitateq urgerent, et Zamoscium Provinciæ pacandæ, et Chanum Exercitus deducendi, ut ea quâ venisset via in sua rediret convenit.

Charissima hæc Cecoviensis ut vulgo vocabatur expeditio fuit, quâ et Valachia pacata seu Regno potius adiuncta fuit, et furor barbaricus repulsus. Transilvani interim, maximeq Rosvanus non satis habebant, si Transilvania et Hungaria ab incursionibus Tartarorum intacta, eo anno servata fuisset, nisi Valachiæ quoq per fraudem et proditionem a Rosvano primum occupatæ, deinde vero desertæ, arma insidiasq intentaret. Cum itaq Rosvanus cum Exercitu Hieremiam et Provinciam invasisset. Zamoscius autem per absentiam Zolkievij Campestris Militiæ Ducis, Joanni Potocio Præfecto Camenecensi, Provinciam commisisset, Præsidioq eius illam, et Hieremiam commendasset ab hoc de Rosvani conatu certior factus, auxilio mox ei venisset Rosvanus non solum fusus fugatusq, verum etiam captus. A Valachisq scelus eius in Aaronem crudelitatemq in se ulciscentibus, palo suffixus fuit. Cosacis interim, primo ditionibus Turcicis, a Sendziaco Tchinense et Valachia deinde ab ipso Zamoscius reiectis, Regno gravibus iam existentibus, cum non solum per Podoliam Kiioviensemq tractum, verum etiam Mag. Duc: Lithv: Domq Nobiliores invaderent, direriperent, expilarent, omniaq pro Imperio agerent, quin ipsi etiam et Cracoviæ Sedi Regni, Regisq tanqm Regnũ iam in potestate habentes minitarentur, Jussu Regio, a Stanislao Zolkievio Castell: Leopol. Militiæ Campestris Duce, certis turmis a Zamoscio, tanqm Supremo Militiæ Præfecto attributis primum sub ipsa Comitia quæ Mense Januar: Varsaviæ post Cracoviensia mox habebantur

viensia mox habebantur insecutione, inde mense Maio primum ultra Boristhenem ad deditionem circa Pereslaviam adducti et adacti fuêre. Lobodaq ipsorum Cosacorum factione ultra Boristhenē iam Paulo ante deditionem supplicio affecto: Naleway ko cæterisq Duces quos ad 20 circiter Zolkievius nominarat, ad sequentia Comitia Varsaviam missi, suppliciog affecti fuere. Signa militaria instrumentumq omne bellicum traditum, cæteri dimissi fuere.
Rege deinde mox post mortem Reginæ permissu Ordinum, ab iisdēq viatico adiuto, Georgioq Ferensbachio Duce in Sveciam, fide Caroli multis rebus iam suspecta profecto.
Grave inde Bellum mox post reditum ipsius cum Michaele Valachiæ Palatino exortum. Sigismundus Bathoreus post propinquorum Procerum Transilvaniæ cædem tam Regni quam Uxoris Caroli Ducis Filiæ Reginæ Nostræ Sororis, pertesus, ad pristinum Consiliū Regni relinquendi, privatimq alicubi vivendi iterum redierat. Itaq et si a Cardinale Bathoreo, ob cædem fratris Balthasaris Bathorei gravissime apud Regem Senatumq antea accusatus, concordiaq frustra aliquoties tentata fuerat, iterum tamen in gratiam cum eo redierat. Transilvaniaq ei relicta in Poloniam ad Zamoscium primum, inde in Episcopatum Varmiensem recesserat. Cardinalis interim tanqm in pace agens, communia cum Maximiliano Archiduce, aliisq Austriacis miscebat, interim amicitiam tamen potentiamq Austriacam Turciamq anxius, securius tamen quam rerum huiusmodi moles requirebat, agebat. A Michaele igitur Valachiæ Palatino nihil tale expectatus, subito oppressus fuit, primumq Exercitu eius a Michaele deleto, fuga consulere sibi cupiebat. In ea deinde a proprio eius familiari caput abscissum, ad Michaelem delatum fuit, qui Transilvaniâ ex eo tam Austriaca quam Turcica authoritate, quam utramq ut expediebat sequebatur summo cum Imperio potitus. Non contentus ea, Valachiam etiam Regni Poloniæ Provinciam invaserat ratus Sigismundum Transilvaniæ Principem ibi foveri, Hieremiam quem a Rege Zamoscioq præmonitum, eodem modo opprimere cogitans, Regno tamen eiecit, suiq Juris Valachiam fecit. Jamq fortunæ successu inflatus, non solum de Transilvania, Valachia, Moldavia, quæ Provinciæ coniunctæ Nobilissimum Regnum facerent, cogitare. Sed Poloniam ipsam, maximasq res animo agitare cœperat. Neq enim Poloniæ fautores ei deerant, quorum studio Comitia ob eam potissimum causam indicta fuerunt. Infectis e quarciano tamen milite voluntariisq iussu Regio Exercitu conscripto, Cosacisq deinde etiam adiunctis, iustus Exercitus a Zamoscio confectus fuit. Primum Valachia Szocaniaq in qua præsidium Michael relinqueraf recuperata: inde ubicunq hostem reperiret quærere cogitans, Jacobo Potocio cū Copiis

bo Potocio cum Copiis aliquibus ad explorandas res Transilvanicas, premisso in Transilvaniam secutus cum Zamoscius erat. Sed sub idem tempus Transilvani iniuriis Michaelis quas gravissimas in quocunq Ordinum homines passim exercebat, offensi, Georgio Bassa Exercitus Cæsarei in partibus Hungariæ Præfecto in auxilium assumpto partem eam Exercitus, quam in Transilvania Michael secum habebat fuderant. Michaelemq pro tempore cum Basta rebus compositis, Transilvaniaq Cæsari cessa, ad alterum Exercitum in Moldaviamq se receperat. Quo Nuntio accepto Zamoscius, etiam in Moldaviam itinere converso, in eodem Exercitu iam instructum obviam Michaelem habuit, aliquotq dierum velitationibus cum eo commissis 10 Octobris inter montes non procul a Targovesto cedentem, seu in suum locum potius Zamosciū persequentem cum 40 circiter Millium Exercitum Michael haberet, magno prælio fudit fugavitq. Fuga in Cæsareas ditiones, indeq ad ipsū Cæsarem, Pragam se recepit non sine cura Zamoscij cum ob affinitatē Bathoreorum maxime ei suspecto, etiam infensus ei esset, et Bellū omni studio repararet, atq ipso Cæsare ea in re adiuvaretur, qui pro instrumento rerum gerendarum cum Turcis, eum sibi delegerat. Imprimisq Poloniæ ipsiq Zamoscio Livonico tum Bello intento minaretur. Sed non multo postquam Praga rediisset, post Pugnā a Sigismundo Principe, Transilvanisq et Turcis infeliciter contra Cæsareos pugnatum, ab ipso Bastæ, seu novas res cum moliri sentiente, seu ex iurgio in tentorio ipsius interfectus. Curaq ea Regnum hoc liberatum fuit. Non silentio fortassis prætereundum, cum post victoriam de Michaele partam. Ad Paludem quam Ovidianam hodie adhuc constanti fama incolæ vocant progressus Zamoscius fuisset, ad Mathæum Piskorzevium, quem elegantis ingenij Virū tunc secum habebat conversus, sequentes versus e tempore ad illū effudit: Naso et Piscoreus Getus venere, Tomosq Pænæ illum hunc traxit nexus amicitiæ. Quæ et si Ovidianorum reliquiarum causa commemorantur. Non minus tamen Zamoscius omnis liberalis doctrinæ demonstrandæ causa.

Verum Michaele fuso Bellum Carolinum seu Livonicum mox excepit. Carolus enim post primum in Sveciam adventum Regiū cum post mortem prius ad accipiendum Regnum una cum Regina Rex venisset, ad iniquissimas conditiones Rege adducto, ut Filium tamen Successoremq Regium, multis aliis necessitudinibus devinctum, Regnum habentem eum prohibere Regno non posset inaugurari passus eo illum fuerat. Rebus deinde Regni Poloniæ maxime autem transitu Tartarorum sub id tempus aliisq necessitatibus in Poloniam cum revocantibus formula gubernationis Svedicæ

ex qua Carolus

ex qua Carolus ipse tanqm Princeps Hæreditarius Consilio Svedico Præfectus fuerat, certis Conditionibus constituta, in Poloniam redierat. Vix e Regno Rex excesserat. Cum Carolus non contentus titulo Gubernatoris Regij, omnia Regni iura ad se transtulit. Conventus pro libito suo incendere cœperat, in iisdem ex arbitrio suo promiscua plebe, in sententiam suam traducta, quæ ei viderentur constituere. Senatores eosdemq Collegas suos quos in sententiam perducere non poterat minis terrere. Præfectos quos Regi addictos sciebat, mutare aliosq suarum partium substituere, ad extremum in Finlandiam traijcere homines, vi et armis magnaq crudelitate in plerosq edita ad Imperium suum contra voluntatem eorum cogere. Præfectos mutare instrumentum omne bellicum classemq ipsam sub prætextu excipiendi in Regnum deducendiq Regis ad se transferre, aliisq rebus omnibus, non tam Regia iura usurpare, quam aperta erga Regem rebellionem præseferre. Rex hisce de rebus admonitus, primum consilio Senatus, Ordinumq per Legatos Stanislaum Dzialinium Castelltum Elbingæ nunc Palatinum Culmensem, Cicovium Succamerarium Cracoviæ. E Mag. Duc: Lithu: Leonem Sapieham, e Comitiis missos, cum ipsum Carolum, tum Ordines Svedicos appellavat. Sed cū verba potius, eaq ipsa non satis ex sententia, quam rem a Carolo detulissent. Ipse deinde præter cohortem suam prætoriam 4 circiter millium Germanorum et Svecorum Georgio Ferensbachio Duce adiūctis in Sveciam traiecit. Comitatu potius quam Exercitu instructus erat huiusmodi, qui ad Sveciam subiugandam exiguus admodū esset, contra Caroli machinationes, si reliqua in fide perstitissent, præsidio aliquo esse posset. Verum a Carolo dum præsidia parata haberet, maxime rusticorum Svetiorum, vane ductus, ac tandem a Svecis in quibus maximam Spem habebat, nullo plane vel gladiū pro Rege stringente, vel globum explodente, nec contra Carolum se commovente desertus, prælio a Carolo circumventus fuit, atq Consiliarios Svedicos qui circa Regem erant tradendos adactus, ipse se Stocolmiam conferre, iudicioq Ordinum, complicium nimirum Caroli, qui soli reliqui erant ex pacto submittere se iussus. Post pugnam mox non sine periculo ut obsessus constrictusq Gedanum, inde in ulteriorem Poloniam se contulit. Carolus interim Consiliariis traditis hominibus Sveciæ primariis, crudeliter supplicio affectis, aliis in exilium actis proscriptisq Livoniam tand

scriptisq Livoniam tandem Poloniæ Provinciam nullo Bello aut hostilitate prius inducta invadit, primoq Parnaviam, ipsorum fere Civium nonullorum conniventia, unde Derpatum ad extremum Universam Livoniam occupat.
Bellum tum cum Michaele Palatino Valachiæ maxime urgebat quotandem profligato, finibusq Regni Marco Sobiescio Palat: Lublinæ Provinciæq Potocio Præfecto Camenecensi commissis, reliquum Exercitum cum Bellum contra Carolum a Rege Ordinibusq in Comitiis decretum iam esset, in Livoniam adversus Carolum abducit. Carolus 20 circiter millium Exercitu ex Germania, Holsatisq potissime equibus Uxorem habebat, Pomeranisq conscripto, Vilhelmoq Duce Nassovio adscito Rigam usq pervenerat. Venda Lithvanos, qui interim dum Rex cum Exercitu veniret res in Livonia sustinebant insecutus. Ac primo quidem recuperata Cocenhausij, alteriusq victoriæ successu confisi, suo marte Bellum id vel sustinere, vel propulsare posse, in spem aliquam venerant. Postquam Carolus gravior incumbebat, ut Zamoscius cum Exercitu Polonico quam primum Livoniam venirent urgere eum cœperunt. Primo igitur Knissynum deinde Vilnam ad Regem cum divertisset, biduo circiter cum Rege constituendarum rerum causa commoratus, Regem cum Exercitu sequentem in Livoniam, cum parte Exercitus procedit, rectaq Rigam versus se conferens, literas ad Carolum suo Exercitusq nomine præmittit, quibus et contra ius Belli hostilitate prius nulla indicta, Livoniam Regni Poloniæ Provinciam ab eo invasam ei exprobrabat. Et nisi prædonum potius quam hostilium more in Livoniam venisset, fortunam se expectato experiretur, neve se in naves abderet. Verum Carolus Zamoscio multo minus Rege ipso non expectato, a Riga quam tamen obsidebat Exercitu rebusq omnibus subito subdictis, Filio Carolo Notho Volmariæ cum Gardiano Ponto, parteq Exercitus relicta, ad Revelliam versus littus classe legens, Nassovius Provinciæ præfuturus Derpatum subito se recipiunt. Rege itaq Moschovitiorum potissimum Legatorum, qui fœderis renovandi causa Vilnam venerant. Vilnam se recipiente. Zamoscius etsi iam Mense Decembre Volmaria per obsidionem recuperata, Caroliq Notho, Gardianoq in deditionem acceptis reliquam hiemem Remburgo, Selburgo, aliisq Livoniæ Castellis recuperandis summis suis Exercitusq incommodis tollerandis exigit. Sequenti æstate primo Felinum in cuius oppugnatione Georgius Ferensbachius cadit deinde Luyscium in potestatem redigit. Inde Estonia per Stanislaum Zolkievium Castell: Leopol: Campestris Exercitus Ducem depopulata. Tandem Mense Septembri. Album lapidem totius Europæ, maxime autem Livoniæ, Estoniæve, cum situ loci, tum opere munitissimum propugnaculum expugnat. Quæ quidem res præter alias adversitates, maxime enim tam pupugit Carolum quam afflixit. Cum Nassovius paulo ante iam morarum promissionumq Caroli, quibus hactenus

eum duxerat pertesus

cum duxerat pertesus, Livoniam reliquisset namq Revellia in Germaniā se recepisset, scitu permisuq Regio. De induciis quibusdam cum Carolo per Zamoscium, Caroliq Nothum tractari cœptum fuerat, primum ad neganda quædam a Zamoscio affirmata progressum, inde ad provocationem duelli descensum a Zamoscio fuerat. Contumeliosissimis literis, quibus tanquam contra imparem duellum detractabat, responsum a Carolo fuerat. Iis æquissimis rationibus a Zamoscio refutatis, quibq Nobilem Polonum maxime Regni Cancellarium Militiæq Præfectum se per parem illi esse ostendebat. Cum tamen ad id usq tempus libertate Nobilitari Regni Poloniæ contentus semper fuisset, ob vanos tamen titulos quorundam ei facilius contemnendos, an nimirum Cancellariorumq Ducum Copiarum Regni Ius titulosq a Summo Pontifice cum Ducū exæquandos petere deberet, partim cum Nuntio Apostolico deliberabat partim ipse cogitare cœpit. Maximeq an in Filium Thomam etiam aliorumve posteros id peteret, quæ tamen deliberatio vel contempta vel intermissa ab ipso fuit. Verum Albo lapide expugnato de Revellia cogitare cœperat. Sed cum et a tormentis stipendiis Militum hieme iā urgente, militeq ipso destituerentur. Jacobo Potocio iussu Regio Albo lapidi Præfecto, Livoniaq præter Pernaviam Universa occupata, In Estoniaq Albo lapide expugnato Christophoro Radivilio Palatino Vilnæ Militiæ Lithvæ Duce excusante. Joanni Carolo Chodkievicio Capitaneo Samogitiæ mandato Regio Provinciam tradit. Ipse ætate laboribusq ex iisq valetudine confectus, cum 63. ætatis annum ingrederetur. In Poloniam Zamoscium rediit.

Ita tamen Domum versus minime otio se dedit. Mirum autem erat quam literis deditus esset, ita ut inter ipsa negotia curasq publicas, armaq ab iis non discederet. Ita ut in reprehensionem aliqm hominum studium id eius occurreret. Ut cum Clarissimi Julij Imperatoris exemplo Grammatica Donati, et D. Augustini sub transitū ferè per Regnum Tartarorum, cum ipsius edita fuisset, Carncovius Archiepiscopus Gnesnæ iactare in eum non dubitaret. Grammaticā scribit, Rempub: perdidit. Qui tamen postea summis eius in Rempub. meritis, post Valachicum maxime Livonicumq bellum confertum motus, et summus amicus illi fuit, et in maxima admiratione venerationeq eum habuit.

Verum ut ad rem redeamus. Ex Livonico etiam bello reversus, inter alia negotia, curasq publicas Dialecticam etiam Stoicorum, et si sub alieno Nomine, summa tamen cura et opera paulo ante mortem edidit. Sub idem tempus Demetrius qui se Filium Joannis Magni Moschoviæ Ducis Basilij Nepotem ferebat ie. Posteaq Georgy Mniszek Palat: Sendomiriens: potissimum opera, qui postqm ad Regnū Moschoviæ pervenisset. Filiam in matrimonio illi collocavit, ad Imperium Moschoviæ pervenit posteaq ab ipsis Moschis sublatus interfectusq fuit. In Regnum transfugerat, et a quibusdam maxime autē

a dicto Palatino

a dicto Palatino Sendomivien. aliisq nonnullis susceptus, ut ope authoritateq Regia in Moschoviam restitueretur, operam dabat. Quadere a Rege Zamoscius consultus multarum turbarum, quæ etiam præter opinionem omnium post mortem Zamoscij subsecuta postea fuerunt, ut Moschoviticarum Rocoxionorum Confœderationis, quæ proximo tempore gravissime Regnum afflixerunt, vere originem cum aliis rationibus, tum maxime pacis, et Juvisiuvandi Religione, quod paulo ante cum Moschis iuratum fuerat, diligentissime quantum in ipso erat Zamoscius dissuadebat.
Sub idem etiam tempus Sororis eius Vidua quæ Ludo. Dziatinio Vocillatori Regni nupta fuerat Cippelovio obierat. Præfectura Brodnicensis illius morte vacans, et si Zamoscius aliquid eius promissum habere se existimabat, certisq de causis eam ambiebat. Infanti tamen Lvciæ Sorori Regiæ, in quam iam antea consensum Senatus Rex habebat collata fuit. quod æquissimo animo a Zamoscio acceptum. Interim Comitia indicta fuere. Miserat ad eo Legatos Moschus, qui de Demetrij, qui de Moschovia, quamvis non publico Nomine, a nonnullis tamen e Regno adiutus cum Palat: Sendomivien. ipso Moschoviam iam invaserat, quæ reverentur, fœdusq ac Juvisiuvandi nuper ad modum in id præstiti admonerent. Verum non multo post cum e dolore tum e morbo eo mortuo, Demetrius ad Regnum pervenerat. Erant et Brandeburgenses Legati. Si ab aliquot iam Comitiis, etiam vivo Alberto Valetudinario Duce, cuius Filiam Joannes Casimirus Elector Brandeburgs. in matrimonio habebat, de Feudo Prussico instituvantes dubium id vocatum fuerat, vix enim Vivo Sigismundo Augusto, non multo post investituvam Lubling. Domui Electorali Brandeburgs. communicatum. Maxime tamen D. Stephani Regis bellig Svanensis tempore Margeburgi, ubi cum Principum Imperij interventu, Joanni Georgio Marchioni Brandeburgs Principi Anaspacensi Administratio Ducatus Prussiæ a Stephano Rege collata fuisset. Nuntij ac præsertim Chelmenses, Russiæq alij protestationem nomine Collegij Nuntiorum contra eam interposuerant. Vix enim ipso Zamoscio Authore, qui ut non semel, ipse publice professus fuisset non tam ad Feudum in dubium vocandum, tamq coniunctos a Regno Principes alienandos, quam ad conditiones aliquas ampliores eos perducendos rationem eam excogitavat, postea sequentibus investituris, non solum a Nuntiis, sed eorum exemplo a Senatu etiam protestatio interposita fuerat. Cumq per aliquot Comitia et de Jure et de Conditionibus actum cum illis fuisset, neq tamen discrte aliquid vel postulatum vel constitutum. In hisce tandem Comitiis, certæ Conditiones scripto illis oblatæ. In quibus potissimū ut præter superiora. onera 30000. millia quot annis Contributionis nomine, si quæ in Regno directa fuisset. Alia 30000. Ducatus eius Nomine. Rarum in erarium publicum inferrent. Religio Catholica appellatioq

Mors Joannis Zamoyski

tholica appellatioq ad Regem ut libera esset per Ducatum eum. Templum in usum Catholicæ Religionis Regiomonti constitueretur, aliæq nonullæ, quæ etsi tunc non steterint, post mortem tamen ipsius mutua tractatione moderate coiverint. Feudumq Joanni Casimiro Domuiq Electorali exclusis tamen Onalspacensis, publice in tertiis Comitiis inde confirmatum collatumq fuit. Magnis Conditionibus in hac causa a Brandeburgensibq Zamoscius tentabatur contra quas tamen integerrimum semper se præstitit, plurisq publicam Regni utilitatem, quam privatum commodum fecit. In hisce ipsis Comitiis, quæ extrema illi fuerint, cum Legatus Brandeburgensis præturba privatim eum conveniendi facultatem non haberet, scriptum autem quodam ei obiecisset, quo Principis sui Nomine maximam illi summam pollicebatur, Zamoscius autem inter alios libellos supplices in Senatum id detulisset, inq Senatu eos explicuisset, cum in id scriptum incidisset et Joanni Ostrogiæ Duci Castell: Cracoviens. tanquam Principi Senatus mox id ostendit, et ex Senatu digressus Simonem Rudnicium Secretarium tum Maiorem Epum nunc Varmiens. qui die illo cum iis expostularet, misit. In iisdem Comitiis Nuntio Apostolico ipso Summi Pontificis nomine appellante. Matrimonium etiam cum Constantia Caroli Ducis Filia defunctæ autem Annæ Reginæ Sorore germana propositum, constitutumq fuit. Jam ante Zamoscius cum in Livonia adhuc esset Phedoram Moschoviæ Ducis Filiam Regi proposuerat, et multis rationibus persvadere Regi conatq fuerat. Itaq et tum in Sententia ea perstabat, maximeq contrarius matrimonio illi Germanæ Sororis erat. Quod tamen pleriq vel nimio eius in Patriam amori, vel ab Austriacis metu tribuebant. Ere publica non Poloniæ affinitatem cum Domo Austriaca esse, neminē dubitare posse. Cum iam ante Defuncta Regina Universæ Reipubli: iudicium voluntasq testata esset, an rite Uxoris defunctæ Sorōr Germana superinduci post mortem eius posset, non iam Senatoris, sed Summi Pontificis, Episcoporumq iudicium esse. Cum igitur ex ipso Senatu cum præpararet, prius quam locus sententiæ dicendæ ad illū pervenisset, consurrectum fuisset inq conclavi plerisq tamen Senatoribus præsentibus qui una cum eo in Conclave Regem duxerant, sententiam suam dixisset, Regiq valedixisset. Ita ex Comitiis una cū Stanislao Zolkievio Castell: Leopolē. discessit.

Domum reversus tot rebus gestis, inter maiorum autem gerendarū cogitationes, et curas cum ad summum gloriæ dignitatisq fastigium pervenisset, ut ne inimici quidem eius quidquam in eo reprehendere, vel quæri, nisi de magnitudine eius possent. tandem die 3.
1605 Mensis Junij Anno M.D.C.V. Obiit Anno ætatis 64. Quem cum ineuntem gratulari ei Amici fuissent, quod Climactericum superasset præsagiens quasi animo mortem non longinquam quam 63 superasset annis singulos sibi qui subsequerentur Annos Climactericos esse ostendit. Ita autem mortuus fuit quemadmodum Vespasianus Imperatorem mori oportere olim censuit, stantem nimirum

interq ipsa negotia

interq ipsa negotia quod quotannis in more habebat, ut primo verè dictum, et potionibus exsicantibus valetudinem curaret, atq ita quidem sub tecto se Mensem, aut aliquot tempora se contineret, et negotia muniaq omnia, quæ ei incumberent nihilominus obiret. A Comitiis reversus, eandem etiam Livoniæ Militiæ, et Comitiorum laboribus, incommodisq affectæ tam quoq curam acceperat. Itaq cum et negotia more solito tractaret, et ab Amicis frequentissime adiretur, a prandio colloquioq Amicorum, nihil gravioris valetudinis sentiens, more suo meridiatum se contulit. Experrectus præter omnem expectationem deficere cœpit, ac tandem inter Uxoris et Filij unici Amicorumq manus EXPIRAVIT. Funus et ipse approperari et sine ulla pompa terræ tradi, testamento mandarat. Sepulchro nihil aliud inscribi, quã.

Joannes Zamoscius Regni Poloniæ Cancellarius et Exercituum Præfectus, quod mortale habuit hic reliquit. Nunc Epitaphium tale datum. HIC SITUS EST Joannes Zamoyski. In tabula ænea sculpta Stemmata Gentilitia cum Sigillo Regni et Clava Imperatoria.

Verum de rebus ipsius quæ vel Domi, vel Militiæ consilio aut armis administratæ ab eo sunt hactenus exposuimus. De ingenio autem, moribus Domestica disciplina ipsius, non alienum fortassis fuerit, vel ex eo perspici possunt: quod qui Principes nunc Reipub: sint, a quorumq prudentia, consilio virtute tota fere Respub: pendet, ex eius potissimum Domo, disciplinaq ad Rempub. profecti sunt. Ne de Aliis dicam, qui vel militiæ vel Domi ex eius Contubernio exorti, præclare Reipub. operam navant, Principes Senatus, Albertus Baranovius Archiepiscopus Gnesnæ Primas Regni. ex eadem disciplina præsens Archiepiscopus Gnesnæ. Lauventius Gembicki Petrus, Tilicki Epus Cracov. Nicolaus Zebrzydowski Palat: Cracov. Stanislaus Zolkievius Palat: Kiovienæ. unus ex clarissimis ætatis Nostræ Ducibus. Quanti Viri quorum ille quidem ad summos honores provexerat hosce vero arctissima etiam affinitate ob singularem virtutem dignitatemq sibi devinxerat. Præter hosce circa se habebat Felicem Herburtum propinqua cognatione coniunctum. Reinoldum Heydenstennium, Petrum Cieklinium, Mathæum Piskorzevium, Secretarios Regios, Simonem Simonidem, aliosq non paucos, non postrema in Rempub. opera notos summa in Deum et rem Ecclesiasticam pietate semper erat, ita tamen ut magis esset semper religiosissimus, quam nonullis aliquando videretur. Quod enim partibus Austriacis adversissimus esset, illis autem Interregnis Ecclesiastici plurimum faverent, et cum hisce nonunquam dissensiones illi intercedere necesse erat et cum diversæ Religionis hominibus communis Reipub: tuendæ causa, consilia aliquando coniungeret, quæ res cum a nonullis vitio illi daretur. Non extremis labiis sed corde pietatem esse colendam dicere solebat pro Religione Catholica vitam sanguinemq profundere paratum semper esse cum Aliorum iactantia in verbis

tantum perstitutura esse

tantum perstituta esset. Et sane quo in Religionem studio fervoreq fuerit cum opera praeclara eius testantur tum Domestici inprimis eius norunt. Nullam diem praeterire solebat qua vel non religiosissime Sacrum audiebat vel si ob gravissimas occupationes obire id non potuerit, quemadmodum accidebat Eleemosina negligentiam redimebat. Horarum quas vocant preces, nisi solum Sacerdotibus iniunctas inter gravissimas etiam occupationes diligentissime quotidie recitabat. Ex quidem dupliem se referre fructum duebat, quod et cum Deo versaretur neq unqm sine insigni aliquando consideratione aut doctrina ab iis discederet, et per Anni circulum vix non Universam Scripturam sacram in iis percenseret. Post mortem Stephani Regis cum ad Comitia Electionis Varsaviam profiisceretur, iamq ad currum conscensurus esset, alterius quasi negotij causa, ad cenaculum quoddam divertit, in qua D. Virginis Imago erat, semotisq arbitris ibi se conclusit. In quo cu omnibus admirantibus diutius moraretur, ad ostium cenaculi quidam accedentes, perq foramen serae clam speculantes, ante Imaginem in terra prostratum iacentemq ultra integram horam eum repererat. Multa alia eximia pietatis eius argumenta commemorari possent nisi res ipsae, maximeq tum amplae Ecclesiae Collegijq Zamoscensis fundatio, tum aliarum Ecclesiarum dotationes, tum aliae etiam publicae actiones illius, quo in Regionem atq Ecclesias studio fuerit, satis testarentur. Ut alia enim taceam cum in Constitutione Iudicij Supremi Tribunalis Regni Equester Ordo Ecclesiasticos a Iudicio excludere vellet, ut ius suum in causis Ecclesiae tenerent, illius potissimum studio, atq authoritati debent, qui et Iudicij ipsius communicati rationem Princeps proposuit, et postea quoad vixit, tutatq eam fuit. Omnino autem qua in Religionem Catholicam ac Principem etiam pietate fuerit, vel Testamentum eius iudicio esse potest, cuius pauca verba hic subscribere non alienum fortasse fuerit. Te Charissime Fili non modo hortor, verum etiam obtestor. Primum quidem ut Deum et pietatem ante omnia colas, eamq non modo potissimum, sed solum quasi bonum, aut omnium bonorum unicum fundamentum iudices. Inprimis Religionem Catholicam constantissime tuearis. Haereses novaq Dogmata quaecunque quocunq etiam nomine obtrudantur, fugias. Ac si forte amplissimum Regni Civem te caeteris omnibus, qui meritis suis aliquam tibi Nominis famam reliquerint, tanto magis praestantiore Parente, Ecclesia Catholica tibi laetandum statuas. Quae non modo tot Regum, atq Principum, sed quod omnium praeclarissimum; Omnium SS. communis mater est, et in eius gremio mori felicius est, quam ab initio nasci cum enim nasci satius est, quam in hac non mori. Quod cum Filio praeceperit, multo magis diligentiusq ipse semper observabat. Quare et si gravissimae nonunquam cum Rege de Repub: dissensiones ei intervenirent, ita tamen moderatq eas

fuit ut et Principi

fuit ut et Principi honor, et Reipub: sua constaret integritas, præ:
sensq Status, quoad ipse viveret, salvus maneret, eo enim amore Patriam
Rempublicamq prosequebatur, ut non modo gravissimas contentiones e:
ius causa sæpissime susciperet, sed vitam etiam fortunasq omnes suas
pro ea profundere, semper paratus esset. Itaq contentiones eas omnes
quas cum Austriacis, partiumq Austriacarum potentissimis homini:
bus diversis temporibus suscepit, non tam quod vulgo quæpiam exi:
stimabat agentis, aut Principum Austriacorum odio, quorum digni:
tatem virtutemq magnifaciebat, quam Reipub. amore subibat. Quæ
similesq contentiones, sæpe tamen non solum gravissimos labores, ve:
rum pericula etiam non solum ab externis, verum nostris etiam
maxime ei afferebant. Ut meminerim alioquin huiusmodi Epita:
phium sibi meditatum. Joannes Zamoscius plurima pro
Civibus multa a Civibus passus, hic situs est. Con:
silio operaq eius si quis Portorium Gedanense cum Elbingense et Ri:
gense. Ducalis Prussiæ pensiones, Valachiæ reditus, etiam præter Livo:
nios quos numeret ad ducenta millia a Regibus nostris Reipub. adiu:
cta reperiret. Juris iustitiæq cum omni re, tum maxime Judici:
is tenacissimus erat: atq a muneribus quidem largitionibusq
insuperabilis. Sed quod in Lysandro quoq præstantissimo Lacede:
moniorum Duce notatum fuit, amicis nunquam aliquanto plus
tribuere a quibusdam existimabatur. Erat enim si quisquam et
amantissimus Amicorum, et in amicitia constantissimus. Itaq
cum tam felix nemo sit quam non aliquando in Amicis dili:
gendis vel Judicium vel fortuna fallat, cum quemcunq semel
in amicitiam suscepisset, constantissime tuendum existimaret:
fieri non potuit quin aliquando ex Amicorum peccatis ipsi etiã
invidiæ aliquid aspergeretur. Ipse quidem diversis temporibus
non paucorum in quos maxime eius beneficio constabant, non
satis firmam in se fidem expertus fuit, qui de ipsius in se mu:
tata voluntate, cum prius ab eo ipse non discessisset queri pos:
set, nemo extitit. Itaq quod Nicolaus Mielecius Palatinus Po:
doliæ, magnæ Dignitatis, perspicacisq ingenij Senator, in cõ:
paratione Stephani Regis cum Zamoscio aliqua iecerat. Ste:
phanum omnibus credere, Zamoscium nemini, acutum magis quã
ex natura Zamoscij dictum videri poterat. Cautus sane erat, neq tene:
re cuiqm, cuius fidem perspectam non haberet, se credebat, quos tamẽ
semel probasset iis cum apertissime agere solebat. Cum in omni au:
tem vita, tum maxime in amicitia iucundissimus semper erat. Jo:
cum risumq condimentum vitæ humanæ vocare solebat, quibus tamẽ
suis temporibus locisq utebatur. In negotiis tractandis, oratione i:
tem omniq actione non solum diligens, verum gravis etiam erat.
In Rzeda rursum aut ambulatione vel ad mensam remissus esse so:
lebat. Maxime vero inter prandium et cænam, quibus tamen ultra

horam raro tribuebat

horam raro tribuebat: in confabulationes cum amicis risumq et io:
cos honestos totum se dare neq quisqm facile meminerit, vel inter
gravissimas curas ipsius, ullum prandium cœnamq non rsi hilari:
ter ab eo actum animo admitteret, nullus quamvis gravissimis
de rebus ad se scriptas literas, resignaret nullum deniq negotiū
attingeret. Iniurias maledictaq vel Civili animo patienterq sem:
per tulit, vel verbis saltim, facto nunquam ultus fuit. Bartholo:
meum Paprocium ex Austriacarum partium studio famosis scriptis
versiculisq tum lacessentem satis habuit honeste. Paprocium Va:
tem Bavij, Mæmiq Sodalem hoc disticho ulcisci. Sol ungas quæso
Iupiter ipse laves. Qui nimirum ex Policratis somno itidem illi im:
precaretur. Quod Qui. Flaminius procaci Poetæ, ipse etiam disticho
illum remordens imprecatus fuit. Cumq ex Stephani Regis et Re:
ipub. causa, cum multis ut Domo Zborovia, eiusq Clientibq Ar:
chiepiscopo Carncovio compluribusq aliis gravissimas inimiciti:
as suscepisset, nullus fere fuit quo cum postea in gratiam non re:
diret. Luxuriam prodigalitatemq maxima vitia, pestemq omni:
um Rerumpub: vere esse iudicabat ex hac quasi ratione omnes malas
cupiditates, pernitiemq deniq exitium Regnorum palludare, cum Iu:
venes Nobiles patrimoniis absumptis ad aliena, maxime autem
Reipub. bona invadenda malis artibus contendere, tandem neces:
se haberent, hinc factiones, seditiones Patriæ proditiones, Sacro:
rum profanorumq venditiones, extremumq omnium malorum,
Legum, Iudiciorumq, omnisq Iuris dissolutionem proficisci. Itaq
non modo ipse eam omnibus modis detestabatur, verum Iuventu:
tem præ Aliis omnibus vitiis ab hoc vel maxime deterrere solebat.
Neq prodigalitatem tantopere damnando liberalitatem excludebat.
Parum sane nonnulli existimabant, sed quibus res rationesq eiq
notæ erant, non solum liberalis verum magnificus ac splendidus
videbatur. Reditus cum amplissimos maiores certe quam quisqm
ex primoribus Regni haberet. Sumptus etiam pro ratione Ma:
gistratuum quos sustinebat, longe ipsos etiam maiores facere
necesse habebat. Nam et Imperio militari turmam Equitum,
Peditum cohortem suis stipendiis plerumq alebat. Aliam præ:
terea Familiam non modicam: quodq tanquam Cancellarium,
tum privatorum negotiorum causa plurimi semper ad eum con:
fluerent, primariorumq hominum non domesticorum solum, ve:
rum externorum etiam assidua frequentia Domus eius celebrare:
tur, omnes ij et pro ipsius ac publica dignitate excipiendi illi e:
rant. In tantis igitur sumptibus eam curam adhibebat, ut ita
reditus suos moderaretur, quo nunqm in minus necessarias res

profusi in necessarias

profusi: in necessarias forte deinde sufficerent. Itaq diurnorum sumptu:
um modum dispensatoribus, ministrisq ipse semper praescribebat, rati:
ones in dies, sin minus quot Septimanis ipse inspiciebat exigebatq neve
ullus inanis sumptus fieret, cavebat: ubi autem opus erat non modo
liberalem sed magnificum etiam se praestabat. Egenum nullum stipe
petentem sine Elemosina quam vel ad Xenodochia, vel Ecclesias, vel ali:
a pia loca frequenter favebat. Homines militares praesertim, faci:
nore meritoq aliquo praecaeteris insignes, partim donativis sibi de:
vinciebat, partim assignatione redituum, ex suis etiam non paucis
subveniebat. Doctrina eruditioneq claros cum Domi, tum apud exte:
ros etiam donis muneribusq excolebat. In Principibus Legatisque
externis, ut Summi Pontif: Caesareis, aliorumq Principum, si qui
ad Comitia vel ad ipsum et Domum venissent excipiendis magni:
ficentissimum semper se exhibebat: usurpare enim solebat id Flu:
minij: Equidem etiam aciem instruere et convivium. In quibus id
maxime operam dare solebat, ut non nisi selecti eius cibi appone:
rentur. In eos maxime usq vivarium instructum habebat, ut quo:
ties vel Princeps, vel Principum Legati ei excipiendi essent, celebriorũ
ferarum, Cervorum, aprorum, damarum, volantium in promptu ha:
beret, cum quorumq Animalium tenellas atq adultas carnes sapidi:
ores melioresq esse dicebat. Operum autem Eius magnificenti:
am, cum aedificia Scholaq ab eo Zamoscij instructa, tum maxi:
me duo Templa, unum in veteri Zamoscio alterum in ipso Op:
pido magnificentissimum praeseferunt. Castitatis amantissimus
observantissimusq erat. Memini enim semel eum dolvisse, quo:
rundam inductu in iuventute lapsum fuisse, neq unquam aequo
animo in eos fuit propterea. Matrimonia quidem quemadmodũ
ostendimus, quatuor expertus fuit. Castissima integerrimaq fide
coluit. Non minus autem etiam in aliis libidinem detestabatur.
Quod quidem eo fortassis, neq in eo mirandum, quod ab omni desi:
dia semper quam maxime fugeret. Neq vel in maximo otio, quod
rarissime illi obtingebat, otiaretur. Nam aut Reipub. negotiis vel
bellicis vel domesticis occupatus semper erat, vel bonorum Authorũ
lectione, quodcunq vacui temporis reliquum illi erat, ad extremã
usq aetatem non transmittebat, quorum lectioni ita deditus fuit, ut
non modo Domi, in itinereq verum in Castris etiam nunqm sine
bono authore aliquo, cuius lectioni vacaret, esset. Quo neq miran:
dum summorum sapientissimorumq Virorum praeceptis, instructũ
cum ad ingenium animumq summa magnitudine, et rerum gra:
vissimarum usq accessisset, non modo maximas res eum gessisse,
verum doctrina etiam, eloquentiaq omnibus aetate sua facile prae:
stitisse. Verum quod genus Orationis secutus fuerit, et quanta vis
Eloquentiae in eo fuerit, non tam ex scriptis eius quam operibus Orato:
riis, hominũ nimirũ

riis hominum nimirum animis, in quamcunq voluisset partem im:
pellendis, quod diversis temporibus frequentissime ab eo præfatum
fuit, æstimandum quisq sibi putet. Scripta enim eius, et si ipsa
quoq Eloquentiæ laude non careant. Magis tamen docta, cauta, et
elaborata, quam copiosa plerisq videri possent. Extant autem cũ
ij quorum supra mentionem feci, de Senatu Romano libri duo,
quos Adolescens admodum Patavij scripsit, tum Oratio ad Regem
Henricum in Parisiensi legatione ab eo scripta. Proxime autem
ante mortem Dialectica Ciceronis, aliaq nonulla minutiora. In
quibus quidem omnibus eruditionem summam, doctrinam recõ:
ditam, atq è remotis etiam Authoribus petitum, prudentiam autem ele:
gantiamq haud vulgarem admireris, Orationis copiam esse, Eloquen:
tiæq vim, quam viva Oratione exercebat, vix agnoscas. In scriptis enim
genus Orationis amabat, quoddam acutum, incisum, breve, cuius vel
exempla eius ad medicum quendam Italum, dentium restitutionẽ
pollicentem, cum pleriq ei iam excidissent, ideoq minus commoda
iam pronuntiatione uteretur, unq atq altero anno ante mortem
scripta, argumento esse potest. Ioannes Regni Polon: Cancell: et
Militiæ Dux Summus. Verba mihi facienda sunt ad Regem, Sena:
tum, Populum, Militem, dentes non habeo, quæso subveni. Tum verò
quod iudicio esset acerrimo in scriptis omnes captiones vitabat. Ita:
q nihil illis quidem prudentius oculatiusq, verum dum ne ulli
captioni latus aperiret, aliquando neq etiam anxie in se inquisi:
vit, atq ipse quodammodo nervos orationis incidit, concisor non:
unquam et aridior. In concionibus e contra et Sententiis Senatori:
is, ut liberior ita copiosissima eius oratio erat, satisq inter omnes con:
venit, quæ Orationis exemplorumq cum ex omni antiquitate tum
ipsa Repub. petitarum copia rerum, gravitate et vi Sententiarum
magis eo homines commoverit, inq animos eorum influxerit, ab o:
mnibus sæculis nullum in Polonia extitisse. Cuius quidem rei
non rationes in illo solum, verum multis aliis animadversæ cum
ea fortassis causa fuerit, quam iam attigimus, quod ad orationes
nimirum animi impellunt, ad scripta exactius iudicium offera
mus, quo ut quisq solus valeat, ita dum nimis nonunquam re:
dundantia vitia amputare studet, una cum vitiis non raro suc:
cum ipsum tollit. In oratione cum tam exacte fieri id non posset,
prudentiam eo nomine libertatem ac vim maiorem præseferat.
Accedit huc ut actio et pronuntiatio quasi in omnes, maxima cor:
te eloquentiæ pars continetur, in scriptis nuta, ac nulla sane sit,
in Orationes maxime dominetur. Et sane si in quenquam Eschinis
illud. Quod si ipsum audivisses, conveniebat de illo, ut rectissime
dici poterat. Ita non modo in Copiaq Orationis, verum non minus
ardore animi, quem vultus oculiq præferebant, homines commo:
vebat. Erat autem in omni actione. omni tempore animo non solum

præstantissimo verum

præstantissimo, verum maximo fortissimoq. In omnibus adversitatibq eius, ut mortibus Uxorum, quas ob virtutem summo amore diligebat, vel liberorum quorum amorem natura ipsa omnibus conciliat, Stephani Regis cuius maxima beneficia expertus fuerat, vel cum ab inimicis, ut sæpissimæ insequeretur: vel ab Amicis quod ipsum quoq nonunquam ei accidebat, præter spem deferentur, vix quisquam tamen illam alio vultu vidit, quam quo secundissimis rebus esse solebat. In Consiliis ut ex tempore applicandis quoties necessitas postulabat, promptissimus perspicacissimusq erat, ita quoties facultatem eius, vel res vel tempus ei permittebat, neq celeriter, neq sine Amicorum consilio quidquam facile statuebat. Solebat autem omni de re, et diu deliberare, et amicos quorum Copiam circa se habere poterat, in Consilium advocare, quorum Sententiis exquisitis, perspectisq tum demum quæ ex re ei videbantur statuere, statuta autem diligentissime et celeriter exequi. Maxime quidem in bellicis rebus, quas quanto animo administravit, tot victoriæ eius testantur, quas ille quidem secundum Deū primo, maxime impetu parari dicere solebat. Itaq ut primus congressus obtineretur, operam maxime dandam raro non accidere, ut qui primo in congressu victus fuisset, se recolligeret. Et tamen præter alia instituta ipsius militaria, in omni prælio, id maxime curabat, ut in omnem eventum in plura subsidia aciem distributā semper haberet, quo si ex prioribus Ordinibus aliqui privati fuissēt, ab aliis pugna restauraretur. Qua quidem ratione aliquot victorias cum retulisse meminimus. Ut paucis verbis omnia dicam Vir incomparabilis fuit, et in quo dum viveret æmulis forte aliquot eius exceptis, Universa Respub. spes opesq suas sitas habebat

Victoriarum Joannis Zamoscij Elenchq.

Annō Dni.

1ma 1580. Die 6ta Augusti Transfigurationis Domini Arx Velissum sub Joanne Duce Moschoviæ capta, regnante Stephano Bathoreo.

2da 1580. Die 5ta Septembris S. Victorini Epi et Martyris, Arx Vielcolucū eiusdem Ducis Moschoviæ capta et expugnata regnante Bathoreo.

3tia 1580 Die 23 Octobris S. Severini Epi. Arx Zavolociensis sub eodem Moschoviæ Duce capta, Regi Bathoreo.

4ta 1581. Die 4. Januarij. Moschoviæ ex Urbe Plescovia seu Pscou erumpētes, et in Castra nostra impressionem facientes fusi, ac in Urbē compulsi auspiciis Bathorei Regis.

5ta 1587. Die 24 Novembris S. Chrisogoni Martyris, Cracovia a Maximiliano Archiduce Austriæ oppugnata, a Nostris autem defensa. Rege Sigismundo Electo nondum Coronato.

6ta 1588. Die 24. Januarij. S. Thimolei Epi et Martyris Maximilianq Archidux Austriæ factionibq

Annô Domini. Austriæ factionibus nonnullorum Procerum ad Regnum Poloniæ vocatus, sub Oppido Bychyna fusus, et cum suis adhærentibus captus, in Crasnostavum Oppidum Terræ Chelmensis remissus sub Rege Sigismundo Tertio.

7ma 1596. Die 9. Octobris. Prælium cum Tartaris et Bassa in Valachiam misso et recedere coacto ad Cecoram regnante Sigismundo 3tio.

8va 1600. Die 6. Octobris. S. Hedvigis Patronæ Poloniæ, Baba Novak profligatur in Valachia sub Rege Sigismundo 3tio.

9na 1600. Die 20 Octobris. Translationis S. Adalberti. Michael Transilvaniæ et utriusq Valachiæ Tyranq victq sub Rege Sigismundo Tertio.

10ma 1601. Die 18 Decembris. Volmaria Urbs et Arx Episcopalis in Livonia. a Carolo Sudermaniæ Duce intercepta, recuperata auspiciis Sigismundi 3tii Regis.

11ma 1602. Die 17. Maij. Felinum ab eodem Carolo recuperatum sub Sigismundo 3tio.

12da 1602. Die 27. Septembris Translationis S. Stanislai Episcopi et Martyris. Arx totius Europæ et Livoniæ fortissima Veysensternum. seu Bialykamien in Estonia Carolo Duci erepta et Polonico Iuri reddita auspiciis Sigismundi 3tii Regis.

Ex Testamento Joannis Lamoscij

Secundum Deum maxime in literis Serenissimos Reges Meos et Rempub. non assentatorum more, sed sincerrime colui, quibus fidem integrâ inviolatamq servavi, et eorum dignitatem foris, et libertatem Domi clarissimam semper habui. Qua enim in re certe nulla ex parte læsam conscientiam me habere subiturus Dei Iudicium profiteor. Civibus meis quibuscunq qui me læserunt ignosco: et ab iisdem mihi ignosci expeto. Pietatem erga Patriam, Observantiæq erga Regem commoneo, ut luxum et discordiam fugiant, quâ maxime etc: etc.

Rerum Polonicarum

RERVM POLONICARVM LIBER PRIMVS.

Nuntio mortis Paterna Joannis 3tii Sveciæ Regis accepto in diem 4. Maij Anno 1593. Varsaviam Comitia Sigismundus Rex indixit. Mortuus ille fuerat Vigilia D. Catharinæ, Nuntium tum eius prius quàm sub initium Anni huius Rex acceperat: Ac cogitarat quidem Torunii Comitia indicere Maioris tamen partis Senatorum sententia Varsaviam deinde ea indixit. Annus hic duos insignes Senatores abstulit, Martinum Lesnovolscium Podlas: Castell: cum literis, tum elegantia rerum & æternarum peritia cultissimi ingenij, Marschalcum tum Petricovia Tribunæ Regni. Andream item Opalinscium Marschalcum Regni qui et consilio et gravitate Senatoria imprimis clarus erat, ideoq et apud Stephanum et apud præsentem Regem Sigismundum plurima gratia et authoritate pollebat. Mortuus Posnaniæ sub initium Quadragesimæ.

Kosinski autem quidam Nobilis hoc in Palatinatu Podlas: natus Duce Cosacorum manu non parva collecta ad 5000 civiles in Podoliam grassabatur, maxime in possessionibus Ducis Ostrogiæ Palat: Kiov. Qui Universi Regni periculum metuendo in Podoliam, et filius eius Januszius in Polonia circa Sarnoviam militem conscribit. Cosinscius Sarnopoli ubi habitabat diffidens, Pictura secessit eoq communito aliei rem committere volens ad prælium egressus fuit, ab initioq secunda fortuna pugnans, ad extremum virtute maxime Januszij filij, militisq eius gravis armaturæ pugna restituta, ipseq fusus fugatusq fuit. Ad 3000. Cosacorum cæso Kosinscius rebus desperatis Ducis Ostrogij suppetiæ accessit. Ex Oppido progressus, fideq eius se credens, certis conditionibus in gratiam ab eo recipitur. Inter quas prima ut Imperio Cosacorum in perpetuum se abdicaret verum iuramento quod præstitorat violato, maximeq Alexandrum Visniovieccium Ducem, Capitaneum Cyrcassensem, qui cum aliis complurib: Palat: Kiovien: auxilio erat, ulcisci cogitans, manu iterum collecta Cyrcassium se confert. ubi in hospitio ebrius a familiaribus Visnisvieccij interficitur. Ibidem ad 400 Cosacorum cæduntur.

In priore prælio

In priore prælio cum Palatino Kiioviensi ad 26. tormenta bellica ei ablata. Campestria et signa fere omnia Die 15. Martij se dedit. Sub finem Martij quemadmodum in aliis Palatinatibus, ita Prosoviciis etiam ante Comitia Conventus habitus Contentiones in eo non paucæ. De Janussio Duce Ostrogiæ Palatino Vilnæ tum Castellano Cracovæ designatæ fuere. Aliis pro Indigena Cracovæ eum agnoscentibus, aliis ad Voliniam eum revocantibus. Quibus facile reiectis cum ornatissimo Comitatu post Conventum mox Cracoviam ingreditur. Signa de Cosinscio capta Scaliæ ad D. Stanislaum suspendit. Ante Comitia Joannes Zamoscius, Grzymalius, Secretarius Regni, qui postea Archiepiscopus Leopolienæ fuit, ad Cæsarem missus, quem ex transactione adhuc Bendzinensi requirerentur, ut iuramentum Maximiliani, Ungarorum et alia nonulla postularet. Ad Comitia deinde Senatores non admodum frequentes, Nuntij etiam dissentientes venerant. Ex Palatinatu Cracovienæ 12. ex Volinia totidem, de Marschalco Nuntiorum maxime controvertentes. Tandem 14 Maij Nicolaum Danielovicium elegerunt. Propositio a Zamoscio pro loco Magistratus eius tanquam Regni Cancellario facta. In primis mox Regis Sveciæ, et proposita et deplorata: Necessitatemq. quæ ob eam in Sveciam excurrendi Regi incumbebant, demonstratæ Sententiæ inde a Senatoribus pro more dictæ. In quibus in primis Ducibus Ostrogiæ pro Repub. contra Cosinscium gesta gratiæ actæ, non parvum in periculum Universæ Reipub. nisi oppressus mox fuisset imminere videbatur. tumultusq. eius, qui opera studioq. Zolkievij cum Lobocla, Nalewaykoneq. Ducibus Cosacorum, non multo post extinctus fuit. Initium quasi quoddam is Kosinski erat. Ut Rex si fieri posset maneret perq. Legatos potius quæ agenda essent ageret, omnes in primisq. Zamoscius petiere, multisq. rationibus persvadere ei conati fuerunt. Verum literæ e Svecia ostensæ, quæ præsentiam Regis requirebat, frustra omnia tentari demonstrabant.

Die 23. Maij Die Dominico Filia Reginæ nata Anna Maria. Missus cum Nuntio eo ad Archiducissam Matrem Nicolaus Volscius Gladifer tuæ Regni, nunc Supremus Marschalcus. Ad Cæsarem Boianovius, Cubiculi Regni Minister. Ex Conventibus, quæ Comitia antecedebant. Dissensiones nonullas, partim veteres de Radivilio Epo Cracovienæ partim recentiores de Duce Janussio Cast. Cracovienæ ad Comitia secum Nuntij adtulerant. Quemadmodum ostensum est Zamoscius Grzymalius ante Comitia adhuc de nonullis rebus ex communibus pactis postulatum missus ad Cæsarem fuit. Legati igitur ad Comitia hæc hæc a Cæsare missi. In primis mortem Regis

mis mortem Regis Svecia recepto inter Principes officio lugent, tanquam propinquo officia omnia deferunt. Maximilianum et Ungaros in transactionem Bendzinensem, non dum iuròsse excusant, ut quos Cæsar in potestate sua non habeat, itidem quod Sigillum Imperij transactioni non adiunctum, ut quod sine Conventu Imperij administrari non possit, ostendunt, satis Sigillo Regni Bohemiæ esse, itidem quod Rex Hispaniarum eam non confirmasset. Nihil autem ex omnibus his rebus periculi esse, ut quod prohibendo non permittendo, omne Cæsar posset, quemadmodum aliis in rebus ut plurimum a Principibus, reliqua etiam fore pendet. Sta tum etiam controversijs, quæ inter Cardinales Radivilum et Bathoreum potissime erant, compositis, reliqua facilia fuere, Comitiaq præter omnium opinionem biduo ante exitum indicata re, exsententia cessere. Composita autem fuerat potissimum opera Nicolai Firlei Palat: Cracovię. Cum Superioribus Comitijs mentio nulla discessus Regis, nisi post mortem Patris admissa fuisset, tum expatiis Rege eum postulante, difficile ei negari potuit. Tributum etiam decretum ex quo 200000 Regi in ter tertium essa 100000. a Lithuanicis Ordinibus promissum fuit. Cum autem Rex intra annum se stiturum iterum promisisset. Mutuo a Repub. cautum ei fuit, integrum per id tempus reservatum ei Regnum fore. Reformatio etiam Reginæ, quæ Superiorum Comitiorum contentionibus infecta fuerat constituta, in hisce summo omnium consensu fuit. Confœderationi quæ ut plurimum Comitia morabatur nonunquam etiam infuere solet, et illa quoq non parum mota fuerat, consilio tamen Zamoscij generali clausula, qua nimirum publicæ pacis cavebatur ad Tribunal remissi. Legati etiam externi omnes per absentiam Regiam Regno prohibiti. Valedictio tandem mutuis faustis acclamationibus tam Nuntiorum, quam parte Regia celebrata. Sub finem Comitiorum Nuntij de excursione Tartarorum in Volyniam allati fuerunt. Accursus post victoriam Ducis Ostrogiensis exciti putabantur, excursione in Moschoviam simulata. Excubias vel fefellerant vel oppresserat Captivos multos abduxere, maxime mulieres virisq vel in Comitijs vel Tribunali quod Volinenses causas tum iudicabant absentibus. Missus ad eos Nicodemus Cossakovius, quo literas fidei publicæ obtinere non posset, et itinere rediit. Ad Aulam Turcicam etiam Venceslaus Drozinskius Aulicus Regis missus ut sub tempus hoc discessus Regij animum Principis Turcarum explorare et confirmare et itinere in Exercitus Turcicos, qui in Hungariam tum ibant, non sine periculo inuidit. Constantinopoli satis humaniter excepto quod tamen munera nulla secum attulisset diu ad ipsum Turcarum Principem non admissus fuit. Sed cum neq literas Regias exquæri a se passus fuisset

queri a se passus fuisset, neq apud Teratum primarium Bassam, legationem exponere se cogi, ad ipsum postea Principem admissus rebqq ex Sententia confectis, dimissus fuit.
4ta Julij Baptismus Infantis Annæ Mariæ celebratus fuit. Initiata erat a Georgio Radivilo Cardinali. Suscipiebant Legatus Cæsareus, Vladislaus Berka, Marschalcus Regni Bohemiæ, Legatus Archiducissæ Comes de Torre, Regina Senior quæ infantem etiam ad Templum tulit, Infans Sveciæ. Alij ex delegatione Summi Pontificis, ut Albertus Baranovius, tum Epus Plocensis, Christophorus Radivil Palat: Vilnensis Georgius Mniszek Palat: Sendomirg. Castell: aliquot. Sub idem tempus ingenti aquarum vi exundans Vistula Cracoviæ, maxima detrimenta plurimis ædificiis adtulit. In æde Bernardinæ ad tres ulnas aqua exereverat, eadem mensura Stradomij in æde D. Catharinæ Casimiriæ celaria omnia plena, multæ villæ cum pecoribus Incolisq abreptæ. Die 3tia Augusti Rex Varsavia Sveciam versus profectus relicta. Radiviliæq Viduæ Filiæ Ducis Curlandiæ comissa.
Die 2da Mensis Septembris tumultus Plebis Gedani expertus fuit, ex iurgio duorum Haydonum cum Naviculario, in quod et in cœnaculum ipsum Regium quod in forum spectabat globis appetitum, ex utraq parte demum homines aliquot cecidere. Comitati Regem in Sveciam fuere, Germanus Malaspina Epus Sancti Severi, Nuntius Apostolicus. Joannes Tarnovius Vice Cancellarius, Stanislaus Crasicius Castell. Premisl, Gedanum etiam Hieronimus Rozrazevius Epus Vladislaus. Andreas Bathoreus Cardinalis Epus Varmienq et Alij nonulli Senatores. 16 Septembr. a laterna mare ingressus Naves 50 cum iis 23. Septembris ab Hala tempestas sub Novum Regem tumum Culmariu petentem Stocolmiam cum Regina et Infante reiecit, reliquas Naves disiecit. Omnes per eam tempestatem in maximo periculo fuere. Qui in Gotlandiam Daniæ ditionis per Insulam reiecti fuerant, humaniter ibi excepti adiutiq Rex etiam et Regina a Carolo Ordinibusq Stocolmiæ exceptus. Upsaliæ deinde coronatus fuit, sub fine Mensis 10bris.
Loboda cum tribus circiter millibus Cosacorum Jurgovam non procul a Białogrodo Turcicæ ditionis sub ipsum tempus Nundinarum diripiunt cum prædaq non parum discedunt. Quos Turcæ, Tartari, Volochiq Boristhenem versus insecuti. Cosaci a Chlopicio, qui Stephani Regis tempore Cubicularius fuerat, authoritate Cæsaris inducti putabantur, a quo Signa literas pecuniam ad ditionem Turcicas infestandas tradidisse ei dicebatur. Cumq Moscho Consilia communicasse, quas ob causas Cracoviæ in vinculis fuerat, sed ex iis in Silesiam evaserat

siam evaserat. Per absentiam Regiam ad Karnkovium Archiepiscopum Gnesnens. Mense Februario. Cæsar legationem mittit. Duo eius potissimū Capita erant. Uno de Tartaris per Regnum in Hungariam transitu prohibendis, alterum quod de fœdere contra Turcas primarios aliquot mittere Legatos Cæsar constituisset, quem in locum, et in quem diem mittere eos debet quærebat. Literæ ad Regem in Sveciam missæ mox fuere. Convocatio autem ad responsum Cæsari dandum in 19 Aprilis Varsaviā inducta fuit. Legatis Cæsareis in ea responsum, sine Rege nihil Ordines statuere posse; de Tartaris, transitum illis prohibiturum iri, promissū. Simulq de Chlopicio Aliisq Cosacis, in alieno Regno Imperio militari signisq contra hostem tributis, et quasi arbitrio, cum vicinis paucis sumendæ, fœderumq tollendorum permisso quæsitum. In eadem Convocatione Bausius cum literis Principis Turcarum ad Regem, Feratis Bassæ ad Senatum, ad pristinam amicitiam, in eaq constantiam eos hortabatur. Bellum in Hungaria Sinano Bassa cum Exercitu misso susceptum, Chanum Tartarorum secum ducturum, ne a Cosacis aliisve impediretur postulatum. De amicitia large responsum. De Cosacis ut hominum genere vago nihil promissum certi, nisi Vicinis Præfectis, ut quantum possent in officio eos continerent, mandatum iri. Quærellæ in Tartarum de damnis proxime illatis adiunctæ literæ, ad Regē missæ, simulq ut negotiis eius Regni confectis quam primum ad nos se reciperet, petitum.

Anno 1594. 17 Julij. Stanislaus Minscius Palatinus Lanciciensis Canonisatione D. Hyacinthi vexillumq Laurentio Goslicio Episcopo Premisl. et Nicolao Zebrzydovio Palat. tum Lublinę obviam ei progressis, magnis Ceremoniis Cracoviam intulit. In Hungaria interim Mansfeldio Duce egregy Christianorum contra Synanum Turcasq progressus erant. Villæ cum Sabathi ad extremam Caffæ capti ad 40000. Turcarum primariorum militum cæsa. Tartari interim per Poloniam contra omnium opinionem in Hungariam transeunt. plerosq quidem Vicinos Senatores et Præfectos, ut intenti in eos essent Zamoscius præmonuerat. Sed Exercitu non parato difficulter sane transitu eos prohibendi ratio fuit. Incipiendo enim a Strijs ad Synesium usq fines cum Hungaria sunt inter quos quo loco Tartari perrupturi essent, interdum, ita ut Universi observandi essent. Mense igitur Julio Valachia in Pocuciam Tartari ingressi, sine negotio transeunt, non paucis damnis illatis, Samborium se convertunt, quo in itinere aliquot Oppidula incendunt, ut Sniatinum, Zukow, Tlumach, Cesszyszbisz, cui Jacobus Potocius cum Jacobo Koryinski et Szebucio centumq circiter Equitibus se incluserant. Cum quibus aliquamdiu Tartaros velitationibus morati.

tationibus morati, postquam Universi convenissent, obsidione insultationibusq
tam sagittarunt, quam tormentorum, Jancharos enim secum habebat, urge:
re eos cœperunt. Interim tormento e Castello exploso, pulveris tormenta:
rij vas, ipsumq incensum, quo facto equis etiam dimissis maxime
Tartari oppugnare cœpere. Jamq in ingressum Castri irruperant. Poto:
cius igitur cum Szesucio aliisq quos circa se habebat, pugna illis data
per aciem maxime cum iis qui in equis erant, pervasit. Incenderant
simul Tartari Tysmeniciam et Haliciam, in qua Stanislaum Wlodcone
Palat: Belzensem obsederant, oppugnabantq. Re tamen infecta non
exigua cum strage suorum recipere se coacti fuerunt. Indeq Calus:
sia et Dolinia etiam incensis, contra morem suum plures ubiq cœde:
bant homines, quam captos abducebant. Zamoscius transitu illorũ
cognito, cum iis quos extempore colligere poterat, in montibus illis oc:
currere cogitabat. Non exiguamq Copiam iam circa se habebat. Undiq
enim homines ad eum confluebant, inter quos Janussius Zbaravius
Palat: Bracławę non exiguo numero ad eum venerat. Georgius etiã Mni:
szek Palat: Sendomirę et omnes hi circa Samborium per viam Piotrovi:
ensem, quam vulgo vocant, venturos eos existimabant. Inter quos ipse
Zamoscius, qui eodem die Samborium venit, quo Dolinam Tartari in:
cenderant, adq Samborium Castris positis, eo animo ut Zolkievium
cum Exercitu ibi expectaret, Castra munire seq defendere constituerat.
Tartari ad silvam quæ obiecta erat Castra numerant, sed postea debilibq
plerisq iumentis in Castris relictis, vexillisq nonullis ficte disposi:
tis, tacito per noctem se Castris subduxerunt. Ita ut postridie de:
mum de discessu eorum a Nostris cognosceretur. Itaq Drohobiszcium
omnes Zamoscius insecutus fuit. Quo in loco præter Samboriensem
binas vias hostis in Ungariam haberet, unam recte in Ungariam, Mu:
chatium, alteram angustiorem Hustum, ad hanc se convertit, quamvis
impeditissima hæc e tribus esset. Samboriensis omnium latissima, fri:
tissimaq, satis diligenter nostri eos insecuti. Curribus etiam plerisq et
impedimentis abiectis, vel viæ impedimentis, vel Cornissio Ungaro in
silvis ei obiectis alicubi retardatos, assecuturos se eos sperantes. Ve:
rum Tartari et opinione citius per montes evaserant, et impedimen:
ta in montibus silvisq incisione Arborum a Cornissio eis obiecta
facile removerunt. Vinitores enim non paucos coegerant, promittebantque
qui securibus instructis vias illas expeditas reddebant, quos postea vel
mactabant, vel integros etiam, dimittebant. Cyganis autem Ducibus
uti dicebantur, Nostri per Beskie dum eos insecuti, cum in agrum Tran:
silvanicum pervenissent, re tota rectius cognita, alios tanquam ho:
stilibusq in Regno damnis editis persequendos statuentibus, in ple:
na tamen ditione abstinere ab iis visum. Cum in Svecia Rex esset,
paulo ante reditum in Poloniam, Filia Catharina ei nata fuit quæ

primum ibi diem

primum ibi diem vidit, et summum. Sacro tamen Baptismo initiata in Poloniam deportata, Cracoviæ monumentis Regis illata fuit. Rebus Svedicis pro tempore constitutis 10. Augusti Gedanum Rex. rediit. 2. 9bris Cracoviā. Irruptio autem hæc Chami Tartarorum, per fines Pocuciæ et Transilvaniæ in Ungariam, cuius mentio supra facta, ut in Ungaria res Christianorū non mediocriter afflixit, ita in Polonia vane animos hominum affecerat, alij ardere doloremq invidiamq, alij de vindicta in Scythas cogitare eo alios accedere se, nec deerant qui dolore et invidia publica in unicum Zamoscium conversa non tam quod acciderat moleste ferent quam illius in ordinem cogendi tempq se nactos arbitrari potius gauderent maxime autem ex omnibq ipsum Zamoscium Reipub. cura sollicitum habebat. Sed dolorem non ex transitu Tartarorum publice omnibq iniustum non minor cura accedebat, expectatio ex Ungaria reditus ipsius. Nam et ipse Chamus in reditu suo ex Ungaria, in Polonia se hyematurum denuntiarat, et captivi quorum aliqui a Michaele Visniovieccio excepti missi ad eum fuerant ita cum fratrem quē Vicarium Imperij in expeditionem eam profiiscens Poloniæ redeunti, cū iis quas penes ipsum reliquerat Copiis sibi occurreret. Atq ita duplici Exercitu occupatos, anticipitesq nos distinerent. Quod etiam sine indicio perpetuum prædæ ex qua sola se tollerant, undecunq cogendæ coactæq per Turcicos Mercatores distrahendæ institutum illorum facile omnibus persvadebat. Cum tamen apparatum belli Tartarus nullum facere necesse habeat, sed semper paratus suas occasiones expectare, et tum maxime et contra eos potissimum tentare aliquid et possit et soleat, quos a iusto apparatu nudos et destitutos esse sciat, pro certo eum venturum confirmare quis poterat. In incertitudine autem ista voluntatis hostilis. Si Exercitus nihilominus pararetur apparatumq cum hostis elusisset, ex iis quæ antea expertus fuerat, multorum invidiæ atq vocibus obnoxium futurum facile intelligebat qui et frustra homines cum territare novas res tentare, et cum potentiæ suæ, tum aliorum opprimendorum semper Armis succinctum velle incedere, vel sub proximum Tartarorum transitum sparserant eaq maxime re studium curamq hominum de arcendo hoste minuerant, eæq auribus eorum quibus vel tributa in Militem, vel quibq militum stativa non possent non gravia esse. Inter hæc cum versaretur, subq idem tēpus

cum Rex ex Svecia

cum Rex ex Svecia rediisset quam primum eum appulisse cognoverat Joannem Feliem Herburtum in Prussiam ei obviam misit per quem de eis rebus sine mora ad eum referret. Postquam etiam Cracoviam a Rege veniisset, Reynoldo Heydensteinio in aulam misso simul cum Legato etiam Pontificio Epo S. Severi, Germanico Malaspina, Senatoribusq quibusdam communicat quid etiam Summum Pontificem certiore de eis faceret. Demonstratis autem iis, quae supra commemorata sunt, ut grave fortasis aut frustra apparatum facere, esset. Ita multa gravia esse ostendebant imparatum praeda hostis patere, et cum se ipsos, tum quae charissima hominibq esse solent, crudelissimi hostis libidini, ac teterrimae servituti exponere, quorum aliquid vel videre morte ipsa intolerabilius oni: bq esse debeat. Maxime in id incumbebat, ut iam non de propulsando hostè, verum de iniuriis eius ulciscendis, bellogq ultro ei inferendo, cogitationē Rex susciperet. Quem ad modum ei vel omnino malū id non excideretur, vel sibi suisq rebus aliquando timere desinerent. Non modo pacem certa nunquam nos habituros, verum etiam vel in perpetuo apparatu maximo cum sumptu, vel in periculo sine apparatu futuros futurōs. Quorū utrū: vis aut populationes assiduae, vel sine ullo operae pretio, magni sumptus quanto opere, quodvis Regnum exhaurire possint, quem non intelligere. Ut maxime autem a populationibus abstinerent, et gravissimum tamen esse, quantum in nobis esset praeda semper patere. Et eo graviorem etiam e: quidem rei metum, atq periculum, superioribusq quidem annis nonni: hil populationes istas illorum aliquando conquiescisse. Nunc et Duce illis promptissimum accepisse, et ex tertia huius excursionis successu, animi non parum, Jam vero rationem hanc non modo cum Regni huiq salute, verum praesentis etiam temporis Consiliis iuvanda contra barba: ros Christianitatis, maxime coniunctam esse, qua vel iuvari a nobis o: mnino non posset, nisi hostem eum, qui et praesentibus nobis infidelis et in militia profectis Domibus libensq nostris, multo magis etiam metuendus immineret, prius summo vertus, vel satis a Nobis iuva: retur, si Tartarus solus destineretur, haecq quasi dextra ala ab Exer: citu Turcico abscinderetur. Quantum enim, et celeritate et numero a: nimoq valeat, quantumq incommodis plurimis afficere res Christianorū

posset vel praesentis

posset vel præsentis Ungariæ clades satis testari; reversaq ad omnia quæ in hoste spectanda sint, nihil auferri ei aut deesse, nisi quod prædonũ potius quam hostium animos gerant. Magisq ad vastanda quam ad occupanda Regna militia illorum comparata sit. Ac licet tamen Equis fortassis armati sint, plerisq tamen et arma non deesse, et qui eo animo sint quo illo, ut omne periculum atq adeo vitam ipsam pro nihilo ducant satis armatos habendos esse. Quod si in Ungaria illis res successisset, incolumemq Exercitum inde redixissent, nisi expeditione hac et bello præveniantur, gravius etiam fortassis quod verendum esse ne partim fama Virtutis eorum exciti, partim spe prædæ illecti ex remotioribus etiam hordis pleriq illis se se adiungant, omnisq illa ulterior, ab ipsisq Scithiæ montibus, barbaries in Christianitatem paulatim se effundat. Attilianorumq et Batianorum temporum pericula referat. Sub intellexisse se delatam fuisse partem quandam hostis eius distinendi ad ipsum sed et ipsum fere præsidio potius contra Tartaros quorũ incursionibus magis quam priusquam infestare soleret agere. Et consiliũ hoc gratum Regi fuit, cum enim sua sponte et hostis iniuriæ eum moverent, et tam necessario pioq bello maxime ipse etiam operam Christianitati navare cuperet, animum veræ laudis et gloriæ avidissimum, rationes etiam hæ eo magis incenderunt. Præter hæc vero, quod in plerisq magnis bellis accidere solet, idem fere in hoc contra Christianitatẽ in Ungaria a Turcis cœpto evenerat, ut vicinas quoq ditiones omnes partim traheret secum, partim commoveret. Principio Transilvaniæ res turbatæ, cum ab initio belli de excutiendo Imperio Turcico, Societateq contra illum ineunda et a Summo Pontifice Clemente & per Alexandrum Cominæum, et a Rudolpho Cæsare Romano perceptos homines cũ Sigismundo Principe Transilvaniæ communicatum fuerat. Principem et tyrannis Turcica stimulabat, etiam iis quibus maxime commune se præstat intollerabilis et conditiones movebant ex quibus præcipue spes Matrimonij cum Catharina Filia Archiducis Caroli, Sorore Reginæ Poloniæ, tum ius Principis Imperij. Ex Nobilitate et consiliarius ipsius ut authoritate maxime et opibus quisq præstaret, quæ tuti ora putabant malle, a quibus vel inductus, vel etiam difficultate negotij

suscepti ex molle ipsa

suscept et mortis ipsa rerum territus, postquam cum Balthasare Bathoreo Fratre Patruele certis Conditionibus de Imperio tradendo, pensionibusq annus ex eo praestandis transegisset, ipse in Civitatem aliquam Italiae secedere constituerat. Jamq sub idem fere tempus quo Chamus per Praefecturam Ustensem in Ungariam penetrarat, eo consilio iterum ingressus fuerat, eodemq tempore Conventus Provincialium habebat; Discessu eius req tota a Boscaro Avunculo eius, caeterisq qui ignarie ius consily erant cognita, atq Ordines deducta, et Avunculi authoritate, et publico Provinciae decreto, ex itinere revocatus rediit. Jamq satis ad Imperium retinendum animi, atq offensione omni primum dissimulata, comiterq omnibus habitis. Cum interim Saulos Genus hominum montanum, et in armis natum evocasset praesidiaq alia necessaria disposuisset, die Festa primarij quiq ad deducendum Principem praesto adesse iussi. Ex quibus in Atrio dum Princeps progrederetur praestolabantur. In primis Balthasar Bathoreus, Alexander Kendi Volfangus Covaciore Cancellarius, Joannes Bersnomissa qui in Stephani Regis omnibus fere belli Ordines inter Hungaros duxerat primaeq virtutis Praefectus habitus fuerat, et nonulli alij omnes affinitatibus inter se devincti opibusq et authoritate Provinciae eius facile primi comprehensi, primumq in diversas custodias distributi fuere. Postridie Alexander Kendius publice supplicio affectus, bonum etiam Maij in publicum redacta, reliqui in praesidia singula distributi quibus haud multo post ipsi etiam vivere desierunt. Bona eorum similiter publicata. Stephanus Bathoreus, Germanus Frater Balthasaris, cum ab Aula tum abesset, sub primum Nuntium Aliorum comprehensorum, in Caesarea ditionis Ungaria, ad propinquos, inde ad Andream Cardinalem Fratrem in Poloniam evaserat. Nuntius rei in Transilvania gestae, mortisq aliorum adventum ipsius perverterat, qui cum omnium animos commovisset, tum maxime Cardinalem eo dolor provexit, ut publice gravissimis verbis ad Regem et Senatores, qui tum ad Regem Cracoviam convenerant, rem deferret, literas decedendo fratri suo Balthasari Principatu, manu Principis subscriptas publice recitaret, Principem gravissime accusaret. Aliquoties deinde

cum summi Pontificis

cum Summi Pontificis nomine, tum ab Aliis frustra reconciliatione tentata, tandem ipse quoq una cum Fratre suo Stephano a Principe proscriptus, possessionesq eorum, quas in Transilvania habebant occupata. Item Camulcus, cuius opera ad Transilvaniæ Principem Sum: Pontif: utebatur, utriusq Valachiæ Palatinum sollicitabat, quarum ulteriori, quæ ad Constantinopolim propius spectat Michael Borscius Rami filius, altori huic Poloniæ coniunctæ Aaron quidam præerat: utrumq enim tam voluntas coniungendi periculi, quod maximum se subire intelligebat quam necessitas stimulabat. Quod enim maximis verbis apud Mercatores factis Imperium ab Aula Turcica enervunt, maius tributum e Provinciis iis promisissent, quam præstare ullo modo possent, cum quauung vatione perendum sibi intelligerent, quanam potissimum perirent non multum quidem sua interesse putabant. Ut tamen rebus novatis honeste potius perirent optandum illis videbatur. Quod tamen grauior propigris periculi metus anticipites. haberet neutri parti adhuc se aperiebant. Stag cum Chamus Tartarorum sub idem tempus Danubium transmisisset pergq ditiones Turcicas in Ungariam se iturum ostentasset, et lautia iis Incolis perquæ iturus erat illi parata, et cum subito postea in Pokuciam iter convertisset 30000. talerorum ut sine malefitio transiret placatus ab Aarone fuerat. Inducq a quibusdam et spe auxiliorum Principibus Transilvaniæ et Valachiæ, pecuniaq aliqua a Comulco accepta. Nicolaus Zolkievius Præfectus Snitiæ. qui iuventutem omnem Tartaricam in Ungaria esse existimabat. Si Cosacos sibi adiunxisset, privatoq sumptu Equestres Copias aliquas conscripsisset desertas ab illis sedes occupave, et cum eorum iniurias ulciscitum perpetuam sibi nominis famam comparare posse vatus ut ad alios Senatores plerosq ita maxime ad Zamoscium ut qui in Imperio militari præesset ea de re retulerat, Zamoscius et si non modo magnam minimeq privatorum opum rem esse videret, et huiusmodi quine Regij quidem arbitrij sed tota in Ordinum potestate esset. Ut tamen et Aliorum Senatorum arbitrio quod e Repub maxime sore arbitraretur, statueret ei permittebat. Ita cum ille magnam partem fortunarum suarum in eam rem profudisset; tandem a Cosacis qui non hostem sed prædam quærerent tempus idoneum in Tartariam tendendi effluxisse causantibus desertus fuit. Anticipitem vero Aaronem non multo post Cosaci etiam prætervectum quibus ut supra ostensum est

pra ostensum est Chlopicius pdauniam a Cesare attulerat, et Vexillum Cesareum, cuius auspicijs ditiones Turcicas ex hac parte adoriretur. Absente omnia hæc in Svecia Rege fiebant quo peioris exempli res videri, inconsultis Regni Ordinibus privata authoritate militem in alieno Regno authoritati belli paucis cum vicinis turbandæ arbitrium quenqm sibi sumere. Eterna denig Signa eternum Imperium inter fines Regni volitare. Itaq cum aliquanto ante transitum Tartarorum Conventus Senatorum habitus Varsaviæ fuit, cura earum mittendarum ab Archiepiscopo susceptæ causa omnis in Chlopicium a Cesare translata, per Cosacos liberos homines esse ostendisset, neq quidquá cum Regno commune habere. Cosaci nihilominus ductu Loboda, Valachiam sub signis Cesareis ingrediuntur, Nestrum infra Sorokam transmittunt: Aaron adventu illorum cognito, Jassium sede Principum Valachiæ vacua obviam illis progreditur. Cosaci Oppido Cecora, in citeriore ripa existo, cum e superiore loco tormentis eum petere cepissent. Aaron ad fines Moldaviæ profugit. Cosaci transmisso Pruto, Jassium subinde invadunt, Regiam ipsam incendunt, Oppidum diripiunt, mox inverso itinere Villas, Oppidaq oppugnantes, et obvia quæq rapientes, igni et ferro sævientes se recipiunt. Ab eoq tempore iam intra fines Regni prædas agere instituunt. Cumq non modo qui ex Nobilitate fortunisq lapsi, vel proscripti vel rei Capitalis damnati, vel etiam inimicitias quas ulcisci vellent, haberent, sed promiscue Servitia, diam rusticana ad illos confugerent, hisq maxime ducentibus ad ædes possessionesq privatas Nobilium diriperet, ut quisq gravem maxime Dominum sibi dixerat, ita crudelissime in eum sævire, ut et equis in diversas partes incitatis quendam discerperent, et nonnulla alia inaudita crudelitatis exempla in plerosq ederent. Non multo autem post quam Cracoviam Rex venisset. Nuntius Sauvini amissi 27 Novembris allatus gravissime animos omnium percutit. Senatum sub id tempus Rex habebat, cum literæ cladis eius Nuncio in ipsú Senatum allato, lectaq, tantum in animis omnium dolorem tantas lachrimas concitarunt, ut non præsidium aliquod Ungaria sed Suburbium Cracoviense amissum videretur, publicæq supplicationes ac deprecationes ad Deum eo nomine habitæ. De Hadoche, qui præsidium

contra fidem datam

contra fidem datam dedisset, supplicium sumptum. Turcæ per Danubium pontem iecerant, cui rei tanquam ita provisæ, cum Archidux Mathias cessisset, Castra Christianorum impetu eo capta fuerant. Jam Autumno vertente Tartarorum ex Ungaria reditus expectabat. Itaq cum iussu Regio, ex quartanna eius anni pecunia quantuscunq Exercitus confici poterat, Zamoscius scripsisset, etiam domo movisset. Taurini amissi allatum Nuntium, tanto magis curam finium tuendorum suscepit, qua perrupturus hostis esset, ut rem quæ ipsius, consilij, ac potestatis tota intanta præsertim finium longitudine esset, non modo scire, verum conijcere etiam erat. Ad Lustowcam tamen pagum Exercitum constituit. Locus is est confinium montium Hungariæ Russiæq eo autem situ, ut media quasi inter vias, quæ maxime hosti commodæ viderentur, ultra Exercitum, quē non magnum Zamoscius habebat, Rex etiam comitatum aulicum suum et peditatum miserat Nicolao Zebrzydovio Palat: Lublinę Cracoviæ Capitaneo Alexandro Koniecpolski Vielunę Capitanę. Iis Præfectus Zebrzydovius cum peditatu media inter Cracoviam et Lastkowkam via substiterat, ut in quam partem hostis irrupisset ad eā coniungere cum Exercitu se posset. Ad eos Præfecti Regni non pauci eq primariis Familiis, ut ad incendium publicum, extinguendum literis Regiis evocati, amore etiam Patriæ incensi non contemnenda cum manu confluxerant, ita ut iustus Exercitus conficeretur. Inter quos maxime in Signis Comitatus Ducis Ostrogiæ Palatini Kiiovę erat, qui cum Filio iuniore Palatino Voliniæ ultra duo millia Equitum habebat: Palat: Bracławę Zbarascius ad 500 homines. Palat: Podolienę Dux Zasławę ad 400. Hieronimus Mielecius Præfectus Sendomirę cum Georgio Mniszek Palat: Sendomirę sub uno signo 400 circiter Equitum quibus Nicolaus Ostrorog et Joannes Lipsius de Goraij præerant. Lublinensium ad 100 Adamo Gorayscio Præfecto Podolienę Leopolienę ex Aliis Palatinatibus Russiæ non pauci Lastkowkam in dies fere ad progressus consiliaq hostis cognoscenda exploratores per Hungariam dimittere accipereq. Exitus hic fuit ut Tartarus cum diu in Vicinis locis hæsisset, omnesq aditus explorasset fama Exercitus cognita, quamvis

citus cognita, quamvis longissimo habitu capto, per Turcicas ditiones domum se reciperet, Zamoscius autem cum in montibus suapte natura asperrimis iniquissimo anni tempore in Mensem usq Jun: hostem frustra expectasset, tandem ad Comitia quæ sua sponte et tempus legitimū et Reipub. difficultates viciniq periculi cura efflagitabant, tanto magis etiam accelerarunt.

Sub idem tempus Joannes Casimirus Electoris Brandeburgæ Principis Filius, Filiam ægri in Prussia Ducis Familiæ itidem Brandeburgensis in matrimonium duxit. Nuptiæ Regiomonti celebratæ fuere. Rex Stanislaum Cicovium Succamerarium Cracov. pro Legato ad eas miserat. Non magna res est, sed tamen inter Principes æmulatio hæc frequens. Erat et Daniæ Regis Legatus, cum Cicovius Die Dominico una cum Cæsareo Legato Sponsam ad ritus solennes deduxisset, primumq locum post Legatum Cæsareum tenuisset, Danicus Legatus postridie primum se locum obtenturū ratus, postquam opinio ea illum fefellisset, solenni etiam mensa quæ prohibita ei fuit accubuit.

Anno 1596. Die 29 Januar. iam ineunte incendio in Arce Cracoviæ ortum, tectum pedis pullini, ut vulgo vocant, aciesq ista Arcis exusta, verum brevi in meliorem formam a Rege omnia restituta, æneoq tecto cooperta fuere. Indicta fuerunt Comitia ante diem 1 Mensis Februar. Cracov. postulante quidem id ut videbatur vicino periculo Minoris Poloniæ non sine offensione tamen Maioris Poloniæ et Lithvaniæ. Non multum post Regis reditum Danielem Principē ad Regem Cæsar miserat, qui et reditum ex Paterno Regno Sveciæ ei gratularetur, et ad Societatem belli contra Turcam eum invitaret, magis ut deliberaret. Interim hac de re ad Comitia, quam nunc de ea statueret de qua nisi in Comitiis statui posse constaret, ad quæ maiorem legationem missurus esset. Per eandem legationem querelæ Aaronis de iniuriis Cosacorum delatæ, demonstratum non minores in Regni viscera ab illis profectas. Utrumq autem seu causam, seu fontem authoramentum esse Cæsareum. Iam Comitia haberi cœpta, et quamvis non pauca erant, partim vetera, partim nova quæ in deliberationem veniebant, præcipuum tamen eorum quasi caput omnes sibi proponere. Cum pericula quæ a vicinis hostibus Regno imminere viderentur,

tum Societatem

tum Societatem cum Aliis Principibus Christianis, cuius constituendæ cau
sa legationem se ad Comitia missum iam ante Cæsar ostenderat, quod cum
in magna omnium expectatione esset. Medio tandem Comitiorum tempore
exacto Stanislaus Pawlovius Epus Olomucensis et Berka Marschalcus Bo:
hemiæ a Cæsare venerant. Interim tamen Nuntius Summi Pontificis Ger:
manicus Malaspina Regem Senatoresq appellando, partim admonendo qui
bus de rebus agendum esset ut etiam ante adventum eorum Consilia de
fœdere illo haberentur, studio ac diligentia perfecerat. Tam Senatus quã
quam Nuntij Nobilitatis in diversas sententias distracti erant, alij omni
no fœdus recusare cum periculi magnitudine demonstranda, tum exemplo
non modo Sigismundi Primi, qui vel in Filiæ periculo et causa, publicam
tamen Regni salutem et tranquilitatem privato dolori posthabuisset.
Verum etiam Maximiliani Cæsaris qui in victoria ad Echinades Princi:
pum Confœderatorum, pacem tamen cum Turca tunc habebat, sanctis:
simè diligentissimèq tutatus fuisset. Qui societatem svadebant, inconstã:
tiam amicitiæ Turcicæ, omnia Regna Christiana occupandi libidinem, cõ:
mune totius Christianitatis periculum, recentissimas deniq iniurias tran:
situs Tartarici demonstrabant. Alij sine mentione fœderis, præsidia qui:
bus in omnem eventum Respub. se tueretur decernebant. Alij ita fœ:
dus svadebant ut certis tamen Conditionibus id statueretur, quibus et
ratio certa eis definiretur, et cum ipsius certitudini fœderis, tum Regni
securitati quam fieri eius posset prospiceretur. In eam Sententiam Zamo:
scius etiam maxime inter alios incumbebat, simul in omnem Eventum
iusta præsidia decernenda censebant, quibus vel in societatem illam de:
scenderetur, si conditiones coirent, vel si minus de illa conveniret, armata
Respub. alibi tamen et Christianitati operam aliquam navare posset
et simul suas iniurias ulcisci. Sive etiam pax cum Turca retinenda esset,
eo æquiorem teneretur, quo magis pacis et belli arbitrium sua potestate
haberet. Dum hæc Consiliis Senatus et Nuntiorum Nobilitatis agitan:
tur. Legati Cæsarei quemadmodum ostensum est adveniunt. Perfidiam,
crudelitatem serpentemq per omnia Regna potentiam hostis, aliaq Im:
perio Turcico ab omnibus obiectari solita demonstrando, ad socianda
arma Regem Ordinesq invitabant, sine ullius fere alterius conditionis
mentione, quam quod sine Rege Regnoq pacem cum hoste nullam se facturos
promitterent. Re in Senatu primum agitata, delegati primores ex Senatu
qui hisce de rebus cum Legatis agerent. Episcopus Georgius Radivilg Car
dinalis Epus Cracoviens Hieronimus Rozrazevius Kuiaviens. Bernar:
dus Maciciovius Luceorg. Laurentius Goslicius Premisliensis Episcopi. Janus:
sius Dux Ostrogiæ Castell: Cracovg. Nicolaus Firleij Palat: Cracoviensis

Nicolaus Zebrzydovius

Nicolaus Zebrzydovius Lublinę. Nicolaus Christophorus Radivilus Trocensis Palatini. Ex Magistratibus Joannes Zamoscius Poloniæ Leo Sapiecha Lithvaniæ Cancellarius, Joannes Tarnovius Regni, Gabriel Woyna Lithv: Vice Cancellarius. Interrogati ab his Legati, quæ mandata quasq conditiones Societatis afferrent. Societatem petitum missos se ostendere, quidquid autem promissum receptumq a se esset Cæsarem ratũ habiturum, instrumento mandati sui comprobare se paratos esse. Demonstratum primo fuit diversam rationem Regni huius, atq Aliorum Principum et Regnorum Christianitatis esse. Alios enim fortassis, vel quod remotiores a finibus Turcicis sint sine periculo sui iuvare Cæsarem haut posse huic Regno neq necessitatem ullam belli adhuc incumbere, cum a tot sæculis pacem a se transmissam, et si proximo transitu Tartarorum aliisq iniuriis nonnullis aliquantum violatum, tamen facile retineri posse. Semel autem sublata maius periculum suscipere quam ullũ aliud Regnum Christianitatis. Nam non modo Turcarum potentia sua omnibus Regni Christianitatis gravem vicinum habere. Verum etiã Tartaros, qui et sua sponte, et Turcarum iussu perpetuis incursionibq vexare Regnum possint. Quemadmodum enim præ cæteris Regnis in discrimen res suas adduceret. Ita utiliorem etiam fortassis operam Christianitati præstari posse, quam aliquam aliam, non modo quod et maxime vicinum ditionibus Turcicis sit et ab hac parte ut Danubij quidẽ transitus non facilis sit, reliqua tamen vel ad ipsam Constantinopolim nuda fere atq aperta pleraq sint, ita ut nullibi facilior ad ipsa Imperij Turcici penetralia aditus sit, quam hinc. Verum etiam quod Equitatum quo maxime inferior hoste eo esse videretur Christianitas, et talem præsertim quo simili fere quo hostis armorum genere utatur. Maiorem etiam quam aliud aliquod Regnum conferre in bellum possit. Quarum rerum ut ratio habenda non esset in omnibus tamen societatibus, quæ æquo iure constituerentur æquissimum illud esse ut et utriusq partis securitati tum ipsius fœderis firmitati prospiceretur, et ita in communes vires conferrentur, ut quare alteratri ex sociis inferiores essent, et ab illis qui illa abundarent sublevarentur. Neq fortassis hoc Regnum pecuniosum esse, Virorum et equorũ quibus maxime bellum hoc opus habeat, non contemnendas vires in societatem conferre posse, quibus si adiuvare rem Christianam deberet, quidquid ultra eum numerum, qui Conditionibus Societatis in Regnum hoc describeretur, auxiliorum præstaret ut totius Societatis stipendiis mereret æquum esse postulatum tandem ut de singulis nominatim ageretur, relata re ad Regem, Capita certa Conditionum conscripta

priusq remotis arbi:

priusq remotis arbitris cum Nuntiis etiam Nobilitatis communicata fuerunt. Permissum ab illis fuit, ut cum Legatis Cæsareis ita communicarentur, ut omnia nihilominus integra essent. Capita hæc fere fuerunt. Ex Sociis belli, quæ cuiusq vires, quæ genera Militum, quot nimirum Equites et quo genere armorum, quot pedites, qui Duces, qui apparatus belli futuri essent, quis belli gerendi modus, quæ sedes, locus, tempus conveniendi, quæ partes authoritasq Regia, si Rex ipse in expeditionem veniat, absente Rege, quæ Summi Præfecti Cæsarei potestas, quæ Polonici, quæ Aliorum. Ac si quando in Consiliis aliquando inter se dissentirent, quæ definiendi ratio, qui Juris modus reddendi in Controversis inter homines diversarum nationum futurus esset. Commeatus pretiumq eius. Polonicus Miles et Ungaricus, cum expeditiores sint, et eadem fere cum hoste armatura, ut prima agmina ducerent: de stipendiis in tam numerosum Exercitum Nostrum, partim supplendis, partim propagandis de præmiis belli, maxime vero utraq Valachia vicinisq locis ad Pontum Euxinum, ut quæ non modo coniuncta cum hoc Regno esset, verum Juris eius antiquitus fuisset. De tempore Societatis ut perpetua esset, pacemq tam ipsi Principes consociati quam Regna dititionesq eorum inter se colerent, tum alios etiã Principes Christianos ac Respub. ad Societatem invitarent, ut pristina pacta fœdera ac transactiones ratæ essent, neq Societate hac aliquem ex Sociis sive ipsum aut Regna Provinciasq consociatas quocũq etiam Juris vel alio prætextu velo lacesseret, aut turbaret aut subditi ipsi ab aliquo defuerent. Reliqua Societas omnibus viribus bona fide huiusmodi Principi Regno Provinciæ opem ferret, ac non modo sociata Regna Provincias Principatus turbari non pateretur, sed nec hostile aliquid tentantes turbantesq aut perduelles reciperet transitumve illis præberet, obsisteretq. ultimum quod requirebatur modus certitudinis omnium harum rerum fuit. Quibus de Rebus cum singulatim a singulis ageretur, tandem Legati Nuntio maxime Summi Pontificis diligenter monente omnibus de rebus et se interponente scripto ipsi etiam suam sententiam ostenderunt. Ducem a Cæsare delectum Comitem Malfensdina, operam præterea dare, ut quicunq Germani Duces egressi reliqui essent acciret. Itidem Summi Pontificis cæterorumq Principum Italiæ Copiis strenuos et peritos Duces præfuturos. De modo belli gerendi in re præsenti et communicansilio ut aliorum ita

lio ut aliorum ita Polonorum etiam Ducum, maxime autem Zamoscij statum iri. Sedem belli Hungariam, tempus conveniendi, quod primum esse posset delectum. Cætera Consilia ex hostis deliberatione, et temporibus optanda. Ad vires quod pertineret, ultra Transilvanicas et Valachicas Cæsarem ipsum 80000. tam Equitum quam Peditum in Armis habiturum, quos nominatim aut Equitum, quos Peditum numerus futurus esset, compertum se non habere. Sed cum benevolentia Cæsaris in Regem illi perspectu esset, vix non exploratum sibi esse, si uterq in expeditionem eant, æquale imperium permissum illi iri, quale Imperator ipse habeat. Quod si Cæsar abesset, etiam Summum totius Exercitus, de aliis rebus videndum esse qua authoritate antea in huiusmodi Expeditionibus uti soliti fuerunt sperare se non modo eandē, sed fortassis vel meliorem, nunc etiam tributum illis iri. Ad dissensiones tollendas si quæ existerent, Summi Pontificis ministros qui in Exercitu futuri essent, et authoritatem proponebant neq alias etiā rationes defuturas. De Commeatu satisfacturum iri nostris promittebant. Primum etiam agmen quemadmodum postularetur permittebāt. De stipendiis Sumptus Cæsaris, quos immensos faceret ostendebant, non tamen recusaturum, quin aliquid conferret. De quantitate nihil certi se mandati habere, cum Cæsar ipse statuere eadere non posset, ut qui partim a viribus Cæsaris, partim Regni huius necessitatibus penderet. In præmiis belli non dubium esse satisfactum Polonis iri, quorum tantam virtutē et fortitudinem certitudinis rerum harum Regem ipsum Ordinesq proponere debere. Ad se quod pertineret. Ad omnem cautionem præstandam paratos esse. Præterea Summum Pontificem, Imperium et omnes Confœderatos fidem suam pro Cæsare / interposituros. Itidem Regnum hoc operā dare debere, ut iidem Principes pro se quisq respondeāt. In securitatis Conditiones hasce proponere, ut non modo pax sed ne tractatio quidem pacis sine Consensu Regni huius unquam suscipiatur. ut fœdus hoc vel perpetuum sit, vel ad id tempus quod Regno visum fuerit, ut fœdere hoc manente bellum Regi, aut quibuscunq ditionibus eius, vel a Turca vel a quocunq alio, nemine excepto illatum communibus viribus tam Cæsaris quam Aliorum Confœderatorum propulsetur. Maxime duabus de rebus agebatur, de forma fœderis, Confœderatis viribusq eorum, quo uno et securitas belli eius suscipiendi quam ratione provideri posset. Et certitudo Societatis eiusdem maxime contineri videbatur. Altera de stipendiis in Exercitum Polo-

dus in Exercitum Polonicum, sine quibus exsolis tributis, tam numerosũ Exercitum, qualem bellum id requireret, difficile educere esset. Destipendus, vel una vel parva ad modum spes erat. Cum ipsius Cæsaris difficultates non parvas nec paucas ostenderent. Fœdus ex parte Regni, tale maxime postulabatur. In quo inprimis Romanum Imperium esset, et eius in vicinitate Principes, et nonnullis etiam beneficiis communicati antiquã cum Regno necessitudinem constitutam haberent. Sed cum Regibus etiam nostris multis affinitatibus coniuncti essent. Secundum Imperij Principes, maxime summus Pontifex Hispaniarum Rex et Itali Principes spectabantur. De Venetis et Moschis ad idem fœdus coniungendis, non ita quidem flagitabatur, ut sine iis fœdus recusaretur, sed tamen ut de iis quoq; omnis opera daretur proponebatur. Quod enim cum cohorte res esset, qui non ex unius, sed multorum Regnorum ruinis summam potentiam comparasset, neq; temere aliquid iustis viribus non antea comparatis contra eum tentandum, neq; unius alterius q; populi vivium id esse videri. Nihil certe de tali fœdere a Legatis proponi ostendere, quod ad Imperiũ aliorum q; Imperij Socios pertineret, nullo cum illis fœdere opus esse cum Imperatoris authoritatem, cuius Maiestatem colerent, etiam sine fœdere segui teneerentur. De Summi autem Pontificis, Regis Hispaniarum aliisq; qui subiecti Imperio non essent, interim disputare. Satis fortasis esse, ut sine certo fœdere, auxilia quod futuri essent præstarent, quam Confœderati in partem Victoriæ ac prædæ ipsi quoq; venirent. Simul spes de Mosche, Persis, aliisq; remotioribus Imperiis, tum Transilvania Valachia, Moldavia defectionem ostentare. Ad extremum satis Regno huic esse debere, si cautio detur, nullam pacem, neq; pacis transactionem a Confœderatis susceptã ivi, Auxiliaq; quæ Cæsari dentur certa esse, et ad finem usq; belli non denegatum ivi. Rigores Poloniam alioquin vicissim postulent, semper iisdẽ præsto futura, tandem omnia quæ supra commemorata essent, tam Principes Imperij quã ditiones Cæsari subiecta, una cum aliis Confœderatis confirmaret, quod ita se fore pollicitus ostendebant. Nã satis hæc certa vel firma Ordinibus videri. Itaq; cum et seni us Legati venissent, et his ea de rebus, de quibus mandata certe non haberent, ad Cæsarem sibi referendũ esse ostenderent. Interim legitima dies Comitiorum exiit. Sub ipsũ etiam exitum Comitiorum responsum a Cæsare allatum, secreto quidem habitum cum Rege tamen communicatum fuit. De quo huiusmodi fœdere, nisi re prius ad Ordines Imperij relata nihil statui posse Cæsar ipse ostendebat. Interim a Collegio etiam Legatorum Nobilitatis variæ

difficultates intervenere.

difficultates intervenere. In primis de Religione dissentientes confœderationem seu modum exequendæ eius agere nihilq se omnino posse servi passuros ostendere, nisi prius idoneæ securitati illorum provisum esset. Non minus difficultatis Lithvani obiciebant, qui et superioris anni tributum retinuerunt, et nunc recusabant, nisi qui coppovis ex eis prius Vilnæ illis daretur? Regni Ordines contra tendebant, non modo quod dignitates Ecclesiasticas, promiscuè utrobiq sive Polonicas sive Lithvanæ Gentis hominibus, dum modo Nobiles alterutrius Nationis essent conferri posse demonstravent. Verum cum etiam Episcopatus Cracoviæ totius Regni amplissimus Lithvanicæ Nationis Senatori collocatus esset, neq exemplo tot aliorum Episcopatuum Regni, ius cum Lithvania, quæ duos solos Episcopatus habent communicaretur, iniquissime recusari id censebant, non deerant præterea hos qui ex pristino studio partium Archiducis Maximiliani privatim magis eius signati, ac potentiæ, quam fœderi cum Universa Domo Austriaca et Christianitati studere putarentur. Quod enim inerebuerat Maximiliano apud Cæsarem laborare, ut ipse Exercitui cum Imperio in Ungaria præesset, a Cæsare autem maxime expectatione Societatis Polonicæ ei negari, cuius spes si sublata esset, nullâ causam fore quo minus Imperio militari ille potiretur? Ex instituto etiam contra dicere aliqui Societati ipsi putabantur? O quam difficultatem cum istis Comitiis maxime propter temporis etiam brevitatem vix quidquam statui posse apparuerat, relatum ad Collegium Legatorum, ut voluntate eorum certa delegatis potestas daretur, quæ etiam extra Comitia de bello Turcico, fœdereq cum Principibus Christianis agere, publicaq authoritate de eo constituere possent. Responsum per Marschalcum Collegij Carnicium Judicem Siradiensem in absolutam potestatem se consentire negare, ut vel Senatui Universo, vel certis ex Senatu negotium daret, petierunt, qui una cum Delegatis ex Collegio Nuntiorum rem discepta scripto comprehenderent, qui et usui Regis Regnique essent, quique mutuis in Societate ea præstare deberent habita ratione et Regni vitium, et de gravioris oneris aliquid ab iis a quibus missa essent imponeretur? Quod cum factum esset, ex tempore Consilium capturos. Conjuncta cum responso ea a Nuntiis postulatio Estonicæ fuit, verum quas in Livonia Superiore Anno Rex profecturus, usus sui causa ex thesauro sumpserat, ut ex Inventario in thesaurum referrentur? Maxime vero cautio pacis interdissidentes de Religione et totius Collegij Sententia proposita. Postulatum ut dividi pastu-

lata permitterent

lata permitterent, separatimq; prius de Estonia ostenderetur. Quo concesso obtentum, ut certis de causis hisce Comitiis Estoniæ mentio omitteretur. De thesauro satis factum. Dissidentibus de Religione talis legis spes facta, quali sub discessum Regis proximum in Svecia expressa mentione Religionis omnis vis et iniuria in Universum ad sequentia Comitia prohibita cer: taq; sanctione, tranquillitas munita fuerat. Cui rogationi cum postea Episcopi nomine Cleri intercessissent, alia negotia publica vel impedita fere ea: am ob causam, a diversæ Religionis hominibus, vel non satis prompte cura: ta fuerant. Ad Lithuanos plaudos Conventus proponebatur, ex cuius au: thoritate et assensu Episcopum illis Rex edoret controversiæ illi finem impo: neret. Sed cum si ad Conventum res differetur, maioribus potius aut novis turbis materiam præbitum iri, plerique existimarent, illa quoq; res in suspe: so relicta.

Mandata interim iri quæ de Societate cum Principibus Christianis tractare: tur a Delegatis utriusq; Ordine conscripta. Capita illorum illa fere erant, quæ supra Legatis Cæsareis proposita, quorum alia partim ad securita: tem pertinebant, ut non modo omnibus, sed iustis etiam Viribus, si non Uni: versa, tamen saltim pars Principum Christianorum vem aggrederetur, partim ad rationem belli gerendi, partim ipsius Societatis, et qua quod ab uno quoq; in Societatem eam conferri deberet, describeretur. De præmiis in Universum quidem cautum, ne deteriori conditione hoc Regnum esset, quam Alij Confœderati. Nominatim autem de iis hoc ante alios iure ad se pertinere existimaret. Ut inprimis Valachia utraq; Provinciis ac Ci: vitatibus, circa Pontum Euxinum ad Valachiam pertinentibus. Præterea cum tempore D. memoriæ Sigismundi Aug. Reipub. nomine. Venetæ navigatio proposita fuisset, quâ frumentum aliaq; merces, quæ a Regno hoc exportabantur, per Pontum Euxinum, Fretumq; Constantinopolita: num Venetias atq; in Italiam importarentur, a Turcis autem impedita ea hactenus fuisset. Nominatim adiectum, ut si successum Deus Christi: anis tribuere, in omnes partes libera et tuta, absq; omni vectigali immu: nis navigatio illæc esset, certusq; ac firmus eius modus definiretur. Iura: mentum etiam in transactionem Bendsinensem ab Archiduce Maximili: ano et Ordinibus Ungariæ ad hoc tempus nondum præstitum, vel inprimis postulatum. Quod enim post tempore Vladislaviana ordo Nominis Poloni: a contumelioso nonnulla leges in gentem Polonicam lata in Ungaria dice rentur. Si ad Societatem eam descendendum esset ut ea quoq; abrogarentur flagitatum. Ratio primitatis fœderis huius ea proposita, ut de quibus con: veniisset, ea inprimis a summo Pontifice scripto, et cæteris omnibus Confœde:

ratis iuramento etiam

vatis iuramento etiam a Sacro Cardinlg. Collegio, Cæsare, Electoribus, cæteris q Ordinibus Imperij tum Rege Hispan. ac Principibus Italiæ. Exparte autem Regni a Rege Delegatis q et Senatu et Equestri Ordine sanciretur. Cumq de aliis rebus convenire non posset, de societate illa lex probata, qua et Delegatis facultas cum Cæsareis Aliorumq Principum, maxime autem Imperij Legatis, de communi Consilio si illis ita visum esset, tempore et loco certo congrediendi, deq societate ea secundum Conditiones iis præscripta agendi data fuit. Ubi Regi postquam illi qui ejussent renuntiassent, de hac sola re Comitijs extra Ordinem dictis, et Conventibus solennibus prætermissis, in duas solas septimanas induendi. Mandatorum Delegationis eius certa exempla confecta, quorum unum apud Principem Delegationis esset. Eadem lege tributum in omnes Reipub. casus decretum. Sed et non parva Sententiarum varietate, privatis causis dissensionum, quæ supra commemorata sunt, in varias partes consilia publica, et animos distrahentibus, neq ad extremum etiam ab omnibus Valachis, Maioris Poloniæ Prussicis, et nonullis aliis totam rem ad suos deferentibus. Maxime Maiores Poloni, quibus diserte nenullum aliud subsidium Reipub. quam publicam expeditionem accipere mandatum fuerat. De Nouitu tamen qui futurus esset, per Joannem Srosconium Scribam Leopolg. qui et Palatinatu Russiæ Legatus tum erat, publice nomine postulatum, ut non modo non intra fines Regni tanto cum incommodo Nobilitatis, verum nominatim in Valachia haberetur. In iisdem Comitijs in Pedanenses partim facta iudicia, partim decreta, quemadmodum supra commemoratū est. Cum in Prussiam Rex iret, aliquot q septimanis Classis præparata, et venti opportuni expectationem morarentur, paulo ante discessum ipsiq cum ab Haydone seu famulo quodam Aulico homo de plebe pulsatus, vulneratusq esset, ad clamoresq ab utraq parte tam ab Oppidanis, quam a Regijs concursum ad Arma fuit. In turba ab utriq et non pauci interfecti et plures vulnerati fuerunt, et in ipsas ædes Regias, in quibus Rex versabatur, globi aliquot emissi, ægre tandem tumultus sedatq, utrumq satis constabant, et fortuito magis et Magistratum non modo authorem eius non fuisse, verum cum periculo fere suo furenti plebi se obiecisse. Quod tamen non modo in conspectu Regis seditio edita facta, sed ipsius etiam Regis vita et salus appetita videretur et atrox inprimis res ut erat, et minime negligenda visu. Quam ob causam cum in solennibus Conventibus, quæ Comitia antecedunt, proponenda eam Rei rem Nobilitati indicasset. Nullus omnino Conventus fuit, qui non authores eius inquirendos

res eius inquirendos, gravissimeq puniendos censeret. Quorum mitissima sententia erat, ut exemplo D. Sigismundi Aug. deprecatione publica et mulcta Maiestati Imperij satisfieret censuere. Ita ad Comitia res delata, cum in Senatu iactata fuisset, primum non satis quidem illud probare, quod res quae iure expedienda esset, et in potestate Regis esse debebat, ad privatos Conventus delata, inq Civitatem subiectam, in qua iure agendum esset, quasi in externum hostem concitata Nobilitas videretur, ut autem in iudicium res remissa, alia illorum causa erat, ut de templo primario seu Parochiali, cuius ius Patronatus cum Rex Casimirus Privilegio suo quo uno post Imperium Cruciferorum excessu maxime Status Civitatis atq omne eius fortunae fundatae sunt, diserte sibi successionibusq suis excepisset, illi ab institutis Christianis maiorumq tempestate illa impietatis haereticae, ipsi quoq abrepti temporibus Sigismundi Augusti per negligentiam Episcoporum quorundam primum possessiones, redditusq templi, tum ipsum templum paulatim usurpare caeperunt, post mortem verò Augusti usum etiam totius templi maiusq altare quod tanquā Iuris Regij integre ad mortem eius reservatum fuerat, ipsum quoq profanarunt, ut totius iam templi possessionem occuparent. Successionis Marzemburgensis tempore cum libertatem Religionis obtinuissent, eaq literis Stephani Regis iis confirmata fuisset, in eandem confirmationem etiam templorum omnium redditumq ad templa pertinentium rerum, quae in potestate Regis non modo non essent, verum quarum commercium plane nullum esse posset, mentio irrepserat, cum clausula tamen quam ea sola Iura, quae legitime obtinuisset possiderentq eis confirmarentur. Eo deniq exemplo intercedente quidem attestationesq interponente Epo Vladislaviensi sub initia Imperij Sigism: 3tii Confirmatio Iurium illis edita fuerat. Episcopus Vladislaviae non modo quemadmodum ostensum est semper Ius Ecclesiae praestando integrum conservarat, sed etiam ab initio Episcopatus sui id repetierat re diu ducta cum Gedani Rex esset tandem iudicio Regio restitutio decreta illi fuerat. A quo cum Gedanenses ad Comitia appellationem interposuissent, ea negata illi, nihilominus exclusionem non admittere, perq libellos et appellationem prosequi et Epum ipsum ad Comitia omniumq Ordinum iudicium evocare. Non paucis cum ex Senatu, tum ex Equestri Ordine, qui eiusdem cum illis Religionis essent, causam illorum forentibus decretum; quorum cognitio ad solum Regem pertineret, male ad Comitia provocatum, simul poena a iudiciis provocantium in eos statuta eadē tamen Epo ipso intercedente remissa. Restitutio Templi, sub gravi mulcta denuo

mandata. Dimissi

mandata. Dimissi inde Legati inprimis Cæsarei. Demonstratū cur de Societate ista certi nihil statui potuerit. partim quod plena hisce de rebus non habuissent mandata, partim quod aliquorum Principum Christianorum, quibus cum communis hæc causa esset, vel nulli omnino, vel ne ii quidem certis cum mandatis venissent. Descendisse nihilominus eo Regem et Ordines, ut primo aliquot tum Senatores, tum ex Equestri Ordine delegarint, qui si quid Cæsar. Ordines Imperij aliiq Christiani Principes agendum amplius hac de re putarent, communicata inter se re congrederentur, consiliaq cum illis conferrent, quibus postquam Conditiones et apparatus, consiliaq eorum qui ad societatem hanc adiuncturi se essent, Rex cognovisset, quam primum alia Comitia solius unius negotij causa extraordinem inducturum, omnibusq rebus diligenter expensis quantum in se futurum esset, libenter operam daturum, ut neq recentes iniurias quæ privatim ab eo hoste sibi Regnoq suo illatæ essent neglexisse neq Communi Christianitatis causæ deesse videretur. Cum valedicturi propius ad Sellam Regiam accessissent, privatim a Rege petiere, ut cum societas ista hisce Comitiis coire non potuisset, saltim Tartarus transitu prohiberetur, operam Rex dare vellet. Respondit Rex non una via uti illos solere, cum per Turcicas ditiones Solimani tempore in Ungariam alioquin iverint. Ostendere illi satis Cæsari Ungariæq futurum, si ab hac parte montibusq quibus superiori æstate in Ungariā iniverant, arcerentur. Nomine Electorum Imperij duobus Electoribq Saxone et Brandeburgico quasi ex totius Collegij authoritate Legati missi in ipso fere exitu Comitiorum venerant. Præter hos ab Archiduce Mathia Ordinibusq Regni Hungariæ Principe Transilvaniæ Aarone citerioris, et Michaele ulterioris Valachiæ Palatinis diversæ legationes, auxilia omnes petebant. Maxime Ungariæ Ordinum et legatio et Oratio miserabilis visa quorum Maiores cum non modo hostis eius iniurias sæpe propulsassent, verum terrori etiam illis fuissent, hi autem in aliena ope omnem spem et misericordiā repositam haberent, florentemq quondam Regni sui statum, et præsentes miserias flebili oratione exponerent, vix non lachrimas omnibus excussere. Ex tam opulenti olim Regni funere, miserrimeq lacerato, cadavere omnium rerum humanarum vicissitudinem metuentibus et metientibus. Cum eadem omnium Legatis summa fuisset, quā Cæsareæ. Idem etiam omnibus responsum. Valachius hoc amplius futurum Exercitum Ducemq Regium in finibus, illi Regem quod e Repub.

esse iudicaret man:

esse iudicaret mandaturum. Itaq ad illum omnibq rebq referrent.
Extra causam hanc Societatis et auxiliorum in iisdem Comitiis, a Regina Angliæ Legatus erat. In hostilitatem quæ cum Hispaniarum Rege ei inter omnibus Civitatibus Maritimis, interq eas Prussicis etiam edictis ad singulas missis, navigatione Hispanica interdixerat. Mercatores et quæstui suo modum imponi, et in eo iure quod omnibus commune esse deberet quoq liberrime etiam inter Superioris ætatis Principum bella usi fuisset, sibi præscribi ægerrime ferebant. Itaq nihilominus cum navigarenta Piratis Anglicis, qui iussu Reginæ infestum mare habebant, aliquot naves cum aliarum Civitatum Ansiaticarum tum ex Prussicis Gedanensis, et Regiomontanæ nonullæ interceptæ. Quod vero navigatione hac in Ordinem reducta simul annonæ pretium, valde minueretur, iam non modo ad Mercatores, verum Universam Nobilitatem, cuius proventus in frumentis atq huiusmodi fere mercibus omnis esset, respertinere videbatur, damnaq sarcirentur, tum ne in posterum in Subiectos Regios ulla vis huiusmodi fieret, cum diu frustra id ageretur, rescriptum editum, quo ex Mercatorum Anglorum, qui Elbingæ sedem commerciorum suorum haberent rebus damna subiectis Regiis sarciri videbantur. Hac igitur de re cũ Legatus Anglicus, qui tum venisset, responsum, quod subiectorum suorum magna damna perpessorum maiora etiam expectantium curã patrociniumq Rex susciperet, facere id non modo pro munere eo, quod cuicunq Principi populos suos tuendi incumberet, sed omnium etiam aliorum Principum, ac vel ipsius Reginæ frustra appellasset, et aliquot annorum cunctatione sua nihil perficere animadvertisset. Causam autem huiusmodi esse, ut enim quemadmodum ipsa significaret, unius atq alterius Gedanensis, ac vel Universæ Civitatis, cuius quoq tamen tanqm suæ subiectæ iniurias et rationes, negligere non posset, sed Universi fere Regni ac præsertim Nobilitatis res et fortunæ in ea versarentur. Uti Civitates eas eo iure, quo non modo ante ullum bellum Hispanq sed a tot sæculis usi fuissent, et quidem in mari, quod omnium gentium iure, nullius Dominio subiectum, sed omnibus liberum, ac commune esse deberet, inimicitiis alienis se se non immiscere, iisdem officiis et Hispanicam et Anglicam amicitiam colere tueriq. Iam enim qui iure suo utatur iniuriam alteri facere, sed qui uti eo alium prohibeat. Executio nihilominus mandati, eius ad aliquod tempus dilata, spatiumq corrigendi ea datum. Interim ut et damna passis resarcirentur postulatum, et navigatio in posterum non impediretur. Quod si in iis mercibus, quibus hostis armaretur durius illi videretur. In frumen:

tis certe similibusq

tis certe similibusq; mercimoniis, quibus domus potius, quam bellum instru-
eretur, quorumq; exportatione, nullo modo carere non possent aequissimum
esse iudicare eam debere. Comitiis ad eum qui ostensus est modum solu-
tis. Cum de Societate nihil perfici potuisset ad consilium iam ab initio red-
ditus a Svecia Regij a Zamoscio propositum belli in eam Scithiam infe-
rendi redditum. Qua de re cum in Consilio Delegatorum diligenter esset
incumbente maxime in eam rem inprimis Rege ipso, ut ex contributione
quae decreta esset, quantus maximus conficii posset miles scriberetur, ali-
usq; apparatus ad expeditionem eam necessarius instrueretur, primo quo-
q; expeditio ipsa susciperetur Decretum. Omnis eius rei conficiendae spes in
tributis erat quae quod tardius conferri necesse erat, eaq; ipsa mora non
parum impedimenti, expeditioni allatura videretur, de ea maxime ra-
tione omni studio Rex cogitare, ut dum tributa conferentur interim fide
publica praesentem pecuniam tantam cogeret, quam et authoramentis
militi praestari et initia belli instrui possent. Primo autem Volhini-
enses ita ex Comitiis discesserunt, ut non modo tributum, sed nihil eo-
rum quae in Comitiis acta essent, ratum se habere contestarentur. Pe-
tebant ut vectigalia, quae in Volhinia Rex haberet tollerentur, quod eo
vectius petere se existimabant, quod iis beneficio Regio, in privatas fere
distributis Respub. ipsa parum ipsa adiuvaretur. Iniquum contra aliorum municipiorum Legati iudicare, cum antequam in for-
mulam Iuris Regni, Volhinia redacta fuisset, omnia fere vectigalia
possessionesq; publicae, libertate Regum in privatos divisa essent, ita
ut praeter ista vectigalia, nullus fere proventus publicus in Provincia
quae hosti imposita auxilijs praeteritis egeret, reliquus esset, ab illis quo-
q; immunem eam fieri. Qua in re cum persisteretur, constanter ab ce-
teris omnibus negaretur, attestatione ut ostensum solemni interpo-
sita inficere quantum in ipsis erat Comitia conati fuerant. Idem
Lithv: Legati in itinere iam Sendomir: cum essent fuerant. Attestati-
neq; similiter ad tabularia publica facta tributum tanquam nullo
consensu suo scitum recusarunt. Ex Conventibus qui in Polonia post
Comitia habiti fuerant. Primus Prosoviensis Cvalov. Nobilitatis fuit,
summa cum dignitate publica omnia in eo acta. Comitiorum authori-
tas rata habita. Tributum non modo non promissum, sed ipsi Regi
permissum ut suo arbitratu Rempub. ex eo gereret. Insecuti Maioris
Poloniae Conventus persistere in Sententia sua, quam ante Comitia ha-
buerant, ut non tributo Reipub: subveniretur, sed virilim Expeditio de-

cerneretur: nonnihil

cerneretur. Nonnihil in plerisq Archiepiscopi Gnesng. authoritas valuisse putabatur. Abfuerat ille a Comitiis, seu morbo retentus, seu ex instituto. Cum apud Nobilitatem autem tum per literas ad Comitia missis, bellum cum Turca vehementissime dissuadebat. Cuius subeos ipsos dies libellus quidam sub titulo Festinalente, prodiisset. In quo Sententia authoritatesq eorum, qui temporibus Sigismundi Primi, ali: isq bellum Turcarum dissuasissent collecta fuerunt, a plerisq illius iussu editus existimabatur. Conventuum eorum in recusando tributo exemplum nonnulli alij deinde Conventus secuti. Maxime vero Imperiũ militare Archiduci Maximiliano in ipsis Regni finibus commissum non paucos etiam movebat. Quod enim iuramentum in transactionem Bendsinensem et ipsius transactionis formula, neq ab illo neq ab Ordinibus Hungariæ prastitum adhuc esset, non modo contra pacta et transactionem eam id fieri videbatur, ut vi omnis transitus et accensus ad fines Regni huius transactione iuvata interdictus esset: is Cæsari et in ipsis quasi Poloniæ cervicibus cum Imperio constitueretur, sed plena etiam suspitionis, plena periculi res plerisq videri. Neq satis tutum existimare amulo armato tam prope imminente extra Regni fines longius Exercitum ducere. Ita rebus omnibus expeditione illa impedita, Rex tamen neq spem neq studium adhuc remittebat. Ex quartana pecunia omni, ut quantum posset Exercitum scriberet mandabat Zamoscio, ipse partim ex Comitatu suo Aulico, partim ex Voluntaria Nobilitate ex qua non pauci cum gratiam Regis secuti, tum operam patriæ navandi studio ducti, nomina dederant 2000. selectos Equites habere instituerat. Postea cum stipendiarium Exercitum Zamoscius promoviisset, neq tutum satis sine præsidio Regem relinqui videretur. Ex tributo Cracoviens. 2000. civiter Equites Nicolao Zebrzydovio Palatino Lubliniensi Præfecto adiecit, quos medios inter Exercitum et Cracoviam loco collocatos ut in omnes partes qua opus esset, subsidio esse possent. Ex quartana pecunia 5000. civiter Equitum mille Peditum scripta. Ad eos viiisimanus miles adiectus. Hic omnis Exercitus erat. Zamoscius cum et ab aliis nominatim Expeditionem in Scithiam, quâ pacem tolli plane cum Turca existimabant, vetari videret. Neq tributis impeditis tantas vires habere se posse, ut in tam remotas oras et soli hostilis difficultatibus Exercitum committere posset quanta maxima tamen cura posset Exercitum contrahendum ing omnes occasiones intentum se esse oportere statuebat, eo omnia consilia vertere, ut si nullam aliam operam Communitati et Reipub præstare posset, saltim ut Tartaros transitu per fines Regni prohiberet et ipsos

fines a malefitio

fines a maleficio et iniuria Exercituum hostilium tutaretur. Hoc consilio etiam antequam Stipendiarius miles omnis convenisset, iam Mense Junio 1000 circiter Equites, qui primi Mogilniam convenerant supra Treboulam versus Boristhenem promovit, aliquantoq post reliquas etiam Copias ad Zincovium Oppidum non procula Niestro flumine contraxit. Dum hæc in Polonia geruntur simul in utraq Valachia res innovatæ. Aaron cum diu in utramq partem anceps hæsisset, tandem et Summi Pontificis authoritate adductus, et cum a Principe Transilvaniæ cum Michaele ulterioris Valachiæ Palatino sollicitatus aperte iam ab Imperio Turcico deficere cœpit, maxime autem Michael cunctantem impulisse videbatur, quod cum literas quasdam eius incautius defectionem pollicentes haberet, nisi conspiraret, missurum se eas in Aulam Turcicam, eum terruisset. Fœdus tres Principes, Transilvaniæ, tum utriusq Valachiæ inter se sanciunt. Ita re constituta Aaron, cuius omne robur cohors pretoria 1900 circiter Pedites Hungari erant, cum ad molem Turcici belli sustinendam parum sibi Atrium esse videret, cum Cosacis, qui nuper Sedem Principatus eius Jassium excurserant, in gratiam rediit. Cosaci communi a Transilvano et Moldavo legatione appellati, donativo accepto, societateq per Joannem Oryszovium, quem ad Valachum miserant, ultro citroq iurata una cum Copiis Valachicis per Valachiam ad Techinium præsidium Turcicum accedunt. Præerat pro Sendziaco Præsidio Achmet Sororis Chami Tartarorum filius, qui frequentibus supplicibusq Nuntiis opem a Tartaro petebat. Quod tamen ab Expeditione Hungarica nuper admodum domum reversus, nondum se recollegisset, repente etiam hostes advenissent, neq necessitudo privata, neq ius Societatis Turcicæ, ad opem territo, et supplici ferendam excire eam poterant. Oppidum quidem satis magnum sed totum ex materia primo impetu incendunt. Castrum et ipsum satis munitum est. et præsidiarios Turcas non paucos habebat. Ita Cosaci cum Valachis, et Ungaris partiti fuerant, ut cum ab una parte ipsi irrupissent, ab altera illi Castrum oppugnarent; verum Ungaris omnino ab oppugnatione cessantibus, Cosaci qui neq ipsi in oppugnationibus multum versati essent primum non paucis interfectis vulneratisq reiecti fuerunt. Deinde Sendziaco cum præsidiariis erumpente, profligati se receperunt. Præfecerat Cohorti suæ, quam habebat ex Ungaris Aaron Rosvanum quendam, qui Matre Valacha, Patre ex eo genere hominum quos Ciganos vulgo vocant, natus, pro gregario primum Milite inter Pedites meruerat, postea a Stephano Rege virtutis causa ad Ordinem perductus fuerat. Hic ab oppugnatione Tehiniensi reiectus cum militem omnem, ut qui Hungaricæ Nationis videretur esse in potestatem haberet. Aaronem a quo ad

Præfecturam Cohortis

Præfecturam Cohortis provectus fuerat, cuius Sacramentum dixerat, nihilq; tale suscipientem in vincula coniicit cumq; Uxore et Liberis sub custodiam in Transilvaniam mittit, ipse gaza supellectilibusq; omni direpta a provincialibusq; ac mercatoribus nonnullis etiam Polonicis, quanta poterat pecunia maxima per quadam coacta, provinciales reluctantes quidem sed tamen metu musitantes, in verba Principis Transilvani ac sua adigit. Apud Turcas interim qui novus Princeps hoc anno successisset, non visum Bassis ut Imperator ipse in expeditionem iret. Illi totum negotium susceperè, maxime autem in tres Provincias, quæ ab eorum Imperio defecerunt. Transilvaniam et utramq; Valachiam impetus suos dirigebant. Gravis inter primarios duos Bassas Sinanum et Ievatum æmulatio erat. Sinan plusinvidia et incommodis Exercitus diuturnitate expeditionis, et hiemis iniuriis non parum attriti, accesserat, quam gloria et Tauvino capto: quam invidia simul ætate eius quam destituere cum viderentur. Adversarij eius ad opprimendum eum abusi, ut Ievati Imperium traderetur ipse ab Aula relegatus deportaretur effecere. A Ievate manus aliqua Turcarum cum Iuncula eius qui Valachiæ quondam præfuerat filio ad occupandam Moldaviam missa, cum magis pristinæ Imperij reverentia, quam numero, et viribus Provinciam obtenturos se existimarent, a Moldavis cæsa profligataq; fuit. Pontem deinde supra Danubium ad Rusticum cum magno opere moliretur, is quoq; a Moldavis interclusus, aliquotq; in opere milites interfecti fuere. Incommoda ea Synanæ factioni, et Ievatem criminandi, et Synanum in pristinam authoritatem apud Principem restituendi locum fecere. Ievate igitur tum deiecto, atq; ut fama tum ferebat in fuga interfecto, Sinanus rursum Imperio Præfectus. Hic omnibus Copiis Danubium traductis, Moldaviam quæ prima furori eius occurrit ferro igniq; tota pervastata, Transilvaniam iamspectabat. Erat cum Michaele Albertus Uivat veteranus Præfectus, is impares plane viribus frustra cum hoste se congressuros intelligens, et ipse cum iis qui circa se habebat recepit, et Michaeli ut in penitiores montes furori hostis se subduceret, author erat. Valachus quidã, Præfectus dolore fortunarum suarum amissarum ad omnium rerum desperationem adactus, manum rusticorum quantam maximam cogere poterat, inter silvas per quas venturus erat Synanus abdidit: Illos cum totos Turcæ cinxissent, ad unum omnes cecidere. Iam ante haud multi post Azonem captum, et Transilvani Principis literas ad Zamoscium

dederant quibus

dederant quibus titulos Valachiæ præscribebat, suiq Juris Provincias eas factas significabat: quodq vicinum Exercitum illi cognovisset, ne quid damni a nostris ei daretur pro necessitudine mutua petebat, ut quem in Provinciam eam miserat Gasparum Cornissum hominem suum, iis de rebus ad Zamoscium ablegarat. Responderat illi Zamoscius non sui sed Regij arbitrij atq Ordinum id esse, se Ministrum esse. Ad Regem igitur his de rebus referret, commode tamen facturum suis se, si non solum aliis de rebus, sed de hoc etiam consilio suo obtinendarum, et tuendarum istarum Provinciarum in proximis Comitiis cum Rege communicaret. Rosvanus autem frequentissimas cum literas, tum Nuntios mittere non desinebat, quibus et de Adventu Synani nuntiabat, et opem petebat, quodq de rebus, maxime autem de periculo finium Regni, cum diligenter Zamoscius ad Regem retulisset. In eam sentententiam mandatum ei a Rege fuerat, ex tempore consilium caperet cum Rosvano, qui per proditionem iterum suam cæpisset, nihil commune haberet. Plane in magna cura omnes esse: non modo enim Synananum cum Exercitu iam in Moldavia esse, et prima Oppida munire magnopere constabat, verum etiam Tartari magno numero venire, nuntiabantur. In Valachia nihil omnino virium erat quod roboris penes Rosvanum erat, amplius 900. Pedites Ungari erant. Valachi et per se infirmi erant, ut ex quibus partim superioribus bellis Turcicis, partim Principum suorum crudelitate hoc tempore 15000. Patrum familias relicta essent, inter quos tamen ipsos Equestris Ordinis seu Boiari ut ipsi vocant pauci omnino. Rusticanæ Plebis maxima Copia est, et pars summa. Tum conscientia et suarum et hostilium virium, militiam ultro detrectabant, in quam cum exquisitis aliquot exemplis in nonnullos editis, quibus vel manus vel nares prescideret, cogere Rosvanus eos vellet, reliqui sævitia eius absterristi eo magis obstinatiores manebant. Itaq et Nadybayko Valachus primariæ inter illos authoritatis, qui versus Tchiniam contra Turcas excubabat nullam in viribus Valachis amplius spem se habere significabat, famâ tantum Exercitus Polonici se tenebat. Similiter qui ad Danubium circa Galatiam itidem ex Valachis observabant, iam recesserat, Rosvanus autem ipse trepidare, auxilium opemq petitum missitare currus rebus præcisioribus onustos omniaq alia ad fugam parata habere. Ita Provincia non modo sine milite et Exercitu iusto, verum sine munimento ullo in prædam hosti relinqui iam videbatur. Quod solum autem Provinciæ eius Castrum erat reliquum Chocimum et 200. tantum Peditum præsidio tenebatur et a Camenecia duobus solum

miliaribus distabat

miliaribus distabat, ut si semel pedem in Provincia ea Turca posuisset. Non modo de Valachia, Provincia Nominis Christiani autum videretur, sed de Podolia Russiaq, praterquam enim quod moris Turcici est, ut in pace etiam exercendi, ditandiq militis causa excursiones liberas, ita in faderibus cum Vicinis capiunt plerisq, ut non modo loca non oppugnentur, non violatum ius fadus interpretentur. ut maxime a maleficio in finibus Regni abstinere vellent, ad necessitas tamen ipsa ad infestandum Regnu adductura eos videbatur. Quod enim in Provincia plane exhausta et vastata, nullus omnino commeatus reliquus erat, nullis aliis locis quam ex finibus Regni, et tam propinquis et fere intactis petere cum poterant. Semel autem per iniurias et excursiones animis irritatis, bello contracto nemini dubium esse potevat, quin perpetuum futurum id esset quo contra tam potentem hostem administrando neq sumptu sufficere Regnum posset, neq sine summo periculo, ab hac praesertim parte, qua omnis ad ipsam fere Cracoviam sedem Regni aperta, sineq ullis iustis munitionibus esset, id administrare. Qua cura cum alij etiam plerisq vicini Senatores, tum inprimis Joannes Demetrius, Soliovius Archiepiscopus Leopole praeter Zamoscium ad Regem etiam ipse diligentissime referebat. De Tartaris, cos adnuntiarunt illos Boristhenem iam transire, viaq quam nigram vulgo vocant, qua alias uti etiam fere solent venire, captivumq quendam a se instructum subordinatumq ad Zamoscium miserant. De quo cum quastio habita fuisset, apparuit et superiore anno iam captum fuisse et nisi qua a Cosacis mandata ei fuissent, nihil certi habere. Quod tamen certo in Valachia expectari videbantur, quo maiores contra eos vires haberet, Cosacos etiam in expeditionem cum Zamoscius invitabat, utq opem hac ea facilliorem ad veniam sibi viam apud Regem et Ordines sternerent, hortatus omnes fuerat. Illi partim movere se ei non audebant, partim stipendia flagitabant. Responsum magis de venia illis quam primum laborandum. Ita et ipsi remanserunt, et Zamoscius postea eos neglexit. Rex quemadmodum ostensum est, ita fere Zamoscio et Aliis Senatoribus, qui ad eum referebant respondebat, ut temporibus rem totam permitteret. Zamoscium anceps, deliberatio tenebat. Si infra fines Regni hostem cum non magno exercitu expectasset. praterquam quod Valachiam Turcici Turis futura videbat, perpetuumq Regno metum imperitum iri. Si quid etiam inter fines sibi exercituiq gravius accidisset ne non modo de exercitu illo actum esset

itu illo actum esset, verebatur. Sed nullo etiam alio Exercitu parato qui victo-
ri hosti opponi posset, ne Regis ac Regni ipsius, aut saltim Russiæ salus in
discrimen adduceretur. Si Valachiam cum Exercitu ingressus fuisset,
quod et fama maiora omnia faceret, et Exercitus nostri, quod equis ar-
mis non modo bene instructi, sed ornati fere essent, maiorem etiam re ipsa
numerum præseferre soleant, vel fama specie ipsa Exercitus aut retineri
aut retardari hostem posse, spem aliquam habebat: vel si in discrimen ali-
quod, res adducenda esset, minore cum periculo Regni, remotiore a finib
loco, quam in ipsis Regni visceribus tentari fortunam posse, statuebat. Ut ni-
hil aliud perficeretur, obiectum tamen corporum suorum, vel prohibitu-
ros a finibus hostem, vel retardaturos. Interim in omnes partes Consi-
lium hoc tutius futurum, metu aut saltim suspicione Exercitus Natio.
Progressus et Turcici et Tartarici Exercitus prohiberi posse. utilem spe-
ram, non modo Regno huic, verum Universæ Christianitati, quæ ab
hac parte tota, alio loco suas vires comungere posset, navan. arma enim
contra Turcam, cum quo aliqui pacem turbari nollent, sed contra Tarta-
ros sumpta visum iri. Quod primum autem esset, cum de Valachia
tum ipso bello Turcico Regi Regnoq huic, tum Christianitati Univer-
sæ, integra nihilominus omnia futura, cum interim nisi ipse Vala-
chiam ingrederetur, Rossanum et Valachos imperium Tartarorumma-
xime cum Turcis coniunctorum minime sustentuvos constaret, et non
modo suas vires Christianos distracturos, verum vel in hoc Regnum
etiam hostem attracturos, et quo minus communibus viribus contra
Turcam quid aliquid deinde a Rege possit futurum, sem el etiam in
Provinciam Valachia redacta, Turcisq in eam Coloniam introducti
quem esse qui non perpetuis in finibus hisce nobis habendum vide-
ret. Nec alio loco nisi illis submotis, bellum administrare posse
Confirmaverunt in ea etiam sententia Zamoscium Summi Ponti-
ficis Nuntij Malaspina, litera, quibus quod Chocimum, neq ipsum
firmum, neq firmo præsidio munitum esset, si ipse id occupasset,
firmasset, ne Sanctissimo quidem Domino futurum ingratum si-
gnificabat. Hæc igitur de re cum consilium habuisset, ac non mo
do milites, sed vicinos etiam Senatores, quorum copiam habere po-
terat, inprimis autem Solicovium Archiepiscopum Leopolien.
Paulum Volovicium Episcopum Camenecensem Nicolaum Herbor-
tum Palat: Russiæ adhibuisset, cum iis quæ supra commemorata sunt
demonstratis, tum Regio etiam mandato prolato, vicit sententia

ea quæ alcam

ea quæ aleam iaciendum statuebat. In eodem consilio statutum, ut ad Synanum literæ darentur, quibus ne fines Valachiæ ingrederetur, ei denuntiaretur, scriptæ Aliorum Senatorum nomine fuerunt, qui præter Zamosciū in Exercitu erant. Ostensum quam nefas inter Domum Ottomaniam et Reges Poloniæ amicitia fuerit, inter aliquot etiam iniurias Regno illatas, diligentissime tamen in hunc diem conservata ei; ea prudentia et authoritate, qua esset, ipsum quoq studere debere, ita autem tutaturum, si litium atq iniuriarum causa omnem tollat. Eam sententiam pactorum esse, ut in formam Provinciæ redigi Valachia non possit, sed Valachia generis sui Principem habere debeat, prudentissime a maioribus comparatum fuisse, ut inter utriusq Principis ditiones Valachus Christiani nominis Palatinus interiectus esset, ex vicinitate ut plurimum iniurias oriri, iniuriis amicitiam tolli, raroq vicinitatem talem pacis et Concordiæ patientem esse. Rosvano etiam, qui sub id tempus ipse quoq Nuntium apud Zamoscium habebat, ex eorundem Senatorum authoritate nuntiatum contra Tartaros in fines Valachiæ se ingressurum, ne quē admodum superiore anno inde in Poloniam erumperent: cum Turcis pacē rescindere non sui arbitrij esse, vires suas ipse secum metiretur, si ita paratus esset, ut contra opes Turcicas tueri Provinciam posset, nihil prius faceret, sin secus ne et se et Provinciam perditum iret, sed potius cum Aliis Christianis, qui aperte bellum cum Turca gererēt vires suas coniungerent. Rebus omnibus ad iter comparatis 27 Aug. qui Idem Dominicus erat Zamoscius cum parte Exercitus Tyram, nunc Niestrum vulgo dictum, qui Valachiā a Polonia dividit, et ipso vado traicit et reliquum Exercitum quem secum habebat aliis duobus, vadio traduxit. Quod raro alias accidere solet ad eam humilitatem flumen pervenerat, et vado etiam transire posset. Dici enim non potest, quanta non modo alacritas in traiciendo, sed lætitia apprehensæ Valachiæ, in Exercitu fuerit, partim ingressum in novam Provinciam sibi gratulantium, paucis faustis omnibus institutum prosequentium. Zamoscium triduo post Stanislaus Zolkievius Castell. Leopol. Campestris Præfectus cū reliqua parte Copiarum, cui præerat subsecutus, eodem die quo traiecit Zolkievius, martis id erat, proximus post diem Dominicum, quo Zamoscius transmiserat. Rosvanus Uxore, omnibusq rebus quas compilarat, Transilvaniam versus antea præmissis, ipse etiam mox movit. Cumq Michaele Moldaviæ Palatino suppetias laturum se ire, ex itinere Zamoscio scripsisset, recta tamen versus fines Transilvaniæ se recepit. Reliquum Chocimi præsidium Ungaricum 200. peditum erat. Id in ea vicinitate finium Polonicorum, vix iactū

cum lapidis a finibq

eum lapidis a finibus Castrum id distant, non modo Cameneciam, verũ in vicinam et Podoliam atq; Russiam allicere Turcas poterat, sustinere impetũ eorũ non poterat. Cum Provinciales discessu Rosvani cognito, partim iniuriis sæviti: âq; eius irritati, partim metu Turcici Imperij addicti, concursu facto, ut præsidium quoq; excederet nimis et obsidione adegerunt, dataq; fide salvos ad Transilvaniæ fines perduxerunt. Itaq; 5to die post ingressum Exercitus nostri quod reliquum erat Transilvanorũ excessit, vacuãq; Provinciam reliquit. Certatim inde a Valachis ad Zamoscium concursum partim in fide Regis Regniq; se tradentibus, partim Palatinũ petentibus. Ostendere illis Zamoscius, non sui sed Regij arbitrii, id esse, ut autem Commeatu interim Exercitum iuvarent postulare. Demonstrare illi, ne unum quidem sine certo Imperio expediri posse, Ambiebat Principatũ Græcus quidam, qui Filiam Alexandri Bohdani eius, qui ad Sigis: Aug: se contulerat sororem Germanam in Matrimonio habebat. Provinciales ab aliquot iam sæculis ea experti ludibria fortunæ, pertæsi, tum Tyrannorum tum maxime externi Imperij erant. Primum Mathias Rex cum ob æmulationes Casimiri Regis Valachiam a Polonia abstraxerat, atq; in suam tutelam recepisset. Interimq; quo et magis Poloniam turbare, et Austriæ in qua Viennam tum obsidebat gravior esse posset, pacem cum Turca fecisset, Kiliam Tchinum Bilogrodum quæ in ora maritima Constantinopolim versus, Valachiæ præsidia erant, fœdere non comprehenderat. Cuius rei omnis culpa, et si in negligentia Scribæ, qui fœderi præbendo præfuerat, postea contulisset, et præsidia tamen illa in potestate Turcarum manserunt, et Provincia munimentis istis contra Turcas exarmata, iam ab eo tẽpore obnoxia, et tributaria illis esse cœpit. Regibus Poloniæ ius suum in pace Ottomanis renovanda, magis verbo excipientibus, quã contra, tam potentes Tyrannos reffurpantibus. Ad Alexandrum tamen usq; filiumq; eius Bohdanum, quasi certæ stirpis Principes, illis præfuerunt, post eos ut quisq; genus Principum Valachiæ ementitus quam maximum tributum Turcis obtulisset, ita Provinciæ præfui, ut quoties collibuisset rursum dejici. Qui nuper adeo Aaron Provinciæ præfuerat, incerti generis homo, ex Agasone in eum locum provectus fuerat. Cumq; ipse extrema pars Servitij Turcici esset, multo graviore tamen servitute Provinciales opprimebat. Quæ cum ita Provinciam a tot sæculis exausissent, ut vix ossibus hæreret sui generis et Corporis aliquem mallebat. Erant cum Zamoscio duo Indigenæ Valachi, unus Lucas Stroiszo, alter Hieremias Mohila, uterq; Petrum, qui aliquot ante annis metu Turcæ in Cæsareas ditiones

profugerat. Ille Quæstor

profugerat. Ille Quæstor hic Marschalcus fuerat, Petrumq in Poloniam secuti ipsum relinquentem Imperium. Quodq cum eo loco apud Petrum essent, non pauca Regi Regnoq officia præstitissent, ex omnium Ordinum authoritate ius Nobilitatis Poloniæ in Comitiis datum iis fuerat. Hieremias vero non modo cognationibus et affinitatibus, verum possessione etiam primus inter Valachos erat. Cum igitur cum Provinciales ipsi maxime peterent, tutius visum fuit in Palatinatu collocare. Constitutis hisce potissimum conditionibus fuit. Primum ut ipse ad Regem mitteret, beneficiumq id peteret. Si Rex ratum haberet, inprimis penes Græci ritus Catholica quoq Romana Religio ut in Provincia propagaretur. Si societas cum Principibus Christianis, bellumq cum Turcis succederet, agro aliquo, quem privatum ei Rex assignaret, contentus esset. Provincia ipsa Regni esset, ipseq nullo alio iure, quam quo in Polonia Palatini Nobilitati præsunt præesset. Unoq verbo et Provinciam, et se omniaq Regis potestati permitteret. Si pax cum Turca confirmaretur, aliterq convenire non posset. Provinciæ quidem ea formula maneret, quæ antea fuisset, maiestatem nihilominus Regis et Regni coleret, fidemq ei præstaret. In hasce Conditiones iuramentum ab eo præstitum, Legatiq sine mora ad Regem missi. A Rege ad Comitia dilatus fuit. Venerat Chocimum a Principe Transilvaniæ Ambrosius Vas quidam.

Hic cum a Valachis eo tempore quo ad præsidium Chocimense expellendum concurrerat, odio crudelitatis Rosvanianæ, ipse quoq arreptus ad Zamoscium, ad quem literas haberet provocasset, sub id tempus adductus Chocimo fuit. Summa literarum Transilvanicarum hæc erat, ut cũ Moldaviam sui Iuris factam antehac significasset, non modo a Provincia ea Exercitus, hominesq Regij abstinerent, verum potius necessitate id postulante, ope et auxilio suis adesset. Synanum Bassam, qui Ferrato Bassa per captivos Constantinopolim adducto in locum eius, suffectus fuisset, cum Copiis non exiguis haud ita pridem ad Danubium venisse ibidem pontibus extruendis occupatum, occasionem utriusq Valachiæ occupandæ captare. Exercitum etiam Tartarorum numerosissimum Boristhenem iam traiecisse afferri. Verendum ut sit, ne ex composito Tartari ab una parte Moldaviam, Synanus traiecto Danubio ex altera parte Valachiã eodem tempore adoriantur, viresq suas inde coniunctas faciant. Itaq petere ut noster Exercitus Tartaro opponeretur. Respondit Zamoscius cum Turcis versus Galatiam, Valachiæ Oppidum Danubium transmittere, et Tartarorum omnes Copias ex altera parte huc adventare, et iam

ad Białogrodum Cha:

ad Białogrodum Chanum esse. Tum Rosvanus, tum Nadybayko Valachus, qui Tartaros ibi observasset, nuntiassent, qui eadem fere illius literis quoq confirmaventur. Contra Tartaros potissimum qui superiore anno etiam illac in Regnum irrupissent Valachiam se ingressum, quam primum Niestrum transmisisset Rosvanum Iassio movisse, utraq Provincia excessisse. Valachos mox ab eo secessionem fecisse, præsidiarios Chocimi obsedisse, maxime sævitiam eius accusare, qui cum Aaronem cæpisset multos negasset bonis omnibus excusset, intollerabilia tributa indixisset, multos manibus naribus, aliisq membris truncasset quam ob causam ne in Exercitum quidem cogere eos potuisset, cum vitam reliquasq spes suas latebris, quam fidei eius committere mallent. Itaq alium Palatinum ipsos sibi elegisse, Legatosq ideo ad Regem iam designasse, quem in Statum re adducta, facile ipsum indicare posse, nihil minus quam suæ potestatis, sed cum Rege et Ordinibus de ea agendum, Rosvani quidem præsidium impetum Tartarorum non laturum fuisse, ac multo minus cum Turcis coniunctorum. Iacendum autem id nisi Exercitum promovisset, in tanta Chocimi cum vicinitate ad Podoliæ fines deferri potuisset. Inde cum et Turcas et Tartaros expectandos sibi sciret, in primis de loco Castris idoneo capiendo intentus, inter continentem Prussi et Iassi fluminum, more Polonico curribus et impedimentis quam maxime poterat iis communitis Castra ponit, ita ut non modo duorum fluminum obiecta Castra ipsa tutiora essent, verum Commeatus etiam facilius subvehi illis posset. Ipse privato habitu incognitus Iassium accessit, cum loci cognoscendi causa, tum an muniri possit, quo minore milite teneretur Provincia. Sedes Principum Valachiæ cum Szocavia pulsus fuisset. Ab Alexandro primum quod a Despota Turcicis auxiliis Szocava pulsus fuisset, postea restituto tanquam infaustum locum eum detestante Iassium translata fuerat. Oppidumq ædificiis aliquot cum publicis tum privatis exornatum. Oppidum ipsum quemadmodum ostensum est a Cosacis nuper exustum, incendiisq ac ruinis plane deformatum fuerat Regia quæ ex muro erat relicta fuit, tum templa alia tria circiter ritus Græci, Armenorum unum ex lapide omnia, Catholicum ex materia unum. Super omnia balneum Asiatici operis ex lapide pro captu loci satis elegans natura loci non tam inepta ad muniendum vita quam magno sumptu et opere egere, quæ in Provincia rebus omnibus exhausta et ad extremam egestatem redacta utraq difficilia essent, Iassium caput Provinciæ publicæ

vinciæ publicè Jeremias ingressus ibidem ab Episcopo ritus Græci inaugu-
ratus fuit. Aliquot ei turmas Equitum, qui honoris causa eum deduce-
rent, Zamoscius attribuerat. Ad ingressum eius totius fere Provinciæ
reliquus populus, & latebris in quas se abdiderat progressus, racemosq; uvarũ
et manipulos frumenti, cuius alioquin Provincia satis ferax est more suo
in eum spargentes, faustis acclamationibus Imperium eius prosequebant.
Descendit ad Templum maius quod sub ipsa Regia est, ubi Vladicam
aliosq; Sacerdotes ritus sui cum Crucibus ornamentisq; sacris obvios ha-
buit. Templum ingressus, a Vladica in adytum, in quod ritu ipsorum nul-
li, præterquam ipsi Vladicæ ingredi fas, solus introductus, postea inse-
de Principum quæ in templo est, publicè collocatus fuit, omnibus summa
lætitia ingressum eum illis celebrantibus, mortuus Amurates Princeps
Turcarum fuerat. In locum eius Mahmet aliquot fratribus Principibusq;
Bassarum interfectis, partimq; ferro, partim veneno neutris suffectus.
Eodemq; Anno 1595. 9. Junij. qui dies Veneris erat hora meridiana.
Vladislaus Princeps magna spes Regni huius Cracoviæ in Suburba-
no Palatino Lobsoviæ natus fuit. Festivitates die 9. Mensis Julij per
Universum Regnum magno habitæ fuere, Baptismo sequenti die Do-
minico initiatus. Reginaq; Anna Senior Varsaviam ad eum venit ce-
lebravitq;. Jam antequam primum ingressus Valachiam Zamesciq
fuerat, cum ad Reges tum ad Senatores plerosq; in Poloniam literas
dederat, quibus de Consilio suo certiores eos faceret, et quo in statu res
essent significarat. Varie res accepta. Alij factum ut plenum periculi
omnino improbare. Inprimis Archiepiscopus Gnesn. non modo senten-
tiam suam, sed Conventum etiam quorundam Majoris Poloniæ postu-
lata hac de re ad Regem deferre, novi maliq; exempli rem esse, sine
authoritate Comitiorum Belli pacisq; arbitrium primatim quenqm
sibi sumere, ing. fœderatam Provinciam cum Exercitu ingredi, postu-
lare, ut Exercitus quam primum revocaretur. de pace autem reno-
vanda legatio nulla mora interposita, ad Turcam mitteretur. Non
deesse alij qui pristinarum partium studio periculo illi quo maxime ex-
plicaturum se se eum existimabant, obiectum eum ultro lætaventus, lite-
ris etiam ad exteros missis, iactare non dubitarent, eo tandem progres-
sum, ut auxiliis qua frustra imploravet, nullis ei allatis, nunquam re-
cepturus se se esset, ne ipsa quidem Aula omnes Consilio huic favere. Cumq;
sub idem tempus Maior filia Reginæ Archiducissa Austriæ ab alterius

Filia Catharina cum

Filiæ Catharinæ cum Principe Transilvaniæ nuptiis ad Regem divertisset, animum materno affectu sua sponte sollicitum, non nulli ultro etiam tentare, et cum per ipsam, tum per illam Reginam succedere conabantur. Plerisq; tamen eventum fere expectantibus, atq; ut casura res esset, vel probaturis eam, vel damnaturis solus Rex factum non improbabat, in omnes tamen partes magna cautione opus esse ostendebat, ne vel cum Turca Regnum committeretur, vel domi nonnullis turbandi causa præberetur, cui ut a Provincia ea abstineretur, plerisq; Senatoribus visum fuisset. In præsentia duo maxime præcipere. In primis ne pax cum Turca aliqua in parte turbaretur, cum in desperatione fere societas cum Principibus Christianis, cum præterea domi etiam tot essent, qui partim urgerent legationem eam, partim tributa recusarent, turbarentq; In eo iam esset ut Legatum ad Turcam mitteret, tum ne flos ipse militiæ manifesto alicui periculo minus necessario obiceretur, simul ad Senatores relaturum se ea de re scribat, interim quod maxime re et dignitate publica esset, statuere, facere eum debere. Dum hæc aguntur Synan Bassa Michaele ex Moldavia eiecto artificibus omnis generis adductis, non modo Buhorestum Caput Provinciæ sed Tarchonestum etiam magno opere munire, cum ab exploratoribus, tam a Moldavis ipsis nuntiabatur. Ad ipsum autem Danubium Saban Bassa Aegypti, qui cum triremibus aliquot missus fuerat, Bralecum similiter muniebat. Nihil autem Zamoscius vereri quam cum Tartarorum etiam adventus expectaretur, ne si Tartari cum Turcis se coniunxissent, non modo procellam illam tam parvis Copiis sustinere non posset verum in Provincia etiam ab hoste munita, et in qua ob maris ipsiusq; Imperij Turcici vicinitatem omnia hosti suppeterent, sibi tam longe a finibus Regni progresso sine certa sede, sineq; ullis munimentis omnia deessent difficilior belli administratio accederet, Tartarus in Borysthenem transgrederetur, non tam deliberabat, quam cum et Synano diligenter accerseretur, et non modo Exercitum Polonicum, sed cum etiam Zamoscium in Valachia esse cognovisset et maiores Copias ex Mahaiensibus usq; hordis contrahendas sibi existimabat, dum illas expectat tardabat. In quam Sententiam a Senatoribus qui ad Castra convenerant cum ad Synanum Bassam, tum ad Sendziacum Tchinensem literæ datæ fuerint supra ostensum est. Bassa dum Constantinopoli quo confestim literas miserat responsum expectat, rescripsit. Sendziacus

primum quod interpretis

primum quod interpretis qui literas ei legeret facultatem se non habere diceret, ad literas quidem ipsas nihil rescripsit, omnia tamen peccata. et policeri se et expectare. Postea aliquoties Nuntiis cum ad illum a Valacho, tum ab ipso ad Valachum atq; ipsum etiam Zamosium ultro citroq; missis, ut Principatus Hieremiæ confirmaretur, non modo omnem operam se daturum, sed bonam etiam spem habere se ostendere. Cum Chamo tamen maxime ea de re agendum esse, cuius fere potestati Provincia ea et pars ista belli a Soltano credita esset. Ultra Sendziacum Saban Bassa, cum iam ante Petri Palatini temporibus Hieremiam noviset, hominemq; ad eam rem idoneum utriq; notum. Romanum Valachum nactq fuisset, cum per illum tum per literas ipse quoq; Hieremiam confirmabat, ut Principatus ille ei confirmaretur cum apud Sultanum tum apud Synanum, tanquam supremum Bassam authoritatem suam interposituru pollicabatur, a Chamo tamen ut caveret, utq; aliqua ratione eum placaret, monebat. Superioribus aliquot ad Sendziacum literis quas Senatores nonnulli ultro citroq; ad illum deferant, Zamosius non subscripserat. Id cum suspectum Sendziacus esse Minister eius Valacha dixisset, tandem aliis literis quibus Senatores illi respondebant, ipse quoq; subscripsit. Simulatio hæc tam diu mansit quo ad Chamum omnibus rebus instructum adventare constabat. Cuius adventu cognito, literis ad Zamosium per te. iam Bassam Valachia se ferre. Quod Imperium Provincia eius ab Imper: Turcarum sibi commissum esset, ut de Provincia et ipse decederet, et Hieremiam deduceret, postulare de Chamo autem ostendere quod aliquot annos donativa e Polonia ei soluta non essent, ipsum repetitu ea adventare, in Poloniaq; hiemare constituisse. Præter illas edicta publice Provincialibus proponere, quibus vita fortunarumq; omniu periculo proposito, ad Hieremiam deserendum Turcicumq; Imperiu eos hortabatur, hominesq; ad possessionem Oppidorum aliorum locoru accipiendam passim dimittebat, et quibus duo ab ipsis Oppidanis capti, Zamosiuq; delitti fuerunt. Cum primum Valachiam Zamosius ingressus fuerat, antequam de adventu Tartarorum certi aliquid constaret, Cosaci præda spe inducti, ad fines Valachia cum ante invitati detrectassent ultro tum accessuant, Zamosius quod etiam præda tantum segui eos intelligeret, et mandatum a Rege ei esset, ut in omnibus rebus ita moderatus

bus rebus ita moderaretur ne pacem cum Turcis turbaret. Quod Tehiniam nuper partim diripuisse, partim obsedisse eos constaret, ne si Exercitu reciperentur publica authoritate factum eorum comprobari apud Turcas existimaretur, pro hostibus se eos habituros, si progrederentur, eis denuntiare. Ita reiecti cum de Adventu Tartarorum ipsi antea Nuntios sparsissent, Boristhene tamen relicto versus Szarogrodum Oppidum a Zamoscio contra fines Turcicos constitutum se receperunt oraq ea fere pervastata per Podoliam et Volhiniam latrociniis grassari. Ad Assangorodum quem transitu Boristhenis observarent, unæ solæ Braclaviensium Excubiæ erant, quibus facile a Tartaro reiectis, partem Exercitus ad Assanhorodum partim ad Bilogrodum, alium aliis locis Boristhenem, Nestrum ad Tehiniam traiecit. Quod magna æstatis parte Synanus eos expectasset, iamq vertente Autumno miles Turcicus eodem quo superiore anno in Ungaria ab iniuriis àëris maxime incommoda acceperat, metuens ægerrime sub pellibus contineri se pateretur, ut quam primum secum se coniungerent, quo societatis viribus Transilvaniam ingrederetur, diligentissime eum urgebat. Rescripserat illi Chamus prius Valachiam fidei suæ ab Imperatore commissam, se constituturum. Zamosciumq quem dono Imperatori duceret captum illi adducturum. Ita adventu eius desperato, cum et a milite urgeretur Georgium atq inde hyberna Exercitum reduxit. Sendsiacus cum parte Exercitus Turcici ad Bikium cum Tartaris se coniunxit. Idem et Sororis Filius Chami erat, et Sororem eius Germanam amitam suam instituto Turcarum, minus Iura sanguinis reverentium in matrimonio habebat. Ita autem ab Imper. Turcarum comparatum inter eos fuerat, ut Tehiniam, Uciliam, Silistriam, maritimamq oram omnem Valachiæ Tartarus seu Filius eius possideret; reliquum quæ Poloniam spectaret Sendsiacus per Bassam administraret. Quam primum de Adventu eius Zamoscius cognovisset, Castra quæ inter duo flumina, Brutum et Iassum hucusq habuerat, per pontem, qui in militari via, quæ a Iasso ducit, erat, in alteram Pruti ripam, quà Tartarus erat, traduxit. Patentissimaq ab ea parte planicies est. Quod autem Prutus ambitu suo angulum quasi quendà faciat, duo fere latera obiectu suo tuta præstat, quatuorq portis

quibus singuli cum

quibus singuli cum præsidio Præfecti distincti. Simul vero cum per pontem, tũ flumine commeatus facilius pervenire ad Exercitum poterat. Cum primum de Adventu Chami fama allata fuisset, Georgium Ulanicium cum aliquot Exploratoribus Zamoscius miserat, qui et de Adventu et de Copiis eius certi aliquid afferent, qui cum in Turcicos exploratores, qui eadem de causa progressi fuerant, numero fere pares incidissent, velitareq; cum illis cœpissent. Turcæ in causam quandam rusticam compulsi quod explorandi causa venisse eos scirent, vix audito ante hac exemplo, ut ultro illis captivum darent, pacti, sorte missa in quem ea ceciderat dediderunt, quo deinde facta pace dimisso, in reliquos capitali supplicio animadversum fuisse cognitum fuit. Chamus ipso captivo ad Zamoscium misso, ut ad diem proximum Jovis summo mane certo se expectaret, ei denuntiarat. Postquam nihil certius quam pugnandum esse constabat. Zamoscius militari consilio omnium Præfectorum et plerorumq; Contubernalium habito, cum maxime de tempore rationeq; pugnæ retulisset, ne primo statim die priusquam et virium hostis periculum factum esset, et nostrorum animi confirmati, copia pugnæ fieret, convenit. Sub Castra tandem quemadmodum denuntiarat, successit die Jovis mane omnem barbariem Scythicam secum trahens. Sub adventantis iam ad Castra famam Ulanicium cum turma Equitum Zamoscius velitatum miserat, ex cuius turma cum Jarocius quidam captus a Tartaris fuisset, quod in consilio ipse adesset, ex eo etiam prælio rem Zamoscium commissurum cognoverat, neq; enim die primo pugnaturũ. Subibant Castra non modo agminibus diversis, sed ipsi etiam et singuli sparsi qui eorum pugnandi mos est. Nostri quemadmodum constitutum fuerat, non ad iustam pugnam, sed suas hostiumq; vires, atq; animos periclitandos emissi, pari ratione sparsi, et ipsi cum illis pugnabant, ita ut diversis locis aliis singuli cum singulis, alij plures inter se congrederentur. Habebat Sendsiacus ad 500. Janczaros secum, hi sclopetis maxime rem gerebant, quodq; longissimis uterentur, ad ipsa fere Castra pertingebant. Cum ante portam unam Castrorum Zamoscius ipse in equo curreret, forte evenit, ut sub ipso equus ex sclopeto vulneraretur. Cum omnibus tamen locis, nostri superiores essent, multiq; ex Tartaris atq; in iis Insigniores aliquot Aulici Czarij passim caderent, plures vulneraventur. Fratrem Fedet Chereium ab inferiore parte fluminis Pruti, cum duobus confertissimis aciebus misit. Processere contra eos aliquot

re contra eos aliquot nostræ turmæ. Chamus post ipse aliquot acies ab altera parte promovebat, ut a latere in nostros invecti, in Prutum eos deturbarent. Et si pugnandi Copiam eo die non facturus Zamoscius erat, ad omnia tamen belli subita Universum in Castris Exercitum instructum habebat. Itaq cum contra ea agmina, quæ sub Chamo veniebant, tribus Castrorum portis turmas aliquot emisisset, quæ in illorum latera itidem converterentur gradum Tartari primum stitere. Fedet Chereius multis suorum amissis, trepide se recepit. Sendziacus autem significatione militari facta, colloquium petere. Missi visum quid vellet, Joannes Gulscius, Felix Herburt, et Temnik pro Interprete, qui ex Tartaris Petiorensibus Christianus factus, iam a Sigismundi Augusti temporibus Regni Poloniæ, in omnibus meruit, utilemq semper operam navavit. Cum colloqui cum Zamoscio Sendziacus peteret, quærere iussu Zamoscij Herburt, quod omnibus promissis antea fere fefellisset, quam fidem colloquij, aut conditionem esse posse. Ille cum et Principatu Hieremiæ confirmato Valachia pacaretur, laboraturum quidem se promisisse, obtinere autem non potuisse ostenderet. De adventu autem Chami deq Valachia sibi a Chamo attributa, iam ante ipsum significasse; tandem ne colloquium recusaretur, instare. Primum ut Herburtum pro obside ad Chamum deducto, sibi ipsi ad Zamoscium accedere; deinde vero, vel solius Herburti fide liceret petere. Ad Zamoscium reicitur. Tandem literas ipse ad Zamoscium ea de re misit, quod nox iam esset, eo die nihil ei responsum. Postridie summo mane Chanus cum Sendziaco, vel ut fiduciam sui ostenderet, vel etiam ut ipsi postea excusabant, pabuli inopia pressi, locum mutare cogerentur. Universum Exercitum præter Castra ducere. Nullum unquam maiorem Exercitum visum a se fuisse facile inter omnes qui in Exercitu nostro erant, constabat. Zamoscius quod et fraudem subesse veretur, et contra fidem petiti colloquij id fieri existimaret, quam creberrimis tormentorum ictibus prætergredientes infestabat. Maxime ne traiecto alicubi flumine, vel a tergo nostros adorirentur, vel Jassum hibernis occuparent, verebatur. Itaq in utramq rem intentus, partim si flumine transmisso circumvenire Castra vellent, quæ illis occurrerent paratos esse iusserat. Et si Jassium versus progressi fuissent, qui mox illud incenderent: tormentis quæ directa in illos

fuerunt aliquot periere

fuerunt aliquot periere. Sendziacus nihilominus in medium procedere colloquiumq; clamare. Missi iidem ad illum qui pridie. Ab utraq; parte expostulatū et a Sendziaco quod colloquio a se postulato, tormentis nihilominus petiti essent, et a nostris, quod conditione ab illis lata, cum integra omnia esse debuissent, Castra promovissent. Sendziacus colloquium iterum urgere. Anceps Zamoscium deliberatio tenebat, quod neq; se atq; Exercitum incolumi Valachia relinquere, vicinosq; Turcas accipere posse statuebat, neq; ut Turcæ maxime autem Chanus de Valachia decederet, Exercitumq; ex tam longinquis præsertim hordis accitum sine præda ex qua solum fere victitant magna cum infamia et ignonimia sua domum abduceret, nunquam in animum adducere poterat. Ab altera parte non pauca etiam illum urgebant. Primum enim cum patentissimi undiq; Campi essent, ut pugnam et belli decernendi arbitrium in hostis fere potestate futurum videret, qui quemadmodum quocunq; ei visum fuisset se proripere posset, ita nec propter eius celeritatem gravitatem suam miles noster ~~noster~~ eum assequi, nec in potentissimā planiciem ductus, cum tanta hostium multitudine ipse firmior quam numerosior commode rem gerere potuisset. Accedebant eo alia incommoda præter paucitatem eius, locus in quo res gerebatur, tam remotus a finibus nostris, in propinquo præsidia munimentaq; quo graviore casu recipere se se Exercitus posset; plane nulla Turcarum, qui Brachilovij erant, propinquitas, qui ab alia parte includere nostros potuissent. Ad extremum etiam inopia commeatus, qui in Provincia diversis Turcarum, Tartarorum, Cosacorumq; Exercitibus per tot annos vastata et absumpta erat, et multo maior postea expectabatur. Præter hæc et mandata Regia de pace cum Turca non turbanda, ex consilio Senatus ad se missa, Zamoscius recordabatur. Et non modo acta Conventuum quorundā verum legationes etiam ea de re ad Regem ex Conventibus missas, tum privatorum domi studia et partes. Ex quibus omnibus rebus et nihil temere committendum sibi videbat, quo per ipsum stetisse diceretur, quo minus pax Turcica rata maneret. Neq; si quid vel gravius Exercitui accidisset, vel longius progressus fuisset quidquam Reipublicæ adiumenti eo tempore sperandum intelligebat. Maxime verò

ne Provinciam cuius

ne Provinciam cuius salute Podoliæ fere ac Russiæ etiam salus con:
tineretur, in incerto statu relinqueretur, angebatur. Quemadmodum
Zamoscius in diversas curas hæc distrahebat. Ita Chanus omnino
iam desperavat. Quod non satis firmum Exercitum esse, et numero eti:
am maiorem, quam erat existimabat. Castra autem præter morē
illorum fossis et aggeribus munita videret. Neq; ipse magnam spem
potiundorum eorum habebat, et vulgus Tartarûm quod ad prælium
excursionesq; non oppugnationes exire solent. Cum Castellum id,
non Exercitum esse dicerent, oppugnationem vulgo recusabant.
Ut nisi Aulico suo milite Castrorum oppugnatione tentare se posse,
existimârat, quo conciso vel detrimento affecto, nervos virium po:
tentiæq; suæ incisos iri. non paucos etiam hesterno prælio amissos,
fame etiam, si ad deditionem eos perducere vellet, prius sibi tan:
to maiore cum Exercitu, in Provincia ab omni commeatu exhau:
sta parendum videbat. Cum autem ne a Turcis quidem qui eo
anni tempore ipsi iam missionem partim flagitabant, partim di:
labebantur, auxilij aliquid expectare posset, ne in Poloniam Exer:
citu tam firmo, in Valachia post se relicto, cum præsertim Poloniam
quoq; a Copiis non plane imparatam relictam esse, suspicaretur non
satis tutum ei videbatur. Itaq; cum ipsius quoq; non parum interesset,
ne in Provincia tam vicina, et qua maritima ora etiam eius a Cosa:
cis plerisq; incursari et mare ipsum infectum, haberi soleret, hostile a:
liquid relinqueret. Et Sendsiaco ut quibuscunq; conditionibus parē
componeret, mandaret. Et Sendsiacus instantissime colloquium postu:
labat. Datum ex consilij sententia colloquium, missisq; ad Chamum
pro Obsidibus Joannes Gulscius Tribunus Tremboulensis, Joannes
Zamoscius Excubitor Regni. Ad Zamoscium Sendsiacus ipse, primus:
q; Chami Consiliarius, summæq; apud eum authoritatis Achmet Æ
ga ad colloquium venere. Consilium Zamoscius ex iis, qui Senato:
rij Ordinis aut Magistratu aliquo in Exercitu erant habere solebat.
Erant autem hi fere Stanislaus Zolkievius Castellanus Leopolien:
sis, Militiæ Campestris Præfectus, Stanislaus Gulscius Castellanus
Haliciensis Præfectus

Haliciensis Præfectus Barensis, Joannes Drohovius Præfectus Premisliensis, et Referendarius Regni. Quod neq de exitu colloquij spem aliquã habebat, et mox soluto colloquio pugnæ Copiam facere constituerat. Zolkievijm omnem Exercitum sub signis instructum in Castris habere mandarat, reliquos ad colloquium adhibuit. Conditiones illis Zamoscius tulit, ut Sendziacus Bassam se abdicaret. Hieremias quem Provinciales sibi depoposcissent, Principatum obtineret. Exercitus Turcicus et Tartaricus. ea quâ venissent via, sine maleficio, se reciperent, triduoq adeo de finibus Valachiæ decederent. Dum Conditionibus hisce cum Sendziaco tractant. Achmet Chami Consiliarius Valachiæ tantum, nullam sui Principis mentionem fieri quæstus, quod ipsi etiam a Rege expectandum esset definiri necesse esse ostendere. Respondit ei Zamoscius, ex iis quæ in Regem atq Regnum ab illo proferta essent quo animo vicissim erga illum Rex esse deberet facile eum statuere secum posse. ut qui propter superiorum temporum iniurias, et ante cum Reveliam Rex irisset, in fines Regni incurrisset, et superiore anno similiter per Regni fines in Ungariam irrupisset. Unoq tempore præter fidem de pace ab Aula Turcica interpositam. Ille more eorum in Cosacos culpam conferre ostenderet. Zamoscius tantum abesse, ut cum Cosacis quidquam commune Regnum haberet, ut potius ipsi Cosaci gravissime intra fines Regni latrocinarentur, magisq Tartari illis favere viderentur. Qui cum Constantinus Dux Ostrogiæ Palatinus Kiioviensis manum aliquam Cosacorum non ita dudum profligasset, cecidissetq. Haud multo post Tartari ipsi ad Comitia illo profecto agros illius incursionibus vastassent. Tandem quærere sub quibus signis ad Tchiniam accesserunt, qui quemadmodum supra ostensum est a Chlopicio delata ad illos fuerat. Agnoscere hæc omnia ille tandem dicere quidem Chamo suo Principis in Valachia dandi, ipsius que adeo Provinciæ constituendæ potestatem a Principe Turcarum factam illum Sororis suæ Filium affinemq Sendziacum beneficio hoc afficere voluisse.

hoc afficere voluisse.
Ingratiam tamen Regis et Chanum et Sendziacum beneficio hoc decessuros. Hieremiamq in Principatu non turbaturos. Principem Turcicum ratum id etiam habiturum, vexilloq misso Principatum ei confirmaturum, spondere intra praescriptum praeterea diem Valachiam se excessuros neq quidquam omnino praeter commeatum sumpturos. Interim ut Zamoscius quoq cum iis, qui cum illo essent Regem veteribus iniuriis obliteratis, iis quibus superiores Reges amicitia cum illo coluissent conditionibus, ipsum quoq ei amicum futurum sponderet, postulare. Responsum nihil de aliena voluntate eorum praesertim in quorum potestate ipsi essent promittere se posse, intercessuros se ad Regem et Ordines polliceri. Legatus etiam quem de amicitia ad Regem Chamus missurus esset ut tuto ac honeste deduceretur se praestituros. Acceptae utrinq Conditiones hae. De captivis etiam ut expeditione ea capti essent utrinq redderentur convenit, utq scripto utrinq conditiones confirmarentur. Nihilominus omnes expectabant quam ut huiusmodi conditionibus discederetur.
Sed debetur hoc fatis seu pietati potius Sigismundi 3tij Regis ut et primus Regum Poloniae esset, a quo pacem Tartari Turcaeq peterent, primus pacis leges et eas quidem contra tot annorum possessionem illis daret. Primo Cham Tartariae et Dux Turcarum excedere Provincia iussi, dicto audientes, fuerant. Re eum in modum transacta, more militari, iis qui obsides aut in colloquio fuerunt utrinq munera data Zamoscius Sendziaco vestem sericam, Achmeti pateram inauratam dedit. Chamus postridie iis qui obsides apud eum fuerunt auratas vestes dono misit. Movit postridie summo mane. Noctem quae intercessit, et sequentes aliquot metu insidiarum, totus Exercitus insomne in armis egit. Misit inde postridie Zamoscius Joannem Herburtum ad eum cum scripto conditionum in quas convenerat. Simul ab Hieremia salutatum eum Legati ivere. Iam moverat iter, ut in itinere eum adirent. Herburtum satis benigne accepit, in Valachos invectus qui

lachos invectus, qui Exercitum Polonicum adduxissent, quem tamen ipsum equis conculcaturum se fuisse dicere, nisi fossæ et aggeres eũ defendissent. Apparuit pœnituisse eum asperioris sermonis. Cum enim postea mox ipse quoq; scriptum suum misisset, et de fide sua in servandis pactis prolixe multa pollicitum fuit, et reliquo sermone, si quid offensionis intercessisset mitigare conatus fuit. Sub idem tempus quo Tartari ad fines Valachiæ accessere Sigismundus Princeps Transilvaniæ Exercitu coacto in fines Moldaviæ quæ Synano Bassa occupata, æstate fuerat, ingressus fuit, iam supra ostensum est Exercitũ Turcicum propter anni tempus missionem acriter flagitavisse. Itaq; Synanus etiam cum eum continere diutius non posset in hibernaiã se receperat. Targovesti, Halij, Anatoliæ cum aliquot Turcarum millibus relictus in præsidio a Synano erat. Castro quod ligneum erat globis candentibus quibus Moschovitica pleraq; præsidia Stephanus Rex exusserat per Kirakam incenso, Præsidiarij cum ex Arce se eiecissent omnes fere concisi fuerant, Bassæq; insigniores capti, tormenta quoq; aliaq; impedimenta complura in potestatem venere. Buchorestum Turcæ ipsi cum exussissent deseruerunt. Simili fere eventu Guirgovium etiã captum. In reditu iam de Adventu Tartarorum obsessosq; ab illis Exercitu Polonico Nuntius allatus tanto terrore Exercitum Transilvanum complevit, ut cum fugæ potiusquam agminis spem domum se reciperet, multisq; in traiectu fluminum pontuumq; se ipsos implicavẽt, non pauci cæderentur, aut in fluvium præcipitati mergerentur. Satisq; constat nisi Exercitus Polonicus primo moratus Tartaros deinde de reditu cum illis, ea qua venissent via pactus fuisset. vel Transilvaniam ab omni fere milite vacuam antequam a Giurgovo Domum se recipere potuisset pervastare vel Exercitum Transilvanicum antequam domum pervenisset in ipso itinere circumfundere potuisse. Missus a Chamo Legatus simul ad Regem fuerat. Ei felicem Herburtum Zamoscius adiunxerat, qui et omnium rerum spectator, quomodo gesta quæq; essent renuntiarent, et ut Tartarus tuto ad Regem perveniret, curaret. Postulabat ut pax iis quibus sub superioribus Regibus fuerat conditioq;

confirmaretur. eadem

confirmaretur. Eadem de re Rex quoq; Legatum suum ad Chamum mitteret. Responsum prius cum Turca more Maiorum de pace constituendâ cum foederis Tartarus appendix esset, non satis aequo animo accepit. Ut qui cum Turcis non modo aequarent se iam gloriâ, verum etiam iis se praeferent, nihilominus dilatus. Praeterquam enim quod cum Turca prius constituendum esset, et Comitia etiam interim Rex habiturg esset, et quas conditiones foederis Principes Christiani proposituri essent, perspectum se existimabat. Etsi Valachia iam Tartarus excesserat, non dum tamen omni vel metu vel suspitione Armorum Scythicorum liberata videbatur. Chamus quidem ipse cum maiore exercitus parte Domum se receperat. Maior natu Frater Feder Chereius Salgam vulgo vocant quod et dignitate et successione proximum a Chamo nomen esse cum ℛ2000. in ulteriorem Danubij ripam Turcicae ditionis in hibernis erat, et quamvis in Transilvaniam et Hungariam maxime intentus esse videbatur, ut apud Barbaros omnia tamen infida erant. Accedebant huc Transilvanorum et ipsius maxime Rosvani in Valachiam minae, qui et Georgovana expeditionis successu elati, et impressionis Tartaricae metu liberati non satis habebant. Si Transilvania et Hungaria ab incursionibg Tartarorum intacta eo anno servata fuissent. Nisi Valachiae quaq; per fraudem et proditionem a Rosvano primo occupatae, deinde ultro desertae arma insidiaq; intentavent. Staq; cum et Hieremias ipse securitatis suae causa praesidium peteret, at vero Regnumetiam parte aliqua hybernorum et stipendiorum eloneare Polonia Zamoscius vellet. Aliquot turmis Equitum qui Hieremiae stipendiis moverent, apud illum reliquerat. Quibus per absentiam Zolkievij Praefecti Militiae Campestris Joannem Potockium Praefectum Camenecensem Valachiae vicinum praefecerat. Hic Stanislaum Hanscium Legatum habebat. Etsi frequentes minae Rosvani Transilvanorumq; ad illos deferebantur vix tamen inducere in animum poterant, ut tempore tum alienos non modo inter Christianos vicinos affines etiam Principes vi atq; armis turbare aliquid vellent. Staq;

et pauci omnino circa

et pauci omnino circa Hieremiam erant, et ipsi negligentius age-
bant; partim a signis aberant. Inter alios Potocius, cuius summa cu-
ra potestasq; partis eius Exercitus credita. Cum subito crebris Nunti-
is adfertur, Rosvanum summa celeritate recta cum Exercitu ad So-
caviam accedere. Clansius quem suo loco Copiis iis Socavia tum e-
rant, Potocius profecerat. Nuntiis ad Potocium et vicinas turmas dimis-
sis quo loco res esset, utq; quantum possent accelerarent, nuntiare.
Habebat Rosvanus quemadmodum a captivis cognitum fuit peditum
circiter 4000. partim veteranorum suorum quos ab Aarone abduxe-
rat, partim quos novis stipendiis adiunxerat, partim Siculorum
qui iussu Transilvani secuti cum fuerant. Equitum item a Tran-
silvano hastatorum circiter 2000 Potocius vix duabus ante pugnã
horis, cum summa celeritate contendisset accurrit. Quod autem Op-
pidum sine ullis munimentis apertum esset, neq; ob loci quem com-
plectebatur amplitudinem munire posset, ne duci quidem aut su-
stineri aliquamdiu hostis posset. Cum exiguum tamen omnino spa-
tium et de tota re consulendi et cognoscendi locum, aciemq; instru-
endi haberet, quæ ad concordiam pertinerent omnia experiunda pri-
us ratus. Mittit ad Rosvanum qui ut arma potius in infideles ~~pe-~~
~~tius~~ stringenda, a Christianis abstineat, eum hortetur, si quid
controversiæ sit duorum vicinorum affiniumq; Principum disceptа-
tioni potius permittat. Tanta victoriæ fiducia domo profecti fue-
rant, ut satis constet et ante prælium non modo victoriam de To-
lonis et Valachis nuntiasset, ad externos aliquot Principes eos dimi-
sisse verum alicubi supplicationes eam ob rem indictas habitasque
fuisse. Itaq; tantum aberat, ut legatione hac semoveri pateretur
ut potius multis in Regem gentemq; Polonicam, tum nominatim
Zamoscium opprobriis coniectis, iam irrideret, nullaq; mora inter-
posita agmen versus Socaviam, ad quam nostri constiterant, rape-
ret, aciem unam instruxerat ita ut in fronte 500. Equites essent, hos
ce peditum dena aliquot signa sequebantur, hos reliqui Equitatq;

Equitatum autem

Equitatum autem quod veli quum Peditum erat claudebat. Signa Transilvanica omnes fere praeseferebant maxime Equitatus vexillum, quo Imperium Valachiae Rosvano Princeps Transilvaniae confirmabat, prae caeteris ornatum expandebat. Altiore loco permontes ducebat, cum humiliore loco contra minores consistendum fuisset, quo fiebat ut eo magis etiam Exercitus eius in oculos nostrorum incurreret. Sinistrum latus curribus et impedimentis tegebat. Dextrum tam illorum quam Nostrorum valles quidam ad fossas usq iniustam longitudinem ab ea parte excurrebant. Nostrorum cum diversa in loca dispersi fuissent, neq in tanta celeritate tam cito convenire potuissent pauci admodum erant 1000. circiter Equites 400. Pedites. Quod quidem tantum Copiarum erat id in diversas acies, qua una re victoria stetit, dispartitum. Loco Velitum 100 circiter Valachi Equites ante aciem erant. Post hos frons duabus turmis, quarum unam Chanscius, alteram Zebrzydovius ducebant, attributa fuerunt. Sed partim commodioris loci capiendi causa, partim venti declinandi ad dextram aliquanto fluxerant, ita ut qui in sinistra ala erant Tvorbuncius et Mileuscius singulae turmae, anteriore aliquanto ante illos loco constiterint, hosce etiam Zahorovij turma, cum vallis prospectum eius eriperet, antecederet turma, una Sclopetariorum Porizij, cum sinistra ala etiam attributa ei esset. Hac mutatione aciei plane in ipsam frontem pervenit. In subsidiis ipsius Praefecti Camenecensis Potocij, Fratrisq eius Stephani, in sinistra autem parte tertij Fratris Jacobi singulae turmae erant. Joannis Drohovij Praefecti Premisliensis Sclopetariorum turma in media acie pro robore erat: circa illam Peditatus, quem Albertus Vitoslavius et Chlopicius ducebant. Ad sinistram circa Valbem de qua supra ostensum est, aliquot tormenta maiora Campestria collocata dextrum Rosvani latus petebant. Haec quod Cosacorum et Peditatus Valachici erat, curabant. Priusquam ad teli ictum perveniretur

bis in hostem tormen

bis in hostem tormenta emissa, ex quibus inter alios Valentinus Girge unus ex Præfectis Peditum interfectus, Postquam ad manus proventum Valachi mox prælio excessere. Zebrzidovius cum turma sua cum Christiana autem quod Chanscius penes Potocium curabat, Christophorus Brovicius a dextro latere in hostem invecti. Zebrzidovius strenue pugnans in facie et manu vulnus accepit, cumq impetum hostis, quo confertus erat, vix sustineret, Præfecti Camenecensis, et Fratris eius Stephani Potocij, turmæ subsidio iis venerãt, simul Sclopetarij Poriciani, a Vierzbovio turmæ Vicario in mediam eorum aciem inducti super Zebrzidovij turmam, a dextra Tvorzancij et Mitenscij singulæ turmæ, sub valle de qua dictum est constiterant, quæ cum ipsæ etiam progressæ fuissent ipsa hostium Castra inciderunt opinioneq celerius ea partim disiciebant, partim cœperant, Equitatus fuga quoq Peditum traxit. Cum Peditatu Rosvanus ipse erat, quod satis Equitatu suo et Castris a fronte tectum se existimaret. Interim a tergo Equitatus sui ad occupanda tormenta se convertit. Cum Rosvanus ipse complures sua manu interficeret, et reliquos ad pugnam incitaret, Valachi et Cosaci qui circa tormenta erant, fuga tormenta deseruerunt. Mox atq Equitatum cæsum, capta Castra vidit, ipse quoq re desperata cum peditatu in fugam se dedit. Droiovius Turmæ et peditatus propter dubia belli, eo quo constiterant loco retenti reliquæ turmæ omnes fere fugientem hostem secutæ. Rosvanum a peditatu in fuga ea distrahere, qui aliquot secum assumptis, sinistram versus a reliquo peditatu digressus in Pagum quendam evaserat. Ubi cum vestem et ipse, et qui cum eo erant mutasset, illi qui vestem præbuerãt, a vicinis territi, quod hostem tecto recepissent, cum deinde ut potius periculum nocte effugerent, eis persvasissent, domibus abditos conclusissent. Indictũ ipsi ultra fecerunt, iis qui ad persequendos ab Hieremia missi fuerunt, illos dediderunt. Capti cum illo Frater ipsius tumpleriq Magistratus eius ut Kula:

stratus eius ut Kulavir quidam Wisternik, et Logofeta, nonnul-
liq Alij. Ex Hungaris Mathias Sekel qui 100 Equites duxerat, Elias
Cosaci qui 1000 Equitibus ab Aarone abductis praeerat, in pratio pe-
riere, reliqui etiam omnes vel a Valachis, ad fugam hostium con-
currentibus, per montes silvasq errantes excepti caesiq, vel capti. Torme-
ta aliquot Campestria, signa fere omnia capta, praeda maior etiam o-
pinione cuiusquam fuit. Quod enim ad certam spem Principatus profe-
ctus fuisset et suppellectilem omnem Aaronis et quidquid deinde ea
Provincia compilarat, nonnihil etiam Targovestianae et Giorgovianae
praedae secum habebat. Rosvanus et Valachus captivi Hieremia valisq
petentibus maxime autem Aaronem perfidia captum, saevitiaq in se
accusantibus negari non potuerant. Rosvanus ipse quiq alij proditio-
nis in Aaronem crudelitatisq in alios authores, vel adiutores esse pu-
tabantur, palis suffixi, suppticio Valachis familiari, et vel a Turcis usur-
pato. Nostris crudelitatem magis supplicij detestantibus, quam disvade-
re valentibus, alij nonnulli inter quos Frater Rosvani capite truncati, Ro-
svano ipso spectante atq ad Fratris supplicium ex dolore etiam in palo se
commovente. Ungari Siculiq partim mox partim aliquo intervallo post
sine pretio omnes dimissi.

Itaq Rosvano profligato, et Hieremiae Principatu tradito pacata Valachi-
a, Transilvani cum reliquam Christianitatem fere omne quaevellis implevere.
Tum maxime ad Summum Pontificem et Caesarem gravissime Regem Regnuq accu-
sarent. Quibus de rebus cum uterq accurate scriptas dedisset, literae ad utruq da-
tae quibus quomodo ista acta esset ostenderetur. Tum ad Summum Pontificem Lau-
rentius Gembicius maior tum Regni Secretarius post Regni Cancellarius Epus
Culmens. Vladislaviens. magnae in Repub. expectationis, missus demonstratu,
et si iure, quod vetustissimum Reges Poloniae in Valachia haberent uti Regnu
hoc posset, neq si vel Regnu hoc sine cuiusqm iniuria repentino periculo libe-
ratum fuisset, nemo aequius reprehendere id posset, vel deberet: quod Patriae
cui omnes omnia deberent quies seu salus potius aliorum commo-
dis praelata esset. Et si deniq Provincia ea ab illis, qui contra fidem
eam occuparant, ultro deserta fuisset, ita tamen potius haec acta fu-
isse. ut non modo

ysse, ut non modo vicina Christianitatis, et non postremo loco illorum ipsorum fortasis, qui hanc ipsam ob causam Regnum criminarentur commodis consuleretur. Retardatos impetus Bassa Synani, qui dum veretur, ne a nostro Exercitu Valachiam iam ingresso, in angustiis retineretur, includeretur, dum Tartarica auxilia ideo expectat, omnem fere reliquam aestatem inermem atq otiosam traduxerit. Tartarum ipsum a cervicibus Christianorum aversum, non modo quod pectoribus nostris arma furoremq ipsius excepissemus, sed in conditionibus diserte etiam exceptum fuisset, ut a brevissimo temporis spatio prefinito se reciperet, et sine maleficio non alia via se reciperet, quam qua venisset. Quae ita certe re factum, ne quemadmodum superiore aetate adhuc usq diem arma Tartarorum hoc anno Christianitas censerit. Transilvania autem Hungariaq cum a tergo noster Exercitus tutam eam praestaret, utraq illa non modo citeriorem sed ulteriorem Valachiam ac Transilvaniam ab ea parte defendendi servaret, et ad arma vivesque contra hostem contrahendas, aliisq locis opponendas, quantum spatij ac facultatis datum. Ista enim causa mora nisi primum Turcis deinde Tartaris obiecta fuisset, ut de Turcis taceretur. Tartaros certe ipso tempore quo in ulteriorem Valachiam Exercitus Transilvanica progressq fuerat, vel Transilvaniam priusquam ille domum revenisset invadere, vel si ad Exercitum illum recta iter convertisset extra Transilvaniam facillime illis occurrere potuisse. Valachiam quidem citeriorem qua una cum memoria nominis Christiani, qua in illa reliqua est funditus usq quin periisset, manifestissime Exercitus nostri adventu servatam fuisse, qua quantum cultura habitura fuisset, si hosti quemadmodum in ulteriori illa grassari licuisset, vel hodie fumanti illi adhuc acerbissima impressa vestigia facile ostendere, ut eo qua plura Capitum Christianorum millia in teterrimam servitutem abducta constaret, quam miseris hisce bellis & ulla fere Provincia abducta sint. Quotamen ipsa etsi non minus e re Universae Christianitatis, quam Regni huius acta sint, ita tamen acta esse, ut omnia in hunc usq diem integra relicta sint, hodieq omnino vel ad societatem cum reliquis Principibus Christianis accedere Regnum hoc possit, vel si illa certis et aequis conditionibus coire non possit, hac cum nullius iniuria aut incommodo, cum magna autem Christianae partis salute coniuncta rata habere Deus Maximq facere: ut serio Principes Christiani et societate hac contra communem hostem cogitarent, et non tam remoribus obtrectationibusq aliorum quam

busq Aliorum, quam Armis cum hoste certarent, iugulam deniq poti-
us quam pedes hostis peterent. Neq enim in Poloniæ finibus bellum con-
stituendum ubi et pacata potius a tergo illis esse illorum ipsorum in-
teresset, et non minore cum sumptu apparatuq quam si sedem hostis pe-
terent, sine autem ullo fere opere pretio tanquam in Provincia plana
et aperta et nuda quæ potentioris occupationis semper futura esset,
bellum administraretur. Apud prudentissimos Principes, quam Pon-
tificem, tam Cæsarem plus ratio atq æquitas, quam invidia valuit.
Sub idem fere tempus acto circiter Vladicæ seu Episcopi Russiæ Re-
ligionis cum Metropolita seu Pontifice suo consilio habito. Concordiã
in consilio Florentino inter Græcos et Latinos olim constitutam, ac o-
bedientiam summi Pontificis Universalisq Ecclesiæ Catholicæ acces-
serant. Legatione Gembiciana cuius supra mentio facta est ab i-
pso Rege Summo Pontifici commendati admittente Gembicio, ei-
dem sanctæq Sedi Apostolicæ reconciliati fuere, duobus ex corpo-
re suo Legatis missis, Adamo Pociey Wlodsmiriense, Cirillo
Tirleo Luceoriense Episcopis, Patriarcha tamen suo Constanti-
nopolitano præterito. Venerat Vilnam Nicolaus Varcocius Lega-
tus Cæsareus Silesius e Moschovia cum eodemq simul Legatus Mo-
schoviticus Michael Ioannis septuagintaq circiter lani diversarũ
pellium pretiosarum, in auxilium contra Turcam. Contra quem
Legatus etiam Pontificis Alexander Comulæus, de fœdere Moschũ
appellarat, diligenter id apud eum procurarat, cum satis huma-
ne se Moschus ad commune fœdus obtulisset sine Rege tamen
Poloniæ quenquam se suscepturum negarat. Ita Comulæus re in-
fecta dimissus, in Lithvania postea non modicum tempus hæsit.
Sub idem etiam tempus diversæ Religionis homines Thoruny Con-
ventum habuere. Primarios aliquot e suis partim Senatores, parti
Equestris Ordinis Legatos ad Regem misere. Gravamina illorũ
potissima hæc erant. Synagogarum violationes, quod in iudiciis Tri-
bunalium, ad testimonium non admitterentur, in honoribus præte-
rirentur, cadavera eorum exarentur, et alia nonnulla. Publice
enim auditi. Quemadmodum Conventus a Rege indictq illis non fu-
isset, ita Legatos ex eo agnoscere necesse non habere. Si quis privatim
apud Regẽ ex illis negotij aliquid haberet, aditum ei ad Regem patere.
In Aulã Turcicã Adrianus Rembovius missus in spem fidei publicæ
in Legatũ petendæ causa, maxime ut quo animo in Regnũ esset cognosceret.

Liber Secundus

LIBER SECUNDUS

Quemadmodum ante ostensum est, Kozacij Nizowij graves Regni esse cœperunt, de quo genere hominum et si superioribus etiam libris hic mentio facta est. Non alienum tamen fortassis erit, vel repetere ea, vel accuratius commemorare. Kozakorum nona Turcis seu Persis oriendum est qui sua lingua publicarum viarum latrones depredatoresq; Kozakos vulgo vocant. Et si etiam Patrum Avorumq; memoriâ pleriq; vel rerum Capitalium damnati, vel alia causa exules ad Inferiora illa loca Borystenis ex diversis Nationibus confluere soliti fuissent et vel Tartaros, vel Mercatores præsertim Turcicos infestare maxime tamen post pacem inter D. Memoriæ Stephanum Regem, et Ioannem Basilidem Magnum Moschoviæ Ducem factum, aucti fuere. Exercitu enim dimisso (cum ut fieri solet) non pauci ex rapto in hostico vivere sveti, laboris partim impacientes, partim insveti, ijs se adiunxere: Ita numero et viribus aucti, incursiones in vicinas ditiones Confœderatas et si aliquando etiam eas infestare soliti, frequentius tamen in eas facere, prædasq; ex ijs agere cœperunt. quemadmodum dimisso mox Exercitu manufacta, Præsidia Turcica ex hac parte Nestri versus Tehiniam excitata Iacilium et Parnam oppugnatione captam diruunt Villas vicinas Turcicas et Tartaricas incendunt, diripiunt, homines alios occidunt, alios in servitutem abducunt. Nestro Tehiniam versus traiecto Oppidum diripiunt incenduntq; Castrum quamvis veteris, firmi tamen operis ex muro Sendziakus facile fuit tutatus, longe lateq; per Nestrum se receperunt. Et si Princeps Turcarum ægerrime id ferret, damnaq; sarciri postularet. Virtute tamen Stephani Regis famaq; rerum, maxime post Moschoviticum bellum motus lenibus conditionibus acquiescere, refusionemq; damnorum urgere, postea desistere necesse habuit. Eo tandem licentia eorum erupit, ut Imperium Maiestatemq; Regiam atq; Reipubl: planè contemnerent, pro libitu quotiescunq; eis videretur in vicinas ditiones Turcicas atq; Tartaricas cum quibus fœdera a Regno intercedebant incursiones facere. Officij a Rege Stephano admoniti Nuncium a Rege missum Glebocium quendam interficiunt et in Borystene mergunt. Licentiam tantam Reipub: et periculosam futuram Rex Stephanus non diutius ferendam gravissimeq; vindicandam ratus, morte appressus fuit. In Augusto enim cum id accidisset, Decembri sequente mortuus fuit. Morte ejus cum maiores etiam Spiritus sumpsissent, præsidium Turcicum Oczakoviense in ostio Borystenis situm invadunt, locum et natura et opera satis munitum, scalis tamen adorti nocte capiunt. Turcas plerosq; vel interficiunt, vel in servitutem abducunt arcem incendunt, diripiunt. Sub Autumnum postea Moldaviam ingrediuntur. Palatinatum Vallachiæ Petrus erat cui, animum pro arbitrio commodoq; suo sufficere cogitabant. Petrus primo impetu eorum cessit, postea

auxilijs Turci:

auxilijs Turcicis confirmatus aliquot prelia cum illis habu
it, ita tamen ut maleficijs non paucis in Valachia edi-
in columes in Stahiva sua Czerkasium et Sniahinum se re
cuperent. Verum quemadmodum supra ostensum est, per
aliquot Annos maxime quo tempore sine Exercitu Pol.
erat varie tam in Praefecturas Regias quam posses-
nes privatorum maxime Palatinj Kijoviens. caeterorum
abijs scnibus, diversiq; generis vis edita. Atq; Duobus Obro
gia Prelio, ingvo nati pauci occubuerunt, superati. Ja Ale-
xandrorum Visnovecium Praefectum Czerkasq; aliosq; ac di
tiones eorum hostiliter se gerebant, atq; Universum fere
tractum Kijoviensem oramq; finitimam sui juris fece
runt, fide jurejurandoq; omnia fere oppida tam Regia
quam Nobilia sibi obstrinxerant, Vim, caedes, rapinas pro
libitu ingvoscunq; edebant. Viarum dominibus formidabiles
plerisq; erant. Quam insolentiam etiam non parum Casa
ris Rudolphi ad eos Legatio auxerat qui ad belli Turci
societatem eos invitans pecuniam inq; vexilla aliquot
tympana. hibasq; argenteas aliaq; Imperij signa ad eos
miserat. Quibus animati numero ad 12.000 coacto, Cisboriam
am invadunt, locoq; Turcarum Valachos populantur. Eo pri
mum anno duo millia Equitum publicis stipendijs haberi ce-
pta. Sed quod Hyman Bassa in Ungariam cum Exercitu progres
sus fuisset unaq; cum Chamo Tartarico bellum ibi gereret.
Exercitus hic cum ab Hungaria parietem observare coactus
fuit. Kozaci interim eumpene quemadmodum supra ostensum
est per finitimam Rusiae oram grassandi campum se nacta
vosvati passim per eum in homines saeviebant. Sub eundem hy-
emis Turcae Tartariq; in hyberna, Zamoscium Cracoviam ad
Comitia se recepserat. Stanislaus Zolkievius Campestris
militiae Dux Palatinus nunc Kijoviens. cum exercitu eo quem
hunc Reipub. habebat Podoliam versus et finitimam oram
progressus fuit. Kozaci facinorum suorum sibi conscij ictio
non expectato ulterius Bracloviam cedunt, neq; ibi diu sub-
sistentes quemadmodum supra ostensum est cum Aarone in
gratiam redeunt pecuniaq; aliqua ab eo accepta contraq; Tur-
cas in auxilium evocati a quo sibi nub id tempus aperte defecerant.
Jehiniam praesidium Turcicum irrito conatu cum eo tentant.
Sed et per anni tempus quod hyemis hiem erat, et quod for-
menta bellica graviora non haberent, facile ab Achme-
te Sendziako Jehinense reiecti. Oram tamen circumcircum
tem insularem, quae inter Danubium et Nestrum sita
est longe lateq; populantur vastantq; ab q; Boscano, qui
sub id omnino tempus Aaronem iterum sueum coperat, als
quot millibus Talerorum accepti e Valachia se recipiunt
littoreq; Podoliae Borysthenem versus in Kijovien. tractum
se transferunt. Duo praecipue Colluvici illius hominum
Duces erant Strehori Koboda et Simon Palewajko. Koboda

apud majorem

apud majorem partem, ut maxime antiquiores Nizovios in
precio erant. Nalewayko apud fugitivos plerosq; qui vel
scelere aliquo perpetrato vel Dominorum Imperio reli
cto, tanquam ad asylum eo confugerant audacia potissi
mum et scelere magnæ virtutis opinionem sibi conciliarat,
In æmulationes et simultates ad extremum a parte inimi
citiæ inter Zobodam et Nalewaykum extitere. Nalewaj:
ko imparem se Zobodæ videns et quem major pars Koza
korum sequeretur, sequatium suorum ad 1000 circiter
et aliquot centenis delectis, metu militis, qui per Podo
liam in stationes distributus erat, magnis diarijs aliquot
denorum miliarium in singulos dies incitatis per montes
Cassoviam, in Transylvaniam, inde ad Archiducem Maxi
milianum in Hungariam se proripit. Sed ne ibi quidem diu
commoratus aliquot post menses prædijs possessionibusq; No
bilium more suo deprædatis, alijsq; maleficijs edictis, Mu
chacio per Samborensem agrum Luckum transit. Exercitus
Regius in Moldavia tum erat. Nalewayko Lucko indi
tiones M. D. L. mox progreditur ibiq; primum maxi
me grassari incipit, inter alia Mohilov Oppidum Em
poriumq; satis celebre diripit, incenditq; ad aliquot Cen
tenorum millia damna partim præda, partim incen
dio in eo dedit, alias Arces non paucas, partim Regias,
partim Nobilium dirripit: tormenta pulverem
aliaq; instrumenta bellica quæ ei viderentur ex arci
bus aufert, indeq; cum præda ea in fines Regni extre
mo Augusto Volhyniam redit. Aliaq; manus Zobodi
ana per integram æstatem (per quam Zamoscius
cum Regio Exercitu partim transitum Tartarorum
observabat partim Valachiam ab impietate Macho
metana ad quam redigere eam cogitabat, vindica:
bat) In Kijoviensi tractu fere more suo in Nobi
litatem grassabatur Cogitaverant in Moldaviam,
iamq; tum non procul aberant, sed Zamoscij Impe
rio absterriti in Kijoviensem Agrum retro cesserant.
Animadvertentesq; tot hominum numerum Unum so
lum alere non posse in duas partes se dividunt. Una
in Kijoviensi agro cum Zoboda Saulo sustulit. Alte
ra cum Matheo Saula in Magnum D. Littæ se trans
fert quemadmodum supra ostensum est. Inimicitiæ
tum inter Nalewaykum et reliquos Kozakos erant. Ad
ventu igitur Saule cognito eo celerius è Litvania ne
a Saula in eum offenderetur discedit. In eo tamen veriq;
potius conveniebant, ut ex quocunq; passim prædas age
rent, vim rapinasq; exercerent aliquid negantes recu
santesq; pro hostibus haberent. Cum nulla iam spes
globi ejus servilis, bonis seu pacatis rationibus dissol=

vendi appareret

vendi apparaverat indies q̃ ex omnibus partibus servitijs ad eos confluentibus numerus augeretur. Maxime autem multorum querellis omprimis q̃ S.R.M. fidei in quam precatem vis illa incubuerit urgeretur. Famosio tanquam supremo copiarum Duci Stanislao Zolkievio Campestris militiæ Præfecto literis Rex mandat ne quid Respub. detrimenti caperet, viderent. Nominatim autem ut partem servitus contra eos monerent. Zolkievius etsi in Moldaviâ ad exitum fere Novembr. penes Famosium operam Respub. navasset, ut ille eham ex Tabonibus Moldavicis nundum se recollegisset valetudiniq̃ curandæ causa in domum revenisset, anni eham tempus incommodissimum esset 6 Mense enim Febry Literæ Regis ad eum pervenerant non solum de dignitate sed periculo eham Regis et Respub. indicabat: præter alias enim indignissimas voces, quæ ab illo jactabantur, Cracoviæ eham Regi q̃ minari non dubitabant: ut quorum in potestate esset, qui in Polonia Imperaret. Cum igitur et serenitas in dies plura ad eos concurrerent, priusq̃ magis se confirmarent prævenendi eos rabies, ad hanc quas in eum Famosius desiderabat ut quam primum sub Xtemi beneficium convenirent sine mora literas dedit ipseq̃ 22 Febry 1596 se stipat. Palatinatu è Lituania, nuper admodum sub fine Januarij in Volhiniam veneratj prædæ ab eo partæ fama excitj non pauci illi accesserunt maxime famulitia quæ ab Hetmanis profugerant. Cumq̃ Luckum ire abinitio se simulasset postquam de turmarum adventu cognovisset consilio inverso, ad hominitaneam oram se convertere constituit longius tamen aliquanto properabat. Quod enim stationes Turmarum desiderio in eo loco esse sciebat minus certo adventum eorum expectabat. Interim Labuni Oppido aliquantum subsistere, inde Bractaviam progredi constituerat. Zolkievius eo ipsum spectare facile ipse conjecturasset. Verebatur enim quod ipsos Bractavienses juratos illius fratres esse sciebat, ab alia eham plebe maxime hominitanea adventum eius expectari ceu optari potius non ignorabat ut hominum illorum ibi ingenia sunt prædam ab eo sibi promittebant. Zolkievius igitur et si 1000 integros homines non habebat, quod ob diversitatem loco rum in quibus erant, tardius Turmæ convenirent, quantum tamen in eo positum esset ne hominitaneam oram admitterentur, non ignorabat. Ut igitur et numero hominum se confirmare Oppida munitoria occupare magnifq̃ facultatem se muniendi habendi q̃ haberet posset. Et si exiguo igitur numero prædecupandem tamen rabiem famamq̃ adventus sui celeritate prævenirendam, Laburnam consequi constituit. Vix tribus a Labunio milliaribus

abesset

bus aberat, cum Nalewayko versus Ostropolim inde-
moveret, de adventu ejus quemadmodum postea cogni-
tum fuit, prænuntiis, non tam vicinus, tamen esse ratus, lenti-
us incedebat. Aliquot centenos Equites a fronte non-ull-
los etiam a latere habebat Tormenta apparatumq; belli-
cum et reliquum Exercitum, ipse in medio curabat. Postri-
die qua Labuniò discessisset L. Marki qua prima Lu-
dra genuerat nemora Mazierwica aliquot centenos Equi-
tes quos posteriorum Excubiarum loco habebat Zutkie-
wicz assecutus fuit incautos et plerosq; ebrios. Sed primum
tumultum in Prætorium villa, quod satis densa sepe, et
aggeribus tamen munitum erat, perculsi confugiunt, cum
ad clementiam invitati experiri eam nolluissent. Inter
nuntium a Zutkiewicio missum vix non interfecissent. Voci-
na adjuncta inuendi jussit, quo incendio etiam prætorium
conflagravit. Qui in via per domos rusticas reliqui erant
omnes vel capti vel interfecti. Duo inter tumultuosa cla-
ssi cladis nuncij Nalewajkowi, qui duobus inde mutuari
bus præcesserat. Rebus igitur quam primum Ordinatis
quam celerrime progreditur Zutkiewicius intento itine-
re, vix non eo die Ostropoli cum assecutus fuisset.
Sed exhinc tria vexilla ad Czernoviam villam ani
madversa fuere. Qua cum Nalewajko alatere pro
Excubijs haberet, in summa autem festinatione de fu-
ga sua admonere oblitus fuisset ipsi etiam rerum o-
mnium ignari essent, neq; venientem militem aggno-
scerent ante villam in acie contra illum constitere. Zut-
kiewicius etiam 300 circiter Equites contra eos misit.
Utrinq; tanquam ad prælium concurrum, Sed a Nale-
wajkonis paucis invitum, aliquot mox a milite conci-
sis plerisq; versus villam terga vertere ubi v. a milite vel
ab ipsis rusticis, vagandis in vinisq; eorum exacerbatis
occasionemq; earum Ulcinendarum Machi interfe-
chi fuere ita ut ex omni numero quemadmodum postea
cognitum fuit duodecim saltim celeriorib⁹ equis ad
fugam, Lubartovium evaserunt. Nalewajko interim sum-
ma celeritate progressus fuit eoq; adhuc die ostropo-
lim ingressus per integram noctem nulla requie vel
habito alimentis dato, ut qui recentes equos habe
ret Poniatam contendit. Zutkiewicius qui assidue
instare ejusq; diei defatigatos equos habebat, ante
Ostropolim adhuc resciendorum Equorum cau
sa pernoctare necesse habebat. Postridie summo
mane vestigijs Nalewajkonis Poniatam cum
insequitur, quo tertia noctis hora pervenit
Cum Nalewajko quinq; circiter horis ante in
de equis refecti discessisset redaq; Braclaviam

tendens

tendens, flumenq palustre quod ponte stratum erat transgres-
sus duabus a Priconia miliaribus pernoctat pontemq disijcit,
qui cum non modicus esset, priusquam postridie reficeretur
non parum Zołkievium moratus fuit. Prikoviæ ex transfu-
gis quibusdam Nalewaykonis Zołkievius cognoverat,
Braclaviam eum ire in animo habere, quo diligentius
celeriusq insequendum, vestigijsq ejus insistendum indi-
cabat. Præterquam enim quod iam ante iuratam inter
se fraternitatem eos habere sciebat Prikovia etiam lite-
ras ad eos dedisse, quibus ad societatem illos invitabat, fra-
ternitatisq admonebat, cognoverat. Itaq ut et ipsum initi-
nere præveniret vel ab illo cum averteret, Braclavienses
etiam advenientis Exercitus metu in officio contineret Cur-
ribus alijsq impedimentis minus necessarijs infirmioribus
etiam qui assequi non possent, a tergo relictis summa cele-
ritate insecutus fuit Braclavia enim et loci natura et
hominum numero munita occupata, difficilem occupa-
tionem ejus alienissimo præsertim anni tempore futu-
ram facile intelligebat. Præter veteres autem coniura-
tiones recens nihil accepisse et fama adventantis Exerci-
tus terrerentur, secutus eum in proximo qui recto super
flumen Olszankam Zołkievius sub noctem fuerat
sed quod non prælium diremisset aut facultatem ejus
hostis denegaret Equos etiam hominesq defatigatissimos
omnes haberent. Nalewayko per integram noctem conti-
nuato itinere iam non Braclaviam versus, quorum
dubiæ fidei responso nullo ad literas suas accepto cre-
dere se non audebat, sed insolitudinem ultra flumen
Sob properantissime pergit. Sine commeatu per solitu-
dinem Zołkievium qui præsertim sine illis impedi-
mentis cum expeditis tantum hactenus secutus eum
fuisset ulterius insequi non posse intelligens. Zołkie-
vius igitur per vias quæ sollitudini imminent reficien-
dis Equis quorum præsertim multi ex solo adhuc tem-
poribus illis congelato claudicabant operam dabat.
Rumorem interim invulgus spargebat quam primum
se recollegisset instruxissetq insolitudinem eum secutu-
rum. Ille ea de re admonitus. Multos enim qui ei
favebant habebat, in sylvam Cumenecem per amnem
quem nigram aquam vulgo vocant, se recepit. ibiq dum
Kozacis ingratiam rediret aliquot septimanis durat,
Equos herba se ipsos equis tolerans ita ut tormenta
quorum aliquot habebat, quod vehere secum non pos-
set, maiora ꝗ amne Tatrani mergeret, pulveres
globos non procul inde defoderat quæ iussu Zołkie-
vij eruta postea fuere sub id fere tempus quo Zoł-

kievius Nalewaj

kievius Nalewaykonem persequebatur Loboda 700
circiter equis et toto agmine electis Barrum ver-
sus excurrit. Maxime quidem Oboriæ feminæ Nobilis
quæ sub Baro habitabat cuiq infensus erat subito
capiendæ simul tractum Barensem depredandi cau-
sa. Excursione ea vix non in Zołkievium incidit Pro
chocij adventu Zołkievij quibusq cum Nalewayko age
retur cognito, propere Białocerkieviam se recepit, ubi
Szaszko alijsq sodalibus ad 4000 collectis consilium de
summa rei capiunt. Literas Zołkievius ad eos dede-
rat, quibus ut ab ulteriore Coniuratione abstinerent, disce-
derentq hortatus eos fuerat. Nominatim autem cum
Nalewayko multorum scelerum reo nihil commune
haberent, partim eos terrendo partim Clementiæ
Regiæ spem aliquam illis faciendo. Per Georgium
enim Strussum Præfectum Bractaviensem gratia
veniaq a Nalewayko quæsita quod enim satis grato cum
responso dimissum Nalewayko fuisset facilius
inter ipsos facinorosos conventurum putabat, quem
admodum et accidit. Manus enim ea quæ Białocer
kvij erat in transactionem, seu Societatem cum Nale
waykone mox assensa fuit, utq ad se veniret Castraq
secum coniungeret hortata fuit. Sagittarium a Zoł-
kievio missum vix non vita privavit a Loboda ta-
men clanculum sine responso dimissus fuit. Cumq
Białocerkwij non satis tuto versari se existimarent
Universi toto cum agmine kijoviam proficiscuntur
Szaulæ qui ex Litvania tum redibat occursuri, ibiq cum
illo se coniuncturi, Majoris terroris eorumq disiungen-
dorum causa 300 Equites, totidem pedites, qui nuper
advenerant, cum Duce Rozynscio Pavolociam Zoł-
kievius mittit ne sine ulteriore mandato se com
moverent Pavolociæq ipsius Rozynscyi Oppido
loco interaquas satis commodo se continerent, eis
mandat. Ipse partim milite defatigato recolligen-
do, partim alios qui adventabant expectando Pi
kowy subsistit. Rozynscius iniurijs Kozakorum
quas una cum alijs acolis maximas experiebatur,
exacerbatus, nullam occasionem ulciscendorum eo
rum negligebat. Itaq cum variorum negotiorum
causa eo venisset, aliquid capiendum mox curabat
excipiebatq et ad aliquos denos supplicio afferebat.
Quare kijoviam ad Kozakos perlata Duces Kozako
rum stipendiarij militis, qui cum Rozynscio erat
ignari cumq sua tantum turma agere ibi cum existi-
mantes Szaskonem cum 5000 circiter mittunt ut si ip-

psum Rozynscium

prum Rozynscium non possent opprimere possessiones
ejus, quas non parvas ibi habet depopularentur, ter-
rogve et igne vastarent. Chwastowy qui à Pwolaciâ milliaribus abest, de maiore milliarum nume
ro, quam Kijoviâ acceperant cognito: Ibidem Szasko
substituit cerhor alq exploratum mittit. Rozynscius
adventu ejus cognito occasionem delendæ ejus par-
tis Kozakorum oblatam sibi vidit. Sed Kiovio convo-
lendo, qui Pirkoviâ denis et aliquot milliaribus a Pa-
wlociâ aberat, moram sibi obiectum iri milliarem se-
cum quem habebat promptam nocte versus Szasko-
nem monet. Szasko primarum Excubiarum 300
habebat, quos in Oppido Initio magna ex parte in-
cautos, somno deditos opprimit. Nonnulli tamen no-
cturno tumultu egressi arreptis Chwastowiam eva-
dunt. Szasko nec diu quidem expectato, cum ij quos
circa se habebat Copij Kijoviam regrederetur, quo Szau-
lius ex Litvaniâ etiam iam pervenerat, cumq; reli-
qui Lobodanis Copijs se coniunxerat. Dum Rozyn-
scius aliquot horis post cum Chwastoviam venisset, va-
cuum locum reperisset minusq honestum regredi do-
mum iudicasset fortassis etiam graviora nonnihil
hyberna militem, quos circa se habebat possessio
ribus sui iudicasset Białocerkviam, cum multo
graviorem habebat recta se confert. Quam primum
Zołkievius de itinere Rozynscij cognovisset etsi diu
durmiore quiete miles opus habuisset, alias etiam
Turonas adhuc expectabat. Ne quid tamen gravius Ro-
zynscio militiq qui cum eo erat accideret, casumq
aliquem veritus, Pyrkona monet citatiq itineribus
ut quamprimum se cum ijs coniungeret ad eos confen-
dit. Kotelnij in literas Szauli sociorumq quas per
Priorem Conventus Dominicanorum Kijoviensi
um Białocerkviam ad Borysthenem miserat, inscri-
ptas iij militibus in Regem et Reipub. commenora-
ti imposterum etiam ulterius deferendi de Rozynscio
quærebatur Rog Zołkievij iussu. Socij eorum cassi essent
quærunt. Interim consilia opprimendi Rozynscij fra-
ctant ad eamq rem se parant. Ad Natalem dij Kum qui
exsolitudine Kozakorum exhaustus alterius q venerat
ut secum se coniungeret literas mittunt. Ipse Kijo-
viâ Tripolim versus propius Białocerkviam se
movent. Nondum ei convenerant. Nam et Loboda
qui ultra Borysthenem Pereslaviam congregando
rum hominum causa se contulerat nondum advenerat

Alij item

Aly iidem Kariowia Czerkasia. quibus in locis non pauci ejus Secta erant ad hue aberant. Quod autem cum Pozyniscio non ultra 1000 Equites esse cognovissent multitudine sua freti, qui postquam Nalewayko cum eis se conjunxisset ultra 2000 erant. In ipsum autem Czerkasijs magnam spem habentes quos omnes secum fere facere iebebant Biatocerkoviam progrediuntur. Biatocerkovia Oppidum ad flumen Rossia situm in latitudinem quidem ad duos aut tres jactus Sagitta in longitudinem ad dimidium fere milliare supra flumen protenditur. Septimentum circa Oppidum est. Primum enim hoc Oppidum Tartaris magna via ut vocant venientibus objectum est. Sita intra Septimentum undequaque quamvis exiguum obtinere tamen Cives Tartaricis Copijs quamvis maximis solent. Arx Oppidi ejus summa in rupe sita est, in qua in omnes partes conspectus est. Venere eo Kozaci cum Exercitu 2. Aprilis Saulo Duce. Media nocte Pg cognicius contemnendis quam cavendis hostibus melior, eo audacia Kozakorum progressuros, in animum in ducere non poterat. Itaq minus fortassis quam necesse erat in conatus ebrium intentus fuerat. Paulo antequam in conspectum venissent. Pozyniscius desertis cognoverat. Pechsime ubi consuevisset, si se arce contineret. Tolkovniumq inde quia finitimis abe rat, de adventu illorum certiorem fecisset, sed res repentina inexpectataq consilium occlusit. Fretus igitur viribus suis minimq promptitudine extra Oppidum progre ditur Kozaci ambitu capto cum Nalewayko ad 3000 ho minum per remotam portam permittunt. Nostros in Oppido non cautos dormientesq oppressuros se speravit. Sed quemadmodum ostensum est Oppido iam pro pe non procul a Castris Kozakorum erant in quibus Saulus cum reliqua multitudine Kozakorum remanserat. Sed quod nox intempesta ma xime obscura esset, alteri alteros conspicere non poterant, ex multo tantum sonitu procul audiebant. Equis junctis Schopetorum se agnoscebant, canebantq Itaq ex opinione tormenta alteraq schopeta in se dispo dere coperant. Quibus emissis milites in Kozako ruunt qui se in opinata perculsi nihil minus eham cogitare poterant, quam manum tam exiguam se adorturem in fugam mox vertuntur. Nostri in Castra Kozakorum mox irruunt, fugientesq lanabia Cum ne ecepse per quartam fere milliis partem cadunt. Famq ereptam obtinuisse perabant. Igitur eorum qua agebantur obscurissima nocte omnem

erpiente

oriente. Saulus enim cum parte Kozakorum versus
Pudkam flumen casserat. Quam primum e Castris
nostri eruum excesserant Castra iterum occupant
Nalevayko etiam qui diversoria militum per Oppi-
dum deprædebatur Somku tormentorum sclopetorumq;
audito, quæ agerentur conjectura assequens auxilio suis
ex oppido occurrit cumq; Saulo se conjungit. Equites
nostri a persequendis Kozacis reversi in Castris nam
instructos Kozakos reperiunt, cum peditatu nostri qui
ante Oppidum instructus erat pugnantes, sclopetisq; mu-
tuo se petentes. Denuo in Kozakos qui e Castris progres-
si fuerant quamvis conferta irruunt non pauci cedunt,
nec Castra repellunt. Ipsi cum peditatu in Oppidum
tandem in Castrum se subducunt. Kozaci ulterius eos
jam non impetunt. Dum diluculum Volkovius expe
ctat Jovilisq; et si nullos adhuc a Pozynscio nuncios habe-
ret ex boatis tamen tormentorum qui aliquantum exaudiebā
tur, quæ agerentur colligens, Exercitum movet, cum in via es-
set, Kozakos aliquot qui in primo agmine erant capit et ex
fuga varias in partes dispersi nullā labant. Equibus re
omni cognita eo celerius Exercitum incitant. Domi-
citer a Biatocerkwa miliari in literas a nostris emendit
quibus auxilium subsidiumq; petunt Campi ipsi in loci
patentes sunt, diversiq; in locis colles eminentes e qui
bus omnes in partes prospectus patet. Kozaci qui ad Biato
cerkwiam erant de expugnatione nostrorum inter se consulen
tes, quam primum Exercitus accedere animadverterunt, mo-
ra nulla interposita retro Tripolim se recipiunt. Frequen-
tia cadavera plerique etiam spirantia offendit Volkovius
equibus et si magnum illam non magnum militem fortiter
se gessisse animadverteretur, quod tamen hujusmodi in præ-
lio accidere necesse erat. nostri etiam sine damno non erant
Maxime peditatus e hoc non ultra 300 cecidérant, ex omni
numero non pauci vulnerati. Consilij sententia mox Ko
zakos visum, perculsi profligatiq; occasionem aliquam
rei gerendæ offerre se, maxime autem quod longius prove
dere non possent Biatocerkwiam enim sine ulla pabu-
latione properantes et ipsos et jumenta defatigatissima es-
se. Cum iter Volkovius ingressus fuisset a prima excubia
ab antecursoribus ei significatur miliari a Biatocerkwa
Kozakos pabulatos progredi. Exercitum quemadmodum
res postulabat pro tempore instructo non diu eos asseq
tus fuit. Acie instructa incedebant Carrorum ro Ordi-
nibus inter Carros pedites omnes soli, qui alias præce-
dere inter eos erant, Equi insidebant. Tormenta Cam-
pestria diversa, quorum ad 24 arcter habebant ex
omnibus partibus, a fronte, terga, latere disposuerant,
singq cochleis instructa habebant et quocunq opus postu-
lavit, dirig

laret, dirigi possent Itaq campo patente lente incedendo non raro etiam subsistentes ordinem ubiq aciei observantes progrediebantur. Cum Zołkievio ad id tempus stipendiarij milites 1550 Equites erant Limitaneorum ex Barensi Bractaviensi Chmielnicensi tractu aliquot centeni. Ex numero illo aliquos antecedere aliquos a latere ingredi cum nonnullis etiam a tergo illos sequebatur ita ut medius inter nostrum Exercitus Cosacorum incederet. Et si autem longe numero plures essent ea tamen alachritate militis nostri erat ut subinde partim Turmarum Praefecti, partim alij ad Zołkievium accederent ne occasionem illam negligeret finemq tandem laborum ijs faceret, petentes. Quod enim perculsi perterritiq essent si ex omnibus partibus miles in eos irruisset facile dissipari posse existimabant. Nam et duo Kozaci qui in conspectu utriusq exercitus unus post alterum ab ijs profugerant de magna trepidatione illorum significabant. Zołkievius rei difficultate perpensa anceps non parum ea de re deliberabat. Exercitum enim hominum desperatorum inq sola audaciae virtute spem omnem salutis ponentium, atq ita instructum, non tam facile profligare esse judicabat. Re cum peritis locorum communicata, aliqua ne ulterius impeditiora loca essent quae necessitatem aciei solvendae rumpendae ne eis afferent, deliberabat. Omnes Tripolim usq eandem Campi aequalitatem ubiq esse confirmabant. Et si enim paludes aliubi essent, quod hyeme tamen omnes congelatae essent sine difficultate ulla posse transiri. De diligenter utrinq perpensa, et si non parvam difficultatem ejus Zołkievius perspiciebat ab altera tamen parte non pauca etiam quae illum moverent erat praeter indignitatem enim si e potestate quasi Exercitus Regij impune dimissi quantos etiam Spiritus generi hominum pertinacissimo perduelliq additura ea res fuisset facile unus quisq judicare poterat. Satisq visum cum parte potius perterritorum perculsorumq fortunam experiri quam integros dimissos cum alijs integris coniungere se pati animisq etiam auctos Borysthenem inquo classem instructam habebant pervenire pertingere ve quem si transivissent sine maxima mole licentiam illorum cumprimi coerceriq vix posse Accedebat huc summa militum praelium deposcentium alacritas, non nulla etiam famae atq existimationis, cura ne illis indultum ultroq e potestate dimissi iactaretur. Sed pluris superior ratio cujus paulo ante mentio facta fuit non minima etiam haec quod praelium sine

magno pericu

magno periculo iacturave devinci posset si fortuna favis-
set ita summa rei alea iacta esset obtinereturq. Itaq mi
noris damni periculo summi emolumenti spe aleam jaci
endam esse, varius prælium fortunæ permittit. Commoditatem
tamen loci aliquam expectans ad 6 aut 7 horas se sustinet,
unaq ita uterq exercitus incedit sub occasum fere solis cum
ad paludem grandem vulgo acutum tandem dictum per-
ventum fuisset. Gottkievius ita militi a latere consistuto
inductoq ut e superiore loco a tormentis quam minime
læsi posset, alacriter omnibus e partibus eos adorti alij
quotq Turmæ in Castris iam erant, Kozaci e manu et tor
mentis fortissime se defendunt. Sub carros relapsos nostros
impetebant eosq iam per carros cadebant, ita difficillime
omnino eos disjungere dejicereq fuit. Tertia et quatuor
inter quos Joannes Wernek Præfectus. Turmæ e nostris
cecidere, vulnerati non pauci fuere. A Kozacis longe majo-
ra damna accepta. Innocuum enim Biatocerkiensi
et hoc prælio amplius quam 2500 desiderati fuere. Teaske
potissimus eorum Consiliarius interfectus. Ducesq utercq
Nalewajko et Saulus gravissime sauciati alij cum pluri
vulnerati. Nox prælium diremit Gottkievius in loco præ
lij pernoctavit Kozaci per integram noctem iter faciendo
busq Borysthenem traiecere, equosq gramen glacies
crystallinæ jus per flumen adhuc irent transmisere. Peresla
viæ sedem capere, non sine admiratione fortitudinem in-
petumq militem Regiorum inter se commemorabant
eoq celerius ultra Borysthenem properabant eam in
tuto in altera ripa, fore se existimantes quo Exercitum
Regium Borysthenem traijcere ex quo inutile esse expti
rent. Gottkievius Biatocerkij curandis vulneribus
aliorumq qui expectabantur adventui temporis aliquod
fortuendum videbat. Unde Castellanum Stratiensem
ad Regem in Comitia mittit omnibus de rebus certio
rem facit. Cumq Cosacorum vires indies augerentur
inde etiam novæ subsidia petit. Mandato igitur Regio
cum reliquis copijs cum equis in Moschovia remansere
Potocius Præfectus Kamenecensis ad Gottkievium se
nit. Per omne id tempus quo Biatocerkij Gottkievius
haerebat per Oppida quæ supra Borysthenem sita e-
rant militem dimittebant qui Cosacos interciperent
Cosacisq qui in hac ripa sese ostentabant exuviendis
hortoq hos ab illis perpurgando operam Gottkievius
dabat quem admodum non pauci casi sunt hostes affecti
fuere maxime Kamieneccij. Frechtium vero et alios
his subvectionem illis adimebat, qua res quemadmodum
postea apparuit non parum incommodi illis attulit.

Adversus Cos.

Ad Nèzovios literis datis quòd cum sedèrois se non conienge-
rent laudabat, spèq Clementia Pegèdij facta, an ab alièo-
rum societate averteret eos posset, sentabat. Sed frustra
eos enim segui malebant nèncièsq Zolkievij monicellis
apud se habebant Cosacii Boristenem trajicere, maxi-
me cura trajectus gallicatum habebat Zolkievius cujus
facultatem ejus fere præripuerant. Exhibera enim rede-
untis a capite fere Borysthenis omnia navigia quæ eum
illis esse potebant secum abduxerant, alia vel succederunt
vel mersérant, vel alièo modo corrupserant ita ut nul-
lum omnino navigium esset. Quò facultati nihilomi-
nus deesset cura suppleus ad Fluminia Przepecznum rete-
rorem aliaq quæ transversa in Borysthenem illabuntur
mittit. Navigia singula quibus vel intrajectu uterentur
vel forumenta deportarent conquirens. Maxime cura di-
ligenthiq Civium adjutus fuit qui et nova navigia non
pauca paraverunt et vetera refecerant non latebat ad Co-
sacos itaq vindictam meditantes Civitatem expolire
et urbem Arenaq incendere, diripere conjurauerant.
Quæ de re Zolkievius quam primum certior factus
esset aliquot centenos hominis præmisit, ipseq Brato-
cerkvia Vasielkoviam monit b a Kyjovia. milliaribus
ubi duum segui altera septimana haberet et Potenius Bra-
slecus Kamenecensis adverat quæq ad Trajectum ne-
cessaria erant diligenthius apparata fuere cujus quidem
operis maturandi causa ipse Zolkievius Kyjoviam ex-
cucurrerat. Quo intellecto eo diligenthius de diripienda
Kyjovia Cosaci cogitabant, simul est trajiciendi modum
Zolkievio eriperent. Itaq per spem colloquiorum, quam
cum Zolkievio habituros præseferebant Universo
cum Exercitu tam terra quam flumine Kyjoviam ver-
sus se moverent. Quod certos inter ipsos Cosacos Explo
ratores Zolkievius habebat de consilio eorum ad-
monitus fuit. Itaq ipse quoq cum Exercitu Kyjoviam
tendit, aliquot horis eos antevertit. Castra ad Bory
sthenem communit, quartam circiter quartem milia-
ris a Kyjovia. ad Monasterium Præcaviense. Præcipitej
Civitatem obsubitos casus quantum ejus postulare debe-
bat munit. Cosaci in adversa ripa e regione Zolkievij Ca-
stra locant. Jobdam ducem habebant Sahoni talgeram
minus felix. Dracla via iam Imperium abrogarent
simul classis eorum advenit, qua bellorum diverorum
quibus in mari etiam practicam exercere solent ultra
100 habebant. Præfectus ejus Gaspar quidam Podwy
socius erat. Quod veritum commodum non haberent lum-
bos istas suas remis versus flumen agebant, non satis
sane commodo suo, loci enim opportunitas navia e qui-
bus præsidium in flumen erant formenta Zolkievius
Cosacis ereptum quibus cum classis illorum exercitui subsi
tempharet

templariis constructa advenisset Ivan ejus gesta. Ordinesq;
ejus turbati mixtiq; fuere Imprimis vero Praefectus ipse
non extra muros Iust ut cujus Praetorium ab urbe mar
Duobus globis traiectum fuit ita est nonnecta ad Urbem
qui madmodum constituerat sed projectum quendam è
littore locum qui non procul inde erat appellere rege
reg; eq; se carino aliquo accepto necesse haberent.

Cum famosa magis quam nunc frequentis aut
habitata urbis menbra erat quin alienum fortasis fu-
erit de sita antiquitatibus ejus non nulla hic comme
morare. Anteaquam ceatum Annos Duces Lithuaniae
Universa Russia partim qua Moschovia nunc dicitur
partimq; Russia nomen obtinet ad mare Euxinum
Danubiumq; imperasse sedemq; Universa Russia
Lithuaniam fuisse satis constat. Quo tempore caperit
et an Slavonica aut potius Colchica vel arte Argonau
tica Troianaq; Impensa allegerit et quo delata
fuerit longa nec etas an negligentia scriptorum
prenient, incertum. Priscae sane magnificentiae mo
numenta non pauca extant Vallo enim quo civi
tas erat altissima. Invallis veteri opere una ad hau
porta reliqua est formicisq; eius magno sumptu
in aureis vita alis ut siqui duas hastas unam super
alteram per eos inserret fastigium ejus non attin-
geret. Inter ea valla vidimus templorum quo-
rum non pauca cernere est. Aedes omnes Graeci ri-
tu fuerellata reliqua adhuc est S. Sophiae non planè de-
solata bustatave Sacrum tum in ea non habetur. Magno
sumptu eadem eam dedicatam fuisse apparet. Et nunc
non exigua est opere Mosaico tota strata. Constantino-
politana Veneta; ejus generis, quemadmodum qui ei structu
ra erant confirmant structura elegantia; opera
nulla inferre cedens. Inferiori porticus columnis; corin-
riis, marmoreis; ex alabastro Negligentia tamen plu
rium opus ut quod tecto careat undique eo magis cor
ruptum. Quicunq; enim Urbem eam delevit, ea sive clementia
sive providentia fuisse apparet ut operi tam praeclaro
peperceret. Restauravit Episcopus Apthus Casimirscius.
Est et aliud Templum D. Michaelis aureo fastigio Ve-
go a Vulthenis a tumba aurea qua non parva adhuc
fudinem Sacelli ab Anna Regina proxime defuncta
Cracovia constituta fuit, in eo est tumulatum. Sed tem-
plum id horum solum Mosaico opere habet stratum
atq; ad magnificentiam Structura D. Sophiae non acce-
dit. Corpus templi graeco ritu pictum hodieq; Monachi
Graeci ritus, graecaq; cultus Sacra celebrantes, tene templum id sunt. Vallorum autem et collium qua sine magna

manu fodi non

manu. Jodi non potuerunt frequentiam magnitudinemq
ii qui impediat habitabilissimam olim oram eam Jussi
facile judicabit. Solum uberrimum Cælumq clementius
fere quam circa Leopolim aut Cracoviam hortensiumq
omni genere maturius quam hisce in locis anni ne ejus
maturitate an Versus Orientem magis spectant in-
ferius. Mohilevia. Urbs Kijovia nonnihil pristina valla
sed inferius sita est ad ipsum Borysthenem, nullam pri-
stinæ magnificentiæ similitudinem præferens. Cæter
catores tamen non paucos habet Moschovitici negotij
maxime deditos. Opportunitatem habent, quam flu-
minis Desnæ tam Borysthenis qui e Moschovia defluit
ibiq ubi in Borysthenem dilabitur, miliari supra Kijo-
viam vix nonnisi tantum aquarum quantum ipse Borysthe-
nes secum vehit. Ita ultrajecti dimidium eum Borysthe-
nem vocent. Supra Oppidum Arx est vix eo nomine digna
Ab initio non parvo sumptu ex materia ædificata appa-
ret negligentia injuriaq computrui.

Sed redeo unde digressus sum, Kozacine frustra trans-
actionem jactasse putarentur literis nunciisq inter vicinia
constituti de concordia Jat Kievium appellant sed ut Ja-
cale apparebat, simulate et finito conatu. Jot Kievium
maxime angebat quod eam ripam in quam extendendum
esset Kozaci insedissent præterq eum locum nullus alius
accessus ad ripam esset. Impeditissimus enim ripas Bo-
rysthenes habet vel ad montium similitudinem altas
elataq vel lacubus paludinosis impeditas, ita ut si in
mentem locum eum quem insederant tenere munire q
eis veniset, facile trajectu Jot Kievium prohibere potuis-
sent. Verum ille re dissimulata alias rationes trajiciendi
se habere publice jactabat. Interim ut ab eo littore Cosa-
cos abduceret operam dabat. Sciens Cosacos expeditos sub
Kijoviam venisse, uxores, liberos, cæteraq impedimenta
Pereslavia inq Vicinia reliquisse. Potocio Præfecto Ka-
menecensi Tripolim cum iis quos circa se habebat homi-
nibus, ut iret, mandat. Sita Tripolis est 6 miliaribus in-
fra Kijoviam ad Borysthenem a Pereslavia. Sed Bo-
rysthenes intra Oppida ea medius est, rumorem in vulgus
edit eo consilio a se Potocium missum Tripoli ut vel Ka-
miovia vel Trechlimiovia contra Pereslaviam trajice
ret. Quoq rei fides esset jam et aliquot curres bobus jungi
vanaq navigia illi imponi primum per urbem inde
Exercitum publice clara luce traduci. Versusq Tripolim
vehi curat. Cumq alioquin nullam et ne minimam quidem
Cymbam Potocium habere Cosaci scirent, eo autem vel
per exploratores vel alia ratione cognito, metu rerum
suarum ne interea circumvenirentur littore eo ibi ces-
suros speraret. Consilium fortuna adjuvat. Tranſugæ
duo ab Exercitu Lege contro per Borysthenem veci ines

cubitorum compressu

cubiarum conspectu ad Cosacos transfugiunt quæ apud Co-
sacos agebantur ex littore eo in quo Zolkievius Castra me-
tabat omnia prospici poterant. Rusticum enim illud quod
vulgo vocant in ipsum Pontum Euxinum longe eminentius
esset altero in quo Cosaci erant Tartarico vulgo ab illis appel-
lato. Transfugis igitur in diversas partes mox adductis cum
ab utroq similiter de navibus missis confirmatum illis fu-
isset, non solum fidem eis habere, sed pro indicio etiam eos
donarunt, sineq mora equos qui per herbam poscebantur con-
querunt, itineriq se parant. Inter Cosacos antea fuerant,
ut licet fuga ista non pauca Zulkievius commoda fuisset,
Unus in prælio quod sub Lubcano postea fuit intersectus;
alter finito tumultu iussu Zolkievij supplicio affectus in
quatuor partes dissectus fuit Zolkievius fuga illa transfu-
garum commotum se simulans, literis ad Casacos datis trans-
fugas qui per tempus Induciarum aut transactuum trans-
egissent, didi sibi postulat. Rescribunt transfugas se non
dedere, æquumq non esse Colloquijs hic detinere a tergoq
Copias submittere illosq circumvenire. Quo magis in opi-
nione ea illos confirmaret, illa Colloquia ea Zolkievius
suscepta respondit, ut suas res unumq pars agere curare
ve deberet. Præterea nullo promisso quocunq opus esset
Exercitus Regius dimitteretur obligatum illis esset. Ma-
gis iter accelerat, quod mox ingrediuntur Zolkievius
etiam locis omnibus Insidiarum etiam exploratis Exerci-
tum sine ullo impedimento die et noctu traijcit, intraq se-
qui tertium diem sine ullo damno in adversa ripa cum
Exercitu consistit. Cosaci quam primum sub Kijoviam se
movissent, veriti ne Potocius eos præveniret, uno impetu
Pereslaviam eo die adhuc veniunt. Excubias tamen ali-
quas relinquunt, quæ in Zolkievij conatus an Borysthe-
nem traiecturus esset, intentæ essent. Postquam Exercitum
traduci nunciatum eis esset an Pereslavia celebris alio-
quin Urbs ipsa etiam fuit, Ducumq Kijoviensium ditio-
nis, a quo et cum delata fuerit, similiter in obscuro, perq
aliquot Sæcula deserta iacuit. Ante aliquot annos Regis
Stephani tempore Palatinus Kijoviensis Dux Ostro-
giæ, Vetera bella sæpe munita, ad libertatem seu Oppi-
di jus quemadmodum moris est, incolas convocavit. Si-
ta est Pereslavia ostio fluminis Trubec, alteriusq Illice
dicti. Trubec fluvius non exiguus, Illice minor, æque ta-
men transitu difficilis, paludinosus uliginosusq. Vallum
ibi jactum est antiqui operis rotundum, in speciem Coronæ
satis altum, ut cujus ambitus ad integrum miliare sit: ite-
rum non procul a continente fluminum illorum aliud
Vallum circuli imagine est ut arcem ab Oppido distinctam
ibi fuisse facile appareat. Itaq nunc etiam a Palatino Ki-
jovienſ locus is relictus duobus a Pereslavia miliari-
bus in Borysthenem flumina alia influunt. Non visum

Cosacis

Cosacis fuit Pereslaviã se includere, partim quod Urbis ambitum tantum propugnare, non facile illis videbatur, consultissimum illi visum, in solitudinem quam longissime discedere, non parva spe quemadmodum Nalevaykum nigra aqua exercitu longius insequi non potuisset ipsos quoq; ob longinquitatem viarum difficultatemq; trajectuum in solitudinem non persecuturum, obq; alias difficultates et usu Reip: diu Exercitum in illis locis hærere non posse, quo discedente ad solita stativa sua se redire posse, proq; arbitrio moreq; suo agere, resq; miscere. Cum uxoribus liberis omnibusq; impedimentis Pereslavia movet Lubinum versus classiq; eodem Gasparo Duce in qua ad mille et aliquot centeni erant secundo flumine per Borysthenem progreditur, ibiq; in Insula quadam non procul ab ostio Sula in Borysthene eventum expectabat. Zolkievius eos insecutus Potocio ut navigia ad Trajectum infra Kijovia dimitteret, mandat. Ad id enim tempus in consilia Cosacorum intentus erat, ne forte altera ripa Borysthenis a Zolkievio apprehensa, illi liquod instanto navigiorum numero non difficile, illis esset, in adversam Russiam, rursus se transferrent. Postquam tamen longius a flumine abscessissent, ea cura solutus, non parum altera. Consilio mirum Cosacorum in solitudinem quam longissime descendendi, quod illi commeatum aliaq necessaria in eos usus pro commodo parassent. Exercitus Regius omnia imparata haberet. Quibus Lubnio longius progressi fuissent difficilem nec dubiam rationem ulterius eos insequendi habuisset. Lubnia Arx, penes quam Oppidum ante circiter 2 annos a defuncto Alexandro Wisniowiecio Præfecto Czerkasiense constitutum supra flumen Sellarh qua parte Pereslaviã venitur. Pons sub Oppido est in flumine per quem in solitudines itur. Transitus per illum longissimus per aliquot iugera est, flumen ipsum in alveo non ita latum est, nisi quod restagnet paludesq; lacusq; stagnaq; ubiq; circa illam sunt, ob quam tam longo ponte opus esset ubiq; autem ab ipso fonte. Oritur in finibus Moscoviæ ad Oshrum usq; quo ad Borysthenem fluit, ita ut vix uno alio altero loco transiri possit, ob paludes, stagna, et sylvas præquentes, quæ per littora fluvij sunt. Zolkievius cum Exercitu. Sahotemiam iam venit, Oppidum hoc est denuo constitutum supra Sobotem paludem ½ a Pereslavia miliaribus. Lubnium 20 circiter adhuc miliaribus erat, quanquam ij locis minus miliaria numerantur, sed quemadmodum in solitudine longissima sunt. Zolkievius Exercitu ibi consistuto de Cosacis eo loco retinendis sollicitus, unumq; id quomodo eos ibi moraretur cogitans, consilio cum Præfectis militaribus habito, eò in loco se moraturum, aliquot centenos homines missurum, qui de Cosacis consilioq; ipso

rum cognoscere

rum cognoscerent, neq prius inde moturum quam certa aliquod
de eis retulissent publice pronunciat. Ad id literas Castellani
Italiq ad eos mittit, qui tanquam veteres illorum familiaris
amicaq operam studiumq suum agri conditionibus cum
Zolkievio ingratiam reducendi illis defert, inemq faciat. Non
paucos enim inter eos cupidos ejus rei esse sciebat, maxime
eos quibus cum uxoribus et liberis per solitudinem vagari,
atq domibus suis abesse grave esset. Spei igitur Concordiae
cujus spes facta illis erat, quodq longius exercitum Zolkie-
vius constituisset Lubnio non movent. Flamet hominem illis
qui cum literis Castellani Italicienq ad eos missus erat,
formenti subiecerant, qui Jakonini cognoverat eis confirmati
Lubnij igitur haerere constituunt. Vbi tamen qua ipsi ve-
nerant et commodior eo brevior est, Decem fere mi-
liaribus excubias ante se habebant. quae si Exercitus se move
ret quam primum illis significarent, ipsiq Sulam traje-
re pontemq eum cujus mentio facta est funditus corum
pere rescindereq animo habebant. Quod maxime a
Zolkievio metuebatur prius quam enim cum restituere
non parvam facultatem ulterius progredi endi Kozaci ha-
berent. Atq a locorum peritis cognitum tandem est, abrum-
pectum per flumen Sulam infra Lubniam 5 miliaribus esse
Chorosthenum locum eum vulgo appellant: qui traiectus inter
omnes qui per Sulam sunt aliquot autem quemadmodum osten
sum est sunt, hic commodissimus est. Vistoldus ostPol. Leo Exer-
citum suum qui postquam Voskubia ab Exercitu Tamerlanis
fuerus fuisset traduxerat. Hodie adhuc Tartari cum ora trans
Borysthenem infestare instituunt eo plerumq ire solent. Ad
eum igitur Traiectum partem Exercitus mittere ejusdem Zol-
kievio duo enim commoda ea in re perspiciebat, si animadver-
sa res a Cosacis fuisset. Lubnij tam diu haerissent milites sui ea
antevertentes, prius pontem eum direcissent. Itaq ab hac
parte Sulae eos retinuissent, si et Sulam traiecissent, versus
a Borysthenem ad Clusem suam se recepissent, eo facilius
inadvertentem Zolkievij eos distinere morariq possent. Rem
eam Georgio Struisio Profecto Bracladiensi committit.
Ducemq itineris ei tribuit. In Exercitu pauci excepti
ignari ejus rei erant ijq ipsi qui mittebantur, quo irent
ignorabant. Omnium opinio erat ex proximo decreto,
quod vulgatum erat. Lubnium versus Cosacos eos duci,
sed mediocri miliari Sulhorino progressi, ea via qua Cosa-
ci venerant relicta, ad dextram versus Chorosthenum
traiectumq eum se converterunt ita ut Lubnio Cosacq
qua aliquot inde miliaribus, a Lubnense via satis deflexi
non potuerant. Usuisse praeter spem eorum nostris eo
conversis. Quemadmodum tum postea cognitum fuit,
praeter omnem eorum opinionem accidit, ut miles Polo
nicus, quem pro gravi habebant ea via pervadere eorum
perere posset: quominus intenti in illam erant. Nostri
vero sine ullo impedimento, more Tartarico exarundini-

bus

bus iugurialis sibi stratis, piscatorysq aliquot Cymbis con
quisitis, equis tranatis Exercitum traduxere. Zołkievi
us quod tempus reliquum ei erat Iohatinimorabatur, ad
diem sub Lubnio se sistendi 25 nimirum May. Interim Po
tocium Praefectum Camenecens expectabat, qui 6 a Lubnis
miliaribus eum assecutus fuerat. Eodem die Cniasius Boh
danus Oginscius Succamerarius Trocensis cum copijs ex M.
D. Litt. quorum ad 1000 circiter Equites erant quam primum
se cum ijs coniunxisset etiam noctu properare instituit. Co
saci adventu Exercitus ab excubijs suis cognito, sine mora
per pontem traycere caperunt, de ijs qui circum missi erant
adhuc nihil scientes. Nondum omnes transierunt, cum
primum nostrum agmen cui Bieleccius praeerat super
venit. Quod quamprimum a Cosacis animadversum per
pontem traycere incipiunt. Cumq adhuc nox esset Biele
cius insidias veritus, frequentes enim ibi sunt luci, mon
tesq fugientibus, non valde institit. quam primum dilu
cuerat, ad frontem equis versus illos prosilierat, quem
Cosaci iam discindere caperant, sed telis nostrorum
prohibiti absterritiq mox reliquo cedendo fugere. Pon
tem recisum vix non infra horae spatium nostri refi
ciunt, sineq mora Exercitum eum transire Zołkievi
us mandat. Cosaci ad flumen soleneciam dimidio a
Lubnio miliari locum Castris caperant. De Exerci
tu qui eos insecutus fuerat cognitum iam habebant,
de illis vero, qui a fronte illis occurrebant, nullum adhuc
Nuncium habebant. Ab initio cum sub diluculum Excubiae
eos observassent Tartaros esse existimabant: cum eos agnovis
sent a tergo Exercitum esse scientes, à fronte alios illis
occurrentes ut in re subita vehementer ab illis trepidari
caeptum. Mox duo ab illis ad Strussium transfugere, qui
omnibus de rebus, quae inter illos agebantur consilioq eo
rum certiorem illum fecerunt. Consilium illorum diversum
erat. Alij dum Exercitus omnis non traduceretur, quam
citissime longissimeq insolitudinem armati instructique
pergerent censebant. Alij contra, tempus iam ejus rei
non esse ostendebant. Cum exercitus iam incervicibus hae
rebat, quem transitus non diu morari posset. Illo reli
quo in quo constiterant, locum non commodum supra
flumen paludemq elatum caperant, quam spem si Exer
citus in campo alicubi eos assecutus fuisset reliquum il
lis esse, nihil aliud incommodi si esset, quam a quatione
prohiberet, et sibi et equis internecione moriendum
esse, Castris etiam sine ullo commodo aut adminiculo
se tueri periculosae rem esse aleae. Acutus lapis do
cumento illis erat, in quanto ab exigua manu homi
num periculo fuissent, quantumq damni accepissent.
Quod nunc cum longe maior Exercitus esset. Peditatus

enim qui tunc

enim qui tunc non fuisset, in eo nunc esset. Ut alibi igitur
eo loco se non movere Castra, nisi fossa quæ ma
ab ijs facta munire, et ex eis se defendere. Strussius
et hi ex globo pulveris, qui ab adventante Exercitu
exaltabatur diplosione tormentorum quæ ad adventum
suum significandum ex instituto Zotkievius quam priùs
subnixum venerat insignum diplodi iusserat quo cer-
tior tamen de adventu ejus esset, alacres duos juvenes
celerimis ijs equis attributis misit ~~misit~~ qui de ad
ventu ejus illis significarent ut ne conditionibus seu collo-
quijs illos distineret, dum ipse adveniret neve ad ullum pro-
lium interim descenderet ei mandarent. Qui a Zotkievio
missi erant præter Castra Cosacorum, aut non longe ab
ijs ire coacti, animadversi ab ijs fuere. Qui summo studio
eos persecuti, sed illi integri evasere, Mandataq Zotkievij
ad Strussium pertulere. Sub illud tempus Joboda cum
Strussium illis hominibus præesse cognovisset, priusquam
utq cum illo ei intercessisset, colloqui cum eo petit, quod a
Strussio non negatum ei fuit. Sed tempus quod a Zotkievio
emandatum fuit colloquijs trahens, tractatibus secum
eo dat. Interim Zotkievius Exercitu traducto advenit, locum
Castris in capite Solonicæ capit, ad quam Cosaci Castra sua
metabant. Strussius aliquantum ulterius à latere Castrorum
Cosacorum se collocarat, separatim ad alium fluviolum
ita nihilominus ut et in Castra Cosacorum et in se ipsos
cum patentes ubiq Campi essent, prospectus utrinq pateret,
Quodq separatim à Strussio fuit Zotkievius Castra meta-
retur, ea causa fuit, ut pabulo equos Cosacicos et utraq
parte Castrorum illorum eo facilius prohiberent et cre-
bræ velitationes fuere: nullusq sine ijs dies intercesserit quibus
dam aliquot etiam vicibus cum ijs pugnatum quam fre-
quentissimeq equorum causa, quos illi pascere satagebant
Zotkievius omni studio prohibebat, facile intelligens si
equos illis fame enecasset eo faciliùs eos in potestate se
habiturum. Velitationes ed prælia q nostris secunda sem
per fuerunt, ignominia et detrimento Cosacorum. Et si
non longe impar numerus militum eis occurrisset in
unquam tamen illis resistere animus suppetebat, ut pluri
mumq ad Castra recurrebant, ita ut non contempti eam
apud milites essent, aliquando non contenti eo quod ex
Campo eos fudissent, eodem impete ingressi, in Castra fos
sasq eos insecuti fuere. Ibi Tasicius præclarus juvenis tres
que alij cum eo sclopetis ad ipsas fossas abipsis traiecti. Eo-
dem autem modo Præfectus Stomirienses Sejmon Da-
nisko periit qui quidem ulterq casus cautiorem militem
fecit, mandatisq Ducum obsequentiores esse docuit.
Alia damna pauca omnino fuere, Majus onus contri
buit autem Scubiarum erat ut per omne tempus univer-
sus fere Exercitus Arma vix poneret equiq strictim sub

sellis dormiret

rellis instructi paratiq esse cogerentur semper commeatu
item non facile advehebatur ut quem eli mitan ei Oppi-
dis vtiq Exercitui subvehi Zulkievius iusserat quodq longius
ab Oppidis discessissent non facilis subvectio eis erat, Calo-
nesq qui non magna copia eum subvehebant, magno precio
vendebant; precio enim constituto nemo alius eum sub
vexisset. Labor igitur assiduus Commeatusq inopia non parum
Exercitum premebat qua pacienter tamen a nostris ferebatur. Longe majoribus difficultatibus Cosaci conflictabantur
In obsidione nec ulla auxilij subsidijq spe erant vulnerati, et
isq non pauci. Equi qui unica spes illorum erant, fere enecti
ad internecionem redacti, Commeatus eos deficere iam
incipiebat salis nihil habebant transfugia frequentissima fere quotidiana, ex eo diffidentia et dissidia inter
eosdem intercesserant. Adq Zolkievius ex instituto mate-
riam illis prebuerat, cuth Zeboda primarijq communi-
cata consilia se habere simulans. Ex qua suspicione ut
homines temerarij nullo certo consilio quidquam agentes
Zebodam capitis supplicio afficiunt Kremsarum quendam
in locum ejus deligunt. Verum semina dissidiorum alius
quam ut mox existimari possent erant. Qui q viventi Ze-
boda favorent, indigne ejus necem ferebant. Ad hac Zolkie-
vius diversis in locis tormenta arca Castra iacularen-
tur disposuerat. Complures homines et plures adhuc equi
ex iaculationibus qs interficiebantur. Ex quibus Cadaveribus,
ut anni tempore iam adulto, inter maximos anni calores,
noxius gravisq fetor eos fere exanimabat, terraq conde
re quantum extormentis suaq sponte interibat, nequi po
terant. Praeterea majoris terroris causa ut equis dimis-
sis pedites ad oppugnationem ire parati essent Exercitum
Zulkievius induxerat: certa obiectamenta parari cura-
rat, quae rotis adducta a tormentis illorum, tueri de-
fendereq militem poterant. Tot incommodis fracti.

Et si ante etiam aliquoties nunquam tamen sincere
conditiones a Zulkievio petierant, tum extremum omni
nere sibi videntes exitium, Conditiones a Zulkievio propo
sitas accipiunt. Non deerant sane qui exempli causa ab
hujusmodi facinoribus alios in posterum absterrendi, ex
trema internecione finiendam rem suadebant. Altera
ra parte non pauca rationes imminentem ei veniebant.
Et si enim magna spes verisimilitudoq victoriam obti-
nendam se ostendebat, Casus fortunaq tamen omnibus
in negotijs etiam optime consultis plurimum valere co
gitabat. Cujus rei Acutus lapis recens exemplum esset. Sua
Et si victoria penes nostros fuisset cum hominibus tamen
desperatis non unius Capitis periculo paratum iri. Omnes
igitur nostros integros conservatos malebat, quam alicui
periculo rem committere. Intanto etiam numero Cosaco
rum nam ultra 6000 praeter faeminas Uxores et liberos,
praelio apta religua adhuc erant, non paucos ad usus Reip:

ii disciplina accessi

si disciplina accessiset transferri posse existimabat. Conditio nes illis a Volkrevio propositæ hæ erant. Primum ut a globo illo multitudineq; quam primum discederent, in posterum q nunquam nisi permissu Regio convenire audirent. Lo stea primarias seu capita barbarum, quæ abillo nomina rentur dederent. Vexilla aliaq; insignia, maxime quæ ab externis principibus essent, traderent. Gazam thesaurumq; omnem quem erarium Exercitus illi vocabant, Exercitui Regio omnem darent. Ad extremum quidquid militi Pralocerkvij ademptum reperiretur, restituerent. Condi tionibus his mox satisfactum instanti diversas in partes discessere. Ex numero quos dedere delebant, Volodam ipsi supplicio affecerant. Tres in prælio perierant. Exemplum ut multitudinem dissociaret seu deduceret Volkrevius mox liberum dimisit. Reliqui qui alij extabant dedi sue re. Duo cum insignibus Romani Imperatoris quæ a Cæ sare et Archiduce Maximiliano habebant herbum a Prin cipe Transylvaniæ cum ejus insignibus aliaq; præterea insi gnia et tubas argenteas clavam quæ a Cæsare habebant tradent tormenta integra 21 disruptorum aliquot erant. E classe tradiderunt tormenta 23 Campestriaq; Sclopeto rum aliquantum. Gazæ enim multum erat. Maxima pars supellectilis Turcica erat. Postquam Exercitus vester se par titus fuisset omne erarium vix 400 florenorum æstima tum fuit. Ultima conditio ut militi ablata restituerent. Vox enim turbarum causa fuit, cum militi restitutione ea fieri non satis videretur, ita ut propria res Cosacorum illis eriperent, ut ad tumultum res veniret, in quo ad ali quot deinos interfecti, vix a Volkrevio sedatus fuerat, ita gravissimum servile bellum, non virtute solum sed in genio etiam Ducis sub Lubinio extinctum fuit. Aliquot Diebus ante Explorator Volkrevij qui apud eos Cosacos qui apud inferiorem partem Boristhenis erant, Volkre vio munerarat, ministros aliquot ejus, quos cum literis ad eos miserat, in vinculis ab illis haberi, ipsiq; auxilio Le bino inferiore ex parte Borysthenis se movissent. Idem explo rator consilia illorum Volkrevio apperit. Primo operæ dare, ut auxilio obsessis esse possent. Sed cum a Gaspare Rodevysoreo, qui Classi quemadmodum supra ostensum est præerat ita accepissent. Sine certo periculo ad obsi sos pervenire se non posse, cujus rei ipse periculum fe cisset, vixq; ipse in manus non venisset cum Excubiæ Le gi ea diligentia essent, ut non modo manus aliqua hominum, sed ne Nuncij quidem ad eos cum literis per venire possent, ita ut vel retrocedere, vel in manus irruere necesse haberent, quod aliquoties acciderat. Ob id igitur consilium ceperunt ut Arces oppidaq; communi tantea vincenderent. Si forte defendere ora Leb inferiora ab obsidione ea Cosacos eriperet, averteretq; nostros posset.

Nuncios eos

Nuncios eos secretissime in Exercitu habuerat, ita ut nullus eorum conscius esset. Interim in Cosacos incumbebat, ut quam aptissime Exercitum cum illis haberet. Negotio finito quemadmodum ad alios finitimos, ita ad Vice Capitaneum Czerkasiensem de eo literas dat, quibus propria manu scriptis, quæ gesta essent ei significat, ut et ipse tota de re scire[t] ijs qui subsidio Cosacis Venirent, significaret, simulq; nomine suo moneret, quæ machinarentur Zolkievium jam scire: si vel minimum in ora finitima damnum dedissent. Jam in inferiore Borysthenis loco eos se indagaturum. Vice Capitaneus Czerkasiensis literas eas Zolkievij ad eos mittit. Jam 2. tantum milliaribus a Czerkassio in eos incidebant ubi mox subsistebant, Consilium q; inter se quomodo in gratiam cum Zolkievio redirent, habuerunt. Ministros illos Zolkievij ad se accersitos, Vinculis solvebant donatos placabant, ne apud Zolkievium de se quererentur. Literis tabellis humi nubus ad Zolkievium datis Capsivium Turcarum muneris loco ad illum mittunt. In literis quemadmodum in legatione per nuncios alios, delicti sui culpam confessi sunt, Veniam q; ejus petebant, fidelem postea Regi et Reipub: operam se navaturos promittentes. Nuncij non procul a Kijovia revertentem Zolkievium offendunt. Et si digna illa visa dissimulanda ei res sunt, cum indignitatis ratio esset. Maxime si ad inferiores partes Borysthenis vetro cessissent. Exercitus laboribus incommodis longinquitate q; viæ attritus, classis nulla parata erat. Supra q; omnia ex exitu Comitiorum alibi Exercitu eo quem secum habebat, opus futurum sciebat. Quocirca igitur ejs dimissis Exercitum diversa in stativa recipiendi sui causa illis assignata disponit, ipse Domum versus discedit. Sub Leopoli Captivi, tormenta, signa, insignia q; alia Cosacis adempta, Zamoscio tanquam supremo Copiarum Regni Duci tradita, exhibita q; ab eo ad Regem missa. Nalevajko et alij Deditij Varsaviæ, postea supplicio capitali affecti.

Dum hæc quæ supra commemorata sunt agentur. Tractatus de Fœdere Turcico, quod summi Pontifices summo studio urgebat, ad futura Comitia reiectus erat. Cum igitur et bellum Turcicum et vicina Hungaria maxime iam arderet, et Cosacci Dominium turbarent, periculo Regnum vacare non videretur, in 26 Martij. Varsaviam Comitia Rex indixit. Ante Comitia Nicolao Zebrzydovio Palatino Lublinens q; nunc Cracov q; per Joannem Tarnovium Vice Cancellarium, Marschalcatum Rex contulit. Mox q; 6 Martij Cracovia Varsaviam ad Comitia profectus est. Relatio a Joanne Tarnovio facta de fœdere, de Vallachia et licentia Cosacorum. Sequenti die Epus S. Severi Germanicus Malaspina, et Legatus de latere Cardinalis Caietanus, sed ex post Comitia demum venerat Orationem de fœdere habet. Præcepti Divini authoritate populo suo Comer-

cia cum alijs

cia cum alienigenis prohibentis. Trapezunciorumq exemplo Imperium suum integrum conservantium quo ad cum Turcis se non miscuissent fœdus svadens. Extat nunc hæc Oratio apud Turnerum inter cæteras orationes. Zamoscio pro opera in Valachia præstita actæ gratiæ, in Cosacos pœnæ decretæ in fœdus certis conditionibus a plerisq Senatorum sententijs consensum. Nuncij extra relationem alias res inferre maxime de decessione assecurationeq Estoniæ. Sed cum de fœdere maxime agendum esset. Cæsar etiam pro rei gravitate ex primarijs Senatoribus suis Andream Epum Vratislaviensem et Andream Gallum, Popiel Baronem a Lobkowicz ad comitia miserat. Designati qui cum illis agerent Stanislaus Karnkowski Archiepus Gneznenq Georgius Radziwil Cardinalis, Hieronimus Gostomski Palatinus Poznanq Christophorus Radivil Vilnensis Joannes Zamoscius, Leo Sapiecha Cancellarius Litq Et ex Nuncijs nonnulli, In ædibus Legatorum Pontificiorum conventum. Initium factum ab Archiepiscopo Gneznenq atq conditiones superiorum Comitiorum Cracoviensium potissimum responsum, è quibus excussæ maxime quinq potiores, quatuor aut quinq Congressibus solutum. Cum Cæsarei Legati ut sine scitu aut rati habitatione Cæsaris quidquam constituerent, Mandatum se non habere faterentur. De Archiduce tamen Maximiliano seu ijs qui Transactioni adhuc Bendzinensi deessent satis facturum iri subsidium etiam pecuniarum pro facultatibus suis ita bellis alijs etiam distractum Cæsarem, tamen in Confœderationem eam nobis constituturum. Mandatis ante exitum acceptis ita confirmarent, ut nisi ista præstarentur, totum negotium Societatis ejus seu Confœderationis irritum esset. De Moldavia etiam seu Valachia a nobis actum ut in eo quo nunc statu esset permaneret, neve turbaretur, maxime a Principe Transylvaniæ a quo Hieremias etiam quamvis Indigena et Nobilis Polonus literis tentatus sollicitatusq dicebatur. Tam a Legatis Cæsareis quam a Pontificijs sine dubitatione pax promissa. Maxime autem Regem sollicitum habere ulteriorem Valachiam, qui in re duo maximè metuat, idem nimirum quod in altera Valachia ne quod ante moliti hostes fuerunt, nunc perficiant, ut istam quoq Provinciam munitionibus, et Bassa perfici collonijs occupent. Aut alterum ne illa potissimum Tartari transeant cupere Regem Utriq rei occursum, sed pro providentia sua quod fieri posset, facile ipsos perspicere. Difficilius etiam sese de Tartaro superiore anno in ordinem eos cogendi, singularem fuisse. Si Kilia aliaq maritima loca occupata fuissent. Nunc hoc etiam accedere quod remotissima Provincia sit, itaq hoc quidem optare se posse. Alterum autem fortassis etiam præstaretur, si ex communi consensu fiduciarius aliquis interim Palatinus ubi collocaretur, totam rem Cæsari

et ipsorum arbitrio

et ipsorum arbitrio promitti ipsi viderent an expediat. Mentionem
S. Severi ab Episcopo de Moldavia iniecta ipsam etiam dubi
tationem esse fieri quod debeat cum imagine agrio isto ad tem
pus collocate, Turcâ deinde discesserint. Ad ulteriorem de
finitionem totius negotij quemadmodum, et pleraq; alia
delata res fuit eo utrinq; cauto. Regem quidem ad Barba:
ros missurum, Pacem tamen nullam cum illis iniiri de
bere. Ante exitum Comitiorum futuræ dum dies dixi Jaco
bi esse Julio dicta, cum non solum ex senatu complures,
sed exteris q; etiam Palatinatibus Nuncij ei interfuturi
essent, qui ex diversis locis tam cito convenire non possent,
de loco ad Cæsarem relatum ejusq; arbitrio permissum.
Locus postea Cracoviæ a Cæsare delectus, sed lente ad utriq;
convenitum ad medium fere Augustum. Igitur 2 Augusq;
cum non modo Legatus summi Pontificis de latere Henricus
Cardinalis Cajetanus iam ab aliquo tempore Cracoviæ fu:
isset, verum Cæsarei etiam Commissarij iam advenissent,
tum pleriq; ex nostris delegati partim præsentes iam
adessent, partim in dies adventarent. Visum legato fuit,
ut initium negotio huic a publico solenniq; de Spiritu
Sancto Sacrum fieret. Habitum id fuit in æde majori D:
Stanislai vinfora ab ipso legato cum Cæsareis tum nostris
pleriq; Commissarijs id frequentantibus. Eodem die nostri
Commissarij in ædes Cardinalis Radivilij Episcopi Cracq
tanquam Principis Comitiorum a Stanislao Regni
convocati fuerunt, qui locus postea etiam semper nostri
consilijs alq; conventibus habitus. Fuere Cæsarei Commissa:
rij Joannes Kutariski Electus Archiepiscopus Colocensis
Epus Laurinensis et Comes Regni Hungariæ Cancellarius
Andreas Epus Vratislaviensis Supremus Silesiæ Capita-
neus, Joannes Christophorus ab Hohenstein, et Adamus
Gallus Popiel, ab Hasim in Pachenstein Baro Joannes
Consiliarij Cæsarei, Joannes Joo personalis præsentiæ locũ
tenens. Et nostri etsi et Karnkovius Archiepiscopus Gne:
nens et alij complures designati fuerunt, hi fere tantum
fuerunt, Georgius Radivilus Princeps legationis Lauren:
cius Goslicius Episcopus Premislien:is. Samuel Deus Osto:
roga Castellus Cracq Nicolaus Firlejus Palatinus Cracq. Hieronimus
Gostomski Palatinus Posnan: Stanislaus Ossinscius Palatinus Sam:
dicien:is Lescinius Palatinus Brestenq Andreas Zebrzidovius
Mareschalcus Regni, Leo Sapiecha Cancellarius Petrus Deme:
trius Chalecius ejusdem Ducatus Thesaurarius. Cum ab initio
mox orationis sua Legatus ostendisset non nullos rumores ad
Summum Pontificem de Rege et ordinibus delatos fuisse qua
si nihil omnino serio, sed simulate omnia in negotio hoc
abijs agerentur, non habuisse tamen illis fidem Summum
Pontificem ostendisset. Necessitatem sibi impositam nostrum
existimarunt ostendendi per quemeni potius quam per Regem
aut per Ordines stetisse, et stare quo minus in negotio hoc sta:
tutum quid quam adhuc esset sed plus ab illis hactenus præstitum
esse fuisse.

tum fuisse, quam expectari potuerit aut debuerit. Hortatus ea-
dem Oratione Cardinalis nostros fuerat, ut de quibus agendum
esset ipsi proponerent quod ad Cæsareos Legatos Nostri pertinere
potius vidicabant ut qui ad societatem eam nostros invitarent,
et qui cum antea certa mandata, se non habere excusare soliti
fuissent, nunc saltem aliqui certi afferre deberent. Quo magis ta-
men studium Ordinum in societate testarentur, dederunt hoc
summi Pontificis tum Legati authoritati ut et præscripto supe-
riorum Comitiorum Cracovij aliqua proponerent, eo modo
ut potius agnoscerent, quid de quaq re haberent, quam ipsi quid
quam definirent, ostenderent, eaq quæ requirerent, iam ante
fere plerisq et a Legatis Cæsareis et a Nuncijs Apostolicis par-
tim oblata partim promissa fuisse, eoq minus vel difficultatis
aliqua vel maius quidquam postulare. Quo testatius etiam
studium suum facerent, ipsius Legati arbitrio permiserunt,
ut a qua ei conditione videretur, tractandi initium faceret.
Cæsarei Legati de duobus tantum capitibus responderunt de socijs
belli et de viribus parat Vemo. Omnesq de eijs diserte ac explicite quid-
quam. Reliqua quæstu nostrorum et eam partem scripti quasi a
Legato communicatam nec vel audire eam necesse haberent qua
defendere non possent, vel defendere qua negari requirent. Non
parum ad existimationem pertinere nostri existimabant, ne ista
res quasi suppressa videretur Ut igitur integrum cum ejs comma
nicare non gravaretur, a Cardinale petierunt, ut vel etiam se
ipsos tradituros illos obtulerunt. Inter Conditiones deinde Condi-
tionem de socijs belli nesi ab initio in ea, quam illi difficillimam con-
tionem putant, stetissent inficiendi negotij causa id interpreta
rentur in suspenso relinquendam existimarunt, Nominatim ve-
ro præter nervum belli. Generalatum etiam Stirimiriani qui desti-
nari ei putabatur, Transactionem Bendzinensem inducias inter
Valachiam et Transylvaniam, ipsumq adeo bus Valachicum. O-
mnibus fere hisce dissimulatis iterum de decabu tamen Condi
tionibus Legati Cæsarei scripto responderunt de socijs minorum
et nervo belli incerhuq fere quam antea. Attq ita ut rationem
istam nostrorum interrogandi quærendiq inreprehensionem
aliquam vocare viderentur, petijt Legatus ut interrogationibus
post hac et scriptis relictis, et coram potius congrederentur et
expresse quod si fadus cœpre vellent, abijt requirerent, ostende-
rent. Ista ostenderunt ut reprehensionem, qua in illos confer
retur, a se removerent et non satis aperte a Legati Cæsarei
secum agi ostenderent. Ut tamen Legato gratificarentur, viva
voce aliquot congressibus deinde actum. Ita inter nostros con-
venerat, ut ante omnia de perfectione transactionis Bendzinen
sis ageretur neq tam præstatione ejus, quam tempore et loco,
tam Iuramenti Archiducis Maximiliani quam ordinum stanga-
rie. Frustra enim cum Ordinibus actum iri videbatur. Nisi ijs
que tanto ante præstare debuissent, prius satisfactum fuisset
exoptq spes esse posset, futura reliqua rata ac firma fore. Legati
Cæsarei non tam rem ipsam recusare quam de tempore nubem
se mandatum habere ostendere. Quæ ultro citroq diu acta mont
tandem nostros authoritas Legati ut ea res suspensa ad alias con
ditiones accederent ita autem suspensum fuit, ut ventra Septi

manas certiorem

manas certiorem Regem Cæsar faceret ante Comitia utrum transactio-
ni Bendrinensi satisfactum esset simulq; tempus et locus ei rei
præfiniretur. Si ante Comitia satis ei fieret. Nihilominus Regi
et Regni ordinibus integrum esset, de societate hac quod vi
sum ei foret statuere. Si etiam non satis fieret, Jus nihilo
minus Regis et Regni, ipsaq; Transactio integra maneret
In omni autem actione ea testati fuere. Nulla se mandata ha-
buendi aliquid habere integrum q; rerum omnibus arbitrium
Regi relinquere. Ulterius deinde negotio progressum. Verba
faciebat Palatinus Cracoq. ostendebat ab illis potius nos
conditiones expectasse quam ipsos proponere aliquid debu-
isse, Cum enim ad tam optabilis boni desiderium quidem quam
diuturno sed tamen optatissimo pacis abduceremur invita-
remurq; ad bellum cum hoste potentissimo. Necesse ubiq; esse
scire nos conditiones, quibus adduci eo debeamus. Dari ta-
men hoc Serenissimi Dni nostri, dari Legati authoritati,
dari studio nostro in tam gravi negotio, ut non quidem in
rem alicujus obligationis. Nulla enim quidquam statuen-
di mandata se habere, sed ostendendi potius, quod nego-
tium hoc regerivere existimaremus, Conditiones aliquas
proponeremus. Ac primum quidem quod maxime contra
tam potentem hostem, invitare Ordines posset numerum
sociorum fuisse, ingratiam legati ipsiusq; adeo causæ tam
præ ullam conditionem in suspenso nunc relicturos, de viri-
bus ac nervo belli visuros, qui si tantus, et hujus modi tam
certus demonstraretur, ut etiam sine nominibus ishi so
ciorum, si non sine periculo, tamen sine certissimo periculo
in aciem cum hoste illo descendi posset. Fieri fortassis posse ut
re ipsa Regesq; Ordines contenti essent. Jam rationem Belli hujus
inibuendam semper Regem atq; ordines judicasse, quanquam
minime bellum duceretur et omnibus viribus sociorum coa-
ctis quam primum debellari posset. Primum propter Re-
gni hujus rationes quæ ut quam citissime de summa rerum
decernerentur, neq; diu bellum duceretur maxime exposcerent
Deinde ære universæ Christianitatis quod hac ratione quam
minimo periculo, quam minime attritis Christianorum
viribus debilitari hostem posse sperabant. Cum exaliorum
autem summorum Ducum, tum maxime prudentissimi quon-
dam, e Turcicorum Regum et rerum gentis ejus potentissi-
mi Regis Stephani suam existimare ad minimum 120000 Exer-
citu opus esse cujus major vel saltim dimidia pars Equitatu esset
cum Equitatu maxime hostis invaleat. Ita igitur non existimare,
neq; enim excerbi mandatis aliquid proponere, si Socij belli 60000
Exercitum habere possent, fortassis Regnum hoc suscipere eorum
ac rationes 40000 Conficiendorum 30000 nimirum Equitum par
tim hastatorum, quibus res maxime contra eum hostem gerenda,
partim levioris armaturæ, quorum non minor usus esset reliquo-
rum 30000 peditum. Inter illos autem qui a Cæsare et Socijs simul
præstandi adminus arbitrari 30000 Equitum esse debere, et ma-
ximam partem Sclopetariorum peditum autem 50000 Hæc ita
acciperentur quemadmodum sæpius declaratum esset Regnum hoc
hominibus magis quam pecunia abundaret, regnum ut adminimum

interdum partem

intertiam partem Militiæ ejus stipendia suppeditarentur, ita tamen ut nihilominus ea quoq pars atq integer Exercitus Polonicus sub ductu et auspicijs Ducum Regni maneret. Ante omnia autem providendum ut hujusmodi Exercitus et copiæ earumq alendarum et sustentandarum ratio, ita a Principio iam constitueretur, compararēturq ut per totum cursum belli, quod finiri in nostra potestate non esset duraret. Ne forte in medio deinde cursu nervus iste belli nos deficeret aut alio conversus non destitueret. Non minus vero necessarium maxime nobis esset, si hostis ille contra nos vires suas converteret, ut ad hujusmodi Regni defensionem si id exposceretur, totius etiam Societatis vires transferrentur. Ne illud quidem prætereundum, si in unum vires conferendæ essent ab alia parte expositos nos fore hosti alij non contemnendo Tartaros ut de parte aliqua Exercitus quæ contra illum relinquenda esset cogitandum fortassis esset. Eodem pertinere instrumentum bellicum ratione commeatus Jurisdictionis et Imperij Militaris et similia.

Cum Legati Cæsarei diem ad deliberandum sumpsissent interim a nobis etiam protestatio de Transactione Bendzens parata fuit. Cumq iterum congressi fuissemus ante omnia Legato tradita Revisa re Legatus, clausulam eam, quæ tum illa erat. Nisi ante Comitia satisfactum illis fuerit. Nihil de Societate hac Rex cum Ordinibus amplius ageret diligenterq ut mutaretur Legato urgente in dubio quasi ad sequentem consessum res relicta De alijs rebus propositis respondit deinde Epus Vratislaviens ut coniunctis Copijs bellum administraretur, vix fieri posse Cæsarem judicare. Nam aut inditionibus Turcicis Exercitus conjungendus aut in Hungaria maxima ea in re incommoda maxima pericula. In primis quidem ob commeatus difficultatem. Deinde vero cum hostis Mense Augusto aut Septembe primum Copias suas contrahere, atq in campum prodire soleat, prælium posse paucorum dierum aut horarum spatio finiri. Cui usui interim Exercitum Polonicum futurum, qui Equitatu maxima ex parte constat ad oppugnationem minus idoneo Præterea vero ne assecuturos quidem eum finem qui spectaretur ut coniunctis Copijs res gereretur. Si enim totus Exercitus cum Cæsareo coniungeretur. Præsidia contra Turcas et Tartaros nos denudaturos et nihilominus necesse fore ut Exercitus divideretur. Si inditionibus Turcicis Copiæ continerentur inevitabile id incommodum secuturum ut tot arces præsidiaq munitissima a tergo relinquerentur, in quibus omnibus vix non ad 30000 hominum ut plurimum esse solerent. Maxime autem ne et a Commeatu et recepta Exercitus includeretur, verendum. Inter præsidia a tergo relicta, ex exercitibus hostiles a fronte oppositos, periculumq esset ne forte totus Exercitus deleretur, ut robivis autem coniungerentur, ex diversitate nationum, morum, linguæ, simulationibus Ducum et Exercituum dissensionibus qui existere in eos possent similibusq alijs rebus, non leviora incommoda metuenda esse. Existimare igitur Cesarem si nostri Exercitus ab ea parte, qua aditus illis in Ditiones Turcicas patet, Turcæ obviam irent, si major vis in nos ingrueret partim Exercitus Cæsarei subsidio nobis mitti posse, eademq ratione vicissim illi a nobis. Quod si ita Exercitus dividerentur, consecuturum Ut Turca suum

quoq dividere neces-

quoq dividere necesse haberet, nam neq in Hungariam cum omnibus Copijs eum accessurum, nisi simul omnes ditiones suas, et vel Constantinopolim ipsam, alioquin non munitam nudare contra nos vellet. Si in Poloniam etiam omnes vires suas transferre vellet, minus metuendum illi a Cæsare fore, ne interim universam Hungariam occuparet.

Atq hæc quidem de primo capite de viribus belli ostendit optare Cæsarem ut multa centena millia in aciem producere contra hostem posset, non plus autem polliceri belle, quam præstare posset 50000 nimirum a se 10000 a Transylvano qui et ante conjunctus cum Cæsare esset, quemq nunc etiam fœdere comprehensum omnino vellet. Ita ut universus Exercitus 60000 futurus esset. De genere militum mandati certi nihil habere sed si præteritum tempus spectetur, tertiam plerumq partem Equitum fuisse, ita ut secundum eam rationem 20000. Equitum futura essent, reliqui pedites. Cæsareum Exercitu ex Cæsareis ditionibus exhibiturum iri, si quid de esset ex ærario suo supleturum. De subsidio pecuniario nobis præstando cupere Cæsarem intelligere, qualem Exercitum et quo loco haberemus, et postea mentem suam de subsidio, ad quod quamvis gravissimis expensis præssus pronus tamen semper fuerit ulterius explicare posset. Ad tempus fœderis quod pertineret posse, nunc fœdus in biennium ac triennium sanciri, ad bellum offensivum gerendum. Intra hoc tempus posse confirmari, vel renovari. Imo vel nunc etiam despici quomodo defensivum fœdus in plures annos constituendum. De cautionibus respondit. Cæsarem habere a Regnis et Provincijs suis mandatum et plenipotentias, vigore quarum fœdus iniri et necessarijs diplommatibus Iuramenti loco stabiliri posset. De Ducibus ac præeminentijs commeatu, Instrumento bellico et similibus non esse necesse verba facere, cum separatim Exercitus haberi deberent. Cum postridie deliberationis causa, quod Cæsareis Legatis respondendum esset, nostri convenissent. Legatus ipse cum altero Nuncio in consessum nostrum venit ut clausula illa in protestatione nostra mutaretur, iterum diligentissime petijt. Causas hasce afferebat quotiescunq ad Summum Pontifiæ hac de re præscriptum fuisset, nunquam significatum ei fuisse, non posse hoc fœdus tractari, nisi prius transactioni Bendzinensi satisfactum fuisset. Nam si id factum fuisset relaturum, prius Summum Pontifiæ ad Cæsarem fuisse et secundum ea quæ inde reportaret negotium directurum fuisse, deinde vero nihil aliud hoc esse, quam portam negotio huic claudere, De re ipsa vix non inter nostros conveniebat, ut nihil mutaretur. Ne tamen cum eo se demisisset ut ipse ejus rei causa ad nos veniret cum repulsa dimissus videretur responsum dilatum. Causa allata minus frequentis consessus. Postea tamen ne nihil authoritas ejus valuisse videretur, ita Clausula ea mutata ut nisi ante Comitia satisfactum transactioni illi fuerit, excusati Rex atq Ordines sint, si ad ulterio res Tractatus non descenderint, neq a quoquam illis imputetur, si tam salutare negotium effectum suum eam ob causam sortitum non fuerit. Cum etiam 6 Septimanarum tempus in priori formula præstitum Cæsari fuisset, intra quod significaret ad D. Martini festu prorogatum est. Ita emendata postea illi tradita. Legatus probavit

satisfactum sibi

satisfactum sibi professus fuit gratias egit. Petijt inde Cardinæ Radi-
vilus ut sub sigillo suo exemplum ejus ederent. Promisit Postea
incertum, qua de causa etiam non satis probare videbatur.
Nam et quod de edenda sub sigillo suo protestatione promi-
serat, mox revocavit. postea quam etiam frustra aliquoties
nostris apellantibus et contendentibus in eo perstitit ita ut
exprimi ab eo non potuerit et in aliquibus rursum contro-
versiam noverit. Inprimis de ordinibus Hungariæ de Maxi-
miliano enim non ita fortassis difficile esse ut ante comitia satis
faceret. Ordines autem Hungariæ quomodo possent: cum et Comi-
tia illorum ad eam rem necessaria essent et bellum invisceri-
bus eorum maxime nunc hæreret. In scripto aliquid mutare
vel ijs nostris non visum est, privatim spes facta, si maximilia-
nus satisfaceret, impetrari fortassis a Rege et Ordinibus pos-
se ut Ordines Ungariæ inprimum quodq commodissimum
tempus differentur. Ad extremum quod in fine scriptum
erat, ut ita convenisse fidem nobis faceret, non convenisse,
sed a nobis propositum disputabat fuisse. Utcunq tamen
esset, hac quoq in re mos illi gestus atq illa quoq verba postea
mutata. Tantum tamen abest ut sub sigillo suo ea ederet, ut po-
tius nostros vix non subaccusaret. Duo dies Augusti quo circum
scripta Comissio reliqui erant. Actum tamen maxime cum Cardi-
nali et de ratione belli coniunctim gerendi et de subsidio pecunia-
rio, et de socijs belli, interquos et Principes Imperij et magnus Dux
Moschoviæ propositi a Cæsareis antea fuerant et cautionibus eorum
et tempore fœderis, quod Cæsarei in biennium tantum volebant
et in iudicijs cum Moldavia Principeq Transylvaniæ, et de alijs
conditionibus ulterius adhuc fuit quarum vel in conventu Cracovien-
si et Varsaviensi mentio ante facta fuerat, et vel a Cardinale poten-
te hactenus dilata. Si quod forte ante elici ab illis posset, quod Or-
dines in spem negotij hujus magis erigeret. Ac de tempore quidem
fœderis ostendebant nostri, optandum quidem, ut vel uno anno
debellaretur, sed cum per quatuor annos iam bellum hoc duret
et tantum tamen adhuc a fine absit, miraculi potius loco ha-
bendum si accidat, quam animo aut spe concipiendum. Verendumq
adeò esse, si ad ordines hoc referatur ut vel hoc ipsum non modo
spem negotij hujus amputet, verum etiam ne curriosiores aliqui
ita interpretari id vellent quasi hoc solum agatur, ut in arenam
tantum cum hoste hoc deduceremur ut postquam illum in nos
converterimus, in medio quasi periculo relinquamur. Offensius
etiam belli vel defensivi discrimen quod a Cesarijs in hac causa
fieret intelligere, se assequi non posse. De subsidio etiam pecu-
niario vix tandem ut notaretur expresse obtento vereri ne mi-
nus expectatione ordinum esset. Si non mille equites Germanæ
stipendijs Cæsari habendi essent, vix non tantum illi in eos impen-
dendum, quantum nobis ejus nomine offerretur. Et si enim illi
non expresserant vel ex ipso tamen legato ante constabat, tantum
200000 ejus nomine offerri, reliquum a Pontifice eaq ratione tam
Florentis Regni societatem non pluris fere quam 1000 Equitum
auxilium fieri. Cum autem inter conditiones eas de præmijs bel-
li etiam essent, nostriq quemadmodum antea Cracoviæ Varsa-
viæq ita nunc quoq veramq Valachiam locaq Regno et Ponto
Euxino viciniora præmium belli maximum sibi proponerent.

Navigationem

Navigationem etiam liberam per Pontum Euxinum Venetias sibi paciscerentur. Nonsine admiratione acceptum a Nostris fuit. Cum in eventum Divinæ benignitatis Victoriæq Constantinopoli ipsa universoq Imperio Turcico diserte Cæsari cederent, certa autem pace relicta, sanguinem atq vitam in bellum id impendere deberent. illos ne de alieno quidem satis vel liberaliter polliceri vel tanquam iam de suo licitari. Cum igitur et tempus iam præfinitum affluxisset, et Legati Cæsarei de plerisq ambigue dubieq responderent, pleraq etiam antea quasi iam promissa revocarent, a Legato ipso quorum per priores legationes spes facta esset, Oratoriæ magis et ad præparandos animos proposita esse declararet. Conventus is sine ullo fere fructu solutus fuit. De summo quidem Pontifice maximæ curæ id negotium ei esse et fuisse satis constat De Cæsare an cordi ei fuerit, dubitatur nam et in primis Comitijs Cracovienę in quibus per Epum Olomucensem et Berkam appellatus Rex fuerat. Cæsar nulla solida mandata Legatis suis dederat verum etiam cum illi Authore Malaspina Epo S. Severi Legato Pontificio ad capita quædam a nostris proposita atq inter alia de subsidio pecuniario liberalius ostendissent, literis eos accusarat, quod progressi eo fuissent, neq rata ea se habiturum ostenderat, ne ve ulterius progrederentur mandarat. Eamq ob causam Epus Olumucensis nondum restitutus gratiæ Cæsaris fuerat apparatum præterea contra Turcam nullum facere per tempus hoc putabatur, magisque pacem spectare, quam bellum. Itaq cum summus Pontifex diligentissime ante Comitia Varsaę de fœdere hoc ut ad Regem referret cum Gembicio egisset. Gembicius autem qui de cessatione ista Cæsaris vulgo iactarentur, mentionem fecisset. Decipiet inquam et me et se ipsum, si nihil aget. Magisq a Summo Pontifice adductum, quam sua sponte de fœdere illo laborare. Cum summus Pontifex nihil omnino præsidij præstare ei vellet nisi vel fœdus hoc perficeret vel per ipsum quominus perficeretur non stare appareret.

Mox post Conventum Cracoviensem 9 Septembę Regina Senior Anna Varsaviæ obijt Quæ etsi ætate ea iam esset, ut non immatura mors ejus videretur Quod tamen Sigismundi primi filia, Augusti Soror Stephani Uxor Sigismundi 3tij Amitta ultimaq Jagiellonię Styrpis ipsaq singularis exempli fœmina fuisset. Universi fere Regni lucta extincta fuit. Eodem mense Conventus Vladicarum seu Episcoporum Russicorum Brzesciæ, ad hominum Religionis ejus indictus a Rege fuerat. Legati in eo à Summo Pontifice fuere Demetrius Solikowski Archiepiscopus Leopoliensis Bernardus Macieiowski Luceoriensis Stanislaus Gomolinski Chelmensis Episcopi A Rege Christophorus Radivilus Palatinus Trocensis Leo Sapiecha Cancel: Lit: Demetrius Chalecki Thesaurarius Lit. Venerat et Dux Ostrogiæ Palatinus Kijoviensis non contemnendo cum numero, qui Religionis ejus hominum quasi Caput erat. Qui ritus Græci ab Episcopis dissentiebant peculiarem sibi Conventum instituerant Ex eo legatos expostulatum, cum Episcopis

mittunt

mittunt duosq ex Episcopis Præmisliensem et Leopolien:
sem in partes suas traducunt. Mandatum a Rege fuerat
ne armatus ad Comitia Palatinus Kijoviensis veniret.
Ipse contra petierat ut diversæ Sectæ homines secum
habere liceret suæ autem Religionis Nicephorum
quorum utrumq ei negatum. De Hæreticis quod ad Con
ventus Catholicorum non pertinerent. De Nicephoro
ut qui Rosvanum in Valachiam adduxisset, cum Turcis Con:
silia haberet. Ideoq Chocinij a Palatino Valachiæ invincu:
lis habitus fuisset. Simul ut dissentientes ad Comicijs rejce:
rentur a Rege postularat quod et ipsum negatum ei fuerat.
Nicephorum nihilominus dissentientes Caput Conven:
tus ejus fecerant. Post disputationem cum dissentienti:
bus inter quos nulli inventi hæretici, Synodus cæpta. Per:
acto consensu consultationeq Episcoporum. Nostri tum in
Æde D. Nicolai, indeq ijs quibus induti erant vestimentis
a D. Mariæ Romani ritus Templum se contulerunt, ibiq
hymnum solennem decantarunt. Postridie Episcopi
Nostri cum legatis Regijs in Æde D. Nicolai ritus Græ
ci Liturgiam seu Sacrum Græcum, quod paucis omni:
no a nostro differt audierunt. Petro Skarga devotissimo
Soc: Jesu Præsbytero Concionatore Regio, quantum in
concordia boni esset concionante. Diversa pars scripto
contra protestata fuit. Metropolitamq sine Archie:
piscopo Episcoposq excommonicat. Quam excommo
nicationem Niceforus a Patriarcha Constantinopita:
no seu Carogrodiense attulisse dicebatur. Sacerdotibus:
que omnibus Ritus sui commercio obedientiaq interdi:
xerunt.

Ingressus Varsaviam Legatos 22 Novembr fuit. Ob
viam illi extra suburbium a Rege processum satis ma:
gna frequentia et Senatorum aliquot qui convene:
rant et Aulæ, sub idem tempus nimirum 26 Novembr
filiola Reginæ nata fuit, salva tum adhuc puerpera
Sub finem anni Hathuano ab Archiduce Maximiliano,
antea capto Machometes Princeps Turcarum ma:
gno cum Exercitu in Hungariam venerat, Agriam obse:
derat cœperatq Maximiliano Sigismundoq Principe Trans
sylvaniæ ad prælium contra eum progressis in audito
fere exemplo terrore Pannico uterq Exercitus in fugam
conversus. Primo quidem Turcicus deinde Christianus in
Castra Turcica iam ingressus, prædæq quam pugnæ
intentionibus utraq Castra per biduum deserta.
Qui quidem casus, varios in nostrorum animis sensus
excitavit. Alij enim timore perculsi pacem cum Turca
spectabant, alij et numero plures Cordiatores non ultra

differendum agebant, sed antequam Turca Cassoniã po-
berentur et fides cum polonis haberent commune vi bellã
inferendum et fœdus quod asserebatur amplectendum.
Sed iam omnes fere dubitabant, neq tamen ut id fieret, quam
penes quem invidia ejus infecti maneret laborare vide-
bantur. Ordines quidem Regni per se non stetisse quo
minus id fieret, pro certo habebant, ut qui etiam
pacem gratuitam nec parvis conditionibus ultro a Tur-
ca sibi oblatam, per biennium fœderis expectatione
hactenus non susceperint. Stulta in Valachia vel alibi
dissimulassent vel tulissent. Impletionem Transactionis
Bendinensis omni fere ubi debitam tam diu frustra expe-
ctassent et conventus tandem ejus causa habuissent. Cum
superioribus Regibus quoties de fœdere apellati fuissent
ut prius cum aliis Principibus de eo constitueretur, sine
ulla ulteriore ejus tractatione vel spe res reiecta fuisset.
A Cæsare e contra nulla a nostris postulata quamvis ac-
quisita scrutabantur quæ in potestate tamen sua non
essent. Cardinalis solus spem ejus non deposuerat.

Itaq iam Regem ad Exequias Annæ Reginæ Cracoviam
secutus fuisset et cum eo ut Comitia ejus rei causa quam
primum rursus indiceret et de executione Transactionis Ben-
dinensis post Comitia differenda diligentissime ageret. Neq
aliqua fœderis esset non alienum se Rex ostenderat. Et Cæsa-
rem ut de successu Negotij nondum desperaret Legatorq
suos ad Comitia futura futura mitteret frequentissime
apellaret. Varsaviam ipse quoq ad Comitia venerat indi-
xerat enim ea Rex Varsaviam 26 Martij. Maxime quidem
de fœdere certi iam aliquid in alterutram partem consti-
endi causa. Sed tamen et ob foedas difficultates Carolo
ex Gubernatore ad Regnum aperte iam aspirante. Legatione
cham illa cujus superius mentio facta est, non modo nihil
perfectum erat, sed magis potius Carolum in capto persi-
stere apparebat. In comitijs ejs exemplo Tribunalis legati dis-
sentientes maxime Rubicì Domum emissi. Nova ea res
vira neq periculo carere, in Comitiorum quasi potestate lega-
tus esset. Et Cæsare vel difficultate rerum animadversa vel quod
quæ æ rectissima quævis postularentur vel gravia sibi esse
in sua tamen potestate non esse ut imprimis Principum Im-
perij societas, cauhoq, rashoq, belli gerendi tempus fœderis quo
ad bellum duraret et alia non nulla similia statueret nullis
Legatis missis quibus absentibus etsi frustra quid quam agi
Cardinalis ipse agnosceret. Jesuitor tamen Senatores Ecclesiastici Viri Palatini, qui ulterius cum illo agerent,
ad eum ablegati. Quibus etsi persuadere conatus fuisset ut
eham absentibus Legatis Cæsareis quid constituerent frustra

d spei ab

id fieri ab Ordinibus existimari responsum fuit. Invitatus ad Baptismum Infantis, cujus superius mentio facta. Rex Hispaniarum fuit, quod tanto locorum intervallo, serius ad eum literæ pervenerant. Franciscus de Mendosa Marchio de Guadaleste Admiralius de Aragona, Comes Supremus Aulæ ejus Præfectus sub finem fere Comitiorum primum ad eum venerat.

Præter officiosam Orationem in Belgas perduelles et Reginam Angliæ eos foventem postulata habebat maxime ad usus Comercionum in hoc Regno ijs prohibendos pertinentia. Rex cum propterea authoritatem suam apud utrosq; interponendum indicasset Paulum Dzialinium ad eos miserat. Legatio a Belgis æquo Animo ab Angliæ Regina operam suam in fœdere etiam Turcico Constantinopolim navatam exprobrante alienis accepta. Fœdere autem ab omnibus cum desperato in aulam Turcicam quæ pacem constitueret mittere visum. Ante comitia iam Petrus Ostrovius ad sustinendas res missus fuerat. Ex Comitijs hisce Stanislaus Golscius Castellanus Haliciensis pro majore Legato missus Zamoscius tamen ne amicitiæ Turcicæ semper incerte fideretur sed Exercitus haberetur cum ad pacem æquiorem constituendum tum a finibus hostem longius retinendum svadebat. Intanta tamen Comitiorum dissensione frustra. In Comitijs ijsdem erat Niceforus et Palatinus Kijoviensis quasi vas ejus illiusq; nomine citatus. Magno conatu tamen in Senatu quam apud Nuncios pro eo intercesserat ad extremum iratus discessit Niceforo et destituto et relicto qui Margenburgum postea relegatus ibi diem suum clausit. In Comitijs ijs erat Tartarius Legatus qui quod ob detrectatam malitiam Hungaricam Galgam Principi Tartarorum Turca sufficere velle videbatur, deditionem offerebat.

Sub finem Comitiorum Rex necessitates suas Sveticas proponit a Caroli quemadmodum supra ostensum est ex Administratore Regnum Sveciæ invadentis iniuria proficiscentes. Bernardus Maciejovius Episcopus Luceoriensis cum Radivilus Cardinalis tot annos iam Episcopus Cracoviensis esset, post tot Comitiorum contentiones, iuris potius usurpandi causa, tum quoq; invitis repugnantibusq; Ordinibus Litvanicis Episcopus Vilnensis nominatus fuit. Gedanenses etiam quod ex Superiori Decreto Cracoviæ Templo Episcopo non cessissent proscripti. Infectis tandem rebus ex comitijs disceditur. Zamoscio imprimis fortunam Reipub: et miserante, et deplorante ad tabularia etiam publica se Magistratumq; suum Reipub: non deesse, sed Rempub a se ipsa deseri protestante. Die 2. Junij Filia minor natu Catharina fuit mortua Reginæ. Sub finem Julij Rex Varsavia Cracoviam excurrisset vicinis Senatoribus convocatis e Thesauro clenodia quædam Consilio illorum deprom-

sit, quorum

rat pignoribus. pecunia conquisita militi qui ad 5000
Leopolim confluxerat et ad possessiones Regias invadendas con-
spiraverat, vagina Samboriensem Praefectorem invaserat solverat
Duo civius Sebastianum Lubomirscium Castellanum Cracoviensem
et Petrum Skarbkovium Praefectum Osvicimensem cum pi-
gnoribus ijs adeos ablegat. Ipse Cracovia, discedit cautione
Thesaurario de acceptis pignoribus relicta Anno tandem
1595 Comitia Varsaviam a Rege indicta maxime quidem di-
scessus in Paternum Regnum Sveciae, quod plane iam a Caro-
lo occupabatur, causa sed tamen, et alia cum finitimis
difficultates verum Regis et Reipub: negotiabant. Imprimis
quidem Joannis Basilidis filio morbo magnus Moschoviae
Ducatus vocabat, induciae autem in exitu erant iam. Quem
admodum autem antea ostensum est prima designare sedes
deliberandum erat. Dum autem in cognitione et apparatu eo
Rex erat Anna Austriaca Regina Poloniae et Sveciae Ostatro-
na lectissima et decuies laudibus longum esset dicere nun-
dum 29 annis explens 9bre Idibus Febry inter duodecimam et
primam horam Meridianam, in partu Varsaviae moritur.
Necessitate urgente Uterus caesus filius adhuc vivus exemptus.
Sacro Baptismo imbutus Christophori nomen seu sum se-
vens, paulo post Mortem. secutus fuit. Etsi autem in tuche
et mœrore Rex ab Universum Regnum erat, Comitia ta-
men iam ante indicta habita nihilominus fuere, ac prima
quidem maximaq cura de Moschovia erat. Ascitus in eam
unus Comitiorum Stanislaus Gadzicovius Praefectus So
chaczviensis, qui ut mutationem alta rerum, non tantum de
statu earum cognosceret verum per occasionem etiam a-
nimos hominum tentaret, cum Cram venisset Borysseum
Chodanum Calendis Martij iam in magnum Ducem electum
cognovit non sine fiducia plurimis Boiarorum in Regem
propensis. Rebus igitur pro tempore constitutis, subsidioq in
ter hoc Regium ab ordinibus in Comitijs ijs decreto, qui circa
Junus etiam exaulicis essent designati. Quinenise Rex parabat
Primum autem de morte Reginae per Joannem Costomscium
Palatinum Posnaniensem Archiducissa Viduae fratrij mox
significatum consolatioq qua ab ipso maximo Rege adhi
beri potuit, adhibita. Simul vero ad Summum Pontificem
Caesarem Principes Imperij literas dat gratias et suam bene
volentiam in vicinia hac per absentiam suam in Svecia illis
deferebat et quod de illorum subditorumq ipsorum amore poli
ceri sibi Regnum hoc deberet, quaerebat, eoq magis quod non
solum Transalpini Bendrienses, imprimis Juramento Archi
ducis Maximi Frustra Rege Ordinibusq tam diu ad possi
dendis sibi sachum non esset. Verum etiam Sigismundo
Principe Transylvaniae innata quasi instabilitate, devor-
tium cum Elisabeth sua Austriaca defuncta Regina
sorore apud Summum Pontificem et Caesarem agitante. Nova

chum comitia

etiam consilia tam de Transylvania, quam Valachia omnia
sparzebatur. Accedebat huc et Nuncius etiam Apostolicus Ger-
manicus assalaspina Episcopus S. Severi. qui per aliquot
annos in aula Polonica prudenter res tractarat a Sum-
mo Pontifice revocaretur. a Rege tamen benevolentia
Summi Pontificis fiducia ad extremum usq Comitiorum re-
bentus fuit. Per idem Comitiorum tempus Summo Regnabi
Christiana bono magna omnium rebus preter omnium
fere spem Taurinum receptum. Negotium Imperator de-
derat Adolpho Swarcenbergo Baroni Germano in Belgi-
ar expeditionibus versato et Nicolao Palffio claro in multis stum-
ganica Ductori ut exercitui presidys militie coacto rem bene
crarent. Cum hyemis ejus tempestate rebus negotium pro-
cederet. Swarcenbergius tamen instrumento bellico in Gal-
bra nuper excogitato Petardum vulgo vocant intempestiva
te in Cividum prius adhibito ibi patefacto. Cum animadversa
res a Turcis esset ingenti intenderem arcem ingua arma instrumen-
tumq bellicum omne asservabatur concurrissent per q horas
et ultra certatum Turcis 1605 cum Bassa casi Civitas Arx ter-
tegra cum omni instrumento bellico in potestatem redacta
Sub finem Comitiorum Joanne Tarnovio, qui in archiepiscopatu
Gnesnens postea mortuus fuit a Vice Cancellariatu in Archie-
piscopatum Cracoviensem translato. Petrus Tyrleus Episcopus
tum Culmensis qui per omnes honorum gradus ad Episcopatum
Cracoviensem evectus nuper diem suum in eo clausit. Summa cum
laude Vice ad Vice Cancellariatum evectus et promotus a Rege in
eoq Regem in Sveciam comitatus fuit. Jus etiam Constitutionis quod
correcturam vulgo vocant a prima ejusq accessione ad Regnum
semper postulatum nunquam perfectum, tam Reinholds Hey-
denstein et Nicolao Nievieszinscio Secretariis Regijs tum ad
Ordines adhibitis perfectum, in eisdem Comitijs exhibitum
omniumq Ordinum authoritate confirmatum fuit. Ante
id tempus sub Juris Culmensis nomine, nullum quasi jus erat.
Quod enim Culmense Jus vocabatur. Civile potius quam terreste
erat, id q ipsum imperfectum. Itaq Palatini et pro arbitrio suo Ju-
dicia, in quod cunq tempus, et quem cunq in locum ea videretur
plurimumq in Aula et Comitatu suo indicebant et alia plera q
administrabant. In tanto praejudicio suo quorumcunq sentien
tium diversitate omnibus satisfacere difficile sane fuit. In
quibus tamen libertas Equestris maxime dignitas posita
videtur et fieri potuit constituta tam diu valitura, quamdiu
nova appetere homines noluerint.

Sub tempus discessus Regis in Sveciam, Stanislaus Gorski-
us qui fidei causa in Aulam Turcicam missus fuerat cum Se-
dere redierat unaq cum eo Pivalis Czauscius Turcicus. Sed
et insedere novata aliqua aliqua fuerant maxime ad comer-
cia Mercatorumq res pertinentia. Quin et in veteris quasi
Pivalis secum attulerat diversa reperta fuere. Ipse rei hu-
jus Pivalis Consilio, Alium Nuncium mittere etiam cons-

tus autem

sus autem a Rege fuit Mariemburgi iam existente Joanne Felix Herburtus, maxime quidem cum in Hungaria Ferentius Turcicus hyemmitteretur. Thamus etiam Tartarorum cum illo iretne per Dithmones Regias aut vis virium exercitum duceret: omnino malefico aliquo vel insimbus, vel extra fines vexaretur Aliasq contra Decorientem amicitiam nuper restitutam non modo donativum illi non expectandum, sed quod ab ordinibus maxime urgeretur rationes allegenda ejus iniuria quastum ini, enterq ipsos fines ipsius persecutem eum ini. De hinc reluctico staret maxime autem de Palatino Valachiæ a Rege Polonia integro Herbeto Turco Christiano qui jacem utroq fuerelur consultando, similiq in Transylvania vicin potestatem Turcica veniret. Quamvis etiam Mediavio sepulno aut quæ insimbus Regni vita essent ingeniq Regnum Jus aliquod haberet et quia cum Turcis servanda causa à vi Turci ca. luendis servandisq Herbelti qua a mercatoribus partem ipsis quidem valeris qui importarent praeter morem exigebantur quæ quidq ingeniq instadere Galliano indubium vocata videbantur Herburtius post sub stensem Februq Anno sequente cum ex Suecia Dexiam redisset commodioribus aliquanto conditionibus facius retulit. Cum in Sveciam Rex proficiscens omnibus Mariemburgi Mariemburgi alienandis haberet instrumenta. Iura: Monasterio Oliviensi alienandis haberet instrumenta. Iura: menti Archiducis Maximil: in transactionem Pendinensis pretii Archiducis Maximil: in transactionem Pendinensis pretii abstrahentibus Mediavio facile ut appareret. quod summa necessitudo assidua ordinum Magistratio ipsius re equitas ma necessitudo assidua ordinum Magistratio ipsius re equitas elucere hactenus non potuisset mutationem istam Transylvanicam quæ expectabatur agitabatur demum elicuisse.

Rex interea Augusti Colonianam tabi feliciter pervenit. Prefectus autem fuerat Georgio Ferentibachio Duce quem Universi Copijs præfecerat altera quatuor aut ad summum quinq Germani sed mihi invidia ideam non habebat: præterea Ordinariam saltem Cohortem suam pedium contra gentis diam præsidij, ubiq aliquid adventantem Regnum occupandum oppugnandum ve quod Carolus in potestatem suam totum eam redegerat, exitio omnino apparatu. Et si autem Colonana Prefectum et Præsidium amouerat Carolus in hoc quæ suam eam eam redegerat. Atorem tamen eam alij Princeps Appresidiarij præsentia et metu omnium Regij ter vibi in deditionem accepit. Prima ac potissima ratio ac deliberatio de modo ineundi fuit Sveciæ Consiliarijs omni studio ultionibus iretur incumbentibus. Ferentibachio rursus omni rationi ab eo instituto eos deterrente, ut cum alia incommoda quæ interveneruntiam maxime tempestatis periculum præ: dicente, cumq illi omnem spem in studijs alij auxilijs populorum haberent, ne adversa quidem colligenda tabi aptum Ma rinum ibi demonstrante: cum ut maxime se adjungere alijs qui ad partes vellent, Nec tamen terra iretur concursus nullus fieri potuit. Vicit tandem Sveticorum Consiliarorum sententia, sive vere ne si forte terra iretur licentia militis cum Regnicolarum alienarentur munimentum sive cum non solum impedimenta multa, sed aliqui uxores et liberos

secum habe:

secum haberent commoditati sue consulentium. Itaq 29 Aug.
gussi navibus conscensis 23 Septembr cum solis circiter 26 Na
vibus Stetiburgum non magnum aut munitum Castrum
in quo soror Regia tum erat Rex pervenit. Deligua navem tem
pestate subito exorta in partes directe portum tenere non po
tuerunt. Quod primum in commodum oblatum successum Regi
non mediocriter impedivit eis autem in universo vix 800 cum
Rege essent Castra tum ea quemadmodum fieri potuit metata Rex
austria Livonum et Finorum adventare Regi Carolus subaudisset
et ante eis occurreret, Colmaria discessisset, et classe contra eos
missa, non nihil se exarmarat. Quam primum tamen de ad
ventu Regis Stetiburgum intellexisset duobus circiter milliari
bus Castra inde posuit interim plerisq Regis naves in quibus pe
ditatus erat redierant. Carolus 4 Septembr spem copiarum
Regiarum opprimendarum nactus repente ad ortus eas fuit.
Cum tamen in tempore occursum ei fuisset, non modo revectu
sed aliquot centenis suorum amissis inimicum locum compul
sus fuit. Tandem prelium eorundem Svethicorum Consiliariorum
ne florem Regni sui ipse perditum iret, Regem obtestantium
precibus diremptum clamante et testante Terentiacchio in ma
nibus eo die Victoriam Regem habere. Verum dum illi hosti o
mnibus rebus parunt se ipsos quemadmodum exitus postea do
cuit, in perniciem precipitant. Postridie eo sub ipsum Stetiber
gum in altera parte fluminis quod Stetiburgum a continen
te dividit, Castra traduxit, Itaq communiit ut eo extra aditus
munitos ipse impotestate haberet et Castellum ipsum tempen
torum ictibus maxime expositum esset, nulla re nocere posset.
Tractabatur interim a Legatis non nullis Electoris et Archiv
num Brandeburg Ducis Mekelburg de pace: sed Svethi
Consiliarii certam in spem venerant, Itaq Regi pervasserant
modo spatium Caroli hominibus daretur, omnes eo deserto
ad Regem transituros. Non minorem de ipsa Classe spem
habebant et Carolus ad quem indies plures confluerent, cum co
pias augeri copias suas cupiebat, hem Classem maxime
ipse etiam expectabat. Quare ita quemadmodum exitus ostendit
et conditiones ultimo proposita et accepta, quemadmodum
ab iis quibus dubia rem expediret. Verum Svethicos Consiliarios
spes fefellit adeo ut non modo non accederent illi ad Regem
verum homines illorum ad Chassinianos et pagos quosdam
sollicitandos missi abiis, ad quos missi erant comprehensi
arboribus alligati Selonetorum ictibus confixerentur. Cano
lus etiam vanis artibus in odium suspicionemq Provinciarum
adducere Regem conabatur ita ut inter alia non navarum
Regis Joannis fictum esse eum. Sed a nostris subiectum per
vadere iis non dubitaret, aliquot naves cum ad inspiciendum
eum misissent. Vanitatem Caroli ultro perspexissent. Die 30
Octobr Classis ad Carolum redit naves aliquot parthim in an
choris constitute. Omnes tam exitus munitos, quam adi
Stokolmiam terrestes Regi precluserant. Optimum ei vi
nata Consilium Verum ut Colmariam Rex se recipieret
Itaq Calendis Novembr Stetiburgio movit Lincopiamq sequi
ab Stet

num a Stelibergio gnliare venit. Nondum tamen vel rerum vel animi Carolo adhuc habente, ut adonti prosciscentem audiret. Ita autem ex Consilio Rex profectus fuerat ut Colmariam recta se conferret maximeq; Ferenbachius ex re Regii id offenderet. Svetici tamen Consiliarij vestantibus colloquia Carolo offerente, tempus trahebant. Interim Castris utrinque communitis cum inire iam Copias utrinq; eduxissent, Carolo iterum colloquio offerente ab iisdem Consiliarijs, Svetici ultra Castra exercitum reducerent obtentum qui postquam reduci captus jussit. Signum pugna e Castris Regis incertum a quo datum fuit. Ad cujus auditum Carolus iterum cum Copijs suis accurrit. Equitatum omnem a Svetici Rex trahebat, quorum ad Caroli insultum nullus se commovit reliqua Copia iam reduci capta, facile perturbata. Interim subipsum deinde prælium strepitumq; armorum conditiones a Carolo edita inter quas præcipua ut Stocolmiam Rex se conferret Comitia ubi indicerentur. Eorum Judicio potestatiq; se submitteret Carolum in suo Principatu interim ab futurum ad Comitia iterum se sisturum, actorumq; suorum rationem redditurum Consiliarios interim omnes quos arca se haberet, dederet, in custodiaq; interim essent, quod nihil aliud erat, quam ut non modo Consiliarios certa horti exercitij Rex traderet. Verum etiam se ipsum incerta fidei potestatiq; Caroli permitteret. Verum cum utrinq; ita discessum indiviaq; Carolus jussisset Rex consilio salutis sua capto alijs e Comitatu suo præmissis alijs subsequi jussit itinere Stocolmiense relicto et navigatione ad littora Prussiæ conversa mense Octobr Gedanum venit. Qui ex Comitatu ministriq; Regij post discessum Regis comprehensi fuere omnes a Carolo capti in vinculisq; habiti.

Per id quod reliquum erat anni sequentis Varsaviæ Cracoviæq; cum alijs negotijs Reipub: Rex vocabat tum exequijs etiam et funebri apparatu Reginæ Conjugis Indictum autem fuerat Regina Jussis 23 Junij Cracoviam solennem funerum Regiorum coram Ad id est fratrem et fratrem invitandum Gratium Andreas Opalinius Præpositus, Pragam ad Cæsarem, Joannes Sostomiki Palatinus Posnaniens missus fuit ipse denig maxime autem Sostomius de alijs etiam nobilibus rebus, ut Valachicis Sveticis, Biranvidensi negotio alijsq; ejus generis de quibus Paulo post etiam Adriano Lembovio Secretario Regio mandata data. Non parum autem rebus omnibus impedimentum erat, pestis qua plerisq; in locis per Poloniam tum grassabatur. Verum sequente Anno 1599 sub initium fere autumni in Transylvania insignis mutatio subsecuta. Cum Sigismundus Princeps Transylvaniæ inter Cæsarem Christianorum et Principem Turcarum utrumq; potentem, maxime etiam Nobilitatem Transylvanicam, alias non satis fidam, tum vero non dudum tot proceribus sublatis offensam; consiliaq; dederet. Dio et relinquenda Transylvania fluctuaret. Conventumq; is de rebus haberet Andreas Bathoreus Cardinalis tum Episcopus Varmiensis iam ante quidem suppliciis Fratris aliorumq; Procerum gravissime a Sigismundo exacerbatus quem:

ad modum tamen

admodum tamen ipse proseferebat, ut labenti Domui Patriæ
que consilio subveniret superioribus offensis omnibus ei con-
donati Regi senatuq; prius non consulto in Transylvaniam super
venit a Sigismundo discessum iam mediante persvasus Principa
tum ipse suscipit, atq; Conventum ab eo invitatus partim precibus
coactus accedit ab universoq; Conventu Princeps Transylvaniæ
creatur qua de re ad utrumq; imperium tam Turcarum quam
Christianorum tum imprimis ad Regem literas dat, ut prose
ad eos intercedat quo voluntate eorum in principatu eo tolera
retur petit. Cum ad Cæsarem Rex scriberet ostendit quemad-
modum a Cardinali significatum ei erat, ne cogitanti quidem
illi Principatum delatum esse, preces popularium, pericula
Patriæ, necessitatem quasi ultro ejus accipiendi illi imposuis-
se. Petere ut quod accidisset præsenti Christianitatis statui
condonaret, quodq; casu et fortuito accidisset Consilio et Clemen-
tia sua corrigeret, salvaq; dignitate sua communi statui
Reipub: Christianæ rationem haberet. Ostendit Cæsar respon-
so suo iura quibus Transylvania ediversis gaderibus cum an-
tiquo devincta Hungariæ esset, Cardinalem in ipsa conversio-
ne rerum ad se quoq; scripsisse, se etiam rei respondisse pro
ut studium ejus in communem Reipub: Christianam et in-
se quoq; observantia futura esset, suum quoq; erga eum ani
mum futurum, Interim ut non solum ipse Cardinalis cli-
ens a Turcica relicta Christianitati hæreat sed etiam negoti
e Polonia illius Partes, si illis adversarentur luceatur: quod
enim minus in ditionem Regiam quam ipsius varia rerum momen-
ta inferret. Interim autem Bathoreus ab ordinibus Transylva-
niæ in Principatum electus, seu potius ut eligeretur persua-
deri sibi passus, Inter utrumq; Cæsarem aliasq; difficultates
insidiasq; Societates anceps versabatur. Neq; vero hunc quas se-
queretur partes deliberabat quam ut utriusq; partis gratia
salva, a bello ipse abesset laborabat. Cum uterq; ut in amicitia
sua alterius partis hostis esset postularet. Quemadmodum osten-
sum est Germanicum Malaspina Episcopum S. Severi qui per plu-
res annos legationem in Polonia obierat. Summus Pontifex revo-
carat quem ut conditiones inter Cæsarem et Cardinalem tracta
ret miserat. Alba Julia autem subito tempus Comitia a Cardi
nale interdicta fuerant. Sclichael interim stipendia a terrore
Palatinus, qui et antea in clientela Sigismundi Principis Transyl-
vaniæ fuerat et Cardinali eram Juramento se obstrinxerat
quod satis certo constat pecunia Cæsarea exercitum paraverat et qua-
si contra Turcam eum circa se habebat. Nuncius iterum asserit
primum a Brassovienses Sclichaelem quem ultra Danubium
contra Turcas moturum confirmaret. Transylvaniam versus
appropinquare. Quibus cum Gaspare Cornisio Præfecto
militia Transylvaniæ aliisq; Senatoribus fides non haberetur
aut non haberi simularetur. Pluribus postea Nuncijs Transylva-
niam iam ingressum, eamq; vastare, diversis ex partibus con-
firmantibus. Cardinalis sub Oppidum Brassovia cum mox

Inde 22

Indeq 22 8bris Universum Exercitum 15000 circiter in Castra contra Michelem contrahit quae 24 8bris ad Sebinum Oppidu Saxonicum posita. Habebat circa se Maraspinam Nuncium Apostolicum aliosq non nullos. Vix duobus iam miliaribus cum Exercitu suo Michael aberat quem ex diversis Nationibus ad 20000 circiter habebat. Ex Polonis quorum magna pars cum antea Cardinali operam suam addixissent per aliquot tempus cum illo versati fuissent ab illo ad Michaelem transierant 22 8bris Episcopus S. Severi Negocium Pacificationis inter eos suscepit. Ad Michaelem in Castra profectus, ex iisdem reversus Cardinali ut ex eo loco inquo constiterat satisq commodum caperat ob pacem majore commodo postridie captandam se reciperet persvadet. Idem Michaelem facturum. Interim Exercitu a Cardinale dimisso non parum pars dilapsa. Non multo post Cardinali nunciatur Michaelem qui retrogredi debebat, in locum quem Cardinalis reliquerat cum Exercitu successisse Episcopus S. Severi ad apropinquantem Michaelem iterum discedit paulo ~~paulo~~ post reversus nullam spem pacis Cardinali esse ostendit. Michaelemq prælium comittere decrevisse. Indeq in oppidum Sebinum digreditur Cardinalis ducibus ut Exercitum instituerent Negotio dato, brevem Orationem ad Exercitum habet quâ et perfidiam Michaelis contra Iusjurandum ab eo datum, quod tum lectum fuit, beneficiaque in eum Transylvanica addit. Primo prælio Gaspar Kornicz Copiarum Transylvaniæ Dux captus fuit qui humane a Michaele acceptus vesteq qua ipse indutus fuit donatus. Ab alijs Exercitus ejus vix non fusus. Recipere se iam Michael cogitabat. Cum a Polonis qui cum illo erant confirmatus animatusq ipsis fortiter pugnantibus Transylvanisq cædentibus pugna restituta mox inclinata fuit. Princeps cum 12 tantum circiter ex prælio excedit, consilioq inito Mikisze Præfecti Arcis Sedmarchela versus Siculos montes se recipit inde in Valachiam pervadere se posse sperans 30 8bris Sedmarchela versus Valachiam cum 2 Comitibus inter quos ex Sicula Nobilitate aliqui erant: postquam ad Cilium Oppidum Siculum pervenisset multitudine agrestium à multitudine iam admonitorum et ad Cædem Dominorum a Michaele irritatorum vi conclamata. Comites omnes duobus Nobilibus Siculis exceptis cæsi fuere. Cum quibus Cardinalis in montes Vicinos summa fuga cum e conspectu eorum se eripuisset, defatigatus cum aliquantulum summo se dedisset a Siculis Rusticis ubiq eum persequentibus tandem repertus cumq duobus quos circa se habebat Comitibus fortiter se defendens interfectus. Caput abscissum ad Michaelem delatum quod Michael Alba Julia iam occupata ibidem per integrum diem quemadmodum et aliorum quorundam Procerum e Cubiculo suo penes se habuit Hungaris Transylvanicisq Poceribus ostensui et Spectaculo. Postea ad Danidem Ungnod Cæsareum Legatum qui paulo post prælium cum pecunia ad Michaelem venerat, missum indeq ad diversos circumlatum fuit. Tandem templo Patrum Societ illatum, Corpusq

a Siculis jussu

a nautis jussu Michaelis adnectum et oculis perlustratum ejusdem
jussu ad Sepulchrum purgatum lotumq. fuit 22 Novembris in
ipsis Comitijs, qua Michael tum peragebat Sepulturæ manda-
tum fuit Senatoribus Transylvanicis Corpus ferentibus Mi-
chaeleq. ipso candelam manu gestante comitanteq. in ma-
jore templo circa Januarium Regis filium conditum. Hie-
ronymus Cardinalis Bathorei fuit jussu ne Cæsaris, an Michaelis
ne diem quidem Tractatuum per Nuncium Apostolicum ex-
pectantis incertum. Diversa enim est de Ultraq. re fama. Ipse
Episcopus S. Severi, non nisi gravi suspicione fuit. In gratiam
Cæsaris Cardinalem in eam Cladem impulisse. Non solum
quod apud Cardinalem multis in rebus consilio Michaelis fuis-
se visus fuisset. Sed post mortem etiam ejus ultra 20 dies
cum Michaele versaretur. Michi sane lumini Pontificij Nun-
cium ejusdem authoritate ad necem hominis Ecclesiastici
maxime Cardinalis abuti ausum fuisse non videtur. Inpri
mis autem cum per tempus Legationis Polonicæ Summus cum
Cardinale Usus ei intercessisset. Nam et a Summo Pontifice po-
stea, qui authores, adiutores Consciq. ejus cædis fuissent, consilium
auxilium, Consensumq. in eam præstitissent, gravi anathemate
percussi fuere. Cæsar quidem literis mox ea dere ad Regem dabi
partem esse Transylvaniam Hungariæ Regni et tanquam mem-
brum Corpori adhærere. Sed superiorum Annorum, quibus impia
Mahometi Barbaries in Hungariam longius latiusq. penetrasset
Jniuria ab illegitimis et iniustis detentoribus ope Turcarum di-
vulsam et unique possessam fuisse. In publico ac solemni totius
Provinciæ Conventu. Sigismundum ipsum Bathoreum cum
primo illum Cæsari restituendum decrevisset coram Legatis
suis diserte fassum fuisse. Quam vere ipse qui nulla ambitione
moneretur agere de illius possessionem qui variis etiam animis
illi proponis offeretur campes pendam adductus fuisset, optime
Summum Pontificem novisse à quo dehortatus
et hortatu suo a Cessionis ejus et divortij consilio suo Sigis-
mundum odduceret petijsse Meminisse ipsum Sigismundum
quam diligenter ac serio cum illo non solum per literas ac
Legatos sed coram etiam Cæsar ipse ut in Provincia mane-
ret cum eo egisset. Sed cum obstinate in sententia persistisset
successumq. indignonem Cæsaream ursisset. Nihil magis curæ
sibi fuisse, quam ut qua promissa illi essent, integre et inviol
cere protestarentur. Præstita vero ei fuisse iam autem omnia
etiam ante diem aliqua re præsentata, solas literas offere
torum qua censuum annuum numerare ei deberent desi
derates fuisse, quas in primo Numerationis termino quem
admodum pollicitus fuisset, missurus ei fuerat. Cum interim
temeritate sine dubio in Transylvaniam redijsset, pacta
conventa omnia sustulisset. Nihil prensi habens quod
solennibus verbis, literis signis ad ea se obstrinxisset. Mo
rursus sive pœnitudine ductum, tanquam nauseante sto
macho sive pernitiosa consilia qua cum amplissima fa
te ac præscripto manus sua in multa Capita redacto ad se
misisse, justa qua simul atq. iesum transegisset nunq. in vetitis

esset Card

essent Cardinalem Bathoreum aliud in ingressu ostentantem ab illo Transylvaniæ Principem suffectum sibi allatum, quem vana deinde simulatione dum cum Turco Tartarisq ageret literalis ad se in speciem scriptis legationem sese missurum ut suam sibi observantiam probaret, pollicitum fuisse. Supervenisse multo post tempore Episcopum S. Severi a Summo Pontifice ijs mandatis missum ut ubi mentem Cæsaris cognovisset Cardinalis animum quo adfieri posset eodem duceret. Illum a Sententia ipsius ei significata longe dissidentem, eas cum Cardinali tractandi Conditiones quæ Cæsari novæ viderentur ei graves inivisse Quibus nihilominus reverentia in Summum Pontificem certis modis et conditionibus assensum se fuisse, si nimirum convenienti ipsius qui læsus fuisset ratione habita nihil cum Turcis de pace statuisset sed ijs omni conatu potius se opponeret Zolngium aut alia loca obsideret, Copias suas cum Cæsareis coniungeret Qua tantum abesset ut ab illo reservata fuisset ut ne minimum quidem signum voluntatis id præstandi ostenderit quin potius adversus eos qui Cæsareas partes sequerentur tanquam apertum hostem se gessiset. Austum occupasset Stephanum Bokaium inter Transylvanos primarium, qui ipsius promissu ad se ut sese Juramenti illi præstiti Religione exueret, ob solam suspicionem, tanquam de Contrarijs Consilijs contra se cum Cæsare communicasset possessionibus amplissimis exuisset Clientelæ Turcicæ, insignia, Vexilla, Clava, aliaq dona quæ a Valacho intercepta acceptando duxerit in Valachiæ Woiewodam quem sibi coniunctum non ignorabat. Turcas et Tartaros aliosq conditare, ipsumq ditione pellere atq deijcere conatus fuisset. Quo Palatinus comperto quæ Cardinalis in illum servaret, mature prævenienda doceret jussu hominum non expectasset, quod singulari præpotentis et perfidiam vindicantis DEI permissu factum se interpretari ut non solum Transylvani sed et alij populi discerent, non temere lumen Divinum. Daturum hoc sibi Regem ut de Cardinali qui minime tanquam Cardinalis se gessisset quiq loco galeri Diadema Regium propria authoritate invadere ausus fuisset quæ comperta haberet, diceret. Quin iam se dicturum quam virulenta in se oratione et si minime ab eo læsus lacessitusq fuisset sed omnem potius benevolentiam expertus fuisset apud Sigismundum Bathoreum ut eius erga se animum alienaret et a partibus suis abstraheret invectus fuisset graviora nuper inter Imbraimi Bassa scripta quæ profugit duo Juvenes volentibus sine dubio ita superius tulissent detecta fuerunt, ut nimirum Turcarum Principi se commendasset totumq subiecisset ut Bassarum auxilia implorasset, id manu, id signo ejus probari posse hominum non DEI cuncta cernentis iudicare ijs quæ specie quadam externa simulantur, falli et à vero abduci posse, esse autem aerem in simulatione qua populis pernicies justitiæ ac fidei temeritatis ratio afferatur. Divinam vindictam quam etiam Cardinalis dum in Turcicam Clientelam se dedisset, aliaq sibi speciosa persuadere conatus fuisset ultro sibi accersivisset existimare neminem fere tam iniquam rerum vicissitudinem

modo prospeni

modo prosperis rei Christianæ contra Turcas successibus lætaretur quin pro animi affectu gratulaturus illi esset vti Cardinalis inde pulsus fuisset qui populos illos ac peruersum ac perfidiam a devotione qua sibi devincti fuissent in melius coegissent flagitium id elogio dignum fuisse, ne impune fore rumpendo quod omnibus religiosis agentibus sanctissimum habetur iudicetur. Nulla quidem maior calamitas esse potest quam si non solum iniquæ innocentiæ opprimeretur, sed post mortem etiam ne defensa, sceleris ultro arguatur. Iuste ne post mortem Cardinalis Bathorei accusatus fuerit, difficile iudicium est inter tam potentes enim vicinos interiectum pacemq; sibi ei Provinciæ desiderante cum Turcis etiam eam adiisse negari non potest. Sed ea conditione si ab omni bello Consilioq; contra Christianitatem abstinere ei permissum fuisset aliter ad Imperatorem Christianosq; transire constitutum habuisset Quod non solum ex literis ejus ad diversos scriptis verum Conditionibus etiam quas cum Turca tractabat perspici potuit. Post mortem autem nemo vel tractat vel scripsitat. In eadem etiam sententiam a Rege ad Cæsarem responsum. Fieri posse ut ad Turcam quoq; miserit sed magis destruendi ejus causa quam societatis alicujus in eunde. Imea autem mutatione rerum Valachia securitati et stereminia caveret. à Sti Michaele. Aliquot ante cladem eam septimani Sigismundum in Poloniam Prusiamq; inque in Episcopatu Varmiens aliquandiu se continuit, ablegavit literas autem ad Regem dederat quibus ut salva gratia ejus, tutus redi tionibus ejus commorari potuisset petierat. Cum D. Stephani memoriam Regis decessoris sui memoriam animo retinere tum ipsius Sigismundi et Transylvania meritorum dum intutella adhuc esset qua postea in Moldavia Valachia aliisq; gesta fuissent eum non ignorare, optare se, ut quo animo cum in Regnum venisset coegisset ulterius eundem erga se prosequeretur. Ita fortassis et machinationibus quorundam de quibus scindet et aliis incommodis eo facilius se explicaturum et dignitati etiam suæ rectius fortassis consulturum iri.

Varsaviæ deinde sub initium mensis Februarij Comitia a Rege habita in quibus etsi gravissima pericula tam a Sti Michaele quam a Volo et aliunde præfinibus imminere viderentur nihil tamen ad defensionem propugnationemq; Regni constitutum. Superioribus Comitijs commissio in Livoniam Joanne Demetrio Solikovio Archiepiscopo Leopolit Principe missa fuerat ad constituendas ibi res Imprimis Judicia quæstionem dejs qui contra Rempub. superioribus mutationibus Livoniæ aliquot fecisse hodieq; aliqua re violasse dicerentur. Cum authoritate publica Ordinum confirmari non possent, Senatus consulto interim plenum rata habita maximeq; quæstioni ne amplius haberetur finis impositus et ad futura Comitia reiecta fuere. Ipsumq; etiam cum reliqua Livonia communi consilio incorporationis hauteni ab ordinibus a Rege petita tandem in ejus Comitijs perfecta fuerat. Ipse antea in Senatum fuerat Joannes Corvinus

Sucamoreni

Succamerarius Marenburgensis Praefectus. Decreta inhis
comicijs alia Legacio in Sueciam fuit. Si animum Caroli:
minimè Iura Regni, conventu etiam Suderkopia habito cam
vero perverterent et ad se transvertere, sanare forte quoset
missi fuere. Stanislaus Beralinius Castell: tum Elbingensis
Stanislaus Crovius Succamerarius Cracoviensis Niclaus
Sapiecha Secretarius etc. Dilig nunc olinscensis Palatinus
Firleus etiam Regni Thesaurarius ad Caesarem ex Comitijs
ij missus publicè quidem ijs qua Transachioni Bendeirensi
adhuc deerant, ut juramento Hungaria debito Boram:
wcensi et alijs similibus postulandis privatim tamen
secretiora mandata de Matrimonio Archiducis, Ferdi:
nandi filia qua praesenti Caesari nunc nupta est habere
putabatur. Eo summum etiam Pontificem eodem fere exem:
plo ad Electores Imperij litera data. Juramentum quidem
ab Archiduce Maximiliano in transachionem Bendeirensem
iam praestitum adeq missum esse. Sed primum non eo forta:
sis modo, quo praestari debuerit cum neq denunciatum antea
sibi fuisset, ut mittere aliquem potuisset neq quicquam omni:
no ex parte sua vel testis interfuisset. Verum minus hoc esse
neq sane tantopere id a se requiri, fidem se habere instrumen:
tis qua ad se missa essent habere testimonio Caesareo. Ipsius
deniq Archiducis Maximiliq Chirographis et signo gravio
ra haec esse. Primo quod praeter prescriptum transacho:
nis ejus Livonia titulum Juramento et Instrumentis illius
instituto ut apparuerat omissus esset. Qua res non solum ra:
tione Imperij Germanici suscepta Ordinibus esset sed non mi:
nus ad Magnum Moschovia Ducem cum quo et vicina pa
cta. Consultò agitari deberentur. Praeter haec cum ut alij Or:
dines ditionum Caesarearum ita in primis Hungara Regni
Ordines in eandem transachionem contra despinitum tempus
solenne Juramentum ipsi etiam praestare debuissent. Sacramen:
tum ve et transachione acceptum et tolies permissum in hunc
usq diem nullum adhuc ab illis praesthim fuisset. Eam autem
rationem Hungara esse ut in nulla parte ditionum Caesarea:
rum magis quam in eam intentos Regni Ordines esse oportere
et quod ex ruina ditionibus Regni esset et Exercitus magni
instruct parandi assidue in ea versarentur. Non minus gra:
ve quia cum in transachione ea Bendeinerq ex hac parte si
gillatim unus Princeps, Domus Bathorea ac Transylvanie
adeo ipsa diserte excepta fuerit, quicis ejus interse hum in
stituto comprehensa fuerat, haud ita dudum Transylvani:
am statu ejus omnino immutato hominem antea fere ignoto
hum occupasse. Qui postquam primo patrum eum invasisset,
armatum cum armato exercitu omnis generis hominum
copijs succinctum, in finibus Regni vagari et cujus voces non pau:
ca ad homines suos deferrentur. Partim Valachie Regni bu:
jus Provincia minitantes, partim non sati pacatum animū
ante comitia praeferentes. Qua quidem omnia cum non pa

cum dubio

rum dubios animos Ordinum Regni sui haberent ut in omnes partes intenti essent face. Tanquam communi Principum Christianorum, parente peculialiter vero tanquam amicitiæ inter se, Regnumq suum et Cæsarem sequeretur petit pro loco eo, quem Summum in Christianitate teneret ijs in rebus authoritatem suam interponeret provideretq. Cum Cæsaris non minus aut Summi Pontificis fidem potissimū hisce in rebus ipse ordinesq Regni sui sequerentur, ne si præter expectationem oppinionemq suam accideret, quemadmodū hujusmodi tempora hæc ferrent, merito fidem cujusquam accusare possent. Regnum hoc quod magnam partem periculorum Christianitati impendentium cervicibus suis semper excepisset, avertissetq periculo alicui obijcerentur.

LIBER TERTIUS

Casus Cardinalis Bathorei tam insperatus et repentinus non nullos ad commiserationemq plerosq maxime autem Regem Ordinesq Regni ad curam sui commovit superioribus enim comicijs antequam Clades ea Cardinalis nunciata fuerat, et si in vicino metu turbantibus ijs qui communi omnium Rerum pub: peste privata studia et commoda publicis Patriæ anteponunt nihil omnino subsidij constitutum in id erat. Id solum decretum, quibus Exercitui curæ essent nequid Respub: detrimenti caperet viderent Cæsar etiam quemadmodum antea ostensum est et ipse pacata omnia permiserat Michaelemq in officio futurum quasi cum Hieremia Palatino Moldaviæ intercederent vel jus de eo illi administratum vel controversias eas inter ipsos compositurum obtulerat. Verum difficile felicitati est, eundem semper blandientis fortunæ vultum sibi promittenti, suo se loco tenere præstantibus non maiora appetiisse. Suis enim ut ipse putabat prosperis elatus ad ampliora quam ejus erat Conditio animum adiecit. Regna cœpit et Imperio spirare, propositi sui tenendi hanc viam inibat. Romano Imperatori se suaq omnia dicabat quidquid marte quæsivisset illi a se quæsitum esse. Rursus Ottomano Turcicarum ita supplex erat ut illi uni fortuna sua accepta referret. Ad hæc suis coloribus exornando, homini Græco et Versuto ingenium non deerat. Majore etiam Vanitatis genere apud Tartarorum Chamum Thauricæ Hersonensis Principem authoritatem sibi scriptis ad eum literis conciliarat. Infimam quidem plebem extincta Nobilitate ob spem liberioris beatiorisq vitæ vocabat. Militum animos et voluntates summa rerum omnium licentia sibi devinciebat, vanaq Munificentiæ spe deliniebat postremo eam militaris laudis apud plerosq opinionem cum reliquis rebus quas contra Turcas Scytasq ex sententia gesserat cum Andrea Cardinale cæso, erat assecutus ut Imperator uterq sibi amicum quam hostem esse mallet uterq suo Imperio subiectum existimaret. Vulgus eum Alexandri Magni nomine dignaretur Transylvaniam igitur quam Cæsari virtute sua se recuperatam iactabat et tradentis eam Imperio ejus picturam circumferebat,

sibimet vendi

sibimet vendicabat. Neq dum sumptus vel precium sibi restitu:
eretur cedere se teneri iactabat. Pulchrum fere sibi visum est
adeo Nobilem Provinciam Transylvaniæ suæ continuam, quã
emptam ab Ottomano habebat suam effici eo si accideret cite:
riore Valachia etiam tum vero patefactum iri aditum sibi ad
prima quæ vellet Regna invadenda victoriæ spem in una cele:
ritate ponebat. Magnum Moschoviæ Ducem eodem Religi:
onis Schismate coniunctum rebus suis favere. In citeriore
Vachia præsidia modica provincialium animos in se pro
pensiores in Regno Poloniæ nihil parati factionibus co
mitia soluta nullum justum Exercitum ad suas Conatq infrin:
genda præterquam qui sufficeret pro Regni limitibus ex
cubijs agendis; se viris, armis equisq et omni Instrumento
bellico instructum sciebat. Virtutem Ducis Exercitusq Polo:
nici quo superiore anno ad Cecoram, maxime Tartarorum
Turcarumq copiæ reiectæ, Hieremiasq vix non contra volun:
tatem Turcarum Imperatoris Provinciæ impositus fuis:
set Rosvaniq exitum, Socordiæ potius eorum qui victi essent
quam virtuti potentiæq Victorum tribuerat. Sibi cum Exer:
citu suo vetere longe aliam fortunam promittere. Iam in
Poloniæ Regno habebat qui eum à virtute munificentia
humanitate et literis et sermonibus celebrabant Regi et
Regno summum amicum prædicarent. Suspecta mox cupiditas
ejus novarumq rerum Studium Regi, monitusq Hieremi:
as Palatinus Moldaviæ fuerat ut si numerosiores Copias Polo
nicas habere vellet, comeatum illis pararet quod cum recusasset
admonitus est ut Arces Szoczaviam et Chocimum præsidijs ap
paratu bellico et commeatu quam diligentissime instrueret
ipso vero Commeatu proviso locum commodum caperet ac eo
se tueretur donec auxilium illi e Polonia ferretur. Et hoc
quamvis ipse de periculis suis ante Regem et Zamoscium
solicitus appellasset neglexit affinitatis in eundæ cum Mi
chaele spe obiecta quod ut filiosius filiam suam in Matrimo
nium collocaret legatione missa ab illo postulasset. Incom
moda etiam evenerant, quod Stanislaus Chanski Polonorum
quos in Aula sua habebat Hieremias Præfectus quem ante
Moldavia decedens Zamoscius reliquerat ijsdem diebus di:
em obierat. Superato itaq Michael magnis itineribus Alpium
illarum iugo, in agrum Szoczaviensem erupit. Hieremias
Moldaviæ Palatinus ne opinato quidem ejus adventu pertur
batus cum a suorum manu qui præsto erant et cum ducentis
Polonis obviam hosti prodit. Lenia Valachorum ingenia
et crebra Dominorum permutatione gaudentia iactis in
sublime pileis in signum deditionis transitionem ad hostem
faciunt censebantur. ad 15000 hominum, manus ad hostem
distinendum, præcipitis præsertim itineris labore confectum
satis valida si fides, si animus si erga Principem suum amor
fuisset Poloni quos præsidij sui causa 200 Hieremias habe
bat, paululum hostem sustinuerunt et primo impetu irru
entem acriter propulerunt ubi se desertos et tantæ multitudi

ni solos obie:

nisolos obiectos esse vident Duce suo Golscio in acie praete-
rita pedem retulerunt Gedimius multis hostium interfectis
summa cum gloria dimicans Sautius ex equo exanimatus de-
cidit delatus Kameneciam honorifica sepultura afficitur.
Hieremias Arci Szocaviensi diffidens Chocimum recta con-
tendit. Herebat a tergo hostis et ad flumen Prutum extre-
mum agmen consectatus, carpsit; advolat eodem vestigio tem-
poris Chocimum quo se Hieremias receperat. Oppidum in-
cendit ac disrumpit. Arcis oppugnandae difficultate animad
dversa obsidionem instituit. Ei negocio praefecit Udram
Copiarum suarum Praefectum adiungit Belimacum et Ba-
cam, Nonacum ipse Szocavam repetit. Szocava est primaria
Civitas Citerioris Valachiae sine Ulla mutatione naturae
aut artis habet Arcem lapide solido in depressiore saxosoq
colle aedificatum, dirimitur a civitate fossa praealta. In ea
est domicilium Palatini oppidum cognominis amnis alluit
Et civitatem quidem nullo impediente ingressus est. Arcem
iam antea praefectus plecuserat et firmo praesidio tenebat, abun-
dabat omnis generis commeatu, nec ad diuturnam obsidionem to-
lerandam. Ipse praefectus od omnem praeferendum casum animi
magnitudinem praeseferabat. Verum saepius ab Arce hostem fortis-
sime repulsum exigua mercede officio deductus in Arcem rece-
pit seq illi et omnia dedidit per Speciem Religionis in aedem sa-
cram quos impedimento facinori suo futuros credebat ablega-
tis Oblitus virtutis constantiaeq Poloniae nullam rem aeque atque
fraudis et perfidiae infamiam reformidatus cum neq ab hoste
quidquam gravius illi esset metuendum, nulla muralia tormen-
ta habente a cassiduis literis de celeri subsidio certior fieret.
Causam occupatae Moldaviae cum ad Regem ipsum tum Caesa-
rem aliosq Principes quemadmodum de Cardinale Bathoreo
sibi finxerat eam excogitarat Quod Valachiam invasisset malu
isse praevenire quam ~~quam~~ praeveniri summum inimicum
suum Hieremiam et percussores et veneficia in se sua Aula aluis-
se auxilijs et Turcicis et Polonicis se terruisse ea fide publi-
ca accepta in proximis Comitijs se demonstraturum. Inimi-
cos suos Sigismundum Bathoreum et Simonem fratrem, in
id servasse, ut alterum in Transylvaniam alterum in Molda-
viam auxilijs Turcicis et Tartaricis induceret. Contra ipsum
Hieremiam Jure militari processisse, petit ne ante Comitia
moneretur aut turbaretur. Omnia se ex Provincia ea prae-
stiturum quae Rex mandaret ut alius praestaret. Ne Zamosci-
um quidem eum ipse tum fautores ipsius insimulare vereban-
tur. consilia cum Cardinale Bathoreo tractasse Cardinaleq
caeso integrum Scrinium literarum ejus ad Cardinalem reperisse
quas in Comitijs exhibituras esset. Temporis nimirum eximendi
Causa ad Comitia rem trahere volens quae cum vanissima esse
Zamoscius sciret ut qui nullas literas ad Cardinalem incon-
sulto Rege, quemadmodum et alios quae alicujus momenti essent,
dedisse se conscius sibi esset ut non expectatis Comitijs, quo in

ipsis Comi-

ipsis Comitijs quam primum Actio constitui posset sub fide publica eas mitteret detegeretq instabat. Cum alias jure publico altera Comitia ad actionem etiam instituendam expectanda Instigatori essent qua in re cum hæreret facile vanitas ejus apparebat. Reveraq non tam suspicio aliqua insidiarum ab Hieremia, quam eæ de quibus ostensum est furiæ, cupiditas nimirum ejus eum agitabat. Frequens a Michaele ad Regem Taranovius Pocillator Haliciensis commeabat et inter Nuncios ejus erat. Quamvis in ipsis Comitijs Legatus etiam quidem ejus cujus postea mentio fiet, venerat, per utrumq igitur responsum sincere gratiam Regiam ambiret, ante commoratæ propositeq causæ inimicitiam cum Hieremia refutatæ, aut certe minus sufficientes ad vim fuisse ostensæ.

Ad Potocium quidem Præfectum Camenecensem Turcarum Imperæ beneficio, a quo Hieremiam etiam Moldaviam obtinere sciret, eam quoq se obtinuisse literis professus fuerat ex ijs qui in Consilio cum eo fuerant, satis constabat eum in Poloniam exercitum mox ducere constitutum habuisse, sed duas res eum tardasse. Unum quod aliquot mensium stipendia Exercitui deberet, ideoq minus obsequentem haberet. Alterum quod nimia in Moldaviam et Hieremiam celeritate Equitatum debilitasset recolligendusq illi esset. Tum vero ipsius Michaelis voces nunciabantur quod Transylvaniæ accidisset, idem in Polonia etiam non difficile esse efficere. Nonnulli etiam quemadmodum in Moldaviam Diploma vexillumq ex Porta Turcica se impetrasse altro gloriatus fuerat. Indignitas ejus rei vel Maxime animos hominum movebat. Quid enim indignius esse poterat, quam Maltanum mancipium Turcicum vel cogitare aliquid tale ausum fuisse. Sed quemadmodum ostensum est ne in Regno quidem authores illi deerant, quo si in ulla Repub: in hac certe tam libera etiam pessimus quisq reperit, qui partim Conventibus turbandis, partim quibus poterant rebus nequid contra eum decerneretur impediebant, cum Austriacarum, partium, tum Religionis Græcæ quæ communis illi cum ipsis esset studio. Non in Valachia incolumitatem Regni consistere separata hæc esse. Quod si Hieremias defendendus sit is cum tueretur cui esset bono vereri se nequis bellandi cupidus hanc propugnationem suadeat, ea ratione Zamoscium et Potocium designabant, postremum utiliorem Michaelem Reipb: futurum, quam Hieremiam dicere, modo Tributum Regno penderet. Hieremias ne an Michael miles Duce Bata Novaco Pokuciam igne ferroq vastabat. Bona Transnestrana Regis Nobiliumque populabatur omnia flammis incendijsq ibi collucebant quæq ab impietate et licentia prædam agentium comitti poterant in omnes sexus homines. Infantes etiam edebantur. Zamoscius igitur re cum Rege communicata Stanislaum Zolkievium Castellanum Leopoliensem Capestris militiæ Ducem cum limitaneo qui repente parari poterat Exercitu, ad Niestrum qui fines Regni perlabitur præmittit qui et fines Regni cum ipse cum maioribus Copijs subsequeretur, tueretur, et in Conatus Michaelis intentus esset. Interim cum Regem frequentibus literis ad bellum apparatumq ejus excitabat, tum de ratione ejus gerendi cum Zolkievio diligentissime communicabat. Regi non solum de dignitate sed salute ejus totiusq Regni agi ostendebat præter periculum autem quod si imparatos offenderet gravissimum incumbere posse. Ad existimationem etiam ad cæteras Nationes pertinere non facile cujusvis

iniuriæ oppor

iniuria opportunum Regnum esse ostendere neque solum ad Polonicarum rerum authoritatem opinionemq; hominum devinctus ejus confirmandam plurimum valituram: sed Svecicarum etiam non modo ingeritias propulsare sed tantum contemptu Privilegij in Regnum Poloniæ tanquam latrocinium aliquam impetrath, nonnullum se vivisse. Priusquam autem auxilium a Turca illi præstaretur. Copiaq; Turcicæ minus alia expedita Danubium traijcerent transiri posse itaq; ut et semestre stipendium in militem præsertim Equestre indiceretur, cum ad trimestre cunctatiores plerique essent Quartanaq; pecunia omnis quæq; extributo cogi posset in usus eos inferretur suadebat. Magnum impedimentum Delechij Tribunalis Regni Judicio quod sub id tempus Lublini exercebatur, afferebant, qui enim nomina maxime ex Palatinatibus Justitia dari putabantur, Judicia observare cogebantur, neq; deserere illa poterant. Ut Judicium ingiretur quam primum ediceretur, cum Regem cum Joannem Ostrorogum Palatinum Posnaniensem qui Mareschalcus tum Tribunalis Regni erat diligenter apud Mabat ipse Delechum studiosissime curabat, ad turmas ducendas quas poterat excitabat hortabaturq; pecunias etiam ipse repræsentabat Hieremiam Palatinum Moldaviæ de cujus periculo salute maxime ageretur idem ut faceret, quasq; quibusq; maximas posset in eandem rem pecunias conferret, sedulo hortabatur. Cosacos Zaporovienses quos accitos esse etiam sollicitatos cognoverat per Orissovium veteranum Ductorem eorum, centenisq; aliquot Florenorum ex promisso adjunxerat. Cumq; ex humulta Nalevaiki nondum satis confirmandi essent Magistratibusq; de Regnis publicis fiderent, literæ inde publicæ cum Regijs tum suis ad Præfectos Oppidaq; ejus dati securitati eorum prospexit fiduciamq; confirmavit. Gotkievius castra sua hostium castris opponit. Tyras est fluvius. Nestrum Accolæ vocant, qui supra Stalicum defluens Podoliam Regni Poloniæ dividit. Depresso per hæc valle, quam efficiunt ubinam mons ripæ lenitur acclives, quarum altera Polonici littoris contra arcem mollius est demissa et habet pagum, altera sub ipsa arce præcipitur etiam hanc flumen procumbit tota saxosa et in ejus petra Chocimium Arx admodum crasso muro collibus humilior qui circum sunt condita, asperaq; fossa præaltaq; et circumcisa oblique ringitur; ponte unde interram se prospiciunt colligant oculi mei collibus, munitiones suas habebant hostes, editum ex altera parte Gotkievij castra erant. Cum primores certamina singulorum interdum gustarium severentur nostrisq; semper essent superiores, et strenue vada fluminum multoties grihostem tentarent, veritatemq; Ducis vocabulo carperent, Gotkievius etsi occasio ei data esset ille vel exercitu, alio non expectato decerneret Zamoscium consulit. Descriptis

illi ad pugnam

illi utqvæunq agaret et securitate Reipub: se annorum gloriaq
saturnum, nostrum cupidum ejus esse, uteam illi videret
potius tanqvam Juveni, qvo diutius illum Patria operam na
vare cuperet, eo maiorem illi famam authoritatemq qvou:
hliorem illi navare posset, illi optare. Itaq arbitrio ipsius
permittere, verum rogare ne rumores ante salutem pone:
ret ut qvodcunq susciperet, animose explorata Reipub: securita:
te ageret, neq in discrimen partem illam Copiarum mitteret
qva qvod Deus averteret amissa ex ullam reparandarum vir:
um spem reliqvam futuram, tributi, stipendij hominibus
exhausti. Tolkrevius segetur observata opportunitate eum im:
pulit diei momentu qvo agerentur apud hostes in munito:
nibus ex superiore loco noscere, vibratis tormentis cum lon:
gitudinem videret, simul ab arce eruptione facta cumplu:
ribus interfectis reliqvis interrorem conjecit. Aeneo tormento
directos ex munitionibus hostem fregavit. Miliare inde Castra
fugati posuerunt. Liberior deinde utrinq commeandi fa:
cultas.

Hieremias uxore cum liberis Camenecium missa, ipse
in castris Tolkrevij cum mille equitibus, et peditibus qpingen:
tis in Castra redijt Tolkrevium cum Jeremia stephanes esse
cognito, ad Tolkrevium mittit qvo animo cum Jeremia ad
versum haberet, pacem ne an bellum abeo expectare deberet.
Respondit Tolkrevius cum Jeremiam virinem esse cognovisset
se qvoq ad tuendos fines Regni securitatis causa Copias ha:
bere pacem aut bellum non sui, sed Regij arbitrij esse ex cu:
jus imperio omnia agenda ubi esset. Qva in Moldavia au:
tem essent Regij se signifi casse ejus mandatum se expecta:
re. Tempori deinde eximendi, occasionisq dum securos im
paratosq opprimeret, ad Regem eham Legatum mittit
qui ad Comitia ad Regem venit, qvod vna autem publica,
non qua externi Legati ab ijs finibus custodibus additis
duci solerent, venisset, non tam, a Zamoscio praesertim pre:
catum ne partim Regni vires exploraret, partim cum fautori:
bus partium occulte consilia communicaret. Qvod eham non
tam authoritatem Legati qvam Nuncij qvos Sonum vulgo
vocat habere videretur nemo ad ipsum Regem admittebatur
ad dignitatem Regiam pertinere visum. Cumq qvemadmodum
ante ostensum est. amicitiam benevolentiamq petere, differeq
exhibenda retur ipse qvoq absq ullo responso dimissus fuit
non parvi sane minus Regem ab eo offensum Provinciam
Regni Polonia, nullo indicto bello, aut causa belli abeo occu:
patam Zamoscius Legatis Polonici non parum fusum. In
tra ipsius Regni fines Polocziam invasam hostiliterq vasta
tum diripientes aliaq damna cum pluria, maximaq data,
illa tamen indecidere reditum ad Clementiam Regiam ei
non praeludi ad hoc 30 dierum spatium edari, qvo elapso
qva haud dubie ejus sententia esset ostenderet, qvaq ratione Regi
et Regno satisfaceret. De cujus responso Regem eham consti

um capturum Zamoscius sciens magnam partem Victoriæ, seu spem ejus, in hujusmodi transactionibus esse soleret, et ipse libens occasionem hanc arripuit: Et Zolkievione ex manibus eas dimitteret sed dum exercitus justus pararetur, parata instructaq omnia haberent, eas quantum posset foveret sustineretq mandavit. Tandem mense Julio Belzam ipse venit inde Leopolim turmis et Glinianum convenirent, ante diem 22 Julij indicto, quo profectione illius cognita eo magis accelerarent citiusq copiæ ad eum convenirent. Sed quemadmodum ante ostensum, difficilis delectus erat, ita ut quo facilius eas cogerent, de suo non parum erogare Præfecti cogerentur. Itaq duas tantum Turmas Gliniani offendit, unam Nicolai Ostrorogi ducentorum Equitum gravioris Armaturæ. Alteram Snopkovij levioris, seu Cosacorum Equitum. Quo omnes autem facilius consequerentur cum lentius aliquando progressus fuisset. Tremboulia etiam in itinere diem unum atq alterum subsistit.

Ad Comitia Czausis cum literis de Transylvanis et Moldavicis rebus, duo etiam ex aula Turcica missi fuerant qui partim de Moldavia expostularent, partim de Cosacis perpetua querendi querellarum causa more suo quererentur. Responsum fuit ob occupationes Comitiorum per suum Regem responsurum. Ad eam rem ex Secretarijs Adrianus Dembovius Prussus designatus quidum itineri se parat, tertius etiam Dziaser ijsdem cum mandatis supervenit. Jussum igitur ut properaret moram excusaret, partim Comitiorum occupationibus partim quod iter ingressus de occupato repentino Impetu a Michaele Valachia quam Bogdaniam Turcæ vocant, cognovisset ac ita neq satis tuto per Valachiam Constantinopolim pervenire potuisset, atq ad Regem deturbata a Michaele Valachia referendum prius fuisse, novaq ea dere sibi mandata expectanda tandem tamen jussu Regio ambitu alio tutiore capto Constantinopolim progresso mirum autem imprimis Regi, ac contra morem majorum actum videri, quod se inscio cum Christianorum Cæsare pacem fecisset, Michaeli vexillo, muneribusq missis Transylvaniam confirmasset. Et quemadmodum Michael literis ad Præfectum Camenecensem scriptis, ipse profiteretur etiam Valachiam, seu Bogdaniam. Hæc an mori majorum recentiq et pristinis fœderibus consentanea essent quibus ut communes amicos et inimicos haberent, sancitum esset, facile ipsum iudicare posse. majores utinq ipsorum inconsulto altero nullum unquam fœdus inijsse et inito Reges Poloniæ primo loco comprehensos fuisse. Ad hæc gloriari Michaelem ad Regem deferri. In Regnum etiam Poloniæ quemadmodum in Valachiam ex aula Turcica Diploma se habere Regnum ordinesq nullum alium quam liberis suffragijs ac electum Regem illum præter quam DEUM superiorem nullum agnoscere Regem eum ob eas tum et alias iniurias illi

us nullo

eus nullo modo Michaelem ferre, decretum habere. Itaq; quam
vis in Paterno Regno sveca, non parva difficultates alli
obijcerentur. Zamoscium tamen eum Exercitu mittere qui
procuraq; locorum reperiret Michaelem persequeretur quem:
admodum per Castellanum Chalicziensem Solicium et Dan:
nom Felicem Herburtem ostensum antea fuisset, optimo ju:
re Valachiam ad Regnum pertinere, belli quidem Consti:
tij Moschovitici Reges Poloniæ non nunquam impedito
ut duorum Milliem aureorum Tributum et quod vulgo Haraca
vocant Principibus Turcicis penderent. Palatinus Vala:
chia subditis suis permisit de jure suo nihil propterea di:
minuisse, autea decessisse, quin potius graves res Provin:
cie turbarentur, Exercitibus suis illi subvenisse, sumptus
non parvos nullam facisse mento igitur per hos hum pre:
tos esse, neinjure suuq; nostro interpellaremur, ac nihil cer:
ti responsi retulisse. Itaq; majores indies sumptus facisse
tantoq; minus decedere ea posse, vocare ne eo offenderetur
si formulam certam eam redigeret. Frequentissime ab
ordinibus Regni qve cum fructu tanta impensa fierent
queri, nemoleste ferret, rure suo Rege Regnoq; uti.
Remboviq; secreto mandatum ulti integrum jus teneri
non posset, admininum tributum Araca vulgo ab illis di:
ctum idq; si non perpetuum eo tamen vel sc. vel quid obtineri
posset annorum pro tantis impensis importaret operam daret
De Transylvania Moldaviaq; recordari Cæsarem posse non
semel ipsum hortatum Reges fuisse, qvo Indigena Palatini
quib; mutua amicitia intercederaq; dictiones studerent, jis presse:
rentur operam darent. si spei successus responderet, nos ei grata
faciendo, nec ex diversitate de eam odio Religionis turbæ ali:
qve inter subditos orti existq; amicitia eham inter Principes
turbari forte posset quam Rex constantem perpetuamq; esse
cuperet idemq; de Turcarum Imperatore eham sibi persuade:
ret. Interim existimare velle Cæsarem facturum. si Semesva
rum Copias suas promoveri juberet qua vel a prega in partes
Germanicas si opus eas forte perrumpere vellet vel ab aquis
inde eis ferendis Michaelem excluderent. De Tartaro mandatum
ut ostenderet superiore anno, aliqvot tantum milibus a fini:
bus Regni cum Exercitu gessisse dum Copiæ Regiæ in alia victoria
versentur illum jussent. Michaelem in Transylvaniam de
bellum perrumpisse vocant tam Turcica quam Tartarica eham
Copiæ non modo nullam finibus regni afferent, sed de suspicionem
qva nulla victoriatas armorum carere posset, patere quam con:
gissime potius ab illis abducerentur. De Cosacis mentio ali:
qva fuit mandatum et ostenderet Colluviem illam nullius
in Imperio esse. In Regijs dictionibus ipsis et dare illos da:
mna et accipere superq; adeo Exercitu misso partem aliquam
illorum cæsam fuisse, omnes comprehendere, vel radicitus ex
hinc vere disparate esse ex diversis dictionibus eos confluere.

Ex diversis

In diversis maxime autem fluvijs paludibus, locisq reconditis aditu difficilibus degere nuper ad Ducem Exercitus misse a Michaele se invitatos, malle tamen Regi quam ipsis operam navare. Studium id illorum repudiare, non satis tutum visum, ne vel ad Michaelem transirent, vel Exercitu Regio promoto Ditiones Regias vacuas, vel Tartaricas, Turcicas ipsas invaderent. Itaq contra communem potius hostem opera eorum utendum existimasse. Cum de Tartaris etiam Michael gloriari diceretur, quid animi illi haberent, ut explerent ei mandatum, maxime Bialogrodi quo ob infecta itinera in Valachia ex Sendziako quid cognosceret quam primum Regi Zamoscius nunciaret. Cumq Bassa cum exercitu citra Danubium esse diceretur, eundem quoq ut conveniret, quaq mandata de Temesvaro ad Caesarem haberet, illi quoq et Sendziako Bialogrodensi ostenderet, ut ipsi quoq et Vias in Germanicas praecluderent Michaeli et Tartarorum cum pristinorum foederum nuper adeo ab eo renunciatorum tum officij sui ipsi quoq admonerent ab ipsis peteret. Ut maxime enim Turca Vexillum Michaeli misisset, hostem tamen ejus esse pro hosteq ab illo haberi nemini dubium esse, remq ipsam satis testari quemadmodum jussus fuerat.

Zamoscium Leopolim progressum iam Dembovius invenit ut si quid in illa temporum varietate novi inaudisset ejus consilio omnia ageret. Operae autem precium hic fuerit, literis, legationeq qua Michaelem commendabat Regi exposita, privatim audientiam petit. Delegati Petrus Firleus Episcopus Culmensis qui vice Cancellarij munere tum fungebatur et Leo Sapiecha Cancella: Litvae Summa haec fuit: Mirari Caesarem Turcarum cum praemisisset Regi ut ipse Palatinum Transylvaniae et Moldaviae daret id non faceret multo magis quia cum Andream Bathoreum Principem Transylvaniae dedisset tolli enim a Michaele passus fuisset. Michaelem Exercitu et tormentis instructum esse cogitare eum omnino Poloniam incommodare. Caesarem Turcarum cum impromptu Copias tam cito non haberet vexillum quidem illi misisse omnia autem eum ferre nolle. Quid Rex cogitaret scire cupere: Demonstrantibus diversam Orationem ejus in literis esse respondit. Cum per Transylvaniam sibi eundem esset, periculi vitandi causa aliter literas scriptas aliter coram sibi mandatum, ut certi aliquid de voluntate Regis sibi significaretur petere.

Intentus Cardinalis Bathorij Varijs causis excusatus in varia intentum esse coactum Regem fuisse. Et Germanorum Copias quae non procul inde Hungaria fuissent et Exercitu Tartarorum qui superiore anno in finibus Regni fuisset aliaq cum plura a Michaele Regem Regnumq DEI beneficio non metuere qui animus Regi esset per suum significaturum. Uterius urgenti ad Regem relatum, a quo eodem cum responso dimissus partim etiam literae Turcicae in Moldavia interceptae, quibus si Michael Filium in Aulam Turcicam in obsidem mitteret reditus ad gratiam spes ei fiebat. Facile ut appareret quo fortuna fuisset, eodem favorem eorum propensurum. Subidem autem fere tempus quo Dembovius in Aulam Turcicam mittebatur, ad Turcarum etiam Principem

Gonciu

Goncius missus Qui perferret ad iancienda pacta et pristini
a proximo fadere Decorensi majorem Legatum Succa-
merariam Braclaviensem designatum iam ad illam
fuisse. Cum Michael qui Valachiam praeter opinionem
repente occupaverat ejus fiducia seid fecisse gloriaretur
Goncium expitur prius se mittere per quem declararet
stare ne foederibus vellet amice amicus aut hostis es-
set.

Zamoscius Glogiano hum Tremboulian progressus
pleraq Turmas ubi cogit cum si qua ulteriores essent et ubi con-
venirent, denunciasset, inde Drobnava, tandem in Scalam pro-
ficiscatur Terzenima ultra Scalam, eodemq die Campe-
stris Dux Gotkievius cum exercitu suo ex Castris Camenecen-
sibus in Castra Generalis Ducis ingressus est. Atq in eadem
Castra Sekel Moyses Transylvanus Exercitus Hungari-
ci apud Michaelem Generalis cum 900 Militibus transfugit
ibidem belli collocutus cum Gotkievio audito etiam Paulo volu-
it ad Episcopo Camenecensi quibus cum mandatis a Nobilitate
ad Regem profiscceretur. Cum in ea Civitate aliquantulum tem-
poris posuisset, tandemq milites Convenirent Stetur aturos exi-
stimans si inde versus hostem se progredi ex fama et literis ar-
chimandritae intellexisset. Lentis itineribus adire diem tertiam
cum missis intellexisset. Lentis itineribus adire diem tertiam
Calen: Septembr supra villam Filipinam consedit. Coniungit eo-
dem die Gotkievius sua cum ejus Castra convenit pleraq multi
tudo militum caeteri indies expectabantur. Postero die de con-
silio advocato. Orationeq confirmato milite existimans. Sicci
externis inquit, mihi agendum esset, longiore fortasse oratione
mihi utendum foret. Nunc autem qui vestrum est, qui vel de
injuria Michaelis vel nefariis ipsius in Regnum consiliis vel co-
gnita non habeat vel auditione sermonibusq hominum accepent
quas necessitates belli hujus, non tam inferendi quam propul-
sandi defendendiq Serenissimo Regi et Reipub: allata sit, per-
spiciat. De Valachia Cetui ab homine terrissimo qui genere con-
temptus hum audacia, sceleriq magnitudine Provinciam Re-
gni nulla unquam lacessitus, nullo bello prius indicto invade-
re occupareq ausus fuit nulla fere gravior injuria fere
possit.) pira aliorum tamen scelerum consiliorumq ne Juri-
orum multitudine minus ferendum videri posset. Sed cum omnium
quasi sit Injuriarum ipsius, aliquid tamen dicendum videtur. Nemi
nem tamen tam Peregrinum in Patria esse se putare, qui quo
jure Provincia ea ad Regnum pertineat nesciat. Quod enim in
omnium recenti memoria est utriusque laboribus Nostris su-
perioribus anno parta. Quem sanguine nostro acquisita, maximis
Turcicis subsidiisq Copijs amoti adjuncta, quo consilio constituta sit
veniaq ei impositus, quantum omnino detrimenti attulerit. Neq tamen
primum jus inde orium, sed vetustissimum solidumq perpe-
tuo usu usurpatum Jus id Regni esse, et omnes scripti et Cra-
coviensia Regni Tabulariae, Varsaviensiaq testantur: singuli
bus plena area Foederum Valachorum, omnium una cum
universa armorum serie descriptorum. Quae quidem series
non nunquam interrupta fuit sed aliquantulum turbata quo-
tempore Matthias Hungariae Rex cum Friderico Imperatore
in contentionem discordiasq venisset, foedus cum Solimano Turci-

cum Imperatore

rum Imperatore Jeusset, Litamen rei a maioribus subveptum
Just. assirerunt Constantinopolim dederunt solymum Impera-
torem Valachiam ulteriorem Juris esse Regni Poloniæ Mem:
misset quibus verbis inter eum et Regem Regnumq Poloniæ
Pax esset sanita. Cum quidem ille sibi præsidens, de Jure eo Regni
se non magnopere laborare dum stipendium ex ea provincia pen:
deretur sibi ostendit. Quod quidem stipendium neminem opus esset
errore duci, ut existimet Jure aliquo belli esse huic Provinciæ
imponitum. Sed cum Palatinus Valachiæ vastas opes Turcarum
him earum vigilantem abq adeo fortunatum Ducem esse cernent,
occupatisq magna parte finitimis Provinciis, eum sibi videre im:
minere nec tanti se esse, ut eum impetum arcere posset, petyta
a Regno et Rege suppetias. Intorserunt hoc dissidia huic Regni
tempora dum uno tempore duo gravissima bella in Prussia et
Moschovia gererentur ut Rex illi in eam sententiam respon:
deret, quoniam in præsentia non posset propius eum armis defen:
dere, bellis hinc potentibus finitimis distractus, permittere, quam
minimo stipendio pacem Tyranni redimere. Parunt Regi rede:
unt Bella, interea ex bellis in Universa Europa serebantur, sed
nulla unquam Legatio Constantinopolim missa, nulla re:
integratio pacis facta quin huic Juri Regis et Regni insuge
provinciam exceptione caveretur semper Novus Valachiæ Pala:
tinus in Regni Regisq verba iurabat. Caput deinde in Consta:
patus Constantinopoli esse Venalis. Accessit quod Augustus Rex
ad loca magis, quam Armorum consilia natus nonnisi pene
id curaret, illud tamen nemo unquam inficiebatur, quo hos im:
peratori Turcarum auctores Duces voluissent, superbissimos
sua, ei Provinciæ Dominum imponere, semper fuisse Polo:
norum armis fortiter repulsos, et eum Valachiæ præfe:
se quem Rex Poloniæ præesse in animum induxisset. Quod
sierunt, quod Tarnovium quod Lascum, quod Mesleciis ege:
rint, postrema nuper Duce Regis et Regni Exercitus
ac Cecorum quod egit. Ea quidem de re quod Clemens &
Confessi maximus censuerit quantopere ad occupandam
primo præsidio Orbem Christianum unum Asyrus Boo
rinus propugnaculum, me hortari visus erit. Habeo Nunq
ipsius Germanici Malaspina literas, Quod tum Regis et
Reipub. Exercitus præfecerit quanta cum magnitudine inve:
gnimendis prope innumerabilibus Tartarorum copijs usus
sit. Basiam de spe certa obtinendi principatus deiecerit.
Hunc Hieremiam constitutum a Rege et Regno Palati:
num confirmavit omnes noverint. Cum igitur hoc certum
sit quod in dubium vocari non potest Valachiam ulteriorem
ad Regem et Rempub nostram pertinere hanc Michaelis
Primi per fraudem esse oppressam eadem, omnia genera
hominum factam Divina et humana Jura evolata vi:
pi auferri Oram prostrata Matronarum pudicitia eiu:
lata innocens Virginitas, rem ad dicendum audiendumq hor:
ribilem, non a publicanis, non ab Infantibus quibuslibet

tum aberat libido, cruentantur, examinantur, necantur; eademq; fiunt aliorum commemoratione. Fugit Oratio. Gravissima hæc esse nemo est qui non videat, graviora tamen multo, quod his non contentus ipsum Regnum a quo nullam unquam accepit Injuriam invaserit: in Rebellionem impetum fecerit, bonis publicis Regis, privatis q nobilium divreptis, summam erasitatem intulerit: adhuc oculis vestris tecta villarum colluent, fumant Oppida conflagrata, vestigia barbare Crudelitatis compluribus locis cernuntur. Itaq se non Valachorum Exercitum sed Polonorum Judisse prædicat, literisq suis ad Scythas datis triumphat, Turcarum Imperatorem Clientem se esse ab eodem sibi Regnum Polonia aubreis literis desponsum, ostentat. Quod vel sperare, vel in mentem admittere hominem vllis unquam ausum, qui non indignetur magis quam miretur dolealq. Quoscunq huic pulcherimo Regno vel æmulos, vel hostes esse putat eos omnes nunciis et literis, ipse premiorum, Provinciarum, bonorum, fortunarum donatione sollicitat, et tanquam ad prædam alienam dividendam convocat. Austriacis Christianis quidem Principibus et Regno multis nominibus coniunctis sed Interneciorum magis per-tæsis quam oblitis Cracoviam Sultan offerre, Moscho Livoniam, Carolo Livoniam, in Hungaria plebem et agricolas ad pileum vocat, ad eadem Dominorum suorum invitat. Postremo hoc impudens ore iactare eum non dubitare ferunt, plures esse in Polonia Proceres qui se quam subiugandum Regem esse malent: eorum se literas promissa cohortationesq habere, neminem sane tam degenerem, qui modo in Polonia natus sit esse, in animum inducere possit, ipsum eas potius ipse sceleratas cogitataq credere puto. Quod eum iure igitur bellum quam pro Patria pro aris et focis esse potest. Sed bellum cum impiis hostibus esse solet. Hoc enim non cum Archiduce Maximiliano, Turca, Tartaro, Moscho sed cum uno pessimo latrone est. Neq illud sane est, quod movere quenquam debeat quod barbari infestiq Rebus Christianis diceperunt. Nulla unquam maxime libera Respub: tam felix fuit, quæ non seditiosos turbulentosq aliquot Cives habuerit, propterea tamen non a Rege non a Magistratibus, a bonis viris, quorum per DEO gratiam maior adhuc apud nos numerus est, deserenda. Maximus igitur agere DEO gratias quod pro amore suo erga Regem et Regnum eam mentem viris militaribus dedisset, ut ad furentis hostis impetum concurrerent, et suo adventu eum reprimerent. Præclare fecisse Sotkievium Campestrem Ducem, præclare Struisium Castellanum Halicensem, præclare Potocios, et Nobilitatem cum fortissimis militibus, qui tam necessariam operam adeo necessario tempore Regi et Respub: navarunt, his quoq se pro ea abq merita sunt gratias agere, gratia: Neq coram Rege abq Respub: tantam illorum virtutem pietatemq silentio præterm̃isurum. Divina enim magnitudinis fuit opus, paucos

contra

contra magnos stetisse. Hoc est Patriæ omniumq; salutem suæ vitæ duxisse carere. Vobis vero quod genuinum genus tantum gratiarum reperiam qui hinc parium amore Patriæ, spontaneo ipsa confluxerit, parium stipendia merenda, vobis debuerit. Sulta postulentas Ly obliviscetur, nulla litera, sed rem hoc vestrum formidoloso Reipub: tempore oblatum tacebunt. Ad preces deinde ad Deum conversus, ut iustissimæ causæ contra iustum vaconi contra libidinem et audaciam pietati contra nefaria sceleva favoret precatus fuit.

Sermonem ejus excepit multanimi approbatio. In eandem sententiam favorem Cœlestis Numinis implorantium miscuit quemadmodum ostensum fuit Sichael in Polcuiam partem copiarum qua maxime Stephani Poloci aliorumq; civium nostrationes debacchabant, omnia rapinis cædibusq; miscebant. Illi Thurio cum mille civibus et centum quatuor equitibus, partim pedibus opposito mox se recipient. Priusquam nostrum deinde transiret eham legibus edictis à Multanibus diei solemnia sanuta. Postea cum Turcovij advenissent duobus ipsi agminibus magnorum singulis Rovea magna, Equites eham ipsi præcedebant, illos tormenta quæ ad 16. secum ducebant, sequebantur. Castrorum idoneo loco recte et ordine ponendorum gnaretur. Stanislaum Gorscium Hostes omnem oram quæ ad ea Choromum est Leopoli conjuncta custodys dispositis tenebant. Samosciam venturum arbitrabantur, quod et Arx Chocimensis magna obsidenda excubabant hoc postulare, et castra Polticini eodem haurentia loco ipsum præsepe videbantur ehta vulgo ferebatur. Ipse vius loci cum illis faciebat quod ex superiori, magno conflixerant, præruptu directaq; septa. In alteram ripam in planitiem porrectam omni genere tela conjici possent, si qui transire conarentur. Itaq; Luca Iervacceriito docet quale vadum clam hoste ad transiendum Dniestri inventum ab eo esse vellet. Quarto igitur Septembr ad Tripolam Iericum transiit. Quodsi ab altenere ripa transeuntem impedire vellent facile exteriore subornari possent. Priusquam transirent, literas ad Regem dat, quibus et quæ agantur illi significat, hunc simul valedixit et cum de Repub: tum maxime de constitutione sibi quæ sequenda illi præstaret, salutaria aliqua consilia ei subjecit. Moldaviam magnesius ad dextram deflectit. Maximæ magnæ sylvæ Joannis Alberti clade nobilis et hunc latrociniis famosæ timendæ causa. Jaigitur Jericum ducebat quangdam vastissima sylva esset vix quatuor passuum arcus patebat. Prius ergo in agrum hostilem venit quam hostes omnino Valachiam magnesium sensissent. Sub idem tempus Sigismundus Balthoreus ad Samosciam in castra venit eumq; sequens et hirundem Sichaelis fugiens stratagemata Moysis qui Samosciam Michael Transylvaniæ apud Sichaelem Dux et summa auctoritate erat cum quo civitates

Quibus

Equitibus ad eum transfugit, tam opportune se offerente cum praesertim Zaporovienses Cosaci nondum ad Heretum venissent. Non reiiciendos ratus, non intrimestre sed in singulos annos stipendium illis condicit. Bathoreq spem principatus per hanc occasionem repetenti sine mandato Regio non modo promittere se quidquam sed ne spem quidem aliquam posse facere negat. Significabant autem Transylvanos contra Michaelem publice sortiunasse excutereq eum decrevisse. Ita in periculo illum constitutum copias omnes in Transylvaniam revocasse Zamosius quociunq in loco hostem repensset, persequi certum si bello fortunasset. Quod de Transylvania Moldaviaq constituendum esset deliberabat. Putabant autem si impotestatem venisset ij quicum eo erant eham moldavia exemplo, Vallachia ex sententia Regia imponi aliquem posse, et Transylvanos ut convenit in docti Legatos ad Regem mitterent. Eq ejus authoritate Statum Provinciae constituerent Sacramento adigi posse eiusq rei quae omnis inse invidia a Rege deriveretur non recusare. Quemadmodum enim Caesar in Vallachia perpetrarorum causam in Michaelem qui missu suo eam turbasset conferret, pecuniam tamen nullam abeo exigeret, ita regnoq invidiam nullam detrectare. Deditionem seu pecuniam ita nemine de Rege et Repub: degrecari. Eaq de re ad Nuncium eham Apostolicum literas dat quibus non solum Romae Pontifici verum universae eham Christianitati persuadet inimicq Michaelis immoleceret non parvo autem iactabatur, quod Peretum et Turcicum Istrum Danubium et Tartaricum, omnia ejusdem esse cognoverat quorum Transylvaniam ille Moldaviam seu Vallachiam invasurus pertabatur. Quin inhere quidem eo a Graeciae eo duo ad eum Caesarem venerant qui ad Regem ibant. Dederunt ei Stachometis Basae ad ipsum scriptas literas. Eas Zamosius ad Regem signatas misit. In his erat ejus quasdam vel Barbarorum vel Christianorum aliorum Principum et partium literas accepisset aut nullas unquam aperiret, insulas ad Regem perferendas curaret. Nuncius copias Regias miran lectam et optime instructam juventutem supicari ejusmodi Exercitum non contra Michaelem, sed contra Principem suum comparatum de incolamitate Stephani Vayvodae quidquid exhinc a Michaele Constantinopolim relatum. Qui ubi erat et Zamosci intellecti et Hieremia eo ad Regem perrexerunt. Eho ex suis qui Paullatorem Turcicum se esse dicebat qui vivere Hieremiam nuncuparet Constantinopolim remisso. Tartarus eham opem suam contra Michaelem ultro Moldavo detulerat. Et cum ad Zamosium Nuncium literasq miserat. Et senatorum qui in castris erant sententiam respondit Regi maximi quidquid Michaelis provocati vires ad illum persequendum pertinerent. Quas ab eo sumendas cum Hieretu venisse quocunq loco eum adjuvaturum posset perseuturum. Opem auxiliave ejus tam-

quam com

quam communem hostem non repuere, sed Exercitum non
parvum se habere ut Provincia tot bellis exhausta utrumq;
Exercitum tam tam Copiosum ferre possit, verent. Quem rem
facturum si circa Bialogrodum potius illum observaret, ni
conatus ejus intentus esset. Sequoq; quo conversurus esset ho-
sti diligenter cognoturum et quo opus illo aut exercitu e-
jus esset ejq; significaturum. Nemini quidem Stieremia La-
chovi Moldavia fidei satis credebat, qui et Juramentum a
Tamosio illi fratriq; ejus delatum recusaret, cuiq; apud ho-
annem Felicem Herburtum exulgerat. De Fratre suo in
Moldavia a Tartaro epemsibi factam, Stag nere deserto
ad illos opem se conferret verebatur Uxoremq; ac libero
spirtus quos Camenecium ad Capitaneum Camenecens ep.
do periculum Michaelicum translatos deposuerat, obsidum
loco diligenter observari mandabat. Voluntarij ad hac
non pauci dilabebantur. Cosaci nondum venerant. Inter
hac Rex Turcis ehiam Strovicisq; rebus praesens ut alios
Senatores, ita Tamosium et eos qui in Castris erant de tem-
pore loco q; comitiorum consulit. Erant in Exercitu Turcis La-
chovi Castellani aliquot Nobilitatis Ducis magna
pars, unanimiter petebant, ut Turcis opere ejus quam Re-
gi, Reipub: navarent, expectaret. Inq; secum actum iri ut
in Ministerio Publico conventibus communi consilio ex
luderentur. Sub Jtem Septemq; iam ehiam Cosaci ad Exer-
citum veniunt. Cum autem in prascriptione adhuc versaren-
tur eo magis verebantur ne ad Exercitum pellicerentur
venirentur, gravius aliquid in eos statueretur. Legatos ini-
tur primum ad Tamosium mittebant per quos et aboli-
tionem proscriptionis et stipendium pannosq; et restitutio-
nem spoliorum a Rege petebant. Quæ postulata eorum
diligentissime Tamosius comendabat, qua in presentia con-
cedi non possent ut stipendium et panni vel ad comitia reje-
rentur suadebant interim donativo aliquo retinerentur.
Cum autem non iam contemptio qua interfuissent transire
direrentur in Calones lixasq; qui Castra segverentur, si quod
damni datum esset conferebant. Cumq; Costkam consulto
tardasse in itinere ad Exercitum, suspicarentur. Illo dele-
cto Stanislaum Casimirum qui una cum Stanislao Lubra-
lano Regio legationem apud Regem obierat, ubi prote-
cerunt Bucei Michaelis ubi allatum est ad eos Exerci-
tum transisse saginos saltus, Regionemq; Chocimensem, Ca-
strorumq; suorum Tamosium superasse primo non crede-
re. Postium et Varum suarum conflagratione tantum
coactu suorum manu venisse existimare postea vero
cum Tamosium cum Exercitu Regio comperirent, inopi-
nata re pretenta et necarium venirentur venti sublati

Stimi Socciani

Seccaviam contenderunt. Ibi quid faciendum sit consultant Co-
piae Regiae esse magnas augendi indices. Voluntati tamen
Provinciarium erga Sschaelem considere. Nam de ad novos
Transylvanos motus se dandos recepta Seccaviensi Arce
in Transylvaniam redierat consultum ad eum prosequi, ad
Arcem tuendam cum 500 Militum praesidio Joannem Ka-
phury et Nicolaum Forgacz reliquerunt. Eodem insuper no-
ves Stativas cum libens recipiunt, manibus exclusis Hor-
tantur ad fidem Sschaeli conservandam dierum spatio
20 aut ipsum adfuturum aut auxilia firma missurum:
Virtuti felicitatique ejus quam sarent, semper invictam con-
fiderent. Atq ita nec etiam a Sschaele ipso ob motus Trans-
vanicos evocati Provincia excedunt. Stultas occasiones rei bene
cum Illi gerendae fortuna dabat. Cum alias Bora, alias Stara
Deli, saepius Baba Novak proximos saltus qua ducebatur
Exercitus Regius explorandae rei causa, ut sit insiderent
et denuo Vacarentur, neq deessent, qui eos adoriendi
potestatem a Tamasco darent sibi, a Tamasco vehementer
postularent. Sed ille animo ipsorum collaudato cum Exer-
citum maxime hostis formidabilem, vide[n]s respondit, cujus
nulla partes diruinquerentur tum in prosequendo fugati hoste
nihil prosit, Vires equosq defatigari multorum dierum
mihi prosit, Vires equosq defatigari multorum dierum
spatio respici defatigatos, integros maximeq recentes vires
ad hostem adferendas. Stultis tamen locis et a Nivicio et a
Laborovio et a Cosacii Czarogrodiensibus hostes passim cade-
bantur adducebanturq vivi. Brevium ostendebatur Sabathi
berbi caput. Quingenti hic millibus praerat, ab inexte adole
in perpetua militia secundo semper fortuna flatu versatus,
hunc Ictum habuit. Ab hostibus nullae Regio Exercitui ex
cepthus, nisi qui aut in consultto et contra imperatum Co-
meatum peteret aut ipse praeda evocatus, quod Calonibus
accidebat, in hostes irruerent. Incendia tectorum deinde que
increbrescebant capitis poena prohibita. Stultitudo Provin-
cialium universa, ex omnibus pagis, agris, oppidis civitatibus
in alta Sylvarum et in montium aucta abruptaq cum omni
supellectile domestica armentis et gregibus concesserat, si-
de terrore praesentis Exercitus, sive conscientia defectionis
ab Ottomanis sive quod in Sschaelem animus ejus nobili-
tabionibus libertatis magis animi propenderent. Et illa
tabulis nemo quisquam Nobilium aut insignium plebis
ad dedendum et adtestandum fidem suam erga Provin-
cem prodibat. Exercitus Comeatu abundabat frumenti ma-
gnus in agris numerus et in speculeis arte excavatis et con-
fecti erat. Eximiam specem et magnitudine boves gregatim
agi videres. Castra inde mox ad Seccavam flumen movet
Tamosius non frustra terrendum tempus ratus, ac genes
quem summa rerum futura esset in ejus potestatem pre
sidiorum etiam id sua sponte venturum statuebat. Itaq ca-
put belli potius ipsum Sschaelem persequendum ra-
tus. Cum praesertim tormentis ad oppugnationem minus
instructus esset, non modo non tentandam eam existima

vit, sed Praesidiario decem dierum inducias petentibus, contra quos nisi Michael illis opem ferret praesidio dederent, literas eas illi dedit. Ipse tamen ex Valachis circiter in Custodia ejus reliquit qui ingressus exhuc omnes eius per id tempus observarent. Ad Secaviam praeter Valachos Georgium Szeredum cum Equitibus Civitatensibus Cosacorum Regis jussu; quam reliquit. Puteus in arce non satis commodus minusq; aquae habebat. Ille autem aquatione ex flumine diligenter eos prohibebat. Famosius ipse Balkoviam a Secavia movit. Ibi cognoscit quae in Transylvania acta fuerant qui ex Nobilitate Transylvanica relicti fuerant. Duce Csakio exercitu facto, Dialogrodum ubi ipse cum exercitu erat, versus eum moverunt. Dum ipse praesentisset in Aciem cum exercitu circiter 20000. progressus versus eos fuerat ibiq; Sylva Vicina tectus, Castra collocavit. Incerti cujus exercitus ne Regis accersisset auxilia quem ultorem Valachia citerioris pervenisse audierant. Aon Caesarei cui praerat Georgius Bassta in eam occasionem intentus, si quo pacto pervenire in Caesarem a Michaele poenas repetere posset, quod pecunia Caesarea multa conducto cum Vacuam Imperatorum Valachorum fecisset, ad suum tamen eum Dominatum, potentiamq; transtulisset. Ominus erat animo nonnihil eo excepto Famosius, quod a commutatione rerum Consilium quod ei gerendae commutandum sibi esse intelligeret. De consilij sententia eundem in Transylvania statuit.

Transylvaniam altissimi undiq; cingunt Montes, aditus ad eam rari, q; difficiles et angusti. Ad explorandam itaq; loci naturam, adq; ad occupandas vias, Saturnana via Jacobum Potocium cum Mosyse Sekel permittit, et si res facultatem daret, et Transylvani eorum auxilio ubi vellent se cum illis conjungerent, quae agerentur cognoscerent exq; quae sibi nunciarentur consilium, deinde capturus. Ubi vero ultro ori pronunciato adeo quorundam animi labescere coeperunt ut exvoluntarij multi quacunq; causa excogitata Comeatum a Duce peterent pars Comeatu vel non petito vel non impetrato praeter verecundiam discipsi nam; mi litarem dilaberentur. Pars avaritiam praecipiti cum armentis, et gregibus omnis Jumentorum pecorumq; generis tanquam praedatum non militatum venissent veluti cum hostibus spolijs in Poloniam contenderent. quos, si tales oneri magis futuros esse Exercitui si resistentes quam usui existimaret. De disciplina tamen nec lecta rollicitus erat, rapinas etiam sub gravi poena interdixit reddunturq; ei a Potocio et Sekel Mosyse literae: cognoscat Transylvanos advocato Georgio Bassta urgna cum omnibus secundo mane impatienter consulisse Michaele ipso puncto multi gradij ab Hungaris desertum, accepto detrimento insigni Fogarasium refugisse, eoq; in loco ejusdem rem simul uxorem et liberos, universam gazam suam depo

suisse

Suisse Constituerat autem Michael numero adversarios imparem non
deum coactis in utrum locum sui copijs felicitati quam sibi asperare
videbatur conspirus doli militum ductorum ignarus. Sed ex re nata
conveniunt ad eum ex utraq; Valachia, plures, et Ora et Deli Sar-
cus cum Exercitibus quinq; suis. Confluunt Siculi asperum et
montaneum genus. Conflat numerum 50000 Militum.
Permodica ea re Transylvani et Georgius Basta ad certas condi-
tiones Michaelem compositionem admittunt. Nam Micha
el percepto in Transylvaniam Polonij adventu, famosum
cum omnibus copijs venisse existimans eludendi ipsius causa, in
Transylvaniam et Valachiam Brotzovam versus proficis-
citur. Ast famosius simul alij Michaelem male cum Transyl-
vanis pugnasse cognovit, omisso Tatrosum itinere, Brotzovam
contendit Polonumq; revocat fore id quod accidit conjectans ut
hostis via Brotzoviana recurreret, aut potentiore itinere, quam
est Tatrosanum ingressus Transylvaniam eundem deprehen-
deret. Ita fugiendi Cosacorius et Cornicius Nobiles Poloni cum
hoc Equitibus occurrunt, rebus tranquillis ad Michaelem
profecti nulla tum adhuc prolata rege quo minus
pacato Regni tempore cui quisq; vellet militarem navare
operam. Subitum enim contra Patriam bellum Michaeli
irrepserat. Narrantis expressio salvat re. Calend Octob ad Albam
Iuliam eo venire de Exercitu nihil sensisse, tantopere id apud
Michaelem arcanum haberi studuit obviam famosus esse et
magno pere latari famosius pro tempore paucis respondit
ac in Exercitu Regio si vellent potestatem remanendi fecit.
Quamordem mis a Secuvia Castri Fexanum perventum est
qui pagus Transylvaniae Valachiam a citeriore dividit.
Fexano tertijs Castris ventum Brassoviam q. Idus Octobr
et Brassovo Castra movit versus hostem nunciabant
exploratores in proximis tum montibus latere. Loco judicat
hostem superiora loca secuturum neq; ullo modo discessu-
rum a montibus qui perpetuo dorso utramq; Valachiam
a Transylvania separant. Neq; alienum fortasse hic
fuerit ut utramq; Valachiam hoc in ingressu ulteriorem
paucis describam.

Valachia vetens non est anthyrsus pars erat Tomore
et Dacia velut alij censent Scythae Getharum sedes Roma-
ni Imperij versus Septentrionem et fines ejus, quorum de-
fendendorum causa munita sunt a Traiano Imperato-
re ingenti monte Danubius cujus demersi reliquiae cer-
nuntur. Continua ibidem Italiae generis praesidia habi-
ta Conhinetur a meridie flumine Danubio a Septemq; Ostia
seu Nestro, ab oriente Ponto Euxino, ab Occidente perpetuo
montium iugo in planitiem paulatim declive conterminae
ibi Transylvaniae terminatur. Dividitur in partes duas,
quarum una Poloniae Regno citerior appellatur Mol-
davia, capit initium a Nestro, pertinet ad Pagum Fo-
xanum. Altera ulterior a Sedia Foxani parte oritur
pertinet ad Danubium Nobilem Europae fluvium voca-
turq; Valachia interdum. Additur illi Transalpina
nomina. Ultraq; ab oriente Ponto Euxino ab Occidente Tran-

sylvaniae

ijlvania montibus cingitur, utraq; spectat in Orientem et
sterdiem ab occasu montes a septemtrione Collium saltus
defendunt. In Moldavia flumina nobiliora hæc habentur
Pirester seu Tyras, qui Italicia. Cassovia montibus exortus Bo-
diam a Moldavia secernens in Paludem Ovidianam Dan-
bio luxino vestag; mantem influit. Alij sunt fluvij hi. Bou-
hij, Seretus, Boiera, Seocava, qui cum cæteris ignobilioni-
bus Danubio illapsi ad Pontum exuxinum ferantur.
Valachia amnes insigniores numerantur, Bistricia, Bo-
za, Selazin, Oltus, Jalomica, omnes ex Transylvania mon-
tibus promanant et diversis in locis Danubio miscentur.
Ambæ Provinciæ suum habent Principem, cujus Impe-
rium sequuntur. Moldavia in 18. Territoria dividitur
urbes præcipuas ubi Domicilia sua Principes habere
solent, habet has Chocimum, Seocavam, Jassium: Bobru
Provincia primissimum propugnaculum Chocimi altera
abeo Seacava, utrumq; ad sustinendam nostri temporis
oppugnationem maiorumq; tormentorum fulminia per-
ferenda invalidum. Nobiliora Moldaviæ Territorium
Oppida hæc sunt Stephanestrum, Orches, Soroka, Lapu-
shnium, Galagetum, Cernoveticum, Bohiceanum, Ro-
manocium, Berkovium, Tirecium, Curlata.
Valachia quoq; Transalpina et Territoria 9 diuisa
est. Primarium urbium hæc sunt nomina. Targovestum se-
des Dacia Principum. Getenhor Buchorestrum et Georgi-
Territorium insignora nomina hæc sunt. Bora, Dona Duz-
denum Cralovium. Cum 2 Ducis Militia territorijs al-
buhum Filocium et Heraclem Turcicis præsidijs tenentur. Sed hæc
qua enumeravi, quondam floruerunt. Nunc vix ullum alueatim tectum
videns iacet prostrata bellorum cladibus omnia, eruuntur terra inal-
tum educti tumuli prælioruin ingentium testes. Solum ubiq; est fer-
tilitatis exima Campis et igleris amenum vineis et pomarijs mellitorni-
busq; advoluptatem et capiam referta, Cælo temperato. Ager um Pecorum
Italiæ alias, armenti et gregibus jumentorum, pecorumq; omnis gene-
ris vix ullam Europæ Provinciam affluentiorem esse crediderit. Eadem pro
pter apricum alq; æstuaria ingens advenarum ex gelidis locis similitudo
avium convolat hinc aucupia. faulia. Sylvestres etiam apes sunt ad Venan-
dum vario feranum genere referti. Bubuli meliores quam ejusdem
Piscatio rara est. Numerum mensuras non habent dierum Spatio illa
desinunt ipsa gens bellicosa et ingenio solerti si accederent literæ, ma-
garum arium capax Italica, Slavice confusa illi oratio mores
instituta. Religio ex Precepti hausta, disciplina Græci Schismatis si
tamen ab assiduis partim Turcicis partim ab intestinis bellis ea-
care liceret. Dives opum auriq; et argenti Regno: ad omnem huma-
nitatis cultum et splendorem brevi tradetur posse videtur
Ragotius Transylvania relicta in Moldaviam se convertit
longo maiorum duobus a Bakovia milliaribus Castra movet. Ubi

Dum ibi

itinera resq diligentius Michaelis exploraret, unum atq alterum subsistit Michael post rebellionem Transylvanorum quemadmodum ostensum est Brassoviam secesserat ibiq Copijs omnibus coactis tamijs quæ ex Multania quam e Valachia convenerant. Siculis etiam qui in partibus ejus perstabant receptis circiter 50000 Exercitu confecto in spem retinendæ Transylvaniæ venerat, Sed adventu Jacobi Potocijque cum parte Copiarum Zamoscius in Transylvaniam præmiserat, Itinereq ejus in Bystrzycense ulteriusq quasi versus se via, quæ super Cusi est capto. Veretis ne reliquus omnis exercitus sequeretur Regius Tatrussium versus se contulit e Transylvania in Moldaviam itineris adhuc ejus ignarus cum tantum latiorem eam viam esse cognovisset eadem Exercitum ducit. Quam primum de itinere Exercitus Regij accepisset. Babam Nowakum primarium e Ductoribus suis Versus eum mittit qui elatere quo iter Exercitui erat in augustijs montium ad villam Nagenia se collocavit. Michael sub opposito monte Castra habebat Die Dominico cum versus eum locum progrederetur. Baba Novak velitandi causa obvios nonnullos misit contra quos ex nostris etiam studiose diversi se præripuerant, feliciterq cum ijs velitati fuerunt. Zolkievius significat Zamoscio petere Cosacos, ipsis quoq versus eos permitteretur. Ex nobilitate etiam alios non paucos. Visum Zamoscio fuit ut Turmas aliquot una ad eos mitteret. A Marco Sobiescio Palatino Cublinensi maxime animatus qui loci scitu perspecto periculo rem vacare confirmabat. Zaporohensium interim pars Imperio etiam non expectato versus hostem progreditur. Ex reliquo etiam Exercitu non pauci alacres eo tendunt. Inprimis Carolus Chodkievicius Capitaneus Samogitiæ, Petrus Zaszcz, Bekessius alijq complures. Consiliorum inito loco hostem pellunt non paucos occidunt vivos captivos adducunt. Non parum momenti ad eam rem Zbarascij Duces fratres Palatinides Braclavienses cum Sclopetarijs, quos præmiserant, attulerunt. In altero monte è Castris hostium etiam non nulli se ostenderunt. Ad quos parte aliqua Cosacorum conversa cum abijs præmerentur Turmæ excubitores Joannis et Venceslai Zamosciorum Davidiciæq subsidio illis missæ fuere eodemq quo hostes qui loco deiecti aliarumq turmarum adventu fuerant quod ipsa Castra Michaelis impetu nostri delati. Solum Valachiæ molle et cænosum est amnibus non adeo frequentibus quo fit ut ineunte vere cum multa glacie ac nive rigidi montes solvuntur et liquescunt præcipiti diluvij et ruentibus ingenti impetu torrentibus cedat et in altissimas fossas præruptis utrinq ripis intuitu horribili deprimatur propter graminum herbescentium altitudinem priusquam ad ipsos ventum sit non animadvertatur. Ex loci natura cæpit Consilium et partem militum inradicibus montis arbustis vineisq convestitis recondidit. Michael postridie ulterius progressus supra viam fossasq quæ sub ea ex frequentibus fluvijs erant. Ad villam Sekatim Castra metatus fuit Cum nostri accederent velitatum, aliquot obviam transmisit. E nostris non minus alacriter, obviam illis aliqui pro

gressi

gressi & Cosacij q̃ nonnulli alij ita per dimidiam fere miliare
velitatione ducta, hostes interim cesere. Donec sub colle intervine-
as ad teptum exercitum constituit peditatumq̃ et tormenta eo firma-
to, plures advelitandum contra nostros submittit. Nostri adven-
tu adventu aliquot a terga Turmarum Valachicarum, qua
ignoscij Famosci o et Fullkrevio, dum Exercitus adveniret Pala-
tinus Valachia auxilio illis miserat. Insultantia signa exis-
mantes, perturbati non nihil fuerant Exercitu postea super
veniente vires animumq̃ recipiunt. Cum tormenta etiam ad
vecta fuissent, aliquot rursu Famoscij nec sine noxa explosa
contra hostem fuerint, Contra Exercitum ipsum cum loco tuto
constituisset, eamq̃ nox interim supervenisset, eodem etiam loco
Famosciùs Castra metatus fuit. Atq̃ ob difficultatem eamq̃ non
sine incommodo Exercitus Sti Michael sub montes se subducens
eo loco pernoctarat. Summo mane inde quemadmodum pridie
fecerat, per ulteriores montes Exercitumq̃ ducit. Famosciùs ad
Erikow flumen diem cum integrum cum Exercitu subsistit Cum
recolligendi ejus tum comeatus gratia, maxime autem aquationis
quam per triduum fere valde exiguam habuerunt Solum ali-
quin fertile ferax q̃ aquâ fere caret. Postridie in diem Plo-
ustrum movet, ubi Sti Michael montibus vitaq̃ sua conveniebat
bus delicijs vocare solitus fuerat, Cuiamq̃ constituerat inde
in montes in quo hosti post prælium se receperat. Jamq̃ vesper
q̃ sedem Provinciæ convertere se Famosciùs cogitabat. Per
exploratores interim cognovit occasionem invadendi Exercitus
nostri Sti Michaelem intentum esse exitio igitur loco cladibus Tur
carum insigni Sti Michaelem in latebris suis antegressum se exitij
erumperet prævenien dum Famosciùs ratus. Post mediam no-
ctem summo silentio ex Castris cum delectissimo milite egre-
ditur, relicto ad defensionem Castrorum omni Colonum famu-
litio. vectorumq̃ turba. Constituto itaq̃ prasidio per medium Plo-
stra oppidi progreditur per mediamq̃ sylvam qua ad ostium
fuit montium, quibus Sti Michael septus erat. Primo jam sole
illucescente, nebula obscurissima perspectum Exercitu Nostri
hosti præbuit cujus interventu quasi nox perpetua circa in
conspectu Exercitus Sti Michaelis discussa fuit. Famosciùs mon-
tem unum occupat. Prospectus exeo in Castra hostium totam-
q̃ aciem erat. Animadvertit locum in quo hostis erat impedi
tum difficilemq̃ aditum esse extribus partibus montes pra
rupti, sylvis consiti illum circumdabant. Quarum latus per
quod ingressus erat fluvius Telazin ob divortium vii trans
eundus est limosa nimis fossa sylvaq̃ densissima. Peditatus
præterea hostium cum tormentis in insidijs conspici ebatur
Tormenti igitur in montem eum quem occuparat subducti
aliquoties ea in cohortes adversas explosa, Ab hostibus vicissim
unus Hungarus alter Valachus transfugientes quo quisq̃
loco ex hostibus constitisset ostendunt. Cosaci eham Tapro-
rientes

vienses quod mandaret Dux quærunt. Ostendit prælium se commis:
surum insidias saltem quæ in sylva positæ essent severeri: reci:
piunt illi se eas eiecturos. Famoscius etiam illis subsidia pollice:
tur. In Castris Michaelis interim tentoria, currus et omnia im:
pedimenta raptim correpta infugam vertuntur. Atq diripi
enda Famoscius Exercitum mittere noluit, ne præde inhians
noster exhaustusq miles exponeretur cædi Michael enim
post Sylvam quæ loco Claustri illius erat causam ita Exercitui
a Castris remoto disposuerat ut in primo ingressu obvia Ca:
stra miles noster diripiens, a tergo et a latere opprimi
posset. Postquam duarum fere horarum spacio acies Mi:
chaelis terribili et crebra tormentorum explosione summa
tim multorum cæde turbarentur iamq rapina illa Castro:
rum infugam esset versa, Immisit Famoscius ab uno et
altero monte Exercitum a fronte pedites a dextro latere Co:
sacos a sinistro lectissimos Equites: Hos subsequebantur
acies hastatæ. Omnibus difficillimus erat ad hostem accessus
nam cum pedites primo præcederent, pedes Polonus bra:
chiotenus per aquas fluvij et limosam subsequentem palu:
dem ægre ad hostem evadebat, pixidibus interim ~~inter~~ si:
bi aperiendo. Pedes Cosacus per Sylvam arbustis rubensq
confertissimis plenam difficulter se ad hostem totis vi:
ribus trahebat. Pedites nostri cum hoste fortiter quoq
instante sed hunc bene impedito ac perturbato tormen:
tis confligebant. Iam et delecta cohors traiectis arduis an:
fractibus id ipsum peditum latus strenue invaserat. Iam et
acies remotiores hostium post Sylvam in insidijs latentes
tam Equitum quam peditum suis in succursum advola
bant. Iam et subsidiariæ Michaelis cohortes terga no:
strorum cursim circumire cœperant. Cum Cosaci postquam
se ex rubetis in planiciem explicassent hostes a dextro mon:
te planeq a tergo summo cum clamore invadunt, cædunt
mactant. Tum illi videntes suas insidias a Cosacis esse pertur:
batas, quasi iam nihil aliud extaret in sinistrum, alij in dex
trum montem alij recta post præcurrentes currus, abijcien:
tesq loricas, galeas hastas arma ne celeritati obstarent,
præcipites per invia loca fugiunt. Insequuntur nostri
et summa hostium cæde omnes valles omnes montes o:
mniaq circumloca acerrime complent. hostium ut supra
meminimus ad 30000 fuisse constat. Militem enim omnē
qui post cladem Transylvanicam reliquus erat illi ex omnibus
partibus congregarat. Nostrorum vix 20000 fuerant et tamen
DEI beneficio vix 5 in prælio perierant magna sane res o:
mniumq opinione maior acta non solum victoria tam clara
sed quod perniciosissimi hominis sine dubio interitum Polo:
niæ meditantis, conatus quasi a cervicibus ejus amotus videre:
tur. Vespere imminente receptui Dux canere iussit. Ad Ca:
stra cum Exercitu victore redeunti cum supplicationibus
solitis obviam Sacerdotes progressi fuere, ipseq quem pietas

ejus in faciem

ejus in faciem mox procidit DEO gratias agens, prius se non sustulit, quam hymnus solennis spiritu Jud. et Famosius Carnkovium Archiepiscopi Gnesnensis fratris filium cum aliquot turmis gravis et levis Armaturæ, ad investigandos hostes mittit Peracturn etiam ulterius promovet, si forte subsidijs illi opus esset. Jo die ad 4 circiter miliaria Cosacha: et evasit. Triparbito autem fugerunt. Illi cum ipso Cosacha ete Crakoviam versus, alij per montes dissecti, terrij beato rhenere scalam curribus torquentibus relicti, preciosores vero equis imposuerant. Ita Cosacha Crakovia Cracam Sebenicum ad Copias Cæsareas pervasit. Ad Famosium 95 signa militaria relata fuerunt ultra illa quæ non compara: ruerunt ex quibus investimenta et usui privato aptæ: jis militibus non pauca direpta fuerunt. Quæ quidem in potestatem venerant in memoriam D. Alberti Patro: ni Cracovia et cujus translationis die pugnatum prælium fuerat. Ad Ecclesiam Gnesnensem transmissa fuerant. Tor menta etiam non pauca in potestatem venerant quorum Cosaci ipsi aliquot nacti. Non parvus autem scrupulus relic: tus erius, quod Cosacha evasisset, et quidem in Cæsareas partes. Et ut vel ipsum vel supplicium ejus a Cæsare pe: teret, diligenter Regi Famosius consulebat id enim si fieret, non cessaturum eum, turbare, et sine dubio sve hui Ethnicisq rebus meunte vere non parvum impedi: mentum allaturum, ipse etiam suo senatuq qui cum illo e: rat et Exercitu nomine Wozuinium ad Præfecto Cæsareo maxime autem Georgium Bastum qui Copijs Cæsareis cum Imperio illis in partibus præerat, Legatum misit. Permissa autem a Rege illi fuerat ut remotioribus ex locis, ex quibus mandatum ipsius non semper habere posset ad Exteros pro rei necessitate consilio Senatorum qui in Exercitu futuri essent etiam inconsulto se scribere posset. Studio Regis erga commu: nem Christianitatem et pacem testificato quæ cum Cosacha: le acta essent significat ut hominem cum in partibus Ca sareis versari diceretur, vel desererent, vel supplicium de eo sumerent petit. Hominem nullius fidei totum ex fraudi: bus compositum esse modo Cæsareum modo Turcicum se profi: tum profiteri illo incolumi nullam certam pacem specta: ri posse. De Transylvania consulit ut Principis eligendi arbitrium ipsis potius Transylvanis ad tempus permitta: tur qui sub universæ quasi Christianitatis patrocinij pla: cidatem Turcæ potius interim agnoscat quam arma ejus provocet, tolq incommodis hactenus afflicta vel exiguo temporis otio se colligeret. At Sikulo Cosacha ele: lem Czaikium qui 3 miliaribus ab eo in statione erat indeq ad Cracam deductus 26 ejus apud eundem Davide gi Ungnadium et siculum Michaelem, qui cum illo erat le: gationem exposuit. Non satis grata fuit ad primam Studij Re: gis confi:

gij tessificationem interrupta ex hostium in Moldaviam Provinci-
am juris Cæsarei irruptione id apparere. S. Michael quid neces-
sest eius petendum fuisse. Victoriam contra Michaelem fauste
fuisse, ante ase profligatum. De Transylvania consilio non
egere sahi ipsos consilij habere, ter iam Transylvanos potesta-
ti Cæsari se permisisse. Semel cum Sigismundus Bathoreus
Provinciam eam Cæsari cessisset, Commissario Cæsareo ipsem
Jusjurandumq cesisse. Iterum cum Andream Bathoreum
auspicijs Cæsaris armis Michael superasset. Cæsari in cujus ipsem
recepta fuerat, iterum Jusjurandum prestitisse. Verbo nunc
cum contra Michaelem auxilio illi adfuisset Sacramenta
repetisse. De Moldavia respondit cujus juris esset nonegrus
tempons esse ut disceptaretur, ney se quidquam ea de rein
mandatis habere. De Michaele de Nunciatione apud Cæsa-
rem inmunarum ipsius sahz qui petitum fuisse. Cumq postea
Cæsar etiam de legatione ea maxime autem literis ad Transyl-
vanos tanquam sollicitatione questus fuisset excusatu nomi-
ne Regio fuit. Quod Zamoscius Senatoresq alij charitate
Patriæ etiam in consultto Rege sua sponte feussent factum
id esse ad animos militum placandos qui in majorem inmo-
dum repetebant, primo Statvem, Uxorem, filium Michaelis
cum præda sibi debita, Michael postquam e fuga eo deverat in
finibus Transylvaniæ Cybinici. et Jurgeuy in Multania ali-
quanto hærebat consilio ut putabatur Cæsareorum ut spem
possessionis Multaniæ retineret, et si promeretur, vel gravius
quid ingruret, in ditiones Cæsareas mox se se recipieret presto
ne illi auxilio essent. Interim tam Multanorum quam Molda-
rorum animi ostentarent, quorum non pauci in illum ma-
gis, quam in Mohilas propensiores esse dicebantur. Nova au-
tem Provincia Simeonem Jeremiæ fratrem Pallatini Vala-
chiæ ex consilij sententia Zamoscius interim præfecit. Comen-
datus illi a plenisq Demetrius fuerat Petri Jerkeli Pallati-
ni Valachiæ filius, qui aliquot Annos in Polonia fuerat ipse
autem natu maximus, duos præterea fratres uxios habebat
unum apud Michaelem alterum Joannem. Ipsum tanquã
majorem natu Moldavi videre petebantur ex quibus com
plures propinquitate ei venerant inter eos eldra Exercitus
Michaelis Præfectus sumptum in Exercitum ob paca-
tam Provinciam annuumq tributum promittebat.
Qua de re cum ad Regem Zamoscius rehulisset ut ex re
consilium caperet. Rex ei mandarat. Simeone igitur ex con-
silij sententia Provincia Præfecto Turca Gadultam
in Multaniam designarant. Ex alius igitur illi appo-
ni poterat præter Simeonem ab Imperatore Turcarum
jam ante proposithum Bekiereius qui et ipse repudiatus
fuit præsidio præterea aliquo opus habuisset. Demetra-
sco nonsahi mature inmoluerat. Qahò etiam in spem
illum conhinendi si discedere ab eo voluisset nonsahi fuisse vide-

batur

batur. Simeoni igitur Provinciæ Præfecto tributum certum nullum impositum Juramentum saltem absutorij præstitum quod Lex Senatusq; in illum decreviset, illam Statuerim. Cum autem ad sustinendas res Exercitum sine debito continue alendum Jamoscius existimaret ad minimum quarta Tributum in subsidium sumptus constituendum censebat. Vix autem tradita Simeoni Provincia fuerat, cum Regis Turcicus venit, qui ad Radulum filium effichne quendam Valachini, a Turcis Valachiæ Moldaviæ designatum esse nunciaret, et ad sedem Regni a Turcis duci. Responsum est Simonem fratrem Hieremæ post victoriam ex effichaele Provinciæ Multanicæ Principem iam esse creatum, neq; in consultu sue Turcarum Imperatore, cujus consilio voluntateq; iam eam sententiam erum. Eodem igitur die Targovestum in Principatum suum Simeon profectus deducentibus eo Præfecto Camenecense, aliisq; Potocijs ex nobilitate Proceribus. Imperium militis qui genes Simeonem in Provincia permanere et Tarnovio mandatum, Turcæ enim qui ut plurimum alienæ Victoriæ fructum intercipere solent, hac etiam illi victoria voluerint. Mahomet Graseldi Bassa, qui ad Danubium cum Exercitu consederat, negotium dedit Bassæ Sudæ ut Targovestum caput ejus Provinciæ occuparet et præsidio teneret ad Radulam effichne filium, qui antea Principatum, cujus Provinciæ tenuerat et Mahomedica impietati se addixerat, prospiceret. Joannes Potocius Capitaneus Camenecen. quem Jamoscius ad reliquias belli prosequendas. Provinciamq; pacandam cum præsidio reliquerat, eum rursus ejecit. Simeonemq; pro consilio probatus fuerat. Peliginoq; Animiana in Provincia ea tuenda idoneus fuerat, conduxerat, Targovestum induxerat, publiceq; Principem designarat. Cum autem quemadmodum ostensum est non modo Sylvius Cloysius cum Sigismundo Bathoreo apud Jamoscium fuissent, verum etiam non pauci Transylvanorum et Bathoreum in Principatum et Jamoscium in auxilium vocassent vel mutata postea sua vel a Basta occupati ad Cæsaris postea partes se transtulerant Effichaeleq; profligato iam Cæsari se tradidisse arces oppidaq; omnia eum in potestate iam habere neq; sine maximo motu novarum rerum verum tentari aliquid posse Sigismundo Bathoreo significarent, pro qua voluntate gratias ei agentes, ut a Provincia abstineret rogarant. Si in Silesiacis provinciis occuparet, dixerant adjumento ei aliquo esse possint, opera sua ei non defuturos. In eandem sententiam ad Jamoscium scripserant. Clerum cum magis exasperato Germanorum quam suo animo scripsisse aperte quitarentur constitutum aliquo Jamoscium habuisse existimabant. Rebus Moldavicis constitutis cum Exercitu in Transylvaniam ire. Sed primum tempore Exercitusq; constantissime post victoriam

propensiores

properantis missionem Magistratui obstinatione. Dum Regis etiam literis ne Transylvaniam ingrederetur prohibentibus re: bellum fuisse. Ipse etiam Bassa priusquam Woeuoginus ad eum perveniisset arrogantius non nihil ei de victoria contra Michaelem significarat atq; abeuntiq; Valachia post paucas ab ipso Michaele sumptas tanquam hum: Caesa: rei abstineretur, sub poena violatorum foederum Magistratui per Woeuoginum rescripserat, quemadmodum a nostris respon: sum illis antea fuerat, Controversias eas non Vicariorum sed ipsorum Principum esse, utq; tam deditio Michaelis quã res Transylvanicae ad ipsum Caesarem Regemq; remitte: rentur, postulaverat. Praeter innatum autem omnibus hominibus studium, quo sibi quisq; suaq; Reipub: quamplu: ma mavellt. Alterum Transylvanicarum salutaret publica chiam non nulla causa Famosium movebant maxime ne Provincia tam exhausta, viribusq; impar in potestatem Turcae veniret eaq; esse et Universa Christianitas maximum incommodum acciperet et omnium vicina Polonia ipsidem periculis involverentur. Verum Literis Regis quemadmo: dum ostensum est acceptis in Poloniam Exercitum reduxit di: verso sane itinere ipse Famosius per Tyscie Berlok Iassi, Stefanovice Chocimum Kameneciam primam Poloniae Urbem a loco victoriae 66 miliaribus Germanicis dissen: tem 29 Decembris redit.

Cogitabat abinitio ob dictiones Regias exonerandas in Moldauia Exercitum pro hybernis relinquere sed summã in provincia devastata Comeatus inopiam in Valachiam re: colligendi ejus causa postea ipsimet Regis reduxit subsidiumq; ingruenti bello Turcico in hyberna distribuit. Quemad modum ante ostensum fuit, suspensa non nihil Valachi fides esse caperat, eo magis de eo hesitatum, quod cum majorem filium natum in Regia minorem ac puellam Famosium in scholam Evangelicumq; disciplina causa se missurum ul: tro ante obtulisset sententiam eam vel mutarat vel diffe: rebat. Exonibus igitur sine impedimento ullo illi remissis liberi ad Mandatum Regium omnibus sane illis et querentibus Kameneq; ipsu Famosiq; detenti fuerant, postea tamen man: dato Regio, dimissi restituiq;. Interim Lembovius ex aula Tur: cica rediverat et ante etiam quomodo in Bassa exceptus fu: isset significarat. De Michaele facile assensa omnia in fraudem ejus conferenti de Valachia negatum sine periculo summo referre se ad Caesarem de ea re posse. Michael alia gran: hulum quemadmodum offensum est in finibus haerens Exercitum non contemnendum circiter 6000 collegerat cum quo Moldauiã iterum invadere conatus 25 Novembr ad Argissum a Semeone novo Palatino Polonicisq; Copijs qua cum illo fuerant fusus fugatusq; atq; ad Internecionem caesus, ipse autem Provinciã tenendã sine ulteriore spe auxiliq; obiecta. Fugam ad Caesa: rem cum paucis evasit. Ubi etsi nulli ejus vitae jam novaq; insidiae

Spes Romana

ipei tamen vel ante Austriacis Principibus facta, vel futura condonata fuerunt. Obiecta autem illi publice maxime ab Episcopo quondam Transylvaniæ et iudicium illi intentante fuerunt, quod cum Turcis commonia consilia haberet, Vexillum ab eis, aliaq; Imperij insignia accepisset, idem suam addixisset, summa cum Cæsaris fidelium persecutione quod bona Principissa a suis mundo indotem illi obligata clenodia a Nobilitate etiam alicubi deposita invasisset. Exposita ejusdem Exactiones extraordinarias et intollerabiles in Nobilitatem Tyrannis ejusq; omnis extinguendæ consilium. Commeatus in partes Cæsareas subvecto sub capitis pœna interdicta. Quod Moldaviam sine jussu permissuq; Cæsaris invasisset quæ res præsentium omnium malorum causa esset. Provinciam Cæsarei iuris ut Cæsaris auspicijs occupatam intervertere voluerit absolute cum Imperio usurparit. Ideoq; Basta alijsq; commissarijs Cæsareis tradere eam noluisset. Et oculariis quidem rei sed exqua animus ejus in Cæsarem Germanosq; facile perspici posset quod Histrionem germanice indutum, qui in germanos illuderet indelicijs admensam semper habuisset neq; quieturum se professi ausus fuisset privesquam Germanos omnes, quos nigrorum Canum nomine appellare solitus abijs locis removisset alioq; complura. Quæ etsi gravissima essent, ipse tamen summo in horrore habitus fuit: lauta ei præbita convivia, ab externis Legatis frequentius exheda Cæsarea vectus, alijsq; honoribus celebratus. Quemadmodum ante ostensum est ante prælium unitem sed Valachiam Michaele intento Joanne Forley Thesaurarius Reginæ ad nuptias Ferdinandi Archiducis Austeria missus ad Cæsarem simul de Moldavicis rebus, et alijs non nullis descendere rursus fuerat. Valachia autem iam occupata et Damascio a Rege contra Michaelem misso. Paulo Volucio Episcopo Menecensi Romam profiscienti ad Summum Pontificem eiusdem ea de re mandata data fuerant. Michaele postea fuso reiectoq; exinde tributo ad Summum Pontificem Henricus Sbrleus Scholasticus hum Cracoviensq; nunc ex Regni Cancellario Episcopus Plocensis. Ad Cæsarem Andreas Opalinius de Bnino Præpositus Plocensis, nunc Episcopus Posnaniensis missi fuere. Cum utroq; de tribus potissimum rebus actum. Cum Summo Pontifice quidem ut author earum Cæsari esset cum ipso autem Cæsare deditione Michaelis de Moldavia seu Valachia Transalpina ut in eo ingvo nunc esset statu permaneret permitteretur, ipsius ad Christianitatis interesse ut qua ad Danubium significata cum ipsum Danubium, humoram omnem Constantinopolim usq; ultq; planissima esset, ex protestate fere haberet, et ingua in melioribus temporibus pro Christianitate aliquid gerendum esset. Exercitus prius convenire posset, quam quid ageretur Constantinopoli sciri. Nomine denig; maiestatis a Michaele datorum sumptuumq; ea ex causa factorum obnoxia quasi Regno esset, quamvis quo iure quomodo et aquo nactus eam Michael fuisset non ignoraretur Legatio Wolucensij tum litera ad Transylvanos a Summo Pontifice Duce data, excusata, ut quæ non

sollicitationis alicujus, qua clandestina plerumq; fieri soleret sed aperte facta, consilij animo data virmq; habuissent, quod vel acceptare, vel repudiare, unicuiq; potestas esset. Ad utrorumq; Confœderationis membra facta non per Legem Ordinesq; Regni quo minus coiret, stetisse, sed per ipsos Consiliarios Cæsareos qui tempore eam circumscribi voluissent cum nostra ex parte Exitus belli necessario requisitus suspectos summo conatu ad mutuum amorem sui utriusq; conservandum invitati. At Cæsare id Opalinij legatione respondisse fuit. De mentione belli sacri fœderis non videri sibi, utriusq; parti quo non coiisset imputandum esse Dolibenius inquirenti zelum suum, non verbis sed ipsa re. Stachiq; dum Ottomanicam potentiam videre esse tot annis fatigaret sibi superij Illustrem esse. Ut ingenio autem proximis legationibus ad Cæsarem, ut non primus Joannis Costomscij Palatini Posnanij qui ad suum Cæsarem in vitabum ex aulicis Regijs missus fuerat Adrijani Pembovij qui aliquanto post ad extremum Joannis Firlej Regni Thesaurarij, sta in hac etiam Opaliniana cumde. iniurijs quibusdam, quæ ex Systesia Hungaricaq; cum privatis quibusdam intercesserant, tum de negotio Brunsvicensi quod post mortem Sophiæ Infantis Poloniæ sterilitate defuncta de dote ejus ad hoc usq; tempus varie ductum a Duce fuerat, tum maxime de iniurijs Caroli in Regno Sveciæ, militem contra eum in Imperio scribendo ne ejus in militiam quisq; nomen daret, edicti prohibendum: ut militer Comerarij in Imperio per duellium Svecorum ibidem requestro, retinendis Lubecensium iniurijs in fœdusq; contra Carolum cum Rege Regnoq; descendere, vel tacendis, vel permittendis deplendq; tamen frustra. De eiusq; causaq; Brunsvicense partim ad jus partim ad arbitros res revocata. De militie contra Carolum scribendo fœdere Lubecensi et quæ ejus generis essent, partim intransactionem opera oblata, partim leges Imperij proposita, qui nostratibus ij obstarent, a Comunchisium sanguineis Fratribusq; Rege Hispaq; Alberto Archiduce similibus de rebus appellatum, per leges tamen Imperij expediri eius se non recusasse. De Stichaele in gratiam adventus Opalinij sub id tempus Pragam invaderat regnorsum. Ea conditione Stichalem in gratiam recepta ut ab omni malefacto in Moldaviam et Poloniam abstineret, neve illam iniuria quærellarumq; causam daret et pro Merea quasi illi pacis non obscure causatum, ne ad Turcas transfugiens maiori forte incommodo, cum ipsi Cæsari, tum Regi tum universæ Christianitati esset. Gravera ad varios bellorum eventus, maxime contra Regem Mundum Bathoreum, tum contra Turcam quam fides iam esse suspecta caperat, tanquam instrumentum

quoddam

quoddam recondebatur, et ex illis pecunia armis aerumnis
struebatur. Hic quali fortuna ludibrio non multo post cubuerit non multo post dicetur.

Verum ad ipsam nunc Livoniam properat Narratio
dum enim hac in militia agunter Carolus Patruus Regius
Tutorq; Regno antea relictus, primum Rege ad Latinum
Regnum deminente pulso Senatoribus deinde primarijs ad
Livoniam a Rege in deditione pervium excepto perfu-
mam crudelitatem supplicio affecit. Colmariam magna Pars
rum Rex reliquerat, post longam obsidionem captum con-
tragi fidem datam aliquandiu retentum, postea tamen
dimisum, nulla cum Regno Polonia injuria ei intercedente.
hostilitateq; ei indicta ut antea Regnum Svecia ita tum
Livoniam invaserat. Jam ante plerisq; Livonibus per lite-
ras sollicitatis alij ad libertatem Religionis, quo genus
seditiosorum pretextu Sveciam etiam in partes traduxerat
partim ab Holsatia Duce affine aliquot millibus ille adductis
partim ex Estonibus Livonibusq; partim Regij maximam tamen
partem ex Pustris Svetici, invitis ad arma compul-
sis. Ad eos Wilhelmi Nassovium quo pro Legato uteretur
ob familia maxime clantatem adjiverat, qui ea condione
partes gubernationis suscepisse dicebatur si Religionem pro-
testatis sua fecisset eum cum reliqua Livonia ei tra-
deret. Ceratu hoc instructus primo Revelliam sua dito-
nis post discessum Regis ex Svecia factum trajicit, inde
ad Parnaviam obsidendam pergit, plerisq; hanguam in
altissima pace, vel plane securis nihilq; metuentibus vel
ultro ad eum accedentibus. Georgius quidem Ferensbachius
Palatinus Vendensis et ante conflicta ea persenserat, et pre-
tenti maxime Comitij cum Regem, cum Ordines ut in
tenti in Carolum reisq; Livonicas essent admonuerat, sedu
tot aliarum rerum maxime vero multarum periculi cura,
Nulla Livonus adhiberi poterat. Ad priores tamen motus Chri-
stophorus Radivil Palatinus Vilnensis Mithuaes. D. Lith
Dux, alijq; Senatores Lithuanici maxime Borostajcius, Mar-
dinus Lithuaniæ Cancellarius cum aliquot Turmis ab pen-
dranis, voluntarijsq; non gravis Kokenhausum Praefecturam
Radivili progredientur Albi de Copijs Caroli cognito, credebat
ego eo Exercitum habere, nihil temere agendum arbi, dum
Majores Copias contraherent, subsistunt. Interim Dembi-
nium Palatinum Posnaniensem Christophorum Zenek
Castellanum Derpatiensem cum alijs qua parata erant Copijs
in Livoniam premittunt. Carolus in tres partes Exercitum
diviserat. Majorem cum tormentis apparatuq; bellico ipse
versus Derpatum ducebat, Vendam versus Mauritium Wan-
gel cum selecto peditatu Equitatuq; mittit. Reliquam par-
tem fratri Naturali Carolo ad reliquas Arces occupandas,

Parnaviam

terrorem nutantibus adhuc dubitantibusq circumferendum attribuerat. Perenbachius reliqui pterisq ad Carolum transfugerant dilapsis Centenos aliquot Germanici Nominis militesq inde constantes penes se habebat. Illi Dembinium et se ipsos coniungunt sub arce Larkuciensi in Carolum Notum inaduntq, prælioq cum illo comisso in fugam mox vertunt multis cæsis captisq. Dembinius Vendam tanquam sedem Livoniæ cum ad Oppidum Muniendum tum hostes inde arcendos cum selectore milite mox se confert. Ibidem per aliquot dies moratur: Primo Volmariam a Præposito Vendense de conspectis ignibus Castrorum hostilium Nuncio accepto, cum milites ut diligenter excubiæ haberentur intra Campo potius quam intra mœnia hostis expectaretur ulterq postulasset, media nocte ejus itinerum Cosaci castrametandi ad explorandum hostium adventum missi fuerant. Qui et ii exconspectis ignibus Castrorum de adventu hostium, qui Magianitum pernoctabant, idem confirmassent. Neutri tamen Nuncio fides a Dembovio adhibita. Milesq intra mœnia revocatus fuit non multo igitur post die Dominico qui 2 Januarii erat circa horam primam signa hostica Magiana viâ descendentia conspiciuntur. Repentino eorundem adventu plerique territi ad Arma confugiunt, sed alii somno, alii cibo quo vacabant. Turba igitur signo dato tumultuatur. Mauricius Oranzel interrim sub ipsa mœnia accedit tormentaq ad ædes suburbanas collocat. Primus Ludovicus Vetterus, qui turmam ducebat ex urbe prorumpit, cumq eo Lucas Zugovius Turma castrensis Chalusana, quam suo sumptu Borowtayscius Vendam subinde miserat. Dum alii conveniunt impetum hostis sustinent, ab Oppido aliquantulum removent. Sub Vetero duo equi occidunter terho excolumi consensu pugnam reintegrat. Sub Zugovio unus Equus interemptus ipse globo in femore transiit, exquo vulnere non multo post Vegia obiit. Et Livanes duo tantum sunt occisi, aliquot globi ichi. Et sveci præterea vulnerati 20 intenere sed gaudiate conspecta sveci gravius instare ceperunt. propiusq accedentes tormenta explodunt. Interim sine ordine conveniunt, prout-quisq poterat. Reliqui Oppido prosilientes numerum suorum augebant. Sic autem acies Fecorum instructa erat. Planitiem campi 2000 occupabunt, latus sinistrum Equites tenebant, in dextro a dimidia parte Peditum tormenta ducebantur, reliqui pedites potissimum selopetarij medio agmine, singuli aciei instruci prima progrediebantur. Nostri ab initio perturbati non nihil erant fugam tamen sibebant. Dembinius inter milites Volitans aciem instaurat. Interim Vincentius Voyna Ianussij Cadivili Ducis Pocillatoris ass. D. Lith Militum Præfectus intuitu ex suis quos colligere poterat aciem subsidiariam instruit. Ludovicus Vetterus ubi caperat excursiones, alacre faciebat. Equites castrenses, etsi Præfecto suo orbati Straiechus enim globo in oppidum relatus fuerat, ad signa nihilominus suum convalentes in ordinem se colligunt. Similiter

Laurentius

Laurentius. Qudomina Secretarius, cum sua quam ducebat tur-
ma. Idem Licinius facit, Idem Dembinius Equites utquisq quam
cellerime potest in eum ordinem se recipiunt. Acie quocunq mo-
do instructa. Vincentius Woyna cum suis Equitum latus sinistrū
hostile aggreditur; sequitur hunc Tyszkievicius Mareschalci-
ani peditum tormentaq invadunt. Qudomina et qui reliqui
erant, in medium Svecorum agmen irrumpunt. Pugna acri-
ter commissa, Sveci in fugam vertuntur, ad Goviam flumen
usq cæduntur, quosq ensis non absumpserat, eos fluvius alioquin
rapacissimus absorbet. Ex 7000 vix 300 fuga evaserunt. Castra
tormenta Campestria 12 Instrumentum bellicum omne in
potestate nostrorum venere. Ferensbachius Palatinus San-
domiriensis vix duabus horis ante prælium minime tum spe-
ratum, initer ad Regem Varsaviam se dederat Vixq uno mi-
liari progressus fuerat, certior de pugna factus, sine ulla
mora ad reliquias victoriæ redyt fugientes adhuc Svecos
insequitur capti sunt ultra 1000 Ex Litvanicis 10 solum inter-
empti 66 vulnerati. Equis maxima clades illata Vexilla Sve-
corum 11 Capta cum residuis Exercitus illius Præfectus
Mauritius Urangel fuga evasit. Carolus interim Derpa-
to per proditionem capto cum 18000 Exercitu Volmariam Castra
movet tormentis maioribus muralibus, omniq apparatu bel-
lico instructus. Litvani viarum suarum sibi conscij, Vendæ in-
terim in omnes occasiones intenti sunt. Tum Carolus 4 Febry
obsidione angit Volmariam aggeribus tormenta mutalia
locat. Missi primum a Dembinio exploratum Cosaci aliquot
cum nihil certi referrent Stanislaus Biatozor cum 80 Equi-
tibus mittitur. Hic primum vigilia circumventa, duos ex ho-
stibus vivos capit, aliquot interficit, reliquos ad Castra perse-
quitur, quibus tantum terrorem infert. ut aciem instruerent
totamq noctem in armis essent. Cum sub crepusculum Biato-
zor redyisset de Numero exercitus hostilis ex captivis cognoscunt.
Consilio habito, cum Dembinius nihilominus contra hostem
ducendum, fortunamq tentandam contenderet, obsistunt ei
Veierus, Biatozor, qui tum Turmæ Dorostayscianæ legatus
erat et Vincentius Woyna. Primo quod ob nimium tum tem-
poris magnitudinem, vix ipsa via equi incedere possent, multo
minus si a via deflectendum esset, e nivibus emergere facilis
modus veniret peditatus nullus esset, sine quo difficile aliquid
contra hostem tam numerosum suscipere esset. Si (quod De-
us averteret.) clades aliqua accinneretur, milite alio nullo
parato aut propinquo de tota Livonia actum fore. Non
modo igitur cum hoste non congrediendum sed ne in nivibus
ijs, ex quibus si hostis ingrueret non facile eluctari illis esset,
illum expectandum, ac in tempore potius cedendum rati
Kokenchausum se conferre ibiq auxilia expectare constitu-
unt. Et ita 8 Febry Vendam movent Dembinio cum paucis ad
eludendum

dendum hostem Venda subsistente, quam humillimè omnia agendo, speciem Copiarum aliquarum hosti obijciente. Quare per exploratores cognita, per totam iterum noctem metu irruptionis nostrorum in excubijs et armis Carolus esset. Verum interim intra biduum Volmaria capitur. Postea Dembinus omnibus dissuadentibus Bebaliam in Praefecturam suam se confert: in eaq; vix cum 300 Equitibus se includit. In ipso fere discessu litera a Borostaycio Dictatore reddunturi quibus ut in tanto Livoniae periculo, primum praesidij sui Dunamundensis curam habeat, ei mandat. Illud ut omni ratione dum alia auxilia a Rege ac Regni submitterentur curaret, Equites omnes obtestatur. Circa 300 igitur Equites alacres eo se conferunt ubi omnes necessarijs equis ablegatis cum 250 circiter peditibus Iuramento militari omnes se obstringunt. Idem Vincentio Woyna de Kokenhauso Praefectura Paterna Ianuarius Gadivius Collocator mandabat. Interim non procul a Bebalia, Hilem Anglus cum Medone et aliquot militibus Equitum explorandi gratia a Duce Carolo missi, per promptionem rusticorum quiescentes Equites Ludominianos noctu invadunt plerosq; interficiunt, aeriis se in aedibus defendentes flammis exurrunt. Nonnulli fuga sibi consuluerunt. Intra paucos Dembinius dies a Vicino quodam Livone ad prandium invitatur qui cum et familiarissimus ei esset, nihilq; ab hoste cuius omnia per exploratores cognita habebat periculi esse putaret, iure iurando confirmavit, ut idem ei haberet persuasit. Sed quam primum prandere coepisset, perfidi hostibus signum dat, qui irrumpentes, defendentes interficiunt, Dembinium, vivum capiunt. Ut mox subita Ludovicus Veiprus a militie Duce in locum eius, eligitur, qui cum vix ultra 300 Equites haberet et sufficienter Arces illas, a militie munitas videret, versus Dunamundam defluxit ibiq; sicinio se coniunxit, eo consilio ut collecto majore militum numero obsessis iuvare posset auxilium ferrent. Cumbergum. Arx capitur una cum Wesolovio Capitaneo Duce a Carolo per supra memoratum Hilen Cremona et Segalt arces fraude capiuntur Treidunum occupatur. Residua adhuc erant libera Arces: Kokenhausium et Dunemundum Veterano militie praesidiario et omni munitione tum instructa Arcem Leginensem Senatus Rigensis intuitelam receperat, stipendiarios suos milites milla collocarat. Tormenta globos pulverem et omnem comeatum abunde suppeditans. Paulo post obsidet Carolus Kokenhausum eoq; die facta sunt velitationes campestres. Tertio abhinc die cum Carolus Kokenhausium obsidere instituisset Medonem Livonem cum 300. circiter Equitibus et Hilen Anglum ad occupandam Arcem Novomolensem transitumq; Rigensibus et Dunemundensibus prohibendum viasq; infestandas misit. Verum Medone ultra Goniam subsistente Hilen a paucis peditibus Dunemundanis qui

adiam

adviam publicam tuendam inter Dunemundam et Novomol-
lam comeabant Vice prafecto Novomolliensi vereebus fue-
rat non multo post 1200 pedites 100 circiter Equites tormen-
ta maiora. Et ad occupandam arcem iterum mittunt Arcem
scalis aggressi, denuo repelluntur Dunemundenses aliqui qui
on excursionem missi erant, eius rei ignari cum sonitum bom-
bardarum audivissent Dunemundum obsideri existimantes
max etiam per hostes Dunemundum se recipiunt. Decognita
imprasidium nocte evadunt. Ostrovius Vice Capitaneus
Dunemundensis vir militaris Equitibus omnibus assumptis
ad liberandum Novomollam prosiciuntur non tam arcis
causa, qua vetus minosq erat, quam obsidionem se in manus
hostium venisset. Cum Sveci congressus obsidionem solvit qui
in Arce erant liberat, quaq in illa erant secum auferit. Arcem
ipsam seu portas potius incendit, salvusq cum suis ex eadem
corum multitudine se recipit. Interfecti sunt ibi Sveci 30 ex
Dunemundensibus nullus, vulnerati aliquot. Post horum
discessum Sveci Novomollam occupant proq tempore com-
muniunt Porro tajsciens 100 pedites recentes submittit.
Ossedon etiam cum 200 peditibus Svecis Novomollensibus se
adjungit postridieq sub ipsam Arcem Dunemundensem
cum non pauci Equitibus excurrit. Illis ex arce Dunemun-
densi 30 circiter Equites occurrentes, velitatione commissa
aliquot ex Ossedonianis interpiunt. Leonem unum capiunt
verum Ossedo se arcere damnum non cogitans sequenti die
mane per vicinos Colles collocatis sub ipsam arcem cum
non parvo Equitum numero excurrit, praesidiumq adve
litationem evocat. Illi alacres occurrunt. Verbit terga Me-
don mane dias versus, illi instant nec revocari se patiuntur.
Quare cognita Ostrovius suis insubsidium cum 100 Equi-
tibus adcolat, peditem pari numero mane dij locans. Pem
quos ab hostibus mane diarij retrocedentes comperit, in fi-
nem succurit, fitq instar praelij dum et illa Svecos ad mili-
as sua perductos egregie profligat 32 occidit 2 vivos capit
plurimos vulneribus afficit ipse cum Comilitonibus tribus
saltem interremptis duobus sclopeti globo vehi incolu-
mis redijt

Postridie Sveci Rigam veniunt suburbia spoliant
rursusq Novomollam redeunt quod et in posterum sapius
faciebant 29 Martij sub crepusculum dicti Sveci equites
Turmas duas Equites una cum peditibus ad obsidendum Dune
mundum veniunt Primo excursiones faciunt, ad certa
men provocant sed egredi vetabatur. Inter hurmas
qua versus ostium Duina ad villam Sanka dictam proge-
ditur. Altera hurma Rigam versus Terha intra colles sta
bat cumq paululum essent immorati subsistentes
ad villam Sankam in unum conglobati, impraevido hostium

maiore ab arce expleso anno ictu Quarta enim parte milliaris a villa illa ab arce distat) nomen interficiuntur, nec ultra sub Dunemundum se ostendunt Casu accidit ut Rigam Plurimum de Induciis Moschouitici in 20 annos perferretur et Dunemundum 900 pedites a Borostaysio ductu Regio missi eodem tempore venirent. Quare cum et a Rigensibus obsperatam pacem et Dunemundanis adventum Commilitonum, explosione tormentorum (quemadmodum heri solet) certis signum daretur. Sueci invadendi suis signatum consiliumq; captum. suspicantes, sine mora omnesse in fugam verterunt. Ferrea tormenta aurum, frumenta relinquunt vultores omnes vincunt. Ne Dunemundensibus de fuga eorum constare posset. Dum hac circa Rigam aguntur Dux Carolus vi capta civitate Kokenhauso (eam bene munitam fluminis Devina affluente aggeribus tormentisq; maioribus ex turribus parietibus conquassat diebus plurimis ac vrbi sex vicibus ad irruptionem expedito milite misso, totiesq; a praesidiariis cum maxima clade suorum reijcitur: ita ut certo constet in hac oppugnatione sola ultro 600 peditum suorum amisisse. Ita rebus desperatis parte Equitum et peditum ipse signatus, Vendam se contulit, ad Comitia Livonica celebranda per occasionem hanc discessus cum Exercitu Caroli, Gadiviti subsidia in arcem Kokenhausensem sine mora inferenda rati, cum iis qui in promptu erant copijs sicuinum transire Devinam vubet. Ad novum Rigam Oppidum Ducis Curlandiae cum Traiectu impediretur conserta cum Sueci manu ultramq; ripam optinet, sineq; insigni damno suorum flumen transijt. Physenausiq; cum aliquo milite hostilibus praesidianis oppidanis signendis omnis generis. Comeatum pulvere q; inferendi, insperato occurrit praelio comisso profligat, curribus cum commeatu et pulvere potitur. Coniungitur nos cum eo Ianussius Gadivit Equitator, Palatini Iulus acri et egregio animo Iuvenis cum 600 circiter Equitibus ac peditibus aliquo a Patre missus Oppidumq; Ducorum munitum praesidio a Carolo munitum obsidere incipiens ut properaret Patri significat. Interim Borostaysius etiam cum 800 Equitibus totidemq; peditibus suppetias Kokenhauso laturus Rigam venit ad eos praesidiarios Dinamundenses, ut abcessu hostis minus necessario evocatos Devinam transire impetrat. Quo facto versus Kokenhausum per Caroniam Stamislaum Dictatoris Subcameranium Rebscensem copijs suis praemittit ipse Dunemundum abiq; ulla mora suos insequitur. Vbi Borostaysiana Copia cum alijs se coniunxerant. Cum Carolus Nothus 6000 Exercitu omniq; genere commeatu instructus auxilio Kokenhausensibus a Patre missus venit. Eodem die et Palatinus Vilnensis cum reliqua manu primum ad Devinam pervenerat, sed fluvium ob paucitatem Pla-

eorum tam

virum tam cito traijcere non poterat. Illi igitur qui ultra flumen erant hostem alacriter excipiunt et primum cum Cosacis Polis duo militares Comes Palatini Rhenensis et Cochlivia Mareschalci fronti inimicorum perdensissima sylvarum loca transeunti se opponunt, sed impares et numero et armis cedere coguntur. Gustachius Sperreuter cum gravi armatura Equitibus subsidio venit. Huic Janussius Gadienius cum Secundo. Atcum densitate arborum hastati impares sclopetarijs viderentur, pedites Mareschalci amnibus impediti a tergo Svecis instare iubentur. Quare perterriti tergа verterunt a Lithvanis profligantur amissis 160 suis ex Lithvanis 19 saltem desiderati. Acies Svecorum erat sic instructa frontem obtiebant pedites, utramq; alam Equites sequebatur Carolus Nothus agmine integro Equitum currus cum Comeatu subsequebantur. Interim missi sunt Lipzam pedites quoq; cum Ottone Denospo a Nicolao Christophoro Gadi volo Palatino Trocensi pedites 200 a Georgo Gadivolo Castellano Trocensi 100 Quo numero peditum Dux Sereuius arcbus Urbem undiquaq aggeribus circumdat tormentaq; bellica locat. Postfugam hanc Kokenhausensem a supremo Duce hostem insequendi causa Missi sunt Equites 900 pedites 200 Cum Secanio et Piatorcor qui essilibus Mareschalci praerant. Eo die confecti militaribus tribus Carolo Nothum cum Svecorum copijs subarce Erle reperiunt tamen eoq; fervore militet Lith eos aggrediebantur ut postea in gabiem versos quam ordine militari procedentes viderent Peditet Mareschalci peribant Cosaci et hastati insequebantur Hostis infesto animo expectabat adventantes, fretus eximia suorum Stratagematibus et Arce. Arx Erle in planicie colli sita in modum quadrati extructa est a latere sinistro fluvio munita, adextro et circumcirca naturali fossa: Cum igitur Lithvani a parte sinistra ad dextram deflectendum esset, ibi arbitrabantur hostem conventurum, hostis aliam naturam init: Copias suas sinistra in parte arcis collocat Castrorum circumduchi ex alia parte muniens, qua ad ipsam fossam usq; disposuit unicum accessus partem relinquit, qua vix bini aut terni transire possent. Ctd os portae in domo Cygnea 200 peditet sclopetarios collocat, quorum ictibus irruentes transeuntes expositi essent. Equites suos ad portam praedive jubet tormenta ex altera parte statuit, Castris tutandis numerus peditum relictus erat. Noctis adventante praeunitibus militibus Mareschalci unitis viribus per Castrorum portam in Equitatum hostilem faciunt impetum, viriliter dimicantes hostem ad ipsam arcis portam propulsant. Interim cum ob difficultatem transitus non tam promptis

auxilijs

a suis auxilia habere possent. Multitudo autem Svecorum tam pedestrium quam Equestrium ipsis undiquaq; aciem videre: hinc subitaneo consilio amissis aliquot suorum Castra diruunt ac in planiciem se conferunt iterumq; cum Sveus conflixerunt. Ubi his reliqua Copia opem tulere, denuo hostem subipsa moenia profligarunt, peditesq; vero Castra expugnabit quia strenue possessionem illam denuo tuentur. Quibus plurimum oberat in qua Svecorum 200 sustinere tormenta hostilia bina capiuntur. Tertio demum vicibus recollecti in Litvanos impetum faciunt quibus inter reliquos Lucoyanius cum Tandorylo Equitum unius Turma Palatini Vilnensis Magistro fortiter se opponit ac hostem in fugam iterum convertit. Reliquum prelium nox diremit: Nostri in vicinum montem se subducunt aciem instaurant, totam noctem in armis sunt. Castra hostium a Cosacis diripiuntur. Sequenti in diem alicujus conatus hostium expectabatur. Pauci peditum in Arcem se incluserant. Peditis Litvani, obsecrabantur illis impetum in aream facere liceret, sed quia tormenta majora deerant, de clade accepta turpiter repellerentur, hinc visum est abstinere. Totam celebri clade de Sveu 800 sunt interfecti multi Nobiles et aliquot primarij Nobiles Livonij perierunt. Litvanis eq perierunt, multi vulnerati, major ex parte ex Militibus Mareschalci Litvaniae cum Equitibus tum peditibus siquidem ferentem ipsum tenuerunt. Sub ipso quoq; Bivatore duo equi interfecti. Filius ejus Gabriel decisso equo captus erat sed opera ejus dictum recuperatus. Excursio interim ab obsessi Kokenhausensibus tentata, ipse Dorostajscius multis spectantibus prope ipsa moenia hostilem Equitem sua manu confecit. Chodkiewicius etiam Praefectus Samogitiae cum 800 circiter partim suis partim voluntarijs militibus ex diversis alijs Regni Senatorum Comitatibus Stabroviusq; Castellanus Pernaviensis in Castra venientes numerum nostrorum auxerunt. Sub id tempus Carolus Rothus fortunam iterum tentandum si forte suis obsidione liberare posset varius. Quare nuncia ad Radivilum Palatinum Chodkiewicium Praefectum Samogitiae ultro se offerentem cum exercitu peditum Equitumq; manu contra hostem mitti ei filium Samuelem adjungit, ejus dissidendi hostis causa tum si in tergo forte cum exercitu venire possent compendi, mirare circiter progressi 200 Cosacos explorabu pervenisse, capiunt ij Livonem quendam Freuden, procerto ij ille conspectu tribus saltem milliaribus hostem abesse et vel nocte vel

postridie

postridie ad futurum. Chodkiewicium igitur et Strium Decivilis in Castra revocat: novosq; exploratores quicunq; aliquid referrent in Conspectu Castrorum hostium mittit exquibus certa res cognita Ante diem diu citra milliari a Castris ad desertam quandam villam prope Kokenhausensi pro die D. Joan: Baptista summe instruitur. Interim Polonus quidem lacus ab hostibus captus, tum vero evinctis elapsus venit qui hostem adesse nunciabat adq; ad impetus equorum nostrorum sustinendos peditem Equiti immistum per ustos sudes seu acutos pales curruq; quos Equiti circumducere secum ducere. Exercitus Livonicus in aciem distributus erat quarum prima Voluntarij erant Joannes Carolus Chodkiewicius et Janussius filius Radivili Castellani Vilnensis fronti praerat Ala dextre Mareschalcus Litvaniae Veterani Regij stipatus equitibus praerat. Sinistra autem Skaborovius Castellanus Furnaviensis Anteibat turmas manu scloppetariorum peditum aliquot tormenta campestria secum ducens. Hosce Palatinus Vilnensis Exercitus Lithuanici Dux, cum Aciei Equitum sequebatur Altero peditum pars et longiora tormenta. Secta ea fuerant in collegovadam eminentiori, equo in omnes partes versus hostes recta diriqi possent. In Exercitu ultra 3000 non erant. Peditum enim cum peditibus 600 in obsidione Kokenhausensi circumstatis circa tormenta et munia eiusdem agendis Radivilius exigerat. Ad Custodiam Castrorum 150 Tartaros. Carolus Radivilides celeriter commemorata villa ruinas occupat quibus tormenta campestria cum peditatu locat, illis dimidium Equitum suorum per turmas a sinistris constituit equos post peditem instar semicirculi agmine denso ad sylvas disponit. Id eam ob causam ut si forte frontem ipsius hostis dirumperent atergo illos adoriri posset, peditem autem omnem et tormenta densitate palorum munit. Exercitus illius totus 9000 peditum Equitum 2000 constabat. Chodkiewicium cum Equitatore Radivilo sinistro eorum lateri Dux opponit. Iam hac ala conatibus equis in eos impetum primum fecerat ac simul tormenta campestria explodi capta prava admodum ultroq; clade, ob velocitatem Equorum conatuorum stragem. Equorum impetum Sclavicus Equitatus explosis bombardis non ferens primo tumultuari postea vestro ducere terga cepit. Deinde Mareschalcus Litvae densissimo agmine in fronte constituto, ubi et Carolides ipse cum grandi equitatu Teutonico aderat relicto a sinistris peditatu ac tormentis pallis septis se cum veterano milite Regio obiecit. Cuius impetum Sclavi non ferentes in fugam mox verterunt.

Post Skaborovius

Post stabrovium dextrum cornu invadit, forhliter utring pugnabi
Cum ad extremum agmen Radivili Equitum resistentes
non nullos Svecos fundit, magnam stragem peditibus
infert unde omnes terga vertunt Cesi 300 Svecorum
plurimis vulneribus affecti undensitates sylvarum presuge:
re sed nec hi manus russicorum evasere Divenho Castri,
tormenta capta 32 vexilla maiora 12 Ex Nobilitate Livonica
inter primarios 66 interempti Capti q ex Lituanis saltem
60 cesi civiter 20 postea ex vulneribus morbis: Exprimipa
lioribus filius Lokalini prefecti Ilsniatensis interiit. Omnia
tamen in prelio eo maxime tamen Porostajscij magna
virtus fuit, tribus glandibus plumbeis, pectus, duabus intho:
race ferreo haretibus, terbo in brachio dextro Cesus est
constanter tamen quamvis et equo vulnerato, usq ad finem
victoria permansit. Qui in oppido erant et Comeatus penuria
maxima laborabant, et summa agritudinis atq fame et vigiles
necti canumq et aliarum fadarum verum non abstinentes post
prelium mox ad Radivilum mittunt salutem supplices petunt
Ita tandem conditionibus convenit, primarij aliqui dederentur
Livones perduelles asservarentur, Arma et res in Oppido
relinquerentur Iuramento in universum omnes se obstrin:
gerent, contra Regem Regnum Polonie et ill. D. Lith arma
non laturos. Ita dimissis duo Equitum Cosacorum, ostagibi
cum hirmis suis missi, presidio adiungentur sub vesperam
pedites non nulli et exvilibus plebe non pauci Radivilo o:
mnium rerum ignare conspiratione inverse facta custodi
bus per vim semotis dimissos fraudulenter invadunt intra
domicilium hora antequam res ad Radivilum perferri posset
ad 600 exdeditis Svetia dimissisq obtruncant. Ita tamen
quisq in Castra receperant et femina omnes incolumes eva
sere Facibus et Regij imprimis improbatum et ab hoste ma:
xime autem a Rosovio aliquoties nostris obiectum Radivi
lius cum indignissime ferret authores ejus nactus supplici
cio afficiendos curavit. Kokenhusio recepto plenq Lituano:
rum Voluntarij domos abeunt, quorum discessu, exercitus non
parum diminuto diversas preterea in partes non nulli di:
scedunt. Porostajscius Dunemundum Duc cum venisset
Classem Svetiam ram ostium Duna occupasse reperit, quibus
in mare versum propulsis aliquot etiam navibus, tormentorum
virtibus fractis, Cremonem non valde dissitam Arcem occupat.
Chodkievicius Treidanum et Lizendelum progressus eandem
in potestatem recepit cum vix 66 hominum presidio mu:
nita esset. Ipse Dux Radivilus Vendam versus se confert,
qua per biduum obsessa perditionem in potestatem eam
recipit. Svecj qui erant Numero 300 Incolumes dimittun:
tur. Insimul Livonica aliquot castella occupat. Interim
Chodkievicius Radivilo iterum ad Vendam se coniungit
ad Lunemburgumq obsidendum proficiuntur. Adquam inde

versus etiam

ricus etiam Curlandiæ Dux cum suis in Castra Regia ve-
nit. Cum præsidiarij obsiditionem non modo exciperent ve-
rum excursione facta satis animose sustinerent Chodkie-
vicius et Dux Curlandiæ inconsulto Radivilo privata autho-
ritate tubicinem ad præsidium qui deditionem eis persvaderet
mittunt Qui cum a præsidiarijs retentus fuisset, Radivilus au-
tem contra morem Militarem Præcones de pace præsertim
tractantes capi per literas expostulasset apud eos, obligatis
linteo oculis postridie ex arce emissus fuit. Cum autem non
satis Maiestatem Imperij militaris ea in re eos observasse, quod
inconsulto tubicinem misissent, Radivilus interpretaretur
simultatesq alioquin inter Radivilum et Chodkievicium
Iuvenem laudis cupidum intercedere quidpiam putarentur.
Cum vero Runeburgum et nostrorum discessu, et ipsius Ca-
roli adventantis Spes se tolleraret Carolum cum Exercitu
17000 pro certo iam advenire. Nassoviumq Ducem ejus
Lemsaliam iam pervenisse, per Exploratores cognitum fu-
it. In ea igitur nostrorum paucitate maxime autem pedi-
tatus penuria et consilij Sententia obsidio soluta fuit. Ra-
divilusq Vendam se recepit. Literis inde Regijs de adventante
iam Rege cum Exercitu acceptis Rigam versus iter conver-
tit. Scripserat quidem Radivilus ad Ferensbachium Pala-
tinum Vendensem qui 1200 peditibus Rigæ erat ibidem ad Zol-
kievium Castellanum Leopoliensem Militiæ Campestris Re-
gni Præfectum qui a Zamoscio præmissus Zelburgum iam
pervenerat qui suppetias sibi ferrent, confligere se cum hoste
paratum esse. Uterq rescripserat cum Generalis Regni Exerci-
tuum Præfectus cujus præsentis cæteris maius Imperium
esset ipse iam adventaret, sine mandato ejus movere sibi non
licere Rex etiam ne ante suum majorisq Exercitus adventum
quidquam contra hostem tentaretur. Sed ut potius cum Exerci-
tu Polonico qui Zelburgum iam conveniret copias omnes
Radivilus coniungeret literis ad eum mandarat. Discedentem
quæ 19 Augusti erat hostis secutus fuit velitationibusq per
iter id carpsit. Ipso die quo profectus fuit 10 Sueci a Cosa-
cis in ipsis Castris capti 20 interfecti fuere. Etsi autem et obviæ
difficultatem et Currum qui sequebantur multitudinem lenti-
us agmen Nostrorum incedebat, maxime tamen mercatores
tantum, qui impeditius progrediebantur et Rustica plebs quæ
cum impedimentis sequebatur intercepti ab hoste fuerunt quo-
tiesq Copiæ aliquæ ut plurimum quidem Cosacorum appositæ
illis fuissent in fugam vertebantur. Nuncio Classis hostilis
cujus 64 Naves ad Ostium Dunæ iam pervenisse nunciaban-
tur adventus accepto, Dorostayscium Radivilus mittit qui
una cum Rigensibus adventantem hostem arceret. Duxquoq
Curlandiæ eodem die in Caroniam properavit. Post quorum
discessum, qui notus ne hosti fieret incertum. Sequenti die qui
erat 1 Septembris Equites hastati Mareschalci excubias noctur
nas agunt

nas agunt ignes hostiles in oculis habentes. Generalis vero cum reliquo exercitu sub arce Godumpes pernoctabat quam sub crepusculum milites eno gyriter emittari inde in Custodiam relicti asequuntur, per loca caliginosa tormenta trahentibus impedirisq; sveci eo acrius instant, ac in curros irruentes diripiunt. Generalis autem a conflictu suis abstinere iussit. Interim exules Stabrovij invadunter quibus a Cohortes ostares chalei suppetiæ dantur et primo svecos repellunter. Deinde in Copijs universis Equitatus hostilis adducti, impetum ferre non poterant. In quo conflictu nonnulli sunt interfecti ex veteranis Matthias Chitpovius vir animi et Militaris et Gransius Aulicus Regius. Chodkievicius Rigam contendebat quem et ceteri secuti. Stirj universi eadem die sub Rigæ noctu Castra metati sunt. Inter id spatium Ferensbachius Pallatinus Pskoviensis in suburbijs Rigense aggeres impetui hostili imponit Postmodum noctem irruptionem in munitiones Ferensbachij ipsemet Carolus faut cum 20000 precipui peditatus ubi pugna tribus horis duravit. Sveci interficiuntur 3200. Sed nostri impares numero viribusq; fuerunt 60 amissis, reliqui incolumes in Arcem Rigensem se receperunt. Carolus etiam tali clade accepta, in sua Castra, quæ erant inter Novomollam et Dunemundum et Rigam omnibus suburbijs et horti Rigensium igne et ferro penetrantibus reggreditur. Ob pabuli inopiam in loco arenoso Dunam traytere nostri visum ac Rigæ se conjungere copijs Dunam traijcere hos subsequuntur alij. Ipse Chodkievicius ac primum Chodkievicijani cum militibus Ducis Curlandiæ cum aliquot e suis Rigæ. adhuc remanserat expectando rei eventum. Dux interim Carolus 7 Septembris cum aliquot centenis militibus ad lustrandum situm Dunemundæ. Dunemundenses erumpunt et Svecorum 30 interficiunt, duos Equites vivos capiunt. Inde ad ipsam Rigam obsidendam Carolus Castra collocat. Dunemundæ vineas ad Insulam Dunæ agit, fortalitiumq; aliquot Campestria in illis collocat ex quibus mania Rigensia impelit non sine civium aliquo plerorumq; cumet aperi intervallum perfringere menia non possent. Nullis omnino damnum inferent.

Interim Famosius Selburgum venit Comitia enim mense Februq a Rege habita fuerunt. Sub quorum tempus 5 Dus Februq sub quod etiam ante biennium mater morbus fecerat. Anna Catharina primogenita Regis filia septennio nundum expleto magna exspectatione quella obijt. Sub finem Comitiorum Philippus 3. Hispaniarum Rex fama virtutum Regiarum commotus, per Comitem de Lizne Comitalem Belgam de Spinoei, societatem Equitis velleris aurei instituit ejus vellus aureum ipsum, quem ad modum inter Principes fœderis ejus mons est. Ordinis ejus Caroli, seu fœderis simul ad actum cum magno adhibito delubri Anno 30 Febrij 25 In Ecclesia Collegiata D. Joannis ante sacrum solenne Rex eum accepit, quatuor recepti inter Principes conditionibus salvaq; Dignitate sua Regia et persona Regia

ac Regionum

ac Regnorum, Dignorum et subditorum ejus omnium, reli-
qui conditionibus exemplo Avi sui Materni Sigismundi I.
cui ab Avo etiam hujus Hispaniarum Rege Carolo V. Imp.
gne vellent aurei missum fuerat: ob rationes Regnorum
ordinumq; ab eodem mandato Hispaniarum Regis per Legatos
prolato qui a Summo Pontifice priùs facultatem in eam
rem receperat, solutus solemniter fuit. In eadem Comitijs
de feudo Prussico celebri legatio fuit cum ejusdem Electo-
rum Marchionumq. Brandeburg tum Regis Dania omnia
q fere Germanum Imperij secularium. Rex Galliarum non per
legatos quidem sed literis eadem de re diligentissime intercede-
bat. Negotio quidem negotio sub loco gravius dicetur, hoc
forte non prætereundum. Legatus Regis Dania Crugius
erat elegantis alioquin Doctrinæ Vir, hic cum studiose
in causam animadvertantur, Domus Brandeburg potentiam com-
memorando in omnibus quasi quasdam memorationes sua provectus
esse videretur. Ostensum collegis ejus maxime Brandeburgi-
cis fuit. Benevolentia non minus quibus Regnum hoc non mo-
veretur sed precibus obsequijsq; parari solere Regi appellatum
cum ad referentes responsum ab illo ostenderunt animadversum
et instituto suo alienissimum esse quicquam ne dum Regem
amplissimumq; Senatum verbo aliquo offenderet quod si ædi-
cta essent, existimare se ita interpretari posse ut mentio illi-
cuiq; equo satis facere possent. Qua excusatione ejus accepta
ulterius ibi progrediendum non existimasse neq; acerbius ali-
qua inquisitione utendum. Aut vero cum antequam ea pro
nunciaretur Oratio adversa non fuisset contra fidelis vasal-
li Officium Principem suum impetisse et si autem non solum
bellum verum sumptus etiam in bellum decretus fuerat et
ad tributa decreta extorquenda non parvo tempore opus erat
et apparatus maxime autem tormenta bellica exuminvero
fere Regno, maxime Cracovia, Plaremburgo, Tylcouio, Elbin-
alijsq; ex locis magno studio laboreq; convehebantur, pecunia
in arma, pannum aliaq; necessaria militi maxime autem
peditatui, tum pulverem globos, ipsaq; hæc non minore opera
parabantur, congregabanturq; et per eum plures quidem qui
diligentissime curabantur ut Joannem Scoraum Succame-
rarium Mareburgensem Capitaneum Lipsoriensem generalis
partis rerum bellicarum præfectus fuerat Stanislaum Sar-
covium Vice Capitaneum Mareburgensem, Paulum Bo-
lovium Jamiarem Samosij alios q; non nullos Ob re-
rum tamen difficultatem locorumq; intervalla non facile
explicabatur. Ut enim Livania quod Militia Dux non-
veratu erat futurusq; putabatur omnium tamen rerum earum
curam vix non unus Samosius sustinebat. Tormenta enim
apparatumq; bellicum nunquam in Ductorum Livaniæ sed
Polonicorum potestate fuisse cum Tarnovius Starodubum
oppugnasset, tormentis omnibus ipsum præfuisse: Georgium
Dirsium

divitum qui tum Sitvanie. Copijs Prefectus fuisset, Campum sal-
tem adeinq curasse, eum morem semper observatum fuisse. Nec
minus in paranda conquirenda laborabat. Cumq summa ejus
difficultas esset a Lorore sua prefecta Brodnicense, Beraty-
nij Focillatorij vidua 20000 ab alijs etiam propinquis alia
requisivit. Cumq miles de confederatione aliqua Leopoli age-
re diceretur qua eo magis metuenda videbatur, quod prior
impunita manusset. Per Jolkievium tamen ita summa ino-
nia Meritis ab aliquot Leopolij civibus in diem sumptus se-
data sunt Cosacis etiam in bellum Carolinum stipendia
indicta per Stanislaum Sierakovium Cubicularium Regi-
um ipsum etiam Regem quamvis sponte sua satis inuitatum
quod hodiernis tamen bellis quid ascendere non intermittebat.
Bello eo agi non solum de fama verum de Livonia etiam,
periculisq Prussie, commoditatibus Gedanensibus, si mare
navigationemq hostis impediat, neve sumptui parceret,
Nullum Monarcham sine ere alieno bella gessisse, neq leviter
quidquam duendum exparevit enim mihi contemptus fere pro-
cinum nasci, ex contemptu virtutum omnia fere spes cona-
tusq et audacia ad extremum exitum. Plenisq rebus paratis cum
in expeditionem Livonicam Jolkievium secum sumpturus es-
set ejus loco Maranum Sobiescium Palatinum Sublimensem
limitaneis rebus Quartanoq militi ex consilio Zamoscij Pre-
fecit: eiq Turcicarum Valachicarum Virtutarumq a Pus-
sin rerum minorem Poloniam finium Negotiorumq contra
Michaelem pohsinum curam commendat. Jam ante etiam
presidium ad Arcem Urbemq Cracovien sem in omnes casus
tuendum Februario Palati: Cracoß decretum fuerat. Fini-
timis rebus ita constitutis quo citius Exercitus conveniret qui
ex ijs qui in Moldavia militarunt magna ex parte consentibus
erat: primo Kmitzinum Jolkievio interim alio itinere pre-
misso inde Vilnam Regis maxime qui ante praeceperat vide-
di consilium cum eo communicandi causa se contulit. Vilna
etiam ultra biduum non moratus versus hostem maxtendit
tandem Selburgum venit: eum Rex cum dubio comitatu
mox secutus fuit ubi Universus Exercitus tam qui cum Rege
quam qui cum Zamoscio erat, per pontem ex navibus factum
per Devinam transit. postridieq ab ipso Rege recensebar
Equitum centa fuere 3900 peditum 6000 preter eos qui
in stipendio adhuc erant quotidieq adventabant Quidam
cum in Tribunali grandis pecunie lis est putabatur
emulorum operatione peremptorie ei obiecta fuisset,
maiori etiam (ut nonnulli suspicabantur) Regis inti-
mo Deum Imperio cedens, Rege salutato benigneq Comme-
datu ab eodem excepto Exercitu Sitvanico Zamoscio tradito,
cum filio Januscio in Sitvaniam discedit Chodkevicius
cum suis Copijs, idemq Fridericus Curlandie Dux
in Exercitum Regium concedunt. Ingvo Dorostajus
etiam pro munere officio suo Junij comitatuq Regio
preesse cepit. Nihil magis curae erat Regi, quam ut a-

mari navibus

mari navibusq Carolum abduceret. Itaq et ante iam ad Ri:
genses Zamoscius scripserat illisq ut vel deditionem simu:
larent, vel Carolo promitterent, si in penitiorem Livoniam
vel Kokenhausium ulterius penetrasset et qua cunq ratio:
ne potuissent hostem fallerent atq amari abducerent horta:
tus eos fuerat Neq verbo vel aqvoqvam commonionem
eam illis obiectum iri vel fraudi apud qvenqvam futu:
rum ijs spoponderant vel ut Religioni sibi ducerent, si ta:
li hosti, qui omnia divina et humana iura violasset, et
prædonis potius loco qvam hostis habendus esset fidem
non præstarent. Et tum ad ipsum Carolum literas, qvibus
ab illo contra fidem Iusq gentium nulla prius hostilitate in:
dicta, bellum Livoniæ illatum illi exprobrat, et ipsi legitimum
bellum indicit atq si vir sit manus conservatum vocat neve
qvemadmodum prædones solerent, in naves se conjiceret hostemq
fugeret eum hortatur. Verum Carolus 26 Septembris cum
Universo Exercitu suo obsidione Rigensi Dunemundenensiq re:
licta in fugam sedat. Arma Currus Equos et reliqua Impedimen:
ta qvæ celeritatem tardabant reliquit. Hos Equites non nulli
Dunemundenses 6 miliaribus insecuti qvos assequi poterant inter:
ficiunt, et præda onusti domum revertuntur Carolus ipse primo
Lamsaliam, inde in Sveciam se receperat. Volmariæ Carolidem
Gardianumq cum parte Exercitus reliqverat, alias Arces dismem:
bratis præsidijs munierat. Nassovius cum alia Exercitus parte Der:
patum se receperat. Zamoscius mox Volmariam obsidere constitu:
erat. Zolkievius ut Volmaria relicta potius Nassovium seqve:
retur improvisumq Derpati adoriretur svadebat. Potius tamen
Consilium Volmariæ obsidendæ visum. Verum tormenta Zamo:
scius expectabat maxime Cracoviensia interim asperiora tem:
pora iam ingruebant millesq sub pellibus vix tollerare hye:
mem poterat. Legati itidem Moschici adventare dicebantur
qvi neq sine maximo sumptu differri poterant et ne alibi
qvam Vilnæ ut Sede magni Ducatus Litvaniæ audirentur
in mandatis se habere dicebant. Cum ad subsidia igitur alia:
q necessaria paranda, tum maxime Legatorum eorum Moscho
viticorum causa 5 Decembris Vilnam Rex profectus fuit
interim tormenta advenerunt. Zamoscius ad Obsidionem
se convertit. Obsideri Volmaria cepta in Decembri. Inter
ceptæ fuerant literæ qvibus Carolides animabatur Ducis
Holsatiæ et Francisci Ducis Saxoniæ auxilia ei promit:
tebantur. Desideria militum per qvatuor Septimanas in ma:
ximis frigoribus et incommoditatibus perseverantium sub ipsam
oppugnationem Volmariensem a Zamoscio ad Regem relata
constituerunt Præfectos aliqvot et Turmales deijs ad Regem
mittere. Sed cum Cracoviensibus interim Tormentis advectis oppu:
gnatio adoriunda esset, qvi designati erant discedere ab ea nolu:
erunt. Interim per Zamoscium de Solutione Stipendiorum
in illis frigoribus, summaq omnium rerum inopia ma:
xime familiæ inprimis necessaria alijsq plerisq actum.

Postridie

Postridie quam ad Colmariam Exercitus admotus fuit Vineæ
mox actâ muri tormentis diligenter quassati hinc ruinæ ma-
gna facta Una in Muris Oppidanis altera arcis summo
mane cum irruptio tentanda esset Foramen quod superiu-
rius Castrensis captum fuerat subito omne concidens rui-
nas replevit. Assistus ob famosicius cum omnis generis ar-
moribus Materiaq; ignita si forte impedire excurreq; hos-
menta ea possent. Scobius alius q; externus militis fuit sed
frigoribus, summaq; temporum illorum penuria ex qua non
pauci obierant, attriti ut minus alacriter rem administrarent
tardati fuere frustraq; ab ijs res tentata fuit. Gustan capita-
neus illorum eir impriimis strenuus et forti maximo in co
natu occubuit. Oppidanorum murorum foramen felicius
tentatum, Lesnovius cum Polonico et Hungarico preditatu
perrupit irrupitq. Interim ex equitibus non pauci Jacobo
Polonio authore et Ductore clamore facto in muros mox
evadunt, duasq; oppidi partes occupant simul turres nonnul-
las et templum pro magnitudine et difficultate oppugnatio-
nis non minus tamen multi desiderati. Brieganovius qui
una cum Lesnovio irruperat globo traiectus occubuit. Jam
qui Hungarico preditio Prefectus a Rege fuerat sanci-
us vesticultus sanitati fuit. Peditatui maximis clamori-
bus ante irruptionem donativum flagitanti a famosicio
et soceo donati, summa inopia difficultatisq; eorum ra-
tione habita. Si feliciter id successisset auctum a Rege
promissum uti. Oppido capto, Carolides et Delagarde
in arcem se recipiunt. ex ea Guardianus cum duobus Cor-
fecti de deditione agunt. Obsidum loco in Arcem remis-
si Snopkovius, Lopius, Blankius, vel maxime ut reperi-
tiones aliquot militis impetus prohiberent, conditiones
proposita ut Carolides et Guardianus impotestatem vehe-
derent. Duriori hac conditio visa: Ostensum alia dedi tione
transiri non posse. Minus necessarius forte sumptus alio-
rum illorum, sed ad permutationem captivorum, exsti-
mationemq; publicam eorum. et aliorum præsidiariorum
salutis et incolumitati cautum Cemburgum et Slogamum
eisdem conditionibus concludi cupiebant, non deregandum
alii vitam. Nimis enim superbam et crudelem victoriam
rare vel DEO cujus beneficio victoria obtinentur vehe-
mentibus gratam esse solere. et arcem preterea quem ad
modum et oppidum bene munitum sine sanguine vitam
posse. Carolides cum Guardiano egressi. Copias Gottkenius
inde ultra Burtneusem pacate deduxit. De Slogano qua
tenus deliberatio petita. Jemesum Heveliq; ut mitteret
mandatum qui de Colmariensi obsidionis exitu præsidi
arijs nunciaret, et ad dedi tionem hortaretur. Cemburgum
Helchenius missus qua præsidia se venirent in potestatem
ad universam Livoniam sine dubio porta aperiretur, sed
nisi per hyemem Exercitus retineretur emeritis fauto
elaberetur, et non modo sumptus tantus frustra factus esset

sed maiora

sed maiore fortassis periculo Reipub simplicaretur. Summam igitur operam Famosius dabat ut Pereitum retinert maxime peditatus dilabebatur. significabant non nulli praefecti cohortum ab aliquos sabinianis suis esse Cosacichum per Kostkam Praefectum eum instantissime missionem flagitabant. Famosius ergo quidquid torquium alteriusq auri quod Domo in ecclesiis secum attulerat opprigenoratum mithi vix magno studio et cura vocc aureorum summam conquisitam omnibi porrigit Regia diligentissimam eius cautionem suscipiat sumono studio suadet. Carolides qui non magna cura a Patre haberi videbatur. staut ne vestimentis quidem necessariis instructus esset ne ultra Pigam duceretur petebat. Negatum id ingi Regi arbitrium relatum. Die Martis Colmaria capta. Die Iovis postea ex Arce dedito facta. maxima fames erat, forgus inopia. Regi Famosius significabat. Supplementa tam Equitum quam peditum in primis necessaria esse stipendia ibidem et apparatus, multos iam esse delapsos maxime peditum nisi per hyemem Pereitus retinerentur verendum ne omnia in potestatem hostium redirent gravius q aliquod periculum Reipub: crearetur. Gravius hoc bellum esse, quam vel cum Moscho vel ipso Turca ob portuum in quibus omnes reditus Regni et stabilitatis essent iecunditatem et perturbationem, stag classem etiam habendam, maxime portus Gedanensem, Regiomontanum Pigensemq tuendos, in quibus maxime Regno Vocatuig Livania positum. Comitia quam celerrime habenda: cum tractatus ob consiliorum distractionem bello semper cum hoste miscendi sint. Carolidum expresciptis ad Patrem inveniendo frequens Variatio exqua etiam in Pereitu. Consilia frequenter mutarentur. Nuncij etiam aliqui partim vehementer parthm revocarentur Cosacorum discessu per fugam denunciatus revocatus tamen Praefecti denos Florenos in Equum turmalibus largiri studio retinendorum eorum promittunt Colmaria capta, postulatigi militum ad Regem delati Caphviq Carolo Rotho Delazarde, dissuadentibus non nullis tradita responsum ad eadem a Rege Meritis gratissimo animo accipi ad perseverantiam eosdem serenis hortari stipendium promittitur. Peculio stipendiorum eorum qui tardius se stituerunt. cum vi quidam hemore sanguam onus cui Reipub: satis facere non posset recusata. Caduca qua nunc distribui possent promittuntur Privilegia ingredeuntur. Cetera in aliud tempus differuntur. Subinde fere tempus etiam Moschoevitica Legatio dimissa a Rege fuit.

Missi in eam legationem fuere se septem hominibus Castellanus Stig Stanislaus Warszyckius Castellanus Varsaviensis Thesaurarius post Regni Illas Prolegomenos. Miranquis posset quam diversis longinquisq e locis Pelizio communiq hostis homines conjungat. Dum in custodia ad Se

se septem

re septimanas habiti. Postea per pecuniam collegiorum congressus aliqui habiti per quos tamen nihil quam tituli Livoniæ repetiti fuere ut appareret tempori ducendi causa, ita tantum interposita. Ut cum Michaele qui exturus futurus esset cognosceretur: Legati Caroli advenirent. Planerus interim a Rege advenit, qui eadem Michaelis nunciavit. Quod etsi prius Moschi cognovissent eum tamen postridie publice mox a nostris significatum illis esset dissimularunt. Cum Legatis interim solemni apparatu publice tanquam in pompa per hospitia nostra traducti aliquoties cum illis congressi quid egerint nobis constabat. Subintellexerant tamen causas belli tam quam occasionem non negligendam Moschum invitasse ejus ex Finlandia perditiones Moschoviticas exercitum ducere et hiemare, pecuniamq; multam Jessi prognori arces nunc in Livonia captas obtulisse. Lex conditiones cum nonsatis certæ aut valide a viris illis fuissent, ad tractationem demum cum nostris 24 septimana accesserant. Induciis 20 Annorum constituerunt ijs conditionibus quibus priores absente eam impensa thesauri, studiose tempus ducebant, de unione perpetua actures se significantes, nihil tamen sincere. Titulum deinde Czary obstinate urgebant in quem cum aliorum Romanum Christianorum tum imprimis Maximiliani literas. Cum Basilio anni 1514 fœdus, illo Livonia et Prussia hoc Lituania et Kiovia Moschi cedente, in quibus tribus ejus titulus sibi esset allegabant. Sveci deinde quem admodum sui fœderis literas in Moschovia ante legati quam hi protestantibus ab oratoribus erant, ita ne in Regis quidem ius et non ullo modo eum admittebant, gravissime ne aliter facerent interdictum sibi esse. Res erat in ne quidem dubitate erat, ut protestatione tamen cum Czaria tum Regni. Stuppnij D. Iohi interposita qua si quid contra Regnum Sveci ab eo quam tentaretur, Ordines injurias ejus salvo fœdere non neglecturos cavebatur, respiceretur, temporibus tributum fuit. Conveniebat igitur prius quem admodum omnis est exceptis sub finem Januy jurato cum fœdere dimissi fuere

Interim Laurentius Piascynski Succamerarius Bractaviensis ex Tartarica legatione redierat. antea Nicodemum Cosacorum ataman suum ad renovandum solenne fœdus Rex miserat. Sed cum ante adventum ad huc ejus, et postea aliquoties ingines Regni non sine damno Tartari incursissent neq; illis munera solita data neq; fœdus renovatum fuerat. Ad Cecoram cum Tamasio cum exercitu Vallachicas res componenti gratiosam Regno pacem cum contulisset, denuo de fœdere utro

b Tractatu

q̄ tractatum fuit. Missus tandem Laurentius Prascovius
qui illud finiret. Nonnullis tamen in rebus controversum fuit.
In primis quidem de finibus Regni, quos Rex ad Pontum Eu-
xinum, quem nigrum mare hodie illi vocant desumebat. Illis
quod non tam sui quam Turcici juris Pontus Euxinus esset
de alieno cuiquam cedere, interegnum sibi esse negabant,
solitudinibusq̄ et campis interjectis eos terminabant. De
loco inquem Donativa illis mitterentur, non nihil etiam
disceptatum: Rege ut Camenecian illis deferentur, in-
de petersuos, ea quæterent volente. Missum enim sibi ex senten-
tia pacis fadus fuit. Exemplo tamen Stephani Regis
in Moschovia occupati, quasi per oblivionem quod omissum
esset ad fidei ejus postea aliud plenius miserem credebatur,
acceptum dissimulatumq̄ fuit. Antequam eham desedere
conveniret ad filiorum suorum more Turico circumcidendo-
rum solemnitatem cum Regem tum Famosicium eham
Tartarus invitarat. Ne contemptus videretur cum 5 filii-
os circumdendos haberet denos nummos aureos quinos
eham ejus Regia quinos suos Famosicius illi miserat. Et Rege
eham ejus suos Necessarios summam aliquam multam
peterat. Missi illi aureorum 2000 quodq̄ maiore ei non
subveniretur præsentium bellorum sumptibus excusatum
Porter legationes autem de quibus supra ostensum est. Jo.
Leonam et Ogalinianam ad Cæsarem ex superioribus eha
Comitij cum Michael Konarscius Præfectus Stamerih-
gensis et Calatq postea Comerante ad Damie Re-
gem. Tum Samuel Lascius ad Joannem Georgium Ele-
ctorem Brandeburgq Ducem Megalopolitanum Lube-
censes missi fuerunt. maxime quod in negotio Prussico
pro Brandeburgensibus una cum alijs Commissibus inter-
cederit, nondum tum negocium confici potuisset, non sati
magnam petitionis sua rationem habitam existimaret.
A Rege quidem auditus per consilianos tamen sine scripto
responsis dimissus fuit, quo tamen et auxilia Carolo nega-
ta neutralitasq̄ promissa fuit, et Regi si vel ipse, vel
homines ejus in oras Danicas excursionem facerent, vel ca-
su in eas appulsi essent, salvus fuit receptus promissus.
Lascius ab Electore Brandeburgensi sine ipse pecuniis
quam certis pignoribus petebat dimissus, ne hostera
quidem quod Pulsus Prussia illi abesset resignata. Cum
Lubecensibus egit quo minus contra Carolum hactenus
actum fuisset, eam causam esse, quod Rex non hostiliter
mo sed pacate in Caternum Regnum venisset, partim
quod ab Ordinibus Regni Colonia nondum decretum
bellum fuisset, nunc sine ulla causa, non indicto bello
subitam adorto non solum bellum decretum, sed sooni-
tatem etiam ejus cum ipsis in eundam, adquam eos Rex
invitaret, ut vel perse conditiones ejus propo nerent vel

Legatos

Legatos de ea ad Regem mitterent hortatur. Naves Regias et Svecicas eam ad eas delatas arestat sed neutrarum quoq; partium ipsi futuros ostendegunt ne a Megalopolitano quidem, ut mihi fertur classem subeca conducendi, tanquam tractus ejus Principi fauturam permitteret, quidquam magno opere impetratum. Cum ea Aulam quoq; Turcicam post Gembovium de Multanum principe rebus aliunde legatum mittendum Rex statuisset. Wolovium Stanislaum Dzierzgowski consuluerat. At famosis monitis novum omnino Iurium si ex Ducatu Lith. in eas partes qui mitteretur. Georgius Kochanovius missus fuit non dissimili tamen exitu. Legationis a Gembovio cum Ebreichum famosis abdeesset, non pauca tam in Transylvania, quam in Multania novata fuerant. Abrumpit tam cum Principatum Transylvaniæ Cardinali Bathoreus a Sigismundo acceptus ut privatam in Prussia vitam maxime in Capitalis Varmiense ducere ei liceret, a Rege petierat. Memoriam nonnullum Stephani Regis in Universum Regnum, sed ipsius tum Sigismundi subpretium Lithuanense in ipsum Regem mentogum venerans. Desiderat Rex ut dum minutela esset gravaveq; de Regno meritus, ita postquam sui Juris factus esset quod in Moldavia Valachia abhinc gesta fuerant abeo fuissent ut memoria obliterari possent. Sinus tamen suaturum sequa Consilio in Regnum venisse se profitus fuisset ad exteras Nationes secessurum. Idem Famosq; consilium erat. Quamvis Iohannis Hungariæ olim Regis a Turco hospitio excepti peremde a Solimano reconciliati aliorum exemplis non alienum adsentiatur Regia supplicium misereri sine offensione etiam ultimus Bessis Iam Christiani quam Turcici futurum id se ostenderet. cum tamen suas causas ejus non fovendi Regem habere existimaret. locum aliquem Filij in loci ei quæsierat. Maxime quidem in Dania et Anglia deq; Dano offerchionem Electorem apellaverat Danus salvum per bones suas transitum ei permiserat Anglus exilij locum non negarat. Sterras him fidei publicæ eam in rem nullas miserat tum Iver citu Polonico adducto Transylvania Pasta tradita nullam magnopere spem Transylvaniæ potiundæ se habere existimaret. in Poloniam se receperat. Non multo post a Transylvani multahi animi iterum vocatus ut. suo Regi omnibus ab eo discessit. Justu Regio utvel optimus vel in Valachia retineretur. Quæ dere Gotto ena mandata dederat mentia quadam obsessus fuit a Malcontentis Transylvanicis liberalius deducitus fuit. Literas inde ad Palatinum dedit, quibus mandata declinando se data fuisse miratur. Versatum enim se ultra annum in Polonia nullius inde vim sed omnium pene hus benevolentiam experium fuisse si inconsulto Rege ex Regno unus discessisset tanquam libero Principi integra

ubi fuisse

sibi fuisse neq consilia sua aperire necesse indicasset
quemadmodum supra ostensum est Michael Transylvanie
Palatinus summo in honore Prage habebatur alij novum
bellum iterum contra Sigismundum instruebatur. Cesar et
si de Transylvania et Transalpina permissum ei esse agno-
scebat, de Valachia certiore negabat eaq conditione
gratiam eum receptum confirmabat ne de Valachia
ulteriore Polonia quid quam moliretur, autoritatem
di quid eis afferret neq tamen de eo cavebat potius q ut
Regnum de eo sibi caveret monebat. Sigismundus Bassa Ducem
Istrogium Janusium Castellanum Bracceviensem omnium
erat qui locum eum gratiamq apud Cesarem si non omnino
decedere de Provincia paratus erat sed tamen nec Micha-
elis fidei satis creditur, in locum Ferdinandi Gonzaga de
signatur qui dum tardat Michael cum supplementis
ad Bassam venit. Sigismundus qui Summa Provinciali-
um voluntate in Principatum receptus fuerat auxilijs
partim Turcicis, partis nostris aliquot congressibus exer-
citum instructum paraverat. Ac cum Bassa con-
gressus altera 3 dies velitationes meras commissa in
quibus utrinq aliquot centena hominum occubuere. Cum
ad prelium ventum fuisset primo agmine Turcis Tarta-
risq cum Michaele qui ab altera parte in prima acie
erat, congressi fuere, aquo vereche. Nostri a suis receptos
re sua chalcem fortiter repulerunt. Quod Bassa
animadvertens, Hungaros hastatos subsidio illi mittit.
Cum tamen non magno eorum fuerunt, nam ab Equite Po-
lono in fugam versi. In eorum igitur locum Ducem Se-
nensem cum 2000 Scopetarijs Kolenchausumq cum
3000 hastatis Equitibus submittit simulq Michael cum
peditatu suo se recolligit. Sigismundani cum Galizijs
innocentes acsine hastis quidem inciderent eorum
impetum sustinere non potuerunt etsi enim in Transylvanos illi ac-
cidisset, contra tamen a Bassa eham auxilijs
alijs Germanis submissis fusi fugatq omnes fuere. Le-
gatus Transylvanicus omnis penit Tormenta 30 Ma-
norum Campestrium 200 signa militaria 100 capta fue-
re. Prelium id 2. Augusti Anno 1595 quo natum fuit
Sigismundus ipse Cracho cum aliq Primarijs in Molda-
viam per montes se recepit. Jamq Constantinopolim
cogitabat vel etiam Regno Polonie certis condition-
bus se dedendum. Cum mirabili autem casu post
pugnam ab ipso Bassa Michael interfici vel
quod eorum ad Imperium Transylvanie aspirare eum
intellexisset, vel quod tormenta Transylvanica ex hoste
ea pacta ad oppugnandum Jergoviensem, ubi exor fili
ejus detinebatur occupare voluisset, ad proprium ho-
norem ipsius Germani. Valachicis cohortibus aliquot
emissis interficiendum eum curavit. Velut quidem conspirant
in fratrem

insurum Centurionum ad se vocatum cum de Turcarum bello ipsi perhi-
nuhus seum egissent Nava in pectus impulit prolupo cum
consti erunt et hominibus ejus simul ad 300 cesi reliqui
ad 2000 fuga dilapsi fuere. Atq ita Michael perfidia sua
exitium reperit. Habitu corporis nicco fuit, umbri exten bar-
ba longa, intritis turpi delitione vel nulla, vel qua parilli
est flagantia uxorem Stamore gerendi auferre alterius pro
nihilo ei erat. Militem licentia crudelitatej sua maxime
sibi devinciebat. Quo consilio si vicina ultra annum non
nubisset ut possessionibus fortunisq suis cederet, constitu-
erat stipendia militi avaro solvebat ac si qui ea flagi-
tasset in eum maxime sevichat. Valachos maxime invisos
habebat ing venationibus locum eorum opera eorum
utebatur. Ipsej suis solum hominibus verum universe
etiam Hungaria terrorem incusserat Cedi ejus summo
Consilio improbata non fuit partim quod res novas in
Transylvania molientem meminisse eam illum putabat
partim quod causa dijudicij cum nunquam cum quietarum
certum fuisset, inter Cesarem et Poloniam sublatam esse
existimabat. Quam sententiam suam cum suo ipsum discess-
sum Romam Henrici Forlej Nuncium ejus allatum cora
Forleo declaraverat. Cum de Sigismundo profligata auc-
ta fuisset cede Machaelis nondum cognita cum ad ali-
os Senatores primarios in primis ad Castellanum et
Valachium Cracoviensem Cararum Sobiescium Cala-
hrum Lublinensem qui Comitanei rebus praerat et de
nobilitate Vasallis Sudditisq ut parati essent monen-
dis ne tamen facile in juria cujusquam Poloniam op-
portunam esse omnibus constaret literae datae. Cathale
interemptu. Sigismundus ab ingenio ita fortuna varia
a populationibus vocatus tanquam cubinos conatus suos exper-
turus. Copias partim Turcici partim Tartarici per Cracovium
congressibi in Transylvaniam edijt. Ipse et sibi com mode con-
sta Bastam rei Transylvanicae tum adhuc curantem se
sustentaret difficultatibus tamen rerum adductus, cui hore
potissimum Cracio ut non societatem Regni Poloniae
acciperetur operam dabat. Itaq primum per Cubicularium
suum Petrum, per quem quod in scio Rege et Polonia di-
scessisset excusabat ut in Clientelam suam eum Rex recipe-
ret. petebat. Per Sovicium deinde amicum conditiones
pacis proponebat ut Lubschi editus in Polonia primum ipsi
deinde Cracio assignarentur ing ipsum Mazemburgi ing
Cracium Muchoviae merito ipsi, Lowis item in senatu cum
ipsi Principi tum Cracio et Episcopo petitus. Per cum
primarij Senatoribus a Rege admonitis maxime abhor-
chiendo Cancovio discussa fuit partim ob constabili-
tatem Transylvanorum partim quod ne cum ulterio
Cesare cum Christiano quam Turcico Regem bello com-
pluraretur verendum esset. Ad Comitia igitur revecti cum

Bastia

Basta igitur rebus compositis qui ultro aditum ad gratiam Cæsaris illi gratefacturum se recepserat, ad Cæsarem Sigismundus se confert. Aquæ Lupeliani gratissimis omnibus ante publicatis accepti sibi loci in Bochemia delegit. Multania plane fluctuabat variisq; casibus obnoxia agitabatur.

Post discessum Lamoscij cum Serachi Simeonq; Lodulia tradita. Gadula qui Sorgovio a Turcis fugerat inter Hungaricas et Turcicas dictiones in finibus Multaniæ ex Sabathi Staydonibusq; a Bassa dimissis 2000 Seruis collecto vi occupare Provinciam conatus fuerat. Illo ad Castoriam fuso fugatoq; postea Bukoviam Bazania extrema genens pars antea servitij Michaelis alijs etiam Provincialibus in partes traductis, primum ob servitiam quasi Simeonq; Gadula Turcica Gadultam petere cœperunt, cum prius salutem commodq; sua in periculum adducturos se offenderent quam Simeonem petierentur Stag Turcarum Imperator ad Symeonem literas dedit quibus eum hortabatur, ut bona gratia ad tempus potius ultro Provinciæ cederet et vel ad sedem Turcicam vel ad Fratrem Hieremiam se recipieret. Descripserat Simeon ex utriusq; Principum hominum Turcarum Imperatoris quam Regis Poloniæ authoritate et voluntate Provinciæ ei se Præfectum qui Stag sine alterius etiam mandato ea cedere integrum sibi non esse. Et videbatur sane gravior on Provincia Simeonis esse cui si alius sufficiendus esset vix qui quam per Michaelem Wisnovecium videbatur qui assumpta cum Polonorum contracta Provinciam pacaret et quam vis vexillum a Turca acciperet quemadmodum Tartaros cum ab externis Principibus donativa stipendia accipiunt, dextram manum dicere soleant Principio integram servare Levum illis aquæ benefacia accipere posse verum cum Simeonem minime eo animo habere Provincia cedere intellexissent. Seruis coacto armis Gadultam ei imponere cogitabant. Dum castra metantur Comes Tarnovius qui Polonico militi præerat cum duabus turmis Equitum, an forte reconciliare eos cum Simeone posset ad eos proficiscitur, hunianter ab illis in finibus primum excipitur ad castra usq; ad quem colloquium evocatum producitur ubi vel ne cum Basta Cæsaris nisi collata ex Polonorum mandato vel voluntarie multitudini conjurasse in nostros mox orsorum. Pereunt nostrorum in concursu 80 reliqui dilapsi Tarnovius et Snopkovius in Arcem sub custodiam simplici reliquorum cædes ob furorem multitudinis collata. Ipsi tales humaniter habentur quasi hi tamen amico animo consilio vel ad Bastam eos mittendi vel interficiendi Cui tamen rei ipsi Barovij olim Schutt Polonicus Capitaneus Camenecensis Simeoni amici illorum cedenti adhorrere conatus fuerat Seruis nisi contemnendum circiter ad 2000 habere potuerat. Sed qui Simeoni merebant obeuntes hinc illinc stipendia non solum

vellent

Ulterius nullo modo mereri volebant. Itaq; ad arcem expugnandi discesserant et tota res relicta. Interim Chamus Tartarorum maximo cum exercitu adveniens Gadutam Buzonosq; profligat, castrisq; exuit. Sabathus eius qui antea Hieremiæ servierat in occasionem eam intentus dum prælium committitur et conflictu cum aliquot equis advolat Tarnoviumq; et Snopkovium expugnato eripit Polonis integros restituit. Prælio maxima pars Buzonorum Exercitus cæsa multi capti, interq; Constantinus Michaelis quondam delicia, quo authore consultoreq; maxime Buzonij exultabant putabantur. Simeonem Provinciæ Tartarus restituit. Polonum multi uteni cum ipse tum militia eius Præfectus invitaverant summam securitatem ipsi conjugi ejus promittentes verum ille non satis tutum existimans tantæ multitudini Barbarorum se credere a Rege ad Sobiescium se revocatum recepit. Regis nonnine consilio Moldavarum et Tartaro potius quam Regi deberent alta existimata. Interea quidam cum Tartari literas ad Regem Cæsar dederat quibus Gadutam insultania tanquam sui Juris Provinciæ Præfectum significabat ubi a Rege Polonia quæcunq; omnia experiretur postulabat. Rescribere ante Rex de multania solebat, pro suo libitu. Cæsar de ea statu esset. Tum mutato verum statu se juvare se dudum, illum Turcæ tributarium fuisse, qui qualisvis se fuerit eum meminisse. Simeonem postea ac consilium commodo ut putaret. Christianitatis cui Gadutam sufficiendo se promerum in consultio, et dum suis temperamentibus cujus spes facta sibi fuerat expectati, quam erga se amice fecisset ac non solum in universum Christianitatis verum suis charis rebus quam bene consuluisset ipse videret. Ad se enim deferri magnam partem Copiarum Gadute a Tartari concisam Simeonem ab ipso Chamo magni Copijs in Provinciam reductum in cujus obsid fortasse authoritatem fuisse aut omnino postea a Barbari Provinciam occupatum ivi.

Verum ut ad Livonica redeamus. Voltmaria capita rebus gibi consultis ex civitate non nulla castella in protestatem redigunt. Et primum quidem Helmetum Davidis Uhlichenq; pendunt. Istà Notam solius fere audaciæ qui Judei Præfecti se credens arcemq; nonnine penculo ingressus cum ipsum tamen Præfectum tam præsidiarios ad dedicionem faciendam induxerit. Syndicus hic antea Rigensis exq; Syndico Notarius Terrestris Venedensis invidia Jachoneq; populanium quod Sodomanum tunc Syndicum ex burgio pulsus et exilio locum, mutare coactus fuerat Primo hunc in Prætorium vocato capitis supplicio postridie plectere cogitarant. Verum a Ferensbachio Catalino Venedensi e Prætorio postea ex Urbe eductum proscribunt. Longo exilio a Jamosio receptus uhlem multis in rebus operam navabat. Helmeto recepto. Hieronymum etiam vix non ejusdem opera in potestatem venit. Post hoc receptum Livonensio deserto Præsidiarij excesserunt. Novogrodonses de dedicione tractare cæperunt. Jeremejesium magnus gaudus ad Berpatum de cujus obsidione Jamosicius cogitabat. Rem autem quod Jamosium Pugnei Novogrodenses sunt. Scotus quidam res turbat, promissis tamen postea stant. Atq; ita Marienburgum ac Zelium. Pumburgum intercisa a

Burgavelia

ergo relinquuntur ut ne literas quidem eo hostes mittere
possent. Exercitum inde Anzam Mayjam movet sub Moschoviâ
ibiq; per tres Septimanas hybernare constituit, Commeatus causa
si quid forte ex Moschovia, cujus etiam ibi quoq; exigua copia Com-
meatus nanasci posset. Literas interim ad Archiepiscopum
aliosq; Senatores Zamoscianos dat, qua gesta hactenus fuerint, quæ
q; porro necessaria sint. Significat supplementa apparatus bel-
lici et supra omnia stipendia necessaria esse. In periculo non so-
lum relinquunt Livoniam verum Lyzam, etiam Curlandiæ
Livoniam Prussiam futuram esse, si hostis quod facile illi es-
set Exercitu dilapso desertas et comparatas arces iterum inva-
dat ac recipiat. Ostendit quæ ex matrice Colonia hucusq; Exercit
omnes discessisse pedites tum ibidem omnem Cosacos agere ad id
tempus retinuisse fecisse segne poterunt. Unum Civem omnium
vicem præstare non posse. Quæ at loco suo Senatorio una cum alijs
Senatoribus Lyzem invent Exemplis sustineant.

Intercepta sub id tempus Nassovij litera fuerant, quibus
de subsidio sollicitabat, vix per tres Septimanas sustinere posse
Item sibi futurum Lyzi significat Exercitum fere omnem di-
lapsum, alios stipendij, Magano Gumburgo dirtenbutos Livonos
fortasis etiam aliquos penes se habere. Mandarat ei ut quæ
possent auxilia mittant. Inde ad Lyzenses Curlandiæ Du-
ces, diem Critticam futuram, quam primum navigabit a-
perturus se hostis esset ultra duos menses esse exquo primum ad
illum scripserint mihi ostendere. Exquo non detractatibus, sed
de bello totum eum cogitare satis apparebit. Parabissima ex-
vonia Virtina auxilia supplementaq; futura, Caduca Livoniæ
possessionum quæ publicari possent abigni mutuis vendagaberum.
Indirem Zamoscius ad Lyzem miserat. Ultq exemplo Stephani
Lyzij cum multis tum aliorum. Livonorumq etiam fidelium
benemerentorum, tum Svecorum et non nullorum rationem
haberet ab eo quæ erat. In caducis plenisq conferendis Eccles-
stici Juris, per oblivionem mentionem ejus præteritum fuerat
Ultq tamen in diplomatum ejusdem cujus traditionem coram
ejus caveret. Zamoscio Lex mandarat. Ostendit Lyzi satis
fuisse vel aliquo generali Privilegio vel ante vel nunc ac-
ducta data id sanxisse vel in ejus literis donationum facti-
rum tamen quod Lex mandaret, et penes traditionem Corpo-
legiorum id excepturum. Pensiones binis Slovog rodensibus
ex pacto dimidij assignarat de quibus cum Lex deliberaret
optabat, ut eo sumptu alias arces maxime ipsam Gevel etiam
habere posset. Cum daret Lex ut qui ex satellitibus deserto-
ribus inter hostes capti rentur, proditorum loco quemad
modum erant haberentur, si præsidio aliqui se adjungerent
illudq impunitatem sibi paciscatur alterq dedition em fac-
re nolint, an ea includi debeant aut possint quent. Cum post
captam Volmaniam magnus in Exercitu humultus esset de
inopiam omnium rerum omnesq domum spectarent, multi
invalutato Zamoscio discederent pedites omnis dila

berentur

berentur. Consilio cum Palatino Vendensi Castellano Leopoliensi: qui duo soli ex Senatoribus in Exercitu reliqui erant, habito Carolide quomodo primum de Inducijs, si nimirum omni Livonia quae in possesione Regni et M. D. Litq fuisset statim cederet. Et Comitijs interim indictis si ad eos Legatos mitteret Reipublicaeq satisfaceret. De honesta pace per Ordines cum Rege conciliando ad Patrem scriberet salva dignitate publica praescriptum fuerat. Perque ipsum Palatinum Vendensem per occasionem mentionis ab ipso Carolide antea factae traditum fuerat. Primum ad Nassovium eas literas dederat, postea homini externo gratius bellum quam pacem esse ratus, per aliam occasionem Rigam scribit. Missae postea literae Caroli ex illo lapide ad Zamoscium fuerant, quibus significabat ad priores literas Zamoscij iam ante se respondisse de quibus Zamoscio nihil constabat. Quaerit an de inducijs aut pace mandati quidpiam haberet, quo de tempore et loco inter se commonicare possent. Quod ad eas literas respondere deberet Zamoscius Regem consulit suum etiam consilium significat, non repudiandam tractationem salva dignitate publica. Conditiones etiam quae proponi possent ostendit. Nuncij ad Carolidem Rigam venerant. Iis Rigenses ut ad Exercitum irent suaserant. Zamoscius ut potius recta ad Aulam ex eorum mandatis rectius staturum. Rex cui notum Caroli ingenium erat, mentionem pacis a Zamoscio ei iniectam non satis quidem probabat, ut quod majores ex ea sumptus sciebat. Verum cum ex dignitate publicam eam factam cognovisset et totam nihilominus in sua potestate futuram intelligeret, ut in ea pergeretur permittebat. Deliberabat Zamoscius Derpatum ne ad Felinum Exercitum duceret sed circa Darpatum per aliquot miliaria omnia vastata, exustaq erant. In ipso Derpato praeter aliquot centenos Equites, et 3000 peditum, apud nos peditatus fere nullus erat. Felinum itaq quamvis non minores fere difficultates ibi quoq essent ducendum statuit. Quo dum tendit aliquot Naves circa Parnaviam esse a Rigensibus nunciatur. Designantur ad eas incendendas Cosaci. Exercitu ad Vicinum iam Felinum progrediente. Sed cum non satis constaret Sveticaene, an Lubecenses essent quid de Lubecensibus statuendum, dubitabat. Utrum res non levi studio a Zamoscio suscepta vel non successit, vel discussa tamen fuit. Per omne id tempus belli maxime cum Classe Carolus vagaretur, atq ad ipsam Rigam eam ostentasset ut propugnaculum exemplo Gedanensium portus muniendi causa locare in eos sibi liceret. Regem appellaverant. Iam ante a Stephano Rege ei rei cautum fuerat ut tum a Zamoscio omnium disvasu, ne forte Lanterna Gedanensis ex eo fieret, quam ex parva contemptaq turricula, crevisse in hanc magnitudinem quae nunc cerneretur constaret. A discessu Volmariense Cosaci semper secuti Exercitum fuerant, ante Iperbolum aliquot miliaribus praecedere eum caeperunt. Cognitoq Nassovium exiguis cum copijs Iperboli esse repentino adventu opprimi eum posse rati. Exerci

tum eo

tum eo præcurrunt. Die Mercurij antequam venissent
discesserat. Illi die Jovis summo diluculo pervenerunt quo
circiter Equites qui in præsidio erant in arcem compectum
ipsi portam arcis non aditus consulto invadunt. Præfectus
illorum hostica globo assis ut putabatur alterno trajectus in lo
cum ipsius Gabrielem Krumieniczium qui superiore anno in muscu
via illis præfuerat præficiunt. Cosaci cum longius ab Exercitu Felinum
prospicientem discessissent quinq eorum moram faceret. Interim con
tenti aliquot Equites, qui Derpatum versus Nasgovius mittebat
et Derpato aliqui egressi, illos adoriuntur impedimenta eius
rus dirripere incipiunt. Illi se recolligentes aliquot ex illis vi
derunt, interquos Benigrum quendam satellitem deserto
Negrum fratremq ejus, una cum aliis capiunt. Derpato interim
ad 20 Equites et 300 pedites excursione facta. Hanc et effugiens
nacq cum illo Krzywczkum Præfectum qui locum eum curabat,
satis aliquin fortiter se et locum defendentem capiunt. Non mul
tum sane eo in loco positum fuerat. Nec enim munitionis fere quid
quam habebat, sed quod commodus ad stationes in ea habendas vi
debatur, ab illis tenebatur. In Exercitu dissolutio maxima non nulla
non sani dicto audientes, cum a Duce ut una cum Exercitu irent
mandatum, illis esset, circa Marienburgum et alibi suo arbitrio
spatiantes vagabantur, prædisq; eum in hostico intenti erant, difficul
tatem eorum quo minus ad Exercitum aut Krempesium quo de
inde mandatum illis fuerat, pervenire possent causantes, non
non solum Exercitus sed tormenta etiam ea via ducta fuerant.
Inter ea incommoda frequentes morte erant, non solum famulitij
sed ipsorum etiam turmalium. Qua qui hostis maxime imminere
rat Felinum versus longius Exercitum progressum, quod flumina
lacus paludesq; frequentissime intercederent, explorationibus et
excubijs contra hostem frequentibus distrahendus erat Felinū
Magistrorum olim Teuton Ordinis in Livonia sedes, arx munitis
sima a Campo montibus, collibus præruptis vallibusq; ab oppido
duplici area, muro fossisq; nuper etiam vallo a Carolo nostro quam
eum occupasset munita. Oppidum a Cosacis captum Ductore
Matthia Sebastovio, qui primus etiam murum conscendit
Unde oppugnabatur. Difficillima autem erat oppugnatio
ejus, ob difficultatem locorum montes collesq; arduj neq; continui
sed interrupti alij in aqualiores difficultatem ejus oppugnatio
nem faciebant. Verum Finlandi qui in præsidio erant quia ea
conditione e Volmania dimissi fuerant ut in Livoniam ventura
si non potestatem venirent, supplicium minebant. Livones itidem
et Poloni non nulli qui Karnissij vel ibi præsidium dederant
tormenti ad evertendum hostem contra arcis latus quod septen
trionem spectat collocabi. Cum tormenta in Civitatem pertrac
ta essent et primo ante muralis primissimus murus ingenti impetu
ab hostis recentibus et novis munitionibus fossis, aggere, crispinis,
alijsq; corbibus terra referti bene instructis et tormentorum mole
sus est et Caphum ante muralem est, illum primum cui vel maxime
hostis jidebat. Distrahendi hostis causa alijs alterno arcem
urgentibus alijs a fronte, venturres et machinia fortissime alijs
audacissime

audacissime contendentibus, aliis patefacta ruina irrumpentibus
equis ad pedes descendit, peditatuq; officio flagrantissime fun-
gebatur. Nethum quidem magna structura mirabilium facta est
hostibus acerrime propugnantibus et creberrima tormentorum
fulmina iaculantibus altissima fossa plana via est. Post-
hac alterum antemurale preruptu admodum et profunda fossa
muro et aggere firmatum, fossa interius recens ducta Ibrahi tor-
mentis disponibilis per minorum crepidines, nihil quod aut in ar-
ce esset aut in robore positum hoste omittente. Ardor militaris
suvenibus dum hac omnia excello animo superare contendit ipsos
interse impedivit dum primi in arduum evadentes posteriores
post se trahebant. Cenere hi eruptionibus ad 20 saucijs com-
plures, omnibus autem damnis maior Georgij Ferensbachij La-
lahmi Pendensis mors fuit, qui ardore militari Lalahmi etiam
partes transgressus, militi officio fungens, a desertoribus
prodictoribusq; punitionis suis echibus a loborum studio appeh-
hus per alvum traiectus fuit, altoraq; terrium diem magno tohru cum
exercitus non solum dolore sed sitis etiam ex vulnere obijt. Postridie
cum in tormentorum omnia fuere collapsa edificia labefactata pro
pugnacula hostis videret. Neq; illo modo posse se sustinere de deditione
agere cepit. Ibus tepitate flamosciis fuit. Fit colloquium a fraude
tamen non discedit hostis supponit pulveres qua nostris erat
ad ipsos ascensus se ipsum circumvenit incendunturq; pulveres et
cum aliquos repentina vi corripuisset. Profectum Areis clahum
ad nos excurrit. Interposito Colloquio pedes militum servata
et ad suos redire semiustis permissus. Dedit mihi quam gravius sa-
chum Germanicij, Scotis, Svecis cum singulis vestimentis data li-
bertas quo vellent discendi. Iuvenes Iudicio Regio reservati. Tol-
lum dum itur, capiuntur literae quo modo dum ostensum est
Carolide ante ad Patrem datae. De pace seu Inducijs parum allus
sonio parum a Carolo ipso agi ceptum. Primumq; Nassovius ad Ja-
mosciam de Inducijs literas dedit, quibus ad Regem mox missis Ja-
mosius eas non dissuadere ob summam rei omnium in periculum
opiam difficultatem serene aut fallendi causa perterentur.
merbuit, sed tamen et caute agendum et se ipsum omni studio
operam daturum, ut bellando cum hoste quam plurimum ob
tinere posset. Interim Comitia habere posse impendia supplemen-
ta, apparatum parari mihi difficultatibus. Frei quidem in-
ducias posse, sed ad exiguum tempus, si forte ex quartana pecu-
nia cuius dimidia pars in eas necessitates Periculis Livoni
ci erogari interim posset, postea ex tributis rursum supple-
ri contributionesq; maiorist Colonia cuius ad 50000 florenos
rum parata erant alijq; subsidij difficultatibus mihi succedere
posset. Sin minus alibunde provocari. Dum interim Comitia
haberentur quaq; ad bellum summi rerum actorius prosequen-
da necessaria essent parurentur per occasiones tractationé
de pace interrumpi, cuius abus vix ulla spes esse posset Cum
tum enim Livoniam Estoniamq; sine bello dimissarum
Polonia Regno cessurum vix possibile esse Inducias
interim negotium famosius cum Nassovio ducebat nec Regi
endo nec acceptando eas. Certum mihi habere nisi literas Mandati
hum a Rege in ea dere prius accepisset. Quod in illis locorum

intervallis

interuallis non ato expectare poterat, Nri forte Necessitas causq
belli, qui vani intervenire solent et plerumq nullum moram
patiuntur aliud cogerent. In quis inducis summam operam
daturum, si quid ab hoste hactenus in partem Regiam et Regnu
obtineri posset, vel pars aliqua Estonia vel ad minimum cau-
tio in nihil interim mutatum alienatumve iri, sin minus formu
de ab possidentibus, interim ad tempus standum dum novus appa-
ratus foret. Obtulerant etiam Curlandiæ Duces pacis cum
Carolo tractandæ operam Regi Zamoscius eam respuerat,
ad Regem saltem rejiciebat quoniam non belli tractatus
esse decere solebat, Hac tamen omne si tamen quod faciendum
sit pro tempore faciendum esse, neq procul ab Deretu ultimi-
bus de rebus cohortari posset. Verum inter tractatus eo-
rum partim quidem cum Nassovio maxime tamen cum Carolo ad
conturbelios as etiam literas ventum quas primus ad Zamo-
scium dederat Germanice scriptas postea Suethicas interpre
tatione tamen cohine adiuncta. Etc primi quidem ad eas qui
bus hostilitatem ei denunciantes ad Pizam Zamoscius literas ad
eum dederat, iam hunc se respondere negotiabat. Cum Zamoscius
nullas se vidisse rescripsisset. Exemplum quoddam earum qui
tum dedisset Zamoscius post ea misit, Ex quibus ex more etiam
duello quum primum ad negationes inde provocationes perue-
tum Verum ipsarum globus Epistolarum multiarum exem-
plum subjicere placet.

Litera Caroli ad Zamoscium

Salutem nostram pro ratione temporis et dubitandum nobis es-
se existimavimus adte Joannes Zamoyski quidquam literarum
dare si quidem hu per literas, quæ nobis cum in proximo ad Pizam
essemus redditæ sunt. Non huiusmodi verbis adortus es, de quo fa-
men nunquam in mentem nobis venerat quemdoquidem longe
aliam de te opinionem concepieramus. Cum quidem adeo singula-
ribus prudentia domi exornatus vulgo prædicaris tum gotoda
& Diam ingravescens ætas ubi concessa sit. Dum nobis Regno
sanguine ortundis illud adscribis, quod nulla unquam ratione
comprobari possit, et res ipsa longe aliter loquatur. Quod ipsum
neq te latet et nos hunc temporis additas tuas literas satis hi
decenter respondemus ut hic ea repetere necesse non habe-
amus. Verum enimvero cum unquam ullius hominis intentum
approbaverimus, animi nostri sensa ubi exponenda esse existimavi-
mus cum itaq ipse non ignores Carolum et Jacobum Pelage-
da dum Volmarum Præfectos Livoniæ nobis per literas significa-
are te nomine Regni Poloniæ Nobiscum et cum Regno Sueciæ
ad æquas pacis conditiones constituendas pro sum esse et prout rem
intermittere noluimus quin ubi ad illas responderemus nonigno-
rantes fraudi intelligentes captivis illis sine consensu et man-
dato tuo literas ad nos mittere non licuisse. Eapropter de hoc
responsi dare voluimus. Nos quem admodum belli hujus auctho-
res non exhibimus ita neq pacis conditiones æquas unquam
recusaturos esse dum modo illæ nobis ut pares offerantur et
citra ullam conscientiæ lesionem, et DEO ipsi et toti Mundo

excusatum

q tamen ei
non potuit

exulsati mus. Si igitur a Rege hic Ordinibus q Regni hunc consensum et potestatem Nobiscum tractandi habere potentes ab aliis conditionibus non alienemur. Tum tag nobis significet, quousq hoc in negotio nobiscum procedere a Regis ordinibus q Regni concessum sit. Quod si ita nos docuerit de loco tenus consultemus, ubi Utrinq Regni deputati commissarij ad aequas pacis conditiones iri eundas conveniant et nos et nostris hominibus ordinaverimus qui huic negotio adsint. Interim ante certiores fieri cupimus, si pro more amicitiae captivos dimittere voluerit, unum nempe pro arbitrio commutando vel eham omnes dimittendo quos appellentur nominne Quod ipsum et nos facturi sumus et interea captivos honeste benigne tractabimus, quod et te decet dum modo mihi bonum audire cupias. Si tag captivos illos dimittere hic certum est good ubing sine ulla obligatione fieri ad decet, volumus ut qui nostri apud te sunt in Osilliam mittantur, quo ut et vestri veniant, quotquot hic in Finlandia detinentur curabimus, qui vero in Suecia sunt quam primum per literas Regias ad nos appellent, sine dolo sub Principis dignitate Sedanum transmittemus. Quod hic hac in re agendum censeat de illo per literas aut quaeuq alia occasione nos certiores reddideri. Interea portum suam expectare, ut quae evenire hic pote videbuntur ne intermittas. Nos interim ad vindictam et justam defensionem adquam subi superq coacti sumus et quantum nos pro necessitate parabimus. Data Holmiae 17 Febr 1662

Litera Jamoscij ad Carolum.

Illma Dux accepi hiac literas, quibus significas mihi te deliberasse an hbi adme esset scribendum proterea quod te Regem, ame existimares literas quas ad te per Tybicinem alm ad Livam esses missurum scribis secundo loco te a tractatione pacis componenda inter Regnum Poloniae et Sueciae animum habere non abhorrentem. Postremo adjungis te deliberationi mutua captivorum. Quod attinet ad meas literas, sensisse me ex ipsis hujus nostrorum quibus cum bella ab ipsis laesi gererent, arma contra ipsos jure ase sumpta semper dixi et apertae denunciarentur cujus rei exemplum in hac ipsa Livonia et provincia reperitur. Cum ad certamen armorum ventum esset et quae cunq hactenus militaria impeta in Repub: nostra admissa sunt, haec sunt perpetua consuetudine Dei aequa ne mihi quidem ipsi dicendum fuit. Scripsi igitur ad te ut ad hostem. Scribis ea in literis te respondisse. Nullas tuas ea de re literas ad me Tybicinem quidem eham dum vidi neq quales responsum fuerit sed, simul ac quale fuerit cognovero, quid honestati meae meoq adversabatur salvo me hbi praestabo quale aequissimum esse te fieri quod ad honorem suum pertineat novit et vel cum pro justione vita bueri certum habeat. Regis filium te scribis, nec ego nego, et fratrem et patrum Regem et sanguinem tuum cum sanguine Regio mei mea in Livonia. Velis et tu palam testatum objicere eundem carum hbi esse. At vero nobilem Polonum vehemto genere atq libera in Repub: natum et in ea quae cujusq magistratibus praedium contemnere. At eo ego me contempto vel inimici mea dextera vindicta militari vindicarem. Regia majestas debet Nobilitatem Polonam ad modum Nobilium alias non nullam non

non nullarum Provinciarum angoribus. Seruitutem seruiunt ubi
pro libitu ad necem trahuntur, in vincula rapiuntur, bonis mul-
tantur a Regibus et Senatu causa inaudita. Sunt quidem antiquae
gentes Nobilium sunt saeculorum intervallo, eam inde a Pa-
ganismo infamias et stupra complures deducta et eo quidem
tenuiores. Campus tamen virtuti exercendae omnibus patet
et virtuti praemia a Majoribus proposita sunt ut enim ager
quo diligens adopes perveniat in bonis quo suis subditorum
suorum pleno iure est Dominus sunt vero et tales eham qui
et oppidorum et pagorum numero et habitudine frumenti
ubertate agrorum magnitudine proventuum multis externis
Ducibus noncedant. Quanquam ego magnitudinem et clari-
tatem virtute non pecunia et opes melior. Nobilium Colo-
norum et Reges et Principes eham externi affinitatem expe-
tivere ab quam ij junxere. Itaq ut hi me habebit ita ego eham
hi respondebo. Humanitate me vinci, salva fide erga Re-
gem et Rempub. non puhar nihil quod ad honorem me-
um spectat omittam. Duo igitur te Rempub. Nostram in
tima affecisse. Dico Regem Nostrum Regno Latino carere
te illo cum ejus Latonus sit nobis. Venio ad ea quae ab tra
ctandum dum pace spectant. Scribis existimare te quae de trans-
actione Carolus filius et Jacobus dela Garde hbi scripserant
me ignorante, cum in protestate mea essent scripsisse. Equidem
non is sum qui negem, optatam mihi esse inter omnes
Christianos Principes ac maxime tam arcta sanguinis con-
junctione Racem. Itaq fateor cum quidam familiae Vestrae
dedibus et obsequiis meam gratiam fecisset do huic sere quod
familia vestra, ejusdem ad hunc modum oppugnaret, cum
vel maxime florere posset, tanta generis vestri gloria Re-
gno Poloniae amplissimo ac Nobilissimo fortasse hic filio
liberis suffragijs ante alios tot tantosq competitores delato
Cumq hoc libenter Carolum filium audivisse delatum ad
me esset. Fateor nequam me illum non prohibuisse, sed co
hortari visse ut hoc eham suis literis completeretur
id quod placere hbi scribis. Qua dere ad S. P. Q. esl. perdipo-
situs ego vobis. Non homo sed bellua essem si placem
cum dignitate S. P. Q. esl. et Reipub equitate communeta rej-
cerem. Si clarius ij de rebus admes cripsisses, quomodo S.
P. Q. esl. et Reipub. satisfacere vis quid de voluntate Dei
sperarem facilius hbi praescribere potuissem Quidquid
tamen ejus Majestas rescribet quam primum scies. Huma-
num est longius interdum animo ollo mado rum mo-
dis vedi prudentia vero et ingenij acumen sustinere et
viam vedire sagacem ingenij laudem omnes hi quibus
spectata est vita hac consuetudo tribuunt. Habili id con
junctionem cum principibus et cum alijs habendum pre-
standus, quam suis se finibus tenere, alienum non ap-
petere, cuique tribuere, lesis satisfacere. Gravitas

amplitudo

amplitudo Regiæ Vestræ familiæ ante postulat, hæ vero skirpi
liberi tam parvis salus hoc uno continetur, ut in concordia
portis ex hinc procellis aditum libi quæras. Sed quorsum prolixe:
dior non est meum libi de his consulere. Ultere tuipse huc Judi
cio. Nunc de Captivis. Iti quomodo sint liberandi arbitror te
intellexisse è Carolo filio et Jacobo Delagarde, in qua conditione
incolumes conservati sunt, libi pervenerunt existimo gra:
tissime scripsisse. Tractantur autem et habentur bene. Nihil minus
naturæ meæ est, quam in eos qui potestatem meam venerant
sævire, nisi qui sunt obcæcatitatem misericordiæ indigni
Suchi et Simonici et generis Mulahbus qui in arcium præ
sidiis fuerant, quam humanitatem declaraverim existimo
te ex ipsis intellexisse, quos incolumes ame omnes, nunc ultius
ignominiæ nota affectos, non dubito adte pervenisse. Nonsolum
ex Arabibus sed ex aliis diversis locis captos dimitti. Spero ad
magestatem Regiam de loco et tempore liberationis ejus
Ex parte Regia omnia Polonorum Litvan: et Livonum, qui
eidem Regiæ Mti et Reipub servaverunt, Status secularis
ac Spiritualis Mulierum ac puerorum, ex parte tua Caroli
filij, Jacobi Gardie et omnium qui erant sveconum ac Simoni
Livonum horum ea est causa ut non solum captivitate sed
perduellionis crimine obstricti sint. Ad tractationem igi
tur pacis ut abinitio Carolo filio declaravi, differendum
est. Si deinceps voles scribere, velim latine scribas, facilius
et melius ac tui sensa intelligam et libi plenius rescribam.
Qua lingua ad me scripsisti, eadem mihi exhibita. Interea dum
hæc inter nos agantur ego non cessabo, sed quidquid in rem
Serenissimi Regis et Reipub: futurum existimabo agam.
Hoc tibi clare significabo. Datum in Stoyisa circa Pelidum
13 April: 1602 Scribo adte ungelani humore te compellando
more latine linguæ consuetudine qua Imperatores etiam ac
Magistratus maximi ita compellabantur. Nec ego latine
ate aliter compellari cupio. Germanicus scribendi mos No:
bilibus Polonis et Senatoribus ac Magistratibus non con
venit Inferiorum hominum Ordini relinquas. Tuæ litteræ
adme perlatæ sunt 30 April. Ami currenti

Alia ejusdem litera.

Illma Dne Jam ante decreram literas meas quemadmodum
promiseram Accepto responso a S. R. M. Illa: de Inducijs et pa:
ce tecum tractanda easq Pecuniam miseram quas secrete ac
cepisse et adte misisse rescripsit adme Comes Mauricius.
Cum mihi reddita sunt hæ litteræ quibus prioribus meis lite:
ris respondes. Itaq non habeo quid hinc literis tecum age,
cum plene et dilucide cum de Inducijs quam scendis tum de qua
constituenda tractandum sententiam et formam exposuis li
teris quas iam perlatas esse arbitror, perspexisti nam quod
scribis, ut demonstretur a me locus, in quem conveniant
Comissarij non video in tractandis Judicijs, hinc eorum ma:
gnum usum fore, si id tamen vel ad honorem putas pertine
re vel ad evitandam bonorum invidiam, mittas licet aliquos,

qui Pecuniam

qui Reveliam de adventu suo certiorem faciant. Licebit ut
obsidibus et fide publica datis et acceptis, ad pontem inter Vej
stenium et Reveliam conveniant. Modo tu mihi literis tuis
de Conditionibus Inducierum diserte respondeas et ego quo
scripsi modo animos Reipub. Nostræ Ordinum gratiosè
âte læsos, lenias. Scripseram eam ante ad te, ut quod es-
set a me scribendum, latine scriberes. Scripsisti Svecica
imagera, interpretatione latina sine Allegographo adjun-
cta. Quasi difficile mihi foret ad te Colonica, ac Colom-
slavi cum sint Slavicis Characteribus scribere. et interpre-
tationem simul addere quod grivat. Vis idem agere cum
mi labor hic et superfluus. In seriis rebus, serio est agendo
et necesse est ut ea quæ promittis lingera communi Cla-
sthanorum scribantur et ab utroq; subscribantur propter
certitudinem et firmitatem rerum quæ constituentur. Quod
ad deliberationem de Liberatione Capitaneorum attinet
ea fieri debet ut et Carolus filius tibi denunciare debuit, et
tu postscripsisti et ego tibi rescripsi. Commodius vero id post
partas et constitutas inducias agetur. Datum ex Castris ad Moj
sam 28 Julij Ao 1662.

Schedula.

Ad tuas tibi literis huic exemplum sine subscriptione
quas ad me ante dedisse te dicis. Ego quidem eas non accepi eram
quibus et te mihil in Regem commississe agis, meq; quod sen-
serim Regno illum illum ate exutum, contumeliose repre
hendis et me cum aliis bellum Svecicum Regi persvasisse con-
flatum affirmas. Scribam post Sententia commodi. Illum
cum de pace agatur, seiunge ego causam meam a publica.
parcam sanguini innocentium hominum. Tibi quod Induciis
ego quo scripsisti modo factis hoc idem vis. Non fundatur San-
guis propter me vel in summo ullius populorum odio. Possumus
nos dud tantum more et instituto militari, si non defendi:
tis literis inter nos desinere. Ostendis mihi ad me exemplum tabularum
literarum, quas ad me iam dudum scripseris, quæ ad me non
pervenerunt. Primi ignavos et tardos habes tabellarios. Illæ
ad te delatæ sunt in castra ad Riga m quas ad te e Castris ad Re-
venhausium 29 Septemq; dederam. Tuum vero responsum
ad me perlatum est 8. Julij Potuit statim cum eo redire, quem
as attulerat hybrione quem tu contra Jus Gentium detinuisti
meq; adhuc apparet. Quod me ego minime sis huic dicti coram mihi
stringere non est quod tibi respondeam. Nemo est qui mihi
quidquam probri objicere possit nisi qui sit ipse totus mendax
et mendax. Terrarum Orbis deme deq; rebus meis gestis Judicium
hominum omnes et hahi meæ partes in hominum luce clarissima per
acta ita ingratum facile Orationem hanc repellent. Itaque
mihil vitio vertis in literis denunciationis armorum tibi fac-
psi teq; ad Judicium Dei et cum Exercitu Regio decernere pro-
vocaveram. Quid refugis? Tollo me agi scribere et impudenter
ter quod Regi huic Fratriq; filio Regnum eripuisti et sere:
mus. Ex hoc quantum ut tu ipse ex iisdem literis agnoscis
et tu spolio Regnumq; ejus possides. Caetendis in literis ad

quam scripsi

psum Serenissimum Regem ejus rei causam An non est hoc
fateri quam iustum verò judicent prudentes. Culpam sum-
mam in nos nostrates q vestros Regi ut scribis innocenti pos-
sessionem Regni adimis tutorem filij Regis viventis Rege
agis, illum hbi mittamus Qua ne fere instantem adimi-
micum et emulum te cum Orbem terrarum existimas
qui haec gestia sint non animadvertat? O virginalem pu-
dorem et modestiam cogi alteri impudentiam objicat.
Haec etsi vel luce meridiana clariora sint tamen vel dex
tra mea senili probabo. Quaeso utrum velis de loco et
tempore constituamus et genere armorum in templo vero
literarum ad illius Majestatem ate ad me transmisso qua
verborum contumelia et qua fastus si recte judicas non so-
lum Regia Majestate sed vel se ipso indigna. Illud vero im-
pudentissime mentiris, harum perturbationum me causam
exhibuisse Quid ad me spectat? Polonus Senator sum, Polo-
nica cura, Vestra neq cognita habeo neq ulla ex parte athgi
Polonia Regi Suecone seco litem de Ordinibus ele-
cto fidem debeo, nec illa mihi. In ultima ego hum Vala-
chia adversus alterum hostem Reipub: D.D. propitio
Iniuriarum ultore prospere rem gerebam, cum tu enemi
nima quidem Iniuria a Regnis provocatus, in ejus possessio
nem cum exercitu devenisse cum mihi ate hostili exper-
tari, irruisti. Cum etiam eadem literas ad me Generalis
Sekresinius adtulisset quibus vel ipse mihi privatum cum
Studium deferebas. Italy concubias totam licet Ingenij hui-
tellurentium, Versi in omnes partes animum hiem. Quin-
quam ate iniustissimi hujus belli, nunquam a te citer pro-
pusi sanguinis causam et ongarem removebis. Quod sum-
mum quod cunctum Ordines Regni habuerant, id Ve-
stra Regia Familia detulerunt ornaount primo affi-
nitate, deinde sceptris Regni. Hactine est iniuria? Hoc
cur insopinata arma inferres. Considera facta hua eto-
Emendationem seriam suscipe et etiam alia etiam vide quid
facturus sis quidq ut facias conveniat. Ego quidquid ad ho-
norem meum pertinet nihil unquam desiderari patiar.

Literæ Caroli ad Samoscium.

Postea quam iam literæ Vestræ essent conscriptæ has accepi-
mus, quibus inclusa erat Schedula qua respondes ad exemplar
literarum nostrarum superiori anno ex Cassini ad pdecum
Senatum hbi transmissarum et inter cætera duellum nobis
offers. Scires autem si nobis et genere et dignitate par esset
hoc hbi nullo modo denegandum iri. Ego vero nullis vellemus
uti armis quam solo Calculo, quo certa ea quæque vincenda
et degenerem daremus, utrilibus diei iccirco nobis semper me
mor esset. Consultius est ut te retineas intra limites vocis
honestas hæc etiam scribas sis, arma deponas, calamum recipias
Mecum cum his æqualibus manus conseras. Et profecto quidem
te probibere debuisset quo minus nobis Regio sanguine pro
gnatis duellum offerres qui nec genere nec conditione te

cum com

cum comparandi sumus.

Litera Zamosij ad Carolum.

Accepi has literas Carole Sudermane plenas humoris verum ego amares. Confers conflati belli, ac effusi Christiani Sanguinis causam inverecundissimum Regem meum et tuum. Miror id de eo a te scribi quod Deo quod terrarum Orbi notissimum est et pugnantia te affirmare cum ijs quæ antea ad me scripseras Memini sibi ego Maiestatem culpa hac liberans et in alios eam referens. Et bonitatis ejus et pace justa et honesta non sum alienus, cum tractandarum conducia rerum causa miseris tuos commissarios, tum ego eham mittam ad locum de quo antea scripsi. Dedere cum quibus scribas, non ego quid quam volo scribere neq enim illa alia de causa eas tractari vellem quam quod nollem me esse causam effusionis sanguinis Christiani si Commissarij tuas iustas conditiones et a rationibus S. P. ass. et Reipubl. Regni Poloi et ass. D. Reg accipiebant honestas adferent, poterunt coire Inducia. Sin minus res in fecta dimittent. Ad pacis transactionem quid respiciatur ex literis meis rampersuasisti. In captivis commutandis stare eo debes, quod antea perscripsisti. Ego eham stabo eo quod ad te perscripsi. Neq enim mutare soleo quod scripsi aut quod effatus sum. Jam videres hu quid de se sentiant. effatto exemplum literarum ut cognoscat, ctru: topraphum cum ipso Chirographo penes me esse. Non credebam ijs qui de te scribunt nunc iam credo. Quod latine non scripseris quid tendfacere, aut quod ignoras eam linguam aut quia negligis Utrumq non invideo tibi. Pacem ex castris ad Mex Majestatem se Augusti 1602.

Scheda

Studebam te hominem cerebrosum et intemperantij linguæ ac vitæ esse ingenij tamen aliquid vitæ esse putabam sed os tendisti illud esse quod dete hui vinhomi familiares sentiunt, totum effreni animi impetu ferri, non judicio regi. Scripsisti ad me Sedeam quam minari te dices mehbi offerre duellum. cum non habi comparem te genere et dignitate, cum tu Regio genere sis. Et si habi par esse me non aliis armis quam pugnis mecum decertaturum. Sudermani ea hac prudentia. Cum Regio superbius genere, non militarium hominum, sed baiulorum more certamen baculorum propo: nere Jerasi vero desint fustes in Polonia, et rabantes victores quis eos palis maioris quam baculus est amplitudinis effa: bij sufficiant eos præsertim qui se per duellione sedarunt. Et non habent prodidores per D. Gr abam in Polonia, ubi duel: mandi cauta querendi sunt. Jam vero quod scribis degenere ee, par sum omnibus Nobilibus, vel ex quibus Reges sunt creati, et ita honestissime natus aliquis Regum honestissime. Et tulos suum non appetivi nec oblatos accepi contentus Nobilitate Polona libertate. Tibi sordet Nobilitas Carolus 5 Augustissima me monia et summi animi Imperator cum aliquid affirmaret id fide Nobili viri affirmare se agebat. Inte hoc solum quod respiciam habeo, quod eadem familia cum Serenissimo Regi meo natus sis. Cetera huc ingenio tuo mo bus digna Dei faci. Deum me scribam esse et debere, ctrmassinere. Sum Cancellarius

quod amamus

quod munus non impedit Electores Imperij, qui illud gerunt quo minus ipsorum lucrum quam alij Electores et Duces aut saltem Duces teneant. Sum certe Cancellarius in Patria mea amplissimo Regno eo jure, ea dignitate qua ubivis vel maxima sunt. Fortasse Cancellarij Sudermanię memenerint quos majores et excellentiores Poloni nobiles vel privati habent. Nec vero Cancellarius solum sed et Generalis sum. Strenue gere pro Patria. Exercitui Duco supra 20 aliquot annos. Nomen meum notum est Ubi Ferrariam Actiones meas honestissimas, labores meos summos, pericula pro Repub: suscepta. Tuum nomen paucis notum fuit, et nisi alieni Regni Dominatum invasisset et quidem Patruus fratris filij vel fortasse putas me loco Tyrannem aliquem hbi cum Exercitu Obiectum vi. Ego sum ab re semli et magna ex parte exacta. Reipub: Nostrorum Regni Poloniæ, Majestatis D. Sit: Regis Cpi: Maxi: suo quidem et legitimo imperio regit firmam ac stabilem constituit et laudi et cultui suo dicavit. Habet illa multos Senatores magnificentia animi, usu belli ac prudentia præstantissimos. Pecuniam tuam ame hirbatam quod scripseris dico te mentiri, et quidquid contumeliosum aliud in me scripseris, aut dixeris prorsus te mentiri dico, dicamq; et scribam. Hæc contra meam consuetudinem honoris mei tuendi causa provocatus et necessitate ad te mihi imposita et quod hbi promissi semel ita ut eum ages mecum agas melius responsurum. Jam desino sat scit.

Litera Caroli ad Zamoscium.

Redditæ sunt Nobis Zamoyski litteræ tuæ ex Castris ad Flexoviam datæ 12 Augusti. Ipsi novi quibus adjuncta fuit Schedula. Ingens ubi impudens et periridiculus homo nos mendacij arguis, vanijq; convitijs exagitas. Verum ut hbi dictum Nos DEO volente ostensuros, quod etiam toti Mundo jam manifestum fecimus te mentitum fuisse. Nos autem vera locutos, conscientiæ nostræ justissimæ causæ et veritatem ipsam cum tuo tuorumq; excidio DEO adjuvante manifestam fore. Et non opportebat nos tuis impudentissimis contumeliosissimisq; litteris ultenius respondere. Attamen quia scribis te sanguinis humani effusionem minime cupere quod ubinam ex animo vere dicteres et re ipsa comprobares. Quam tamen tibem Tybeni coniunctus cum Igne vix eluet. Deo admonet nos conscientia nostra quæ semper abhorruit a profusione innocentis humani sanguinis ut hbi ad caput causæ respondeamus. Quare si animum pacis cupidum habeas atq; notum indueras pacisci velis ad comitia Mauriciana vicem nostram Revelia gerenti, cui id negotij dedimus significare poterit. Secum ultenius literas commutare mutuo nostri non est. Cæterum hbi tamen sententia nostra immotescet. Datæ pridie 2 Septembr. 1602.

Litera Zamoscij ad Carolum.

Accepi literas tuas Carole Sudermane denuo de Inducijs seri-

pctas qua

ptus qua licet si eis commissarijs huis convenire, cum eis commissarijs quos ad pacis cendum tecum ex authoritate S. D. N. Ducas delegi ad quam diem et quo in loco debeant convenire significent. Tuas literas non desidere, et nemeas quidem admittere. Sahi mihi est, quod terrarum Orbis maxime quoq; Reges Principes Imperatores ac Duces longe honestissimas soleant eas adme dare Tu quod eius militare et honoris praesentiat ignoras. Id tibi est discendum ut scias quomodo tu te gerere debeas cum ex iure mi Militaris honoris manum conserturn vocanti et qui locus ac ius sit depulsive negative inter viros Militares, sahij te iam ipsa historia et imprudentia refutat. Quid amplius verbis opus est Ex Castris ad aedem S. Petri 20 Octob. 1602.

Verum tractationum earum et fortus tandem fuit et cum Famosius Regno ante omnia sahisperi ablataq; restituei vellet Carolus autem eorum quae in potestate te haberet quid quam cedere se posse negare utrinq; intermitterentur. Non multo post etiam Nassovius Navi Revelia consecta solvit, quos terra alivot ex Comitibus suis cum literis ad Novercam alios q; diversos in Germaniam miserat. Gedani Praefecti a Joanne Piero Praefecto Pruteni tanquam limitaneo exemplo Patrui qui Kurosbachium tempore interregni periculosa consilia Polonae inferentem coercuerat detenti. Literae ad Regem missae quibus ne ipsi quidem Nassovio frater. Filia Magni Moschoviae Ducis relicta Fedora nuptias ambiebat ab aliquot primarijs Consiliarijs hominibus non nullis dicti ministris in Religione fortasis aliquid novandi causa per Livoniam primum inde alterius in Moschoviam deductus fuit. Et Comitatus eius Secretarius Damius Cosmus alius quaerendi causa ad Famosium excurrerat sive vera causa ea, sive qua quaerebantur cognoscendi. Humanissime a Famosio exceptus, habitusq; et cum Comeatu dimissus fuit. Verum amores ij mortem a Principe Daniel emptis fuere qui in Moschovia obijt cum autem viduus eo tempore Rex esset. Famosius vel ipsi Regi Matrimonium ad ipsum persuadere conabatur. Commoda maxima ostendebat tam dahi quam adiungendi Livoniae Regni Sveciae et vel ipso Magno Moschoviae Duce defuncto ipsius Moschoviae contra Turcam etiam Christianitahi cui Civitatem qua ex assistentia sperari posset. Posse se ex Palatino Moscoviae et de educatione prima quae Illaet de dote cognoscere effugiemq; ejus fortasis ipsum habere. Duo enim a stirpe ejusdem Moschoviae Ducum relicti erant. Demetrius filius unus in cujus locum. Pseudo Demetrius postea se subdidit sed et infirma valetudinis et mentis fere capitis, fratrisq; Fedora tum annorum 22 ad quam si fratri humani quid accidisset successio spectare videbatur. Verum Conjugium ad Constantiae Austriacae fata iam destinarunt. Eodem tempore quo in Livonia ista agebantur. In Polonia Bernardus Maciejovius Episcopus Cracoviens in Cardinalium Collegium a Summo Pontifice allectus fuit. Quod cum ad Famosium cognitum

vi set cum ad Nemaium Pontificium pro Archiepiscopo Gnesnense kam
kovio partes suas interponeret ob dignitatem ossaviensis
se fovere, vix non rectius tamen futurum existimare si eham Ar-
chiepiscopo honor hic commonicaretur qui et prima sententia ius
post Regem haberet et cum ex Casimiri lege sine consensu Se-
natus honor id accipi non posset, tanquam Princeps Senatus
minus invidia habiturus esset. In Padivilo enim tanquam
stirpis nomini attentus, quasi Reipub. Bathoneo eham
tanquam stemmate ac Regi fratris filio minus offensum
ut primo loco ante Archiepiscopum quod ex dignitate Sedis
Apostolicæ esset non evicturos. Verum hunc in locum cum
indicerimus aliorum eham huius temporis Episcoporum
mentionem facere non alienum fortasse erit. Aliquanto
igitur Georgio Padivilo Cardinali Episcopo Cracov. et Ste-
nonimo Petrazenio Vladislaviens. Religiosissimo Antistite
eodem fere et tempore mortui quemadmodum ostensum
est. In Episcopum Cracov. Bernardus Maciejovius Pe-
ankssimus Senator ex Episcopatu Luceoriensi succes.
Ut autem ab Archiepiscopatu initium fiat Karnkovius a-
tum in eo erat, sed non multo post Karnkovio mortuo ossa
iejovius in Archiepiscopatum ei successit, unaq; aulæ Epi
scopatu Cracoviensi Archiepiscopatum Gnesnens. obtinuit
A natura quidem ita comparatum est ut in eis memo na-
scatur. Itaq; in Karnkovio eham constantium Consiliorum
plenq; respirebant. humana tamen virtutibus si quis penset
magnus et amans Reipub. Senator fuit. Sed Maciejovio eham
evitis non multo post sublato. In Archiepiscopatu Joannes
Tarnovius ex Episcopatu Vladislaviense suffectus fuit unq;
in Archiepiscopatu fata eum ostenderunt. Deinde ex Epi
scopatu Vladislaviense Albertus Baranovius magni se
nator successit. Eq; hoc tempore Laurentius Gembicius non
minus et ipse institiæ magno Consulq; Vir quidam apud eum
dem in vice Cancellariatu temporibus Stephani Regis et pri
mo huius Secretarius postea maior Secretarius deinde Epi
scopus Culmensis fuisset postea in Episcopatu Vladislavi
ensi ad extremum in Archiepiscopatu eidem fere vestigiis
Baranovium subiecutus fuit. Nunc non minus omnium bo
ni quam benefico Regi, Sanctæ Sedi Apostolicæ Archiepi
scopatui præsse. In Episcopatu Cracov. Petro Ossiekovio
ex Episcopatu Vilnensi Georgius Padivil postea Cardi
nalis proximus fuit longe tamen intervallo proximus. Ex
Episcopatu enim Plocense mihi Regni a Stephano Rege
ad Episcopum Cracoviensem promotus quo tempus
Stephani Regis, quique aliquot annos præsentes in Episco
patu eo fuit Ossiekovius. Cumq; solida doctrina esset, fore
earumq; ac fabricarum literarum peritissimus ad sem eham
Italiam pervenit utinam his temporibus exemplo eo annis
superaret. Huic ut dictum Padivilus postea Ossiekovius
sunt Sybiciis successere eoq; nuper admodum mortuo Stan
islaus Szyszkovius ex Episcopatu Plocense successit. In Epi
scopatu Vladislaviensi Petrazevium quidam mihi Stephani

Regis

Regis Karnkovio successerat. Tarnovius inde Petrus Tylicius postea Matthias Petrokonscius subsecutus fuerat. Cujus Vice Cancellariatus cum in proximam secessionem Dobrae dictam inaudisset Prudentia, consilio, Vigilantia, non parvo usui Regi Sigismundo fuit. Petrokonscium Baranovius, Baranovium Gembicius, eorundem ad Archiepiscopatum translato, Paulus Volucius succesit. In Episcopatu Posnaniense post Koscielecium, quem Stephanus in Episcopatu eo reperererat Joannes Tarnovius ex Vice Cancellariatu. Tarnovio Laurentius Goslicius Augustanorum aetatis temporum Secretarius ex Episcopatu Premisliense successerat. Goslicio Andreas Opalinius de Bnin, qui nunc Episcopatui illi praeest. In Plocense Episcopatu post Myszkowium Nicolaus Demin Wolscius a Stephano Rege ex Vice Cancellariatu promotus fuerat. Cui postea Alberthus Baranovius ex Vice Cancellariatu et Episcopatu Premisliense Baranovio Seyskovius, huic Stanislaus Farlejus e Vice Cancellariatu et Episcopatu Culmense parvo intervallo suffectus fuit. In Episcopatu Varmiensi post Stanislaum Hosium et Martinum Cromerum Augustanorum adhuc temporum Episcopos. Hosium quidem Cardinalem et Concilii Tridentini Principem, utrosq; autem Clarissimos scriptores et Andreas Cardinalis Batthoreus secutus hunc Petrus Tylicius Tylicium Simon Ludovicius in Palatinatu Lovadiensi ex Secretariatu matore subsecutus omnibus sane et reipublicae nostrae partibus, quod Borussus non esset quos solos promereri habent, suaq; ea eo vidlari putabant. Sed ea virtute Senator amisit Regis gratiam vidlari id merentur summa non solum virtute apud omnes, sed gratia etiam et authoritate apud Borussos locum eum habeatur. Quod autem ad hujus temporis memoriam et exemplum maxime pertinet non praeter eundum. Cum Episcopus nullius prae alio esset qui jusjurandum quod in Senatum Borussicum a Senatoribus praestari solet ei prairet. David Konarscius Abbas Oliviensis Senatus Borussici nomine Juramentum ei dictavit abeoq; accepit In Episcopatum Culmensem Henrici Regis beneficio Petrus Kostka Vir doctissimus et utraq; vi bene gerendi et latina versatissimus sub adventum Stephani Regi obtinuerat et Petrus Tylicius postea successerat quem Laurentius Gembicki subsecutus. Hunc Matheus Konarscius Palatinatu Culmense Conjecturaq; Graudentinense relicta simulari virtute Senator. Post hunc Lucabasius loco Regenti in Cancellaria complures annos versatus multoq; eorum usu nunc praest. Ubi ingridiendum et Borussicae partibus. In Archiepiscopatum Leopolien[sem] Demetrium Solikovium a Stephano Rege promotum. Joannes Famosius Gregorianalis adhuc Stephani Regis Secretarius multis legationibus tam ad Summum Pontificem quam ad Caesarem, ing Aulta Turcica maxime pace ibi constituta post Elchanicidium clarus subsecutus. In Episcopatu Premisliense post Baranovium, qui Stephani Regis tempore Cancellariatu eo successerat Laurentius Goslicius succesit. Hunc secutus

subsecutus

subsecutus. Chelmensem Episcopatum post Comolinium Georgius Zamoyski Joannis Zamoscij Mitis Regni Ducis agnatus, aliquot adhuc ante mortem ejus annis obtinet. In Kijoviense. In Kijoviense Zamoscius non parva cum Episcopatus ejus cura augmentis sedet. In Camenecense post Volanium Andreas Prochnicius et legatione Regia Polonia provectus praefuit. In Magno Ducatu Lituania Georgium Radivilum Cardinalem, contentionemq eam Ordinum de Ecclesiarum, Regna nunc Wolmarensis Episcopus Livonensis praefuit Episcopatu Samogitia Georgius Otto Smeling. In Episcopatu Vendensi Stephanum Pogius studio Summo Pontifice consultato Andream Patricium subsecutus in vana temporum diversitate, quorundq fortuna adhuc usq tempus versatur quorum quidem non nulli strictis quando post haec tempora quae nunc persequamur intervenerint praecipuas tamen nostri temporis Episcoporum successiones uno loco commemorare rebus visum.

Verum Pelino facto praesidium Iverbolense mox excessit. Is autem in locum vix non 6 Septimanas Zamoscius subsistit. Commeatum enim ex Livonia ipsaq Moschovia petere necesse habebat. Quae enim communis omnium exercitum lues esse solet, penuria omnium rerum maxime autem pecuniarum laborabat praeditahus omnis tam stipendiarius quam existimamus dilapsus fere erat Eques vix retinendo perat, ni retineretur vix in trimestre reliquorum mensium stipendium praestabatur, eaq conditione si aliquid pecuniae supra mensura qui promitteretur stipendium. Cum illius nulla spes retinendi esset. Pergrantano militare in Livonia transferendo constitutum. Sed cum Marcus Sobiescius Palatin: Sublinensq diligentissime in eam rem incubuisset nullis conditionibus etiamsi stipendia solverentur, ad Livoniam Militiam perducipotuerant. Etsi autem ante etiam extribuis a Thesaurario pecuniae aliquae missae fuerant. Subinde tamen tempus etiam Parvina cum Exercitu a Rege venit, paulopost Matheum Niemojovium etiam alterum ex familiaribus Aulicis Rex misit qui postquam Vilna in Polomaniam se recepisset. Summo studio necessaria belli procurabat. Habita ab utroq nomine Regis oratio ad militem Iustqua ad constantiam eum hortabantur. Itaq etsi vix sine seditione aliqua, a quinquagenis tamen florenis ad trecentos Menstruos devenitum qui ut certo illis non promissi, ita negati etiam non fuerunt. Qui etiam qui in Livonia postea remanserunt praestiti. Non solum autem de militie agebatur, verum de successione etiam Zamoscij in locum sufficiendo praesidij constituendi. Zamoscius enim cum biennium fere inter summas difficultates Reipub: gessisset ut cum aliis rebus omnibus, tum vehementissime maxime exhaustus esset. Iam antea successionem a Rege petierat cui exemplo Tarnovij Sbiglecium sibi delegendis ad eum actum solum, seu provincie tantum non modo sed penitum Militare sed Provinciam etiam administrandam maximeq inter diversae nationis homines jus dicendum trade-

vehendi.

vel Achillem quidem Gadivilo Palatino Volhyniae, qui Imperio militari Sac. R. M. summa cum potestate praerat in succurrere vellet, praeferri posse sibi constabat. Sigvid tamen et obstitisset cum praesertim Regni Militia Bux Campestris magnis negotijs impeditus remanere in Livonia non posset. Ingens Comes Carolus Chodkevicius Praefectus Samogitiae eo a Famosio commendabatur et ipsi Regi maxime placebat. Hagc ad utrumq; Memorevius literas a Rege habebat. Illis Famosius suas addiderat. Sed cum Gadivius in Albam Russiam longius discessisset ad Chodkevium vela Memorevius profectus fuit. Ad Gadivium autem nihilominus Famosius literas dedit quibus se non affectatem suum pervellet summum ejus futurum Imperium semper ostenderet. De tormentis mittendis in praesidia distribuendo non minus cogitatum quod Exercitus in Livonia futurus esset, tormenta etiam apparatumq; bellicum adhuc futura. Sine Exercitu vellecham quocunq; loco futura essent in hostium potestatem venturum ejus igitur primam curam habendam ad Felinum potiora aliqua tormenta promissa. Missus q; Matthias Lesnovius cum peditatu qui ut potiri ejus rei posset operam daret. Kokenhausij Duncmunde etiam aliquem peditatum habendum Kokenhausij non magno praesidio opus esse aliquot dein qui portas observarent. Dunemundi vicinus hostilibus a Mantio expositis custodium necessarium esse. Idem Pemburgo qui commodissimus locus ad tormenta apparatumq; bellicum deponendum esset sub Felino obsidionem Comeatus difficulter haeretur cujus causa in Estoniam mittendi necesse fuit Castellanus Leopol. cum parte Copiarum missus Pemburgum intercepterat. Peditum Livoniam et Estoniam ad ipsa media Novembrensia aliquot hostes pulerat vellitationes facerent. Peditum Famosius expectabat, qui quidem iam venire dicebatur sed vase de vente. In summa peditatus inopia Hagevius et Lucas Woyna singulas turmas ad Exercitum ducebant cum Hagevij cohorte de peconibus quibusdam Pigenses pedites rixa aliquid contraxerant. Woynana Cohors nihil commune cum illis habuerat, sed ad Novomollam processerat. Ibi Hagevium cum cohorte expectabat. Hagevius apud Castellanum Perpatensem Rixa inter eos est agro dirupus cum puero in ulnere interficitur. Tota etenim Civitas Duce seu Consule vel fratre vel filio cum tormentis aliisq; in eo tormento bellico effusa utramq; cohortem opprimit. Lucas Woyna pericu lose vulneratus a vigiliis et aliquot annis vix tantum claudi dum tenere acceptum. In summo dolore temporis causa facinus dissimulatum. Interim cum peditatus ad Exercitum venisset. Album lapidem oppugnare visum, quod quamvis difficultimum oppugnatu videretur, si tamen praesidium illud abstulisset, vellingve retur, quocunq; aliae arces ulterius captae fuissent. Coactabatur dem Exercitum convertere sed bellicosum exemplum quam minime securum esset. Album lapidem adorgo vellingueretur docuit. Ad portum Navoyscia gravius sub Exercitu pervulsa fuerat turma Kozacka in Excubijs relicta Volanius absente Praefecto sine consensu Ducis cum aliquot turmalibus abeadicesserat per id tempus pecuniae causa ad Exercitum quem per turmalem aliquem pertere potuisset. Non magnam tamen inde voluptatem hostis

capit

capit. Copiosius enim cum turma Przyłęscij, quam per Valetudinem Przyłęscij Praefecti Rex ei mandaverat succurens ei, quidquid damni accepium fuerat, egregie resarcivit. hostem perculit, portem locumq; in quo non parum posthmerat recuperavit, hostem eiecit. In hinc mox non contemnendum factum, via per paludes difficillima quidem versus arcem tamen reperta per quam pedestatus tormenta q; duc-rentur. Tormenta insolido loco constituit vineq; ducenti saltem a manibus arceq; passibus, sine allo graviore incommodo acta constituteq; Eo subsequente nocte tormenta etiam promota, quamvis non satis magnam eorum copiam pro magnitudine oppugnationis habere se putabat famosissimus. Dq; eham incommodi accesserat quod id tormentum, quod Vultur virgo nuncupabatur cuius globus quemadmodum alios ita praesidij eham eius muros totos penetrabat, rupta pervid tempus fuerat, non tam pulveris vitio quam sine occulta, sive tormentarij cuius fides non nihil erat in respecta, arte cura vinearem et oppugnationis perabsentiam Seniorij. Paulo Piasko vic demandata Egregie in ea versatus pedestatus eham summa fuit alacritas Stephanus quidam Strijanus et Ukranget ctri praerant. Pedestatus irruptionem petebat. Famosissimus tempus ejus idoneum expectandum respondebatur. Difficillime sane praesidium oppugnatu erat, copijs etiam atq; omnis generis apparatu instructissimum fuisse cognoverat, pluvia preterea continua impediebant. Interim pedestatus ad 3000 viter advenere. Cum re ipsa a tergo arcem eam relinquere minime tutum fore deprehendisset, de oppugnanda ea cogitare capit praesidiarij vel ob Commeatus parsimoniam vel quod oppugnationem tentare non ausuros nostros falso existimarent, ultro copias minuerant. Commeatus eham nonnulis paraverant venerant ad eos 200 milites eos dimiserant centenis aliquot retenti, postea aliquoties subsidia et Commeatum importare tentaverant. Sed frustra re enim adversa aliquoties interceptis fusiq; a qua parte propugnacula duo munitissima vallumq; terrae aliquantum solidae sed difficillima oppugnatu. Captivi ab altera parte omnes firmos muros esse asserebant, sed paludes continuas ad ipsa usq; moenia. Cum tamen Pedestatus interim aliquis superveniisset eo conversus, tormenta magno labore per paludem inter continuas fere pluvias traducta subq; ipsis moenibus constituta, in loco quidem palustri sed quo alius haberi non poterat. Vix enim integra septimana in vineis tormentis q; ducendis aggeribus pontibusq; ad ea jaciendis consumpta fuit. Die Jovis muri ex ea parte degravati cecidit et conscensus et in ea praesidium eo statu non difficulter capi posse judicaret simul in hujusmodi arcis occupandae spe ut nihil mora interponendum gratus simulq; hominibus Regijs quorum jam per rationem habebat parcendum, literas ad Praetos praesidij mittit, quibus periculum praesens, eis indicat salutem in dedi tionem faciant offert omnem deinq; aliam tractationis spem praedixit. Describunt mox ubi unius tantum horae spacio qua

dela Diuara

deliberare possent a tormentis oppugnationeq cessetur, neturt.
Zamoscius quam minimum temporis exemi, inq̃ aliquid con-
cedendum eis putans in munitionibus se esse dissimulat. Lesnio
vid ut tanquam capitaneus rescribat mandat Ducem ipsum
non in munitionibus sed in castris esse. Priusquam litera eorum
ad illum mitterentur tempus hora exiturum, noctem in propin-
quo esse Literas quidem ad eum missurum ut ab oppugnatio-
ne interim abstineat, cum mandatum ejus rei nullum haberet
integrum sibi non esse, incertum quid interim fieri posset
suadere utquid agendum ubi mox statuerent. Interim Zamo-
scius tormenta continuo displodi, peditatui tanquam ad irruptio-
nem mox ituro clamorem in munitionibus tollere signa manibus
tenere mandat. Mittunt hostes denuo petunt ut vel dimidiam
horae spatium illis tribueretur. Respondetur nullo modo id fie-
ri posse et ita peditem vix retineri ab Cracovia etiam et Iglovia
et Cosacos confluere vereri ut continueri queant, quid consilij
caperent mox statuerent. Efflagitant inde pethum ut ad condito-
nes tractandas duos ex Arce mittere possent obsidesq eorum loco
illi mitterentur. Respondetur ut tres mittant opus esse Orange-
lum Praefectum Arae Alphonsum Stiganum qui primus ibi
capitaneus esset et praeter illos terthium aliquem certa esset
qui nomine Ducis eis promitteretur incolumis tabidibus servi-
turum illis ibi progressi inde ex Arce fuerunt, Orangel Alphon-
sus et ij alij. Cumq iam nox esset ut peditatus in officio secon-
tineret mandatum secretario duobusq familiaribus auriculo-
rum de mandata egregie in ea oppugnatione Jacobus Lotaru
segesserat neq solum praefecti animum sed gregarij etiam militis
officio functus Impiger venit ad arcem Cracovij. Wolvinij
strenuis opera fuerat. In subsequentibus Hartinscij et Lesno
vij Omnes etiam alij fortiter se gesserant quemadmodum in eo lo-
co fieri solet. Complures in eo recto honoris occubuerant, non
pauci vulnerati. Praefecheram anis quemadmodum Decius esset
Loloci Zamoscius commiserat si in Colonia ei provideretur
ea cessurum. Privilegium interim petit. Inter mortuos Lolati
anus impimis virens inducendis tormentis. Ad secundas Domato-
mius Ostrembovius senex graviter vulneratus. Stodorovicius Sar-
kovius, Szelamicius itidem senex. In altera vires expeditatum est
am non nulli occubuerent vulnerati ultra 300 Ita ne effectus id
obremotionem tormentorum quae ob paludes sic erectas a ipsa
manua sistenda fuerunt. Non dubitabat Zamoscius si recen-
tem peditatum habere potuisset. Non solum Livonia sed etiam Sto
mia ejci hostem posse Corenim Estonia eam arcem se exs Estona
re caput, Livoniam ventrem Narvam sub quam si recens Exer-
citus veniret, vix obsidionem sustentaturam simulq Livoniam
etiam tracturam Albo lapide capto quasi agmen hostibus erupti
xeratus dilapsus inimico a Cosacis Zaporovienses facile. Peri
tus a Zamoscius ne literarij graves essent literas mox ad Dece
dit, quibus ut sine mora edicta ad eos mitti juberet, si nego
gerebat. Imperium militare ubi stipendia non mox solvun-
tur parum valere iam ab aliquo tempore stipendium non
soluta potestatem praeterea militarem et consuetudine et exem

pelli non pos

Rigi non parum imminutam permisit. Divino incommodo Reipub.
ad Heri ut contra eos qui disciplinam Imperium mutare aulico
ritu temq; Magistratus tueantur contes semper Patronos
suos reperiant qui incommodo Reipub. ut egre magistratibus
faciant suum inde commodum et voluptatem ceperent. Boduo
post ut cunq; potuit praesidia Famoscius constituit. Iacobi
pohsimum Potocij suasu aliquot Praefecti remanserunt. Firman:
isset quoq; ipse Potocius, nisi repulsae Albi lapidis Praefectura
ac ex ea secaturae non postremae ignominia mehu ac suspicio du:
bium eum et anticipitem habuisset. Soteris Regij hortandum ami:
mandumq; ut rediret vel ex Polonia ad capitaneatum reverteretur
Famosius suasor erat. Nondum tum Capitaneum Samogitia
viderat, ut an in hyemem anni ulterius Imperium susceptu:
rus esset. Potocij etiam praesentiam imprimis ibi exhilem fulti:
rum esse dicebat. Virum esse totum militarem et Mar:
tium. Consultum opera et industria illius sub Albo lapide se
cum Famosius indicabat.
usum ut alteram partem militia egregie calleret si vissi
ciens. Equitatus esse posset sperare se ea hyeme ex Livonia
et Estonia Inimicum hostem submoveri posse excursiones
ejus prohibendo Rigam infestando. Unde Pevelia etiam
gravis futurus esset, et ita via Finlandiam gradus patefieri
non displicebat negotio posset. Cui rei nisi tempestive prospicere
tur verendum ne Carolus interim copijs et praesidijs ma:
joribus auctus audaciam et potentiam suam confirmaret au:
geretq; Sloschi etiam et Dani consilia ne praeveniendos no
putarent operam igitur dandam ut quicunq; militet eo in
loco retineri posset ijsdemq; stipendia indicerentur in
Polonia etiam scriberentur huc expedirentur quanto cius
sine exercitu enim verere se omnino ne omnia in quibus tot
labori sumptus et periculi insumptum fuerat acquirendis
impotestatemq; Regni subigendis exmanibus verterum di lu:
berentur. Cum Albo lapide provido praesidijsq; illis quae ratio
illa tempore et militum numen postulabat munito, ad
exercitum Famosius rediret Legati a praesidio Sejjense
eum conveniunt, qui de honorem praesidij illius facerent
Multi eo Famosius suis iniquam ex Praefecti Livonici
virum gravem sedatum et militarem ubi penes eum cura
loci Praefecturamq; illius Rex relinqueret petit. Sejjensio in redi:
to et praesidijs confirmato tam in spem in situ Derpati occupan:
di Famosius veniebat ob ipsum duntaxat eruditum ex aliis pra:
sidijs deditis conceptum metum. Verum exercitum nulla ratio:
ne penitus reducere ea poterat, qui ut pote in summa rerum
difficultate inopia et incommodis versaretur. Maxime ve
to duorum fluminum fossa et fraxinetus metuebat Cesen
burgum pro resistendo petit. Peditatus tam Vicesmarius,
quam stipendiarius nullis minis, nullis interdictis quin imo
nullis etiam penis atq; supplicijs quo minus diffugeret re:
tineri in Castris poterat. Proinde tamen arcet Famosius
quem admodum poterat confirmabat et eas quae ratione pro:
videbat rea- etiam pecuniam quae allata et erat in promi
ptu usus ubique erogata. Interim Carolus Stodkevicius Capita

ad annum

reus Samogitiæ magni et forti animi, Senator adventu
ram Provinciæ æqua eundum erat in Poloniam Samosciæ promp
pto et alacri animo suscipit. et milite quidem imparato erat
plus ultra, 900 Equites fratremq; Alexandrum qui post Da
lhinatus Trocensis mortuus, secum non habebat. In Al.
bo lapide Gostavius cum sua turma minimum remanebat,
Felini Dombrara vicebrenuus Lagij Lucinicius, sed cũ
turma militum valde attrita et exhausta quod alia tur.
ma Letoniæ facturum esset nondum sahi Samosco
constabat. Cum ipsum Stadkrevicium tum re Provin:
æ diligentissime Regi commendabat omnem operam dan:
dam et Exercitu retinendo stipendiaq; eum necessaria
quam citissime procurarentur quem admodum et supple:
menta reliqua bellica Litvanos quoq; Tartaros non
multum operam cogitarentur advocari præstari pos:
se. Editalis etiam et ei vehementer displiceret in Albo
lapide tamen 600 se reliquisse. Felini 600 per alias arces
aliq; præsidia pro ratione municionum copiaq; militum
distribuendum reliquum esse. Modo ea quæ residua essent
constanter permanere vellent sperare se ea hyeme hostem
esse vona pelli posse aliquot munitionum muros et mœ
nia tantum adhuc eum aspicere, terram vero ferè omnem in
Regia potestate iam esse si per hyemem frequentibus excur:
sionibus infestetur sine dubio gravissimum id hosti futurum
Præsertim Samogitia de Narva occupanda cogitare sine
dubio, modo copiarum tantum ei suppetat utrique eum Regi:
pulo operam navaturum. Tantam virtutem crescentem hu:
jusmodi præsertim senatoris omni studio alendam esse Coet
eumq; pecunia sub Albolapide adhuc adesse missum esset ad
29000 ad priora debita in militem erogasse a Thesauro etiam
30000 nunc missa ea quoq; omnia erogata de pecunia suppleo
mentiq; etiam alia ejusdem cogitandum. Ad eam autem omnium
ostensibum est regesta sub festa Natalitia Samosciæ in Po
loniam rediit Provinciæ Joannis Carolo Stadkrevitio
Præfecto Samogitiæ tradita, qui et feliciter ad hoc usq;
tempus eum administravit et præclari aliquot victoriæ
Imperium illustravit.

Et hic est finis historiæ rerum Poloniarum
Heydensteinianæ cæterum quia habetur et in
ea et in vita præcipue Samoscij ab eodem con
scripta. Illenho temporis Interregni post
Stephanum Bathoreum adjecere hoc
etiam ex opusculo Impressio eaq; de re
consulto edita Amantissim.

De Polonica Electione

In Comitijs Varsavien sibus Ani 1587 et quæ secuta sunt usq; ad Coronationem Sigismundi III et captũ Maximilianum.

In Polonia rebus humanis exempto Stephano Rege præcipuos Regni Ordines Varsaviam Archiepiscopu Gnesnens Stanislaus Karnkovski Regni Primas convocavit. Ubi de loco tempore et modo electionis novi Regis, pace ac tranquillitate publica Interregni tempore conservanda constituerentur. Ubi inter cæteros articulos hi quoq; fuerunt, postea minime aprobatos qui eos condiderunt servabit: de Procerum qui aderant consilio sancitj sunt. Ut Rex Regnus non nisi de unanimi omnium Ordinum Consensu et concordijs suffragijs electus et comprobatus publice renunciaretur ac eum qui pactiones alere vel dona et munera novi Regis elizendi causa accepisse vel alias practicas exercuisse deprehendetur pro hoste Patriæ habendum esse. Promittunt etiam servaturos nera exorbitantia ut nominant tam privata quam publica, etiam Civitatum sublaturos esse antequam ad electionem proceressum fuerit Remota ex Thesaurijs Regijs Sigismundi Aug: et Stephani et alia Reipub bona per externos occupata Regni Thesaurario restituj curent. Archi Cancellario Imperium summum Ducis Lyerahem abrogant. At Herburto cuidam officium illud in finibus Regni, in Volhinia Podolia et vicinis Russia excubandi cum 3000 Equitum commendant Regni inter cæteros articulos in Coronatione proponendum esse, Ut decretum de proscriptione Christophori Zborovij abeat eumq; in integrum restituat Hac ex Stanislao Comitis a Sorka et Zborowrorum fratrum ac cæterorum ineo conventu ma ventum voluntate absente tum Cancellario et alijs constituerunt. Electionis vero Comitia Varsaviam ad diem 30 Augusti in campum seu iuxta veteres eo indictu. Ad qua multi procerum armati et præsidijs Equitum ac Peditum non-nullorum aucti munitj accesserunt. Inter quos Joannes Zamoscius Archi Cancellarius prope Lotum seu septum Conventibus Procerum in Campo est visitatum dimidio a Varsavia miliari destinatum castra metatus est. Huic Capitales cum Zborowrorum familia ob Samuelem Zborowium capitis supplicio in fatu Stephani Regi affectum inimicitiæ interedebant. Quibus dirimendis

et disputatis

et disputationibus de Articulis in proxima superiori convocatione Varsaviensi sanctis quorum aliqui in praeiudicium suae status maiestatis et ei contrarii improbabant et Livanorum Legati et Insula a Polono sendus se gnotis ad communes cum Polonis deliberationes aggregandis et gravaminibus Provinciarum ac Civitatum cognoscendis aliquot hebdomadarum tractationes iam ante exitu consumpta. Abiegnam ad Plechonem venitam Livani se non ad bellum sed ad liberam professam Novi Regis Plechonem profectos ostendebant. Sed quo nisi arma prius de posita et controversia sedata et gravamina illorum sublata Jura et libertates sue redintegrata essent. in Senatum Polonorum venire recusabant. Quasi idem Livonia gubernaculorum sibi debitam cancellariam et alia multa per Polonos sibi ereptam Regem Stephanum ipsi non consentientibus electum et coronatum esse sicut et proxima superior Conventio ipsis conscijs instituta fuisset &c. Borussi multis nobilibus ac bene merentibus bona sua erepti vanas exactiones et Thelonea in agris et terris multis dignitates et officia pretenti undecim conferentes termin. Causas notabiles extra Borussiam in Regem Comitijs adhibito Borussorum consilio saepe decidi sicut Borussia in dubium vocari. Monetam non probam cudi Colleto Varmiensi hus Plechonis liberum adimi. a Rege Dantico Civitatis Dantisana Naves ob Regnum Polonia prohibi debita detinen et alia quae ipsi sunt Gigenses Relationem Augustana confessionis, contrariis contra expressam cautionem sibi a Rege Stephano datam a Jesuitis labefactatam retibus et solum retinere conservari Privilegia Regnum sublati ambiguis clausulis quae in contrariam sententiam ab eo quam ipsi ex verbis colligerent aliis detorquerent. promptis et perjucundis verbis interpretationem confirmari. Castellum de Dunaburgum excitatum moveri &c. alia Civitates et Provinciae alia flagitabant. Tandem vero hae Provinciarum et Civitatum querelae omnes in suspenso relicta et proclamata Augustae pace publica apud Exterorum Legatum Legati auditi sunt.

Coeperunt comparitores Regni primum ex familia Austriaca Ferdinandus Mathias et Maximilianus Rudolphi Imperatoris Hispaniarum Regis Electorum Imperii omnium Legati Polonis commendabant et partibus suis addictum in Maximo Polonia Stanislaum Comitem Gorganum et totam Thorunorum familiam cum magna Provinciae illius Nobilitate habebant. Sigismundo autem Joannis 3ij Suecorum Regis et Catharinae Jagiellonicae filio Sigismundi primi Regis Poloniae Sigismundi secundi Sororis filio addictissima Polonia Regina Uxor Batthorei et eius ipsius Sigismundi assertor fuit qua magno studio proceres ut eum Regem crearent sollicitabat cum eximia familiae Jagellonicae et Regni Poloniae Poloniam merita praecipue suffragabantur et favorem apud multos conciliabant, ut prae caeteris competitor Regnum illi turbulentum esse videretur. Tertius competitor erat Theodorus magnus Moschoviae Dux qui Livoniam sam ditionem suam a finibus Livoniae ad mare Caspium pertingentem adjunctarum se Regno Poloniae, si Rex eligeretur promit

retur promittebat. Hanc conditionem Stephani nobilissimum et alij eu
pide amplectendam censebant. Evangelium senio esse Moschum hac
offerre eius sibi persuadere alij coronam poterant. Quarto loco
habebantur qui Piastum seu ex corpore Regni aliquem omnibus ex
terni præferendum censebant. Quorum ipsorum sententiam multi
non postremæ authoritatis Senatores probabant. Imprimis enim
Regno expedire visum est. Regem qui linguam, mores, iura Regni
cognita et perspecta haberet, et consilium gubernandi domi sur
sum ac modum continuare possit designari. Disputabant exter
nos appetere Regnum, non ut Regni seu sua commoda et pro
tentam augeant et suos ex Regni proventibus ditent. Non ha
tum esse cum externis externas quoq; vires ac Exercitus in Regnu
attrahere. Molestissimum vero et intollerabile quod in conferen
dis officijs dignitatibus et honoribus externi indigenis præfe
rentur. Exemplo esse Stephanum Regem defunctum cuius po
tentia ita iam excrevisset ut cum Hungaris suis Universo Re
gno terrori esset. Has et similes rationes multas magis cum
applausu multi exigebant et intestina Procerum æmula
tione aut dividua qua alibi alibi præferri ex æquo me la
tum erant sublata. Indigenam aliquem ad hoc fastigium di
gnitatis evehi maxime optabant. Turcæ etiam Imperatori
nomine Veterum Bassa. Procures Polonos hortatus fuerat ut
Amicitiam continuationemq; Portæ Excellentissimæ hactenus
ab his humi in electione Regis sum alijs Regnis præstari solitam
deinceps etiam haberentur et libertima sua electione unum
ex fratribus Stephani filijs vel Woiewodam Transylvaniæ in
Regem designarent. Sed legati Pontificis Romani Casanis Re
dolphi Stanislaus Caulonius Episcopus Olomucensis Carolus
Dux Munsterbergensis Regis Hispaniæ Philippus de S. Cle
mente Archiducum Austriæ, Equos Joannes Thorovius ho
norij causa ad Curiam deducebat, pro Casani fratribus inter
cedentes et Moschi in suum Principem Theodorum promouentes
Item Sigismundi Transylvaniæ Principis Wolfangus Boza
densis Borussiæ Ducis Legatus a Bellum die 29 Augusti publi
ce auditi sunt. Postridie Joannis Sbij Socinorum et Gothorum Re
gij Oratores Princeps Sparre Regni Pro Cancellarius et Comes
Turcius pro Sigismundo Sueciæ Principe adversus Moschum
peroraverunt. Ab his universum in audiendis Legatis ordinem
imbo cunctatis venire recusabant priusquam protestationem
de Regis sui præeminentia in sedendum venissent quam ob
tinuit Castrensis Varsaviæ postea authoritate publica confir
marunt. Post hos Electorum Imperij Germaniæ qui Austriacæ
familiæ exqua ipsi tot seculis sunt Imperatores Romanos præ
stant rationem pro cæteris habere petebant. Tandem Furlan
di Curlandiæ Ducis Nuncij in generali conventu deliberationi
bus publicis primum destinato, legationes suas exposuerunt. Se
cesserunt autem inde octiduo ante, ob cognationem Verborum
Archiepiscopo et Palatino Masoviæ a Posnaniensi, et alijs
affinitas et peculiarem Conventum Ofino in loco (quem princi
pio nominabant) Senatores aliquot. Quibus se Cancellarius

Regni Liber

Regni Albertus Baranovius et Palatinus Cracoq. et Andreas Sen-
ceynius Masoviensis Stanislaus Korzcius Plocensis Georgius
Felinski Leopoliensis Constantinus Dux Ostrogae Mareschal-
cus Regni Andreas Opalinius, Thesaurarius Joannes Dolscius
Archi Cancellarius Joannes Zamoyski adiunxerant. Extrani
totas iam sex septimanas transeuntes a Castra
et Senatum abunde se iunctum habebant Qui cum Archi
Cancellario et Mareschalco Regni conveniebant. Quae-
ris ordine suffragijs partim Plastum partim eiere Sig-
mundum Sveca Regis filium Regno ultissimum fore Judi-
cabant quod priori familia Regum Jagellonica optime de
Regno merita propinquissimo sanguine iunctus et indoles in eo
praclarissima et lingua Polona peritus esset et non modo Ducis
Regni amicitia et fadere Poloniam munitaru verum etiam non
pacas et graves Controversias quas Serenissimo Sveca Regi cum
Regno Polonia intercederent sublaturus esset et nullus potem-
is Deorum irritari vel offendi electione ejus posse videretur.
Hanc nominationem et Judicium de singulis competitoribus
seum ceteris apud Gorzanum et Thorovios congregatis significant
eorumq. declarationem flagitant. Quam cum aliquot dies dilu-
bissent tandem dari non posse nisi in Communem Senatum ceteri
venirent responderunt Archiepiscopus autem Candidatos et
Plastum Mosthegm Austriacum et Svecum qui Ordinario consi-
su proponunt. addens tamen nolle se cum Gervngno ex Comitijs
Bonum redire suscitanti autem Gorzano. Etn non Svecum esti
pro Germano haberet. Respondit Rome ex Polono sanguine
orhum sibi videri. Tandem 9 Augusti Archiepiscopus Gnesnensis
et ceteri Episcopi (excepto Kyoviensi) et Palatinus qui maxime
Maximilianum aversabantur relictis Gorzano et Palatinis
nis malterum conventum ubi Cancellarius Strahi Mareschal-
cus et alij Senatores praecipui Svecum designarant Regem tran-
seunt. Gorzanus Thorovianis et illis adhaerentes in suo Senato
contra testata ad Maximilianum electionem procedunt et Decre-
tum Regis Stephani de Christophori Thorovij praescriptionis abro-
gant contragram abrogandam, qui Svecum elegerant scri-
pto protestantur. Extrani etiam plerique Maximilianum Regem
prorsus recusantes Mosthum nominarunt. Postridie missi ex
suo Senatu ad Thorovianos Palatino Procense Joanne Actionio
et Vice Cancellario Leone Sapiecha, hortantur ut a novo Regis
eligendo abstineant. Se enim apud alteram quoq. partem la-
borare ne ulterius progrediantur, sed electionem in aliud
tempus et locum magis opportunum differant. Cumq. tores Re-
gis propositi sint, Svecus Maximilianus et Mosthus si aliquid
amice convenire non possint, sorte potius praemissa vocabitur
D. D. vulta exemplum S. Scripturae unum ex his eligendum
censent. Postridie etiam Georgium Radivilum Episcopum
cum fratre qui Austriacum nominantibus se adiunxerant
ex Senatu evocato, orant ut novam electionem impediant
verum his ad omnibus spretis, qui in consensu erant ine-
unte iam nocte die 12. Augusti sequente Maximilianum Austria-

cum Regno

cum Regem voce Episcopi Kyoviensis promulgarunt, et postridie inter-
pllo Franciscanorum Suburbano Pexolegiam canunt. Andreas Cho-
rovio Aula Sacre Maximilianum denuo Maximilianum denunciant-
te. Cardinale vero et Episcopo Radivilo sacrum celebrante. Ultroq
Regis nominationem Stephani tum Cardinale Radivilo etiam pra-
tre eius excepto prorsus improbant. Etiam nobilitate communi
Stephana et Magna Polonia parte, Diplomate duos Reges non
legitime et libera electione rede et armis precipuarum familia-
rum oppressa suffragiorum libertate designatos ideoq ad suos fra-
tres Domi de hac iniuria sua illata se referre et novam ac
legitimam electionem instituere et constanter tueri velle testati
sunt. Interea qui Maximilianum Regem crearunt Conditiones
et pacta Electionis. Cum Rudolphi Cesaris et Philippi Hispa-
niarum Regis Oratoribus ineunt et decretum Electionis per
Regni procere Episcopum Kyoviensem Joannem Choroscium
Castellanum Gnesnensem et Alexandrum Ducem Prussiensem
et alios Maximiliano intimandum conficiunt. Cum autem ar-
duli conditionum et pactorum inter illos Regni Polonia
Ordines et Domus Austriaca legatos conventorum hyemi excus-
erent summas breviter adscribam.

Promittit Cesar Rudolphus Rex Hyspanianum Philippum
et tota Domus Austriaca per legatos Octingenta millia aure-
orum in Regni Polonia fiscum ase depositum et solutum in
Lucenta millia statim post Electionem publicatam ultro de mile
ad finium Regni defensionem si Turca aliquid moturus esset alia-
rum Altera ducenta millia post Coronationem Religua suo tem-
pore ut cum Ordinibus conventum fuerit. Pacta et fadera inter
Regnum Polonia et Turcarum olim facta Rex servabit et reno-
vabit Si contra pacta aperte Turcus arma moveat Romani Pon-
tificis Universa Domus Austriaca omniumq illius amicorum au-
xilia Polonis presto erunt. Et ut hac Electio etiam ipsi Turca for-
midabilis existat. Romanus Pontifex Cesar Hyspanus cum reli-
quis Christiani Orbis Regibus et Imperio Romano fadus
facient, qui cum Regni Polonie et Lituanie Confederatis a Po-
lonia et Stephana Turcas depellent etiam Theodoro Mosche-
via Duce in communem Confederationem per Cesarem
adducto. In limitibus Regni Podolia precipue arces et propu
gnacula reemptibus Domus Austriaca intra triennium ex-
tabuntur. Rex Electus pacem publicam et privatam in
Polonia hactenus habitur et Provinciam gravamina tol-
let. Libertates iura privilegia ordinum et confederationem
inter dissidentes de religione conservabit et augebit. Officia
Dignitates et feuda bonorum Regalium nullis extraneis
sed indigenis Polonis et Stephanis conferet et alienigenis col-
lata revocabit. Controversias de Prussia et Livonia inter Ge-
manorum Imperium et Poloniae Regnum existentes intra quin
quennium Imperator tollere studebit Navigiam Negotiati-
onem et societatem Civitatum Hanse restaurabit. De Ba-
rensi et Cosanensi Ducatu et cateris Bona Regna Polonia
vectigibus Neapolitanis cum Rege Hyspanie agetur ut iustis condi-
tionibus tandem cum Polonie Regno transigatur et mercatura inter
utrumq Polonie Hungarie et Bochemie Regna et Commercia cum

Romani

Romani Imperij et Domus Austriacæ subditis instituta conser-
vabit. Academiam Cracoviensem fovebit et protegit clementissi-
me. Quinquaginta adolescentes Nobiles Polonos studijs litera-
rum vel militia deditos in alijs nationibus suo sumptu alet. Polo-
nici et Sitvani viri sortibus divit Domui Austriacæ operam na-
ram navantibus aditum ad functiones et Equestrium Ordinum
dignitates et beneficia apud Hyspanici Regem gratificabit. De-
lecta Sigismundi Augusti Poloniæ Regis nepotis detrimento sol-
vet et eadem Regiam liberabit. Postremo universa Domus
Austriaca omnibus in rebus Dignitatem amplitudinem et
felicitatem Regni Poloniæ omni diligentia et studio procurabit
ac ornabit. Has conditionibus et articulis omnibus et singulis in
lege ac constanter sahisfacturum se esse juramento solemni
Olomucæ in summo templo D. Wenceslai se nostri septe Ge
goriani et Maximiliani in legatorum Poloniæ et amplissima
præcipuorum Domus Austriacæ Procerum qui una subscripse-
runt presentia confirmavit et alterà parte Sveciæ Regis
legati articulos Poloniæ Regni Proceres præcipui ac plani
ni gni Sigismundum Regem designarant proponunt et perpe-
tuam fadus sit inter Poloniæ et Sveciæ Regna adversus ulcis-
cisq; proximos hostes mortuo Joanne Rege Sveciæ filius Sigi
mundus Sveciæ Regnum obtineat ad primogenitos hæredes
regni mittat et tres ota feret de consensu ordinum Poloniæ et
Lituaniæ in Sveciam se conferre possit. Livoniæ partem Svecia
Regi hoc tempore subjectam sibi corpori Livoniæ alij ota Cor-
næ Regni Poloniæ Sigismundus obtineat et unitæ Regno Po-
loniæ Anna Ilgor Bathorei Principi dicti omnibus bonis sub
hoc jubet Classem armatam in Regni Poloniæ et Lituaniæ usu
suo sumptu in Mari instruet. Machinas bellicas certo numero
cum omni necessario instrumento Poloniæ adversus Novogardiæ
Pleskoviam vel Smolenscium aliquid tentantibus suppeditabit
et ad vendam capitas relinquet Summam regi mutuam Joachim
eorum Sigismundo Augusto olim a Joanne Sveciæ Rege mutuo da-
tam præterea dotem et hæreditatem ejus materiam et quacunq; alia
sibi a Regno Neapolitano deberi exhibebit. Regno donabit Ar-
ces quinq; munitas insignibus Regni ex Arbitrio ordinum suorum
petu adificabit et instituet nullos peregrinos homines quinq; nec
eos cubiculo vilius servientes in Regnum adducet et hos de suo in
prendijs quibus prima occasione iterum dimittet. Cum Poloniæ
Regnum gubernabit nullos Regni Sveciæ Consiliarios consi-
adhibebit nec alios Regni Poloniæ adhibebit. Corporis etiam cus-
dei eorum Fratres nullos nisi Polonos et Sitvanos natos con-
stituet. Nullas exteras, præsidia, dignitates et officia alia, sed
solis Polonis et Sitvanis natis juxta Regni statuta conferet
stipendia militibus in Livonia et Podolia sub Rege Stephano
debita et alios ad detentionem finium et Regni donec Coronatus
veniat impensos sumptus pecuniæ solvi de Coronatione curabit.
Confœderationem inter dissidentes de Religione non solum ut Sigis-
mundi et Stephani tempore factum est conservabit. Verum etiam
executionem adversus violatores juxta formam processus prius
B

ptum adiunget. Iura libertates privilegia et statuta Regni et articulos in Coronatione Regis Henrici sanciros omniaq alia qua conservandi et augendis eorum libertatibus et juribus serviunt et majestati Regia in Coronatione proponentur confirmabit et habebitur. Ad Sveciæ Primatem accersendum et perducendum. Castellanus Lodlaviensis Martinus Jesniowolski emisus. Qui vero eum Daniel excipierent et praestito juramento ad coronationem deducerent. Hieronimus Loetzelvicius Vladislaviensis Episcopus cum Posnaniensi ac Premisliensi. Albertus Baranovius Regni Vice Cancellarius Palatinus Kalisiensis Castellanus Gnesnensis Cadomensis Lochaccoviensis et exsingulis Palatinatibus aliquot Nobiles Deputati sunt. Joannes Sveciæ Rex cum de discordia Rechione Polonorum nonnihil post denunciatum Varsaviæ Sigismundum diu cognovisset, aliquot dies multo ac solicito animo et a filij quem unicum ac charissimum habebat dimissione, in quam prorsus aliena, certe anceps ac dubio haerebat, multaq dubia suo tristi cum corde putabat, quem dehortabantur ne ex Regno ne ex conspectu ac complexu suo filium quem ardentes unice non tam obsequentis vinculum archissimum quam obedientiæ pignus et virtutem diligebat in Poloniam mitteret dissidijs ac bellis quæ ex discordia Procerum oriturae verebatur obijceret cum certum domi et pacatum tranquillum Regnum iam possideret. Ostendebatur etiam prehibere ejus Livoniæ Ducatu, quam a Nerva ad Devesiam et Stabsalam usq amplissimam et ferè milliarium Germanicorum patentem tenebat. Magnificum enim censebat in filium unicum Poloni pretenditus Regem daret et creditum ingens una cum dote et hereditate conjuncta laterna et Laterna sibi debitum Regno donaret. Livoniæ vanis ac laboribus curis et sumptibus bello capta ac ex Moschi ore et faucibus erepta iacturam facere. Itaq hac conditione ut proprium Regnum imminueret. Filium in Poloniam mittere constanter negavit. Sigismundus etiam externo ac Heterodoxo se Regno malle carere ostendebat quam avito et hereditario partem quamvis exiguam se precidi. Sed opportune illis ipsis diebus Erricus Sparre Pro Cancellarius quo summa fide industria et dexteritate causam Regis in Polonia egerat Danthisco ad Regem transiens de omnibus Polonicis actionibus et toto rerum statu Regem edocuit. Accedebant Gamoscij Cancellarij ad Sigismundum literæ quibus Graco viam una cum Insignibus Regni iam ac tenere et ita Sigismundi potestate esse significabat ac ut quam primum veniret, nec morari aut in terra Regnum oblatum amittere hortabatur. Tandem Sigismundus Laternum Regis affectum Filij honor et multorum consilia et publica vicinorum Regnorum utilitas superavit ut filium adiuncto Consiliorum moderatore fido prudente et gravi Erricio Sparre Pro Cancellario et alijs Regni Procerib. ac nobilitate praecipua cum Classe eq Navium armata transire ad Danthisci portum concederet, ita tamen ut naves non ante egrederetur sed in Sveciam nobis redirent. Jtem hunc de Livonia articulum in Juramento praeterea Proceres Regni Poloniæ permisserunt.

Appulit igitur ad Ostrum ora Sveciæ Sigismundus 19 Septembr

et totus

et Robos 5 dies in navi manuit donec negocio cum secahi Regni transacto Dan-
dem 27 Septembr Oliva Iuramentum solemne Regibus Novis proponi
solitum salva tua protestatione de Livonia parte quam Svecus habet
et tenent Corona Polonia non cadenda praestitit. Postridie Navi-
ad Portum Mottlavia subvectus Vesperi Urbem intravit. Ubi
22 dies commoratus et si Nuncios de Maximiliani in Poloniam
expeditione iam suscepta quotidie adipiebat, tamen nihilominus
Sororem Annam Regiam Poloniae affatim tertiam invi-
suram suscepit 22 Octobris. Interea qui Cracoviae pro Rege ac
Regno excubabant literis ad Pontificem Romanum ad Caesarem
Rudolphum, ad Electores Imperii ad Maximilianum datis hi ster-
riam Electionis novi Regis pertexebant, ac orant ut publica
tranquillitati ac pacis Regni et totius Christianitatis suo loco
consulant. Palatinus etiam Cracoviensis Andreas Comes Tenczy-
nius Cancellarius et Ductor Exercituum Joannes Zamoscius
Nicolaus Zebrzydovius Capitaneus Cracoviensis. Nominatum
Episcopum Posnaviensem totius Systeria Praefectum deve
terribus inter vicinas gentes foederibus admonent, et suum pa-
cis studium significant. Si vero quis armata manu inde Polo-
niae fines veniat. ostendant se communi gentium Jure eum
et eum vi repulsuros. Maximilianus nihilominus ad Cracovia
vicinia initio Octob: accedit et confirmatione Pontificum
aliisq diplomatibus ad Conventum Ordinem Publicum pro-
vocat literis ad Cracoviensem Clerum, et Academiam et Urbis Sena-
tum missis quicquid se recht, sed in eandem sententiam ab omni-
bus responderetur. se Sigismundum Regem habere, qui jam Re-
gnum ingressus per Borussiam adveniat Sigismundus Petricu
viam cum progressus literas a Maximiliano ad Cracovia de
videnti obviam habuit quibus eum hortatur ut ex Regno ubi Re
gnum delato cujus possessionem foetus Deum et justitia
causa et Christiano Orbis Patrimonium auxerit. Ne quo
Svecus levi persuasione et temerario quorundam consilio ad
ductum se Venire cerneret, discedat. Sigismundus vicissim re
non temerario Consilio sed ab Ordinibus Regni qui Varsa-
viensibus ipsum frequentissimis suffragiis Regem creavi erant
vocatum venire ac se meliori jure mihi, veritate utriusq Re-
gnum historia ostendit, ac his verbis tandem concludit non
quidem DEO bene juvante Cracoviam progredi ad capessenda
Insignia Regni consilium habemus, quo non favor hominum
et studia deducunt, prius fortunas omnes etiam ipsum
periculi discrimen exponere, quam vocationem Patriam negli-
ere tantaq studia ac voluntates hominum Regnum ipsum
deserere parati sumus. Serenitatem vero vestram iterum
alta iterum rogamus, utquemadmodum in hunc locum in
periculosum deducta est, an hominibus ei qui ad res suas con
stituendas Copiis Serenitati vestrae et imperio obtemperant
neq ullam Serenitati vestrae habent rationem. Ita eam con
silio prudentiaq sua utatur maiorem salutis et incolumitatis
quam eius dignitatis cujus in manu spe quadam Serenitatem vestram
hic detinent, rationem ducat, abq ex Regno quod propter ves
hominum alienas voluntates Dominium ejus omnino desti
nasse facile queat intelligere, ipsa decedat Copiasq suas deduc
cat. Quare ut sane et publica tranquillitati consulatur Dabit

Februarii

Petricoviæ exhiberet 2 Novembris etc. 1587. Cum autem illis ipsis diebus proc-
curiores Poloni ad explorandæ arcis præmissi a Maximiliano Du-
cibus repulsi. Et Andreæ Opalinij Equites quidam non procul a Porta
Porta oppressi essent. Sigismundus aliquot dies Petricoviæ subsistit
donec Poloni dignitatis et securitatis pacti Regis rationem habentes
exercitus Palatinatus armatiores copias adducerent. Maxi-
milianus vero ut adita Sigismundum prohiberet arcisque obsidione
Cracoviam præsit eamq occupare quorundam in urbe seum vel
serio vel simulate conspirantium opera conatus est. Sed cum fa-
moseus fortiter cum præsidio urbem defenderet Exercitus Maxi-
miliani depulsus multi interfecti et tormenta bellica et aliquot
hostili exercitu signa militaria. Maximilianus igitur Solutæ urbis
obsidione ad Olesnicam Exercitum reduxit ut maioribus inger-
manis comparatis copijs demum Regnum Poloniæ sui juris faceret
ageretur interea apparatibus in urbe arcubus tormentis ballistis et alijs
ad excipiendum novum Regem necessarijs. Sigismundus a Seneschal-
co Regni Opalinio et cæteris proceribus deductus die 29 Oct. Calendis
non Novembris Decembr Cracoviam a meridionali urbis parte per
Casimiriam et Stradomiam ingreditur. Vbi super pontem Vistu-
la ~~supra pontem~~ solennibus verbis novum excipiens Regem
et nullis alteri aditum se in urbem Cracoviam concessurum
testatus repræsentatus est in Arcu A. D. Floriani in æde Stephani
Regis Sceptrum Sigismundo tradenti cumq adjurantem et ore
præclare gerendæ exemplo suo exstantis expressa erat. Circa Ste-
phanum in olim Maximiliano recens ademptæ. Machinæ bellis-
cæ arma et duo vexilla suspensa erant addita hac inscriptione
Sigismundo 3 Electo Poloniæ Regi Quod ejus auspicijs
Maximiliani Archiducis Austriæ milites ad oppugnandam
urbem emissus victus magnaq cæde tormentis ademptis re-
pulsus sit. Dux et Milites qui pro dignitate Regia ac libertate
Patriæ excubuerunt ut de Christiano pectore etiam cum in hostem ar-
ma ultro necessitate extrema illata ea superata DEO Victoriæ
auctori cruentis agentes pepercerunt. Rex templum descendens
Cardinalem Bathoreum salutavit inde præcessus ad portam
Floriani Sigismundum Augustum postea Sigismundum genitum
Andreæ Sigismundum Augustum. Inde Joannem Albertum Casimiranum
S. Andreæ Arcis Capellanem properitum habuit. Decephalum in
Arcem Tormentorum Comitatus excepterunt. Et eodem tempore
Balthasar Bathoreus Andreæ Regis Stephani fratris filius
cum Barnensibus et 2000 Hungarorum advenerant. Congrega-
tis igitur Cracoviæ Episcopis ac Proceribus Regni et delecti
ex Nobilitate Sigismundus Sveciæ Princeps 27 Decembr seu Do-
minica 9na Adventus qui dies Joannis Evangelistæ vocitatus
Palatijs fuit solenni more ac modo Corona Regni Poloniæ ab Ar-
chiepiscopo Gnesnense insignibus est. Postridie Senatus et Cives
Cracovienses fidelitatis juramentum publice dederunt. Nummos
Argenteos prorsus unciales cudit quibus ab uno latere ipsius ima-
go et Epigraphus Sigismundus 3 D. G. Rex Poloniæ et Sueciæ.
M. P. In altero gladius vibratus cum inscriptione. Pro Ju-
re et regulo expressus est. Paucis post Coronationem diebus
Rodolpho Cæsari Sigismundus de Corona et Insignibus Regni
ac acceptis per literas significat et Maximilianum fratrem
abeo quam primum ex Polonia revocari nec consilio auxilioq
suo et suorum demens juvari et de damnis contra communia
fœdera datis satisfieri petit. Testatur se diutius tot suis Regnis

13
sine commodo

incommodii deesse non posse rumq; ex hoc tempore nullo etiam expectato
responso id susceptorum quod et dignitas sua et comissorum sibi popu-
lorum injuriæ a se reqvirabat.

Interea igitur Anno Joannes Zamoscius Dux Militia Gene-
ralis cum Polonis Germanis et Hungaricis recens a Balthasare Ba-
thoreo et Bognemissa adductis Cracoviam movens Maximilianum
et majore Polonia in Silesiæ fines decedentem ad Oppidum Siglen Dyce-
sin a dictum in dithmarbe Ducum Borzenium novem a Vratislavia
milliaribus assequitur ubi profligatis Copijs Maximilianus ipse ei
præcipuis Ducibus in Oppidum secedit. Quod cum statim Zamoscius
exsolte circumsteret et igne ac tormentis ad nobis exitium proclivem omni
bus intenderet. Maximilianus Archidux et Proceres illius partium
Poloniæ Stanislaus Comes a Gorka Palatinus Posnaniensis. Jacobus Uch-
ranecius Episcopus Cujaviensis Andreas Zborovius Marschalcus
Curiæ et Alexander Dux Zamoscius et alij complures capitaneos se Zamo-
sio dederunt qui moderate et clementer sine ulla vis aut ignominiæ aut
verborum asperitate deditos accepit. Et de precantem Maximiliani
ne Cracoviam in Triumphum duceretur. Rex Sigismundus accepto
de illius captivitate exposta Palatij Nunio eundem quem antea cultum
gravem et tranquillum nulla habita ejus injuriæ ratione edito
rebonens reverenter et honorifice haberi nec Cracoviæ tot populo-
rum et gentium hominibus captum velut in Theatro ostentari.
Sed recta Brunostaviam Cujaviæ arcem in Episcopatu Chelmensi
cum præsidio abiegari mandat, quem Dux Victor Zamoscius
comitatus est.

Deus qui transfert et stabilit Regna et dat salutem Regibus quos
elegit Inditum Poloniæ Regnum et Regem regat et servet et ei qui in
eo et sub eo vivimus doceat et gubernet.

De Forma Regni et Regibus

Poloniæ

Polonia Regnum 200 milliaria Germanica hoc tempore a Vistula ad
Borysthenem et a Tyra ad montibus Sarmaticis ad Carpathum fere ad
patens in Masoviam et Podlachiam Poloniam Cujaviam et Prussiam
Livoniam et Livoniam et hæc Provincia suis Palatinatibus et Castellaniis seu territoriis certis distinctæ sunt. Pala-
tini seu Vojevodæ Duces Copiarum suæ quisq; Satrapiæ in ex-
peditionibus bellicis et in quacunq; conventibus et dietis ordinum Regni
totius præsides Judicorum Patroni et Judices Quindecim Antiqui
tus in Polonia et adjuncta illi Cujavia fuerunt 1. Cracoviensis 2. Sa-
radiensis 3. Landominiensis 4. Calissiensis 5. Loradiensis 6. Lenti-
ciensis 7. Brescienses 8. Vladislaviensis 9. Leopoliensis seu Rus-
siæ 10. Podoliensis 11. Lublinensis 12. Belzensis 13. Plocensis
14. Masoviæ 15. Pomeraniæ Palatini tres Culmen-
sis Elbingensis et Pomeraniæ. In Livonia Decem
Castellani quasi legati sunt Palatinorum Ducatorq; adhæ-
rides Nobilitati sub suo quisq; Palatino et in suo quisq; Terri-
torio ubi nullam aliegiæ Jurisdictionem Dominium aut Juris-
dictionem præter hanc bellicam legationem habent. Sunt Ca-
stellani in Polonia quos recensere non arbitror esse operæ pretium.

habentes

Habent locum in Senatu non nulli eorum et dividuntur in maiores et minores. Capitanei sunt Prefecti Arcium Oppidorum ac redituum Regiorum Custodes pacis et tranquillitatis publicæ in sua quisq; Prefectura latro cinior[um], furtorum, aliorumq; scelerum Vindices et rerum Judicatarum executores, ideoq; Juris dictionem et coercitionem amplissimam habent. Horum vices gerunt Vice capitanei, Burggrabij et Judices Castrenses, qui sexta quidq; septimana de ceteris causis criminalibus et civilibus eham adversus Nobiles Jus dicunt. Sunt autem Prefecturæ in tractu Poloniæ plurimæ circiter 30. In Prussia Regali 18. Senatibus Regni ex Episcopis 3 Palatinis 15 Castellanis 62 et Officialibus Regni, Mareschalcis Cancellarijs et Thesaurarijs antiquitus constat. Sed nova constitutione Lublinensi a Sigismundo Augusto Anno 1569 facta quamvis nondum plane maturuit interemptis Livoniæ et Prussiæ Episcopis Palatinis Castellanis ac Off. Reg. Officialibus ad 120 personas numerus Senatorum ascendit. Ex Episcopis etiam Episcopus Gnesensis et Posnaniensis Episcopus Cracoviensis Poloniæ sunt. In Minore Cracoviensi. In Cuiavia et Pomerania Vladislaviensis In Masovia Plocensis In Prussia Archiepiscopus Leopoliensis Episcopi Premisliensis et Helmensis. In Podlachia Camenecensis et Leopoliensis Consiliarij officiores vocantur Episcopi Palatini et sex Castellani Cracoviensis Posnaniensis Sendomiriensis Calisiensis Rejcmicensis Siradiensis. Comitia Rex celebrare volens cum omnibus Consiliarijs primum de tempore loco et negocijs proponendis per literas communicat. Deinde Nobilitati Comitibus particularem singulis Satrapijs indicit et Negocia deliberanda proponit aut Legatos certos seu Nuncios Terrarum ad comitia deligat necesse. His nunquij legitima habentur Comitia Consideratis autem Rege et Consiliarijs Secretarij et Nuncij Nobilitatis et minus Cracoviensis primi adsunt De Negocijs vero a Cancellario proponitur Soli Consiliarij sententias ordine dicunt. Jenibus auditis Nuncij Secedentes eadem de rebus et alijs inter se consultant Reversi eadem sive alia die non modo de Capitibus a Rege proponi sed alijs etiam quibusq; ad libertatem et privilegia Nobilitatis et leges publicas pertinentibus quod audirant Regnum ubi postulant vel admoneant, de ijs denuo in Senatu consultatur. Necessaria habentur de talibus Negocijs decreta nisi omnes Terrarum Nuncij assentiantur Judicij vero de captivitate et fama malefactorum et ceteris omnibus causis per appellationem eo delati Rex cum solo Senatu decernit Regem in comitijs Senatores Regni et religua Nobilitas omnes eligunt. Succedunt autem Regni potestas simbo multo liberior. Sed a Ludovico Hungaro primum deinde a Jagellonibus primum Regni alium pertulit partim Nobilitati libertatem videlicet ordinum ejus dum quisq; sibi subd. Nam et Episcopi eorumq; subditi a juris dictione Regis fere omnes ac exempti sunt et de Nobilis aut bonis et fama exempti paucis casibus, Rex non nisi in Comitijs Regni cum Senatu judicare potest. Nec sine Senatus consensu bellum suscipere illum nec fœdus facere, nec tributa aut vectigalia instituere nec de bonis Regni quidpiam alienare nec successorem sibi eligere nec ullam rem gravem ad Rempub. pertinentem statuere ac facere ejus permittit tributa eham Regia de singulis augorum rugeribus ante olim 20. groschi erant ad duos Ludovicus redegit et quartam veligarum

De ceteris

de cæteris reditibus Regis Sigismundus Augustus in ærarium Regni Ravense ad Sumptus bellicos deponendum accidit. Rexerunt autem Poloniam circa utramq Vistulæ et Varte ripam cum nundum Russicas et Litvaniæ Provincias amplissimas haberet coniunctas sui generis et Sanguinis Polonici Principes ac unica Piasti quem Civis Crucivicensis in Diœcesi Gnesnensi filium extincto Popielo, propter eximiæ Virtutis et prudentiæ opinionem Proceres Principem elegerunt familia ad longam posteritatem Anniscirciter 500 Gubernatores ac Reges Poloniæ dedit. Abnepos enim Piasti fuit Mieczislaus qui Christi Religionem primus in Polonia circa Annum Christi 965 propagare cæpit. Pater Boleslai acris Primi Poloniæ Regis ab Ottone 3 Imperatore Romano A. 1001 creati. A quo continua est series Regum ac Principum usq ad Casimirum Magnum qui primus Russiæ aliquot Provincias Regno Poloniæ Univit Anno 1320 Et cum liberis ex se natis moriens careret Sororis filium Ludovicum Hungariæ Regem præsentis agnatis. Masoviæ et Silesiæ Ducibus Successorem sibi de consensu Senatus designavit Cui defuncto anno 1381 Tandem Anno 1385 post diuturnam procerum deliberationem Magnus Litt Dux Jagello Olgerdi filius Gedimini qui Vilnam Anno 1305 condidit Nepos hucusq Idolatria Ethnicus dicta in Matrimonium filia ejus Hedvigi et Sacro fonte ablutus in Regno Poloniæ successit et amplissimas Russiæ ac Litvaniæ coniunctas Provincias cum Polonia primus copulavit. Huic Seni ex quarta coniuge Sophia Kijoviensium Ducis filia Vladislaus et Casimirus nati sunt. Ex quibus prior Poloniæ et Hungariæ Rex Anno 1444 ad Varnam cæsus, Casimirus vero ejus Nominis 3tius Anno 1454 Borussiam et Pomeraniæ partem sponte se dedentem Regno Poloniæ adiecit ac numerosissimam sobolem sex filias et totidem filios et in his 4 Reges reliquit. Sed integram Regum Poloniæ et Litvaniæ Magnorum Ducum stirpe ortorum seriem adscribo. Vitenes vixit Anno 1250 quo interfecto successit Gediminus qui circa Annum Christi 1300 Volhyniam et Kijoviam occupavit Vilnam condidit et alias Res maximas gessit.

Item excerpta de Regno Poloniæ

Rex Poloniæ Provincias suæ Ditioni subiectas habet Octo. Poloniam Maiorem et Minorem Magnum Ducatum Litvaniæ Item Ducatus Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ Pomeraniæ et Livoniæ ex his sunt non nulli Duces Regi Poloniæ feudatarij ut in Prussia Livonia Pomerania Provinciæ omnes dividuntur in Dioeceses et Palatinatus. Hi in Castellanatus et præfecturas easq vel cum Jurisdictione vel sine Jurisdictione quæ sunt bona Regni vel Patrimonium Principis. Dioeceses in Regno Poloniæ in Universum numerantur 16 Duæ quidem Archiepiscopales, Reliquæ Episcopales. Archiepiscopales

Gnesnensis

Gnesnensis et Leopoliensis Episcopales Cracoviensis Cujaviensis Vilnensis Pomaniensis Plocensis Varmiensis Luconiensis Posmiliensis Chelmensis Camenecensis Kijoviensis &c. Palatinus quidem est Principi creatus primarius in ordine secularium Senator et Dux exercitus sui Palatinatus. Sed praeter munus Senatorium non exercet suum militare officium nisi tempore Generalis exercitus contra Regno expeditionis. Tempore pacis in suo Palatinatu habet Conventus Nobilitatis instituere Comitijs praesidere rebus venalibus pretium imponere &c. Sunt autem Palatini extra Regno Polonia et ss. D. Livania quibus non nulli Castellani et unus Capitaneus ex singulari privilegio locum ex Senatu obtinet. ac Cracoviensis Castellanus singulari utitur Honore omnes Seculares Senatores praecedens. Castellanatus sunt Districtus Territoria sive partes Palatinatus cujusq quidem certis circumscriptis sunt finibus. Sunt vero in Palatinatu uno alique quando quaterni, terni, bini minimum Castellanatus Castellanus vero quidem fungitur obtinet vices in Exercitu sui Palatini. Minusq loco praest seu quisq Dignitatis Nobilitati hac eadem Generalis ad bellum expeditione Castellani in Regno sunt. 83 Duplices tum Ordinis nam quidam vocantur majores quidam minores Palatores 52. qui cum caeteris Senatoribus tam Ecclesiasticis quam Secularibus ad omnia etiam Secretissima consilia admittuntur et 31 Minores qui etiam si cum caeteris Supradictis Senatoribus Regni Senatorum privilegij gaudeant et sint vere Senatores a secretioribus tamen Consilijs non nunquam excludantur. Officiales Regni hi sunt duplicis Ordinis, quidam sunt Ordinis Senatorij, qui cum caeteris Senatoribus ijsdem prerogativis utantur ut sunt 10 Mareschalcus Regni supremus Cancellarius Regni supremus. Cancellarius Regni Vicecancellarius Thesaurarius Regni et Mareschalcus Curiae Regni, additi sunt 3. Officialibus ss. D. Livania ijdem sunt 10 Officiales ordinis non Senatorij hi iterum in tres dividuntur Classes, vel enim sunt Curiae Regni et ss. D. Livaniae ut Exercituum Regni Campestris Secretarius Referendarius &c. Vel sunt Aulae Regiae ut Camerarius Supremus Locatores Majores Cessores Equi Stabuli praefecti et alij &c. Officiales Districtuum possunt dividi commode in duas partes vel classes ut quidam Officiales Terrestres quidam Castrenses. Terrestres Officiales sunt Succamerarius Vexillifer, Judex Dapifer vel pol. Stolnik Locillator Venator Subjudex, Pincerna, Subdapifer, Notarius Gladifer, Quaestor, Tribunus. Succamerarius est qui regendis pubis aggregum ac bonorum terrestrium tam ad Regem quam ad Nobilitatem Capitula Cives pertinentium praest Quibus oportet ut sit habeatq ita ad omnium obeundum vicarios, qui Camerarij vocantur eosq subiles est arbitratu suo ex equestri ordine ejusdem territorij, et iure rurando adigit mulctq quoties vult. Judex terrestris causis et controversijs privatis Nobilitatis dirimendis et judicandis cum subjudice praesidet qui est ejus socius non vicarius

Locotenens

non vocatus loco tum inferior quibus adiungitur Notarius seu Actuarius Iudicij qui habet quoq; in aliis Iudicijs, ius dicendæ sententiæ. Quæstor est exactor Contributionum publicarum in Territorio obnoxius rationibus reddendis. Tribunus est custos arcis in suo quisq; Territorio durante bello Officiales Castrenses Capitanei cum iurisdictione Capitanei subiecti iurisdictione Burgravij vbi Capitanei Iudicæ Notarij &c.

Elegantissimæ aliquot Literæ Ioannis Sarij Zamoyscij

Prima ad Clementem 8 Papam. A. 1603

Sanctissime ac Beatissime in Christo Pater Dñe Dne Clementissime.

Post osculum Beatorum pedum Sanctitatis Væ Clementis Nomen Sanctum Vestrum sumpsit ex pia ac Naturâ Clementissima est, audiat igitur Clementer et benigne genitus Nobilitatis Sarmaticæ quod Vestræ prorsus Sanctitatem Vestram Patrem beneficium et gratiosum appellat. Nouis quæ opera nova cum Socru Celsitudine (Matrimonium cum Sorore primi uxoris Serenissimo Regni Nostro obtruduntur atq; ad id promouendum grauissimo authoritatis Sanctitatis Vestræ pondere abuti non dubitant. Literis iterato a Sanctitate Vestra impetratis quibus hujus Matrimonij curam primum Regiæ Maiestati deinde Galerijs Senatoribus commendat Sanctitati Vestræ adscribit sed de authore refert, quibus Nuptias ad Salutem Regni pertinere Sanctitati Vestræ retulerunt; cum tamen pertineant magis ad commouendam Nobilitatem et quod Bella auferat ad tumultus excitandos. Maiores Nostri grauissime sanxerunt, ne Reges Uxores ducant externas quas Senatus censuerit. Prius consultum opportere Uxoni Reipub: cum Sacrosancto fœdere tangeram Christus Fœderis ne cum his Rex sit deinde ex priuata thori sui ratione quærere. Inde factum fuit ut cum Sigismundus Augustus Barbaram inconsulto Senatu duxisset Regnum Illi tam fere obrogaretur, nec Comitia, nec Conventus Publici negaretur sub nomine eius obiri permissu fuerint prorsus in ordinem redactus fuisset nisi amplissimus Vir Ioannes Tarnouius Magni Cancellarius Cracouiensis Generalis populum illi placasset et iuuenili errato veniam dedam peruasisset. Denuo si demum Sigismundus Augustus impegit cum morbus Barbara, Catharinam primo Uxore Elizabetha Sororem duxit, non in consultu quidem Senatu sed eius parte consentiente, parte vero dissentiente reprehensum illud et miserabile coniugium fuit Conciliatores illarum nuptiarum quod falsum factum subijcere voluerunt accusati ex mendacio etiam obrepserunt. Uxor electa in [illegible] venit ea nulla

venit ex aula primum relegata deinde e Regno in Patriam re-
missa fuit. Rex ipse celeroqui benignissimus in magna per-
turbatione religionum avi sui. Haec causa fuit ut nostra le-
ge ne Rex sine consensu senatus uxorem duceret. Iam vero
ante trina Senatus consulta facta fuerunt summo omnium
tam Episcoporum quam Secularium consensu ut Rex à si-
milibus nuptijs abstineret. Ea nunc Senatus consultra con-
traria relatione ad Senatum facta in dubium vocari pre-
mit nobilitas maximeq Episcopos accusat. Sunt mores nostri
sanctissime Pater ac Domine hac in parte simplices
adhuc et incorrupti sanguinis peremptionem fadam et
abominabilem nostri existimant omneq illegitimum Ma-
trimonium execrantur et plerisq etiam ipsorum Regum
et illegitimo thoro natos, vel cerdotum filijs legitimis
post habent. Honesti quoq patres familias equum ad equi-
tem unde sit profectus admittere nefas putant et hinc quem-
di igitur sumus in hac simplicitate nostra. Leo Decimus
misit Polonis literas quibus, eius eum carnium diebus Mer-
curij permittebat eo indulto usi non sunt, quod in maiorum Instru-
tis persistere maluerunt quod hum in bonam partem. Pontifex
fex ille accepit neq propterea illis succensuit. Tu Clementissime
sime Pater ac Domine eam rem intelligas eam rem non ad
quietem Regni, sed ad perturbationem pertinere. negravi-
ter audias absolutionem hanc quam offers Regnum non indi-
gere, ut pacem et tranquillitatem Regni ipsius conserves
Stemphius Matrimonium hoc non promoveas sed aliquod ali-
ud pro sua clementia concedes. Fac quaeso: Timet quidem gens
nostra Damnos dum superiorum temporum ambitus recordatur
et exemplum Sigismundi Bathorei familiaq Bathorea
a regno fere exacta Transylvania eversa monet et si hoc minus
do aliorum culpa id acciderit, nonnihil satietur. Permittat
men Senatus nec Nobilitas unquam feret, ut Archiducis Ferdinan-
di filiam removeare gradu ducat. Vel si quod sit hic impedimen-
tum offertur aliquam aliam ejus Maiestati matrimonio jun-
chas Vestra jungat. Sunt in Italia Serenissimi Ducis Pedemon-
tani filiae ex Sorore Potentissimi Catholici Regis nata, Na
bone vero Italica de nostra optime mentia à qua Religionem
literas et bonas artes ac elegantiorem vitae cultum sarmatae accepi-
mus. Florent enim in Aluorum Principum Catholici nuptiis
si ac professionis familijs loco alto nata et sanctissime edu-
cata filia Haec ego ad Sanctitatem vestram et tanquam Se-
nator Regni Poloniae de Magistratu et tanquam servitor
Sanctitatis Vestrae, quem Sanctitas Vestra hac de re libere com
pellavit sincere et ex corde pectore pervenienda existimavi
Patriam meam et ejus ac Regis Maiestatis singularem
necessitudinem et amorem Sanctitati vestrae commendans
Ego quidem consilium quod mihi displiceat contra conscien-
tiam non defendam. Dux tamen et author tumultus non
ero. Acute confecta gerata est et jucunda agricultura, quando
quidem occasio extremae vitae ac sanguinis pro Regno Christiana

contra Turcas

contra Turcas pugnando profundendi non datur ea me quoq; oblectabo. An alij futuri sint Duces ignoro et sane non opto, Hoc tamen video Nobilitatem ut consentiat decavendo pro dote et contra dotem in bonis Reipub vix adductum iri et ad conferenda subsidia languidiorem et difficiliorem fore, iterum atq; iterum me et humillima servitia mea Sanctitati Vestræ commendo Zamoscij 29 Martij A° 1605

Secunda ad Regem Angliæ

Sacra Regia Maiestas Dñe Dñe Clementissime

Commendatione mei et Officiorum meorum ac observatione diligentissime præmissa

Certe nec curiosum nec importunum me natura edidit homo tamen cum sim me vinci precibus hominum proborum patior. Hæc causa est quod Sacram Regiam Maiestatem Vestram appellem. Humanitas vero Maiestatis Vestræ et Clementia Regalium virtutum summa facit etiam ut literas meas locum apud Maiestatem Vestram habituras sperem Superiorum temporum quod mihi ineunte ætate mea videre contingit hominum Ecclesiasticorum inscitia negligentia et corrupti mores effecerunt ut multorum animi ab Ecclesia Catholica Romana alienarentur ab ejusq; sententia plurimi discederent in alia omnia inde varia ac variæ doctrinæ exorta doctorum hominum disputationibus excitata tum etiam offensiones animorum ac tumultus bella. Sensit hæc fere omnis Europa nec satis nunc quoq; concordia valuit, quod nisi obstaret Turcicum Imperium disciplina militari per socordiam ac luxum perdita a Nostris Christianis iam pridem eversum fuisset non enim tam facile est subito diversum sentientes in suam sententiam adducere. Sua enim cuiq; sponsa ut aiunt pulchra nec ego id ago ut Maiestati Vestræ aliquid de Religione persvadeam. Meum enim est colere aliorum vero docere. Sed hoc ego ut in his contentionibus Christianum tamen nomen commune amando et si sententias diversas tueamur. Reipub: Christianæ causa non acerbe dissentiamus. Rude quidem hoc consilium sed sincerum: tantum genti Nostræ et Reipub: profuit ut concussis alijs Regnis et quassatis civilibus cædibus, hæc tamen quieta et incolumis permaneret fœdere civili sancita inter dissidentes de Religione concordia

rordia. Itaq; cernere licet fratrem a fratre, a patre filium dissentire de religione amorem tamen a natura victum et eandem societatem non extinguere. Ego quidem Romanam doctrinam observo Soror mea Calvinianam sequitur nec tamen hoc animos nostros a se distrahit consuetudo adolescentem me ad Augustinam opinionem deflexisse sed cum studium humanorum literarum omnia volumina evolverem adm his quoq; sacros Doctores perlegissem Catholicamq; professionem cum eis consentire animadverterem me inde discesseram. Ubi summam Religionis Catholicæ Authoritas regnaret qua sublata nullus finis novarum disputationum erit. Hæc de me ipso quod vero de statu Reipublicæ apud Majestatem vestram est. Sunt hoc in Regno plerique sceleratis Jesu Collegio accusantur quidem hi Sacerdotes cum a Catholicis ab his Regnis ab hac profecti, hinc longe remoti sunt. Illi postularent a me ut rogarem Majestatem Vestram ne in illorum socios Magistratus Regni Anglicani saeviant neve eos Majestas Vestra Regno suo excludat. Officio suo illos fungi patiatur, tranquilla et tolerabilia quasi hiros prudentia sua videre dignetur Sacra Majestas Vestra examinet æquum videtur propter diversitatem cultus alios ab aliis non laedi, ac præsertim eos qui conservant veterem, quo vigente Regna omnia Europæ fundata et constituta videmus. Fieri non potest quod plerique Cives ac patroni Catholici sensus in Regno Majestatis Vestræ non sint. Cujus omnes pro salute ac florentissima Majestate Vestra Deum Opt. precare quem Deus Opt. max. noluit sed etiam sapientia et omnibus virtutibus Regis nostri auxit ac tanta benevolentia placabilitate et altitudine animi (quæ dicitur) est ad amandum et juvandum humanum genus tota Majestas Vestra composita est permittat eos colere Deum instituto Romanæ Ecclesiæ Catholicæ res humanas vero res sinant, ac publica negotia Eidem Majestati Vestræ præstent semina discordiæ nullas parant si secus faxint puniantur Religiosos enim oportet Majestatis Vestræ non pro duellos commendo hoc quod ad exercitum Vestram pro insignis fretus est divi pro bonitate et æquabilitate sua Deus mihi porro veniam hanc excusationis mandet vero Majestas Vestra et non dedecori Principio ac Majestati Vestræ libenter deserviam. Iterum atq; iterum hæc Majestati Vestræ Clementiæ commendo cui Deus bene valeat et floreat Deum precor Datum Tamerey

Tertia ad Iustum Lipsium

Clarissime Dñe Amice Charissime et Observantissime Salutem

Laudem doctrinæ, quam mihi tribuis non agnosco Verum quidem est maximo literarum studio a pueritia arsisse Latinæ linguæ diligentissimam operam dedisse in Græca etiam aliquos profectus fecisse artes honestissimas et Philosophiam didicisse Mathematicas attigisse in iure Civili versatum esse quæ explere et expolire otium non fuit. Nam ut ad Rempublicam accessi literas tractare desij alia agere necesse habui Tabularium Regni publicum mandato D. Sigismundi Augusti benignissimi perlegi et in ordinem redegi deinde alijs atq alijs negotijs distractus rem bellicam D. Regis Stephani jussu administrare cœpi vigintiq iam quatuor annis gerens Imperium militare labores et pericula bellorum, absq ulla per DEI gratiam offensione sustineo. Hæc igitur me à literis detraxerunt. Amare tamen illas et viros illarum laude præstantes nunquam desij in his nomen tuum non fuit mihi obscurum doctissimi hominis, Itaq iam diu te amo. Quod vero nunc literis me tuis compellaris et studia mihi tua obtuleris archori quoddam amoris vinculo devinctus scias. Utere igitur opera et studio meo si quæ in re usui tibi esse potest amantissimum tui et studiosissimum semper me cognosces. Bene Vale Zamoscij 29 Maij A.o 1605

O. P. D. S.

ORDINATIO

Illustissimi Dñi Joannis Sarij Zamoyski Supremi Regni Poloniæ Cancellarij et Exercituum Ducis Generalis.

Anno 1589.

Actum Lublini in Judicijs Ordinarijs Generalibus Tribunalis Regni Sabbato ipso die Festo S. Kiliani Anno Dñi milesimo Quingentesimo Octuagesimo nono.

Comparens personaliter coram Judicio presenti Tribunalis Regni Lublinensi Actisq; eiusdem Judicij Illustris et magnificus Joannes Zamoyski de Zamoscie, Regni Supremus Cancellarius et Exercituum Generalis, Bełzenq. Mariæburgenq. Berzpatenq. Kaiserijpsenq. Miedzijrzecenq. Grodecenq. Jaworowienq. Capitaneus, et à Terris Districtibusq. Iuribus, Jurisdictionibus, quibus alias vel ipse vel bona eius subiecta sunt recedendo, seq. cum suis Successoribus bonisq. suis infra scriptis Jurisdictioni presenti Judicij Tribunalis Regni quantum ad presentem hunc Actum pertinet incorporando, palam, libere, et per expressum recognovit recognoscitq.: Cum in Conventione Regni Generalis proxime Varsaviæ habita, plena liberaq. facultas, certum modum atq. Ordinem Successionis in bonis suis prescribendi concessa sibi fuit. Se eius Constitutionis vi atq. authoritate sequentem Ordinem fecisse, in quo quidem hoc maxime propositum habuit, ut ante omnia ad Divini Nominis gloriam, tum Reipub. utilitatem omnia referret. Quemadmodum ipse vel cum vita sua periculo Reipub. semper servire non dubitavit, ita non minus posteritatem suam etiam et familiam, quanto maxime fieri potest cum fructu, suo exemplo, pietatem fidem atq. operam suam eidem prestare post hac velle: Cum autem ita comparatum sit, ut ab ijs etiam in quibus præclara atq. optima voluntas existit, nisi ita mè præsidia aliqua Fortunarum habeant, nihil præclarum effici possint; non raro autem ut etiam à maioribus relicta præsidia vanè dissipent, accidat. Idcirco hunc providendo volens commemorata proxime prædecessorum Comitiorum Constitutioni in parendo, tamq. qui sequuntur Successionis in bonis suis infra scriptis Ordinem constituit, eum in se postea à se cuius rei fuerit tatem integram sibi conservat, mutatus fuerit, in pejus

suam à

perpetuum à successoribus suis observari vult; utq̃ observetur, sancit: subijcit autem primo Ordinationi huic expresse et diserte bona sua hereditaria omnia infra scripta tam, scilicet Paterna Castri et Oppidi Zamoscie, infundo bonorum suorum hæreditariorum Kalinowice et Skokowka ab Avo suo Generoso Felice Succamerario et Judice Terræ Chelmensis, ac Reverendo Nicolao Curiæ Regni Referendario Zamoyskich emptorum, Castro Skokowka quod ante in ijs fuerat demolito à se constituti, et veteris Zamoscij vicino, in Palatinatu Belzensi et districtu Grabovecensi denominati, cum villis et bonis ad prædictam Skokowka antea pertinentibus: nec non bona Tworzyczow cum pertinentijs, quam et alia bona, per se titulo hæreditario acquisita, sulnice scilicet cum villis et bonis pertinentibus. Mokre in Terra Chelmensi ac districtu Crasnostaviensi consistens, nec non Janovice cum pertinentijs, Stabrow ac Jaroslawiec, ac item Szepin et præterea Sortem et Lacki Horyszow, in Palatinatu Belzensi ac Districtu Grabovecensi, ac Rogozno, wieprzowo Jezioro, cum villis ac bonis pertinentibus in Terra ac Districtu Belzensi consistentibus: præterea bona Castri Krzeszow, Oppidiq̃ Tarnogrod, cum villis ac bonis ad prædicta bona castri Krzeszow pertinentibus, tum Castri et Villæ Zamech cum villis et bonis ad ea pertinentibus in terra Præmisliensi Consistentibus, pro meritis in Rempublicam suis, periculisq̃ pro eadem susceptis à Regia Maiestate atq̃ Ordinibus universis aut horitate Conventionis Generalis Cracowiensis Felicis Coronationis Sacræ Regiæ Mttis, Jure hæreditario in perpetuum sibi collata, cæteraq̃ bona sua hereditaria et obligatoria. Siq̃ supra commemoratis contigua aut vicina quovis modo successu temporis acquisiverit, aut quocunq̃ iure aut quibuscunq̃ ad illum pervenerit, Juraq̃ Patronatus quorvis beneficiorum in ijsdem existentium. Thelonea ibidem quiævis in ijsdem bonis instituta, cum omnibus deniq̃ eorumdem iuribus, proventibus et utilitatibus specificatione generalitatis et è contra non excludendo statutoq̃ Regni de restitutione Generalitatis per adiunctam specialitatem per expressum renuntiando; Statuit deniq̃, Sancit atq̃ Ordinat, ne in commemoratis bonis ijsdem alli alij quam masculi qui vel ex lumbis suis procreati fuerint, aut hisce deficientibus, ex agnatis gentilibusve suis sint:

Ex ijsdem

Ex ijsdem autem unus solus eo qui infra ostendetur ordine et conditionibus perpetuis temporibus succedat, Bonorumq; eorum Dominus atq; usu fructuarius sit pro quo quidem cum sorores suas Germanas, Filiasq; suas et successores Sororum Filiarumq; Suarum, tum omnem pogeniem Sexus Fœminei, ex lumbis sui descendentem nec non quosvis Successores amitarum suarum, Amitarum item Magnarum, Proamitarum, Abamitarum, Atamitarum ne omnemq; omnino sexum Fœmineum, à commemoratorum bonorum suorum Successione in perpetuum amonet; ijsdem omnem ad ea aditum quodcunq; Ius et interresse ex eisdem repetendi præscidit, præcludit et amputat, Atq; ad Sorores quidem suas quod attinet, cum bonæ memoriæ Pater suus Magnificus Stanislaus Zamoijski Castellanus Chełmensis, Capitaneus Bełzensis, et aulicæ militiæ D. Sigismundi Augusti Regis Præfectus æris alieni non mediocrem summam in Militiæ Regipub. ministerijs partim recognitionibus ad Acta, partim fide eius constituta reliquerit, ipse autem nihilominus dotes honestissimas ijs dederit, atq; ita non solum ea bona, quæ postea vel liberalitate primum D. Sigismundi Augusti, deinde aliorum Regum, Principum Suorum, suis in Rempub. meritis laboribusq; parta sibi accesserint, verum ea etiam quæ à Parente sibi relicta fuerint privata fere pecuniâ suâ, à se redempta, adeoq; parta videri possint, meritò eas cum dotibus, à se iam exolutis, et liberalitate sua auctis, tum alijs beneficijs vel à se vel operâ sua in eas collatis contentas esse debere statuit: Filiabus autem si quam vel aliquas Deus largitus sibi fuerit Ex commemoratis quidem bonis tantum quantum per quindecim annos ex quarta parte redituum eorum colligi poterit, dotis nomine præstare. Si verò filios nullos susceperit, alia etiam bona sua, alibi: non in commemoratorum bonorum vicinitate à se vel iam acquisita vel acquirenda omnia obvenire vult, ita quidem ut si plures fuerint, tam commemoratam Summam dotalem, quam in defectu masculorum alia, bona, supra nominatis non coniuncta aut incorporata æqualiter inter se partiantur, ijsq; omnes contentæ sint, ad quem quidem modum sexu fœmineo excluso de masculis ut hoc qui sequitur Ordine ac conditionibus sibi, Succedant statuit, Sancitq;. In primis si Deo volente Filium seu plures Filios ex lumbis suis procreaverit; tum unum illorum natu maiorem hæredem omnium bonorum suorum supra memoratorum instituit; reliquos autem filios filiabus dote, quæ supra scripta est, numerata: ad reliqua bona sua, quæ supra commemoratis bonis contigua aut vicina non fuerint, addmittit ijsdamq; satisfactum illis esse vult. maiore autem natu filio decedente, si hæredes masculos reliquerit, similiter unus solus major nimirum ex illis natu, et huic

itidem major

Et extinctis eo casu morte successoris, si quibus liberis masculis relictis major natu filius majorem tantum filium decesserit, tum frater ipsius qui proximus ætate illi fuerit, si superstes adhuc fuerit, aut si ipse quoq; iam decesserit posteri ipsius, eadem ratione et Ordine Patruo suo, aut posteritati etiam ipsius succedent, similiterq; secundo etiam nato, aut posteritate ejus extinctâ. Tertius seu posteritas ipsius, et huic quartus atq; ita perpetuo, quoad posteritas aliqua masculina ex lumbis ejus profecta duraverit, ita minimum utriusq; stirpe major natu filius tantum succedat, una autem stirpe extincta, altera et huic sequentes, prout cujusq; stirpis authores proximi extincte stirpis authoribus proximi ætate fuerint, mutuo sibi semper succedant neq; plures quam unus proximi Possessoris natu major filius vel proximus Agnatus eius commemoratorum bonorum Divinarius possessor et usufructuarius sit, reliqui vero quotcunq; eorum fuerint, dum ad illos Ordo successionis non perveniat, nullum, jus aut Dominium in ijsdem bonis habeant. Quod si Gemini aliquando extiterint, postquam ad Trigesimum ætatis annum pervenerint, Serenissimus Rex Polonie qui tum extiterint, Commemorate Constitutionis vi, qui virtute, doctrina, usu rei militaris alteri præstet dijudicabit quiq; eo modo Serenissimi Regis judicio alteri præstet dijudicabit, quiq; eo modo Serenissimi Regis judicio alteri Prælatus fuerit, eadem jure, de quo supra ostensum est proximo Possessori solus in ijsdem bonis succedet, priusquam autem ad eam ætatem pervenerint usum fructum eorum utriq; seu eodem nomine Tutores Curatoresve eidem percipient. Quod si filium quidem aliquem masculum Deus sibi concederet impubere tamen eo isdem recognoscens decederet, in eum casum eum Ordinationis huius sue tum liberorum etiam Successorumq; suorum Supremum defensorem ac protectorem imprimis Sacram Regiam Metem, Serenissimum Sigismundum Tertium Regem presentem, tum pro tempore existuros constituit, tam persona deinde eorundem Liberorum suorum, quam omnium bonorum suorum Tutoriam, Curatoriam, Regimen, ac administrationem Reverendissimo Alberto Baranowski Episcopo Premisliensi, Baranowski et Regni Vice Cancellario, Stanislao Somolinski Episcopo Camenecensi Gentili suo de armis Seltarum. Magnificis et Reverendis et Generosis Nicolao Zebrzydowic Palatino Lublinensi Generali Cracoviensi, Kalischiensi, Bodestaviensi Capitaneo, Petro Tilicki Præposito Gnesnensi Canonico Cracoviensi et Regni Secretario majore, Joanni, Thome Drohoiowski a Drohoiow Curie Regie Majestatis Referendario, Capitaneo Premisliensi Floriano Zamoyski inveteriz mosoie hærede, Vexillifero Chetmensi Patruo suo, Stanislao Zolkiewski Palatino de Russia, Arubieszoviensi Kalisiensi Capitaneo, Georgio Zamoyski de Zamoscie Archidiacono Lublinensi Canonico Cracovie sacre Regie Majestatis, Joanni de Piasti Zamoyski Equitum ac Excubiarum Regni Præfecto

Præposito Zamoscensi, præsenti et pro tempore exstituto, ad extremum Burgrabio Arcis suæ Zamoscensis quem post hac et ipse instituturus et qui huic pro tempore successurus est, inscibit et committit; Dans et concedens eisdem accuilibet ipsorum plenariam et omnimodam facultatem eisdem liberos suos quos Deus sibi dederit bonaq; præfata omnia dum ad Tricesimum ætatis annum maior natu pervenerit regendi, gubernandi et administrandi eisdem studijs artium liberalium à septimo eorum ætatis anno ad decem octo annos, inde vero exercitio rei militaris continuis quinq; annis intra vel extra Regnum instituendorum et educandorum, omnia autem hæc eâ ratione quam recognoscens vel testamento vel privato aliquo scripto præscripturus est administrandi nominatim tamen hoc etiam scripto ad hæc eos obligat. In primis ordinat constituitq; ut si masculos successores aliquos reliquerit, in eorum alimenta donec ad vicesimum Annum pervenerint quot annis in singulos Mille floreni impendantur, ab anno verò eorum vicesimo ad tricesimum usq; maiori quidem natu et bonorum Successori futuro, quaterna millia. Cæteris autem singula vel in literarum Studijs, vel militia, ve Ministerijs Regiæ Mttis ac Reipub. versantibus ex commemoratis bonorum reditibus præstentur. Ad Puellarum vero alimenta et ornatum ultra dotem supra commemoratam Milleni floreni itidem in singulas deputentur. Quod impensis hisce detractis residuum fuerit, cum in continuationem et perfectionem structurarum Præfatorum bonorum Zamosciæ à se inhoatarum et designatarum, in quæ erectionem Propugnaculorum munitionumq; Castri et Oppidi Zamoscie, eam etiam in acquirenda bona aliqua à prædictis bonis suis non remota, impendi, collocari, ac converti vult, singulis autem Trigenijs is vel ij quibus ex supra commemoratis Tutoribus seu curatoribus vel Testamento vel privato scripto aliquo cujus supra mentio facta est Aeconomiæ anministrandæ peculiariter curam recognoscens delegaturus est coram cæteris curatoribus, aut si omnes Zamoscium convenire non potuerint, coram ijs quorum copiam habere poterint administrationis suæ exactam rationem reddet: ac si quid recognitionibus omnibus subductum reliquum fuerit, id communiter ab omnibus qui rationibus adfuerint obsignatum eodem in loco Zamoscij semper deponetur, donec ad præfinitam supra ætatem Successor pervenerit, quo quidem, tempore ipsi deinde Successori Tutores seu curatores universi exactam tam acceptorum expensorumq; superiorum rationum à Collega suo antea sibi deditarum rationum reddent. Si autem Deo Opt: Max: ita disponente Curatores supra nominatos omnes priusquam præfinitam ætatem Successores ejus attingerent, mori contigeret, tum et non

prius ad reliquos

Prius ad reliquos proximos Successorum Agnatos, qui tum sup-
stites fuerint, Præpositum autem et Burgrabium pro tem-
pore futuros supra scriptis conditionibus, ac modo reliqui
temporis Tutellam ac Curatoriam devolui ac deferri recogno-
scens vult; Eandem vero rationem in Tutoribus dandis
post hæc etiam à Successoribus suis in perpetuum observent,
ut nimirum quilibet quidem ex ijs filijs successoribus ue
suis, quod ei videatur det. Ex Agnatis autem maior natu,
tum verò præpositus et Burgrabius Zamoscensis pro tempo-
re futuri etiam si nominatim non dentur, cum tamen mi-
noremnium Successorum hac ipsa Ordinatione mediante per-
petui Tutores Curatoresve sint. Cum autem in ijsdem bonis
Illustris Griseldis Bathoreæ de Somlis uxor ipsius reforma-
tionem dotis suæ habeant, siquidem illa superstite liberisq;
aliquibus relictis recognoscens decesserit, ut quandiu ad secun-
da vota eadem non transierit, tum liberorum, tum ipsorum
bonorum, cum Tutoribus supra scriptis administrationem,
sed non suprascriptam tamen et eam rationem, quam Testa-
mento aut privato scripto aliquo recognoscens demonstra-
turus est, habeat, statuit ordinatq;. Si autem nullos liberos
reliquerit, tum commemorata quidem Uxor eius iure refor-
mationis suæ in ijsdem bonis utetur. Successorum autem re-
cognoscens Masculorum Curatorumve eius, de tota vel medie-
tate vel Arenda eius cum ea conveniant, utroq; autem ea
casu sive liberos reliquerit sive non si ad secundas nupti-
as illa accesserit, ut tum ex paratissima pecunia, quæ à se
relicta, aut alias demonstrata à se fuerit, dos et contrados,
cautione tamen de contradote post illius decessum renume-
randa secundum Ius publicum, prius accepta ei solvatur;
cum bona autem tum liberi in aliorum Tutorum potestate et ad-
ministratione sint. Quod si vero Deo ita visum efuerit, ut pro-
lem masculam nullam suscipiat, tunc idem Illustris et Ma-
gnificus Joannes Zamoÿski removendo similiter ut supra scri-
ptum est à successione bonorum supra scriptorum omnem sexa
Fœmineum, sed duntaxat bona sua alia, quovis Iuris titulo
alibi à se acquisita aut in posterum acquirenda ejsdem ad capes-
sendum in illis Ius naturalis successionis relinquendo Hære-
dem Successoremq; sibi constituit Patrum Suum Generosum
Florianum Zamoÿski in vetere Zamoscie heredem Vexillife-
rum Chełmensem, Posterosq; ipsius Masculos, siquos habu-
erit, eodem nimirum modo et ordine qui supra demonstratus
est ijsdemq; conditionibus quæ Ordinatione hac continentur
sibi Successuros. Quod si hic quoq; vel ipse sine prole mascula
decederet, vel si quam suscepisset, Proles ea successu tempo-
ris extinqueretur, in eum casum omne Ius hæreditarium et pro-
prietarium Commemoratorum bonorum suorum cum in Agna-
tos suos collaterales Domus et Familiæ Zamoÿskich, ex
Linea olim Generosi Mathiæ Zamoÿski Equitum apud

D. Casimir

D. Casimirum Regem Praefecti, Filij alias Generosi Thomae de Łaziemno in Zamoscie, fratris Germani Generosi olim Floriani Zamoyski Proavi sui procedentes, hoc est in Successores Masculini sexus Generosorum olim Venceslai Pauli et Joannis Zamoyskich Filiorum, olim dicti Mathiae à Thoma Zamoyski pari consanguinitatis gradu sibi coniuncti, modo ac ordine infra scripto transfert. Similiter autem unum duntaxat ex ipsis Generosis Zamoyskich sexus Masculini supra commemoratorum bonorum suorum Heredem, praesente perpetuâ Ordinatione suâ instituit. Primum. Et si plures inter eos esse animadvertat in quibus partim egregia indoles eluceat, partim qui non pauca Specimina Virtutis iam ediderint, cum tamen alij inter eos, vel ante iam beneficentia aliqua sua à se aucti sint, vel in posterum etiam praemia virtutis suae referre possit. Unusq; solus bonorum Shorum haeres, Dominus, Usufructuarius atq; Possessor esse debeat; in defectu uti supra ostensum est prolis ~~prolis~~ suae Masculinae, aut etiam Patrui sui Generosi Floriani Zamoyski Vexilliferi, Chełmensis Generosum Mathiam, Filium generosi Pauli Zamoyski de Zamoscie et in Nierozikow haedis nepotem, Petri Zamoyski pro nepotem, Venceslai Mathiae ab nepotem Thomae autem Zamoyski de Łuzimno in Zamoscie supra nominatum Adnepotem, ut quem iam ab aliqua aetatis tempore in educationem suam Paternâ cura suscepit heredem eum bonorum suorum supra commemoratorum edit, nominat et instituit, iamq; edidit, nominavit et instituit. Cum autem commemoratus Mathias in puerili adhuc aetate constitutus ac impubes sit tam personae ipsius, quam bonorum omnium commemoratorum Curatoriam atq; administrationem ijsdem quos supra proprijs liberis suis constituit, eademq; omnino ratione atq; administratione gerendumq; similiter refert, instituit et committit, Dans, concedensq; ijsdem cum aliarum rerum omnium, modo ac ratione suprâ scriptâ hinc ab actu praesente ad decursum viginti trium annorum Administrationis plenam integramq; facultatem, tum ipsi Mathiae Zamoyski, Studijs artium liberalium ad decem octo annos inde vero exercitio rei militaris continuis quinq; annis intra vel extra Regnum similiter instituendi informandi et educandi. Adultus autem prae ceteris conditionibus quae infra illi ceterisq; successoribus in universum praescribentur, si quam recognoscens filiam reliquerit, quam, commemoratus Mathias Zamoyski ducere debet Servans liberos masculos, Primus etiam ac proximus haeres erit, ita nimirum ut Patruum etiam disponentis antecedat. Interim vero dum adolevit, in eâ quae supra ei est constituta Tutellâ conditione ac modo supra scripto administrandi et ipse et bona erunt. Qui quidem Mathias Zamoyski, et quicunq; illi postea successerit, si liberos masculos

habuerit

habuerit similiter unus tantum et maior natu odemq Ordine sibi sucedent, qui supra in proprijs recognoscent liberis, demonstratus est. Si vel sine liberis masculis decesserit, aut liberis quidem relictis illorum etiam stirps postea defecerit, substituit in eum casum illi itidem Agnatos suos Generosos primo Joannem Zamoyski de Piaski Equitum et Ecubiarum Regni Praefectum. Huic autem itidem sine liberis masculis extincto Felicem Zamoyski Generosi olim Christophori filium: Quod si his quoq sine liberis aut posteris masculis decedere contigeret. Tum ut ex reliquis supra commemoratis Agnatis suis Zamoyskich, quorum omnium Genealogiam connotatam in Tabulario et Sacrario Templi Zamoscens recognoscens relinquet. In Ministerijs Regiae Mttis ac Regijb. vel Togatis vel Militiae doctrinae, ingenij, virtutisq maiora pluraq documenta quisq ediderit, utilioremq quae caeteris operam navarit, ita caeteros in successione praecedet. Quod si forte plures pari virtute ac meritis in Rempub. extiterint, Serenissimus Poloniae Rex tunc temporis futurus, Cujus eorum et praestantiam merita sint, et de cujus virtute et ingenio in posterum etiam maior spes esse potest. Similiter quemadmodum inter Geminos supra ostensum est iam memoratae constitutionis vi atq autharitate dejudicabit. Cui autem ex commemoratis Zamoyskich idem Serenissimus Rex virtutis ac meritorum praecaeteris testimonium tribuerit, is praecaeteris proximo Successori succedet. In quo tamen id diserte recognoscens cavet ne per hanc sententiam utrovis casu Regij Juris bona ea aliquando fiant, vel censeantur, Serenissimiq Reges Poloniae praeter Supremum Dominium, quod in aliorum Nobilium Regni huius bona habent, et utroq supramemoratorum casuum qui inter Zamoscios succedere ijs casibus debeant, ipsi declarent definiantq nihil aliud iuris usurpare sibi in ea possunt, ita ut caeteris omnibus rebus terrestris iuris semper permaneat. Ita verò ad successionem vocatus eodem omnino Ordine et conditione, quae supra praescripta est, ad posteros suos eam itidem transmittet: Atq hanc quidem successionis rationem quod ad aliquis ex supra commemoratis Agnati suis Zamoscijs duraverit observari vult. Quod si verò horum quoq stirpes omnes deficerent habebit tum deniq facultatem vel ultimus ex illis eorundem bonorum Possessor ex familia sua ex qua proximè derivata stirps Zamoscia est Lazinski Stemmatis Gelitha seu Kozlerogorum de Terra Lancicens filiae alicui suae, si quas habuerit, aut si filias non habuerit proximae suae Agnatae simul et maritum et eorundem bonorum successorem constituendi; Sin ipse non fuerit, tum proximi puellae cognati una cum Praeposito et Burgrabio Zamoscien pro tempore futuris Tutoribus, Item alijs si quos idem decessor puellae constituerit eandem potestatem habebunt, ita nimirum ut illi communi consilio aliquem

ex commemoratis

ex commemoratis Łazinskich de armis Gelitha, qui et ætate puellæ non impar sit, virtute autem cæteris emineat, commemorati ultimi Successoris filiæ vel proximæ Agnatæ et maritum simul et bonorum successorem deligant. Quod si alij quam ex commemoratis Gelithonibus alicui puellæ nupserit, seu à commemoratis Cognatis et Tutoribus suis collocata fuerit, tum qui ex Gelithonibus nuptias eius, ambierit, repulsam autem passus fuerit, bona ea eodem modo qui infra in ijs qui venditiones Ordinationes huiusmodi observaverint proscriptus est vindicandi potestatem habebit, ita nimirum, ut cum se eam ducere paratum fuisse, illam autem alteri, quam ex Jelithonibus alicui nupsisse ostenderit, bonorum successio ipsi adiudicetur. Qui quidem Łazinski Jelitho utrovis casu vel vel per matrimonium vel per Judicium ad successiones vocatus ultra alias conditiones quæ in genere omnibus Successionibus infra præscribentur, et hunc ubi proximi decesseris, vel filiam, vel proximam agnatem ducat. In primis etiam nomen Zamoyskich suscipiet, eiq; et ipse et posteritas eius tum, eodem etiam Successionis iure, quod supra descriptum est, ijsdemq; conditionibus similiter in perpetuum utentur. Conditionibus, autem successorum suorum, qui modo supra scripto succedere sibi debent, singulos et unum quemq; tam eorum qui ex lumbis suis descenderint, quam etiam Agnatis suis Zamoyskich aut etiam hisce deficientibus, qui ex Gentibus suis Łazinskich Jelithonibus seu Kozlorogis ratione supra demonstrata ad successionem vocari debent: non se ingerere, necessarijs et irremissibilibus hisce onerat et obstringit ac sub ijsdem cum commemoratorum bonorum Successionem eos adire tum Dominium eorundem obtinere vult. Primum atq; ante omnia Templa cultumq; Divinum in ijsdem supra commemoratis bonis omnibus et singulis fundata, imposterumq; fundanda, ritumq; Sacro Sanctæ Catholicæ Romanæ Religionis in ijsdem non immutet, eorundem Templorum, tum Xenodochiorum et et Scholarum benficiorum, item seu fundationum in alimenta Studiosorum, tam Ecclesiasticorum quam Secularium in ijsdem bonis instituendorum, Dotationes, Proventus, Censusq; quovis, Suppellectilem itidem sacram ijsdem dandorum et ascribendorum ministrosq; Dei earundem ædium quantum in se est omnibus rebus tueatur ac defendat. Secundum hæc in Repub. ita versetur, ut nil ipsius salute et indignitate antiquius habeat: In primis autem Serenissimos Reges tanquam Magistratum Supremum debita fide atque obsevantiâ semper colat: et cum libertati publicæ, tum qua ea maximè continetur paciet concordiæ Civium studeat, à turbulentis

à turbulentis et novis consilijs absit; adsit autem et conjungat semper se cum ijs qui Repub. et præsentem statum salvum esse velint. Si forte Repub. bellum etiam aliquod, vel finium propagandorum vel defendendorum causâ susceperit, in eo etiam nullis boni officio Civis desit. Tertio Bona omnia commemorata, et singula, tam in toto, quam in minima quacunq; parte eorum nullis inscriptionibus, Reformationibus, Advitalitibus, in universumq; Juribus sive perpetuis seve temporaneis quibuscunque (fundationibus tamen oppidorum, villarumq; ad utilitatem commemoratorum bonorum Zamoscen. institutis exceptis:) oneret aut afficiat; nec eadem ullis lucris ac summis pecuniarijs, pocessibusq; Juris, quibus possessio in manus alienas ex composito transferri possit, quovis modo affici permittat, sed libera et immunita semper à quibusvis oneribus et vinculis conservet. Quam quidem ob rem, si quis ex commemoratis Dominis aut Possessoribus Zamoscijs, iniuriam danumve alicui intulerit, Actio etiam contra eum in quem propria bona illius instituetur ita ut si sententia aliqua contra eum in iure obtenta fuerit, vel alijs bonis suis, si quæ propria et hæreditaria habuerit, vel propria persona secundum Jus publicum illi satisfaciat: commemorata autem bona Zamoscien. nullo modo efficere possit, eodemq; modo ne ex causa quidem controversiæ occasione bonorum prædictorum finium, aut alia ulla vadia et perlucra quævis extendi in ea bona possit, ut quorum Possessorum Usufructuarius tantum Dominus futurus sit. Sed si controversia ipsorum bonorum ratione vel finium, vel quacunq; aliâ causâ exstiterit, tum Actor quidem Possessorem citabit, Citationem tamen in bona Zamoscien. ponet, atq; ad Præpositi et Burgrabij Zamoscensis pro tempore futuri notitiam deducet, qui quidem cæteros Zamoscios Agnatos de ad citatione quam primum cerciores facere tenebuntur. Exemplaq; citationis ad eos mittent, Possessorum autem consilio, aut etiam alijs Agnatis suis communicato, communi consilio Jure bona defendet aut si damnum aliquod deprehenderit datum fuisse ex æquo et bono cum authore componet, vel sententiæ definitivæ ultimæ instantiæ stabit, neq; vel litem ducet, Velut per lucra, vadia, aut alias Juris difficultates devenire rem permittet, Quod si Possessor aliqua vel culpa vel negligentiâ vel prævaricatione ad perlucra aliqua rem deduci passus fuerit, perlucra quidem ijs

quidem ij qui ea obtinuerint in bona ipsius quæ habuerit, aut
in personam ipsius extendent, Ipse autem Possessor,
tanquam qui contra conditiones Ordinationis hujus
et Juramentum suum fecerit, quemadmodum infra
ostenditur, à possessione removebitur: quem quidem pro-
cessum commemoratæ Constitutionis authoritate præsen-
tibus hisce ad omnium notitiam recognoscens deducet,
secundum supra commemorata autem ut cum Tabula-
rium etiam quæ in eo monumento, sed ad publicas seu
ad privatas res pertinentia relicta à se fuerint, tum
Bibliothecam atq; armamentarium diversis formen-
tis atq; instrumento bellico à se instructum, omni
studio ac cura ijdem Successores tueantur, eis pre-
scribit, similiter domesticam etiam supellectilem
omnem in commemoratis Bonis comparatam eiq; pre-
petuo adscriptam non solum dilapident, verum eam
et factam conservent, si aliqua usu attrita aut corrupta
fuerit, eandem, vel reparatam curent vel aliam in eius locum,
non prestantiorem, pari tamen valoris comparent. Quarto
jura, Privilegia, Libertates et prærogativas præfatæ supra
nominatæ Civitati Zamosij per se datas, et authoritate eius-
dem Conventionis Constitutionisq; in ea latè approbatas.
Tum omnes et singulas Literas eiusdem recognoscentis Jo-
annis Zamoyski subditis, beneficiarijsq; suis quibuscun-
bonorum prædictorum omnium et singulorum Immu-
nitatesq; ijdem cuiuscunq; Nationis tam Polonicæ quam
Germanicæ, Græcæ, Armenicæ, aut cuiuscunq; alij con-
cessas in posterumq; concedendas, omnes denique et quascun-
Fundationes in omnibus illarum punctis et conditio-
nibus integrè et inviolabiliter conservent, Incolasq; eius-
dem Civitatis ab omnibus injurijs legitimo et Ordinario
domo tueantur et propugnent. Quinto modum sumptus
Ordinarij tum in familia fovenda, et reliquare domestica,
tum alijs etiam rebus specialiter à se præscriptum, vel pre-
scribendum non excedant per omniaq; census aut sumptu-
um rationem habeant. Quæ quidem conditiones et abom-
nibus et singulis eius Successoribus, sive ex lumbis pro-
prijs eiusdem recognoscentis descendentibus, sive etiam
deficientibus ipsis cæteris Agnatis, Gentilibusve suis,
eo maiore cum Religione observentur, ut quilibet, et
quicunq; Possessor eo ipso tempore, quo possessionem
commemoratorum Bonorum secundum supra scriptam

Ordinationem

Ordinationem, adibit in Templo maiore Civitatis eius Zamoscie, coram aliquo ex reliquis Agnatis suis, quoseo advocabit, tum praeposito et Sacerdotalibus eiusdem Ecclesiae ~~Consulatu autem~~ ejusdem Civitatis praesentibus; Praeposito locilli praeeunte sequens, Iuramentum in eosdem praestet, in perpetuum hisce ordinat. Ego. N. Zamoyski Iuro, spondeo coram Deo, tanquam Successor bonorum Zamoscij, quod inprimis Religionem Catholicam Romanam, omniumq in commemoratis bonis Zamoscenis ad eam pertinentia, Templa et fundationes quantum in me est tuebor, neq unquam ea vel transferram, vel diminuam aut mutabo, neq à quocunq transferri, diminui aut immutari permittam, Regiae Mttis Dni mei clementissimi Reipublicaeq salutem ac dignitatem quantum in me est, omni studio semper procurabo. Bona ad Zamoscium pertinentia, atq incorporata omnia et quaecunq conservabo; nihil unquam de ijs diminuam aut obligabo, nullisq omnibus summis, pecunijs, processibus, iuris, perlucris, aut quibuscunq tandem nexibus eandem involuam, officiamq, aut involui, afficere sinam: Iura privilegia, Libertates ac Praerogativas ab Illustrissimo quondam et Magnifico Ioanne de Zamoscie, maiore meo gratâ memoriâ prosequenda, vel universis vel singulis datas, in universumq omnem Ordinationem ipsius, ex qua nunc succedo, firmiter, inviolabiliterq perpetuis temporibus manu tenebo, observaboq, sic me Deus adiuvet, et haec Sancta ejus Evangelia. Quod quidem Iuramentum antequam praestiterit, neq caeteri Agnati, neq Burgrabius, neq Cives Zamoscenses, neq ulli alij subditorum pro Domino eum agnoscere, aut de ullis proventibus ei respondere tenebuntur. Sin autem Iuramento praestito nihil ominus aliquid contra supra scriptam Ordinationem fecerit, in eum usum qui alias secundum hanc Ordinationem immediate succedere ei debebat; aut si hic quoq neglexerit, ad hoc secundus, Tertius, et eodem ordine consequenter ijs qui se antecederent, prius admonitis et appellatis, si nihilominus prosequi neglexerint, tum ipsi et quicunq eorum talem Possessorem coram Iudicio terrestri Crasnostaviensi aut Grabovecensi, in quo quidem citatus semotis quibusvis dilationibus exceptionibusve omnibus in universum beneficijs, legibus, vel Constitutionibus praesciptis, vel describendis, opponi vel

Opponi vel concedi solitis, pœnis item Judicialibus respondere, iudicatoq; parere tenebitur, commemoratæ Constitutionis publice, atq; Ordinationis huius vi atq; authoritate conveniendi, quæ contra Ordinationem hanc fecerit arguendi potestatem habebunt, ac siquidem fecisse aliquid contra eam convictus fuerit tum eo ipso tanquam periurus ab omni administratione et Successione, usufructu, et Possessione remotus esse debebit, In eius autem locum, Is qui eum arguerit Sententiamq; contra eum obtinuerit, eodem Jure ac conditionibus quæ supra descriptæ sunt ei succedet; appellatione tamen salva ad superius Judicium, ultimæ instantiâ à definitiva Sententia parti gravatæ conservata. Quam quidem Ordinationem suam etsi recognoscens ipsius Constitutionis authoritatem firmam ac munitam esse intelligat, petit nihilominus cum à Serenissimis Regibus Poloniæ pro tempore futuris tum ab Ordinibus universis, ut ipsi quoq; sua authoritate atq; studio tueri eam semper velint. Quo quemadmodum suæ erga se ac posteritatem suam, Clementiæ ac benevolentiæ significationem dabunt. Ita ad similem alios quoq; erga Rempub. fidem atq; studium eo magis incitabunt. Reliquit nihilominus et reservat sibi idem recognoscens in herendo præfatæ Constitutioni Conventionis Generalis Regni Varsaviensis facultatisq; sibi eadem concessæ integram liberamq; potestatem durante vitâ sua primum de bonis suis prædictis pro libitu suo ~~apud~~ quæcunq; ei videbitur, sive in toto sive in parte corrigendi, immutandi, vel abrogandi seu locupletandi, et quemcunq; Successu temporis visum ipsi fuerit in Successorem suum denuo constituendi constitutumq; pro bene placito suo removendi, et alterum pro arbitrio suo in locum illius assumendi: Si verò eadem Ordinatio sua, à se non immutabitur nec corrigetur Se mortuo ipso facto præsens firma et irrevocabilis permanere debebit. Hac suâ Præsente recognitione et authoritate præfatæ Constitutionis Varsaviensis mediante, quâ ab omnibus et singulis Successoribus suis ex quacunq; linea existentibus salvam et illæsam tam in toto quam in parte omnibusq; eius Capitibus, punctis, clausulis, articulis teneri et observari vult, eosdemq; iuxta facultatem sibi eadem constitutione concessam præsentibus ad ea obstringit et obligat.

Actum Lu

Actum Lublini in Judicijs Ordinarij Generabus Tribunalis Regni, Feria Sunda post Festum S: Egidij proxima Anno Dñi Millesimo Quingentesimo Nonagesimo.

Comparens personaliter coram Judicio presenti Tribunalis Regni Lublinensi Actisq̃ eiusdem Judicij Illustris et Magnificus Joannes Zamoyski de Zamosc Regni Supremus Cancellarius et Exercituum Generalis, Bedzen, Marieburgen Derpten Knipzyn Mydzyrzycen Grodecen Jaworowien et Capitaneus etâ Terris, Districtibusq̃ Juribus Jurisdictionibus, quibus alias vel ipse vel bona eius subiecta sunt recedendo, seq̃ cum Successoribus Bonisq̃ suis infra scriptis Jurisdictioni Presenti Judicij Tribunalis Regni, quantum ad presentem hunc actum pertinet eum incorporandum palam, libere et per expressum recognovit, recognoscitq̃: Cum in Conventione Regni Generali Anno Dñi Millesimo quingentesimo Octuagesimo nono Varsaviæ habitâ, plena liberaq̃ facultas certum modum atq̃ Ordinem Successoribus in bonis suis prescribendi sibi concessa, ac postea etiam quam ex commemorata Constitutionis authoritate Ordinationem certam fecisset, atq̃ ad acta Tribunalis Lublinensis recognosset eadem deinde proximis etiam Comitijs Anni huius Millesimi Quingentesimi Nonagesimi publicâ Constitutione approbata confirmataq̃ fuerit. Utraq̃ autem Constitutione durante vita sua eandem Ordinationem toties quoties illi viderentur mutandi, corrigendiq̃ libera facultas relicta sibi fuerit, se pro facultate ac potestate hac Ordinationem eadem superiori Anno ex commemorata Constitutionis vi atq̃ auctoritate à se factam inq̃ Acta Tribunalis Regni relatam, proximisq̃ Comitijs iterum novâ constitutione confirmatam, presente hac recognitione suâ, quibusdam Capitibus et in punctis augendam, corrigendam ac mutandam constituisse. Cum enim ab eo tempore ex quo Commemoratam Ordinationem fecerat, et Illustris Sigfeldis Bathorea de Solmis, paulo̅q̃ postea filiola Zophia, quam paulo ante pepererat quoq̃ una sua reliqua erat, mortua fuerit, et Patruus suus Generosus Johannes de Zamoscie Vexillifer Terræ Chelmensis quam Secundum

Secundum liberos ex lumbis suis natos primum haeredem instituerit, ad eam non modo senectam qua decrepita ferè in eo est, verum valetudinem etiam reductus sit, ut neq; ipse res suas administrare possit, ut sine ulla cura valetudinis recuperandæ, tum maxime liberorum spe vitam agat, tot rebus interim in Domo ac familia sua mutatis, ad earum mutationem Ordinationem eandem suam accómodatitatem sibi statuit. Inprimis igitur vetus Zamoscium à commemorato Patruo suo hucusq; possessum cum omnibus ad id pertinentibus bonis ac villis. Quemadmodum autem hac à commemorato Patruo suo possessum id fuit, similiter vero reliqua etiam bona, siqua vita sua durante in Palatinatu Belzensi in Terra Chelmensi sibi donata, insepta, aut quacunq; ratione acquisita, vel ad se revoluta fuerint, cum novo Zamoscio, alijsq; suis bonis demonstratâ Ordinatione, a se comprehensis, ita ne generalitas specialitate neq; contra deroget, vi præsentis recognitionis huius suæ, quod id secundum superiorem Comitiorum Constitutionem, quam firmissimo modo a se fieri potest adjicit unit, incorporat, eidemq; Ordinationi in omnibus omnino punctis et clausulis, quæ hac recognitione excepta non sint, subjicit, obligat et obstringit. Deinde si quidem in hac viduitate et orbitate suâ, ad alias nuptias descenderit, uxoremq; aliam duxerit liberosq; alios seu masculos seu femellas susceperit, quam Ordinationem constanter Matrimonio priore de utriusve sexus liberis fecit, atq; ad Acta recognovit. Eandem in ijs quoq; si quos deinceps susceperit, ac constituit. Quod si ad alias nuptias non descenderet, aut Uxorem quidem aliam duxerit, liberos autem ex ea masculos nullos susceperit, in eum demum eventum atq; casum, cum commemoratus Patruus ipsius Generosus Florianus de Zamoscie neq; per ætatem liberos ullos procreare iam amplius possit, neq; per valetudinem rem familiarem ipse administrare: Generosum Mathiam Zamoyski, quem in priore Ordinatione substituerat, nunc proximum haeredem, ijs tamen conditionibus et modis, qui in ipsa Ordinatione Anno superiore à se facta descripti sunt, immediatè constituit, adoptat et declarat. Quod si tamen Commemorato Patruo suo superstite, migrare ex hac vita contigerit, ijdem Tutores, Curatores, qui in superiore Ordinatione filij, aut in horum defectum commemorato Mathiæ Zamoyski Agnato suo constituti à se fuerint, cum liberorum haeredum ne à se relictorum institutorumve adprescriptam usq; ætatem, Tutelam curamq; habebunt, tum ut et commemorato etiam Patruo suo, et si tam ipsi quam coniugi eius Generosæ Catharinæ de Orzko, alias etiam

ab eadem

ab eadem recognoscente provisum sit, tamen non modo ut nihil desit, verum quam copiosissime, etiam atq; honestissime omnibus rebus ijs exhibeatur providebunt curabuntq;. In quibus quidem capitibus et clausulis quemadmodum dictam Ordinationem suam corripit et emendat. Ita in alijs omnibus de quibus expresse hic nihil dispositum à se erit; iterum eandem quam maximè confirmat, perpetuamq; vim aut horitatem ac robur obtinere eam vult, quemadmodum nominatim etiã ea, quæ Ecclesijs veteris et novij Zamoscæ, iam donavit, inscripsit, attribuit, vel durante vita sua eisdem donaturus, inscripturusve est; Similiter præsente hac Ordinatione suâ confirmat, perpetuoq; firma ac rata in posterum esse vult, Libera nihilominus idem recognoscens sibi reliquit et reservat inhærendo concessioni et authoritati præfatorum Comitiorum Generalium, facultatisq; sibi ijsdem concessæ integram liberamq; potestatem, durante vitâ suâ primum de bonis prædictis pro libitu suo ad quemcunq; ei videbitur Acta disponendi, dandi tam supra cammemoratam, quam præsentem etiam Ordinationem si ita ei videbitur, sive in toto sive in parte corripiendi, immutandi, vel abrogandi seu locupletandi, et quemcunq; successu temporis visum ipsi fuerit in successorem suum denuo constituendi, constitutumq; pro bene placito suo removendi, et alterum pro arbitrio suo in locum illius assumendi. Si verò eædem hæ Ordinationes suæ à se non immutabuntur nec corrigentur, se mortuo ipso facto firmæ ac irrevocabiles permanere debebunt. Hac suâ præsente recognitione et authoritate præfatorum comitiorum mediante in eumq; casum ab omnibus et singulis Successoribus suis, ex quacunq; lineâ existentibus salvas et illæsas tam in toto quam in parte omnibus eius Capitibus, punctis clausulis, articulis teneri et observari vult eosdem sive facultatem sibi ijsdem Comicijs concessam, præsentibus ad eas obstringit et obligat.

Actum Lublini in Judicijs Ordinarijs Tribunalis Regni, Sabbatho post Festum S. Bartholomæi Apostoli proximo Anno Dñi Millesimo Quingentesimo Nonagesimo primo.

Comparuit

Comparens personaliter coram Judicio praesenti Tribunalis Regni Lublinensi, Actisq; eiusdem Judicij Illustris et Magnificus Joannes Zamoijski de Zamoscie, Regni supremus Cancellarius et Exercituum Generalis, Belzenß Bariēburgenß, Derpatenß Knijszijnenß Miedzijricenß, Grodecenß, Javoroviensisq; Capitaneus: Et à Terris Districtibusq;, Juribus Jurisdictionibus, quibus alias vel ipse, vel bona eius subiecta sunt, recedendo Seq; cum Successoribus suisq; bonis nfra scriptis Jurisdictioni praesenti Judicij Tribunalis Regni, quantum ad praesentem hunc Actum pertinet incorporando, palam, libereq; et per expressum recognovit, recognoscitq;, cum in Conventione Regni Generali, Anno Dni Millesimo Quingentesimo Octuagesimo nono Varsaviae habita plena liberaq; facultas, certum modum atq; ordinem Successionis in bonis suis proscribendi sibi concessa, ac postea etiamq; ex commemoratae Constitutionis aut horitate Ordinationem certam fecisset, atq; ad Acta Tribunalis Lublinensis recognovisset. Eadem deinde sequentibus Comitijs Anni Millesimi Quingentesimi Nonagesimi publica Constitutione approbata confirmataq; fuerit, utraq; autem Constitutione, durante vita sua eandem Ordinationem toties quoties illi videretur, mutandi corrigendiq; libera facultas relicta sibi fuerit, se pro facultate ac potestate hanc Ordinationem Anno Millesimo Quingentesimo Octuagesimo Nono, ex commemoratae Constitutionis vi atq; authoritate à se factam inq; Acta Tribunalis Regni relatam, Sequentibusq; Comitijs Anni Millesimi Quingentesimi Nonagesimi, iterum nova constitutione confirmatam, et Anno eodem 1590 emendatum iterum praesenti hac recognitione suâ quibusdam in capitibus et punctis augendam, corrigendam, ac mutandam constituisse. Cum enim ab eo tempore ex quo commemoratam Ordinationem fecerat, et Uxor sua Illustris Griseldis Bathorea de Somlis, pauloq; posteam filiola Sophia, quam paulo ante pepererat, quaeq; una tum reliqua erat, tum Patruus etiam Suus Generosus Florianus de Zamoscie Vexillifer Terrae Chelmensis, quem secundum liberos ex lumbis suis natos primum haeredem instituerat, mortui fuerint, tot rebus interim in Domo ac Familiâ sua mutatis ad earum mutationem Ordinationem etiam suam accomodandam sibi statuit. Inprimis igitur vetus Zamoscie cum villis ac bonis omnibus adid pertinentibus in Palatinatu Belzensi ac Districtu Grabovecensi ac Terra Chelmesi et Districtu Crasnostaviensi consistentibus, Similiter verò reliqua etiam bona, si quae vitâ suâ durante in Palatinatu Belzensi, et in Terra Chelmensi sibi donata inscripta, aut quacunq; ratione acquisita, vel à se devoluta fuerint: Cum Novo Zamoscio alijsq; bonis

supra demonstratâ

Supra demonstratâ Ordinatione à se comprehensis, ita Generalitas Specialitati, neq; è contra deroget, vi præsentis Recognitionis hujus vitæ, quod id secundum supra commemoratum Comitiorum Constitutionemq; firmissimo modo à se fieri potest, adijcit, unit incorporat, eidemq; Ordinationi in omnibus omnino punctis et clausulis, quæ hac recognitione excepta non sint, subijcit, obligat et obstringit. Deinde siquidem in hac, viduitate, et orbitate suâ ad alias nuptias descenderit, uxoremq; aliam duxerit, liberosq; alios, seu masculos, seu famellas susceperit, quam quam Ordinationem Año 1589 constante Matrimonio priore, de utriusve sexus liberis fecit, atq; Ad Acta Tribunalis Regni Lublinens recognovit, eandem in ijs quoq; siquos deinceps suscepturus, sit per omnia vim, aut horitatem ac locum suum obtinere vult, utq; per omnia obtineat, præsenti recognitione ordinat, sancit ac constituit. Quod si ad alias nuptias non descenderet, aut uxorem quidem aliam duxerit, liberos autem ex ea masculos nullos susceperit, in eum demum eventum atq; casum Generosum Mathiam Zamoijski quem in priore Ordinatione Patruo substituerit, et postea proximum hæredem fecit, ijs tamen conditionibus et modis, qui in ipsa Ordinatione Año 1589 a se factâ descripti sunt. In utrumq; igitur casum. Si nimirum vel ad secundas nuptias descenderit, liberosq; ex ijs susceperit, vel sine liberis se decedente commemoratus Generosus Mathias Zamoijski ita quemadmodum supra demonstratum est, hæres à se institutus Impubes sit successerit, ac Tutores in suprâ commemoratâ Ordinatione Año 1589 recognita iam ante hæredibus suis à se institutis, Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Bathoreum Andream S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalem et Episcopum Varmiensem, et Illustrissimum Dominum Christophorum Radzivil in Birze et Dubinki Ducem, Palatinatum Vilnensem, Militiæq; M. D. Lithiæ supremum Præfactum, eodem omnino iure, potestate, à conditione, quâ superiores à se constituti sunt præsente hac recognitione suâ mediante, nominat, adijcit, et instituit. In quibus quidem capitibus et clausulis, quemadmodum dictam Ordinationem Suam corrigit et emendat, ita in alijs omnibus, de quibus expresse hic nihil dispositum, à se est, iterum eandem, quam maximè confirmat, perpetuamq; vim, authoritatem ac robur obtinere eam vult. Quemadmodum nominatim ea, quæ Ecclesijs Veteris et novi Zamoscij iam denovit, in-scriptis attribuit, vel durante vita suâ eidem donaturus inscripturusve est. Similiter præsente hac recognitione suâ confirmat, perpetuoq; firma ac rata in posterum esse vult. Liberum nihilominus idem recognoscens sibi reliquit et reservat

Et reservat inherendo concessioni et authoritati prefatorum Comitiorum Generalium, ffacultatisq; sibi ijsdem concessa, integram, liberamq; potestatem dusante vita suâ, Primum de bonis predictis pro libitu suo apud quacunq; ei videbitur acta disponendi; deinde has à se factas et recognitas Ordinationes et emendationes, si ita ei videbitur, sive in toto, sive in parte corrigendi, mutandi vel abrogandi, seu locupletandi, et quemcunq; Successu temporis visum ipsi fuerit in Successorem suum denuo constituendum, constitutumq; pro benè placito suo removendi et alterum pro arbitrio suo in locum illius assumendi: Si vero eadem ha Ordninationes sua à se non immutabuntur nec corrigentur; Se mortuo ipso facto ipsa firme et irrevocabiles permanere debebunt. Hac suâ presenti recognitione et authoritate prefatorum Comitiorum mediante. In eumq; casum ab omnibus et singulis successoribus suis, ex quacunq; linea existentibus, salvas, Illesas tam in toto quam in parte, omnibusq; eius Capitibus, punctis, clausulis articulis teneri et observari vult, easdemq; iuxta facultate sibi ijsdem Comitijs concessam presentibus ad eas obstringit et obligat.

Actum Lublini in Judicijs Ordinarijs Generalibus Tribunalis Regni, Feria sexta post Festum S. Egidij proximâ Anno Dñi millesimo Quintesimo Nonagesimo Tertio.

Comparens personaliter coram Judicio presenti Tribunalis Regni, Actisq; eiusdem Judicij, Illustris et Magnificus Joannes Zamoyski Regni Supremus Cancellarius et Exercituum Generalis Bełzensis Barienburgens, Derpatens Knyszynens Mszczyżlavicens. Grodecens Sawornien Capitaneus etc. et à Serris Districtibusq; Juribus Jurisdictionibus, quibus alias vel ipse, vel bona eius subiecta sunt recedendo. Seq; cum successoribus bonisq; suis infra scriptis, Jurisdictioni presenti Judicij Tribunalis Regni, quantum ad presentem hunc Actum pertinet incorporando, palam liberè ac per expressum recognovit, recognovitq; si cum in Conventione Regni Generali Anno Dni 1589 Varsavia habita, plena liberaq; facultas, certum modum atq; Ordinationem Successionis in bonis suis prescribendi sibi concessa ac postea etiam quam ex commemoratâ Constitutionis authoritate Ordinationem certam fecisset, atq; ad Acta Tribunalis Regni Lublinensis recognovisset. Eadem

deinde

Eadem deinde sequentibus Comitijs Anni 1590. Publica Constitutione approbata confirmataq; fuit, utrâq; autem constitutio-ne durante vitâ suâ eandem Ordinationem toties quoties illi videretur emendandi, immutandi, amplificandi, libera facultas relicta sibi fuerit, se pro facultate ac potestate hac Ordinationem Anno 1589 ex commemoratæ Constitutionis viatq; authoritate à se factam inq; Acta Tribunalis Regni relatam, sequentibusq; Comitijs Anni 1590 iterum usitata Constitutione confirmatam, et Anno eodem 1590. et iterum Anno 1591 emendatam, Tertio hac sua personali Recognitione quibusdam in capitibus et punctis augendam, corrigendam ac mutandam constituisse. Cum enim ab eo tempore et ad novum Matrimonium descenderit, et pleræq; res in Domo ac familia eius mutatæ sunt, ad earum mutationem Ordinationem suam accomodandam constituit. In primis igitur Vetus Zamoscie cum Villis ac bonis ad se morte Patrui eius olim Generosi Floriani Zamoyski Vexilliferi Chełmensis devolutis, et sortibus in ijsdem ab alijs personis sibi donatis, et in scriptis in Palatinatu Bełzensi et Districtu Grabovecensi, ac Terra Chełmensi et Districtu Crasnostaviensi consistentibus. Tum bona Szczebrzeszijn cum Castro, oppido, villis ac bonis omnibus pertinentibus prout sibi sunt à Magnificis et Generosis Dominis Andrea Castellano Nadensi Petro Succamerario Posnaniensi Stanislao et Joanne fratribus à Czarnkow donata et inscripta, similiter verò reliqua bona si quæ vitâ suâ durante in Palatinatu Bełzensi et Terra Chełmensi sibi donata, inscripta aut quacunq; ratione accquisita, vel ad se devoluta fuerint, Cum bonis Castri et Oppidi Novi Zamoscie in fundo bonorum suorum hereditarium Kalinowice et Skokowka à se constituti ac villis ad prædictam Skokowkam antiquitus pertinentibus nec non bonis Tworijczow et Letownia Sulmice cum villis ac bonis pertinentibus, Mokre in Terra Chełmensi et Districtu Crasnostaviensi consistentibus, nec non Janowice cum pertinentibus Stabrow Jarosławiec, ac item Szepin, et præterea sorte in villa Lacki Horijszow in Palatinatu Bełzensi ac Districtu Grabovecensi, ac Rogozno, Wieprowe Jezioro cum villis ac bonis pertinentibus in Terra et Districtu Bełzensi consistentibus, præterea bonis Castri Krzesowo, Oppidiq; Tarnogrod cum villis ac bonis pertinentibus ad prædicta bona Krzeszowo. Tum Pontalicijs et villa Zamech cum villis ac bonis pertinentibus in Terra Præmisliensi consistentibus

pro meritis

Pro meritis in Rem publicam suis periculisq; pro eadem susceptis à Regiâ Magestate atq; Ordinibus universis authoritate Constitutionis Generalis Cracoviensis felicis Coronationis Sacræ Regiæ Mttis iure hæreditario sibi in perpetuum collatis, omnibusq; cum supra demonstratâ à se Ordinatione comprehensis, ita ne Generalitas specialitati, neque e contra deroget, vi præsentis Recognitionis huius suæ, quod id secundum supra commemoratam Constitutionem quam firmissimo modo à se fieri potest, adijcit, unit, incorporat, eidemq; Ordinationi in omnibus omnino punctis ac clausulis, qua hac Recognitione excepta non sint, subijcit, obligat et obstringit. Deinde cum alias nuptias descenderit, uxoremq; aliam Magnificam Barbaram de Tarnow duxerit, de liberis masculis seu femellis quos ex eadem susceperit Ordinationem Anno 1589 constante Matrimonio priore, de utriusq; sexus liberis factam, atq; ad Acta Tribunalis Regni recognitam in ijs quoq; per omnia vim, authoritatem, ac locum suum obtinere vult, utq; per omnia obtineat, præsenti recognitione ordinat, sancit constituit. Quod si illi nulli nascantur masculi liberi, vel nati sine prole decesserint in eum demum eventum atq; casum Generosum Mathiam Zamoijski proximum Hæredem facit, eo tamen modo, ac ijs conditionibus, quæ in ipsa Ordinatione Anno 1589 à se facta descripti sunt. In utrumq; casum sive liberos susceperit, filiusve à se susceptus, vel eo deficiente, Generosus Mathias Zamoijski ea conditione, quemadmodum supra demonstratum est, Hæres à se institutus, sibi successerit, Ordinationis suæ tam liberorum, successorumq; suorum, supremum Defensorem ac Protectorem in Primis S. R. Mttem serenissimum Sigismundum Tertium Regem præsentem constituit. Tutores verò Illustrissimos Dominos, Andream Bathoreum S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalem et Episcopum Varmiensem, Albertum Baranowski Episcopum Plocens. Stanislaum Gomolinski Episcopum Chelmens. et Illustrissimos, Illustres, ac Magnificos Reverendos et Generosos Dnos, Nicolaum Tirleij de Dombrowica Palatinum Cracovien. Capitaneum Novæ Civitatis Korczijn, Kazimiriumq; Christophorum Radziwił in Birze et Dubinki Ducem, Palatinum Vilensem, militiæq; Mag: Dni: Lit: Supremum Præfectum, Nicolaum

Zebrzydowski

Zebrzydowski Palatinum Lublinens. Generalem Cracoviensem Lanckoronens. Boleslaviens. Capitaneum, Stanislaum Comitem à Tarnow Castellanum Sendomiriensem, Capitaneum Buscens. Stobnicens. Stanislaum Zołkiewski Castellanum Leopols. et Capitaneum Hrubieszoviensem ac Calusiens. Exercituum Regni Campestrem Praefectum. Petrum Tilicki Praepositum Gnesnens. Scholasticum Lanciciens. Canonicum Cracoviensem Regni Secretarium Maiorem, ac Referendarium: Thomam à Drohoiow Referendarium et Capitaneum Praemisliens., Georgium Zamoyski Archidiaconum Lublinens. et Canonicum Cracoviensem S. R. M. Secretarium: Nicolaum Vrowiecki Capitaneum Chełmensem, Ioannem Felicem Herbort de Fulstin, Tenutarium Moscien. Ioannem Zamoyski Equitum Regiae Mttis ac Excubiarum Regni Praefectum, Praepositum Zamoscens. praesentem, et pro tempore existentem, ad extremum Burgrabium Arcis Zamoscensis, qui post hac instituturus, et qui huic pro tempore Successurus est, Ordinat instituit, assignat. Qui quidem liberos Successoremve suum, bonaq. tuebuntur administrabunt, regent, omni iure, conditione, ac potestastate, prout in Ordinatione saepe memorata Anno 1589 ad Acta Tribunalis Regni recognita continetur et cavetur, ac iuxta Testamentum, quod quod caeteris recentius ante mortem ab ipso condictum et relictum fuit: Quod etiam Filiabus eas à Successione removendo, si quam vel aliquas Deus Largitus sibi fuerit, ex commemoratis bonis suis, tantum quantum ex quarta parte redituum eorum per quindecim annos colligi poterit, Dotis nomine praestari in Ordinatione Anno supra dicto 1589 Sanxerat et praescripserat, id corrigit et illi, illisuè tantum quantum ex quanta parte dictorum bonorum per octo annos obvenire potest, praestari ordinat praesenti hâc suâ Recognitione. In quibus quidem Capitibus et Clausulis, quemadmodum dictam Ordinationem amplificat, immutat et emendat, ita in alijs omnibus de quibus expresse hic nihil dispositum à se est, et iterum eandem quam maximè confirmat

confirmat, perpetuamq vim, authoritatem ac robur obtinere eandem vult: Nihilominus idem recognoscens sibi reliquit et reservat, inherendo concessioni et authoritati praefatorum Comitiorum Generalium, facultatiq sibi ijsdem concessae, integram, liberamq potestatem durante vitâ suâ, primum de bonis praelictis pro libitu suo, apud, quaecunq ei videbitur Acta disponendi, deinde has à se factas et recognitas, Ordinationes, et emendationes si ita ei videbitur, sive in toto, sive in parte, corrigendi, mutandi, vel abrogandi, seu locupletandi, et quaecunq Successu temporis visum ~~visum~~ ipsi fuerit in Successorem suum denuò constituendi, constitutumq pro bene placito suo removendi. Si verò Eaedem hae Ordinationes suae à se non immutabuntur, nec corrigentur, se mortuo ipso facto firmae et irrevocabiles permanere debebunt, hâc suâ praesenti recognitione, et Authoritate praefatorum Comitiorum mediante; in eumq casum ab omnibus et singulis Successoribus suis ex quacunq lineâ existentibus Salvas et Illaesas tam in toto, quam in parte, omnibusq eius Capitibus, punctis, clausulis, articulis teneri et observari vult. Eosdemq ~~iuxta~~ iuxta facultatem sibi ijsdem Comitijs concessam praesentibus adeo obstringit et obligat.

Actum Lublini in Judicijs Ordinarijs Generalibus Trbunalis Regni, Feria quinta ante festum Sanctae Margaritae Virginis proxima Anno Dñi Milesimo Sexcentesimo Primo.

Comparens personaliter coram Judicio Ordinario Generali Tribunalis Regni Lublinensis et Actis praesentibus Illustris et Magnificus Dominus Joannes Zamoijski de Zamoscie, Regni Poloniae supremus Cancellarius et Exercituum Generalis, Bełzensis Marieburgensis Derpatensis Knyszynensis Międzyrzycensis Grodecensis Jaworoviensis etc. Capitaneus, ac Palatinatibus, Terris, Districtibus, Juribus, Toro Jurisdictionibusq suis quibusvis proprijs recedendo, Praesenti verò Jurisdictioni, se ac cum bonis et successoribus suis plenarie incorporando, palam, pubicè libereq recognovit: Quia licet ante aliquoties recognovisset coram his Actis, quae Ordinatione suâ Generali Comitiorum Regni comprobatum, Sancitum complecti vellet, ea tam singula in bonum colligere, redigereq se nequivisse, temporibus, negotijsq Reipub. praepeditum. In Praesentia quoq cum

idem animus

cum idem animus illi sit, propterea nihil ominus in Livoniam expeditione hostilibus armis ea Provincia oppressa, se vehementer destringi, et ipso plane tempore excludi. Quod reliquum tanen esse videretur, id se præstare velle, Id autem est Oppidum hereditarium Suum Turobin cum villis prædijsq̃ omnibus ad id spectantibus, in Terra Chełmensi et Districtu Crasnostaviensi. Villis præterea Biała, æq̃ cum illis omnibus prædijsq̃ pertinentibus, et Villis Zwola et Koczudza cum villis noviter locatis in Terra Lublinensi sitis, eidem Ordinationi se asserere, atq̃ in eandem includere; ut non alius quisquam, æquè horum atq̃ cæterorum bonorum Suorum hæreditatem cernat, quam unicus atq̃ carissimus filius Generosus Thomas Zanoijski, et post eum natu maior, quem is idem benignitate Immortalis Dei legitimè Catholico ritu progenuerit, ac deinceps cæteri prout in Ordinatione descripti sunt. Si verò interim Filius alius sibi agnatus fuerit, tum hæc eadem bona omnia eidem cedant, ac posteum eius maioris natu filio, et deinceps natu maioribus filijs eius ex stirpe: Quæ si cessaverit, recedat Successio ad Successores Ordinationis de stirpe priori: ut etiam in natu maioris, si Agnatus fuerit Stirpe. Si Thomæ stirps cessaverit et alios ad quos si deficiet Stirps utraq̃ pertinere ex vi Ordinationis debet; Atq̃ hoc ea lege, ut nullum ius habeant, præfati omnes ex his bonis, quidquam alienandi donandi, pignore ullisq̃ inscriptionibus, ne dotis quidem nomine obstringendi.

Actum Lublini In Judicijs Generalibus Tribunalis Regni Sabbtho pos Festum Sancti Bartholomæi Apostoli proximo Anno Millesimo Sexcentesimo Quarto.

Comparens personaliter coram Judicio præsenti Ordinario Generali Tribunalis Regni Lublinenſ et Actis præsentibus Illustris et Magnificus Joannes Zamoijski de Zamoscie, Regni Poloniæ Supremus Cancellarius, et Exercituum Generalis, Bełzenſ Marieburgenſ Derpatenſ Medzijrzijcenſ Knyszijnenſ Grodecenſ Joworovienſ etc. Capitaneus. Sanus mente et corpore existens, à Terris Palatinatibus, Districtibus, Foro nec non Juribus Jurisdictionibusq̃ suis quibusvis proprijs et competentibus, recedendo, præsenti verò Jurisdictioni se cum bonis omnibus ac

Successoribus

ac Successoribus suis incorporando liberè ac publice, recognovit. Quia ipse conditionem Ordinationis suæ Feriæ quintaante Festum S. Margarithæ Virginis proximâ In Año 1601 coram Actis Judicij Ordinarij Generalis Tribunalis Regni Lublinens recognitæ, eam nempe quæ bonis Turobin, cum Villis prædijsq omnibus ad id pertinentibus in Terra Chełmensi et Districtu Crasnostaviens Villarum, præterea Biała cum villis prædijsq omnibus, nec non villarum Zwola, Kocudza, cum villis noviter locatis in Terra Lublinens sitis filio natu maiori Divina benignitate progenito, iuxta illam Ordinationem cedendo disponit, cassat, rescindit et annihilat eademq bona supra recensita, omnia unico atq carissimo filio suo, Generoso Thomæ Zamoscio, Capitaneo Knyszynensi adscibit, adiungit, præsentibus, ita quod et si interim Divinâ Clementiâ filius alius sibi natus fuerit, ad bona prænominata, nihil Juris Dominijq sit habiturus: Insuper adiungendo eidem filio suo Generoso Thomæ Zamoyski bona nunc acquisita, videlicet Castrum et Oppidum Krasnik, cum illius superbijs, villisq ad id spectantibus, videlicet Suchenia, Wysnica, cum prædijs wyzionka, Budzyn, Kawęczyn, Stroza, Słodkow, Blinow cum prædijs, Botorz cum prædio, Zdzyłowice cum prædio Ponikwy, Zabiawola, Otrocze, Wilkołas cum prædio Wymysl, Zalesie, Wola Wilkolaska cum prædio, et sortis villæ Kudniczek in Terra Lublinensi; Oryszow in Terra Belzensi, sortes bonorum Nawoz in Terra Crasnostaviensi; sortes etiam villæ Chomęciska, in eadem Terra Crasnostaviensi iacentia. Quæ quidem bona omnia supra scripta sub nexum inscriptionis Ordinationis suæ, Originalis et eius meliorationis, Successionisq in eadem Ordinatione præscriptæ, bonis Castri et Civitatis Zamoscens incorporat et inviscerat, perpetuo cavendo vigore Constitutionis Regni, Præfatum Filium suum nullum Jus habere ex bonis quicquam donandi, alienandi pignore, ullisvè Inscriptionibus, ne dotis quidem causæ obstringendi etcq.

Sigismundus III Dei Gratia Rex Poloniæ Dux Lithaniæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ Livoniæq: Nec non Svecorum, Gottorum, Vandalorumq Hæreditarius Rex.

Significamus his literis nostris quorum interest universis et singulis: quod comparens personaliter coram nobis, ad Actaq Cancellariæ Nostræ, Illustris et Magnificus Joannes de Zamoscie Zamoyski:

Zamoscie Zamoyski Regni Supremus Cancellarius Generalis Exercituum, Belzensis, Marieburgensis, Derpatensis, Knyszynensis Międzyrzycensis Gradecensis Jaworoviensis etc. Noster Capitaneus, recedendo à Terris Palatinatibus, Districtibus, Jure, Foro, Jurisdictioneq suâ, quavis competenti, et secum bonis sanibus Successoribusq suis Jurisdictioni Nostræ huic, quo ad Actum hunc incorporando et subjiciendo, sanus mente et corpore existens: Quando inscriptiones priores eo nomine factas in quibuscunq Actis contentas, libere, publicè, et per expressum professus est, et recognovit se in hac profectione ad bellum adversus Carolum Sudermaniæ Ducem, Nostro et Reipub. Mandato, gerendum: memorem mortalitatis suæ, et eorum discriminum quæ communis Martis mutuo certamine procreare solent, defensionem. Unici et Charissimi Filij sui, Generosi Thomæ Zamoyski, tum Ordinationis, Testamentiq à se conditi nobis tradere et inscribere, idq præsenti sua recognitione facere, supplicaretq nobis ut si quid humanitas sibi acciderit, Nos dignemur et vellemus authoritate Nostra Regia defensum et tectum prædictum suum Filium, Ordinationemq eiusq Correctiones, additamenta, Tectamentum et Codicillos; Ea si quis infringere, mutare aliorsum, atq constituta, inscriptaq sint detorquere velit, summè Nos obtestari, ut Nostro Præsidio ab ejusmodi conatu arceantur, Nolle se ulla merita sua commemorare, sed si quæ sunt tum verò nos obsecrare, et eorum meritorum nos clementissimam rationem habere dignaremur: Cum ex Clementia nostrâ latè pateat, neq se solum, sed omnes qui aliquando ad Ministeria Nostra et Reipub. accedent, præ suisq commoda nostrâ et Reipub. emolumenta ducent, complectatur. Hoc idem se committere atq rogare Illustrissimos et Reverendissimos in Christo Patres, Dominos, Stanislaum Karnkowski Gresnensem, Joannem Demetrium Solikowski Leopolienq Arhiepiscopos: Bernardum Macieiowski Cracovienq, Joannem Tarnowski Vladislavienq et Pomeraniæ, Laurentium Goslicki Posnanienq et Stanislaum Gomolinski Gentilem suum Luceorienq Episcopos. Tum Illustres et Magnificos Christophorum Radziwil Ducem in Dubinki et Bierze, Vilnensem Palatinum, Exercituum Mag: Duc: Litiq Generalem Nostrum, Borijszovienq Vrzędovienq, Salacenq Kokemshausemq Nostrum Capitaneum: Nicolaum Christophorum Radzivilum Ducem in Olyka et Nieswiesz, Trocenq Saulenzq Nostrum Capitaneum, Stanislaum Mniski, Lancienq, Plocenq, Capitaneum, Nicolaum Herbort de Fulstin Russiæ et Tlumacensem Nostrum

Tenutarium

Tenutarium Palatinos. Nihil æquius, quam ut gravissimi Senatores, Consulta Senatus Regni Nostri, et sancita Ordinum sancte tueantur, Ex eo genere esse suam Ordinationem, correctiones eius, additamentaq; omnia, atq; et Testamentum, Codicillosq; dirigat, postulare et his diligenter: Ut carissimum et unicum Filium suum, negotiaq; eius et educationem, Ordinationemq; ac correctiones ipsius et additamenta, Testamentum et Codicillos tuenda et defendenda, si quis illis adversetur suscipiat. Deinde recognovit se Tutores hos instituere harissimi Filij sui, negotiorumq; eius Ordinationis, Correctionum, Additamentorumq; ipsius Testamenti et Codicillorum, ac bonorum administrationis, iuxta Testamenti præscriptum; Reverendum, in Christo Patrum Dñum Georgium Zamoyski Episcopum Chełmenſ Administratorem Abbatiæ Czermesienſ Agnatum suum. Illustres et Magnificos Nicolaum Zebrzydowski Palatinum et Generalem Craovienſ Lanikoronenſ Sniatinenſ Capitaneum; Marcum Sobieyski Lublinenſ Palatinum et Stanislaum Zołkiewski Castellanum Leopolienſ Copiarum Campestrem Præfectum, Hrubieszovienſ Rohatinenſ Kamienecenſ Kałusienſ Nostrum Capitaneum, Hos se per Cæleste Numen per omnia quæ harissima sibi invita ducant obsecrare. Ut Generosum Thomam Zamoyski unicum Filium suum eiusq; educationem, tum Ordinationem sæpe numero iam repetitam, eius correctiones, et additamenta, Testamentum præterea et Codicillos Sancta habeant, et exequenda curent neq; latum ab his, quod aiunt, digitum discedant. Rogare se etiam Rerendissimos in Christo Patres, Dños, Albertum Baranowski Plocensem, Petrum Tilicki Varmienſ Episcopos, tanquam eos, cumquibus amicitia illi longo tempore mutuis Officijs confirmata intercedit. Propterea q; multarum rerum eius notitiam habeant. Ut si propter intervalla locorum tutellam administrare non possint, Saltem Tutores supra præscriptos de rebusquas notas habent informent, et authoritate, consilio, operaq; iuvent, ac in educationem negotiaq; Filij sui; Domusq; intendant: Ordinationem, correctionesq; eius et additamenta, ac Testamentum et Codicillos tuentur et defendant. Dans et concedens illis ipsis à se constitutis Tutoribus plenam et omnimodam facultatem, et absolutam potestatem ipsum Generosum Thomam Zamoyski Filium suum minorennem, Ordinationemq; eiusdem Recognitionis, Correctiones, et additiones illius Ordinationis, Testamentum et Codicillos post mortem suam regendi, gubernandi, ipsum Generosum Thomam Zamoyski liberalibus disciplinis erudiendum tradendi, et honeste liberaliterq; educandi, tum etiam bona

ipsius omnia

Ipsius omnia rectè administrandi, et alia quæ veris Tutoribus ex iure conveniunt exercendi, iuxta Ordinationem eiusdem recognitionis, illiusq; Ordinationis Correctionis et additiones Testamentum et Codicillos per eundem confecta, quæ omnia præsenti Iscriptiones approbat. Cuius Tutoria facultas extendere sese debet ad vigesimum quintum annum ætatis ipsius Generosi Thomæ Zamoyski filij sui. Quibus impletis Ius Tutelæ desinet et cessabit, ac ut ijs omnibus tam ultima voluntate suâ constitutis quam recognitione per expressâ suæ Ordinatione Ordinatis confectis et expressis satisfiat, eundem Filium suum obligat et inonerat. Quam recognitionem Insciptionis Tutorum, modo præmisso factam, Nos ratam et gratam habentes, suscepimus, eamq; in Acta Cancellariæ Nostræ referre mandavimus, Decernendo eam robur et pondus debitum obtinere debere In cujus rei fidem et Testimonium eas sigillo Regni Nostri communiri iussimus. Actum et datum Vilnæ Decima die mesis Augusti Aõ Dñi 1601. Regnorum Nostrorum Poloniæ 14 Sveciæ vero 8 Relatio eiusdem Illustris et Magnifici Ioannis Zamoyski de Zamoscie Regni Poloniæ supremi Cancellarij.

Ta Ordinacia po Polsku przetłomaczona iest w Protokole sub Litera E pag: 134

ROKOSZ GLINIANSKI

Copia z Metryki Jasnie Wielmożnego Je. Mści Pana Jana na Zamościu Zamoyskiego, Kanclerza y Hetmana Wielkiego Koronnego. Co się stało à prawdziwie z PP. Senatorami od Rycerstwa Polskiego y Węgierskiego pod Gliniany Roku Narodzenia Panskiego. 1379.

W Roku Panskim 1379 Po smierci Kazimierza Wielkiego Krola Polskiego Syna Łokietkowego, przyszła Korona Polska po Kądzieli na Regiment Cudzoziemski Krola Węgierskiego Ludwika, Siestrzenca Kazimierzowego, ktory z iakowym nieszczęściem Rzptey Polskiey panował, Kronikarze starzy z płaczem o tym pisali. Abowiem skoro po Koronacyey swoiey w Krakowie małoco pomieszkawszy, iechał, ~~iechał~~ do Wielkiey Polski do Gniezna, a dziemu Arcybiskup Gnieznienski, Stanisław Bogorya przyprawił był Maiestat Kosztowny ku ozdobie Krolewskiey, z ktorego on Smiechowisko czyniąc, niechciał usieść na nim, mowiąc: Razem w Krakowie Koronowan na Krolestwo Polskie, drugiey mi Koronacyey niepotrzeba w Gnieznie, bo snac rozumiał, że dla Koronacyey

Maiestat

Maiestat przyjprawiono[mu] bijto na Państwo Wielgopolskie. Z Gniezna
iechał do Poznania, gdzie krotki czas pomiyszkawszy pospieszył się do
Krakowa na wesele Kazimierzowey żony Jadwigi, która przez Mat-
kę Ludwikową Helzbetę zmowiona bijła w stan Małżeński, za
Wacława Xcia Legnickiego, ktorę Król Ludwik wedle Testamen-
mentu Syna swego Kazimierza Króla odprawował. Z Krakowa
z Mężem iey do Legnice po tym Weselu Swiemki swoiey Kazimie-
rzowey Żony Król Ludwik zmierzywszy sobie sprawy y obyczaie
Polskie, ktorym przywyknąć niemogł, a Polacy także obyczaiow Ni-
emieckich zrozumieć niemogli; więc y w rzeczy w rozności będąc z sobą,
przez Pomacza z Królem potrzeby swoie odprawowali. Niemaiąc tedy
dalej zcierpieć przewłoki miyszkania swego w Polszcze Król Ludwik
iechał do Węgier, zleciwszy Gubernacią Korony Polskiey, Helzbiecie Kro-
lowey Węgierskiey Matce swey; y Xciu Opolskiemu Władysławowi,
ktorym dał absolutam potestatem regnandi, gubernandiq. Po wyje-
chaniu Króla Ludwika z Polski do Węgier, Matka Królewska Pani
ych Radę Koronną w Polszcze zodmieniała, a zwłaszcza wielme Mio-
sniki Xięty, a miasto onych w Radzie przyiwatnikami swemi Cudzo-
ziemcami osadziła; więc ten ktorzy mowili o Krzyżowcy Xięty, Ze
mimo Naród Polski Urzędy rozdawano Cudzoziemcom, władzę Kro-
lewską tym potężnie arozono. Z Xięt Węgrowie wziąwszy na Pola-
ki zmiałość, nie zadługim czasem człowieka zacnego Kmity Sta-
rosty Krakowskiego nie Słusznie zabili, ktorego zabicia Kmiczyni
przyjaciele się nad Węgry mścili, przecie nie stało za na-
rze. Xięta Węgry Opolskie, bacząc w takowym zniewoleniu
będąc Koronę Polską, aby ieszcze większego zalu przyjoyniło Koro-
nie Utrapionej, Miasta, Zamki, Prowincie Polskie posiadali, y
brali gdzie co chciał. Z ktorym mierzędem bez Króla w Polszcze,
kto był dłuższy, ten był lepszy; bowiem sprawiedliwości niebyło,
dla ktorey Polacy niektorzy aż do Budzyńia do Węgier do Króla
jeździli. Więc w tym czasie niespokojnym Xięty w Wielkiey polsce
swe Familie znaczne, mocne y potężne zwasniwszy się z nimi,
Domarat Starosta Wielgopolski, z Xiążęcami wnętrznym boiem
wiele przyjaciół między sobą potracili, y maietności Szlacheckie
popustoszyli. Czego Król Ludwik dowiedziawszy się za skargą
Panow Szlachty Wielgo Polskich, zdozyl z urzędu Starosty
Poznańskiego Domarata, a na przyjoyznę Panow Obywatelow
Wielgo Polskich, dał Generalstwo Poznańskie Wincentemu
Granowskiemu. A w tym czasie rozruchu Wielgo Polskiego,
Litwa, Tatary z Ruszy Nieprzyjacielskim sposobem ogniem,
y mieczem Państwa Koronę Polskiey woiowali. Za kto-
rym nieboszczeństwem Krolowa Stara Matka Ludwika
Króla z Polski do Węgier iechała, y Króla Ludwika do tego
przywiodła, ze pietnaście tysięcy ludzi zbroynych stawił z
Węgier na pomoc Koronę Polskiey; ktorego Hetman Polski

Kapha Granow

Raphał Granowski Starosta Sandomirski w Szyncu czekał, z niemałym woyskiem Polskim, ktore Krol Ludwik na dwoie rozdzieliwszy, Polskie obrocił na Tatary, à sam poszedł pod Bełz przeciwko Litwie z Węgry, gdzie poraził Litwy 12000 A Hetman Polski Granowski pod Bracławiem podkał się z Tatary, ktorzy z Polaki tak się dobrze bili, że na placu siedm tysięcy Pogaństwa legło, à naszych też zginęło do dwoch tysięcy. Acz Polski Hetman bitwę wygrał, ale na niey trzema postrzały był obrażony. A Prusowie zaś zplondrowawszy Kuiawy, uszli cało do ziemi swey. Postanowiwszy tedy Krol Ludwik Rptą w inakszym rządzie, przecię Xciu Opolskiemu zlecił Gubernacią wszelakich sprawy Sądow Polskich przydawszy do niego Dobka z kurozwąk Kasztellana Krakowskiego y Sędziwoia z Zabina Toporzyka Woiewodę Kaliskiego, Starostę Krakowskiego Zatym wyiechał do Węgier z Polski gdzie zastał Krolową Helzbietę Matkę swoię iuż umarłą w Budzyniu. A gdy z tych Gubernatorow Rpta Polska niepomału była obrażona ktorzy więcey swych pożytkow przestrzegali, à niżeli Dobra Rptey, y uboga Slachtę krzywdzili, y cisnęli ich gdzie mogli; Niemogąc na sobie daley znosić iarzma niewoli takowey, Posłali Slachta Polska do Węgier do Krola Posły, Ludzie znaczne, Rytwinskiego z Moskorzowskim, uniżenie prząc, aby im Krol na urzędy Koronne, à osobliwie na sądy Cudzoziemca niedawał, ktory Prawa Pospolitego nic nieumie, ani go iest swiadomy: iakosz nieuk niemoże sprawiedliwie sądzić; ktorym to poselstwem Krol Ludwik acz był z przodku obrażony nieco. Iednakże aby zatym iaki rozruch nienastąpił w Polszcze, odłożył tę rzecz do Seymu przyszłego, tymczasem przemyśliwał o tym, iakoby Halicki, Kamieniecki, Przemyski, Sanocki Powiaty do Korony Węgierskiey przyłączył oderwawszy one od Krolestwa Polskiego, Dlaczego posłał o Consens do Papieża na Arcybiskupa Halickiego, nowo od Ludwika Krola creowanego, w Rzymie niesłychanego, ktore dał był Krol Piotrowi Rzeszowskiemu z dobrym opatrzeniem Maietności. I Przemyskie Biskupstwo przedtym niebywało, oprocz Władykow Greckich, dał Philipowi Komornickiemu Dziekanowi Krakowskiemu, także z dobrymi dochody, do tego: Kamienickie dał Bogusławowi Derszniakowi, nie bez pewnego nadania pewney Intraty. A gdy tak zporządził Krol Ludwik Duchowienstwo Rzymskie w Rusi, Potym złożył Seym na Pany Polskie w Budzyniu, na swięto Wniebowzięcia Panny Maryi; Coto rzecz była nowa, niezwyczayna, niepowinna Panom Polskim do Budzynia na Seym iachać, tak daleko do inszego Krolestwa, Na co Panowie nie zezwolili, iednakże się niektorzy nalezli, ktorzy dla prywaty swey iachali na Seym do Budzynia. A mianowicie Woyciech Strzelecki, na ten czas Podskarbi Koronny (: ktory potaiemnie Koronę Polską z Skarbu Koronnego Helzbiecie Krolowey Starey do Węgier był wydał :) o czym Rada Koronna niewiedziała aż Biskup Wrocławski Andrzey Lubranski

Lubranski Braci swey, a Osobliwie Stanowskiemu Marszałkowi zbyt-
gier oznaymił. Drudzy Senatorowie do Budzynia na Sejm pozachali,
to iest Szczepany Siecech Wda Lubelski, Jan Tuczewski Wda Sirad-
ki, Grzegorz Lasota Wda Belzki, Stanisław Zyenny Kasztelan
Sendomierski, Hieronim Szpot Kasztelan Belzki, Jan Gomalin-
ski Kasztelan Sieradzki, Andrzey Lubranski, Biskup Wrocław-
ski. A ci mianowicie Senatorowie, gdy na Sejm do Budzynia przy-
iachali, Krol Ludwik z przyiazdu ich był bardzo kontent. Na po-
czątku Sejmu tego Budzynskiego Jarocki Podkanclerzy Dworzanin
y Sekretarz Krolewski proponował Panom Polskim wolą y
przedsięwzięcie Krolewskie, ktorą na tym iest powiedział. Iż
przestrzegaiąc dobrego y spokoynego Krol. Jeo. M. Xięstwa
rzeczy y Krolestwa Polskiego, pewne Prowincie, Halickie Ka-
mienieckie, Przemyskie, Sanockie, do Krolestwa Węgierskiego
przyłączyć chce przez frymarki za Consensem waszym odrzekłe
od Krolestwa Polskiego, a dac za te Prowincie Wasze Xięstwo
Spiskie od Krolestwa Węgierskiego oderwawszy, Wam bardzo
przydatne, y do potrzeb waszych Polskich pożyteczne. Przy-
czyny powiedział w tym iakoby słuszną przedsięwzięcia Kro-
lewskiego. Iż Krol Jeo. M. maiąc w Regimencie swoim dwoie
Krolestwa, niemoże obronic Krolestwa Polskiego, y zawsze w
Polszcze mieszkać osobą swoią, Ale gdy o radzi Xięcia swego Zy-
gmonta Xcia Brandeburskiego na Haliczu, ktoremu y Wołos-
zą Ziemie puścił a u Papieża o Koronę na Krolestwo Halickie
postarać się chce: Jest zaś od wszelakiego Nieprzyiaciela wsko-
o niego to wziąwszy bronic Krolestwa Polskiego będzie każdego
czasu. Na co Rada Polska responsa data Krolowi: Że na tomy
się tu zjechali, zebyśmy z Krolem Jeo Mścią stanowić mieli
frymarki iakie ze szkodą Xięstwa naszego Korony Polskiey, ale
na to abyśmy Krola Jeo. prosili o lepszy rząd w Polszcze, tak
w obronie, iako y w sprawiedliwości swoiey, ktorey prawnie nie-
mamy. A tez bez Kollegow swoich, Braci naszey, Senato-
row wyższych Polskich niemożem tu na tym Sejmie Bu-
dzynskim nieszwyklym, nic stanowić. Krol Ludwik bacząc
że in publico niemogą nic na nich sejmowi zrucić się do prywaty,
rzuciwszy między nie złotą szwaycę, ktora przemogła wszystko
co chciała. A Krol prywatnikiem upewnił za wszelakie niebes-
pieczeństwo od Braci Polskiey, ktorych tez do tego consensu
miał nie drugo przyiąść. Na czym się bardzo omylił z Krywa-
tnikami, Lubranski Biskup Wrocławski, ktorego Stanowska
urodziła, tym się niedał wwieść żadney prywacie a przestrze-
gaiąc Kollegow swoich w Budzynskim potaiemnie o wszyst-
kim dał znać co się z nimi y Xięcia działo Kapłanowi Sta-
nowskiemu Marszałkowi Korony polskiey, A ten niemisz-
kaiąc z tym listem z Węgier iachał do brata Wincentego Starozy-

wiego Polskiego

W. Wielgo Polskiego z którym iachał do Arcibiskupa Gnieznieńskiego, opowiadaiąc rzeczy Węgierskiey sprawy: a Senatorowie nie mięszkaiąc z Boyźli Convotatią, na Senatory Polskie w Lecyi, na Ktorey Convocatiey to pocżtu zamknęli: Posły do Krola posłac, prozgc go unizenie, aby dla spolney rady Rzpltey Polskiey zachac raczył do Slinian pod Lwow na dzien S. Bartłomieia, gdzie też Senatorowie Pocżtbędą. Z tym poselstwem do Węgier gdy przyiachali Ozyzowski Stolnik Krakowski z Cikowskim Mieczniikiem Koronnym; Był z tego Poselstwa Krol Ludwik bardzo kontent, bowiem tak rozumiał, ze mu na ten Consens Budzynskiey sprawy swoiey Senatorowie Polscy pozwolic za przyiazdem iego mieli. Przy Posłach Polskich Marszałek Granowski, miał też Komornikrzowie, Ktorzy mu zawzdy z Węgier wiadomość dawali, kiedy y iakowy Krol z Budzynia ruszył. W ystkie noclegi Krolewski spisane miał, a gdy się Krol Ludwik do granic Polskich przyblizał w poczcie Oyźca cżłowieka, rospisał Marszałek listy do wszystkich Powiatow, tak do Senatorow, iako też do Rycerstwa Polskiego, aby Każdy Kto się iedno Slacheicem mianuie stawił się na Polkosz pod Sliniany na Tydzien przed swiętym Bartłomieiem, uprzedzaiąc tygodniem przyiazd Krolewski. Gdy Krol Ludwik na granicach stanął Polskich, wyiechało Senatorow trzech z typiącu Koni witac Krola od Senatorow y od Rycerstwa Polskiego, Ktorego z granic aż do Gołogor pod Sliniany przyiprowadzili, gdzie iuż na ten czas Slachty Polskiey do Kupy skupiło się było do pięcżdziesiąt tysięcy. Trzeciego dnia przyiazdu Krolewskiego do Gołogor, posłał Senat Polski Rycerstwo do Krola Ludwika, prozgc Kollegi swoie Senatorzy Polskie, ktorzy z Węgier z Krolem przyiechali, aby do zrzodła Koronnych Rad spolney rady, o dobrym y Oyczyźnie Polskiey iako powinni, radzic pomogli. A gdy się stawili do Krola Wielkiego Senatorskiego, chcąc, rad Korgmą witac: Tedy żaden z Rad Koronnych żadney uczciwości onym nieokazał, ani z Rycerstwa Polskiego nikt się nieważył (chociaż bił krewny onyich) witac, ale zębami na nich gnin Slachcic Ki zgrzytał. A wtym Marszałek Koronny Granowski w Kole wielkim Senatorskim, gdzie też przednieyszy z Rycerstwa byli, pokazał list do siebie pisany z Budzynia od Biskupa Wrocławskiego Lubrańskiego, Ktory list Kanclerz Koronny Drzewicki czytał w Kole wielkim Senatorskim: przed wszystkimi czytał Krola Lubrańskiego Arcybiskup Gnieznieński, iezeliby się znał do tey ręki, pisania listu tego, w takowych pomienionych rzeczach Opadku Rzpltey. Bo wiedział Xiądz Biskup, com pisał prawdziwą swą ręką, a nie zawiodłem w tym Sumnienia swego. Zatym rozkazano wszystko com iako niegodny

winowaycom, iako niegodnym bydz w Senacie, wyiąc z Koła Sena-
torskiego, na stronę przeciwną Marszałkowę stanąć. A wtedy
do Lubrańskiego rozkazano na Ewangelią z Rady Krolej
poprzysiężonych zdrayców Krolej: Po przysiężonej zgodzie bylki
pościnani, a pod Maiestat podnoszka Krolewskiego, Ciała
ścięthych byly podłożone po obu stronach, po prawey y lewey stro-
nie, które sukniem kosztownym Czerwonym Szkarłatem nakrytho
Panowie Senat y Rycerstwo Polskie do Sołtysa po Krola iachało,
prosząc go uniżenie, aby do Koła Wielkiego, Senatu Polskiego
przybyć raczył, dla namowy pilney Krolej potrzeby. A gdy Kro-
la posadzili na Maiestacie, który ieszcze nieswiadom o smierci
Senatorow Kochanków iego (bo w nowey pościnani byli) Granowski
Kapłan Marszałek Koronny uczynił przemowę do Krola o wszyst-
kich Stanow Korony Polskiey takowemi słowy.

Miłościwy Krolu Panie Nasz.

Naród Polski zawsze wiernym Panom swoim byl, y iest po Tatce
Bozey, pod dzwnym zbawieniem, a nic u siebie więcey niepo-
ważał, nad Wolność miłą, przyiaciel y dobro Krolej, a potym
nad Łaski Krolow Polskich, a Panow swoich, do ktorey niechęci
y nielaski Waszey K. M. zesmy z siebie żadney przyczyny
nigdy nie dali, grzechowi iakiemus a nieszczęściu Krolej Polskiej
przyznać to musiemy. Abowiem ieszcze w Polsce Matka W. K.
M. żywot swoy wzięła, tu nam teraz owoc żywota iey W. K. M.
Pan Bog przyiwrocił. Stąd nasza Fedy abyś W. K. M. nam wier-
nym poddanym swym narodu Polskiego ludziom, Taskawy
y miłościwym Panem y Dobrodzieiem zostać raczył, gdyżeś
iest Oyc de ojcibus nostris. Więc za takowym zpowinnowace-
niem związku krewnego cum Regnis Polona, nie pomału
Krolestwo Polskie iest wielkim zalem strapiona, Ze W. K. M.
ku względzie oney, w Regiment Cudzoziemcom ony podać raczył:
Co iest przeciw Prawom y Wolnościom naszym Polskim, ze
znakże my w tym zalu naszym powazaiąc u siebie Taską W.
K. M. Pana Naszego w Regimencie Cudzoziemca cierpieć
my, którego abyś W. K. M. z Karkow naszych zdoyć raczył,
uniżenie y pokornie prosiemy. Także y przywrocenie Korony,
przez zdrayce Podskarbiego Polskiego do Węgier wydanej: Nie
mniey też o sprawiedliwości Swiętey Prawy Statutow Pol-
skich prosimy, ktore my zowiemy Libros Vitæ ktorego
mocnym filarem każdey Krolej abyś nam w swey całości
zachowana była, y do Executiey swey przychodzić mogła.
Abowiem Iustitia prædicit et plenā Krolestwo każde w
całości y ozdobie swey zachowywane bywaią, Skąd my się też
przyiętym zalem

Przytym załośnie przed W.K.M. na Bracią Naszę ktorzy nad wolą y Rzędę wszech stanow Koronnych do Budzynia z iachali się byli, y tam z W.K.M. o Panstwach Kornnych snadz iakies Kontrakty nomine omnium nostri stanowili. Co yz przeciwko Sumnieniu y Szkodzie Rptey Polskiey uczynili. Zato tesz słuszną zapłatę od Rycerstwa Polskiego wzięli. Co izby prawda była, ato tu lezą Ciała zdraycow Rptey Polskiey pod nogami W.K.M. Maiestatu, aby się na potym frymarku nieważył zaden znas na dobra Rptey Krolewska Polskiego privata authoritate odprawować (: a w tym ciała pobitych odkryte przed Krolem pokazane były :) Więc isz W.K.M. przysiągł bonum Reipub. Krolestwa Polskiego promovere et non minuere. Prosimy tedy abyś W.K.M. tego nam niebrał, czegos Koronie Polskiey nigdy nie dawał. A iesliby ci wszyscy biegunowie Nasi Prywatnicy w Budzyniu na iakie Kontrakty W.K.M. podpisali się, protestamur ze otym wiedziec niechcemy, ani W.K.M. za Pana miec, ieslibyś chciał daley z Rptą obłudnie zyć.

Jarocki Polak Dworzanin y Sekretarz K. JM. tłumaczył od Krola Ięzykiem Polskim y odpowiedział.

Aczkolwiek Krol JM niepomału załosny iest z pobicia tych Senatorow Polskich ktorzy z Krolem JM. z Węgier do Polski Oyczyzny swey przyiachali. Iednakze iesli niemogło być inaczey, Krol JM. niema za złe, (: bo tesz y sam Krol był pod strachem, patrząc na Ciała pobitych :) Co się tycze frymarku dobr Węgierskich za Polskie, tedy Krol JM. odstępuie takiego frymarku, y niechce o nim wiedziec Strony Cudzoziemcow na Urzędach Polskich, isz to iest z obrazeniem y uciążeniem Narodu Polskiego: Tedy Krol JM. obiecuie dobrym Słowem znieść Cudzoziemca z Polski niezadługim czasem, a Polaka na Polskie Sądy dac. A co strony Sprawiedliwości Swiętey, o ktorą Obywatele Korony Polskiey narzekaią, ze iey Stateczney w Polscze niemaią; Tedy Krol JM. iest na tym, aby w Krakowie cały miesiąc na Sądach Polskich usiadł, a przytych Sądziech coby było potrzebnego y pożytecznego do Wolności Slacheckiey chce Krol JM. Łaskę swą Panską y Dobrodzieystwo Koronie Polskiey pokazac. A wszakosz z takową umową. Poniewasz ze Krol JM. Dziedzica Syna niema, iedno Dziewki płec Białogłowską po śmierci iego, aby sobie z inszego Narodu Panowie Polacy Pana nieobierali, iedno ktorą z Corek JKM. Na co Rycerstwo Polskie zezwoliło. A Krol Ludwik nadał Rycerstwu Polskiemu takowe Wolności y Swobody (: w ktorych do tych czas siedziemy :) ze zaden Krol przed nim, nigdy w Polscze większych nienadał. Po smierci tego Krola Ludwika

Ludwika Węgierskiego, wzięli sobie Panowie Polacy Dziwkę iego młodszą Jadwigę za Panią, Ktorą z Mężem iey Władysławem Jagiełłem Xiążęciem Litewskim iako Pan Bog Szczęścił y błogosławił Koronie Polskiey, Kronikarze wszyscy Polscy dość szeroko otym napisali. Tenże Krol Jagiełło po smierci pierwszey Zony swey Jadwigi Węgierki, poiął był drugą zonę wdową Granowską zonę Syna Generała Wielgo Polskiego, Wincentego Granowskiego, od ktorego idą Ichmość Panowie Tarnowscy, od drugiego Granowskiego Rogala Marszałka y Hetmana Koronnego Ich MM. P. P. Pileccy, od treciego brata Rodzonego Dematryjsza Kasztelana Nakielskiego poszli Ich MM. Panowie Sieniawscy.

Koniec tey Historiey od Przodkow
Naszych Sławney Wolności
y Swobod Slacheckich
pilnuiących
Amen.

Definitio Rokoszu.

Rokosz iest wielkie rugowe Prawo, na ktorym sądzi się Generalitas cum Officialibus, qui iurant in verba iuris, et fidem stanu Slacheckiego: Gdysz stan Slachecki w tym Krolestwie przodek ma: iest hereditas Regni, iest Seminarium Regnorum, Officialium q̃ dignitatum. Z nich Krol, z nich Senat, z nich Jurisdictią maią Jura magisstratus, ktorym wszyscy iednako posłuszni bydz powinni, sub pœna Infamiæ et Colli, privatione officij et bonorum, sądzic. Kędy Rokosz Krola o periurium, o contempt Prawa Polskiego, crudelitatis, securitatis oppressie sądzi; Senatory y Urzędniki o arrogantią, assentatią y perfidią sądzi Bracią oprodycią, y coby widzieli w tych fraudis et doli; y dlatego Exekucią Rokoszu Slacheckiego nazwana iest Kapturem, że woysko sądzi, woysko karze. Wielka potencia potencią mnieysza: I powinien ten ktory się sprawuie, inter arma, inermis przyść, et nudo niti pectore, sprawę dac osobie, sub pœna Severitatis Judiciorum Sancita. Z kąd to w obyczaiu maią, Kiedy się na Seymie Senatorowie opponuią, także y Posłowie, drudzy Kiedy się do Braci referuią, y pozwalac naco niechcą, albo y Artykułami gardzą, Kapturem Slacheckim Krolom potrząsaią. bo oni Woiewody y Krole stanowią, y po Woiewodztwach za się Krole Rokoszem obieraią, I starsze Prawo Rokoszowe, anisz Krol, Magistratus y Statuta wszytkie. Albowiem y Slachecki stan, iest przy Rptey filarem naprzednieyszym, mocą potężną szerokości tych Panstw,

o ktorym

O ktorym naypierwsze Swiadectwo Kazimierza Wielkiego swiadczy Przywileiy: Nobilitas Regni, potyssima pars Regni. Iest nayprzedniejszą Rado y mocą, rozumem nadbiztych zawias, tak szerokiego Krolestwa. Iest ieszcze Stan Slacheckі zbroią, tarczą, obroną tey Rzpltey. Powinien maią bronic granic Rzpltey personaliter. To tedy iest ten Actus Krola Jchm., Senatorom, Urzędnikom, Dignitarzom y Kazdemu Slachcicowi należący, y musiałby bydź in Contumacia condemnatus, et pro hoste Patriæ declaratus, ktoby się do tey Gromady nie znalazł tam się nie stawił, według uprzywileiowanych Konfederacyi naszych; Na Rokoszu z Karkow naszych Jaremo niewoli Krolewskiey składaią się, niezgody Stanow, obłudę Senatorow, y spiknienia praktyk, takze licencyą, licencyą Braterską z gruntu wykorzenienia: Bolszą Boską Prawdę Ludziom w twarz wegnac, Pana się tu y powinien stawic pod utraceniem Maietnosci.

Oblata Laudi Conventus Particularis Sredensis A.o 1590. 3 July. Stronę Pogłowne Ktore na ten czas było Uchwalone.

Actum in Castro Posnaniensi Feria Secunda post Festum S. Margaritæ Virginis proxima. Comparentes personaliter coram Officio Magtis Dni Capitanei Maioris Wdomid Generalis, et Actis presentibus Castrensibus Posnanien. Generosus Silvester Dębowski Dapifer Lanicien., Melchior Wydzierzewski, Albertus Stanislaus Chrapowski Sorny, Albertus Zbyszewski Deputati, ut allegarunt ex Conventu Sredensi proxime preterito obtulerunt ad Acticandum in Acta presentia Castren. Posnanien. Literas infra scriptas, Sigillis et manibus personarum infrascriptarum communitas et subscriptas. Quarum tenor de verbo ad verbum sequitur, estq. talis.

My radzy y Rycerstwo Woiewodztwa Poznanskiego y Kaliskiego, ktorzymy się tu za przyszczeniem zobopolnym ziachali do Srody. Oznaymuiemy wszem wobec y Kazdemu zosobna, Komu to wiedzieć należy. Maiąc wiadomość od Jchmć PP. Posłow swoich, ktorzy z posrodka od nas na Seym przeszły Warszawski posłani byli, y tu się obeszły niewszyscy stawili. Że stanowienie Pogłownego podatku na obronę

Na obronę gwałtowną y prętką Turecką, bijto nad wolą ich
y pozwolenie Naszę, takżey Constitutie iusz po expirowaniu czasu
Seymowego Konstitucią opisanego bijty stanowione, bez wiado-
mości Posłow; Niemniey wżdy przypatrzywszy Protestaci-
om Posłow Ziemskich, tak swych, iako innych Woiewodztw
przeciw temu Pogłownemu y Konstitucyom Seymowym uczy-
nionym; à choc abijto co nie za spolnym y zgodnym pozwole-
niem iest uczynione, effectu swego niebrało, y za Prawowite
rozumiane niebijto, y Exekucia Starostow zadzierzana bijta
strony Pogłownego teraznieyszym ziazdem Naszym wszy-
scy tosobie zgodnie warujemy. Naprzod Abijto niebijto in pos-
terum, et pessimi exempli, żeby mimo spolne zgodne tak
Senatorow wszytkich, iakoż Posłow Ziemskich posta-
nowienie y pozwolenie miało bydz rozumiane y przyjęte
pro lege, gdyż tego Konstytucia Coronationis Krola Jm P.
Naszego dzisieyszego broni, y inaczey obmawia, tedy kazde
takie Stanowienia niezgodne, niemaią bydz przyjęte, y ow-
szem nullitatis subiacere debent, gdyż ante conclusionem
Seymu maią bydz u Krola Jm y Senatu, przy bytności wszyt-
kich Posłow Ziemskich etiam cum interrogatione, iesli
wszytkich zgoda na to iest, maią bydz czytane, piecżętowa-
ne y podpisane, y do Cancellaryey przez pewne Posły na
to deputowane. Czemu zewsząd dosyć nie stało, Sama lex Kto-
ra iest otym uczyniona, nas rezolwuie, y nie każe nam
sługac takich Konstytucyi, y onym podlegac: Jedna kaby
exekucie Starosckie y ich Surrogatorom nad zadnym z nas
nie bijty extendowane y Bracia nasi Slachta, y ubodzy pod-
dani nasi tym Pogańskim niesłychanym podatkiem niby
li angarizowani, waruiemy to Wszytkim y kożdemu, gdzieby
Ktory Starosta albo Surrogator iego rozkazał Ktoregos Slach-
cica o pogłowne pozwać, Obiecuiemy to sobie mocą ziazdu
teraznieyszego za dowieszczeniem iego, wszytcy na termin
iachać y tam nie dopuszczac Urzędowi Sędzie Pogłowne-
mu Anicchciałby urzęd Sądowy od takich Sądow supersedere,
à Exekucią, chciał na takim Slachcicu Extendere, tedy omnes
consurgemus, y gwałtu iako iemu, tak y sobie wtym czynic nie
dopuscimy; Stoiąc przytym statecznie, ieden przy drugim, podług
przyiętego Prawa inszych woiewodztw, a do Jm. Pana Generała
postac, aby supersedował od Exekucyey Pogłownego, bo alias
musiel bysmy tentare extrema względem Uchwały teraznieyszey
zzey. Tosz wszytcy na termin iachac bydz na Seym, bydz za

Dworem

Dworem obiecuiemy; Iesliby ktorego Slachcica Mandatem
K JM. pozwano względem Uchwały teraznieyszey. A isz Po-
borcowie tych Woiewodztw Poborow, wybierania Pogłownego
na się przyięli mimo wolą naszę, Tedy maią ninieyszego Ziazdu,
uchwalamy y postanawiamy, aby iusz Supersedowali od wybie-
rania tego Pogłownego, y do Urzędu zadnego Slachcica in re-
tentis aby nieoddawali, A ktoryby był uporny w tym, tedy prze-
ciw niemu iako przeciw Skarcy, y niemiłuiącemu Wolności
Slacheckiey, ruszyć się wszyscy będziemy powinni in genere.
A iesliby Krol JM. Seymiki raczył złożyć przed Seymem,
wedle zwyczaiu y Praw naszych, tedy obiecuiemy się wszyscy
stawić tu do srody, także y na seymik obierania Deputatow.
A gdyby kto przyiachał zbiorem, Haydukami, z Drabami, albo
z iakim Cudzoziemskim zołnierzem, Naprzod przeciwko iemu
iako gwałtownikowi Praw y ustaw Naszych pospolitych pow-
stac. A iusz się zda nam wszytkim za potrzebne, aby się te
Wdztwa Wielgo Polskie z drugiemi Wdztwy porozumiały, tedy
mocą uchwały ziazdu teraznieyszego, naznaczamy ziazd sobie na
dzien S. Wawrzyńca blisko przyszłego w Kole: I do inszych
Woiewodztw Wielgo Polskich także rozsyłamy, aby się z nami
także na ten ziazd Kolski ziachali; y tam cobyśię naiyzdrow-
szego zdało Rpey, y Wolnosciom Naszym namowy czynili,
spolnie się porozumiawszy. A isz niektorzy z JchMM
Panow Senatorow tak Duchownych iako y Swieckich także
y Rycerstwa niestawili się na ten Ziazd tu sredzki, obawiaiąc
się aby drudzy Doma y zgoła nikt nieuległ, tedy naydujemy mocą
uchwały ziazdu teraznieyszego, aby każdy na dzien naznaczo-
czony do Koła, wszyscy in genere nemine excepto przyiachali,
pod tymże przyrzeczeniem Słowa swego Rycerskiego. A ktoby
się niestawił, tedy pœnie podlegac będzie powinien, ktora
nań w Kole zgodnie postanowiona będzie, porozumiawszy się
z inszemi Wdztwy. Co sobie wszystko wcale zdzierzeć dobremi
swoiemi słowy Rycerskiemi tam in toto, quam in parte obie-
cuiemy, z podniesieniem dwoch palcow ku gorze, Pryncipała
zadnego w tym niemaiąc. Ktore to spolnie y zgodne Nasze po-
stanowienie, rozkazalismy pewnym Osobom z poszrodku
siebie do Act Grodzkich Wdztw Naszych Oboich wnieść,
y wpisac, Aby każdemu komu to wiedziec należy, do wiado-
mości przyszło tym rychley Naco pieczętowania y podpi-
sania z Wdztw Poznanskiego y Kaliskiego, deputowalismy
tak Senatorskiego, iako y Rycerskiego Koła Osoby pewne
dla lepszey

Dla lepszey wiary. Działo się na Ziezdzie sredskim Die 3 Julij Anno 1590 Stanislaus Comes a Gorka Mpi Jan Kararski z Kobylina Kasztellan Kobylski. Jan Rozrazewski Podkonc Pozn: Paweł Potworowski Podst: Wstwa:, Kalis:, Jan Malechowski Mikołay Kosmonski. Nicolaus Spławski. Joannes Izbienski. Lassota Dębowski. Balcer Czacki. Lukasz Sadowski. Stanisław Czarnołuski. Dobrogost Kuninski. Melchior Wydzierzewski: Jan Zubski etc etc.

Forma Juramenti, quod Bethem Gabor præstitit Cassoviæ Legato Turcico, et postea per Legatum suum Constantinopolim misit.

Ego Betchlem Gabor Dei Potentis Clementia, Ungariæ, Sclavoniæ, Croatiæ, Dalmatiæ, ac Nominatus Rex Transylvaniæ, Austriæ Styriæ, Corractiæ etc Prynceps Coirorum et Siculorum Comes. Omni Sinceritate promitto, per Dei omnipotentis Dextram et quicquid Sanctum est, iuro me Potentissimo Turcarum Imperatori Imperatori Dno Meo Clementissimo N N. Domui Ottumaniæ Invictissimæ semper et in omnibus fidelem mansurum, et obsequentem futurum, et omnes hos Articulos mihi à Clementissimo Dno meo per fidelem ipsius Famulum Dnum Haliveser exhibitas, cum omnibus suis punctis et clausulis integrè, fideliter et constanter Servaturum Ungariam universam cum Omnibus Provincijs adiacentibus, Omnes Urbes, Civitates, Oppida, Castra, Castella, vicos etc. Quam primum illam totam ab inimicis meis Vindicavero, in manus ipsius integrè, et bona fide resignabo, Populumq Ungaricum Universum, ut Potentissimo Imperatori, uti Dno meo legitimo debitam obedientiam et Subiectionem, uti decet fideles subditos exhibeant, efficiam. Templa hactenus vano Idolo-Iatrico Papistarum cultui mancipata, Magna Dei Præpotentis cultum, Sanctissimiq illius Prophetæ Machometi honorem ut convertantur perficiam. Coronam Regni Ungariæ Capiti meo imponi non patiar nisi de manu Potentissimi Imperatoris mei Clementissimi per Legatum ipsius ut hoc facto omnibus testatum faciam, me hoc ineffabili beneficio illius Solius singulari clementiâ positam esse, illiq soli acceptum refero. Austriam cum reliquis Provincijs adiunctis, tanquam antiquitus ad Regnum Ungariæ pertinentem, et per vim et tyrannidem ereptam, adiutus armis Potentissimi Imperatoris, hostibus meis eripiam, omneq eius et

gubernationem

Gubernationem omnimodam Potentissimo Imperatori in illas Provin-
tias concredam, Bohemiam, Moraviam, et cæteros Confœderatos pro
viribus meis iuvare studebo, ut à tyrranide Austriacorum erepti li-
bertati pristinæ restituantur. Ego verò si mihi ex hac vita sine
prole Mascula discedere contigerit, nulla habita ratione consan-
guineorum vel Affinium meorum totius Universi Regni Domini-
um cum omnibus adiacentibus et incorporatis Provincijs ad Po-
tentissimum Imperatorem, ubi ad legitimum Dnum et hæredem,
cuius Singulari beneficio illud obtinuit devolvetur. Si verò Mas-
culam Deus mihi concesserit prolem, eodem Titulo et Iure Re-
gnum istud obtinebit, quo ego illud teneo. Insuper per omnia Di-
vina Sacra et humana Iuro et promitto me fore perpetuum
Capitalem, Iuratum et inplacabilem hostem omnibus et singu-
lis hostibus Domus Clementissimæ Othomanicæ, præsertim
Voveo et nominatim Domui Austriacæ et Iagiellonicæ
bellum æternum denuntio, et Sacrosancte promitto me primo
quoq tempore totis viribus Poloniam bello aggrescurum, nec
unquam dum vixero, à bello Polonis inferendo cessaturum;
bellum verò nullum suscipiam, intermittam, nisi consilio et
mandato, et iuxta instructionem Potentissimi Imperatoris illud
administrabo, hæc omnia et singula cum omnibus suis punctis et
articulis ac clausulis Ego Bethlem Gabor integre ac fidelissimè iterum
atq iterum per Dei Omnipotentis invincibilem Dextram iuro et pro-
mitto me servaturum; daboq operam, ut ab omnibus meis Consiliarijs,
Proceribus, Comitibus, Baronibusq, Exercituum Ducibus, Equitum
Præfectis, Cohortium Ductoribus, et subditis universis, eadem pacta
fideliter omnia serventur, Quare omnes mei Consiliarij, Senatores,
et Exercitum Ductores hoc ipsum Iuramentum in propria perso-
na facient, et nomina insuper sua, manu propria, subscribent, eo
ordine quoq Dignitatis gradu in Regno hoc præminent, subscriptumq
tali modo hoc Iuramentum per fidelem Legatum Nostrum ad subli-
men Portam Constantinopolim mittetur, ut sempiternum ibi sit
fidelitatis Nostrorum Monumentum. Actum Cassoviæ.
Bethem Gabor mpp

Hæc omnia Constantinopolim transmissa sunt.

Georgius Rakocij. Georgius Szije. Stanislaus Teuso.

Iuramentum Turcarum Imperatoris Gabrieli Bethlem Gabor factum, Wratslaviam fuit illatum Germanico Idiomate.

Ego Soltan Soliman Dei gratia Invictissimus Turcarum Impe-
rator per Omnipotentis Dei Magestatem et virtutem Divinam,
per firmamentum per Solem et Lunam et lucentes stellas,
per omnes huius mundi creaturas, per vitam meam et lac, quod
fuit primum

Votum Jana Zamoyskiego do Krola W Senacie

№ 79.

Fuit primum virtè mea nutrimentum Juvo, per caput meum et barbam per vires meas, per animam meam, per altissimum et divinissimum Machometem, per maiores meos Proavos, et omnes stirpis Nostra Atavos: Per omnium Turcarum, Sarracenorumq Circumcisionem, et per salutem vitæ et animæ meæ mete Gabrielem Bethlem Sabor tanquam Fratrem meum et Filium amantissimum in nullis licet gravissimis et periculosissimis necessitatibus derelicturum, quamvis etiam omnis potentia, status Regni, omnis mea Imperatoria Magestas, omnia denique pessum eant, penitusq interveant ut etiam si unus Turcarum Circumcisorum superfuturus sit, et mihi non plures duobus aut tribus hominibus adfuerint. Cum his tamen me tibi auxilium meum implorafurum adfuturus. Deniq in nulla unquam necessitate te derelicturum, Quod si hoc meum Juramentum nullo effectui dedero, vel etiam in minimis violavero, Tunc omnia consumens Omnipotentis Dei ira in meum Caput devolvat, me perdat et absumat, et omnia quæcunq manus meas contigerint, altissimus in lapidem convertat: Ipsa tellus me non patiatur, sed potius apertis faucibus me una cum corpore et anima absorbeat et absumat.

Stephani Regis allocutio ad Proceres Polonos.
Ano 1583.

Non in cavla sed in Aula homo liber sum natus. Neq antequam in has terras veni, mihi victus et amictus unquam defuit. Libertatem Vestram ego amo, et conservabo eam Deo volente. Per vos in Regem vestrum sum Electus, vobis postulantibus et instantibus huc Veni, Per vos Diadema capiti meo est impositum. Sum igitur vester Rex non pictus, neq fictus: Volo regnare et imperare, nec sinam ut mihi quisquam imperet. Nolo itaq vos Pædagogos meos fieri, Custodes Libertatis Vestræ vos estis: sitis ergo tales, ne per me libertas Vestra vertatur in abusum.

Votum Jeo Mści P. Hetmana y Kanclerza Koronnego JMP. Jana Zamoyskiego. Ktory z stołka swego Senatorskiego wystąpiwszy Ubiiał tako rzecz w Kole na posrzod Izby między Senatorami Stanąwszy. 1605

Naiaśniejszy Miłosciwy Krolu, nieskło WKM. nieobraza, że mowie w stołka swego Senatorskiego wstawszy na posrzod Izby Votum swe oswiadczę: z tych przyczyn ziem rodowie stracił na Sturbach Kotrej, Stuchem Straciał, zgboy niemam, y dlategom się tak przybliżył do WKM. abym WKM. mieszczey Izby rzecz racyi y drudzy ktorym na tym sila należytym leżący

Dawnie mowe

Z danie moie słyszec raczyli. Nieczynię tego z zadney lekkomyślności ani superstyciey ale z niedostatku zdrowia mego bo złe zdrowie ktorem stracił na służbach Rptey tego mi niedopuszcza, boy słuchem stracił, wymowy takiey niemam, bo yżeby mi powypadali, że tak libere y tak wyraźnie mowic niemogę, y przez starość swą iakom pierwey prosił tak y teraz powtore proszę WKM. aby mi to zadey niełaski u WKM. nie odniosło, że tak votum swoie odprawowac muszę. Z strony Seymu y propozyciey WKM. z strony woyny Inflanckiey, takbymi się zdało, aby WKM. moc wszytkę obrocił ~~[illegible]~~ do Szweciey, Hetmany z woyski posłac raczył dawszy in absolutam potestatem aby z tamtąd nie odieżdzali, azby Nieprzyiaciela WKM. pogromili y na głowę porazili, boc to wielka ignominia Koronie Polskiey kilkanascie lat z tak małym Nieprzyiacielem woynę toczyć y niepotrzebną wieść. Miłosciwy Krolu na pobory wszytko patrzemy, a lud niewinny płaczący do Pana Boga o pomstę woła. Iuszto kilkanaście poborow za WKM. wybrano, ktoremi iako szafowano, y na co ie obrocono y wydawano WaK M. po części możesz wiedziec, że na potrzebę WKM. siła tych pieniędzy obracano y wydawano za rozkazaniem WKM. To niemiało bydz, Pan Bog niewinnego tego płaczu ludzkiego z rąk WKM będzie requirował. WKM. powinienes nam obronę, powinienes WKM. nas radzic. Sądz y dobra WKM oprocz stołowych dobr, ktore skarby powinienes WKM y insze intraty powracac na obronę Rptey. Więc WKM przy boku swoim Panskim raczysz miec Radę młodą ktorzy do tego WKM. przywodzą, że się im dawasz zwodzić. Szkoda WKM. szkoda y nas wszystkich ktorzy dobrze życzemy Oyczyznie naszey. Więc y ożenienie WKM y to mi się niezda, abys WKM Siostrę rodzoną Nieboszcze Sławney pamięci Krolowey Polskiey, iako to u Pana Boga, brzydliwe rzeczy, iako zakazane, y iakiego się błogosławienstwa mamy spodziewac, gdzie WKM. swego przedsięwzięcia odmienic nieraczył, A proszę pokornie WKM y uniżenie, aby WKM tego czynic nieraczył: Bo zwykł Pan Bog za Krolewskie grzechy wszytek lud karac, Czego siła przykładow, boię się żeby to zas wszytkich niedoległo, gdzie WKM tego uporu swego złożyc nie raczył. Nie radzę na to ożenienie, y owszem się deklaruię y oswiadczam Konsciencią swoią Senatorską, że na to nie pozwalam, y temu mocno Kontradykuię. Mamy y insze obrazy do WKM, zes WKM poprzysiągł Estomyą przywrocić, przecię poprzysiągłes WKM nam, zes miał WKM kilka Zamkow na Ukrainę zbudowac; nietylko kilka; ale y iednego niezbudowano, ale y Kamienia niepoprawiono Starego Zamku nam potrzebnego, niemiałes WKM miec custodiam sui corporis, iedno ex Indigenis, à u WKM. Alabartnicy Szwedowie, pokoiowi Niemcy, Hiszpaniet id genus ali. Mali to bydz, mali nam WKM tak przysięgi swoiey niedotrzymywac, osądz się WKM. Nawet to nas Senatorow życzliwych uraza, że WKM z Pokoiow swoich Krolewskich, taiemnie listy posyłac raczysz do inszych Kraiow przez Cudzoziemce, y targuiesz albo podobno przedaiesz nas WKM à Rpta dla tego Kanclerza

Jego Kanclerze, przysięgłe pieczętarze ma, aby żaden list Krolewski bez wiadomości ich nie był Jany nigdzie, ani z pokoiu Królewskiego pisany, więc y u WKMści ludzie godni ludzie za- Tuzeni in Repub. żadnego opatrzenia, żadney nadgrody, za krwawe trudy swe nie odnoszą. Stracili Poddani do WKM rzecz zgubiles samą tego poddanych miłość. Więc nas teraz to że WKM chcesz praktykami dziwnymi, przez moc osadzić na Królestwo Polskie Królewicza JMści Syna swego; a my to obieranie mamy wolne Pana, tuż ieszcze my wolni dla wolności y swobod gar- ziemy, y majętności swoich nie zatracziemy, ani Przodkowie nasi. Jesz WKM o nas rozumiey, że nam ciężko nie będzie dla wolności y swobod naszych et extrema tentare. Siła mamy na WKM, wczym nam WKM nie przestaw. Nie nowina to u nas w Polsce bywało Mtuy Królu, iż gdy Królowie Polscy nam przy- sięgi nie dotrzymywali, tedy ie wyganiali Przodkowie nasi z Korony Polskiey, y insze obierali, Teraz niemasz nic nowe- go, gdzie WKM tak się srogo stawić będzie tracziy. I ani obaczysz się, ani poprawisz nam, ale zaiedno torem przodkow naszych idąc, odwiozwy WKM. za Morze, Bo się wasz WKM. samych Pans- naszych, z panowania y Krolowania wyzuwac racziy, niedotrzy- mywaiąc nam przysięgi: bo verba formalia WKM. przysięgi były te, et si quod abest, in aliquibus iuramentum meum vola- ero, nullam mihi in solio Regni omnium Dominorum uniciuis Gentis obedientiam prestare debebunt, imo ipso facto eos cum omni fide obedientiæ Regni debita Liberos facio, absolutionem nullam apud me iuramenti, à quopiam petam, neq; ultro alla- tam suscipiam. Sic me Deus adiuvet. O moi mili Senatorowie racni y dawni Ostrorogowie, Tęczyńscy, Krakowscy, Mieleccy, Tarnawscy, bysciedzis wstali zmartwych, a ujrzeli co się dzieie w Woysey Koronie Polskiey? iaki rząd? iaka pyiha, iakie Bakmastwo, iaka Ambicia, iakie prachtyki, iaka inkonsidera- cia y nieszczerość w ludziach? pakaliby scie z nami Koronę Polskiey: a wy za czasow waszych mowiliscie Królom praw- dę, łakali, gromili, y gdy was niesłuchali, z Polskiey wyga- niali: Alec teraz ach niestety sz między nami Senatorow nie masz. Wierzę że waszemi Cnotami tam w niebie za tę Koro- nę ubogą Pana Boga prosicie Jsz Pan Bog za waszemi prozbami ieszcze nas do tych czasow chowa, y od wszelakiego zginienia broni Mtuy Królu dla Boga proszę cię, obacz się, poprawsię. Suecia te genuit, Polonia te educa- vit et excepit; to twoia Matka, ta cię karmi, ta cię zy- wi, ta cię przyodziewa, miłuy ze się iako Matkę swoię, Miłuyże nas Poddane Swoie, chcesz li się tu z nami sta- rzec, chcesz li abyśmy cię miłowali, y szanowali iako Pana

Swego

Swego. A gdy to tak uczynisz, y Błogosławieństwo Pańskie nad WKM będzie wisiało y potomstwo twoie będzieli podobne y godne do Krolowania, za wolną Elekcią naszą z nami długo panowac będzie.

---

06 f. 242 tozsamo.

List JMP. Zołkiewskiego Hetmana y Kanclerza Koronnego do Krola Jm. Ano 1620

Naiasnieyszy Mościwy Krolu.

Siały m.d. A. Bielowski Zw. 1869 str. 394

Służby swe pokornie umizone zaleciwszy w Mściwą Twoią WKM. Klejnotu mnie od WKM powierzonego niechciałem dac w niebespieczeństwo, na które sam się bioręc non invitus. Wyiechałem w liście przyiezdzaiąc dla których opuściwszy tutiora, fortiora consilia przedsięwziąłem w tey Kotey niezrzadney Krngbrności, (: trudno inaczey) leoz privata mię nieszczęścia y obmowiskami, detractiami, do znoszenia chocy wielkim umysłem zawsze przykrymi, passim niewinnie uszczono. A y teraz aby Wołochom prowincyiom niedało się ratunku, wielka do obmowiska materia; y pewnie by mię to nie chybiło. Iuż do tego przychodzi, że albo (: co daiy Boże) zwycięzcą Nieprzyiaciela, albo naszczęśliwszy Nieprzyiaciel, czego Panie Boże obroń, padnieli co przeciwnego, Nieszczęścia Kotey niechcę bydź superstes. Dawnom tego szukał, nie nad wolą swoią, nadzieiąt położę dla wiary świętey, dla Ziemi WKM, dla Kotey, chocod niey wiele prac, zatrudy, odwagi, miasto wdzięczności widzę odnosił opprobria niemogę zednak, żedno iako naylepsi ziiuiąc Oyczyznie swoiey. Com dobrym umysłem czynił, w niebie mi to żedno będzie odpłatno da B. Bog. Iest to zaiąc mam nadzieią B. Bog raczy przeciwko Nieprzyiacielowi pobłogosławić, a za wszy Betulianow ziechcę cicho. Do tedy do innych niemam przyczyny, wezmę to adatię. Przypadłem teszcze zgodnym wszystkiego Woyska zdaniem, u B. Boga w taiemnicy, iako rzeczy padną. Masz naiasnieyszy Krolu Panie moy wielką przed sobą sprawę. Woyna z Turki, nie igraszka; albo Turki trzeba zrazu z ich przedsięwzięcia, którey chcą tey Kotey, y wszystkiemu światu panować, albo swoie Krolestwo stracić, Zginie strzec Boże Kota, tu potrzeba Krolu Panie moy, żebyś intendas vires animi ingenijq. Iest z łaski Bozey tyle sposobow w tey zacney Koronie, nie, by iedno sami chcieli że się może temu niebespieczeństwu rada dać, Iest tyle dostatkow, które woyna potrzebuie. Mamy tego swieży dokument, wlot kilkanaście Millianow zruciliśmy na zniesienie oppressyi od zdrayca Konfederowanego. A co iszcze staraniami, oppressyami, extorsiami, sam zdrayca brał, przecz iednak u nas w Kusiahby tego znać gdyby nie od tatar szkody, pogotowiu w takim razie, gdzie idzie o wymierzenie chwały Bozey, (: na co się Bóg nie nadzieli:) o całość, o zdrowie Kotey o zniewolenie, zgoła o wszystko, trzeba dostatkow nieżałować, Ile modo et ratione prowadzenia tey Woyny, iż iuże meo rzekę, mam cokolwiek experiencyey, czytałem siła przykładow mam pełną głowę, mogłbym koło tego nieco zdania swego dać, nie listowną rzeczą szerzyć się, A teraz iż iuż niemal in compectu nieprzyiaciół zabawnym tak wielką

Jak wielką sprawę niemogę sam pisać, mudepowiadam: bzdzieli Xżta
ojczyzna moia miła, defensivo bello w Ziemi swej, iesli iestrze
Rospolitym y ufznieniem, iakoiesmy za Elekcyi Krola Henrykà opisano woy
ny z Turki odprawowac, actum zginęliśmy: Iesliż nieprzyiacielem w
Ziemi iego czynić y naszczerac go będziemy, non est desperandum de victoria
A co wiedzieć nie tenlisto sposob, przez ktory P. Bog brzydzi sługawy
Roganski Narod pokarac, a narody Chrześciańskie z niewoli ich wybawic raczy.
wspomniał JMP. Wda Poznanski w Krzyżu ktory wdrukv podał, zem za
Krola Stephana był conscius tajemnej Rady stronij Woynij ktorą Krol
JM. medytował y gotował przeciwko Turkom. Czynił Krol JM Stephan
tajemne praktyki o tej woynie cum Sixto Quinto Pontifice, z Krolem
JM Hiszpańskim Philipem, z ktorym poprakt ykował był Moskwę przez
Iwana Piotrowicza Ruskiego, skrycie y tajemnie się te rzeczy prowadziły.
Polakow niebyło nas iedno ozterij, co my o tym wiedzieli, Jeszcze były
rzeczy non maturerunt, zeby ie stanom proponowac Smierc Krola
JM Stephana przerwała to wszytko, ten iednak duct miał być, ze
Krol JM cum terrestribus, a Princeps Parmensis cum Navalibus copijs
mieliśmy wziąc w Grecyi od Archipelagu, y tak mieliśmy Igdem y
Morzem oppugnowac tego Nieprzyiaciela przez Wołochy. Krol JM Ste
phan niemyślił, strzegł się zatrudnienia przez Dunaj na przeprawie,
czego my maiąc tak wielką liczbę Kozakow, mogli byśmy się niedac, ma
ten czas, niebyło Kozakow setney części. In summa, ten tam bellige
rent mowa, unica Via Salutis, Zawieraiąc ten list zegnam WK
M. Pana M Mł. Jak się czuię y z tym idę przed sąd Bożij, zem wier
nie y życzliwie z Turzyn WKM. Jestlim w czym niedogodził iako
człowiek, racz WKM miłosciwie odpuścic; a Synowi memu, iżli
go zachował fortuna belli, raczby był Miłym Panem. Niech Pan
Bog WKM chowa w długi wiek dla rozmnożenia chwały swojej,
gdzie sam żyje y Krolestwie z Synem y z Duchem S. Bog wieczny y
prawdziwy. Do Woyska z Baru wyiezdzaiąc 26 Augusti Anno 1620.

Turkowski.

List od Bzowskiego Ożarowskiego do JM Pana
Kanclerza Koronnego JM P. Thomasza Zamoyskiego Anno 1620.
Wielmożnemu między Mesiaszowemi Panu Panu Nayznacznieyszemu między
Jezusa naśladowcami, y między Nazaretanczyki przeczniemu Panu wzgl
ednej Rady y potrzeb Synowi Kanclerskiemu (Ktoremu zprawom niech
da Pan Bog dobry Koniec) przyiaznie godnej zaczności iego przystoyne
odprawiwszy pozdrowienie po przyiacielsku. Wiadomo czynimy,
Jeśli zacność wasza pytacie się o sprawach swojej strony, tedy z Bandi
Bożej zdrowia dobrego zażywaiąc Ożarowskich granic y krajow nam
przyległych tych Rodu tego błogosławionego Strzeżnictwo wziąwszy do zacności
waszej list przyiazni napisawszy przyiemnie podac. Przyiacielu moj
czuły, y tytułac towarzyszu nasz, zeszły Kupiecie y zbieracie, y z wielu mieysc
ludzi ku pomocy zaciągaiąc, rozmaite Rady czynicie; Coby przeciwko
postanowieniu przyimierza być musiało. Bo raczcie zacność wasza
wiedzieć, ze z owej strony niemasz nic takowego, coby postanowie
nego przyimierza naruszyć miało, y owszem wszelaka uczciwość
y ochrona zowąd dzieie się. Wiadoma iest ze mało przed tym od
Kozakow Hetmana czesc iakąs ukraińcow do krajow tamtych wpadszy wiez
now byli nabrali, ktorzy iakoż zedno ukazali zaraz Kozakom
JM wielmożnym Pacom Panom przymierzu uczynionemu czyniąc te

uszczerze

wiznie z rąk Tatarskich pobrawszy, y gdzie iedno się zaleść mogli wyszukawszy, wolno puścił, na ostatek do Lypuka Hospodara Wołowskiego własnemi swemi ludźmi odesławszy, tych lotrow pokarać rozkazał, y to co tam na ziazdz Wieś nabrzezawszy, swowolenstwo poczyniono dla polepszenia niektorych lotrow y niespokojnikow między Państwy będących, przyimierzay postanowiz nie dawnego zepsowanie nie iest wszytkie. Z waszey strony także, czy na Kozackie łotrostwo vkradkiem wrzuca się tak zimą iako y morzem, y szkody czynią; także za granicą Wołoskie iako wielekrotnie swowolnicy przechodzili y szkody czynili; a przeto dla takowych przyimierze aby zepsowane być miało, niesłuszna się zdało, a zwłaszcza isz przez dwa Roku przyimierze moie y postanowione będąc zobu stron listy napisane daney są, iże do 30 albo 40 lat to przyimierze nie naruszone trwać miało: rozumieliśmy nawet y o teraznieyszym Kupieniu Woysk waszych, luborem y bytnemy, wszakże żadnym wzruszeniu niemyślemy. Przyiacielu moy zaraz, teraz Naiiaśnieyszy y Naimocnieyszy Cesarz Jm. w nieszczęsnym Stolicznym, między Kacie, a uranzony temi postuchami będąc Rumemelskiego, Bosnackiego, Belzebergowego, Sędziakow Swego y Rumelskich wiele Z Olmierzow, Sześdziesiąt albo siedmdziesiąt tysięcy Woyska zgromadziwszy, niepowzli do tego Hanowi Jm. y Cantymirowi Paszy, z ich wiatrzu podobnemi Woyski Tatarskimi y z insze mi Bodzimi Kami także Wołontarzuszami y Akindziami, na ostatek y umnie. Przyiacielu Zacności W. wzporuszeniu będącym 80 tysięcy woyska ruszyć się kazawszy; iakieby to Woysko było, obaczysz a iesz isz cze Naiiaśnieyszy Cesarz Pan nasz sam osobą swoią zeszedszy Kiemi wrot iego pilnuiącemi ludźmi Woiennemi ruszy się, iako wiele tego zgromadzito, zacność W. zrozumieyzie, Gdyż tak w sposobem Trzykroc stotysięczey ludzi z trzy strony by pewnych było. A tak Przyiacielu moy Ktorzkolwiek strona postanowionemu przymierzu, uczciwości nie czyniąc zepsowania iego będzie chciała, zadowac tego musi: bo za pomocą Boza pewnie w niwecz obrocona y zepsowane będzie. Przyiacielu moy, mało przed temiczasy Hospodar Wołoski Saynar Wda rebelizował był, za ktorą namową 20 albo 30 tysięcy woyska zebrawszy się, rowno z Tatarami w Jaborze Brat rzekę przeszli; tam stanąwszy dawno postanowionego Przymierza zepsowania przyngnęli; przeto też P. Bog wszechmogący ich swawolenstwa widzenie nieprzyiąwszy, wszytkich iako swawolnikow pod ostrość szable podał, chociaż na on czas niebożczyk Skinder Basza tylko z trochą ludzi swoich tam się był znalazł, przecz iednak wielka Klęska w nich się stała. Przymierze, pokoy błogosławiona rzecz iest, a ktoraKolwiek strona przeciwnego co temu czyni, zabowac pewnie musi, Jako też nie dawno y Abazy Basza, ktory oprocz wiadomości Naiiaśnieyszego Cesarza w Państwach iakich Balanz iedną zepsował, czego gdy się dowiedziano, że przymierzu dawnemu przez szkody uczynił, skarany iest. A tak z owey strony nigdy nie przeciwnego Przymierzu nie stanie się, A ieśliżwaszey strony co opaczego będzie, że przez zabowanie żadnego pożytku nieprzynosi, wiedzieć, dla tego to co sam sobie kamy oznaymiono iest, coż więcey pisać czegoby zacność Wasza rozumieć niemiała. Daty niemasz, pisem na polu pod Achioli dnia tak nazwany.

Respons

Respons od JMP. Thomasza Zamoyskiego
Kanclerza Koronnego Beglebeyowi Oyca
Kowskiemu etc. 1576

Wielmoznemu Najiasnieyszego Cesarza JM Othomanskiego Beglebeyowi Oyczakowskiemu Przyiacielowi memu pozdrowienie przyiacielskie. Znoszenie sie w tych rzeczach ktore sie strony pokoiu miedzy Panstwy JKM Pana mojego y Panstwy Cesarza JKM Pana Waszego dzieia, wielkiey pochwaly iest godne, kiedy z dobrego animuszu y chyci zachowania zobostrzoney przyiazni pochodzi, zaczym i z tego za zbozeniem nasie od mieysc Oczakowskich Straznictwa iakomi w pisaniu swym oznaymuiecie, czynic niezaniechywacie, y rzecz przystoyną y powinnosci od Cesarza JKM na sie zbozney natezyc czynicie, z tąd bowiem snadniey sie uznac morze, ktoby przymierze statecznie chowac, a kto na nie niedbaiąc zalada dawaiąc rozlania krwie przodzic miał, Co sie tedy przyiacielu o Krupie niu woysk KJM Pana mego lubo KJM bez woysk nigdy nie iest zawodem, to iednak zadnym bydz nie morze, abyśmy tym sposobem z naszey strony wyruszac dotoy chcieli, albo ociezyli dotego podawali, bo Rzeczysz to bylo, aby z wiadomością K. JMci y Rzpltey wprzod sie Kiedy woyna od nas zaczynac miała, czynic tey tam strony do rozlania krwie przyczyna y początek bywał. I teraz rami sie w tym osądzicie iesli przystoyna, zeście Posła Krola JM. tak wysokiego Monarchy, y przyiacielskiego, ci co zawsze y starodawnych y teraznieyszych czasow wszelkie Panstwa y narody za powszechne prawo mieli, do Cesarza JM nieprzyimowali, nicuszanowali y dotąd nieodprawili. Wiec y to sami uwarzcie iesli naywięcey o tym myslicie, abyście temu wszytkowi na sie wzorzonemu dosyć czynili; a zas zowąd Hetmanowi KJM y Rzpltey godzi sie tak przeciwnego y nieprzyiacielskiego patrzyć na Woyska postronne, tuż prawie na granicą wiszące. Wspomnijcie sobie na obietnicę waszą y na Pakta wieczne, zeani Kantymierz ani ieden Tatarzyn po stac miał na Budziakach ani przy granicach Pana naszego, a wy z okna prawie na Woyska Tatarskie, y wrzeczy na sie a nam na zdrady zebrane, patrzycie, Boy naczaty iuż iako wiadomość, w Panstwa Korone wrywacie sie, tak sobie obiecywac morzecie o Krolu JM Panu naszym, iakoście iuż doznali, ze lubo Pan mody, y do nabycia sławy sposobny, nic iednak lekkomyślnie, a tym mniey coby z uraząą poprzyiaciołu Pakt bydz miało, z swoiey strony nic czyny nic zaczynac. Woyska miał zawsze, y teraz ma, y miec będzie za błogosławieństwem Bożym, ale z temi nieskwapliwie sie poruszac, chyba one gwoli dobremu Sąsiadowi y Przyiacielowi, lubo dania odporu nieprzyiacielowi zatrzymuiąc y cozaz sie sto, iako swey y w Panstwie swym gospodarz tym więcey sprzątac chce, aby miał zawsze iak Monarcha tak Wielki, przystoyną go towarzysza, niedopiero sie z kosztem, y omieszkaniem Kiedy przypadnie potrzeba, rozgrzebać, iako y zadawnych przodkow naszych bywało, Ktym Panstwo rozszyrzyli y straszni czynili Nieprzyiacielowi. Ale y takich w Panstwach swoich

Krol JMci

Król JMć Pan Nasz, Ktorzy albo rzeczą w sile, y o potędze im nie trudno, nie iednak przykładem Pana swego nie poczytaią takiego, na ciebie Samowładzkie Państwa Turecie uskarzać miały, ale iako insi czynią co ludzie, y woyska iakoby dla przestrzegania pokoiu maiąc nie mniey pokoiu wzruszaią, y w Państwa Sąsiedzkie, dla chciwości wpadaią. Woyska zaś Cesarza JMci Pana Swego, co wspominaiąc, musiałby by Bydź Gościem na swoie, Ktoby tego nie wiedział, że Wasz Pan ma ludzi pod sobą niemało, mateszy Sąsiad y Nieprzyiaciel z potrzeby, z Ktoremi iako Każdy ma co robić, Widaliśmy woyska wasze z Panem Waszym Bratem dzisieyszego Cesarza JM, widzieliśćie y doznaliśćie y wy woysk Króla JM, ale tylko co zwyklym zołdem Królowi JM y Kpstey zasłużyli, bysćie byli trochę poczekali, kiedy Pan nigdze stużyli, bysćie byli trochę poczekali, kiedy Pan natenczas nam szczęśliwie panuiącey, w Osobie swey z tak wielką woysk młodych y starych Rycerzow, Ktorzy młodsze lata swoie na służbę K JM y Kpstey oddawszy, Panskiego samego boku pilnuią, głowa swoią się bić y usłużyć, więc y z woyskami Cudzoziemskiemi za pieniądze swe zaciągnionemi szedł, miełbyście się bić z tak wielkim dosiczemu więcey przypatrzyć, y snadnieby bysćie nebyli dosiczemu więcey przypatrzyć, y snadnieby bysćie nebyli dosiczemu ze się u nas y ludzie y pieniądze rodzą, y zepo swoiey ze się unas y ludzie y pieniądze rodzą, y zepo swoiey Cecorze nie wiele ubyło, rozgromionym, nieznieśionym woyskiem, zdrady tegosz co y was zawiodł, ułowieniem Ktorego Siedmdziesiąt tysięcy nigdy niebyło, iedno zwyczay na straż Kpstey, Ktorey woyskiem Tureckim nikt nie na straż Kpstey, Ktorey woyskiem Tureckim nikt nie na zowie. Mamyli sobie stare rzeczy wspominać, podobnoby wspominać potym, o Cecorze co się na niey za Oyców naszych z Kazigierem Carem działo, od dobrze mnieyszego woyska, a wyższego y ważnego y Tatarskiego, iako się rozeszli z tamtego mieysca? Nie źle się tam o pokoiu naszi rozmawiali, bo y na stolicy Wołoskiey ten ostał, y nie dziad do śmierci, Ktorego Polacy posadzili, y Tatarskie Kopyto przez Kilkanaście lat w Polskiey ziemi nie deptało. Ale y teraz świeżo, a zaraz we wrzesniu oraz dwoch mieyscach nie widzieli woysk KJM, Kiedy razem w Mołdawie, to co zdawna do Państwa Kpstey należało, odebrawszy uskromiwszy y Abazy Paszy, szalonemu prawie na Państwa KJM naszą pieniędzy dany iest odpor. Jak tedy o potędze y dzielności KJM Pana mego wiadomo wam niech będzie; ale y to w sercach waszych niech zapewne zostanie, że KJM Pan moy nie potędzą y dzielnością swą, Ktorą mu Pan Bog dał, ale y zdrowiem y Pansz Kim rozsądkiem y sprawiedliwością sprawy swe Krolewskie y Państw swoich miarkuie. O czym wam oznaymuszy zyczę, iakosz y na tym rzecz zawisła, by cie sami do tego rzeczy y Pana swego prowadzili, czego po nas zgodacie. Z tym niech Bog sprawy nasze ku dobremu obraca. Dan w Zamościu Die 15 Mieśc Lipca. Roku od narodzenia Pana y Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa. 1636.

Mowy

MOWY ROZNE VOTA COMMISSIEY LISTY. Z KTORYCH PROCEDER ZYCIA S. PAMIĘCI THOMASZA ZAMOYSKIEGO CHWALEBNY BOGU Y OYCZYZNIE PRZYIEMNY OBIASNIA SIĘ.

ODDAWANIE WIELKIEY PIECZĘCI Y BVLAWY KORONNEY J. K. MCI ZYGMVNTOWI III po zginionym na CECORZE Kanclerzu y Hetmanie Koronnym Stanisławie Zołkiewskim miane, na instancyą Małżonki Jego Reginey z Fulsztyna Herbortowney, przez JMci PANA TOMASZA ZAMOYSKIEGO Woiewodę Kijowskiego W Warszawie Die 5 Xbris 1620.

por. Zuchowski...
Pisma dodano str: 173-180

Wracaią się znowu pod Szafunek WKM. po zmarłey ręce, dwa co przednieysze tey Rptey Urzędy: à słusznie rzekę Filary, Pieczętarski y Hetmanski, ktores WKM. w iedney Nieboszczyka Szwagra mego osobie, nie tak dawno złączyć był raczył. Dałes ie był WKM. nie tak dalece dla tego, aby się był łaski WKM. dosługował, iako na znak zasłużoney, iako Elogia cnoty y dzielności iego, tak na woynie, iako w pokoiu, w służbach WKM. y Rptey, abyś był niemi onę iego starość zeszłą, y ostatek żywota, pogrzeb na ostatek sam ozdobić raczył. Za tak wielką łaskę niemogł ani on, ani żaden większey WKM. oddawać wdzięczności, iako te: że te Urzędy przez nas Przyiacioły y Powinne wraca WKM. z przydatkiem żywota, y Krwie własney, ktorą y swe służby, y ten Regiment, y tę pieczęć sobie powierzoną, oraz zapieczętował. Niechciał on tych urzędow mieć sobie za prosty honor: ale za taką WKM. pobudkę na służbę Rptey, iako by ją młodniawszy, pomniał na ono, co roskazano Hetmanowi: Imperatorem stando mori oportet, nie na łoszku, nie w kącie, ale w polu na nogach Hetman umierać powinien, y wykonał to, oprocz wielu innych ktorzy sobie tego życzyli, nie tylko z Hetmanow, ale y z Żołnierzow.

Pieczęć ta

Rzeczą ta ktorąs mu był WKM poruczył, niebyła u niego po-
litym nauczyniem, ktoregoby powszechnie używano, ale
dowodnym znakiem wyraznej woli WKM. zpoważanej wolno-
ciami naszemi zgodnej: Kluczem y zamkiem warownym
tej wielkiej szafarnej, tej Skarbnice honorum et pre-
miorum, ktorych arbitrium Złota pod rękę y rozsądkiem
WKM miec należało.

Budowa ta, za rzeczpospolitem WKM nie zwyczajna w tego
rzędu uprzątała domowe rozterki, gromiła Nieprzyjacio-
łey, waliła zamki, podbijała pod nogi WKM pułnocne
Monarchie y Monarchy: co acz w przod za Bożym Błogosła-
wieństwem, rzeczpospolitem Pańskim fortuną Belli, ktora wszyst-
kich rzeczach ludzkich, naybardziey woiennych siła może,
dzieie się: dzieie się iednak y dzielnością tego ktory tym wła-
dnie, gdy iest godna bron nie wiedney ręce, nie iednake czyna.
Jeslibym kto rozumiał, że na te Urzędy tak wysokie y zaw-
sze sławne pańska zmaza, prowdę niechay nie skutkiem,
ktory plerumq; stultorum magister est, ale rozumem y
prawdą rzeczy waża. Nieprzegrała ta Buława w pola
owszem siła Trupow Bogańskich okryła go, a gdy ich dla niestat-
eczności naszych, dla nawałności Nieprzyiaciołow do odwrotu przy-
szło, tak ustępowała, iżey wzaiemnie ustępować musiała spo-
sobem niesłychanym, niezwyczayny im nieprzyiaciel, y
owszem siła razy zdesperowawszy ustępować, Zorowała ro-
bie drogę nie pokątnemi iakiemi rozeyskami, ale przez po-
środek Nieprzyiacielskich Hufsow, ktoremi kędy kolwiek
ruszyła się, pierzchać y rozstępować się musiały. Z wyższe zyta
trud, głod, niedostatek snu y naporu, naybowniejsze natury
ludzkiey nieprzyiaciołky: a że licencyey swey wyuzdaney y
szczęścia albo raczey wyroku Bożego od wieku przeciw sza-
rego zbomac niemogła, to nieomey podobno wina. Niemoże
się iakiś Decius z Żołnierzow swoich wychwalić, aże się
zguby iakiey ich w nocy przez nieprzyiaciołky ręce przedał
z niemi: Macti virtute estote milites Romani, vestrum est
ad reditum omnia vacuta laudibus servent, reddad consci-
endam tantam virtutem luceat die opus est. Azaż
skończy kiedy ta noc y opadnie kiedy ta mgła, w ktorey
dobrze wiedzieć y o rzeczach sądzić niemożem, y czasowstęp
zbyth, y affektow naszych, ktoremi wielkich ludzi sprzę-
wodetrahimus. Usmierzy to Pan Bog y sam czas, abo
wiek wiekom powiadać tę chwałę, y Hetmana y Żołnie-
rza przy Hetmanie in defectione innych stałego.

za tym ktory
gwałty nasza
P. Bogu zaci-
żyły mowienie

Że w nocy

Nie w nocy ale przez tyle nocy y dni w oczach słońca samego
y dnia, przez cały tydzień, iako piorun przez pozrodek
Woyska nieprzyiacielskiego sedentis non dormientis per rum
pentium. Żywy przykład tey zabawney Historyey, Klęski y
śmierci Hetmanskiey iest w dawnieyszych dzieiach. Hetman
on wielki Rzymski Aemilius: Była w takim kłopocie od Anni
bala włoska Ziemia, w iakim teraz od Pogaństwa Oyczyzna
nasza, między inszych wyprawiono tego przeciw niemu z
woyskiem. Varro też niemały Rzeźnicczy syn, iako urodzenia
tak animuszu podłego, dochrapał się iakoś Hetmaństwa, lubo
ambicyą, lubo nieszczęściem Kłęski, iakie wnet bywa przezte,
Który niecierpiąc Bożey wołaciey bez wstydu y czoła, na
urzędy się mianowicie woienne, w których to plurimum valet,
nawarzaią. Nebyło zgody między takiemi Hetmany: parzy po
testate dispari ingenio, przypadła tego Kłęsta bo ieden oprocz
chciwości słepey, niemaiąc żadney drogi gruntowney do sławy,
szukał wszelakich okazyi ześcia się z Nieprzyiacielem,
nie dla usługi, ale aby co byś ugonił przed ludźmi.

Drugi nie widząc pogody niechciał wraz na szalę stawić
szczęścia Kłęsty: przykro do tego, że alternatą mieli Hetma
nie, ieden ieednego, drugi drugiego dnia: Gazyi swey Koley
Varro na swoie złe y Kłęsty zgubę, dał bitwę nie wcześnie,
bez rozumu Nieprzyiacielowi. Ów drugi opierał się poki mogł,
aż gdy uyrzał, że iuż zwcześcia Woyska w pole wyszedł: tak
wielkim rozumem pierwey zbraniał się, tak wielkim po
tym sercem stawił się do boiu krótko mowiąc, pobockiey złey
lawiraliey Rady, nie mogł bydź tylko takiż skutek. Łobite,
zranione, starte Woyske, ten który to stracił, poradził
sobie. Aemilius lubo z musu począł, mężnie iednak skon
czył zaczętą bitwę: Naostatek zraniony, y niemogąc Koniem
władać, y zdrugiemi którzy koło niego byli ieźdźcami, pospie
szył się z Konia, woląc umrzeć in vestigio niż uciekać, gdy po
tym y pierwszym silny był Nieprzyiaciel, wracaią się do u
cieczy do porzuconych Koni. Hetman nie idzie za strachem
zatrwożonego Żołnierza, ale tam gdzie stanął umyślił
zorowiem swym Kłęsty zastąpić: Przykłego Rubrowni
centulus, dodane mu Konia aby wsiadł y uchodził, prosi
aby swą zgubą Nieprzyiacielowi sławy y serca, Oyczyznie
nieprzyiaźni odiął zatu. Radzi mu nowiada iak rozumiesz o
sobie: A ieśli cię rzeczpcie wymiesie z tąd, Powiedz sena
towi Rzymskiemu w głos wszystkiemu, nie Miasto

Rzym dobrze

Rzym dobrze obwaruią, ludźmi opatrzą, nie naftagni Nieprzyjaciel. Powiedz zaś Fabiuszowi, przedniemu Hetmanowi, żem do ostatniego Ducha pomniał na jego upomnienia, y wedle Bug nich z nieprzyjacielem robie postępek. Mnie tu zamiechaj, niechaj między trupami Żołnierzow mych tu dostanę racznej, niżbych miał skarżąc się na tych, co mnie na te mięsne siatki widali, cudzym grzechem okrywac swoię niewinność. Czy może Jagę, iako mowią, do siana, iako ten przyklad do naszego podobnieyszy? Pomnicie WM wszystcy iakim rozumem zmarły też Hetman uchodził wszelakich z tym Nieprzyjacielem zaczepków, swawoli domowey uskramiaiąc; Legationibus polkoy zatrzymuiąc: Sam Memor Fabij praecepto rum; nie widząc nietylko rownych, ale y podobnych sobie rumorem ante salutem, ostrożnie robie zawsze poczynał z Nieprzyiacielem. Ale gdy się znaleźli tacy, którzy nolentem Volentem, spuścili go z niego, na karki go nasze nawiodszy; y drogę do Koroney ukazawszy: nie więcey to iuż było woli, wieść abo damowac z nieprzyiacielem tym woyną, po tak chardym y iawnym wszelakiego Prawu, przymierza wyporze dzeniu. Przyszło isc za rzeczpospolitą Xięstwa, dać się to było Bog aby się był z rowną sercu swemu wyobraził gotowością. Jakim sercem z tym nieprzyiacielem rozprawował się? Który naywiększy nieprzyiaciel mu nie przyzna! Odbie rany od swych, nie odbieżał sromotliwego umysłu swego za Oyczyznę umrzeć, ustąpuie potym nie zboiaźni, ale aby całe woysko oddał Xięstwu y WKM która bitwa, które zwycięstwo może być z porownane z takim przez pozor woysk Nieprzyiacielskich ustępowaniem: Na ostatek aby żaden niemiał nadziei winogath, nie zgwałtu mieczem, ale zdobrey woli zabrał pod sobą Konia, podaią mu Konia, podaią mu drugiego, constanti animo wzgardza. Nie o cudzey ale własney swey sile iuż nie tylko o Xięstwie, ale o swe polne z powszechnym, zdrowie ilia Triumphabili manu czyni z nieprzyiacielem.

Wskazuią do Waszmościów MM. Senatorowie, abyśmy opatrzyli wczas dobrze tę Oyczyznę, póki nie nastąpi nieprzyiaciel. Nie Kamieniec, albo Kraków, albo Kijow iaki, ale communem hanc Deorum hominumq; urbem, w którey się porodzili y pochowali, która wszystkiey ziemi ich rodzicia, y umarłych monumenta in Uno sinu complexa suam. A to ia powiada do czasu swym trupem drogę nieprzyiacielowi zabie

Nieprzyiacielowi zawalę.

Bę dziecie mieli pokì, potỳ czasu radzicò robie: Dobrze dla Boga nim vżaiuyćie, pokì go wam vrozgoscie pozwala Nieprzyiaciel ogranicę iest, albo go nam zwoiowac ỳ zwrocić z przedsięwzięcia trzeba, Ktoryi się na to vwadzić, aby przez te vrota przedarć się do Rozlędzenia wszytkiego Christiani Orbis, albo wszytko oraz z Oỳczyzną stracic: z Turkiem woyna nie igraszka, iakoscie w ostatnim iego vczynie zbyszeli. Tu intendendo viresanimi consilijs, abyscie iako woł nieprzyiacielowi do zarzmaszyć nie podali, ale raczey wiarę swiętą zdrowie Ojczyzny, dostoienstwo Panskie wcale zatrzymy wali. Nie pomurowiecie tak prędko Zamkow, Wałow nieposypiecie, przyidzie wam iuż nie cegłą, nie piaskiem, ale własnemi pierśiami zasłonic się Oyczyzną, Armate pectora, nietylko zelazem, ale animuszami Szlacheckiemi, te będą naypewnieysze szańcmenta et valla Ojczyzny, są sposobỳ, są iakie takie vrzędỳ, iedno do rzetkiey a zdrowey rady nieomieszkanie się vrwaszyć.

Do W K M. Pana N. mił. Jakom pierwey do wielkiego Fabiusza, Jakom do wielkiego nad Hetmany Hetmana, z taką pokorą się iako vczeń do mistrza, Poddany do Pana, to sobie wskazuie, zeby ỳ umiera według woli W K M, pomnięc na powinność swoią przeciwko tobie Romanczykowi Bożemu Panu swemu pomnięc na Hetmańską powinność, wypełnić Reguły wszytkie dobrego Hetmana nie nierzchliwie, nie nierozmyślnie, ale necessitate fati subijt hanc belli aleam. Proszę abyś mu W K M pozwolił racziey zonemi Decyuszami, Aemiliusami, Marcellusami, Brutusami, Kozbusami, między trupami Woyska swego Bogu ducha oddac, niżby miał na to przyiąc, aby wroćiwszyś się proprio clades nuncius, miał tych Ktorzy na tyle, te nieszczęśliwą Woyną obalili, albo ỳ tych cogo inter medios tortes odbierzeli, skarzyć, albo napadszy na tyle obmowisk, Ktore mu iuż nad vmierzłe cięższe bỳły, bronić swoiey nierzeczy swey niewinności, ỳ tey w Ktorey się stawał ỳ oświadczał. Niemożetszy, ỳ owszem zdobi tych vrzędow od W K M mu powierzonych, ta ostatnia iego z nieprzyiacielem rozprawa. Umarł tenco się nosił, aletak, że iego trupa nieprzestąpił Nieprzyiaciel do Państw W K M.

Dał Pan Bog ỳ śmierci iego to szczęście, że tym zwyciężył, zwyciężstwa sama, ỳ onego Kolcy na nas zatrzymał. Nieposłał się tych Nieprzyiacielskim postronkom, ỳ nogaykowom, bronił się tych ten nasz nowy Epaminondas: Szyię na ostatek poki onego nieprzezwyciężonego ducha Bogu nie oddał, nie podał

Nieprzyiacielskiemu

Niepodał Nieprzyiacielskiemu mieczowi, umarłego się ledwie iął, ktorego pokizył, zawsze się bał nieprzyiaciel.

Alec ia podobno darmo się tego zań sprawuię: Komu wszytek zywot nie odkrył cnoty y spraw iego, tego ieszcze y taka smierc nie uspokoi. Czy ieszcze do tego zranionego ciała, przez Trunnę gotuię gotuię się szturmowac inwidią.

Miała y ta Rpta, y inne siła Wodzow, ktorzy odprawiwszy moc szczęsliwych y pozytecznych Oyczyznom posług, cale nie tylko ciała ale y szczęscia wniesli zsobą do grobow: Ale y taka smierc siłom była pożądana, zwłaszcza gdyby tego Oyczyzna dostąpic była mogła, aby raczey to ciało, zewszytkiemi ludzmi naywiększym Monarchom spolne, y smierci podległe, nisz cnota albo dzielnosc Hetmanska miałbydz zwoiowana. Nie wątp tedy WKM uniżenie proszę, Miłosciwą odnas przyiąc rękę tych znakow Urzędow iemu powierzonych, lubo to nie iako krwią skropionych; a gdy poyrzysz na nie, wspomni sobie Panskim y Miłościwym sercem y na te znaki, ktore wprzod za młodości swoiey za szczęsliwe Panowanie unas WKM. na swym ciele odniosł: Więc y na te swieże wtym zeszłym wieku, od ktorych poległ, z ktoremi nie tylko do grobu wstąpi, ale snadz y na onym swiecie na sądzie Bozym stanie: Pomoze mu pewnie taka smierc, za Kosciół Bozy, za WKM Pomazania iego, za miłą Oyczyznę do oney wieczney chwały, ktorey cieniem iest ta, dla ktorey my, nietylko fortuny, ale tesz y zdrowia odważamy. Niechay pomoze y u WKM naprzod zmarłemu, abys wpamięci swey nie miec raczył zasługi, y tę smierć iego. Nad ten on niemoze miec znaczniey szego ani znaku, ani nagrobku, iako ten w myśli y pamięci WKM Pomoze rozumiem y Synowi, ktorego lub w więzienie zachowało szczęście na Służbę WKM, więc y utrapioney Matce, ktorey związek iak dawny z Małzonkiem szczęscie rozerwało, męża y Syna oraz postradała y wszytkie iey iakie takie fortuny oraz o ziemię uderzyło; oddał się był ze wszytkim Domem, Synem, Synowcem, Zięciem, iako ona niegdy Fabiorum Domus na Rptey obronę.

Ogarniy ze Nayiasnieyszy Miłł Krolu ten wszytek osirociały Dom łaską swoią Panską: pokasz co uciebie takie zasługi, co odwaga zdrowia y wszytkiego na służbę twą Panską moze. Na to zostawiło teraz nam WKM. Pana Naszego szczęscie Rptey samego Wodzem y Hetmanem samego strozem Rptey, obroncą praw; Ci co noszą y nosili namiętnicy WKM

woiuią Rptey

† Polskie to światu, że ludzie i studzy W.K.M. ci są śmiertelni, Rzpltk

woiną, Rzpltey bronią, Nieprzyjaciołÿ porażaią. Podnieść WKM
rękę swą tę obumarłą Bractwę, niech ożyie od rąk WKM, wżmi
wKlubę desolatas Leges? Oyczyzna nasza ÿ sława iey nieśmiertel-
na. Ludzka rzeczieć śmierć, a takażna Toszkuiąko ÿ w polu
na. Ludzka rzeczieć śmierć, a takażna Toszkuiąko ÿ w polu
do natury; ta druga ważnieyszą da sławy. Niechay z Hetmany
nieumiera w Państwie WKM Hetmanstwo, z wodzami niech
nieustanie Oyczyste serce. Żal wielki, a tym większy, że nie-
bywałby odnosi Oyczyzna z tey zguby Hetmanow, z poraźki woyska;
iednak inakszey Hetmańska ÿ Żałnierska śmierć, niż pokoiowych
Ludzi potrzebuie żałoby. Non lacrimis coronamanus est, ignavo
gestu prosequi defunctum, powiedział on, acz mądry ale mężny,
nie tylko Nieprzyjaciół ale domowey inwidiey zwyciężca. Ser-
manicus. Pogotowiu niepotrzebuią ani ważą sobie naszych,
Tem którzy Kwię własney na stużbę Rzpltey, za nic sobie nie
ważyli. Nie tak maią Żołnierze, nie tak Cives Hetmanow
swoich żałować, iako affectuosa matres dziatek swych żałuią:
Nie łzami ale Nieprzyiaciół naszych duszami, istandum illis
est. Te będą funebres, na potrzebach takich ludi Kudzi, te
victimæ (gdy) przed woyska WKM w polu stoią, z Nieprzy-
iacielem fortunnie czyniącego, ÿ Hetmanowi swemu hostili
sanguine pacentabunt.

Daÿ waszaKM przykę ÿ zmarłym ÿ nam żyiącym tę
uciechę, à czasow Rzpltey tak gwałtownych te pozostałe Urzą-
dy według porządku swego Państwa, w Imię Boże tak obrać,
abyśmy patrząc na ich porządny skutek, w tych, którym
ręce dostaną rządach, ÿ desideria po zmarłych leniamur, ÿ złe trzy
po tych którzy z taką sławą ÿ Rzpltey usługą, na sobie ieno
sili, oczu naszych przykro sobie otarli. por. Żuchowski, Pisma, dodane str: 181-213

Votum X. M. S. Tomasza Za
mojskiego Wdy na ten czas Ki
iowskiego, na Sejmie Warszawskim w Roku
1624

Nim same votum, è loco et ordine suo, na requizycyą Pana
Leszczyńskiego, na ten czas Podkanclerzego Koronnego, in abscen-
tia X. X. Marszałkow dał Pan Zamoyski, wprzod cicho et
familiari stylo, krotko wyrzekł te słowa.

Jadcie tym

Radziłbym abyśi Jch MM, którzy mię mniejszem w tym Senacie Świeckim uprzedzaią, uprzedzili byśi, y przygodzym przyiazdem y zdaniem swym y radą o Sprtei, y ten twardy lod zdamali przełamią, abym się też z mowzich MM mógł czego nauczyć. Bo siła zdrowey rady Sprtey ubyło, kiedy w Radziech. KM Woda Kijowski Panem Krakowskim. Ale przyidzie mi pro informatione vot Jch MM dzientium y Kię wzięc przed oczy Miłość Oyczyzny y candor mi naco siedzic na spolne wzięte Rich Stanow dobro respektuiąc. To dwoie na uczy mię, bym iedno pozwolił miał, co mam mowic. A będzie po mszę też nie mało, co mię poprawić mogą.

To rzekszy do Samego Votum tak przystąpił.

Sexta Februarij, Kdzieżgodzmij ten Sejm, y daj Boże, aby z twą pomocą y pozytkiem Sprtey zaczęli Sexta mowię Febr. iak KM rok skończyłś się dwudziesty dziewiąty, a zacząłś trzydziesty Rok, iakoś WKM po wtorym ze Szwecyey wrocenia swym, Sejm w stołecznym mieście Krakowie złożyć był raczył. Oprocz mieysca, czas, dzień, materia wzięta tak sobie podobne, iakby się one Rok, ów dzień, on Sejm na zad wrocił. Nawet eo voto od WKM był wrocony, aby był tak krotki, et ad unum Actum, iako ten teraz. Mimo Konstytucie, znalazłem gmerząc między pismy P. Oyca mego, deliberatią WKM o Tatarach, o swey woli Domowych y inszych punktach, o których teraz mowiemy. Musz tego dokumenty dowodzic, bom w pieluchach na ten czas siedmiowiek, iescze roku nie miał, Konstytucyi, iakom się poddanym WKM y Stachoiem tey Koronney (czego Panu Bogu dzięki) wolnym był urodził. Ale nie tylko te dwa Sejmy y on Trzydziestoletni z tym sobie podobne, ale wszystkie które tylko sedwa między się zawarły. Przymierzy was P. Bog ad tempus in malis pastibus, czasem nowych materyi y niemacznych. Podził czasem ten Kwany strumyk z którego ad Nauseam marszcząc się dawno tak pisemny illustribus, alte non diuturnis Victoriis. Dawał czasu do wyżthnienia sobie przed wszytkiemi Klopoty. Bo prostu bywszy do się czasem słonce na lepszy dzierz między chmurami: przecię znowu y o onym że rzecz, znowu odwrot do onych że Inflant, do onychże Tatarow, onegosz domowego nieładu. Jak przez ten wszytek czas, ustawne Sejmy y Expedycie. Jeden Sejm mało co spraw zawszy na drugi patrzał, y on zaś drugi pozdany ledwo był lepszy, a czasem gorszey niż pierwszy. Co zaś Kazdym nowa expedycia,

Expectacia, a wrzyt Kich iednakie skutek, a to teraz y teraz o tyleż punktach, ktore tylko Nowy condimus, variamus, y iako owo w ubogich gospodach, stare y niedokończone potrawy przyjgrzewamy. Nietayniec y znatury Krotey, albo raczey obyczaiow naszych tey continuate calamitatis przyczyny, alem iuż y w Niebo y minucie patrzał, co zanieczyszczone Astrumnia Kociło przez ten przeszły czas y obracało tę Kroty. Wspomniałem robiąc, co powiadaią Mathematycy de Saturni Orbe, że on we dwadzieścia dziewięć lat, y trochę więcey raz kończy obrot swoy: Dziwny skod tego Planety, temiwy, dla tego teraz onego czynią Nowianym, od czyszkow wstecznych, postępi per signum unum, czas znowu nazad na pułznaku, całem przez całey: aza onego iego obrotu nic się szczęśliwego nie dzieie: Zimna wielkie, smierci, sterilitates, wichry, turbines, czego y my od Kilkunastu lat doznawamy, iakoż in nostra Septentrionali plaga Tuczę Rewolucia tu od onego Trzydziestoletniego Seymu, do tego nietylko skutki aley biegiem czasu, bardzo podobna, mingwszy tardităte naszę Ktorzysmy wiek czasu y okazyi, iakie nam w ręce lazły, zesmy tylko garścią niechcieli ocisnąć, utracili, retrogradacią, iakosmy często upuszczone okazie z tyła chwytali, y wczoray czego dnia iako nasza przypowieść, szukali.

O iako wiele Kwiatu tey Korony ta Constellatia in Septentrione na Inflantskich, y moskiewskich Woynach powarzyła, iakiemi wichrami do nowych redukcyi to Kwitnące Krolestwo poniewała, iakiemi grodami, powietrzami, iakby miotłą wymiotła, wyniszczyła, wzgorą pokosiła, położyła, y trupy, iako kosiarz kładzie trawę na pokosach, po polach, po Miastach tey Cyrcuły. Alec skąd ta Constellacia in plaga frigida, auget frigus, in calida minuit calorem, podobno to zas gorsza iakas nad nami wezdła gwiazda. Boyrzemy iedno, czy ten Astrum, ktory Kazdego lata, bacnuż teraz, y zimie od Kilkunastu lat cierpiemy, mitigavit y ochłodziła. Boyrzemy na południe, z Ordy, Wołoch, Turek, podobno na tamtą stronę y przeciwną plagę, iaka ochłoda: Iako nie ugaszaią zadarskie ustawne ognie, iakoż się nieprzestaie lać Chrześcianska nie winna krew, iako od tego ognia padaią y walaią starożytne przodkow naszych monumenta, y Boskie Kościoły, nic ochłody, nic pociechy. By nie sam Łaskawy Jupiter, Iuvans Pater Bog wszechmogący, ktory cudownie trzyma y upadaiącą Koronę, y odkrycie to pokazuie, że iachcą miec iescze całą, nie byłoby o zdrowiu iey nadzieie. Ukazał to zawsze, ale tych lat przez tych lat iawnie ukazał, nie iako inszey pod pokrywką wtaiły byłyby pene vady nasze, gdy na tę tak zagodzioną nastąpował w osobie swey nieprzyiaciel, ktorego imienia przeszłe wieki y nasi Przodkowie strachali się, gdy nastąpował ten straszny y sądny dzien, przed ktorym radziby się byli pod ziemię pokryli,

iako ten

Jako ten Juvans Pater cudownie wybawił nas z tej toni.

Miało sobie za cud Chrześciaństwo, Kiedy od Wiednia przesławnego w Chrześciaństwie miasta, Stolicy domu tego, Który teraz Świat piastuie Którego Sprzymierzeńcem y Arsenałem było wszytko, Chrześciaństwo, odszedł nie dobywszy. Niechay mi ujdzie to we dwielecie wspomnieć godzi, co wszytkie potomne wieki pamiętać powinny. Jako znacznieysza nad nami łaska Boska, Kiedy przeciw tak silnemu nieprzyiacielowi, za lichym rowem wystawił nie widomą murów basztą, Któremi nietrzekąc od Woyska ale samego ognia, samych piorunow, Które iak grad woń obor w KM bitą, zasłonił y zaszczycił Woysko WKM y Kątey.

Pomnię onedni w Tarnopolu będąc, Kiedy za rozkazaniem WKM czekaiąc na WKM nastąpienie, albo iaką okazyią relygerenda, rozgadałem com mogł ludzi, y na tych Które WKM listami y Uniwersałami swemi pobudzał do ratunku swoich oczekiwał: Pomnię onedni, Którym wielkiemu y sławnemu Hetmanowi Chodkiewiczowi Bog wszech mogący Buławę wielką odierał, aby był sam w Woysku WKM Hetmanił iakie uprzedziwszy burzy, czas in Septembre, choć nieznaczne zimna, wiatry, grady, ze te szkapy Tureckie, cośmy ich trochę mieli w Jaworku, aż na zimę Jak zdechłe wałachy się, y byśmy ich bili do miasta nie wiedli, przyszłoby im było pozdychać. Jakie mi Wietrzyska, Które czynią wolą iego, rozwiał S. Bog iak pierze, y chwist Nieprzyiacielską potencyą: Jako inwencyą Woyska S. Bog WKM bronił, gdy zubożało w woienną Municyą, y gasił trzy ogień y te pioruny nie zwyczaynym zimnem, pomroził tak wiele szkap, wielbłądow, Mułow, aż same te Pogańskie bestie, y obmierzłe te Państwa WKM nawidziny, bardziey y cudowniey niż za Alexandra Króla, gdy in Novembre też Pogany smiegami zawalił, że iako pisze Historyiey musieli się wcześnie szkaz pie cisnąc, y od sromodzieiskich tyżnicy Jedwie dziesiąc tysięcy; Których potym Hospodar Wołoski pogniótł w Wołoszech, ich było zostało.

Bo tak srogim razie nastąpiła ona Konfederacia quo signo, quâ causâ pomazała omne meritum tak wielkiey posługi dobrego pamięci wszytkich wiekow woyska Conservatoris Orbis, zrego tak nazwał, iako go nazwał Pasterz Kościoła Bożego, Pauorum temeritas, bystrony rowni od swoich w niebespieczeństwie, wieszali się od głodu ubodzy ludzie, gdy drudzy nie rzekąc ich chlebem nakwią obvivabantur, et de tractis vitâ ubogich ludzi necessaryi, uczyniwszy się samego zbytku superflua. Juvans Pater sam nas zastąpił, Muzułma Króla ustąpić, tak znacznych Krzywd y mordów nie winnych za

winnych

winnijch in Regnib. Principes zapisowac się za impu-
nitatem y w tey dobra y persony swe onerowac. Niemogł
tego cierpiec P. Bog, ale niesłychanym cudownym spo-
sobem dał w moc Diabelstwu tych oczywistą Ktorzy
robic cotra fas władzą tę ktorą się z tobą Mtey Krolu
Panie naszy z stany twemi podzielił, nad tą Oyczyzną u-
surparunt, widziałem oczywiste świadki tego, nam listy
tą pisane, na tę iawną Karą Boską conquerentium,
y drugi, co wiedziec co ta moc Boża ieszcze minatur, mo-
gą tego nie zasypiac.

Drugiego Swantem Patrem mamy WKM
Pana Naszego, Ktorąs iako ten Ktorego serce Bog prastuie,
conspirastą z nim na obronę Ludu sobie powierzonego a
szczęs niciało Pany Krol wezwałeś, ale iako antesignanus
na czele woyska swego oświadczaiąc, że nierowno z poddanymi
Ktorych ci P. Bog powierzył chciałes odważyc zdrowie
y Koronę twą Panską, ktorąc P. Bog na głowę włożył, ale
za poddane. Jgdyś się sam Kutemu Nieprzyiacielowi pomij
Kat, nie dałeś się uwiesc zyczliwym niezgodnie całości swej
radam, abyś tutioribus, itineribus, oczekiwaiąc pozostałych,
poszedł posiłek Ku Nieprzyiacielowi, ale szczęs za zyczliwszą
radą Honorowi twemu Krolewskiemu, iako strzała wypusz-
czona z ręk tego Mocarza Niebieskiego, przeciw sercu nie-
przyiaciela swego prostym pędem, gdzies miał w zakła-
dzie najmilszego Syna twego, Ktorego dewowisti Oyczyznie,
samego ochotnego et ad maxima natum: gdzies miał
przed nią straż, ktorą iako oni Chilani, na granicy
Panstwa tego, ledwo się z Kopiec zasypac miedali: Będąc
za to wszystkie wieki, wszystkie Granice, nie rok, nie drugi,
ale wiecznie dziękowaby. I za zgon roku przeszłego tego
uczynic nie mogł, abym w niewdzięczności niezosta-
wał, uniżenie dziękuię. Zawsze WKM pod tę zbą
Kontellacią Radami, iakich czasy te zbe nasze potrze-
bą y czystymi, zwłaszcza waniem nas obmyślaiąc o tej
Oyczyznie: Zaco nie zapomina Cię też Bog, y pobożno-
ści twey: bo karząc nas, dawał też nie mało sławy.
Kdaniale się Monarchowie, strzegący między światu,
y przed stołem twoim stali, Poddani twoi na wiel-
kich Monarchow y Monarchim stołkach zasiadali.
Temi cudami niezwyczaynemi ukazował P. Bog, że
kiedybyś mi dukt lepszy raczy przed się wziął; kiedyby
nic iakiés tajemne sprawy, ktore w tych watach y mięsz-
kaniach naszych, same tylko oczy Boskie widzą, mo-
gły nas znacznie za pobożnością y staraniem WKM.
Bogosławic. Niechże się też sexta Febr. terazniejsza,
skończywszy tamten obrot, auspicijo Boga wrze-
chnogą cego y WKM, Ktorego nam na swym miejscu
powrocic, poczęcie nowe Rotey szczęście abyśmy Konie
wzietelny Konstellacieyi tey złey na nim znaleźli.

Krotkie to w prawdzie słowy, ale wzdawaty bardzo,
a mądro

A ma dwa powikłane y twarde węzły, na ktorey ledwo nie
Alexandrowego miecza trzeba. Inflantskie y Szwedzkie,
à drugie Tatarskie niebespieczeństwo. Radbym y ia krotko mo-
wił y węzłowato, ale trudno w małey węzeł tak obszerną zwią-
zac materyią, krotko mowić, zwłaszcza mnie, łatwo. Bo ac
trochem się uczył w szkole, zemną iednak do zadney WK M
dotąd usługi nieszedł, w ktorey bijm się Artem facundiæ excolere nogd:
a czasy też takie były, gdzie stylus gladio conecesserat: podobno y
tego, co było w głowie, siła wyświetrzało. Druga ze dość ma z dom
od nas Rzpta. Bo ledwo co nad słowa przyimowniey ieyi na teraźnieyszy
Verba dantur Reipub. Iakokolwiek to chcemy rozumiec: lub
tak, ze siła słow daiemy Rzpteyi, albo usługi: lub iako ar-
szi Comici tych słow zażywali. Wolę czas uprzedzic, zebym się
potym nie zdał Komu przyimawiac. Bo dotąd ieszcze nieznay
chałem przed sobą mowiącego, oprocz tych Ich MM. Kilka,
Ktorzy pierwszy wstęp dopiero uczynili mowiąc do Rzpty
o Ktorych sprawach tantum abest zebym sądzic miał, ze raczey
rozumiem, ze ich rady et arbitrio firmatur Reipub. In posterum
Kto się taki stawi, ten się nie na mnie, ale na się niech gniewa.
Bo ex usu præteritorum temporum, rzec y powtorzyć muszę:
Na tych Sejmach nieredko verba dantur Reipub.
Ale ztąd zaszły, siła nas będzie, co pierwszy raz do
Senatu, albo izby Poselskiey przyiedzie. Iako to y ia podobno
Wotować, y chcemy się z Oracyiką popisać, abysmy odiechali
z oną chwałbą, Bonum imporzimus, Oratores visi sumus: Ktory
odprawiwszy, iakoby po Sejmie, Reipub. deserimus. A czemy
zapominek Rzpteyi przyszedł? Słowa, verba dantur Reipub.
Będą drudzy, co uchwyciwszy się praetexcyey iakiey, czasem inej
dzy siłą, ktore z lekka podaią, y iakoby umyślne czas zwłoczą,
aby się nie wiedziało, cóby im cordi było, ale prywaty ich, albo tych
co się doma ieszcze z niemi sprzęgli. A toco? Verba dantur Reipub.
Będą y oni, ktorzy aby in facie Reipub. byli powazniey szemi maią
ad palatum umoderowane, ciągną per ambages uprzem rzeczy,
a owoce iakby cudze dobro, chcą aby się im kłaniano. Asz nadto
indignam, albo raczey infamem conclusionem wszystkę motem
negotiorum zepchną. A zdadzą się tacy bydź Populares: Ja tu
dadzą verba dantur Reipub. Będą y tacy, ktorzy maiąc inszą
intencyą, tanquam ex condicto, contrariam opinionem bronić
będą: Uczynią sobie imaginariam aciem zmowioną adver-
sią, sprakt[y]kowane woysko, y tak długo będzie aney mało-
wanej Woyny, asz tandem defatigatis omnium ad nauseam
animis, iakoby victi albo necessitate publicâ, albo ratio-
bus, in aliam sententiam descendunt: y tak z konia na
kon się przesiędą, y obliquo quodam et violento motu, nie
tam, gdzie zmierzali, ale gdzie chcieli wrzoy rebus suis. A
O iak tam wiele słow, ktore się z sercem nie zgadzaią. A
niebodze O pyszney nie pisarz: trochę słowek. Jakby trzeba
na to narzekać! iako od tych verba dantur Reipub. Może
czasem ten Actus wyniść na dobre, ale nasi? Przyszłowie
tych z Oyszney ceremonij, ktore czczą, bawią y zwodzą,
nizli pomagaią: y czy stokroć ignaras hominum mentes fallant:
a porusone

A poruszone vspokoic trudno. Wyiąć im tę Sztukę Plutarchus; zakochał się w niey Machiavelle: y komu tego trzeba, ukaże, że się to dawno, z Xięty dzieie. Będą drudzy, co prywatę iakę maiąc, przyiiazd swoy nakryią publiką, y czyniąc co pro forma, ale kiedy na chark przyidzie, o który by się prywata ich zawadzić mogła, czynią iako Oracze, gdy na krzak trafią, przenioszą albo obniorą Pług, zeby lemieszem w krzak nie zawadzili. A nasz takowa przypada się czytaiąc mowa: Vestra dantur Reipub. O! y bardzo dla swych operam y grabych artes zaniechamy, u codziennych malediktyi exodio, albo nochlebstw niepotrzebnych, przeciwko któremukolwiek. Stanowi Xięty: A w tym obojgu taka inconstantia, ze znaydą się tacy, którzy y maledicta compensant nie znosnym pochlebstwem, taką odmianą, iakoby z Febry naygorszey w sam ogień gorączki wpadli, albo adulatią nieprzyiętoyną temu miejscu Barbarzyńcy. Foremne barwy tego wieku y stanu, Sudzie cnotom y złości dadzą. Kodszy waią w robotę odia: a servituti y podłości animuszu dadzą wierzch pochlebstwa. Nasz kiedy sobie wspomniemy Cavillationes Patriarum Legum dedukcyami iakiemis, w rzkołach samych nieszykanemi: interpretacie nie dorzecznie onych świętych Praw, nie Kalamarzem, ale krwią pisanych. Bo za te wolności, za te Państwa, które tym się rządzimy, chcoyśmy się Przodkowie nasi rozlewali. A pisane z Kamiętych świętych Bis Rupow, które Sam Bog nato między nami posadził, aby Rządy mądrze, Prawa his authoribus pisane, stanowione, promowowane, większe iego błogosławieństwo były: aby nie tylko powaga z innych Senatus consultis, ale świętobliwością cum SS. Conciliorum et Patrum scriptis rownały się. Teraz iako in favorem et odium nachylaią się, obracaią, deformantur: iako ich obtorto collo ciągnem, y Kurki im damy, y miasto tego, aby się gładzić miały, iako się animusze ludzkie ostrzą, rzeczy trudnią, y samym czasem evanescunt, kto nie widzi? Innych sposobów y wymysłów iest y rodzi się tak wiele, lub nie umieiętnym, lub niechcącym, złego celu chybić, a w stronę uderzyć. O iako y nie dla pewnego concludendi sprawy słowiok sposobu, vis ociosorum verborum datur Reipub. Każdy to rok podkazuie, gdy godzina rodna wszytkę Rzeczpospolitą ogarnie, stanowi, odnawia. Quo periculo, y z iakim Xięty pożytkiem, Boże daj, abyśmy kiedy niedozwali. Ale ia teraz Xięty rzetor mowac nie myślę: Daj Boże abyśmy się y za sprzed, y drudzy, we złych obyczaiach reformowali. Jakich dobr kiedyśbyśmy wstąpili, kiedybyśmy się z tey wyiścieiey, strapionej matki naszey nie nagrzewali, y nie stroili się we wtę utraconą odzież, a tym bardziey we wtę sprzętną nieszczęsnością y falszywą naszkarę, abyśmy uczciwey rey twarzy nieubierali, y Jey ręki, którąby nas do Kommerzeraciey przeciwko niey mogły nabudzić, nie zastawiali. Niepotrzeba by przed amitrzech nie dzieł do Seymu Xięty, kiedybyśmy miłości wzaiemney Oyczyzny y miłości wszytkich tey Xięty członków byli pozbawiony. Ktoż nie wie, że insza ma być skutek

vetantis

Ostatnie Leges, insze imperantis. Niechce Prawo, aby Seym
nie ciągnoł się nad rzesc niedziel, iako niechce, aby nad 50 Koni
więcey na Trybunał nieprzyiezdzano: ale nie przymusza, aby
Kazdy w pięciudziesiąt, bo nie Każdego na to stanie. Bromi
między czteroma laty Deputacyi, ale nie Każe tym, co dla
Każdego rumienia dobrem tego mieysca venerantur, co czwar-
ty Rok na Ratusz. Nie sposobne S. pamięci Króla Augusta
zdrowie strata czasu, y dostatkow ludzkich daremna, czego
obojga y teraz nie bardzo szanuiem, Bankiety, zabawy, sprawom
Seymowym nie należyte, temu Prawu karzącą dały: Kiedy
by tego nie było, Kiedyby Prawo y sprawiedliwość Która między
Panem y Poddanemi miała bydź sprawnym mediatorem,
in precio było, co wiedzieć ieżeliby ieden tydzień Seymu nie
odprawił, Kiedy teraz iedna noc conkludzie: a podobnym z
większym Kosztem pozwoleniem. Nieszczęście, iesli z tobą
nie przestarzałemu przyszło mi ta mowa, bom teszcze za
podobno nie nayuięcey nasłuszał się Kotey: Szczęście teraz y
nie tak młody, y ieslim nieużytecznym Kotey sługą, podobno
wemnie, nie w latach, wina, Która siła dobrego ludzie robiła,
albo Fortuną. Łatwiey też mu ignoruią, młodości: y boday ta
mowa odemnie młodego nie miała by bydź exprobator. Bo
ieżeliby taki był, Ktoby his auribus obciążał się in Senat. niech
wie, zeto Starzi Jch MM PP. Kollegowie mowi, bo y PP
Posłowie, obaczą przodzey, Kiedy młodzi w tym non concurrunt:
y Kto się takim artibus przyiacielem okaże, nikogo nie
będzie miał za dobrego. Nie może się żaden na mię gniewać,
chyba Kto zechce de se confiteri.

Wprawdzie uczą Oratorowie, że benevolentia
iest virtus Kordy: a rozumiem że tu iest bonorum vo-
tia, albo raczey voluntas: o Hanby zbytkow obyczaiow dobrych
się nie gniewaią, y żadnemu wiekU cnoty non invident:
Chociem młody, ale Senatorem, nie Kucharzem: nie adpa-
latum czyiego, ale do Kotey porządku pozwoleniem zapra-
wować się mowę. A teraz Syn Cresusow, Kiedy mu
na Oyca ręka podniesiono, niemy przemowił. U nas
w Polsce, za Bolesława wstydliwego, drzicy żeno (iako
piszą z zębami się urodziło) y zaraz mowiła: długie wrzo-
ta mieszały dwanaście lat przed nayazdem Tatarskim, wrzes-
czało, że Polskę splondrowac, y głowy Polskie ucinac
miecli. Jakby teraz to dziecinątko wrzeszczało! Przyimo-
wnie K. Bog przed czasem zęby, y mowy dacie dzieciuchom,
y nieumieiętnym w takim razie Kotey, w Ktorym
Kto iest, Ktoregoby nędza nie uczyła deplorare propriam
calamitatem. Ale się do tey Krotkiey y wczesney ma-
terii nie kwapię: Twarde to węzły na mię, a nie tylko
a nie tylko na mię, ale y za wszystkę Kotę.

Prawy

Pierwszy potym iakoż Inflanti S. pamięci Krolowi Augustowi podatky, y pierwsze dwieście lat Korony naszych muszą, zawiązał Car Moskiewski: Kusili się nasi Przodkowie, iakoby rozwiązać ten węzeł. A przed nim Krol Augustus, potym on waleczny y mężny Krol Stephan, imitatus Alexandra, chciał rozwiązać ten węzeł, y znalazł by ią Koniec, gdy bijbo ten węzeł odgrzebuiąc,: Zaszedł nań od Panstwa Moskiewskiego, y wyfantazował to, co bijbo Koronie odięto, dawszy cudze za swoie. Podobnoby y nam tak, kiedyby można uczynić. Rozumiano, że iuż ten węzeł rozwiązany; alec kto drugi do tego węzła z rękami, wpatrzy W K M. Dziedziczne Państwo, pretextu Estonicy. Ale w tym węzle ludzi wielkich, ile Korey się uwiązało. Rozwiązywałby ten węzeł W K M przez ludzie y wodzeswe przednie, Chodkiewicze, Radziwiły, y Ociec moy: ztamtąd robić zmiesz wymiarz. Dałby bijł Pan Bog, aby albo on bijł na dalsze posługi W K M się chował, albo żeby posługi iego, memoria, y Korey pożytek żywot iego bijł przezył. Alec zadzierganiono znowu ten węzeł, y teraz mocniey niemal niż pierwszey, przez Koszta, dwagi takich, Które y sam wosobie swey W K M czynił, pamiętna fijko ludobrijch ludzi została. W tym węzle zawiązała się przywatna krzywda. Co mowię? Jawna y powszechna Korey wszytkiey obelga wosobie W K M. Pana Naszego. Bo iako y on, sprawy y interessa iego maią bijć z przywatnemi w tym Państwie zwane? Które on communi concessu, z poltemi sprawami, na iakie wszytkich Stanow zgoda zachodzi, sprawuie. Korey powszechney szkody dependet, za to powszechne Korey zdrowie się zastawia, zdrowie własne, y tę samą Regiam fortunam, ktorey mu służna y prawa Elekcia wręce podała, na wzaiem stawuie. Kaczey tedy tak rzekę, że w krzywdzietey W K M. uszłby nasze Inflanty, adi przod stoiąc rodzony, potym swoy y Brat stryieczny, nietylko Sentium Iuris, ale krewney y Poddanskiey immemor nowinnowi, okodo Syrax Oyczyzny Naszey invento, wydarł, czy wykradł dziedziczne Państwo: partum scelere, iako wdziedziczne robie podał: y te Boskie Kley notuy, te stroie, Koremi sam Bog Comarance swoie ubiera, aby iego osoby między nami nosiły; Kore iuż bijły na głowie Pana naszego, ledwie nie ciężkowy iego wdział na swoię: y tą Obłubienicą Krola nasz rego, z Którego Bog sam związał y poślubił, tak długi czas mięszka iak z swoią, y ony podał potomkowi, y postawił in Aquilone stolec swoy, y stał się temu podobny

Jemu podobnym, ktorego miał bydz poddanym. Zazdrna
za wpisawsz, y przyjęcha nie na takim członku Kśtey,
ktorą by szata albo rękawica zastomic mogła, ale na głowie
naszej, na czele tey Ojczyzny, na ktore patrzy wszytek
Chrześciański y Pogański świat, y tego oczekiwa, że my Naród
swobodny, Naród Pany nasze miłuiący, Naród w honorze swym
się Kochaiący, bogaty sławy, Ludem szerokorzący, y ambitu
Państwa Naywyższym Chrześciańskim ledwo nie rownym: ktoryich Przodkowie, węgierskie, Czeskie, Ruskie
Krole, Xięzęta w upadkach ich ratowali, y tego wielką
materią dawny y rozszerzenia Państwa sobie uczynili, kto-
rzy Panow swoich y Krwi ich po Francuzach, Węgrach, Rzymach,
Niemcach y innych przyległeyszych Państwach ochotnie szukali:
ze się zemścimy Takiey takiey Krzywdy Pana naszego, albo
raczey swoiey. Czy na tosz my y tego tu wyzwabili, aby tu ma-
iąc na samey zyzawszi Wmm (acz to pewne y stałe bydą na-
dzieie o nas dotąd y Panow naszych firmamentum) spes swe
y Potomstwa swego zasadzone, ktorzy Krew Panow swoich
constanter zawsze miłowali, miał stracic dawne y dziedziczne
I gdy on tu nasze Ojczyzny ogania, ktoraszy pasł się dobrem
iego, siedział w stołku iego, y nietylko z niego, ale zewszą
Kich nas się naygrawał. Oczekiwa tego y sam Krol Jm
a oczekiwa cierpliwie, a lubo stuszny żal tego, rozmaite mu consilia
mirtrat; a czyiesz serce bardziey contempty Krzywda swoiey niże
Krolewskie? Lubo externi sami się go zrzekaią, przez tyle lat, tey
mow prapowuit tey Kśtey Sprawy nadtamte: iako y Państwa
tamtego dla tego wcudzych rękach odbierał. Miałac by nas nietylko
ta dwuznoc, nietylko ta Pańska skromna cierpliwosc, aley
Kśtey obeyscie znieważa, albo raczey Chrześciaństwa wszytkiego.
Bo wiedząc ten nieprzyiaciel, że nam sam tak dalece niemoże
bydz silny, yże przywiekim bydłanie Jano zwierzę Kasac
małemu szczęściu, Jatwo przy wilku Komorowi Kasac barzo
ten sobie czas na nas, ten na Ojczyznę, ten na Krola Jm. upatrzył, kiedy
on za ten mur y przymurek wszytkiego Chrześciaństwa nieda się zdrowie
Krzystko mu raczey, by był niechciał się his cumulare scelere, a
nosił w Krolewskim, ktory sobie usurpauit, ubierze Regium animum,
te arma obrocić na spolnego wszytkiego Państwa Chrześcianek Kąsa
Nieprzyiaciela. Albo on z Szwecią wyśiedział tyle, kiedyby się
bydła tak mężnie Polska takiemu Tyranowi nieoparła, kiedyby
(czego Boze uchron) ten plugawy Cohanice, od czarnego do
Cztnocnego przeszedszy Morza, wszytko swoią, y uczynił sobie
obiezne

Obiezne Chrześciaństwo. Ale on, Lubo tegoż. Boga, coy mi toż Rómen Chrisli wyznawa, conspiravit przeciw, y pomagał na nas Poganinowi. Stuszy mu zał Xżta przeciw temu Nieprzyjacielowi, y serce maimiec takie, iakie cząstkiem Poganskiemu. Cokolwiek wszystkie iuż, y Boskie y ludzkie oraz pogrzebił: z takim Nieprzyiacielem przeciwko nasziż związał.

Druga Węzeł Przed czterema set lat zaszczepiam nam nadus iakis Xżtey Cenius, Kiedy z odległych Krajow nasz pierwszem: za Iaxirtka za Leszka Białego (iako plerumq; Historyicy piszą) wprowadził Tatary mocno zaraz vcisnął nie tylko Rosią, ale y przyiął Państwa ten nadus, z którego się naprzod to pługawe Poganstwo, za Krola Bolesława wstydliwego w Państwach naszych zawitało. Nie odwracało od Kamienia, albo od Dniestru, ale wszystkę oraz przewiedziało Polskę y iako swoią, zbrodziło Ziemię Czechy, Węgry: y z tamtąd raz y drugi odwrot czyniło trzy lata się bawiąc. Lublin, Sendomierz Kraków spustoszone, splondrowane. Nie wyśledziała się y Wielka Polska z swą oziadłością y odległością: Ustąpili, et contraxerunt radios sua potentiæ, Polski y Czeski Krolowie, Slązkie Xiąże Henryk, Swiętey Matki swoią tey chęci, został w tym zgrzle. Porwał się na nich pod Kołancem Włodzimierz Xża Krakowski, porwało się y pod Chmielnikiem Xięstwo odbotrze, które niemogąc terze zbytku takiego Poganskiego, Ludu Narodu naszego, y niewiedząc, pasco w domu czeku takiego Nieprzyiaciela, woleli w polu vczciwie umrzec, niż tylko o żywiznę, ale o Honor śmierci. Ci zostali mogą rzec Proto-martyres, y przymicie tey krwie, która się teraz co rocznie przelewa. Inszy y drugą swą wzięli, za zdradą Ruską, za tegoż Krola. Nasz za Leszka Czarnego, za iego powodem, adzie od Warszyńskiego Kasztellana Krakowskiego, y Woiewodow dwoch, Krakowskiego y Sendomirskiego, podrzuconi. Kazimierz on Wielki, od wielkości spraw swych takinazwany, pierwszy z Panow naszych pokazał im czoło. Boże miał na tym, ze ich przez Wisłę nie przyiąwszy, przepuszczą im bronić, Polski wszystkiey nie obronił. Za tegoż drugi raz Podole impune złupili. Rozlował się na ten węzeł Witold, Synowiec Jagiełła Krola, y znacał w tego z nadzieie tego Nieprzyiaciela. Przerwawszy raz szczęśliwie, bo orde Tatarską niemałą zniosł, y więzniami w Litwie zasadził Colonias. Drugi raz na ostro zniewyrzego trafiwszy Nieprzyiaciela, a na on czas y samemu Państwu Tureckiemu y wszytkiey Azyey, co Cesarze Turec kie iak papugi w klatce woził straszego, y niż teraz dobrze

pożytecznego

Potężniejszego, zostawił w tym węźle dwuch Braci Królewskich Andrzeia y Korybutha, y do dziedzictwa Litewskich y Ruskich Xięzat, sam ledwie zwyciężycielem uszedszy. Oddalił nam te nawidziny znowu ta tegoż Pana. Nazdrzył Nieprzyiaciel y Kijow, pod wesele Królewskie, . I splendor on Miasta, y Stawę tęy Stolice Państwa Ruskiego zagasił, zedło tęd powstać nie może. Nuż za Władisława Trzeciego, który potym był Węgierskim Królem, one Ruś y Podola nieszczęsne nawiedziny z Michałem Bazuarkim Generałem Podolskim starcie, gdy na Błotach y bagnach powięzione porazili. Zostało w tym węźle ludzi zacnych wiele, Kwiat prawie Ruskich Panow. Jan Władek ponowiony zostawił, y palec, zatrzymawszy w sobie dusz, który mu, mniemaiąc ze umarłemu, z pierścieniem uszniono. Nuż za Kazimierza Trzeciego, Kilka Kroć pierwszego roku iak szczęsna, iako y tegoż czyniąc; drugiego roku pomałowawszy sobie Korzyść, między Xięciem y Olexiem nabrali bili do dziewięciu tysięcy dusz: Które im Jan Laski z Latyczowskim y Międzybórskim Starostami, z pasz częki wyrwali, y samego Nieprzyiaciela pogromili. Potym tegoż podobno Jan Laski probował swiemi szczęścia, y rozdwoine Pogany iedne pogromił, drugich zastał na się gotowszych: y tak między obiema stronami szczęście zwycięstwem podzieliło. Te ustawiczne nazdy y Tawolskim Tatarom zasmakowały bitwy y Korzyści za tegoż Króla Kazimirza Trzeciego Który na Wołkhy y Litwę wpadszy, y niezastawszy żadney gotowości, do Kilkumasta tysięcy więznio nabrali. Na Podolu niewskorali, ani potym w Wołoszech. Bo od Starostow Lwowskiego, Chełmskiego y Bełzkiego, zbroczonych, wzięli odpor w Wołoszech od Stephana Vdy, stwornego y mężnego Woiennika, do końca porażeni. Podolanie ich, gdy się Syna Mamaka Wodza więznia upomnali, na pale powbiiani.

Kgdi iako y zdalszych przykładow iawno, że nam niegotowym straszny Tatarzyn, gotowym zaś y ostrożnym bity był zawsze ten Nieprzyiaciel. Iako potym pogromach szczęśliwych, nietylko z siedzkich, ale y dzikich Tatarow, contrarium ona Klęska detestanda y plugawa, Rejnuborow to pokazała Calamitas: Kiedy podobna teraznieyszey; niemne repugnante, siedm tysięcy onych szubrawcow, niewzgc dobytey szabli, od Podolskiego Kamieńca, aż za Lwow blisko sta mil wzdłuż, wszerz trzydzieści, wszystek kąt wymietli. Staszpuzy obcięte także rozprawiły z tym Nieprzyiacielem

Nieprzyiacielem, ale nam pomyślniejsze, iako za Abrzychta
Krolewicza na ozdzas, Syna tegosz Kazimierza, Ktorego na-
znaczywszy Bog na to, aby po Oycu nam panowal, commu-
nicowal mu za zyiwota Oycowskiego szczęścia, y tym ocukro-
wal go Narodowi naszemu, gdy dwoie Tatarskie Woyska, wprzod
przednie o pietnastu tysiącach, drugieo dziesiątku, iako bydło,
rzablami Woyska swego rozniosł, y pomscił się Krzywdy
Ojcżej. Jusz zas nastąpiwszy na Oyjowskie mieysce, tymże
animuszem, ale inakszym sercem bronił Państwa swego.
Kiedy ono pod Wiśniowcem, y Dworzego, y Kołtonierze co
było sturzego (: bo ten była nieszczęśliwa Pogaństwo nadwerwało.
Wziął bili znowu za tegosz Pana aorę: Kiedy Czerniejkę zią-
mię, na Ktorąteż tego roku zalożna Koley przyiścia, dla naszego
leniwego wybrania z Krolem, pod Sendomierz impune podszedł:
y iako znadzrą Historie, do stu tysięcy dusz wziąwszy, Ordy swe,
Macedonią y Asią niemi napełnili. Za Alexandra Krola za-
niechali tego szczęścia probować, y nietylko wten kraiu uderzy-
li, aley przez Wisłę w Sendomirski Kraiu. Oparł się im Jan
Wapowski, ale ani samych uszkodził, ani Korzyści odiąć mógł.
Jusz odtąd omineło się im szczęście za tego Swiątobliwego y
pobożnego Krola, Ktory ady usłyszał o ich przeciwnej a oto-
wości, tym wiecznym dobrodzieystwem skończył żywot
y Panowie swoie w Polsce, że na smierć lezące mieć się
kazał przeciwko Niepryiacielowi w Lektyce, y przez
Glinskiego Wodza, męża (: by była ambicia Ktora potym
nastąpiła tak znacznej iego posługi nieznazała) wszyt-
kich wielkow pamięci godnego, dwadzieścia tysięcy ich po-
tłukł y powiesił, leżącey y Konaiącey. Jakie było Konanie
tego Swiątego Krola, ze straciwszy mowę, a przy słuchu się
tylko zostawiwszy, Tami się zabawiwszy, a rzęce ku Bogu
podnosząc, o zwycięstwie usłyszawszy, Ktorym go Bog
ucieszył, omę iego ostatnią godzinę triumphalem finem uczy-
nił, oraz Państwa y życia swego, po smierci zostawiwszy zwy-
ięzcę. Nie odmieniało się też szczęście przez wszytko Pano-
wanie Zygmonta wiecznej pamięci Krola, Dziada Pana
naszego: bo ile wtargnienia, tyle liczymy z tego Pogan-
stwo zwycięstwa. Konstantina Xcia Ostrogskiego trzy
bitwy, że trzema Woyskami triumphalne. Jusz pod Wiśniow-
cem, wprzod z pogonami, potym z całym Woyskiem, dwu-
dziestu tysięcy, tegosz Constantego y Jana Kamie-
nieckiego, pod Wronowem Stanisława Lanckorońskiego:

Pod Buskiem

Pod Bykiem Jakoba Szecigniowskiego: pod Zinkowem
Woiewody Kiiowskiego: Na woyynia Ostaphieia y Konstantego
Zemkowiczow, . Na hostrie pod Ozarkowem tegosz Ostaphieia: Sie-
dawa Lanckoronskiego na Podolu: Szrebinskiego pod Kamien-
cem y Werestaynicami: Mikolaia Sieniawskiego Wdy Rus-
kiego, Alexandra y Prokopa braci: Sretpicza, ktorego syn bysz
potym Wdy Podolskim. Nasz one drobnieysze pod Szembowly
Miedzyborzem, Podhayczami. Zawierzysz sie szczyrze, iako
y poczal, onze Konstantin Xże Ostrogskie, pod Kamiowem,
dwadziescia szesc tysiyczy tego Poganstwa na glowe zbiwszy.
Pana Sokalska za tego Pana nie nadatu sie, dla nieostroz-
nosci. Fryderyzka Herbutta, albo iakego Vulgus vocat, Fry-
dusa: gdy wplaw przez Bug Rzeke, et impediti vrucili
sie na Nieprzyiaciela: Gdzie przeciw naszym naypierwey
cztery tysiyce, bysto acz rowne liczbe Nieprzyiaciela pod-
zysto. Ale na co stare dzieie? Czy zegrzmieysze zyth opi-
Kanyth czasow malo o Tatarach slyshac, zebi iuz z starych
Kronik trzeba bysto sobie przypominac: czy tych Kilkunastu dat
ustawna bez odpoczynku inclusie, albo liczbe, albo wage, przeciw
Ale ich iedno bysto, rownaig sie.

Damia tesz pokoy tym blizszym, y tym na ktoremsmy ocz-
ma patrzali, y patrzymy, y nowych wyglądamy: ktore na
tyzech straznych y niebezpiecznych Koncach zastanowiły sie
smierci sawney ale zalosney, y z wielka Rzpey stratą, Sa-
mistawa Zolkiewskiego, Kanclerza y Hetmana Koronnego,
za nastąpieniem in persona Cyrana, wszystkiemu Chrzescy-
anstwu infensissimi: a na koniec zalosnym tegorocznym
Ziemie Czemigskiey y Ukrainy spustoszeniem. Jusz o
tych dobrze pamiętamy, y pamiętac będziemy: o Inych gdzie
supca nas, nie wszyscy chcemy wiedzieć. Jusz tedy nie rupaią
niektorych, trochę zastrupiałych, drugich surowych y nie-
czych Rzpey nam, co wdy z tych dawnych przykładow czynimy.

Pierwsza. Mozem smiele iako kolwiek w biedzie
nadziei, ze nietylko my, ale y Przodkowie nasi, ten bicz Bo-
ski długo nad sobą cierpieli. Omisz sami Przodkowie, ktorzy
mestwem, rozumem, cnotą, tey Koronę bronili, y ony rozsze-
rzali. Taka series Krolow, taka liczba Hetmanow Kanclerzow,
co w tym pracowali?

Druga. Gdy sobie wspomniemy, iako za mądrą
Rady Krola S. pamięci Augusta zastanowiły sie bydź woia
wczne naiazdy y tak srogi Nieprzyiaciel nie tylko przy
sannym, ale y sługą y Hołdownikiem stat sie Rzpey
Tey tesz

Zey teraz Pan Bog może dać tę Krolowi JM. Pani, czy lub nowym iakim sposobem, lub dawnemi przykładami, za społną y zgodną radą, może zachować tego Nieprzyjaciela.

Wybiiem też sobie z głowy dwie przeszkodliwe opinie. Jedną, gdy nazbyt lekko sobie tego Nieprzyjaciela kładziemy. Drugą. Kiedy go rozumiemy nieszczęśliwym. Z tych alternantis fortuna przykładow concludiemy, że w proporcionalnej liczbie, w gotowości wczesnej, przy ostrożności, niepotrzeba się bać tego Nieprzyjaciela. Zmieszaj z nim najfudniej sza, dla tak szerokich Ziemi wrot, dla iego przytroczki, y iako tego, ktory infert bellum, vagandi arbitrio. Miamy Pana Zygmunta, szczęśliwego tego Nieprzyjaciela Swoiego, wnuka: Augusta mądrego siestrzenca. Ale y samego victorem tot Gentium ktory y w tym Nieprzyjacielu posta wił sobie y Sławie swey y Koronnej Trophea, przed dwudziesty kilka lat na Cecorze. Iako wczora JMX Biskup Krakowski, z łaskawym przypomnieniem iakich kolwiek C. Oyca mego zastug (czaco za JM drzkuię) wspomiec raczył. Nie pieniądzmi się okupiwszy, ale bronią wybiwszy. I dalsza iego rzecz iciem kilku tysięcy iego woyska, stom tysiącom loacs, które bez przeszkody kilkanaście lat od Pana Karigereia bez naruszenia trzymano.

Mamy za Pana Olbrachta, Krolewicza JM w Sławie; ktory począł dość czynić imieniu swemu, y naszej łasce Bożą poczęta w Sadac Sławę, ktorego, nie kto inszy, iedno Orzeł, iako Orzeł swe Orlęta uczy latać, wrable opasał, y w to pole sam wywiodł y zaprawił: a nie na liszkach albo wilczkach, ale na dzu Tygrysach, albo Leopardach. Nadwoch straszliwych Lwach, ktorych się y Dawid strachał w iast, nie tylko zębow albo sierści tkwiąc się: Monarchowskiego y Tureckiego, Monarchow rozumiem. Godna zaiste szkoła takiego mistrza, y oraz ucznia syna Krolewskiego.

Dorasta y doyrzewa do tey Sławy Kazimirz drugi syn iego, ktory z onych Kazimirzow, y przyiął y wielkich, y Oyczyzny miłuiących, tak Jagiellowczego iako y Piastowczego Rodu, godzien był przyiąć: lub na tego Poganina, lub na rebellem Panu Oyca swego. Pierwszy Kazimirz z Polskich Krolow ukazał czoło Nieprzyjacielowi temu. Drugiego auspicijs kilkakroć porażony. Ale naostatku uniknął zgubie Oddanemu, Kiedy się pod odiazd iego z wątłą

porwał na

Porwał na Xięstwo Mazowieckie. Na ostatek on Swięty ziemski y Pilchrzeski Krolewicz, mieniąc się za tutejszego zawsze Krolestwo, postawił sobie w szyku Sławę: O ktorą choć nie zawsze prospere, Deo se disponente, starać się iednak nie zaniechał. Jest Ruska starą przypowieść. Trzeba Cara na Krola a Carowicza na Krolewicza. Ale y na to miejsce Zgoda nikła a daj Boże, aby na gruntowną tych y nieoszacowanych szkod zemstę, lub P. Bog nie które Damy zniosł, Sądy swemi tak iemnemi postawił tych, co nie tylko na dobra ich, ktoremi obaczyć mogą Oyczyznie, ale y na zastugi nastąpili: iedno czekaią ad Vtum znaku i y powszechey, bez ktorych to bydź nie może, Stanow ochoty.

Ostatnia consideratio może w nas wrodzić z tey contemplacyi Antiquitatis, że przez tyle wiekow nasi Przodkowie, przez tyle Hetmanow tacy Krolowie, w Domu, w Oyczyznie, niemogli tot cladibus wykomic tego Nieprzyiaciela, ani rozwiązac tego węzła Rycerskiego, ani rozciąc. Bo choć zrazu woysko iedno y drugie, nie trudno było o drugie: iako onemu zaczasu Herkulesa dziwią, w więzieniu iednej, o dziesięc Lat. Toć iuż rozum wskazuie, że trzeba szukac innej Rady, yże tak zastarzałego złego nie na iednym rodzie zbyć, ale trzeba robić dobrze z Korzenia zapocić.

Dawał radę Krolowi Kazimirzowi samemu Car Tatarski, zawarszy z nim pokoy. Co wiedzieć: powiadaią iesli dzieci nasze będą żyły z sobą w takiey, iako my teraz przyiaźni. Bądźmy pokoymy zyiwioba, zastąpmy robię y zabudwij Zamkami Ukrainę. Toż uczynił Huszbegk Rex Sinarum, readiutus loci natura, musiał się na kilkadziesiąt mil odgory dogory zamurowac, od tego Cesarstwa. Zdrowa było rada, ale teraz nieswczesna, y lenisza: Ubyło wiła miast, co ich fortyfikowac było trzeba. I ludzi do roboty wiła ubyło, y codzien więcey ubywa. Rozumiey drudzy, zeby Dniepr osadzić, y przeprawy bronić temu Nieprzyiacielowi. Było to powinność, y iest w Kommissiach z Kozaki Zaporowskiemi: ale y tu niemasz nic pewnego. Lubo by trzeba naszym woyskom z Zdołka, a ledwo nie z samego Oczakowa wyiechać od Krzyżtyla, pod Zamki Turec kimi, excubias agere, y pewnym pokoiu naruszeniem, incertissimo eventu. Bo to bywa, że na samym Liminie albo uściu w morzu, Dniepru y Bohu, wozi się między swemi Zamki Nieprzyiaciel. Przyiedzie z kilkadziesiąt z Bilogrodu od Oczakowa czołnow, ktore po przedziesiąt albo sto

Albo circuter Sendrzysz ludzi wziąć mogą; tam rami z Kulbakami wiązą, Konie potey y po owey stronie powiązą, tak y Konie y czołny oraz płynę: Kiedy tez fala wielka, albo rzekęy się pomotawszy, często się toną. Z tąd owo, że Tatarowie tydzień się wozili: Woysko wielkie pod Oczakowem, tyle ich potopiło. Jako tam przeprawa, takie przeyście.

Podobno nie będzie Radzy, iedno nec extrema, iako kiedyś ona Pauły Samnitis była. Albo by iedno y to bydź mogło, stipendia zatrzymuiąc, ten drapieżny. Narod któremu daj Boże, aby się iedna, o czym ich sita wątpi, chcieli Kontentować, albo czasu pogodnego, za Rady dobrey, y ostrożnością, w gniazdzie swoim wymacaiąc tego nieprzyiaciela. Media sententia, (iż tam tego Samnitis słow zarzuć) nec Patriam servat, nec hostem ferit: Ani tego Nieprzyiaciela uskromi, ani nas w pokoiu zatrzyma, zachowa. Nieuczynili robic Przodkowie nasi z siłu ięzdząc pokoiu, ani z Ruskim ani z Litewskim Xięstwem, aczsię wręcz dobrze sprobowali, y wzaiemnie raz drugiego nawiedzili. Na ostatek przyszło, ut in unum corpus coaluerunt. Przymianie tak uskromili Carthow, Gentem per omnia similitudinem temu Narodowi.

Wyborny y głęboki Historyk Tacit, opisuiąc Granicę Niemieckiey Ziemię, wyliczaiąc te Rzeki potężne, Ren, Dunay, Morze naywiększe, Ocean, Sorę, Montes Rhetico, A od nas Polakow co za granica? Metus mutuus. A Sarmatis Dacisq; mutuo metu separantur, mowi. Zgoła z którym kolwiek Narodem mielismy statecznę zabawę, albo myśl go w domu nawiedzili; mamy od niego statecznę pokoy, y choć się grozą czasem tremunt: nie będzie nic.

Tatarzy, że albo contemnimur, albo reveremur, do tych samych mamy naywiększy nienawiść: Acz y ztemi, Koronnemy robie na Cecorze wzięby zaymowali, iak był Nasz trwały pokoy. Nie wstydam się tego na ten plac wnosić. Bo lubo dies mea, może to z kogo w podeyrzenie wiesc gorzkości: ale uprzeiść mię w tym Imć Biskup Krakowski C. Marcin Szyszkowski Człowiek et iudicio et professione, bardziey ad solida et pacata consilia, niż porywcze y Konny. Czytym fundują się na rozsądku dwoch Wodzow tey Ryptey. Jednego zwiezo z marzłego Polskiego, który iakoby Duchem Prorockim wroży, że do tego przyiść miało. Ale iako przydawał, nie za iego starości. I Kommonikował mi nie co sposobow, y strzeżenia

y itinerarią niektórych, którymiby w tamtą Krainy Woysko nasze brevi compendio isc mogło, co też miał ex communi consilio z Panem Oycem Moim. Drugą pamiętam radę Oyca Mego, z którą do WKM. adyiś się ze Szwecyey powracać raczył, wyprawił był Niebożczyka Szczęsnego Herborta, stimulatus iednym tylko przepaścią ich do Węgier. I wiem żeby był tego y daley poniechał, by była Transactia Cekorska nie nastąpiła. Trzeba iednak w takiey Radzie mieć rzecz przed oczyma. Iedna. Że iakiemi wrotami nam isc do Nieprzyiaciela, w którym się dwa wozy przeciw sobie minąć niemogą; y dlatego trzeba y doma tak expeditum exercitum, iako y tego, coby tam szedł. Druga. Na to miecko, aby nas ten Nieprzyiaciel, iak Persow nieradyś, non eludat. Trzecia Constancyey naszey; iakobyśmy umieli zaraz w takiey odległości tamtego Kraiu: pamiętaiąc w przeszłych woynach na exercitus regium partarum.

Iest iednak ieden respekt rozrywania pokoiu z Cesarzem Tureckim: Ale to, co u ludzi naywiększa, u mnie naymnieysza. Co mi to za Pokoy? Kiedy mię przez Hordowini ka swego, Którego wiadzi Kiedy chce, zrzuci Kiedy chce, woiuie. Iuszto Woyna z Turczynem. Na dyiswanie raz Tureckim, gdy kilka crotnow Kozackich na Morzu zaskoczono, było o naszey skarze Rada. Wczorayszie iedni radzili, drudzy rozradzali Woyną. Tatarzki Kichaia, uprosiwszy sobie audiencyą. Co wam potym (powiada) z woyską iść do Polski? Niebronsie wy nam, aby powoli wybierzemy ludzie, Konie, a wam gotowi ma- ia podamy. A nietak rzecz idzie? Iż reverencyą Maiestatis Tureckiey, co tobie sobie rozumiemy sacrilegium będą tknąć się ieden Cesarze; non parricidium, Oyczyzny bronić. Nieuczynimy sobie pokoiu: y owszem veterem qui fert contumeliam, novam invitat. Nie zwabiły na nas Cesarza Tureckiego tak Kozackie inkursie, iako Klęska Woyska Polskiego,: Gdy Hetman ieden w więzieniu, drugi na polu cu zostaw. Tak iako y przed tym Woyska Polskiego cauzostaw. Kinder Bazze na nasze Granice zaprosił. Rozumiano, że niebyło iusz w Koronie Ludzi niebyło woiowe: ze woney gorące Ludzi wszystky Oyczy zwoiowali, y tak się spodziewali spi ritu diffidare Regiones. Kiedyby niedomoga distrahuia, nieta aeris intemperies, Klęska kilkuroc fatalnie Boga Pana stwo to w ziemi naszey pokarał: kiedyby takomsze iakie Panstwo, na wczasy y złota festi

y z Lata fertilitatem sposobnieyszi, podobno by nas y bez dania przyczyny rad potkngł.

Siła Wilnow iest, co wiedzieć raczyysie za Solimana Rados
ney, y ich od Polskiego Wyazy obrocito: Ja się z tym szerzyć nie
chcę, abym się niezdał Oyczyznie o tym detrahere. Bytac tego
Roku nadzieia iakaz pokoiu, podobno niedługiego: Ale dałby to
Bóg P. Boga, naty pokiy wyttnoge sobie. Ale niewiem o kim Horus
przed kilkunastą set lat napisał, trochę nadgto, et iniuriose:
Ale ia obyczayniey ta wymowic muszę: Bo co wiedzieć iesli się
to naszych dobrych Sąsiadow nie tknie. Sarmatae patentibus campis
inequitant. Niewazibo było sprobowac tego Pokoiu, Który nowy Car,
uprzątnąwszy nowe Ordy, Mechmet Serey czynił. Albo ieśli miała
być zemsta, dobrze było zaraz w stak z tym Nieprzyiacielem wy
prawowac. Bo impetyyia, która differtur, capit vim invalescendi
raczyć, niż iusta defensionis.

Podobno to o tych Accolas Dniepru albo Danuby
napisał Horus, na Których obyczaie nastąpili Panowie Mikołayscy
Zaporscy, uczyniliby dobrą przyiaźń, Kiedyby byli albo prędzey
y porządniey się wybrali, albo doma zostali. Kto lekko na koń
wiada, lekko się bije, veteri proverbio. Ale iusz o tym dosyć:
Bo mi się nie stało, co do Architekta Activo stała się mała wzmo
mu, o budowaniu Theatrum szeroko mowiącemu, gdy ao tak
nextinxit. Panowie: ia to wszystko, o czym ten pięknie pisze,
lepiey uczynię. Znayduią się w Kraiu ludzie tacy, którzy
y czynić y mowić sila będą mogli; trzeba im plac zostawić, a
raczey schować się na rzecz samą ieśli P. Bog zdarzy. Kto
Kto czekał nowych odemnie inwencyi, albo żeby to bez kosz
tu, potu, kwoli, pokoy robić uczynić, nie tylko ten co odemnie
miał kiedy, ale niczego podobno się z tego niedoczeka: a
zwłaszcza ten, któryby tak zawziętę nieboyscrzenstwa,
na iednej modze mogła versare à Republ.

A tych mnieyszych wyrzekam Dombowey swywoley,
y Panow Mołodiow Zaporoskich porządku, co będziem
mowili. Bo y te wyrzekę rzeczy wielkiemi węzłami.

Ten nieporządek Domowy niskąd inąd urodził się, iedno z
nieprzystoynie skończonych Imprez naszych: Jako ex indiga-
tis Cibis rodzą się złe chymory. Przyszło ludziom, którzy
się wdali y zawiedli na służbę Krolej.
Tak gdy Krol nie mogła strawić tych imprez które była przed
się wzięła: bo byli twardsze y dłuższe niż Krolej zdybek
przyszło szukać gdzieindziey szczęścia. Ten nieporządek wziął się
z tych rozmaitych naszych dobrych obyczaiow, wziął się z odmiennych
y odbieżanych

y odbieżanych Granic y Zamkow Krzanowych, wziąć się z Regimentow woiennych, przeciwko zwyczaynym y dawnym Rzpltey zwyczaiom wzurpowanych. Mogą się przypadac stipendia tym czasom y drogości nieproporcionalne, za ktorem y tu dno żyć sub disciplinâ. Wolitam kazdy gdzie murię wężey godzi. Wasz nowego kazdym Seymem na stan Rycerski ustawy, a dyiż Prawa wszelakie maią bydz podobne, aby fa vilitate ich ludzie do powszechnego przyimnak, nie podobieństwem do desperacyey, pochop brali. Jako pokazała po onym ostatnim obostrzeniu ostatnia Konfederacia. Ktora to pewzcia, że nietylko nowe Prawa wirzągią, ale y stare wszytkie nic niepomogą. A miasto Karania, indemnitas, miasto obserwancyey immunitas, Prawem pospolitym, rządzeniem starodawnych ludzi, musiała bydz warowana. Obcemiec starodawnym Rzpltey Rząd, trzymaymy się starych obyczaiow, sposobow, urzędow! Nowe Exemplа im herbа opponamus: Bo to y z większym bezpieczeństwem, y mnieyszą Rzpltey szkodą.

Że rozerwane obrony, na ktore się zanosi, te extraordinarij Magistratus, choc teraz u ludzi dobrych w rządu będąc, mogą niebydz Rzpltey formidolosi, ale zacrasem mogą padszy na złe subiekta; choc exemplo, siła złego w Rzpltey broią armata factionis: y to corpus Rzpltey. wielką pracą y mozołu radą Przodkow naszych compactum rozerwać, nie podoba mi się.

Jam Politykі nie wiele umiał, te iednak Regułki obradem sobie, ktorebym zawsze pamiętał. Każdey Rzpltey formam, byleby iedno tego imienia godna była. Każde Magistratuum vocabula dobre, by iedno na nich dobrzy ludzie byli, a praesentem statum iako naybardziey, co mi Ociec moy Testamentem zalecił. tuendum. Złe wyimuiemy my tu tedy nie rozsrząg, nie acerbitas, nadto co postanowiono: Lepiey się nam trzymac postanowionych Praw, Urzędow woiennych zwyczaynych, a exigą wi to co niszemy. Są ostre Prawa, iak nasroższa broń: iedno trzeba do nieyrzęki; trzeba exekucyey. Jeśli iestambigu itas iaka, za ktorą na Konfederacyey nie tak iest sens począgają, a ktoż to tłumaczyć ma, iezeli nie Rzpta? Albo ieśli Rzpta in Actu z Nieprzyiacielem będzie, rozleie się to y zmięsza z woyskiem Rzpltey; nie zeby Chorągwiami zaczęgac, ale tozmaitemi zaczęgami. Jeśli Rzpta wolna będzie z tym Actuarium woyska, bez ktorego się nie obeydzie myi; Tacno będzie szukac na to remedia. Jednak, ieśliby w dalszej

w wdztwach chcieli miec Jchmć te praesidia, niech Hetmanowi ci Dobr administratorze y starsi ich pareant, y poki się nieprzeprą, niech z wdztw niebędą ruszani. A potym zeydą się na postawę Kijowey, na obronę Ukrainy, albo cokolwiek. Ludnieyby w tenczas, y zmnieyszym zasobem, z mnieyszą Kijowey czeladzią, impedyment ich zbierania, niż Chorągwie zwracaiące się, wyniosłe opinione ruiąco Kozaczą woyną umieią, exauthorowac y rozprowadzac.

A tu będąc Wdą Kiiowskim muszę przypomnieć statum wdztwa tamtego z czym niemasz WKMć opowiadałem się. Mieysce to Królowie Jchmć Polscy, tak sobie ważyli, ze oprócz naria praesidia na nim, y na inszych Zamkach mieszkali. Woiewoda cokolwiek consensu nie zieżdżał, aż mu Substytuta od Zworu pozwolono. Kazi Gerei Car Tatarski, mowy on Woiennik, gdy Król Stephan Tatarow do Moskwy potrzebował, a przy tym mu y to pogranicze zalecał, rzekł. Ze za Kijowski sobie to czynię: Bo kto na Kijowską Gorę wstąpi, może iednym okiem na moy Bachczezaray, drugim na iego Krakow patrzyć. Umieli sobie y przedtym ludzie Wielcy mieysca obierać, z których szeroko Światu panowali. Teraz pogranicze dwu Państw podeyrzanych tak opatrzone, ze Jurysdykcya y Woiewodztwo takie na takim mieyscu, Stolica Xięstt Ruskich, która przestrzono Światu rozkazowała, podobno za grzech taki, iednego Poddanego, iednego wrotnego niema. Jest Konstytucya o sądzeniu na Zamku, a Zamku niemasz: wspominałeś WKMć ize taka opatrzność pod Moskiewskie woyny WKMć widziała, iakie Krzepczenie przestrogi, za odkryciem tamtey ściany, iakies WKMć impedymenta miał. Ja tam tylko dwa tysiące miał Jurgielta od mieszczan z Kanclerzem, sami Kijanie tysięcy dwoma, nic niemi nierobią, Majetności, wsi, wszystkie rozdane prawatis, obedyencia wdzie żadna, Jurisdictij w samym Kijowie do Kijanstu, przewozow tyle, ile kto chce miec: zaczym niedziw, ze za takim rządem, taka sprawa. Nie dla tego to mowię, abym miał tu cokolwiek przywatij wenerij, bo tu o Publikę, a nie o swoich sprawach mowic plac. Ale iest opinia iest wielka o tym wdztwie, y ludzie czego wielkiego odemnie potrzebuią: aby wie dziano iaką mam commoditatem do administracyey mieysca tamtego. Przeto uniżenie proszę WKMć abym sam się tym swą tego Krnąc rachuy, y vcził, albo w tym CC Kommissarzom, którym do porządku C.C. Mołoyców dekretuiecz, albo innym z tamecznych C.C. obywatelow, iako to za Przodkow WKMć bywało, abym to wszystko okiem obeyrzeli, w porządek przyszłey wprawili: Bo ze mną przysiągł WKMć

przyjiżdżał WKM na tamtym mieyscu, wiezdrząc na Woiewodztwo, odtrzymuiąc go WKM adductor fidei y sumnieniem, że na tym mieyscu publicznym prosic o to muszą, y oświadczyć się y WKM y wszytkiey Rzpltey. Boki na Rzekach, Kamionach, Cerkasach etc piechoty znacznie chowano, potym Ukraina wpokoiu, swawola w munsztuku chodziła: zkoro go iedno zdięto zgrzbu, oto wszytcy widziemy, naco się wyrzuca.

Co się tknie P.P. Mołoyców Zaporoskich, ta kusza, iako może bydź Rzpltey y pożyteczna, y szkodliwa, ukazuią przeszłe rzeczy. Pożytek usługi ich na wiele woynach Inflantskich, Moskiewskich, y tey ostatniey Wołoskiey Chocimskiey. Szkody zaś, nadarzaią Państwu Cesarza Tureckiego, oppressio Slachty y ludzi przyległych. Na tych dawna rada: Chleb a szabla. Jedno w iedney ręce, a drugie w drugiey pokazawszy. Jest rzecz między mi ludźmi WKM zasłużonych, woiennych, potrzebnych, tych zatrzymać. Jest rzecz ladaiakich, którzy od warsztatow, od roli na swowolę powziękali, y wszytkiego zbiegli z authores, tych by trzeba ad obsequium Panow swych powrocić, albo gdzie, odłączyć. Ta lekka niemoże bydź bez woyska WKM. gdy mniey szą liczbę przyidzie od siebie sequestrować. Druga przytrudno będzie o nich znowu, iesli nieczekaią nad sobą mieć zwierzchności: Zamiętą moią radą JoMP. Woiewodą Ruskim, na oney Komissiey, którego appello. Naznaczyć nayzacnieysze WMM bili Kommissarze pewne y mnie tam bylo wpisano, y bylo to conto senza hosto. Bom się publice z tym opowiadał, y w Radzie, y PP. Panom tem się tego niepodeymowałem: A miałem racie nie prywatne, ale publiczne, nie moie, ale ex iudicio Rzeczoszpitka Stanisława Zołkiewskiego, Kanclerza Koronnego, w tym Woiewodztwie niegdy Antecessora mego, że non expedit Woiewodzie Kiiowskiemu, vel potius Reipub. obowiązuią. Czy że strzeżna u Nieprzyiaciela ia im consentientis Reipub. czy że to sama racia chce mieć iż u wszytkiey Rzpltey y arma y pieniądze, przeciwna bellorum instrumenta wrzyku, potrzeba teraz publicznego wszytkich chętnego zezwolenia y ratunku. Pogańskie Rzeczy rządzą z Nieprzyiacielem sprawę zaczynali zabiwszy bydlę na ofiarę swym Bogom, prudigo, y zewnętrznego bydlęcia wnętrzki sobie o przyszłey woynie czynili. Pewney czy wrożka WKM gdy ofiarowawszy P. Bogu Rady swoie y tę Oyczyznę, wnieważ w wnętrze, in viscera Coelantium swych y Rzpltey, exploras hominum voluntates, et cum facultatibus Regni się radkuiesz.

Boznę sobie wymyślili PP. Nedzicy zabawę! po smierci intimos recessus serc ludzi wielkich wzierac. y myślnicy

Z myślniejsza ars y pożyteczniejsza przenikać do serc Ludzi
żyjących. Sztuka to Principum, Ktorzy clavum Państw
trzymaią, co ich P. Bog na tę profesyą promowuie, y tey
rzeczy nauki, na Ktorey się on naylepiey rozumie, ile chce
communicat. Gdy tedy WKM między tym wnętrzem
poyrzyysz na przednieysze sztuki, Ktorych ten Zegar P.
Bog zbożył. tego wnętrznego zwierzęcia: poyrzyysz na
żołądek: to gospodarz w człowieku, ten pokarm wsię
bierze, y wprzod do wątroby, potym do innych członkow
rozsyła. Ten żołądek, iest podobno skarb pospolity. Nie wa-
dzi się temu Żołądkowi przypatrzyć, ieśli prozny: ieśli
co w nim, ieśli się co weń włożyć może. Przypatrzyć się, y
wątrobie, wątroba iest officina sanguinis, trzeba siła
krwie na woynę. Sanguis accendit iram, y serce przeciw
Nieprzyiacielowi. Prawiem iako ta zdrowa wątroba,
bardzo się nam była niedawnych czasow zadprowadza, y
narodziła złey krwie in hoc corpore Rzpltey. I to prawda
iest, że się krwie ex hoc corpore przelało, ale ieszcze non
desperandum. Jeśli tego gwałt, lepiey krwie upuścić, nie
ratować ieyi bardziey niż wszystkiego ciała zdrowia. Nuż
w tym wnętrzu zamyka się serce, w ktorym antiqui Ka-
zali sedem sapientiæ: Tobie w tym sercu poszukać rady,
bez ktorey żadna nietylko woienna, ale naymnieysza do-
mowa sprawa nie wyniidzie na dobre. Tam iest Senatus
consilij w człowieku, iako ieden Komik mowi. Dum se
natum consilij mihi in cor convoco. To Rzpltey Izba.
Prawda, że y z tego Senatorskiego, y tego Woiennego
Koła ubyło tego serca, y nadeymało znacznie to serce:
ale to y teraz in ipso apparatu Publicorum Consiliorum,
z tey teraz nieyszey rady, do ktorey nasz stolec Arcy-
biskupow Gnieznieńskiemu, Primati Regni, a nie-
tylko mieyscem, ale radą zdrową, miłością Oyczyzny,
wiarą przeciwko WKM nie postedniemu, niesiono.
Zawołaiż go P. Bog, do oney tayemney rady, onych
SS. Archiepiskupow, Oyców Kościoła Bożego, Filarow
tego Senatu, Oyców Krayey, w ktorey radzie i nasz cos się
z tym ciężkiem, co z tą Oyczyzną, co z temi opłakanemi
czasy dziać ma, nie czekaiąc naszych vota, iuż
zawarto, Konkludowano. Podobno on wyższey u Pana
Boga uprosi, niż mogę przed tym wyżebrać u nas za
mych, prosząc nas o nasze zdanie dobro, o naszą całość,
oto, co do dobrego tey Oyczyzny, do dostoieństwa W.
K M będzie należało. Dał to WKM P. Bog, abyście
mieysca osadzili Ludźmi, ktoremiby cor meum Rzpltey.
za tamtych znamienitych mogło rozeznać y otrzyźwieć.

Roztrzezwiż

Roztrzeszwisz W K M. y tym serce Rzpltej, Roztrzeszwi Stanisława Koniecpolskiego Rzpltej, Kiedy Pana Hetmana Polnego, Ktorego samego fortuna Rzpltej servavit haeredem zasług woyska tego, Ktore tak trzy lata granice W K M krwią oblało, debita patria ara tifudine. Iuż Hetmana Wielkiego Koronnego Bog wszechmogący za W K M. condigno porządnie odprawił, y synowi Ktoremu została bitwa też wyjść iuga, nagrodzono z kąd inąd. Sam ten z synowcem iego, od P Boga zostawieni, in materiam rzeczodziejstwa W K M y wdzięczności, Boską prowidencyą, y to dwo nie od niego postani: aby nietylko usługi ich, ale y beneficencyey Rzpltej pamięć w nich zostawała, Atoy teraz dla Rzpltej w tem niewczasy niewątpliwy przyszły excubat, abysmy tu za iego grzbietem bezpiecznie sejmowali. Niewątpię, Kiedyby przyszło mogło, żeby mile in sinum przyięta takiego Civem Oyczyzna nasza, Ktory przez kilka lat tyle dla niey cierpiał, y procul dubio ukazałaby mu Macierzyńskie serce, za iego szczere y odważne o nią starania. Concipimus wielkiey tych nadzieie, Ktorzy z opisych Krolow, w dziecinnych leciech prim tyrocinia laudabiliter opravatis, wracaią się.

Pewnie P Boga tych lat, wielkich ludzi podał do tak twardey ale pewnej Szkoły, iedno żeby iak na marmurze, iak na skale, wykowało się w ich sercu to, co iest ex usu Rzpltej. W takiey szkole miał P Boga y wielkie Monarchy, y ieśli się godzi z Pany rownać poddane, Ktorych często rowna fortuna levitas. Sanguinea W K M Antecessora K M Stephana, Pana niezgody Naszego, w Ktorey Konstantego Xcia Ostrogskiego w Mosk wie: y tacy Ktorzy adversam tolerarunt fortunam, naylepiey umieli prosperam Rzpltą conciliare fortunam. Nie daią tego wzorem Jch M. wzął W K M y ten swiętobliwy Senat pamiętne racyi, cum in desperatis ich casibus mowił w tym Kole. I taka gdzies taka formułka, ubi laeta viscera extra nunciavit Haruspex, situm ad arma, indictum bellum. Daj Boże! aby te wiscera nalazły się wesołe, rumiane. Żołądek dostatni y nieprożny, wątroba zdrowa y serce trzezwe. Iuż nie iest Publici fori, walkować się z tym: trzebaby podobno o tym naosobności. Iedni Haruspices, wto wnętrze weyrzec mają, a drugim nunciare identidem inspectis extis.

Ale to co wszyscy widziemy, widzą, rzec się może, Bodaybi non expediret Rzpltą. aby te wiscera przeszłe mi niewczasami nadwerężone, trochę się modestata dicta et gesta

dictâ et quiete poratowały, zapomogły. A zwłaszcza pod taki czas, kiedy sam Deus Exercituum, Hetman naywyższy w nas mieczem Kwawym woiuie: miałyby podobno ucichnąc y ukarzyć się ziemią: Za niebespieczne ludzi, niebespieczne pieniędzy gromadzenie. Kiedyby mogła albo spes pacis, albo obrona sufficiens, obmyślić się Ukrainie, albo ta Krzywda W. K. M. Inducijs honestis. I commissa od tego Seymu cum mandatis sufficientibus, y osob alicuius authoritatis, do tamtych dawnych przydaniem stipendy: bodayby y nam samym, y tym zamysłom niezdrowsza.

Nie ważę ia sobie tak lekce tych choc nadsłabiałych Rptey sił: abym rozumiec miał, że temu Nieprzyiacielowi niemiałyby wydołac y ztrudzone. Sama ta komparacia, co wolnych ludzi arcana y serca przeciw niewolniczym sercom umieią, y co interest, musem albo honoru stimulis do dzieła takiego incitari. Na Cesarzu Tureckim y iego Woysku, uczyniła probę, iesli się trzeba bac Szweda. Ale isz non cum iusto hoste, ale cum rebelli W. K. M. y Rptey sprawa zachodzi, zyczyłbym, aby niewielkim zamięszaniem, bez swego niewczasu, levi manu, dał P. Bog zrazic z tey iednochody, y z tego stołka ztrącic, na ktory per nefas wdarł się, z większą iednak W. K. M. y Rptey u swiata reputacią. Tak ia rozumiem, że każdy ktory pamięta na zasługi Oyca mego w tey Oyczyznie, a na tę, ktorą zapieczętował Inflantską: y iako nieprzyznuiąc, ale robiąc aż do upadu służył Rptey. Kto patrzy na młodość moię, y ieszcze nie zmarzłą krew, y kto wie od ludzi dobrych, niezazdrościwych, ze szkoły wyszedszy, żadnego roku, oprocz gdym był w cudzy ziemi, nie omięszkał, gdziebym kosztem y zdrowiem swym nie przyłożył się (choc ia o tym liras Laureatas po seymikach niepiszę. do tego tesz podobno o tym ludzie niechcą wiedziec: y coby wdzięcznie mieli przyimowac doma siedząc, na Seymikach, iako mi się o iednym słychac dostaie, ignari bardzo lekko cudze koszty ważą) Kto tedy to wszytko, bez owych okularow, co się przez niemałe rzeczy wielkiemi, wielkie małemi zdadzą, a zowią ich (: zdamisię) Invidia: albo przez niewidome ludzi mowi taki, co z takimi chodzi okularami, : Kto na to mowię swemi oczyma patrzy, nie będzie się spodziewał, abym ia miał rozradzac tak słusznych y sprawiedliwych Woien. I pewnie nie rozradzam takich, ktore mogą bydz z dobrym Rptey skutkiem, ktoreby mniey pewną sławę, a wątpliwy Rptey miały przynieść owoc, takich dla swych prywatney sławki

nie radbym

nieradbym zaciągnął na Oyczyznę. Sławnie był Hector nieszczęściem Troie, ale sławniejszy podobno Achilles, Greckim zwycięstwym, chociaż oba pomarli dla swych Państw y sławy. Wolałbym ia z Tarnowskim Hetmanem, Przodkiem swym, szukać po Portugaliach y Affrykach sławy, niż w Kłótey dubio eventu. Jednak ieśli iuż tego niemożemy, że są necessaria et defensiva arma, to radzę abyśmy dwu woien razem nie zaczynali: a którąkolwiek zaczniemy, abyśmy ią nieodcięnkiego końca, ale od gruntownéy zaczęli. A co mamy potym na Konfederacie, na okaz zdrowia swego ważyć, abyśmy ważyli na sławę: y dla Państwa iednego grosza, dziesięcią potym nieopłacali. Ale iako baczni Kupcy czynią, co się zboż zapomoc, na ten chandel się odważyli, a z tym potym woiowali. Ale ieśli w ten wóz Kłótey zaprzężem dwacięy Koni, z których ieden na wschod, drugi na zachod pociągnie tę Karetę: iakoś na tym wozie wyiedziem, periculo nostro uznaymy. I teraz lubo ia staracz się o to bydź, bydź radzi, aby obiedwa, albo iedno namniéy niebezpieczeństwo consilio uspokoić, na drugie arma obrócić. Nie radzę się ubezpieczać na to, ale aby ten zawód Kłótey niebył daremny, wyjrzawszy na to ludzi sposobnyich, identidem inspectis exercitiis et interiora Reipub. wypatrzywszy, constituere utriusq; belli rationem; naznaczyć to Ich MM Kommissarze, żeby naiusporniejszego Nieprzyiaciela gotowa rada, gotowe et expedita były arma. Jednak o tym tyle się radzić może, y to na radę ludzką podpada, czemu rada ludzka zdołać może, na tę y ową stronę to obrocić, który nas czasowi prawo daie, iuż tam trudna rada. Jeśli nas zewsząd obracać będą, musim necessario distrahi. Owo nie tylko vires Reipub., ale stadło samo, quod Deus conjunxerat, necessitas rejungit. Że Król Jagiello, czasu iedno is Litwie, necessitate coactus, oganiać swe Kłóty musiał. Z drugiey strony Królowa Jadwiga, w Kraiu Przemyskim y w Podgorzu, Pani serca męzneg y Królewskiego Hetmanila, y Zamki odbierała: Uczynił L. Bog z Królowey Króla, y dał dwu Królow, dwu Wodzow Kłótey bez żadney Elekcieyi Kiedy tego czasy Kłótey potrzebowały.

Ale ia swoy in portu periclitor. zwłoczyć tem to pokim mogę, myśląc ieślibym salvâ conscientiâ mogł zamilczec: z drugą stronę ieśli tym nie wrazę: Boię się obawiam zeby to niebył on Krzak, o którym Krolego trwodzi et ignavi Oracze pług swoy obwodzą: a niebyłoby szpetnie Doctori, cum culpa redarguit ipsum. Jednak zemi to szkodzić niebędzie, czyimi mi zmiałość dobrotliwość Król. którą wczyli

Ktorą wszyscy uznawamy, że rad przyimuiesz kiedy kto sercem nieprzyprawnym, dobrym, co czyni y mowi przeciw WKM. A ktosz może mieć lepsze, iako ia? Ktorym się urodził z tego Oyca, ktory za dostoienstwo WKM za szczęsliwe nad nami Panowanie, nosił tyle razy zdrowie. Kto może mieć lepsze nad mię? Ktorym pierwey niż wyrosły zęby, za Oycowskie zasługi, opotrzony z rąk WKM. chlebem Rptey, chlebem zasłużonych: y ledwiem z dziecinstwa wyszedł, na tym Theatrum Rptey, na tym ludzi zasłużonych, ludzi pełnych sławy, pełnych lat, stołka posadzony arbiter publicorum consiliorum. Nie wątpię tedy że WKM. Uznasz to we mnie, o co P. Boga zawsze proszę, że masz Poddanego ze mnie wiernego y życzliwego. Z tey życzliwości y to rzekę, y oto Supplex WKM prosić będę. Jakokolwiek WKM lub bronią, lub Traktatami przyidzie kończyć sprawę tę z Domowym Nieprzyiacielem, nie racz osoby swey Panskiey dzielić y łączyć od Rptey. Jedno proszę WKM, racz dobrze zrozumieć prozbę moię. Nie proszę o naymnieyszy uszczerbek WKM. Panstwa dziedzicznego, nie o to abyś miał Tytułu swego Krolewskiego ustępować: Babia by to, nie syna Hetmanskiego, nie Wdy Kiiowskiego była mowa: godzienbym za nieonego Bolesławowego upominku, zaięczy skurki z kądzielą. Wolę ia na takie upominki u WKM zarabiać, iako moy Przodek u Władysława Łokietka, Ociec u Stephana y WKM. Pana mego, Dziad u Zygmonta Augusta: Jako przodek moy po Matce Jan Tarnowski Hetman, y u swych y u postronnych, Lusitanskich, Węgierskich Krolow.

Życzę ia tego, y mam nadzieię, że WKM nauczysz Xcia Gustawa pisać do siebie Listow, iako Alexander cwiczył Dariusza, non solum Regi, sed etiam suo, scribere. Nie tylko iako Krolowi, ale iako sławnemu, przyrodzonemu swemu Panu. Ale o to proszę, co Rpta czynić będzie, abyś WKM czynił: co WKM, to Rpta. Nieprosiłbym o to, kiedybym widział w tym naymnieyszą WKM szkodę, za tę Oyczyznę, ktora tantum abest, żeby uszczerku iakiego sławy, stracenia Panstwa, życzyć miała WKM Isz ex meo sensu o wszytkich rzekę, ale raczey Panstwo to swoie, y tę złotą wolność, y ten Kleynot Nobilitatis podała w ręce twoie: ale samą adducor przeciw WKM życzliwością. Bo iako Rpta trunca capite, membro principali, może co zdrowego statuere o sobie? Ponieważes WKM głowa nasza. Jako sponsa, rite, sine marito? ponieważ Oblubienicą WKM. kiedyby on Poważny Starzec, Senatus Princeps Karnkowski,

ktory slub

Ktory słuchten WKM dawał, w swej przed wyjazdem
WKM do Szwecyi mowię tym imieniem nie nazwał
WKM. Jestismy wierni Poddani, Jeśliż WKM La-
nem Naszym, iakoż zato pomyrzec bysmy powinni musieli: Jak
trawować, albo czynić z nieprzyiacielem bożym Pana
swego. Co za honor masz? Jakiem y nas Narody obce bożą
nazywac? I choćby się odzielic chciał, my się WKM
trzymac będziemy. Mowię to, a mowię pod tą przysięgą, Ktorą
Rzptej obowiązany iestem bez pochlebstwa. Że że-
dybysmy tego u JKM nie otrzymali, lepiej zaraz, hoc
alieno tempore, hoc z niebezpieczeństwem, społne zarze-
wszytko z JKM, by naczyrzej sobie czynic, A było było
multo gloriosius, niż odbiezawszy Pana zrazu, to po cza-
sie czynic: iakosmy tego w innych Woynach doznawali.
Sdyż Ktoreż, Ktoby tego nie widział, że taka Persona, jako
dusza z ciałem cum Regno indissolubiliter związana, y
cokolwiek Ktore z nich czyni, oboygom musi imputari:
a rostanie tego ciała z duszą, byłoby pewnie śmiercią
Rzptej. Ale ia tak do tego JKM radzę, że radzę y Rzptej
abysmy contra communem hostem nieodbiegała JKM, od
Ktorego y sama (jeśli Kto dzielic może) w Inflanciech ma
krzywdę. Żeby y Królewską krzywdę Rzpta przyięła
za swoię: y Rzptej JKM I takie się lub na tej poczy-
tej Kommissyi Traktaty postanowili; Ktoreby cum
dignitate et utilitate utrzymać były, albo arma pod-
nioszy, Ktoreby oboyga krzywdę vindicarent.
Jeśliżbysmy też to mamo się (czego nie wzu-
mieni) puscic mieli, to było by nieznacznie dalszey naszey
czyżliwości y zgrzaniałości: A tobysmy zaś przeciw przy-
rodzonej słuszności Kiedybysmy sami nie tylko nie-
chcieli, ani pozwolili, naturalem Każdemu zwierzęciu
sobie y swych rzeczy vindicationem.
Co się tknie naszych desideria Obywatelow tego
Państwa JK MM RP. Braci naszych: Znać to każdy
musi ze Karla Rzpta czystego y pilnego potrzebuie dozoru jako
zegar iaki. Ktorego Kiedy niedoyrzy w każdą 24 godzin,
a wyjdzie iednego dnia cwierc, a drugiego druga, nad miarę
y minutę, w tydzień, wedle Niedzieli Kiedybysmy z Kompas-
sem nie corrygowali, uczynilby z południa północ y z
północy południe. Pewnie nie bez tego, że po tylu nie-
czasiech Woiennych naruszyły się y viscera tey Oy-
czyzny: y bodaj nie z tych wnetrz nych przyczyn
extrema mala przyszły: y pokiąmic w Rzpltej będą, nie
trudno będzie ote zwierzchne rany. Ale isz ten ogień
periculorum, y z wierzchu gore, y wewnątrz przeniknie
Rzpltą

Xtą, zeście inszy Wōll na swych Sejmikach na to pozwolili, y ile wiem, iest na to zgoda Wōtsz, pierwey ten ogien ugasic; Bo ostrożni medycy, choc czasem wewnętrzna gorączka poy-dzie, poki on dotąd gore wewnątrz y zwierzchu, nie dadzą wewnątrz żadnych lekarstw. Gdy iednak uprzątniem tę zawadę, a zechcecie Wōll nie o ieden tylko kąt, nie w ieden Xtey partem, ale wewszytkie zdrowym okiem poyrzec, iż ta humorum contrariorum temperatura dobra Xtey, albo ktory plus iusto non prevalet, go y nan prædicitatis animis, studio zachowania presentis statu, z powinnym y zwykłym Wōll. poszanowaniem, iakie iusta desideria wnosić będziecie, obiecuią to z strony mey, ze przykładem Przodkow mych, ktorym y w tym Senacie y Koronie mieysce za wolą Bożą occupuią, non decero Wōll z powinności mey, y tym pierwszy raz z tego stołka swego witam Wōll w Jakoc podobno na mnie, iako młodszym mniey Wōll należy; ale mnie na zatrzymaniu całey przeciw Xtey wiary, y mi-łości Wōll Braterskiey, nic na należy. A iuż tu Roczę, prosząc Wōll uważenie, y Wmciow mm LL. Senatorowie, Moi mL Bracia, abyście primitiis meis mowo Xtey raczyli miłościwie ignoscere. Ktore nie tak dobem, aby się do uszu ludzkich smakowi, iako wzytku iakiego dowiek rzeczy, a z całością Xtey, z całością Dignitatis Wōll zawsze iako naybardziey zgadzały. Dosyć:

Commissia Między Koroną Polską y Szwedami. Na ktorą Je M.P. Jomasz Zamoyski, wespół z Kanclerzem Koronnym. J.M.P. Leszczyńskim. Kommissarzem deputowany. Gdzie Forma dodana per. Zuchowski.

Konferencye y Kongressy z Oxenstiernem Kommissarzem Gustawowym ab utrinq takie byłły. Act. 214-258

Anno 1620.

Primi Congressus Tractatus.

Cancellarius Regni Poloniæ Illmus D. Leszczinski talem inprimis sermonem habuit.

Postaquam ex secundis literis Ill. D. V. intellexi ad Tractationem pacis inclinatam esse; ideo non obscuris verbis expressisse, haud gravatim in eam veni sententiam, ut eam quoq; cogitationem susciperem. Cum porro ex Delegatis cognoverim, vestrates idem desiderare ardentius, ac in mutuo

congressu

congressu de eo sermones iniecisse, lubens id S. R. M. Dño meo Clementissimo proposui, obtinuiq; ut adiunctis mihi Illmis Viris, ex ordine Senatorio, cum Illri D. V. ad colloquium liceret descendere. Venimus itaq; eum in locum adituri Illst. D. V. omnesq; collegas: Qua ratione tam grave et arduum negotium, ab utrinq; tractari possit.

Cancellarius Sueciæ Oxenstern. Quoties diuturni istius belli, quod per viginti octo annos nobiscum gessimus, incommoda, difficultates, detrimenta Regnorum, et Provinciarum devastationes, Christiani sanguinis profusione, diligenter apud me expendo: toties eius fui sententiæ, ut tandem aliquando res in tranquillo constitueretur, et pax atq; concordia Populis restitueretur. Et licet Serenissimus Rex noster graves rationes habuerit, quibus motus non facile posset in eam sententiam adduci: pro studio tamen publicæ pacis eo inclinavit, ac ob eam rationem ego literis meis ad Illstr. D. V. inite etiam inter media arma belli, si vobis placeret, Tractationem pacis, iustis et legitimis conditionibus experiri: Verum eam Illstr. D. V. nihil mihi ad ea responsi dederit, omnem spem reconciliandorum animorum obieceram. Cum vero post Delegati nostri una cum Vestris de permutatione Captivorum tractantes, mihi retulissent, inter discursus privatos incidisse in colloquium de nostro congressu, licet negotium tam arduum, ac summis implicitum difficultatibus viderem, suavi Sereniss.o Regi Nostro ut cum assignatis Collegis, in eum locum descenderem, intellecturus, quæ media ab Illri D. V. ad constituendam pacem proponerentur.

Cancellarius Regni Poloniæ. Illrs Dne Cancellarie, Esse quidem boni Officialis et Administri putaverim, Principem ad ea, quæ sunt cum bono publico conjuncta, et pacem atq; concordiam generant, inducere: Verum tamen admonendos quoq; ab illis Principes existimo, ne avidius aliena appetant. Quod ad responsum meum attinet, excidit fortasse Illst D. V. quod ad Paragraphum de Tractatione pacis rationaverim, non sicio pede id pertransivi. Ea non sunt verba Literarum mearum. Quod ad Tractationem pacis attinet, iniqua certè res est, pace iniuriam emere velle, et iniuste acquisitum Regnum alieni Regni iacturâ stabilire. Nihil ambigo, Sereniss. Regem Nostrum, pro eâ quâ præditus est clementiâ, etiam inter arma a consilijs pacis fore alienum, si illa iuribus, æquitati et Magestati ipsius non fuerint aliena. Non erat igitur ratio, quæ omnem spem de inchoando aut perficiendo negotio abijcere posset.

Cancellarius Sueciæ. Illris Dne Cancellarie.

Quemadmodum

Quemadmodum Illres DD VV honorare volunt Summam rationem dignitatis Regis Vestri et Reipub. ita oportet cogitare, nos quoq debere eandem habere; neq posse aut velle, ut in minimo imminutam patiamur, vel videamus.

Thomas Zamoscius Palatinus Kiioviensis. Cum S. R. M. Dnus Noster Clementissimus, eam Tractationem nobis committeret, gravissimam nobis Provinciam impositam animadvertimus: cum de Regno, inter Orbis Christiani Principes, Regum deberet esse Iudicium. Serenissimus nihilominus Rex noster, de nostrâ fide, integritate, atq erga se observantiâ, ita persvasus est, ut (: exemplum desideratissimi Avi sui Sigismundi Primi secutus, qui se tutò in cuiusvis subditi sinu caput reclinare posse, gloriabatur) nobis adeo speciosissimum atq ingens negotium discutiendum confideret, committeret. Quapropter libere proferendum est, si pacisci placet, et pacem inter Regna ac Principes componere libet: bellorum semina et fomenta extingui, atq penitus eradicari, necessum est. Ablata et erepta Reipub. restituantur, damna resarciantur, atq iniurijs Sereniss. Regi Nostro in toto satisfiat. Iustitia enim praecipit, suum cuiq debere restitui.

Cancellarius Sveciae Adeaq Illrs Palatinus locutus est, cum sint generalia, non habeo quod respondeam. Ut enim fiat iustitia, verum est: ut satisfiat, aequum. Sed si ad nos applicaveritis, id vix fieri potest. Quod enim Reipub. vestrae iniuria sit illata, magis, quod Rex vester laesus, ad ea descendere nolo: cum ea magis exacerbandis animis, quam conciliandis servire possent. Quod si considerant solum causam dissidij, atq si eiusmodi pacem optant, quâ praesens status noster turbetur, immutetur, ac prorsus eventatur eo modo pax nunquam coalescere poterit.

Cancellarius Regni Poloniae. In reconciliacione animorum, tam inter Principes, quam pace stabiliendâ inter Regna, occasio primum belli est consideranda, quae sanè est luculentissima: Regnum Serenissimi Regi Nostro ablatum: Reipub. Provitiae aliae ereptae, aliae vastatae. Si itaq Illbus DD. VV pacis tractandae studium in est, ante omnia Serenissi: Rex noster in Regnum Sveciae restituendus est, quod non solum eripuistis, verum etiam Titulum invidetis, unde origo belli toties pomanavit. Causa igitur prius est praecidenda, quam Principes reconciliandi. Quod autem Regni Vestri statum immutaturum iri consideratis

iri consideratis, ea sanè mutatio meliore gauderet conditione, si unus quisq; quod ipsius est proprium, paccatè obtineret. Fontem igitur ipsum oportet petamus.

Cancellarius Sveciæ. Candidè profiteor, me ad eos discursus invitum venire. Dum enim Verba perpendo, quibus id, quod asseritur, refellendum esset, ad irritandum magis, quam ad conciliandum animum, accomodanda forent. Si enim rationes et viæ valerent, iam dudum Regnum nostrum, sub servitute gemeret: quam nos more Maiorum nostrorum pati, neq; possumus, neque volumus. Rex Vester, fuit Rex noster, Natus est ex Stirpe et prosapiâ Gustaviana: est Coronatus, Inauguratus, Confirmatus, Præstitum illi ab Incolis Iuramentum, omnia demum quæcunq; ad perfectam inaugurationem pertinent, ritè atq; legitimè peracta sunt. Verum ob quas causas Regno exciderit, ipsi nostis. Non eiecimus eum ex Regno, sed ipse nos deseruit. Et verum, quoniam exemplis uti placet, nonne cum Rex Henricus Valesius Regnum Poloniæ reliquit, vos ad alium Regem eligendum processistis? Cur non idem nobis, qui Libertatis Nostræ, æque atq; vos vestræ, amantes esse debemus, providendum erat de indemnitate Regni Nostri? Iam quo ad rem ipsam, si talia à vobis proponentur, quæ vel turbare, vel mutare, vel evertere præsentem statum Regni nostri possunt, illâ nullâ ratione admittere valemus.

Palatinus Kiioviensis. Immutatione Status non erit ulla, si idem sit, quæ ante exortum bellorum fuit. De Henrico quod adfertur, longe est dispar ratio. Ille non fuit natus in Regno Nostro: sed cum sit liberrima apud nos Electio, liberè electus. Nihilominus enim aliquot fuit revocatus Legationibus: tempus demum reditûs certum assignatum: Sed posteaquam ille non modo pro tempore profixo non redijt, verum sese Regno ipsemet ultrò abdicavit, cum primum Respub. nostra ad alterius processit Electionem. Si igitur vobis media a nobis proposita non placent, proferte alia, quæ cum dignitate Sereniss. Regis Nostri et Reipub. conveniant.

Cancellarius Sveciæ. Illris D. Palatine, Videtur Illris DD. (quod bona venia sit dictum) errore duci in Statu Regni nostri cognoscendo, Etenim fundamentum sui Responsi ponit in Hæreditario Regno, quod ego esse fateor. Sed non licet Regibus Nostris quod libet in nos, qui licet sint hæreditarij, ad

succedendum

succedendum pariter, atq imperandum, Legibus enim tenentur, nobisq prius illi, quam nos illis, Iuramentum præstant. Nihil igitur est adferendum, quod pugnet contra statum præsentem Regni Nostri, ut nempè Rex Vester ad Nostrum restituatur, Provinciæ integrè ablatæ restituantur, reddantur. Si enim nullatenus id fieri potuit durante adhuc apud nos bello Civili, nunc extincto, et facibus illis eradicatis, cum Regi nostro optimè cum Statibus conveniat, cuius amore et benevolentiâ devincti omnem illi observantiam ac fidem debemus, quî fieri potest, ut ad ea descendere possimus, quæ hunc statum præsentem, pro quo conservando 28 annorum spatio bella gessimus, tot pericula atq incommoda suscepimus, tot sumptus facimus, tantum deniq sanguinis nostri ac vestri est profusum, immutare possent.

Palatinus Kiioviensis. Si displicent nostræ rationes, proponant sua media. Neq enim causam Sereniss. Regis Nostri æquissimam deserere, aut volumus, aut possumus.

Cancellarius Sveciæ. Oportet, ut discernam Regis vestri et Reipub causam. Nos pugnamus pro iure ac libertate Reipub. Serenissimus Rex Vester vult hanc armis sibi vindicare: in quo ut nos perturbaret Respublica vestra Regem suum iuvit. Si quæstio esset Finium Regendorum inter Regna, vel Castri alicuius recuperandi, iam dudum invenissemus media sopiendi controversias eiusmodi, sed cum de libertate et Regno (quod vindicare volunt, et statum nostrum præsentem mutare) agatur, quod aliud adferri potest, quam hinc bella nostra, quæ per tot annos Provincias attriverunt. Alia nunquam à vobis proposita sunt media, quæ ad reconciliationem animorum pertinerent, sed semper ad perturbationem status præsentis.

Cancellarius Regni Poloniæ. Ad consequendum finem debemus per media pervenire. Facta est Serenissimo Regi Nostro à vobis iniuria, proponite media, quibus illa resarciri possit.

Cancellarius Sveciæ. Neq disputare, neq agnoscere volo, factam esse Regi vestro iniuriam. Quinimo non deessent mihi rationes et verba, quibus clarè et demonstrare possem, nullum ius Regem

Vestrum

Vestrum habere ad Regnum Svecia, in presenti rerum nostrarum statu. Sed quia hæc magis irritare quam unire possent, ideo ad presens supersedeo.

Cancellarius Regni Polonia. Ista est petitio principij. Quo circa difficile est, contra tales disputare.

Cancellarius Svecia. Non est petitio ista principij: Illa enim quæ à vobis proponuntur, ita sunt constituta, ut si ea recuperemus, actum omnino esset de presenti rerum nostrarum statu. A vobis autem ita accipiuntur, ac si pugnent contra Regis Vestri et Reipub. dignitatem; Descendi propterea in Collegium, ut audirem aliquas rationes conciliationis integro statu nostro. Ipse enim libens fateor, me tales invenire nullatenus posse.

Palatinus Kiioviensis. Conqueritur Illris D.V. nos dedisse causam perturbandi Status Vestri: Quod quam a nobis sit alienum, universo testatum est Orbi Christiano. Unicuiq; enim constat nos bella palam suscipere, atq; suscepta in Volumina Legum nostrarum inscribere, quæ cuiq; habere fas est. In Comitijs quoq; proxime habitis Lex lata est, non ad bellum vobis inferendum, sed ad recuperandam per vos nobis ereptam Livoniam. Unde facile iudicare est, an vobis belli instituendi causam aliquam dederimus? Verum si nec nostra media acceptatis, nec vestra proponitis, hunc saltem fructum Serenissimus Rex et Dnus Noster Clementissimus ex presenti congressu nostro referret, quod tum Universo Orbi, quam Ordinibus Reipub. Nostræ patebit, quia hucusq; indicabat optimas et honestas conditiones pacis, a vobis propositas Serenissimum Voluisse acceptare, vos etiam nunc ut eas proponatis induci non posse.

Cancellarius Svecia. Illris Dne Palatine. Provocat nos Illris D. V. ad Volumina Legum suarum; ego quidem de statu rerum Vestrarum non disputo, effectus tamen comprobavit. Licet nos sciamus rationes Constitutionum Vestrarum, vos quoq; nobis bellum intentasse, cum armis nostris ita turbatum erat Regnum nostrum, ut nulla domus esset, ad quam ejus belli calamitas non pervenisset: cuius reliquæ haud exiguæ adhuc in Regno nostro remanent. Verum si vobis fides danda non est, id vel ex Duce belli huius Farensbachio facile apparet, a Vobis Regno nostro bellum illatum esse.

Palatinus Kiioviensis. Adventus Serenissimi Regis Nostri in Regnum Proprium, bellum censeri nequaquam

neguaquam potest. Cum et exercitus exiguus, ex ipsis Svecis constaret, et ipse Carolus Serenissimum pro Rege Sveciæ agnoverit, nec prius eum permisit ex equo descendere, quam ipsius manum osculatus esset.

Cancellarius Sveciæ. Ista esse fateor, sed Transactione inter illos peractâ, in quâ constitutum fuerat Regem Vestrum Stokolmiam venire debuisse. Quod cum non præstitisset, verum nos deseruisset, de statu quoq; nostro nobis consulendum fuerat. Alterum quod dicit: A nobis nihil proponi, eaq; displicere quæ proponuntur à nobis, paucis ea comprehendam, de quibus ante egi pluribus. Gravitas equidem negotij istius tanta est, ut studia nostra et vestra difficile sit simul uniri et conciliari. A nobis enim talia proponuntur, ex quibus nihil remittere possumus, nisi cum eversione status nostri præsentis. Considerent tamen, quæ sint rationes Consiliorum Nostrorum. Controversia enim orta est gravis, quæ finem non tam facile est inventura. Emersimus iam Deo favente è belli Civilis periculosâ atq; diuturnâ mole, imò fœces ipsius plane excussimus: Cum igitur omnia in Regno Nostro, imperante Rege, qui non tantum, è Regiâ natus Prosapiâ, Regiq; vestro Familiaris, verum eâ quoq; in gubernando prudentiâ, iustitiâ, atq; in propulsandis à Regno suo iniurijs vigilantiâ et dexteritate, ut omnium in se converterit Subditorum animum et amores; potest ne aliqua indigari ratio, ut alia admittamus consilia, quæ non modo Regis nostri dignitatem possent diminuere? Verum etiam Statum Nostrum præsentem mutare, pro quo tam multa sustinuimus, et tanto opere cum magnâ effusione sanguinis dimicavimus. Quæ omnia si Illris DD Vris sine affectu expenderint, facilè iudicabunt, id non nulla ratione facere posse.

Palatinus Kiioviensis. Dispar ratio est Regis Nostri et Principis Vestri. Illum enim, cum alieno Regno potiatur, haud difficulter concludendum est: Nullum ius Hereditarium ad Regnum Sveciæ habere. Sed quoniam dies iam inclinat, si placet ut nos Serenis: Regi Nostro, vos autem Principi vestro, ea quæ inter nos sunt agitata, deferamus: Operam nostram interponemus apud Serenissimum, ut aliquid pacis duplicè studio remittat, et condonet: vel si in promptu sunt vobis aliqua media, ea proponant.

Cancellarius

Cancellarius Sueciæ. Candidè dico, Fundamentum hoc esse Omnium Consiliorum nostrorum, ut præsens Status Noster Status tectusq̃ maneat, pro quo bella gerimus, geremusq̃ ad ruinam Regni Nostri.

Palatinus Kiioviensis. Vobis certè incumbit, ut eiusmodi rationes ac media proferatis, quæ salvâ dignitate Regis Nostri et Reipub. Statui Vestro nullam adferre possint mutationem.

Cancellarius Sueciæ. Status præsens noster qui sit, palam omnibus est. Sed quàm à Rege Vestro turbetur, vel ex Comicijs, vel ex laceratione nominis Regij, Gentisq̃ Nostræ, liquidò constat. Vix enim aliquæ sunt Literæ, quibus non insimulentur rebellionis, perduellionis, periurij. Rex verò noster malè usurpatorum Sceptrorum, Paternæ perfidiæ Hæres, non appelletur: Si ergo pax concilianda est, omninò necessum est, ut neq̃ Status noster armis petatur, neq̃ nos talibus Comitijs proscindantur.

Palatinus Kiioviensis. Ea quidem sunt condimenta bellorum: non tamen eiusmodi Literas me Vidisse memini.

Cancellarius Sueciæ. De Summâ rerum Nostrarum est Questio, et de Statu totius Regni. Quare si ad ea, quæ Illris DD VV, Nomine Regis vestri proponunt, descenderem; vel Statum novum everterent, vel necessario omnibus rebus ac libertatibus nostris caderemus. Ego verò ingenuè fateor, si scirem, et invenire possem modum ac rationes, avertendi ac sopiendi istius belli, felicissimum me existimarem, neq̃ unquam maiorem gloriam desiderarem. Sed tantas reperio difficultates, cum ea considero, quæ à vobis proponuntur, ut non possimus nos ijs accomodare, nisi everso Statu nostro.

Canclellarius Regni Poloniæ. Cum ista omnia ad ipsos Principes pertineant, ad eos necessariò sunt referenda. Quemadmodum autem Vobis nostrum studium declaravimus, nos cum Sereniss: Rege Nostro acturos, idem quoq̃ Vos cum Principe Vestro facturos non dubitamus.

Cancellarius Sueciæ. Quando quidem dispositionem Regis Vestri necessariam esse ad pacem stabiliendam allegatis, Studium id vestrum acceptamus. Nos quoq̃ uti ante summam eius pacis firmandæ curam habuimus, ita post modum nos habituros pollicemur, eaq̃ referemus Magestati Sueciæ. Neq̃ dubitamus, omnia esse facturum, salvo Statu suo, existimamusq̃ non passurum quidquam culpæ in se residere.

Zatym wstawszy od stołow, Dobrą noc sobie dawszy

dawszy, roziachali się z obu stron P.P. Kommisarze w pokoiu, każdy do swych Obozow. A po namowach długich z Krolem JM. y requizycią powtorzoną Gustawową, o inszą namowę, znowu piątego dnia tesz Osoby z obu Stron y na tosz mieysce, y w takichże pocztach ludzi Woiennych, ziachali się z sobą, y traktatow o czynieniu Pokoiu probowali, w ten sposob.

Secundi Congressus Tractatus.

Cancellarius Sueciæ. Illris DD Commissarij. Intelleximus, Illres DD.VV. iuxta id, quod maxime convenerat, cum Sereniss: Rege Vestro egisse, ut media invenirentur, quibus inter hæc duo Regna pax et tranquillitas constitueretur. Ideo conceptâ spe aliquid cum fructu perfici posse; putavimus Nostri officij esse Congressum præsentem arripere, ut intelligeremus, in aliqua media excogitarint, per quæ optatum fructum desideriorum ab utrinq consequeremur. Ea itaq rogamus, ut pro consvetâ suâ humanitate, velint nobis exponere.

Cancellarius Regni Poloniæ. In nuperrimo meo discessu ita erat constitutum, ut ageremus cum nostris Principibus, de medijs tranquillitati publicæ servientibus. Quod nos sedulò cum Sereniss. Rege Nostro fecimus, an vos feceritis, nihil ex hoc sermone cognoscere licuit, Clare itaq id significent, an id fecerint.

Cancellarius Sueciæ. Quemadmodum vobis in recenti memoriâ sunt, ita et nobis ea, quæ nuper acta sunt inter nos,. In primis quod suscepisset unusquisq nostrum considerare media, quæ ad pacem constituendam inveniri possent. Sanè id Regi Nostro accuratè et studiosissimè retulimus, reperimusq in eo summam inclinationem in pace Regnis reddendâ. Verum norunt ipsæ Illres DD.VV. allatam hujus negotij esse difficultatem, ut difficile sit talia invenire, nisi quæ possint evertere Statum nostrum. Cum tamen intellexerimus, media à vobis quæ conveniant ad conservationem Regni utriusq, intellecturi etiam à nobis estis, nos non defuturos non ijs, quæ pertinent ad Salutem Regnorum.

Cancellarius Poloniæ. Nemini est dubium nos desiderare, ut pax inter Principes et Regna constituatur: sed ad id perveniri non potest, nisi per media,. Sint igitur declaranda, quod à parte vestrâ, Clare id, non involute faciendum est.

Cancellarius

Cancellarius Sveciæ. Hoc dicebam; Difficiles esse rationes, quæ perducant ad finem, Eas nos tamen aperiemus, ac speramus non displicituras. Verum oportet ut videamus, quis nostrum proprius ad istum scopum collimet.

Cancellarius Poloniæ. In eius modò Congressibus ita fit plerumq; ut qui sentiunt se læsos esse, illi proponant primi. Nos sentimus nos esse læsos et ratione Regis, et ratione Reipub.

Palatinus Kiioviensis. Quandoquidem nullum inter nos discrimen fecit Fortuna, ideo Ceremonijs non est utendum, sed res aggredienda.

Cancellarius Sveciæ. Si quæ ratio honesta posset inveniri ad sustinendum statum nostrum, in quo vivimus facilè Illres DD. VV. intelligerent facilitatem Nostram, sed magnitudo rei facit desperare. Sepositis autem ijs, procedamus ad negotium. Quod asseritur, partem vestram esse læsam, facilè concedimus, DD. VV. Illres ita sentire. Sed an id nobis persvaderi possit non videmus.

Cancellarius Poloniæ. Non versamur in terminis Iuris, sed Facti Patet enim omnibus, nos esse læsos. Sed hæc relinquamus: rem aggrediantur et nos procedamus, si placet.

Cancellarius Svecus. Audiemus. Initium faciant Illres DD. VV. si placet. Porrò removeantur ij, qui eo nomine non accesserunt.

Propositio Thomæ Zamoÿski Palat: Kiioviensis

Quisquis omnia in universum huius atrocis, ac ut ita dicam, incæstuosi belli fata, initia, progressus, successusve animo et cogitatione expenderit, quo inter vicinos et Consanguineos Principes, tot ante retrò actis annis, maiore atrocitate conflato, quàm gesto, omnia non solum Divina et Humana, sed Sanguinis etiam et naturæ iura, convulsa ac violata sunt, is necessario fatebitur, Bellum hoc non tam utriusq; partis iustis armis promotum hucusq; processisse, quam cunctatione nostra et contemptu invaluisse. Dum enim nos defensioni Reipub. contra Paganorum vim intenti essemus, pro vobisq; ipsis, ac totius Orbis Christiana incolumitate bellum necessarium geremus, vos interim (: si quid ius aut fus) nostram invadebatis. Dum autem ea, qui nobis non cogitantibus, ne somniantibus quidem

ademistis,

ademistis, repetere statuissemus, vos pacis et inducia-rum nomine, non solum omnem belli nostri apparatum, sed animos insuper omnium nostrorum aliorsum advocabitis. Ita verendum est, ne quod de Accolis Nostris Historicorum quidam scripsit; eos nec pacem nosse, nec bellum: id pro nostra facilitate merito in nos retorqueatur. Illudq; serio cogitandum, ut omni procrastinatione remotâ, vobiscum aut firmam tandem pacem habeamus,, aut iustum bellum. Proinde cum utriusq; Partis Capita in tantâ vicinia sint, non decet nos deminutijs aut Inducijs brevibus levibusq; vobiscum amplius licitari, sed summam rerum et ipsius negotij caput petere. Quare, quam hucusq; contra Serenissimum Regem Nostrum, Dnum Clementissimum in vulgus et exteras gentes querelam spargebatis, eum se quam cum sufficientibus mandatis Commissarios suos ad vos misisse, nunquam serio animum ad firmandam vobiscum pacem applicuisse, eam nos vobis hodie eripiemus, ut universo Orbi constet, non Serenissi. Regis Nostri causâ pacem Christiani Orbis turbari et quidquid belli atrocitas, temporumq; perditorum iniuria attulit, id non nobis potius, quam alteri cuipiam, iure meritoq; tribuatur. Eam ob causam primum à Serenissi. Rege Summâ animi contentione obtinuimus, quod vos apud Principem Vestrum (uti constitutum erat) facturi fuistis, ne tam angustis spacijs, aut uni vel alterius ve horæ curriculo, in negotio tam arduo tractando coarcturemur: Sed ut iterum nobis communis causâ congredi liceret. Deinde cum ea sit Arbitrij natura, ut neq; totum quod ab utraq; parte petitur obtineatur, neq; totum amittatur: non nostri studio apud eundem Serenissimum Regem Nostrum in eam negotij partem incubuimus, ut de medijs ac rationibus, quibus utriq; parti pro temporum ratione satisfieri posset, vobiscum modum ac rationem iniremus. Eiusdemq; Regis Mitis permissu, cum alijs Regni Proceribus, quorum in Repub. Nostra maior et notior ratio est, omnes rationes excussimus, omnemq; (ut dicitur) lapidem movimus, ut communi cum vestroq; sensu aliqua vobis communicaremus. Tum demum cum Serenissi. Rege Nostro his de rebus acturi, si vobis,

vestroq Principi eam Studij Nstri rationem in commu-
ni procuranda pace gratam esse intellexerimus. Quoties
ergo de pace Vobiscum agemus, eâ cogitatione animum
leniemus, ut non tam nos cum hoste, eoq armato (quod
ferendum alias non esset) quam cum Patrueli Fratre
Regis Nostri agere putemus: eiusq fortunæ et cum
Sereniss: Regis Nostri Regiâ Domo coniunctioni
(salvâ in Principem et Rempub. nostram fide) pro
virili faveamus. Quod si ille Regis nostri hostis potius,
quam Frater esse et haberi velit, nos pro Rege nos-
tro, ut Patriæ Patre, non solum quidquid reliquum
opum ac Virium, sed sanguinis est ac spiritus, cupi-
am inest, hoc totum libenter impendemus, ac armis
vestris lacessiti, bellum iustum contra vos, non tan-
tum viribus, sed iustitiâ etiam freti, haud dubiâ
spe aeremus.

Ac primum quod vos adeo exagitat, diesq ac noc-
tes, solicitat, id Regi Nostro tanti non videtur mo-
menti, ut non hoc, aut propinquo sanguini, aut pu-
blicæ tranquillitati, aut nominis sui magnitudini,
quantumcunq illud est, largiatur. Neq hoc Mtti
ipsius defuit, ut intelligereret amplius quiddum,
ut ipsa homines esset, fastidire, quam ambire Regna,
Ille iam opum, honorum, victoriarum satur, nihil reliquum
habet, quod Magnitudini eius addi possit. Est propterea aâ
pectoris firmitate preditus, eo robore animi utriusq fortunæ
capacis cinctus, ea imperandi diuturnitate edoctus, ea de-
mum ætate, ut meritò omnium in Europa Principum
Pater audiat. Novit apprimem fortunæ blandientis falla-
cias, nec minus, quâ parte Purpura Regia fulgeat,
quam quâ Regium Diadema premat, intelligit. Ea
iuvenibus esse discenda, ad ætatis temporisq tædium levan-
dum, sibi non querendis, sed gerendis sceptris, ac immortalis
gloriæ (: quam ipsi tot trophæorum, quot annorum, continu-
ata series, et annorum Imperij, quadragenaria victoriarum
peperit ætas:) conservandæ potius incumbendum. Non
putamus relicturum illum Regni Sveciæ desiderio
nostram Poloniam, gratioremve habiturum ingratam
Patriam, quæ illum in sinu suo natum Regni hæredem
eiecit, pro hâc, quæ hunc ipsum, quod Regis Nostri
Filiâ natus est

Filiâ natus sit, ultra maria exquisivit, grato animo et benigno sinu excepit, Quadragintâ aliquot annis fovit. Hic potius etiam monumenta corpori extruet, inter victoriarum trophæa, et Majestatis Solia, è quibus Imperatoris Romani Fratrem, Regni Colloni æmulum, captivum, Moschorum Tyrannum, Septentrionis terrorem, sibi supplicem vidit, Tartarorum immanes copias toties fudit. Ottomanici Regni potentiam, ipsumq3 Tyrannum cum Exercitu, et tribus Orbis partibus, Asiâ, Africâ, ac præcipuis Europæ Viribus collecta, non tam iusto Exercitu, quam Excubijs Regni sui, cum infamiâ Sempiternâ, à Rejnis finibus, reiecit, abegit. quam etiam ipsæ Barbaræ Gentes Principis sui Osmani ferocientis piandam sanguine censuerunt. Hic inquam et reliquum temporis aget, et monumenta sibi extruet potius, quam inter Patriæ ruderibus, et quos Civilis Gladius consumpsit, subditorum Cadavera. Curabimus, et cum suâ Mte serio agemus, siquidem hanc præsentis statûs vestri conservationem meritò censetis, ac legitimus idemq3 iustus Rex, à primâ inventâ Libertis populis regendis avetus, tot triumphalibus Laureis, solidâ virtute ac aperto animi robore partis clarus, Clementiâ Regum, quot usquam fuerunt, clarissimus, et atq; omnium qui in Europâ sunt, Omnium Pater, quam alter quispiam imperio et arbitrio Vos regit, ne vobis eâ in parte deesit, modò salva ipsius dignitas, salvum Liberorum, quos in utriusq3 Regni spem suscepit, Ius ipsi maneat. Nam quod horum ætatem, atq3 adeò quorundam ipsa incunabula attinet, non potest eum non solum naturæ, sed etiam Regni nostri ius, quo comitibus cum Regno Suecia Pactis, dum is in Regnum novum vocaretur, Filijs eius Sortes in Regno Suecia cautæ sunt, eâ lege absolvere, ut numerosam, quam Divinâ voluntate suscepit prolem, nihil desit, nec de vobis, eiusmodi materiam, priusquam quid Regnum sit intelligat, Regijs Penatibus ejiciat, ac iuris naturalis successione privet. Sed et ij fervent aliquam tamen iniuriæ Paternæ Partem, quousq3 Dominationi Principis Vestri, quam nec pacis, nec æquitatis Studium cohibere potuit vitæ ipsius ac naturæ limes modum imponat. Fruatur ergo, quantum ipsi placet, admi-

placet, administratione et commodis Regni, titulo etiam Regis, quem adeo ambit: quantum ipsi placet, administratione utatur. Nec enim Rex noster imminutam, sed potius auctam sibi Majestatem Nominis sui censet, si Fratres suos Patruelis, eodem quo ipse sanguine cretus, Regio adhuc nomine et ipse fruatur, modo salvum Majestatis suæ ius et Nomen maneat. Utetur enim non ut erepto, sed communicato Regis Titulo, ut inter Bavaricam Domum, et Palatinos Rheni, & Electores, pro Pacto mutuæ Successionis, receptus erat Titulus utriusq; Palatinatûs, ac Ducatûs Bavariæ, usurpari solitus erat. Interim si ex hâc præsenti Consorte suâ, aut defunctâ hâc, ex aliâ Prolem legitimam susceperit, ea Hæreditate et Titulo perpetuo Duratus Sudermaniæ, cæterorumq; ei annexorum, contenta sit: Jus autem Regni Sueciæ penes Prolem Majestatis Regis Nostri perpetuò maneat. Quod autem Rempub. Nostram Lovaq; certa à vobis et hîc, et in Livoniâ, et in Livoniâ occupata, ac eam Estoniæ partem, de qua à tot retro annis controversia Regno Vestro nobiscum est, ea vel tacentibus nobis restituenda esse credo non dubitatis: cum ijsq; supellectilem omnem, instrumenta ac Tormenta bellica, vasa Ecclesiastica, quæ non solum extra belli, sed hominum etiam commercium sunt, easq; deberent. Præter hæc damna, tam publicè dictis Provincijs illata, quæ privatim, cuiq; iusto arbitrio compensanda.

Cæterum cum Serenissimus Rex noster, omni non solum Regno, sed etiam Patrimonio à vobis exutus sit, idq; totum, si de pace inter nos constiterit, optimâ fide nobis permittat, an numeret, appendat: quo tandem se in Sueciâ Vestra Regno natum esse meminerit. Ut solum centum millia Talerorum Speciatium annuarium reservet, propter dotem Filiæ suæ, quam unicam habet: eam Vivente Principe Vestro elocare in matrimonium contigerit, iuxta morem Regni Vestri numerandam.

Ad hæc si de his inter nos convenerit, quo magis armis et benevolentiæ affectus inter consanguineos Principes, et utriusq; Regna ac subditos coalescat, iuxtaq; pacis facies utrobiq; sit, Vult sæpe Regia Majestas, tam Liberis suis, si videndi causâ Regnum illud adire voluerint,

Voluerint, quam Exulibus, simulq; ijs, quos negotiorum quorumvis causa illuc allegaverit, quive in Aulâ Maiestatis sue sint, aditum in Sveciam patere. Eos qui ob causam Serenissimi, Patrio Laribus penatibusq; pulsi sunt, restitui. Tam Sueciis in Regno Polonie, quam nostris in Sveciâ immorandi in Aulâ utriusq; Principum libertatem dari, Captivos toto bellj tempore, quocunq; ubicunq; locorum capti detineantur, bonâ fide restitui.

Ea autem omnia, de quibus inter nos convenerit, Juramentis, Diplomatibus, Obsidibus, aut Obsidum loco Castris Munitionibusve in pignus datis, pro parte Vestrâ firmari.

Hec sunt, que vobis omnia novum concessu in medium proponimus: existimantes vobis ea non ingrata, Principiq; Vestro Studium hoc novum in promovendâ pace acceptum fore. Dabit una dies, quod non solum integer non debit annus, sed nec tot annorum series: et si presens occasio intermittatur, Verendum est, nèidem negent anni sequentes. Nos id circo tandem ad eam pacis tractationem serio animum appulimus ut et Christiano Orbi, et Reipub. in primis que instant Comitijs optimè pateat (: quicunq; huius negotij exitus fuerit:) verane an ea tempora confida a quibusdam ea fuerint, que sub Titulo pacis et Fedrum, Reipub Nostram, à propulsanda suâ Regiq; sui tam atroci injuriâ hucusq; remorabantur.

Quod si igitur hoc, quod que refertis Pacis studium vobis ineese, habetis ubi ostendatis Vestram quâ nolletis prudentiam: sanè adeo digna res est, ubi adeo mer vos intendatis vestros. Si forte aliqua vobis displiceant, conferte eâ fide et integritate Nobiscum, ut non minus vos uni, quam alteri Principum, in communi causâ deservire intelligatis. Quod si spretis his omnibus bellum vobis magis placet, id non tantum Quinq; Exercitibus quos servissimus Rex Noster paratos habet, quam Juris et Justitiæ fiduciâ à vobis suscipiemus. Nec enim cum sub eodem Poloniæ et Sveciæ Rege vivamus, quibus Regnum

Vestrum

Vestrum opibus ac viribus valeat ignorare possumus; neq; vos ita iudicio et omni rerum notitiâ destitui putamus, ut furtivâ hanc (: ut eam non iniurioso, sed militari verbo appedem) irruptione, totam Poloniam confectam et prostratam existimetis. Quare sic dictis, sicut quondam factum legimus, nomine Sereniss: Regis nostri Pacem et Bellum hoc sinu vobis effundimus, utrum vobis libet, eligite.

Żurkowski ... str: 240 nn

Responsio Oxensternij Sueciæ Cancellarij.

Illris Dne Palatine. Si mihi respondendum esset ad singula proposita, sanè ut res gravis est, ita requireret à me per partes esse repetita: nempe cum Labilis sit memoria ad ea, quæ maximi momenti videntur, breviter respondebo. Initio, Insimulant Serenissi. Regem Novum, quod quasi non ex fide vobiscum processisset, sed eo tempore vos adortus et Rempub. vestram, cum illa implicata esset bello Turcico. Hæc etiam sæpius ante nobis obiecta sunt in prioribus Tractatibus. Sed puto illud ipsum non pertinere ad nostros Tractatus. Verum si reponant affectus: non culpam sed causam considerare debent: accidisse id non nostro, sed fato vestro. Non erat nobis notitia de Turcico bello, de quo etiam si constitisset, vestrum erat non nostrum, prospicere sibi. Nonne vobis obtulimus, non dico Pacem, sed armorum quietem. Et quidem, cum nihil ademptum vestrum haberemus, nec vos quidpiam nostrum haberetis, possideretis. Sed non potuimus impetrare, ut saltem sciremus securitati nostræ prospectum. Fuimus itaq; coacti armis pro securitate Regni Nostri disceptare. Verum hoc non existimo, multum ad Congressum Nostrum conferre: Possem tamen si vellem, respondere prolixius. Putavimus certe, talia DD. VV. propositurus media, quæ saltem aliquam spem haberent Pacis constituendæ.

Hæc autem

Hæc autem media, quæ salutem dicere impugnant, non salutem Statum Regis Nostri Clementissimi, sed evertunt Reipūb. directene hoc fiat, vel indirectè, non inquirimus: ita tamen, ut nihil amplius inde sarti relinquatur. Non discernunt Regis rationis et Regni Nostri: illa ita habere volunt, cum Serenissimo Rege Nostro, acsi Suecis Status essent mancipia. Si hæc media Rex Noster acceptare vellet, putantne DD. VV. Ordines Regni Nostri in talia media consensuros? Quid non hocest aliud, cum talia media proponunt? quam si dicant Regi Nostro: Exi Regno: Nos pro Reipūb. pro Serenissimo Rege, pro libertate stetimus 28 annos: et quidem non sine periculo bella gessimus, Civilibus motibus vexati, ac bellis externis conflictati sumus, non solum cum Reipūb Vestrâ, sed etiam cum Nostris et Domis, ita, ut cum cuncti limites bello flagrârint, tamen ad tam nefandas conditiones nulla tenus compelli potuissemus. Quas si iam nunc recipiremus, nunquâ possemus earum rerum rationem cum honore reddere Ostentati nostræ. Speramus etiam ipsas DD VV. eiusmodi media, quæ proposuerunt, non habere pro mediis, quæ possint pacem et tranquillitatem reddere. Alias Status noster totus iam salvus tolleretur adeò, ut prodaret ad ruinam Regni Nostri bellis consummi, quam ad tales conditiones descendere. Vix enim exomnibus est una, quam potissimus approbare. Non quidem eiusmodi ante hac proposita, quemadmodum nunc proponuntur: sed hæc ipsa tentata sunt in aliis Commissionibus. Cum autem evertant Statum nostrum præsentem, nihil gravius est, quam audire ista proponi, ut si illa suscipientur subjiceremus Regnum Nostrum extremis angustijs.

Palatinus Kiöwiensis. Eam vos de nobis nuto concepisse opinionem ut bellum nollemus, nec in hoc negotio bonâ fide procedere. Libenter itaq; audiremus vestra media, quæ ad sopiendum bellum hoc proponerent

proponent. Iniquum non est, nec pudentiæ convenit, suo statui prospicere, et alteri nocere.

Cancellarius Sveciæ. Si potuissemus è re Tractatuum, aliqua media excogitare, quæ non tam convenirent Tractatui concludendo, quam essent è re nostrâ: certè non essent nobis difficile. Potuissemus enim expectare satisfactionem, declarare nos læsos esse, et alia. Sed illa non habent ad concludendum Tractatum. Talia sunt vestra media, ut non videam, an maiores nobis possint dari Leges, si victi essemus quam nunc proponuntur.

Pallatinus Kijoviensis. Si coram Iudicio contenderemus, aliter procedendum nobis esset. Sed cum Arbitri sumus, ad media descendere debemus.

Cancellarius Sveciæ. Ista sunt ita proponenda, ut non evertatur Status Noster. Nam non erat, notrum nobis tanto tempore bellum gerere, si hoc acceptare voluissemus.

Palatinus Kiioviensis. D. V. mihi parcat. Et si enim cum de pace tractamus, ab acerbioribus verbis abstinere debeamus: sed tamen videntur DD. VV. his quatuor Æquivocationibus laborare. 1ma ut status conservetur præsens 2da æquivocatio vestra, cum nobis bellum intulistis, dicitis, vos pacem petere. Volunt 3tia ut nostra causa à Sereniss. Regis causâ separetur. Cum non esset hæc separatio, sed desertatio 4to dicunt Serenissimum Regem Nostrum Regnum deseruisse, cum sit expulsus.

Cancellarius Sveciæ. Video voces nostras peculiari accipi interpretatione, dum ita iudicatur de bellis vobis illatis, ac si potuissemus ab illis supersedisse. Norunt controversiam nobis cum Rege fuisse, cui si Respub. vestra se non immiscuisset, non fuisset nobis amica nec inimica. Si vobis cum Rege vestro aliquid intercederet controversiæ, quid ad nos? Non cõveniebat DD. V.V. implicare se in id, quod Regno Sveciæ cum Rege vestro intercedebat.

intercedebat. Sed postquam iuerunt Regem suum in turbando Regno Nostro, et movendo bello Civili, putantne generosos spiritus excidisse ex animis nostris, ut ea vindicare non voluerimus? Habiti sumus propterea à vobis in Literis, pro perduellibus, periuris etc. Si igitur detrimentum Reipub. Vestræ intulimus, non mirandum: quia hoc Iure Gentium licitum est, ut Hostis tantum noceat Hosti, quantum nocere potest. Visa est etiam Dtio Vestra æquivoce interpretari quasdam voces, quas iam non possum recordari: Sed cum ea rectè consideraverit, intelliget, quod Respub. Vestra non potest se Iudicem constituere rerum Nostrarum: nec nos posse iudicari in hoc (: cum superiorem non agnoscimus :) nisi à Deo. Iniq itaq faciunt, quod in hisce causis Iudices se constituant, et iudicent, ac si iniuriâ Regem vestrum affecerimus.

Pallatinus Kiioviensis. Non solum Iudicibus, sed et Arbitris, æquitatis ratio habenda est. Deinde quod dicitur, nos immiscuisse in causâ S. R. M. etiamsi hoc dicerem, id ad nos pertinuisse, non peccassem. Nostrum interesse, Liberorum S. R. M. nostræ causam agere. Verùm concertationibus tempus terimus. Si nostra media non placent, sua præbeant. Nam nostra ideo protulimus, quia assecurati sumus, vos etiam sua velle proponere.

Cancellarius Sveciæ. Video DD. VV. id benè factum esse, probare diversis rationibus, quod Respub. Vestra immiscuerit se in causâ Regis Vestri; Ignoscant igitur, cum adhæsistis Regi, si armis ad retuendum usi sumus.

Palatinus Kiioviensis. Non dico, quod se immiscuisset, sed poterat rectè se immiscuisse.

Cancellarius Sveciæ. Si quis nos verberaverit, etiamsi constitutum non habeat verberare: perinde est.

Palatinus Kiioviensis. Quis vos verberavit? Pacificè venit, uti Rex Pacis ergô cum Weieyro fuerant Ducenti Equites, extra Regnum collecti, scio, Patrem meum, et alios Senatores monuisse Regem, ut cum maiore

Exercitu

Exercitu iret in Sveciam: illum respondisse, Non esse id necessarium: cum proficisceretur ad Regnum proprium, idq; pacificum. Sciunt utiq; quomodo Legationibus adventum suum nunciat. etc.

Cancellarius Sveciæ. Multa esse video D. V. relata, sed non omnia bene constare. Certè liceat fari, in hoc negotio, sine odio. Si consideraverit, unde natæ sunt controversiæ, miraretur ita sibi relatum esse. Ego dico, non fuisse cogitatum à Carolo, ut deturbaret Regem vestrum: quia hoc fecisset post prælium Lincopiense, post quod eum agnovit pro Rege, Erat victor, habuit illum in ea potestate, ut non pateret via exitûs, aut fugæ. Exemplum attulit Henrici Regis et Joannis, et idem potuisse fecisse Carolum. Nihil honorificum fecit. Quidquid autem erat inter Carolum et Regem, erant promissa in Inauguratione, non servata,. Illa ut emendarentur, egit Carolus. Hinc nota controversia, ubi in potestatem Caroli Rex venit, se liberum non fecit, sed venit ad Regem, cum illo pepigit, naves tradidit, ut Stokolmiæ Regem et Judicem ageret, Controversiarum inter Carolum et Regem et alios etc. Nihil igitur habuit in animo Carolus exturbandi Regis. Et si Rex vester non discessisset alio, hucusq; regnasset, sed post quam abijt, privatus est Regno.

Palatinus Kiioviensis. Illa quæ commemorat, Serenissimo ipsi serviunt: Sed si venisset Rex Stokolmiam, non recenset ea, quæ acta cum illo fuissent. Nos desideramus, ut media proponat, prout nos fecimus. Nec hoc sicco pede transeat: ne aut nos videamur inferiores, aut illi prudentiores nobis.

Cancellarius Sveciæ. Ita mihi respondendum est lacessito à D. Vestrâ. Nam ista, quæ dicta sunt, et D. Vestræ relata, meræ sunt suspitiones. Nos autem dicimus, quod omnia benè cessissent, si Stokolmiam venisset. Jam enim omnia erant transacta. Quod autem non venit, peccavit in se, et in suos. Omnia enim redijssent in potestatem

potestatem ipsius. Ego tum Adolescentiæ annos ingressus eram, tamen ita ista sunt infixa memoriæ meæ, ut mille mortes mallem subire, quam ista videre, et sentire.

Palatinus Livoniensis. In istis temporibus non teramus, ad Principale accedamus. Sua media proponant: ne infeliciorem causam sui Principis faciant.

Cancellarius Svecicus. Audivimus media proposita, atq; ea putavimus tali interpretatione et modo prolata, quod directè et è Diametro inducent pugnare cum Statibus et omni intentione Regni Nostri, quam habuit ex eo tempore, quo devenit in bellum, ut in illa admittere voluisse mus, nos et illa loca, quæ proximè adiacent Livoniæ, omni jure et Libertate exueremur. Videmus tamen ex hisce Colloquijs, utramq; Gentem belli fastidio teneri. Genti nostræ est Studium reddendæ tranquillitatis. Rex Noster nil habuit in votis, quam ut aliqua ratio pateat, inter se et Serenis. Regem Vestrum, iri eundæ pacis. Sed postquam negotium totum examinatur, fatemur, ita illud esse grave, ut admittat quidem discursus et colloquia; sed qualis ratio inveniri possit, quâ restituatur amicitia salva utriusq; dignitate, Jure, et Statu, ego video, vix posse inveniri. Ex nostrâ parte optimus, sed nullas rationes reperimus, quæ utriq; statui conveniant. Volunt, ut dignitas sui Regis maneat. Volunt Reservationem Juris. Non sumus ita iniqui, ut hoc possimus vitio vertere, quod Protensionibus Regis suis sunt avidiores. Sed ut illi putant sibi honorificum, justum et æquum stare pro parte Regis sui, idem nobis videri æquum esse, pro jure, pro Libertate, et pro alijs, quæ nobis chara et jucunda sunt, stare. Jam cum Nostra consilia invicem oppugnant, et contrario tendere à se discedant; ego non video media. Si placet talia proponere, quæ statui Nostro conformentur, non esset nobis difficile audire. Sed ista, quæ proposita sunt, adrem

sunt, ad rem non faciunt, ad Discursus pertinent. Memini in prioribus Tractatibus Commissarios insinuasse, de Iuribus disceptatis seponere ad tempus, donec aliquid humanitus acciderit: Interim de tranquillitate Regnorum agendum. Alioqui fuit hoc medium efficax, verum cautio et securitas nulla, quia nulla fuit potestas ad Tractatus, neq spes præstandorum et confirmandorum, Actorum à Rege. Ideo talia reiecta sunt à nobis in Livoniâ. Sed postquam affectus vestros hic vidimus, et iam si rationes excogitari non possunt, deinde Reges in propinquo esse, ut possit ad eos totum in momento referri, et ab eis ratificari; ideo deliberandum proposuimus Regi, an aliqua ratio iniri possit, ut interea arma seponerentur, donec Divinâ providentiâ disponente sublata illa essent, quæ nos suspensos tenent, unicum igitur medium, quod ad nos pertinet, si illud placeret, Arma ad certum tempus vel breve, vel paulo longius, suspendere. Interea præparentur Regum animi, et fato committãtur. Liberiores essent inter nos Tractatus: Et hæc quidem non carebunt difficultatibus, sed cum nulla reperiamus alia media, ex quibus sit spes perveniendi ad optatum effectum, hoc accipiant in optimam partem.

Cancellarius Regni Poloniæ. Cum media Pacis proposuisset Illmu D. Palatinus Kiovien sis audivimus et videmus illa displicere, quod se aperte servirent (ut aiunt) ad eversionem status vestri. Ideo non immerito expetebat, ut alia DD: VV. ex parte sua proponerent. Quod dum expectamus, nihil aliud audivimus, quam id quod nobis per delegatos relatum est. Eandem nos cantilenam de Induciis vestris nunc audivimus, ut interim animi Principum disponerentur. Quæ videntur esse contradictoria. Media nimirum non acceptare et dispinere ad Pacem Principes, utiq possemus aliquid de Induciis brevibus tractare, sed finem non videmus cur propositæ.

Sin media

Sin media placere non videntur, si abhorrent à Nostris, ad Inducias non possumus descendere, potius aliquid aliud à vobis audire vellemus, Inducie enim tales, magis nos implicarent, quam ad pacem constantem et utilem invenirent.

Cancellarius Sveciæ. Si aliqua media audiverimus proponi, quo ad pacem facerent, certè ea non negligeremus. Sed hoc nihil aliud est, quam, ut detectis coloribus dicam. Dicunt Regi Nostro. Exi Regno. Cum Deum eius arcetis à Regno et in Ducatu manere vultis.

Palatinus Kiiouiensis. Maior acerbitas est, Serenissimum Regem Nostrum, Natum, Coronatum, expulsum esse Regno Sveciæ, quam non servari Dei Regis vestri, quo ad huc nullo est.

Cancellarius Poloniæ. Audio DD. VV. omnibus istis mediis contradicere, dicendo, talia non afferre, quæ magis ad turbandum valet, quam ad conciliandum. Examinemus, si placet singula. Quod caput est, Titulus, Hereditas, Regatis vos, SRMtem esse Regem Vestrum Hereditarium, qui apud vos natus et Coronatus est.

Cancellarius Sveciæ. Scimus ita esse, sed hoc parum refert. Rex Henricus fuit coronatus, coactus tamen cessit Joanni Patri Regis Vestri Regno.

Cancell. Poloniæ. Quis habuit potestatem adimere Regnum Regi nostro?

Cancellar. Sveciæ. Quis habuit Henrico? Non putetis, quod et si erit Hereditarium Regnum Sveciæ, ut liceat Regi nostro in nos. Mallemus mille mortes, quàm hoc pati.

Cancellarius Poloniæ. Certè Rex non multum facit, cùm vivus adhuc decedat iure suo.

Cancellarius Sveciæ. Hoc esset ascendere ab equis ad Asinos.

Cancellarius Poloniæ. Quid hoc est?

Cancellarius Sveciæ. A Rege ad Gubernatorem.

Palatinus Kiiouiensis. Equus est, equus morietur.

Cancellarius Sveciæ. His principijs nos semper opposuimus, etiam ab ipso initio. Neq; ea aggredientur, exemplo Hollandorum ducti, cum quibus quam Hispaniarum Rex inducias

facere

facere decreverat, non prius ad ea descenderunt, quam
ut ab Hispano Gen Libera esse declaretur.
Palatinus Kiiovien. Presens status, quem ita fuentus,
securus permanebit hoc ipso, Quod vitam Princeps vester,
tanquam Rex Regnum, obtinebit. De hisce tractemus, que
sunt proposita. Mortuis enim Regibus tractare de tanto
negotio Summè est difficile. Summa ergo est felicitas in
presenti occasione, dum proximi sunt, totum componi ne-
gotium. Minus enim prudens est, ea ad fata referre, que
consilium stabilire possunt. Etenim consilio huic vix aliqua,
vel nulla, dabitur occasio.
Cancellarius Svecie. Utinam à Vobis talia proponerentur
media, que ad stabliendam pacem inservirent: non verò è
diametro pugnarent contra statum novum. Non profecto ea
admittere non possumus. Et libenter ea fatemur, quod non re-
periamus conditiones, per quas et satisfacere possimus Regis
vestri intentioni, et conservare salvum statum novum,
Quia alie conditiones nobis proponi possent, quas vitari cupimus.
Palatinus Kiiovensis. Si victus esset non regnaret.
Cancellarius Polonie. Quod si sterilis Gustavus decederet,
rogo, esset ne, quem destinaret Regni successorem? Esset ne tam
durus, ut vellet à sanguine alienare Regnum?
Cancellarius Svecie. Rex non est 33 annorum Juvenis,
Uxorem habet Juvenculam, que plurima iam dedit experi-
menta fecunditatis sue: et nunc est spes Prolis. Si verò
ea moreretur, non defuturam aliam uxorem. Et si quid
eius modi accideret, in defectu prolis, certe Regem Nostrum
ex sterilitate non capturum de successione consilia. Non
enim est considerandum, ut privatus est. Ordines enim
pertinent ad eiusmodi succedendi mutationes. Hec opinio
Regem vestrum impulit, ut absolute nobis voluit imperare
re, et multa alia. Quod putaverit, omnia sibi in Regno
licere, eò venit ut per eiusmodi consilia non possit am-
plius immutari: Rex vester tutatus est ius suum, nos
tutati sumus Statum nostrum. Hinc nata tanta bella.
Et hoc est

Et hoc est quod proverbium loquatur Deesipientibus Regibus, plectuntur Achivi.

Cancellarius Colonia. Illris D. V. cum ad Pacis Tractationem invitaret per Literas expresse scripsit. Adest Rex noster, vester quoq; est in castris. Quod antea causabant.

Cancellarius Sveciæ. Ego ita scripsi, memor Tractatuum in Livoniâ, ubi ob absentiam Principum, Tractatus nunquam concludi poterant. Hic facile poterunt ratificari, et malum istud ob absentiam tolli.

Cancellarius Colonia. Audivi D. V. mentionem aliquoties fecisse Plenipotentiæ, ob cuius defectum multa reddebantur irrita in Livoniâ. Eam iam habemus, quò facilius mediis propositis optatus finis pacis constitui possit.

Cancellarius Sveciæ. Plenipotentia nostra fuit, ob absentiam Principum Isti sunt in propinquo. Facile ubiq; eâ, et in momenta, si spes esset boni finis, possent ratificari et roborari omnia.

Palatinus Rivoniensis. Finiamus horte discursus: nullum enim fructum afferunt. Quod si itaq; et omnino prætendunt, ut omni Titulo et spe Regni frustretur, Rex Noster in vitâ, minus est si caruit 30 annis, carebit toto vitæ tempore. Modo propositis conditionibus à vobis assentiamini.

Cancellarius Sveciæ. Recte caret, et iuste caret, sed conditiones propositæ non possunt consistere, cum salute status nostri. Quod si et Rex noster vellit et posset, certè Ordines nullatenus consentirent. Ratio, ex differentia Religionis et Libertatis. Quæ duo ea consilia Regi vestro subministrarent, ut Regnum Nostrum perturbaverit. Multa præterita inde promanarunt, ut acta transactaq; sunt, quæ impediunt, ne nos in fidem et obsequium Regi vestro demus. Nisi velimus omnes calamitates in universum Regnum, ac in singulas domos introducere. Tanti illa sunt momenti ut id sit omnino difficile admittere.

Palatinus Rivoniensis Omnes Principes Studium Religionis et Libertatis fovent, utrumq; est in Dominijs Regis nostri, et a Serenissimo ita tractatur ut nemini fiat injuria. Non est igitur,

igitur, quod illa deterreant ab Imperio Sereniss: Regis.
Rex Noster Stephanus dixit: Se esse Regem hominum non animarum.
Cancellarius Sveciæ. Ista sunt nobis notiora, quam informari velimus. Potius persvadeant Regi Suo, ut omninò relinquat Statum Nostrum salvum esse. Ad proposita ea non consentientibus: nisi Vellemus volentes et Adentes ruere in interitum, vel si volunt aliquid fato dare, permittimus. Non enim nos aliqua possumus invenire media, quibus possimus Regis Vestri intentioni satisfacere. Retiones enim Regis Nostri sunt contrariæ: Ut Regnum illi, et Posteritati, et Libertati et Iuri Regni reservent. Decretum porro Regis Nostri est incontrarium. Quo circa Studia nostra ita sunt contraria, ut media inveniri non possint, nisi armis Suspensis amicitia interim firmetur. Fata deinde viam invenient.
Palatinus Kiiovienz. Induciæ, si breves, nobis sunt nocituræ. Præsertim si breves, et sine ablatorum restitutione. Quia apparatum novum bellicum tantummodo eluderent, animos hominum emollirent. Atq; ita illæ, non medicinæ essent mali: sed dilatio in aliud tempus. Hic fuit silentium. Habetisne ergo aliqua ad proponendum media?
Cancellarius Sveciæ. Ego me explicavi, quod nulla video proponi media, quæ pro medijs valere possent, ut statui nostro sint salutaria.
Palatinus Kiioviensis. Si alia proponeremus, multum recederemus à Iure.
Cancellarius Sveciæ. Ego dico, Nihil habere Iuris.
Palati: Kiiovienz. Diversa ratio Salus Regni et conservatio. Ideo ista sunt concilianda.
Cancellarius Sveciæ. Hoc ipso, si concederemus Regi Vestro aliquid esse Iuris, neq; famæ, neq; honori, neq; libertati, neq; existimationi consuleremus nostræ: et præstaret mille mortes subire, quam talia admittere. Et certè est deplorandum, quod nulla ratio reperiri possit bella præsentia sopiendi, cum alia bella, cum Moshis, Danis etc. feliciter sopierimus.
Hic Palatinus Kiiovienz mentionem fecit de profligatis nuperrimè per Stephanum Chmieleccium Tartaris, qui

Duce suo

Ducem suo Muradino, fratre Galga Cham exercitu coacto ad 30000 in Palatinatum Kijoviensem irruerunt. Casi ad oppidum Biała cesserunt dictam, circa Rossiam Fluvium.

Cancellarius Poloniæ. Ut est hodierna dies, et nihil amplius nobis adferet. Referant Acta inter nos suo Principi: cætera Deo permittemus. Quem porrò Serenissimus Rex Noster ex hoc congressu fructum portabit, publicè Universo Regno et Reipūb. nostræ patebit.

Cancellarius Sueciæ. Gratulamur etiam nobis ipsis, cum alium fructum non retulerimus, quod Orbi et ordinibus Regni Nostri patebit, omnem culpam à nobis abfuisse. Cum non permittimus Regem solio suo cum Prole deturbari, et nos in summas detrudi calamitates, ex quibus nunquam alias emergeremus. Potius malimus, extremam subire aleam.

Hic actum de captivorum permutatione, vel liberatione. Cancellarius Poloniæ id se Serenissimo Regi relaturum pollicitus est: ac eam rem pertinere ad subdelegatos dixit. //

Rozjachali się potym P. P. Kommissarze spokojnie. Interea in Octobre JM P. Hetman Koniecpolski, Hetman Polny koronny z Woyskiem Koronnym Kwarcianym pod Czersk do Kśw przyszedł, Korumu y Karogi Chorągiew pułkami prezentował. Kredytym onego przyjściem do Obozu, rząd trzymał JM P. Zamoyski Wda Kijowski: potym nie wdawał się w zadne rzecz. Jednak jako Krolewicz JM Władysław, tak y JM P. Hetman ustawicznie z nim Konferowali, jako daley poczynac z tym Woyną mieli. A iż częste przechadzki Szwedowie czynili z swego Obozu na zdobycz żywności, y po wsiach czeladz naszą potrzebowali: zmowiwszy się JM pomienieni z rana przed południem Mszy S. w Kamience wyiechawszy, ruszyli się wedle Bystrzycy y iadąc dobrey Ku Szwedzkiemu Obozowi, y zaraz ieli poczynić rzeź; ludzie w dolinach zataiwszy, czuwali na to, żeby było który Kolwiek Kornet Szwecki utowarz, z tych, co dla żywności na czatach wyiechali. Ale tego dnia właśnie, (co było w dzień SS. Symona y Judy:) iusz Gustaw Woysko swe ruszył, y przeprawiał woysko swe na most przez wisłę Ku Malborku. Most ten od niego sporządzony był, w miejscu tym od wsi Walitowey, od Karczmy czerwoney, gdzie się wisła dzieli Ku Elblągu. A żeby był przezpieczniey przez wisłę przeiazd, bez żadney od nayzych przepodzieney, wysłał Gustaw Trębacza z Kartą od swego Kanclerza Oxensterna do JM P. Kanclerza Koronnego, wzkomo żeszcze życzyć zdrowia się

z sobą po

Z sobą po trzeci Kroc na Traktaty. Jam dobrą czynił nadzieję w wspokoyniu z obu stron. Ale to było fintą tylko na to, żeby był na swych takę swą ostrożność ubezpieczył, a sam się podten czas cało z swemi przemknął przez wisłę. Czekając pomienieni JchMM na zasadzkach aż ku podjadowi, a nie widząc z Szwedzkiego Obozu Komonego Jzbacza, ani Kornetow dwu, które były na straży, pod samym swym Obozem, upatrowali przez perspektywy, coby się działo u Nieprzyjaciela. A postrzegszy że Szwedowie idą przez most ustawicznie nagrugą stroną, y domyślnszy się iuż onego ustąpowania, przeto dobrego stał L. Hetman aby piechota wprzód z armatą wprzod, a potym y Jazda przyby wała. Chcąc Gustawowi przeprawy jm pedziowac. Ale iż ludzie z nazego Wojska z armatą przybyli, ostatnie Kornety Nieprzyiacielskie iuż samym wieczorem most przechodziły. Tych JMP. Zamoyski wprzod z swemi ludźmi wpadszy w Fort, który był przy moście Gustaw uczynił, strzelał, raził na moście, y zdziad swych prozad. A że teraz y Gustaw z swey strony dział ostrzykowawszy, tedy że iuż dnia znac było, wypalił do niego na dobrą noc do Fortu, y piechotę swą od strzelania naszych zaczepki. W tym noc zaraz: Z wiadszy działa JMP. Zamoyski z Fortu nocował z swym Ludźem u Waligorzy w siu całkiem w zbroi. Przy nim były JMP. Mikołay Ostrorog Woiewodzic Poznanski, JMP. Stephan Gruszczyński, Pan Ostramowicz Woiewodzic Smolinski, y inszych nie mało. Rano wstawszy, kazano piechocie isć do Fortu, Działa wystawiono, które sam P. Zamoyski wyrychtowawszy do (czego) wszej Karczmy, wypalić kazał: z ktorey ruszył Wrangel Hetmana Polnego Gustawowego, gdzie on zniadawszy iadł na ten czas: Dopadszy Koni y z myślistwem pospieszył za Gustawem, który nie bawiąc się, poszedł był do Malborgu. A most w nocy rozebrawszy, szkuty te na których most stał, postawił przy białey gorze, straż dobrą opatrzywszy.

Po tey zabawie, wzpocy tey zimy wpolu Gustaw nie był, Król JM prędko potym ruszył się z Obozu, y odiechał do Gdańska. Prędko potym za A. 1622: / rekrutował Król JM przez list swoy comitium JMP. Zamoyskiego, z okazyiey uczynienia y zawarcia Zdunej, przez same Stany W. X. L. z Gustawem, mimo wiadomość K JM y wszystkiey Rzpltey. Ordinum Regni, postanowionych / Nato on tak JKM odpisał.

Pan Zamoyski... por. Żurkowski... 160

Wyiaśnieyszy Mił. Pan. Kopia est. str. 259–260

Przeraziła mię ta od WKM Pana Mił. o zawarciu Zdunej z Gustawem, mimo wiadomość WX. Litewskiego wiadomość, nad wiadomość zwłaszcza W K M y Panow Koronnych

Stanow Koronnych, . Bo pod taki czas Państw nachylenia, zda
bardzo Crimis est, Kiedy się rozmnożć iaka y nieiasna pokazanie między
stanami. Jednak ia tak rozumiem, że musiała necessitas iakas
maiorum consiliorum przyimować PP Litewskich, y to krotkość
czasu tłomaczę, po takim niepowodzeniu się, o iakim Bóg wie było,
narzym. A co wiedzieć było, ieśli coniunctio ta Vinium, y nam
nayścia, iakey Nieprzyiacielowi, nie będzie: Który maiąc tak
szeroko otwarte Porty Koronne, y na wiatrach lataiąc, mogłby
y nas niepomału distinere. Może P. Bog to consilium za
ant iego obronic. A ieśli rozrywac go trzeba, apparatu iuso bello
(ponieważ ten y pod Induciae Wolny) rozerwac się może. Indu-
cia on pewnie (ale dufac nie będzie, niewidząc na nie consensu
WKM, Którego on w każdych Kontraktach zwykł się gorąco
dopomagac. Tym czasem zyczyłbym, abyś WKM ponieważ iuż
instat tempus bliskiey z Nieprzyiacielem rozprawy, a Sejm
tak prędko dość niemoże, naymniey Konwokacyą, przed nasty-
pieniem Nieprzyiacielskim, zebrał Principaliora Gentis utri-
usq; capita, aby się z mutuo congressu nietylko spolnie naradzili,
ale y zagrzali do ratunku w takim razie Krolestwa.
Radbym rzetelniejszą dał WKM Radę: ale mi co z Krola domowego
per intervalla o rzeczach się pytamy, niemaiąc też dostatecznej
od WKM informacyi, trudno mamy w głębokie się wdawac dys-
kursy. Gdyż z iedney dotyczności niewiadomość, wszystkie inne
koncepty może eludere. Pisz do starszych PP Senatorow, przy
boku WKM będących, a mianowicie do JMX Lubienskiego Biskupa
Chełmskiego, iako Pasterza mego: co człowiek pod takie czasy,
o WKM, o Krolu, y o tey Woynie myśli. Ale co wiedzieć, ieśli
się to przytrafi ad presentem Statum nostrum. Niewątpię,
że JchMM. tęsknią to wszystko: a ieżliby się na co potrzebnego czasu
napadło, odniosą pozwoliwszy tego WKM Któremu y zewsząd
się Krolu życzę od P. Boga, iako wiernie poddany, wszelkich
długi wiek rozgałęzionych, y uniżenie całuię. Dpk
w Zamościu Roku Pańskiego 1622.

W tejże materyi tenże P. Zamoyski pisze do rzeczonej zda-
nie rzecz do JMX. Lubienskiego Biskupa Chełmskiego na ten
czas, aby się Krolowi JM czasu spokoynego odniosł y przełożył
w ten rezon.

Zurkowski ... Pisma dedowe str: 261-265

/ Illme et Rdme Dne D. et Amice obseruand.

Posłałem był do WM MPana pożytając na bezecie P. Wyżba-
nowskiem upomnień, przez mego Szachowskiego, którego iż
powinni dla spraw spolnych zatrzymywali, y Respons
WM MPana na tamto pisanie może: albo też podobno WM
wyczytać nie mog

Wyczytac niemogł z tey moiey Gramoty. Zawałem tam racie o tey, albo raczey negotij domestici, y dla czego zamyślow swemu, stronyi Krzyżyńskiey drogi, y Dworu JKM nawiedzenia, mowiąc Tem dac potrzey do czasu. Teraz wzigrzy od JKM pisanie, z ktorego zrozumiałem bydz JKM commotiorem o te Litewskie Inducie, isz raczey wrgenie przytkiey na to radzy, zdało mi sie z tey materyey raczey do WM napisac. Bo Jmmtl. Pieczętarzow Gistom multy zwykli wzic inridiari: a rudzina o swych bysiąg inuidzone. I za trudno z daleka, niebędąc ustawicznie, iako WWM blizey, in publicam causam intentus, mam co gruntownego napisac: niemaiąc w sobie okolicznościach potrzebnych dostatecznej informacyey. Może tedy ieden w tym error eludere wszytek moy Koncept, iakoż to wzic trafia tym, cam obio siedząc, raczey z Konceptow swoich, niż z pewnych wiadomości, derebus coniciant, ze kiedy gotym między ludzie przyidą tam, gdzie res aguntur, tak sie na swych Chantasmatach omyłą, iakoby sie ze snu obudzili: Na tak tedy gdy dzą wiadomość, gdzie trzema rzedno słowy factum wyrazono, Jdą dzą sie ta rzecz peszimi exempli, ze contra unionis vincula, et audacyą tem Primapis, z Nieprzyiacielem Inducie zawarte: Bo ze rita

Ordinario Ociec moy: Ja (: Bog widzi:) tey rady mey, nullum pre-
mium, iedno publicam tranquillitatem upatrzic. Dobrq JKM.
Domu, à wiary S. Katholickiey integritatem. Sam takich
czasow, bij nieroZkazanie JKM, à moj dobry powinny przeciw Do-
stoienstwa iego affekt, bardzo radbym ulegl, y niezawadzal tym,
Ktorzy ocq in łac Scena ludere. Caterum, ze sij do Litwij wroc,
iezuite za nietak dalece auguror, abij animo deficiendi od Korony
(lubo to Crebludium et exemplum szkodliwe) mieli pozwolic na
Inducias. Podobno wis iaka maior y te infelicitores successus,
Ktorijch sierzgody y emulacye ich narodzij, przymuwili inviros.
Życzylbym JKM abij to in meliorempartem interpretetur, y
nie declarowali sij in ultramq partem. Tempus trahat, zeoze
niem sij z P.P. Litewskimi. Laudate, cq znacz Kon Radi-
wiła: y zdalta mu sij podobno libera disponitio rei proprie.
Ale trzeba bylo zamiętac na zwierzchne Prawo Koptey, w
Ktorym continentur wszystkie Prawa, y isz nor zwemi, non
cum hostibus, commercia. Życzylbym (sierzli zdalteka goozi
sij bydz tak mądrym:) abij y kwoli zrozumienia animorum
P.P. Litewskich utwierdzenia, y exportulatij, Konwokacyq
iako naiprzedrej JKM uczynic radzilo, Ktoraby zaraz pomogla do
zagrzania wszystkich przedniejszych, do dobijslawania za
tunku przeczij gorętrego. Bo nim Sejm sij rozpocznie, y
odprawi, bacz sij, ze Nieprzyiaciel sprobuie szczescia. Jakoz
dlatego tak krotki czas Inducierum robic zamierzilj: iz
mysli co dobrego tymczasem w Prusiech zrobic. A co wiecej?
iesli y nam coniunctio animorum et virium, iako y iemu, nie
będzie Jadnicyzna. Gdysz nie watpig, ze P.P. Litewscij nie
bijli tak nieostrożni, zeby peccuniarijs subsidijs mieli sij
abdicare: bobij to mowiało bijdz contra Kempum. Interim ie.
zlibij Hostem z tamtąd trzeba distinere, apparatus ipse
belli licitus zawsze iest Boiennikom: distinebit Nieprzyiacie-
la. Elektor Brandeburski quid interim molietur? Snadz na
Mewelski Port przenios tego, co Pilawski bij podlal? Egregium
prouidum Magistrum! Podobno abij takąz sztukę wijsza-
rzil z mostem. Atoli isz armatus przijedzie. Woyna nie umie
dissimulacyj: Nadawac mu dlatij, Ktorąby cessationem mogl
excusare ruam. I ze delectus blisko na Gustawa dobrze bylo
milite leuis armaturę rozrzijwac, y nas rzeka sij rozpuscij, prze-
prowadzic na Zulawy woysko, ramq mu sij zdawal P. Hetma
nowi tam nie zawieraigc. Bo pewnie sila y czasu, y rzeznie in
rumet ten tam most, iesli Zulawskich brzegow nie opanuiemy,
gdzie on robic Imperium destinavit. Chybabijsmy chcieli cath-
clysmo powytapiac te Krety. Życzylbym abijsmij y na ieden porządek
clarissim

classim sporządzili się na tego Nieprzyjaciela. Jg samą zatham-
iemy go, że dalej nie pójdzie w Koronę. Jeśli w Prochocie tatam
spem collocabimus, pewnie nie wprawiemy ig tak przykro w takq, iak
Nieprzyiaciel dyscyplinam. I jeśli on pola bronić będzie, upewniam
(: iakom tego doświadczył:) że go utrapi, y do dobywania Zamków,
ia nie widziałem, ani przy K. Mci ani przy JMP. Hetmanie cz-
wieka umieiętnego, y iednego. Coby rozumiał Zamki, y z nich gdzie
rzucić, iako nim obrocić. Sam Hetman, by naiżmieiętniieiszy,
nie uczyni dosyć wszystkiemu: Dobrze bijto z tyich wybrańcow
Kopacze porobić. Familiarze to, y podobnieiszy do pługu, niż
muszkietu chłopu, którego nic a nic nie cwiczą. A zgoła y wszyst-
ko Woysko niema u nas cwiczenia: ani in usu armorum ani in
observantiâ Ordinum. Z drugiey strony nieprzy-
iacielowi nie tak z defektu serca, iako z nieumieiętności, mi-
sza się, y tyl podawa.

Ale mi się pióro, iako to pióro, uniosło. Odpuść WMPan,
takich czasow, y w takim gwałcie, etiam inuito errumpunt affe-
ctus, widzącemu takq Rzpltą et temporum calamitatem.

W liście do JKM iestem parcior, in bonam partem expli-
cando ten error Panow Litewskich: Jakoż nie tylko folguiąc
Latom, et curis Pańskim, którego zdrowiem omnia continen-
tur: ale aby non augeamus tych diffidentias, hoc ich się vite
nda occasiones, inaczey się niegodzi: WM mPan iako bliz
ki boku Pańskiego, racz to, co in ladanàko piszę, etiam inu
WM depono, lepiey udac, à wczym errarum est, pokryć moż
nieprzystoi. Oddawam przyiętym Turby me etc!

Przyiąłem liście dat JMC. Zamoyski Schedulas
secretiores, których tu nie kładę. Same tylko pismo, którym
się ex Kurzuie z Urzędu Hetmańskiego dowodzącego, daiąc u
ważnych wiele racyi, dlaczego przyiąć go niemoże, zdało mi
się dla wiadomości pozostałey tego Domu Posterytatis za rzecz
potrzebną na tey Karcie zostawić. Które od słowa do słowa
takowe iest, przez Konfidenta Pańskiego, niegdyś prioris Ale
xnickiego, Sekretarza JKM. do rąk tegoż JMC.
Lubienskiego dane. por. Zurkowski .... str. 266-271

Co com na Cedulach pisał do WM mPana, abym się to
domowił, zostawiona mea Memoria, miało do Jch WM pisaniem,
ale tylko z samym WM mPanem się rozgcić. Jednak wiem, że to
WM dobrze upatrzysz racyi, że mi to na żadną stronę nie za
wadzi. Że się K. Mci w Kompanię do JMC Hetmana przy
dać chce, przyznam się WM, że z mitu miał iest mi to for
midabile. Jeżeliby m pod owoczego władzą (: który y prodigiose
rebat, że miał bydź do Dowództwowany:) bydź dawniey się,
pogodzić

pogotowiu tego Kąska, Ktorego on tak ambit, extemporaneo hoc modo niechciałbym mu praepedire. Tempora takie są, że mussitare trudno: musi całą gembę mowic. Tych Woiennych Urzędow, hâc iniquitate temporum, ktore y Krol JM eâ ambiguitate poruczac raczy, et inter tot dividit, y iednych umyka, drugich na się nasadza; czy rozumiesz WM, mnie tutum podeymowac się? Poyrzy WM na aetatem Principis, poyrzyi na rozerwane w Koronie fakcye, hostem in visceribus Regni armatum, a pewnie od naszych zwabionego, in spem Koroney. Ja tu inter illos ustawicznemi włoczęgami exhaustus, inwidią tą tak ich poruszywszy przeciw sobie, iesli albo tu zas mnie poruczą, albo zaniechaią, albo owego starszego, ktory ma na drugą stronę swe vincula, favor me destituet; czy nie będzie każdemu gotowa praeda? Deo teste, nie dla siebie to pisze, ale życzę aby tych woiennych powinności ani multiplicet, ani ludzie niemi drażnił: wszak się pokazało, co pomogła promocia Wdy Wilenskiego na Radziwiła, à na Wdę Sysiowskiego. Co ademptio Urzędu Woiennego JM. P. Lubomirskiemu, Podczaszemu Koronnemu.

Pisze mi ieden, że Krolewiczowi ktoremus, myślą o Wakanciey po Xciu Krzysztofie Zbaraskim, o soleckie Starostwo: Ba o Koronie cbyto trzeba myslić Krolewiczowi, albo raczey Oycu o Dzieciach. Posyłam WM nie złe tego vestigia, czego się spodziewac trzeba: Wiem tego więcey. To WM pro certo wiedz, że Gustaw Regnum affectat. Brandeburczyk w Interregnum się wmięsza, by iedno y tak długo czekac chcieli: Bethlem Gabor pewnie swoim pomoże, albo y sam sobie, y nasi się przywiążą. Nie są to somnia więm, quo fundamento to piszę. Iusz dawno koło tego biegaią: y zemną non obscurè mowiono. Ieszcze Krolewiczowi Władysławowi utcunq favetur, że go maią za nienabożnego, y non obnoxium muliebribus, ani Iezuickim (: ut quorundam verbis utar:) Imperijs. Na insze Dzieci Krolewskie zęby ostrzą. Niech Krol JM ordinarijs Magistratibus fulciat Dom swoy y Rptą, à pro praemio mnie za tę Radę niech minie, szczerze proszę, Będę ia mu bez tego służył, y dotrzymam, iakbym był compendium y Koronnych y Litewskich Hetmanow. Bo chocby mię temu, etiam iure Privilegiato przydano, minąwszy to, że niewiem, isli sobie bardziey kogo inszego nie życzy; ale si quid humanitus na Pana przypadłoby, azebym ia nie został na dyskrecyey Successoris? y ten sam P. Hetman,

iestliby niem.

ieslibÿ niemiał tot æmulos? ieslibÿ też miętu, Kogo inszego na ukrzyż, trzeciego do Węgier niedestynowano, azaby ieden drugiemu Ibÿ nie urÿwali? To do Wm mnL. piszę confidenter, ÿ w sercu L. Bog widzi, nieiest inaczeÿ. Co wiedziec, ieśli expediteÿ IKM in unam partem nastąpię, à drugich obácz? ÿ nas choc nieprzyiąc, ale da Bog fidos od boku swego odrÿwac. Zaprawdę choc nowina Krolom Polskim po siedmdziesiąt ÿ ozmdziesiąt latzÿ, iednak isz tego niemasz na Krzÿwitziu, dobrzeby ÿ Panu ÿ Panieÿ, à latwe perfidos insinuare, abÿ ieśli nie kwoli Kątęÿ sobie na mÿm ÿ Potomstwa rebus prowideant. I nam samÿm wczemieś się porozumiewac, a mianowicie Duchownÿm Wm. o ktorÿch nietak fortunas, iako sacra et Religionem idzie. Siła ma gotowÿ przed niegotowÿm. Dawno na to drudzÿ pieniądze zbierają, fa worom zabiegaią: dłużę się drudzÿ, ÿ wrzetą gonią. A ieśli z drugiey strony na obie uszÿ spac będziemÿ, obawiac się by fortÿ w nor nienakurzył vigilans spiącemu.

Jamci P.P. Krakowscÿ, wiąc nominatią JMX Gnieznieńskiemu, à owÿm o substytucieÿ Sukcessora dÿskursem bardzo wrażeni: nie wadziłoby nato quærere media, rzeczÿ ujmowac, gładzac. Nihil tutò in Kempÿb. sic perturbatâ contemnitur. To in eumsinem piszę, wiedząc że Wm MMLan optima quæ vult Patria.

Piszę et in eumsinem, że wespot z JO. M. Xdze Podkanclerzym, Rodzonÿm swÿm, fauere raczÿście honori meo; ÿ co wiedzisc, ieśli się Wm do tego nieprzÿmierzali: Żÿdzę mi w Kątęÿ usługi, abÿście mię ochronić raczÿli, zebÿm za infortuna ludibrium albo Nieprzÿiacielowi nie bÿł wydanÿ.

A oto uniżnie prosze, ieśliby kogo inszego znowu na ukrzÿżenie obrocić miano, nie P. Chmieleckiego, raczmię Wm podufałe przestrzedz, kogo. Bo też nie tÿlko mnie, ale ÿ Kątęÿ interest, abÿm ia tu Domu swego, ÿ tej Fortecki in mediis bellis Regni nie stracił: ÿ miasto dogody Kątęÿ nie stracił się, ÿ siebie o perpetuam infamiam nie przÿprawił, pilniey bÿ mÿ teody swego pilnowac. Bo ieślibÿ tu zostawiono takiego, cobÿ za Przemÿślem Tatarow czekał, chodzbÿ potym wszÿtkich Tatarow wÿiśćio, nie stało bÿ za mnie, ktorÿ tÿle mam z Tatki Boskiey, między Przemÿślem a Ukrainą substancieÿ. Niedbam iżo tamte Rządÿ na Ukrainie. Bo nad ludźmi, od kogo inszego zaciągnięmi, bÿtaby proca via disciplina. Obmÿślawania dobr tamtego Kąta, comeresis omnibus Ku Prusom, nie będzie. Acz woÿsko radniey tam wisz w Prusiech służÿć będzie; mogłobÿ mię ta z Panem Hetmanem (czego sobie nie życzę) powadzic. A ostatnia, że według mego Konceptu powiem: I worowaćby z Tatarÿ ina czeÿ niż ztąd trzeba: ÿ commeatum Koniecznie woÿsku potrzÿ

czego ucz

Czego wiem nie tylko tali tempore, ale vix alio niedopiąłbym. Ale oto mi idzie, abym pod tą burzą Domostwa swego, in indiscretionem et ludibrium Fortunae, et malevolorum niewdawał się. I mała czasem gotowostka, gdy słudzy o Panu czuią, zrazi tego Nieprzyiaciela. Ey nie wstyd mię y do Chmieleckiego zbiezec, y exemplo meo drugich zagrzac. By y Palcat P. Bog przez tych ktorych na to vocavit, postawił w woysku: Dla dobrego rządu, y honor y wszytko co się godzi, oddam Kazdemu, y poprawię (si licet) Scipionem. Civem me genuit Respub. non Imperatorem. Iednak choc kogo inszego nie siebie rozumiem. Że tu raczey takiego cum authoritate człowieka P. Hetmanowi dac trzeba, aby y na Pogany, y na Sabora y na Kozaki patrzył, Krolowi JM. fidum y P. Hetmanowi amicum. Aby y KJM in Ducibus fidis et Exercitus był cinctus zewsząd, zkąd niebespieczenstwa trzeba wyglądac. Tam przy Hetmanie, Pułkownicy odprawią co trzeba. Iesli tesz na niefortunę czyię, albo złe zdrowie czekac; ia niechcę ani życzę sobie, aby się hoc modo res gerere dostało. Co tesz diversis Ducibus chcą rzeczy w Prusiech odprawowac: Widzę ze poki supplementu nie będzie, a niebędzie snadz az in Iunio, y Pan Hetman ledwie będzie miał pułk przystoyny. Pocosz tam tak bardzo się kwapią? Kiedy niebędziem mieli kim co począc: poco Regimentarzow w tak małym Woysku multiplicare?

Dobrzeby y Kozakow Zaporowskich zawczasu uymowac: nie tylko tych, co do Prus isc mieli, ale wszytko to Chłopstwo. Non obscure hostis gloriabatur, tusząc sobie o nich dobrze. Iakosz y nasi P.P. Heretycy, eodem hoc adversae Religionis zelo, chcieli ich dawno przygarnąc do siebie; y teraz posłał swize in simili do Dworu przestrogi. I ta multitudo Cudzoziemcow, cudzey wiary y linguae, niewiem iako visceribus Regni y Panu samemu tuta. Iusz tu, iesli oraz obalą się na nas, sami non subsistemus. Czemuby tamci Panowie, ktorym dodaiąc subsidia, dalismy ansam invadendi Regni, mieli nas odstępowac? Czemu zawieraiąc z Saborem Pakta nas przepomnieli? Czemuby nie znosic się z temi, ktorych ijdem inimici, uczynili nam, hoc ne cogitantibus quidem, belli socijs. Czemu Moskwy nie uymowac zawczasu?

Będę ia się tedy zawczasu sposabiał na iakąkolwiek gotowostkę, zwłaszcza iezeli y rzeczy swe utcuną postanowic będę mogł. Myslcie WWMM o nowych sposobach subsidiorum: musimy y my privati sobie consulere. Bo nam zwyczayne proventus ustaią: bo dla tego Portu zawarcia Kontrakty Słudzy zrzucaią, maiętności miecą: Zaczym bez groszow trudnoby co począc. Iusz ia czuię dobrze sztuki woyny tey, choc niedawno

się poczęła:

się poczęła: utrzymać trzymały się rzeczy tą nadzieją, że P. Hetman zimą miał co sprawić. Będąc tedy mogł rzeczy me iakokolwiek postanowić, y sposobić się na gotowość, a tu tylko Domu odsłać, pojąć za rozkazaniem JKM y Wmciów mych MMciów Radę, o ktorych sobie łaskę swą obiecuie.

Cisma tego życzy aby nikt nieczytał, oprocz samego Wm, co się będzie zdało Jm xdzu Podkanclerzemu, Rodzonemu Wm, mogł Wm communicare, z JKMcią raczej iakby z siebie samych, cobyście Rozumieli ad meam securitatem, abym za honoris specie tak nie zabrnął, abym y JKM wątpić, y siebie potym niemógł wyratować, abyście Wm pomowili, uniżenie prosząc.

Podtenczas zimą zbierano ludzi więcey Woiennych na Gustawa w Niemczech, a skupiwszy się ich koło trzech tysięcy plus minus przechodzili po Morzu Bałtyckim do Prus, aby z drugim Woyskiem Gustawa złączywszy się tym cząrsi bili Kąteu. Zabiegł temu czułością swą Stanisław Koniecpolski Hetman Polny Koronny y ta Nieprzyiaciełką impreze rozerwał. Bo dowiedziawszy się o przeprawianiu tych ludzi do Prus, przykro co mogł skupić Woysko swe, przykrością nazabiegł, onem y nocą idąc, napadł na Nieprzyiaciela niespodziane w Pomorskiey ziemi, w Mieście Ameistynie zgromadzonego y rozgoszczonego. Gdzie obległszy Miasto armatą otoczywszy kazał Niemcow z dział witać, y szturmami y wszytkiemi niewczasami grozą trapić ich: Nie długo myśląc Niemcy prosili o kwatyr, aby przy zdrowiu byli zachowani: Na co im pozwolono aby sobie ślubowad oddawszy bronie y wszytkie insze gnia woienne, y altkhorow pierwszych zaciągnich wydawszy. Wykonali te kondycie Niemcy: oddali wszytkie swe Kornety Kayterskie y pienze chorągwie, ktore pamiątkę tey wiktoryey wyrażaią w Kościele Warszawskim Farnym gdzie dotąt wiszą. Jest o tey rozprawie obszerniey sza relacia drukowana, Łukasza Miaskowskiego Podstolego Podolskiego. Posługa taka Hetmańska iako K.JMci Nemmey wszytkiey Kąteu wdzięczna była, taky wszytkim dobrze czyniąc zyć miłuiącym.)

Powtorzył przykro wskoku tam JKM zgdania swego do P. Zamoyskiego przez list, aby z pocztem ludzi swych Woiennych przy boku JKM przybył do Prus przeciwko Gustawowi. List ten posłany do Jmci xiędza Podkanclerzego Koronnego Biskupa Podzkiego, na ktory taki dany od P. Zamoyskiego respons.

Nazarius

Najiaśnieyszy Miłosć Krolu etc.

Nie moia wina, zem niemogł nic rzetelnego WKM o przybyciu na usługi WKM obiecac: Bo iesli czego życzę sobie, tedy tego abym WKM iako poddanym wiernym Poddanym znał, zeia z WKM po terminach nie stępam, ani ceremonij zażywam, ale iako Pana życzliwe y prosto Radzę: Czasow to wina iest, zey z tego y z owego Nieprzyiaciołi maiąc, nie na granicy, ale w samej Oyczyznie potężną, iuż nieco chcemy, ale co nam czas każe arbitratu hostis, czyniemy. I teraz bym naybardziey chciał, niemogę nic inszego napisac, iedno że z serca sobie życzę WKM y gdyby miała Dignitas WKM nieuchybiona, zawsze moie położyć WKM y wszytkiego odbierzec gotowem. Ale y o wyiezdzie WKM nic mi nie napisano determinate, zaczym niewiem iak przyiaciołu przyiąć, y tu rzeczki swe rozprawić bym mogł. I z ukazuy samego Chana obiecuią, Ktory pewnie nie czarnym iakiem, bo mu tam y Kozacy y Tatarow niektorych zastąpili ludzie, wyiadzie; Ale tedy prawie, gdzieia iak na linij wszytką swą mam maiętność, chcąc od nieprzyiaciołi tey swey architektury, iak nadaley ludzie WKM odwodzic. Pewnie go ia nie zwiodę: Ale iak mię doma niebędzie, przybiegną do murow Zamoyskich ci, coby mego bronić mieli; a zatym rządu nie będzie między Poddanemi: Nieprzyiaciel będzie czynił co zechce, gdy domow odbiorą. Bóg się ia zdomak wszystkiego wgotowości, iaka pod ten czas może bydz: O wyiezdzie WKM często się pytał. Zdołambi przyiść nie rad ostanę: Bym iedno tu wszytkiego wiarunym ogniu nie odbiegał. Zapisaniem WKM postałem gorąco do P. Chmieleckiego, abym pewne z tamtąd mogł mieć wieści; Bobym na ordinaria pericula do Tatar nie tak dalece respektował. Wielki to znak mocy chęci ku tameczney WKM rem z takiem kłopotem y kosztem chorągiew swą zatrzymał w tamtym woysku, rozeswaną znowu zwiodł, pieniędzmi własnemi zastąpił: Ktoby gdybym był niedał, pewnie do Obozu nie wrocziłby się; y drugimby się przykład dali auro, zgoła ze wszytkich stron radbym oswiadczył, że postuga WKM y Kompania P. Hetmana na wszytko gniazdo może niebezpieczeństwo pozwolita. Dan w Zamościu 20 Junij 1622.

Zgodna na list JMć Podkanclerzego koronnego Jaki

JMć Panowie Panowie etc.

Naprzod z tego się oczyszczę, zem kilka dni odpis zwłoki JKM. A to P. Bog cały ten tydzien continuis calamitatibus

zawiódł mię

nawidził mię, mianowicie insze, iednego ztem bardzo zdrowiem
y niebezpiecznym malzonki moiey: A drugiego zdrayskimo
incendio z Gniazda mego własnego. Sit Nomen Domini
Benedictum: Dnus faciat, quod rectum est in oculis eius.

Strony Pruskiey drugi sam odpisuię JKM, nie
wiem Kiedy Jego KM wyiechać myśli a zgoła y z czemy
quo fine. Słyszę ze takowey gotowości, iako tak Kor. niebędzie
Ju zas wielkie Woyska Tatarskie nam obiecuią, ktore certissimi conie-
cturis pewnie po moich iak po szmorze poydą maiętnościach. Ja się
iako tako pocieszam będę. Waszmość raczcie mi uprzeymie wiadomości
częstey, kwoli ktorey będę miewał Postancę. Będęli mogł optimâ
fidē, będę sobie życzył przyiechać się tym JKM Jakobym był sobie
tego nie życzył, niezatrzymawałby był z takim kosztem y ko-
potem swey chorągwi, ktorą tak de novo swemi pieniędzmi y ze-
brałem y wyprawiłem do Obozu: o czym ich List posyłam, raczę
przez Wm ukazać JKM Bytność y co insze z dnieść JKM. ale ujrzę
rad z ludźmi mierz. Sługa moy zawrocony z Warszawy powiedział mi
żebym Wm życzył, abym tam do JKM zbieżał. Jeśli tego ieszcze takiego
ba, iam gotow uczynić. Postanowiłem u siebie (ieśli co z JKMścią
niezaleci:) natrzy dni do Krakowa lekko kwoli Jubileuszowi ziechać,
ktorego ieszcze nigdy nie zażywał in forma Anni Sancti. Bom nie-
wszego ieszcze nie był capax; a drugiego P. Bog wie ieśli doczekam,
Zawrociwszy się mogłbym tam do Dworu lekko, ieśli tego będzie po-
trzeba zbieżec. P. Bog y widzi, żebym rad z serca ustawił JKM
y woli wygodził. I obawiam się by iakie zaspicie, albo Malen-
ten tecz nie były: alec pewnie u mnie w sercu nic niemasz zmyślo-
Życzyć tobym, abyż tosz Kiedy JKM choć dla ludzi ukazał mi łaskę
swą Pańską, y iemu samemu podobnoby się to na ustawę iego
przydało. Ale cóż rzec, Kiedy to bydź może, podobno bardziey per
invidiam malevolorum, nie tak z Pana. Jednak cor Regis in manu
Dei, a przeciw Bogu zdoże ludzka non prevalebit. Ażeby ten
kwoli temu miał sobie tenere occasiones excusationis, to słyszę tom
będzie rozumiał, co nie swiadom mnie, ani bytam meam. Do tego
niewidzęia, quis fructus tey bytności, y JKM. y nas drugich.
Postaramu rzeczy słyszę sine apparatu iusto, postaramu mi
dział: ni prętu, a mozno zsmie zachodzić się koło tego: y
teraz cura non est neglenda. Jednym Laborem si iakby tego
sprawił: à bez tego nie bym naywyższe Woyśke. I tak Kor. choć
minie do tego bydź wiedzie) zazartowałem, zezmy dobre się by
(dobre woyśko) mieli, a nie było do nich korzenia. Equitatum
præstantissimum in Europâ mieć możemy: Peditatum bydź
par Gustawowemu. Kiedyby staranie było. Jam tu per Ludum
Mszanski

chramiąc w swey Stołowey izbie, Piechoty kilkadziesiąt w krotkim czasie tak sobie przecwiczył, że w strzelaniu y ordynacyi nie ustąpią Niemcom. Tempym Polskie poczyniwszy, na Rotmistrze Wybraniec-kie, ktorzy iedno do ziemie przypadac uczą Piechotę. Nie trzeba się w tym spuszczac, ani na Ingeniory. Hetmanska to rzecz była, chodzic koło tego: a kiedy on był inszą robotą zabawny, Kapitanowi iakiemu chętnemu y wiadomemu trzeba było poruczyc. Będzie tak coraz gorzey, iesli extremum sanguinem z Rptey będziem wyciągac: a potym subitarijs consilijs to zaraz wyszafuiemy, y sami się zwo-iuiemy, et erimus parata praeda hosti. Lichwę tę tak płacimy a nasza nieszczęsna iscizna wcale zostanie na naszych karkach Nie-przyiacielowi.

Nieprzyszło iednak potym P. Zamoyskiemu wykonac tey ochoty swoiey y dla ustawicznych z Ukrainą trwog y niebespie-czenstw y dla choroby Pedogryczney ktoramu coraz bardziey doku-czała.

Roku potym 1628. Ozwał się Gustaw przez pewne osoby KJM sprobowac chcąc Traktatow o pokoiu: Niebędąc KJM od tego pozwolił na Kommissią, ktorey termin w Prabutach w Prusiech na dzien trzy-dziesty Stycznia był naznaczony. Na tę Kommissią naznaczony y depu-towany był JmX. Jakub Zadzik, na on czas Biskup Chełminski, Podkanclerzy Koronny JeM P. Zamoyski Wda Kiiowski, Krzysz-toph Wiesołowski Marszałek nadworny W.X.L. Starosta Tyko-cinski, Jakob Sobieski, Krayczy Koronny na ten czas, P. Łowicki Starosta Brzeski Kuiawski. Ci wszyscy spolnie y wczesnie przy-byli do Prabuth, przed Terminem ieszcze. A isz z strony prze-ciwney od Gustawa Kommissarze: to iest Axelius Oxenstern Kanclerz, tudziesz Wrangel, Hetman Polny iego, z innemi Kollegmi w Sztumie ziachawszy się, tam rezydowali: długie wprzod umowy przez Medyatorow, ktorzy byli od Xcia Brandeburskiego, y od Rptey Niderlanskiey zesłani, około samego mieysca, na ktoreby się ziezdzac rowno do niego maiąc, stanowisk obudwu stron passus mieli, czynili: Stanęło tedy na tym, aby we wsi Trzciany, w puł drogi między Stumem a Prabutami, ziezdzac się mieli. Jakosz roznymi czasy czynili z sobą obiedwie stronie Con-gressow trzy: na wszytkiey o samey Plenipotenciey alterkuiąc. Gdysz się Szwedowie nie kontentowali tą Plenipotencią, ktorą nasi P.P. Kommissarze mieli sobie od Rptey wszytkiey z przeszłego Seymu daną; y tak przez szesc niemal Niedziel daremnie pracuiąc, y koszt podeymuiąc, za upomnieniem KJM listownym, od tey sprawy supersedowali. Pod ten czas ziachał był sam Xiążę Brandeburskie z Quidzina, do Prabut, ktoremu P.P. Kommissa-rze wszyscy drogę na cwierc mile przed miasto zaiachali. W polu się odwitawszy do Zamku Prabutskiego zaprowadzili Xiążęcia. Od ktorego zaproszeni w stępną Niedzielę honorificentissime traktowani:

Vicissim

Vicissim y on z Posłami Niderlanskiemi tractatus honorifice. Ale mianowicie od P. Zamoyskiego, tak z swemi ktorzy go, iako è parte adversâ vocatis, sub tempus Quadragesimale, w gospodzie swey częstował, y poważaiąc sobie bardziey przykazanie Koscielne, niż przyiaźń Xiążęcą, y Niemcow z Niderlandami, postnemi potrawami ukontentował. Tenże potym z tamtąd zawrociwszy loco suo na Seymie Warszawskim prudentissimum et saluberrimum votum ac consilium dedit, ktore iakie było, seorsivè cum alijs transcriptum znaydziesz.

W Roku potym 1629. Deputowany był JMX Zadzik Kanclerz Koronny Pierwszym Kommissarzem do Prus, aby Traktatow pilnował, y difficultates, ktore mogły pod niebytność JKMC: poniewaz z Torunia ob pestem grassantem powrocił ku Warszawie:) exoriri.

Tegosz Roku Cesarz JeM. Ferdynand per modum Sukkursu przysłał Woyska swego Krolowi JM. do Prus około 12000. Raytaryiey wszytko. Byli w Prusiech około siedmi miesięcy. Przyszło im iednego czasu przy Woysku Koronnym czynic z Gustawem niedaleko Sztuma: Gdzie iako Chorągwie Polskie iako Cesarskie, męznie się z Nieprzyiacielem biiąc, zrazili Gustawa, y zatłukli mu kilka Kornetow Kiryśnika y Raytarow, tak iż spiesznie sprawnie iednak, zwiodł swych z pola, y umknął pod sztum. A iż dla powietrza rozszerzonego po iech Woysku siła ich umierało, y dla niedostatku zywności ponędzniało, upominało się Kwartyru, y przyznania służby: Czego im niepozwolono, gdyż officiosè od Cesarza JM tu posłani, à w służbę nie byli zaciągnęni. Upatruiąc tedy pericula dalsze JMP. Zamoyski, Ktory na ten czas przy boku JKM był, ob absentiam JMX. Kanclerza w Prusiech, iakieby mogły bydz z takiego Cudzoziemskiego zołnierza, wiodł do tego KJM y radził aby tych Niemcow kazał abdankowac, a intra viscera Regni externum militem nietrzymac, ukazuiąc że lepiey iest im dac kilkakroc sto tysięcy złotych, za tę posługę nisz ich w Krolestwie cum oppressione domesticorum alere. Z tądże polecił Krol JM to negotium Ich MM. PP. Kommissarzom, Ktorzy o pokoiu z Gustawem y Mediatorami od Krola Francuskiego Ludowika XIII I od Karola Stuarta Krola Angielskiego C: tego potym in audito exemplo samisz Angielczykowie hostili conspiratione captum in carcerem conjecerunt w Parlamencie Londinskim processowali, na smierc osądzili, scięli w Roku 1690 Przednim Arcybiskupa swego Cantuarinskiego, y Pro Regem Hiberniæ, cum primoribus, y po nim niemało Xiążąt y Panow znacznieyszych. Ex stas o tym Xiązka w druku wydana, ktorey ten iest Tytuł: Theatrum Tragicum Londini celebratum) traktowali, aby to Woysko Cesarskie uspokoili, y onego z Korony zbyli: Wzięto præcipua capita tego Woyska iustis medijs. Dano im na zapłatę kilka kroc sto tysięcy, y Kommyssarzow pewnych, co ich do

Granic

Granic wyrugowali. Juzs ich snadz ledwo czterÿ Tysiące wyszło nazad przez Kuiawÿ, ÿ Wielką Polskę. KJM sam uchodząc obtrectarÿ malevolorum, na uięcie tego Zołnierza Cudzoziemskiego, dał z swey szkatułÿ trzÿ Kroc sto Tysięcy złotych. Z osobna z Skarbu Rptey dano za wolą Arcybiskupa Gnieznienskiego wężyka, ÿ innych P.P. Senatorow plus minus na pięc Kroc sto Tysięcy złotych. O co assekorowanÿ P. Podskarbi Koronnÿ od tychże P.P. Senatorow, że na Seymie, Ktorÿ imminebat, niemiał miec żadney od Rptey trudności. 4

Tegosz Roku uczynili P.P. Kommissarze od Rptey naznaczeni z Gustawem pokoÿ, do lat sześci: A die 26 septemb: Ktorzÿ zÿczliwie, wiernie z odwagą zdrowia ÿ Kosztu około niego prawowali: Kondÿcie te umowiwszÿ, Ktore są in pactis wÿrażone.

Nastąpił zatym in Decembre Seym Dwunie dzielnÿ w Warszawie bardzo niebespiecznÿ, dla szerzącego się codzien powietrza. A isz Poseł Krola Angielskiego Karola, na Imię Thomas Rho, ktorÿ tesz był Mediatorem w Traktatach między Gustawem à Polską, ziachał był na seym do Warszawÿ; przÿniosł tesz był list od Krola swego do Im P. Zamoÿskiego, Ktorÿ iest takowemi słowÿ. Żurkowski... str: 290-291

1 Carolus Dei Gratiâ Magnæ Britaniæ
Franciæ et Hÿberniæ Rex Fidei
Defensor etc. Illmo et Magnifico
Viro, Thomæ Zamoscio
Comiti de Zamoscie, Regni
Poloniæ Vice Cancellario
et Generali Cracoviensi
etc. Amico meo
prædilecto
Salutem

Illme et Magnifice Vir, Amice noster prædilecte. Is noster in Vestrum Generosi Illmum perstat affectus, ut noluerimus dimittere præsentem nostrum, ad

Serenissimos

Serenissimos Poloniæ atq Sueciæ Reges, Legatum fidelem et prædilectum nostrum Thomam Rhoum, Equitem Auratum, sine nostris literis et mandatis, nostro Vestram Illmam Generositatem invisendi nomine atq de pluribus reddendi certiorem. Rogamus, ergo ut in eundem suam collocare benevolentiam, plenamq fidem velit Vestra Ill. Generis. Quam plurimum salvere Valereq iubemus. Datum Grenouici è nostro palatio Die 19 Jun: Ao: Dni: 1629 Regni nostro Quarto.

Vstræ Gener. Illsæ Bonus Amicus. Carolus Rex.

Posła tego honorificentissime JmP. Zamoyski, przy wielu Ich MMPP. Senatorow przyiąwszy, sumptuosissime traktował. Co uczynił nie tylko è dignitate Krola Jm y Rptey swoiey, ale tesz y dla oddania Honoru Krolowi Angielskiemu wzaiemnego, iakowego po nim samym, y po Oycu iego Jakobie, tudziesz od Dworu wszytkiego, pod bytność swoię w Londynie, kiedy perlustracyą cudzych Ziem odprawował, doznawał. Temusz Posłowi upominek kosztowny we złocie, y konia Tureckiego cudnego ofiarował. Na list Krolewski tak odpisał.

Sacra Magestas Regia, Dne Dne Clementissime.

Quod dicitur de Regibus, longas eos habere manus, id re ipsa experior, quam Majestas Vestra, non modo præsentem, cum in Britannia agerem, sed absentem etiam, tanto locorum intervallo dissitum, clementia et benignitate sua complecti dignata est. Mihi quidem Expeditioni cum S. Maiestt. Regæ Dno meo clementissimo in Borussia nuperrime (quo Mttas Vestra Ill. Thoma Rhoum cum mandatis certis ablegaverat) propter incommodam Valetudinem interesse non licuit: Verum reliquas negotiorum, quantum in me situm erat, Mttis Vestræ mandato curavi lubentissime. Cui me obsequiaq mea cum voto omnium bonorum, quam diligentissime comendo: cumq diu ac feliciter valere cupio et opto. Varsaviæ die 4 Dcnbr. Ao Dni 1629.

S. R. M. Vestræ Humillimus et Obsequentiss: Servitor.
Thoma Zamoyski

Po tych induciach szescioletnich z Gustawem uczynionych, za Panowania iusz Nay Władysława IV gdy y On sam był w Prusiech, przez z polne Kommissarze, y medyatory z Krolestw y Panstw roznych w Roku 1635, postanowiony był pokoy z Szwedami na lat 26 to iest od Roku 1635, az do roku 1661 Zamki wszytkie w Prusiech od Szwedow odebrano: Inflant Szwedom ultra pisem

NIE Sessi

NIE SMIERELNEY PAMIĘCI

Thomasza na Zamosciu Zamoyskiego Hrabi na Tarnowie Wielkiego Korony Polskiey Kanclerza, Generała Krakowskiego: Knyszynskiego, Sokalskiego, Kaluskiego, Nowotarskiego, Rabsztyńskiego &:&: Starosty.

ŻYWOTY, DZIEŁa BOGU, Y OYCZYZNIE MILE

Przez Stanisława Zurkowskiego.

Sługę Domowego Nieboszczykowskiego

Wydane.

Gdzie masz oraz Kommissie, Woła, Mowy, y Listy Nieboszczykowskie, godne poważne, y Potrzebne.

Wielmożnemu Jo: Mci Panu Janowi Zamoyskiemu Hrabi Na Tarnowie, Staroście Kałuskiemu Rzeczy Pospolitey etc. Panu Swemu Miłościwemu. Stanisław Zurkowski.

Ten, ktory Niebem y Swiatem włada, Bog nasz w Trzech Osobach Przenaswiętrzey Jedyny Dominator Omnium: Ktorego Wszechmocne Oczy Potrzebuią Universa: Jemu nie są tayne Nayswiętrze y naymnieysze Sprawy Ludzkie iakowięc nietrwała y Ułomna zwykła znosić pamięć; aby w zapomnieniu y opuszczeniu w poznieyszych leciech nie zostawały: Apices literarum alti Consilii ordinawit kutemu, ieżeby Sprawy y dzita przezacne Ludzi wielkich z życiem ich na Swiecie nieginęły: ale w pozostałym Potomstwie ożywione, wskrzeszone zostawały. Tenże wzbudził we mnie tę myśl y ochotę, że ia uwarzaiąc częstokroć, iakowemi przymiotami, cnotami Panskiemi wysokiemi, Sławney Pamięci Jas. Wielm: JM Pan Thomasz Zamoyski, Hrabia na Tarnowie Kanclerz Koronny, Jenerał Krakowski Krzyzynski, Sokalski, Rabszynski, Nowotarski etc. Starosta, Oyciec WMMM Pana, y Oczywiście u swoich, y w Cudzych Panstwach, u Ludzi wielkich słynął; a tych pamiątkę razbardziey gasnącą widząc, y rzatkich ktoryby onich, albo pamiętać, albo godnie mowić chcieli: pobudzony dobrodzieystwy, iako tego Przezacnego Rodzica WM: tak y Samego WMMM? moię miłość ważyłem się ile miałkość dowcipu Pamięci moiey pozwolić mogła, osmielić; aby piorem mym, Samemu WMMM. Panu, ktory nietylko Opum fortunarum, ale daleko więcey Sławy, Virtutis Paterna dziedzicem zostaiesz; by były wiadome. Zwłaszcza Gdy upatrzę wrodzoną Sktonnosc ku naśladowaniu Cnot y Sprawy Przodkow WM. Że co dzien większe nadzieie podaiesz Oczyznie, że iako pobożny Syn będziesz tak Zacnego Oyca pastorzał pamiątkę: ktory nie tak Vilam swam Pomnożył, iakoś się raczey z WM podzielił. A dotego że y WMMM P. Sam odziedziąc do Cudzych Krajow, raczyłes mi bydź pobudką, abym Pisma Sławney Pamięci Nieboszczykowskich iako naywięcey w iedno zebrał; y pamięć Spraw Jego spisał. Z czego cieszyłem się bardzo: y nad

y nadzieie bratem, y biorę, isz do Cnot Rodzica Swego pochop W. P. biorąc, wezmiesz zaraz ku Panu Bogu Oycowską Boiazn, zamilowanie Czci Boskiey, y insze oboyga Swiątobliwych Swych Rodzicow wysokie cnoty w Sobie wskrzesisz. Przetosz chętnie dogadzaiąc woli WMMM Pana, ani Panegirikow, ani kolorow zadnych zazywaiąc, to Samo, co in rei Veritate było, y iest w tey Xiązeczce simpliciter narrando składam. Zycząc tego aby męża w Rzeczypospolitey tak wielkiego, odwagami zdrowia na Usługach Oyczyzny sławnego, Kanclerza wrozumie, rostropności wymowie nieporownanego (: quo ad clarum Reipublicæ sedente, triumphabat Religio et Justitia :) nieze wszystkim w Ziemie grzebiono: ale raczey, abys WMMM Pan, ad eadem facta initenda honestissimis Gloriæ Stimulis, iakos iusz w tym dobrze radices agis, zachęcac się y postępowac raczył. Głosne są dosyc początki WM które wszystkim Obywatelom Koronnym: w pobozności zarliwości ku Czci Bożey wochocie ku usłudze Krola JM. y Oyczyzny po Sobie pokazywac raczysz. Bierz szczęsliwie y daley Specimen te z pamiątki tey Swiątobliwych Cnot D. Parentis tui. Tych się trzymay, y w Sobie taką chęcią rozkrzewiay: aby się to z WM iściło. Fortes creantur fortibus et bonis. Macte ista pietate nihil præclarius, nihil convenientius facere Divinis Virtutibus potes: quam si illum tantum Heroem, semper in oculis, semper in animo habeas: Ejus Vestigiis insistas, facta imiteris, memoriam recolas, monitis et mandatis pareas. Ktore Vota moie, wespoł y z tym Upominkiem moim proszę Unizenie, abys WMMM Pan, iako znak wszelakiey moiey Ochoty, y wierney zyczliwosci, ochotną odemnie myslą przyiąc, a mnie y moim Patronem Miłosciwym zostawac raczył, proszę unizenie.

W Zamosciu Roku Panskiego 1673

WM Pana y Dobrodzieia zyczliwy
y Unizony Sługa
Stanisław Zurkowski

Nayduie się tych Wiekow wiele takich ktorzy chcąc rzec iaką pamieci godną w potomne czasy ludziom podac, słowy wymyslnemi y wybornemi one zastrzepiaią: y na tym się bardziey sadząc, prawdę samę (: na czym wszytko należy :) nieiako zagłuszaią. Czego ia strzegąc się, to com umyslił simplici Stylo, sine ornatu, prawdziwie, w Imie Panskie poprowadzę. Sit ergo hoc principium nostrum

O MŁODOŚCI Y ZABAWAH W NIEY TEGO PANA.

Iako mi tylko dostało się poznac z Osoby to Panie, y w Pokoiu

Jego posługi me oddawac, poznawszy go w Roku Panskim 1609 a Jego Roku 16 zawsze baczył chętliwego y powolnego do wszelkiey pobożnosci. A osobliwie (: co iest naywiększego y pierwszego :) Pana Boga zawsze serdecznie miłował, y onego się Synowskim Sposobem bał.

Z porządzenia na on czas przez Preceptory y Opiekuny Swe, godzin y czasow, naukom y wszytkiemu życiu Jego naznaczonych tak strzegł; że żadna nigdy godzina nieużyteczna nieminęła, w ktorąby czego w Naukach niepoiął.

Wstaiąc rano przy łoszku poklęknąwszy, a potym do inszego Pokoiu, gdzie miał zawsze Ołtarzyk z roznemi wielu Swiętych Obrazami y Relikwiami przeszedszy, Pacierze przez Staroney pamięci JM P. Hetmana y Kanclerza, Rodzica Swego, Sobie zordynowane y zalecone, nabożnie odprawiał. Po ktorych skończeniu wodą Swięconą pokropiwszy Głowę swą, y przezegnawszy się hora Sexta poranu do nauk przystępował. Ktorych continuè słuchaiąc do dziesiątey godziny, pod roznemi Mistrzemi, potym do Mszy Swiętey (: choć w Zamku Kaplica była :) piechotą chodził, y nad Grobem Oyca Swego w Kaplicy Tranfigurationis Dominicæ, przy nabożnych y pokornych w zdychaniach pilnie bez rozerwania wszelkiego słuchał.

Po Mszy mniey było nisz pułgodziny do iedynastey. Ten czas obracał na rozmowie z Staremi Niebosczyka Oyca Swego Sługami, albo tesz za gosciem iaki się trafił, y przyiąwszy go humaniter, strawił.

Po iedynastey godzinie zaraz do Stołu szedł: U ktorego zawsze miewał Swoich Praeceptorow, y ludzi godnych y uczonych. Nieruszył w przod potrawy, asz Kapellan Jego benedikował. U Stołu zawsze czas wszytek skromnie, na dyskursach poważnych, częscią o rzeczach szkolnych, częscią około woiennych Spraw; albo gdy się Heretyk Gosciem trafił, o wierze Swiętey, przetrwał. Jednak u tego Stołu więcey nad pułtory godziny zabawy niemiewał.

Po południu o wtorey godzinie Nauki zaczynał, ktore trwały do piątey godziny o piątey na przechadzkę zawsze szedł. A przed szostą wrociwszy się wieczerzą odprawował.

Potym repetiowa Nauk y Lekcyi wszytkich była: przy Uczeniu się na pamięć Oracyi ktorey Ciceronowey, lubo z inszego Historyka albo Oratora: Potym ad usum Politicum w Rzeczypospolitey pożyteczney; asz do Osmey, przy innych przypo-

przypadaiących sczegulnych zabawach y rozmowach. Po osmey
Rekolektcye w Sumnieniu y pacierze wieczorne przy tymże Ołta-
rzyku, co y rano w Swym Pokoiu, ktore całą godzinę miewał, klęcząc
na Kolenach odprawowane były. Po ktorych Sam skropiwszy Swię-
coną wodą wszytkie kąty Pokoiu Swego, odziewiątey Godzinie
szedł spac. Przy nim w tymże Pokoiu Starszy Sługa Sypiał, Jerzy
Sredzinski: Człowiek Stateczny, bogoboyny y Uczony. W dni zas
Swięte y Niedzielne, zawsze Mszy Swiętey y Kazania słuchał nabożnie.
W Czwartkowe dni przy Rekreacyach przystoynych na Koniu wy-
iachawszy w pole po południu z inszemi Panięty, ktorzy z Nim spolnie
Nauki odprawowali (: iako Mikołay Potocki, Mikołay Ostrorog, Mar-
cin Urowiecki, Alexander Prusinowski, Prokop Lesniowski y In-
szi :) w składaniu Kopiy do Pierscienia czwiczył się. Koniem władac, pro-
stego na nim siedzenia poskoczyc, zatrymac kiedy chciec, Uczony był
przez Andrzeia Canawezego Cawalcatora z Dworu Cesarza Rudolpha
na to umyslnie ~~Panięcia~~ zaciągnionego.
Rodzicielkę Matkę swą, z Domu Barbarę Tarnowską, Corkę Sta-
nisława Hrabi z Tarnowa Kasztelana Sendomierskiego etcæ: tak
szanował y milował że nigdy przyczyny takiey niedał, z ktoreyby się
albo zafrasowac nan, albo urazic kiedy miała.
O smierci Jey wziąwszy wiadomosc (: bo w Krzeszowie 27 Kwietnia
w Roku 1610 Panu Bogu Ducha oddała :) taką miłosc y załość
swiadczył; że zamknąwszy się Sam w Pokoiu ieden nieutulnie płakał,
krzyżem na ziemi leżąc przez pułdnia: asz Starszi Słudzy gwałtownie
przywoławszy na to Rzemiesnikow drzwi wyłamali do Niego, y Upo-
minali łagodnie aby ten żal w Swobie miarkował. Prętko potym wy-
brał się nawiedzić Ciało Matki swey do Krzeszowa. Tam ziachawszy
się z Dziadem Swym Stanisławem Hrabią z Tarnowa Kasztellanem
Sendomierskim Buskim, Stobnikim Starostą; y onemu oddawszy
powinne, iako Wnuk poszanowanie, wszytek czas przez kilka dni
na Nabożenstwie przy Ciele Rodzicielki swey Strawił. A dy zas w Nie-
dził kilka prowadził Ciało z Krzeszowa ku Pogrzebowi, ktory był w Za-
mosciu złożony, w drodze więcey piechotą Sam y z Sługami Matki swey
szedł za Ciałem; nisz na Wozie siedział: asz na Mieysce Swe statecznie do
Zamku wprowadził: w Akt Pogrzebu przez wszytek czas w lawce niesie-
dział: ale przy Trunnie klęcząc, pacierzami modlitwemi y łzami swemi na-
boznemi, Pana Boga za Duszę Jey błagac nieustawał. Na tym Pogrze-
bie Jerzy Zamoyski, Biskup Chełminski, Opat Czerwinski, iako Opie-
kun y pokrewny będąc obecny Mszą Swiętą odprawował, Kazanie
pogrzebowe Xiądz Kosciszewski Jezuita miał: dla ktorego asz z Po-
znania tu był zaciągniony. Pogrzeb był bardzo ludny Senatorow
kilka było: Xiąże Janusz Ostrowskie, Kasztellan Krakowski, z kto-
rym Samym ludu było do dwu tysięcy. Panowie Tarnowscy niemal
wszyscy, miedzy ktoremi pierwszy Woiewoda Sendomirski, drugi ka-

Kasztellan także Sendomirski, Ociec zmarłey Pani Kanclerzyny, Panowie Ociescy, Zamoyscy, Herburtowie, y Inszych przyiaciół pokrewnych, Sąsiad, Obywatelow z Wdstw pobliszych niemało; ktorych wszystkich Panie to skromnoscią y Układnoscią obyczaiow, ludzkoscią tak ku Sobie animusze pociągnął y ziednał; ze wszyscy tamże zaraz summa quaq; y Sobie y Oyczyznie obiecowali. Aże ta Pani Swietobliwa miała zazywota swego w zwyczaiu, Ubogich iako naywięcey Ich mozono zebrac, w dzien Patronki Swey S. Barbary U Siebie częstowac: W tesz cnoty y Syna zaprawowała, ktorey On chętnie się podeymował: Sam do Stołu dla Ubogich gotował, sam do kuchni z swoią assystencyą po potrawy chodził, nosił y przed nich kłakł, rozdawał, napoiem, iedzeniem częstował. W iedzeniu zawsze skromnym był: W trzezwości tak się kochał, ze kiedy piianego widział, patrzyc na to niemogł, y zaraz się od takiego odłączał. Kapłany tudziesz ludzie Zakonne wszytkie zawsze szanował. W tym wieku gdy ieszcze na on czas szkolnemi zabawami starał się, Pannie Nayswietrzey Bogarodzice rad służył, Officium y Godzinki Iey z Innemi osobliwemi modlitwami na każdy dzien naboznie odprawował: W Swięta Iey zawsze Spowiedz y Kommunią czynił, wigilyą każdą z postem odprawuiąc. I tak kontinuo prowadził swe zycie Studio Philosophiæ seduto invigilando, asz ad Annum 1612.

Rok Panski 1612

Skonczył w tym Roku szczęsliwie kurs Nauk swoich. Iusz tesz y z opieki się uwolnił. Ażeby okazyę na ten czas przysługowac się Krolowi JM y Oyczyznie, począł się sporządzac y wybierac do Moskwy, gdzie Krol Zygmod III powtorzonym razem odiachał był, wielkim apparatem y Sumptem na tę Expedycyą przygotowany, gdy iusz własnie ruszyc miał ludzie swe dla usługi Krola JM. ku Moskwie, zaszło insze rozkazanie krolewskie, aby przy Granicy koronney w woysku kwarcianym, przy Regimencie Stanisława Zołkiewskiego, na ten czas Woiewody Kiiewskiego Hetmana Koronnego z swoim apparatem stanął, y czynił resistencyą Pogaństwu, ktore się było po pogrąmieniu Stefana Potockiego w Wołoszech na Panstwa Koronne tak wyuzdało, że ustawiczne y bardzo szkodliwe czynili w Podolu naiazdy.

Stawił się Pan w tym posłusznym woli J.K.M. Przybył primis diebus septembris do Obozu na Tatarczyska, mile od Dunaygrodu, w poczcie ludzi swych usłusznych Osmiuset. Hermatą taką, ktora na on czas w Woysku przodek swoy miała. Tamże poznawaiąc się z ludzmi y Pany Rycerskiemi, lubo zawsze dostatek był wielki u Stołu Iego, tak iednak ostroznie żył

zył, że nigdy zbytnim piianstwem nikogo u siebie niezgorszył:
Mszy S. na każdy dzień w Namiocie słuchał, na co swego Kapel-
lana ordinarium trzymał, Pacierze zwykłe wprzod przede Mszą
odprawował. Po Mszy ledwo nie na każdy dzień szanuiąc Zwiers-
chnosc y władzą Hetmanską, do Namiotu Hetmana iezdził, przy
Konsultacyach w Kole bywał, Sądom się przysłuchiwał: Po obie-
dzie zas częścią na koniu z kopią do Pierscienia albo inszemi
Rycerskiemi zabawami, nizeli przy trunku czas trawił. A iezli
był Gość iaki w picie zaprawnieyszy, Sługom pewnym zaba-
wę tę poleciwszy, sam od niey zniknął, co inszego przed się
wziąwszy. Grą rzadko się bawił o pieniądze: a iezeli to kiedy
trafiło się, tak to czynił, że nikogo nieszkodził. W ciągnieniu
do Woyska y podczas bytnosci swey w Obozie z wszelaką pilno-
ścią przestrzegał tego, zeby nikt tak od Żołnierzow, iako y od
inszey Czeladzi Jego uszkodzony albo ukrzywdzony niebył. Ie-
zli się kiedy kto o szkodę iaką skarżył, z swey Skrzynki pła-
cić kazał. Gdy Straż na Jego Chorągiew przypadała, ktorą
on dobrowolnie (: bo iey iako Voluntarius odprawowac niebył
powinien) zaciągnął do swych zolnierzy sam w Osobie swey na
Straż iezdził, y całą noc przy Chorogwi swey Usarskiey, nad ktorą był
Porucznikiem Jan Krusz, z konia niezsiadaiąc we zbroi odprawował,
iako inszy zolnierz: na podsłuchach stawał, y wszytko pełnił, cokolwiek
Straznik roskazał. Przestrzegał y tego, aby na tym niewczasie by-
wała przy nim młodz wszystka, ktorey było na ten czas do stażek
pooddawano na Służbę Jego: daiąc Im z Siebie przykład, aby raczey
takiemi zabawami y cwiczeniem parali się, co się im na potym przy-
dac mogło samym: nizeliby piianstwem albo inszą proznoscią, al-
bo grą noc onę strawic mieli: y ucząc Ich, że to własnie młodym lu-
dziom Slacheckim należy zaprawiac się w takie Rzemiesło, wiedziec spra-
wy woienne.
A isz na ten zapał niebespieczenstwa od Pogan, po zniesie-
niu Woyska naszego na Cekorze (: ktore był Stefan Potocki od Wo-
łoch wyprowadził, maiąc Contractam z Mohyłami affinitatem, swemi pri-
watnemi siłami chciał Konstantego Mohyłę Szwagra swego osadzic
na Hospodarstwie; ale szczęscie non annuando Votis, Jego samego w ły-
ka Turkom podało. Bo nad Rzeką Dzieżą (Skinder Basza Sili-
stryjski z Tomszą Woysko Potockiego zniesli, wiele Panow Se-
natorow, y Paniąt, z swemi pocztami do Woyska Kwarciane-
go skupiło się do dania odporu Nieprzyiacielowi; tudziesz y
Woyska Konfederackie Stołeczne, ktore w tymże Roku zimie
z Moskwy wyszło, nad ktorym był Marszałkiem Jozef Cieklin-
ski (: a było tego Woyska siedm tysięcy :) Stanawszy pod

pod Serłowcem w pięciu milach od kwarcienego obozu, swoię ochotę w takim razie do ratunku Oyczyzny Hetmanowi Koronnemu Zołkiewskiemu przez swoie Posły opowiedzieli: poszła ta fama miedzy Turki do Madziar Skinder Baszę, ze się Woyska Polskie niemałe kupią, ktory niemiał iusz takiey potęgi proporcyonalney, aby na taką gotowosc Polską natrzec mogł z swoiemi; stanąwszy sam niedaleko Jass z wym Woyskiem. Wyprawił Czasow swoich z Logofetem y z Wisternikiem Wołoskiemi na Traktowanie z Hetmanem o pokoiu, we dwu tysięcy ludzi roznych z Turkow, z Tatar y Wołochow: ktorzy Czauszowie stanąwszy w mili od Chocina ozwali się przez Posła swego, y List Mandziar Skinder Baszy Zołkiewskiemu Hetmanowi przyniesli, ktory za tą skłonnoscią do pokoiu sam złozył; gdzie z Pany Senatory Paniety y inszemi Pułkownikami naradziwszy się, aby Traktatow sprobować naznaczył do Traktowania z Turki Komisarze Jerzego Xiązecia Zbaraskiego, na ten czas Krayczego koronnego, potym Kasztellana Krakowskiego; y Thomasza Zamoyskiego Knyszynskiego Starosty Paniąt w Woysku na ten czas, y potęgą ludzi woiennych, y wielką rostropnoscią w rzeczach, U Woyska miłoscią. Sławnych, Do nich był przydany Paweł Piaskowski, Maciey Lesniowski y Stefan Grudzinski. Oba dwa tedy pomienieni Panięta, przebrawszy ludzi swych celnieyszych, wziąwszy kilka Chorągwi od Hetmana przednieyszych staneli na mieyscu Traktatom naznaczonym; pod Chociniem z tey strony Dniestru, u miasteczka Braki w kupie ludzi dwoch tysięcy. Staneło na tym, że Turcy wozili się na każdy dzien przez Dniestr do Namiotow Komisarskich nad Brachę. Tam splendidissime przyimowono zawsze Turkow w Gwardyi bardzo porządney z ktoremi ludzi niebywało więcey tylko po trzysta koni: z naszych także tasz liczba bywała przy Namiotach; a inszi ludzie opodal, na kilka Strzelenia z Łuku pod Gaiem w szyku bywali, wszytek czas odprawowania Traktatow. Szanowano Turkow przystoyniey: pociągano zawsze z rana wodkami rozmaitemi, konfektami małmazyami winami roznemi, ktorych było dostatek przy Panu Zamoyskiem. Po takich Ceremoniach, gdy przyszło mowie o rzeczach między obiema Panstwy zachodzących, stawał ten Pan tak w Terminach cum Dignitate Rzeczypospolitey y Krola JM. Solwuiąc doskonale wszytkie obiectiones Poganskie racyami swemi powaznemi; że potym Strona przeciwna z Komissarzow Tureckich, w wielu punktach nieprzecząc nie pusczali ie na zdanie Pana Zamoyskiego; zawarli Szostego dnia pokoy poziachaniu się

po ziachaniu się, pozegnawszy się obie Strony.
Pokoy iednak ten niedługo trwały był, iako to zawdy z Turki przyiazn niepewna iest. Bo w kilka Niedziel po Traktatach (: iako się napisze) Woysko Tatarskie weszło było w Ziemie naszą: Iednak Hetman Zołkiewski tak go był pewien, ze takiemi kondycyami iakie stanęły przez Komissarze, tuszył że miał długo stac nienaruszony: Woysko swe kwarciane na leże swe rospuscił: Także y Woysko Konfederackie Stołeczne roziechało się na Stanowiska y wszyscy Panowie Pułkownicy, frety onym pokoiem, powoli postępowali z swemi Chorągwiemi do swych Stanowisk. Zaczym tesz y Pan Zamoyski ruszył Pułk swoy z obozu: Sam z swym Dworem iachał spiesniey do Szarogroda, Swoiey dziedziczney Maietnosci, pierwszy raz: co animo, aby tam był przemieszkał przez Zimę, y okazyą iaką przysłuzenia się Krolowi Jm: y Rzeczypospolitey ułapił. Przybył do Szarogrodu 29 8bris przed południem.
Tegosz dnia iusz ze trzy godziny w noc przybiegła Straz, daiąc znac o Woysku Tatarskim, nad Rzeką Kammiennicą. Za ktorą wiadomoscią y Listy y Uniwersały zaraz do Chorągwi rozeszłał, y o nastepowaniu Woyska Poganskiego zdział ludzi obwiescic kazał.
Die 30 8bris rano cicho było, bez zadney ponowy asz do południa: Po południu dano znac z Murachwy, że się zbliżaią Pułki Tatarskie ku Miastu. Jakosz stanął Koszem Baterbey Murza we czterdziestu tysiecy Woyska swego. Tey nocy przybyła tesz Chorągiew Panska Usarska: nad ktorą był iusz Porucznikiem po Kruszu Jan Wiernek: w nocy Pan Radę miał, co z tym Nieprzyiacielem czynic: Staneło czekac dnia, że y ludzi co wiecey moze przybydz, y o nieprzyiacielu wiedziec się będzie, gdzie powroci.
Die 31 8bris Przybyła Chorągiew Petyorska Pana Jana Zamoyskiego Straznika Koronnego y Kasztellana Chełmskiego, Slachty y roznych ludzi na biegło się moc: z ktorych przebrawszy Sto dwadziescia koni, wyprawił Pan Thomasz Zamoyski pod Woysko Tatarskie dla ięzyka; dawszy tey Czacie dwuch Braci, Małysza z Arnantem, sług swoich urodzeniem Horwatow, ludzi w dziele Rycerskim z dawna doswiadczonych, za Starszych Wodzow.
Baterby tesz ruszył się tegosz dnia z pod Morachwy, y stanął z Woyskiem pod Mezyrowem. Gdzie pobaczywszy pomienieni Czatownicy, ze rospuscił zagony swe tegosz dnia w rozne kąty, ieden z nich pogromili, po dwoch Tet położywszy na placu: Osmiu żywcem przywiedli do Szarogroda. Z tych wiezniow wyrozumiawszy, co za Woysko, potęga Jego y co za Wodz; Umysli Pan iść z temi Chorągwiemi nocą, co przybyli, y uderzyc na kosz: Ale z rady Woiennych Starych, niemogło się takiey Jego ochocie dogodzic: albowiem zdało się im iescze tey nocy przetrwac na mieyscu asz do dnia 1 9bris. Rano przyszła Chorągiew Hetman

Hetmanska Usarska, nad ktorą był Porucznikiem na tenczas Jerzy Rzeczycki, Starosta Urzędowski: I druga tesz Kwarciena Swiecickiego Usarska, Goslickiego Kozaka Kwarciana. Z temi tedy złączywszy Pan ludzie swoie szedł prosto ku Bartebeiowi. Zaszła go noc U Stanislawa: Poradzono, żeby trochę na folwarkach zsiesc z koni y odpocząc. A tym czasem dwoch Spiegow posłano do Woyska nieprzyiacielskiego, gdysz z tamtąd pultory mile było do niech; aby przeyzieli wiele przy sobie Batarbey zostawił ludzi, y co za ostroznosc: za ktorych zwrotem y relacyą, miał wolą Pan uderzyc przede dniam na Kosz Tatarski: ale ta wyprawa nie powiedła się. Bo tych ludzi straż Tatarska postrzegła. Czekano długo w gotowosci na nich. Ale gdy iusz czas dobrze minął, iako się mieli stawic, a niewidac było zadnego: domysliwszy się że przepadli, y ze z nich nieprzyiaciel o Panskiey imprezie dowiedział się, y iusz inszą radę wziął przed się, ochotę wielką y te ządze maiąc, aby ludzi Chrzescianskich tak wiele niepodawac w łyka Poganskie. Jednak P. Bogu oddawszy, na szczęscie to puscił, co koniecznie umyslił. Jusz tesz ku dniowi się brało, prosił o Mszą S. (co iusz było 2 9bris w dzien zaduszny:) przy ktorey Spowiedz y Kommunią odprawił. Wsiadł ochotnie we zbroi na koń, wyprowadził ludzie wszytkie w pole, y postępował ku Mezyrowu prosto na Woysko Tatarskie. A w tym z inszey Strony ukazał się Pułk Tatarski około 3000. Ludzi, ktorzy pod Miasto biezeli. A że opodal było, y rzeka z błotem między Niemi a Panem była zemknął wprzod swych własnych kozakow koni 100 z Rotmistrzem ich Gniazdowskim. Przy nich ochotnik skoczył: a sam za niemi nastepuiąc spieszno przeprawiał się przez grobelkę. Zdarzyło się pierwszym, isz zegnali Nieprzyiaciela wzad od Folwarkow, goniąc siekli strzelali, y wiezniow dwunastu zywcem Panu oddali: Miedzy niemi był murza ieden osobisty, ktorego gdy do inszych Wiezniow prowadzono na zachowanie u Mostu chłopi zuchwali rozsiekali. Z Sług Panskich w tey zabawie wzięty Jan Melczynski, pod ktorym w Starciu kon szwankował. Swiętosławski y Zebrowski postrzeloni y wzięci, gdzie pomarli: Melczynski wykupiony. Z tych tedy wiezniow Tatarskich dowiedziawszy się Pan, że iusz Baterbey ruszył się na zad tymże Szlakiem, ktorym wszedł, przeprawił się Pan znowu na tosz mieysce, gdzie był pierwey stanał, na Nieprzyiacielski własnie Szlak. Przybyło tesz z Morachwy ludzi na koniech y pieszą z Golinskim Dzierzawcą tamtecznym, około czterech set. Niezawiedli więzniowie, tak się stało, iako powiadali. Szedł nazad Baterbey, ktorego potęga srodze była ogromna, bez wszelkich respektow chciał Pan się z nim uderzyc, Uwiedziony żalem wielkosci ludzi w niewolą zabranych: na ktore patrząc, ze łzami Pana Boga o ratunek prosił. Lubo tedy nierowna była, z rady Starszych Woiennikow, iako mogł, kazał przebrac, Towarzystwa co lepszego ze wszystkich Chorągwiow, ileby się Ochotnika znaleść mogło

mogło: Było tego circiter 130 koni ktorych obrocił na charc,
dawszy im zastarszego Mikołaia Marchockiego ktoremu kazał
uprawego Skrzydła czynic z Nieprzyiacielem. W drugim Skrzydle
postawił ludzi Murachowskich, kazawszy się im zasłonic Kolasa-
mi, w przedzie na czele dwie Chorągwie Kozackie, Straznika ko-
ronnego y Goszyckiego: za niemi do szyku wszytkie insze Chorą-
gwie Usarskie y piechota z Armatą, ktora Morchewcow posił-
kowac miała. Ktorą resolucyą pobaczywszy Nieprzyiaciel, zasta-
nowił swe Pułki celnieysze, plon y chalastre swe wprzod puscił
w drogę. Obrocił się ku Panu, na trzy Pułki Woysko swe przednie-
ysze rozdzieliwszy, kazał pierwszym szkoczyc na Morachwiny: wy-
trzymali im ten raz pierwszy, od kolas strzelaiąc, y niezle nadrazi-
li Nieprzyiaciela: A gdy za Nastepuiącemi od siebie Tataremi, ochotą po-
ruszeni od Wozow za niemi nacierac poczęli; nieprzyiaciel tył podawszy,
wrzkomo uchodząc, odwiodł ich w pole opodał od wozow, a potym od wrot
uczynił na chłopy, y srodze ich na siekł: gdzie na placu kilka dzie-
siąt zabitych zostało. I tak powtornym razem stało się im to, dla ich
nieposłuszenstwa y uporu, ze się zuchwale od wozow za Nieprzyiacie-
lem w pole wymykali: Asz ich sam Pan z Chorągwią swą skoczy-
wszy usarską ratował: iednak niezaganiaiąc się daleko za Tatarami, przy
fortelu swym prętko stanął, maiąc oko na inszych. Sam zas Baterbey
postrzegszy ludzi dobrych na charcach, swym Dworem skoczywszy
na charcowinka: A niemogąc nasi strzymac nieprzyiacielskiey po-
tęgi, zmykali się przy iednym płocie pod swych y odstrzelowali:
asz tesz piechotę ku nim pusczano, y zdział miedzy nich Pan Ude-
rzyc kazał z Muszkietu w rękę Towarzysz ieden, Dobrzyniecki
przezwiskiem: za ktorym Szwankiem odwrot y sam nazad uczynił
y wszytkim Pułkom swym wrocic się kazał. W ten czas zadnego
wieznia nasi niedostali: z Panskich tesz Sług y Towarzystwa za-
den na smierc niezabity. Postrzelonych Towarzystwa było kilku
Strzembosz, Krzaniecki, Guteter, Lanckoronski, Dobrzyniecki. z Pan-
skiey Chorągwie koni kilkanascie ustrzelono kozakow dwoch,
Stanskiego y Stoiena w ten czas porwali.
Po takiey zabawie Bakerbey zrozumiawszy co za ludzie, uste-
pował w drogę nazad spieszno, y stanął na noc pod Murachwą
z plonem. Prętko potym przyszedł Piotr Lascz, Starosta Ly-
sianski że 200 koni kozakow. Potym Alexander Kalinowski
Starosta Kamieniecki we 400 koni, y piechoty 200 z Armatą. Przy
nim Lewikowski Rotmistrz kwarciany kozacki że 100 kozakow
ktorym ludziom bardzo był Pan rad, zaluiąc iednak, że nieporą-
nu z sobą się złączyli. Była rada w nocy iezli iść za Nieprzyiacielem:
Conclusum że iść, ale czekac Swita. Ruszył się tedy Pan przededniem
z owemi wszytkiemi ktorzy przybyli: a przybyło y Barskich ludzi

ludzi około 400 wnocy z kąd inad co żywo kupiło się do Pana, że iusz rano die 3 9bris było około 4000 ludzi, y pospieszał za Barbatkiem. Lecz y Nieprzyiaciel niespał: Bo opulnocy, kilka tysięcy tylko kommonika na zadzie zostawiwszy pomknął z plonem w drogę. Przystąpił Pan do Morachwie zgodzin trzy na dzien, dała straż znać, że nieprzyiaciel odemknął się daleko: iest około czterech albo pięciu mil dotąd; zaczym niepodobna rzecz naszym dosc onego. Consultowano w polu około tego iesli daley isc, albo zaniechac: Conclusum, wrocic się, I tak tę pierwszą Expedycyą Woienną Pan Zamoyski odprawił.

Po mieyscach iednak roznych ludzie Panscy po wsiach y lasach dostawali niemało Tatar y Panu oddawali: Miał ich na onczas 84 Polowa niemal z nich postrzelonych, y rannych ktorych swoim Chyrurgom kazał wyleczyc, a potym Upominkował Krola Jm. Zygmonta, y Jm. X. Baranowskiego Arcibiskupa Gnieznieskiego, Zolkiewskiego Hetma Koronnego; y inszych Ich MM. PP. Senatorow, Sam się na resydencyi zatrzymał w Szarogrodzie, gdzie wytchnąwszy Sobie nieco skromnie poniewczasach obozowych, prętko Misteczka y Sioła swe Ukrainne pod Niestrzkie obiachał: aby y co ma wiedział, y Poddanym swym dał się poznac. Miał Pan przy Sobie na tey Expedycyi pierwszey Sług Starszych Oyca Swego Kanclerza y Hetmana wielkiego Koronnego, ludzi iako w dziele Rycerskim dobrze biegłych y do Swiadczonych tak y cnot wysokich: ktorzy Pana miłuiąc, lubo mu zyczyli, pod ten czas, kiedy pierwsze Tyrocinium Martis Palestrae odprawował, znakomitey Sławy; tak iednak ochotę Jego na Nieprzyiaciela hamowac umieli; dla nieproporcyonalney potęgi Jego z nieprzyiacielską, wiedząc że iest dubius Belli eventus za dyrekcyą swą, y Samego Salvum ac incolumen zachowali, y sławy dobrey nabyli. A tacy byli Jan Zamoyski, Kasztellan Chełmski Straznik Koronny, ktory potym od Tatar meznie potykaiąc się z niemi, pod Striiem zabity był: Był y Marcin z Tarnowa: Maciey Lesniwski Starosta Raciborski: Był Pawel Piaskowski, Mikolay Marchocki, Andrzey Chrząstowski, Jerzy Sredzinski, Tomasz Napiorkowski, Stanisław y Jakob Wietescy Bracia rodzeni, Pawel Paczynski, Jakob Wiernek, Piotr y Jan Olesnicky Bracia: młodzi inszych Dworzan y Sług ozdobnych niewspominaiąc.

NASTĄPIŁ ROK PANSKI

1613.

1613 Po Trzech Krolach zaraz ruszył się Pan z Szarogrodu, ku Zamosciu: zostawiwszy na Ukrainie Ludzie swe ukrainne, y Chorogiew swą własną Usarską, nad ktorą porucznikował Jan Wiernek: A to gwoli obronie poddanych swych y zasłudze Rzeczypospolitey. A że zawsze miał to w obyczaiu, Ludzi wielkich y przednieyszych w Rzeczypospolitey Senatorow szanowac, obrocił, choc z drogi dobrze, na Ostrog, Umyslnie tam nawiedzic Xiąże Janusza Ostrogskiego, Kasztellana na Onczas krakowskiego: y onemu powtorzonego Stanu Malzenskiego powinszowac (: swieżo przedtym poiął był w Malzenstwo z Domu Tarłowne :) y swoię powolnosc Przyiacielską oswiadczyc. Czego Xiąże Ostrogskie Janusz tak był wdzięczny; że za wzieciem o tey drodze w Dom Jego wiadomosci, we wszytkich swych maietnosciach roskazał wszelakie upatrzyc potrzeby, do wczasu Pana Zamoyskiego należące, tak iako y dla siebie samego: iakosz tak się działo wszędzie, ktorędykolwiek przez Xiążęce Maietnosci iachał: Słudzy y miesczanie Xiążęcy wyiezdzali z Chorągwiemi, y witali cum applauzu, z oney szczęsliwey przeciwko nieprzyiacielowi proby, y iako samemu Xiążęciu Usługowali. Gdy do Ostroga przyiezdzał, wysłał Xiąże Jm. P. Krakowski Dwor swoy wszytek bardzo ozdobny przeciwko Panu niemal na mile konnych piechoty, ktorych było więcey nad dwa tysiąca ludzi: Sam potym na dol zszedszy z Pokoiow na podworzu czekał, y ludzko bardzo Pana przyiął, traktował Pansko wszytkich Sług; y z Domu niechciał puscic, asz potrzeciem dniu, ciesząc się niewypowiedzienie miłą z Panem konwersacyą, y mowemi Jego rostropnemi.

Z Ostroga do Lwowa Pan obrocił, z tych naybardziey racyi, aby z Senatoremi, ktorych tam na ten czas ziachało się na kommissyą niemało, dla uspokoienia Zołnierzow z konfederowanych, z Moskiewskiey Expedycyi zwroconych, mogł się poznac: tudzies y z przednieyszym Rycerstwem Woyska stołecznego. Gdy ten Pan przyiezdzał we Lwowie do Gospody z słuszną swemu honorowi komitywą; dziwna rzecz, że cokolwiek ludzi miał w Sobie Lwow, wszyscy z wielką ochotą y pragnieniem zabiegali po ulicach, po budach, y w stopniach wspinaiąc się, aby tylko ucieszyc się mogli z widzenia Pana Thomasza Zamoyskiego, o ktorym zawsze mieli wielkie expektatywy swoie: y że tesz Pan Bog w pierszym polu Jego z Nieprzyiacielem tak go pobłogosławił. Stanisław Zołkiewski Woiewoda

na ten czas Kiewski, y Hetman wielki Koronny wysłał był za Lwow Dwor swoy: Tamze y Towarzystwa, tak z kwarcianego Woyska, iako y z Woyska Moskiewskiego konfederackiego wyiachało ze dwiesci Koni. Sam tesz Pan z swemi konno wiezdał: Co u wszytkich było wielką pochwałą, przyznawaiąc, że tak należy młodemu Panieciu, Synowi Hetmanskiemu akomodowac się ludziom Rycerskim.

Mięszkał przez kilka dni we Lwowie każdego z PP. Senatorow wizytuiąc: co mu tesz oni vicissim oddawali: W przod Senatorow z Ziemskiemi urzednikami wszytkich, iednego dnia; a drugiego przednieysze Rycerstwo z woyska stołecznego konfederackiego (ktorego był Głową Jozef Cieklinski, z Jaykowskim:) ubankietował. A uważaiąc to, aby od takiego woyska poddani Jego w maiętnosciach angaryi y oppressyi (na co się iusz bardzo na ten czas zawzięło:) niecierpieli; uymował starszych Pułkownikow liberalitate et munificentiâ, każdemu z nich, to pieniądzmi, to konmi, rządami bogatemi, bławatami na szaty, gratifikowano, uczęstowano, aby tyle ubodzy poddani Jego wcale zostawali.

Z tamtąd przybył do Zamoscia szczęsliwie. Jego pod Barchaczow Miesczanie konno wyiechawszy przystoynie y pieszo z Chorągwiemi, iako Pana Swego z Tryumfem, y strzelaniem, iako mogli naywiekszym poszanowaniem, przywitali. Zmieszkał w Domu przez Zimę y Wiosne trawaiąc czas częscią nad Xięgami, częscią zabawami inszemi iezdząc na każdy dzień krom niepogodnego, na koniach z kalwakatorami swemi, do gonienia pierscienia czwicząc się, y inne exercytacye do woyny należące na przeiazdkach czyniąc: W życiu zawsze miernym y strzemięzliwym zawsze się kochał y zachował: Pianstwem się brzydził: Konwersacyi, rozmow, zartow z białogłowami się strzegł. Tak dalece że iusz z opieki wyszedszy, kazał tego przestrzegac, zeby zadney białey Głowy do Zamku y dla spraw niepusczono.

Z Sąsiadami bliskiemi y dalszemi, lubo tez ktory wyrządził mu co niesmacznego, mile postępował, przez spary na to patrząc iakoby o tym niewiedział. I gdy trafiło się ze z tych, ktorzy mu niesmaki czynili, byli w Domu Jego przystoynie przyiął y uszanował, zadnego kontemptu nie tylko uczynkiem ale y naymnieyszym słowem przykrym nieuczyniwszy. A iako przedtym przywykł na każdy dzień Mszy S. słuchac w kościele; tak y w tym Roku to czynił: Na kazaniach zawsze obecny będąc. Na swięta wszytkie uroczyste, y Matki Bożey przenaychwalebnieyszey

przenaychwalebnieyszey (: do ktorey szczegulnie miewal nabozenstwo:) tudziesz Patronow swych, Spowiedz, y Kommunią, godnie się na to przygotowawszy, czynił. Aiesli kiedy, albo w drodze trafilo się, albo w Domu, dla iakiey wazney przyczyny, ze Mszy swiętey słuchac niemogł; tego dnia zaraz Elemozyny ubogim kazał rozdac, złotych dziesięc, toties quoties się taki czas przydał: zwyczaynym swym nabozenstwem, y wlozonemi iusz obyczaiami prowadząc zycie swe.

Tego Roku upewniony był od Krola Jm. y od Wodza woiennego Koronnego Zołkiewskiego proszony, aby do Woyska z ludzmi swemi, na danie wstrętu Nieprzyiacielowi przybył: Stawił się w tey mierze powolnym. Przybyl gromadnie na Kublicz za Bracław spolnie z Hetmanem Zołkiewskim. Zpodkawszy się w drodze z nim, do obozu wiachali: Gdzie był na ten czas, w niebytnosci Hetmanskiey Starszym Regimentarzem Alexander Kalinowski Starosta Kamiencki: Chodził ten Regimentarz tego Roku za Tatary, ktorzy byli około Winnice y Bracławia Inkursyą uczynili, z Woyskiem Kwarcianym gdzie tesz była Rotha Zamoyskiego Pana: Usarska Ale że spieszno nieprzyiaciel uchodził, Koni siła w gorące dni napsowawszy, na zad się wrocił.

Tam w Obozie mieszkaiąc Pan szesc Niedził, podobnym obyczaiem iako y pierwszego Roku wszytkie powinności nietylko Pułkownika, Rotmistrza, ale y Towarzysza odprawował, Straże sam trzymał, takze y podsłuchy z Konia całą noc niezsiadaiąc: u Hetmana na kazdy dzien bywał, wszelaką powolnosc swą ku usłudze Rzeczypospolitey oswiadczał, w miłosc y przyiazn dobrą z ludzmi Rycerskiemi, y sam przez się y przez Sługi Oyca swego, pilnie się zaprawował.

A isz na ten czas niebyło okazyi do przysługi Jkm. y Oyczyzny: Bo Hetman z wiadomosci swych upewniony, isz zadnego nietrzeba się było obawiac od Nieprzyiaciela Niebespieczenstwa, Woysko na Pułki rosporządził, a w przednieysze Chorągwie w Pułk Pana Zamoyskiego Thomasza oddawszy, na leze isc kazał. Pan tesz Zamoyski do Szarogroda wrocił się. Tam dawnego, odwaznego y rostropnego Sługę Oyca swego Kanclerza Imieniem Pawła Piaskowskiego zastał bardzo chorym, y tam przy wszelkiey wygodzie powracaiąc zostawił. Załuiąc wielce Jego złego zdrowia często u niego w mieszkaniu bywał y cieszył.

Nastepował prętko Seymik Electionis Deputata na Tribunał w Kamiencu Podolskim, z perswazyi Przyiacielskiey iachał do Kamienca, aby z tamtemi Obywatelami y Sędziami swemi obeznał się y ucieszył.

Niedoiezdaiąc Kamienca w Dunaygrodzie iowych przyniesiono Wiadomosc o Tatarach, ze przez Wołoską Ziemie idą

idą ku Kamiencu: Nocą ztamtąd ruszył się z swym Dworem Pan z piechotą ktorey miał 150, rozebrawszy na wozy, pospiszał do Kamienca: gdzie z Boskiey opatrznosci zaiachał na switaniu cało, lubo iusz nieprzyiaciel wszędy biegał, y ziemie gromadno plandrował że wszyscy przebyciu Iego wielce się dziwowali.

Dawszy Pan Pokoy Seymikowi, szedł z swemi ludzmi, ile ich mogł na mieyscu tym zebrac pospołu z Panem Kalinowskiem Starostą Kamienieckim: Oba Nieprzyiaciela poteznie razili, y Sami z Sobą tak się rozmiłowali, że przez dwie nocy pozabawach y kłotniach dziennych wezbroiach na iednym kobiercu sypiali, kontentuiąc się Ieden drugiego przyiaznią, ktorey Sobie nienaruszenie potym do smierci zawsze dotrzymawali.

Po rosprawie z Tatarami odprawioney Seymik był w Kamiencu, z ktorego Pan był obrany Deputatem na Trybunał.

Z Kamienca ku Zamosciu powracaiąc wstąpił do Buska, aby Dziada swego Stanisława Hrabię z Tarnowa, Kasztellana Sandomirskiego, Buskiego Stobnickiego Starostę, tam na ten czas mieszkaiącego nawiedził.

Ztamtąd w Bełzie trafił na Sieymik obierania Posłow na Seym z tego Seymiku zgodnie od wszytkich obywatelow obrany był Posłem na Seym.

Ztamtąd przybył do Zamościa, z kąd w kilka Niedziel iachał in Decembri na Seym. A że pierwszy raz stawic się miał na tem ten plac, z wielkim apparatem y Splendorem tam iachał: wiele Przyiacioł y Sług powaznieyszych Oycowskich, tudziesz nowotnych, iako y Towarzystwa Woyska Konfederackiego z Sobą zaciągnąwszy. Gdzie iako od Krolewstwa wszystkiego wdzieczność wielką, y fawor uznawał, tak w Senacie y w Izbie Poselskiey, wielką osobie uczynił existimacyą. Mianowicie gdy in Facie Reipublicæ w Senacie przy Poslach wszytkich, uczynił mowę za Obywatelem Woiewodztwa Podolskiego z Mikolaiem Strusem Starostą Halickim, Imieniem Poselskiey Izby, dosyc wysoką y wszytkim przyiemną: aby Rzeczpospolita miała rationem służb y odwag Iego; y sposobow takich zażyła aby taki Civis Patriæ z więzienia od Cara Moskiewskiego był uwolniony. Ten Seym isz był in decursu Anni 1613 złożony, częsc go odprawowana była w Adwent, a częsc po Swiętach Bożego Narodzenia, przez ktore Swieta, począwszy od pierwszego w Wigilią Nieszporu przez Jutrznią, nazaiutrz w samo Swięto przez Mszą S. niezamieszkawszy nigdy Krola Jm. Zygmonta prowadząc do Kosciola, stawał w nim statecznie przed Krolem, nic nieodchodząc, ani się do Formy udaiąc; iako pierwszy Dworzanin. I choc oto bywał przez pewne Osoby od Krola upominany, statecznie przy tym stał,

stał że honor Krolowi czynił, y powinne Maiestatowi Pana swego poszanowanie oddawał: aby inszi młodzi y chudszy wzor w tym zniego brali, y Sam przez to zasługował łaskę Krola Pana swego: Abyto to iednego razu, ze godzin pięc nieruszaiąc się z mieysca, stał przed Krolem.

Trzymaiąc tę funkcyą Poselską, nietak gleboko wdawał się w dyskursy, iako się rad przypatrywał y przysłuchiwał Starszym ludziom, w Rzeczypospolitey przednieyszym. Tych tak z Duchownych iako y Swieckich wizytował, osobliwie Nuncium Apostolicum, y Baranowskiego Arcibiskupa Gnieznińskiego y innych Biskupow, co ich iedno było w Warszawie, na Bankiecie u siebie miewał wprzod: Potym Swieckich Panow Senatorow, urzednikow koronnych y Litewskich, także y Panią na Dworze krolewskim bawiących się, z niemi się poznawał, onym się akomodował ludzkością.

Do skończeniu Seymu kilka dni z Dworskiemi dla konwersacyi pomieszkawszy w Warszawie, odiechał do Zamościa. A iusz tesz zaczął się.

Rok Pański. 1614.

Seym odprawiwszy zabawił się w Domu: We dni zapustne Preceptora y Medyka swego Simona Birkowskiego, człowieka wysoce uczonego, z Zofią Mozdarską ożenił. Przez czas kwadrage simy Nabożeństwy częstemi, czytaniem Xiąg, nauką Mathematyką, którą się wielce delektował, bawił się. Po Swieciech Wielkonocnych, ponieważ był Deputatem, na Trybunał Lubelski zaraz przybył na pierwszą Sessyą, gdzie co dzień pilnował Sądow. Cokolwiek winna Jego Stroną należało, darował to na murowanie Kościoła S. Krzyża, za przedmieściem Lubelskim, y na wywyższanie wieży przy Kościele Farnym, Ubogim na każdy dzień, gdy szedł Mszy S. słuchać, pokilka złotych dawać kazał. Czego iusz ieden z Pachołat pilnował pilnował, pieniądze naznaczone z Skarbu odbierał y Ubogim rozdawał: Zakonnikom wszelakim, którzy pod czas obiadow zwykli po Klemozynach z misteami chodzić, ordinarie każdemu poczerwonemu złotemu dawać kazał. Aże na ten czas wiele ludzi z Panow wielkich było Deputatami, ktorym Pan akommodując się miewał: Ich często na chlebie usiebie, y sam tesz do nich zaproszony chodził, wten czas folgując przyjaźni ludzkiey, iusz nietak ordynate, iako był nawykł, życia swego przestrzegał. Czego y sam postrzegszy, że się nieiako zdrowie poczynało alterować, niedługo przed Skończeniem Trybunału odiechał do Krasnika na odpoczynek, azeby się tam pomiarkowawszy mogł do swych pierwszych ustanowionych wmodewaniu

w moderowaniu zycia obyczaiow, y zdrowiu sposobow, Powrocił znowu dla odprawowania swey Deputacyi powinnosci do Lublina, niedługo iusz iednak trwaiąc przed Limitacyą Trybunału udał się do Domu: Gdzie iusz począł o drodze swey do Cudzey Ziemie myslic, czyniąc w tym dosyc woli Testamentowey Oycu swemu.

Było w tym wiele Przyiaciol ktorzy mu odradzali tey drogi: y do tego raczey Pana wiedli, aby się żenił, Ukazowali w roznych Domach przednieyszych Pany, z wysokiemi przymiotami tak w Koronie, iako w Wielkim Xięstwie Litewskim, A osobliwie Corkę wielce Sławnego Hetmana Litewskiego, Jana Karola Chodkiewicza, ktory był potym Woiewodą Wilinskim, y pod Chocinem przeciwko Osmanowi Cesarzowi Tureckiemu (: ktory swą Osobą siedmiu stokroc tysięcy Turkow, Tatarow, Woloszy, Multan, y inszych swych stanął przeciwko Polsce, chcąc ią potęgą swą zgładzic:) Generalnym Wodzem: gdzie y zdrowiem zapieczetował, w chorobie z fatyg woiennych podiętych. O czym iako o progressie tak y o dokonczeniu szczęsliwym z łaski Bożey Woyny tey, iest gdzie indziey u inszych honorifica mentio: et instituta a Gregorio XV. Urbano VIII Pontificibus Maximis SS: publica ad diem X 8bris gratiarum Actio et supplicatio.

Na wysokie Panny tey zalecenie, chcąc ią z Twarzy poznac, zmowiwszy się z niektoremi Sługami, aby głos miedzy ludzie, y swoie y obce tak Sług iako y poddanych swych puscili, ze Pan do Cudzey Ziemie odiachał, rozrządziwszy co komu należało dac, Sam pod ten czas, gdy tu Sługi y czeladz rosprawowano, iachał incognito z Gratyssem Tarnowskim, Kasztellanem Zarnowskim, w Dom Chotkiewicza do Skłowa. Zrazu miedzy Czeladzią udawał się za Czeladnika y Komornika Pana Kasztellana Zarnowskiego: Gdy go iednak niektore Osoby postrzegły y poznały, Pana Hetmana Chotkiewicza przestrzegli: Expostułuiąc o tym Hetman trochę że mu to wyrządził, iusz iako wielkiego Panięcia Pana y Przyiaciela swego, y miłego Goscia traktował: Corce swey u Stołu siedziec kazał: wesołością y strzelbą ogromną oswiadczał to że wielkiego Hetmana Synowi w Domu Swoim był rad serdecznie. Tamże przy rozmowach Sekretnieyszych ofiarował się Hetmanowi z wszelaką swą powolnoscią, y z Domem Jego w przyiazn się zaprządz, iesliby Pan Bog szczęsliwie peregrynacyą przedsięwziętą dał skonczyc na kilka lat założoną.

Z wielkim uszanowaniem y ukontentowaniem odiachał z Domu Chotkiewicza Hetmana: powrocił na Lublin, na Sendomirz

Sendomirz iusz nic niegłosząc o Sobie niprzedkim. Incognito wiachawszy do Krakowa, stanął na Stradamniu w Kamienicy Ługowskiego. Dał o Sobie znac Woiewodzie y Generałowi Staroscie Krakowskiemu Mikołaiowi Zebrzydowskiemu, iako Opiekunowi swoiemu, a potym szedł na Zamek do Niego: Tam wieczerzał, y nazaiutrz cały dzien u niego strawił. Trzeciego dnia ruszył się na Lanckoronne, gdzie go Sam Woiewoda Krakowski prowadził, y u Siebie w Domu (: bo był na ten czas Starostą Lanckoronskim :) trzy dni trzymał: Tenże go prowadził asz do Częstochowy, a potym do Krzepic, do Mikołaia Wolskiego, na ten czas Marszałka Nadwornego (: potym Naywyszego :) Starosty Krzepickiego y Olstynskiego: zmieszkał tam trzy dni: Pan Woiewoda powrocił do Krakowa, Pan Marszałek zas wziąwszy Pana iakby na Swą pieczą (: lubo iey niepotrzebował, ale szanuiąc iako Starszego, y w wielu rzeczach trudnych wiadomego, Senatora wielce cwiczonego, a ktemu pokrewnego swego: bo go w niem swym y w potocznych mowach mianował, y w Liściech swych szedł za radą Iego :) prowadził Pana na Wielun przez Wielką Polskę Kuiawy asz do Gdanska.

Tamże sposobiąc się w Osoby Kraiow Cudzoziemskich wiadome y sporządzaiąc Ubior Cudzoziemski, mieszkał około szesciu Niedziel, przeiezdzaiąc się czasem do Oliwskiego Opata X. Konarskiego, ktory tesz bywał Podskarbim Oyca Iego Hetmana. Aniżeli się ruszył w drogę swą do Niemiec, zaiachał do Małborku że Gdanska y do Elblągu, chcąc widziec y Municye y porządki wszytkie, y mieysc tamtych, ktore u wielu Narodow maią swą wagę położenia.

Rok Panski. 1615.

Ruszył się Pan w drogę zaczętą ze Gdanska ultimis diebus Ianuarij, Pomorską Ziemią iachał do Sztetyna: Tam zachorzał, y niebespiecznie z onych niewczasow Lubelskich choruiąc szesc Niedziel wprzod za łaską Bozą, a staremiem Medyka Xiązecia Pomorskiego przyszedł z lekka do swych sił, y zdrowia pierwszego. Oduzawszy doskonale puscił się w ciąsz incognito do Lubeku, a potym do Amsterodamu. Był w Woysku Niderlanskim, y u Wodza Iego na ten czas sławnego Maryicego, Ducem Nassonium, dla przeyzenia trybu y porządku Woyska Ich. Także potym y w Woysku Hispanskim, y Wodza Iego Ambrozego Spinole. Od obu dwu honorificentissime przyięty, y bardzo wysoce, nietylko ztąd, że był Synem Hetmana, na wszytek Swiat sławnego, ale y ztąd że z Iego dowscipu, rostropnosci, y wysokiego rozsądku, wszyscy wielkie rzeczy Sobie po Nim obiecowali, y z Nim familiarissime conwersowali.

Z Amsterodamu puscil się morzem do Anglyi, y tam w Londynie mieszkał pięć miesięcy, U Krola Jakoba V. w wysokim był poważeniu, u niego częste audiencye: Z Synem Jego Karolem C. ktory był potym Krolem, y za konspyracyą Fairfaxa y drugiego Kromwella, podługim zatrzymaniu w Parlamencie Angelskim w Londynie publice sądzony, dekretowany, horribili exemplo na Teatrum scięty, w Roku 1640. (Czym iest Xiąszka sub Titulo Theatrum Tragicum Anglicanum.) na łowy częstokroc iezdził. Na ktorą zabawę konie zawsze Krolewskie y dla samego Pana y dla Sług Jego dawano. Krolewi Jakubowi darował Pan kithę Czaplę kosztowną: wzaiemnie Krol Panu oddarował noszenie, kamienmi drogiemi sadzone otworzyste, w ktorego posrotku Twarz Krola y Krolewy subtelnie wymalowana. Z wielą przednieyszych Dworu, Jego Urzednikow poznawaiąc się, nietylko Ich swą chęcią y chlebem, na ktorym ich czesto miewał, sobie dewinkował: ale y upominkami roznemi, miedzy nie obroconemi, ku przyiazni przyciągał.

Z Anglyi obrocił morzem do Francyi, przemieszkał w Paryzu Rok cały: na Dworze Krola Francuskiego Ludowika XIII. częstokroc bywaiąc: u Krola samego ktory na ten czas młodym o kilkanastu lat był, chęc obrocił, swemi przystoynemi obyczaymi ku sobie, że mu z Panem naymilsza była rozmowa y konwersacya. A czwicząc się w Języku Francuskim pilno, ktorego prętko, dobrze poiął, przysłuchiwał się Sądom na Parlamencie: w Akademiach na roznych aktach y Dysputacyach bywał: kawalkowaniem na koniech na kazdy dzien niemal, obstalowawszy sobie przednieyszego z Dworu Krolewskiego Kawalkatora, bawił się gonitwy z lancą do pierscienia odprawował: W nauce Szermierskiey, y graniu na Lutni czwiczył się Rok cały 1626 w takich zabawach na Dworze Krola Francuskiego strawiwszy, z przednieyszemi Xiążęty, iako to cum Duce Nivernensi (ktorego Domu Sponsam po Smierci Cecilia Renata, Archiducissa, Filia Imperatoris Ferdinandi III. Regni et Thori consortem powziął Gloriosissimus et Belli-Consissimus Rex Vladislaus IV. Quae ipsa post fata Ejus successerit, et in Thronum Serenissimo Joanni Casimiro IV Regi Poloniae) z Gniesami y inszemi Proceribus tamtego Krolewstwa, w Wielkie przyiazni zaciągnąwszy się.

Z Francyi do Włoch się puscił, gdzie przybył w miesiącu

w miesiącu Styczniu w Rokuiusz 1617.

Rok Panski. 1617.

w Rzymie przez mięsopusty y Quadragesimę przemieszkał, czas ten trawiąc na Naukach z przedniem Mathematykiem, słuchaiąc pod Nim Lekcyi de Fortificationibus et Propugnaculis. O czym z swey delineacyi swą ręką wielką Xiążkę napisał (: iako extat in Archivo Bibliothecæ Zamościanæ, y w Niey bardziey nisz w naydroższym Kleynocie kochał się: W każdey drodze y Expedycyi woienney miewał ią z Sobą y z instrumentami, cirklami proporcyonalnemi, liniami y innemi do tego potrzebami: Gdysz ta Jego naykochansza przy czytaniu roznych Historykow y Politykow była, circa Geometriam, Architecturam, Tormentariam, oppugnationam, et id Genus arte do Mathematyki y Geometryi praktyczney należące: Jako fossæ ducendæ, castra metenda, Substractiones defensivæ et offensivæ erigendæ, tak to dobrze rozumiał; iakoby w samym wszytkim progressie Nauk, ktore summâ cum felicitate, et commodô publico privatoq doskonale z podziwieniem samych Preceptorow powziął. Miał z Sobą zawsze artem et modum Aciej instruendi, collocandi, currus ordinandi Exercitus ducendi: isz wszyscy ktorzy in re bellica versati byli, z wielką pochwałą Onemu to przyznawali. Są (: iako się namieniło:) monumenta tey Jego Nauki miedzy inszemi pismami w roznych ktorych przy Domu pilnował (: a pilnował practicè non perfunctoriè:) ochoty y delycyi w Skarbie w Bibliothece, Xięgi mowie wielkie Regałowego papieru, zamczyste z ktorych siła się nauczyć może, kto w tey Nauce zakochac się zechce.

Czasu postnego w Rzymie nieopuszczał darmo, bywaiąc często na kazaniach y roznych Kompaniey Processyach. W dzien wielkopiątkowy w Kompaniy, co przednieyszey miedzy Xiążety, Pany wielkiemi w kapie krzysz niosł cięszki, bez zadney pomocy z podziwieniem u Wszytkich, tę Processyą bosemi nogami odprawił, w Zosiennicą ciało trapił etc.

Po Swietach Wiekonocnych z Rzymu do Neapolim przeiezdził się. O nim wziąwszy wiadomość Vice Rex Neapolitanski, Dux Ossonensis, Człowiek w Sprawach wszytkich perspicacissimus, invitował Pana do Siebie, traktował Go prawie Regiâ Magnificentiâ, miedzy dwunastą Xiążąt, ktorych do tego Bankietu wezwał, dał ma przednieysze mieysce, Wysoce go Szanuiąc y traktuiąc darował mu dwoch Polakow Slachcicow, Wziętych miedzy Wieznimi na Galerze Tureckiey, przyodzianych w Axamity od głowy asz do nog. Pozwolił y koni, ile by chciał z tego tam Krolewstwa wyprowadzie

wyprowadzić, zgoła propensissime Pana excepit.

Powrocił potym Pan do Rzymu, gdzie U Oyca S. Pawła V. Papieża miewał swe Audyencye, na ktorych zawsze był paterne przyjmowany. Przy błogosławienstwie tym ktore brał a Pontifice Maximo wiele łask y rzeczy potrzebnych Kosciołowi Swemu Zamoyskiemu y Akademiy swey wymogł.

A isz trzeci iusz rok tę Peregrynacyą według Woli Oyca swego odprawował, iusz tesz ku Domowi ruszył się na Loret Venecyą: Z kądzas obrocił, przez Helwecyą, Czeską ziemię (: wyprawiwszy na przod wprost kilkanasci Czeladzi z Padwi :) sam powoli przez mieysca pomienione iachał asz na Sląsk, y szczęsliwie do Granic Oyczyzny przybył, primis diebus 9bris.

Zaiachało mu z Sług Osob kilkanascie, Iazdy, koni 60 piechoty 40 ktora na trzech wozach poiazd swoy miała: W Koscianie za Poznaniem Pana zastali y odwitali: Tam odpocząwszy kilka dni iachał na Poznan ku Warszawie wysłał przeciwko Niemu Adam Sandziwoy Czarnkowski Woiewoda Łęczycki Generał Wielko Polski swych Przyiacioł zapraszaiąc aby stał w Zamku, wszelaki wczas y ochotę gospodarską obiecuiąc: Wymowił się Pan z Stancyi w Zamku, Iednak obiecał nawiedzić z gospody, powolnosc y przyiazn swą oddac Panu Woiewodzie. Stanął Pan w Rynku, Woiewoda sam przyszedł do Niego, y w Gospodzie go nawidził, y powrocenia do Oyczyzny szczęsliwego powinszował: Uproszony na Obiady wieczerzą, iezdził w Karecie na Zamek przez trzy dni, magnificentissime podeymowany. Tamże Ubior Cudzoziemski złozył, włosy ostrzygł, y do Polskiego stroiu powrocił.

Czwartego dnia gdy Pan z Poznania miał wyiezdzac, zaproszony Od Oycow Iezuitow na Dialog: Tam z Woiewodą iadł sniadanie, na ktorym byli z Sobą wesli. Darował Woiewoda Panu na ten czas konia białego Tureckiego, lub niewielkiego, ale dzielnego, przy tym Strzelby przedniey kilka sztuk, wesoło y ochotnie go przyiąwszy.

Pożegnawszy się z Sobą u Oycow Iezuitow, iachał Pan na Gniezno, Potym w Łowiczu nawiedził Arcibiskupa Gnieznienskiego, Wawrzyńca Gębickiego, ktory przeciw Panu Dwor swoy wysłał na cwierc mile za Miasto: przyiął go tam humanissime traktował Pansko y niepuscił z Domu asz trzeciego dnia Uprzeymie się z przyiazdu Jego ciesząc.

Przybył do Warszawy ultimis diebus 9bris, Stanął we Dworze Arcibiskupim, kilka dni odpoczął z drogi.

w Niedziele pierwszą Adwentową, Krola Zygmonta, Krolową y Krolewiczow przywitał y Więcey nisz tydzien tam zmieszkawszy ku Domowi iachał.

Przybył szczęsliwie do Zamoscia w Wigilią S. Thomasza Apo:

Thomasza Apostola Patrona swego, ku ktoremu y Słudzy z roznych mieysc ziezdzali, y Mieszczanie, konno y pieszą odwitawszy w polu go wprowadzieli w noc ze dwie godzin. Wysiadszy z karety, przod do Kosciola wstąpił, gdzie wszytko Duchowienstwo czekało: Panu Bogu podziekowawszy; Te Deum Laudamus odspiewawszy, Mikolay Kislizius Dziekan Infulat, z kapitułą, y wszytką Xięzą w kosciele go przywitali. Tosz uczynili Panowie Akademicy przez Rektora swego, Imieniem młodzi Slacheckiey Oracye y Wiersze rozne in publicum wydawszy.

Rok Panski. 1618

Następował prętko Seym w Warszawie in Februario złozony, na ktorym umyslił bydz: iakosz pożądanie się wybrawszy, przybył do Warszawy iuż w poł Seymu: Pod tenczas przybyli tesz na ten Seym pierwszy raz Xiązęta Konstanty y Janusz Ostrogskie, Woiewodzicowie Wołhinscy dosyc gromadnie: Z temi on konwersuiąc częstokroc, w przyiazn się stateczną z obu stron zaprzęgał: y tak się w Sobie zakochali, że rzadki dzien był, żeby ieden u drugiego nachlebie niebył.

Na tymże Seymie konferowane iest Panu Woiewodztwo Podolskie po Smierci Lanckoronskiego: Przywilyi asz w Poscie przywiozł mu w Dom Biedrzycki, Komornik Krolewski.

Tego Roku Pan zostawszy Senatorem, zaczął się w większe Nabozenstwa zaprawiac: Mianowice w to, ze wszytkie pacierze kaplanskie przez wszytkę Quadragesimę odprawowac w zwyczaiał się: Piątki marcowe suszył: w Wielki Czwartek Dwunastom Ubogim nogi umywał; onych karmił, odziewał, każdemu z rąk swych po Czerwonemu Złotemu oddawał. Noc zas wszytkę wielkopiątkową na modlitwie, w dyscyplinach w łosiennicy cięszkiey ciało swe trapił. Sam dzien Wielkopiątkowy na rozmyslaniu męki Panskiey, nawiedzaiąc Ubogich w Spitalach y onęiałmuznemi znacznemi opatruiąc, obrocił: W Sobotę zas wielką po odprawieniu Ceremonyi y nabozenstwa miał w zwyczaiu, po obiedzie, zawesołym w kosciele zaspiewanym Aleluia sam się weselic, y rozmaitemi krotofilami w pole wyiachawszy, wesołosci sobie czynic. Takiego Nabozenstwa y zwyczaiu zażywał zawsze na potym: mowienie kaplanskich Pacierzy nietylko przez wielki Post, ale y przez Adwent zawsze odprawował: ktorego, y to miał w zwyczaiu Soboty suszyc asz do tąd, poki choroba długa sił nieodięła. A gdy Sam (: potym iednak nierychło:) dla słabości sił niemogł tak wiele na Brewiarzu czytac, Pokoiowemu swemu ktoremu kolwiek albo Pisarzowi, kazał na każdy dzien czytac wszytkie Pacierze z Martyrologiem

z Martyrologiem: a Sam attentissime, lubo leząc lubo siedząc słu-
chał z wielkim Nabożenstwem.
Trawił w tym Roku czas przez wiosne y Lato przy Domu na ro-
znych Exercytacyach woiennych, y naczytaniu wielu Historykow
tak opczych, iako y domowych. Tudziesz z ludzmi uczonami y Professo-
rami swemi, przy roznych Aktach Akademiy swey, sam węzłowa-
te zadaiąc y Solwuiąc kwestie y diskursy: Co mu na potym było
y familiarissimum y suavissimum.
Tegosz Roku poczęły często latac wiesci o nastepowaniu Woysk
Poganskich Tureckich y Tatarskich ku Panstwom Koronnym. Zapi-
saniem tedy Krola Zygmonta III za Instancyą Stanisława Zołkiew-
skiego Woiewody na ten czas Kiiewskiego Hetmana Koronnego, wy-
brał się Pan Zamoyski nasz porządnie do woyska: Przybył primis
diebus Septembris do Obozu na Oryninie we dwunastu set ludzi służa-
łych swoich, za własne pieniadze zaciągnionych, z Armatą porządną.
Na wiazd Iego do Obozu uczynił mu Hetman ten honor, isz ze wszyst-
kiemi przednieyszemi Pany, Pułkownikami, Rotmistrzemi, y To-
warzystwem co celnieyszym w Tysiącu Koni wyiachał przeciwko
niemu: Pan tesz z razu ukazał z daleka swych ludzi szyk na gorze
y niekazał go mieszac, asz wprzod nadiachał Hetman, y przeyzał
dyspozycyą onych ludzi. Potym Chorągwiemi ruszono ten Pułk,
iednę za drugą weszły w Oboz Panski, ktory tam za Ukazaniem Same-
go Hetmana Zołkiewskiego na Osobney gorze stanąc musiał, przeciw-
ko obozowi kwarcianamu. Będąc w tym Woysku, nic nigdy na Ie-
go czułosci y ochocie ku służbie Rzeczypospolitey nieschodziło. Czę-
ste miewał Exercitacye z gonieniem do pierscienia. W czym ledwie
Sobie rownego na ten czas w Woysku znaydował. Straze y posłu-
chy częstokroc obiezdał. Spiegow swych, niespuszczaiąc się na He-
tmanskich, pod Nieprzyiaciela wyprawował. Krzywd ludzi Skar-
zących się na Iego Zołnierze chętnie słuchał y nagradzał, zuchwa-
łych y występnych swych Pacholikow surowie karac przy sobie kazał.
Potym bytnosc Iego, w Obozie na Oryninie, dwie mili przed Ka-
miencem Podolskim, nastąpił potężnie nieprzyiacił, Dewlet Gery
Sułtan Galba, y Kantymir Murza w szesciudziesiąt tysięcy Woy-
ska Tatarskiego, pod Obosz wszytek, w dzien S. Michała Archan-
toła. A probuiąc wprzod na prawym Skrzydle, gdzie było si-
ła Paniąt z poczty swemi znacznemi: iako Stanisław Lubo-
mirski (: ktory potym Woiewodą Krakowskim umarł :) Szwa-
gremi Panskim był :) Krzystof Xiążę Zbaraskie Koniuszy Ko-
ronny, Brat Iego Ierzy Kasztellan Krakowski Xiążę Ia-
nusz Ostrogski Woiewodzic Wolynski, Xiąże Zasławskie Ierzy

Zasławski

Zasławskie Jerzy, ktorzy mieli na dziesięc tysięcy Woyska swego wła-
snego, ludu dobrego: zrazali zaraz z tamtąd częscią zdziął, częscią
harcami poteznemi nieprzyiaciela; że widząc dobrą w tym tam skrzy-
dle potęgę, porzucił ich; a na lewe skrzydło na tę Gorę gdzie
Pan z swemi ludzmi stał obozem, z wielkim impetem wszytkę swą
potęgę obrocił. Ruszył wprawdzie Nieprzyiaciel zrazu ko-
zakow Panskich 400. ktorych na czele było postawiono: ale
sam Pan skoczywszy z Chorągwiemi swemi, tak Usarskie-
mi, iako Petyhorskiemi Nieprzyiaciela wzad odpłoszył, y
swoim kozakom dał się pokrzepic: Z tego razu isz się Nie-
przyiacielowi powiedło, tak sobie mieysce tamto upodobał
że iuż niegdzieindziey iedno na Oboz Panski, y na Pułk Je-
go, ktory przed Obozem stał w szyku, niewywirał swoiey
potęgi: y ze wszystkich stron nieprzestaiąc Kantymir (: bo ten był
wprzod przyszedł we dwunastu tysięcy Kommunika pod Oboz:) gwał-
tem wielkim, albo wziąc Oboz, albo Pułk Panski rozerwac y roz-
gromic usiłowac, ktoremu z woli Boskiey y opatrznosci tak
Pan z swemi ludzmi resistebat, ze sromotnie potrzykroc z szko-
dą swą niemałą, przed południem ustepowac Nieprzyiaciel musiał.
Za sciągnieniem się iednak wszystkiego Woyska Nieprzy-
iacielskiego po południu, znowu (: bo iusz sam Gałba, z Szalmarz
Murzą, Oraz y Kantymirem Murzami, y inszemi celnieyszemi
Murzami y Pułkownikami swemi y z Kantymirem nastąpił pod
Oboz:) z nikim inszym przecię, iedno z Panem Zamoyskim na-
szym, poteznieу daleko nisz pierwey zaczął czynic Nie-
przyiaciel. Był na ten czas w tym Panskim Pułku Stanisław
Hrabia z Zarnowa Kasztellan Sendomirski Buski, Stobnicki
Starosta, Dziad z Matki rodzony Panski, człowiek maiący
lat wiecey nisz siedmdziesiąt, Sławy wielce ze krwie y ani-
muszu Antecessorow swych chciwy, Oyczyznę serdecznie
miłuiący, maiąc ludzi swych własnych poczet około 400 Czło-
wieka: Był także y drugi Hrabia z Zarnowa Gratus, Kasztel-
lan Zarnowski, z ludem Xiązecia Janusza Ostrogskiego Ka-
sztellana Krakowskiego: oba ludzie sławni y letni. Oba
meznie pomagali tey zabawy Panu naszemu: gdy wszyt-
kie Ordy w oczach Woyska wszytkie y Hetmana Zołkiew-
skiego gwałtem wielkim przypuszczał Nieprzyiaciel,

Nieprzyiaciel, z Murzami w dziełach Rycerskich doswiad-
czonemi, na Oboz y Pułk Panski: gdy zewszytkich stron ma-
caiąc dziar, z wielkiemi ochotemi y animuszem, Ludziom po-
budkę czynili, do męznego bronienia, y odparcia ku Nieprzy-
iaciołowi. Ale niemniey Maciey Lesniowski Podkomorzy
na ten czas a potym Kasztellan Bełski, iako Woiennik zda-
wna do-swiadczony, do pomagał tey obrony. On całosci Obozu
pilnował, onego potężnie odrozerwania z piechotą Panską bronił.
Jednakże wielkości y silnosci gwałtowney Poganskiey,
Ustawicznym impetom y szturmom, ktorych na ten czas
dziewięc przez dzien uczynili; poczęli byli siły Panskie
wątlic. Iusz ledwie nie uwszystkiego Woyska y Paniąt,
ktorzy na odlegleyszey gorze stali, a na Panską zabawę
patrzeli, odzałowany Pan był: Asz uwiedziony zalem
y miłoscią, wiakowey z sobą zyli, przeciwko Panu Xią-
że Krzystof Zbaraski Koniuszy Koronny, y z inszemi Pa-
niąty, posłał na posiłek dwiescie koni swoich, strzel-
cow we zbroiach, nad ktoremi był starszym, Stary y do-
swiadczony Kozak Jan Bielecki. Pomogli ci bardzo do-
brze, ale tesz y samych kilkunastu ubito. Przysłał y He-
tman Zołkiewski Chorągwi dwie Usarskich bez kopiy
Andrzeia Firleia y Jana Bełzieckiego, ale iusz pozno,
gdysz zachod Słonca nastepował, Nieprzyiaciel tesz swe
Pułki odwracac począł; iusz te Roty Hetmanskie zadney
pomocy niedały. Tatarowie odstąpili na pułmile za gorę
na Uroczysko Zerdzie nazwane. Wołaiąc podbiegszy pod
nasze Chorągwie, aby na iutro lepiey się na niech przygoto-
wali do bitwy, gdysz to teraz iedno igraszka była. Pod
te zabawy Pana Zamoyskiego z Poganstwem zrana iescze zna-
zu postrzegszy Nieprzyiaciel na Uroczysku pomienionym Ta-
borek Xiązecia Poryckiego, ktory nieprzyspiał złączyc
się z Wielkim Obozem, wielką potęgą on ogarnął y roz-
gromił, samego Xiązecia rannego w Wiezienie wziął, że
wszytką Czeladzią Iego, y mimo Oboz prowadził. Co iednak
mniey (z zalem iednak wszytkich) Hetmana obeszło.
W nocy za roskazeniem Hetmanskim, ruszył Pan Zamoyski

Pan Zamoyski swoy Pułk y Oboz z tego mieysca gdzie stał, aby go złączył pospołu z Kwarcianym, obawiaiąc się iak dzien takiey że zabawy. Ale Nieprzyiaciel ruszywszy Woysko swe opulnocy, a kommonikiem kilka tysięcy pozad ostawiwszy dla strazy, poszedł w głąb w ziemie, zagony do Tarnopola głęboko zapusciwszy. Kosz przeprowadził ku Zasławiu, y tam przewaliwszy się na czarny Slak, na zad mimo Cudnow, Czartoryą, Kodnią, Pawołocz, Białocerkiew, z wielką nieoszacowaną szkodą y korzyścią wrocił się impune. Przechadziłoc w rzkomo Woysko tego Nieprzyiaciela, ale niesporo: Bo po dwu milach naywiecey na dzien uchodzono. Stanąwszy na Zabincu, kilka dni mieszkał Hetman, a potym Woysko rospuscił na lezą. Wielkie potym przymowki ponosił, y narzekania od Slachty Podolskiey y Woiewodztwa Wołynskiego, że mogąc bic tego Nieprzyiaciela pod Obozem, upuscił go. Uwiedzeni abowiem strat, zon, dziatek y maietnosci swych bo ich na Oboz ubespieczonych, wszedzie niespodzianych, iako grzyby brano, sromotnie łaiali y przeklinali.

Tak tedy kłatni tey y Utarczki ktora była pod Obozem z Tatarami przy samym Panu Zamoyskim palma zostawała. Bo Poganstwa z Panskiego Taboru nastrzelano, ktorych oni w nocy zabrawszy trupy z chatami popalili. Z tego iednak ludzi z łaski Bożey nikt znaczny niezginął krom piechoty kilku: postrzelonych pacholikow podroznemi chorągwiemi było ze dwadziescia Szarogrodzian zabito kilkanastu, Rotmistrza isz Ludwika Złotnickiego w nogę z Janczarki okaliczono.

Odiachał zatym Pan do Szarogroda in octobri, mieszkał tam przez dwa miesiące: w Adwent potym ruszył się ku Zamosciu, y przybył przed Bozym Narodzeniem.

Tego Roku widziec się Cometa dał na Niebie ktorą długi czas swietno gorzała, coraz większą y strasnieyszą była.

Rok Panski. 1619.

Za postąpieniem w tym Roku Zołkiewskiego Hetmana Koronnego z Woiewodztwa Kiewskiego, na Pieczęc wielką Koronną, konferował Krol Woiewodztwo Kiowskie Panu naszemu Zamoyskiemu

Tegosz Roku naznaczona była Kommissya z kozaki Zaporow skiemi miedzy inszemi Kommissarzemi był tesz y Pan nasz, iako tamteczny Woiewoda. Przybył do Woyska in septembri, ktore Zołkiewski Hetman postawił pod Pawłoczą, miał z sobą ludzi

miał z Sobą ludzi własnych Pan pułtora tysiąca. Woysko Zaporowskie stało w Szesciu milach od Obozu Lackiego (Polskiego), nad ktorym był starszym Wodzem Piotr Konaszewicz, alias Sahaydaczny. Przez Posły swe traktowali, ktorych Ustawnie do Hetmana posyłali. Pomagał Pan w ten czas dobrze do uspokoienia Swywoli Kozackiey powagą swą y rostropnoscią. Zmiękczał ich Ludzkoscią y chlebem, wielekroc wszytkich do siebie Posłow Zaporowskich obracaiąc, mowami mądremi do posłuszenstwa Krolewi y Rzeczypospolitey y do dobrego porządku, łagodnosci y authontatem niezaniedbywaiąc

Po odprawieniu Kommissyi z kozakami, ktora spokoynie się bez rozlania krwie z obu Stron Skonczyła, rospuscił Hetman Woysko na Stanowiska. Pan z Obozu ze wszytkim swym Ludem obrocił do Kiiowa, y wiachał na Woiewodztwo Kiiewskie ultimis diebus octobris Przyięty od Obywatelow Woiewodztwa Kiiowskiego wszytkich wdziecznie, ktorzy y ozdobnie y gromadnie wyiezdzali daleko w pole przeciwko Panu. Także Pułki Woyska Zaporowskiego, y mieszczan Kiiewskich wprowadził Pana w przod do kosciola Katedralnego Farnego, a potym w Zamek. Gdzie Akt zapisawszy, powrocił prętko na doł do Ratusza (: bo tam miał swoie stanowisko:) Duchowienstwo wszytkie, Urzędnikow Ziemskich, y Szlachtę Chlebem ustołu swego częstował: także Pułkownikow y Rycerstwo wszytko, iak z kwarcianego, tak z Zaporowskiego Woyska, humanissime traktował. Wtedy cały dzien Strzelbę ogromną y z Zamkowych y mieyskich y Zaporowskich dział ustawnie pusczano, wielkim porządkiem bez przestanku, asz w noc godzin dwie.

Kontynuował Pan nazaiutrz Jurisdykę swoię, y oney zawsze pilnował, iezdząc na Zamek dla Sądow, poki spraw stawało w Regestrze.

Na tychże Rokach Niemirzyca In famem onaiazdy Domow Szlacheckich, pewne zbrodnie y zaboystwa prawem przekonenego na Smierc osądził, ktorego w dzien zaduszny scięto rano. Tu dał Pan y ludzkosci y sprawiedliwosci wizerunek. Odprawiwszy Roki swoie Grodkie, mieszkał ze trzy Niedziele, w porządek dobry Sprawy mieyskie wprawiaiąc, Zabawy y Exercitacye woienne zwykłe z Zołnierzemi czyniąc: ktorym więc kazał kłase rozne bronie oprawne rządy, konie, bławaty, aby ten ktory dzielnieyszym pokazował się w gonieniu kopią, z rozsądku Samego Pana, brał praemium sobie ukazane.

sobie ukazane. Odiachał potym do Zamoscia sam z Dworem swym, Chorągwie Jego powoli postepowały. Aże ich do Słobodyszcz chłopi z uchwale uchale puscie niechcieli, y przeciwko nim wyszli, broniąc im Stanowiska y na Folwarkach, zganili to bespieczenstwo chłopstwu, gdy kilka nastu Ubili. Nasi

Rozumiem ze dosyc iasnie kazdy wyrozumie z tego, co się iusz w przeszłych leciech napisało, o wychowaniu czwiczeniu przy Domu, młodości kwitnącey w Cudzych kraiach po zyciu, rostropności bogoboyności, męstwie, y sprawach woiennych tego Pana, w Stanie Jego Młodzienskim. Pokażę y w dalszych leciech kiedy Statum Conjugalem obrał Sobie y swiątobliwie od Pana Boga w Małzenstwie sporządzonym zył, dalszą Jego Bogoboynosc, poboznosc, miłosc gorącą Boską, Krolow, Panow Swoich obserwencyą, zarliwosc ku Obronie Kościoła y Rzeczypospolitey Oyczyzny swoiey, mądrą Radę w Senacie, męskie dzieła w polu, gładkie y wymowne mowy, szczodrobliwosc przeciwko Kościołom, Akademyi swey, tudziesz Rzeczypospolitey ludzi Uczonych y Rycerskich, y insze wysokie cnoty.

Rok Panski 1620

Za postąpieniem w tym Roku, y zacząwszy go szczęsliwie, począł myslic o postanowieniu swym. Poblogosławił Pan Bog intencyi Jego niedługiemi zawodami. Przez poważnych y podufałych Przyiacioł swych domowych wyrozumiawszy wprzod skłonnosc Jasnie Oswieconey Anny z Stemberku Kostancyi Xiężnyi Ostrogskiey Woiewodziny Wołynskiey: ziachał pierwszym razem w Dom Jey do Jarosławia, aby o Corkę Jey Katarzynę przystoynie, według Starozytnego obyczaiu Polskiego ~~Polskiego~~ Starenie czynił. Zatym zaiazdem pierwszym, zmowa przez Przyiacioły, oddanie pierscieni z obu stron, y Intercyzyi Małzenskie stanęły. We dwie Niedzieli potym we dni zapusne, Slub y Wesele w Jarosławiu odprawione. Slub dany przez Jana Andrzeia Prochnickiego Arcybiskupa Lwowskiego, Opata Sieciechowskiego, w Kosciele Oycow Jezuitow. Oddana była nowa Małzonka Panu od Matki Jey, przez Stanisława Wapowskiego Kasztellana Przemyslkiego. Dziekowanie było za Pannę włoznicy, przez Zołkiewskiego Kanclerza y Hetmana Wielkiego Koronnego. Przenosiny zas czwartey Niedziele po Wielkiey nocy w Zamosciu naznaczone y odprawione z wielkim sumptem, y splendorem. Po ktorym w przyiemnym poszanowaniu, zgodzie y miłości z obopolney zawsze z Sobą zyli: a co iest pierwsza,

a co iest pierwsza, w boiazni Bożey lata wszytkie wesołe y po-
ciesne.

Tego Roku pomieniony Hetman y Kanclerz Zołkiewski, za obie-
tnicami iakiemis wielkiemi, y podusczeniem Gracyana Hospodara Wo-
łoskiego, wyprowadził Woysko Kwarciane Koronnego do Wołoch in
Septembri, gdzie tesz było y Wolontaryuszow poczęsci, z kupami
swemi znacznemi: Iako Samuel Xiążę Koreckie, mąsz w dziele
Rycerskim odwazny, Janusz Tyszkiewicz, Stefan Chmielecki,
z ludem Xięznyi Ostroskiey Woiewodziny Wołynskiey z Kraynnym
y inszym, stanąwszy na Cecorze. Gdzie za nastąpieniem Skinder Ba-
szy y Beglerbeka Sylistryskiego, z Woyskiem Tureckim, y De-
wlet Gerey Sultana Gałgę, tudziesz Kantymira, z inszemi Na-
hayskiemi Murzami, z Woyski Tatarskiemi. Zwiodł z niemi He-
tman bitwę, w ktorey zrazony nieladaiak w pierszym dniu So-
botnim, w wielu przednieyszym Rycerstwie odniosszy szkodę,
w drugim dniu, o inszym sposobie zatrzymaniu woyska w
całosci myslił, ktorego częsc w Nocy oderwała się, y wiesci zało-
sne o zniesieniu Woyska na Cecorze przyniosła: Co y Pana Zamoy-
skiego prętko doszło: aby ta iednak doskonalszey Wiadomości
tym ktorzy to czytac potym będą, Expedycya przychodziła; po-
łożę tu Kopią Listu Samego Kanclerza y Hetmana Zołkiewskie-
skiego, po pierwszey Sobotniey bitwie, do Krola pisanego, kto-
ry od słowa do słowa taki był.

Miłosc Naiasnieyszy Krolu Panie nasz Miłosciwy
Oznaymuiem W. K. M: o przysciu Sołtan Gałgi y Skinder Ba-
szy, zesmy ich co godzina wyglądali. Przyszedł tedy dzisty-
dzien Sołtan Gałga z Skinder Baszą, y tusz pod Obozem stana-
li. Nazaiutrz w piątek mielismy z niemi potrzebę w wieczor, z łaski Bozey
fortunną, y zrazilismy ich z pola: Trwała ta burda miedzy nami,
asz gdy mrokiem wrocilismy się do Obozow swych. W Sobotę zas
za zdaniem zgodnym wszytkiego Rycerstwa, wyszlismy w pole a por-
to Marte z Woyskiem uszykowanym: zwiedlismy bitwę z niemi od
krytą: Trwała bitwa szesc godzin, od południa asz do Nocy samey,
Aequo Marte staneło: Zesli oni z swoich Stanowisk; poslismy y my
do swego Taboru. Były rzeczy dobrey nadzieie, ze potezniey y da-
ley moglismy czynic przeciw Nieprziacielowi Lecz nazaiutrz, to iest
w niedziele niemała czzęsc ludzi naszych, ktorzy z Woyska ucie-
kli, pomieszali nam rzeczy. Niemienuię nikogo na ten czas,
wszak sami się tam Ukażą ktorzy nas tak nieprzystoynie
odbiezeli. Acz wątpie żeby ich mało ucie: Bo pławiąc
się w Nocy przez Pruth, siła potoneło, y wielka częsc od

Nieprzyiaciela

od Nieprzyiaciela, ktory im tam lądem za rzeką zaszedł, pobici poimani. Ici zli y niebaczni ludzie wszytko Woysko zatrwozyli: że blisko tego, że wszytko Woysko iusz do tak sromotnego uciekania miało się udac. Z Iego Mością Panem Hetmanem Polnym, Stanisławem Koniecpolskim, y niektoremi Rotmistrzami, co przy nas zostali, constantią naszą zatrzymalismy Woysko; z ktoremi na swoim mieyscu blizey od Siebie z Nieprzyiacielem iestesmy, nisz z Warszawy do Uiazdowa. Woysko Soltan Galga y Skinder Basza maią wielkie, iest go więcey nad szescdziesiąt tysięcy. Zapuscili się byli prosto ku Panstwom Rzeczypospolitey, a tosmy ich zabawili, odwazywszy na to zdrowie swoie, y daley, co się grozi wiernym W. K. M. Sługom, y dobrym Synom Oyczyzny, czynic będziemy, wedle naywiększego przemozenia swego: ieszcze przeglądaiąc to wszytko. O niebespieczenstwie pisałem po kilka kroc do W. K. M. zebys raczył pomyslic, de Subsidiis et Supplementis. Teraz sam czas Ukazuie, że tego pilna potrzeba: zaczym pewieniem że W. K. M. nieraczysz nas przepomniec. My tymczasem ad extremum habitum zatrzymamy przeciwko W. K. M. całą wiarę y miłose przeciwko Oyczyznie. Hospodar Wołoski z temi naszemi uciekancami poszedł, niewiemiesli przebyli albo nie. To teraz in isto casu rzeczy nasze: Co się ponowi niezaniechamy dawac znac W. K. M. ktorego się miłosciwey łasce oddaię. Dan w Obozie okopanym na Cecorze 24 Septembris A: 1620

Stanislaus Zołkiewski etc.

Cedula w tymże Liscie była ta. Rannych między nami iest poczęsci, ktorych tesz niegodzi się nam odbiegac. Pan Bałaban Starosta Winicki, Pan Dyffo, Pan Malinski, Synowiec y Syn moy poranieni, postrzelani, ale nieszkodliwie wyleczą się. Dynhof

Za takim tedy pierwszym zrazeniem Woyska kwarcianego na Cecorze prędsze przyniesiono y do Kamienca y do Lwowa od tych, co się zrazu wucieczkę puscieli, nowiny takie. Że iusz Woysko wszytko zniesione y pobite, nizeli ten List przyszedł, ktory ze był do Zołkwie obrocony, dla prędszego przesłania do Krola Małzonka pomienionego kanclerza y Hetmana Zołkiewskiego, frasowliwą będąc z tam tych wiesci, o zdrowie Męza Swego, tudziesz y Syna Jana Zołkiewskiego, Starosty Hrubieszowskieg, otworzyła ten List: a wyrozumiawszy z niego co się zanosiło, odesłała go Krolowi Sama potrwozona ziachała z Zołkwie do Zamoscia Złoto, Srebro, kleynoty y rzeczy kosztownieysze zwiezła,

zwiezła, Pana Zamoyskiego usilnie prosząc, aby zebrawszy ile
moze bydz Ludzi, szedł zniemi naratunek Hetmanowi: Nietak
iednak telamenty Białoglowskie, iako sama miłosc Oyczyzny,
wzbudziła tę ochotę wnim, Isz zaras kilkadziesiąt tysięcy zło-
tych, rozesłał na rozne mieysca, dla zaciognienia Ludzi służałych,
iako naywięcey bydz mogło, Sam tesz spieszno z Domu się gotu-
iąc. Ktorey Iego zarliwości do ratunku w tak cięszkim razie
Oyczyzny poswiadczaią Iego Listy ktore pisał do roznych Urzedni-
kow Ziemskich, y Sąsiad pobliszych, ktorych kopią że poło
żę, niebedzie mnimam od rzeczy.

Kopia Listu do roznych Panow

W tak nagłym Rzeczypospolitey razie, w ktorym y digni-
tas Wodzow, y zdrowie Rzeczypospolitey razem w niebespie-
czenstwie: trudno inaczey, iedno iak w nagłym zapale miec się
wszytkim do Niego. Widzemy że Rzecz pospolita niema ordina-
ria remedia, milsza, iedno kazdemu uczynic co może. Ia y chęci mey
y isz tego po mnie potrzebuią Przedni niektorzy w tey Rzeczy-
pospolitey, a nadewszytko miłosc Oyczyzny, z ktorą y Domu, ale
y co mam w przod, y iakiekolwiek Przodkow swych zasług, oraz
nieradłbym zgubił, zbieram się na iakąkolwiek gotowosc, Co-
zumiem że tasz iest ochota y w Wazmosciach, przy takim przy-
patku, ktory nietylko ochotnego, ale y nay ospalszego, boia-
znią niebespieczenstwa własnego ruszyc by mogł. Przeto zg-
dam y proszę dopomozmy wzaiem sobie, tak miłey y powinney Rze-
czypospolitey Usługi. Za ktorą, lubo iey zdrowie, lubo koniec Pan
Bog obiecał, bez odpłaty wdzieczney od Niego niebędziem y sławą
niesmiertelną. Non degeneres Przodkow naszych Oswiadczemy to,
cosmy Oyczyznie powinni. Moia ta perswazya, isli co sprawi,
nietylko swemu, ale Oyczyzny wszytkiey szczęsciu to przypiszę,
a służyc sam WWW będę. Day Boże, aby nietylko w całey ale
y kwitnącey (iako przedtym:) Rzeczypospolitey Oddawam się
za tym łasce y Przyiazni etc: z Zamoscia 5 Octobris A: 1620
Na pobudzenie zas inszey młodszey Braci służby Rzeczypo-
spolitey aby tym prędzey ochotnieyszych do Siebie przycią-
gnął, przy pieniądzach, ktore w Domy Szlacheckie rozsełał
na zaciąg swoy własny, posyłał Osobie Swe do Szlachty w ten
sposob.
Nieprzywłasczam nic sobie miedzy Wazmosciami co by mi
nienależało. Iednak iako Brat y Sługa Wasmosciow oznaymuię,

oznaymuię o niebespieczenstwie, w ktorym są Ich Mosc PP. Hetmani y wszytka Rzeczpospolita. Dla Boga poczuwaycie się WM. Ja wszytkiemi siłami Staram się stawic tam, ale o ludzie służebne bardzo trudno. Przeto pilno proszę kto z ochoty, ktoby zasłużonego Zołdem chciał, pomoście WWM. tego, cosmy wszyscy, y Bożym y przyrodzonym prawem Oyczyznie powinni a mianowicie w tak niepespiecznym o wszytkich razie. Pan Bog Wasmosciom nadgrodzi tę pobożnosc, A Ja odsłużę. Ku Tarnopolu z Niedziele tey brac się będę, y o dalszym postepku Woyska naszego z Nieprzyiacielem zrozumiewac niezaniecham.

W Zamosciu 5. octobris 1620

Tak się tedy ten Pan krzątał, w ustawiczne godziny dzienne y nocne o tym myśląc, iakoby co prędzey kupę znaczną ludzi zebrał, y z niemi szedł, na danie odporu Nieprzyiacielowi: złączywszy się z inszemi Pany. Jakosz znosili się zawsze z obustron, z Wielmoznym Stanisławem Lubomierskim Szwagrem swym, na ten czas Podczasiem koronnym, ktory potym z Woiewodztwa Ruskiego, Woiewodą Krakowskim pomarł. Dali sobie godło, złączyc się y wszystek lud swoy w Tarnopolu. Miał Pan Zamoyski przyrodzoną pobudkę do tego, z miłosci ku Oyczyznie, z miłosci ku tamtamu Woysku od Pogan oblezonemu, z chciwosci sławy dobrey, a przytym y żądanie gorące samego Krola, ktorym Pana przez List obesłał: Wiedząc o Jego obrocie y dzilności, aby się co prędzey pospieszał. Pobudziło Pana niepomału, że więcey ważąc sobie miłosc y całosc Oyczyzny, niżeli zdrowie własne zostawiwszy w gniazdzie swym Przyiaciela od Boga Sobie danego, przed kilkunastu Niedziel w Dom Jego sprowadzonego, ruszył się w Imie Panskie w Osmi set człowieka Woiennego z Armatą porządną z Zamoscia dnia 14 Octobris. Inszym ludziom ktorzy się do Tyszowiec y Włodzimierza sciągali, zebrawszy się na służbę pieniężną, zaiachac do Bełza, y tam się czekac nakazał. Z Rzeczyce napisał skromny List do Krola, daiąc znac o tym się puszczaniu na tę Jego y Rzeczypospolitey Usługę. Było y do Im: Xiędza Arcibiskupa Gnieznenskiego, Wawrzynca Gembieckiego pisanie: Dom swoy iesliby co humanitus nan przyszło, oddaiąc singulari łasce y patrocinio Ich ktorych listow kopie są takie. A wprzod

DO Jego K. M.

Za roskazaniem W. K. M. idąc, wyłamawszy się ze wszystkich, ktore mi do tego przeszkadzały, trudności, puscilem się na tę W. K. M. y Rzeczypospolitey Usługę. Nietylko tak, iakom zwykł ochotnie, ale y z gotowością taką, na iaką pod tak czas trudny mogę się zebrac na lepszą. Żal mi tego że obecnie teraz niemogę służyc W. K. M. y podobno oprocz publicznych Spraw, mnie tesz nie ktore potrzebowały; iednak to

iednak to mnie nierozerwa, gdysz mam nadzieię w miłosciwey łasce W. K.M. isz ta sama mnie odległemu u W. K.M pomoze, y sprawy me poratuie. Co ia zleciwszy niektorym Przyiaciołom moim, Sam nie obym. Ale radbym iako nayslepiey W. K.M. usłużył: isz rzeczy swoich domowych niemiałem potiorem rathonem nisz miłosci Oyczyzny. I teraz tą rezolucyą biorę się: Iliewątpie że y mnie y Domowi memu łaskę swą miłosciwie prowidebis, na ktorą się secure Spuszczam, y onej się unizenie zalecam w Rzeczycy 21 Octobris. 1620.

Do Arcibiskupa Gnieznienskiego

Omyli mię podobno y teraz nadzieia widzenia się z W. M. M. Panem, dla tych niebespieczeństw, ktore na nas nastąpiły, zaktoremi, przychodzi mi y Consultationes publicas, y swe wiemałe sprawy na stronę odłożywszy pod taki zapał Oyczyzny, tam się udać, zkąd nayprzedsze na Rzeczpospolitą nastąpuie niebespieczeństwo. Przyszło mi zwiadać y niektorych u Dworu K.M. Instancyi ktore mogłyby mi co kładwiek dopomodz do tego abym w mym przedsięwzięciu mogł sposobniey Rzeczypospolitey usługowac: bo zdało mi się iniquum y złamem y Oyczyznę targowac pod ten czas, kiedy owszytko periclitatur. Wszytka rerum mearum Spes y W. M. mym M. Panu, ktorego et authoritati et gratiæ tyle tribuo, że iesli sam wesprzetego nieraczysz, nietylko tych ale y podobnych na potym starania czynic bym, toties spe frustratus, nieważył się. Ustnie to W. M. M. Panu przełożono będzie, y to iako na się y swych domowych, y domu mego, tyle razy tento fortunæ aleam. Wiewiem iako to ludzie u dwią a podobno sila opacznie, a to iednak y teraz tu obtrectatio niemoze u mnie nisz miłosc Oyczyzny więcey. Unizenie W. M. M. Pana proszę abys y rzeczy mych y domowych patrocinium miłosciwie raczył przyiąc, o mnie, ktorym ieśliby co humanitus przypadło na mnie pewnie nienaylepiey by się stało, gdysz y przed tym ale y teraz tak na tę Rzeczpospolitą służby oddawac się, że ani mey ani meorum niemiałem nad to, com Oyczyznie powinien, większego respektu. Oddawac się z tym powinney miłosciwey łasce W. M. M. Pana. Dan w Rzeczycy Dnia 21 Octobris 1620

Wyprawiwszy te Listy do Dworu sam ruszył się do Bełza, gdzie ludzie nowego zaciągu z Wołynia y Tyszowiec zgromadzili się: Nazaiutrz w Bełzie stanęła trwoga poczęli wieści latać, że iusz zniesiono Woysko nasze w Wołoszych ze Tatarowie kołowawa y Zołtewie wdzią, na ktory łuk postał Pan Ludzi od

siebie kilka dziesiąt, aby postaralisię o ięzyku, ci ludzie czatuiąc, spodkalisię y złączyli z Usarzemi Panskiemi, ktorzy z swego Stanowiska do Pana przebieralisię, z Potylicza ku mostom; był nad niemi Starszym Andrzey Drwalowski: Trafili na pułk Tatarski pod Zołkwią, bilisię z sobą mocno, y Nieprzyiaciela od Zołkwie odegnali, a potym do Pana przybyli w drodze, gdysz przecię Pan postępował ku Nieprzyiacielowi, chcąc się złączyc z Szwagrem swym Stanisławem Lubomirskim: pominął Pan Lwow stanął w Strzemiełowey Kamionce, dał znać osobie Pod czasiemu Koronnemu Panu Lubomirskiemu, ktory był we Lwowie, aby się z nim zdeymował koło Buska conjunctis viribus Nieprzyiacielowi adpor czynic: lecz on iusz był od siebie posłał ludzie swe ku Bobrce, sam zostawszy we Lwowie, ktoremi ludzmi Iego był starszym Wodzem Szymon Kopycinski y Ierzy Rzeczycki Starosta Urzędowski; rozmaicie y tym się zdarzyło, boraz gromili Nieprzyiaciela, drugi raz od większey potęgi sami gromieni zostawali, y rozproszeni tak, że Staroscie Urzędowskiemu w kilka dziesiąt człowieka, we młynie iednym przyszło się zamknąc, y z tamtąd zruciwszy dach z młyna odstrzeliwac.

Powracało prętko z tey Woyny Poganstwo, zdobycz niezmierną że Lwoskiey y Przemyskiey Ziemie wywiodszy. Pan tesz wziąwszy wiadomosc o powroceniu że Lwowskiey Ziemie Nieprzyiaciela niepostepował daley z Kamionki, niemaiąc proporcionatas vires przeciw Poganstwu. Isz iednak głosy Nieprzyiaciel puszczał, że miały insze Woyska ich prętkie uczynic odwroty z Panstwa Koronne, mieszkał w Kamionce Niedziel dwie czekaiąc na inszą okazyią do ktorego się tesz nieco szlachty Bełzkiey przyłączyło było. Do Krola iako o rozgromieniu Woyska Koronnego, tak y o pustoszeniu ziemie y Panstw Koronnych dał znac, w te słowa.

Naiasnieyszy Miłosciwy Krolu

W tak opłakanym czasie, iaki na nas wszytkich padł, za zniesieniem o statku Woyska W.K.M lub iest oczym, niemoze się sieła pisac: przyidzie iednym słowem wszytko zamknąc, że na cienkiey nitce wisi, y zdrowie y całosc Rzeczypospolitey. Nieprzyiaciel Panstwo W.K.M

Uczynił sobie

Uczynił sobie własnym Domem, czyni w nim co furor hostilis, y okrucienstwo każe, ostatka dla siebie samego y przyszley Woyny ochrania. Jusz te kąty popłaskane krwią poddanych W.K.M. Siły naszey iakąkolwiek mamy, coraz mniey zostawa. Nowe Zagony, do dokąnczenia nas gotuią się. Na taki raz nietylko zadney niewidzę gotowości, nietylko do boiu, do ratunku, ale y Obozowey straży. Ruszyc się z kim niemasz, Niemasz Wodzow, pieniedzy, ludzi, kupic się nieda Nieprzyiaciel. Dla Boga Miłosciwy Naiasnieyszy Krolu, poyrzy na to Panstwo od Boga Sobie powierzone, uzał się ostatniey zguby, w ktorey periclitatur y dignitas twoia Panska, znadz myslisz W.K.M. Pana Hetmana Litewskiego, prędszego y gotowszego nietylko w takim razie, aleby go y powoli przyszło szukac niemogłaby miec ta Oyczyzna Hetmana: iedno prętkosci we wszytkim trzeba, w radzie, gotowości, ochocie ktora w ludziach zgasła. Mnie co W.K.M. każe czynic, wszytko będę nietylko mięszka swego, ale y zdrowia niezałuiąc czynił. Czynię y teraz co mogę: Gotowem y krwią swą Oyczyznie y W.K.M. Panu swemu, ktoremum po Panu Bogu wszytko powinien y poddanstwo me wierne oswiadczyc. Piszę do Iego Mosci Xiedza Arcibiskupa, iako y Senatora pierwszego y mego powinnego o wszytkim, Uchodząc niepotrzebney Inwidyi. Boc widzę że y w takim nieszczęsciu naszym nieustaią niepotrzebne Emulacye, perpetua mała naszey Rzeczypospolitey. O mnie Słudze y poddanym swym racz W.K.M. Unizenie proszę pomniec, a Sam iako Przodkowie W.K.M. Oycem mym czynili, U siebie mnie ratowac. Niedbam nie oczy, iedno żebym mogł miec kommodytatem Służyc W.K.M. Tak moi Przodkowie y Sławy y chleba nabyli, Krolom Panom swym służąc. I na mnie dali Bog nieomylisz się W.K.M. maiąc probatam fidem Przodkow mych. Niech P. Bog w tych ostatnich Rzeczypospolitey niebespieczenstwach W.K.M., ktorey iestes sercem y Głową, posiła y krzepi: abys ieden miedzy wielą Monarchow odnosił niesmiertelną Sławę Servatae Patriae w tak niebywałym razie. A ia przytym Unizenie całuię rękę W.K.M. iako naniższy y wierny Poddany w Kamionce 22 Octobris 1620

Była w tym Liscie cedula ta

Gdym ten List do W.K.M. pisał, przyszła pewna wiadomosc, że Sołtan Galga przeprawuie się u Chocina od Podolskiego Kamieńca

A niemasz nic

A niemasz nic niepodobnego: Gdysz potym akcye Poganie wytchnąwszy sobie pewnie będą co czynić. Niebędzie tam na Seymie podobno wiele naszych, ktorzyby chcieli y umieli uważyc pericula tych Kraiow. Boię się aby przyszło W.K.M. spokoynie odprawic ten Seym. Dla Boga festinato opus est. Dobrze się było z nim pomknąc. W prywatnych W.K.M. niemiey wielkiey nadzieie. Piszę o tym do Jego Mosci Xiędza Arcibiskupa Pan Bog to wie, co nasz czeka: w Samym W.K.M. po Panu Bogu pierwsza y ostatnia nadzieia. Pewnie będzie się starał Nieprzyiaciel, aby wszytką gotowosc W.K.M. uprzedził. I o Seymie on będzie wiedział, gdysz ma od kogo.

Inszy List w teyze materyi do Jego Mosci Xiędza Biskupa Gnieznienskiego był taki

Jest na co się y tych tak zatrudnionych czasow obeyrzec, w dawaniu wiadomosci, o rzeczach tych, ktorym na tym nalezy. Bo y w teraznieyszym czasie, iaki cięższy podobno niebył, nieustaią miedzy ludzmi emulationes, obtrectationes perpetua Reipublicae nostrae mala. A toli ia do W.M. Senatus Principem, y do takiego ktory tym szafowac bedziesz umiał, y ochronic, piszę libere. A chocbym tesz y co ztąd popasc miał, chcę ucierpiec z Utrapioną Rzeczą pospolitą cokolwiek. Ruszyłem się tuz Domu za Listem JKM a snadz iescze y przed wezwaniem. Żal sam z takiey klęski naszych poruszył mię. Rozumiałem za tym głoszeniem y Krola JM. przez Uniwersały y privatarum niektorych, że cokolwiek miała mieć Virium publicarum Rzeczpospolita; że ochota iaka kolwiek w ludziach, że (: iako zdawna :) w iakiey ieszcze nadziei wyscia Wodzowie y relikwie Woyska naszego Ledwo co się z Domu ruszywszy, Omnia reperi contraria. O Panu Kanclerzu, potym ostatnim rozgromieniu, nihil certi. Są niektorzy co Udaią, ze iusz ponim ktoby go widział zywego, niemasz zadnego. Panu Hetmanowi polnemu także tuszą niedobrze. Taka na Ukrainie iest wieść, iakoby był poimany od Wołochow, y wydany Nieprzyiacielowi. Woysko rozgromione, iesli kto wyszedł tanquam e naufragio, nietylko bez konia y rynsztunku, ale y odzieży. Nasza zas iaka gotowosc oprocz tych 600 człowieka, ktorzy przy Jego Mosci Panu Lubomirskim, Szwagrze moim, byli, ktorych y Impedymenta w przod przez nieprzyiaciela poszarpane, potym sami, gdy się byli za tym Poganstwem porwali nadrazeni, że ledwo nad 400 koni bydz może. Są tesz Pana Danielowicza Woiewody Ruskiego, koni 200 O więcey niewiemy. Dałem był W.M. mM Panu znac de deffectu Aerarij, na ktory Pan Krayczy respektował: teraz oprocz Czterdzieści tysięcy Kozackich pieniędzy niema Rzeczpospolita, Nec Subsidii. Ja rozesłałem z pieniędzmi, na ktorem się w takim razie zapozyczyc musiał, w nadzieię tych co się ich

tych co się i pożenie od Opiekuna Nieboszczyka Xiążęcia Ostrogskiego Kasztellana Krakowskiego Spodziewam: A zkąd lub Pan Krayczy swe podniosł, ruszyć Ich niemogę. Trudno skupić ludzi, o ktorych y trudno y nieprzyiaciel y tu y owdzie discurrendo nieda się kupić: kray ten wszytek zniszczony. Lwow ledwo wybiegał się. O Zołkiew kuszono potężnie. Zastano tam kawałek moich ludzi, ktorzy, iak zkąd inąd dowiesz się W.M. Non nihil Salutis dali tamtemu mieyscu. Kosz ten Tatarski snadz u Halicza był stanął: z ktorego skoro się te wrocą nowych spodzieway my się zagonow, ktorzy abo w Przemyską ziemię, albo Wołyń, gdzie ieszcze cało, uderzą. A podobno ta iest Intencya, zimować tu z nami, a do konca nas affligere: abysmy przyszłemu Tureckiemu Woysku byli łupem. Woiewodztwa zas te, y Powiaty ktore się były w trochę ~~wezgrnęły~~ zgarnęły, znowu rospuciły się, spusciwszy się na te drugie Seymiki, ktore aby co wiecey, albo Consilij albo auxilij publicæ mogły dać Saluti, nierozumiałem, ani rozumiem. Gdysz na to co się, gdzie większa Ich częsc facultatem integram dała posłom, nic uczynić niemogą więcey. W takiey tedy sprawie, gdzie ani Wodzow, ani Woyska, ani Heroum belli niema Rzeczpospolita, w iakim iest niebespieczenstwie, nietylko W.M. M.M. Panu przedniemu y mieyscem y rozsątkiem w Rzeczypospolitey Senatorowi, ale vel Infimo cuiq patet. Iam się tu z Ich M.M. znosił podwakroć, coby eô in passu czynić chcieli, widzę, mierzemy się swą piedzią, y z tak małą, iaką mamy, garstką, trudno mamy iako z motyką przeciwko Słoncu. Ludzi więcey widzę nieprzyimuią, a to podobno ob deffectum ærarij. Wszytka widzę Salus w tym przyszłym Seymie. Pod ktory iednak iako będzie bespieczna Oyczyzna nasza Panu Bogu Samamu notum. Poniewasz y Skinder Basza, ktory bona malaq Ziem naszych długim sąsiedstwem przewiedział, lubo to onustus præda, snadz ku Tekinia triumphabundus redit. Wie de commoditate Belli, przez wszystek November: y Poganstwo to, ktore nas teraz woiowało, znowu się nam obiecuie, y palam opowiada, że Wsi y miasteczek palić im zakazano, propter commoditatem na potym Belli, iedno koni a ludzi iako naywięcey zabierać. Taka sam iest u nas wiesc, iakoby Krol Im. Pana Chodkiewicza, Hetmana Litewskiego zaciągać tu miał. Zaraz usłyszawszy de prima clade, tożem rozumiał, y teraz rozumiem, expediret Reipublicæ. Nie Tyronkulorum to iest sprawa, tantum Belli molem dzwignąć, y w takim znieważeniu od wszystkich restituere pristinam famam Rzeczypospolitey. Alec y na lepszemu Wodzowi trzeba potężnego Woyska, et nervum: o ktory łatwiey podobno będzie nisz o ludzie. Ktorych nietylko pieniędzmi zaciągać, ale y prawem iakim trzeba przycisnąć, aby Rzeczypospolitey w takim

w takim razie nieodbiegali. Na privatorum vires darmo się spuszczano y spuszczamy: gdysz to iusz ukazały przeszłe expedicye. Groszowy Zołnierz był naypewnieyszy, naytrwalszy. Trudno iednym Poddanym y gospodarstwa y Obozu y Domu pilnowac. Siła tych ktorzy obrociwszy do Obozow, Doma wszytkiego postradali, gotowosc y ludzie potracili. Ale y teraznieyszemi Nieprzyiacielskiemi Inkursyami, ktore y były y bedą, siła ubywa sił Rzeczypospolitey et privatis. Otworzyłem y odważyłem się na to, abym prolixius WM wypisał Historiam tych opłakanych czasow, abys y co Rzeczypospolitey, y mnie tesz Słudze y Powinnemu WM privatim agere expediet, raczył poradzic. Niemasz się do czego przytulic, niemasz z kim pociągnąc: W koszt niemały wdałem się, drogę osławiłem: Unizenie proszę racz WM przełożyc Krolowi Im, co daley czynic mam, y wolą Panską wyrozumiec. Rad bym był sam na ten Seym zbiezał, widząc isz tacy Słudzy prędzey tyią, ktorzy na Pana patrzą często, ale privatis commodis niechciałem praeponere charitatem Patriae. Rozumiem że WM MmPan y z chęci y z łaski swey, y na te moie teraznieysze y przeszłe zaciągi patrzac, ktore isz inaczey Inwidyi udawaią, muszę ia sam przypomniec, że zaden większym nieczynił kosztem przypomniesz mnie JKM; aby mnie w czym niedomownego w czasu, ale do służby swey posilił. Bym był lat tych rei domesticae Vacarem, azebrał co pieniedzy, iasz bym był y kupił sobie co na Ukrainie, aby te officia, ktore na mię Krol JMści włozył, miał czym popierac, y nieotiose w nich stac in Rempublicam. Iednak między tylą okazyi, chybabym na niepozytecznieyszym był do JKM. służby; rozumiem ze wzdy niebędę przepomniony. W czym iako w tych Sprawach teraznieyszych chcę niti gravissimo Iudicio WM na Ustną tego ktoregom iusz wyprawił do WM relacyą a pusciwszy się oddawam się etc. Datt w Kamionce 22 Octobris 1620

Cedula w tym Liscie

Zazywa y tey artem Nieprzyiaciel. Pusczaią niektore więznie ex plebeis uczyniwszy im nadzieię, że mutato Statu lepiey z niemi agetur. Rus sama mocno szemrze y non obscure o to mowią: Pessimo exemplo ci Patriarchowie Cudzoziemscy tu pokoranie się w łoczą, ale cosz rzecz kiedy niemasz czym co począc, na Kiiowie bywało przed tym tyle Rzeczypospolitey ludzi na Czerkasiech, teraz y iednego niema Woiewoda poddanego, Vana tylko nosim, Nomina, Miasta pograniczne sine Subsidiis. W takim razie tak musi bydz, Kozacy znowu in fine Septembris 3li na Morze ze Sta Czołnow.

Ten się konczył List Panski do Jego Mości Xiędza Gebickiego Arcibiskupa

Arcibiskupa na ten czas Gnieznienskiego.
Na tym mieyscu dla dalszey tego pamięci, zdało mi się za rzecz potrzebną włozyc tu relacyą Zołnierza iednego godnego przez swoy List Panu uczynioną, iakowym sposobem, y z ktorych racyi, wszedł do Wołoch z Woyskiem koronnym Zolkiewski Kanclerz y Hetman Wielki; iako tę Woyne prowadził, iakiemi przypadkami Woysko stracił y sam zginął.

List do Jego Mosci Pana Zamoyskiego Woiewody Kiiewskiego od Pana S. T. Rotmistrza JKM

O zniesieniu Woyska na Cecorze

Chciałbym y sam, zywym głosem WM: mm Panu o tey nieszczęsney wyprawie rosprawiac, nie przez martwy ten charakter: by mi zdrowie, ktore bardzo częscią z ran, częscią z niezmiernych prac, bardzo mam nadwątlone dopusciło. Ale wspominaiąc y oznaymuiąc to nasze prowadzenie, zal się serdeczny mnozy, gdy patrzemy, a ono sprawcow Woyskowych niemamy: tak Wiele przedniego Rycerstwa niedostaie. Oyczyzna nasza miła szablą y ogniem pustoszeie. Tak wiele wiezniow Braci naszych, bezeczny Pochaniec w plon bierze. Jednak uiąwszy się iakokolwiek, y zal pochamowawszy, krociuchno doyne rzeczy przednieyszych, co się z nami działo. Choc rozumiem, że to WM od kogo dostateczniey iusz wiesz ale na uprawdzenie Swiatkow wiele potrzeba. Coby poruszyło Ich MM Panow Hetmanow naszych: że tak skoro, y nad mniemanie prawie wszytkich ludzi, weszli do Wołoch, z kąd inąd iusz to WM wiesz. Ale naybardziey był powodem do tego Hospodar Gracyan, ktory upewniał, żebysmy iedno stanali za Dnieprem, tak wiele im miało Woyska przybydz, Upewniał y to, że Tatarowie maiąc swoie zabawy z Schen Giereiem Doma, niemieli przybydz do Skinder Baszy, ktory bez nich słaby (: iakosz tak było :) w prętkosci woienney. Był iednak 3tia Septembris. Woysko nasze przeprawiło się u Podbitego przez Niestr. Hospodar 4ta Septembris Turki pobił, ktorzy przyiachali pon, wziąc go do Porty. 6ta Septembris. Hospodar Gracyan do Woyska naszego nad Kaynary przyiachał. Z kąd die nona ruszywszy się, stanelismy die 12da na Cecorze w starym okopie. Umysł był naszych na Koczowiska Tatarskie prosto isc ku Techini y Bilgrodu. Ale Pan Kanclerz z pewnych respektow obrocił ku Cecorze, aby y Hospodara na Stolicy utwierdził, y Wołochow cokolwiek do Siebie pociągnął, 17ma Septembris kilka set Tatarow przypadło pod Oboz z ktoremi harce nasi zwiedli, y mało co Pochanstwo wskurawszy, nazad odwrocili. Nazaiutrz skoro swit, przedni ludzie ich przysli

przyszli, z ktoremi nasi zaraz. Szermiezel zwiedli. Tedy Woyska Poganskie prawie przez wszytek dzien szły. Skinder Basza stanął na tym mieyscu, gdzie Kur pierwszym razem stał, niedaleko Niego Sołtan Galga: Harce się prowadziły cały dzien, na ktorych bardzo się dobrze naszym zdarzało, y wieczorem prawie z placu zpędzili nasi Poganstwo. Wiele U siebie y znacznych Junakow ~~Veracili~~ Wydalili, miedzy ktoremi y Sedziaka Tachinskiego. 19na Septembris Jm Pan Kanclerz o osmnastey godzinie Woysko do potrzeby wywiodł. Miały Tabory zakryc wszytko woysko nasze: Ale przez nieumieiętnosc tych, ktorym to było zlecono, ledwie czoło zakryło, insze Woysko odkryte stanęło. Po prawey Stronie Pułki dwa, Kanclerski y Hetmana polnego: Po lewey Xiążę Samuel Korecki, P. Kalinowski Starosta Kamieniecki y Stefan Chmielecki. Rozumieli ze Poganstwo na czoło da bitwę, a oni w tył naszym Uderzyli. Roty iednak Kozackie dobrze się starły z niemi, y trzy razy im stos wytrzymały: Na ostatek ku Usarskim Chorągwiom udali się: ktore wszytkie kołem iusz stanęły były na czoło i niecoc ich byli zamieszali, także kopiy niemogli złozyc, asz ie porzuciwszy rzucili się do Strzelby y broni, y wsparli Poganow. Na czoło tesz naparli wielkim pędem, gdzie Pan Dynof stał y Pan Hetman Polny. Dosyc męznie im stanęli: A cosz potym, gdy od Samey tylko wielkosci z mieysca ruszeni y Taboru, y piechoty odbiezec musieli. Długo się piechota broniła: Chcieli ich nasi ratowac, ale to rzecz była niepodobna, dla mnostwa Poganstwa, Na drugim Skrzydle lepiey się powiodło naszym, Bo nietaka tam Nawalnosc była, a Tabor cały, y Armata uwiedziona: Owo y ci tych, y ci owych wspierali, asz do samey ciemney Nocy, ktora wątpliwą bitwę rozdzieliła choc bardzo Poganstwo Usiłowało naszych do Prutu zagnac. Szkoda niemała była w Poganstwie, iako samo powiadało: że w Piątek y w Sobotę pułczwarta ich tysiąca zginęło, naszych niekładę wiecey osmset y to z Ciurow niemało, ktorzy Taborowe wozy prowadzieli. Tym tylko Pohaniec miał gorę, ze nam strzelby kilka sztuk odebrał, y Chorągwi kilka naście: acz y nasi cos byli ogonow Tatarskich wzięli. Die 20 Septembris isz trudno odeprzec Poganstwa, a zwłascza ze koni siła potracili, y piechoty nadbito. Na tym stali, a zwłascza Panowie Hetmani, aby Taborem ku Niestru Uchodzic. Ale ktorzy by się byli chcieli iako nay

prędzey w Domu

w Domu widziec, z tym się deklarowali, że niechcą Taborem, ale po-
za Pruciu konno uchodzic, niemając respektu ani na chorych, ani na
piechotę, ani tak wiele Synow Slacheckich ktorych przyszło odbie-
zec zaraz na rzeź, albo na łup Nieprzyiacielowi. I tak iedno się po-
częło w noc zmierzchac, krzykniono do wałow; a oni y z Hospodarem do
Prutu: Tamże trzy tysiące nam ludzi dobrych ubyło z ktorych setny się
oglądał w Polscze, do ktorey się tak chętnie kwapił, Bo naywięcey
ich potonęło, drugich Tatarowie y Wołosza porzezała, trzeci w łyka
poszli, ktoby był początkiem tak sromotnego wyiazdu, wole że WM
to od kogo mszego będziesz wiedział. Probował y Traktatow Pan
Kanclerz z Gałgą, za usiełowaniem Zołnierstwa, ale iakosmy mogli
baczyc, prozneto nadzieie y zawody były: na to tylko były dobre, że
się zołnierstwo, ktore po odbiezeniu Braci od Siebie strapione było,
rekolligowało. W dzien S. Michała nad wieczorem wyslismy z okopu.
Tam zaraz Poganstwo krzyczec poczęło, harcowac, strzelac: Prosto
ich Legierom Slichmy, musieli ustawac znamiotami y z kotarcha-
mi swemi, całą noc zas przesladowali. Na switaniu co było ultima Septem-
bris zaszli na drogę z strzelbą, y ianczarami osodzili pewną mogiłę,
sami w bok nam stanęli: Z okrzykiem wielkim puscili się ku nam: kto-
rych gdy wsparło, Ianczarowie y Działek y mohiły odbiegli, kto-
rych nasi niebrali. Z tamtąd niedaleko stanelismy y dniowali. Sko-
ro wieczorem w drogę ku Mohiłowu od Pruthu puscielismy się. Ro-
wno zedniem 1ma Octobris (: azdami się, że dopiero na ten czas Gał-
ga insze Swoie Woyska skupił, bo ich niebyło tak wiele dnia przeszłe-
go:) doszło nas Poganstwo: Jednosmy się trochę nad Stawem zastanowi-
li, z wielkim okrzykiem przytarli na Tabor, macaiąc gdzieby snadniey
się werwac: ale z łaski Bożey wszędzie wstręt wziął Nieprzyiaciel
Od Obozu daleko bardzo piechotą nasi ich gonili; gdzie y dwoie
działek odeszli. Na tymże mieyscu nocowalismy, co nam raz tylko
trafiło się w tym uchodzeniu; bo Gałga udawał to, iakoby chciał
one Traktaty, co na Cecorze zaczęte konczyc Ale niewadziło się
w tym razie dac oszukac, poniewasz y mysmy odpoczynku potrzebo-
wali. Jedno Swit także na Tabor wszytką potęgą natarł, czego
było asz z południa: Nie niewskorawszy z szkodą odszedł, y sta-
nął od nas w pułmile na drodze. Jedno wieczor mysmy się ruszyli
ku ich Obozowi musieli ustępowac. Die 3tia Octobris zaraz z
godzinę

godzinę na dzien stanelismy, a oni tesz za nami. W ten dzien iedno Turcy sami harce zwodzili, ale niezpozytkiem: Siła Turkow iezdnych y Janczarow zgineło. Z godzina do wieczora ruszylismy się, Sam Skinder Basza y Gałga z Swym Dworem w ten czas napirał na nas: ale krwią swych skropiwszy się, gdysz niemało w ten czas co przednieyszych legło, tak Turkow: iako y Tatarow: odwrot Uczynili. Przez całą noc szlismy, y niestanęlismy asz o południu: Popadszy godzin dwie y Tabor sprawiwszy, ruszylismy się w drogę: Co było w dzien S. Franciszka 4ta 8bris. Gdzie iednosmy postąpili, asz Poganstwo ze wszytkich Stron na nas, Turkow z pułtora tysiąca pod osmią Chorągwi rezolwowawszy się uderzeli w tył naszym, chcąc Tabor rozerwac: Ale szpetnie wsparci w tył pierzchnęli: Było tego dzieła y zabawy z pułtrzeci godziny, za tym noc, y my w drogę; Poganstwo za nami: Nazaiutrz mało co się o nas kusili, My tesz pokarmowali z kilka godzin, y puscielismy się w drogę skoro noc.

Die X 8bris Głod niemały między nami zawziął się, bo choc y konie iedlibysmy byli, ale niebyło kiedy piec, ba y przyczym, więc y niespanie naybardzieynas psowało: bo drudzy iak martwi padali, drudzy od rozumu odchodzili, drudzy chcąc się sprzespac, do Wozow się brali, a w tym mieysca około Taboru puste zostawały. Doszlismy byli rano 6ta 8bris Wody ale niewiem czemu przy niey niestanelismy. I ia tak rozumiem, ze nas nic inszego, iedno to zgubiło. Bo koniecznie z tydzien tam trzeba było Woysku tak spracowanemu, to chodem to głodem, to bitwą a co większa niespaniem, odpocząc. Ale niewiem za czyią radą ku Niestru nic nieodpoczywaiąc ruszyli się. I scia tego naszego bez odpoczynku, dwie nocy y pułtora dnia było, a imdaley tym bardziey Woysko zwątlone. Przyczyniło się do pierwszych niedostatkow, nowe to iest pragnienie niezwyczayne: a w tym noc następowała, w ktorą wszytkosmy stracili: Bo iakom rzekł, niespanie rozumu pozbawiło ludzi y odpoczynku potrzebowało, a o pragnienie zas do Niestru iak nayprędzey naciągało. I tak w konfuzyi poniewasz y noc wstyd odeymowała, y władzą tesz Hetmanow niemogła się rozpostrzec: Więc y Ukraincy, ktorzy rzeczy naszych niemało nałapali byli, radzibybyli z poystrodku nas nocą uszli, bez Sprawy do Niestru porwali się, wozy y Armatę zostawiwszy: A w tym Poganstwa nastąpiło, wozy rozszarpało,

czeladz

celadz pobrało, y tych ktorzy tam zostali. Wielka częsc Woyska do Niestra przyszła, z ktorych niektorzy usli, większa ich częsc potonęła: drugich z drdce Wołosza za Niestrem Pochancom podali. Panom Hetmanom niemamy, Pan Kanclerz Zołkiewski zginął, Pan Hetman Polny, od Wołochow Skinder Baszy wydany, Pan Strus, Pan Jan Zołkiewski Starosta Hrubieszowski, Pan Łukasz Zołkiewski Starosta Kałuski iusz byli nad Niestrem, Pan Bałaban Starosta Winnicki, niewiem czy zginał, czy w poimaniu. Owo z Rotmistrzow roznych, z ktorych na ostatku tylko dziesięc nas było, iedno dwa Kozackich uszło. Pan Dynof kilka postrzałow odniosszy zginął. Towarzystwa Kwarcianego ze dwiescie wyszło, bez koni, broni, rynsztunkow, Lissowczykow mało niepołowica, ale się to Woysko prędko wypełni. Kwarciani ku Polinie y Drohobyczy zmierzaią: Lissowczykowie Ukrainy się dzierzą, Lithy nia y Latyczowa. Tamte kraie bytności WM MM Pana dziwnie oczekiwa y potrebuią, gdysz zgoła przy kim by się oprzec, niemaią. Jest kilkatysięcy Kozakow około Winnicy y Krasnego. Więc y Ukraina zbierze się, by iedno do kogo mieli, a niepotrzeba niemi do takiey Sprawki pogardzac. Pieniędzy gdzie dostac ad fidem publicam: zołnierza zaciągnąc, a temu Nieprzyiacielowi to szczęscie y wesele, ktorego niemęstwem (: bom ia słabszego Nieprzyiaciela niewidział:) iako w ten czas nabył, odiąc: do Wołoch się brac: Nasz to czas. Ale się ia chamuię niemoia rzecz Radzic, Tylko się Miłosciwey łasce W.M oddaię.

Była w Liscie y ta Cedula

Woyska Nieprzyiacielskiego, iako oni sami kładli, było 1x5000. Nas gdysmy przysli na Cecorze y z Lissowczykami, y z Ukrainą, niewiem iesli wychodziło na osmtysięcy. Iteraz gdysmy ostatnie, w takim razie Uchodzili, było z piectysięcy.

Na tym że mieyscu, y w teyże Materyi położę inszego zołnierza Abrahama Złotopolskiego strony Hetmana y Kanclerza Koronnego, wypisaną do Woyciecha Miaskowskiego, teraznieyszego Podkomorzego Lwowskiego temi słowy

Pisac tesz WM raczysz, do Pana Trzebuchowskiego o wiadomosc strony JM: Pana Kanclerza, tedy zadney wiadomości on niema. Jednakże ia, iakom się z nim y z Panem Hetmanen Polnym roziachał, wytko wypisuie. Po rozproszeniu się naszych, kiedy z Tabor Turcy wpadli, niezostało się iedno Pan Kanclerz y z Panem Hetmanem Polnym w przodzie

w przodzie Taboru: kiedy wiedział, ze zle począł mowic, Co czynie dla Boga. Było ieszcze przy nim koni zetrzysta, krzyknelismy wszyscy, z koni a konie pobatowac: y tak od koni się będziem odstrzeliwac. Cosmy y uczynili. Pan Kanclerz z siadszy z konia swego, przebił go szablą, przykład drugiem daiąc, ze niemysli uciekac, y szedł piechotą cwierc mile z iedney strony mnie się podparszy, a z drugiey Pana Kurzanskiego, z Panem Hetmanem Polnym, y z Panem Tarnawskiem, ktorzy przed nim sli. Skoczyło do nas zedwatysiąca Tatar. Zaraz wszyscy a wszyscy co konie mieli, wpadszy na konie poczęli uchodzic, miedzy ktoremi y Brat WM był. Niezostało nas tylko iedanascie człowieka, a Pan Hetman Polny dwunasty, z Panem Kanclerzem trzynastym. Szlismy z nim pieszą na kilkoro strzelenia z łuku, prosząc go aby na konia wsiadł, y rowno z drugiemi uchodził. Niechciał tego uczynic, mowiąc te słowa: Niewsiędę, miło mi przy was umierac: Niechay Pan Bog nademną wyrok swoy, ktory uczynił, konczy. Mało co postąpiwszy, poczelismy go prosic, aby znowu wsiadał; ale y konia iusz niebyło. Iam w tym Towarzysza iakiegos, od rozumu dla niewczasow obozowych odeszłego z konia zbił, y z Panem Hetmanem Polnym wsadziłem go nan. Zatym z boku kilka set konnych naszych przypadło, miedzy ktorych on wpadszy: y od tego czasu iuzem go niewidział. A Pan Hetman Polny, Pan Kurzyanski, Pan Dynof Pan Silnicki, ia y Niemcow kilka piechotą udalismy inszą stronę: Owo było nas tam dwanascie, z ktorych siedmi w tym uchodzie zabito, miedzy ktoremi y P. Dynof P. Hetman y Pan Kurzanski ieszcze są, Pan Silnicki y Niemiec ieden slismy, a około nas tłum niezmierny Tatarow wiie się. Wprowadził nas w iakis las nad Niestrem, mil dwie od Mohiłowa, wszysczy ci, cosmy się zywo zostali postrzelani są. Pan Hetman Polny postrzelony w bok y w wierzch głowy, w tym lesie napadło na nas kilka set Wołoszy, ktorzy Pana Hetmana y nas obraziwszy, wzieli Pana Hetmana od nas, za ktorym y ia szedłem, niechcąc go odchodzic. Wołoszyn kazał mi klęknąc, chcąc mię sciąc: Iam w tym w las skoczył, y takem Pana Hetmana stracił. Nalazszy potym Pana Kurzynskiego, Pana Silnickiego, y Niemca, przez dzien y noc przetrwalismy, nadedniem slismy ku Niestrowi. Tam napadlismy na Pułk Tatarow. Ze było nad Niestrem trupow siła, nadzy będąc y pokrwawieni, przypadlismy na ziemie miedzy trupy pobitych

pobitych. Tatarowie idąc mimo nas siekli trupy, y onego Niemca, ktory z nami przypadł, zabieli. Masz tedy WM tę nieszczęsną peregrynacyą naszę. O Panu Kanclerzu to wszyscy zgodnie wieźniowie twierdzą, ktorzy z niewoli wychodzą: że głowę Jego na Drzewku przed Skinder Baszą noszą, U ktorego Pan Hetman Polny iest w wiezieniu: Pan Strus, Pan Malinski y inszi, Pan Jan Zołkiewski, Syn Kanclerski Starosta Hrubieszowski. Pan Łukasz Zołkiewski z Inszą naszą Starszyzną, są U Soltana Galgi. Nic na ten czas więcey niemaiąc, alec y tego dosyć: Proszę racz WM zostawać mnie z wykłym Przyiacielem. Dan w Trembowli 25 8bris. Anno 1620. Abraham Złotopolski

Azeby y resolucyą, y rationes dla ktorych P. Zołkiewski Canclerz y Hetman Wielki wprowadził Woysko koronne do Wołoch, dostateczniey wiadome poznieyszemu Wiekowi były: łatwie ich, kazdy wyrozumie z kilku Jego samego danego do Krola Zygmonta III z Baru, wyiezdaiącego iusz w tę drogę nieszczęsną, gdzie y pieczęć koronną zostawił. Ktorego Listu Kopia tu się Inseruie.

(Ob-f. 180/2) Nayiasnieyszy Miłosciwy Krolu

Kleynotu mnie od WKM powierzonego, niechciałem w to niebespieczenstwo, na ktore sam biorę się non invitus, brać wypisałem w pierszych Lisciech przyczyny, dla ktorych opusciwszy tutiora, wziąłem przed się Consilia fortiora. W tey Rzeczypospolitey Zrzędney, Krnąbrney, trudno inaczey. A tesz y prywata mie necessitowała, obmowiskami, detrakcyami do znoszenia, choc y wielkim Umysłom zawdzy przykrami: passim mnie niewinnie Urazono. A y teraz gdyby Wołochom proszącym niedało się ratunku, wielka do obmowisk materya: y pewnieby mię to nieminęło. Jusz mi teraz do tego przychodzi, że albo (: co Panie Boże day :) zwyciezemy Nieprzyiaciela albo nas zwycięzy Nieprzyiaciel: czego Panie Boże obron. Padnieli (: strzesz Boże go :) co przeciwnego: Nieszczęścia Rzeczypospolitey niechcę bydz Superstes: Dawnom go szukał, Nie nad wolą rad zywot położę, dla wiary Swiętey, dla służby WKM, dla Rzeczypospolitey, choc to od niey za wiele prac, za trudy y odwagi, miasto wdzięczności, wielkiem odniosł opprobria

opprobria y zale. Niemogę iednak, iedno iako naylepiey życzyć Oyczyznie swoiey. Comkolwiek dobrym umysłem czynił, w Niebie będzie mi to da Pan Bog odpłatno. Jesli tesz (:iako mam nadzieię:) Pan Bog raczy przeciwko Nieprzyiacielowi pobłogosławic wdzy albo zazdrosliwe Petiliaszowe ięzyki ustaną y ucichną. To tedy iest, krom inszych, niemałą przyczyną, ze na tę resolucyą przypadł, za zgodnym Woyska wszytkiego zdaniem. U Pana Boga w taiemnicy iako rzeczy padną. Masz Nayiasnieyszy Miłosciwy Krolu, Panie moy wielką przed Sobą sprawę: Woyna z Turkiem nieigraszka. Albo Turki trzeba zrazic z ich przedsięwziecia, ktorzy chcą Rzeczypospolitey tey y wszytkiemu Swiatu panowac, albo Tobie Krolestwo stracic. Zginie (: czego strzesz Boże:) Rzezpospolita. Tu trzeba Krolu Panie Moy Miłosciwy, zebys intendas vires animi et ingenij. Jest z łaski Bożey tyle sposobow w tey zacney koronie, by iedno sami chcieli. Że się może temu niebespieczenstwu rada dac: iest tylko dostatku, ktorego Woyna potrzebuie, mamy tego swiezy dokument. Włok kilkanascie Milionow zrucilismy na zniesienie oppressyi od Zołnierza z konfederowanego. A co ieszcze extorsiami, nad zwyczaynemi zołnierz wybrał. Przecięsz iednak w Rusi tego ani znac, gdyby nie od Tatar szkody przystąpiły znaczne. Pogotowiu w takim razie, gdzie idzie o wyniszczenie Chwały Bożey, na co się Poganie nasadzili o całosc y zdrowie Rzeczypospolitey, o zniewolenie, zgoła o wszytko: trzeba dostatkow niezałowac. De modo et ratione prowadzenia Woyny, isz more meo et iure rzekę mam cokolwiek experyancyi, czytałem siła przykładow pełną mam głowę. Mogłbym około tego nieco zdania swego dac: Nielistowna rzecz szerzyc się, a tesz iusz niemal in Conspectu: Nieprzyiaciel. Zabawnym tak wielką sprawą, niemogę siła pisac: Nudè powiadam. Bedzieli Rzeczpospolita Oyczyzna moia miła, defensivo Bellô w ziemi swey; iesli ieszcze pospolitym ruszeniem (: iako ią na Elekcyi Krola Henryka napisano:) chciała Woyne z Turki odprawowac: actum est, zginelismy; Jesli w ziemi Jego z Nieprzyiacielem czynic, y zaiezdac go będziem: non est desperandum de victoria. I co wiedziec nie tenlito sposob, przez ktory Pan Bog, ten brzytko plugawy Poganski Narod pokarac; a Narody Chrzescianskie z niewoli ich wybawic raczy. Wspomniał JMP Woiewoda Poznanski, ktory

Jan

Jan Ostrorog w druk podał, zem na Krola S. pamięci Stefana był conscius taiemney rady, strony Woyny ktorą Krol meditował y gotował przeciw Turkom. Czynił Krol JM. Stefan taiemne praktyki o tey Woynie, cum Sixto V. Pontifice Maximo Romano: z Krolem Hispanskim, Filippem, w ktorym. Popraktykował był Moskwę przez Iwana Piotrowicza Suyskiego. Skrycie y taiemnie się te rzeczy prowadziły: Polakow, iako wiem, niebyło iedno cztery, Cosmy o tym wiedzieli. Jeszcze były rzeczy non maturuerant, żeby ie Stanom Koronnym naszym proponowac przyszło. Smierc Krola Stefana przerwała to wszytko. Ten iednak tych rzeczy Dukt miał bydz. Krol Stefan cum terrestribus, a Princeps Parmensis cum navalibus copiis mieli się zdiąc w Grecyi, ad Archipeltagum. I tak mieli oraz lądem y morzem oppugnowac tego spolnego wszytkim Chrześcianom Nieprzyiaciela. Przez Wołochy, Krol Stefan niemyslił. Strzegł się przeprawienia na Dunaiu Czego my teraz, maiąc tak wielką liczbę kozakow niemoglibysmy się bac. Na ten czas niebyło setney części kozakow. In summa Ten sam belli gerendi modus, unica Via Salutis.

Zawieraiąc ten List, zegnam WKM. Tak się czuię, y z tym idę przed Sąd Bozy, zem wiernie y zyczliwie służył WKM. Jeslim czym, iako człowiek niedogodził, racz WKM. miłosciwie odpuscic. A Synowi memu, iezeli go servabit fortuna, racz bydz miłościwym Panem, Niech Pan Bog WKM, chowa w długi wiek, dla rozmnożenia chwały swey y Dobra Rzeczypospolitey a potym zywocie przyimie do chwały swey, gdzie sam zyiey kroluie z Synem y z Duchem S. Bog wieczny prawdziwy. Dan z Baru wychodząc do Woyska Roku 1620. Dnia 25 Sierpnia.

Po tych kłotniach zawołany Pan Zamoyski, Woiewoda na ten czas kiiewski, od Krola przez List, aby przybył na Seym: zostawiwszy ludzie swego zaciągu, to iest 200 Koni Usarzow, pułtorasta, Koni Arkabuzerow w Kamionce Strzemiłowey, aby tam na przedzie będąc byli gotowemi na wszelakie dalsze Imprezy Nieprzyiacielskie, sam z swym Dworem przybył do Zamoscia. Mało co bawiąc się, wybrał się do Warszawy. Przed odiazdem iednak swym dał taki List do Krola.

Nayiasnieyszy Miłościwy Krolu etc.

Jakom

Jakom dnia onegdayszego WKM oznaymił, czekałem na Cri-
sim tych dni, także y na wyrozumienie WKM przez JM Xiędza Ar-
cybiskupa Gnieznienskiego Brata mego. Jesli mi WKM tu pozostac
y co robic, albo na Seym przybydz, rozkazac ieś miał. Teraz wyrozumia-
wszy wolą WKM po iutrze wybiegę z Domu, y iako nayprędzey pospie-
szę: nietylko dla przypatrzenia się Sprawam takim, iakich zawiklanszych
w tey Koronie podobno nigdy niebyło: ale że mi iako wiernemu WKM Pod-
danemu z wielką uciechą dostanie się patrzac na Twarz WKM. Z Ukai-
ny co mi przyniesiono, posyłam na małym Spisku. Rozsadziłem
ztąd do Tarnopola, a ztamtąd do Halicza, Kamienca, y Szarogro-
da poslance. Spiegow tesz kilka do Wołoch kazałem wyprawic pod
Woysko. Cokolwiek będzie ponowy, oznaymowac będę, y przez listy
y ustnie. Ale dotąd trudne były przebycia Posłancom. Bo tydzien
temu, iako ieszcze to Poganstwo w Ziemi WKM bawiło się: co było
wielką do przenoszenia Listow przeszkodą. A iedno z mieysca do
mieysca Urzędnicy, o wiesciach sobie znac dawali.

Mamy tesz nowego Sąsiada od Porty, na Hospodarstwo Wo-
łoskie, ktory obadał mię sobie, y obesłał tym Listem, ktorego Au-
thentyk WKM posełam. Ważyli się tego Słudzy moi, że go otwo-
rzyli w Szarogrodzie: rozumieiąc że pod te niebespieczne czasy w
czym ostrzedz się z niego mieli: Inaczey całkiem bym go był odesłał
WKM. Gdysz w takich Sprawach, gdzie dwoie Panstwa tak mo-
cno się o się uderzyły, y zawasniły cessant commercia privatorum:
zwłaszcza z ludzmi niewiadomemi, y takiemi ktorzy powinni a Ma-
iestate WKM rewelowac. W odpisy zadne udawac się niebędę, chy-
ba że mi roskażesz WKM. Gdysz po takowe czasy wiem że nieno-
wina była WKM, a snadz convenientius przez ludzie mnieysze ma-
cac rzeczy do uspokoienia. Co wiedziec, iezli za narazeniem tego,
lub (iako się z Listu Jego zrozumie:) ladaiakiego Człowieka
niemogła by się podac do zatrzymania rzeczy, iakokolwiek okazya,
aszbysmy się na lepszą gotowosc sposobili. Boc tesz podobno y
on tego z Siebie niema. Rychley by podobno przez to uszło, gdy
by per minores Umbras, niszby od Rzeczypospolitey publico no-
mine, co takiego pod taki czas dziac się miało. Acz ten Człowiek
pod taki czas dany, niemoże bydz iedno cały tamtey Strony: Zatym
iako wiara y zyczliwosc w nim, łacno sądzic. Albo tesz ostensio pa-
cis, za Nadchnieniem Skinder Baszy zwykła się dzieie, poki się

na lepsze

na lepsze niezbiorą siły, y potey zabawie Sobie niewystchną, ktora przecię dobrze się im dała znac. W.K.M. sam zwysokiego baczenia swego, y z tami, ktorych przyboku swym miec raczysz, lepiey uznasz, iesli się to na co przyda. Ja z powinności mey, co mnie dochodzi, donoszę do Wiadomości W.K.M. ktorego przy tym rękę unizenie całuię w Zamosciu 4 Listopada 1620.

List od Alexandra Iliaszowica Nowego po smierci Gracyana Hospodara Woloskiego przysłany do Iasnie Wielmoznego JMP. Tomasza Zamoyskiego.

Oznaymuiemy W.M., isz z łaski Bozey, za szczęściem Iego Cesarskiey Mści doslismy do Oyczyzny naszey, do Ziemie Moldawskiey, do Stolice Iaskiey, ktora Oyczyzna nasza, przez obywatela, ktory był na tey Stolicy Obywatelem przed nami, obiecuiąc się wielkim przyiacielem Cney Koronie Polskiey y W.W.M. wszytkim naprzod zdradził Pana Boga, y Pana swego; a potym przywiodł y koronę Polską do takich wielkich Szkod, y tę ubogą Ziemię naszę. Cosz mamy czynic? Pan Bog iest płatcą dobrym: zaplacił mu według uczynkow iego. A isz my znaiąc Antecessorow Przodkow naszych, ktorzy miewali zawsze zachowanie dobre y przyiacielstwo z W.M., Ja tesz iako człowiek Chrzescianski, takimże Sposobem obiecuię, y zapisuie się bydz zyczliwym Przyiacielem W.M. y Koronie Polskiey. Nie iako ten co koronę Polską do takiego wstydu y Szkody przywiodł, ale takie przyiacielstwo y zyczliwość chce z W.M. miec, iako insi Przodkowie y Antecessorowie nasi miewali z sławney Pamięci JM. Panom Oycom W.M. Racz się W.M. w to włozyc, y te rzeczy pomiarkowac, iako by był usmierzył y uspokoił Ociec W.M. Do tego y my będziemy Pana Boga prosic o pokoy dobry, y do należących Spraw z obu stron iednanie y przymierze dobre uczynic, aby zadney zawadki miedzy nami niebyło. Do tego tesz iako naylepiey do łaski W.M. się oddaie, y Panu Bogu poruczam. Dan w Iasiech Roku 1620. 12 8bris

Z tami Listami wyprawiwszy Pan Zamoyski komornika swego do K.I.M. wprzod, Sam potym prętko wybrał się z Domu y pospieszył na Seym, ktory się iusz był in Novembri zaczął.

Aże zawsze

Aże zawsze Krola Pana swego szacowac zwykł był, pilnował usług Jego, y częstokroc JKM pod rękę wodził.

Jednak w dzien Niedzielny, gdy według zwyczaiu wszyscy Ich Mm Duchowni Biskupi prowadzili publice Krola do Kosciola zrana na Nabozenstwo, Pan tesz Zamoyski pod tenczas prowadził Krolewicza Wladysława, a teraznego Krola. Kiedy on zuchowały Slachcic Piekarski krola Zygmunda III uderzył czekanem w głowę. Tamże oswiadczył to Pan nasz, iako nabydz miłe zdrowie Krola Pana swego: Broni prętko dobywszy onego pilnie strzegł, aby co dalszego w tumulcie naglym Krola nie podkało: a podniesionego z ziemie Krola (: bo był od tłumu wielkiego ludzi, na ziemie y z Biskupami w Kosciele Warszawskim S. Jana, między drzwiami a Kaplicą, gdzie Cymborium iest, obalony:) przez iednego Slachcica Kalinskiego, z Nim do Kaplice, nazwaney pobożney, zaprowadził, y tam trwał, asz się tumult uciszył, a potym Gankiem z Kosciola do Pokoiow Zamkowych zaprowadził. Poimany zaraz Piekarski, potym sądzony, z dekretu Seymowego skazany na Garle Smiercią uczynkowi w Polscze niesłychanamu słuszną y pamiętną, na nowym miescie, przy Warszawie skarany.

Na tym że Seymie, za uzyciem pozostałey Małżonki Reginy z Fulstyna Herbortowny, Niebosczyka Stanisława Zołkiewskiego Kanclerza y Hetmana Koronnego, oddawał Pan w Senacie Krolowi pieczęć y Bulawę 5 dnia + Roku 1620 Przy ktorym Akcie, iaka była mowa iego, między innemi mowami y Aktami, y Komissyami iego w Inszym mieyscu osobnym wypisane są: Harta 129 (183 / huj: Ms.)

+ Grudnia

Po ktorym Seymie y Koncluzyi Jego na ktorym uchwalona była woyna na przeciwko Turkom, powrocił Pan do Zamoscia, porozumiawszy się z Krolem JM, co miał robic wiele ludzi miał zaciągnąc za iaki załd, kiedy w ktorym mieyscu ich sciągac. A przy tym dołozył się y wyrozumiał wolę Krola JM. iako miał na List (: ktory wyzey polozony iest:) Alexander Iliaszowicza Hospodara Wołoskiego, e dignitate Reipublicae odpisac, ktorego responsu taka iest Kopia simplici Stylo.

Jasnie Wielmozny Mści Hospodarze Ziem Moldawskich

List waszey Hospodarskiey Mości nierychło mię doszedł, ia tesz

pozno

pozno podobno nan odpisuię. Bom teraz był odległy y za-
trudniony Swiezą drogą na Dwor Krola JM. gdysz odprawo-
walismy walny Seym, ktory zwyklismy miewac w edług zwy-
czaiow naszych, co dwie lecie. Wdzięczna mi iednak od WM
ta nowina była, isz nastąpiwszy na to Panstwo ofiaruiesz się
zwykłą powinnosc y zyczliwosc oddawac JKM. zaczym y zna-
mi poddanami JKM. y z Obywatelemi Koronnemi przyidzie
dobrze dali Bog dobre Sąsiedztwo y przyiazn z tego zwierzchnosci
naywyższey poszanowania. Iam tego wdzięczen WM Hospod WM
zes mi się ozwał z tym y z powodzeniem Sąsieckiey przyiazni
swoiey. Zechcę tesz y ia przed inszemi pokazowac swoię wdzię-
cznosc za to. A co Wasza Hospodarska Mosc wspominac raczysz,
iako sławney Pamięci Ociec moy włozył się był w to aby był po-
koy uczynił, między Panstwy JKM. y Panstwy Cesarza JM. Tu-
reckiego, tedy to tak iest, ze maiąc zwierzchnosc nad Woyski
Rzeczypospolitey y JKM y zaszedszy w Wołoską Ziemie, na osa-
dzenie na Hospodarstwo Wołoskie, na ktorym teraz WM usiadł,
Niebosczyka Hieremiego Mohilę, za tym prawem, ktore ma
Rzeczpospolita nasza, ~~ktore ma~~ z Domem Ottomanskim, szed-
szy się z Kazigereiem ktory się był na to zasadził, aby ziecia
swego, Sędziaka Techinskiego posadził był na tym Pan-
stwie, sprobowawszy ręką szczęscia z łaski Bożey nieprzeciw-
nego, zawarli byli z Sobą pokoy, y poki zyli statecznie go
przestrzegali. Ten przez kogo wzruszony teraz swieza
rzecz iest w pamięci. A toli y tych przeszłych lat iakie czyni-
ła Rzeczpospolita staranie aby ten pokoy zatrzymawszy,
niewinnych ludzi krwie z obu stron się ochroniło, rozumiem
ze wiesz Wasza Hospodarska Mosc. Iusz było tak wiele Tra-
ktatow na kazdy rok, przy czym y sam bywałem z Woy-
ski JKM po ktorych iednak coraz Poganskie Woyska do
Granic się zmykali, w Panstwa Rzeczypospolitey naszey
nazierali: Na ostatek, kiedysmy takim zachodem, takim
kosztem swawolą Kozacką uskromili, ktora się znacznie
nadprzykrzyła Panstwom Cesarskim Tureckim dla zatrzy-
mania Iego

Jego przyiazni: miasto wdziecznosci bez przyczyny wsze
lakiey zrucił przymierze. a niepowiedziawszy tego zwyczaynym
sposobem przez swe posły, nasłał na Granicę naszę Tatarskie
y Tureckie Woyska. Rozumiem że Pan Bog. ktory sam Mo
narchow wielkich Sprawy sądzi. ukaze to Swiatu, iako tego
niechwali w tym, co y przysięgi łamią y na Panstwa przyległe
bez słuszney przyczyny porywaią się. Acz nigdy to powszyt-
kie wieki nieposzło bez własney nadgrody. W. Hosp. Mosc że to mą-
drze czynisz y uważasz, trzymam siła o baczeniu W.H.M. Musi
się pewnie Swiat dobrze zatrząsnąc, przyjdzieli tym dwom Panom
tak poteznym przeciwko Sobie się ruszyc, na co się widzę za-
niosło. Ale iesli się uderzą te dwa garce o się, biada temu kto
w poysrotku między niemi będzie. Przodkowie W.H.Mści ni-
czym na Panstwach swych niestali, iedno pilnym staraniem,
o zobopolny tych dwoch Panow pokoy: gdysz inaczey nietyl-
ko zażyć swych Panstw niemogli, ale y osiedziec się na nich.
Ja Waszey H.Mści iako przyiaciel radzę, abys wprzod
przez posłanca swego. tak iakos umyslił. opowiedział się
z życzliwoscią swoią JKM przy tym y o tym staraniu swym,
ktore chcesz czynic. zniosł się, iesli to JKM wdzieczno bę-
dzie. Bo nierozumiey tego WM. isz w taiemnicy, iako Przy-
iaciela przestrzegę: Aby Krol JM. słac miał y zebrac u kogo
pokoiu, po takim z Sobą postepku Gdysz taki Narod nasz
iest, y będzie, ze smierdy zdrowie lekce Sobie ważą, y odważaią
dla sławy. Ale ani siłami naszemi tak się słabo rachuiemy: Uka-
zała to mała garstka, ktora raczey na Straz zwyczayną Koronną,
nie na iawną Woynę się była wybrała. Że Jey niezaraz mogł poł-
knąc Nieprzyiaciel. Jowszem nienowina, Woyskom Cesarza
Tureckiego, y z Samą Jego Osobą, bitwy przegrawac y od Zam-
kow odstępowac. Nasze z łaski Bożey Woyska niewracały się
do Domu bez zwyciestwa znacznego: Panstwa wielkie osiada-
ły. Oprocz tych, ktorzy się sami swowolnie, niemaiąc żadney
zwierzchności bez woli Rzeczypospolitey, y wiadomości na
Panstwa Sąsiedzkie porywali się, z ladaiakiemi y nieprzy-
gotowanemi siłami swoiemi. Insza bytu z ludzmi Wolnemi

nisz znie-

nisz z niewolnikami była Sprawa. Ani pamiątka
iest oprocz tego iednego razu, aby Hetman Koron Polski
poledz miał. Choc ich tego sila dla wiary, stawy y przysługi
sobie zyczyło. Oto ten Swiezo z Swiata zesły bardziey zdrad
(iako wiadomo:) nisz mestwem albo siłą zwyciezony. Mamy na
dzieię w Panu Bogu ze przy słuszności stanie. Ale pewnie y
Chrześciańscy Panowie poczuią się y iusz poczuwaią, ktorzy
widzą ze przez nas drogę sobie gotuią do nich Turcy: iakosz
się iusz niektorzy zgotowoscią y pomocą swą, z kilu stron
sami dobrowolnie JKM ozwali. A to Chrześciańskim ludzim
niemasz sobie czego życzyc przelenia krwie, y takiego nie
mal Europskiego Swiata wszytkiego zamieszania. Czego że
W: H Mosc nieżyczysz, mądrze to czynisz. Przeto nieodraczam,
abys rzeczy tak dobrey się podiął, zrozumiawszy w tym tę wo-
lą JKM, a tak ią prowadził, aby z całą sławą była tych obu
gu Panow. To co piszę, ze sam z siebie piszę, iako do Przyiacie-
la W: HM. Moiey pracy y życzliwości, lub z tey lub z inszey ma
ry, bedzieszli chciał W: H Mosc zażywac, starac się będę, aby
zatę życzliwosc y chęci ktore znam po W: H Mści z moiey Stro-
ny dosyć się stało. W Zamosciu 24 Decembris A. 1620.

Rok Panski 1621.

Wiadomy dobrze Król Zygmont ochoty y dzielności tego
Pana, przysłał mu list przypowiedny w Dom na Pułk,
ktory zamykac w sobie miał pułtora tysiąca ludzi. To iest na
tysiąc Koni Usarzow, a na pięc set Kozłanow. Daty list swoy
prywatny, ktory iest takowy

Zygmont III z Bożey łaski Król Polski etc.

Wyrozumieliśmy z pisania Uprzeymosc Waszę, tę ktorą nam
do służby Rzeczypospolitey w tak wielkim na Nieprzyiaciela
na stępuiącym niebespieczeństwie, z swey ku nięmilosci, y powin
ney przeciwko nam wiary y życzliwosci, przykładem Przodkow
go oświadczasz y obiecuiesz ochotę. Dzięcznie to y mile od U-
przeymosci W. nietylko przyimuiemy, aley za podaigcem się
okazyami łaskę y dobroczynnością naszą nadgradzac
chcemy.

chcemy. Na te iedy ludzie, ktore uprzeymosc Wasza na ratunek Oyczyzny swey y posługę naszę, zaciągnąc umysliłes, List przypowiednyi z Kancellaryi naszey wydac y przesłac rozkazalismy. O czym y z spisania Xiędza Kanclerza Koronnego dostateczniey wolą naszę wyrozumiesz. Żądamy na ten czas Uprzeymosci W. abys w tey ku nam y Rzeczypospolitey chęci nieustaiąc, na to się pilno sposabiał, iakoby onę w tak złym iey czasie iako nayppotężniey ratowac y podzwignąc mogł. Życzymy zatym uprzeymie W. dobrego od Pana Boga zdrowia y powodzenia szczęsliwego. W Warszawie 26 Stycznia Roku 1621

Przy tym Liscie Krolewskim, osobny był List od Xiędza Kanclerza na ten czas Koronnego, Andrzeia Lipskiego, taki.

Ochota y powolnosc WM MM Pana, ktorą w tak potrzebnym czasie do posługi Rzeczypospolitey y JKM, oswiadczac y ofiarowac raczysz, niemogła bydz iedno miła y wdzieczna JKM. Cieszę się y ia z tego wielce: że ieszcze znayduią się tak amantes Patriæ Cives, ktorzy ultro chcą tey labenti auxiliatricem porrigere manum. Iako w inszych swych Sprawach, tak y w tey nieustępuiesz WM nic z goscinca Wielkich onych cnot y niesmiertelney sławy Cnego Rodzica swego: ktory nad miłosc y całosc Oyczyzny nad powinną przeciw Panu wiarę nic pierwszego y mielszego niemiał. Ten wizerunek przed oczyma maiąc, iakos przed tym nieraz oswiadczał Rzeczypospolitey y JKM posługi, tak y teraz ze ochotnie się do niey bierzesz, w czasy swe, dostatki y co naymilszego masz dla całosci y Rzeczypospolitey precz kładąc, czynisz nietylko iey w takim niebespieczenstwie będącey, rzecz pobożną y potrzebną, ale y Sobie niesmiertelney sławy godną. Za co iako od niey, tak y od JKM wielkie præmia et ornamenta WM czekac będą. Day Boże aby przykładem WM, y innych wiele abiecto veterano, poczuli się teraz, y przeciwko temu gwałtowi, do gwałtownego spolnie ruszyli się y rzucili Oyczyzny ratunku. Desiderium WM wdzięcznie JKM, przyiąwszy, chętnie na ten Pułk ludzi, ktory miec chcesz na posługę Rzeczypospolitey pozwolic raczył: y posyła na wszytek Regiment List swoy przypowiedny. Chce to iednak

miec

miec JKM, abys te Koni 500 Raytarow, nie-
tutecznych ladaiakich, ale ludzi dobrych Cudzoziemskich al-
bo Walonow, służałych, y dobrze uzbroiąnych zaciągnął.
A o tych terazby nietrudno było od Sląska, iedno by pręt-
kie o tym staranie uczynic potrzeba. Płacą tak im, iako y
innym Cudzoziemcom po 15 pozwolic JKM raczył. Pozwa-
la y tego, aby te czterysta Koni Usarzow, ktorych iusz masz
WM. gotowych, byli zaciągnieni, y płacą swoię mieli a 1ma
Februarii, iako WM pisać raczysz. Tak iednak, żeby nie-
proznowali, y zaraz tam gdzieby potrzeba ukazowała sli
nieodwłocznie. O czym wszytkim porozumiawszy się WM z JO
M: Panem Chotkiewiczem Hetmanem Litewskim Woiewodą
Wilenskim uczynisz z niemi co będzie nayppozytecznieyszego.
Oddaię się zatym y służby me uprzeyme łasce WM MM
Pana. Dan w Warszawie 28 Ianuarij A 1621.

Była przy tym Liscie Cedula ta

Ta iest deklaracya JKM strony tych 400 Koni, aby zara-
zem sli na Podole ku Kamiencu. Bo alias iezliby otiosi
tu się Cwierc asz ad primam Maij mieli wylezyc, tedy JKM.
tey Cwierci przyznawac niezechcę. Iakosz zaprawdę ne-
cessitas sama tego potrzebuie, aby co prędzey ludzi iako nay
więcey stanęło przy Kamiencu. I niemozemy się sam wydzi-
wic temu, co czynią ci ktorzy iusz dawno są w służbie, y że tu o-
koło Lwowa hærendo, Occasionem rei gerendæ upusczaią.

List przypowiedny od JKM Zygmunta III

Maiąc Sobie wiadomą y doswiadczoną Uprzeymosc W. do służby
naszey y Rzeczypospolitey powolnosc y ochotę tudziesz y spra-
wach Rycerskich dzilnosc, Sposabiaiąc przeciw tak wielkim
od Pogan następuiącym na Rzeczpospolitą niebespieczen-
stwom gotowosc, y obronę, Uprzeymości W. na Pułk ludzi,
ktory w sobie ma miec w ~~Sobie ma miec~~ pułtora tysiąca czło-
wieka, to iest Tysiąc Usarzow, a piec set Raytarow, ludzi
zbroynych y godnych do Woyny Cudzoziemskich. tym Listem
naszym, służbę Rzeczypospolitey przypowiedamy. Naznaczaiąc
kazdemu Rotmistrzowi ktorych Uprzeym. W miec
będziesz

będziesz, taką płacą iąko inszi Zołnierze miec będą: to iest y przy tym Zołdu, na Towarzysza kazdego po 30. Raytarowi zas kazdemu iako y inszym Ludziom Cudzoziemskim wszytkim, zołdu na kazdy miesiąc po 15. y pierwszy miesiąc darowany. A czas słuzby tak Uprzeymie W. iako y Towarzystwa uprzeymie: W poczynac się ma od popisu przed Pisarzem polnym, albo namiesnikiem Iego, uczynionego ktoremu Imiona y przezwiska wszytkiego Towarzystwa oddac. A ten List Przypowiedny podług ustawy teraznieyszego Seymu, w bliskim tego mieysca Grodzie, gdzie Rothy swe obierac będziesz aktykowac masz. Przestrzezesz y tego uprzeymie W. abys te Rothy z Ludzmi cwiczonemi dobrze y iako naywięcey bydz może w słuzbie przed tym będących, s posobie. Tedy kazdy Towarzysz iako y Pacholik iego. miał konia dobrego y zbroię z szyszakiem z strzelbą y inszym rystunkiem porządnym Woiennym, Usarzowi takżey Raytarowi należącym: Strzegąc się Srebra y złota. Zeby był dobrze opatrzony y w takim porządku, żebys się Uprzeymie W z tym wszytkim Pułkiem swym pod Gliniany na dzien 30 Kwietnia, stawic nieomieszkał, a potym gdzie potrzeba Rzeczypospolitey ukaże, dzielnością y posłuszenstwem popisował się. W ciągnieniu y Stanowiskach Ludzi ubogich nieuciązaiąc: podatkow zadnych y Stacyi od Poddanych wyciągac niekazac, ani się lezami niebawiąc. We wszytkim tak się pospołu z temi Ludzmi zachował, iako powinnosc Zołnierska y Konstytucya Seymu teraznieyszego, y porządku Zołnierskim uczyniona miec chcę. W czym wszytkim niewątpiemy, tak się Uprzeymie W dzielnoscią skromnoscią, męstwem, posłuszenstwem, pretkoscią, tych Ludzi na teraznieyszey słuzbie Rzeczypospolitey popisowac będziesz, iakobys Sobie Sławę Wielką, y łaskę naszę pozyskał: ktorą w podawaiących się okazyach y uprzeymosc wasza y Towarzystwo WM znac bedzie. W Warszawie dnia 26 Styeznia Roku 1621 Panowania Krolest naszych Polskiego 34 Szwedzkiego 27 Sigismundus Rex

Za przysłaniem

Za przysłaniem tego Listu y żądaniem JKM chętnie to Pan wykonac chciał. Ale mu do tego przeszkodą byli samisz Zołnierze Jego własni, w Strzemielowey Kamionce na lezy zostawieni. Ci pod ten czas, gdy Pan był na Seymie posłyszawszy o zaciągach od inszych Paniąt, że wyższe zołdy postępowali, rozerwali się. I wyiechało zedwiescie koni, y zaciągneli się z JMścią Panem Sieniawskiem: Zaczym maiąc czas krotki, watpił aby taką kupę Usarzow Tysiąc koni zebrac y zaciągnąc mogł. Zakrzątnął się iednak z wielką pilnoscią, y rozesłał Rotmistrzow swych na rozne mieysca, chcąc w tey mierze woli JKM. y potrzebie Rzeczypospolitey dogodzic. Co szerzey y dowodniey z tego responsu Jego na List posłany od Xiędza Lipskiego Kanclerza, wyrozumiec kazdy może.

Na to roskazania JKM czyniełem porozumiawszy się z Przyiaciołmi staranie: aby się y woli JKM y potrzebie Rzeczypospolitey dogodzic mogło. Ale pozna WM resolucya do wszytkiego zawarła drogę. Bo y do tutecznych ludzi, siła ich ubieżało, I moich co byli w kupie, większa połowica rozwinęła się. A co do Cudzoziemcow, tych ieszcze w Seym drudzy zaciągac poczęli. y mieysce z kąd by się ich było spodziewac, okkupowali. W tych tedy trudnosciach, a takiey Rzeczypospolitey potrzebie iako rzeczono: Est boni viri, non quid efficere possis, sed quid facere debeamus, cogitare. Małoc y ex anteactis mam przysmakow do tey służby. A toli mam nadzieię, że ieżeli Oyczyznę iakokolwiek; Pan Bog uspokoi; Za moie zasługi kiedy inakszey łaski nieznam, tę iednak poznam po JKM. że mi pozwoli otium, dla poratowania rzeczy mych, na ktore niepatrzę. Lub y z dawnych y teraznieyszych, ktore mi przybyły trudnosci, miałbym oprocz woiowania co z Sobą czynic.

Po odiezdzie mym z Warszawy, wyprawiliscie WM za mną List od KJM. na 400 koni abym one zaraz wyprawił na Ukrainę. Że ich małoco nad 200 zastał ten List, wyprawuię ich zaraz tak, aby staneli pro 15 hujus mensis na Popis pod Tatarzysczami. W tym proszę aby

według

według obietnice JKM a 1ma Februarij poczęła się Cwierc.
Gdysz czekali na tę służbę dwa Miesiąca: a ia zapłaciłem im, de
meo Januarium, na ktorescie WM pozwolic niechcieli. Rozu-
miem iednak ze się dosc stanie według obietnicy WMM P. Dru-
gie ludzie niemieszkanie radbym wyprawił. Tych służba nich
idzie od popisu. Jedno tym dwustom koni, a prima Februarij.
Będzie się zbierało iako nayprędzey. Niewidzę iednak,
abym w takim opoznieniu Dworskim, tysiącę koni mogł zdołac.
Bo y ludzi niemasz y ci ktorzy są, widząc tę cięszkosc, niewypo-
wiedzianie iak drudzy. Wiem ia, że się tu swoim dobrze przy-
łozyc trzeba. Ale kiedy by tak iako sam cenią po f 50 y bo
na kon chcą drudzy. Wolałbym mnieyszą kupę, a swoię wiesc.
Bo y przeszłych za moy grosz własny siła ich niewidziało, po-
gotowiu tych przykładkow widziec niebędą. A mnie posta-
remu ciężar, bez przysługi. Naymniey iednak 600 koni Usa-
rzow, a Cudzoziemcow takosz, iaką mi naznaczono liczbę,
radbym miał wszytkich oprocz tych, ktorych Pan Maciey Le-
sniowski Podkomorzy Bełski ma zaciągnąc z Woiowodztwa
Bełskiego, tak aby mogło dosc tey liczby. O więcey niesmiem
upewniac. Atoli niezawiodę kosztu Rzeczypospolitey, y na
wiele ludu wezmę, tyle stawie, a nadto iescze swym się przyłozę. Qui fe-
cit quod potuit, Legem ad implevit. Był List ten Przypowie-
dny, ktory w Sobotę tydzien oddano, wszyscy ludzie moi, Łatwo
by było o Tysiąc Usarzow temu co pięc set miał gotowych. Dla Cu-
dzoziemcow posłałem y do Infland, gdzie mi naraiono przedniech
niektorych Kapitanow y ku Sląsku miedzy granice od Węgier
y Niemiec, gdzie są Woyska na Obu pograniczu. Po trzysta Koni
Raytarow kazałem zebrac y rozumiem że się to niezepsuie szo-
ste sto, choc na nie niemam przypowiednego Listu. Proszę ie-
dnak aby tak od Prus, iako y w tym tu od Sląska, naznaczo-
ne było według zwyczaiu do sciągnienia mieysce, iako zowią
Musterplac. I przez tego Kapitana, abys WM mi na nie Listy
przysłac raczył. Tak że ci Cudzoziemscy niedadzą się pewnie
ruszyc, asz wszesciu milach służby będą upewnieni.

Rozumiem

Rozumiem że bez tego bydz niemoże. Bo na iedną Cwierc
wlec się im tak daleko, niesłuszna. A woyna się tesz tak
prętko nieskonczy z takim Nieprzyiacielem. A toli, abym
w tym niezostał, proszę o deklaracyą JKM. iesli ich w tym
mam upewnić.
Mam tesz tu przy Sobie kawalera iednego. ktorego mi był
zalecił Pan Woiewodzic Chełminski. Był w więzieniu w Malbor-
ku, ob cædem Noldianom, iako on udaie, niesłusznie do JKM. o-
skarzony. Dla tego trzymałem go przy Sobie, za Dwor
skim Zaleceniem isz udal się do mnie, abym był zanim przy
czynił się do JKM, zeby w tę Jego sprawę weyrzec kazał, gdyż
iako on udaie, odia niektorych Dworskich miałyby mu wiecey
nisz Jego merita, wadzic u JKM. Teraz ofiaruie mi się dobrze u-
służyc w tey sprawie, ale niewiedząc quo animo JKM bydz mu raczy,
niechcę go zaciągac na służbę ~~na służbę~~ JKM bez pozwolenia.
Pilnie WM MM Pana proszę racz sam z Siebie JKM zrozumieć,
iesliby niemogł miec y do łaski JKM, czy iakich mu innych nie-
chętnych odium, gdyż y ia sam na to bym respektował.
Człowiek iest Stateczny, obyczaiow dobrych Jesli co Pan Jego
winien, Sługa niema bydz inkulpowany. Chce dac o Sobie spra-
wę, y rozumiem ze to słuszna: Odsłużę tę łaskę y prace WM
MM Panu, gdy w tych sprawach tak nagłych prętko bę-
dę miał resolucyą. Dan w Zamosciu dnia 2 Stycznia
Roku Panskiego 1621

A gdy Pan tak bardzo, o apparacie Woiennym, Turec-
kiey expedycyi myslił przyniesiono mu Listy znowu z
Woloch od Hospodara Greckim ięzykiem, ktorych ta-
ka iest Wersya

Illustrissimo ac Desideratissimo nobis Fratri
Palatino Terrarum Kyowie in Domino Salutem

Quod Epistola tua ad nos inscripsisti, intelligimus quam magno
pere utilia nobis svadeas. Vidimus desiderium tuum et pru-
dentiam in charitate mediocri; Apostolico Præcepto paren-
tem: Tuæ vero isti Gloriæ, Divinitus tributæ, ex studio
illud accedit

illud accedit laudis, te ardenter pro Regibus agere. Quare hoc te etiam decet, ut utrinq; paci prospicias, hac nos maxime delectat et recreat. Tu manus es, qua sine impossibile est quicquam effici. Ideo magna cum ac infallibili reverentia ne quid quam simulato honore, tanquam Regiam quandam Imaginem et admirabilem amoris effigiem, aut ut poetice dicam aureum Simulacrum, et Regium monile Literas tuas accepimus, Scimus autem ex ejus narratione, qui nostras ad te literas tulerat, te prospera satis valetudine uti. Ecce nunc iterata vice, versus ad tuam Magnificentiam mittimus et medio et profundo desiderio, et corde amoris vinculo, et charitatis obligato te salutantes, tua Senua, ac ut Homericè dicam, Sellam etiam adorantes, ut serio, ac igitur omnem curam adhibeas, pax et concordia intra Reges ut sit, quia uti hac inter eos constiterit, nos qui medii inter utros q; siti sumus, quiete fovemur. ut fratres, atq; Sanguine juncti, Unanimes vivamus, in omnibus idem agemus. Praeterito mense miseramus hominem nostrum quendam tabellarium, cui nostras etiam literas ad Vestram Magnificentiam dedimus, Una cum alijs ad Potentissimum Regem, et ad alios plerosq; ex Senatus Regni Poloniæ, idq; de ineunda ac constabilienda utrinq; in charitate concordia Sed responsum nihil nobis adhuc est, nec hominem illum hucusq; presentem habemus. Intelleximus ex tua Epistola, illam Ingenij bonitatem et beneficentiam, qua Pater tuus omni invita clarvit maxime, et tot factis praestantissimis posteris immortalem reliquit quæ tu imitando summas semper mereris, gratias mortalium decerpens. Quemadmodum autem Antecessores mei pacem sustulerunt. ego contra pacem amplector et curo quàm diligentissimè. Nihil mihi majori Studio est quam ut Minister fidelissimus et sincerus Eo tam plectar, quod illa Dei summa providentia ac Sapientia omnia intuens Videt. Contentionem autem infinitam et bellorum Motorem Martem nobis brevi affuturum, sumpseras, et omnem tributationem, quæ quidem minime exigua est, descripseras. Hic nonnihil erratum esse censeo, quod si enim minus Tantali more suscitantes pugnas, nobis autem pax amica est, ut antiquitus ita nunc. Quare etiam post quam in Moldavia sedem

occupavimus

occupavimus, Tabellarium comisimus, qui Jelionium insigne oppidum cœpit, Cujus obsecramus uti curam habeas, Regi rem exponas, ut homo ille sine offendiculo et casu redeat, Quæ etiam sit Senatûs Sententia circa ea, fac nobis transmittas, in idq; incumbas, Utquam optimis modis concordia conciliari possest. Hinc primum a Deo Sepiternam mercedem ab hominibus immortales gratias relaturus.

Drugi List od Dymitra Hetmana Wołoskiego w ten sposob

Illustrissimo ac desideratissimo Principi Thomæ Zamoscio Duci Kijoviæ In Domino Salutem

Suavissime et Exoptatissime. A te melli dulciores redditæ sunt mihi Literæ, quibus de valetudine tua me certiorem reddidisti, quæ mihi æquè grata est atq; Regni. Deleo tamen: quod te tantum Virum, Heroem Illustrem, divinum, honoratissimum, his oculis non Viderim, tempus in causa fuit, quo ne optata perficerem huc atq; illuc me distraxerat. Quartus jam fere Mensis est, ex quo gravia pericula passus in finibus Regionis Versor et nunc vix Spirare possumus ubi hostium oppressi. Spero autem Divina providentia, ubi Illustrissima Vestra Dominatio, authoritatem suam interposuerit, rem feliciter cessuram esse. Jucundum est Consilium de pace inter Reges Poloniæ et Turcæ Civitates: hoc fiet, ubi et Vestrates illo mittantur, et inde vicissim alii remittantur ad Vos. Qua in causa etiam Illustrissimus noster Princeps et Ordinarius loci ad Suam Magnificentiam scripsit. Nos autem pacem peroptatam, ut ante semper ita et nunc illa quæ ad aures nostras pervenerunt, non ita dudum elapso tempore fatis concessisse, jam magna parte pacis et Unanimitatis confecta esse: Hic ille laudatur passim, a quibus reprehenditur, hic requiem æternam dona ei Domine Vivis etiam nunc largire gratiam Ubiq; Splendentem. Quare etiam tu cum Rege tuo Inclyto et pio contende ut Vineas. Bono malum vincere bonum est. Sic et nos pace fruamur et gratiam Dijs immortalibus referamus, Interim te quam felicissimè omniq; felicitate Beatum Vivere percupio. Datum Moldaviæ 30 Mensis Januarij Anno 1621

Te Listy posłał Pan Krolowi Jo Mści, Sam się w responsa dalsze, ani

dalsze, ani w pisma z Woloszą niewdaiąc, postrzegł albowiem tegownich, że w tey sprawie o zastanowieniu Woyny, na ktore się iusz oboie Panstwa zawzięły, głowa ich zdołac niemogła. Dal iednak List swoy do Hospodara, referuiąc się na odprawę Samego KJM a przez swego Posłanca poselaiąc Krolowi te Listy, w te słowa napisał KJM.

Nayiasnieyszy Miłosciwy Krolu etc.

Iakom Sam obecnie używac zwykł Ucha WKM Pana mego Milosciwego taky pisaniem nieradbym zabawił niepotrzebnym. W tym iedno muszę a podobno bez nagany, co się tknie moiey obowiązaney powinności przeciwko WKM. Gotowem na kazdą WKM usługę, a proszę Pana Boga, aby był tak Sposobnym, iak gotowym, iednak iesz teraz razem, iedna Sprawa Pospolitego Dobra, druga z roskazania WKM, rozne y mieysey y Wszytkiemi okolicznosciami się zbiegły. Iedna Resydencyi przy boku WKM powinney, druga Usługi Ukrainey. Unizenie tedy WKM proszę, abys mi deklarowac wolą swoię raczył, iesli po ten czas bytnosci przy Dworze swym, moiey potrzebowac raczysz, mnie miło zawsze iest obecnie Miłosciwą łaskę WKM Sobie zasługowac, rozumiem iednak że na odległego służby miec będzie aequam rationem. Nietrzeba tedy iedno woli WKM a roskazania, za ktorym powinienem ~~iest~~, iść bym iedno wczesnie mogł wiedziec wolą WKM.

Z Ukrainy iakie mam wiadomości ktore były, o zabiciu Skinder Basze od Soltana Deulet Gracja, poselam WKM piszę y JoM Xiędzu Sekretarzowi Wielkiemu: Jeszcze ia temu niewierze. Bardziey bym temu wierzył, kiedby mi kto napisał, ze w te mięsopusty bedziem mieli U siebie Tatarow. Ale dayło żeby y Skinder był zabity, iesli sama głowa Uięła się za tę Woioynę Jego smiercią, Nierozchwieie się. Dla Boga nieraie się WKM ubespieczac na tę wiesci, Vix cavet etiam qui cavet; gdzie o chwałę Bozą y Oyczyznę albo raczey Wszytkiego Chrzescianstwa zdrowie idzie. Zadna ostroznosc niemoze bydz zbytnia. Ci, ktorymes WKM zlecił staranie de summa rerum, chodzą widzę o koło rzeczy pilno, ale ludzie czemus poziebli: Czy Pan Bog iusz nam naznaczył, kres, ktorego przeskoczyc niebędziem mogli; Czy Sam swey chwale zostawił Salutem Oyczyzny naszey, że ludzie rady do wszytkiego niepozyteczne. Przyidzieli nam

iednego czasu

iednego czasu lub społem, lub sparsim z Turki y z Tatary do rosprawy, kto może nadzieie miec, chyba w samym Panu Bogu, dobrego skutku. Rozumiem że WKM lepiey to considerare raczysz. ale isz o wszytkich nas idzie, musiemy wszyscy do WKM wołac, abys nas; y siebie samego dignitatem, w pamięci y staraniu swym miec raczył. Zaczym rozumiem że się WKM. tym do mnie nieobrazisz y będziesz mi iako Wiernemu poddanemu swemu miłosciwym, O co unizenie proszę, całuiąc rękę WKM. Pana swego miłościwego. Dan w Krzeszowie die 15 Februarij A: 1621

List do Wacława Leszynskiego Podkanclerzego Koronnego

Boie się aby mi ta intercessya ozywania się mego, WMści MM. Panu nieuczyniła iakiey WMP. o moiey uprzeymey przeciwko sobie chęci, wątpliwosci; a wierę trudnosciami się to moiemi dzieie, z ktorych wybic się dotąd niemogę; pierwey prywatnych, a teraz tesz drugich strony zaciągu Zołnierskiego, z rozkazania JKM. zeszło nam na wszytkim nietylko dostatkach siłach, ale y animuszach do Obronienia Oyczyzny. Na Woynę się słabo gotuiemy, pokoiu iesli iaka nadzieia, niewiem, ale podobno słaba. Posłałem onegday JKM. od Hospodara Wołoskiego, iako do JKM tak y do mnie pisane Listy: Czynią nam nadzieię iakąs z tamtąd, ale ani wazney wiary, ani głowy potemu niemaią, zeby się na co z tego spuscic. Gracy maią oni przecię swe sposoby, zwłascza aureo hamo siła rzeczy uporty łowią: y w tey sprawie mogą praestare commodetatem iaką, ale żeby wszytkiego im podufywac, ia nierozumiem: Trzeba by nam lubo pokoiu, inaczey szukac, lub na Woynę, inaczey się pogotowac, nisz dotąd: Bo w tym się ia z niemi zgadzam, ze skoro się Woyska do nas ruszą, trudno ich będzie uchamowac: Waszmosciom to sit curae, ktorzy scie blizey ucha Panskiego. My się będziem krzątac, abysmy się porządniey nisz niebosczyk Albertus na tę Woynę wybrali, ale his moribus trudno sobie co dobrego obiecowac. Uniżenie proszę abys Moim MPanem raczył bydz, y do usług swych, ieżeli się na co zgodzę uzywac. Datum w Zamosciu 13 Martij Anno 1621

Krzątał się Pan mocno o koło tego, aby mogł według Listu przypowiednego

przypowiednego liczbę ludzi pultora tysiąca stawic do Woyska, lecz isz niepodobna rzecz iusz była dosyc tamu uczynic, Bo y czas się skrocił y więcey, a więcey nisz Dwiescie koni Usarzow, z dawnieyszego zaciągu Panskiego z Kamionki oderwało się do inszych Rotmistrzow, przyszło tak ludzie zaciągac, iako by ich mogł w prętkim razie dostac. Zlecił tedy swoim Sługom osobliwie Panu Woyciechowi Sredzinskiemu, aby zaciągnął Usarzow dobrych Dwiescie koni, a Panu Janowi Swiezynskiemu, drugie dwiescie koni. Panu Mikolaiowi Kołaczkowskiemu, kazał na Sląsk postac, aby czterysta koni Raytarow zaciągnął. Pana Walętego Kossobuckiego do Inflant wyprawił z pieniądzmi y z Listami do Kapitanow, Anzela Kotlicza y Labarego Francuza, aby każdy z nich po stu koni Raytarow zaciągnąwszy z niemi przebierali się ku Lucku. Płynął czas, a pora do Woyny zbliżała się wiadomości częste szły o wielkim apparacie Poganskim: Woysko koronne tak swego iako y cudzoziemskiego zaciągu in Iunio ~~in Iulio~~ prowadziło się roznemi mieyscami ku Kamieńcu, Hetmani takze sami postępowali tamże, ludzie wabiąc do siebie, y innych zagrzewaiąc do spieszney ku Obozowi wyprawy. Ruszył się tesz nasz Pan in Iulio do Satanowa na Wołyn, będąc w Rownym Stefana Chmieleckiego przyiął do swych posług za Sługę: naznaczył mu dwa tysiąca złotych Iwigieltu rocznego, Miasteczko Nowy Miedzybosz Sczuczynce y Dewce Sioł dwie konferował wuzywanie, a przy tym włosc Krosnianską przez Arendę łaskawą puscił.

Ludzie swe ukrainne, co woienną służbę powinni, pod Jego władzą oddał, aby z niemi w porządku iako naylepszym przybył, y zdiął się z Panem u Tarnopola, gdzie tesz Pan prętko z Wołynia obrocił się, y przez Augustum w Tarnopolu mieszkał, oczekiwaiąc na tych ludzi, ktorych miał Pan Chmielecki przyprowadzic, ktorych zatrudniało przy domu przechodzenie tamtą włością Kozackiego Woyska Zaporowskiego do Wołoch, ktorzy niezmiernie cięscy byli Ludziom swym ciągnieniem: a mieli tesz nad sobą Wodza zuchwałego wielkiego piianicę na zwiskiem Brodawkę.

Czekaiąc Pan na ludzi swych iako z Inflant, tak od Sląska y z Ukrayny, sciągnienie, Wziął wiadomosc z Obozu od Pana Chotkiewicza Woiowody Wilenskiego Hetmana WXL: ktory się położył pod Chociniem

pod Chocinem ze iusz Cesarz Turecki stanął z Woyski swoiemi pod Obozem Koronnym, dnia 2 Septembris I iako ta Woyna toczyła się, iakiemi Paktami dokonczyła: opisał to, w druk podawszy ięzykiem lacinskim, człowiek wielki w Rzeczypospolitey Iakob Sobieski, ktory na Kasztellaniy Krakowskiey po Woiowodztwach Bełskim y Ruskim pomarł. Przyszło tedy Panu Zamoyskiemu za taką Wiadomoscią zatrzymac się w Tarnopolu dla skupienia się ludzi co więcey do niego, aby w większey kupie tym bespieczniey przybydz mogł do Obozu pod Chocin: Gdzie iusz odwaznie z iaką taką garscią ludzi posc chciał, ale niektorzy Konsyliarze diswadowali, aby potężniey się na taką drogę puscił, y poczekał nieco na tych, ktorzy pozad pozostali. A w tym Tatarskie Woysko weszło w Ziemię z Muradin Soltanem: Przyszli pod Tarnopol o Południu dnia 5 Septembris. W Niedzielę wyiachał Pan z swemi, ile ich było na ten czas: stanął w polu nad Folwarkami: Na Zasadzkach miedzy rowami piechotę z Armatą zasadził. Natarł Nieprzyiaciel na Pana raz y drugi potężnie: Zrazony Armatą potężnie także Niebawiąc się poszedł w głąb w ziemie, woiowac Lwowską Bełską y Przemyską ziemie, tam zeczęsc Wołynia s rodze wypłokali, y nazad cało z wielkim płonem sie wrocieli

Czatował pod ten czas z ludzmi Panskiemi Stefan Chmielecki y szczęsliwie zgromił zagon ieden, y wiezniow niemało przywiodł. Lecz isz z niewielką garstką ludzi toczynił, przestac musiał, niekusząc się o Nierowną. Przyniesiono za tym List od Krolewicza JM Władysława z Obozu, żądaiąc aby prętko z swemi posiłki przybywał pod Chocin, y zywnosci iako naywiecey bydz mogło sposobił, y Woysku nad głodzonemu dodał. Obiecuiąc że mu to Rzeczpospolita miała wrócić, iakiby koszt na to łożył. Tegosz Listu

Kopia taka iest

Vladislaus Sigismundus Dei gratia etc.

Iasnie Wielmozny MP Woiewodo Kijowski uprzeymie nam miły

Zyczylibysmy byli sobie tego, abys był WM wespoł z nami do Obozu przeciwko temu krzyża S. Nieprzyiacielowi wszedł. Isz iednak zabawy WM domowe niedopuscily, Niewątpiemy że uprzey: WC z własczą

zwłascza gdy sama zabawka z tym Nieprzyiacielem ustawiczna za Bozą pomocą szczęsliwa, Kazdego wzywa:) pospieszysz, iakosz pilnie zadamy: gdysz to będzie z wielką przysługą WM u JKM Pana Oyca y Dobrodzieia naszego Miłego, takze y wszytkiey Rzeczypospolitey: Upadnie przy tym serca siła Poganinowi, obaczywszy że coraz nowe posiłki do Obozu przychodzą. A iusz za tak długiem mieszkaniem. Woyska na zywności zeszło y Tatarowie tesz goscince zalegli, ktorych znosic trudno, y Woyska przeciwko nich wypusczac z Obozu dla pewnych niezeydzie respektow: Zadamy y tego, abys WM co naywięcey Kupcow z zywnoscią z sobą zaciągnął, y sam oney w takim razie u Obywatelow tamecznych zdobył. Wygodzisz WM potrzebie Woyska wszytkiego: ale y sobie co wszytkich miłosc, y dobrze (: lubo iey z łaski Bozey masz dosyc:) z iednasz Imie. Na ten czas czekaiąc WM z radoscią, zyczemy dobrego od Pana Boga zdrowia. Datum w Obozie pod Chocinem 24 Septembris A 1621

Na ten List dał Pan Krolewiczowi respons taki

Nayiasnieyszy Miłosciwy Krolewiczu Panie moy wielce miły Niedomowe zadne zabawy, zatrzymały mię w tym Kraiu, ktore nigdy mi do spraw takich niebyły przeszkodą: ale sama potrzeba. Bo na taką drogę wybrac się, y ludzi sposobie trudnom miał, iako nie tylko swoie Polskie ale y Ukrainne, ludzi przesciem, mianowicie Kozackich, Maietnosci maiąc zatrudnione, oczekiwaiąc, przy tym y tych ludzi, co przy mnie się zaciągali, cudzoziemskich. Dam insze WKM. obecnie racye: a teraz radbym ptakiem (: iako mowią:) przeleciał. nie dla inszego przy smaku, iedno Osoby WKM na ktorey nam wszytkim tak siła nalezy, o dobrey sławy przyczynku. Radbym y z tym przybył, co WKM. roskazowac raczysz: ale na taką sprawę trzeba się dobrze sposobic, trzeba dobrego Skarbnego Woza, y tych coby go pilnowali: abys się to na co zabrac, y bespiecznie dla swych nie dla cudzych przywiesc mogło. Niezeydzie nie na mię, bo niezaniechywam nietylko we dnie, ale y w nocy myslic o tym, y zaciągac wszytkich ktore kolwiek są sposobow, aby się to stac mogło nie tylko dobrze, ale y prętko. Niech Pan Bog WKM. zdrowo y dlugo chowa na pomnozenie chwały swey, nadzieię wielką Oyczyzny, a mnie miłosciwey WKM łasce, ktorey się y na ten czas zalecam Dan 29 Septembris z Tarnopola A 1621.

Pilnie

Pilnie się tedy o tę żywność starał, pieniedzy na to kilka dziesiąt tysięcy od Pana Jana Łosiatynskiego zawziął, za ktore sposabiaiąc tę żywność, kazał aby nią był Woysko posilił.

A gdy się ludzie do niego kupili, y iusz puścić się miał w tę drogę. Gdysz Stefan Chmielewski przywiodł mu był kozaków ukrainnych 600 Anzel Kietlicz z Inflant Kapitan przywiodł Raytarow koni 100 i Adrugiego Kapitana ze 100 Raytarow La Barego Krolewskie roskazenie zatrzymało na Rydze, (: gdysz pod tę Woynę Turecką Gustaw Adolph Xiążę Sudermanskie, Szweckie Krolestwo violenter okupowawszy, do Inflant z swym Woyskiem wpadł :) Kołaczkowskiego się tesz z Sląska codzien spodziewał z 400 Raytarow, ktory przed sobą zrazu przysłał Panu Sto koni Raytarow z Kapitanem Francuzem, zaraz wyprawił pod Chocin z swemi Usarzemi. Asz znowu od KJM z Warszawy roskazanie zaszło, aby skupił do Siebie Woiowodztw pięć, to iest Kijowskie, Wołynskie, Braclawskie, Ruskie, Podolskie, (: bo się iusz na Pospolite ruszanie sciągały :) y z niemi przebierał się, do Obozu pod Chocin. Na comu przysłane były Uniwersały. Rozesłałie Pan prętko według woli Krolewskiey, a do drugich y sam iezdził, ktore iusz były w Polu na roznych mieyscach, ale niesprawiło się, bo tym się Woiowodztwa broniły, że według prawa niskim inszym, iedno z Samym Krolem powinny chodzić.

Wrociwszy się od Woiowodztwa Ruskiego, ktore stało Obozem pode Lwowem, sposobił żywności dwa tysiąca kolas, umyślił z swemi iusz się ruszyć, asz w tym oznaymiono że Traktaty zaczęte z Cesarzem Tureckim. Prętka potym ponowa, że się skonczyły, y pokoy pożądany stanął.

Jednak tegosz dnia znać dano, że mimo Halicz Tatarskie Woysko poszło w ziemie naszę ku Przemyslu, zaczym dawszy pokoy imprezie pierwszey ruszył wszytkie ludzie swe, przeciwko Tatarom przechodzącą im u Halicza, Pod piechotę wszytkę, ktorey miał 600 z miasta Tarnopola y z Sioł dodać kazał koni; to iednak pozno było, bo prętko Nieprzyiaciel powrocił

powrocił, za ktorym Pan chodził asz za Tysmienicę. Były z nim Chorągwie Raytarskie, co były tesz pozostały, iako Kapitan Franka, Kapitana Gaudeta, Pana Sapiechy Starosty Ryskiego, także Chorągiew Raytarska, tamże y sam był. Siła się w tym krotkim czasie fatygi zażyło, tam y owdzie szukaiąc Poganstwa, a daremnie. Niedoszedszy tedy Nieprzyiaciela, powrocił Pan do Tarnopola, asz tesz drugiego dnia Krolewicz JM z obozu z niektoremi Panami Senatorami przybył w Dom Panski, ktorego Pan z wielkim uszanowaniem przyiąwszy wielkim dostatkiem traktował z Dworem wszytkim. Drugiego dnia Krolewicz JM odiachał, ktorego Pan wyprowadziwszy sam za groblą w pole tamże go pożegnał, y konia mu Tureckiego z Siedzeniem kosztownym darował. Prętko potym Pan do Zamoscia z Tarnopola za Listami, z ktorych zrozumiał o złym zdrowiu Pani Małżonki swey powrocił.

Pułki z Woyska na Stanowiska naznaczone rozchodziły się Chorągwiami pod ktoremi większa połowa od koni dla głodu odpadła. Rok 1621 skonczył się

Rok Panski 1622.

Rozgosciwszy się Woysko koronne na lezach z Pod Chocina a konfederacyą podnieszło na ktorey uspokoianie y rozwiązanie złożył krol Konwokacyą dwuniedzielną w Warszawie. Na tęsz Konwokacyą iezdził Pan Wisłą pusciwszy się od Kazimierza na Szkutach.

Z tey Konwokacyi naznaczonym był Kommissarzem z inszemi do Zołnierzow. Jezdził do Lwowa, starał się usilnie roznemi sposobami, uiąc Rycerstwo, osobliwie præcipua Capita, upominkował ludzkoscią wielką y chlebem wszytkiemu Rycerstwu akomodował się, także z Jego perswazyi rostropnych pewnemi iednak Kondycyami, odstąpiło Woysko takiego Związku Rzeczypospolitey szkodliwego. Tamże we Lwowie przy Bankiecie Zołnierzom uczynionym, na Intercessyą Woyska wszytkiego. dał Pan Woytostwo w Lipinach słudze swemu Woyciechowi Sredzinskiemu względem y dawnieyszych zasług Jego, y kosztow podiętych, trzymaiąc pod Chocinem 200 koni Usarzow Panskiego zaciągu: a drugie

woytostwo

Woytostwo w Hrebiennym Stanislawowi Rokickiemu konfe-
rował. czym sobie wszytkiey sławy y Existymacyi przymnożył
u Woyska Wszytkiego.
Tegosz Roku Cesarz Turecki Osman zażył w przod niepoko-
iu Wielkiego od swego Zołnierstwa, ktore z Woyny Chocinskiey
powrociwszy, bunty częste na Cesarza y iego konsyliarze czyniło,
asz na ostatek nawodziwszy się go po Ulicach w Konstantyno-
polu, udawili. Posel iednak Wielki od Rzeczypospolitey Tur-
kom na potwierdzenie pod Chocinem postanowionych Paktow obie-
cany, wyiachał w tym Roku w Iesieni do Turek z wielkim splendo-
rem y dostatkiem Xiąże Krzystof Zbaraski Koniuszy Koronny
Starosta Solecki etc
W Iesnieni będąc Pan na Seymiku Elekcyi Deputackiey w Chel-
mie, obrany był od Braciey Deputatem na Trybunał przyszły.

Rok Panski 1623

Przy Domu przez Zimę mieszkaiąc, nieopuscił nic co do czule-
go Senatora należało: miewał swe Spiegi y w Krymie, y tu w Biało-
gradzie od ktorych miewaiąc wiadomosci częste ogotowaniu się Woysk
Tatarskich na Woiownie Panstw koronnych, dawał Krolowi przestro-
gi swe, aby Woyska Kwarcianego przyczynic kazał większą liczbę, y o cało-
sci Panstwa swego myslił. Mniey oto u Dworu myslono, y owszem Krol
zwiosny odiachał do Prus, mieszkał we Gdansku niedziel kilka,
a potym był w Poznaniu.
W tym Roku dnia 27 Kwietnia pocieszył Pan Bog pierwszym
Potomstwem Pana: abowiem Coreczką obdarzyc go raczył, ktorą po-
tym w dzien Swiąteczny do krztu Swiętego podał, Imie Iey dawszy
Gryzella Konstancya; do tego Aktu Chrztu S. użył swiętey Pamię-
ci JoM X Jana Andrzeia Prochnickiego Arcibiskupa Lwowskiego,
ktory za Panskim żądaniem chętnie przybył do Zamoscia, y tę Corkę
ochrzcił w Kosciele Farnym przy zgromadzeniu Wielu Senatorow
y Urzednikow Ziemskich tudziesz PP. Deputatow Trybunalskich,
ktorych w Dom swoy zaprosił.
Prętko potym po Swiątkach, wykluło się onozłe, o ktorym
Pan dawał znac Krolowi. Abowiem in Junio intra octavas Corporis
Christ weszło wielkie Woysko Tatarskie w ziemię Przemyską, y
tam Sobie pod Medyką Kosz położywszy, rospuscito Zagony,
potężne

potężne w koło na Woiowanie, ktore zachodziły ku Tarnowu, Sandomirzu, Szendzisowu y w Podgorze głęboko: Tutesz Ziemie Bełską, Chełmską wszczęt wypłokali. Ludzi Szlacheckich y pospolitu gminu wiele w niewolą zabrali. W tenże czas Krzeszow, Xiężpol, Zamek Łukową aszy Goreczko pod Sczebrzeszynem spalili Splondrowali.

Gdy się nazad wracali, utrąciło Ich Woysko Kwarciane pod Haliczem trochę y plonu częsc odięli.

Odiachał potym Pan do Lublina na Tribunał, aby swey funkcyi Trybunalskiey Deputackiey dosyc uczynił. Prętko tamże nowe wiadomosci, o nowych na Rzeczpospolitą nastepuiących niebespieczenstwach przyniesiono z Ukrainy. Osobliwie to że Car Tatarski z wielkiemi Ordami woził się przez Dniepr u Oczakowa, bierąc się na Woynę do korony. Iako Pan czule zabiegał temu niebespieczenstwu, z iaką ochotą do ratunku Oyczyzny Sam brał się, y Krolowi radził, aby się z tamtych Kątow odległeyszych w Kray Ruski zbliżył na lepszy tego dowod, położę tu kilka o tym Listow A naprzod do Krola JM.

Nayiasnieyszy Miłosciwy Krolu etc:

Miałem był trochę rozszerzyc się z racyami memi, ktorem y ustnie WKM na Audyencyi (: bys był tego potrzebowac raczył :) gotow był przełożyc, co mię odwodziło od Kozackiey Kommissyi: że nietylko mnie prywatim, ale y publice expediebat, aby się bezemnie odprawowała ta sprawa. Ale teraz potrzebuie, musi bydz y List. Były dawne przestrogi, tak z mieysc roznych, iako y od ięzyka, ktorego pod teraznieyszą Inkursyą dostali moi ludzie pod Wisnią, o zamysłach nieprzyiacielskich przeciw nam: ale że mi się niechciało z iednym Tatarzyskiem ostentare WKM. po tak wielu naszych zabranych, ani twierdzic, y perturbare w tym WKM co ieden powiadał; Spusciłem Prowincyą tę potym ktorym z powinnosci należy, y WKM y Rzeczypospolitey ostrzegac. Teraz że ongi y dzis znowu y od Woyska Zaporowskiego, y od Dworu Hospodara Wołoskiego, przyszła pewna wiadomosc, że nowy Chan przewiozł się pod Oczakowem, posełam z nią do WKM. Zaprawde iakom długo niechciał wiedziec aby swoiego Panstwa, maiąc nad Sobą Aemulum, miał temere odbiegac; tak y teraz rozumiem, że nie dla szkap, albo prędam szukaiąc, ale dla czegos inszego wiekszego to uczyni. A boday non eo spiritu, iako to pisze w pirszym liscie ten Hospodarski familiaris. Ale z kądkolwiek, magna nobis imminet clades. Dla Boga Nayiasnieyszy Miłosciwy Krolu, racz WKM zbliżac się iako nayprędzey: Bo dotąd u nas nihil parati, nihil tuti, oprocz darem

ney trwogi

trwogi. Zaporowscy widze Sobie cavillantur, że niesmie-
ią nic czynic dla wzruszenia pokoiu, y bardziey o siebie, nisz de com-
muni bono, myslec chcą. Amogliby praestare operam non inutilem,
poniewasz sami tego piwa nawarzyli. Kupy zadney, do ktoreyby
się privati wiążąc mieli, niemasz: a ta tesz robota nieiest prywatnych
sił. Z Ukrainy kiedybym czeladz swoię ruszył, ktorey ledwo mi na
ognanie się a finitimis latrocinijs stanie, ostatek, czego Nieprzy-
iaciel, czego Kozacy przechodząc niedokonali, samo złodzieystwo
poznosiłby. To oznaymiwszy, iako za zdrowie W. K. M. y całosc Oyczyzny
P. Boga na każdy dzien proszę, aby tę saevam tempestatem
odwrociwszy, dał nam Oyczyznę iescze całą dał W. K. M. reducem
iako nayprędzey tak potrzebnych Rzeczypospolitey czasow
oglądac, ktoremu Unizone służby mą zalecam. W Lublinie
21 Lipca Roku 1623.

List do Pana Mikołaia Danielowicza, Podskar-
biego Koronnego w te Słowa.

Posełam W. M. M. Panu wiadomosci, ktore dzisiay przyniesiono
mi tak z Wołoch iako y z Ukrainy. Zda się to W. M. że zbierac
się y gotowac; na to iusz pozno teraz: ale przecię może bydz pozno
y niepozna: ale lepiey czynic to, nizli nic kiedy W. M. chciał
wrocic mi one trzydziesci tysięcy, ktore ważyłem ad fidem
publicam, rzuciłbym ia to na tę Rzeczypospolitey gwałtow-
ną potrzebę, y zebrałbym w kok ludzi, z ktoremi ochotnie y
sam na posługę Rzeczypospolitey ważył bym się. Mogłoby
się to niepoznic, y owszem na co dobrego przydac. Ia swych
własnych pieniedzy, w tak cięszkim razie ważyc niewzdry-
gał bym się, bym niemiał swoich ciężarow. Ktore mi tego
Niedopusczaią. Ale to będeli miał od W. M., o co słusznie proszę
y żądam, tak iakom rzekł, upewniam słowem dobrym, że wszyt-
ko na usługę Rzeczypospolitey łożyc zaraz, by y zdrowiem swym
będę. Wszak drudzy continue pieniedzmi Rzeczypospolitey przysłu-
guią się, a ia rzadko, albo nigdy. A iesli by się W. M. zdało wiele trzy-
dziesci tysięcy dac mi, tedy cokolwiek oddasz mi W. M. ia y to ważyc
bębę. Dan w Lublinie 20 Julij Anno. 1623

Trzeci List Do X. dza Jakoba Zadzika Sekretarza K. M.

Pod taki Rząd domowy Absencyi Panskiey, Ziemi Przemy-
skiey nic wątpic

nic wątpie, że nieschodzi WMściom na niepociesznych nowinach kto
rych ia fascykuł posełam WM, y dzis w nocy, y przed kilką dni
przed tym przyniesionych. Proszę racz ich WM JKM oddac albo
referre, y iako nayprędzey oznaymic mi o powrocie y zamysłach
JKM Będziem mieli goście na włosy zda mi się nieomylne, kie
dy się ta wiadomosc z kilku mieysc zgadza. A cosz rzecz? his prin-
cipiis musi się zarabiac na takie eventus. Panie Boze się pozał,
a odwłocz, iesli iaka poprawy nadzieia, karanie nad Nami wi-
szące: Składa więcey pisac: czynic by lepiey, kiedy by było z kim.
Ale powiesilismy wszyscy Nosy w takim nierządzie. WM racz bydz
mym M. Panem w Lublinie 21 Julij Anno 1623.

Na te Listy iakowe Pan otrzymał responsy, rozumiem
bydz rzecz potrzebną tu ich położyc. A naprzod
od KJM

Wielmozny a wielce nam Miły etc.

Wyrozumielismy z Listu Uprzeymosci W. y z tych ktores nam posłał
wiadomości, że się znowu w targnienia Poganskiego w niemałey Licz
bie w Panstwa nasze spodziewac przyidzie. Wdziecznie to od uprzey
mosci W. przyimuiemy, że nas o tych rzeczach. ktore do wiadomości na-
szey należą, obwiesz czasz a pilnie żądamy, abys y daley w tey ku nas nie-
ustawał życzliwości. My cokolwiek widzielismy sposobow do odwroce-
nia tego Niebespieczenstwa y zawziecia Poganskiego, żadnego nieo-
puscilismy, widząc obywatele przylegle, żeby wstręt temu impeto
wi spolnemi siłami czynili. Wyprawielismy w te tam kraie urodzo-
nego Hetmana Polnego, poruczywszy mu to staranie, żeby więcey
Woyska przyiął, a przeciwko temu Nieprzyiacielowi postępował.
Z ktorym żebys się uprzeymie W. zniosłszy, sam swoią potęgą był
powodem y obywatele tameczne sposabiał, żeby w gotowosci
tego Nieprzyiaciela czekali: nie niewątpiemy, że w tey mierze
nazwykley ku nam y Oyczyznie chęci Uprzeymi W niezeydzie
Za ktorą od nas wszelką wdziecznosc, y od wszytkiey Rzeczy
pospolitey pochwałę odniesiesz. Ktoremu zdrowia dobrego ży-
czemy. Dan w Poznaniu 1ma Augusti Anno 1623

Od Xdza Zadzika Sekretarza Wielk: ko
ronnego był respons taki

Z rożnych Stron tesz nam przyszły wiadomości, ktores WM M
M Pan do mnie posłał. Żal się Boże, że to Poganstwo takie iusz
Serce przeciwko nam wzięło, isz kiedy tylko chcą impune nas
woiuią

woiuią. Ruszył się w tamte kraie Jmć Pan Hetman Sbo-
ry, nieztąd iednak potęgą ktoraby viribus hostilibus pro
portionalna była. Jkm. pospiesza teszku Warszawie, gdzie 17
Septembris bydz da P. Bog mamy wolą. Ztamtąd Xżywacs.o
Wm niezaniechąm, a Wm tesz racz Jkm Kommunikowac, co się
dziesz miał wiadomości: Gdysz y to teraznieysze pisanie, lubo z
niepocieszneme nowinami, mile mi było. Mowiliśmy sam z obywate-
lami tuteczneych kraiow, Strony ratunku kraiow Wasmosciow:
ale trudno się czego spodziewac: snadz oczekiwaią, asz będzie
in vicinio malum, ktore racz P Bog odwroci. Więcey pisac
niemogę, iako to na wyżeznym: Wiec y obrutus będąc mole nego-
tiorum, ktore pod niebytnosc P.P. Urzednikow, wszystkie się
na mię obaliły. Proszę racz mię Wm w zwykłey swey ła-
sce chowac. W Poznaniu 2 Augusti Anno 1623.

Podet temusz Posłancowi List swoy Jm X Marzy-
niec Gembicki Arcybiskup Gnieznienski do Pa:
na w teyże Materyi taki

Jasnie Wielmożny etc:

Straszne nas tu znowu zalatuią o Tatarach nowiny, ze z po-
tężnym woyskiem ku Wołynskiemu y Bractawskiemu Woiewodz-
twom nastąpuią, Proszę racz nas Wm m Pan oznaymic, co o
tym masz za wiadomosci. Bo nayp ewnieysze maią bydz u Wm,
ktore się dziś in Vigilia prima Reipublica na Woiewodztwie
Kyowskim, y pilnie explorę, coby tam z tey strony za nie
bespieczenstwa się pokazowały. Kommissyi Kozackiey zanie
chac bynam we czasy, raczey ich uczyc, etiam propositis na Tata-
ry, wiarę y do Orday ich zamknąc: ponieważ Tatarowie punc-
punt primi foederum fidem. Jm P. Hetman idzie ku Ruskim
Kraiom postępuie. Powraca y Król Jm z Prus. parat au-
xilia do Woyska Inwarcianego. Pan Gustaw zabit nas we Gdań-
sku nastąpiwszy ze Dwudziestą czterma okrętami nad Port
Gdanski: alec odstąpił sine malo ficio Dawszy significatio-
nem zechce na Kommissyi Inflandskiey tractare de concordia.
Racz Panie Boże Wm za wszytkim pobłogosławic łaskawie,
et in publicis istis periculis ab omni adversitate cłasto dire-
aspravy y dzielnosc Wm armare virtute ex alto przeciw
Nieprzyiacielowi Krzyża S. y ad immortalem Gloriam
prowadzic

prowadzic. Zatym uprzeyme służby oddawam. W Skiermie
wicach 26 Lipca Anno 1623

Po tych iednak postrachach niebyło tey Jesieni zadnego Niebespie-
czenstwa. Bo Sehingerey z Persyi przyszedszy do Krymu Chanem
się uczynic chciał: y Kozakow Zaporowskich na to zaciągnąwszy,
kłocił się z Chanem Lat kilka. Kantymir iednak z swemi Nahayka-
mi, na Budziakach osiadł, z kąd częste naiazdy czynił do Rusi

Rok Panski 1624.

Seym się odprawował w Warszawie w Mięsopusty, na ktory
Pan gromadnie y z plendorem stawił się. Audiencye częste pry-
watne u KJM. miewał z Sekretarzemi Koronnemi familiarissime
tudziesz y z Inszemi Urzednikami Koronnami, y W X Lit:
zył. Posłow na kazdy dzien po osmi koleią, według porząd-
ku Woiowodztw, na Bankietach u Siebie miewał: Z niemi o
sprawach Rzeczypospolitey znosił się. W Sanacie zas z swego
mieysca na ten czas iakie dał wotum, zrozumiesz z inszego miey-
sca, gdzie y tegoroczne, y innych następuiących Seymach, powa-
zne Sentencye dawał a Harta 136. (186 f.)

Po Skonczeniu Wotum swego na tym Seymie, Wielką iako
od KJM Samego, y Senatu wszytkiego, tak y koła Polskie-
go, odniosł pochwałę osobliwie u Urzędnikow y Pieczętarzow
Koronnych, ktorzy gratuluiąc mu tantam in Republica Di-
gnitatem, zyczyli, aby dni swoie w wiek długi szczęsliwie pro-
wadził, w Oyczyznie z wielkiemi pociechami y ozdobami opły-
wał: ażeby P. Bog sam tę dzielnosc y sprawy Jego Armare et Vir-
tute ex alto, przeciw Nieprzyiaciołom Koronnym, ad immor-
talem gloriam one prowadząc. Niedosyc iednak temu Pa-
nu było na tey sławie domowey przyczynił mu Jey Pan Bog
przez Ludzie Jego woienne, nad ktoremi był Starszym y Wo-
dzem Pan Stefan Chmielecki ktory złączywszy się z Woyskiem
Kwarcianym, od JM P. Hetmana Wielkiego Stanisława Koniec
polskiego, wyprawiony z Panskiemi Ludzmi, na Podiazd
pod Tatarskie Woysko, na ten czas w Podolu woiuiące.
Trafił na potezny zagon Sarmasz Mrzy, meznie się on
uderzył: Poganstwa wiele na placu położył, korzysc
wszytkę y więznie odgromił szczęsliwie, y odebrał; y same-
mu Panu Hetmanowi tak fortunnym początkiem do Vi-
ctoriy drogę

drogę usłał. Lub sam tenże Wodz Chmielecki postrzał szkodliwy w prawy bok strzałą odniosł. Zaczym rząd y Konczanie onego Nieprzyiaciela, Słudze także Panskiemu Janowi Dzikowi, męznemu Rycerskiemu człowiekowi poruczył: ktory tenże za szczęsciem Pana swego inszy Zagon Tatarski w wsi Zalesiu w nocy na wczasach y odpoczynku pod Skałą trafiwszy, gdy u ogniow z kożuchow swych owady wytrząszali, samych tesz z kożuchow y iukow wytrząsnął, trupem wiele ich położył, y zywcem niemało dostawszy Panu odesłał. Poprawił tego rozgromu naylepiey Sam JMP. Hetman, z Woyskiem kwarcianym nastąpiwszy na Sam kosz potężny Tatarski męznie, trupem ich mnostwo położył, w pogonią goniąc y gromiąc Nieprzyiaciela, szedł mil trzy, w zimna tak cieszkie, że żołnierzom przymarzały bronie do rąk. y Samemu Panu Hetmanowi tosz się stało: bo y palec ieden u reki z tey zabawy miał odmrozony. Tosz się stało y innym gdzie y ogłuchli drudzy, z cięszkiego zimna

O takiey z Poganstwa Wiktoryi naypirwsza przysłana była wiadomosc od Pana Dzika (: bo Pan Chmielecki postrzelony niedobrze się miał :) y doszła Pana w Warszawie w drugim tydniu po odprawieniu Votum tego. Z ktorych nowin uradowawszy się mile, zaraz ie odeszłał wieczorem JKM Dziwnie się Pan cieszył, y Panu Bogu dziekował, że tym zwyciestwem komprobował, zdanie Jego o tym Poganstwie: że nam niegotowym y nieostroznym Straszny: gotowym zas. ochotnym y ostroznym niestraszny, y często bywał bit ten Nieprzyiaciel.

Po tenże czas, w tymże miesiącu Lutym, dano Panu znac o zesciu z tego Swiata Xdza Wawrzynca Gembieckiego Arcybiskupa Gnieznienskiego, człeka cnotą y mądrością wielce zaleconego, a uprzeymego szczerego Przyiaciela, albo Brata (: gdysz się tak z Sobą zawsze zwali :) Panskiego ktory w Łowiczu plenus dierum et meritorum de Ecclesia et Patria zgasł et placide in Domino quievit 16 Februarij o szostey godzinie z południa. Zostawił ten mądry y wysoki Senator, zesciem swym wielki żal w pokrewnych wszytkich a osobliwie w Synowcach swoich. Jednak y to im dał Solamen, że loco luculentae haereditatis zostawił in amplissima Amicorum praesidia, ktore w Osobie samego Pana

samego Pana naszego (: iako się tego listami Ich MM XX Gembieckich do Pana posełanami zawsze dowiesc moze:) naygruntownieysze collocabat. Polecaiąc Ich przed smiercią swą IKM o piece y miłosciwemu baczeniu, rozkazał im tesz y to Ultima sua Voluntate, aby Pana Zamoyskiego pro peculiari Fautore et Patrono mieli. Dotrzymał w tym stateczney y nieodmienney przyiazni Domui Gębiciana Pan: Bo wszytkich uprzeymie miłuiąc, częstokroc Krolowi JM, usługi ich rekomendowac niezanichał. A zostawszy Pieczętarzem mnieyszym koronnym, po smierci Piotra Zamoyskiego, ktory był Regentem Kancellaryi Iego, zlecił teyże Kancellaryi mnieyszey Regencyą JMX Piotrowi Gembickiemu. Potym za postąpieniem JMX Szyszkowskiego Sekretarza Wielkiego Koronnego na Biskupstwo Warminskie, tegosz X. Piotra Gembickiego na Sekretaryą tę u Krola JM Władysława promowował z wielką ci w prawdzie swą inuidyą u tych, ktorzy tesz o ten Urząd konkurowali. A potym gdy wielką Pieczęc koronną Pan przyiął tegosz X dza Gembickiego na Podkanclerzki Urząd, powagą swą y potężnemi intercessyami u krola tegosz JM promowował. Co ku temu się pisze, aby wiedziano, iako statecznie przyiazni ludziom wielkim, choc y po smierci ich, pozostałym powinnym ich dotrzymował.

Powrociwszy z Seymu do Zamoscia, przez Post y wiosnę wszytkę przy Domu mieszkał. Lato wszytko w Tarnopolu strawił. ktorego iako Fortece samey, tak y Pałacu poprawił, y kosztem niemałym same kamienice restaurował.

W Iesieni w Obozie na Gorczyczanach w Woysku Krola JM. Sam w osobie swey był: Ludzi swych własnych około tysiąca miał, Armaty rozney Sztuk Wozow 12 Dział dobrych szesc. Niebyło zadney bitwy w tym czasie z Nieprzyiacielem: Zaczym odiachał do Szarogroda y tam kilka Niedziel zmieszkawszy, asz pod Tarnow, na granice. ktore z Dekretu Trybunalskiego in Decembri przypadły z Panem Tarłem, na onczas Kasztellanem Lubelskim przybył.

W tymze Roku z roskazania Panskiego Kapitan Fitings zaciągnął y Sławił do Tarnopola piechoty Cudzoziemskiey sto, z ktorych potym Dragonią porobił Pan. Ion naypierwszym był przykładem inszym Panom chowania Ludzi Niemieckich. A ktorzy z nich pokazowali się bydz dziel-

nieyszemi

dzielnieyszemi, y umieietnieyszemi w dziele y czwicze
niu Rycerskim. Pan obierał sobie y obracał do cwiczenia wy-
brancow swych naznaczaiąc, im iako Officyalistom, znaczniey
sze y wieksze Stypendya, a drugich maiętnostkami opatruiąc.
Po skonczaniu granic z Panem Tarlem, przez Swięta Bo-
zego Narodzenia zmieszkał w Tarnowie. Zkąd w Adwent
letko zbiezał był do Krakowa, gdzie Mszą S: tylko na Zamku u
Grobu Stanisława S: wysłuchał: a potym w Rynku Xiązecia Jerze-
go Zbaraskiego Kasztellana Krakowskiego nawiedziwszy,
zaraz drugiey godziny wyiachał nazad z Krakowa. Ponie-
wasz tam pod tenczas było wielkie powietrze morowe: z tam
tąd przybył drugiego dnia do Tarnowa: a z tamtąd zaraz ruszył się
do Krzeszowa: y przez wszytkie dni mięsopustne asz do Postu, co iusz było
w Roku 1625 zmieszkał. Ale ledwie nie przez wszytek ten
czas bole podagryczne cierpiał.

Rok Panski 1625

Jsz wszędy powietrze morowe panowało, odiachał Pan na Wol-
hyn: a potym w Tarnopolu przemieszkał, z Jeym Panią Mał-
zonką, y Dziatkami drobnemi przez Lato wszytko.
Aze był z Seymu przeszłego naznaczonym kommissarzem, iako
Woiewoda Kiioowski, na kommissyą z kozaki Zaporowskiemi, wy-
iachał z Tarnopola 2 8bris y doiachał JM. Pan Hetmana z woy-
skiem za kaniowem.
Z kaniowa gdy P. Hetman ruszył Woysko przeciwko Koza-
kom, y rzekę Ros przebył: Panscy Ludzie z Ukrainy przyszli z
Niemiecką piechotą, do Obozu pod Moszna. Pod ktorym Miasteczk
kiem czynił przod podiazd y probę z Kozaki P. Jan Odrzy-
wolski z kilkunastu Chorągwi Kwarcyanych. Ale kozacy nie-
dali się rozerwac w Taborze: Uniosł kon na ten czas na sam
Tabor Kniazia Czetwertinskiego. ktorego kozacy porwali y
mnieli u siebie asz do Zamiany Więzniow, poczęli iednak ustępo-
wac przed Woyskiem Rzeczypospolitey, zawsze na każdą noc pią-
cią albo sześcią mil przod maiąc: Zrazu na Czerkasy potym za
Borowice, za Kryłow, y Stenetyk na Cybelniku, mocno się ota-
borzywszy kolasami, w ktore ziemie nasypali. W tym y posły swe
wyprawili do P. Hetmana, prosząc o miłosierdzie, zeby na nich
Nienastepowano, obiecuiąc bydz powolnemi y wiernemi pod-
danemi Rptey

Rzeczypospolitey. Obiecano to uczynic ea conditione, żeby Authorow pewnych buntu tego wydali, na co niepozwoliwszy odiachali od nich. Zatami Posłami zas Pan Hetman ruszył Woysko w dzień SS. Szymona y Judy. y zuszykowanemi Pułkami nastąpił poteznie że trzech Stron na Kozaki. Wysli zrazu przed Tabor, wszyscy Kozacy piechotą, ale ich pretko Chorągwie wegnały w Tabor, y piechota Niemiecka nad ktorą byli Kapitanami Buther y Winchroth, ludzie w dziele Rycerskim znani.

W tey potrzebie Pan Zamoyski trzymał prawe Skrzydło, ale we Pan Marcin Kazanowski Kasztellan Halicki, y w pan w Tabor Chłopstwo. Do ktorego blisko bardzo kazał stoczyc działa swoie szesc, y całe odwieczerze do niech strzelał. sam wesoło, i ako w naymieznieyszey iakiey okazyi y rekreacyi, zrychtował działa, sam zapalał za zdrowie Pana Hetmana Czego mu tesz y on przyiachawszy na tosz Skrzydło pomagał vicissim sobie ieden drugiemu tę chęc oddaiąc, a nieprzyiaciela psuiąc. Z Armaty także wielkiey ktora zwykła bywac przy Hetmanach, ustawicznie do niech palono. Piechotę cudzoziemską do sturmu na Tabor puszczano, ktorym szturmem acz wytrzymali Kozacy, ale iednak wątpic o swych Silach poczęli, gdy wielką szkodę w swoich widzie. Wydało się ich było na koniech zbokow ze trzysta koni ku Pana Zamoyskiego Pułkowi, y chcieli wszkomo harcowac, podiezdzaiąc pod Chorągwie Panskie: a za sobą w trawie wielkiey pieszemi ludzmi, ktorzy na brzuchach się czołgali, zasadki poczynili. Niemogł tego zniesc na sobie Pan, kazał Panu Chmieleckiemu z swemi ludzmi na te zasadki: do ktorych sam Pan Hetman przydał Chorągiew Pana Kruszynskiego, y drugą P. Łąckiego, Obiedwie Kozackie, ale dobre. Wszyscy razem z resolucyą dobrą y wielką skoczyli: y nietylko zegnali z pola Nieprzyiaciela, ale y wielu połozyli na placu: Kozactwo z zasadzek wygnali, ktorych goniąc siekli, asz pod Tabor ich. Ztąd zas z Dziatek swych, y inszey strzelby, wstręt naszym uczynili, y swoich odratowali. Niezginął w tym razie nikt znaczny, tylko ieden pacholik, koni trzech ubito, postrzelonych było kilkadziesiąt. Panu Łąckiemu Rotmistrzowi z działa łęk zadu u siodła, Kołczan z strzałami, y sztukę Ferezyi ustrzelono. Sam z łaski Bożey cały y zdrowy

został

został męznie y odważnie z chłopstwem poczynaiąc.

Poczęli byli w tym że razie doliną skradać się kilka set do Pańskich Dział: Czego Pan postrzegszy, Kapitanowi swe Fitzinkowi kazał, aby z Niemcami swemi dodał im ognia: Prętko ich z tąmtąd Pańska piechota wystrzelała, że w Tabor swoy ledwie wpadli: A w tym zewsząd zdział, tak Hetmańskich iako y Pańskich, tudziesz y od Pana Tyszkiewicza uderzono do nich, po kilka kroc wszytkie nabiiaiąc, na dobrą noc. Co isz im bardzo szkodziło, znać to było po niech: abowiem żaden się z Taboru wychylić niesmiał.

O zachodzie słońca zwiedziono Woyska z pola do Obozu, ktory zatoczono naydaley o cwierć mile od Taboru Kozackiego. Tey nocy był pokoy: nazaiutrz we czwartek z obudwu stron na Straszach, kto kogo mogł podchodził. Tegosz dnia Sadowski Pokoiowy Pański wyszedł z Bandoletem z ochoty swey ktorego z kozakow upatrować: uprzedził go kozak, y postrzelił miedzy łopatki: Dano Panu znać, posłał zaraz po niego kilka dziesiąt koni: Przywieziono postrzelonego, y na poły żywego: w swym namiocie Pan kazał mu posłać swych dał poduszek, Cyrolikowi swemu kazał opatrzyć, kulę wyrznąć krew wyssać: na co Białogłowy iedney umieiętney około tego wezwano: W wielkiey opatrzności y dozorze ten młodzieniec był, y w ciągnieniu: Przeto potym nie na wozie, ale na noszach nosili go pewni Pańscy kozacy na to naznaczeni Jednakże w Pawłoczy prętko pomarł.

Ze Czwartku na Piątek, co było 29 8bris dała Straż znać że Kozacy rozłożywszy ognie wielkie, sami cicho posli z Taborem, y uchodzą. Rada o pułnocy u Pana Hetmana, z ktorey to stanęło, za niemi isc. Prętko zaraz wyprawiono Sługę Pańskiego. P Chmieleckiego z ludzmi pod Władzą Jego: Do ktorych przydał Pan Hetman Chorągwi Kwarcianych, aby dogoniwszy ich, infestował y zabawiał ich, pokiby sam z Woyskiem nieprzyszedł. Tak uczynił P Chmielecki: Doszedłszy ich, zaraz na Tabor uderzył w ciągnieniu, y rozerwał. Samych siła poraził, więzniow żywcem kilkunastu porwawszy P Hetmanowi odesłał, dla Informacyi, o dalszych chłopstwa zuchwałego zamysłach. Oni iednak odzałowawszy swoich ktorych rozerwano. zarzucili się znowu kolasami, y od nich potężnie

naszych

naszych odstrzelewali. Odpocząwszy trochę P. Chmielecki, wieszał się nad niemi: Aupatrzywszy znowu Konfuzyą w ich Taborze, przy iedney przeprawie niedobrey, uderzył na Tabor: ktorego sztukę znaczną rozerwał, y przy niey znowu ich niemało nabił: Oni przecię tak iako y pierwey Kolasami się związali, y potężnie całosci swey bronili.

Przybył potym za Panem Chmieleckiem P. Janusz Tyszkiewicz (: ten umarł Woiewodą Kiiowskim, Mąsz dzielny :) z ludzmi swemi: za nim Buthler Kapitan z Niemcami, wszyscy ze wszytkich Stron bawili ich, y rozrywali. Asz tesz sam P. Hetman z Pułkami nastąpił, y przypiął ich do Rzeki Kuruk nazwaney. Przez ktorą przecię iednak Kozacy w brod poszli, sprawiwszy Tabor swoy.

A że P. Zamoyski był pierwszym Pułkownikiem y w przodku zawsze chodził, skoczył resolutnie ze swemi własnemi Chorągwiemi w brod przez Rzekę pomienioną wespoł z Panem Tyszkiewiczem: Zaraz częsc Taboru rozerwali nad Rzeką: Z drugą Stronę samych w pogoni, gdysz iusz iasnie dwa Pułki ich uciekali, gromił y siekł, niemal w pół mile, asz do mieysca na ktore uchodzili, nazwanego Niedwiedzie Łoze: Gdzie miedzy bloty y kłodziną zastanowiły się Kozackie pierwsze Pułki, y obrociwszy się do naszych wstręt czynili.

Tam P. Zamoyski na nich z swoią Usarską Chorągwią resolutè uderzył, na wielką Strzelbę się naraził: Nieposiłkowany prętko wzad trochę Chorągiew obrocił: a sam pobok, chcąc w przod prętko przeiechac przed Chorągiew, zapadł na błocie z Koniem: w tym błocie Uciekaiących Kozakow zataiło się było niemało. Ci postrzegszy Pana ze pod nim Kon zalgnął, porwawszy się z haszczu do 40 ich, wystrzelili oraz do Pana: Iednak cudownym Sposobem P. Bog to w tym razie obronił: że tylko ieden we zbroię uderzył z Samopału w piersi własnie, ktoramu strzymała. Iest na niey do tąd ta znaczna pamiątka: Kon tesz wyniosł Pana, y Słudzy od strzelwali y mieszali im szyki. A osobliwie Porucznik Panskiey Chorągwie Jan Swizynski skoczył Pana ratowac: Pod

tym

tym Konia zaraz zabito, y kon go przywalił na ziemię. Kozacy do Niego skoczyli chcąc go wziąc: Zabawili się iednak w przod około rządu złotego ktory był na Koniu, a w tym kilka Towarzystwa odratowało go w tey że bitwie pod Panskim Chorążym Gierlikowskim Konia zabito: Kazał mu Pan dodac swego, ktorego znowu zabito. Acz y trzeciego swego dzielnego kazał mu dac. Tamże z Towarzystwa Panskiego zabito Pana Kruszę Pachołkow Panskich koni 48 postrzelano.

Przysłali za tym Kozacy Posłow, dla Boga prosząc o miłosierdzie, obiecuiąc y Starszyznę swoię wydac y wszytko uczynic, cokolwiek rozkażą Imieniem Krola JO M. Tylko zeby frystu dac ze dwie godzinie do namowy między Sobą. Pozwolił na to P. Hetman, a oni w tym czasie ięli się kopac, kłodami zawaliwac, taborzyc. I gdy porządnie sprawili sobie Tabor, miasto oney obietnice, z dział poczęli bic do naszych. P. Hetman w tym zagniewany kazał przypuscic Chorągwiom z kilku stron także y piechocie do Taboru. Naciskiem wielkim szło co żywo do szturmu, ale prozno. Dali dobrą rezolucyą, z niemałą w naszych, a naybardziey w Koniach y piechocie Niemieckiey, szkodą. Tegosz dnia zginął P. Rogawski, ktory nad Woyskiem Lissowskim bywał Pułkowikiem, Człowiek przez tak wiele Woien mężny, y w dziele Rycerskim biegły.

Ku wieczorowi zwiedziono Woyska do Obozu: było siła z naszych ludzi postrzelanych: ale y kozacki trup leżał szeroko na pół mile. To się działo w Piątkowy dzien 3.8bris

Po odstąpieniu Woyska od nich, mocniey się kozacy ufortifikowali. Acz im siła kolas oderwano z żywnością y z prochami, poczęli myslic o Sobie skłonili się do Traktatow. Przysłali Posłow swych do P. Hetmana deklaruiąc powolnosc swą: prosząc aby przy Prawach y dawnych porządkach zostawali. Dali tesz przy tym Osobny List od Woyska swego do Pana Zamoyskiego w te słowa

Jasnie Wielmozny M. P. Woiewoda Kiiowski

Panie nasz Miłosciwy

Znaiąc zdawna

Znaiąc zdawna wielką miłosciwą łaskę iescze sławney pamieci zeszłego JM P. Hetmana Wielkiego y Kanclerza Koronnego Pana Oyca WM a Dobrodzieia Naszego: za tym y WM Samego w każdey Sprawie: I teraz niewątpiem że WM oney zechcesz nasladowac. Isz posełamy Towarzyszow swych, mianowicie P. Piotra Odinca, do Ich MM PP. Kommissarzow na umowę albo zastanowienie Kommissyi, od JKM poleconey. A wiedząc żes WM Pan na tę sprawę Kommissarzem deputowany, miłosciwie Posłom naszym Stawic, y w petytach naszych do MM PP. Kommissarzow Sam się w to włozywszy przyczynnym bydz niezaniechasz: Tak y Posłancy nasi miłosciwą łaskę wziąwszy y odprawę z czym pociesznym do nas się wrocic mogli. A my poznawszy w tym miłosciwą łaskę WM MM Pana, Pana Boga za długo fortunne panowanie poki zywi prosic, y wszelaką powolnością naszą odsługowac będziemy. Do ktorey się z wiernemi służbami swoiemi Rycerskiemi iako naylepiey oddawamy. Dan w Taborze nad Kurukowym Jeziorem Die 3 9bris Anno 1625.

WM Naszego M. Pana uniżeni Służebnicy
Marko Zmaiło Hetman Woyska JKM Zaporowskiego.

Na ten list utraktowawszy wprzod w swym Namiocie dosyc ludzko Posłow taki dał Pan respons

Mnie mili Panowie Mołoycy

Nietrzeba w tym wątpic, że ta skłonnosc w ktorą sławney pamieci P. Ociec moy sam mię dziecięciem zaprawił przeciw Wam, trwa y teraz niemniey we mnie: pamiętając na zasługi wasze, ktorescie przy boku Jego oswiadczali Rzeczypospolitey. Tym dobrym Sercem, chociem się kilka kroc JKM. y Rzeczypospolitey wymawiał, dla mych Słusznych przyczyn, przyiachałem tu: spodziewaiąc się, że bez krwie (: iako się to kilka razow odprawowało :) miało się dosyc stac Rzeczypospolitey, ktorey wszyscy y mali y wielcy, ktorzy w tey koronie mieszkamy, podlegaciesmy powinni. Wszak wiecie kondycyą moię, że mogę inaczey na usługę Rzeczypospolitey woienną, nisz tu wybrac się. Ależe nad mniemanie moie przyszło mi patrzec na rozlanie krwie waszey, żałuię tego. Day Boże abyscie Jey ostatek na usługę spolną Rzeczypospolitey Chrzescianskiey zachowali. Jednak będąc członkiem iakimkolwiek

tey

tey Oyczyzny, powinienem wiary, godnosci y iednosci iey dotrzymowac. Poselamy wam to, czego Rzeczpospolita potrzebuie po Was, nietylko IKM woli dogadzaiąc, ale zabiegaiąc dalszemu krwie przelaniu. Iesli was szczerze obchodzi ten Rzeczą pospolitą postępek, do ktorego bodaybyscie byli nie przychodzili, pozwolcie na to: Gdysz dosc Oycowsko IKM y Im Pan Hetman postępowac chcą z wami: Wiecie w iakim kraiu Swiata postanowił Pan Bog tę koronę. Cnota y usługa wasza, przy tylu okazyach w dobrym porządku, y Rzeczypospolitey posługę, y wam moze dobrą sławę u IKM przysługę, y pomnozenie wszytkiego dobrego przyniesc. Czego iezli zechcecie Rzeczypospolitey poddanemi, z Serca Wam wszytkiego winszuię. Dan w Bozie na Niedzwieckich Łozach nad Kurukiem 3 9bris A. 1625

List ten oddaiąc im Pan słowy łaskawemi perswadował, aby rebellyi częstey z swoią Starszyzną zaniechali, a te Kondycye, ktore im są od PP. Komissarzow podane przyieli według powinnosci swey, iako wierni IKMy Rptey Poddani dosyc onym czynili.

Odiachali Posłowie Kozaccy do swego Taboru: Kondycye y Listy podane uwazali. Drugiego dnia obrali sobie Hetmanem Doroszenka. Co było 4 9bris Po tey Elekcyi strzelali, y rozne applauzy czynili

Interim trupy ich P. Zamoyski w Ziemie kazał chowac. Czego dozor swemu Kapitanowi X Stanislawowi Ryciusowi Proboszczowi Turobinskiemu, y iednemu Rotmistrzowi polecił, Tym, co te trupy, lubo iusz Smierdzące grzebli, pewną Kontentacyą dac roskazał.

Die 5 Nobris. Przysłali Kozacy Posłow, z tą deklaracyą, isz wszytko uczynic chcą według woli PP. Komissarzow, y oraz Kondycye podane nienaruszenie trzymac: a to y przysięgami stwierdzic przyzekli. Albowiem tego koniecznie P. Hetman z PP. Komissarzemi potrzebował po nich.

Die 6 Nobris Wyprawił P. Hetman pewne Osoby do ich Taboru, dla słuchania przysięgi wszytkiego Woyska Zaporowskiego. Osobliwie P. Iakoba Sobieskiego, na onczas Krayczego Koronnego, y P. Bałabana Starostę Trembowielskiego, ktorych wdzięcznie y z wielkim uszanowaniem, nowo od nich obrany Hetman Doroszenko przyiął. Przeciwko nim wyiachał we trzysta

koni

koni z Taboru w pole na kilkoro stay, y wprowadził do swey kotary. Prętko po tym do koła Czern Assawułowie skupieli: Tamże Woysko wszytko w kole w srod Taboru, przy tych Osobach zesłanych, Jurament tak Starszyzna, iako y podleysza Czern w te słowa czyniła.

My Atamani, Czern wszytka etc: Woysko JKM Pana N. Mił. Zaporowskie, iedno staynie y kozdy z nas z osobna przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu W Troycey S: Jedynamu na to, isz czyniąc dosyć Woli JKM P. swego Miłosciwego od teraznieyszego czasu, wiernosc Poddanstwa Krolowi JM zachowac, posłuszenstwo wszelkie starszym naszym oddawac będziemy: na Morze z Dniepru niechodzic, Panstw Cesarza Tureckiego nie naiezdzac, czolny morskie wszytkie popalic przymierza z postronnemi Pany, krom wiadomości Krola JM Pana N. Mił. niezawierac, y nic takowego aby z obrazą Maiestatu JKM y Rptey bydz miało, czynic niemamy: owszem temu wszytkiemu, co dnia dzisieyszego z Ich MMmi PP Kommissarzemi postanowiło się, dosyć czynic mamy. Tak nam P. Boże dopomosz w Troycy S: Jedyny.

Po tey przysiędze nazaiutrz roziachały się Woyska zgodnie, każde w swą stronę na Stanowiska: Pan nasz prosto do Rownego obrocił: tamże Jey Mosc zaiezdzaiąc z Tarnopola Panu drogę w Miedzyrzeczu pod Ostrogiem ziechali się z Panem rano: gdzie Mszy S: z Sobą wysłuchali, a potym do Ostroga w nawiedzenie Jey Mści Pani Woiowodziny Wilinskiey Siostry swey Anny na Ostrogu Chotkiewiczowy, wstąpili: ktorey Pani Woiowodzina była bardzo rada. Przez Adwent zmieszkawszy w Rownem, powrocili pod Zamoscie: a niechcąc z nagła po usmierzonym powietrzu w Zamosciu rozgaszczac się, w Oryszowie swym Panstwo przemieszkało, więcey nisz dwie Niedzieli, iusz wstąpiwszy po nowym lecie w Roku 1626.

Rok Panski 1626

Zaraz in decursu Mensis Jenuarij, częste Pana dochodziły wiadomości, o następowaniu Wielkich Ord Tatarskich ku Panstwom Koronnym, za ktoremi, nowinami, Pan kazał zkupic ludzie swe ukainne Panu Chmieleckiemu, aby z niemi strzegł całosci Maietności Szarogrodzkich y Krasnianskich, poki by ich Nieprzyiaciel nieminął, ktorą Panską wolą chętnie P. Chmielecki wykonał: wszedł Chan Tatarski Dziubet Gerey z wielką potęgą Kaczmarskim Slakiem mimo Krasne Stanisławow, mimo Bar, minąwszy Tarnopol w Podole, stanął (Dzianibeg)

w mili

wmili Koszem, y zaraz zagony szeroko rozpuscił. JM. Pan Hetman pod Barem z kilką Chorągwi Kwarcianych scierał się z tym Poganstwem, przy Tołwanskiey fortelach, razęcie zdział: a potym zaraz wszyft się y postępował, kupiąc do siebie woyska Kwarciane, także y ochotnika: za Nieprzyiacielem tymże śladem. Wyft Pana Chmieleckiego iakowadzą y w sprawie biegłego, aby wprzod szedł, y wiedział się nad Nieprzyiacielem z ludźmi Panskiemi, y owięzane się strzegł. Dał tam Pan Chmielecki do nocy: potym cicho wszedł do Tarnopola: Koni pokarmiwszy wyfoał się nocą za Panem. Straż ieg uszedł, na koszwyfek mężnie bez hukow y krzyczkow zrazu uderzył, Poganstwo niespodziewanie takiey rezolucyi srodze gromił, siekł, aż na ostatek obeyrzyft uczyniwszy strzelbą na ozną ich raził, takisz sam Pan zmieyscawszego gdzie spał uciekł na błota nieubrany. Janczarowie iednak do kupy się zebrawszy odstrzeliwali Pana, a postrzeższy Poganstwo małey garści naszych ludzi (: gdyż wszyftkich niebyło więcey nad 6sset człowieka :) rezystencyą uczynili, a klęsnąc na koniu wpadaiąc na pole się wysuneli: Pana Chmieleckiego za tarczownie infestowali, ktorym wyftrzymuiąc swoich wszyftkich uwiodł przy Rzece pod miasto. Strzelbą się przez milę ostrzeliwaiąc: uwiodł wszyftkie Chorągwie aż pod Broblą Tarnopolską, gdzie iusz od Miasta z armaty Panskiey zrażono Nieprzyiaciela, że odwrot uczynić musiał: Nie. stracił wten czas dziesiątka ludzi swych: Koni bez pewnego rachu si zabrali: więźniow wiele wyiechali, Samego Pana tak spłoszyli, że teyże godziny ruszył się z onego Mieysca, y wetrzech milach od niego stanął. A dowiedziawszy się z więźniow Tatarskich Pan Chmielecki, ktorych mu niemało oddano. Że zagony poszły z wieczora w głąb, dawszy iusz pokoy Panowi, szedł ku Bustu y Fołtowi, żeby gdzie potężny zagon zniesc mogł, a JM. Panu Hetmanowi wszyftkim co uczynił, y co czynić zamyślił dał znać, ktory też z Woyskiem wszyftkiem Kwarcianym y z niektoremi Panami Ukraińcami, maiąc część Woyska Zaporowskiego

Zaporowskiego nastepował za Chanem chcąc mu dac bitwę.

Uczatował P. Chmielecki Zagon ieden, ktory się wracał z Ziemie Bełskiey z plonem wielkim ludzi y Slacheckich y poddanych. Szczęsliwie to rozgromił, plon odbił, Poganstwa nabił y w łyka nabrał, takżesię ich mało co z tego Zagonu wrociło, ostatek chłopi, po lesiech y na błotach dobiiali. Poddanych Samych z Dzierzawy Rzeczyckiey z niewoli Poganskiey w tym razie uwolnił płci rozney 5000. Co sami chłopi Panu wrociwszy się z ich łyk opowiadali.

Z Chanem zas zszedł się był Pan Hetman iedno o dobrą pułmile od Siebie nocowali: nadedniem miano mu dac bitwę. Ale Chan o pułnocy swe Woysko ruszywszy, cicho poszedł, y przez Niestr nizey Halicza przeprawił się w Krę wielką bo puscił był iusz Niestr, y po tym znowu marzł: za ktorym woyskiem swym spieszno szedł P. Hetman, ale iusz na tey stronie niezastał nikogo, iedno dział cztery, ktore Chan porzucił, y Rydwan iego z iedną szkatułą z listami, y rzeczami Aptykarskiemi: Niegoniono daley, bo coraz większa Kra na Niestrze czyniła się, trudno się iusz było naszym przeprawic. Chan się tesz mimo Iezupole, Tysmienicę, Sniatyn wrocił z swemi Ordami do Wołoch.

Tegosz Roku in Julio Gustaw Krol Szwecki wziął port Pilawski, tam z swym Woyskiem do Prus wysiadł, y one okupował, Elbląg Miasto spraktykował, ze mu się za przysciem iego zaraz poddało, tosz y Malborzanie uczynili. Na Zamku iednak Malborskim, był na ten czas Rotmistrz P. Pęklawski z piechotą pruską, ktory isz potęgi ~~sto~~ niemiał, ani Armaty sporządzoney ani prochow, Kul, zywnosci etc: poddał Zamek Nieprzyiacielowi, o co iednak rigidè był na Seymie sądzony.

W takim nagłym razie, zaszło od Krola JMsci do naszego Pana pisanie, żądaiąc, aby Pan co prędzey Ludzi, ile może bydz zaciągnowszy woiennych, z niemi do Prus na ratunek Oyczyzny przybywał. A isz y z Ukrainy były przestrogi o prętkich Inkursyach Tatarskich, niemogł Pan z tamtąd ludzi zwodzic swoich, żeby goło niezostawiac tamtych maietnosci; dał pieniedzy własnych na zaciąg Ludzi nowych, poleciwszy Panu Stanisławowi Czerneckiemu; aby zaciągał Koni 150 Panu Adamowi Kiszielowi na Koni 150 Panu Andrzeiowi Drwalowskiemu na Koni 150 swoich tesz z Wołhynskiemi

Sługami

sługami miał Koni 150 pod Alexandrem Plucinskiem Piechoty pod Bochdarowskiem 120 Piechoty Cudzoziemskiey pod Kapitanem Grymem 100 Rotha Usarska w Woysku Kwarcianym zostawała, ktore się sciągało pod Gliniany, nad nią był Porucznikiem Pan Swienczynski. Z temi tylko co ich około Domu zebrac mogł Ludzmi swemi, szedł Pan do Prus, pogonił Krola JM w Kowalu, potym prowadził do Torunia.

Zlecono w ten czas Panu, y proszono oto, aby był na się tę funkcyą wziął, Hetmanie przy bytnosci JKM przeciwko Gustawowi, ale że to tylko do czasu miec chciano, Pan tego przyiąc niechciał, pomniąc exemplum swieże przed Sobą, co było pod Chocinem, pozwoliwszy tego Urzedu JM Panu Stanisławowi Lubomirskiemu, na on czas Podczaszemu Koronnemu, a teraznieyszemu Woiowodzie y Generałowi Krakowskiemu: znowu gdy się inszy zwiezienia wrocił, umkniono. Jednak lubo inszi niektorzy z P.P. Senatorow na to się zapisali: Krol JM pierwszym Pułkownikiem uczynił naszego Pana, dawszy do Jego Pułku Ich MM PP. Działinskich, ktorych było Braci czterych mieli Ludzi swych własnych pod tysiąc, Rothę Usarską Pana Niewiarowskiego, Pana Weyera Starosty Radzinskiego, Pana Wodynskiego Woiowodzica Podolskiego Kozacką, Pana Szmelinga Inflandczyka, ktory miał 150 Raytarow, Pana Abramowicza Wdzica Smolenskiego, ten miał pod Sobą 400 Koni Raytarow. Do tego tedy Pułku przyłączywszy Ludzie swe własne, z polecenia Krola JM zawsze Pan w przod w ciągnieniu chodził: bespieczenstwo Krolewskie y wszytkiego Woyska po teznemi strazemi, y ustawiczną swą czułoscią warował, Albowiem pod ruszenie się Krolewskie z Torunia, w dzien Narodzenia Panny Nayswiętszey ku Gnieznu, zawsze sam Pan Chorągwie na straz zawodził, Podsłuchy rozstawiał w koło: Woysko strazemi obwiodł: a powieczerzy znowu trzeciey albo czwartey godziny kilka Osob z Sobą wziąwszy każdą Chorągiew, y podsłuchy obiechawszy doyrzał, iesli każdy swego mieysca strzeże, y przed Pułnockiem wrociwszy się do Swego Namiotu, dopiero usnął, a częstokroc y nierozbieraiąc się całkiem spał.

Przede dniem

Przede dniem zas nad Switem znowusz to wszytko co zwie
czora obiachał, a kiedy co przypadło podobnego ku czynie-
niu z Nieprzyiacielem, Mszy S. wprzod choc kilka godzin przede-
dniem wysłuchał w Namiocie, nisz na kon wsiadł.

Pilnie przestregał, aby po wytrąbieniu Hasła, ktore sam mianowa-
wał, nicht w Obozie ani Muzyką ani piianstwem, ani grą bawił się. Zuchwa-
łego Towarzysza iednego pod Gniewem z Białą głową długo się na piian-
stwie bawiącego, pokarał Słowy surowami przy wielu kompanyi, y tey
ktora mu tego przyczyną była, nosa naderznąc kazał, y za Oboz wypro-
wadzic: a potym wytrąbiono, aby zadna Biała głowa, ktora niema Mę-
za w Obozie niebawiła się pod gartem.

Gdysz za roskazaniem Krola JM pod Gniew przyszło toczyc
Działa, sam mieysca na Bateryę naznaczał w koło Miasta od Wisły do
Wisły, ze dwiema tylko Kapitanami obiachawszy, szance sypac ka-
zał, kosze stawiac, za ktoremi działa postawiwszy, samie rychto-
wał, y zapalał do Baszt strzelaiąc. Co iako zrazu dobrze się Panu
nadawało, tak y do konca wzięło było skutek dobry, gdy byby
byli większy dostatek mieli Krolewscy prochow, kul, dla kto-
rych deffektu musiano strzelania do murow zaniechac, y działa do
Obozu sprowadzic.

Gustaw pod Czczowem obozem swym stał, z kąd wybrawszy
się z kilką tysiecy piechoty, y Raytarow Osmią kornetow, w dzien
wtorkowy, to iest 22 Septembris szedł prosto ku Gniewu, chcąc mu
dac Sukurs. Nieprzyszło mu do tego w tym razie, Pan nasz z swym
Pułkiem naypierwey nastąpił ku niemu, z gory ku Tamie. Gdysz
Nieprzyiaciel między Tamę a Wisłą, ludzie swe prowadził: bro-
nili zaraz muskietyrowie przystepu Panu do Tamy, ale
Pan nastąpiwszy z swym Pułkiem, zegnał z Tamy piechotę
Nieprzyiacielską, a swoią osadziwszy ią, strzelac na przemiany
kazał do Nieprzyiaciela, ktory isz męznie resitebat Panu, kazał
z bokow uderzyc dwiema Kozackim Chorągwiom na Regiment
pieszy Nieprzyiacielski, rozerwali zaraz, y pomieszanych Szwe-
dow położyli szablami na placu ze 200 Inszy zas Regiment
odstrzelał ich, z onego mieysca, iednak bez wielkiey szkody w naszych.

Chcąc tedy konczyc w tamtym Dębnia ku Nieprzyiaciela,

posłał

posłał Pan do Krola JMści, abymu przysłał piechoty Cudzo
ziemskiey kilkaset, bo w Panskim Pułku, niebyło iey więcey
nad 200 Jego własney, a iazdą trudno było co począć miedzy gę
stemi rowami. Przysłał Astoma Kapitana ze trzemasty Niemcow
bez prochu, dopiero zas posłano po proch do Obozu; wzieło to
siła czasu, iednak przywiezli, tymczasem strzela się piechota
Panska z Szwedami, y Astamowi Niemcy, czym ktory miał: gdy
zas rozbierali Niemcy prochy miedzy się, nieostroznie ktorys
z knotu iskrę puscił y proch wszytek, co go trzy beczki na wozie
przywiezli zapalił: Tenże sam tam zaraz umarł, y siła Niem
cow popalił. Wiedząc Gustaw że nasi słabo nan iusz naciera
ią, y rzadko strzelaią: umyslił iusz w Wislę puscic się w pław
do iedney kępy, do ktorey w nocy z Batami po niego mieli
przyiechac, bo go że wszęd Pan był ludzmi swemi obtoczył,
obaczywszy on znak zapalania prochow, ruszel swe Regimenty
resolute ku Tamie, zaczął strzelac gęsto, odstrzelawszy na
szych od Tamy, uczynił Sobie plac, y sprawnie nazad po
szedł z kąd przyszedł. Po tym spokoynie przez tydzien
z obu stron rzeczy szły.

W dzien zas S. Michała w drugi wtorek znowu nastą
pił Gustaw potężniey ku Gniewu, niedochodząc iednak onego Dę
bniaka, gdzie pierwey był we Wsi Grozowie, y przy Tamie
między rowami y polami pozasadzał swe piechotę, y działa: a
Kirysnikow y Raytarow kilka kornetow postawił na cze
le z ktoremi Pan czynic harce ochotnikowi kazał, y konie
im psowac: Zwiodł przeciw niemu Pan Pułk swoy, postawił
y piechoty tysiąc tak Cudzoziemskiey iako y swoiey, między
ktoremi był Kapitam Fithyng ze trzema Sty Niemcow, długo
z obu stron na się patrząc spokoynie stali, asz za roskazaniem
Krola JM. Skoczył Pan z dwiema Chorągwiemi, przy nim za
raz P. Abramowicz ze 400 koni Raytarow dobrych Inflancz
kow zegnali w Wies iazdę Gustawa, sami napadli na działa, y
ogien piechoty Nieprzyiacielskiey, że w nim wszytkich chwilę
widac niebyło. Musiał Pan od rowow, ktorych trudno było
przebywac, y od onych zasadzek Uwiesc wzad iezdze swoie,
a wszytkę piechotę swoię, na iego piechotę obrocił, ktory
dosyc me,

dosyć mężnie się strzelali, począwszy od trzeciey godziny z południa, asz się dobrze zmierzchło, y choć ciemno było, ieden na drugie go ogień palił, samych się iusz niewidząc, y przegnali nasi po dwakroć Gustawę piechotę o podal aszwedzkie przeciw naszym: bateriami na iedne Kępę na Wiśle zastał trzysta piechoty swey: Ktora zboku poczęła naszych przez odnogę psować: Iazno też było Mocarskiemu, ktory miał kilka set koni Voluntariuszow wtedy Wsi Gronowa w pasie na Szwedy y wieś zapalić: Dokazał on tego, wpadł z swemi do wsi y zapalił iednego Domu, lecz go prędko Szwedowie odstrzelali, y ogień Dom ugasili: Wtey zabawie Panskiego Kapitana Grzyma Szotta w rękę postrzelono, Rotmistrza pieszego J.M.P. Weyera Woiewody Chełmińskiego, ktory był Panu przysłał, sam niebywaiąc w Obozie piechoty 200 Kaszubow bardzo dobrych, na śmierć zabito tey że piechoty, y z Panskich Niemcow y Finthyngowych zginęło wszytkich 43. Duma

Pod Chorągwiami zaś iezdźmi, daleko więcey niewspomiąc czeladzi w tym razie. Pana Herburta pod Panską Chorągwią, z polnież Remiszowskiem y Wołynskiem Towarzyszami zdziała oraz zabito, Pana Mikołaia Kirelawa głowę postrzelono z muszkietu: Pan iednak nieruszył z tamtego mieysca piechoty, aż na przod Nieprzyiaciel ustał strzelać. Niechodził iusz nazad Gustaw do swego pod Czerow dawnego Obozu, ale się w tym Gronowie, y przynim w Dębniaku nad Wisłą z Woyskiem swym położył. Nazaiutrz we Srodę die $\frac{30}{20}$ Septembris, od Gronowa począł się Gustaw przymykać przy Tamie z swą piechotą ku Gniewu, maloco strzelaiąc, poczynił Szańce pewne, y Forty na Tamie, naprzeciwko których nasz Pan uczynił także na gorze ex opposito Szańce bardzo dobre, Jego Koncepty zrzuciwszy: Rozeszli się obu stron do swych Stanowisk nic sobie nieczyniąc, choć blisko siebie byli, nayodaley na czworo stay, y twierdził to Pan, że dobrze samego Gustawa uznał przez Perspektywę, gdy przy nas upatrował, co na Tamie robił, a on sam z Nadzieiarami swemi bawiąc się, dymentyą im czynił, y dozierał żeby według niey Zołdacy Jego wszytko zrobili.

We czwartek zaś Die Ima 8bris puścił wszytkę piechotę swą Gustaw, y postępował ku gorze ku Gniewu, w Szańcach zasadził swe

zasadził swe działa, y piechotę ktoremi iusz tak strychował, że nikt z naszey strony na dol nimogł się z gorą wtedy do nich spuscic. Poslał Pan przeciwko niemu wprzod piechoty 600 aby mu bronili passu na gorę od Tamy, broniła piechota strzelaiąc się z Nieprzyiacielem długo wgscia mu na Gorę: iedna kisz potędze Nieprzyiacielskiey wydałac niemogli wzad, a Szwedowie w ten szanc ktory Pan wczora zrobic kazał wlezli. Chcąc ich Pan ztamtąd zbic, kilka Chorągwi Usarskich y Raytarskich wziąwszy z Sobą, Skoczył sam Pan wprzod z wielką resolucyą, a z Nim one Chorągwie: Zegnalic wprawdzie z Szancu w dol szwedow ale gdy z inszych stron Regimenty z Strzelbą gestą wysunely się, przyszło naszym retiradę uczynic: a Szwedowie znowu w Szanc. W tym zamieszaniu Chorązego Chorągwi Usarskiey Pana Niewiarowskiego zabito, Chorągiew Szwedzi porwali: y drugiey Pana Weiera Starosty Radzinskiego Sztukę szarpneli, bo Chorązego postrzelonego, y iusz zamdlonego Towarzystwo z Chorągwią ratowało: Kapitana Raytarskiego P. Szmelenga y Porucznika Iego Pana Szwarchoffa ludzi bardzo Rycerskich postrzelano, ktorym Pan we wsi bliskiey obozu Dworek obmyslił, Chirurgom swym pilne około nich staranie czynic kazał, a sam na kazdy niemal dzien straz zawodząc onych nawiedzał, y po kilka set złotych na potrzeby ich posilkował.

Tym szczęsciem uwiedziony Gustaw, począł swe ludzie iusz, smieley na gorę zawodzic: obrocił Pan przeciwko niemu wszystkę piechotę cudzoziemską, co ich iedno było w Woysku, iako Kapitana Fithinga, Astona, P. Iudickiego, Kawalera Kieta, y inszych, także y swoię własną piechotę. Nieprzyiaciel napierał się w gorę Naszi bronili passu, strzelaiąc się z obu Stron więcey nisz dwie godzinie, y gdy prochow niestawało, swoich własnych co ich iedno było Pan dodac kazał: prętko to wystrzelawszy, y nasza piechota y Gustawa przestali strzelac, tylko na się kazdy w swym placu stoiąc, patrzeli.

W poł odwieczor Krol JM. sam ze wszytkim Woyskiem wyszedł w pole z Krolewiczem JM. stanęły Chorągwie przeciw Nieprzyiacielowi, iako kto chciał bez zadnego Szyku, do czego się Pan niemieszał, gdysz nienalezał do rządu wszytkiego Woyska

ale iednego

ale iednego pierwszego swego Pułku: Anapatrzywszy się
sobie, kazał Król Jm przed wieczorem dobrze wszytkiey pie-
chocie wprzod schodzic z pola, a potym y sam ziezdzge zie-
chał do Obozu: Gustaw też wytrwawszy do nocy wszedł do
Gniewu, tych ludzi co in præsidio byli, wzigł ztamtąd, a in-
szemi osadził: sam zaraz teyże nocy wzad powrocił, a zywności
prochow, ołowiu, kul, Wisłą na Batach dodał co potrzeba swoim

Tego dnia Kapellana Panskiego X^ża Stanisława
Riciusza Proboscza Tarobinskiego, Kanonika Tarnowskiego,
gdy za Panem iezdził w głowę postrzelono. Ktorego Pan ka-
zał odwiesc do Gdanska zinszemi postrzelonami stremmawyle ażnie

Niewiedla się Panu żadna impreza natey wyprawie przy Krolu
Jm zprzyczyny wielu rządcow, Bo co Pan naprawował, dru-
gi rozwalił. Prętko potym Krol ruszył Woysko pod Czerow-
tam niebyło nic przez kilka Niedziel: Gustaw tak że stał
z swym Woyskiem o dwie mile, u wsi Waligrowey, dobrze go blo-
kadami y Armatami obtoczywszy od Wisły do Wisły, na ktorey
most zrobic kazał z szkut, przeciw ko Karczmie czerwoney, na
Żuławie. A potym zacrepngł Krola Jm, aby Traktatow spro-
bowac, do ktorych oznaczenie Kommissarzow zgdał. Naznaczył
tedy K Jm. naszego Pana Wdę Kiiowskiego pierwszym Kommis-
sarzem, przy nim P. Wacława Leszczynskiego Kanclerza na
ten czas Koronnego, Pana Krzysztofa Wesołowskiego, Mar-
szałka Nadwornego w Lit: a przy nich był P. Dymof Sta-
rosta Derbski; Dawszy sobie zobu stron dzien na to pewny, zie cka-
li się w pol drogi między Obozami z każdey strony niemaiąc wie więc
cey, tysiąc po tysiącu człeka. Namioty naszych P.P. Kommissarzow
nie podle Szwedzkich były, takisz kapę podniosły wzgorzy tego y
owego Namiotu, zamas się zobustron P.P. Kommissarze obaczywszy,
pozdrowiwszy ustołow swych, ktore takie wrogach Namiotow
stulono, spolnie przeciwko sobie zasiedli. Z strony Gustawowey
był przednieyszym Kommissarzem Axelius Oxenstern Kanclerz
tego. Drugi Hans Wrangel Tribunus militum. Jakie tedy Tra-
ctatus de pace stabilienda między niemi były, zdałoby się tu wyra-
zic: Ale te znaydziesz na inszym mieyscu zinszemi na Seymach
przemowami y Sentencyami Panskimi położone. à carta 168 (f 200-220)

Po roznych y długich Konferencyach, gdy się nic doskona-
le nie sprawiło, obie Strone rozjechały się do swych spokoynie
W tych

W tych dniach swiezo przed wyiazdem w torym na Traktaty, przyniesione były Wiadomosci do rąk Panskich od Sługi tego Stefana Chmieleckiego, ktoremu y od Samego Pana Koniecpolskiego Hetmana Polnego częsc Woyska Kwarcianego, na obronę ukrainy, demandowana była: Iusz za Białą Cerkwią Muraclin Sołtana Galgi Brata Tatarskiego Syn, ktory był w osmdziesiąt tysięcy wyszedł na Woiowanie Woiowodztwa Kiiowskiego, nad Rzeką Rossyą tenże Pan Chmielecki z ludzmi Panskiemi, gdzie tesz y Kozakow Zaporowskich przyłączyło się było ze dwa tysiące do niego, czułoscią, mestwem y rezolucyą swą szczęsliwie uderzywszy, w południe samo na Ordę gotową do boiu, rozgromił pobił Więzniow z ludzi naszych mnostwo wielkie z rąk Nieprzyiacielskich uwolnił samego Poganstwa w łyka nabrał niemałą liczbę. Za co Pan Zamoyski Panu Bogu podziekowawszy, w przod K.I.M. o tak szczęsliwey rosprawie y dzielnosci Pana Chmieleckiego z Tatary powiedział: Z kąd iako w samym K.I.M. tak y we wszytkim Woysku pociechę wzniecił.

Ob. to samo na f 213

Tegosz dnia in Octobri P. Koniecpolski Hetman Polny Koronny pod Czczow do K.I.M. z Woyskiem Kwarcianym przybył. A przeciwko niemu wszytko także Woysko przy K.I.M. będące w pole wywiese kazano. I tak cum applausu, ieden z drugiego przybycia ciesząc się, strzelbą ognie puszczali. Pułkami potym presentował każdą Chorogiew Pan Hetman Krolowi I.M. Za ktorego przybyciem iusz tesz Pan Zamoyski niewdawał się w zadną rzecz: Iednak iako Krolewicz I.M. Władysław, tak y P. Hetman ustawicznie z nim konferowali y umawiali, iakim by sposobem daley z tym Nieprzyiacielem postępowac.

A iszczęste przechadzki Szwedzi czynili z swego Obozu na zdobywanie żywności, y po wsiach czeladz Polską płoszali, zmowiwszy się Ich M.M. pomienioni z sobą, rano przededniem cicho, wysłuchawszy Krolewicz I.M. y z Panem Hetmanem w Namiocie u Pana Zamoyskiego Mszy S., zaras ruszyli się we dwu tysięcy iazdy dobrey ku Szweckiemu Obozu, zasadzki poczyniwszy, Ludzie swe w dolinach zataiwszy, czyhali na to, żeby było ktory Komet Szwedzki ułowic, z tych co na Czaty dla żywnosci wychodzili. Ale tego dnia, co było in Festo SS. Simonis et Iudae

et Juda, iusz Gustaw Woysko swe puszcił, y przeprawiał
przez Wisłę na Most swoy ku Malborku. Most ten był sporzą-
dzony w mieyscu tym, od wsi Waligłowy do Starozmy Czerwo-
ney, gdzie Wisła dzieli ku Elblągu. Ażeby tym bespiecznie-
przesc mogł przez Wisłę bez żadney od naszych przepedy-
cyi, wysłał Gustaw Trębacza swego z kartą od Kanclerza Oxe-
ensterna swoiego, do P. Kanclerza Koronnego, wzkomo ieszcze
zyczyć zachcia się z Sobą trzecim rzą Traktaty, do brey czy-
nące uspokoienia obu Stron obiechę, Ale to była fikcya, tylko
nato, żeby był naszych tą skłonnością ubespieczył, a sam się
pod ten czas z swemi cało przemknął przez Wisłę czekaiąc
na zasadzkach pomienieni Jch MM. aszku południu, aniko
go niewiedzących z Szwedzkiego Obozu, krom onego Trębacza, a
Kornetow dwoch, co byli na straży pod samym Obozem swym,
upatrowali przez perspektywy, coby się działo u Nieprzyiaciela.
A postrzegszy że Szwedzi ustawicznie idą przez most na drugą stro-
nę, y domyśliwszy się iusz prętkiego Jego ustępowania: prętko
posłał P. Hetman, aby piechota wszytka z Armatą w przod,
a potym y iazda przybywała, chcąc Gustawowi przeprawę impedio-
wac. Alenisz Ludzie nasi z Woyska z Armatą przybyli, ostatnie
Kornety Nieprzyiacielskie wieczorem przechodziły most. Tych
P. Zamoyski naprzod z swemi ludźmi w padszy do Fortu, który
był przy moście Gustaw uczynił, strzelał, raził na moście y zdział
z którymi do niego przyspieszono, psował z tego z Fortu Nie-
przyiaciela. Aszteszy Gustaw z swey Strony wyrychtowawszy
działasm, gdy ledwie co iusz dnia znać było wypalił do niego na dobrą
noc do Fortu, y piechotę swą odstrzeliwał naszych zaczepki. W tym
noc zaszła. Zawiodszy Działa swe z Fortu, nocował z swym Pułkiem
u Waligłowy Wsi, całkiem we zbroi. Przy nim byli JM P. Mikołay
Ostrog Woiewodzi Poznanski, potym Podczaszy Koronny, Ka-
thatyński Starosta, JM. P. Stefan Grudzinski P. Abrahamowicz
Woiewodzic Smolenski, y innych Panięt niemało. JM P. Hetman
z Królewiczem dobrze przed nocą do Obozu JK M. odiechali.

Rano wstawszy, wytchnąwszy, kazał P. Zamoyski piechotę
isc do Fortu, a sam podle niego działa postawiwszy, y wyrychtowa-
wszy do Czerwoney

do czer karczmy, wypalic kazał. Z ktorey ruszył Wrangla Polnego Hetmana Gustawowego, gdzie on sniadanie iadł na ten czas. Dopatszy koni y zmyslistwem pospieszył za Gustawem, ktory niebawiąc się poszedł przodem do Malborku. Most wnocy rozebrawszy, Szkuty te, na ktorych most stał, postawił przy białey Gorze, strażą dobrą opatrzywszy.

Po tey zabawie więcey tey zimy Gustaw w polu niebył. Krol JM. prętko ruszył się z Obozu, y odiachał do Gdanska, przy ktorym Pan Zamoyski mieszkał pięc dni. Zawołany P. Hetman przybył do Gdnanska za Krolem z Obozu. Do niegosz ze Gdanska P. Zamoyski obrocony, dla przestrzegania rządu dobrego, poki się P. Hetman niepowrocił. W tym czasie według swego zwyczaiu, straze za swiatła sporządzone y rozstawione obiezdzał z kilka Sług swoich podufalszych, kilka godzin wnoc. Gdzie porządek y czułosc zastawał, chwalił mile nikczemnosc y niedbalstwo strofował.

Tam trafił na iedne Chorągiew Kozacką Pana Samuela Laszcza bardzo uprzespieczoną, ze Towarzystwo z Pachołkami posiadawszy z koni, Chorągiew w ziemie wetknąwszy, spali snem dobrym na ziemi. Tę Chorągiew P. Zamoyski cicho przystąpiwszy na koniu wziął, a trochę ią od nich uniosły, odesłał ią przez swego Kawalkatora Dziułeg Włocha do Namiotu. Co sprawiwszy ukazał się z wym na mieście, przykazawszy surowo Warcie, aby niepowiadali nikomu, iezli Pan gdzie tey nocy iezdził. Prętko potym przyiachał Porucznik z Chorągwym. Pan tesz Zamoyski iakoby zesnu ocknąwszy się, spytał iest tam kto? Abo słychac co o Nieprzyiacielu? wyszedł do nich, ktorzy gdy rzecz załosną otym do Pana czynili, że im ktos Chorągiew w polu wziął, powiedział im na to, ze y sam bardzo tego załuie: Ale skoro dzien będzie, każę Woysku otrąbic, iezli kto niewie o tey Chorągwi. Padli zatym oni starsi do nog y płaczem prosili, aby im tego wstydu niewyrządzał, chanby y niesławy u wszytkiego Woyska. Kazał w tym Pan Zamoyski przyniesc Chorągiew y oddac im, surowie upomniawszy dał Łacinę dobrą, aby inaczey w powinnosci swey na potym poczuwali się: Czułosci wszytkiego Woyska, tudziesz sławy y zdrowia JKM. Strzegli.

Drugim

Drugim albo trecim dniem, wrocił się P. Hetman ze Gnanska do Obozu. Zatym P. Zamoyski ruszył się z Obozu ku Domowi wziąwszy pozwolanie od Krola JM. y onego we Gdansku pozegnawszy. Z tamtąd w słabosci zdrowia swego powracał. Potym w Alteracyą zdrowia wpadł po przesłych fatygach, y będąc słabym do Zamoscia przyiachał in fine Novembris.

Rok Panski 1627.

W tym Roku ratuiąc zdrowia swego medykamentami przy Domu przemieszkał. Chorągiew iednak swą Kwarcianą, ktorą miał w Woysku zawsze y pieniądzmi y zywnoscią posilał. Gdysz im zwyczaynie na każdą Cwierc, krom żołd Rptey na każdy Kon dawał osobną swę Donatywę. Abowiem pod niebytnosc onego, niektorzy PP. Pułkownicy oddawali byli pod swe Kompanie niemało Towarzystwa. Asz znowu z Domu z pieniądzmi y innemi potrzebami do Woyny służącemi wyprawił Pan Sługę swego P. Andrzeia Drwalewskiego, do nich, ktory nietylko Towarzystwo chwieiące się w służbie zatrzymał, ale y tym co byli powyiezdzali, na mieysce swe pozwabiał, y w porządek dobry wszytko wprawił: Co iako dexteritas Sługi tego, tak y Liberalitas Panska między Towarzystwo obroczona sprawiła. Nastąpiło zatym żądanie od KJM. aby powtorzył usługi swey y z krolem JM, iachał do Prus Przeciwko Gustawowi co chętnie uczynic chciał, w słabosci iednak zdrowia swego zostaiąc, przyszło mu KJM wymowic się Listem danym w te słowa

Nayiasnieyszy Miłosciwy Krolu etc.

Chciałem był zaraz za pisaniem WKM. P. M. Mił. zbiezec do Warszawy, y w przod WKM. podziękowac, za tę miłosciwą o mnie Konfidencyą, że mię iterato do tey służby swey, w ktorey wiąt pic bym y pierwey według rządzy swey, a tym bardziey potrzeby Rptey usłużyc mogł wzywac raczysz, a przytym obecnie słuchac y wyrozumiec wolą WKM. z trony tych spraw Pruskich. Iednak w przod zdrowiem niesposobnym zaciągniony, potym zepsowaniem drogi, a boiąc się potę resolucyą większego impedymentu, wolałem pozostac, a tym czasem obeyrzec się y obrachowac z sobą, będęli mogł tak nagle WKM usłużyc, bo y zdrowie mi principio Veris opatrzyc trzeba, y z tam tą Chorągwią, ktora

w służbie WKM.

w łuzbie W.K.M. omnibus modis, zytrzymywałem: niewiem iescze co się dzieie, y pod teraznieysze trudne czasy, zyczył bym był sobie więcey frysztu, na sposobienie się do takiey zabawy, nietak ktotkiego y ledwie podobnego: y dla tego zaraz iescze z pola ziezdzaiąc posmakowawszy sobie posługę W.K.M. prosiłem niektorych P.P. Przyiacioł mych, aby mnie byli w czas przestrzegli, kiedy by była iaka okazya przysłużyć się W.K.M. Panu M. mił. I teraz nic niezeydzie na ochocie, by iedno y tu rozerwania niebyło, y tam czas wybrac się na tę W.K.M. y R.ptey usługę. O czym szerzey y potym W.K.M. P. m mił. dam sprawę. A teraz zebym niezdał się rem silentio differre. krotko to praemitto. z unizonym posług moich nayniższych w łaskę W.K.M. oddaniem. Datum w Zamosciu 10 Martij Anno 1627.

W kilka dni potym rekwirował J.K.M. przez List swoy Consilium Pana Zamoyskiego, okazyi uczynioney y zawarcia Indukcyi przez same Stany W. X. Lit. z Gustawem, mimo wiadomosc J.K.M. y Ordinum Regni Omnium. Na co iako odpisał, w inszym mieyscu, przy innych Listach, mowach y sentencyach, znaydziesz a mianowicie à Carta 193 (Ob. f. 213/2)

W teyze Materyi obszerniey zdanie swe, do J.M.X. Macieia Lubinskiego, na ten czas Biskupa Chełmskiego, aby ie J.K.M. czasu sposobnego przełozył posłał, ktorego tamże kopia połozona, gdzie są y pierwsze. a Carta 194 (Ob. f. 214)

Przy tymże Liscie dał Pan Zamoyski Schedulas secretiores, ktorych tu niekładę. Same tylko Pismo, ktorym się exkuzuię z Urzędu doczesnego Hetmanskiego: zdało mi się dla wiadomosci pozostałey tego Domu posteritatis za rzecz potrzebną namienic, ktore od słowa do słowa od wielkiego konfidenta iego Piotra Olesnickiego, Sekretarza J.K.M. do rąk tegosz J.M.X. Lubinskiego było dane. A tego pisma tamze daydziesz gdziem ci y pierwey referował, iako tesz y o inszych Sekretnieyszych Sprawach. Vide a Carta 197

Pod ten czas zimą zbierano Ludzi więcey woiennych w Niemczech na Gustawa. A skupiwszy się ich koło trzech tysięcy plus minus, przechodzili Pomorską Ziemię do Prus, aby z drugim Woyskiem Gustawowym złączywszy się tym cięzsi byli R.ptey. Zabiegł temu czułoscią swą P. Hetman Polny na ten czas, koniec polski, y tę nieprzyiacielską Imprezę rozerwał. Bo dowiedziawszy się o przybieraniu y przybliżeniu się tych Ludzi do Prus,

f. 216/2

do Prus, prętko co mogł skupił Woysko swe prętkoscią narabiaiąc, dniem y nocą idąc, zszedł niespodziewanego Nieprzyiaciela w Pomorsczyznie, w Miescie Amerstynie rozgosczonego. Gdzie obleyszy Miasto, Armatą otoczywszy, z dział witac Niemcow kazał, szturmami y niewczasami ich grożąc trapic począł. Niedługo myslac Niemcy prosili o kwatyr, aby przy zdrowiu byli zachowani: Na co im prętko pozwolili, dla pewnych respektow, aby szli w zad, oddawszy bronie, y wszytkie insignia Woienne: tudziesz tesz żeby Authorow pierwszych zaciągu ich wydali. Wykonali te kondycye Niemcy: Oddali wszytkie swe kornety Raytarskie, y piesze Chorągwie, ktore pamiątkę tey wiktoryi wyrazaią w kosciele Warszawskim Farnym, gdzie do tąd wiszą. Iest o tey rosprawie obszernieysza relacya w drug podana od Łascza Miaskowskiego, Podstolego Podolskiego, do ktorey czytelnik niech się referuie. Posługa taka Hetmanska, iako Krolowi JM. samemu, wszytkiey R^ptey wdzięczna była, tak y Panu Zamoyskiemu, ktory Panu za szczegulną opatrznosc nad Oyczyzną tą dziekuiąc, niezaniechał tego zwycięstwa Nieprzyiacioł.

P. Hetmanowi przez List swoy powinszowac w te słowa

Jasnie Wielmozny M^P. W^do Sendomierski etc.

Przed kilką dni pisałem do W^M mm Pana. Teraz posłyszawszy o fortunney z łaski Bozey rozprawie z temi ludzmi, ktorzy się do Prus Przebierali, Panu Bogu dziękuię, isz posczęscił y R^ptey y W^M m P. Oyczyznę zewsząd utrapioną ochłodził. Praeludia to są dalszego szczęscia, ktorego przeyzdał Pan Bog o sławie W^M, y sprawiedliwosci naszey, ktorą piastuiesz. Jam chromy y chory: Lubo się cieszę z Sukcessow W^M, zayrzę iednak tego tym ktorzy prac tych W^M pomagaią. Wolałbym się na koniu widziec przy W^M nisz na łoszku s plastrem. A to tak prętko kaleczeie, iako rzebiec po starym Oycu. Podobno ony zamię, y za się R^ptey odsłużył. Alec przecię będzie się otrząsał, poki Pan Bog zywota uzyczy, y będę pomagał Kompanyi miley W^M. Chorągiew moię zalecam W^M. Trudno mam dissimulare więcey, niewszyscy tam na nię łaskawi, a niewiem wierę czemu? Boday wszyscy służyli R^ptey. Iac pewnie kiedy bym nie miał dobrego Serca do W^M, cobym był rad y zdrowiem przy usłudze JKM y R^ptey oswiadczył, mogłbym się był obeść bez tego kłopotu, Wszak W^M pamiętasz, że z tych tesz odległeyszych naypierwszym ia iestem Voluntariusz

w Woysku

w Woysku WM zawsze obecny. A izem Chorągiew wziął, podobnom niezły przykład dał tym, co się wstydzą Rpltey służyć. Ale niewątpię, że to WM widzisz, y nadgradzac mi bedziesz miłością swą y łaską Braterską, ktorey się pilnie oddaię. W Zamosciu 30. Aprilis A. 1627.

Powtorzył prętko JKM. żądania swego do P. Zamoyskiego przez List aby z pocztem Ludzi swych Woiennych, przy boku swym, przybył do Prus, przeciwko Gustawowi. Tenmu List przysłał JMX. Stanisław Lubienski, na onczas Podkanclerzy Koronny, Biskup Płocki, swoy przy tym przydawszy. Iako na List JKM. odpisał, tam Obaczysz, gdziem cię y przed tym referował, takze y JM Xdzu Podkanclerzemu Vide a Carta 202.

f 217

ROK PANSKI 1628

Ozwał się Gustaw przez pewne Osoby Krolowi JM sprobowac chcąc o pokoiu traktatow. Co iako padło, ktorzy byli PP. Kommissarze na to deputowani do Prabuth, z niszego pisma wyrozumiesz, iaki był Pana Zamoyskiego tak przy Traktatach, iako przy traktowaniu Xcia Brandoburskiego, Posłow Niderlanskich proceder à Carta 205. (f 200-213)

vide f 213

Powracaiąc z Prabuth wstąpił P. Zamoyski do Warszawy usługi oddaiąc JKM. zmieszkał tam trzy dni, y w Zamosciu stanął 6ta Aprilis. W tey drodze zachorzał. P. Jan Swierzynski Porucznik Jego Usarski, Mąsz w sprawach woiennych bardzo biegły, w odwagach nieporownany. Obwieziony choro z Prabuth do Torunia, tam umarł: sprowadzono ciało do Zamoscia. Gdzie pogrzeb Jego z woli Pana 27 Aprilis w Kosciele Farnym honoricentissimè odprawiony, Pan ze wszytkiemi Domowami y Dworem swym był obecnym.

Nastąpił w tymże Roku Seym dwuniedzielny w Warszawie in Junio. Na ktory Pan Zamoyski przybył z ozdobną Kommitywą. W ten czas wiele tusząc Ich Mościow PP. Senatorow, że mu miał bydz Konferowany Urząd Pieczętarski Mnieyszy: wysłali przeciwko niemu Dwory swe na koniach switne wielce y ozdobne. Niektorzy Ich JMM Osobliwie JM Xdza Wężyka Arcybiskupa Gnieznienskiego, y Ich MM. XX Lubomirskich Braci Biskupow, Dworzanie zaprowadzili do Gospody w rynek, ktora była naznaczona u Horlemussa.

Prętko po tym odwitawszy drugim dniem Krola JM przyszło mu z mieysca swego w Senacie, iako Wdzie Kiiowskiemu dac Wotum swe, ktore iakie było, seorsivè, cum alijs graviter

graviter et erudite actis invenies a Carta 209. (f. 285)

Na tymże Seymie Warszawskim za smiercią Nieboszczyka Pana Wacława Leszczyńskiego, Kanclerza Wielkiego Koronnego, postąpił J.M. Ł. Zadzik Cuiuant Biskupem Krakowskim: nawiel-
ką pieczęć. Panu Jamoyskiemu konferował Król JM. Pieczęć
mniejszą Laska Julij przez ręce Jego Mści P. Łukasza Opalin-
skiego, Marszałka Wielk: Koronnego w Senacie gromadnym.
Sam przy oddawaniu tego Urzędu Pieczętarskiego, miał wysoce
poważną mowę do P. Jamoyskiego. Jako za tenże Urząd
podziękował, tam się gdzie y potrzeszych, Lub w Senacie
Lub gdzie indziey o sprawowanych Aktowo rzeczenie. à Carta 209 (f. 290)

Po skończeniu tey mowy Król JM odszedł z Senatu do Pokoiu, gdzie za prowadziwszy Króla JM ultimoris est, Ich MM Panowie Senatorowie tam zaraz JM. gratulowali tego Urzędu, y wszelcy Ich MM PP. Senatorow tak Duchownych iako y Świeckich, y Dwor Króla JM. niemal wszystek honoris causâ, odprowadzili Pana do Gospody w rynek, cum summo applausu ciągnącego się, osobliwie Ich MM XX Lubomirscy Kuiawski y Płocki Biskupi, inszych niemianuiąc, Panu Bogu dziękczynięc, y pod trwanie y trudne w Oyczyznie czasy, Ktą te Illustrissimo et Literatissimo Procancellario beavit. Cuszystko Pan Skromnie przyimuiąc, tego zawsze pragnął, aby nie Sobie ale Kościołowi Bożemu, tatią Rzgno wrzesecznym pokazywał się Urzędnikiem.

Drugiego potym albo trzeciego nadaley dnia, po przyięciu Urzędu Podkanclerskiego, nową łaskę od KJM przyozdobiony na tymże Seymie abowiem za smiercią Nieboszczyka JM Pana Gabriela Hrabie z Tarnowa Generalnego Starosty Krakowskiego, po nim ieko po Wuiu swym rodzonym, Konferowane mu iest od JKM Starostwo Generalne Krakowskie.

Ie obadwa Urzędy na tym Seymie otrzymawszy, przemieszkał więcey nisz dwie Niedziele przy Krolu JM. spolnie y z Małżonką. Powrocił potym do Jamoscia gdzie przypuścił dnia Czwartego Sierpnia.

Die 22 Nobris. Wiechał na Starostwo Krakowskie z dobrym bardzo apparatem. Samiednak chorym był na Podagrę y niemogł nie stąpie swą mocą. W Grodze wszystkiey na Krześle nosz gnogo, iako

iedno

iedno z Krasnika wyiachał, asz do ostatniego nocle-
gu przed Krakowem, ktory miał w pułtory mili
pod Krakowem we wsi Panien Zakonnych przeciw-
ko Mogile. Wyiezdzali Ich MM niektorzy z Krakowa
z Obywatelow tamecznych Koronnych, iako Xżę JM
Zbaraski, Kasztellan Krakowski JM Xdz Szyszkow-
ski, Biskup Krakowski Dwor swoy wysłali, z Ich
MM Panow Urzędnikow Ziemskich Krakowskich nie-
mało wyiachało, y Pana Starostę Nowego w Miasto wpro-
wadzili. Gdy przyszło w Rynek wiezdzac, wy-
siadł Pan Zamoyski z Karety, kazał się niesc do kosciola
Farnego Nayswiętrzey Panny Maryi. Tam Panu Bogu
oddawszy honor powinny, po modlitwie z podziwieniem
wszytkich obecnych y Przyiacioł y Sług, sam o swey mocy
wstał z Ziemie, chodzic począł y bez bolow zadnych wsiadł
na Kon. A potym zaiachawszy za Zamek, u Grobu S. Sta-
nisława Panu Bogu dzięki oddawał.

Stanął w Mieszkaniu y Pokoiach Staroscie Krakowskie-
mu należących. Ich MM Panow Urzędnikow Ziemskich y
y inszy Obywatelow tamecznych bankietował.

Nazaiutrz Roki sądził, ktore felicissime et dexteri-
me odprawił, Bo dziesiątnym dniem osądził Spraw Liczbę nie
zmierną, ktorych się siła bardzo nazbierało było: Gdysz
przeszły Starosta niemal przez dwielecie spraw niesądził
Rokowych. Tamże Podstaroscim postanowił Pana Jana
Komorowskiego, Pisarzem Grodkim Franciszka Krzysztofor-
skiego, Vice Regentem Jana Starskiego. Z tamtąd po-
wrocił do Zamoscia y przybył die 14 Decembris.

Rok Panski 1629

Na początku Roku przez zimę infestowała Pana Zamoy-
skiego choroba Podagryczna, tak ze więcey był chorym,
nizeli zdrowym, Jednak ze Urząd swoy Podkanclerstwa
Koronnego Omni Studio, summa fide et exercitatione odprawował.

W tymże Roku był KJM w Toruniu, gdzie y On lubo
niebardzo duzym po chorobach przeszłych puscił się był
na to, aby funkcyi swey dosyc czynił, aby teszy tego co
dla choroby

dla choroby upuscżał, powetował.

Minąwszy Warszawę pod Sochaczowem pokazał się z K. JM. ktory dla złego tesz zdrowia swego, et pestem invalescentem, ~~tak~~ iak po miastach y wsiach Pruskich, tak y w Obozie naszym y Nieprzyiacielskim powracał do Warszawy, Krolowa Jey M. zaiachała tam K. JM. drogę. Ktorą P. Zamoyski prowadził, y przy niey Krola JM. odwitał.

Powrociło Krolestwo do Warszawy, gdzie P. Zamoyski zmieszkał czas niemały. Tamże Constituerat do Krakowa odiachac, dla Sądzenia Rokow, ale K. JM. dissvasit, aby poniechał tey drogi, ukazuiąc abstinentiam Kollegi Jego. Abowiem na ten czas JM. X. Zadzik Kanclerz Koronny destinowany, pierwszym Kommissarzem w Prusiech traktatow pilnował. Zaczym gdy difficultates urgebant, aby Pan Podkanclerzy substiteret, y dla Spraw pod Niebytnosc Oboyga Pięczętarzow przypadaiących, zatrzymał się.

Tegosz Roku gdy Cesarz JM. Ferdinand przysłał Woyska swego Krolowi JM. do Prus około 12000, Raytaryi wszytko, y iusz w Prusiech ich było 7000 Lubo za powodem y szczęsciem dobrym przeciwko Gustawowi pod Sztumem, iednak aby to Woysko Niemieckie nierospościerało się w Panstwach Koronnych, iakie Pan Zamoyski Krolowi JM y innym dał Consilium, bardzo R^ptey salubre, aby Cudzoziemcow cum oppressione domesticorum niechowano, nizey w tym seorsive â Carta 206 Ibidem Principum. Externorum Mediatores, qui inter Polonos et Svecos fuerint advertes. Tum et id, iako Cudzoziemskie Woysko è finitimis Regni abdankowano. f. 219/2

Tegosz Roku uczynili PP. Kommissarze od Rzeczypospolitey naznaczeni z Gustawem pokoy do Lat szesciu a Die 26 Septembris, ktorzy zyczliwie y wiernie, z odwagą zdrowia, około niego pracowali, kondycje te umowiwszy ktore są in pactis wyrazone.

Nastąpił zatym Seym in Decembri Dwuniedzielny w Warszawie bardzo niebespieczny, dla szerzącego się zewsząd powietrza morowego. Na nim iednak Pan Zamoyski dla Calosci y Miłosci Oyczyzny, dla Usługi JKM y Urzedu swego pieczętarskiego był: y usilnie munium swoie odprawował. f. 220

A isz Poseł Krola Angielskiego 1 Stuartha na

Imie Tomasz

Imie Tomasz, Ktory tesz był Mediatorem na tych Trak-
tatach, zaiechał był na ten Seym do Warszawy, wielkie do
Pana Zamoyskiego miał poszanowanie. Bo y po dwa kroc
w Gospodzie nawiedzał go, y u Siebie miał na Bankiecie, kto-
rego sumptuosissime przy innych Senatorach trakтował. Nie
tylko bowiem czynił è Dignitate K.J.M. y Rzpltey swey, ale tes
y dla oddania honoru Krolowi Angielskiemu wzaiemnego, iakowe
go po nim samym, y po Oycu Jego Jakobie pod bytnosc swo-
ię w Londynie, perlustruge cudze Kraie w młodości tudziesz y
od Dworu Krolewskiego Xięzęty Senatorow tamtecznych dozna
wał. List Ktory Poseł ten od Krola swego do Pana Zamoyskiego o oddał,
tudziesz y respons odwiego do Krola Kopią znayduie sie nacey a karta 20!
1220.
J.

Temusz Posłowi znaczny w Kleynocie Upominek, y Konia Tu-
reckiego z Siedzeniem kosztownym darował.

Odiezdrauge z Warszawy ku Domowi zaszła wiadomosc o smier-
ci Xcia Alexandra Zasławskiego Wdy Kiiowskiego, o ktore
Wdztwo wiele u Dworu poczęło Konkurowac. Wiedząc Pan Zamoy
ski iakiego mieysce tamto Pogranicze y dla obrony od Nieprzy-
aciol, dla zachowania Swywoli Zaporowskich Kozakow, pożą-
dnie Woiewody, zatrzymał się w Milenowie, mila od Warszawy. Ipo
wróciwszy do K.J.M. na Uiazdow, proponował onemu Sługę swego,
P. Stefana Chmieleckiego, Chorązego iusz na ten czas Bracławskie
go, człowieka bogoboynego, mężnego, czułego, trzezwego, powa-
żnego, w Dziłach woiennych dzielnego, szczęśliwego; Aby to Wo-
iewodztwo onemu Krol. Jm konferował, gruntownemi racyami
prowadził. Deliberował K.J.M. na to kilkakroć. Dissuadebant: Quae fuit
invidi bona fama et Dignitati è Virtute emergenti. Multis ora tio-
nibus obstabant. Mieli po Sobiereczyg niepoślednig è suo Sensu,
że nierzeczies aby Stołki Senatorskie, Studzy Senatorscy, przy
pokuKrolewskim, Senatorow y Pana swego zasiadali.
Wspart Pan Zamoyski gorącemi Instancyami, Cnoty y posłu-
gi dzielne P. Chmieleckiego wspominaiąc wdzięcznie, które on
oddawał Rzpltey chętnie. Przypomiał pierwsze odwagi, iake
pod Jamopolem Chana Tatarskiego w Osobia Jego w lasach
potym pod Bialą Cerkwią Muradin Soltana, y gdzie indziey
iak wiele cine

tak wielekroc, szczęśliwie, godnie, odważnie, aż na ostatek pod Burztynem w tymże Roku swieżo in Novembri Sułtana Salgę Kantymira z wielkiemi Ordami rozgromił. Bystrością tą, y u JKM z poważnych przyczyn dufałością effecit, że to Woiewodztwo, na Jego sprzeczne JKM (mimo wiadomość P. Chmieleckiego:) gdysz na Ukrainie, granic Państwa od Nieprzyjaciela broniąc, pokoiu pospolitego przestrzegaiąc ani myślił o tym, ani się tego spodziewał: Panu Chmieleckiemu konferował. Obietnicę otrzymawszy P. Zamoyski Krolewską, niemi pierwey odiechał, aż Przywileią na to od KJM. podpisane powziął. uniżenie podziękowawszy P. Bogu w przod y JKm. które serce całkiem erga bene meritum de Patria Civem przychylone było.

Rzecz ta rozmaita wzbudziła miedzy ludźmi rumory. Bowiem iedni to ganili P. Zamoyskiemu, a drudzy wielkiey Cnocie Jego przypisowali. Iż dla zacnych zasług y godności Sługę Swego, na tym mieyscu w Senacie, gdzie sam niedawno siedział posadził. Z tąd zaraz wiele Ich pobudzało się do Stużby Rptey patrzenaten przykład, y uprzeymie się z dobremi y Koronie życzliwemi Synami, Cnotę y pracę dla Oyczyzny podiętemi tuiącemi cieszęcy, iż w Koronie Polskiey taki Cnot Patron gorał się.

Z tego pogromu Woyska Tatarskiego, w którym Syn Kantymirow, mężny woiownik, poległ na Placu od żołnierzy P. Chmieleckiego pod Usciem: obłąkał się w lesie Sułtanieden znaczny (:teraz iest w Kopnie:) którego żołnierze z Pułku JM.P Lubomirskiego Wdy Ruskiego żywcem poimali y onemu oddali. Był ten wiezień, na Traktaty pokoiu szczęśliwie (Kenszyn) u Pana Hermaleusa Ligęzy Podskarbiego na ondzas Koronnego. We Dworze Jego siedział sub custodia. Onim miedzy Pan Zamoyski, gdysz blisko tego Dworu rezydencyą tą bywała, częstokroć onego Wieżnia do Siebie przywoływał, y w Pokoiu swoim familiares sermones ciesząc go, aby aduersam fortunam cierpliwie znosił zemiał z nim oznił. U Stołu swego blisko boku sadowił, o sprawach woiennych dyskurował. Którą ludzkością tak ono Panie Pogańskie zachęcone smakuiąc Sobie mądrość y dzielność Pańską, prosił Krola JM aby był przy nim, nie przy Panu Podskarbim. Kiedy przyczyny od niego KJM requirował, powiedział krótko, iż P. Ligęza nie bywał na Woynie. Tym Samym chcąc pokazać: iż ci którzy przeciwney fortuny na Sobie niedoznawali, innym wyprzymiec nieumieią y niechcą, y durius takich, których z fortuna ubrzy, niepomnięc na instabiles iey Rotas, traktować zwykli. Niepozwolił ci w prawdzie KJM tego, według affektacyi Sułtanowey iednakże

iednakże odtąd tuż było lepsze nań baczenie. Anim P. Zamoyski z Warszawy odiechał, uprosił u Króla JM. Sługę iego, ktory też w tejże bitwie został Więźniem, y do Warszawy osobno przywieziony, że był z okow wolno puszczony, y Soltanowi dla posługi y zabawy oddany. Zwano tego Sługę Duynat, za ktorego Sułtan P. Zamoyskiemu wiele dziękował.

Acz wszystkie Victorie przez P. Chmieleckiego otrzymane z Poganstwa, zawsze z powodu P. Zamoyskiego samego, po wielkiey części (: zatasz Bog, bez ktorey się nic dobrego sprawić nie może :) działy: z tąd każdy łatwo osądzić może, iż Rękodayny tu rozsądek sensu Sługę Panskim był. Mimo, Surgielt, ktorego miał na każdy Rok z 2000 na mtynach Krasnickich, trzymał (: iako się przed tym nazwiało, przy przyjmowieniu onego do Służby y zaciągu :) z nadania Miedzybożnowych Siołdwie, Suszyncey Dewce. Maiętnosc przy tym Krasinską wszystkę przez Arendę łaskawą: W ktorey potasze ku swey potrzebie robić kazał. Sam na tym chlebie residuiąc, był wiernym czułym Strożem nietylko Maiętnosci Panskich ukraynnych, ale y wszystkiey Ukrainy. Pod Jego doświadczoną Władzą, Ludzie swe wojenne tameczne Pan Zamoyski oddał onemu, w poła dzikie dla Wiadomosci chodzić kazał. Dla czego zawsze pewnych Wołochow spmych, y dzikich pol wiadomych, przy nim trzymano, y onym płaca z Skarbu Panskiego, szła. Dotego Spiegow, z tychże Panskich Ludzi, w Krymie, Oczakowie, Bilogrodzie, y indziey po Zamkach Poganskich, o Panskim Koszcie niewat, y kiedykolwiek Nieprzyiaciel wszczynił uczyniwszy gotował się z Woyski swemi w pasie w Państwa Koronne, za częstemi a pewnemi od onych Spiegow wiadomosciami, nayprzewey Ludzie Panskie do siebie Kupił, z ktoremi zaraz się ruszał, dawszy Uniwersały swe do Chorągwi Kwarcianych, y od Woyska Zaporoskiego, y innszego ochotnika. Pan atedy Zamoyskiego Ludem zawsze przychodziło. P. Chmieleckiemu w przod do czynienia z Nieprzyiacielem. Niemi w przod znazał Pułki Poganskie, więzniow odzyskiwał y dostawał, stawy nabywał. Czego on onemu co fine pozwalał, w przod aby ubodzy Ludzie Obronę z niego mieli, y w łupka Poganskie nie wpadali. Druga, aby to z nze było w Kątey, że lubo przyiąwszy Urząd Pieczętarski, dla niego, y dlachon by częstey, niemogł tuż bywać w Obozie, miał iednak takiego, w ktorego Osobie Nieodmienną ochotę Cyzyznie swey miley o. zasłużał, y Stawy sobie Nieśmiertelney z Przodkow swych hoynie zawziętey, rozmnażał. Ztąd słusznie y onemu służyć ma, co

y Oycu Jego

y Oyca Iego Hetmanowi y Kanclerzowi koronnemu Polak ieden napisał.

Sic equidem est prudens ad cuncta Zomoscius aptus
Sive Togam sumat; seu fera Bella gerat
Adde Viro Galeam, subitò metuendus Achilles
Solve Comas, casside Nestor eris

Onemusz może, bay powinno służyć drugiego Polaka

Hæc est Insignis facies, Jove digna Zamoscii
Cui Charis ore sedet, dextrâ Mars mente Minerva (vid. f. 341/2)

Rok Pański 1630.

Po przeszłych Dworskich pracach y fatygach, nieco odpoczywaiąc Pan Zamoyski, w Domu rezydował.

Posłał po Pana Chmieleckiego, aby do Zomoscia przybył: ktory stawił się niemieszkanie 12 Januarii. Była z nim Zona Iego z Domu Chocimirska, y Synow dwoch Łukasz y Adam. A lubo od samego P. Zamoyskiego niemiał żadnego o tey łasce Krola JM. przeciwko niemu oznaymienia (: bo te rzeczy in secreto trzymał, y trzymac chciał, pokiby sam P. Chmielecki nieprzyiachał :) iednakże on ex ipsa fama, y od Dworu KJM y zkądinąd przeczuwszy o tym, przystoynie dosyć z słuszną kommitiwą y ochędostwem ozdobnym przyiachał do Zamoscia. A niżeli on tu przybył, przy zaczynaniu Nowego Roku, gratuluiąc go JKM y dziękuiąc za tę łaskę obroconą przeciwko Ludzie Iego Panu Chmieleckiemu, posłał List do KJM łaskawy

Nayiasnieyszy Miłościwy Krolu etc.

Tych dni, ktorych Syn Boży zaczął Panowanie na Ziemi, a WKM w koronie Polskiey naszey, z uniżonym moim pokłonem, a serdeczym winszowiem WKM ozywam się. Prosząc P. Boga, abysmy do tych Lat Panowania WKM ktore w Diplomatach WKM liczemy, siła iescze przydali Krzyżykow: a zatym przyczyni się Kptey zdrowia, y nam wszystkim całości: Boday z odnowionym tym Rokiem odnowił się y Oyczyzny naszey Status, w starą dignitatem, sławę, zarliwosc (a podobnoby y tego potrzeba:) w sposob bronienia Iey od tych Nieprzyiciol, ktorzy ią premunt undiq. A przy tym dziękuie zes WKM za uniżoną prozbą moią dzwignąc ex humili loco raczył cnotę y dzielnosc poddanego y Sługę swego, ktora niewiele podobno Patronow y Promotorow u WKM miło iedno Domu WKM. Suffragia, a Siebie Samá. Zaczym iako posług

Iego felicitas

Jego felicitas debebur W K M samemu, taky te podniesio-
ną cnoty gloriam, sam W K M będziesz miał tą. Ilubich
mało oto sprosito, sila będzie dziekowało, sila chwalito, sila tą się
W K M do odważnych Rptey usług zapalało. A choćby niewiele
sila będzie kiedy ci, co dobrze umieią rzeczy szanować. Ja nie sam nie
wiem, iezli się y domysłay spodziewa tego: boiż tak podobno ex-
pediebat, aby rzeczy te in arcano były, zrozumiewaiąc rzeczą go,
niż oznaymuiąc natrętem, iako będzie capax tak wielkiey
W K M łaski. Będzieli iednak dla następuiących niebes pieczeństwo
mogł się odgodzić, o których co do mnie pisywał poseł tam W K
M. stawiłem się powinną y uniżoną uwdzięcznością, y z tamtąd
od tąd odniosł Imię tey Godności, którym W K M postugi że
go y wiarę ozdobić raczył. Ja powtorę unizenie W K M y zan od
siebie dziękuiąc, wszelkich szczęśliwości, przy długim pano-
waniu życzę szczere, wiernie y uprzeymie.

List ten poczętem był w same Święta pisząc do W K M, ato Pan
Bog tak chciał, że oprocz pierwszego dnia Narodzenia Panskie
go wszytkie na łożku odprawiłem, tąs ławeyiedną Kwisz pier-
wey. Ale mam nadzieieie w Panu Bogu, że niewiełkim zawodem
uzdrowię się, byiedno uzdrowił Oyczyznę naszę. A chcielismy
nieczekaiąc indulkcyi brać rationes expediendo Salutis et digni
tatis, podobnoby exultarent ossa humiliata. Boć prawdziwie W K M
iako Pomazańcowi Boskiemu, piszę, że iako nas Pan Bog począł
karmić pane hoc Lacrymarum, et potum dedit ex purzationis mensu
ra, czemu się y ozdrowie niedbałe, kiedy spolna wszytkich smierc ba
ta, iak zapasem. Da Pan Bog ieszcze y W K M lata, mam nadzie
ie w miłosierdziu Jego, żebyś patrzyć mogł na zemstę y zgubę
nieprzyiaciela swego, kiedyby się rzeczy nie zanie dobywały, a wo
iowałosię: choć gotowoscią et Consiliis, ieśli Nonlicet bronią dobyć.

Prozby me unizone za niektoremi Osobami, P. Czesnik
Koronny odniesie W K M. Kiedy by nieta moia Wokacya, że
się wymawiać niegodzi, otrzymawszy iedno łaskę W K M.
długo bym odsługował nie przykrzę się. Ale
y to bono animo czynię sposobiąc y W K M y Rptey sługi
godne. Co wszytko miłosciwey łasce W K M pospołu z Bog
oddawam unizanie. Dan w Zamościu 2 Januarii A. 1630

Przybył potym P. Chmieleccki do Zamościa, Pana za-
stał chorego, zaraz iednak za przyiazdem Jego, posłał pon,
aby się niebawił

aby się niebawił, gdysz iusz czas obiadu następował. Przyszedł y przywitał Pana, nazaiutrz po Mszy wielkiey Przywileymu oddaną w Pokoiu Pańskim, na Woiowodztwo Kiiowskie, przez ręce P. Piotra Olesnickiego Sekretarza JKM. Dla uszanowania y traktacyi Gościa, tegosz dnia wesele słudze swemu Panu Borowskiemu sprawione. Gdzie choc chory Pan, przy slubie y u Stołu był. Pana Chmieleckiego nieiako Sługę swego, ale iako iusz Senatora wyzey nisz Siebie posadzic kazał, ciesząc się z nim ile zdrowie pozwalało, był wesol. Zmieszkał potym Pan Chmielecki dni kilka. I miał był zaraz z Zamoscia do KJM iachac na oddanie wdziecznosci swey, za taką łaskę Sobie podaną: iednak isz niebespieczenstwa na Ukrainie od Nieprzyiaciol Krzyza S. następowały, dawszy pokoy Dworowi, y zamysłom przedsięwziętym, spieszno pospieszył do Nowego Międziboza. Gdzie z podroznego niewczasu niebespiecznie zachorzał.

Prima Februarij Kuchmistrza swego Thomasza Mikowskiego z P. Paszkowską zenił Pan.

16ma Februarii JM P. Zborowski Kasztellan Oswiecinski gosciem przybył do Zamoscia. A lubo P. Zamoyski był chorym, rad onemu będąc w Domu swoim, cieszył się z nim, zwykłey swey ludzkosci. Przybyło zatym z Chorągwi Jego Kwarcianey Towarzystwo, ktora na ten czas Stanowisko miała w Bełzie, ktorym wielką ludzkosc pokazał, utraktował, y pewnemi kontentacami opatrzył.

A isz dla pewnych spraw miała wolą Jey M. Pani Chotkiewiczowa Woiewodzina Wilenska, Siostra Jey M. Pani Podkanclerzyny rodzona, ziachac się do Akt Luckich, y tam staniąc z JM Panem Zamoyskiem, na dnien 15 Lutego, na ktory dzien dali byli Sobie Ich MM z Obu dwu Stron Parat, tedy P. Zamoyski niefolguiąc zdrowiu słabemu swemu, y chorobami częstemi pierwszemi, y niewczasem znacznym nadwątlonemu, ruszył się w drogę przed Południem 12 Februarii ku Lucku z Zamoscia. Przyiachał wieczorem do Oryszowa Ruskiego, ale choro stanął we Dworze P. Oryszowszowskiego, całą noc chorzał: we Srodę gorzey, we Czwartek co było 19 Februarii bardzo się zle miał: ratowany iednak od Medykow: gdy trochę do leprzych przyszedł sił, po kilku dniach do Zamoscia powrocił: Gdzie ze Lwowa Erasmus Sixty z Lublina Pan

Kliszowski

Pan Kliszowski, Medycy sławni przywołani byli. Po kilku dni zmeszkawszy, y o zdrowiu Panskim Consilium uczyniwszy, każdy z nich znaczną odniosł za swę pracę Kontentacyą.

23 Februarii Gdy dla P. Chmieleckiego Wdy iusz Kiiowskiego, przyniesione były Przywilye JKM do Zapieczętowania, na Starostwo Owruckie, asz załosna wiadomosc przyszła z Ukrainy, o zesciu z tego Swiata P. Chmieleckiego, ktorego wrzod w garle umorzył: Anginam go zowią Medycy. Z tey nowiny P. Zamoyski był wielce załosny, iszy Sługi potrzebnego, męża dzielnego, pozbył, y niedługo z oney promocyi swey ucieszył się. Nazaiutrz Kaplanom, Zakonnikom, ubogim, za Duszę Jego Jałmużny znaczne rozdac kazał. A do K. J. M. prętką Intercessyą swą, za Dziecmi Jego bez ich wiadomosci wniosł. Synow Jego Łukasza y Adama, Krol JM przy Taborowce z inszemi Siolmi w Wdztwie Kiiowskim, przez to, Prawem dozywotnim zachował, y Przywilije na to do rąk posłac kazał.

In Martio iezdził P. Zamoyski pod Jarosław, y stał w Wiczowni trzy dni, dla Ugody z J. M. P. Wdą Krakowskim, Stanisławem Lubomirskiem ~~swoim~~ Szwagrem swoim, w prawach około Successyi w Maietnosciach Jarosławskich zaciągnionych. Niemogł ten ~~zaciąg~~ Interes na ten czas wziąc pożądanego skutku, dla rownych przyczyn.

Powrocił z tamtąd P. do Piskorowic: Nawiedził w Lezaysku Kosciół Nayswiętrzey Panny u Oycow Bernardynow: Inwitowany od Jey M. Pani Opalinskiey Marszałkowey Koronney, we Dworze Lezayskim obiadował.

Przybył potym do Zamoscia, gdzie mało co zmieszkawszy, zaraz po wielkiey Nocy 4 Aprilis ku Krakowu na osądzenie Rokow iachał. Przybywszy, sądzic zaczął 16ma Aprilis y osądził wszytkie sprawy szostego dnia.

19ma Aprilis z Krakowa spolnie z Jeymoscią odiachał na Pilczą do Częstochowy. Z tamtąd do Krakowa powrocił 27ma

30ma Aprilis Marcin Szyszkowski Biskup Krakowski Panu Bogu Ducha oddał, ktorego Pan wielce załował.

1ma Maij ruszył się ku Zamosciu. Jachał na Niepolonice, Tarnow, Głogow, do Krzeszowa. Stanął 7ma Maij. Tamże nazaiutrz Dziatki Panskie przywieziono. z ktoremi umyslnie do Lezayska

do Lezayska Kosciola Nayswiętrzey Panny u Oycow Bernadynow iachał z polnie z Małzonką. Tamże Nabozenstwa zazywszy, Siebie samych y Dziatki Opiece Boskiey y Naysw. Bogarodzicy oddawszy, wieczorem nazad przybyli do Krzeszowa. Ztamtąd pod Zamosc do Zwierzynca, iachawszy przemieszkali tydzien: w Zamosciu potym prętko z podroznych niewczasow wpadł w znaczną zdrowia alteracyą, y przez kilka Niedził Podagryczne bole cierpiał. Tam przez lato dla Słabości zdrowia zabawił się.

Dla powietrza morowego, ktore w Zamosciu, coraz z lata bardzieysię w Iesieni szerzyło y ponawiało, wyiachał z Krzeszowa do Knyszyna 7ma Listop: aby stamtąd blizeymu było służyć JKM Gdysz tesz pod ten czas Krolestwo wszytko ustąpiło było przed powietrzem z Warszawy do Tykocina na Rezydencyą. Gdzie był Starostą Krzysztof Wiesiołowski Marszałek Nadworny WX Litewskiego Przybył tam Pan 16 Listp. na południe do Tykocina. Odwitawszy Krolestwo odiachał y nocował w Folwarku Krzypinskim nazaiutrz Krolewicza JM Władysława we Dworze Knyszynskim rano odwitał. Sam potym ze wszytkim Dworem swym stał przez wszytek czas w Rezydencyi Krolewskiey w Tykocinie, mieszkał w Folwarku pod Knyszynem: Gdzie była Małzonka Iego, y Corka starsza Konstancya Xna potym Wisniowiecka, Hieremiemu Xciu, Wielkiemu w dzielach Rycerskich mężowi Wdzie Ruskiemu w Małzenstwo oddana. Tam częstokroc, ale dwie nie codzien U Krola JKM bywał. Krolewicza JM. 21 Nouenbris u Siebie traktował: Inszych dni Ich MM XX. y Panowie Senatorowie Swieccy przy boku JKM będący, iak JM Xdz Zadzik Kanclerz Koronny. PP. Marszałkowie, Łukasz Opalinski Koronny, Wesiołowski Litewski, Denoff Wda Derpski, y inszi Ich MM Urzędnicy, często y honorifice traktowani byli. Tamże w tym Folwarku rezydował przez cały Adwent, więcey choro nisz zdrowo. W Wigilyą Bozego Narodzenia zprowadził się do Tykocina, y tam przy Krolu mieszkał asz do wyiazdu Krolewstwa do Warszawy: gdzie teszy on sam prowadził Krola, poniewasz Seym złozony w Warszawie imminebat in Ianuario

Rok Panski 1631.

Seym w Warszawie zaczęty pod powietrze Die 29 Ianuarii

Panowie

Panowie Posłowie zwyczaynie przysli witac Krola JM z Wdztw z P. Marszalkiem swoim. Na ktorą Ich przemowę z Urzedu swego Podkanclerskiego P. Zamoyski w Senacie odpowiedział z ukontowaniem wszytkich, odpowiedz ta na inszym mieyscu nizey polozona a Carta 224. (f. 292.)

Po odwitaniu KJM od PP. Posłow, tegosz dnia Propozycyą Seymową miał X. Zadzik Kanclerz Koronny Wielki: Po ktorey Ich MM PP Senatorowie, ktorzy byli praesentes, wota swe Koleią, ut moris est, dawali. W kilka dni przyszło P. Zamoyskiemu dac wotum swoie. To iakie było tamże iako y pierwsze znaydziesz, y potym następuiące mowy a Carta 226. (f. 294.)

Po Seymie tym zmieszkawszy w Warszawie Niedziel dwie, powrocił do Zamoscia. Prętko iednak do Krakowa wybrał się: tam na dni wielkonocne przybył, Roki osądził, potym lekarstw uzył przez krotki czas ku poratowaniu słabego zdrowia swego. Dlatego iednak skutecznieyszego poratowania, z rady niektorych Przyiacioł, wyiachał do Egrudo Cieplic w Czechach, gdzie strawił na lekach szesc miesięcy.

Pod tę Iego niebytnosc w Polscze Krolowa JM Konstancya wtorego Małzenstwa, Arcy Xiężna Rakuska, Krolowi JM Zygmontowi III do Nieba. poszła

Przed tym tesz kilka, niemal niedził umarł X. Andrzey Lipski, Biskup Krakowski, Kanclerz przed tym Koronny wysoce godny Uczony, Prawa umieiętny.

ROK PANSKI 1632.

Po długich fatygach P. Zamoyski w Domu odpoczywał. Ale niewiele poprawy we zdrowiu było, y po tych tam Wodach Egierskich, ktorych zazywał.

Następował Seym trzyniedzielny, dnia 1 Marca w Warszawie złozony. Na ktory Pan z powinnosci swey Senatorskiey y Pieczętarskiey przybył. Gdzie lubo w słabym zdrowiu, co Krolowi co Rptey debebatur przystoynie y godnie wszytko odprawował. Skonczony ten Seym 3tia Aprilis o iedenastey godzinie zgodnie.

Tamże mieszkał przez Wielką noc ze Dworem swym ozdobnym. Asz tesz KJM y z Melankolyi posmierci Krolowey Małzonki swey

Małżonki swey, y z samey starosci charowac poczynał, co raz to bardziey. Niezdało mu się pod ten czas odiezdzac do Domu. Pilnował usługi y zdrowia Krola Pana swego. A gdy postrzegł bliskiey smierci Krolewskiey, wyprawił prętko do JMX Arcybiskupa Gnieznieyskiego, Jana Wężyka, aby do Warszawy iako Primas dla Rady y rządu in tali passu przyiezdzał: bo iusz Krol był mowę zamknął. Co było 28 Aprilis Drugiego dnia potym przystęp był wszytkim Ludziom wszelakiey Kondycyi pozwolony do całowania ręki Krolewskiey. Ktora Ceremonia cały dzien trwała; gdy co zywo szło do Łoza Krolewskiego na to z nim pożegnanie. Dnia 30 Kwietnia na puł do trzeci z pułnocy Panu Bogu Ducha swego Swiątobliwy Pan, Cnot y wieku pełen z żalem wszytkich oddał. Fata Sigismundi Regis

Niegodziło się Panu Zamoyskiemu pod taki czas samemu odiezdzac z Warszawy. Mieszkał kilkanascie dni za prozbą Krolewiczow Ich MM y żądaniem JMX. Primasa, ktory z Panem o porządku Sądow Kaptorowych, tudziesz o porządku Ciała Krolewskiego, y inszych Sprawach y bespieczenstwach Rptey pod to Interregnum, zawsze się znosili. A wiedząc onze pod taki czas naywięcey na Miescie y Zamku stołecznym krakowskim należy, gdzie są Insignia Regni, będąc tego mieysca Generalnym Starostą, opatrzył Securitatem Jego ludzmi swemi własnemi. Kustodyam Zamku polecił P. Janowi Komorowskiemu Podczasiemu na ten czas, potym Podkomorzemu Bełzkiemu, Podstarosciemu Krakowskiemu: Tudziesz Andrzeiowi Drwalowskiemu Danielowi Falibowskiemu, sługom swym podufałym, y w Sprawach woiennych biegłym: To im przykazawszy, aby nikogo, nietylko z ludzi Cudzoziemskich, ale y swoich tamecznych Obywatelow niewpuszczali w Zamek w Kupach y assystencyach gromadnych będących. Co oni pilnie wykonali. Asz y PP. Obywatelow Ziemskich niektorych Wdztwa tamtego, y Sądziow obranych na Sądy Kaptorowe, gdy się mordicus napierali w Zamku odprawowania takich Sądow Kaptorowych, gdy im tego broniono, nieco sobie narazali, do Zamku chodzic niedopuszczali gromadno. Przez co lubo y samemu Panu Zamoyskiemu wielką inwidyą u wszytkiego Woiowodztwa ziednali, y siebie poniekąd byli zatrudnieli, iednak on umiał temu zabiezec, y ich y siebie u Braci z tego postępku w takim razie

zażytego

zazytego dla bespieczenstwa expurgował, że mu nikt tego niemogł vitio vertere:

Prętko po Smierci Krolewskiey, naradziwszy się JMX Primas z Panami Senatorami na ten czas przy Ciele będącemi, z powinnosci mieysca swego y dawnego zwyczaiu, złożył y naznaczył Konwokacyą w Warszawie, na dzien 22 Czerwca, obwiesciwszy wszytkie Woiowodztwa Koronne y WX Lit: Na ktorey Konwokacyi naprzod mieysce y czas Elekcyi Nowego Pana, Sposob Sądow pod tenczas Interregni, rząd Kaptorow przyszłych, bespieczenstwo sprawiedliwości, securitas Granic Koronnych y WX Lit: namowione, sporządzone były, ex unanimi convocatorum consensu.

Z tey Konwokacyi naznaczony był czas Elekcyi Nowego Krola na dzien 27 Septembris Przeniesienia S. Stanisława pod Warszawą, Na ktorą aby fakcye Heretyckie y Schismatyckie gory niebrały, y niedowodzili tego czego chciały sposobił Pan Zamoyski potężną Sobie Kupę Ludzi Woiennych. Zaciągnął Usarzow Koni 150 Regiment nad niemi Panu Pawłowi Słotowskiemu polecił. Z osobna z sług swych Ukrainskich y Wołynskich miał Usarzow 150 ktoremi rządził Jan Dzik Chorąży Bracławski. Petyhorcow Koni 200 z Sług także swych Ukrainskich y Wołynskich sporządził, ktorzy poczty Kozackie zwykli osadzac. Piechoty służałey 200. Z osobna z swey maietnosci Piechoty 800. trybem niemieckiey cwiczoney. Draganow Koni 100 Kozakow z młodzią Koni 100 Przyiacioł przy tym y Sąsiad swych z Bełskiey y Chełmskiey ziemie, Osob 30 miał z Sobą. Taką tedy Komitywę sporządziwszy Sobie, Ludzie w przod przed sobą roznemi goscincami pusciwszy, sam się ruszył z Zamoscia 9 na 8bris Przybył do Warszawy 16 Ejusdem mensis. Do Zamku zaraz wiachał Konno z Przyiaciołmi y usługami swemi: Ciała Krolewskie (: bo ieszczey Krolowa niebyła pogrzebiona:) nawiedziwszy wstąpił do Krolewicza JM Władysława, y odwitawszy do swego Dworu powrocił. Ludzie swe woienne, ktorych w drodze pominął rozłożył blisko Warszawy po wsiach, w Czerniakowie, Milanowie. Przy Sobie 200 Piechoty, Dragany y Kozaki zostawiwszy. Usarska Chorągiew zaciągu Pana Słotowskiego w Błoniu miała Stanowisko. Wszyscy iednak za oznaymieniem Starszych przybywali swego czasu do Pana kiedykolwiek tego potrzeba była.

Przez wszytek ten Akt Electionis iezdził do Koła w pole, na mieysce między Warszawą a Wolą wsią. temu Aktowi zdawna na

zdawna naznaczone. Gdzie wszytkie Stany Koronne y W. X. Lit. zie-
zdzały się. Rady swe czynili Legacye od roznych Krolow, Monarchow
y Xiążąt słuchali: Jako się obszerniey z Processu tey Elekcyi informo-
wac może

Elekcya ta ciągnąc się przez kilka Niedziel, 8 novembris
stęneła, ktorego dnia zgodnie za Pana obrany w Kole od wszyt-
kich Stanow Oboyga Narodow, Krolewicz JM Władysław: Nomina-
cya iednak na inszy dzien odłozona. Nazaiutrz z Rusią była o Religią
kłotnia. Inszych dni Pakta konwenta rozne powazne ucierano y uspokoiano.

13 Novembris W dzien Sobotni, przez X. Arcybiskupa Primasa Kro-
lem mianowany, a przez Pana Łukasza Opalinskiego Marszałka Wiel-
kiego koronnego: Wszytkim Stanom publikowany Krolewicz JM. Wła-
disław. Za ktoremi słowy. Te Deum laudamus w polu, tak koło
Senatorskiego koła iako y Rycerskiego spiewali, z tryumfem
ogromnym. Proceder dalszy Aktu tego iako był: przysięga
w Kosciele krolewska; Oddany Dekret Electionis, nizey przy
inszych nalezytych, naydziesz a Carta 261 ad Cartam 278

Po tym Akcie w kilka dni ukazał się Pan Zamoyski w polu
wszytkę piechotę swą. ktorą krol sam widziec iezdził y musztrowanie
ich. Z tamtąd powrocił ku Domowi, aby się na Seym koro-
nationis przysposobił.

In Decembri wziął w Zamosciu z Krakowa w przod, a
potym z Warszawy od Krola nowinę, o porazce pod Lisen
Woyska Gustawowego, y o zabiciu samego od Woyska Cesarza
Chrzescianskiego Ferdynenda II. Nad ktorym był Generał-
nym Hetmanem Walszteyn: Bitwa ta toczyła się 16 Novembris.
Tamże z strony Cesarskiey mężny Generał Papenheim poległ, kto-
ry sam snadz Gustawowi dosadził. Bitwa iednak ta po zabiciu
Gustawa y Papenheyma była wygrana od Szwedow przez Xcia
Weymera. Za ktore Dobrodzieystwo kazał P. Zamoyski
Panu Bogu dzięki publice w Kosciele swym Farnym Zamoyskim
15 Decembris czynic.

Tegosz dnia wziął nowiny, o Nastąpieniu Woysk Moskiewskich
pod Smolensk, y Jego oblężeniu na ktorym Pan Gąsiowski
Wda Smolenski, zamknął się że 1300 Człowieka.

ROK PANSKI 1633.

Seym Coronationis Regiæ naznaczony był w Krakowie pro die 31

Januarii

(Januarii Proceder Aktu tego, Wiazd Krolewski: iako wzgledem Urzędu swego Starosciego witał Krola, Klucze od Zamku stołecznego oddawał et id Genus alia, masz niżey opisane przy Wotach y przemowach. Vide a Carta 279 (niema tu)

Po przyiezdzie Krolewskim do Krakowa, nazaiutrz wprowadzone były Ciała Krolewskie na Zamek, y w Kosciele S. Stanisława pogrzebione, Dziwnie Pan Zamoyski był w ten czas chory y słaby, z wielką przykroscią y fatygą swą, piechotą szedł z inszemi Pany Senatorami za Ciałmi przez wszytko miasto, od Florianskiey Bramy, asz na Zamek, na ramionach Sług swoich kiedy niekiedy sobie odpoczywaiąc. Tamże w Kosciele trwał przez wszytek czas Aktu tego pogrzebowego statecznie: y tesz ktore za zywota Krolestwu oddawał, po Smierci ich, oswiadczył całą uprzeymą wiarę y Usługę. Co było 4 Februarij (19.)

Nazaiutrz Krol naboznie ad sacram Synaxim przystepował. Po obiedzie był w Kosciele S. Stanisława na Skałce.

Solennitas Coronationis ipsius, oddanie przysięgi publiczne in medio foro Urbis Cracowiae od Mieszczan, Pasowanie Krolewskie na Rycerstwo pewnych Osob, respons Pana Zamoyskiego na przemowę Pipana Rayce Krakowskiego uczyniony, opisane są niżey przy iasnych przemowach a Carta 280 (f. 309)

Tegosz dnia 2 Februarii Panowie Posłowie z Woiowodztw zgodnym głosem obrali w Izbie Poselskiey Marszałkiem, Pana Mikołaia Ostroroga Woiowodzica Poznanskiego.

8 Februarii Pierwszy raz Krol zasiadł w Senacie, ktorego P. Ostrorog Marszałek Polski, Imieniem wszytkich Posłow disertissime odwitał, Długo szczęsliwego Panowania Winszuiąc. Witania y winszowania tego Kopia iako y respons na nią Pana Zamoyskiego, ktory Posłom dał Imieniem K. J. M. iest niżey a Carta 283 et a Carta 292 (f. 314)

(12) Februarii Proposicya Seymowa od Krola JM przez Xdza Zadzika Kanclerza Wielk: Koronn: Stanom Koronny podana. Daley się Seym zwykle prowadził, y Wota Senatorskie. Potym Sądy Kryminalne rożne nastąpiły.

17 Februarii Tamże W Krakowie Simultates niektore y niesnaski

nieznaski domowe, ktore między X.żną Anną z Sztembergu Ostrogską, Woiowodziną Wołynską, Matką Małżonki JM. P. Zamoyskiego, tudziesz między P. Stanisławem Lubomirskim Wdą Ruskim Szwagrem Jego zachodziły z Panem Zamoyskiem, przez spolne Przyiacioły, gdzie się y Authoritas Samego Krola JM. przymieszała, zniesione y umorzone. Ci potym oba dwa Panowie potym po iednaniu familiarissime konwersowali z sobą.

17 Martii o trzeciey godzinie z połnocy Konkluzya Seymowa stanęła zgodnie. Gdzie Posłowie Krola pożegnali.

28 Martij Odiezdzał P. Zamoyski z Krolem JM na Wisnicz ztamtąd 30 Martij wrociwszy się do Krakowa reassumował przysięgę na Starostwo Krakowskie, y Roki sądził. Miał y Krola JM. u Siebie, honorificentissime y lautissime onego przyiął, w Kamienicy Staroscinney.

2 Aprilis Krol odiachał z Krakowa do Częstochowey, ztamtąd Nabożenstwa zażywszy, do Warszawy obrocił.

Pan Zamoyski został w Krakowie chorym, iednak pokrzepiwszy się, y Roki osądziwszy in fine Aprilis wrocił się do Zamoscia: Aisz częstokroc infestowały go bole Podagryczne, umyslił zażyć Lekarstw na nie, y ratować zdrowia od medykow Padewskich, gdzie wybrał się Wespol z Małżonką.

Osądziwszy Roki w Krakowie in Augusto, wyiachał do Włoch 20 Augusti medikamentow nieco zażywszy, Nawiedziło oboie Panstwo Mieysce Swiętey Domek Bogarodzicy, w ktorym żywocie Panienskim przez wcielenie Syna Bożego odkupienie Swiata zaczął w Lorecie.

Tegosz Roku in Octobri nastąpił Begleberg Sylistriyski, Imieniem Abazy Basza z Woyski Tureckiemi y Tatarskiemu do Wołoch. Przymknął się potym pod Chocin. Zkąd dnia 20 8bris. Tatarow pod Oboz kilka tysięcy (: ktory był P. Koniecpolski, iusz na ten czas Hetman Wielki Koronny, pod Samym Kamiencem z pewnych przyczyn postawił, Szancami, y redutami mocno obwarował :) nasłał Czatę dla ięzyka

22 8bris. Samże Abazy Basza z Multanskim y Wołoskim Wdami w potężnych Woyskach nastąpił na Pana Hetmana y Woysko Rptey zkąd Confusus odstąpił, cum ulteriori tegosz Abazego Imprezie w drugim Roku, będziesz czytał niżey. Zkąd się dowiesz o zamysłach Samego Casarza Tureckiego Amuratha. Rodzonego Brata Osmana, ktory był pod Chocinem

Powrocił Pan

Powrocił Pan Zamoyski ze Włoch do Zamoscia in Decembri, z wielką w zdrowiu swym poprawą.

Tey Iesieni Krol JM. po Koronacyi swey iachał do Moskwy, dla rekuperowania, albo raczey oswobodzenia Smolenska: kędy iako go Pan Bog pobłogosławił, szerzey opisano nizey naydziesz a Carta 294.

ROK PANSKI 1634

Pan Zamoyski dziwnie na to bolał, że dla złego zdrowia niemogł bydz przy Krolu JM na Woynie tey Moskiewskiey, ktora się potężnie zimie prowadziła przeszłego Roku. Chciał posłac pewny poczet Ludzi, iuszsię koło tego pilnie krzątano, lecz Pan Bog Samtę Woynę skonczył. Kondycye pokoiu wtenczas z Moskwą zawarte vide a Carta 294 (f. 315)

A gdy tak Bog Zastępow Naywyższy Stronę tę Korony Polskiey y W X Lit: od Moskwy uspokaiał, Cesarz Turecki Amurates (: o czym się trochę wyzey namieniło :) za radą Abazego, znowu Woyną do Polski zatrząsnął, ktorą Posłowi JKM Podkomorzemu Lwowskiemu, Alexandrowi Trebinskiemu deklarował obiecuiąc Szablą swą, ktorą przy audyancyi Iego Cesarz w pół u boku swego dobył, y tbem trząsnął, Krolestwo Polskie znosic. Iak pyszna mowa y kondycye Iego były, iaka rezolucya y generoza odpowiedz Pana Posła Trzelinskiego była, co za ostentacya Armorum hostilium umyslnie ad terrorem incuciendum uczyniona. Co za dimissya y odprawa, co za relacya Polska, znaydziesz nizey opisano a Carta 298.

Po tey Relacyi Polskiey KJM. powracaiąc z Moskiewskiey Triumphator, iako Woyska swe y kędy ordinował, Seym Krotki w Warszawie złozywszy, sam się ku Lwowu spieszno udał z Nayiasnieyszą Bracią swą, Janem Kazimierzem, y Alexandrem, przeciwko Poganstwu: Iako od P. Zamoyskiego w Zamosciu, y przemową poważną, y wrodzonym ludzkości affektem, y usługą Domu Krolewskiego, przyięty: kiedy do Lwowa przybył, tudziesz iako się gotował przeciw temu Poganstwu: Iako y Cesarz sam Amurath, o Iego przystępowaniu y rezolucyi, y oszczęsliwosci swiezo w Moskwie nabytey posławszy, Mutato Consilio, pyszną praesumpcyą złozył. Abazego rewokował, Murtaszę Baszę arbitrum Conditionum pacis constituował, Abazego tumultuosi Ingenii Wodza udawic kazał: szerzey tamże dowiesz się a Carta 298, 299.

(f. 316 ½)

Po tey Tranzakcyi Krol JM ze Lwowa powracał wzad na Tomaszow. Traktowany tam od P. Zamoyskiego, także y we Zwierzyncu

Zwierzyncu Wenacyi rozney zazywszy, odiachał na Sczebrzeszyn Kazmirz asz do Warszawy.

Rok Panski 1635.

Częstemi affekcyami Podagrecznemi zdebilitowany Pan Zamoyski na łoszku niemal całą Zimę przeleżał, zwlokszy się iednak wybrał się pro adimplendo voto do Częstochowey, wyiachawszy z Zamoscia 12 Aprilis na Turobin, Opatow, wziąwszy sobie Gosciniec, przybył do S. Krzyża na Gorę. 20 Aprilis w Częstochowie stanął, przez dzien na dewocyi zmieszkawszy. 22 Aprilis w poranney Mszy pewne Nabożenstwo Nayswiętrzey Panny ufundowawszy, odiachał do Krakowa; stanął w Krakowie 24 eiusdem Mensis, gdzie Roki sądził 26 Aprilis Pogrzeb był Krolewicza JM Jana Olbrakta Kardynała, Biskupa Krakowskiego, przy ktorym on był obecnym y w Kamienicy Biskupiey obiadował. 29 Aprilis, Bankietował u Siebie Posła Cesarza Chrzescianskiego, Biskupow y Woiewodow, przy Akcie tym będących, z innemi Urzędnikami. Tam zachorzawszy niebespiecznie, 13 Maij z Krakowa na Tarnow obrocił do Zamoscia: Acz y tam mało co folgi z wyczaynych affekcyi uznał.

W tym Roku było Seymow dwa, na pierwszym bydz Panu Zamoyskiemu, dla słabosci zdrowia nieprzyszło. Na ktorym iednak był, kiedy Krol JM. z Prus powrocił szczęsliwie, uczyniwszy pokoy y Indutias z Szwedem na lat 26 o czym wzmianka niżey. Tamże y Wotum iest, P. Zamoyskiego, ktore miał na tym Seymie a Carta 301. (f. 317.)

Na tymże Seymie, za postąpieniem X.dza Zadzika, Kanclerza Koronnego na Biskupstwo Krakowskie, po kardynale Krolewiczu, oddawał Sam X. Zadzik w Senacie Krolowi JM. Pieczęć Wielką Koronną, dziękuiąc Wielce za pokazaną Sobie za pracę y cnoty nadgrodę. Oswiadczaiąc wdzięcznosc, y swoich niektorych Familiares, ktorych pomocy w służbach R.ptey, y przy swym Urzędzie Pieczętarskim zażywał, pilnie komenduiąc. Mowa Jego, iako Krol JM przez P. Zamoyskiego Podkanclerzego przyiął, tosz mieysce, gdziem cię y pierwey referował obaczysz a Carta 307. (x) Tamże to obaczysz kiedy trzecim abo czwartym dniem oddana była onemu Pieczęć Wielka Korona, przez JM P. Marszałka Koronnego, Stanisława Przyemskiego Generała Wielkopolskiego, publice w Senacie 30 Decembris. Oddawaiącego y Dziękuiącego Mowy a Carta 313 ad Cartam 316 (f. 323, 324.)

(x) f. 319.

Następowały

(k 325.) Nastepowały zatym inszych dni na temże Seymie, y od Senatu y
(f. 327.) od Izby Poselskiey gratulationes JKM obszerne zuspokoienia Woy
ny z Moskwą, z Szwedami, y z Turkami. Nastepował po tym Respons
Panom Kommissarzom Koronnym y W. X. Lit. w Expedycyi Moskiew-
skiey prac JKM pomagaiącym. Iusz y insze Responsa roznym Osobom
z powinności Urzędu swego Pieczętarskiego: Tudziesz expedycye Pos-
łom do KJM. Cudzoziemskim, y swoim Posłom Woyskowym na usłu-
dze Rptey będącym. Ktore wszytkie iakie były, y z iaką powagą y
ukontentowaniem wszytkich, do mianowanych mieysc cię referuie a Car-
ta 318 ad Cartam 324.

Szczęsliwiey sławnie ten Seym odprawiony y skonczony był, po
ktorego publicznych pracach ziachał P. Zamoyski na odpoczy-
nek domowy do Zamościa wczesnie przed Gody, tudziesz y dla pogrze-
bu Ciała S. pamięci Xiążney Ostrogskiey, Anny z Stemberku Woio-
wodziny Wołynskiey, Matki Jey M. Małżonki swey

ROK PANSKI 1636

Złożony Pogrzeb przezeczoney Xżney, dnia siodmego stycznia w
Jarosławiu z Domostwem y Dworem swym przyozdobił, przy
wielu innych zobu Stron Pokrewnych.

Na Seym potym Warszawski przybył, w słabym zdrowiu y le-
dwo nieupadaiąc na ziemię, przy Krzesle Krolewskim stoiąc, od-
prawował Seymową Propozycyą. Ktoremu Krol JM. z Pokoiu swego
Stolka dodac rozkazował, aby wspieraiąc się, ile mogło bydz folguiąc
Sobie, zaczętą rzecz konczył. Co daley iednak bardziey chorzał:
acz krzepił się y bywał w Senacie. Lecz nullo fructu, y owszem gwałt
Sobie czyniąc, w trudnieysze zaciągał się choroby y niebespiecznie-
sze. Bo dla iednego przyiachawszy z Senatu, w zimno srogie, le-
dwo co wniesiony do Pokoiu incidit in morbum Comitialem. Z ktore-
go przypatku iako wiele Ich MM. Panow Senatorow, tak y sam
KJM załosni byli: Częstokroc z affektu swego dobrego ku niemu nad-
sełaiąc y nawiedzaiąc onego, o zdrowiu się Jego pytał, y medykom swym
onego ratowac kazał.

Niemiał iusz KJM pod ten Seym wygodney z niego usłu-
gi, dla tak słabego zdrowia: Bo luboc Medycy prętko go
w tym ratowali, iednakże on niemogł securè in publico bywac:
We Dworze swym przyszło mu ten Seym skonczyc.

Co widząc KJM

Co widząc KJM. z affektu swego y szczodrobliwosci Pan-
skiey, pod ten czas dał Konsens ad cedendum Starostwa
Kałuckiego in Personam Syna Jego, Dziada wielkie-
go Kanclerza y Hetmana Koronnego Imie et Indo-
lem noszącego.

Po Seymie odiachał do Zamoscia Tam cały ten
Rok chyrlał. Lubo zyczył sobie Krolowi JM. pod czas
Wesela Jego w tymże Roku następuiącego, z Arcyxiężną
JeyM. Rakuską Cecylią Renatą Corką Cesarza Chrze-
scianskiego Ferdynenda wtorego, Siostrą rodzoną Fer-
dynenda III. Także Cesarza, ozdobnie usłużyc; ale słabe si-
ły zdrowia swego widząc, do tego impossibilitatem, zaniechał
o Dworskich Sprawach myslenia. (f. 181 i 182.)

Ktrotki zatym zywot swoy y niebespieczny widząc, wszyt-
kiego się oddał na to, aby iako naylepiey mogło bydz, zywota
swego dokonczył: o czym częstokroc tak z inszemi Kapłana-
mi, iako z pobożnemi rozsądnym, ab omni assentatione alia-
nissimum, candidum, Xiędzem Bartlomieniem Sylniuszem,
Societatis Jesu, po Smierci Nieboszczyka Xiędza Ryciusza,
Kanonika Zamoyskiego, z Spowiednikiem swym uma-
wiał się. Testamenta coraz in melius poprawił: Ludziom
ktorych iniuriatos bydz rozumiał od Siebie, satisfakcye
słuszne naznaczał: Kosciołу w ukrainnych Miastach w
Raszkowie y Jampolu, także y w inszych słobodach, budowac
kazał Szpitale w Rownym, Krasnym, Tarnopolu fundowa-
ne, aby były do Exekucyi swey przywiedzione, Testamen-
tum (: iako tam o tym wszytkim opiewa:) warował Kleri-
kow do prowadzenia Nayswiętrzego Sakrementu do chorych
sam ufundował, pensyą znaczną naznaczył y wieczną. Funda-
tionem in Ecclesia Collegiata Zamoscæ Capellæ Trans-
figurationis Domini (: ktorą sam iadąc w Roku 1621
na Woynę Cho-

na Woyne Chocinską przeciw Osmanowi Cesarzowi Tureckiemu zordynował:) aby po smierci Jego iakonayprzedrzey Malżonka do effektu przyszł. Na murowanie Kościoła Oycow, ktory przedtym plac ten w cirkule murownym mieyskim, gdzie Giełda bywała, y Jatki mięsne, darował, doroczną pensyą naznaczył

Rok Panski 1637

Disponuiąc się do dobrego Życia dokończenia, przy bardzo słabym zdrowiu, iako y w przeszłym Roku, media saluberima sumpsit anima salvanda.

Kościoła swego Farnego w Zamosciu poświęcenie procurował: Privilegia fundationis oddał, dotem Ecclesię, przez ręce Syna swego assignował, splendida Supellectile Ku Ołtarzu Panskiemu spectante y Kielichem szczerozłotym darował. Na Dedykacyą tę wszył JM X Jana Baptistę Zamoyskiego, na ten czas Wołoskiego, ex Ordine FF. Pro die S. Dominici assumpto, a teraz Przemyskiego Biskupa: durabat Dedicationis hujus Actus przez dwa dni, summa cleri spiritualis et Religiosorum Ordinum, tudzież Nobilitatis frequentatiâ. Nazaiutrz przy Kontynuacyi Aktu, Panowie Akademicy Zamoyscy gratulacye swe drukiem oswiadczyli y gratitudinem. Ponieważ è mente D. Fundatoris, Venerabile Ecclesia hujus Collegiata Capitulum è personis in Cathedra Academica Zamosc. aut ante aut actu laborantibus, constat. Miał też eo die Oracyą M. Andrzey Abrek Leop. Ordin. Eloga. Professor, y z druku wydał in lucem, dawszy tytuł. Civitas Dei manentis cum hominibus. Dies Dedicationis incidenat in 18 Novembris, ktorego Translatio facta post in diem

Przedtym iednak in mense Junio Die 13 własnie w Święto S. Antoniego Padewskiego, wyprowadził intra menia Civitatis

Civitatis suæ Oycow Franciszkanow za Gwardyanstwa Xdza Ambrozego Wierusza, Człeka pobożnego, rostropnego, pilnego y okolicznym Klasztorom, Szczebrzeskiemu, Biłgorayskiemu potrzebnego y pryiemnego: Sam swemi rękami, lubo bardzo schorzały, z Jeym. Panią Małżonką, Synem y Curkami, Xdzem Dziekanem Starniglem, Angularem lapidem, summa Cleri in assistentia, ac splendore iecit: budynku wspaniałego (: iako widziemy :) Mensum, annuatim suppeditari voluit.

Niezapomniał y Akademiy Zamoyskiey, ktorą y zwoli podług Fundacyi niesmiertelney pamięci Oyca swego, ale tesz y szczegulnego affektu dla Instituciyi wziętey od Osob y Professorow Akademiy tuteczney, powziął wielce kochał: I miał to w zwyczaiu, że rzatko ktory dzien ominął, aby gdy przemieszkiwał obecnie w Zamosciu, ktorego kolwiek u Stołu swego + ouia Obiad odprawił bez Prałata ktorego y Professora: Sam częstokrocna Akty, Lekcye, y Dysputy, z młodzią y z Dworem swym bywał. Sam argumenta y w Lektoryum y u siebie, wysokie podawał: Professorow y młodz przy Akademyi bawiącą się mile y godnie szanował: Podług kondycyi każdego y wokacyi, przystoynym chlebem do dni żywota ich, y w Dziatkach ktorzy się żenili, opatrował. Dla oswiadczenia affektu swego ku Akademyi, y honoru Rektorskiego, sprawił Togę Axamitną Fijałkową: Darował y Dwoie Sceptra srebrne pozłociste, pretii et opere Heroe digna, cum Epigraphe hâc, et Inscriptione Nominis ac Stemmatis sui. Academiæ Zamoscensi, Altrici suæ, bonarumq; Artium, tanquam Matri charissimæ. Zażywał in Studiis suis Præceptorow y Professorow tych: In Historiis, Poëticis Oratoribus, atq; adeò in tota Philosophia morali, Adamum Bursim. In Rationali, naturali Philosophia, Symonem Birconium, in Jurisprudentia Thomam Dresnerum. In Mathematicis Valentinum Phtarmium et Adrianum Romanum novi Monasterii: Canonicum Herbipolensem, in Grammaticis Albertum Bodzęcium, in Lingua Turcica Joannem Iwaszkowium, In Germana Hermanum Fuxium. Z tey Instituciyi wdzięcznym. Ku Akademyi naznaczył Testementem na murowanie oney złotych szesdziesiąt tysięcy. Naznaczył y Oycom Jesuitom siedmdziesiąt tysięcy na to, aby w maietnosciach ukrainnych, lubo w Satkowicach, lubo w Skinderpolu skromny kosciol z mieszkaniem im zato zmurowono, y prowizyą do zywnosci opatrzono. Niechcąch tego po nich zeby tam szkody swemieli, ale to tylko, zeby z tąmtąd

kaplanow

Kaplanow, do inszych Miast y wsi Iego, dla cwiczenia ludzi w Wierze Chrzescianskiey y nauce zdrowey posełali: ktorzy by po boznoscią, obyczaiami skromnemi, y przykładami swemi dobremi, lud gruby y prosty od Schismy odwodząc, do iednosci Kosciola S: Katolickiego Rzymskiego pociągali Ex Vi missionum et vocationum suorum.

Rozrządziwszy Dom iak należało przystoynie, y curas Seculi odłączywszy od siebie, sam na ustawiczney bogomyslności zostawaiąc, kazał Pokoiowemu Pisarzowi swemu na każdy dzien przy łoszku swym pacierze Kaplanskie z Martyrologiem głosno mowic, ktorych attentissime zawsze słuchał, y Nabozenstwo swe obracaiąc do Swiętych, iakich ktorego dnia Kosciol Bozy Nayswiętrzey Boga Rodzicy, do ktorey po wszytkie dni zycia swego, osobliwe y głębokie miewał Nabozenstwo: Wszytkie Iey Swięta, ale z naywiększym Splendorem Dzien w Niebowziecia, Uroczyście odprawował.

Widząc się iusz co daley tym bardziey słabszego, pilnie prosił, aby przy dokonczeniu zywota swego, lubo by smierc w dzien, lubo w nocy P. Bog zesłał, miał Kapłany przy Sobie nabozne, ktorzyby go iak naylepiey dysponowali, y Duszy pomagali.

A niemniey y to przykazował częstokroc, aby po Smierci Iego zadnych wykwintow y wymysłow, iako y około Aktu Pogrzebowego, w stawianiu Katafalkow nad Cialem Iego niebyło. Także, aby wyniosłemi y pysznemi Napisami albo Epitaphiis Grobu Iego abo scian niezakładano: Ale w kilku tych słowiech samych, aby pamiotka Iego w potomne czasy zostawała.

Thomas de Zamoscia Zamoyski Comes in Tarnow Supremus quondam Cancellarius Regni Generalis Cracoviensis, Knyszyn: Sokal: Rabsztyn: Neofor: et c: Capitaneus Nunc Stercus et Vermis

Zwątlony tedy Ustawicznemi bolami Podagrycznemi, Chirogry, Scyathiką, na łoszku Skonczył ten Rok.

Rok Panski 1638.

Nowy ten Rok choro y niebespiecznie zaczął: po ktorego zaczęciu w Oktawę Nowego Lata w dzien piątkowy między godziną piątą a szostą po Południu w wieczor, po wtorym kwadransie, morbo comiciali zwoiowany, Panu Bogu Ducha powierzonego oddał, z nieutulonym Domu wszytkiego żalem: osobliwie Swiętobliwey Małżanki

Małżonki swey y miłego Potomstwa: ktorego Corek dwie Gryzeldę Konstancyą w lat 15 Joanne Barbarę w lat 14 Syna iednego Jana w Roku 11 z pomienioną Małżonką Katarzyną Xżną Ostroską, Woiowodzianką Wołynską, spłodzonych zostawił.

Ciało Jego zacne, z łoszka tego, na ktorym y leżał y umarł, zaras przełożone na stol, honorificentissime wystawione w Pokoiu Wielkim było przez kilka dni; u ktorego wielka frekwancya y konkurs omnis Ordinis Ludzi zawsze zostawała: Vigilie z spiewaniem Psałterza przez Kapłany, Msze Swięte przy Ciele w teyże Izbie co dzien odprawowane były, a iedna spiewana, z pozwoleniem X. Officiała Chełmskiego.

Tegosz Miesiąca, dnia 11, wieczor przy bytnosci X. Dziekana Infulata Zamoyskiego, Wawrzynca Stamigla, y wszytkiego Duchowienstwa, przeniesione iest Ciało Panskie z Pokoiu narożnego do inszego Pokoiu na przeciwko, ktory zowią pod Wieżą, włożone w trunę przez Xdza Dziekana benedykowane assistentibus Liberis, totaq familia, krom samey Małżonki, ktora pro animi dolore chorą y ledwie żywą w Pokoiu swym zostawała

Pokoy ten, gdzie Ciało iusz niskim postawione było, wszytek tak Pawiment, iako y wierch, sciny wokrąg okryty był czarnym suknem. Truna szarym suknem Franciszkanskim według naznaczenia w Testamencie, obita czarnemi szmelcowanami Cwiekami. Msze Swięte na każdy dzien y czytane u trzech Ołtarzow, y spiewana iedna cum Vigiliis przez Kapłany odprawowane były przy Ciele. Do ktorego nawiedzenia wiele Ich MM Panow Przyiacioł y z Trybunału Lubelskiego, y z swych Domow umyslnie cisneło się: Sludzy ze wszytkich włosci obwiesczeni przybywszy, każdego dnia, y nocy, w pewney liczbie disponowali, przy Ciele custodiam odprawowali.

Od Krolestwa Ich MM tudziesz od przednieyszych Panow Senatorow, tak Duchownych, iako y swieckich, przyiezdzali Panowie, Ludzie poważni, z oswiadczeniem żalu zescia tak wielkiego y godnego Senatora Rptey potrzebnego.

Czas Pogrzebu naznaczony był na dzien szosty Lutego w Kosciele Farnym Zamoyskim, na ten przybył X. Stanisław Grochowski Arcybiskup Lwowski, ktory tesz Mszą S. miał na Pogrzebie: Były Biskup Łucki, Andrzey Gębicki: Biskup Chełminski Paweł Rasecki: X. Abraham Sładkowski Biskup Cytrinski; Szufragan Chełmski: X. Stanisław Sirakowski Opat

Opat Swiętokrzyski: Prałatow, Kanonikow roznych Kathedr y Kapituł, Kaplanow, Zakonnikow roznych, w Preeminencyach Urzędu swego godnych y wysokich bardzo wiele. Z Swieckiego Stanu, a osobliwie z Jch Mosciow PP. Senatorow, Był Stanisław Koniecpolski, Kasztellan Krakowski, Hetman Wielki Koronny: Jakob Sobieski W^da Bełski; X^zę Jeremi Wisniowiecki Korybot: Piotr Danitowicz Krayczy Koronny: Mikołay Ostrog Podczaszy Koronny: Alexander Lubomirski Starosta Sondomirski: Zbygniew Gorayski, Kasztellan Chełmski Zbygniew Firley Starosta Lubelski Jinszych Urzędnikow Ziemskich y Sąsiad okolicznych: Pokrewnych oboiey pli ziazd był wielki.

Do tegosz Aktu, dla pomocy Dusze zmarłego, Kaplanow y Zakonnikow, także y Ubostwa zewsząd nagarnęło się, ~~w ktorych wszytkich nagarnęło~~, w ktorych wszytkich taki affekt przeciwko niemu pokazował się, że rzatki był, ktoryby łzami et suspiriis zescia z tego Swiata tak pobożnego Pana niezałował Kosciołowi y R^ptey potrzebnego.

Nim ciało ruszono z mieysca do Pogrzebu miał krotką przemowę X. Szałapski Jesuita. O dziewiątey godzinie z Zamku niesione y odprowadzone od Pokoiowych Pacholąt do Kosciola Farnego. Na Trunie pokrycie było szarego sukna szerokie y długie, przeznie krzyż biały telitowy. Słudzy wszyscy trzymaiąc w koło sukno z swiecami Jarzecemi, z wielkim żalem y affektem nabożnie ciało prowadzili. Każdy abowiem za szczęsliwego się poczytał żeby był tey uczynnosci przeciwko Panu y usługi ostatniey particeps. Kaplanow Swieckich y Zakonnikow liczba większa nad 300 znaydowała się, ktorzy od Switu, asz do wtorey niemal godziny z południa, Msze Swięte za Duszę Jego, rozdzieliwszy się po kaplicach Koscielnych y u Ołtarzow na to umyslnie w roznych y sposobnych mieyscach, odprawowali.

In medio Missæ od X. Arcybiskupa Lwowskie odprawowaney; Kazanie miał X. Bartłomien Syluius Societatis Jesu, Spowiednik Jego wzięty po smierci X. Stanisława Ryciusza, Kanonika Zamoyskiego Proboszcza Turobinskiego. Ktore iako y X. Szałupskiego Przemowę znaydziesz inter Tomos Concionum Funebrium, Ab Andrea Abrek V. J. D. Acad: Tamose Proffessore, collectarum. Gdziesz iest y kazan dwoie na Exekwiach y Anniwersarzu Pana tego Odprawowanego

u Oycow

u Oycow Franciszkanow na Przedmiesciu od X. Marka Korony, y Laurypowicza, Ludzi godnych y uczonych, S. Theol. Doktorow, Zakonu S. Franci: Minor. Conven.

Po Mszy peractis caeremonijs et conductu około Ciała, z Katafalku bardzo niskiego przed Ołtarzem wystawionego (: bo tak sam Niebosczyk chciał :) ruszone y postawione ciało w sklepie, przy Ciałach Rodzicow Jego pod Kaplicą Przemienienia Panskiego.

Załozywszy Grobowy Kamien, wszyscy Goscie, ad hunc Actum numerosissime zgromadzeni, we szrodku Kosciola kołem stanąwszy, pozostałą Małzonkę, Prolemq nobilissimam, de more et consvetudine Patria, tak od krolestwa Ich MM Duchownych y Swieckich Senatorow mowami wysokiemi, uczonemi cieszyli: Do ktorych w przod Wda Bełski Jakob Sobieski perorował, Imieniem pozostałey Małzonki y Potomstwa, za bytnosc y affekt przeciwko zmarłemu dziękuiąc.

Zaprowadzili zatym smętną y smętne Potomstwo na Zamek, gdzie wszyscy Goscie humanissime excepti, w kazdym mieyscu Pokoiow y mieszkan Zamkowych dostatnie y z ukontentowaniem kazdego, podług potrzeby y wygody traktowani. Inszi zas, ktorym się bydz w Zamku intus nie dostało, w Gospodach wszelakiemi dostatkami opatrowani byli. Kapłani y Zakonnicy (: oprocz tych ktorzy u Oycow Franciszkanow, z roznych swych Konwentow zgromadzili się na tę usługę Patronowi swemu, y tam w Klasztorze u siebie refocillowani :) na Ratuszu częstowani byli. Ubodzy około mentarza, od tych wszytkich iednostayny głos wydawany był, aby Pana poboznego Duszy, Bog wszechmogący, Odkupiciel grzesznych, miełosierdzie swe Boskie pokazac raczył, do wiecznego Krolestwa przyiął, pozostałą Małzonkę z Potomstwem zdrowo y długo trzymał, y błogosławił.

Po Pogrzebie nazaiutr Panowie Akademicy poczuwaiąc się w powinności y wdziecznosci swey przeciwko Panu y Patronowi swemu, odprawowali Exekwie, takze w Farnym Kosciele Mszą Swiętą odprawował JM. Xiądz Paweł Piasecki Biskup Chełmski

x małżonkę

Chełmski, Academiae Zamosciensis Cancellarius.
Przy odprawowaniu Nabożenstwa y Assistencyi tak Kapłanow iako Zakonnikow, także Ich MM Gości wszytkich tychże, ktorzy byli y na samym Akcie pogrzebowym. po dokonczeniu Mszy Swiętey y Kondukcyi, miał przemowę pogrzebową Łacinską, Imieniem Akademyi Zamoyskiey M. Andreas Abrek Leop. V. J. D. Ordin. Elog: Proffessor ktora extat in Typis: Wydał tenże Penegiricum funebrem, na Sam dzien pogrzebowy: Tudziesz Panowie Studenci y Proffessorowie rozni, rozne virsze. Tosz uczynili nabez Rok przy Anniversarzu.

Subsequenti die, Oycowie Franciszkani w Kosciele swiętego Krzyza swym na Przedmiesciu, eadem animae Patroni sui pietatem in Exequiis. tak we Mszach przy Ołtarzu, iako y na Ambonie przez X. Marka koronę Prowincyała Ruskiego y Litewskiego S. Theol. Doctora exhibuerunt.

O Jalmuznah Kapłanom swieckim Zakonnikom roznym, ubostwu, przy tym Akcie, y zawsze potym hoynie rozdanych niewspominam. Cokolwiek do ratunku Duszy Małzonka swego pobozna Pani czyniła po wszytkie dni viduitatis suae, Pana Boga Testem et Judicem miec chciała: Swiadkiem tego są Anniwersarze solenne, na ktore Sumptu y Duszy y honorowi Jego potrzebnego. nigdy niezałowała: zgromadzaiąc do wdzięcznosci przeciw Panu tak z nieboszczykowskich, iako z swych rozciągłych Maiętności dziedzicznych Sług: a nay więcey do ratunku dusznego należących Kapłanow Zakonnikow y Ubogich.

Votum Imp.

Votum Jo. M. P. Thomasza Zamoyskiego

Wdy na ten czas Kijowskiego, na Seymie Warszawskim w Roku 1628.

Żurkowski.... Pisma dodane str: 272 - 283

O złozeniu Seymu tego, ktorego necessitate y na Seymikach iusz WM uznaiecie, y teraz z Sentencyi JchMM. PP Senatorow zrozumieli: rozwodzic się niebędę. To tylko rzekę, że iako ten Seym iest bardzo Rptey potrzebny, y nietylko expectatione swoich wzbudził, ale y oczy Nieprzyiaciel na nas obrocił: tak satiùs było nieskładac go (: lubo iako nieskładac niewiem:) nisz tak wielkie potrzebne, gwałtowne materye porzucic, albo zagmatwac: Odpuscie mi WM że prawdę rzekę, sposobem zwyczaynym. A naprzod o to proszę, abyscie WM dla tego że drukowanych listow niebyło, ktorekolwiek Rptey sprawy na Stronę nieodkładały. Niedawnec to Komputacye takie tych Seymow, z ktorych te Przybyszowe wyrzucamy. Niedawno pamiętam, że od iakiego Seymu lubo w Rok, lubo y prędzey był złozony po przeszłym dwie lecie rachowano do drugiego, y nieczyniono differencyi między tym a owym. Jakosz niedruk ani czas krotki, albo długi (: a zawsze u nas krotki:) authoritatem Seymowi daię: ale Consensus Stanow tu zgromadzonych, Pana Senatu y Stanu Rycerskiego Szlacheckiego. Ten gdy iest tu, Seym słuszny iest, Nieraczcie tedy WWMM. ani obrony Rptey zwłoczyc: bo Nieprzyiaciel Seymow WWMM czekac niebędzie: Niebędzie y na wszytkie casus Reipublicæ præcipue Interregni, bespieczenstwa. Bo lubo to ani lata JKM y po Polscze niewiedzieli, y niedawno zmarłych niepamietali, y in vetustate Historiarum Korony naszey kilku ktorzy przysięgli dobrze laty JKM nieczytali iednak y Principum vita, iako y nas wszytkich, incerta. A tym bardziey że widziemy tak beswstydnią ambicyą Nieprzyiacioł naszych, że czasu tego (: ktory niech P. Bog z miłosierdzia swego nadaley odwlecze:) nieczekaiąc intempestiva et fami soli:

waszych, co robią. Naywiększy Monarcha iednego dnia Pala-
cu niezbuduie, czasu trzeba na wszytko. Czas byiusz Armatę cię-
szą do dobywania Zamkow wyprowowac, iednoby mosty w przod
trzeba ponaprawowac: bo cięszka to bardzo, a bez tego niewiele spra-
wiemy. Rozumiemy że więcey w kartach należy, nisz na Woynę:
czyia ręka, kto pierwey kartę zadaie. Toc to było causa felicitatis
Woyny Pruskiey, że Woyska Nieprzyiacielskie, choc za Morza, y
zdaleka przychodziły pierwey w polu, pierwey stawali, y Taniec
zaczynali. Pierwey się Morza połomały, nisz animusze nasze, ktore
się zasadziły na poratowanie Oyczyzny. Pierwey frigora Septem-
trionis y morza zamarzłe się rospusczały, y Goscie niepotrzebne
do nas spusczały, nizelismy się miłoscią Oyczyzny, iak in media
hyeme, do służby iey rozegrzali: A nasi dopiero, gdy się ru-
szył Nieprzyiaciel, Intentionem iego venari, przeprawy przez
Rzeki sobie gotowac musieli. Daley mowi moy Konsyliarz.
Panowie, Wyniescie tesz kiedy Woynę do Ludzi, poyrzyicie iedno,
iezeli się wam to kiedy zdarzyło. A zasz to nie domowa woy-
na, w Domu woiowac! Kazcie sobie przeczytac całą mowę y Woy-
nę walecznego y szczęsliwego Hetmana Scipiona, ktora iak była
zdrowa Rzymowi, lubo się Staremu Katonowi niepodobała, czas
pokazał. Ale dawszy Liwiuszowi pokoy. Powiadacie zescie zni-
szczeni: Na cosz Gosci, a niedyskretnych w Dom zapraszacie?
A nielepieyby y swoich, raz na strawę dawszy, na cudzy chleb
wyprawić? Pewnie y prawdziwie teraz napisano o Swecyi, że
sama w Chrzescianstwie nayszczęsliwsza: Foris habet bellum (: przy-
dam, et gloriam:) Domi pacem. Jako lepiey chcecie? Nieprzy-
iaciela w Domu trzymac? czy go w Domu niezaskoczycie: Gdy do
was w Ziemie wnidzie (: a wniesc pewnie trzema Woyskami, trze-
ma ~~droga~~ drogami moze:) będziecie za nim gonionego poskakiwac,
A on gdzie stąpi, tam dziura, tam krew naszych się leie: tam z tam-
tych serce się ku Oyczyznie, gdy nieratuiemy, odeymuie. Do tego
by niedla czego inszego, Kazdy ktory u Nieprzyiaciela Woynie, o-
procz tysiącu commoda, ma pokoy w garsci: Kiedy mu z ziemie zechce
ustąpic, ma pokoy, y iaki chce pokoy. Kiedy kto ma Goscia w
Domu, niegodzi się mu rzecz. Podz precz, asz się sam porwie.
A gdy Gosc~~ia~~ zasmakuie, trudno zbydz Goscia. Wszak drugi iesze
z nami uzywa. O grande nefas. Coby oni waleczni, zarliwi Przotko-
wie naszi

nasi nierzekli: Kiedyby go tu zastali, z kimsmy się, iak z Wilkiem owce rozgoscili. Jest ieszcze iedna zdrowa Rada, ktora nam przeszłe, albo teraźszey presentes calamitates. przypomina. Ladacrzymy ladaiak woiennie poczynamy: Waszmy zrazu na nie. Ale niemamy co: Więc kiedy niemasz, ochraniaycież grosza. Lepiey za dziesięć złotych kupic co potrzebnego, co w Domu zstanie, aniżeli siedm albo osm darmo wydac, y znowu, y trzecie tyle. A tu wspomnijcie W.M. Panie na przeszły Seym. Proszano o dziesięć Poborow: zdało się silta. Asz tego Roku Seymow dwa, a Poborow dwadziescia. Czasz za to kupiono? Czas kupiono? czas zgubiony. Alepowiesz, że Woysko cwiczone wystuzywszy, Nieprzyiaciel na grzbiecie przyniesie? Samo się zbuntuie? Pomyslcie iedno W.M. że to woysko, ktore nam potrzebne, iusz Konfederacyę kimie, w Dobra Duchowney krolewskie zaiezdzac zamysla; bay slacheckim grozi: Lanowe po złoto wrychtować będzie, asz tu wnet milliony. Dla kogosz? Dla Lwowskich, Krakowskich, Poznanskich przekupek. Gdzie wszystkie opes Regni? za ktoreby Polska druga była na targu. Kupiclibysmy byli za to, czasmy z niey ztupili. Toc to iest Libertatis nostrae, niedac Boże, kiedy zebrze: bay dac Tatarzynowi, kiedy musisz. Ja to Wolnosci? To to animusz? Nie nieczynie dla sławy, iedno asz nasz ie nastąpią, asz musi. Uchwalcie W.M. nie na miesiąc, albo na Rok iden, drugi y trzeci woynę: Dayscie to Oyczyznie, co na tych Seymach darmo trawicie. Jesli oto idzie, aby gdzie indziey tego nieosbacrono, aby Rogo nie zaczepiono, powierzciesz tego komu rozumiecie aby tego dozierał, aby gdy się poda honesta pacis ratio, nieuspuszali Jey. Czy lepiey dawszey Ziemi Nieprzyiacielowi się mocnie Patrzcie W.M. iako teraz nieszy. Nieprzyiaciel iak ex mantragie, z swey Szwecyi przyiachawszy, y zawiozszy tu swoią hatastrę, nie ludzie (: smiele rzekę:) ale cadawera, ktore wiatr powiewał, kczy me na to patrzały:) iako się odzywił, zamogł, wzbił: że cząstkę tylko iedną tego, czegosmy zazyc nieumieli, tak się spanosyl, że się na tak wielkie Państwo porwac smiał y dokazuie.

Nieswiemy W.M.P. co iest Polska, y wiedzieć niechcemy: bysmy za tym carendo magis, quam habendo nienaucz yli się.

Wszytko

et infami solicitudine tantant animos, et nihil non in actum relinquunt do zamieszania Oyczyzny naszey

Do Proposicyi przystępuiąc. rozumiem, że niepowinien owszytkich Punktach iey dyskurowac: Bo to tu ani exercendæ memoriæ locus, ani ostentandi Ingenii; Panie Bożenam odpusc, alec te przeszłe Rzeczypospolitey czasy, iako stroie zbytnie, tak y Verborum apparatus, nas wprawiły, że samo Reipub. damno Major Civium pars bardziey iako splendidè mowic, nisz quam utiliter res ageret, się czwiczyła. Iest podobno nexus iakis między rękami a ięzykami, ktory gdy ięzyk nazbyt wolno chodzi, ręce się kurczą; gdy ręce wolno się ruchaią, ięzyk się za zęby wsciąga: Tak rzatko, albo nigdy bydz niemoże, aby kto oraz y ięzykiem y rękami mogł władac, według potrzeby, y przestrono razem oboygiem Szermowac.

Zaprawdę iako miedzy nami nastąpiły wanilokwancye, ipsâ dicendi contentione fatigati, z Seymu, iako zwoyny na pokoy się kwapiemy, y ledwo nieasz, do drugiego Seymu zapominamy. Druga materia Seymu iest taka że nullam habent disceptandi occasionem wszytkie Punkta, Uno dempto, Majorum Exempla imitari kazą. Consensu tylko, Authoritatem Ordinum, bez ktorey Sanctissima quæq; bydz niemogą, potrzebuie. Ale kiedy by ie kto chciał in dubium vocare, niemogę rzecz inaczey, iedno żeby chciał cum ratione insanire. Na ostatek co ad expediendas omnes deliberationes, plurimum facit, ma Rpta nasza tak prudentes, tak wiele fidos Consiliarios, że żadna insza mędrszych y tak fidos miec może, byle ich tylko chciała. Aniechwaląc Siebie woczy Tres fidissimos Consiliarios, nad ktore niemasz nigdzie mędrszych przypomnie.

Pierwszy iest Czas. Szpetna y nigdy nieznosna zgoła rzecz Chłop Stary a głupi, ktory długo żyiąc, żyć nieumie, niewie co mu zdrowo, co szkodzi. Iusz teszy Rpta nasza z łaski Bożey niewczoraysza. Septimum Sæculum to od prawdziwey wiary y Historyi czytamy y liczymy: a przed tym były głębsze tey Korony Lubo incerta principia. Ten Konsiliarz ex omni Vetustatis memoria wotuie, iako ochotnie, Przodkowie nasi Rptą bronili, w iakim porządku, z iaką ochotą na konczasow Rptey nayniebespiecznieyszych wsiadali, z iaką skromnoscią, Uczciwoscią, dostatkow swoich, ktore od Rptey mieli, dla potrzeby Rptey nieochraniali: iako wolności swoie, non tam Contentionibus

Contentionibus vocis - iako sanguinis profusione, przymnazali. Kazda wolnosc y prerogatiwa tego Zacnego Stanu Rycerskiego, tanquam fulcris, albo Epochis zwycięstwy nad Nieprzyiacielem signabatur. Odpuscmy Sobie, ale niesłuchaymy tego Wotum: I nam samym na Kon cięszka, y do mieszka niesporo, chcemy nowych iakichsij Sposobow, coby to ani dac ani robic: Niewymysli tu zaden Mędrek, chocby ex ipsa specu Salamantica przyiachał, takiego rozumu, aby się bez rąk y pieniedzy oprzec Nieprzyiacielowi. Iesczesmy będąc in mediis calamitatibus, Lubo wilka mamy w oborze, rozumiemy, że nam Arcyxiązeta in triumpho wodzą; Rozumiemy, że na to prawo mamy, że tak to zawsze będzie. W ostępie Nieprzyiacioł Zyiemy; Zyc zatym mamy iak in mediis Castris. Czy niesłyszy Sonitum Amorum, że wszęd Nieprzyiaciel? Czas się wrocic do starey Szkoły Starszych obyczaiow. Kazac zastąpic nazad Włoskim, Francuskim, Hispanskim humorom: Starą polską wziąc na się Faciem et cultum. Iusz nas poznał in his Novitatibus Nieprzyiaciel. Wezmy ieno na się ten Starożytny cultum, gdy Szatę odmieniamy, niepozna nas Nieprzyiaciel: Złupmy Diamenty z broni naszych ktoremismy ie nieustroili, ale uniewiescili. y te sacra defensionis Instrumenta wstroiesmy Załobne obrucili: Obaczymy, iesli priscis cum moribus et majoribus non redibit ac tutum prisca felicitas, postrach Nieprzyiacioł Sława niesmiertelna wszytkich narodow.

Drugi Consiliarius iest Szczęsliwosc dawnieyszych lat w Rzptey ktorą ieszcze pamietamy: ktora y Przodkow JKM y Samemu KJM Panu Naymil: teraz y boday iako naydłuzey panuiącemu, tot Annis z sławą y reputacyą Niesmiertelną famula est. A ten Konsiliarz iako wotuie? Tak: Z ktorym kolwiekescie PP. Polacy Nieprzyiacielem statecznie sobie w oczy zayrzeli, z tym pokoy stateczny mieliscie. A zasz niepamiętacie, iako się tesz Bestya moskiewska na pierwszego WJM Pana była nadęła? Czy nie tak iako teraz, ani Posłow przypusczac, ani nierychło przypusczonych słuchac chciała? Scierwem prawie karmiła, y kupic im Sobie ieść niedała. A cosz Krol Wasz czynił? Wpraszał się z drugiemi Posłami, wpraszał z Inducyami? By naymniey skoro mu tam wszedł Krol Stefan, odważny y nieustraszony Pan w Ziemię, y wziął pierwszą Expedycyą Połock y Sokol, skoro go incursionibus privatis niektorzy, y ochotnicy, nie tak dalece publicis auxiliis

zmacali

zmacali, y uprzal to, że Polacy nieproszą pokoiu, ale wzieni Je go szukaią aszci się otwiera Commercium Legationum, asz Poset za Postem, aby się Krol JM zatrzymał, przez sobie nieżadawał: nie w Kamiecie, ale w Wilnie, albo w Krakowie more maiorum, Postow Jego słuchał. Aszci on mity Osobca tak bardzo Stowarzyszał, y ona fera niedostępna tak się ukurowała, że co wielkich Poslow Krolewskich, miasto czci w Chlewach iakich si, miasto Gospod, głodem morzył: to potym Sonca w złotogłowy ustroiwszy u stołu z Lobą w Kompanią posadził. Jak JM. Pp Bracia z Nieprzyiaciały sobie poczynać potrzeba. Aparato et victore nikt pokoiu nie otrzymał, chyba Lupken; y to niepokoy ale Wam: Arduszem papieru nie Kamiecie Nieprzyiaciela. Znaiąc nas instus et incute. Czy tak u nas Ziemia zawarta, iako u nich! Czy tak Exploratores po Moskwie latają! Państwa pro ktykuią! Gdzie y słusznych Legacyi nieprzypuszczaią, y Imienia Polskiego z krzywdą usurpati Situli Pana swego słuchać nie chcą. Abu Pan żyie, y życzda P Bog długo będzie. Arząd u nas (Boże odpusć) iako tam, ubi Domini absunt. Na tym Pomorskie, ktory niepodobny, ale pars tey materyi, dłużey się moy Senator zabawił. Wspomnycie JM sobie insze. Na Cecore z Kazimi Piereiem, kiedy by go było w Polsce otiose czekano. Ordo mu przywiesc dano, byłby był tak długo pokoy! Moskiewskiego dnia Woyne, ktorey lepiey było niewszczynać, a bo nie odbiegać. Koszon lud naszych wieków z Casarem Tureckim Otmanem, Nostrum Valuit u takiego Monarchy, wszystkiemu Swiatu Strasznego Jeden Bessarez prog koronny, gdysmy to pokazali, ze nietylko obronić się chcemy, ale go y witac, zaraz zostali oni Skinder Baszowie Kommissye Traktaty, z dwodzenia Woysk, ktore ze sli JM kosztowali, niżeli sama Kocinska Woyna porachuie się JM. Ach osz zapoczątek był złych ostentacyi! Jak wią pisany pokoy nayduższy się trzyma, Jn katust prętko farbę traci. Jaki pokoy, iaki na Marmorze na pamięci się ludzkiey rysuie, ani się skrobać pozwoli. Owiem Kie fizna Nieprzyiaciel, że to nie rzepę korzyc: zeto kto cudzey głowy szuka musi y swoiey nadstawić, mamyśli się dobrze. Ale kiedy wie że wszystka nadzieia w miłosierdziu Jego, że gotowosci by; co może bydz za większa illecebra Nieprzyiacielowi! Jak tedy konkludnie

moy konsiliarz

moy Konsiliarz. Że poki Swiat Swiatem, żaden iedne par gotowoscią hosti, pokoiu Sobie u nieprzyiaciela nieuprosi. Niech iedno na lenistwo atenacitas w uszy szeptac przestaną, Naygłupszy to obaczy. Dobry to był Konsyliarz, alesmy go u P. Boga niezasłużyli: Dobry Bakałarz, dobre Lekcye czytał, ale rozpuscił Łaki. Przeto P. Bog widząc że go niesłuchaią, kazał tamtemu ustąpic, a wsadził na nas Sroższego. In felicitate sapere, rarum est. Byzesmy na tę felicitatem naszę spuscili, y rozumielismy że iedno Listy nam o Pokoy do Nieprzyiaciela posłac potrzeba: chciał nam P. Bog oczy otworzyc. Powiedział ieden, Crocodilum animus humanus imitatur. In aquis hebetes, ex ~~aqua~~ terra acerrimos habent oculos. Aszci nam Nieprzyiaciel, ktoregosmy naybardziey lekce Sobie ważyli (a takiego było potrzeba na wybicie nam dumy z głowy:) wprzod wlazł do Inflant, potym w koronie odiął Porty, pobrał Zamki, y teraz trzyma: Coraz pokazuiąc Pokoy, iak czaczko Dzieciom. Credulis y bardzo nam łasym, wprzod srogą Woynę, potym Pokoy, nad wszytkie Woyny gorszy wniosł w Koronę. Od tego czasu adversa fortuna poczęła nas uczyc rozumu

Konsiliarz tesz trzeci począł wotowac, Czasz on mowi? Posłuchaymy go Panowie. A pamietayciesz? Kiedy was Krol wasz toties prosił, abyscie byli preveniretis hostem. A siła z was mowiło, będzie Pokoy, będzie, Czyiesz tu na gorze stanęło? A zasz wam Pieczętarz Koronny na przeszłym Seymie niepowiedział o Praktykach o Koronie? Wierzylismy im, czy nie? A zasz się niewykłuły. Wierzyciesz iusz tendem iesli cali bydz chcecie. Co wam o Moskwie powiadaią. A iesli Panom Wodzom naszym wierzyc niedosyc: Pytayciesz tych kupcow, u ktorych owe Sobole, Rysie kupuiecie: W co się Moskwa, czy w Sobole, czy w zbroie na tę Woynę stroi: a stroi od Lat kilku. Czysmy im zarobili na miłosc y Braterską Konfidencyą? Drugi Punkt tego wotuiącego Panowie, Niewyzywaycie tego Nieprzyiaciela, a zwłascza niemaiąc gotowosci. Napisaliscie Konstytucyą Na Gustawa na postrach, a toscie się sami strachu nabrali: Komu bron niezamarzła, niech wykrzyka na poiedynek. Mowi daley moy Konsyliarz: Panowie. Gotuycie się wczas na Woynę, przed Woyną: Trzeba dłuzey Woynę gotowac nisz wieczerzą. Uczcie się u Nieprzyiaciół

waszych,

Wszytko y wszędy Sonat in ore et auribus niemamy. Przy-
znawa że mniey nisz pierwey. A będziemli to czynic co pierwey: nie-
będziem a poszosne mamy. Na Bankiety, Wina, Korzenie, Stroie,
dyamenty, Rysie, Sobole etc: iest. Etiam post fata superbimus
Jusz y Burmistrza nieniesc do Grobu tez katafalku: Na wszytko iest,
na Woynę niemasz. Mniey Woyna, nisz zbytek potrzebuie: nie ry-
chło się zbroia zedrze, kuchnia Woienna niepotrzebuie, ani ko-
rzenia, ani konfektow, nietrzeba daremnych pozłotych przy
smak daremny zdrowym ktory Miasto Kredencerza gotuie pra-
ca. Darmo Muzyka. A kiedy in hostico wszytka strawa, da-
remna. Jesli nam w Domu dostatkow niestało, szukaymysz ich
u ludzi, ufolguymysz tesz Domowi, padzmy do Sąsiada z gębą na go-
towy chleb, wythiemy naszym ubogim chłopkom. Zdobądzmy
się na iaki Spłachec Ziemie, z kąk bysmy Subsidium na Rptą mie-
li. Poki niektore Prowincye były trybutarie, miała Rpta z nich
posiłki. Terazesmy wszytko Panowie stracili; staraymysz się,
abysmy się kiedy zdobyli na iaki Spłachec Ziemie, ktoryby
te ciężary z nas zdiął, et Onera Reipub. sustineat. Alias nigdy
do skonczenia Swiata od tych ciężarow wolni niebędziemy: y al-
bo musiem ustawicznie na Koniu siedziec, albo poborowac. Niedo-
statkiem niewymowiemy się, zwabiemy prędzey Nieprzyiaciela
każdy rad tam się położy, gdzie miętko: tam łaie, gdzie milczą: tam
uderzy, gdzie oddac y obronic się boią. Może nas ten matus y ta
fortuna adversa nabawic iakowey felicitatem. Dziwne sądy Bo-
skie. Zalezelismy się, trzeba nas gwałtem ruszyc z mieysca, inszey
tesz okazyi preferendi Imperij niemamy, ani woiowania z pożyt-
kiem Rptey, chyba z Tatary, kiedy nas wprzod popalą.
Mnieyci na Gdansk, una Reipub. pars, a iako się broni, kie-
dy musi. A nie od nas że Woyska ma, co ma! Mniey Woysko
Zaporowskie, kilka dziesiąt: tym siełama, że ninac, iedno
na Woynę ma Radzę tedy y proszę Umieycie się WWM Senio za
tę Woynę: daycie wiarę temu, czegoscie in utraq fortuna u
siebie doznali. A nadewszytko, noscamus fortunam tey kar-
taginy utrapioney naszey Polski: zec to ladaczym się nieule-
czemy w takim

w takim razie. Na violentum morbum, fortia remedia, na nowe mala Reipub. nouas medicinas szukaymy. Trudno się in extremo periculo tym uleczyć, czym się człowiek na boleniegłowy, albo alteracyikę iaką uleczy: remedia mortis maią bydz proportionalia.

Co się tyczę Praktyk Nieprzyiaciół et Servitutem Reipub. na te Legacye Nieprzyiaciela, rozumiem, że nam milczeć, ani się tesz privato nomine wdawać nietrzeba, cum hoste Patriæ w Korrespondencyę. Godne pochwały y łaski W K M Woysko Zaporoskie, a w przod czułosc et authoritas JMP. Hetmana, ktorą ma u tamtego Woyska wdzieczności W K M, za ktorą te Mahinationis hostiles detectæ, y Listy z Posłancami W K M odesłane. Wielki to dowod wiary y powolności tego Woyska ku W K M. I Nieprzyiaciel ten sam wstydać się musi, że ci tych Ludzi, y w tym Woysku, ktore W K M wiernie służy, więcey znalazł wiary y Stateczności przeciw W K M nisz sam w Sobie, weźmie miarę z tąd, iesli to smierci ktore za granicę naszę wymiatamy, tak Pana miłuie: przy sercu y boku W K M. znaydzie takich, ktorzy krwią y Duszą to oswiadczą, że nie są tacy, ktorzyby Pana swego Nieprzyiacielowi żywo przedawać mieli. Będziesz W K M post sera fata da P. Bog zmiła patrzał, y doznasz wiernych Poddanych tych miłosci, iaką y teraz oswiadczaią. Iakoszy ta barwa, w ktorey ich W K M wszytkich widzisz, non servilis adulationis, ktora się w wolnym sercu niezawrze, ale miłości W K M y Domu W K M iest znakiem. I upewniam że to iest w sercu co na twarzy.

Życzę tedy abysmy pleniore Senatu, nie Rosseliuszowi, profugo iakiemus Pædentowi: ktoremu dziwno mi, że się takich rzeczy, homini levi, iako z Jego pism patet, powierzono: Ale samemu hujus technæ Arhitecto, y Kandydatowi permaturo, ex dignitate Reipub. ozwali, y upomnieli, aby inter commercia praditiones niemieszał. Gdysz takie towary we wszytkich Panstwach są bandyzowane: y On we swey albo raczey cudzey Szwecyi, niewiem iesliby ich pozwolił odbywać. Z dami się, że y niebardzo dobrze Sobie do swych Intencyi posłał. Kiedy Jura nasze przeczyta, y da P. Bog tym niedorzałym Jabłkiem się udawi. Ale o tym in pleniori et secretiori Senatu: bo tak Poufałego Konsiliarza y Przyiaciela arcana niegodzi się wszytkim vulgare. Dobrzeby nam o tym miłym Sąsiedzie naszym niepotrzebnym pomyslic serio. Kto to ferre æquo animo może, że w onym Straszym Wszytkim Narodom Panstwie naszym Nieprzyiaciel tak wolno rozgoszczony się iako chce rosciąga? Ktoby kiedy tak infami patientiâ, aby Thori Maritalis Incubum, tak długo tak

cierpliwie

cierpliwie y przez szpary cierpiał na swym łozu? Który Gospodarz takiego Gościa który oknem właszy do Domu, niedrzwiami, czelatkę mu iako chce buntuie, Dom pustoszy, zsprzeniji mu wyiada, rozrządza, roskazuie, cierpi u Siebie? Swierzbiało ludzi zapraw dę, y bolinas. Jedno bie przestaną, bolec przestało.

Niewykrzykam na rozemanie Inducyi. Boże zachoway: Alena cosz dobrego naszego te Inducye? Żebyśmy się wylezeli. Do Inducyey Moskwy, że się na nas przez ten czas wszystek ~~czas~~ gotuią na wojnę. I nasze, tak ciężkie tak krwawe, tak sromotne, nie na co inszego tylko by na to przydawać się miały. A my odpasawszy bron pod Inducye mile, pijemy, tańcuiemy. A gdy winidę Inducye (a Bo ze day, aby ich tesz nie Moskiewskim Kalendarzem rachowano:) aszano veteri proverbio: Jasz Baba na tyde Kalach. Dobrzeszbyp. nam M.P. uważyć przy takim w Oyczyznie naszey Gościu. futura tempora, a osobliwie de securitate Rzpltey, in casum Interregni pomyślić, które P. Boże iak naydaley oddalay. Godziłoby się y tu wspomnieć, ieśli zawsze Sobie możemy taką felicitatem obiecować, iako podwa krowę, że ieden Amulus in ipso apparatu umarł: drugi in Bellifervore wpadł w ręce. Rara felicitas multis seculis expectanda. Więcey takich łatwizn, cosię to nietrafia. A kiedy to chybi, to będzie taka pociecha, iaka teraz in Imperio, bay gorsza, kto tedy niechce mieć modum eligendi Regis: albo nie wie, czego chcą ci, co terrecty upatrzą: albo intencye iakies ma w głowie niespokoyne, których u pewniam niedośnie a siebie y nas zgubi. Ummiałbym ia, chociem ~~nie~~ nieprzestrzszały, o tym z godzinę pogadać, iako P. Bog tych błogosławi, którzy dla prywatych respektow, nie dla dobra pospolitego, Pany Sobie chcą przywodzić: Trzebaby tak wiele Historyków, Polityków popalić, kiedy by tego kto dowiódł, że się to Komu nadało: ale wolno Każdemu suo periculo sapere: To tylko rzekę ktokolwiek Sobie tym głowę zabawił, niech wie, że to cum toto Orbe Christiano. Iżą albo owę polowicą Świata, zabawa nie z Sobą równym. Odechce się nam zdami się tego Interregnum, ieśli przed czasem rzeczam non occurremus: Dosyć o tym na przeszłym Seymie mowiłem, na czym to należy, y że to pro Libertate Electionis się mowi. Nie chcemy Pana obierać, poki drugi iest: ale rząd uczynić za niego, aby każdy podściwy Stackcie y nayuboższy równa z nayboglatszemi obierał

Obierał Pana. Raczciesz WWM wszystkie te rzeczy uważyć a co się zdać będzie, approbare, quod displicebit, iako starszi, poprawić, a mieć gotowe rady y remedya na dalsze pericula, abyśmy z nich wybrnąć umieli. //

Na tymże Seymie, za Smiercią Nieboszczyka P. Wacława Leszczyńskiego, Kanclerza Wielk: Koronnego postąpił JMX Jakob Zadzik na wielką Pieczęć. Gdzie JMP. Zamoyski II. Pieczęć mnieyszą przez ręce JMPana Łukasza ze Bnina Opalinskiego, Marszałka Wielkiego Koronnego w Senacie zgromadzonym oddał. Trzeciego potym dnia, na tymże Seymie za Smiercią Pana Gabriela Grabie z Tarnowa, Generalnego Starosty Krakowskiego po nim iako Wuiu rodzonym, konferowane iest od JKM Generalne Starostwo Krakowskie. Za Urząd Pieczętarski, w wielkim wielkich Ludzi zgromadzeniu, tak dziękował.

Dziekowanie za Pieczęć mnieyszą Koronną JKM miane na Seymie Warszawskim od JMP. Thomasza Zamoyskiego A. 1628 20 Julii

Żurkowski.... str: 284

O iakoby się to dobrze Nayiasnieyszy Miłosciwy Krolu etc: znami y każdą Rptą działo, kiedyby rozum godnosc do dzwigania Urzędow, na ktorych siła Panstwom należy, słuszna sposobnosc, y cnoty tak w nas dziedziczyły, iako WKM z dobrotliwosci swey mieć chcesz: aby Tytuły, Imiona Przodkow naszych były w nas dziedzicznemi: Wielki tey WKM dobrotliwey Intencyi u każdego dowod musi bydz dzien dzisieyszy: gdy ten koronny Kleynot, ktory był kiedys w Domu Oyca mego, za pierwszy wstęp y stopien Przodek WKM podał, obracasz znowu w tosz Gniazdo, deklaruiąc mię iescze Urzędnikiem swym y Rptey przez tego, ktoregos, także na stopach y sladzie Oyca iego postawić raczył. Zaczym wątpić o łaskawosci y respekcie WKM Panskim żaden niemoże, kto się iedno stara, aby mogł z swoiey zdolności do WKM y Rptey posług poufywać iakokolwiek. Alec podobno nierodzi się nic z tego z nami, ani te przymioty hæreditaria sunt bona. Podobno lubo ich siła y nabywać tego usiłowało, komu z Nieba, gdzie każdego pierwey okrzczą, iakim ma bydz, nisz się wrodzi, nienapisano na to Przywileiu: Musiał nieieden z swoią publiczną szkodą na to szwankować. I iać się boię Nayiasn: Miło: Krolu, aby ten Depozyt Koronny, pod tenże dach y Starey Gospody wrociwszy się, y poznawszy znaiome sciany, a niezastawszy

tego albo

tego albo takiegosz Gospodarza, nieprzywitał ich onemi słowy.
O Domus antiqua, quàm dispari dominaris Domino? Tacto stara
w ktoreiem stawał, Gospoda: ale Gospodarz czemus inakszy. Bo
ia się tego nieprę, żem y wychowanie z łaski Rodzicow mych miał
przystoyne, y Xiąg potrosze y Bakałarzow zwiedziełem: Wiem
iednak że nie z Bibliotheki samey albo Wokabularza (: ale y te po-
trzebne y pożyteczne :) są godnosci każdego początki; ale z tey
Xięgi Orbis wszytkiego, y tych surowych, ale pewnych Vitæ huma-
næ Bakałarzach Experyencyi, ktora długi wiek przynosi cier-
pliwości, y inszych tego Rodu, uczyc się trzeba sztuk, ktore do do-
brego należą usługowania Rptey. Zaczym non præsumebam
nigdy tego, aby te honorow Insignia, ktore lub Ociec, lub ktory
kolwiek z Przodkow mych nosił, miały mi quocunq iure deberi,
w takiey Rptey, ktorey summa quæq nie urodzeniu, ale cnocie
y godnosci debebantur: W ktorey Urzędu każdego poiedynkowe
Vocabula, Civium liczba wielka, Conditio rowna, y każdemu do
tych Rptey stopniow rowno wolny przystęp. W takiey Rze-
czypospolitey cieszył się on cnotliwy nec ambitiosus Civis Lacon,
a cieszył non suo sed publico bono: że między trzenastą mieysca
się mu niedostało. Gaudeo ~~powiada~~ (: powiada) quod Respub:
trecentos habeat me meliores: Upomniał mię Ociec moy ultimâ
voce w tym, abym koło Urzędow y honorow nie tak biegał,
iako koło tego, abym był godny każdey Panskiey y Oyczy-
zny Usługi. I nie były Vota iego, aby mnie w takiey mło-
dosci, albo Wdą, albo Pięczetarzem widział: Bo y sam nie-
skwapiał się do tego, ale raczey nayposlednie w Senacie
WKM mieyscu, w ktorym ktokolwiek godnosc ma, gdzie-
kolwiek siedząc, niemoże bydz poslednim.

Za tym tesz rzec muszę, że przesiągłes WKM nietylko
modestiæ me Vota, nietylko Przodkow swoich dobroczynnosci, ale
y własny Oycowski przeciw dziecięciu affekt: posadziwszy mię
w młodym, aledwie niewdziecinnym wieku przy boku swym,
na mieyscu Woiowodow Podolskich, Aledwiem to mieysce za-
grzał, przeniosłszy mię na Woiowodztwo Kiiowskie, na ktorym
lat kilka za łaską Bożą, siedząc, wstydac się sam sobie musia-
łem, gdy mi obversabantur Manes, lata, y szędziwosc onych
dwu ostatnich, ktorzymi z tego stołka byli Ustąpili: Teraz
WKM z Urzednika

Fwolno sobie na chorągwiach koronnych pr obych państwach bijać, który

W KM z Urzędnika iedney R?pltey Prowincyi, czyniszmię Urzędnikiem Korony wszytkiey: Poruczasmi straż y Curam Praw y Wolności Koronnych, ktore są Cardines Państwa tego: związki W KM z R?pltą: związki aequalitatis nostrae, ktorą pod Panowaniem W KM. żyiemy: Dałeś z ręki swey Panskiey w garsc moię to publicae fidei Instrumentum, pięćno woli swoiey, woli R?pltey: Obrałeś Lobie Język y gębę moię, ktorą sam mowie chcesz, a mowie na Swiat wszytek, in Auditorio Regum ac Principum. Poruczasmi Warsztat ten Prawa y Sprawiedliwości, a iako go ieden Zowie, Iuris et aequitatis Promptuarium et Oraculum. Łacno się domyśleć Nayiaśnieyszy Mit. Krolu, iako drżą y kolana y ramiona moie biorąc tak ciężar na się, a tak zawiedzionych R?pltey czasow: ktorych nie ćwiczyć by się y upatrowac nieumiejętnemu, ale zapocić czoło dźwigaiąc, trzeba biegłemu Urzędnikowi. Boc ten Koronny Orzeł, ktory się był obłowił na Moskiewskim, strasznym Kiedyś koronie naszey Sępie, y czapkę Jego y Płod Jego uniosł był w gniazdo swoie: ktory Miesiącowi Othomanskiemu, y temu Słońcu, ktorego trzy części Swiata adorant in Oriente, tak śmiele był pogrzebł w oczy teraz czemus nam osowiał? y opuścił skrzydła. Czemu? Podobno się piersi trzy iak w koycu iakim albo w klatce zawarty: ułowił bowiem niezgodna albo z krzydła pioro, ale z głowy y korony swey tak wiele kamieni y Kleynotow drogich. Odięto mu klucze od tych Zamkow, y odtych Bram, ktoremi na wszytek Swiat wyjazd ad Orbis Camercium. W takim razie, albo raczey w takim R?pltey gwałcie, ieden y drugi Nayiaśnieyszy Mit Krolu, M M P.P. Senatorowie nieutrzyma Stępni: trzeba wszytkich pomocy, wszytkich ratunku. Pewnie wrożymi łatwo Serce żenato Pelagus publicorum Negotiorum, nie dla przeiażdżki albo rekreacyi iakiey w siadam: ale przyidzie się nietylko Iamac z postronnych Wiatrow, ale y domowey Inwidyi wałami. Niebył żaden premenią, ani potomnych czasow będzie, ktorego taburza nie ukołysała, nieuszamotała: Ktoremuby fluctus ten, nieraz nieżalał oczy, albo się w nim wszytek nie ponurzył. Tych podobno ktorych absentes szuka novitatis amans Populus, nie zawsze chwalił: poki ich miał praesentes. Zawszemsię ia ab hac Jactatione

[illegible] dla tego wstałam kulom i ogniowi wraz i dymu - nadstawiwszy głowy

ab hac lactatione bal głowy zawrotu, [illegible] inwidej.
Dla tegom przez lat pietnascie, y kosztem własnym, y zdro-
wiem, y podeymowaniem, y mnieyszych czasem (ktorych dru-
dzy miiali:) Oyczyzny posług, przysługował się Oyczyznie:
abym się cnotę y zasługę iaką opatrzył y uzbroił na te inwidye
tela. Do ktorych rachuię sam z sobą, ieslim też dał przy-
czynę komu: ieslim zszkodą, osławą czyię, chciał przyść do
większych opes, albo honorow: y niewidzę abym komu, oprocz
głupstwa iakiego swego miał dać przyczynę. I dobrze to podobno nie
ktorzy mowią: ze moiey iakiey takiey fortunie, ktora niewidzę że
by też była ultra Civilem modum, nietrzeba było tak dalece urzędu
tego: Bo go biorę pewnie z łaski W.K.M, non ad privatum gu-
stum, ale do usług R.tey y W.K.M. Nieuymuiąc Najiasnieyszy Mil:
Krolu bonis mentibus, y te takowe instrumenta fortunae smaku do cno-
ty, ktora in actione est, nieuymuią ale przydaią. I sila iest lu-
dzi dobrych y cnotliwych ktorzyby woleli oddrzec się partem
aliquam patrimonij, niż sławy dobrey, a poczciwych Przodkow
swoich hareditatem. Tą drogą szedł z łaski Bożey w tey Oy-
czyznie Oiciec moy nieboszczyk, Przodkom W.K.M służąc, dama
y w polu pracuiąc: I we mnie niezgasły te ktorejmi zostawił,
wioski, chęci y smaku do służby R.tey, ieśli nie przyczynięły.
Przyczyniło mi y to niepomału serca, że non ambitione impor-
tuna, ale za powodem ludzi Wielkich, ktorzy w tey R.tey
serca, Religionem y wszytkę publicam Salutem piastuią,
szedłemnie z chęciwością, ale unizoną powolnością y gotowością
do W.K.M służby: w czym appello conscientiam W.K.M samego Sa-
na M. Mil: anim pragnął bardziey Urzędu tego, niżemsię bał,
puszczaiąc wszytko na łaskę upodobanie, wolą, y rozsądek W.K.M
o mnie; ktory że stanął taki, iaki z woli Bożey był o mnie, mam
mocną w miłosierdziu Bozym nadzieię, ktorego to własna, y
Urząd dacy godnosc do niego, że za przeczuwieniem się iakimkol
wiek, da ieśli mię godnosc. Sposobnosc naymniey do poięcia tego
co do służby W.K.M. y R.tey będzie należało.

Tym czasem cieszyć się będę y cieszę; y niemało mi to do służby
R.tey przydało serca, że W.K.M wystawie mi raczył przed oczy
przykład

[dawno i tak

przykład powinnosci na ktory bym się zapatrowac mogł JMX
kanclerza, ktory lubo Pieczętarskie Insignia ma w ręku swieże,
cnoty y przymioty Pieczętarskie dawne y ledwo nie dawniey od
prawował ten Urząd, nisz przyiął, piastuiąc Sprawy R^ptey tak twar-
dych R^ptey czasow. To ia y z woli W.K.M. ale y moiey własney kto-
rąm z dziecinstwa miał inklinacyi, będę miał za Przewodnika y mi-
nistra à W.K.M za Zakład, y nadgrodę niezdolnosci moiey. A ia poki
się na iakąkolwiek sposobnosc do Urzędu tego niezdobędę, za Bozą
pomocą supplebo swoie deffekty; y lubo mię iakie dysgusty dzie
liły, miłoscią y sercem ku W.K.M y R^ptey affektem, pomniąc że
Urząd postanowiony od R^ptey biorę, a że go z ręki W.K.M biorę,
oboygu całą y nierozdzielną wiarę służyc, dotrzymam, strzegąc się na
dewszytko tey in Repub: hæresia, żeby co albo W.K.M; albo R^ptey było zdro
wego, coby oboygu oraz niebyło niezdrowego. Jedno to iest zawzdy, y
iedno zawzdy będzie, byle tego affekty albo dysgusty nieprzerywały. Będę
przy W.K.M ile pobożnosc zniesie służył y tym, ktorzy służą R^ptey y W.K.M.
A zem wszytkich iest sługą, kiedym R^ptey Urzednikiem rad sobie y z nie
chętnych będę czynił przyiacioły, ich arcana, emolumenta trzymac W.K.M.
odniesc wiernie, byle to iedno było z dobrem R^ptey, W.K.M za Pana N.Mil:
iako służyc niemam, za pokazane mi łaski: ktorym za Panowania W.K
M. urodził się, y wychował przy Oyczyznie swey, iedząc z woli W.K.M. chleb
R^ptey w tak młodym ale dwo doyrzałym wieku trzeci stołek za Wo-
lą W.K.M zasiadaiąc.

Nie żal mi będzie Nayiasnieyszy Mil: Krolu pomniąc na to iako Ociec
moy krolom Ich MM Panom swym uznaną łaskę usługował, iako W.K.M
Thronowi z grzybiałe Kolana y z Służbami W.K.M strudzone nakłaniał,
nachylac nietylko nogi do nogi, ale y szyie dla zdrowia y Dostoienstwa W.K.M Os-
tatnie Jego morientis vota były: Protestatio Wiary, y życzliwosci swoiey szcze-
rey y prostey przeciwko W.K.M. Ostatnią wiscerow Jego, godzinę albo dwie
przed Smiercią clausura y na Smierc posiłek, y napoy ktory libavit za
zdrowie Pana swego Miłosciwego. A iako W.K.M lubo ia godnosci żadney
sobie nieprzyznawam, przymykasz mię do tego, na ktorym on służył W.K.M
stopnia, y to co każdemu w R^ptey debetur, czynisz mię hæreditarium, tak
życzę y P. Boga proszę, aby potym niesposobnym zdrowiu, zdrowie W.K.M.
okrzepiwszy odmłodził P. Bog iako w Orlą młodosc Lata W.K.M. gdysz
to fastum Dominationis W.K.M Symbolum, ktorem dziś wziął pod Strasz
moię, aby y R^ptey Senectus, albo raczey in ipso Juventutis flore,

opuszczanie

opusczanie albo zaniedbanie iakies strzezwiało, orzezwiało, a ze poddanych swych zasługi y cnoty nadgradzasz y w potomstwie ich, aby P. Bog poddanym W. K. M. y wszytkiemu Swiatu dał hæreditarium et perpetuum przeciw krolewskiemu Domowi, y Potomstwu W. K. M. affectum, aby zatym na Wyższą w tym Panstwie godnosci Przywileiem miłoscią y zyczliwoscią poddanych, nie tylko w tey koronie, ale in toto Orbe Christiano mieysca W. K. M. y Przotkow swoich zasiadały tak, aby cokolwiek od samego Jagiella Wielkiego, albo raczey pierwszego tey Korony Monarchy, wszytek on Regius populus, szczęsliwosci, sławy, Triumfow, zwycięstw y macierzysty Dom Regum et Principum Seminarium miał, y oni tym cieszyc się za zyczliwoscią y miłoscią W. K. M. mogli.

A isz w tey Koronie sławney konstytucya Urzędow iest taka, ze iedna Koronna Pieczęc sub Religionis est custodia: drugą ex Ordine Equestri Słachcic Koronny nosi, lubo y J. M. X. dzu Koledze memu, choc inermi na posługach W. K. M. inter armatos hostes na animuszu wielkim niechodziło, iednak y ia nie tak się tego Piorka Uymę abym szabelkę tę, ktorey bok moy przywykł, odpasowac miał od boku y niezarzekam się tego abym na służbach W. K. M. y Rptey do tego koronnego Orła y krwią własną będzieli tego potrzeba, nie miał wosku przyfarbowac.

Żurkowski ..... str: 294-297

Przemowa tegosz P. Zamoyskiego, iusz na ten czas Podkanclerzego, na witanie P. P. Posłow zwyczaynie na początku Seymu J. K. M. witaiących w Roku 1631

Rozumieli to y uważyc umieli nasi Przodkowie, co y mądrze y prawdziwie iest rzeczono: Rem sacram consilium, a podobno lepiey to zrozumiano nisz rzeczono. Bo iako co pobożnosc, y co od Boga iest, lepiey to zrozumiano, y lepiey o tym wiedzieli, nisz ten co rzekł naypierwey tak, y na czym dobrey radzie należy zrozumieli; tak oni podobno mowili po polsku: Dar Boży Rzecz Swiata dobra rada. Dla tegosz zostawili ten swięty w Koronie zwyczay, ze na początku rad naszych poszanowaniem Maiestatu Boskiego, a po nim zaraz Maiestatu Pomazenca Jego, przytomnosc Boską do rad naszych Sobie sposobiemy. Łączyli Swiętobliwie Przodkowie naszi, cultum Boski z poszanowaniem Panow, y oraz Bogu y Pomazencowi Jego pokłon y poddanstwo ofiarowali. Widząc że Pan Bog w tym Narodzie się kocha, ktory go w namiesnikach Jego

Iego szanuie: Temu zdrową radę, temu sensum w Sprawach publicznych sensum posyła do serca, ktosię sercem zgodnie z kolanem Panu swemu w przod pokłoni.

Nierozumieymy tego, aby dobrze o rzeczach radzic była rzecz woli naszey y upodobania, a iesli gdzie, tedy w Oyczyznie naszey tego nierozumiemy, w ktorey y zebranie Civium w tak odległym Panstwie tak trudne, a czasem w nagłych Rptey raziech, y niepodobne y niebespieczne, y zgoda do zawarcia rad, przy roznych, y swobodnych zdaniach wszytkich potrzebna, y zawarcie wszytkiego ledwo nie naiednym momencie zawita. Iesli kto rozumienia inakszego minąwszy czasy przeszłe, niech uważy fata Seymu tego, ktory zaczynamy. Podwakroc go I.K.M. Pan nasz wygadzaiąc y prawu pospolitemu, y nagłym Rptey potrzebom składał. odłozyc na trzeci ten co wszytkich krolow Sceptrami wszytkic Narodow prawemi włada. Naznaczyła Sobie Rpta ledwo nieperpetua Lege Warszawę na to, aby się nam w niey y Krolowie rodzieli, y Prawa.

Zastąpił nam y od tego Seymowego Mieysca miecz Bozego gniewu musiały y maiestaty Panskie y Throny Krolewskie ustępowac z Seymem, aszby naywyższy Krol osądził y odkarał nasze kryminały, aby na tym mieyscu ani drogi niechibiał nigdy. Na ostatek gdy iusz termin powtorzony Seymu tego przypadał: Zachował I.K.M. Pana Naszego Miłosciwego lub nie niebespiecznym, ale przykrym y niewczasem podroznym, niesposobnym zdrowiem. Teraz kiedy ten termin przypadał, ktory nie Uniwersałem Koronnym, ale wyrokiem Boskim Niebieskim Seymowi naznaczono, przywrocił nam Pan Bog oraz Pana, czas y mieysce zwyczayne, dał się na nie nam ziahac bespiecznie. Słusznie za to I.K.M. Pan nasz nietylko przed Maiestatem Boskim, ale y tu na tym mieyscu, nad ktore po Ołtarzach Iego niemasz swiątobliwszego dziękuie z W.Mścimi Panu Bogu.

Słusznie y W.K.M. y Sami Sobie tego szczęscia winszuiecie, że patrzacie zyczliwi y wierni poddani na I.K.M. Pana swego, na ktorego zdrowiu y zyciu iesli kiedy tedy takich czasow zyciu y zdrowiu wszytkich należy. Miło poglądac I.K.M. Panu Nayias. Mił: Oycowskim, na skupionych do Traktowania Oyczyzny W.Mściow: miło patrzac na takie Rptey iaki panowanie Iego zostało Statum, a tym bardziey, że w takich coraz trudnosciach, w takich niebespiecznosciach, w ktorych sama Iego w Panu Bogu ufnosc, a zwykła y wrodzona animi Constantia niedopuszcza mu de publica Salute dubitare. Oczekiwa I.K.M. takiego szczęscia, y tego samego Seymu onego

wygląda, że się

wyględa, że się na kiedykolwiek otworzą oczy, na iaką cienkiey
nitce zdrowie y całość Oyczyzny wszystkiey wisi. Sy Lubo się sobie
zdamy niektorzy y cali y zdrowi, że nie wszyscy to conam omnes
uważamy:) że rzucim trochę okiem obrowszy go a privatarum rerum
cura, y te sześć niedziel, które przez Rok albo dwa akcydentia
Spraw naszych, na obmyślowanie pospolitego dobra, całe ustra-
pionej tey mateie naszey oddamy. Życzy tego, aby nas tak rospu-
scił z Seymu tego, aby y animusz W Mściow ni Sprawach pu-
blicznych, et desideriis W Mściow ni kontentował, y nieprzyiaciel,
który znami za iednemi wroty się rozgościł, a zewsząd drogę
sobie, lubo to per alienum latus ściele, inaksz iuż widział y
po nas poznał solicitudinem, y Oyczyzna sama która toties fru-
strata, spe, sama się tą nadzieią cieszy y spieszy. Widzę Pana
na Stolicy Jego Krolewskiey ieszcze zdrowego, widzę Imściow
Synow swych koło boku iego skupionych, pewnieyszą iuż nisz
Dotąd całości swey odnosi otuchę. Od którey mile J K M Pan M.
Mł. przyimować raczy tę skromność W Mściow, do obmyślowania
spolnego dobrego, y iako w mtodszych leciech, y całą tę aetatem
Panowania swego ni naczym miley y użyteczniey trafić niemogł, ia-
ko takiey zabawie, tak y teraz ochotnie ingreditur, hoc Stu-
dium z W Mścmi, y iako nienowina mu pro signis etiam ante si-
gna zastawiać było to pectus Regium za miłą Oyczyznę, tak
teraźnieyszych zabawach, z powinności swey ochotnie offert
W M ściow Ducatum Łączy Serce y affekt swoy do tak świątobliwey
Sprawy z W Mścmi daie y rękę swą krolewską, którą habe-
nas Państwa tego moderatur, iako miłuiący Oiciec wiernym
y życzliwym poddanym, na których rękach y piersiach swoie-
go y miłego Potomstwa zdrowia y całości fidem ma y miec
Sobie obiecuie Stationem, do którey a potym do szczęśliwego po-
czątku nad Seymowych, szczęśliwie y w dobrą godzinę W Mść
przystępuyęcie.

Nieżeehce iednak J K M. co każdemu Guber-
natorowi licet, gdy widzi spokoyniey sze morze, y przy Serze
gęstą rękę, gęstą pomoc acces, sere Sobie quietem, y post
factationem longiorem wygolgować Sobie, ubespieczywszy się
na tych, którzy zawsze tempestate za niewczasem Jego, za glo-
wą Jego byli bespiecznemi, ale będzie przodkował przed oczyma
pilnością

pilnością czułością swą Królewską, aby te zaczęte nasze rady
wspokojnym da P. Bog y szczęśliwym publicae securitatis stanu Porzie.
Po odwitaniu Króla Jm. tegosz dnia proposycyą Seymową
miał X. Jadwik Kanclerz Wielki Koronny, po ktorey zaraz
Jch MM PP. Senatorowie, co byli praesentes, kolegią swoią Vota s.
ut moris est:) dawali: w kilku dni przyszło Jm Panu Zamoyskiemu
z mieysca swego, iako Podkanclerzemu Koronnemu wotowac w te słowa.

Votum Jmści P. Thomasza Zamoyskiego Podkanclerzego Koronnego na Seymie A. 1603.

Zutkowski 298-314

Dosyć prętko Mil. Nayiaśn. Królu na Proposicyą W. K. M. ktorą
mogę nazwać Compendium y Summariuszem wszystkich zaparowania W. K. M. Koronnych Seymow, Jch MM PP. Senatorow
odwołowało: Bo tyle Jch MM liczemy, z dami się od krzyża
Jm X. Primasa, aż do Stołka Swieckiego Przeżętarza. Podobnoc y te po dwakroc pomyślone Terminy Seymu, w krotkim zwłaszcza czasie, wielomy apparatom podrożnym, y umysł stawienia
się tu, powaziowały: y podobne w tak biednych czasiech drugim
ustawiczne tak gęste y koszty y przeiażki się uprzykrzyły. Ale iest nas z łaski Bożey tyle, żey na troie się rozdzielwszy, moglibysmy y bok W. K. M. osłonić przystoynie, y Oyczyznę. Kiedy niemożem oraz wszyscy, naymniey alternis dzwigac
officiis. Za tego żałuię, żewmaste Czkach opustoszałych, kiedy
ubodzy Mieszczankowie nasi Rady y sądy swe zagaiwaią w dwiekroć niemal liczbie, niszymy Seym walny Koronny.
Patrzy na to zaiednemu znami wroty się dzge, y w koło iak
w cerkiel, nas blokuiąc. Nieprzyiaciel: atrocior pokoiem, niż
woyną. Czy my czuiem czy śpiemy? co się około nas dzieie. Niebu
dziemu pewnie serca y dobrey otuchy. Ale cy nam obecnym nie
wiele przybywa otuchy do tego publicznego Wotowania: Wie
dzgc isz w Rzpltey takiey, w ktorey consensus omnium Legem
facit: dwuch lubo trzech Suffragia nie nie konkludują. Doznawszy
isz te nasze Konsilia żadnego nie maią Orbem, ani nich ultima responsio primis, Stanie pusty ieden, ktory vis et necessitas
wycisnie po czasie non Consilij Libertas, ostatka albo się odbiezy
albo zagmatwa in confusione: A toli ia kiekolwiek fata tey
Oyczyzny są, lubo smy y my praesentes, mogli sobie użołgować
ia ko absentes

iako absentes, iednak abysmy hoc silentio utrapioney Oyczyzny nierozrzewnili bardziey; a to Iey daiemy iesli nie konsilia przynaymniey Solacya. Ale pustki Senatu Koronnego, niech zastąpią Swięci oney Rptey genij, co ie kiedys zasiadali, ktorzy podobno tacitis suffragijs trzymaią tę koronę, ktorą z małey wielką uczynili, sławę y granice Iey rozprzestrzenili, niszmy naszemi Deklamacyami, ktorym niesłusnie fata destinarunt na to, abysmy na takie Ich nachylanie, na taką U Swiata ochydę patrzali. Przyidzie mi iednak y wczasowi WKM folgowac, y Sobie tesz, ut non peccem in publica tempora, krociuchno te punkta Propositionis przebiezyc, y ktore maią, z Sobą Konnexyą albo Konkatenacyą, nierozrywac ich: A tym naymniey WKM bawic, co iest necessitatis, y ani differri, ani auferri niemoże długami Rptey; y Assecuracyą Woyskową. Wszytka rzecz na tym, u kazac to, co się Rptey z podatkow tych dostało, iako się to obrociło, Woysku za przeszłe Rptey posługi; że się iuxta mentem Reipublicae zapłaciło. Nowego że się niewięcey iedno iako mens Rptey było, zaciągneło. Zaczym subsequetur Conclusia łatwa, że to co się winno, lubo z ciężarem zapłacic trzeba: Ma miec skarb Koronny rationes tego gotowe, maią y Panowie Kommissarze do zapłaty naznaczeni, czego y ia iestem Conscius niezle, ktorzy quantam operam Rptey praestiterint, y iakiey za to godni wdzięcznosci, ztąd WM miarę bierzecie, iako wiele złego związki te, domowego et armati militis każdemu Panstwu czynią. Zaczym tym nas wszytkich darowali, cokolwiek złego iusz iusz in foribus było.

Krolowey Iey M Pani Naszey Mił: affekt w wyswobodzeniu od tey niewoli Oyczyzny, Krolewicza JM Władysława, ktoremu nienowina potiorem Oyczyzny nisz swego nie tylko mieszka, ale zdrowia miec ratiom, rozumiem, że ma bydz od nas co animo przyiętym Na iaki Regij animi magnitudo w oboygu zarobiła. Aisz Diis et Principibus potissimum dziękowanie za ich dobrodzieystwa sacrificatur, y ia uniżenie Krolestwu Ich MM nie tylko usty ale y sercem dziękuię. Dziękuię y tym ktorzy hoc Exemplum principale secuti, Ale ich rationes pozwoliły, ratowali Oyczyznę. Niemniey Ich MM PP. Kommissarzom, ktorzy do pracy y Starania

y starania tego naznaczeni, przyłożyli się y swoim: y nietylko obsequio, ale y auxilio etiam stanęli, y przysłużyli się Oyczyznie: Między dawnieyszemi. PP. Kommissarzemi, ktorych był przeszły Seym naznaczył, powinienem osobliwie WKM y Rptey zalecić Pana Reia Sekretarza WKM tak iakom mu ia pod Iego załobę y Spraw Iego domowych pomieszania y omieszkania był autorem: Wracał się na Lublin wziąwszy nowinę o Smierci Małżonki swey; z Panow Kommissarzow dawnieyszych, nieprzybył był iescze żaden do Lwowa; ferociebat miles, Ci z Ich MMściw ktorzy do uspokoienia tego, szkodliwego zawodu byli naznaczeni, niemieliby byli od kogo rationem wziąć tego, co się utraciło, co zostało winno Zołnierzowi.

Nayprzednieyszy tey roboty Arbiter Urzędnik Koronny oraz Syna Iedynego stracił y zdrowie: zaczym za oznaymieniem Pana Wdy Bełskiego y Kasztellana Woynickiego, o odiezdzie Iego, widząc żeby wewszytkim nastąpiła Konfusya, rewokowałem go z tey iego gwałtowney, gdzie go nietylko Małżonka Iego na marach, ale y tyle prawnych trudnosci na kontraktach Wielkopolskich oczekiwali; Ale to wszytko iako bonus Civis posthabuit, non sine Regij familiaris y rzeczy swych iactura. Iako na tey posłudze Rptey stanął, sami WMść osądzcie, kiedy te skarbowe rationes exanimować będziecie. Iaunizanie WKM proszę aby ta posługa Iego, y potior publica Rei, quam sui cura bez nadgrody słuszney za miłosciwą łaskę WKM onemu niezostawała. Lamentari na tak gęste Konfederacye, na ciężary Ludzi ubogich, pod ktoremi ustaią, non Senatorium est: szukać by raczey sposobow, aby to niebywało, humanum et Christianum, y powinna rzecz obligu naszego. Prawem nad to, co iusz postanowiano iest, obuiari temu niemoże: wczesną zapłatę Zołnierzowi, y dostatecznym Iey obmysleniem, disciplina militari felicitate Hetmana, uchodzie tego złego: iakosz zateraznieyszego niemielislimmy z łaski Bożey Konfederacyi. Day Boże aby to cne Rycerstwo Bracia y krew nasza, krwawych swych zasług, takiemi związki niemazało, y przysługi u P. Boga na ktorą garło odważa, łzami albo raczey krwią Ludzi ubogich sobie niepłaciło. Zobowiązku tego, zwłascza isz niedoszedł sam ten związek, niewątpie że nas WMść uwolnić Lege publica, y nam zato nienałaiecie, żesmy za WMściw wszytkich tę Seruitutem, y in dignitatem przyięli, y od wszytkiey ią

Rptey

Rptey odwrocieli.

Dług Woyska Cudzoziemskiego Samey Rptey życzę, aby był sine mora zniesiony, y niezostawała Cudzoziemcz żadna zatrzymaney zapłaty pretensya: Jest o tym Seymowa iusz umowa. Bodayto iak naymniey Rptą kosztowało, iednak lepiey y to, co się na to naznaczyło oddac a niebydz winnym. W inszych sługach możnaliby uczynic Rptey folgę zwłaszcza gdzie tesz biorą się z Rptey wielkie pożytki, abysmy troszkę ku sobie przyszli. A tego nadewszytko życzyłbym bardzo, abysmy ieslito podobna Ubostwa tego, iako naywiększą mieli rationem, ktore y na chleb nam robi, y na całosc, a oboyga od nas tego niema. Będziem spusczac na wiosnę, na tak wielkie zarobki zboża nasze, ktore Ubostwa tego ręce po Bogu zrobiły, a oni z dziecmi z żonami od głodu zdychac będą: Boże wszechmogący, quæ crudelitas weszła nam in usum, że od tych naywięcey, co nic niemaią; tym się bronic każem, ktorychesmy powinni: przy tym wszytko wydrze Swawolnik, wytrawi niezapłacony żołnierz: Nietrzeba szukac przyczyn nachylania Panstwa tego, spustoszenia Prowincyi, w rekach ie trzymamy, naymniey tu gdzie Porty mamy, gdzie powietrze wymiotło wszytko: mieymy tego Ubostwa rationem, gdzie ten Boży gniew niedotchnął, gdzie kraie obfitsze, abundancya chleba y victus większa, tam iakokolwiek ten ciężar dzwigaia

Securitatem Granic Koronnych od Tator, Turczyna, ba y Moskwiecina, uczynic teraz sobie czym inszym niemożem, iedno disciplinâ y wprawieniem w porządek Woyska Zaporowskiego. Tutissima et fidissima ratio servandæ pacis temu, ktory się na wiele częsci rozrywac y woiowac niemoże. Z sąsiady sancte trzymac Przymierze. Jakosz się o to Poganie staraią sami A ztąd tylko wierzę że szczerze. isz tesz tego sami maią potrzebę. Referet to WMsćm P. Wda Sondomirski, Hetman Koronny: Dowiecie się WM y Tureckiey, ktora tu przybyła Legacyi dowiecie się y tego, iako się PP. Mołoycy na swoy Flis w czarne morze gotuią: Była y fama iakoby y z Moskwiecinem zadrzec mieli. Jest to albo nie iest, będzie o tym zkąd inąd pewnieysza wiadomosc. Ale w takim zawzięciu Woyska tego, ktore sobie tylo usurpat w takim Sąsiedztwie, zobie ma Pany y Panstwy lada kiedy bydz to może Byłem iazawsze Woysku Zaporowskiemu

Zaporowskiemu przyiacielem, y zarabiało nato R^ptey krwawie y zarabia, y nieżyczę im z guby ani tego aby mieli Arma Reipub: experiri, kiedy by sami sobie tego nieżyczyli. Zachodził się P. Hetman Koronny około tego porządku, przyszło do tego żey zdrowie na to odważył sobie: Non me latet ziemie leto trzy tę czułość iego improbant, y gorącość ią strzegą: Ale iako poczęściem y on lepiey R^ptą informuie rozumiem że na wdzięczność raczey u R^ptey zarobi za to niż reprehensionem. Ale tego iednak niech nikt nierozumie, aby ta robota, y uiecie kat rozbieżanych, unius diei fortunâ, albo unius prælij discrimine uskromić się mogło. Takie szczęście y przelanie krwie, raczey by R^ptey nie szczęściem było. Chociaż ta disciplina bronią się często odprawuie, nierozgą siła iednak y w tym iest przed consuetudinem innych bellorum. Tu y wygrać żałosna, y niedokonać swego, żałosna. Tu nieliczba Trupow a fœnumerus Senatorum, Sławę czyni Hetmanowi. Tey igraszki niesława, nierozprzestrzenienie granic, nie zemsta ma bydź przednim celem: Ale posłuszeństwo y dyscyplina. Z Ludem iednak zawziętym, ogniem y bronią dobrze Instructo, zabawa, przy liczbie niepoważonej; życzyłbym aby takiemi fabulis R^ptą odprawowała, których by ta swawola probować niechciała, a raczey groszem na to złożyła, a krwi tyle uchowała. Alem i dosyć na tym raz to wiele w klubę, puki takiego porządku nieczyniemy, iakiby był za tamtey Ulcerosie po Śmierci Augusta Króla: poty się tam rządu niespodziewać nigdy. Trzebaby przeto wiele tę swawolą, aby na nas niegotowych albo Turczyna niezwabiła, albo Moskwicina: Który gotowy nas widząc niegotowych, będzie nad to każdy cie uderzenia w nas niegotowych, przed skończeniem przymierza. Tenże Lumpt uczyni nas Secuiores y od Dogan, y od innych niebespieczeństw które mogą przypaść

Do wnętrznego domowego Rządu, dwie W^M proponować przez Kolegę mego raczeles: o prawienie w porządek mianie, y pochamowanie codziennych przewiedleiow y zbrodni, które biorą gurę coraz więcey w koronie

Na Mianiecy Omnium Confesione iak wiele każdey R^ptey należy nie iest mieysca tego o tym mowić: bo Nas każdy co tu siedzi wiedzieć to powinien: Tey porządek y damnum do wszystkich należy universim, poczuwszy od W^M asz do nayniższego Żebraka w Koronie które bierze iałmużnę. Hujus Lege continentur fundacye Kościołow, Ordynacye rożne rozszerzania chwały Bożey, Censury, y pensiones Sług Bożych prętia nasze mosci Kacheckich Zarobki Kupieckie et quid non? Nothia iednak tego przyczyna przy niewielu bardzo Zostaie: bo iako tego nikt Doma nierobi, y kiedy by się tego

y kiedyby się tego uważyć, bytoby to Sacrilegio par. alenaiednym tylko albo dwu mieyscach officyna tego iest, y Dozorca Lege publica naznaczony taky notycya tego przy wielu bydz musi. Mowie o tym z dyskursow y opinyi rożnych y ludzkich, niedomacawszy się na toma quali tali Consiliario res indigna est. Za lubo ad omnes Reipublicæ partes, y iako Civis y iako Urzędnik, aque zdrugiemi należy, tę iednak mam mie potyszmam curam, aby ta Cecha złotej publicæ, ktorąs W.K.M. rękom moim powierzyć raczył, quam optimâ fide, y zgodnie z prawem pospolitym na Woskv bita byty. In remoneiania Dodskarbiemu koronnemu rzeczi est nam preire, y Xięgi informare. Iniewątpie że w tym dozorze, curaiest taka ia kama bydz in retam Sanda, ktorą omnium Statuum Jura et integritas continentur. Jednak mowią o tym, o zgrubszego, rozumiem, że ta cena y podłosc mienniey, na dostatku srebra zawisła, iakiego może mieć Xięta, a in proportione iusta, drobnieyszey monety do Talera. Są niektorzy coby sobie życzyli, aby minima esset quantitate szczerosrebne pieniądze kowane byty. Day boże by czyznie naszey, ieslitobydz może arganiea Sæcula. Jednak ia rozumiem że ad Commutationem quotidianam, że te drobiaszczki, bez ktorych y ubodzy y bogaci obysc się niemogą, trzebaby przytakiey etiam vilius monetæ genus: Bproporcyi Zas mowie? poslachecka, nie polinezarska, Zgruba co iest inszego mowic? po czemu ma bydz Talerden, w wielu artach potroynych półtorakach: ieśli tak wiele srebra w tych iak w Talerze przydawszy koszt, zwyczayną porządę et Jura Principis, ktore są zdawna prawami koronnemi krzywdowane. Jesli tedy w tym dysputacya iaka iest, to uważenia godno et Jure coercendum. Ziemienie nasi pewnie tego skandalu nie są autores: u Ludzi kupieckich tego arbitrium est. Bo y wszytkich pieniędzy usus iest dwoiaki, albo kommutacya pieniędzy za pieniądze, albo kommutacya pieniędzy za rzeczy: lubo Slachcic za ozteny Złote Czechce Czerwony Złoty odmienie, lubo za ozteny złote wzięte to co pierwey brał za Czerwony w kromie, nie pozwolina to ku pieu, u ktorego Emens estęw ręku. Probowano po Xięstwa z niżenia tych rerum pretia powięzali się y pomazali PP Bredki Senatorowie przysięgami daremnymi postaremu że wszytkiego nic. Znizac zas pieniędzy pretium, bez umoderowania ceny, nieznosney rzeczy pernicies iest wszystkich. Rozumiał tym tedy addiktem w Xięstey bonum pertinere, aby ważywszy Publicam rationem

rationem, valorem monety drobnieyszey, iaka na bydzin peste-
rum Kowana Umowiwszy, takoż stawie cenę złotey, srebra, iaką Cor-
respondent Liga będzie: a im będzie srebra w monecie więcey, Talar
tym proportionaliter, a zatym Czerwony musi bydz tanszy. Teraźniey
sza moneta poki usu non consumetur, aby eo pretio szła między Ludź-
mi, iaka iey qualitas et proportio iest do Talera. Boby to ini-
quius było. Kiedy by ię Ludzie bonâ fide ex officina publica biorąc, nie-
li razem szwankowae, czym iesli Jemu, tedy dłużnym by sie nie
godziło, y tym ktorzy R^pte z miłości ratowali. Siebie niewspo-
minam: bo ia iusz do tego czasu mam swoie wrzodu. To tylko consi-
derationem dignum: Jesli maige długu tak wiele Żołnierzowi, y
innym winnego, expedit in re monetaria odmianę iaką czynić, poki
y onego nie zapłacim, y ci co brac pieniądze będą, niebędą mieli spa-
tium do udania ich. Teraz o tym mowie trudno, poki ex rationibus
rei monetariae non constabit: iak droga bydz może moneta corre-
spondentis Talerow Liga.

Pochamowanie codziennych excessow, y co raz większych
zbrodni in disciplina publica situm est: w ktorey to maxime desiderantur,
aby surowości Prawa pospolitego, bez tak długiey odwłoki, zasmieża,
nadwornemi było.

Admodum Electionis Regis, albo Interregni raczey se
curitatem et ordinem przystępuiąc. Wałę Regium W K M et Reno-
cum animi, że pamiętasz y nieprzeszłe się, Lubo super mortales emine,
rowno cum omnibus mortalibus bydz mortalem: wiem że pamiętasz
o tym, y życzysz Oyczyznie, aby się wypełniło to nadzieią, co rzeczono,
Principes mortales, Rempub. esse immortalem. Jako Państwa w
ten czas naypiękniey maią kwitnąć, Kiedy ustawnie myślą o wroynie:
tak Principes naydłużey żyią, Kiedy pamiętaią de sua mortalitate. Mod-
szy Alexander polatał Pachołęta swe pochlebce, ktorzy go Bogiem czy-
nili, to iest niesmiertelnym. Idowiedział Strzałą, ktora z niego postrzelone-
go ciekła, że był człowiekiem, podległym casibus humanis, iako y dru-
dzy. Życzymy wszyscy W K M ktorzy nietylko W K M ale y samych
Siebie miłujemy, długiego Życia: bo sola W K M anima vivimus, y przy-
Znać to musiemy, że kiedy by nam W K M tali praesenti tempore Reipub:
P. Bog wziąć raczył, szczęście to, ktore za Panowania W K M na obie
Aronie Lusit z tą Koroną, wysprawiłoby W K M, a boday nie

Oyczyznie

Oyczyznie magnos funebres Ludos. Niemasz z łaski Bożey, coby nas
straszyc miało. Affekcye te rowne Longiorem pollicentur W. K. M. vitam ia-
ko wszytkim maturioribus. Z taką Dziad W. K. M. y żył y panował
długo: Ocie nieumarłasz w lata Pięknie Severus Nomine, rzeczą iednak
samą dobry y łaskawy Cesarz swoich obtrektatorow compescuit: że nie no-
gami ale głową rządzą PP. Do materyi przystępuiąc, tu bym ia życzył,
isz powtorzyc muszę, frequentiam iak naywiększey Senatûs, y Koła Pol-
skiego. Bo y poważna, y nowa Materya, y traktowana ma bydz od wszyt-
kich, iako y ta wolnosci koronney nayprzednieysza porcya do wszyt-
kich nas należy. do tego erumpunt voce et scripto opiniones, iakoby nefas
było nominare Electionem, za żywota Krolewskiego: Zaczym lubo ia
tego niewidzę, iednak radbym był, aby było iak naywięcey takich, kto-
rzyby oczy otworzeli, An hoc liceat? an non? I upewniam w tym, że
invita Repub: et Ordinibus Regni, niesmiałbym o tym verbum hiscere.
Acz dosyc na tym, że się to non clanculariter, ale po Seymikach publicè,
y na Seymie dzieie: y Artykuły mowic nam każą, niekonkludowac: Secu-
tus exemplum Ich MM. ktorym daliscie W. M. sc cierpliwą audiencyą, to
co moy powinny ku Rptey affekt każe, rzekę. Prodijt pismo iakies Au-
thore incerto w ktorym Studiosè ktos sinistra suspitione motus, smie I
K. M. tykac, żeby na ten czas miał ten Seym złożyc, kiedy się naymniey
spodziewał frequencyi Senatus. Iako to prawda, czas to odkrył, raz
y drugi z Seymu pomknionego. Czemus ten Scriptor dobry niezaprosił więcey
do nich gosci y do nas? Naprzod quantum salva Legum authoritate
liceat w tym progredi, co kollega moy I. M. X. Kanclerz fusissimè y do-
kładnie W. Msciom wywiodł. Kazało Prawo tempestivè o tym my-
slic, niezabronił Konstitucya Anni 1593 z iakiey okazyi steneła, wie-
dzą ci, co pamietaią Akta Lat tamtych, iakie mieszaniny, y metus po
smierci Krola I. M. Oyca I. K. M. gdy bytnosci Iego sprawy szwedzkie potrze-
bowały, po swiezym odiezdzie Henrychowym, po niedawnym kłopotli-
wym Interregnum, Dosyc to iest na ten czas rzec, że nieporządkowi o koło Ele-
kcyi, ale Inauguracyi, albo Desygnacyi y istotney Elekcyi, za żywota
Pana iednego, drugiego Pana, Prawo to zabroniło, a zabroniło raczey
Principi, aby tego nieaffektował, nie sobie Rpta ręce pozawiała.
Ceterum czemuby w tym rządzie bydz niemiało, wszytkie liberrimae Gen-
tes maią Sposob Electionis Principum suorum: Niemasz pod Słoncem
Narodu żadnego. w Polszcze samey Elekcya Deputatow, Urzędnikow
Ziemskich

Ziemskich Elekcya iest: ktora ma conclusionem determinatam, czas okrze-
slony, et est Actus unius diei, Sama Krola Polskiego, z ktorego wszytka depen-
det et derivatur potestas, ani securitatem ani modum, ani czasu niema mie con-
cludendi lege definitum; kiedy tego IKM zyczy in Orbitate, większey w
tym Rptey zyczy wolnosci, ktorego niewie, ze in multitudine et confusione
ci mogą więcey, ktorzy są nayduzsi. Ordo dat rebus animam. Securius Brat
moy Ziemienin przystąpi do obierania Pana. Kiedy go potentior nie ucisnie, po-
tencyą nie opprimet, prezumpcyą niezrazi: Chcemy dopiero sub Interregno modum
Interregni stanowic, dobrze y to przedamną wywiedziono. Ab extremo Prin-
cipis halitu securitati animum providendum. Naliczono tu dwanascie
Niedziel do postanowienia, nie Pana ale porządku dopiero, ktory ma bydz
około obierania Pana: a samo obieranie Pana wiele czasu brało: wspomniec
sobie przeszłe czasy. Podobno y po Koronacyach niezarazby się było ustało, kie-
dyby iednego Krola Stefana Kompetytora smierc in ipso apparatu Iuris sui
persequendi niezaskoczyła była, drugiego Aemulum WKM w ręce, iako rara
ad modum felicitate to było, niepodało. Rzatka to obvia fortuna: niezyczył by
trzeci raz w tym kusic P. Boga: A zwłascza, ze mamy obok nieprzyiaciela,
ktory pewnie niszbysmy dosli naszego Kaptura, Uszyłby y nam y wolnosciom
naszym boty. Expandamus iedno krotko Intentacyą Przodkow naszych
y uwazmy ktory z nich effecit publicam Libertatem, czy to aby nieczyniąc
niepotrzebnych Kosztow y zwłok, na samo naznaczenie czasu od samey
Krolewskiey Smierci curat tempus Elekcyi krolewskiey, czy aby Ziemia zawar-
ta była, Posłowie y cudzoziemscy wszelacy poki się Rpta nierekoliguie, y
nieskupi do spolney rady ad explorendas res, y czynienia praktyk, niebyli
przypusczani. Czy to? aby mieysca pewne sufficientibus praesidijs były
opatrzone, accepta fide ab ijs, ktorzy im praeerunt, ze maią słuszniey
Elekcyi Panskiey czekac, interim fidem secure, kogo Vota Liberorum
populorum naznaczą. Czy modus przyiezdzania Panow y Urzędnikow
sine armis hostilitatem praeseferentibus: ktory by niebył oneri Liberta-
ti communi, y nayuboższego głosu niezatłumiał. Te rzeczy minuunt Li-
bertatem czy augent, niech powie nayglupszy, czemusz tego bez krwie
naszey nieuczynili? Dlatego ze tego za zywota Panow naczynili. Chciał
Krol Stefan Nieboszczyk y sumptuariam Legem, y niektore insze, czego
memoria w Domu moim iest, wniesc in Rempubl. Pana interim nie
spodziena smierc wzięła. Przodkowie zas nasi widząc co in celeritate
Consiliorum należy, niechcieli dwoiey roboty robic, y około modum
Electionis, y około samey Elekcyi. Woleli una eademq operum

obrac

obrac zaraz Krola. Bowiedzieli, o koło tego modum byłoby tyle kłotni, ile koło samey rzeczy: widzieli, że sine capite trudna o tym rada. Zadem rzemiśnik nierobi sobie wten czas kliszczy, kiedy mu magła robota przypadnie ale zawczasu a powoli. Tak y naszi sparzywszy się na tych Elekcyach, życzyli sobie, aby niegołą ręką, ale kleszczami w tym ogniu gmyrali: Kto tego niedoswiadczył, albo nieprzypłacił, temu iak Dziecku zda się igrac z tym ogniem. Ale niestanęły insze Punkta, ktore tasz Konstitucya namieniła. Plassis Exorbitantiæ, Processus inter Dissidentes. Co to za Konsekuencya. Classem niezbudowano, Ergo nie ma bydz Elekcya. I Elekcyą pożądną day Boże, y Kłotem Rptą. Oboygu ia życzę I mogła by to miec za czwartą częsc pieniedzy ktore iednego Seymu za czas stracony składa, kiedy by prudens non invita opibus suis szafowac chciała. Exorbitancye ktore na ten czas były pewne uspokoianie, tak wiele potym Seymow było, tak wiele Konsystancyi, po onych mięszaninach domowych ktore tam zawarły.

Dissidentes in Religione, żeby kiedy oto, że nietak wierzą, iako my drudzy, pozywani byli: żeby Inkwizycya iaka, ademptio bonorum, proscriptiones; tego ani pamiętam, anim czytał. Contineantur eadem Iuris puritate, iako y my, y niemasz osobnego Katolika, iako y na Niekatholika, prawa: ani in Repub: Liberâ, ktorey anima iest Æqualitas, bydz może. Ale choroby y w tym wszytkim co desideratur, Ergo że iedna rzecz in Repub: stanąc niemoże, to we wszytkim go bronic? Ktokolwiek taki iest, nieiest ani może bydz Civis bonus. Iako mądry Krol Salamon rozeznał, co by był Macierzynski a meretricius affectus ku Dziecieciu, z onych niegodnych nierządniczych słow, nec tibi nec mihi, sed dividatur, tak to iest nieomylny znak niepewnego Syna koronnego, ktory ze swego dosc niemoże, woli wraz, zabiac Rptą niż ią całą zostawic wszystkim. Ale nierządem Polska stoi? Dignum Effatum Templo Apollinis tagiego? za iakiego go Chrzescianie maią. Na ktorą niech odpiszą chłopięta na Schodach po Polsku onę Sentencyą, Chce ten Sciolus, aby się Panstwa y Rpte iako piiany chłop za iednym za toczeniem obaliły. Nietakie są Regnorum conversiones. Ale iako wielkie moles pierwey się rysuią, ustępuią, nachylaią, dopiero walą. O Athenianczykach insze to rzeczono, ale niebyli tak mądrzy, żeby to mowili sami o sobie, czego się y ci mędrkowie z swą

Rptą

Rptą doiezdzieli, kiedy maiąc swych Gubernationem przez niemało nierozerwaną, co miesiąc potym co dzien, inszego sobie Pana obierali. Osiodłał ich w tym nierządzie ieden, y temi Elekcyami tak czestemi stracili Panstwo, nienaprawili. Mamia nadzieie w P. Bogu, że ten termi y niebespieczny paroxysme będzie miał w swey opatrzności. Mamy wolnosci obierania Pana, mamy Subiekta, ktorych pierwey gdzie indzie szukalismy. Ale ia o tym in particulari mowic niechce. Nieobieraymy Pana, ale o porządku w Oyczyznie y teraz y na potym mowiemy. Otwerzą się Ludzom czasu swego oczy. Że frustra quaeritur foris, quod habetur Domi: a podobno frustratur deseritur Domi, quod facile haberetur foris. Dosyc o tym pruderter JmX. Biskup Płocki, y JmX Kanclerz. Ja konkluduiąc mowię tak. Designare Pana nowego, za żywota drugiego, przeciw Prawiest; Komuszkolwiek zabiegac Consilijs około tego non unanimi Regni Consilio, perduellio iest. Pospolu suo loco et tempore że wszystkiemi libere Pana obierac, libertatis est. Niemowię o tym więcey: iedno to przydam, o czym bym y bez tego mowił. Widzę że wiele ludzi nie zna conditionem Reipub: y rozumieią żebywały gorsze czasy na Rptą niszte. Ten expugnator ordinis Interregni mowi. Promowował Turczyn swego, Domus Austriaca ambiebat Regnum, Dux Ferrariae, Moschus. To y teraz by promowował Turczyn? Domus Austriaca, że swey krwie Potomstwa JKM psowac niemysli. Ale miasto niey znayduie się ktos podobno gorszy. Moschus tego zawsze chciał, aby mu się z Panstwem kłaniano, nie ono Panstwo: y lubo sobie tego życzył, ale fastu barbaro niechciał się o to Wolnemu Narodowi ukłonic, ktory Servos nauczył się deptac. Dux Ferrariae nigdy straszny Polscze niebył, y dla słabosci y dla odległosci. Ale kompanuymy z teraznieyszemi czasy, wszytek a wszytek Orbem granic ~~granic~~ Polskich obiezmy. Moskwie iakosmy zażywe zadarli pamiętaymy, pamiętaią oni lepiey. Tym y manus Gustaw Armis exercet, y głowę Consilijs. Co tam da apparatus, mowiono o tym. Od samey Moskwy wszytko mare Belthicum ledwo nie ku Lubekowi osadził, y odiął nam maris, id est Orbis Commertium. Z drugiey strony wszytkę Granicę Pomorską, y Sląskie

posies chce

posiesc chce. Dalekoby mu było kopac się od Pilawy do Krakowa et Regni Interiora, blizey mu iak z rękawa. Ale Inducye z Gustawem. Inducye iakie maią Swinie dzikie albo brutæ feræ z łowczem: że ich w ostępie niekole, niezabiia, asz Sieci albo plachty porządnie w koło ostawia. Sobie on folguie, nie nam, komusz się dostanie, lubo ondo Panstw Cesarskich, lubo z Cersarskich przechodzic będzie, iedno nie nam? Niepokoy to, ani Inducye, ale cicha woda iest. Pod metę około Granic Koronnych sub Specie Pacis zostawic. passus y przeprawy sobie gotowac, prętkiey to y bliskiey Irruptionis certissima documenta. Nusz w noszenie Monnice falszywey, towarow za niego, gdzie hostilissime Scinaią Ludzie, wsi palą. Co to za przyiazni, upewniam ia w tym, żeby zaden narod niebył tak cierpliwym, aby takie rzeczy pod Maszkarą pokoiu cierpiec miał. Pewnie Hispan z Francuzem y Anglikiem y każdy Sąsiad, wszytkie Suspitiones albo żywszy, czego pełne historye, y quotidiana Exempla, niedałby się wdzierac między się trzeciemu. I od nas quoties o zbliżeniu się woysk Tureckich do granic expostulowano. Nusz Panstwo. Siedmigrodzkie, nad ktorym pod przeszłe Interregna Bathorowie Siedzieli, z ktorych pod Interregnum ieden na Panstwo wzięty, nieprzyiazn, ale iednosc miał z nami, po smierci tego, drugi Indigenat w Koronie maiąc, y honores consecutus amplissimos, niemogł iedno non favere. Teraz za takiemi mutacyami, co za pewnosc pokoiu? A isz każdy nowy Princeps szuka auxilia bliszych, ktoremi by się wspierał, isz my na nie pewnie niepozwolemy, imie się pewnie, quisquis Ille erit. Naszego Nieprzyiaciela. Od Węgier Ukraina, a po niey swawola Kozacka implebit suum Circulum. Ze wsząd siedzim iak wogniu: nizkąd nietylko pokoiu, ale ani drzwi otwartych, ktoremi by się abo umknąc, abo ratunku spodziewac, niemasz. A Nieprzyiaciel nasz zewsząd zawarszy, zewsząd Porty, zewsząd auxilia zasiągac może, Hoc periculo było kiedy na Polskę większe? Chyba podobno od Xiążęcia Terasskiego. A lato ie-

Ale to ieden Nieprzyiaciel. Tym gorzey, że ieden. Lepiey iest miec ranek dziesięcod puszczadła, nisz kiedy miecz na wszytkim ciele uczyni ranę iedną. Ale iako temu Sąsiadowi pomaga wszytka wicynia, tu się obeyrzec trzeba: głupie ryby nigdy na swe Granice niepatrzą. Spuszczaią Staw iaki, osychaią powoli brzegi, Woda spada, ryba idzie za Wodą: że ma pełną gębę wody, niedba o to chociasz coras ciesniey siedzi. Aszci przyidzie do tego, że oraz woda wszytka opadnie, ryby w małym ieziorku zostaną, ktore kaczerzem zagarną. a z tamtąd z niemi do panwie: Tak nas siła, kiedy my szkuty do Gdanska spuszczamy. kiedy rysie, Sobole na swych grzbietach widziemy, kiedy Winka mamy pełną gębę, raduiemy się, y niedbamy. by się naybardziey Granice kurczyły. Przyiedzie kiedykolwiek czas, iesli się nieobaczym, że nas wywloką z tych naszych delycyi za nogi, y oschniem w błocsku iakim smrodliwym infame et inopes: że niedbamy o to, isz ta Ziemia ktorą żyiemy, iak ryby wodą, kurczy się nam, że impunè depce y posiada ią Nieprzyiaciel.

Życzę tedy ia, abysmy wszytkie te pericula prae oculis maiąc, zbywszy tego długu, opatrzyli R^ptey in futurum Securitatem, y tak od moskwy, custodiam człowiekowi vigilenti et perito zleciwszy, piechoty delectum y cwiczenie, Armamentarz porządny wczas R^ptey obmyslili. Przydamy to, nisz wynidą Inducye te, abysmy pomyslili de Classe, bez ktorych nigdy mieysc Zamorskich rekuperowac niebędziem mogli. Punkt tendem de Electione, albo iey ordine et securitate, zniosszy się z inszemi PP Senatorami, ktorzy przybędą, lepiey ieszcze rozstrzęsli, y zdanie nasze Braci pozostałey koło tego Punktu oznaymili: a to wszytko, na czym integritas et Salus Reipub. zawisła, iako nayprędzey konczyli, y ktorą iaki Seym, tak propter imminentia pericula. ktoremi zewsząd iestesmy circumsepti, iako do konczenia tych rzeczy in potestate JKM zostawili.

Nadewszystko proszę, zabrnąwszy tak daleko y głęboko

głęboko, radzmy inaczey nisz do tąd, o Rptey uważaymy Conditionem nostram. Nieone to czasy, kiedysmy Monarchy przed Maiestaty Panskie wodzili: kiedysmy każdy Rok ledwie nie Miesiąc, nie Kalendarzem, ale Victoriis znaczyli. Że wszędesmy w ogniu: et nisi provideamus, pœnè capti sumus. Z takiego razu pewnie nie sanem się wykręcić, ale firmandi animi capiendi Consilij. Zaniechac hoc luctu Reipub: zbytkow. Tak one wszeteczne Miasta, kiedy ich pioruny z Nieba walic miały, wszczęsliwosci swey zapusczali, przed wieczną zgubą. Niechcę male ominari Oyczyznie, ale boię się iesli się wczas nieobaczym, by kto nas nie osiodławszy naplwał nam w oczy: widząc commoditates Ziemie tey, ktorey ani bronic, ani ratowac chcemy, ani uymowac umiemy. Wywozicie tak wiele zboż z Korony, a ludzie waszi głodem zdychaią: spusczacie tak wiele Szkut na handel, a biednego mostu, kiedy o was wszytkich zdrowie szło, mieciescie niemogli: sam parcebat tym, ktorymescie miasto obrony nieprzepusczali. Wypaliliscie lasy, pokopaliscie gory, nietylko tot mercium genera, ktorych pod Sto narachowac mozesz, ale sordes et stercora wasze za złoto przedawaliscie. A za to wszytko, ani tych belli necessaria przez łakomstwo wasze, do obrony swey niemieliscie, y pieniedzy niemieliscie. Iactabatis Nobilitatis Titulos y Przodkow swych decora, ale ignaviæ vestræ proba. A gdy bronic Oyczyzny przyszło, chłopstwom ią swym bronic kazaliscie: kto rychescie sami vestris Armis bezbronnych przy ich posługach woiowali.

Ey chocmysz inaczey koło tey Oyczyzny opłakaney, czy nazbierawszy z niey tyle, z tym co y na wierzchu et in Sinu miała, uciekac y umykac z niey musiemy, że tylko się okładamy, a w worki tkamy. Tu zyc, tu umrzec trzeba, przy Grobach Przokow swoich: y w tey Ziemi lezec, ktora nas wychowała. Nunc frustra multi incolumes fiunt: ex Naufragio Patriæ, nemo salvus enatavit. Nieominuię, ia złe Oyczyznie moiey, ale złym obyczaiom naszym pessimè ominor: Uprzątaymy ie, wruszmy y rzucmy się synowskim affektem, porzucmy zbytki, suspicye niepotrzebne, Upewniam, że y w tym nachylonym szczęsciu, nic nam nieuczyni Nieprzyiaciel: iesli sami sobie niebedziem Nieprzyiacielmi. Hoc voto konczę, y tego Oyczyznie życzę.

Kredens od Kro

Kredens od Krola J.M. Szwedzkiego Wladyslawa Krolewicza Polskiego Panom Posłom ad Ordines Regni sub tempus Electionis Ao 1632. 20 9bris

Wladyslaw pierwszy z Bozey Laski Szwedzki Gotski Wandalski Krol Dziedziczny, Krolewicz Polski, obrany Wielki Car Moskiewski, Smolenskiego, Czernichowskiego Siewierskiego Xięstwa Admi-
nistrator &c.

Naywielebnieysi Jasnie Wielebni, ~~Jasnie~~ Wielmożni, Urodzeni, u: przeymie nam y wielce mili. Donieslismy przez pisania nasze przed kil: ką Miesięcy na Seymiki Powiatowe, zal Nasz z Smierci Krola J.M. P. Pamięci J. Oyca Naszego y Dobr. a ovaż otworzywszy y inteneye nasze, nie z zadney ambicyiey, ale z Szczegulney, ku tey Rzpltey iako spolney Oyczyznie miłości pochodzące. Uznalismy wielką Sile per leges licuit: Wszystkich Wdztw na on czas przeciwko nam nieprzyiacielowi. Zaczym tym smieley na teraźnieyszy Seym walny ad hunc Actum od WMc złożony przy Krolewiczach J.M. Braci naszej C: ktoryby ku nam swoią Braterską miłość, a ku Rzpltey spolney Matce osobliwą obserwan: cyą chcieli contestari: Posyłamy Posły Nasze, Jasnie Wielebnego Wiel: możnych y Urodzonych X.dza Biskupa Przemyskiego Pana Woie: wodę Brzeskiego, Pana Podskarbiego Nadwornego Koronnego, Pana Pisarza W. X. L. P. Starostę Krzemienieckiego, P. Starostę Kochanow: skiego, P. Starostę Oycowskiego, Dworzany Nasze Dobrowe, ktoryby w posrzodek WMscow przybyniosz to z desiderium nasze gorliwe wusłu: dze tey Zacney Korony. Mamy niewątpliwą nadzieią ze WMsc to: byscie młodych lat naszych, y iakichkolwiek zasług osobliwą za: wsze miewali rationem. Zwłaszcza gdy o supremum Osoby y Domu nasze: go idzie decus, nie chcieli revocare pod tak wiele nibey iasnie ku Nam skłonionych affektow swoich. Żądamy tedy y pilnie prosi: my abyscie WMscie Listow Naszych mile przyięli y onym Supełną we wszystkim wiarę dali. A affektacye Nasze, tak przyimowali, iako w

iedney Oyczyznie

iedney Oyczyznie spłodzonego Concivem Commilitonem z Dziecinnych lat na usłudze Rptey zrosłego, Nasze przeciwko tym cnym Narodom wzaiemną miłosc, y przeciwko każdemu z WMściw chęc y skłonnosc opowiedzą ciż Posłowie Nasi, na ktorych się cale referuiąc. Życzymy WMściom dobrego zdrowia od Pana Boga, przy szczęsliwey tak wielkiey y poważney deliberacyiey, konkluzyiey chęc naszę y powtore WMściom pilnie ofiaruiemy. Dan w Warszawie Die 20 Octobris 1632.

Oracya per Illmum D. Henricum Firley Episcopum Premisliensem in Electione Regis Nomine Sereniss. Vladislai Regis Sveciae ad Ordines Regni habita.

Nayiasnieyszy Krol JeM. Dziedziczny Szwedzki, a Krolewicz Polski Władysław Zygmont Pan Nasz, życzyłby był sobie na szczęsliwe Panowanie S. P. K. JeM. Pana Oyca y Dobrodzieia swego długo patrzyc, y raczey z Synowskiey obserwancyi y posłuszenstwa na wielkie tryumfy większey sławy zdobywaiąc, a nizeli przezacne Oycowskie Ciało na żałosnym położywszy katafalku, o Krolewskie Sceptrum, iemu z rąk przez smierc wydarte, na ten czas konkurowac. Ale iż od Wiekow znaczony dzien przyszedł, a tak S. Duszę powinney zatrzymowac nagrody, dłużey się mu nie chciało. nie łza Krolowi JeM. tylko słuszna, łzy z oczu otarszy, do tey się mysli udac, do ktorey zrodzenie J. K. M., przykłady Przodkow animus non degener, a nadewszytko miłosc tey Rptey, spolney Oyczyzny y Matki J. K. M. raczył sobie częstych kongratulacyi Ordinum S. P. Krolowi JeM. Panu Oycu swemu z tey miary, iż iuż na potym transmare Pana szukac przez trzecie Krolestwo niemiało bydz potrzeba. a cnych Narodow expektacya aby prozna nie była. Aczkolwiek ciężarowi Krolestwa tak wielkiego ieszcze na ramionach Oycowskich położonemu przypatrzyc się niebez wezdrgnienia dobrze raczył, iednak non diffidendo sibi, y siły swoie iemu ferendo chętnie ofiaruię iakichkolwiek przy wykonaniu Krolewskim, y w ustawicznych tey Oyczyzny posługach, cwiczenia łaska Boża udzieliła. Zalecac przykładem inszych kompetytorow.

J. K. M. nie trzeba

JKM. nietrzeba dosyc o cnocie y godnosci JKM. doskonale tulit iudicium Respub. y ieszcze za żywota Oycowskiego. Iz z własney chęci y affektu, tak wielkiey Prowincyi administracyą JKM. w ręce dała. Wakancyami zacnosci urodzeniu takiemu przystoynemi zasłużonego opatrzyła, a na ostatek wielką mu y posteritati pamiętac konfidencyą zostawiła nie patrząc na zadne sekwelle, ale dufaiąc całey wierze y miłosci Synowskiey Oyczyzna ta, iako Syna zna y Stany wszytkie iako Konciwem zna Rycerstwo iako Kommillitonem. Cokolwiek przeszłych Wiekow Kandydaci, ad captandum Ordinum favorem, o sobie in futurum obiecowali, to wszytko JKM. anticipate dawno Rptey oswiadczyc raczył, publice miłosc, y według naywiększey możnosci swey przeciw każdemu dobroczynnosci, doyrzałoscią tez lat, a zatym rady experyencyą w rzeczach, y wiadomoscią obyczaiow Oyczystych przyzwyczaieniem do wolnosci tutecznych pamięcią zasług y sposobnosci każdego wzaiemną chęcią y miłoscią Rycerstwa aby kto zwyciezyc miał, obawiac się nie raczy. To zas JKM. ma nad każdego po sobie, tym iz Krolowie Polscy przed wszytkiemi Monarchami nayszczesliwszemi zawsze bywali nie umieraiącą tych cnych Narodow przeciwko Panom swym benewolencyą y wdzięcznoscią to sprawiła miłą w ich sercach pamiątkę pozostałemu Panow swych Potomstwu, y one cos iakoby przeciwnego Elekcyi po sobie pokazuiącą, a iz nie przeciwne tak wielu Braci y według lat nie według sposobnosci sukcessyey. Nie wzdrygali się Sławni Przodkowie WMscw. y na niedorosłe ramiona Dziecinne kłasc tak wielkiego ciężaru, pewni o sobie będąc ze ich cnotą zgodą y swobod wolnoscią wsparte, nie miały succumbere. Uchylali częstokroc Statutow swoich ostrosci, ieszcze za żywota na Synowską głowę, choc tylko iedney głowy capacem kładą koronę. Na ostatek nieopuscili płci białogłowskiey Corkom y Siostrom Panow swych siebie samych w posagu daiąc dobrowolnie, y Małzenstwa ich za nayprzednieyszą panowania kładąc. Tac iest osobliwa tych Narodow ozdoba ta wszytkiego Swiata Kraie napełniaiąc, ta sława ktorą ze y teraz całe Potomkom swoim Stany koronne y W. X. L. zatrzymywac y nowym

utwierdzone zechcą

utwierdzone zechcą miec przykładem, wątpic JKM. nieraczy. Dodaią otuchy Przodkowe JKM. niezapomnione merita y kwitnące w osobie JKM. krew wielkiego Jagela. Ktoz bowiem dzieła Maiorum lepiey zatrzymowac? Kto ich Sławy pozostałe monumenta wostroznosci piastowac? Kto z miłością znadaniem Praw y wolnosci od nich wszczepioną w sercach wolnych Narodow pieszczeniey się obchodzic będzie mogł? Nie przewiedzie na sobie to zacne zgromadzenie, aby od spolney Matki Osobę JKM. miało oderwac, ktore Przodkowie tak wielkie, tak waleczne, a nie tylko moribus et institutis, ale tez y Religią rozne, a zatym nieprzyiazne, y na wzaiemną całosc czuwaiące Narody, nierozerwaniem iakiey Religiey, iednych Praw, swobod, y ozdob, na ostatek Braterskiey Koniunkcyi, y swiątobliwey Uniey związki z tą koroną złączyli. Pradziad JKM. Pruską Prowincye nienasyconą Sumptow y krwie Polskiey odchłan, mądroscią y dzielnoscią swoią, do wieczney z koroną przywiodł dzielnosci. Dziad JKM Infanty przyczyniwszy zaczętey Przodka swego roboty około ziednoczenia narodow Polskiego y Litewskiego. Dokonał Ociec JKM. S.P. po wielu naszych tryumfach, przestrone Siewierskiego Panstwa Prowincye przywrociwszy Rptey, granice iey daleko rozszerzył. Na ostatek sam JKM własną Osobą swoią, onę tak straszną Chrzescianstwu pychę Otthomanską znizywszy sławę tych Narodow wszytkiemu Swiatu obiasnił, napełniwszy kosciol Bozy Moskiewskiemi y Tureckiemi Trophaeis. Nie odnowych tedy mniey przyszłych zasług Osobę swoię JKM. raczy zalecac, ale dawne y podeszłe merita przypominaiąc, wdzięczną tych cnych Narodow zachowac pamięcią. Lecz nadewszytko S.P. JKM. Pana Oyca Swego pobozne y łaskawe Panowanie przed Oczy wystawiaiąc one ostatnie desideria, Supremae Voluntatis iego raczy JKM przypominac, ktoremi on prawdziwy Pater Patriae, osierociałe Potomstwo swoie Krolewskie w Macierzyńską oddał opiekę tey zacney Rptey, ktory obyczaiom przyzwyczaiąc się a teneris JKM dobrze raczył, y ktory Genium ma wszytko w sobie. Wielka rzecz iest libertati a parvo assvescere, wychowanie miec inter homines non ad servitutem natos, wiek swoy wolnemi głosami, y postępkami strawic, tak ze się niczemu ani uszy przysłuchac,

ani oczy nigdy przypa-

ani oczy nigdy przypatrzyć niemogły, tylko wolności, pewnie inaczey
natus, inaczey institutus niemoże, tylko libertatem odeysc. Ale ten ktory
się na łonie Wolności urodził, musi optime velle huius Reipub Statui,
wktorych zrost, ad cuius normam wzięt wychowanie. Teytedy ububionej
sobie Rzpltey ofiarnie się JKM służyć iako Matce, szanować iako Opie-
kunkę, sławę y dobro iey dźwigać, iako Altricis Domus sue Regiæ, co-
kolwiek do zatrzymania Praw, Swobod, y rządu dobrego, do rozmnoże-
nia Sławy, y uszczuplonych adverso Reipub fato grania, przychyliq-
nia prærogatyw, y wolności tych Narodow należało w tym wszystkim,
nie da się da P. Bog JKM żadnemu z Przodkow swoich zwyciężyć,
Naostatek cobykolwiek zdawnych Praw exorbitaret, y do porządku
niedostawało, zgodnym omnium Ordinum postanowieniem usiłować
JKM zecha, aby na prawę swoię odniosło. Bacsyć przytym nasły
JKM. iako wiele każdemu Państwu, wolnych związkow Narodow
C ktore więcey aquanimitate Regum, a nis securitate Legum, wie-
dności y zgodzie zatrzymywać się zwykły) na pokoiu pospolitym na-
leży. Takowe tedy stanowienie mieć o tym JKM będzie nasły, aby po-
dług woli Stanow zgody, et vis Legum publicarum prascriptum,
każdego bezpieczeństwo wcale zostawała, y pax publica, ze wszelkiey stro-
ny wzruszona niebyła: iednym słowem, cokolwiek powinnosci należy
C ktorey functiones są dobrze wiadome JKM:) y tey się swiątobliwie
we wszystkim trzymać JKM zecha według przysięgi Praw y zwyczaiow
tuteyszych. Te są ozdoby, te kleynoty, ktoremi się in theatro Orbis tey
zacney Rzpltey JKM. nasły popisować. Życzyły y fortunom nieskoń-
czonym agressye nawskroś Królestwa tego ofiarować, ale iż na ten czas prze-
cimna sors temu szkodę, przynaymniey z tą ochotą JKM tey zacney Rzpltey
nasły czynić, iż zawsze miło będzie JKM wszelkie dzieie swoie tym po-
święcić Narodom, dla ktorych sławy, nietylko dostatkow swych, ale y
krwie nigdy nieżałowali. Pogotowiu cokolwiek chcą y milcsi Stanow
koronnych y W. X. Lit: contulit na Osobę JKM. to wszystko eadem ala-
critate JKM. tymże refundet. Najiaśnieyszą za Bracią swoią, inspem
Regnorum, na toż tak oswiecie, y dotegoż wiesc będzie, aby gdzie kolwiek wo-
Boża y fortuna Domu Krolewskiego onych obroci, na Rzpltą iako własną
Matkę zawsze pamiętali iey dobrego synnosci y chęc wszelaką odsława-

igc wdzięczności. Wade:

waige vdsiecznosciq. Nade wszytko starac sie bedzie IKM. aby do zupeł-
ney całosci Państw Koronnych y W. X. Lit. za pomocq Bozq, y wsparciem
wszytkich Stanow powrociwszy, wpozqdanym pokoiu secundum patri-
as Leges one sprawował. Na koniec protestowawszy sie IKM przed Bo-
giem y Swiatem, ze zadney ambicyey chciwosci władze y dobrego mie-
nia, nie zadney presumpcyey albo wyzszego osobie rozumienia, ale
zsamey szczegulney kuspolney Oyczyznie miłosci, kwoli iey iuszcze,
clare Nomen inter Candidatos podawac raczy IKM. to desiderium swo-
ie sub censuram wszem Stanom na to mieysce zgromadzonym; nic nie
wątpiąc ze honorowi IKM consultum volent ivi. Dla ktorych cało-
sci, y Posłow IKM. skutecznie pracowali, y sam IKM. cokol-
wiek naymilszego miec może, gotow iest zawsze ochotnie wabyc.

Nowa Krolewicza JeM Kazimierza 21 Febris 1632.

Jasni Panowie. Ta nasza zaloba gruba, y łzy zocznie niedokonczaotw-
te hamuią głos przeczy się chciwy do oswiadczenia Synowskiey Naszey
na tym placu przeciwko Aptey obserwancyey, y do uwieczienia służą-
cego tak swiątobliwey deliberacyey, postulatum Nayiasnieyszego
KJeM Szwedskiego Brata Naszego. Co tedy Ich Mc PP. Posłom Krol
JeM powiedzyc raczył, dostatecznie WM. wyrozumiecie, a Nas tym
czasem przy tak dostatecznych wielu chęci, y miłosci kuspolney Oy-
czyznie Brata Naszego wywodach, przytomnych, y obsides mec
będzie cie.

Respons tymze Ich Mcom PP. Posłom przez JeMci
Xdza Arcybiskupa Gnieznienskiego Imieniem wszy-
tkiego Senatu.

Wiadomo iest wszytkiemu Swiatu Cnego Narodu Polskiego y W. X. Lit.
nie tylko przeciwko samym Krolom Panom swym, wiary statecznosci,
ale y przeciwko Swiątobliwey krwie, y potomstwu iey nieodmiennie cha-
mosc y życzliwosc. Bo lubo to Krolestwo nasze, nie iest dziedziczne,
oni się Nam iako inszym Narodom Krolowie rodzą, ale wolny Stanowy
Naszą ich obieramy. lubo to Oyczyzna Nasza po łasce Bozey, za nay-
większy kleynot y Skarb swoy ma wolnosc y swobodę swoię także nad
insze Narody tym Dobrodzieystwem Bozym szczyci się, ze alia Nationes
servitutem patiq possunt

servitutem pati possunt, Reipub. nostra propria est libertas, wtey ie:
dnak wolnosci, iako Przodkowie Nasi, tak y My niedamy naprzod servi:
entibus Populis wmiłosci Krolow Panow naszych. Czegoby innych do:
wodow nie było natym samym, dosyc, ze przez tak wiele set lat dwie
tylko Familie, Piastowa y Jagiełowska w Oyczyznie panowali. Trzy
albo cztery kroc tylko Przodkowie Nasi z obcych Narodow Panow
sobie obierali y to wten czas gdy im krwie Krolow Panow swych
Męskiey płci niestawało, iednak y wtakowym razie lubo iako fe:
minis Viri subesse indignum putabant, przecie tanta vis amoris była
Przodkow Naszych ku krwi chociaż płci białogłowskiey Panow
swych ze obce Pany tą kondycyą za krole sobie brali, zeby pozostała
biała płec Krolewska w Małzenstwo et in consortium thori Regnaq
brac powinni byli. Zgoła ze krotko powiem wmiłosci y zyczliwosci
Potomstwa Krolow Panow naszych vincebat libertas nostra. Aliarum
Nationum servitutem, a niedziw, bo in amore wieksza iest ius liber:
tatis, quam servitutis, większe y trwalsze obsequium in generoso et
liberoso pectore, niżli in servili. Z takiey tedy wolney y swobodney
krwie, Cnych Przodkow Naszych, zesmy się urodzili, doznał tego
JKM. Pan nasz Ociec y Dobrodziey Krola JMci Szwedskiego,
y w Krolestwie odległym WMscw, gdy za morzem Przodkowie nasi
szukali na Krolestwo JKM iako plemienia krwie Jagiełowskiey.
Doznał Krol JeM Szwedski Brat WKM doznaliscie y WMsc MM. Kro:
lewiczowie. Nie moze tedy ta Rpta iedno wdziecznie przyimowac, iakoz
wdziecznie przyimuie te zadanie Krola JeM. Szwedskiego Władysła:
wa, a tym wdziecznicy, ze przez WKM. iest wniesione. Miły iest
Rptey iako Matce ten conspectus WKM. Proznoc to Mscwi Krole:
wiczowie Rpta ta iest Oyczyzna WKM, ktora lubo S. P. Pana Oy:
ca WKM non genuit, ale excepit, y onemu cale wiary swey do smier:
ci iego dotrzymała. Zas Krola JM. Szwedskiego Władysława, y
WKM et genuit et excepit, et in sinu suo fovet: y zgoła ita nati estis
ut bona malaq vestra ad Rempub. nostram pertineant wzaiem,
tey nadzieie Rpta o Krolu JM. Szwedskim Władysławie y WKM.
za taką Rptey ku sobie miłoscią y zyczliwoscią iż wzaiem bona et
mala Reipub. nostrae, vestra propria existimabitis redundat in hono:
rem WKM. ta uczynnosc, ktorąscie Rptey dziś przysciem swym do niey
uczynili, gdyz honor Matris, honor Filij. Przychodzi mi na mysl, iedna
mowa iednego Hetmana Rzymskiego, do Woyska Rzymskiego, ktorą

gdy z powinnosci swey

z powinności swey pobudzał do vzdznego potykania się z Nieprzyiacielem na on Obóz rzekę uważaiąc mowił. Hic Patria, hic Penates. Toc y ia dziś na tę koronę Państw koronnych y W.X.Litew. które a mari Oceano ad Pontum Euxinum, od Wisły ad Tanaim protenduntur, ta iest Oyczyzna, ale te generosa et libera pectora tych Obywatelow, którym WWKMM tę vsłużnosc czynicie. Chwała Trayana Historyę, którego sława tak sławna iest apud posteritatem, że melior Traiano nie był Cesarz u Pogaństwa, iż w takiey vczciwości miał Senat, że przychodzącym do siebie Senatorum, assurgebat, y Senatum Patres, siebie zaś Filium appellabat, którego że Król JM. Szwedzki y WWKM w tym naśladuią, nie tylko nieśmiertelną sławę, ale y miłość Xięstwa, wdzięcznie przyimuią, przyście do siebie WWKM wdzięcznie y to zgodnie Króla JM. Szwedzkiego Władysława, które u siebie pro more et instituto Maiorum communi consilio, salvis Iuribus et libertatibus uważywszy, niezaniechaią krzewić JM. Szwedzkiemu y WWKM, także y WMsc MM. Panowie Posłowie oznaymić o czasie responsu na teraźnieysze poselstwo: Ich by na ten czas y chęci nasze do vsługi KJM. Szwedzkiego y WWKM. oddaiąc, życzymy przy dobrym wdługi wiek zdrowiu z mnożeniem incrementa felicitatis, ku czci y ku chwale Bożey podpomnienia y pociesze nie tylko Xięstwa Naszego, ale y wszytkiego Chrześciaństwa.

Nominacja KJM Władysława przez Xdza Arcybiskupa Gnieźnieńskiego

Jeżeli Proroczy Swięci y Ducha S. pełni, gdy ich Bóg w Apostolstwie swoim wyprawował, gdy im wolą swą y wyroki Narodom y Królestwom opowiadać kazał, lękali się y trwożyli tak wielkiey y trudney powinności, y zniey się wymawiali, nieumiejętnością, niedołęstwem, grzechami, a nawet y przekładaniem języka zaiękaniem y mowili. A.A. Domine nolo loqui, quia puer ego sum. Panie Boże to vrzędy dotąd wielkiey sprawy wzywasz y dzieła, którey y mowić nieumie: daleko więcey ia nayposledniejsze nabycie y stworzenie Boskie, gdy mi zpowinnością miejsca mego Dekret y wyrok Boski Elekcyey Króla y Pana Naszego wolne głosy, y suffragia Cnych Narodow Polskich y W.X.Lit. vsłużnemi opowiadać, y ferować przychodzi, gdy mam grzesznemi y pokalanemi ustami, memi przyszłego pomazańca Boga, na ten czas nie tylko Oyczyznie Naszey ale wszytkiemu Chrześciaństwu tak wiele należy

nominować y mianować

nominowac y mianowac. Wyznawam przed tobą Boze moij grzechy mo:
ie y niegodnosc. Ale ze Panie zwyczay to twoy, ze ty na pokazanie Wsze:
chmocnosci twoiey, do wielkich spraw y taiemnic twoich, infirma mundi
eligis: ze to twoie dzieło, nie nasza praca, zes z tak wielu serc, y głosow
wolnych, iedno iakoby serce, y ieden głos uczynił, ktorym ta Rpta wolno
y zgodnie sobie tego za Krola obrała, ktoregos ty dawno sam od wiekow
po smierci S. P. Krola JeM. Pana Naszego na to Krolestwo przeyrzał:
ze tu dominaris super Regna hominum, et quibus vis, das illa. Ze vox
populi istius vox tua est. Idę Panie za łaską twoią ktorąs przez
Suffragia wszytkiey Rptey pokazał y obiawił, a wolnemi głosami Se:
natu Duchownego, y Swieckiego, Stanu Rycerskiego Korony Polskiey
y W. X. Lit: wszytkich Panow do niey należących, a zgoła wszytkiey
Rptey, wszytkich ktorzy podług Praw, zwyczaiow Starodawnych
tey Oyczyzny, do Elekcyey Krola Polskiego, y W. X. Lit: należą, z po:
winnosci y władze mieysca moiego, ku czci y chwale Troycy Swiętey,
ku dobremu Kosciola y wiary twoiey, ku sławie tey Rptey, y wszytkie:
go Chrzescianstwa, miamuię y nominuię niegodny y grzeszny Kro:
lem Polskim y W. X. Lit: Xiążęciem. Panem wszytkich Panstw,
y Xięstw do Korony y W. X. Lit. należących, Nayiasnieyszego, y da Bog
za pomocą twoią dawnego S. P. Zigismunda Trzeciego, naszego nieda:
wno zeszłego Władysława Zygmonda pierworodnego Syna
Krola JeM. wiernego Sługi twego: ktorą Nominacyą zalecam authori:
tate Reipub. zeby Ich MM. PP. Marszałkowie Koronni y W. X. Lit z
władze y powinnosci ~~Woiewodow~~ Urzędow swoich publikowali, y publikowac kaza:
li. Dziękuiąc ci Panie pokornie, ze wszytką Rptą, nad ktorą invocatur
nomen tuum, ze miłosierdzia swego, y za przyczyną Naysw: Panny w
przod Boga Rodzice Matki Twoiey, Opiekunki tego Krolestwa, za przy:
czyną SS. Patronow naszych Woyciecha S. Apostoła Naszego ktory nas
wiary twoiey S. nauczył. Stanisława S. przezacney krwie Narodu na:
szego. Pomniąc tez na inne Przodki nasze ktorzy ambulabant in te,
in toto corde. Zachowuiesz nam dotąd ten Kleynot y ozdobę wolney E:
lekcyey, ze dawasz nam tę łaskę, ze wolno z podziwieniem wszytkiego
Swiata, Krola sobie obieramy: Ciebie pokornie prosimy, zebys iako nay:
dłuzey, poki wola twoia S. dochował teyze wolnosci y Potomnosci na:
szey, po nas będącey. A temu Krolowi naszemu, ktoregos ty obrał sam Pa:
nie, day tę łaskę, ut sit Vir secundum Cor tuum, spiritu principali con:
firma Cor eius. Day mu Panie Boiazn twoię, ktora iest początkiem
mądrosci, ktora wszyt:

mądrości, ktora wszytkim Panom y Przełożonym naybardziey potrzebna: Day mu assistricem tuam Sapientiam, ut cum ipso sit, et cum ipso laboret. A teraz Panie iako za wszythkie inne Dobrodzieystwa, za tę Opiekę, ktoś nas miał nad nami w tym odroczeniu naszym, tak y za tę wtey Electyey zgodę, y tu na tym placu, na ktorymes to miłosierdzie nad nami pokazał, podziękuiemy na kolana nasze padaiąc, y tę dnia iutrzeyszegoda Pan Bog wkrotce tym ponowiemy, quia fecisti nobiscum misericordiam tuam. Sit Nomen Domini benedictum.

Przemowa Jeśl X Arcybiskupa. Gnieznieńskiego przy oddawaniu Decretum Electionis Krolowi Jeśli Władysławowi

Dobrze to bardzo y chwalebnie zwyczay Rzpltey naszey że Decretem electionis Krolom Panom Naszym wolno obranym ukrosie: le na mieyscu swoim oddawamy kym samym wyznawaiąc że Krolestwa y Krolestwa sam Bog nadawa bo lubo to w przeszłym Gniezdzie: tek stanęły wszystkie Rzpltey obojga narodow wolne głosy swey suffragia na to Krolestwo W K Jeśl. dali, lubo mia grzeszny y nie: godny dnia wczorayszego authoritate Rzpltey: W. K. Jeśli na Krolestwo nominował, lubo Jchmć PP. Senatorowie z powinności y stadze urzędu swego tę Electyą y Nominacyą publikowali, iednak y suffragia, Nominacya y Publikacya wszystko to ią Instrumenta Boskie, wszystkmy momentis mota, iako prorok w rzeku pisząc, iak my rzekli Boży ch: lingua nostra et ministerium nostrum ią calamus Scriba Altissimi velociter scribentis. Bog sam y suffragia y Nominacyą y publikacyą sprawił. Jemu samemu. W. Jeśl. to Krolestwo na ktore zostaie wybrany masz przyznawać: per quem Reges regnant, et qui dominantur super Regnum homini: um et cui vult dat illud. Com gdyż Krolestwo wiedzieć maią znawato: ale temu dawney pokoy dwahylko albo trzy domowe W K Jeśl. przypomnię przykłady, z domu Jagiellowskiego prze: zacnego Krola naszego Władysława, przodka Waszey K. Jeśl. ktory przy Jeśl. swiętey stolicy, od ktorey y nieprzyiaciel nam nasze: pustoszy pod Grunwaldem odpierać się mogł; inter cetera pie: tahs swa Argumenta, przypodnieniu Najswiętszego Sakramen: tu z dziwotko słomy brat y Tomasz, sicut scripsit ante paucos annos: Familiy zas Jakuskiey przez to o decora albo raczey ią dera: pierwsze Rudolfa pierwszego Cesarza z tego Domu zeszłego

Zdzy Strabiz

Gdy Abrahę byłko był z Auzpurga: ten podkawey odrodzeę Kapłana. z Sakramentem wiadrowego naKonia swego iemu estuge zrał y podniem Konia prowadził, y zatę pokorę swoię przed Bogiem y zatę estugę odniosł nadgrodę takę takowey zacnosci wszystek świat widział, y Nayiaśnieyszym Domu. Drugie sydusteę Domu widzę karta pięknego Cesarza niesmiertelney pamięci ozdobę tey Familij, w którym cerkabut wirhu militaris cum prudentia et felicitate: abe tego obojga fundamentum była pietas. Ten Dowód prowadzęca in Imperio nadziechawszey znak albo Obraz P. Zbawiciela na krzyżu zawieszonego, z błota odmienny ratuiet swych, y ziarny świętey, in confusionem Salvatoris et fidei wrzuconij, z siadszey z Konia podniost z ziemi wszey: w którey nadgrodę odniost godnym wielkie y chwalebne zwycięstwa. Te pobożnosc przykładem tych wielkich przodkow swoich, oswiadczył W. K. Mść na one chwalebne wg expedycyę przeciwko Turczinowi krzyża S. się wyprawuiąc która illustravit Nomen et gloriam W. K. M. całemu światu, gdy na chorągwiach swoich pisał Karat przy obrazie krzyża S. Jesum et prote. Dobrze to y nad nie niemoże bydź lepsze symbolum: mieniącego powsze W. K. M. odmieniać, niech zostawa przy Waszey K. Mści pomyślek wiek panowania W. K. M. inhoc symbolo, upewniam że vincere Mośze bydź y druga przyczyna, że Decretum Flechom oddawanij Krolom naszym, z Kościoła ktorem Sacram, iakie iest Matrimonium, et sponsalia napryistoyney z Kościoła odprawowac. zawiązane dey. W. K. M. sponsalia swe z tym Krolestwem y ustą Oyczyzną naszą iako by się rozkwitnąć przez te Zakładzie bogate napowszedy da Bog szczęśliwey swey Koronacyi contrahes Matrimonium cum Regno. Widzę że w Natchnienie wyższe dzieworządni upatrowac stowarzyszeniu naymodnotę obyczaie y wychowanie, bo virtus nayprzednieysza iest dar wielkie to posłuch upewniania W. K. M. zesię nacnosc y wierney Oblubienicy swoiey tey Krzyża nieodzierze. Dotrzymania Prodkom W. K. M. wiary y cnoty: dotrzymała S. P. Panu Oycu W. K. M. dotrzyma da Bog y W. K. M. upatrzuy takowe dzieie dobry y staraniu się Matczenstwa zacnosc Familij Towarzyszą swego nieda nayprzod tą Krzyża innym Panstwom z zacnosci y lubo to naród nasz, o titulonum innych Narodow sprzhowa-

Verbis inania

Verbis mania mniey dba, proprio iednak genhi sua decore no
bilitahi et libertahi kontentuiąc ij swiętei ziatsky Boęg tak
zeodwiecznych Panstw zwattosa ij stawy moze niepokrzyiąc. Spa:
truią niektorzy urodę Towarzystwa w Małżeństwie, iakoż tho
dar Boży, komu Bog da Regnum ieden nażwat sine satel:
lito ij Pismo swięte tak zgodnie specie hua et pulchritudine
hua Regna. Acoż może bydź prziemnieyszego ij urodziwszego
iako libertas? co optabilius bono et prudenti Principi, iakoż:
beni imperare. Łacno się impotenter dominari cos pozorniey
szego ij ossaloni Majestatis absolutum Dominium, ale iakom
wżdy łacno się alewrzecz mieni, homini Imperium et fidelium
in Regno libero et fidei, tanki przystat absoluto Imperio Re:
gum liberum, gwanki libertas seruituti, gdyż małżeństwo diu:
turnitahi et Regni iuszu mehis. Rzecz tacnie ieden Cesarz
gestobt dał, ktora rescriphio in Leges Cives stozona
iest. Dizzna vox Majestate Imperanti legibus se allegare
Principem przystoi. Na ostatek upatrzuią niektorzy exempt:
ienstwie dostatki zachęt drugie narody swemi krolowi,
czego na papierze niewrzecz maią. Ossi kontentuiemy się
tym, co nam Bog dał ij dawa liberali sua manu ij gdyż my
iedno patrimonium ktore sami mnie narody nas przechodzą
w czczyenie naszey mogli postanowić, gdybysmy iurysdi:
dictahi odzieli: gdybysmy mieli subducta rahonie ezi, ile
byśkolwiek zmiszem narody ij Panstwy dostatkach powoła:
li, ale dalekobysmy się przeszli. Jakoż rzecz sama pokazał
Król Zygmont pierwszy Pascey K. Mci. Praderad, naompirze:
dzrze z Maxymilianem Cesarzem ij Królem Czeskim ij Wę:
gierskim zeto samo Królestwo maiąc dostatkami przezed
splendore Imperij ij obuch innych Królestw, ij gdy mu posmierci
Ludwika Króla Czeskie ij Węgierskie apotym Duńskie Kró:
lestwa byty sparowane, powiedzrał ze dosyć mniał na Polskim.
Zgoła ta Sponsa W. K. Mci Królestwo, ktore dzi W. K. Mci, mey
oddawaniu tego Dekretu Electionis zwoli Pepiey oddawam,
ani cnoty, ani powinnosci obyczaiow, ani zacnosci ginam
Urodą, ani dostatkami, ni edaim nym Królestwom naprzod
aze godzą Pisma swiętego taka iest lex et vis Matrimonij
ze vehit quel Homo Patrem et Matrem, et adhaerebit Uxori
sua. Ta Sponsa Sercem swym adharet W. K. Mci, gdy W. K. Mci
za Królestwo

zakrolla sobie brzeze, gdy wszystkie prawa swobody orna
menta swe oddawa W. K. M. wszelkie Iure Matrimonij. W
zaiem od W. K. M. ozywaiąc się y oswiadczaiąc stałe racyie,
Imieniem swey uniżone dzięki oddawam W. K. M. upewniaiąc
że przyszłemym Poddanstwie swym. które W. K. M. Imieniem
Rzpltey oddawam, y które napisany da Bog szczęśliwey Koro:
nacyi W. K. M. przysięgami naszemi potwierdzemy: nie:
będziemy nie takiego drogiego y miłszego unas mieli: zże:
go byśmy dla stawy y dostoienstwa W. K. M. ważyć ochotnie
miechcieli, pewni będąc że ten miłość ustawiczną W. K. M. u:
znawać będziemy. A Pan Bog a quo fuchum est i tud mech
sprawi abysmy y my w dtugi wiek szczęśliwie pod Panowaniem
W. K. M. żyli y W. K. M. długo szczęśliwie nam panowali ku
chwale Bożey dobremu y stawie swey Ojczyźny.

Przemowa Jmci P. Sobieskiego Marszałka
Koła Rycerskiego do Krola Jmci po przyiezdzie
ego z Moskwy w Warszawie w kościele
S. Jana A. 1632.

Od tak szczęśliwych tey Rzpltey Panin, które mężnay
odważna onych przodkow naszych ręka nabyła, od tak wie:
kowemych narodow których zasiebie sława y fortuna Ojczy:
zny naszey przeszłe czasy, żaden oraz od wszystkich przy
obieraniu K. Jmci Pana głos, niemoże być wiecznym
unas wspolney zgody na potomne wieki przykładem,
uniepreyznacz. naszych postrachem niemałym, u Sąsiada
przyiacielskiego dziwowiskiem wielkim: Niebo samego nad
Wasza Krolewską Mcią P. N. M. Jaworem nadeznaczonym
ten powiem który osobie powiedział, per me Reges regnant
et legum conditores iusta decernunt wolą swoie swiętą
in voce Populi oznaymił gdy wszystkiego narodu serca
iednostaynie y prawie cudownie do W. K. M. nakłonił, z przed
mianego swego Tronu przeyrzałszy ze W. K. M. za za:
szłe które hereditariam z oboyga świątobliwych Rodzicow
swoich racyą, to powołanie swoie Stanisławowi swego Bo:
skiemu dobrze będzie się umiał. Ale y Rzpltą nasza inhae
Orbitate sua niezchyla się z przodkow starodawnych
zwyczaiow, ani zawsze tego przez tak wiele lat
przeciwko Krolom Panom swym y Potomkom ich afekcie
zelona dobrze, iako rzecz niezwykła bywało, synow Panow swych
na Krolestwo Polskie y wodległych obcych Krainach ana
wet y poklasztornych szukac celach. zielone gdy Mę:
skiey płci nie stawało. Corkom Krolow swych siebie samą
z wolnościami swemi y koronę, na porządek rzeczy dawała: zże

iakoż

iako gdy między Sceptrum od Potomstwa Królewskiego per
fotis secula nieodlączą y teraz in simu suo Vaszy Krole:
wską M. ychowawszey, a zprzod nasyciwszy oczy swoie
rownemu wszystkiemu Światu przeuroske sobie zaletami
stawnemi nawyższe wieki y narody dzietami, Krolewskiey
krwi godnemi cnotami ze nostalnym konsensem swym
obrała W. K. M. zakroola y P. Swego, onych Sagetow
Potomka, a Syna J. K. M. P. Oyca Swego emantego, Kro:
wego pobozne, talkawe, sprawiedliwe, Panowanie swie
stwe musi bydz w sercu iey wszerom postentatem Panu
me. Deus Nayiasnieyszey Matki Krolu Nbi aspergit quid
quid sub sole magnum est. Deus Koronuj y W. K. stwo stan
Rycerski wszystko co kolwiek iedno asiebie naydroższe:
gdy naymilszego miat to W. K. M. P. swemu Mat: ze:
dnym sercem y afektem ofiarusz w naiprzedniejszey a
mego zawsze bytowaniu Chwalta Boza, czesc Daleko:
wieczna y Ottarzow swiętych, przy ktorych niegdy prod:
kowie nasi podczas Niepokalanej Boga Rzywego Ofia:
ry Oroni swoie dobywali, darząc cnac, czego bronic, yza
co umierac byli pozwani. Dla tego wszystkiego w obronę
W. K. M. polecamy. Droga nasz stawa: otoczy do pia
stowania poruczamy y powierzamy. nieograniczona
nas wolnosc nadermite swobody Koszerowne prawa
do wszystkich ich brac W. K. M. ezyku Rzymskiey przeyz
klorey iakosz sz istym doprowadzonym z nym skrem w przyszłe:
kowi y Bogu swemu przed Ottarzem Jego swiętym odda:
wszy, obowyzan. Slyneta cawsze y podziwien Stymie wo
cach Narodow wszystkich Rzeczpospolita nasza. nienaruszona
przeiwskę Panom swoim wiarę. Oto y W. K. M. P. M.
tak oddaiemy wiarę, mosc ty, ktorey sz Kredyt Prudencia W.
K. M. przed nayprzedniejszemi Chrześciańskie szczy ata:
narchami. Iże on Kazdego Szlachcica Polskiego za nayswiętszą
podwazkę sobie miał. Ofiarujemy przytym W. K. M. P. M.
szable te ktorą J. K. Krola Mci P. Oyca W. K. M. za Trzmie
Krolewskim pozwolił szable te ktorą na tak wielka wyp:
dzyciach stawy y dostoienstwa Jego przywiązali, ktorą y wo
nach W. K. M. Salutem et dignitatem samego W. K. M.
odważnie bronili y smierć na wszystek swiat wystawili. Po
wyższym tego Nayiasnieyszey Mat: Krolu za W. K. M. tak
wielkie od nas pignora biorąc dasz nam tez wziem y Ty
uyenie nasze Serce we Panskie, ktore gdy W. K. M. przed
god wolą y oblicze Boskie poddawszy przytym do nas obroci
wszystkie

wszytkie kgy Koronij y Wielkiego Xięstwa Litg wielkg będzą
potrzebne szczęściwości. Zakazuie pospolicie y porządnie
koy, ani przysłuchać ktory na szkodę tey Koronij ieżdżąc, ustawy
zamysłom swym wrzeczy, pokoy y spokoy ich inhoma Pax et secu-
tas, podkopuie et dissidentibus in religione Christiana exemplo
Antecessorow czeka, niezchcąc sprawiedliwości vdzielić. Bog.
rozbroić przy woiach ubogiego gminu. Owoż zgoda ieonym sto
rem mowiąc, gdy W. K. M. serce swoie do Oyczyzny Naszey
zniesie zniesie do niey skarb nieprzeliczony. Swym
nayspytkie Tryumfy y Trofea, ktore rzadko kiedy Bog
przyznał nayistawniey swym przyiściem, woiennym affektem
donas z ktorym W. K. M. rowno z laski rost, tak z chęciami
swobodne serca nasze, ze tak sobie teraz z wszystkich Panst
y Narodow tey Rzpltey przyiąć raczy W. K. M. iednym sto
rem stali, tak spytkich ile iest ich w koronie y W. X. L. Czym
zapista się dowcy głowe ktory na szelkie niebezpie-
czeństwo za zdrowie y dostoieństwo W. K. M. ochotnie pomie
rzemy. Aterat Niebo samo woli honorami abyś W. K. M.
K. M. mił. długo fortunnie rządz Panowaniem swym
szczęśliwie stawę dzieta cnoty wszytkich onych Krolow
Antecessorow swoich reprezentowac raczył ktorzy iakoper
pet sława z nieśmiertelną Pamiątką swoią, a zdoby Oyczy
zny naszey nayszczęśliwie panowali.

Mowa Krolewicza Kazimierza M.
Po Elekcyi

Wrogarmiony P. Bog Zastępow niech będzie pochwalony,
ktorego iest staine dzieło upadaiące przez śmierć podnosić
bierta: wiednym domu rzadko stanie długo zatrzymywać od-
by. Winszuiemy Domowi Naszemu Krolewskiemu, tak rzet-
kiego z Nieba Błogosławieństwa: winszuiemy y tey Oyczyźnie
cnej zdawna miłych zgody y dokonczonego tak pięknej
(między spornemi chmarami) pogodzenia Inter Regnum. Nay
iaśnieyszego Pana Krola Wlo Władysława Naszego Brata Imieniem
pnyslowym Possuiom podziękowawszy, zegg z samey Kolebki
nayszczęśliwszey serc y animuszow tych onych Narodow Jawor ase do
nayszczęśliwszego prowadzi Maiestatu. Upewniamy że przyszłej osobi
wey przeciwko każdemu z Wszelkiey vprzeymości, dotrzyma
wszytkiey Rzpltey Wiary y miłości nieuchylaiąc przed żadnym
niebezpieczeństwem głowy swey Krolewskiey dla całości tych
y dostatkow mitych poddanych swoich. Wdzięczny będzie
y świętą Duszą Oyca Naszego niezapomnionych potomkowie za
sługi swoich piastuiąc przed Bogiem rzeczą Syna swego, iuż
szczęściem Rzpltey złączone. Myśleć co kolwiek pokornych na

czych Krolow

rzych ktorzy wysokim Chrześciaństwie stoyąc urodzeniem
w partem fortuna, wszystkę stawę y godność Pętney za
powyższą &c.
Bystoosobne podziękowanie Imieniem krola Jm. za Welcyą nakrolestwo
Legati fuerunt a Summo Pontifice zakrolem Jmci:
Legatus Imperatorii Romani
Legatus a Gustavo Rege Svecia
Legatus a Seremissimo Duce Prussiæ Brandeburgico
Legatus a Rege Angliæ qui fuit Carolus Magnæ Britanniæ, Franciæ,
Hoiæ, et Hyberniæ Rex. Fidei defensor:
Legatus a Duce Curlandiæ.
Postowie od Woyska Kwarcianego, y od Kozakow Zaporoze y Stanow Pętney
Seym Coronationis naznaczony w Krakowie Anno 1633 pro Die
31 Stycznia. Pan Zamoyski Gnat Krakowski y rako Gospodarz
tamtego Zamku pospieszył y dobrze opatrzył przyiazd kro:
lewski, ludźmi swemi napełnił, aże wtych dniach zachorzał
był krol nowo obrany w Warszawie, y dla niepogodnego
zdrowia niemogł czasu sobie dysponowanego, ani z Warszawy
wyiechać, ani do Krakowa naderzeń Seymowi naznaczonemu przy
być: iednak rak okolwiek pokrzepiwszy się zdrowiu, nagradzał
potym dłuższemi przeciągami, przybył na Piotrkow pod Kra:
kow dnia wtorego Lutego: Wiechał do Krakowa dnia 3 Lutego
z Piotrkowa o 31 wiorstach się godzinie: na Zamku zastał
krola oczekuiącego godzinie. Gdzie Sta Krakowski P. Zamoyski
u wrot Kościelnych S. Stanisława krola witał, mądremi y
zdobnemi słowy, y klucze złociste na miednicy złocistey krolo:
wi oddał, zaraz y uprzeymy wyiazd ze rako P. swemu po
wemu o wszystkiego, zdziałanych gromnych palic y prochom
strzelaniu ktorych miał Kwartanasie set, ktrzebe wypuszczać drugi
raz kazał.
Nazaiutrz wprowadzone były ciała Krolewskie na Zamek y
do Kościoła S. Stanisława pogrzebione.
Dnia 3 Lutego rano nabożeństwo krol przystępował ad Sacram Sy
naxim, przy ołtarzu u grobu S. Stanisława, przez Arcybiskupa Gnie:
zeńskiego odprawowanej tegoż dnia o godzinie pierwszej popo:
łudniu nawiedził krol S. Stanisława na skałce y tam ołtarzu po:
rzu wysłuchawszy ktorey miał X. Arcybiskup Gnieźeński od
prowadzony od Duchowieństwa processionaliter na
Zamek cum applausu Spytkiego equitum y animorum consola:
tione pieśniami. Te Deum laudamus. ktorego skończeniu
czekał krol Kleczęc u grobu S. Stanisława.
Dnia 6 Lutego przy ołtarzu S. de more et instituto Ecclesiæ Ca
nana przez tegoż Arcybiskupa Gniezn y przy insze ich Biskupi
pach Infułatach w cyrkule Ołtarza. niżeli cały ich orszak wyszedł
krol koronowany, uchu, et lubstitutis Triumphi excessus.
Dnia 7 Lut.

Lenia z tutego podbiedzie przeszłey godziny recepti sempri mi a Solii praesentibus Senatoribus in privato holocausto iuramentis, zaprowadzony Krol od PP Senatorow y wszystkiego Rycerstwa nakoniec w Rynek Krakowski pod Ratusz tamze obrany in Regalibus, na Majestacie nato zrobionym widocznym, in theatro suknem czerwonym obitym, stuchat assessorum przysięgi. Gdzie Lipan primus Consul Oracyą miał do Krola Jmci od miasta y munera oddał. Na co P. Zamoyski od Krola Jmci odpowiedział temi słowy.

Mowa Jeg Mci P. Zamoyskiego Od Kanclerza Koronnego od Krola Jmci do Ludu Miasta Krakowskiego 1633 Lutkowski ... str. 315-317

Wyniosł P. Bog Majestat Krolewski nad powszechną ludzką Condycyą y zabudowałego naczęsci mocy swey Boskiey, aby czyrzy Obraz wszechmocności y mocy swego był na świecie czczony. Zaczym prawdziwe wszystkich y zgrubszych Narodow rozumienie, y bychco kolwiek Boga znaiący, że Krolowie y Monarchowie ziemscy za kim kolwiek środkiem na Państwa następuią, nie od kogo inszego, iedno od Naywyższego Krola Krolow, bywaią podane, ieśli który kolwiek świata sławnie to widział y ręką się tego dotknął. Tu Krolewno Polska Matko nasza, doświadczyłaś tego: suszym Krole: skom ciężar Monarszy Krole nodaie: twoie Pany, twoie Krole, cnotą, wolnością, miłością, zgodą, iedno serce poddanych rodzi. Dał Pan Bog nowemu P. swemu, y urodzenie Krolewskie który korony swe Krolewskie, miasto herbow z Domu Ociczystego y Monarszego dtugim rządem trzęć może. Ale to naywiększa, czego tak wiele Narodow wiedno Państwo skupionych, ieden głos y iedno serce urodziło. Wspomnijmy sobie na on szczęśliwy Pentey dzień, kiedy zapokornym nad Kolana wszystkiey Korony upadnieniem wielkich Władysławow imię, znowu na Tron Krolestwa Polskiego wstępowało. Jdy chmurne przedtym y niepogodne Niebo wtym stanie pun: kcie rozmiarzy się, otworzyło się iak by okno świątobliwym Przodkom naszym aby nam byli znieba do tak świątobliwego Aktu przyzwoitni. Czy niestanie tobyt głos z Niebaże ledwo nie wszystkie wszystek on zgromadzony lud, iednym głosem, iednym sercem Władysława Krola mianował, nazywał. Urodziła się szczęśliwie sobie Pana tego okrony: Nie strzymała się ani zamieszała takowa y tobie y innym Panstwom rzeczy trapiąca. Niepotrzebowało tobie niczey, ani odwag Panowie tego samą cnotą, zasługami, miłością ludzką, Kapit sobie Państwo, aby na tey stolicy siedział na który szczęśliwie nan Patrzysz. Polakach poczętkach tak miłey y pogodney Panowania tego wiośnie który się aby sobie nie obrzucał Cudzego y chcącego Rubieże felicitabili ewiwa. Ale między wszystkiemi tey Korony szczęściami, stuszenie Krakow

skorym tem

z Korzymien Swiątobliwy akt odprawuiesię wszystkich Miast Krolestwa Polskiego podległych radować
się na stuszney powinne maiąc w tym mieyscu, które z kor-
ne przodkuie, y radosci y życzliwosci ku Panu przodko-
wanie. Władysławow wielkich wielkie imię nastąpuie
wraca z ktorych pierwszey zwrostem a dobrym, ale wer-
cem Krolewskim y wspaniałością wyiątkę niemnieyszą
nadinnych Krolow, komu mieyscu Krakowie przyniosł
ozdobę: bo pierwszey z Krolow Polskich tego stołu y ma-
iestatu Krolewskiego ozdoby przemiosł do siebie. Cher-
szy był dotego powodem, że na niedzielnej, Pomazanej Boży mieysce tego zasiadszy y Korony
nagłowy we Wiorę. Wielki Krol, y tobie tak łaskawo-
ści iakoprawey sprawiedliwosci nadwyiątkę niemia-
łętny. Drugi z ktorego krwi Oyciec J.K.M. y sama
J.K.M. idzie, nie tylko woy ale wszystkiey Korony Ozdo
a zaiąć tyle tak y dobroczyńnosci nieozdobił y nie
ozłachcił? gdy w tobie nie tylko dostoieństwa swego Kro-
lewskiego, ale y mądrości samey chciał mieć stołicę
Cey w tobie tak wiele pobożności y wielmożności swey
pamiątek y zwierzchnych znakow mieszkanie. Wła-
dysław Trzeci z tąd wziął Koronę Polską z Węgierską
y obie ogłosił Krolewską potwierdzoną Chrześciańskiego
stwa. Nastałek Krolewskiego mieszkania mieć nayprzo-
ku ani grobu, jedno stawę swy nieśmiertelny wier-
nych poddanych, pamięci wiecznej u wszystkich Na-
rodow. Niebędzie bez wątpienia y następca ich tego
Krolewska Mość J.K.M. od nich, iako Imieniem
Pan Bog wszystkich Krolestw y Państw, ale
dow, nieznacznie, iaman ona wczas niegodna takiey
nadgrody, gdy w tylko co Dworka Bożanskiego y Mo-
narszy wprzykrewnu Swiątka stworzonego y od ludu tego
zetrzech części świata zebranego, Jerimowy, ale y
wnętrznym odwrocia niebezpieczeństwem, mieszkania
cey jedno aby zewszystkiemi onego ostępu wszystkich
Pogańskich narodow wybrać się, albo z wszystkiemi
stał. Takiemu Panu stuszenie Cey wiecznie,
poddani radujq. Ale y J.K.M. nie tak się tym Tronem
y ozdobami Krolewskiemi cieszy, które mu się dostały
Bog z dziadow, Pradziadow, Krolow urodzeniu iakoprzy-
todzą poddanych, tym jedno stanowym Cu sobie powin-
nego od Boga ludu affektem Krolewskim
oddaiecie J.K.M. powinni y nayprzedniey wspomnieć
wiarę swą, y miłość ku Panu powinną. Te Klucze Klasze
ktore te upomnienie wiarę waszę znaczą. Dosyć ekstra Kro-

lowie maią y chorego oddoddanych biorą, nayskrzętnego potrzebuią odwracaią. Złoto miłość znaczy, złoto wiarę znaczy, którey potrzebuią ogień, ktoremu wszystka moc nayskrzętnie ustępuie pro: bure. Reprezentuie miłość poddanych ku K. M. zanayuiętszey karbie sobie położyła: bo ieżeli chce za szczęśliwego panowania wego opływać. Łaski wszelaky rego y ludu rego od B. Boga porzuconego szczęśliwość: całe dostatki nieprzebrane Roky ktory obfitość wszystkiego chuynym zrodłem płynie. Tey ręce: wu K. M. poważ y podło ozierocenie Rzeptey y przeciwko przed komu wym doznawszy, ponuca wraz Wielkiey rego klepno: ku stanu Koronnego stoteczneg: ktorego prawa, wolności ozdoby będzie miał, y Pańskiey Królewskiey Oycowskiey opie: ce. Iuż ubogi gminie, ktoryś obiął pił Tron Pana swego y niemogąc się napatrzyć pomazańca Bożego, ktory Ser: cerzyczliwe Panu swemu oświadczaią sercem y całemi spolitym laty długiemi szczęścia y błogosławieństwa wnętrzowaniem, Nowego Pana upominaiąc: wiedz o tym ze nie nayuiększym Twoie średzie, y nacie Oycowskim okiem poziera twego zdrowia y całości ten miecz Jego na ktoni patrzyć będzie bronić będzie. Ciebie ta złota Łaskawości y dobroczynności swoią sprawować będzie. Wielka pewnie rzecz K. M. siedzieć namieyscu Boskim, bydź pomazan: cem Jego: ale do tak wysokiego bytu, rzeczę zostaie ten Jeżyżobliży w sercu Jego ambitus, tego rzeczę pra: gnąć podatku będzie aby go wierni y kochani Jego pod dani mu hyżko królem ałey Oycem sobie mieli. ||

Po takim responsie na Instancyą Łukasza Opalińskiego Marszałka W. Kor. Kor. wielu Osob tak z Szlachty iako y Mieszczan honore militari, dobijania mieczem złotym ge: kiem ich adornavit. Było y kilkadziesiąt par z Rycerstwa złotych, gdzie z kopiami na ostrze. Lecz im Jego K. M. zabronił.

Jegoż dnia P. Rostowie z Woiewodztw y Ziemi brała w Poselskiey sobie Marszałkiem, Pana Mikołaia Ostroroga, Woiewody Poznańskiego.

Dnia 6 Lutego pierwszy raz Kor. zasiadł w Senacie. Marszałek Poselski Mikołay Ostrorog, Chorąży był potym Podczaszym Koronnym) Imieniem wszystkich Posłow dzien: kuiąc mowę do Króla odprawił, przyszłym z Postami Króla JMci wstawiy.

Zyskowski: 318 - 328

Mowa Jassi P. Mikołaia Ostroroga, Woiewody Poznańskiego do Króla Jassi Władysława Czwartego w Krakowie na Seymie Coronationis A. 1633 6 Febr.

Niech nie będzie Jassi Nay: Królu, inprotector Vox stanu naszego Rycerskiego, nad wyższe: do którego ta felicitas, na taką teraz ga: tunami, nayhardziey należy. Niech nie średnym złotem odbyty

Kich czuiemy

kich esviadczamy ſie odrzeczonoi Bogu Nayvyſſemu ktory mv:
yſtkomy, co ſy nam zdarow Jego ſwiętych nath szczęſliwoſcia:
ſze patrzic dostaie, onemu powinni, alle tez y nayodleglejsi v
Panſtwach W. K. M. Obywatele. Bo kiedyſz y kedyſz pryſtoyney
odprawowac ſie to zeydzie, ieſli nieprzyiaciel szczęſliwych poczynkach
Panowania W. K. M. przetrwanie tak szczęſliwie, tak niebezpie:
czny Zeptey Klimakteryk: y ieſli nie nathym bo mieyscu nakto
rym pierwsze auspicia panowania. swego Krolowie Polscy brac
zwykli: nakthorym mianowicie Zegni iako przynora. libertaki
nostrarum chowaiy ſie: nakthorey iako in delubro gvodam
tak wiele Patronow tey przezacney Korony, y herowie corpora
prodkow W. K. M. odpoczywaiy: na ktorey żaden nigdy Oby
watel tey przezacney Korony inne Zelizgnie wspomnie.
y rzecz niemoze. Tutedy nathym naſzym Kapitolium Pol:
skim, Panu nad Panmi vprzed mike pokłon oddawszy, onemu
rednostaynym vſzytkiey Zeptey gtosem y sercem iako
Conditori y dispensatori Zegnorum ze wszelaka pokor
dzyſkuiemy, y ze nam dat oglądac dzien ten Cyczyemy na:
szey szczęſliwy y pozadany, vſzytkiemu Chrzesciani:
stwu potrzebny y wesoły: Niepryiaciołom naszym straſzny
y nieſnodliwy: dzien ten ktorego W. K. M. na Tronie tey prze
zacney Korony usiadł, y ad clavum iey szczęſliwie powyiscie
ogke y szczęſliwie zaczynase onej moderari habenas. Oddz:
wamy przytym wierne poddanſtwo nasze W. K. M. z powino:
waniem Panſtwa tego, na ktores za wolnem gtosami napie:
ro wcieky iest niemniey dla prodkow swoich cnot, y przezo:
ke Zeptey zastug iako y dla swych własnych wmszczesliwy Cyey
enie naszey, ze zatiaſky Boży takiego sobie wzięła za Pana.
ktorego dignum Imperio vprzed doswiadczyła mocy obrona
szczęſliwe potrzeby W. K. M. bytny y steszenie aurea saecula
od starszych nazwane, kiedy niemogł mieć bydź potentior,
iedno melior, kiedy non deerat Arami nad stuzacemi na
rodami dostawiano Pana a bespozarzney nad wszytkich, o:
bierano nayleprzego ze wszytkich, ktory miał Panowac
wszytkim a niemogł bydź summus vedno optimus. Jen
panował ktory nabożenstwem przewyſko Boga, mitosig
przewyſko Cyczyenie celował wszytkich. Jen był Panem
ktory tak zdrowo rady, iako y odwagi zdrowia y dostatkow
za u potrzeby zastawiał ſie za wszytkich. Jen krolem, kto:
ry y sprawiedliwosc umiał temperowac clemencia, y niemny
affektami swemi, iako y poddanemi rządzic mogł. a pole
fortuny y stanem krolewskim był nad insze mi, tak i state:
cnosciq, szczodrobliwosciq, ludzkosciq przechodził wszytkich.
sukcessya mowiq fatis et populis nasta pita, bayq Pan Bog ost.
nego getowicka stanowczey volnym go zawsdy mieć chciał.
y Nadzieie tacy leczie sq godni ludzkiego Imienia cosppo

wolności niekochaią. Boraku, wielka to szczęśliwość obierać sobie Pana, tak wielka cześć złego abutery, nie obierać exwirhute. Wezwam Pan Bog daie zazywać onych stołych wiekow, y wieki kiedy, kędy do nas vedeunt Saturnia Regna, kiedy takiego sami wolnemi gto sami naszemi obrali za Pana, który by się był ony ch lat urodził, pewnie by był tegoż ony ch innocentium populorum zakrolą obmy. Zacnym niechay za tą oczacnym W. K. M. urodzeniu, krotym wszystkich świata tego Monarchow przechodzić dyskurowali, bo to y sam widzić raczysz regenerare et nasci Regibus fortibus nec ultra æstimatur: niechay cnoty y mienia W. K. M. Prorokowi, przeciwko niechyłko tey Ozdobie naszey, ale wszytkiey Xięstey Chrześciańskiey wyższey, żebym się nie zdał cudzemi ozdobami, ani W. K. M. stanemi, którymi ich W. K. M. vel adæquare vel superare było trzeba. Masz W. K. M. swoich stanych byłe przeciwko Xięstey tey mieniąc że chodziłeby z przodkowskich nie takiego niemiał, mniey cabys był tego, nakrotym dał Bog posadzić godzien. Szczęście to wielkie że się y tak cacnych Rodzicow urodził, y tak świątobliwych, że umieli pobożnie y mądrze W. K. M. dać wychowanie: ale to bona indolis z wychowania takiego tak wiele, tak prędko cnoty dobrych nabrał przymiotow. Radzta na dobry stan szczęśliwa educationis świątobliwego wychowania Rodzica W. K. M. bo wszystkim drudzy długo cwiczyć się muszą, takie to razem porwał, że się zdał z samego to miał przyrodzenia. Takie Bohatyrskie dusze prędkie ingenij dochodzą wszytkiego, czego drudzy stanie spatio et annis nabywać muszą, zdrowym bedzie pubescentibus annis doprawszey curriculo cwiczenia swego, pomagały zarazem prace y niewczasow Woiennych świątobliwemu Rodzicowi swemu, równym tym, onym dawnym woiennikom świata, Alexandrowi, Scypionowi, Annibalowi, y naszemu krolowi stemu Wielkiemu, który zaraz od tych wieku Oborow przyszedł: ten nadzieie superior zeoni prace było y niewczasow commilitej Bytom swoim był, a W. K. M. causa Triumphorum. Jeśli wierzy pewnie stupebit posteritas, że W. K. M. administratione nowiku rui ziemi swoiey z Moskwie sprawił, a że tak długa y tak niebezpieczna Wyprawa: bo kroym ani diuites difficultates, ani tak wiele wyćwiczonych Woiow, ani tak wiele pobranych y poburzonych miast dłużne niemogło: nasamprzod W. K. M. oczcali od siebie brzegi, podawali mi assa przysięgali poddaństwo, monetę Kuli stolicę cum omnibus Regnibus Państwa swego oddali. Nakoniec tak obszerna wprost uszenskie przeciwko Panom swoim gens, że na rzedne skinienie Pańskie hilari vultu że by z nayprzemieyszym wyrzeniem, przestępić rozkazania nie zdali się: kędy się podnieść daią: z takiey mowię obserwancyi Panow swoich Narodowi y dasię na nich y z wszystkich wszystkich swemi nawyknienie W. K. M. oddane, Bom Państwa wszędzie W. K. Mci uprzątaią, nieczyli to inspe rzeczno W. K. M. Triumphus były. Stolica Moskiewska

ska ze wszystkiemi Państwy y z Carami wszemi, ze we Rach na-
szych były, nikomu wnszemu, wedno W K M. przyznać się
musi. Gdi tego dobre experimentum Obywatele Moskiewscy
iey ze non ulla vi, ale wnd ole byłko W K M. subach podbili
się, kiedy obu czy wszey ze im fata takiego zawsze ty
Pana, zmieli się w przyiściu restituere statum. bo lubo
w wiecznos byłe Woyska mieli, lubo byle kroc ekroney
naszey przeważni Hetmani na nich mężnie następowa-
li to wszystko przetrwali, am takze ich impetus, czy im
inszym dziełem y szczęściem, wedno samego W K M. ostan-
di poterant. Dziwować się przychodzi gdzie nebe ani
mupse narodu tamtego podziały ze ktory dopiero nam
municipia zniszczebant ogniu, adsamam byłko adventus
W K M. bron im ciągle odpadła y kiedy admirabili auda-
cia, ledwie zdobrym Pułkiem mieszk zwoyskiem zostaw
wał się za Oyczyznę przeciwko nieprzyiacielowi temu
przyszedłe. Ktory nusquam occurrere ausi wszędzie się
byłko nam Germanskim Taborom y samich Cwiekom byłko
mieście tamkomu bardziey capsowym, niżeli Polnym
Agmi edat się ciągle Imperio W K M. ktory z ramu ferendo
victoria ogna swa po wszystkiey ziemi tego, a ztąd za
Wołgę, gdzie się byłko przykem Zwycięskom czołował
dostawą, swych cystwa swego cernebat Trophea, y nie mo-
to on nieprzyiacielu nadzieie am ciągłe się wrosci nas, żeby
był miał dłuzey Naród tamten, ktory stawał obiedami na
za ziemi swey Kolerando, y musiał by Cyst pewnie porzekę
do postuszeństwa W K M. wrocić się. ale niech to wedni czas-
ta drudzy na wojenne składaią przyczyny: ia to amoti in Republi-
nostram przypisuię. nie się pokazywały semina Tureckiey Cy-
ney, ze co apparatach niezmiernych tego przedomis Orbis prze-
Koram przychodziły wiesci. Zaczym volatet W K M. prze-
tnio perficiran, niżeli tam z stoskowe Imperare, y odkupiero-
wszy potracone Prowincye, dawney Moskwe pomyślamy
pokoy, powrocitesz się nato, żeby był perlatus nostrum na
cłyszko Chrześciańsko następuiącemu nieprzyiacielowi
zabiezał. Gdzie to przeciwko Cyczyznie naszey y cłyszkiemu
Chrześciaństwu, stawne mentum, poki wedno panigłka tak
wielkiey impreey trwać będzie. Poruszyć ebnius potentia sua
części tobie podległych Państw, na wiedno Polski, cłyszkiemu
Państwu straszny pogrom, ab oshijs Pyski et Supplantatus ei
dziata Polska ludzie ktorym się przedtym ledwie mała-
nym drzewiata. Niedosyć nałym ale y stana Tatarskiego
Zawsze tkę Ordy y cokolwiek miat w nim dokupy zebrać,
chcę nas uno ictu potencyą swoią zetrzeć y z ktorym zadenonsky
Monarcha porządkiem między mrzeworowatych ostrzem z ktorym wrodzy
Monarchowie

ssłonarchowie iuboniż, przeyttkiego chrześciaństwa postrachami
gdy nieuskorali, przeciwko temu Vaszey Krolewskiey M. stak
matym Woyskiem certiòr mortis quam vitoria pożedłes, sta-
wnego onego Władysława Iagiełła prodka swego krwi dla obro-
ny Chrześciaństwa przyianey. albo się pomścić albo niemogło
by inaczey mężnie przykładu. iego naśladować niechcąc
się chlubi fabulosa antiquitas Leonidem z Lakonami nie-
mi: pokazuiąc to nasze septemtrio, że niebyło w Gorecyi tuy
dzieni Lakonowie się rodzą: tym nad tamtych nasi lepsi, że nie
Lacedemonii angielskie frety, ale serce y dzielność swoię, miasto
wałow ich piersi swoich nadstawiaiąc, nieszamotnym bystrze nie-
przyiacielem ale z tłodem y choroby wszystkie wytrzymali wszystkie:
pokazuiąc to ich sobie Boreas w Kolisze septembrio deposał
y nietemerarną emphonie pogaństwu do Cyrcyeny vrota chrze-
ścyli: ale multi prelij attritum, przymusił onego Tyrana z
wielką szkody swego pola y zwycięstwa ustąpić. powdzie wspaniałe
wielki tak nieśtychana V. K. M. odwagę szczęścia: ale niemniey
animi moderatio. Bytoć by się było z czego pochlubić, ale
V. K. M. niechciał prospentate verum in vanitatem alij. Zacnym
krowniey swym ieszcze emnieyszą sławę swoię vrosites się:
wielką ludziom osobie czyniąc nadzieię, ktorego tak wielka
sława nie odmowita. ufamy mocno w Bogu, że V. K. M. krolem swe
naszym będąc, wszystkiey korony nieprzyiacielę, albo zebrzeć
albo tak uskromić: że pokoy od V. K. M. miec będzie prowenient,
krolewiczem będąc takie swych zwycięstwa odnosił na
przykłady V. K. M. tak temu nieprzyiacielowi Woyny ze Stanow
ten ktory ad superbiam swobiecbus est Panom swoim, wołał za:
na swego dona, o Woynie myślącego zabić, niżli nami Woyny
poczynać. Gradkała y niestychana V. K. M. sława szczęśliwe
narodę swego V. K. M. gwoli się szczęście oddali, drudzy zabi:
rzy: a nie plebem Principum takich, ale szczęśliwego nay
pokoiniey szego w Naszym septemtrionie Pana: drugiego cza
takiego, ktorzy przy niemal całej części szczęścia pozadziey ostatkom
Europy wszystkich insszych PP. podzielił. Czego nie niedostawało
adveni Principis normam w osobie V. K. M. szczęśliwe Rycerskim,
z mitosią przeciwko Cyrcyenie: albowiem niemiałes sobie rzą-
dnego panibus arbus na seymach. przy boku Cyrcyerskim siadaiąc,
nazwiste doskonałe. Ktoby w fortunie nad insszych cnotliwe
y ludzkosciąy mayorzeczymtes ciżby wszystkim, niepokoiącemi
przywatne in bonum publicum między ludźmi wielkiemi kłot-
nie ku iednatej, praeludendo Stydrze, y pewną czynięc nadzie-
ię, że za Boską pomocą pracy swą V. K. M. tak cnotliwy szczęśliwy
upokoisz. Sam bysko capaciśimus V. K. M. amonus zdałsię
szczęście sobie niemiec dosyć. Zacnym sustipati iter przykładem
dawnych krolow y prawodawcow, wprzod dla nabożeństwa.
Abyś szczęście tako przeciwka iako przytem co tamtych dogiął

przyimiesz

przymiesc. Oyczyznie. Ale nichtko zesie y stamtych krzaiach
nic znalesc niemogto, coby do przymiotow cnotliwych W.K.M. przy
dac miało. Owszem samym tamtym krolom wielki exem-
plu[m]ku przykład maiąc et perfecti ex wszytkim partibus.
By byty ieszcze one dawne cnotliwe czasy trwały, kiedy victores
Senatum z triumfem przyimowano. Tryumf by to był W.K.
M. nieporownana. Tak przyznawało Chrześciaństwo wszyt-
ko, to co się przyznać godzi Liberatori suo. Lubo per summam
modestiam W.K.M. chowałes, bydź incognito, trudno było ta-
kowe. Bo znawali wszyscy, że takowey cnoty Bog iedno
krolom pozwala. Ktorym wszędzie cum jubilo bywes przy-
mowany, y kiedy obaczyszey W.K.M. miał sobie pro nuntio
wiatatis non postrzega, tak daleco, że y sam Oiciec Swięty ko-
rego cnotliwe Augustissimus monimentis iako Augustissimi
tak musi bydź W.K.M. nayznaczeniysze testimonium
zdy W.K.M. Deum testimonii nazwał. Ale zdasię że kompo
Cyrze herezy. Cayrzec po wszytkim Swiecie, tak y Pogan-
skie iako y Chrześciańskie Ziemie, gwoli[m]ną regnatur,
Koma virtutibus kogoś y przeciwko Cyrzenie swey mierzi
erowna? tak że niewiemy by kto miał przechodzić alle chciał
exemplo W.K.M. accendere insze[m]ych, iako commanni omnium
Pater Oiciec Swięty: zeby się by drogg co y W.K.M. ad templum
Koroni pięli. Nadzitaby drugiego tak wielka chwała W.K.M.
dgye modestu do Cyrzyznysze vrocił: y iako Herkules nano
sze prace y odwagi pro Repub: vdałes się: na Pouste Cayrz,
sterahi Zwierzęta bliwym kodzeiem swym vribus wychodzą.
Chcąc y ono Parmenionis Encomium, iakosz się skała Dany
mus. Ktoremu kodaie Stilon'a szlądectwo, że Alexander
Wielki wielkiego bez niego, on zita wielkich rzecey bez Ale-
xandra sprawił. Taki miał bydź ostatnie Pan Nasz obrany,
Krony nie przez fakcye nie przez domowe Woyny ale mon-
strante Deo przez Ducha swiętego inspiracyą, namost
pokazamy. Rzadko mierzne tego exakt bywy, kiedy tak
wiela rożnych ludziach y wrożnaemionych wiarach y ja-
mach tak wielka zgoda na W.K.M. nichtko głosow ale
serca stanęła: czego ten pierwszy dopiero przykład zdaie:
my: cadensię emulus oczywacie miał. Bo ktorego cno:
tami erownać niemogł, zbym emulari obydził się. kiedy
tak wielkiey kupie ludzi, że im pola niestawało, a tak
milczeniu Divinam illam vocem Mr Jan Dzyał Arcy
biskup Gnieznieński y prawie ex divorum Consilio pro dato
W.K.M. za Pana miarował. Stuchali kiedy nakoniec tak egz-
dnym y nabożnym sercem y głosem skoł rożny Pelegrynu
wonym pnia ku Krzyżu apostrof y wtoscivele spiewaiąc.
um laudamus całuk egodne W.K.M. obrazie dziękowali.
Niebyto to prawie sine numine Divino: y rzeczmiem że y

nie prost

że proste ale serdeczne śpiewanie, milsze Bytu nadesłyp-
Kie niżeli auryski P. Bogu zgrzechmogącemu. Który pierw
ewalta mente plus, aniżeli meditato carmine delectatur by:
ta pewnie temusz Bogu wszechmogącemu y ona waszey
Krolewskiey M.ści mita pokora, ktorą w publiko pokazać kiedy
dojzrzamentu przystępuią, mieniał na wszystowie wyższey
nym klęczeć, ale nagołe krolewskie kolana upadszey Pana
nad Kany udowodnił. Budować się tym samym, ktory in seqq.
tami ludzie IMCX Arcy biskup Gnieznienski. Ja tak rozumiem,
nec melius actus intentus melior, quam mille remissi, kiedy tak
wnętrzny cultus Pana Boga od WK.M. pokazany, one ordinaria in
sych PP. Nabożeństwa przechadzki. Oddato Pan Bog WKM.
y takę pietatem ustawi nawyżtek swiat panowanie. Ta iest
nay potężniejsza nauka: bogacey Panowie, tuley wiecey y Boga
wszystey bywaią. Tym swiątobliwy Oniec WK.M. w kosciele Boym
więcey budować, mżli tak wiele wysłania kazn zdrowia duszy.
cielesney nadzieię, że potak pobożnych y dobrych poczęstkach
estamy nadzieię, że potak pobożnych y dobrych poczęstkach
cetera dobrze y szczęśliwie respondebunt, iakoż dates zaraz wstp
kich cnot experimentum, z gorącym naprzod sprawach Rzpltey
obrey sławie. Dates y w tym, że ieść ta korona to sceptrum
nay mniey nieodmienny. Jest ludzkość poznawany wszystkim,
hest przyiemność. Szczodrobliwość WK.M. iako wielu ratuje kon:
tento vata. A nawet nęgatiua mobilibus involuta smaczniey:
ręa od WK.M. aniżeli drugich austera liberalitas. Jakoż iako
Tyrus on niekiedy genero Humani delitia mżkogo smutnego
ale każdego ukontentowanego, z wesołą twarzą y sercem
WK.M. odsiebie odprawiesz. Ani się odmiany żadney
spodziewamy, chyba takiey ktorą Wespazyanie przez
że in melius mutatus est. Bowiem taka iest WK.M.
ota, że lubnica adolescentia primo przepędzitet. Jaki
rozum zebędziesz umiał obierać, quod aut noluerit aut alia
Principe aut maluerit. Pewnymy y tego zdto bardzo
dobrze WK.M. upatrował racyiey, co dla WK.M. Rzpltą
Polza uczynita. Za prawdę patrzęc po rzeczach, tedyż:
byśmy niebyli godni, żeby się od nas sine Principe Rzpltą
zaczęta. Taka sprawiedliwość wszędzie taka przeciwko
Nieprzyiacielowi gotowość, tak niespodziewany, y wszy:
dy y odbych, co się Oyczyźnie nasi hereditary hostes, Tata:
rowie, za czasow JM.P. Hetmana uspokoionych Kokey:
że Niebo nakoniec same y ziemia, ulterius nie przeo
gym Prachus odawać się takiey Statum Rzpltey
approbował. Ktoż gdyby z kąd się Krolestwa zrzęty, przy
znać musi, że nieprzerzęły się narody do kroloy udały, asz
albo niezgody domowey, albo potęgą postronny przymusz:
ne. Niechodząc daleko prodkowie nasi po dwakroć ab hoste

oraba

crahu ad Principatum wracali się, im potentia et libidine
dominandi onych Woiewodow 92 przymuszeni, Kazimiera
onego z Klasztoru Kluniacensiego na Panstwo zobaiekli
sie powrocili, posadzili. Wszelko to kto chce prawdy przodkow
naszych przypisuie, mnie Historya tego wszystkiego zadotey, pobu-
dza wielka przyczyna przodkom naszym bytá nieznosna
ktorzy ani postronnym nieprzyiaciołom, ani domowym wo-
truchom, roshirkom y niepokoiom, dla nieporządku swego
odiąc się bez Pana nie mogli na on czas. Sły zas z łaski Bo
zey mi takiego niecierpiąc mieydzy sobą
zgodnym sercem y głosem zapłacą W. K M. z samey ostatnie
miłości W. K M. z samey wprzemney duszności y affektu
szczyrego y cielistwego. Iestto rzecz doświadczona, że temu
iazni daleko iest prawdziwe, ktore ex Iudicio prawdziwe et
maturo, aniżeli ktore ex sanguine pochodzą. Tosz się z kosto-
wath dzieie zawsze: y Polacy nasi dobrzy mysli wsta-
wnie Wiary Panom swoim ktorzy im dobrowolnie oddali.
Patrząc zas natarczywego całowania ony świat cokolwiek
przyczyna wszelkie nie rebellia z dziedzicznych przeciwko
Panom swym poddanych. Sam Niderland swiadczy nowem:
plum. Mey dziedziczne W K M Państwo bodaybytow per
exempla niebyłe. Todo siebie wielkiego Godzina W.
K M. nieprzypisuie to, amysmy go chętnie przyimowali, z wiar
prawie ustawicznie Panowania tego Krwią naszą krzywi
Imulum Pogani oddawszy mu capitulum: ktorego iako my
mestwem y dzielnością wzieli tak pani humanitate nawroci.
Żeby ohym świat wiedział że umieią Polacy nie tylko fortitudine ale
y hudelnością wszystkich superare. Wroćmy się do zaczętey, a przeto
ci, ktoremi Pana Bromi miata, na mieyscu warmowała. Inansiej sawol
ng rebellią porwała: My zas bromią zatoczą, zdrowia y honoru W K M
y prawa tego dziedzicznego dochodzą, in discrimen Życzymy wszy
stkie kroć przychodzili. Za sobolem Pogiam za Pany y Sukcessory tegi:
bimos hereditarios nieprzyiaciela: My chcemy Zbera geni, libens educto
etectos et assumptos, tak iako Panow Inanuiemy. Że umysły y serca na-
sze pan stugę uspokoią ochotne race W K M. amplecti, y takie przeciwko
sobie merita, ac benevolentias Pogtey pro innata benignitate et hu-
manitate chcieyż uspokoią wdzięcznością y przepensą oddawaią. My
dey wielkiemi przykłady fortitudinis ani gostinstwa iakiegos Attalo
Pogem przypominam, ktoremu Pogita Pogmska darowała Aegy, non
sentez potym bepsą, nie odebrał, Testamentem odkazał, wielki y pomni:
wek, a prawie sługa nitudine Pomana godny, trzeby cesc świata dawa:
wał, Ille zastąp wszystkim, że to Pygmiani darowali nie ceras, tego
podobno sam dotrzymać nie mogli: y wolnym amicam Pogtey swey
pewnego ordzieg, aniżeli daleko miel podczas nayich, y niechcących
poddanych. Potego darowali Pogmianie rzecz pewną, sprawdzaią, ale się
bre wiecey daleko zostawili. Sły zas co rzędne mieliśmy W K M. obstam
oddalismy, Cy ozyzne nasze mity, wolności mity: Oyczyznę nowabetam
armis

wrnis ale liberam prawami y swobodami naszemi ozdobiony krwią
Przodkow naszych y naszą upurpurowaną cnoty wiarą, wolnosci gustu,
statecznosci, na kazdym placu, w kazdey potrzebie przeciwko Panom o-
zdobiony; tot victoriis, triumphis et trebus gloriose pro D.O. et bono
reipo. acris stawny. Słuszna rzecz mitosc Rajiacz Krolu, azebyś W.
K.M. przykładem Attala tego o ktorym wspomniałem nieco oddalić
poszera fata posteritati nostra rzeczpospolitey, we wszystkie rzeczy
ornamenta et incrementa dobitsey. Acz za ku sam sobie atterowac się
musze na niebrzesz samego, ze chec do Maiestatu W. K.M. K.P. Mci. Krore-
go zawsze przeciwko Oyczyznie mitey affekt mi komu nie iest tainy.
Lecz okrom swym Panskim wzrzyc, co z klubi wipadło dawney, co
z defectu wrzeczerunt, czego ieszcze ad libertati egregiorum ordinis, y dosyt-
kiey Rzpltey niedostawa, co adamplificandum naleey, co niepryiaciel oko
liczny oderwał: y raz zato potrafić, iakoby wszytko in melioremstatum
mogło reduci. Zgoła parem munere gratitudinem, według animusu
wszego krolewskiego raczey Oyczyznie y obywatelom iey prastare W
ceym nic nie wątpiemy, kiedy W. K.M. wrocał bedzie, azebyś uważał, u
nizenie prosiemy, ze nie wzgledy, ale w opiekę nas bierzesz.
Y że nie takim ludziom panowac raczysz ktorych una Polonia
domus, ceteri seruy, iako to gdzieindziey widzieć y widzieć się dostaie,
ani takim, co nec totam libertatem, nec totam seruitutem pati not
sunt, ale takim, ktory złoty krwią dobrze skrzpiony przodkow
swoich wolnosci, wrzod do wrzod zostawiony maią, bez ktorey wzgl ani
chcy ani mogą w Oyczyznie swoiey. W. K.M. nic ulla necessitate adacti
co y W. K.M. gloriosius, y nam magis mentorum z W. K.M. maby dzie ale
z mtosci samey obrali my sobie za Pana. z ktorey y teraz w sobie wspyt-
kiego stanu Rzpltey, do pocatowania ręki W. K.M. iz gotowi sy-
Do ktorey aby się nas W. K.M. grato vultu et animo, y takim egalta affe-
ktem, chyba z kim mylnym W. K.M. za Pana sobie wziemi naszey
zrzeli, przypuscic raczysz, unizenie prosiemy. Zurkowski ... str. 329-330

Nalowitanie od PP Posłow P. Ostrovoga od J. Kośc. odpowiedziane P. Famoyski Podkanclerzey koronny Temi słowy.

Przytym swiętym JJ.M. y Rzpltey to iest z Waszmościami y nami rzadzku
przy ktorym wzgląd mitosci poslubiliscie mu estatkę swoy ku stawnej ko
ronie Polskie W.K.M. y powierzyli odrodzia swego stawy przesmiertelnej
przez tyle set lat krwią przodkow Nabytej, praw swobod. y wolnosci złotey
szastunek. Jako zgodzic takie teraz mieysce W.K.M. winszowanie ma w
sercu J.K.M. mieysce. nie może bydź Panu Bogu y pomazancowi iego przy
ciemnieyszą mową, iako ta, gdy do nich serce nie ięzyk ludzki nowi. Nie
może ni odkogo bydź milsze J.K.M. winszowanie, iako z tych ust y serc, kto-
rych się urodzilo szczęście da P. Bog na tym Tronie Krolewskim Pano-
wanie. Nie tak się podoba sobie JK Mci tey ozdobie krolewskiey, ktorą cie
nastrzie, na ramionach, w ręku iego izrzo widzieli, ktoremu dał Bog
Dziadow, Pradziadow urodzic się Panem: iako ustym serce W.K.M. zredno-
czeniu z tym ku sobie affekcie, ktorą mocnie tę koronę nastrzie Jego sto-
rzyli y z strony iey szczęśliwie winszowali. Nasze mieysce y sami winszowac sobie
tego możemy, nie zdarł Pan Bog nie tylko z Jasnych tey swiątnicy stu-
dzi Consilij te zatoki z napełnił one lubo w wielkim gromie tego
blici Consilij te zatoki z napełnił one lubo w wielkim gromie tego
mieysca solitudinem, w ktorym gdy Pana nie bylo, pustek pełno bylo
Że nam nie ięzyczne onego swiątobliwego, y przez puszczekę zastrzonego, ale

nastawnego

na Stanowego iego patrzamy Syna ktorego oboramu rak by y spytkiego
swiata zebrała zgoda się, ktorego nie boyon, nie krew ale mi[ł]osc po-
danych, ale wolnosc na tronie Krolewskim posadziła y ten ktorego
walne koronne głosy Panem mieć chciały; niechay dozna w tym
K.M. zacnotey tey Rusobie WM. zyczliwosci, od przeszłego Oy-
ca[y]ny mi[ł]osc WM. zgoda, abyś się ubogacszey go w te Krolewskie
ozdoby, w te drogą purpurę, uboraiącego przy tym poczestku Pano-
wania iego w dobrą u wszytkich narodow Stawę y prodkow K.M.
ktory na tym tronie siedzieli dziedzicznę. Bez ktorey wszytkie
te Pięgie fortuna apparatus wtescunt, y smak traci w Krolewskich
sercach: ktore nie wroskoszach ani w abszlagach blaskownego szczęścia
ale w stanie chcą Krolowac niesmiertelnej: (a temu na początku
wszytkiemu, nalezy isc) a nie na wardych Marnowach, na skale
solidęy wiekuki chce kowac pamiątki swego Panowania nie chcą
nieprzyiąć te Pięgty nie zamiersatow ani statutow koronnych, ale
tą od nych Maiestatu Krolewskiego potrzebnych ostrzeżenie: że Pol-
ska nie zeroby, że Polska ma Krola. Dotego chcieycie WM. na
tym pierwszym Seymie rady y zdania we sposobiac. Aby nate Krole-
wskie ozdoby, na tak wspaniałe serce, ktore P. Bog nadał tak wyroś-
niałym zamiedbaniem nie pądtrzała zmaza, ktoraby tym trudniey
by zmyć y wymazać mogła, nim by na szczerym uciądła y przyiełła,
strzeż Boże panowania tego. Nie trzeba takie Krolow nay[ą]ż-
szych szczęście abyś ze niemiało wosch ciężarow. W koronie, y
w purpurze, we złocie, we Krolewie przez swoie panowania
uchodzą: klopotow, frasunkow przy obmyślaniu dobra pospolitego ni-
gdy nie zdymuią głowy. Jest podły złoty korony ciernie: rest naramo-
nach Krolewskich podrzym płaszczem ciężar otoczony, ktore chcą[y]ce
WM. adamuiące spodziewac się pewnej szczęśliwości. Pomoże to
zrazu ochotnie poddawszy się, takiemu Panu, ktory tak wielkim
przyiąć to Państwo, że w nim chce niegwoli sobie ale dobru temu
krotkim Krolowac będzie Panować y praccować. Teraz kiedy te swoie
wieńce od Boga poszłe cong[ratu]luiem tego szczęśliwie nam[ię]tnego, dzien
K.M. WM. do pocałowania, ktorey ręki tego, aby P. Bog nad
nieprzyiacioły: Ojczyzny Seczną[ą] rzecz pomnożył, y pod nim
prawa Wolności y swobody koronne. //

Po koronacyi swey Krol Jmc. rechat do stosku y ekspedycyi swemi, dla
rekuperowania, albo raczey oswobodzenia Smoleńska, ktory by tym
przyiąciel scisto obległ. Szczęśliwe Bozey dobrodzieyne uwolnił Bog:
wojsko nie, z tumiwszy chardosc y potęgę przez wiele lat mocarstwo
wało, wrogich Narodow. Hetmana generalnego Lisowskiego z Kozako-
wem y mizerni co nay przednieyszemi tak z swey stosku, iako y
z Cudzoziemcow, Cudzoziemkow supplices, Clementiã Pięgi pacem
deprecantes manusvetę gbelig ante pluribus DEO bellorum Jeho-
vam supremo Duce et auspicio confecti feliciter abiit cele-
bravit, abiit sub Aquilas Polonas coegit. Utenkas stoschi adempta
sunt bellica opere et mole admiranda. 108. szyszka amiltana 120 ia
apparatu bellico et preda multiplici valoris plus quam 600000 receptis
ista sane rebelles et pdes fragi stoschi dirute restituam monitis nec
[illegible]

Żurkowski ... str. 331-335

Tempnite Szchos.

Kondycye Pokoiu Wiecznego z Moskwą Zawarte Dnia 13 Iuny Ao 1634to

Zsechawszy się Komissarze Korony Polskiey y W.X.Lit. z Komissarzami Moskiewskiemi, nadrzeką Polanowską, takie między sobą wiecznego Chrześcian Narodow postanowienie uczynili.

Naprzod, co kolwiek Dzien przeszłe czasy między Koronę Polską y W.X. a narodem Moskiewskim było, co kolwiek krzywd, szkod y złego nastąpiło wszystko umarzamy y w wieczne niepamięć puszczamy. A od tego czasu które między Państwami naszemi y Państwach mistore, przyiaźń, Braterstwo uczynione y stanowione. Faktory ma wzaiem drugiemu dobrze chcieć czynić y nie przyiaciela żaden drugiego za nieprzyiaciela, przyiaciela za nieprzyiaciela mieć y poczytać: bystby przystoyne maią sobie dawać według tego wzaiemnego postanowienia.

Ze Naywyższy Król Jmć Polski Władysław 4y według postanowienia Pokoiu Stamsitawa Zołkiewskiego Oyca Koronnego Hetmana Polskiego koronnego od wszystkich stanow y ziemie moskiewskiey był na Carstwo Moskiewskie kościołem natenczas będąc Polskim y szwedzkim obrany z oddaniem przyiść do Państwa tego do chodził: które potym teraźniejszej Car Moskiewski uchayło Federowicz za obraniem ziemie Moskiewskiey nastąpił, ociągaiąc Oyna prowadzoną, którą wyimuiąc Panowie Rady Korony Polskiey y W.X.Lit. za J.K. Mci Pana Polskiego Dziedzica z przyimieniem Carstwa postanowili: przed którym wyiściem Oyny nie znowu poczęła y Zamki niektore podczas tak przyimierza przez Moskwę są pobrane. Przeto Komissarze mocą obojstrony y Plenipotencyi swoich zabiegaiąc, aby się krew Chrześciańska daley nie lała, y Pokoy wieczny który od dawnych czasow był zamechany z tym Państwem teraz postanawiamy.

Że Król Jmć Polski dla upokoienia y zachowania dalszego krwi Chrześciańskiey rozlania, ma prawa swego teraźniejszemu Hospodarowi Carowi Moskiewskiemu ustępuie ziemie wszystkie Moskiewskie odmiętą uwolnioną y wieczey prawa y tytułu Carstwa Moskiewskiego ani przez się ani przez Braciey swey y Rzpltą Polskę ani przez potomstwo które by mu Pan Bog dać dochodzić: y pismo od ziemi Moskiewskiey dane ma powrocić.

A Hospodar Moskiewski względem tego prawa, ustępuie mały Państwo Królewi Jmci przynależących y pokoiu Państw postępuie, tak iemu iako y Koronie Polskiey y W.X.Lit. Niżey pomienione Zamki które wręku J.K.M. były, iako y te które przez Moskwę po brane prawa y pretensyie wszelkie które by sobie do tych Zamkow Hospodarowie Moskiewscy czynili, wyrzekaią na wieki y żadnego sobie przystępu innym sposobem nieczynięc.

Zamek Smolensk ze wszystkiemi powiatami y ostrogami Zamek Nowogrodek Siewierski ze wszystkiemi powiatami y ostrogami: Drochobuż Zamek: Biała Zamek: Trubeck: Newel: Siebrzen: Kowime: Starowsk: Dorohobuż: Wiazma: Rosława Góra Zamki z powiatami y Ostrogami do nich należącemi obrecznie zasiebie y za Potomkiwe ze żadnym sposobem prawa y pretensyi iakiey kolwiek przystawszczac sobie do tego niema które Zamki a ostrogi które w tych Państwach Moskiewskich były, maią być oddane za dzień wiedzieli od daty Listow do tych których Król Jmć Pan nazna czy wszystkę Armatę y rzeczami do nich należącemi nic nie wyiąwszy. Nato obustron

Dworzanie

Do czasu maią być deputowani.

Ludzi zacnych ich Zamkow y włosci nie maią prowadzać Wolmaią: dnak Duchownym ludziom także Kupcom wyiechać gdzie sami będą chcieli. Ludziom służebnym Woiennym z rzeczami ich ma być dozwolony bespieczne odeyscie y nie maią być zatrzymywani.

Acz się przedtym przytrafił Hospodar Moskiewski Kniaziem Smoleńskim y Czernichowskim, tedy zadnym postanowieniem nie maią więcey ten pisać, ani żadnego pretextu do ich Zamkow, które są J.K.M. y Rzpltey Koronney y W.X.L. podane, sobie nie zastawiać. Item tytuł wszystkiey Rusi, niemaią się pociągać w iakim sposobie na Zamki, włości y ziemie Ruskiey, które trzyma Król JM. Polski: iako też y tytuł Króla Polskiego Xcia Ruskiego: nemaią także się ciągać do Zamków, włości y ziem Ruskich, do Hospodarstwa Moskiewskiego należących.

Niema przy tym Hospodar Moskiewski prawa żadnego sobie przywłaszczać do Inflandt, Kurlandyi, Estony: ani ich woiewać y zaczepać y ludzi przez ziemie swoie na woiowanie nieprzepuszczać.

Tamże Król Polski Nowogrodu Wielkiego Opodyą y innych Zamków Moskiewskich, ani zaczynać ani woiować, ani żadnego sobie prawa przywłaszczać niema, y ludzi na woiowanie ich nieprzepuszczać.

Na rozgraniczenie tych pomienionych Zamków powiatów y włości maią być naznaczeni trzey Komissarze z każdey strony, którzy z tychże wszystkich prowincyi z Woiew. teraźnieyszym, na miejsce opisane, y przyszłe naprawdziwy rozsądek uczynieszy, wszystkie rozgraniczenia dokumentami y świadectwy starych ludzi, uspokoili, y znakami którymi gorami to ma dostateczne opisać y dekreta do Zamków tych oddać.

Kupcy z obudwu stron y Państw maią wolno z towarami z sprzedaż przeiżdżać, oprzączwszy Stolczne miasto Kraków y Wilno, a wszystkie Moskiewskiey stronie Stolicę y Moskwę: y nigdzie niemaią być zatrzymowani, ani towarzy im zabierane, ani przykrość y uszkodzenie iakie uczynione, ani też iakie mytne nieprzyzwyczaione nieprzynależane. ale wszędzie na obie strony, volni Państwach, odkupi y z pożytków towarów branie.

Sprawiedliwość ukrzywdzonym postępowaniem Woiewodziey y Starost, bez zwłoki czynić maią. A gdzieby co z tych rzeczy nastąpiło maią być z obudwu stron sprzedawcy przy tych zwłaszcza którzy by nie dostateczną sprawiedliwość czynili.

Więźnie wszytkich obojey płci, którzy by się w Państwach obojga stron znaydowali, maią być rzetelnie y sprawiedliwie wydani, z pobliższych Zamków zadnie nie dzierżeli z dalszych na Boże Narodzenie, z dalszych odległeyszych na Wielką Noc: a wszystkich zamków zupełny nagromadzenie odnieść, których niema po obudwu stron nikt zatrzymywać.

Do Króla Polskiego Nieprzyiaciel iesty będzie temu Car Moskiewski niema, ani przemysłem ani ieymością, ani ludzi dodawać, ani go przez swoie ziemie Ruskiego iak dalece przepuszczać. Co takoż z drugiey strony Król Polski ma Carowi Moskiewskiemu pokazować.

Acz przyszłego mają to postanowienie potwierdzić obydwa Państwa Panowie, tedy Posłowie tych Wielkich wysłą do siebie którzy skarzyszy: się przed ich Pany Króla Polskiego wstolicy, a Cara Moskiewskiego z Warszawie odbiorą przysięgą, y listy z pieczęciami ukrzyżowanie przysłą ko przymiorą a Posłowi Moskiewskiemu ma być oddane przysłano od stanów ziemie Moskiewskiey J.K.M. dane.

Oznaymuie Hetman

Denaiymi. także maiąc tak Krol Polski iako y Car Moskiewski Pla-
nom Chrześciańskom y Łacińskom obym zawarłym między iwemi
Panstwy zwrzeczonym Pokoiu y tey zgodzie ktora nastąpiła.

Posłowie y Postanci z obustron maią bezpieczeństwo przeiazdzac
y bez wszelakiego chamowania odprawiemi bydz maią: niedaley przez
dwa miesiące: ad tunc ani żadnym pretextem niemaią bydz zatrzymy-
wani. Z Posłem Wielkim niema więcey bywac, iedno to Osob 40 Koni 30:
Pocztem Osob 6 Koni 30 z Gońcem Osob 6 Koni
20 Krony wypisuią podle wyżey artu maią mieć poszanowanie, y wszelakie
wygody.

Opanowaniu tych Pakt y poprzymierzeniu tych, odnowiono na po
tomne czasy następuiących Panow, tak z Koronie Polskiey y WXL
iako y Hospodarskim Moskiewskim, także oddawaniu sobie ludzi wo
iennych z Obu stron wzaiemnie y Panstw kazdy czasu przemyżdze.

Oprowznaniu monety y ceny Grubszych pieniędzy y wszystkome
ktorych panstwach, znosić się z sobą obiestrony przez Wielkie Posły maią.

Date Kondycije podpisali sie

Jacobus Zadzik Ep[iscopus] Culmensis et Pomeraniæ, Regni Poloniæ Cancella-
rius. Christophorus Zadzik Dux in Brza et Bobinki Palatinus Wilnen-
si Generali Exercituum M. D. Litvaniæ Dux. Martinus Kozanowski Pa-
latinus Podoliæ Campestris Dux Regni Poloniæ Alexander Corvinus
Gąsiewski Palatinus Smolenscensis, Alexander Brzuchowski Castellanus
Camenecensis, Martinus Krzyza Referendarius M. D. L. Andreas Prze-
de Radtowice Capitaneus Zbaraskensis, Nicolaus Enkwort Vexillifer
Lublinensis, Alexander Ozimski Vexillifer Trocensis. //

Potym od Moskwy uspokoieniu. Cesarz Turecki Amurat Osmana Zabite-
go od swoich Brat vrodzony, zakazdy Abazy Basze. znowu Woyny do Kol-
ski zatrzymuie, ktory Posłowi Nayszemu od Krola postanemu Alexandro-
wi Trzebinskiemu natenczas Podkomorzemu Lwowskiemu potym Podko-
morzemu Koronie Bitkupowi Przemyskiemu, deklarowat obiecuiąc ba-
dzo wiele ktory przy audyencyi Jego Cesarz wyraźnie dobyt y tego mysl, Koo-
lwiek Polskie znosić, rzekł Krzyżat oczemy Z niego nie będzie pozwolo-
ny, Machometanska wiara rzekł nie będzie przyięta. Tudzież rzekł
nad Dniestrem Zamki będące, iako Oziekow, Kampul, Mochilow, nie
będą zniesione. Słowa takie przyięte Cesarska. nie zturbowała mię Posła
Krolewskiego. Imperterrito animo stanowszy powiedział Cesarzowi
żemiechy Zamku żadnego znosić, ale y potym nayminieyszego z Gra-
nicy Krolestwa swego obalać nie będzie mu pozwalać Krol Jmć ani Rzpta
Ktorey. Obyczaiem przyięte y wolności swoiey z Krolem Panem
swym tak długo stawać y czynić o całość swą bydź, poki im broni wroga
stawać będzie. Takowe słowa Cesarz summa cum indignatione pow-
ziął się żadnego responsu Posłowi Krola Jmci nie dał, tylko
ken. Idź do was na Woynę: y zaraz Abazy Basza posłał z mocą Woy-
ski przeciwko do Dunaiu, na spotkanie Moskwy sam osobą swą
z Dworem y Woyski wyiechał z Konstantynopola, przy ktorey rzeczy
mimo rego Pałac, gdzie stał Gospodę, przechodząc się z swym woien-
nym uppatrzeniem. Tym posłowie Posłowi powracaią, mimo
Woyny Cesarskie umysłnie prowadzony, był od Cesarza, nabo przyda-
nego, chcąc przez to dowodem incutere Państwom Koronnym.

Z powrocieniem tedy Posła y relacyą Jego Krol Jmć powracaią

cij [illegible]

cy Tryumphator z Woyny Moskowskiey, Z Wilna zaraz Obroth
arma na victoria ku Grodnu, samdo Warszawy, gdzie krotki Seym na-
to zwołany postrzegszy, apotym ochotnie z Warszawy ku Lwowu wyiechał
y przed przed sobą Stanisława Koniecpolskiego, Kasztellana Krakow-
skiego Hetmana W. Korg y Stanisława Lubomirskiego Woiewody Ruskiego z Woy-
skiemi, z ktoremi przy Kamieńcu stanąc roskazał. potym Seym:
nyst tedy Król JMc. z Zamościa nanoc Dzia Ibni przeiechawszy
remu Pan Zamoyski Wyiechał ku Krolewskiemu Stanu dostania wka-
zanie, zadey przed sobą Sług osobnych maiąc znacznego grono, apot
kawszy się z Krolem w dom swoy zaprasza tenie swoy.

Witanie Krola Jmci pod bytnosc jego w Zamo-
scu od JMci Pana Tomasza Zamoyskiego.

Boie się offiary Nayiasnieyszy Krolu abym zradosci ktorey w sercu swym skryte
niemogąc, nieuniosł się słowem nieostrożnym. Ale rozumiem zeami
grzechu zato ani przysięgany nieodmowie gdy to wyznam zemby tak rad
W.K.M. w swym ziemianskim gniezdzie, iako by sam Pan Bog domowe
przyiechał. Słuszno wszytko, ze iest pomazańcem Jego, ale kto takiego
zeby Jego nieuwielbiał, ze iedno P. Bog po śmierci Ojcowskiey W.K.M.
dosyć nowat nam Panem, bytą wszedy ręka iego przy W. K.M. Gmot
podczas elekcyi tych, ktory sobie nato Panstwo takiey sobie y Krole-
stwom urodzeniem y byly zasługi z Oyczyzny zasłużył. zeby ostro
ta. Dostoiność sercu pamięć rzeczy był albo nieprzytomnym W.K.M.
Alterat chyba poganin, ktoby nieuwierzył, ze te victoria et laurea
arma procedat Pan Bog przeciwko nieprzyiacielowi swemu, nietak
W.K.M. Ale y to ledwo się zaczęło pocżyna, a ze wraz do nowey sławy
krwawi, y ręce ściągaią się nowe szczęście, sciely W.K.M. drogę, y zemiąc
serce nieprzyacielskie, ktore będąc naprzod zato rakiem
sumienie pogańskie zorowac mieli, sami w pot przed Zamoyskiey mieysc
ko virtuti genium, ale y smętnie rura. Nietrzebami więcey mowić
o tey ochocie. Nie wątpię, ze on zierny y celny Domu W.K.M. y tego
stanu, ktorego skonspira chce zdobić, gdzie się obcnosząc sprawo albo
jego poboczny. Pierwsze, y wita W.K.M. ziemią, y co nayblizsze ster
W.K.M. zeby domowi y krwi iego oszkodzenie takie sprawą dotknieniem
progu iego. y te odmiego sklecone blachetkie mury, mogły by się, by
byt sensu w nich położe pod nogi W.K.M. pomierzać takimże Panem,
ze nieznurem nie kroią poddanych zastawiaią dostoieństwo swoie: ale
poddane y same mury pierśiami swemi krolewskiemi zasłaniaią
Przeszcia się offiaruiąc W.K.M. iakiegokolwiek proszku domowym kr-
wie: ale szczęśliwe nastawszy, na twoie ratem, wiednym Boku iako
słonce oświecasz we ziemię. Wszytko odeymuiąc, uspokaiasz. Ostrze
woy Krolewski nie chcesz abyt w pochwie zardzewiał, wszczynaiąc
niem szczęśliwie cesarzego granicesne. Niechce Pan Bog dokonawszy
krwe gorętsu W.K.M. błogosławi. Depc kopytem konia twego hoshe
sotom: Depc y woie y poddanych swych szczęśliwie ziemię: abyod
stop Gospodarskich dostoiności W.K.M. obumarła cnota y mieyscu odbiat
ki, ale same W.K.M. y wszytkiey Oyczyzny co raz ostawata buyności:
sza.

// Wprowadzony potym Król JMc. w Miasto y Zamek iako na
stolyce

ktò bydź naygodniey, strzelaniem dział czeshym y piechoty, ktorey
P. Zamoyski miał zastępczas przy sobie ośmiet. z Brauiy, Kozimierzem
y Alexandrem, ktory na tęże Woyny przy boku Krolewskim siedzieli, aż
stowarzy magnifycentissime, wyiechał ku Lwowu 23 Obris nanoc do
Tomaszowa, ztamtąd ze Lwowie stanął 26 Obris: gdy wyiechał z Ja-
nowca, o pogromieniu Woyska Sterekiskiego y opoymaniu Gustawa
Horna, o zabiciu Xcia Waymarskiego, przedmiejscu Woyska
Szwedzkiego. czym Krol bardzo ucieszony.

Gdy ze Lwowie ku expedycyi tey przeciwko Turkom wyiechał
nie Krol JM. ustyszawszy cesarz Turecki Amuratth, o zbliżaniu się
Krol JM. y postępowaniu ku sobie ochotnym, z nieotarłym nieszczęść
go y postępowaniu ku sobie ochotnym, z nieotarłym nieszczęść
Skrzetuskiego wrzecem, mutato consilio pysznę przezumpcyą
Woyst. Abbacy Bashę cztowieka humultuosissimi ingenij z Woyskiem
mirnie w Wołoszech będącego zawołował.

Ten Abbacy Basza Defensorem był sybirnyiszem y w Roku
1633 w Woyske Tureckiem y Tatarskiem przymkrzętnie pod Chocim.
Gdy 20 Obris Tatarzy Krolestwy wyiechali pod Obozy, ktory był P. Koniec
polski Hetman koronny pod samym Kamieńcem postawił, Szańca-
mi y Gedułami obwarował, na statt czuta dla Zdrayka. Sam potym
ze 8bni z Multanskim y Wołoskim Wdami, y potrzebnych Woyskach
Woyst. Abbacy Basza cztowieka humultuosissimi ingenij z Woyskiem
mirnie w Wołoszech będącego zawołował.
nasbyt pisza P. Hetmana, z decelacyą dobrą. Wtym mianowicie
Rożanstwu naszych stronach z Armaty wielkiey bardzo
z drzewnej strzelby z szańcow Niemieckie piechoty rożnych cza-
cenie y stępnym borem jednak nie zwodzono bitwy dla wielu konij
derauy. Okrom trzech chorągwi kozackich, ktory się mężnie
derzyli o Turki, onych nabliżey odegnali onodat od Obozu y zamie-
szanemu pułkowi Ludwikom P. Lubomirskiego Wdy Ruskiego przez
Rożanstwo, dosprawy swey przyść dopuścili. Bur nieustraszyli
tego dnia odstąpili od Obozu Turcy: w ktorey expedycyi ze sam
byda niemogł P. Zamoyski Podkanclerzy koronny mat pod
Regimentem P. Jana Zolka Chorążego Bracławskiego, bo-
duswego przyszet. Odstąpiwszy Turcy do Czuszteczka Sudemnice
29 Obris przyszły pierwszy tory dni ustawicznie szturmowąc tandem
dobyli, spustoszyli, wyniekli wielky jednak ludu swego Rożanskie-
go szkody.

Czym prędzym informowany cesarz Turecki stycznie o gotowo-
ści Krolewskiey tako się namienta, w Roku 1634 wrocowat: y na
tego miejsce Murtazy Basza skromniejszego y rostropniejszego
Mozay cum mandatis alacerande pacis zostat. Ten enoreyc się Pa-
nem Koniecpolskim Hetmanem koronnym, przeczytte posły swe
o pokoiu conditiones pacis od Krola JMci samego podane przyiął
y Woynę wrzenódł. Ktory zebyst Autorem Abbacy Kazawszy onego
samego poimać kazał y udawić. Itak wyszło się nanim, że consilia
malum consultori byvat zawsze przynosząc.

Czym ze Lwowa potrzey transakcyi Krol powrocił do Warsza
wy w Roku 1635 w ktorym było seymow dwa. Na drugim Kredy
cyi Krol JMć z Prus powrocił szczęśliwie, uczyniwszy pokoy z Szweda-
mi na 26 lat, ktorego od Roku 1635 do Roku 1661 Zamki wszystkie
w Prusiech odebrał od Szwedow Inflandy ustąpił. Takym sposobem

Będąc P. Zamoy

będąc P. Zamoyski exmissya swego Podkanclerskiego tak
zdotował

Żurkowski ... str: 336-342

Votum na Seymie Anno 1635 Jest P. Tomasza Zamoyskiego

Seymy nasze y exrardy generalne przy boku Panskom, dla obmy
slawania potrzeby dobra Rzpltey pusstym exorzą Respub. Theatrú
Swoiday miesczanie. Bonie musz gdzieyś okazyi y terminu by Rzpta
okupe zebrana, y nas po ssarletnosciach naszych rozstrzelonych
mogłuno gdzi obiuthu et oculorum contechu widzieć, iedno
in hoc publico Theatro. Druga. Zdie nasze Konsilia exdzieć
nasze vota propter omnium fere gentium morem, in publica, one
tylko Rzpti ale y Orbis totius luce odprawuiemy. Zaczymsie
dzieć tu niebyłko to uważamy, że sami nasze patrzemy, ale patrzą
nanas, tak obcy iako y swoy, tak Chrześciaństwo iako y Pogan-
stwo Przyiaciel y nieprzyiaciel. Dzieciysz tym, aby to Theatrum
y to co się na nim dzieie wszystko było serium, exdetelne, ostrożne
istotne me na niepotrzebny apparencyą y coby exzecz prawdzi
non in ami verborum apparatu, albo pozisowaniem coby exzecz
pachnąc miało Teatrem Komedyanskim. Dlatego do exzecz przy
stępuiąc, y pierwszego Punktu Propozycyi, rozumiem że by dos
pozelo na komedyą, a bogday mie na owaką sprawę, ale tę
prawne w Polszcze musi exzecz pomawiaią, kiedy byśmy po
zawarciu z Prusiech pokoiu, nie byśko przez Komissarze od
Rzpltey naznaczone, ale przybytnosci Panskiey, gdzie iuż tak
Respub Authoritas conkidebatur, po rozpuszczeniu Woyska
tym ciężarem Rzpltey exbranych, po odebraniu od nieprzyiaciół
exgore sdei publicznè dota Zamkow, post interventum przedmich
z Chrześciaństwie offiarchow, mieli dopiero iako onowey, o
przeszłych Traktatow radzić, pożytku albo niepożytku dzieiu:
sowac. Iuż upuszcita Rzpta ten termin, y chwilę go ma bardzo
trudno exaczon. Iuż tu mi rzeczy, mi dyskursow, ustawne nova ale do
gotowego, chyba by kto podiął się tego, opes Regni y przeszłe
podatki gotowemi odłożyć exrodzić exlusos prawie Chrześcian-
skie Pany, exbierać Woyska: y za tak wsze, mieli my ieg dobrze
doznawali Rzpltey szczęście sobowac. Oprawdzieć się gdy mogę, z dawnieyszych exsiadkuiach mi emy sława ekym bydź tak
szczodry Rzpta, aby cały exemię Inflandzką okupował sobie
miała Polską z Prusiech. Ale zeto była conko iuncta hostes
y mkt sam z roby targu nie exawiera: i proboważszy tak exzelkow
darmoqum et fractuum effectum, musiał bydź Komec kiedyż
kolwiek. Lubo datby był Pan Bog, aby się kiedyś ieszcze Rzpta
po ey tkiem y stawą. Że tedy tenże de approbatione Pacto-
rum mowiemy, niepotrzebato stawa i prawnie ale semi-
ritas nieprzyiaciela: kłoy iako alieni emigres et rebellis
posiesor, żadney pewności mema zapewng. Lubo exostatkiem
emigrantiona prawda, Pisarzy y Obligiem chciał się dzieły
przeciw

mieście, y natu przeszłya Moskwe, ktoremusie przeciwko wole
lut exercuit, zapuszczac Ceemu, abysie Dnem y tego Vpea
in arcenibus Regni nie krzywali, non immorandum nuhym,
aby wszystkiego sie tego do przyszłego nie miało, co publico bomi
ne za warto. Boky ieds bese eyce y prosse aby my od P. Boga
ale za warto. Boky ieds bese eyce y prosse aby my od P. Boga
odeszłemie przyimowali, ktory tako in desperatissimis casibus
nad nasze siły y vroczumy ratował y dawiąt Gospey, tak y teraz
lubo wiele krzse podobienstwo oddtosie suchanedi kosti, y poro-
bop ad pinguiorem fortunam Reipub: bytosi stawsto: iednak ze
tak bysta wola Jego, ze tak on Nieba ben ceger nakrzat mergs
premey abym ze co ceymi Kuspseeniu naszemu cuini. Jamiesz
przypuszczy to co isz stato tangvam vem nostram, tempera-
to ut par est animo. Niebardzo abieg krzumfuiąc abyy y gniedi
nasi y mepryiaciele gatrzc natoteraemiesse Teutonum, pudicum
nostrum non desiderant y serca niebrali. Do tako rationes takie
Rzpley bytey, ze promovere Voyny non licuit, lubo hordus
przeciwko wybieramy, niemaie ziego krzumfowac. Fabrytius
in Bello Rossi, fabijah y my. Mieresie cossato v Rzpley y kroi
y opum isse, ze chce sobie podmordowawszy, niedatby nie
przyiaciołom ale wot podawremo karku. Rudentie to nonne
cepitalis, ze obzeruiąc sie naimse stromy nie naiednego nie
przyiaciela, ktory bez ma zsoby co czymic, niechcemy enervare
Reipub: vires, niechcemy fabrycatam bot in commodis przyp
drac aredo upadku. Ma dotyc y bedzie da Pan Bog dotyc Egipta
miata lubo premiędzy y groza nieswoto: co tako zo ogdzie
expublico, ktory bardziey nie kiedy znowabuit luxa, vsamych
vsach y prenach prendiy: czego probovat niewaz niep ryia:
ciel, y improbie za pomocą Boga causpe, kiedy go skora za
wiedbi, kiedy nie in Gentium Jura et pactorum, czego sam Pan
Bog vmdzie est, powiat przeciwko pum czesne. Kosla Mice
czy celebrare laudibus niechce y niemiąc laudet onego o ali
enum laudubunt potomne bez iscie takiey supicyi cineki.
Kowiedzat Kros, fause esse laudare Athenienses, apud Athe-
menses: ale ia takiego ktory sporod animos subegit quam
hostes, ktory miestowa ale fausta ztboko penetrali niebardzo
y oto tatwo. Sita mamy bede M. powinny, zauchy tenie, ale-
dzie nie. czyrzeczenie ze zazywola swego Panstwa szwedzkie-
go y pretensyi stusemych Panstwa Moskiewskiego, ca sta-
cyme bez odpowiedzenia pracy y odwagi: ale bodaj nie spey
zapuszczoną reputacyą, y dzielnam Narodu naszego stare
ktora bysta cudzo przeciwych pentus conciderat, ze nas ak
enowi ogarnet: niemysiąc to tom naszym, ktory ieszcze
optatang niedawno ze Cyrzyeng zabrali. Debudet Pan
Bog te reke, ktora niedawno dzielem swym swiętym namazał,
naprostrach niepryiaciot naszych: amiesko zostaią te,
ale y szczęściem bez przerwania impingevant. Ze szczęściem redno

dodrugiego

do drugiego początek y rednego mepprzyiaciela teror był początkiem umrzenia drugiemu. Moskiewska barzo burza y niebezpieczeństwo od tyle lat na Oyczyznę zaciągnione, odmierzonego rzeczonego rzeczce nastałey Pana. tak prędko vnotrzibus armis oppressum, pusatto strach voczy tyrannowi tego rzeczy metus y sromotny, nie przeszedłszy y Donaiu, zmowym do Domu odwrot, vcmieił y zabudził metum v drzi ederzemym Domu tego Królewskiego Nieprzyiaciela, zeyste bezmierzy: rze pułku non metu armorum, które iako rzeczce valida y opozmione były, ale głowy samey ceny nosey ingi lunoy Panskiey, tak sine cade et sanguine stanęły. Ollec mennieyi ma solidam laudem J.K.M.. etakrey ku Oyczyznie omitosci, zecznemy przerwey osrame bystuty certando, tyle kongressow zwodzili, rozwodzili, tyle lat się ciągnęli: ze: wsz sine mora et cunctatione samey rzeczy dłuma wstępu: Insi Panowie Chrześciańscy, czego pełne oczy nasze nacieszyć się ambiue, nasz Pan Jesus dziwe Pegna. Propnium to takiey: skiego y czystamiętego serca wrodzonego Królom Panom dalszym Tak Ludwik Węgierski y Polski prosemy a proceribus utrzymy: gentis, aby ze chore Królestwa trzymał. odpowiedziat ze chymbur: dzicy upatrzyć powyżek Panstwych, miela swoy: Jaudno prawy dzieden Pastere pasc madzie trodzie, Jaudnosedem Król dwoie Królestwa rządzić. Tak Jagiello Boskie Krole: stwo, ze wzmiąsię była wrodzenosc, od staroczystwey wiary Katoli: krey zaszczepta, repudiauit. Kazimirz trzeci pośmierci Bra ta Władysława pod Warną głowę defuncti, sumena conten ta Władysława pod Warną głowę defuncti, sumena conten bione Polską przyięł Koronę. y bedzo rzey nieupasuił, bowie bytto denominacyi wszego przystąpienia, by ostatka tego mie: bytta nakierowała. Zygmunt stary, ojciec nowszego Kro: krol pierwszy, bawedzkiego powyprzedzenia Chrystyana Duńskiego y Węgierskiego Alduta Pegna, miedzy pisarz gost Ludowicum Rudolfum Cesarem. Ale iako zawsze regni: bur honor jagiellonem, tak y Królestwa y Panstwa wszech Pano: wszkiey, ktory Panowania ambicione mieszkaią. Mocno ia trzymam w Panu Bogu, ze ku omitosci J.K.M. Ku Oyczyznie, ten mi Królewski, ale Divinum et supra humana animum, nagrodzi: ią Koron y Królestwich y tryumfalnych. Bley Exyta napsa aby wszym niepocosta dała, uprzeymie cyiey: Pzekł ktory Boiel swiety, Pegnum Celorum solo ver borum offucia non obtinent. Niechmi wolno będzie krotko do nabrzey rzeczy testowa nakierowali, Królestwa dziedzicz: go dla mitosci Oyczyzny odrzezanego, stowarzyszonemi tru dno pytaui mamy. Dobrego nakiedy obrelnica niebyłkie: ley mu przeszłego ignosce Ich Mość K. Komissarze, ktory ta

expectamus

wpomnieniu vaſzej, ieſzcze ſama Konſideracyia Panſka, zemieſzcze
kazyſtego albo rekompensa bydz ma, oſtatecznie, zaboby trudno
mieć zaſtę patrzyć, cobyſto ieſzcze Rzpltey koſztować musiało
bedzie, wierzaiąc pisarſtwu, namiotowi y ufnoſci mitych poddanych
fundować ſię, iak nayprędzey przyſzło. Regimentarze gonnoſci
bezpieczeſtwu ſzły do Rzpltey: zeby ſię wſzelakich pretenſyi
wyſzły, mieſzkowali ſzły do Rzpltey, ſtarego dla Rzpltey groſza: wyſz
ustom ſwym krolewſkich ſzczupłego doſc chleba, ſzacobyſmy
dziękowali. Stuszenie I. K. M. mieli: ale dziwuię ſię ze tam
hortatamus. Alexander Wielki wybierający ſię na Woyny na
Persią, ledwo mieſzkaiąc comat vdomu powiadał przyia-
ciołom, vechigalia agros, pagos: pytaiąc, krolu co ſzoſtko
wiedzi, a ſobie co zoſtawi? Odpowiedział: dobrą nadzieię.
Cosik bardzo podobnego: vſtąpił Krolowi Joſzu: Wyznaią
prospidit woyſkaru, chleb ſobie odiął: odiął: zdrowie y życie
wſzyſtko odważył: coſz ſobie zoſtawił? mianowicie dzięczność.
Zachowaiąc Boże ale miłość poddanych, y dobrą nadzieię. Wy-
mniąkło by gorąca Hetmanom &c: gdzieſzto Stuszeniey Koro
lom Polſkim debentur, ktorey nieſzkodzie wziąć, ani pieczmia
ſi legum Regni, niemogą. Dzięki ſzczęſliwe ſzkodi
liorum, aſz gdzieindziey ludzmi nie kradlami, potrzebuią kata,
rakow y drudzy muſzą żyć po ludzku gerere curam poſtu-
lahit.

Jednego ią ieſzcze na Rzpltą obawiam ſię niebezpieczeń-
ſtwu, abyſto desiderium pacis, quo ferebantur, meurodito eam
fadem obznaczam in pace ocium, abyſmy ſię bron odpaſawszy
zapomnieli ſzczęſliwego co Rzpltą: aſz ſię boią, y łuda-
ſzkich zabawach et luxu ſtopniejąc ſię, niepryiacielowa
na Grecyą y gorſze calamitates. Filip Krol Macedoński,
accepta clade od Atenczykow kazał na ſię Bolał: Memento,
memento Rex Athenienſium. Dobrzeby aby na ſzyſtkich
ſtołach, ſzlemikach, weſelach, Feſtach ſtołano nania, Pano-
wie bracia Polſka pamiętaycie, pamiętaycie co ſię zewa-
ni ze wſzyſtkich ſtron przeſzłych lat dzieſięć. Pamiętaycie
na mieſzmierzone Woyſka Dwoyga, ktore ſię niepyſzawszy Rzpltey
ſtrafnym przodkom naſzym niepryiacielem nas powa-
dzili. Pamiętaycie nastraconych rodzonego brata dwoch Ste-
fanow. Pamiętaycie iakoſzcie meni chto uſpokoili woią
ſelwiſtą zaiątrzoną ſtoſkę. Pamiętaycie iakowy ſię
zierzcym fraudulenta pacis oſtentatione ſtaw-
mu ſzaciel, wzunadzie waſze et praecordia Rzpltey, iako
wam chleb odiął od gęby: iako wam zmyſł wſzyſtko
okoto ktorego gorzcey, mzoketo porządku Rzpltey ſzcza-
ſzie podkopym dyſzy Katrimonium Rzpltey: y dyſzyſzcze
dzie tak długo z Inſtancyą. Pamiętaycie nadworzone po

starému wrotá Nieprzyiacielowi obrelone anie opatrone
Zamki. Pamiętaycie natak swoie przeszłe podatki:
tak obsrze było woien przelany Braci waszey krew. Cyzneh
będzie znakszy okrutno Cyczyemy obmysli wanie, y znakszy opa-
trzenie Brami. Niech y was wedtug ludzkiego przemoże
nia, będzie kon dobry naturzyni bron przybotu, mena kot-
ku zardzewiata. Niech kopa będzie w mieszku, abyście bez
pochyby, kiedy miesczna consum, abeście wrochodach się
miałkowa będziecie: kiedy pamiętać będziecie że co macie
co marnie trawicie, tuszmiey Cyczeyzenie maie zmnen
dere. Niech wtamie Brzytki ewtroy rzeu abyście: że
rem ziemianie Qeyos apparatus niedgare ale superb
ze chcecie. Cytay my się nieozbytko w Gdańsku, poczemu
zboże ale nayprzedey y nay pilniey o Cyczyenie, czego pow
potrzebuie. Sposabiay my się pani tempore na armate: Bog:
ies przez ktorych Krolestwo nasze, nekoleterem abeście
tas rzeczy mozesz ewa, niemaiąc. rzko insze Obris com
ras rzeczy mozesz ewa, niemaiąc. rzko insze Obris com
mierkuie. Ale kozaiy poddani wasi, wacz się tego y cay-
waiy, czego wy auder niemiecie.

Dat nam Pan Bog potemu Pana: ktorego nieza:
cyami, nie panczyenykami wystawiay, ale pewtorbus, se
kami, serem naszym stadkiem ozdabiac mamy. An:
to Pana, mamy, ktory cudzemu etatsie Bozey o Chrześ:
anstwie non credit tak y Papiu bysmy się do tego nie
chcieli, nekiko edzenego opprobrium starli bysie, ale
y znay się kszemi y z Ruymędrzemi Panstwy porozu:
Day Boze aby się to dwyiato sex naszych achcebysmy
tego niebyto ia dla oswiadczenia wiary mocy przeciwko
Papiey to Maiom perswadere co gnodkom naszym
dla Cyczyemy niebyto londzo, azeby to krwiaz zser:
cach y pamięci wszystkich Wasz kocat. Tym y Kon:
cze

Żurkowski .... str. 343 – 346

Babymze sejmie gdy Jmc X. Fadek kan:
clerz koronny postąpi na Biskupstwo kra:
kowskie y pieczęc Wielkę Koronny J. Kośc.
odawat, y dziękowat Boske Panstwo y Jkc Jmc:
mem Jego Krolewskiey sfci odpowiedziat te
mi stowy.

11 Jenerelki Kleynot Krolewski Kosze Biskupie
Koronny

krakowski, postygnieszy natak wyiskie skoszenie Boeym
y Zepteij mieyscu do szczasunku J. K. M. oddaiesz more
mshkutog. tey Zepteij przyimuie mtoscziwie J. K. M.
Aby stąd zego oddaiesz z wielkim wysokich cnotug swych
u J. K. M. y Zepteij posagiem y carobkiem. Ktemu
znowu ten koronny talent przez te kilka lat iako
go pastorzat wręku swym: ale dzielnosc. W. M. cnota,
godnosc, y przedtym nizesgo nie itg, nieprzenowata. od
tego podobno samego dnia, za Kosna Dworzastat Pan-
ski, gdy stanął in Alo Herculis bivio, między wczasami,
zabawami krotofilami Dworskiem a twardg sa-
kg pracg, stg kłopotow, y przez podległg cnoty
drogg. Puscziwszy nastrone bamtel, przytes sie tg mie-
strassonym terem. Przetamates skarezenosag swg,
colkoziek miesz celnosci, fondnosci, cnzdrosci, cza-
sy samey Zepteij cnocie, niepryiazni zarzucat dwor
ni malevolentia. niebosten dzien, ktorego bys albo Cy-
zyzenie, albo Panu nowy pryiacielu, albo pryiaciele-
bij, dogodg niepoznie cat sakg: ktorego bys Cyzyzenie, y so-
bie non parares amicos. cudzodzcg rostrzonosczg swoig
co miekadzemu kwait spoletkich offensionez: cudze-
gaige cnych Mitosci y przyiazni. Mogę libere y
prawdziwie rzecz. że W. M. Pan Bog stworzyt na to dat
pryboku Panskim, aby sie y Pana kochi takiemu Bog-
dziwosi, Pana dla siebie dzzie mtowali, cham zgoli
colerent. Dat Pan Bog W. M. dadkie y mierszy czuy-
ne ad hunc virtutis curzem inne subsidia uroz. emonych
zobu stron dutnosg u Pieprzyiaciot koronnych cnzno-
kosiami Cyzyzeniy powiagz: pryiaciely przez Zepteij am-
tosci endubitatem fidem, inermi interredia Arma imper-
territum animum: togato u Gotnierstwa, tako rzadnemu cnych
conkkerowali mitosc: ktorego nasekchive zamysty zawzyte-
gi, czesto dintenuji Cyzyzenie niebezpiecznych zwodzit a.
co miracula mistar, y Judeoziemskiemu rzezastug, swych
ustępować, że byte odpuszczat Cyzyzenie, zena dziekos-
ciach W. M. przestaige, fidem W. M. cagotowe gnyno
wat, et me nixa z Panstwa Zepteij ustępować. Dzien bij
mi szczesliwy, gdy bym wspomnial mial Dziemne spe-
dzyie y podług Duchowny sentencz zadosczynit
mutzem pro Repulo animum: z ktorych nie kadu odmowit
byte, Krzyż na kon zbroyno siadaig. Zachowane pozdro-

W. M.

tra WM krwawe Wojny otarte zocznu ubogich Poddanych
mezzinne Tey podane J K M. Ojcu, y Synowi, sine sangwine
Lanki y Korbow wiele. Tyssiączne dozgody y dobra gospo-
litego sporządzone: serca sudzkie, virtuti WM trophaea lau-
dis perpetua monumenta. Natym trawites lata swe: natym
pieczec ta Koronna lata swe spędzita. Ten cnoty WM. cursus
ta droga, szedles pieczołowicie do tak wysokiey w Kosciele
Boeym y Ojczyznie preeminencyi

Piecz[illegible]tamij aby sterculi skorosc by drogg pusait miast
Kto zastępował na gościencu: zeby go Kto chciał commodo
cursu virtuti zawracać zdrogj WMci raz y drugi często
pozwali wshoc wrhuhs rhudio, stoki wysokie, wymoste
Inscity bogate wtrwaty w takich niewczasach y trudach
sta gruzenia cum takome wczasy. Zdarzyćy strony ur-
gebant takie, takie pamiętamij Reipub: difficulta-
tes. Zaprzątały namawiały, na wczas, y na odpocznek god
dach, y na pokoy tak srogie Reipub: turbines et tragicae
rum nostrarum casus. Urgebant często et wstrzymiecz ratio
nes, y Pobożnych Dworj Panskie y urzędy wiesq, przy
krosci. Ale cnota WM. ani chciała ani mogła quiescere. Niedała sie
hamować az wuspokojonej Ojczyznie: ktorej miechciała się odbie
gać, poki broni zewnętrznego wpadnij wnętrzney nieprzyjaciel. Pochyloca
Rosci y czwat Ojczyzny sum chorowat wpolu pod namiotami, poki
nieustały tesrogie Wbien y niebespieczeństw burze Turzc dopiero kie:
dy waleczny idemq pacificus Król Pan nasze zawiera post [illegible]ruenta
bella pacis sacraviam kredy stawaią rozbieżane in perniciem no-
stram adversa fortuna kotą, gwiazdy y WM. abopere zewszystką ube:
spieczoną uspokojoną Pięstą zawieniszeq urzędu tego swego
pamiętką swiętą uspokojone Ojczyzny ustugą, postawiwszy
na wszystkich koronnych granicach, ad omnes ferme Mundi pla-
gas prudentia et virtutis columnas. Dopiero nanich pisesz ono
wielkiego Pana y Cesarza: non plus ultra. Dlatego JKM. na
Sym z WM. stego Urzędu pieczętarskiego dzisiejszejm wozka:
waniu niezatuie, nie zatuie sortem Reipublica. et suam, zeprzy
tey odmianie wetraci wsste urzędnika, tak potrzebnego y wysoko:
kiego, ale inarce inney, na tak wysokim stolku w Kościele bo:
żym, y tey Pięstej collocat, wreddatu od boku swego, ale do swego
przy myka y chce mieć bliszeym tronu swego, przy lgnąć tym Pię:
ściu suis penatibus, gdzie stoją one swiętobliwe Ołtarze, et tempb
Królowie Panowie nasi Koronni na gotowi swe bitwy. Gdzie pode
wszystek Klerj K Im. tak jm Kościelnym Stanie praesidet
Pegnus populus, podoczesnym czeka wieczonego kościoła.

Stawsze WM na stopniach wielkich y swiętobliwych Koron:
nych Biskupow y Pasterzow, Klorzy przy boku Króla Jmci

Koronnego

Krzego stroiąc, takowymi vierzyć powinni y rzeczy samey vi
znawamij y radzi bu nasze starzna vspierdzą. Emulus takiey
szczęśliwości takiey takrzey annales nasze, et futura poste-
ritas chwalić, vspominać, poki Oyczyzna. Oyczyzny, Pol-
ska Polską, nieprzestanie. Miadasz WM tak wysoko, gorlus
made stopotacy zaprzey zeniem, Borym, JKMci taską cum
Principibus, vtrolium gloria beneas. Biskupem tak wysokim
y Xiążęcym hewierskim abijs wrócił Państwa nastał wydatnym
y okazałym mieyscu.

Co zaś do affektu osobliwego y życzliwego JKM. ku
WM poseto, bymże sercem vinszuię: aby to rego o WM.
dzienaney cnocie, y godności wysokie Judicium, koscoło-
wi Bożemu, JKM. Oyczyźnie, samemu WM. szczęśliwe
pożytecznę, długoletnę, trwałe. Przeświętych obym, zerak-
myi boku JKM. będąc, radę y rozumem swym pomagał
do obmyślowania oboło dobra Rzpltey tak y teraz na wy-
sokim vsiadłszey mieyscu, nieopuszcze nic z tey przezroke
JKM. y vrzędników JKM. następuiąc swe, zdrowe Rady, ma-
turo Judicio, prudentia tot Armorum cum comparata, wypie
rać będziesz y dlatey Oyczyzny, czoli y korey takes wielkey
mi y ona bez taką trudność zdrzeczonasz zadna y napotym
mu Pana nie będzie praca, ktorey z tey miany cyimże wyge-
dę y wielką oswiadczasz miłość, ze boku z szkoły swey pie
rzestarzkiey ex Castris togata milicia zalecasz y zosta-
wiasz do służb Rzpltey y JKM. godnych wrzemych Rzpltey
posługach doswiadczonych. Tym sobie porządku Antecesso
res WM. uczynili wrzeczą pamiątkę ze ktam post fata
ma tych, ktorych oni do służby Rzpltey zaprawili, wycho-
wali merebantur de Rzpltą. Stoty to JKM y Rzpltey
ktory wzdłuż się z dziedzem swym, nam zaś o mnieysze
prace y zasług swoich zostawiaią upominek. Mote WM. stu
JKM. przemych y potrzebnych zalecenie: ostatecznem
valebunt y na potym a JKM. WM. prozby. Będziesz
pamięci zawsze wysokie et probatissimum judicium WM.
nad tonym y JKM. mezawiedzie się, y oni na tasce JKM.
Anatheneus rako koroł Imu wspyłkie WM. dzieła
samego, wysokie przy wysokim urzędzie zasługi mi-
łosawie przyimowaią wdzięczny, tak y tych ktorych mu WM.
zostawuiesz, przyimuie godzą Pańską protekcyą, Pańskie
y Oyczowskie o nich obmyślowanie. //

Jozeżm albo czwartym dniem potym, oddawszy JKM.
K. Jamościowemu Rzeczą. K. koronną, przez WM. K. oświadcz.
kaczonego publice nastroną przyiaźnią od Najaśnieyszego

WMdystatum

Wladyslawa IV Krolu Polskiego dany J. W. Panu Tomaszowi Zamoyskiemu Kanclerzowi Koronnemu etc. Anno 1635 Die 355-362

Vladislaus IV Dei Gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogithiæ, Livoniæ, Smolenscensis, Czerniechoviensis nec non Svecorum, Gothorum Vandalorumq Hæreditarius Rex.

Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis. In hac publica felicitatis gloria, qua Regnum indiget, aut hostibus domitis, aut pace stabilita, optata tranquillitate Divina, beneficio restituimus nostra quoq gloria pars magna erat, eum magnorum virorum proventum florere, qui continuo velut orbe succedentium sibi mentorum ac dignitatum, non modo necessitati, usuq; sed ornamento et honori publico sufficit. Nam ut beneficium suum Cælo demum constat, nec lucis damna terra sentiunt, si occidentem orienti Solis serenitas splendorq; coniungat, et nusquam ex nubes aut tempestates dies surgat: ita Regna Imperiaq; non solum noctem et tenebras sed vices in vicissitudine et mutatione, cum gloria aut salutis detrimento non patiuntur: cum perpetua virtutum æquabilitas quodam quasi ejus et successionis munimentis et potestatibus publicis sese invicem excipiunt aut ducunt. Quare post Reverendissimi in Christo Patris Jacobi Fabricii Episcopi nunc Cracoviæ Magnum Cancellariatum, non solum summis laboribus et negotiis plenissimum, sed maxima cum laude et felicitate exactum, non diu successor nobis quærendus erat, Illustri et Spectabili Thoma de Zamoscie Zamoyski, Regni nostri Vice Cancellario, non tam in titulo officii quam dignitate, quam a virtute et gloria monstrato. Dignum utiq; simili cujusdini cognatione, ut hic non alteri succederet, nec ille ab alio succederetur: utrovis tam magno, quam pari, nulla discriminis invidia, aut æquabilitatis varietate: et cum alter non vocaretur, quod erat, magnitudinis utriusq; sine salvo et assentiente. Stolle quidem in bellatrice familia exulans, pro fulgente ubiq; hasta, gentilitio stemmate, nobilis degeneravit imbelle a majoribus accipere potuit: quem Pater aut suis victoriis, ita hostilibus hastis vexillisq; tanquam curiatum circumdatum, et tam insultantem inter arma et inimicorum signa adventem, juventæ nostræ et futuro omnino tradidit. Nec alibi aut spectra Pater dare potuit filio: qui etiam Regna, et res Regnorum fiduciam, Regibus dare, fide, fortitudine, bella, et victoriæ parent: gentibus emulla potentia vires, iam sub Regni sede et velut subsidio

sub verbice fasknjj, ubi Sceptrum, Corona, et totius Imperij insignia servabantur, ad ipsas scandentes, à verbis ibus publicis, a spe et voce in posterum Regnandi depulit. Hoc bene facto iam tum se Regi Domui obstrinxit, antequam obstringeretur. vt nam de virtutis et Constantiâ obsequio dubitari non potuerit. Nec postea quidquam hostium aut Civium subiit Respub. vt mox illius Victoriæ, illius triumphi fuerint. vt quibus et gloriam ad Principem referebat, cui Principatum peperisset. quam mox tanquam sibi deferendum sumpsisset, curâ, prudentiâ, armis, semper vindicavit. Sic maximorum operum rudimentis immutatis filius, Paterna non solùm gloria, sed virtutis etiam stores, Patrem alto Regno, deinde vero ante Publico reddidit quam desiderari posset. festinatendobis impetum, spem, Animos, vires, progressus. Nesciit enim moram etatis maximam quæ virtus sed sanguinis fidem, factorum non tantum similitudine, verum etiam promptitudine asserit. Ita nam cum flos præcursor evi repente emicuit. qui non aliòs postea fructus edere valuit, quam fidei obsequij, invictæ fortitudinis, summæ prudentiæ, et in omnibus gloriæ. Nam si quod bellum, aut terror belli Patriæ incubuit; partim publicis dissentimus repentè suo consilio, sponte periculo, ubiq; sumpta, suscepit propulsavit, avertit. Ita sæpè in oculis Serenissimi Parentis Nostri, sæpè nostris, semper in utroq; militia, Ducem militem, et nusquam non fortem et intrepidum Patriæ Patrem egit. Nec verò ashipendijs, aut sumptibus suis, aliud quam salutem Principis et Civium exigebat: ubiq; honore laude, fortuna locupletior, etiam cum fortunas exhaurivit, quas pro Patria et Regio honore in exhaustas habebat, aut faciebat amor. Par fuga laus mixq; quod hinc splendior, propiorq; usus in oculos, aures et admirationem Civium influxit. Nec aliter ex hoc virtutum fonte effluere poterat, quæ non mixi ipsa quoq; culta suaves et luculenta in publicum prodirent. Domipatra liberalia studiorum copia, disciplinæ ac scientiæ omnis libertas, ab amœnitas; Domum ostiis et sedem æternam adepta, prima etatis auspicia docto sinu excepit atq; excoluit. Hoc enim Academia Famosensis erit, non infundo aut cognomine tantum sed in posteriore, laude, cultuq; animâ exstructa, auspicijs sic vivet et vivet in centum ad dit, et Author: nè accumulat cultum et apparatum, ut Parens videatur, ubi non incertam nec periturum gloriam videmus posterum gaudemus. Nisi ubiq; sum pepe: rit, non solum domi, sed foris, nominis, factorumq; clari

Finis

ludo in animis hominum, per amorem superemq; grato
certamine incedat, mento tamen, totum aut pertinimum
sibi ex eum vendicat Patria, quem non ad externos aspe-
ctus usuq; diutius emisit, quam ut in eo Patremos cultus specta-
ret laudes agnosceret Orbis, propria ejusdem suspiceret.
Ita Famosciam alienis terris monstrasse sufficeret, ut red-
deret, nisi nihil expereginno trahentem, nisi quod peregre
laudatus est postquam Domesticum Theatrum impleverat,
ubi postea non tanto potuit cursu ad famam, honores dig-
tates ascendere: qui cum tot verbibus veniebat juventa me-
ritis, illau max evectus, quo tarde senectus altorum ebulan
solet. Primum enim Palatinus Podolia renunciatus, Sena-
tum novo flore auxit: sed qui iam gemmas semtis prudentia
detraxitchi ederet. Deinde ut qui in spurtia familia gen-
tus esset, propius bellicosa hominum terrarum nomina
et septeno terrore cadentis Istri consilia, exstri quid adfesta
Thraciæ diademata horridius gratet, supremia dignitate,
ergtantia, solicitudine accoleret. Kijoviensis Palatinus creatus,
in una pariter et longinqua provincia fidus et invictus Genium
Custos audiebat. Donec ama gna quidem, tamen ebulli remota
curarum publicarum parte, vinteq; adeth inum gravium Pa-
tronia et communis salutis, cum Deipsis bellus clavus ad suum Pa-
tricium revocaret et quamvis nondum in Dice Cancellariatus cogno-
mine incederet dignitas, ad quam gerendam vocatus fuerat: nō
tantum Patria industria, sed Patrum pene exhute et suprema lapsen-
tia illum gessit. Stat verbi in viriam: et ad summa laudis alta ascen-
sum: Patrum testimonium: Stabilimodestiam secum evexit. Sed non diutius totum
nominis deus abille abesse debuit, qui plena semper decora plena
honore et meruit et gessit. Et quamvis serena Patentis Patris optima er-
ga eum voluntas, aterimum judicium, bonorum presentissimum consilio
supremam ei in Regno dignitatem Castellanatum Cracov. altero
ferret, foaderet, consignaret: cumq; literæ sigilla, totus q; honos inclu-
si principis auctoritate ad eum descenderit, tremisentq; malum et ha-
timen in eo munere subsistere, in quo suum ergo Regem et patrem obedi
operamq; semper nomini honoribus tantum, sed in omnibus ac molestiq
propagaret. Quod ut post hac in summo cognominis campo, pro ani-
mi ac voluntatis, curaq; promptitudine prægve in Patris ac-
dustria, prudentiaq; magnitudine, præstare possit, eundem il-
lustrissimum et Magnificum Thomam de Famosciæ Famosciski Dei gratia
Episcopum in Christo Patrem Jacobum Gadecki in Spatium Cracov. promoto
in Supremum Regni Cancellariatum renuntiandum et creandum duxi-
mus prout præsentibus renuntiamus et creamus: eamq; omnibus pre-
rogativis iuribus honoribus, ad hoc officium ex antiquo spectan-
tibus, memoratum Cancellariatum, ad extrema vitæ tempora exhibe-
ioni dignitatis obedientiam omni conferentes. Quod ad altum omnium
quorum interest, deducendum mandamus. Ut præfatum Illustrem Famosciski
Procancellario Regni supremo agnoscant: eidemq; de loco dominibus pro
rogativis respondeant et responderi curent. Quorum fidem nostra Regia com
cujus rei fidem præsentes manu nostra subscriptas sigillo Regni
iri mandavimus. Dat. Varsaviæ 12. Mensis Octobris Anno Domini 1635 Regnorum nostrorum

III Sexa

Żurkowski .... str: 347-350

III Sveciae Anno IV
Vladislaus Rex

Joannes Gembicki
S.J.K.M.

Oddawanie Pieczęci Wielkiey Koronney J.M.P. Tómaszowi Zamoyskiemu, od J.K.M: przez ręce y mowę JW. m.P. Stanisława Przyiemskiego Marszałka Nadwornego Koronnego, Generała Wielko Polskiego w Warszawie na Seymie Aº 1635 ię 30 Decembrę.

Między Przedniemi Dygnitarstwy y Urzędy, ktore Gubernacyi Rptey Iakiey liczą się bydz fulcra y zwierzchnosci do szczęsliwego prowadzenia rządu są radą y pomocą: ma osobliwą Urząd Pieczętarski ozdobę y preeminencyą. Co nietylko codzienna w Rptey naszey pokazuie experyancya, ale y winszych Chrzescianskich w Europie Panstwach y Krolewstwach iawne nam oswiadczaią przykłady: Że Kanclerze Os Maiestatemq Principis ac Reipub: repraesentant. Przez niech Monarchowie wszytkie publiczne odprawuią sprawy, Prawa poddanym uchwalone opowiadaią, z postronnemi Narodami y Pany się znoszą. Pacta y fœdera zawieraią. Jednym słowem, nieiako participes sui Regiminis onych czynią. Imperium samo, iako teraz iest, Rzymskie, w Ordinacyi Regiminis sui, trzech co nayprzednieyszych Duchownych Elektorow, ktorych y w obieraniu y mianowaniu Cesarza Chrzescianskiego Naywiększa iest potestas et authoritas. Tamże Godnosc onych, iakoby powagę y władzą ugruntowało, gdy Arcybiskup Mogunstki per Germaniam, Kolenski per Italiam, Trewirski per Galliam, Titułami tak przacną nad insze Xiążęce Stany, wyniosłosc przyozdabiaią. Niepodły Interpres Imperialis Juris, Godnosc y Eminencyą Urzędu tego wysławiaiąc nazywa, Summum honoris Fastigium, et quasi quoddam ambientis animi Solstitium: cujus ore facundi sunt Reges, oculis omnia circumspiciunt, auribus plenam et justam operam omnibus praestare solent. Istusnie zaprawde Urząd ten, Solstitium honorum nazywac się może. Bo iako słonce ad Punctum biegu swego in Zodiaco przyszedszy daley postępowac niemoże: tak ci, ktorzy eam

Dignitatem

eam Dignitatem consequuntur. W obcych Kraiach, nigdy u nas (: do swiętych mowiąc :) rzadko dalszego w honorach y wyniosłosciach, Stopnia ambire zwykli. Frideryk Cesarz dobrze wiadomosc tego Urzędu naturę maiąc, one car Reipub. y niebez przyczyny nazywał. Boiako Serce, ciało wszytkie, Spiritus vitales onemu subpedituiąc, animuie: tak Pieczętarski Urząd Rptey, ale się Krolom Panom swoim, ktorzy in tanta negotiorum mole wszytkim wydołac sine opera Magistratuum niemogą, trudnosciam in partem Curarum oddawaiąc. ale Rptey gdy Prawa, Swobody, y wolnosci iey w opiekę swoię biorąc, onych Integritatem przestrzegaią. I tacto zacnosc Urzędu tego pobudza wszytkich Monarchow, do gorącego obmysliwania: iakoby na tak wyniosłe y Rptey wygodne funkcye, Idonea Subiecta, et tanto oneri non imparia obrane y substituowane były. W czym godzien niesmiertelney sławy S. pie Krol JM. Ocie JKM. ktory pro sua prudentia Regia, takich na te Urzędy przybierał, ktorych doswiadczona cnota, probata Fides et dexteritas mu zalecała. Z kąd werifikowało się to w nim, co w kazdym Monarsze znaydowac się powinno: że była Divinatio in Labiis Ejus, in Judicio non errabat os ejus. Inszemi tego niechcąc komprobowac przykłady, mamy y teraz w oczach naszych JMX Biskupa Krakowskiego, ktory od swiątobliwego Rodzica JKM na ten Urząd będąc wokowany, z Wielkim JKM, ukontentowaniem Rptey ozdobą, tam In Toga quam in Sago, do zadney się usługi nieleniąc, na nim się sprawował. Jest y JM Pan Kanclerz Litewski, ktory od kilku dwudziestu Lat, summa cum dexteritate y wygodą wszytkich obywatelow WX Litew: On chwalebnie administruie.

Alec y nieomylił się na swoiey Diwinacyi K JM ktorą sobie o WM Msu P. Podkanclerzym czynił, gdy widząc WM ad magna natum, qualitates w młodym iescze y swiebodnym wieku nitentes in altum, ktores WM ex medullis zacnego, et nullo unquam aevo w Rpte naszey zapomnionego Oyca swego zawziął, wprzod wysokiemi WM kondekorował Woiewodztwy, a potym

potym Urząd Podkanclerstwa Koronnego, iako by szerszy plac exercendæ Virtutis podaiąc, W.M. konferował. Na ktorym Urzędzie Spem o Sobie conceptam effectu ipso probasti, gdysz W.M. na nim stawał z ukontentowaniem J.K.M. wygodą R.ptey z niemałą upostronnych admiracyą. Przez co dales W.M. J.K.M. do wszytkich Sobie R.ptey konferowania Stopniow Inkrementa. Zakosz y teraz J.K.M. z wrodzonego y Oycowskiego przeciwko zasłużonym affektu, ktory nieinszy iest, iedno crescenti Virtuti in dies novas Laureas cumulare, nietylko avitæ Virtuti, ale doswiadczzoney na rownym Urzędzie dexteritati et humilitati W.M. probatæ fidei, ktorą intaminatam Regi et Reipub. W.M. oswiadczales, to Patrium Decus, Pieczęc wielką, w szafunek W.M. oddaie Prudentiæ W.M., ktorey assessorem po te Lata będąc, J.K.M. dales wielkie Specimina, arcana quævis Regni, nawet ymentem suam, ktorey Primarius W.M. masz ~~masz~~ bydz interpres, powierza. Immunitates prærogativas, wszech Stanow tey R.ptey in Sinum W.M. deponit: potrzeby privatorum comitati et affabili Łaskawosci porucza. Na ostatek Ærarium Regni więcey rzekę munificam dextram suam, z ktorey in omnes przez W.M. benefica derivari maią, oddaie. Pewien tego J.K.M. że pro sua innata prudentia wszelaką wdzięcznoscią et eâ quâ par est observentiâ, będziesz chciał promereri. Takową Łaskę. J.K.M. dzielnoscią y czułoscią eniti zechcesz: abys maiąc na baczeniu dignitatem Urzędu tego, magni Jegosz, y conceptæ de se opinioni korespondował. //

Zurkowski: .. str: 351 - 354

Po skonczeniu tey mowy P. Marszałka Koronnego Pan Zamoyski takową Łaskę, y wysoki Urząd J.K.M. podziekował temi słowy

Dziękowanie J.K.M. za Pieczęc Wielką Koronną
od JM. P. Thomasza Zamoyskiego

Na małey Pieczęci Mil. Nayiasn: Krolu etc: O nie były tak wielkie moie Ku S. pamięci Oycu W.K.M. y R.ptey moie zasługi, aby ten większy Kleynot, ktory dzisz ręki swey Panski daiesz mi w szafunek, wysłużyc sobie mogły. Nie dlatego, aby Pieczęc mała małym miała bydz Instrumentem do pozyskania Łaski Panskiey, do usłużenia Oyczyznie: ktora według Praw y Ustaw Koronnych, kilka prærogatyw wyiąwszy, z drugą tak iest spoiona że niemal dwa Urzędnicy ieden na Sobie noszą Urząd. Ale że

Lata

lata y Geniusz moy z młodych Lat Księdze y Koniowi tylko przy-
wykły. Dworskiego Zywota y Konwersacyi, iakoby rudior,
nowey Szkoły potrzebował: y że to u nas tak wielkiego y pra-
cowitego Urzędu uprzedzic immaturæ ætatis damna, ktorego
co lepszych oswiadczenia, Panu y Oyczyznie, okazyę często-
mię powabiły: Piekne są y switne, y wielom łakome Urzę-
du tak wielkiego Insignia. Szeroko się rozciąga per om-
nem Rpub. Iego Okonomia. Do niego y cwiczenia trzeba
Wieku całego, y do Sprawowania człeka całego. Nic się w
Rptey dobrego y złego, pociesznego y przeciwnego niedzie-
ie, coby się nieotarło o powinnosc y reputacyą Urzędu tego.
Na to z brzegu patrzac drugim, ucieszna. Kto się na to może
pusci, ten dozna: ale niezaraz, asz post Longam jacta-
tionem. Czego y ia ex parte doznawszy, niebez tego, ze przy
tey, ktorą mam z oswiadczenia takiey W.K.M dobrotliwosci, ucie-
sze, abym niemiał o Sobie myslic, y horrere głębszey potym
Morzu Nawigacyi, zbywszy hujus Navis umieietnego y wiado-
mego Wodza, za ktorym idąc, niebałem się żadnego reputacyi
moiey Naufragium: byłem Securus o Rptey zdrowie, absens
o W.K.M Pana mego dogodę. Ale y to, co mi naybardziey po-
dobno u W.K.M pomogło: Suffragari, Oyca mego idem Hono-
ris Nomen, ktorym mię W.K.M decoras, na ktorego Stopach
mię stawiasz, widzę y uznawam iako na moię Osobę przestronę:
Kto że w mey Osobie honoras, że zasługi w miłosciwey masz pa-
mięci, y przypominasz Rptey mam zarowny, ktorą mnie, y
ubogi Domek moy ozdabiasz honor. Niewidzę tedy, czym
bym się miał zasłużyc u W.K.M tę miłosciwą łaskę, chyba
samym wiernym, zyczliwym, ku W.K.M Panu moim affektem:
ktorego wiem że żaden nieosądzi, kto poyrzy na zdrowie, kon-
dycyą y obyczaie moie. Nierzecze żaden rozsądny, abym miał
ten honor præripere komu z ambicyi, wiedząc żem niekwapił
się na przedni w Senacie W.K.M stołek, na Kasztellanią kra-
kowską na ktorą iest mi dany Przywiliji. I wolałem z daleka na
Urzędzie, to iest. służbie W.K.M ostawac, nisz pod bok się
przymykac: wiekszy smak maiąc w W.K.M usłudze, nisz w tak
wysokim, ktoremu nieczułem się parem, w honorze. Nie oskar-
zy mię żaden, abym dla wsparcia rzeczy mych miał się nim
bawic,

bawie, ktory uważa iakiekolwiek dla R^ptey koszty moie, omieszkanie Spraw moich, przy tak zwątlonym zdrowiu: kommoda na ostatek Urzędu tego, ktoremi bym się miał przed W.K.M. popisowac, niewielebym zabawił W.K.M. tym Regestrem. Acz y w priwatach mych W.K.M. niebyłem molestus, co w R^ptey samey patet. Bo w tak dobrotliwego Pana ten tylko nieotrzyma, ktory nieprosi. Alec ia Rozumiem ze się to niedzieie bez osobliwey woli Bożey, quæ Volentes ducit, nolentes trahit. Urodziłem się na Usługę W.K.M. w łasnie iako Sługa Panski, szczęsliwey tey R^ptey Ortum mało co uprzedziwszy. Oddanym z rąk własnych Oycowskich w młodości W.K.M. ledwo niepierwszy. Biorę ten znak, to faustum Dominij W.K.M. Signum z rąk W.K.M. iako go niedy brał Ociec moy z rąk Wielkiego Krola y Dobrodzieia Domu mego, mało co po nastaniu na Panstwo Jego po pierwszych sławy Jego niesmiertelney zarobkach. Z rąk W.K.M. w tak krotkim czasie rebus gestis tak wielkiego, felicitate nadsiłu większego. Biorę potym, ktory tego Roku na Służbę się udał R^ptey ktorego Ociec moy y z Urzędem tym y Oyczyzną się pożegnał, y poty się trzymał na służbie R^ptey y tym Urzędzie, asz za przeyzaniem Bożym y łaską W.K.M. dotrzymał go y Synowi. Niemałe te do służb W.K.M. na dzieie moiey wroszki ale to pewnieysza u mnie W.K.M. felicitas, y takie W.K.M. panowania auspicia, y singularis w dzwiganiu tak za trudnionego Panstwa dexteritas. Zowią oczyma, uszami, ięzykiem zaden głębiey niepatrzy w sprawy Oyczyzny, zaden felicius zdala nieupatrzy y nieznaydzie, co iey zdrowego, iako Orle W.K.M. oko. Zaden prędzey nieusłyszy, nietylko w Oyczyznie, ale y w przyległych Panstwach naymnieyszego grzmotu: Ust sobie nietrzeba u Pieczętarza W.K.M. pożyczac, ktory sat felicitatis ma, gdy tego słowy assequi może, quod Divina W.K.M. mens y Krolewska głowa urodzi. Niezastawiasz się W.K.M. w bitwach piersiami Poddanych, w radach y ustawiczym o R^ptey obmysliwaniu głową swych Urzednikow. Wiedziesz y ciągniesz powinnosci za sobą wszytkich non sequeris. Trudno et intolerabile przy W.K.M. Panu tak czuynym, bydz ospałym, tak na wszytko gotowym, tak do wszytkich skłonnym difficilem, tak szczodrobliwym, chciwoscią iaką albo scisłoscią fœtere. Te są Sług y Urzędnikow

W.K.M. Solacya

W K M Lolacya, ale y Kalkarija. Mniey straszy y przeszłe y teraźnieysze ieszcze nieutwierdzone zdrowie, y te gliniane Słabe pod tym ciężarem złotym nogi. Ale pomnę na ono swiętobliwe dictum. Non moveri animae pedibus sed effectibus. Nie chromie, y chromac do ostatniego Ducha niebędzie, we mnie affekt moy wrodzony, unizona powolnosc ku W K M ktorą abym mogł zataką łaskę ku mnie y zdrowiem oświadczyć, y na tych chromych nogach wyciągac się będę zdrowemu. Niebędzie chramała, idko y dotąd powinna ku W K M y Rzpltey wiara. A te, Ktore na te Słabe ramiona, na te chore me nogi, biorę ciężary, te owieskie wielkich Urzędow, Ktore na małego Sługę swego W K M kładzie Łaskawy, pomoże mi dźwigac W. K M felicitas Swiata wszystkiego par moli: Ktory sam wielkim będąc, y co raz w Stawie nieśmiertelną rosnąc, coraz szerzey y przestrzaniey w sercach oddanych swych panuiąc, nietylko Titulis et Privilegiis honorum magnitudine sua, y naymnieyszych sług swoich uczynisz wielkiemi.

Następowały zatym inszych dni, na tymże Seymie y od Senatu y od Izby Poselskiey gratulationes, z uspokoienia Woyny z Moskwą Turki z Szwedami na Ktore Pan Zamoyski iako Kanclerz od W K M w ten sposob dał respons.

Respons Thomasza Zamoyskiego Kanclerza Koronnego Imieniem W K M na winszowania wzZurkowski... str: 363-366 ne Panom Senatorom y Izbie Poselskiey.

Zwano przed tym czworo letnie Grackie Igrzyska, Ut his mercatum et gloria. Słusniey podobno mogł by na Rim Parmaticum nazwac Seym teraźnieyszy, na ktorym ledwo niezewszytkich Granic koronnych, a mianowicie z tych, z ktorych przychodzi naywiększa Laus et gloria leges, zbieżało się y zleciało tak wiele Ludzi zrożnemi stawy y zasługi Rzeczypospolitey zarobki. Począwszy od Samego W K M Ktorego nietylko felicitate et auspiciis, ale odwagą zdrowia parta Reipub. Salus rozszerzona Korona, pokoiem wiecznym ubezpieczona, y Brata W K M Krolewicza Jm Kazimierza, ktorego wprzod swiętobliwey Memoryi Ktory Post Gronas Regias et triumphales z Bogiem, idko mamy nadzieie triumfuiąc po tym tak odważny y Ojczyznę miłuiący Brat, ktory ten ren del stawy rezygn

sławy rerumq gerendarum zaprawiły: tyle odważnych Wodzow, tak wiele męznego Rycerstwa, iedni sławą avitæ, drudzy servatæ Patriæ pobudzeni, nusz zroznych Swiata Kraiow Legationibus pobudzeni, è dignitate Reipub. y z taką Pana y Panstwa wygodą y swoią reputacyą. Wielka rzecz y łakoma, między wszytkiemi Swiata tego dobrami, dobra sława: Drogi to Kleynot, y nieoszacowany towar, ktory Krwią y Duszą Ludzie płacą. Uczynił iey wielką cenę ten wielki Probierz, przy ktorego zwycięzney ręce teraz stoię, że ią znalazł godną cnoty, Duszy y fortuny Krolewskiey. Tym sercem y sam się oddawał, y proximum ordine nascendi Krolewicza JM Kazimierza ktorego tę teraznieyszą usługę, że tak mile y wdzięcznie W. Mść przyimuiecie, accenditis Serce JKM do większey chciwosci sławy y usługi Oyczyzny: gdy nietylko publico applausu, ale y affektem taką przeciw JKM gratitudinem oswiadczacie, czym oboiem naybardziey się zniewalaią Krolewskie serca.

Chwali y te JKM. W. Mściw pietatem, y przeciwko naystarszemu w tey Oyczyznie Pasterzowi gratitudinem, ktorego P. Bog ma Stolicy onych SS. Koronnych Patronow posadziwszy tak błogosławi y zdobi, że go na tak srogi raz orbitatis Reipub: Strożem całosci Oyczyzny naznaczywszy, bez pochyby za iego swiątobliwemi modlitwy, y na ktore częstosmi patrzali łzami ozdobił ea probitatis et prudentiæ wszytkich Laude, y teraz wspierał pod ten JKM. odiazd, że za iego pobożnoscią y czułoscią, y za tak wielkie tryumfy Bogu dziękuiemy, y w całe Oyczyznie na JKM szczęsliwie patrzamy. Nietylko pomaga, ale y præit pobożnosci, y wdzięcznosci, y za te Solicitudines, prace, pia insuper Vota, zyczy szczęsliwego y długiego in Hac Principe Senatûs Sede, na ktory go zastał wieku,

y swoię

y swoię Krolewską łaskę ofiaruie.

Drugi JM Pan Krakowski Hetman Wielki Koronny, lubo wnadgrodę tak rożney sławy wziął Sobie nową pracę, y obrał za gotowy owoc zarobek nowey sławy, tym samym u Rptey Major y Sławnieyszy. Dwoiaka JM pod tę niebytnosc JKM przysługa, ale fructus multiplex: Boy Buławę swoię na tak głownym Nieprzyiacielu odnowił, y JKM. nietak Sprawowanym, iako rozochoconym przez P. Łukasza Zołkiewskiego, y Xiążęcia Hieremiego Wisniowieckiego, posilił Woyskiem: ale do tey samey JKM sławney Moskiewskiey imprezy znacznie się przyczynił, gdy temu Nieprzyiacielowi w niebytnosci JKM. wytrzymał, ktory się na to nasadził, aby był częscią metu auctæ JKM potentiæ, częścią za poduszczaniem Nieprzyiacielskim, rozrywał zamysły et successus szczęsliwe JKM. I teraz iusz wyszedł, a day Boże szczęsliwie w pole, za ktorego głową spokoynie Seymuiemy y do obmyslowania niebespieczeństwa o ktorymesmy prawie zwątpili, czas iescze mamy. Zaczym lubo on niechciał tu obecnie perfrui famâ sui, słusniego sequitur fama fugientem, y ochota WM ktorą JKM wdzięcznie przyimuie y wniey chce także przodkowac, niewątpiąc że za tak sławną okazyą, pomnoży się w zasłudze ku JKM y Stawi się non dissimilis sui, raczey se ipso major.

Przypomniana iest przez WMsciw inter bellicas laudes, dexteritas Pana Podskarbiego Nadwornego Koronnego, Jerzego Opalinskiego, post per actam ex dignitate publica Legationem, ktorą Imieniem JKM ad Principem Orbis, Urbem pietatis, z wielką Narodu Naszego sławą explenit, y Externum Splendorem, do ktorego przy łasce JKM swoim Domowym dostatkiem z wielką odwagą się przyłożył, Splendore Ingenii et animi superavit. Odniesie za to, y od JKM słuszną wdzięcznosc y od WMsciw bez pochyby, gdy posługę tę Jego uważac będziecie æqua gratitudine: ale y tym czasem, w podaiących się okazyach łaskę JKM ktory życzyc tego będzie, aby taka cnota pokazawszy się

pokazawszy się tak splendide in orbis Theatro, Domanon Latent, ani
proznowała: a łaskę JKM do dalszych oddawania posług JKMci Pánu
się przychęcała. Zatrzęc JKM na tenszystkie wiernych poddanych swoich
Bello pace, zasługi, y take uberem zasług y sławy, ktorey po pułroczna-
kupiło trudum, macierzyńcieszyc serce swe Królewskie y sobie obie-
cowac fortunne za takiemi postępki panowanie. Wielka to Vi-
rium Reipub. przeszłego Roku proba: Zedwom ond take poto-
znym Nieprzyiaciołom wytrzymała, wydołała. Wspomnijcie
W Mśćm nadawnieysze z wznych okazyi triumfy, et pro-
fusas opes, a pomyślcie sobie czego była Rzpta dokazy-
wac przy ochocie W Mśćw, y w czesnym obmyślaniu niemo gła-
obiezdzając kiedys Pyrrhus post Tarentinam victoria Rzymskie
trupy idziwiąc się w martych ciałach, Mestwa Ludu Rzymskie-
go: rzekł czescią prawdziwie czescią chlubnie. Cognam facile
fuit occupare orbis terrarum Imperium, aut Romanis me Rege,
aut mihi Romanis militibus. Niezyczy tego JKM sobie urodziwszy
y wychowawszy się Regnodignus, ze się żadną chlubą nie uroni, w przo-
Lobie imperavit, nisz nam: y pierwey animum suum subegit, nisz
Moskwę alec przecię wielkato felicitas, kiedy w iednym bro-
lestwie nietrzeba szukac Wodza, w drugim Woyska: w iednym
dobrego y ochotnego Pana, w drugim poddanych; gdzie tam
vasto et elato animo, zeby miał Swiatem żowic, ale zeby sła
wnie obronił Ojczyzny: Invitat Studia W Mśćw, żądaby
się W Mść tęsz konfidencyą y miłosc do Pana maiąc, bez kto-
rąmesnie mu W Mść po przeszłey Expedycyi, nie bez znaczne-
go ciałosnie W Mść sami doznali pożytku, oświadczyli, y te-
raz na obronę tey Ojczyzny związali. Mocną kładzie na-
dzieię w miłosci W Mśćw, ze temu Sławnemu Synowi będzie
y potym siała podobnych, ktorych z pożytkiem Rzpty y sławą nie-
smiertelną często przy JKM z Nieprzyiaciół swych wesoło tryum-
fować będziecie. //

W kilka dni zas potym, tenże P. Kanclerz, dał od K. Mci espons. PP. Kom
missarzom koronnym y W.X. Litew: w Expedycyi Moskiewskiey prz. JKM
pomagaiącym.

Mowa

Żurkowski .... str. 367 - 370

Mowa Jm. P. Thomasza Zamoyskiego Kanclerza
Wiel. Koron: do Jch P. Komissarzow oboyga Narodu
w Expedycyi moskiewskiey przy boku J. K. M. będących

Jesli Jmie same pokoiu wszytkim w obec Narodom przyrodzenia mile
y wdzięczne, y owoc samiest tak drogi, że dla pokoiu Państwa, kro-
lestwa, nietylko dostatki swe aley zdrowie odważaią, krew naostatek prze
lewaią, królewskich Carskich, y dzierzących nietylko Tytułowy Prezen-
cyi, ale czasem y Bert samych ustępuią, y zgoła bedzie ktora sprawie
dliwa Woyna, ktora się inszym końcem prowadzi, nie dla pokoiu, łatwo o Sędzią
cujus quantig, meriti sint, y przed Bogiem y przed ludźmi, ktorzy około tak
wielkiego y swiątobliwego dzieła pracuią. Nazwał takich Kod pokoiu y
miłości swemi Synami: może słusznie każde Państwa zwać Oycami Oy
czyzny. Bo iakby się drudzy bronili ci, ktorzy sława incendia
Państw periculosa gaszą, y krew ktora się przelewa, odwagą
zywota y dobrze własney zastrzegaią. To takowe bedzie y
swiątobliwe dzieło, czego się radą y bronią, czego się mogło
się y zdrową radą odprawuie a zgoła oboygiem tak, że
iedno nie, nie iest bez drugiego, bo rowny rownego, kto-
rzy pod iednym Prawem z sobą mieszkaią, trudno ma wzią
wziętości iego ukoić? poki go naywyższy wszytkich Państw Pan, y sa
mabelli fortuna nie nachyli, y Naylepsze powodzenie Woyny wątlieie y upa-
da, ieśli mądrzy z dobrą nie przystąpi radą: ktora y czasu zażyie, y Woynie u-
mnie praesumbere modum

Wiadomo światu wszytkiemu, swiątobliwe JKM Woyny moskiewskiey
propositum: że nie taką dla moskiewskiego Państwa, Bena y korony,
ktoremu Moskiewski Naród victricibus armis Oyca JKM zniewolony
dehulerat, przysięgami był stwierdzony: iako dla uspokoienia Państw,
na ktoreten lekki y krzywoprzysięzny naród, złamawszy fidei publicae
Juris Gentium Regagula przedtym czasem nastąpił był, wzbił na gorsze
wą Woyne, oświadczył to magna animo prodigus odwagą swego wła
snego zdrowia, nieobrodowawszy ieszcze nowemu, na ktory go Bog
y wolne Mieszkow głosy poratuie Państwo, y nietylko to z tobą in bello
dis oriinè poniosł, aley wprzod czasu opportunitatem, y samey moskiewskiey
Korony y Tytułow odstąpiwszy, lubo przy pewnym pokoiu
wiecznym, ktorego przez tyle lat oba te Narody pragnęły y swego
obronił, y co podwa kroc od korony tey padło, victricidextera
recuperował, nietak się tego cieszy, iako z gruntownego

Państw

Panstw swych uspokoienia.

Pomagaliscie WM PP. Kommissarze koronni, y W X Litew: do tey swiątobliwey Intencyi JKM y odwagą zdrowia, y zdrową radą. Jako to y JMX Zadzik Kanclerz koronny przeszły, wszytkiey Rptey in hoc publico Consensu otworzył, ktorego nietylko relacyą, ale odważną na posłudzey swey y Rptey operam JKM omni exceptione, majorfet gravissimus testis, ktorego nietylko felicitate ale y obecnoscią, nie tylko obecnoscią, ale y odwagą, ale y, o P. Bog Consiliorum et armorum WMscm conatus pobłogosławił, acceptat miłosciwie. Jusz to drugą za swego Pieczętarskiego Urzędu in Septemtrione zostawiles WMM Xiążę Zadziku posteritati, prudentiae et fidei suae przeciw JKM Kolumnam nietylko mądrze radząc, ale adeundo pericula inermis inter armatos, samą wielkoscią serca munitus. Ma czasem pracowity y odważny Żołnierz swoie intervalla, ktorych y konya rozsiodła, y pot zetrze sobie z czoła: succedit in stationibus ieden drugiemu. WM in eam Stationem od Rptey positus es, na ustawiczney straży, nietylko Praw, wolności koronnych, ale całosci Oyczyzny, Nunquam tibi parcis y za iedną uciechę y odpoczynek masz sobie, Ustawną pracą.

Versantur in eodem belli et pacis Negotio przed oczyma WKM swieże WM Mści Panie Wdo Wilenski, prace y odwagi: ktoremi przeszłe Domu swego Glorias et opes auxisti. Za ktorą lubos iusz WM odniosł od JKM zasłużoną wdzięcznosc, iednak y tu in hac Laudis Societate niemasz bydz opusczony. Azes iest eâ animi magnitudine, że ochoty WM, y dawnych Przodkow WM y samego WM niemogą zasycic zasługi, y eam posteritatem, ktora w Domu WM doyrzewa, niedawszy się dobrze dostac, avidus Laudis, odważyłes na JKM posługę, tak dawszy się do Straży Panskiego Pokoiu, aby we zbroi służył czasu niepokoiu. Trudno takiemu zgnusniec w Pokoiu Pana takiego, w ktorym nieinsze mysli, tylko o nieśmiertelney Sławie, y iey codziennym rozszerzeniu, ktorey Simulacra z Panem odpoczywaią. Na te patrząc etiam tot emensi Stipendia, tak długiemi y pracowitemi posługami fatigati, Laudis Studio iądrznieią y odmłodniewaią.

I WM Mści Wdo Smolenski indeffessus Labor przez wszytek tenczas, około tamtey Sciany, perpetuae excubiae, zdrowie, felicitas ipsa, ktorą P. Bog probabat tyle razy integritatem WM mądrze et oportuna Consilia inter arma, et in hoc ipso pacis Negotio. będą y Rptey pamietne y JKM. ktore iako się odporuszenia pokoiu poczęły, tak asz z konczeniem pacis perpetuae między temi Panstwy skonczyły. Niewątpi JKM. że y w inszych okazyach tasz ochota WM non otiabitur: y przywykłszy tak sławney y Rptey Użyteczney, znaydzie sobie za podaiącemi się okazyami do dalszych służb JKM y Rptey pole.

Jego Mści P. Wdzie Podolskiemu Hetmanowi Polnemu Koronnemu niema to bydz fraudi, że skonczywszy pacis et belli prace, Woyska y posługi JKM. nieodstępuie. Tym samym zarabia na większą JKM. y Rptey gratitudinem.

gratitudinem. Patrząc raczy JKM z tego Tronu swego, z którego okiem y ręką Pańską daley nad drugich siąga, iako na obecnego. Zapisał w pamięci y sercu swym Królewskim to sobie, na co oczyma patrzał swemi. Przypomina Sobie y ochotę ustawiczną w dawnych y teraźnieyszey usłudze: czujność w odzwyczaniu zamysłow nieprzyiacielskich, iako Woysk swych Antesignani Ducis. Za które y z Domem swym w łasce JKM niebędzie upośledzony.

Będzie miłościwie pomniał JKM Pana Kasztellana Kamieńskiego przestitam hac bello operam: który iako ochotnie, iako z małą garścią podiął się JKM y Rzptey posługi: tak y chętnie executus est, y Siebie y szczupłych ale odważnych fortunas swych nieżałuiąc, niezasypiaiąc żadney do przysługi, y pozyskania Sobie affektu JKM okazyi.

Tych wszystkich dawne y teraźnieysze merita JKM sam w sercu swym Pańskim zapisuie, ale y Rzpta zaleca, hoc pulcherrimum laudis et gloriae opus, do którego mu tot tantis Viri pomagali: w Rzptey na wieczną sławę zostawuie. A odbieraiąc tak zacne sławy y usługi ku Rzptey zarobki, wdzięczność swą królewską y łaskę Pańską zanie ostanie: rozumieiąc bydź słuszną, aby w uspokoiony Oyczyźnie owocu pacis y prac swoich cieszyli się ci którzy tak odważnie się onie starali. //

Dawał na tymże Seymie ten Ie P. Kanclerz insze Responsa różnym Osobom z powinności Urzędu swego Pieczętarskiego. Sądził Expedicye Posłom Cudzoziemskim do JKM y swoim Imieniem. Zaniechawszy na ten czas inszych. Respons Posłom Woyskowym nasch Legacyą położoną Żurkowski ... Słuszność sama wyięga, aby WMściow PP Towarzysze Woyska JKM koronnego prozby y ... ster: 381 potrzeby tak stanowym Vkiem JKM przyimował, za których odwagi, prace, trudy, krew na ostatek swoię za miłą Oyczyznę y Postronieństwo swoie wylaną, okiem swym królewskim patrzał, że zdiąwszy koronę królewską z Tronu królewskiego na koń się przesiadzy, stał się sam pracy niebespieczeństw WMściow Towarzyszem. Rozumieiąc coś bydź większego za Oyczyznę umierać, niż z królowac. Z tym że affektem wrocił się JKM do Domu, y na Tronie królewskim siedząc, tęskniąc do tey miley y sławney zabawy, y siedząc tu, toma wasobliwym Staraniu, to po Seymikach Braci pozostałey proponował, y tu się o to stara, aby posługi przeszłe WMściow, tak nadgrodzić, iakoby do tey, która się podaie teraz, y do inszey okazyi przychęcił WMściow. Pamięta, y pamiętać będzie, iako Sobie piersiami swemi zastawił się przeciwko fortelom y ogniom Nieprzyiacielskim, y te odniesione w ciałach wszych rany, Cnoty y Stawy WMściow Kleynoty, ma Sobie y mieć będzie za pewne Sługb WMściow y Zasług Znaki. Jest iusz na tym powszechnym Rzptey Zieździe Stanom Koronnym zalecić raczył y zalecać daley będzie. A w tych które się podawać będą okazyach, na Zasługi WMściow miłościwe zawsze będzie miał baczenie.

Koniec Sprawy y dzieł I.P. Tomasza Zamoyskiego Sta[illegible] mek:

Listy Niektorych Panow Profecye y Waticynia Trans akcye niektore dawnieysze

List Xiązęcia Zbarawskiego Kasztellana Krakowskiego do ie: dnego ex Patribus Societatis Anno Dni 1629.

Nie imaginowałem sobie tego miądz, aby mi kiedy odpisował WM. przy: szło, bom tez miądz do pisania. Wcześ. przyczyny niedały y niemy słem ohym. Stamtąd iako z takiem WMsz o Zbożne milczenie, tak peculaliter z każdym: Radbym do tey beatitudinem przyszedł abyście WM am omnie, ani ia o WMciach niesiedział ale niemo: gł się wyśledzieć, chociaż WMsz omnino zaniechywam, byle ieyno Xięczęślita wolna bytta, naymniey się z WMmi niewdawaiąc kurtam niechay kto chce szczęścia przez WMsz szuka, iako WMsz tego nie zayrzę, tak ani sequatur hanc indignam artem Kontentuie się tym szczęściem, ktory mi P. Bog daty Przod: kowie moi zostawili; ani inturpi opere będę ratunku szukał. Łaski Bozey non mendicabitur mihi zastugi moie: Ostatku P. Boga proszęc nieuczynię sromoty żadney per ambitionem nocie y przystoyności swoiey y by niesprawy publiczne przymu: szały mię dotego, że WMsz czasem wspomnieć musiał o mnie. Słyszał by nikt słowa odemnie o WMciach. Słmię za to polityka zgołą nie, to takim to owakim szczęściem. Iuż to iawiem dobrze. Kiedy mi WM napisał oprawy swoiey naukrainie o Religiey, iakimkolwiek kształtem WM o to się pieczołowicie prosze, tak go WM bynaymniey nie pozwalam. Ktorzy Xięża ela: na Ukrainie, nie można to winą y takiey ich odmienić, chociaż dziemy z dobrego kraiu trudno do dobrego zawsze arater dobre etych cierpiec, bo niewiem gdzie te cnote mamy brać miey by cie mi WM wdomu y Maiętnościach moich mieć po: skazował. Ieroslubem nato o czymem pisał do WMci Xięża Sufr: fragana Kuckiego żeracżey to będę widział, aby in pristino statu te kraie zostawały niżeliby ciemi WM swoie instrumen: ta mieli podawać. Dosć sia mnie lentam Religionem, y długą a niżeli ferventem, a zgorzec przyniey. Dałosię teraz znać Cha: storyey y daley to gorące studium in Religione WMsz niechay mię interpretuie iako kto chce, iam sobie dobrze conscius, a Pan Bog serce widzi, iako fictam Religionem abominatur, tak żaden dobry człowiek ostentacyi w tym niema ceymię. iuż tam WM. gdzie widzieć kontynuuiąc tak wielkie studium in Re: ligione. Ja go swoim Domu niechcę y deponat WM te nadzieię mo: ią, żeby mial albo poprawiać tam Xięża, bom gotow przewyż ko: szt zdmtego Kardy y Xięży tam niechował, niżeli mi to bezprawie

dzieie

derac się miało. A w Polszcze nie w Rzymie, zasiłku inkwizycyi Hiszpańskiej nieboszczka tamtym się tajce WM oddać

List Xcia Zbaraskiego Komisarza Koronnego do Xdza Biskupa Krakowskiego Anno 1619

Wczora opołudniu postałem WM. M. Panu to, com nowego przyniesiono. Dano mi oddano list WM na który zaraz odpisuję. Bo na rzecz zesmy się nie fedam et miserum servitutem poddali, że nas ta lex et purgamenta iako mancipia takie emerowolity. Jamci leges Patrie zamci honestum et equum externus Dominatus et Imperia tak się nas skorzenity, żesmy mi dicto obedyenti ores ato niedla czego innego iedno żesmy przeciwnych miczubiegli. Nielismy dwa pretexty protempore zacne że Cesarzowi Chrześciańskiemu przeciwko Hereżykom trzeba pomoc. Druga complacere Panstwu, a nie patrzalismy, co sensim erosum idzie y iako vitiare do konca nie dojść scatens corpus Reipub: Takemsię tego od Mądrzeyszych nauczył, takem też czasem czynić tak, ieśli gdzie tedy in statu Reipub: kto iż chce conservare Jnsza zawsze strzedz y upatrować, chcąc co ad presens zda się bydź dobrego, a potym mogło by się co złego złego wkorzenić, y cum fenore oddać odrzucać to iako naybardziey, y niechwytać się tego. Bo iako in corpore humano immoderatus usus potrawy iakiey lubo naturalis cetowiekowi zapit, et nutrit sensim przywodzi y przynosi excrescentia abundantki honoris. zaktorym czas albo śmierć albo gorszey śmierci cruciatus ustawicznie corporis następuią, których ani medycyna ani herba na horki wyprzedza rzeczi to niektóre teraznieysze czasy, y nie dziwy tak stodkiey potrawy się urodziły tamże widzieć y kto ulecyć się chorobę gdzie tak multa condurunt contraria będę rad widział.

Zamichowski iechał do Dworu, pisali niektorzy do Dworu aby mu tego nie dali, ale rozumiem że zdrowiutki będzie. Pan Kalinowski iako WM. gniezdz in procinctu. Toż desiderium est Panskie taże gorliwość y życzliwość nowych Regent ich regowacey, ieśli kiedy tedy teraz przeciwko Hereżykom pomoc. Quid est, bysko baczyć tymi poszczerzarzey, a my iuż ex necessitate musiemy peccata aliena ferre y gorzkiemi y łzyami naszemi zastawiać y iuż defensionem czynić bronić się. A to iest ars tego wieku naszego teraznieyszego pierwsza. Patrz też ieśli przed stem lat mm. się tak gorliwie katolickiego Regenty y scrupulosi tales narodzily, y bywał też cultus Divinus y iaki zelus wiary Chrześciańskiey y modły, y tyle pozwinnowactwa. Tak wiele kiedy Rożyc na kilkanaście Mieszkupitu Opatów y Prowincyi cztery dziesiąt nie tak wiele Mieszczanij na takie Urodzkiey kościołów, klasztorów mnichow Mniszek wszystko to wszędzie nie prawem iako ludzi opera gdzie oraz ostatnosci Kapłan, Skarby Kościoła oddawano. Teraz ieśli się rozo co nowego, kiedy pytamy skąd alizci znayduię albo Cyganstwo Rzeczy wzięto albo komu co prawem odięto albo u cyganstwo u Rusi, u Ormian, u mieszczan wyciągnono albo ubogowano wyżnionych też poddanych albo zdrapieżnych statmien zamierzchłych. Kiedy czas pozwie na Pozwinnowactwa wspaniałego wyżey Zygmunt Augusti mat ta roby Austryackie. Ferdynandus

Zygmuntowy

Zygmontowe Synowcze. Janusz Krolewicz wnuk Zygmontow siostrzeni: Cesarzowe Maxymilian Cesarz wnuk Zygmontow Coż może bydz powinowatszego? Ci Austryjacy wiodą woynę z Bratem rodzonym, Woyna z Iudeyskiem Turcy z synowcem powstały Litwowie na Tordyhon: da Turcy na synowca pod cesuchaniem następuie Soliman, postrada Węgierską ziemię. Na Janusza Krolewicza Węgierskiego wnuk następuie Maxymilian patrzy natę komedyą Zygmont którego zwano Pater Regum, nie rusza się nigdzie y jedno gwałtu authoritatem interponit nawet ludzi z Państwa swego zapie: nigdzie, żeby pokoiu nie rozrzywali prepuszcza. Ow Biskupi tak wielcy, Kapłani osmiey, rada tak znacząca znać ziemie wiedzieli, do tego ani na Kazaniach tollicytowali. Syn iego August Florentyńskiemu Gempub: oddał Stephanowi, Stefan Zygmontowi prawo dostatków ludzi ingdzych woiennych Praw wolności wszelakich napotnioną. A zaże to mogło bydz bez taski Bozey y bluźnierstwa Bożego. Coż ieżeli teraz mamy bydz przy tych nowych zelatorach potomne tego? Tak bydz Duchowny stan Pana Bogu oddany uszanowany iako przedtym? Choć to teraz wey: sza Katolicy się spodziewaią Kiedy by Oyc nie bydz tak potężny y niemiał tak wiele kaydanow y czeladzi obrontalney bydz Oyc ekomunica, y powaga Kapłańska złakroczonej traiedyi. Niechay mito wolno będzie napisać ostatny Xąż a moy Wielce ostli Panie Ekprwilnie Oyc wszystkę authoritatem y powagę dawną Kapłań: now Relikiey dawne wnoc Korteyańcom Rzymskom, Minichom Iezuitom y tym Kazalistom subtelnym, ktorzy teraz wiecznego z Pargu apud populum nie Oyc y Oyc. musicie em stuzyć pochlebować. Nam zas Szlachcie wiecznie ostatnę libertatem Na ambonach wolnię woyny publiczney, na Clavza et libertates fulminuią, novum genus ingressionis czynaydują. Naporządzeniach zas y gniewach tose czynią, a nadto zeby podług naszych zwycza: ow albowiem zepsowane u starych dosiebie przyciągaią Xięgi y pasterskie, iakoż chcą mieć swoią swynaydują y tak na wszak non deprobi iakoscie Oyc ig Biskupowie ale Byciepuli ingdzy o Hrzepany ze. Francuzey y w Gaymie gorąco biorą, a nowiegh Catorowie Hrzepa: na cesarz Catholicissimus Francuza Christianissimus, Papieża dawnym bytutem Sanctissimus Wenetow nie wspominam boto Ekomonikacy. Patrzaiąc Oyc ostey Panie nieznie tanchumva: lent, iako u nas ich precepta powinnowacią Hrzepan z Fran: cuzem Hrzepan za Awultrinę pretextem, że Correcty musię godz dali a Pan Christianissimus za Pana swiątego Christianissimu Niderlanczykowie rebelizowali, wiodą woynę przeciwko Swa: zowi aok przeciw bem postu swego chowa y gooc ludzi gotacz. Bsla Boga wszak Swagier: wszak nieprzeciwko Herebykom. Nie bo, przecię nie może wiara wiary Swagierstwo Swagierstwem na swoię konserwacyą patrząc żeby zas ozego z herebyki pobi: ezny z mocnieyszey się nasnię z tych pod swoię moc. Nuż dawni Papieżowie z Wenetami z Francuzami przeciwko Hrzepanom nusz znowu przeciwko Francuzom, Kiedy się która strona zmo: cnita Sanctissimo Catholicissimus wziął Neapolim y Hrzepanię Pekapł byłkę brata swego dawge a przecie to nie wadzi. Ze zgody

a spyt tego

wszystkiego swiata, Cucullah Pegges wrzeotaruq nato, rako unas y
miesadzaiq exhra Dominia na nie y iq wiadow miecyniq pobzemiey
seych. Tym konkladuiq: Juzesmy u Clusteyakow ani Pskiego cesarz
Dopku poiedzieli ten Cesarz dzrzego my mu po maiatku y po-
tamiete Wegry y Sulky azdnuqcy stroniy Cnezielki z Albrechtem
Niderlandy okupuie dzdzrem mieli zrzdz Katolicky a tzrz
y mrzoky Niemiecky abo tego maq bydz swiy bydz Palacy Cesko
y pierwsi w Niebie. Jedno wszkotego a rzdzy remedium ale non
protempore. Copuszcz zemi WM Pana Pana zem tak dlugo zaba-
wil y nabaiat. Cto mi tez choc matego celowieka premit malam
Ktore przedtoby widzq &c. &c.

Tegoz koncept o Warmiey

Warmia czemu ptacesz y narzekasz

Sic visum est Salvatoribus

Jakoz to rozumiec? Oyca starego dobrego Nabozenego y zwy-
napoty zdrzeiqciatego namowiq Salwatorem: Day Oycze tynoni
Biskupstwo. A Oiec mowi niegodziuie contra Jura Pp by godzi
gos resistet. Pp Bodq radzic Oseyscy swiecy Pp Niech ze mowiq
abybdzin y trzymay, co potrzymasz to potrzymasz, a ozwiq
by gadaiq: y podat tynoni Biskupstwo: Alie mowiq ze prze-
rzako prawu Jednizcu pozwalaiq, a dzudzy tak mowiq tak ma-
wiq: ze wszystkiego nic, bo trudno wyprosic y wyiq grosz. Jzesli
Oiec y tym zet par: Pepub: pomzrac tak rzeley rdq, niechze
tam wzdy sam Biskup mieszka. Niech Starostowie porzqdni
rodzzni potzezni rako y przedtym bedq. A Duch Panski: Nie
polym szkoda tego Kosztu: nic tam po Biskupie nic po Starostach
wielkich odpowie te Gubernacy Urzzdniczek Pisarek
a mi co dotrzemy, lepi ten zbytek obrocic na chwate Boeq
Pzezwod Duch Panski gdzierest rzecz gruszka y smacna takze
Kapitule trzymac wstrate cupetnq brac nic miezydz gospodarzow
przez Urzzdniki male dawszy mu grzzizren dwadzziesia Cyconie
wsporzedq dojrzq folwarki poiezdzaiq ludzby stuchaiq Intra-
by porachuiq a tiez Kby odesle co naitrone pbzez powiede
zyzeneraiq exorcizmuiq ze mi wroci gdzli co wzigt zaczym
gratam provintium maiq bo coby wymie miato na Biska-
pa ktoryby tam wrzyiechat cum authoritate na zedobnych
potzebnych starostow rumpt przez co dymiucya vprovintach
to oni sobie uprosili zaczelisq rade a przez swoie subiekta Alu-
mnos Discipulos y przez dzdnego Kapitula, przez Bractoglozy
tak wielkq Lekkomiq odprawuiq. Kosciolnemi dobrami Ma-
gdaleny dysponuiq. Iak magnam partem provintiam za-
garnely wzkomo na chwate Boeq, ale na wzcas Domu swego
Kapitulni Pataca swego et cumulaverunt acervum magnum y
zezwole pozwiedli bonorita Pepub: contra Jura Pegom y ukazali
y podali Biskupa ame mogt bydz wi Incola et benemerito o
rum y exorbitanciach dosyc bysto. Niepomogto nic. Sic visum
est Societati Pyska to Pemora okrzptem stada senat y Kollazie

prosby

proszę napominaiąc wrzeszcz y protestuię nic niepomoge. Pychą Lemora prywatym w pokoiu y publice perswaduie. Słępne: cie się Oyczę y Panie, niechay drzewcem Krzeszkę gemboga hymicz bocto Polski obyczay, mowię, wotac y zdas przestac sme fruchtę: &c:

Iak Swoie przewiódł Duch Pański, że tak zacny Prowincyą przez Biatogłowy, Biarski trzymali, Sami we: kthorych chcieli liczby słuchali, samiesz siebie epowertos nieznaomnieli, facuym y nazbierali. Coz zatym przyszło. Gdy szedł Słieprzyiaciel Pedziwiatki, a Pana doma dziebyte przesprzeg: wat terram fluentem lacte et melle ipokoymie Staroit mie mase bylko Biarkowie nie wydworni a biatogłowy tak wielkie Panstwo rządzą, a Duch Pański z pauorkami zmiechaiąc się z Inspektorem y Wodzem. W Zamkach stuzatego ani pytay Ar: maita obłocie lezy, Fortece budowne, bez obronij y Starobw a wich krowij Holederskie dzig, nemine contradicente szigt posiadł dostatki obsze volterra promissionis zabrał Słepnij ięzdł ludzi poscinał mtode Szlachecką y Synij koronne wmie woły zabrał. Szlachtę Miasta do Toyblitow mrzesnosnych gmij niewolit ruszem dostatkami woiuie Panstwa osiada Kozaky po tępił Biatogłowy uczciwe zesromocone. Cromata za moreą po: brana. Ach ach brzeszysze zpłaczem wspomniec. Ten niechay po: wie co bywał w obleżeniu y gdy Słieprzyiaciel co przez moc bierze. A ktorz tego przyczyny! Które gdy tak zacny prowin: cya zgubił Xięża a Biatogłowy niewzięcy Xięża tak iest Słłł Duch Pański gwasi Salvatores Pychą Lemora a ossługa: leny. Et godzi się to! Wyrzałoseto przedtym aby Biskupstwo bez biskupa bydz miało y bez Starosty. Lepc trzymaty z kiedy Biatogłowy dobra kościelne skarał ortez Pan Bog z starym Zakonie z kościelnego nabyma na biesiadach zarzywał. Otto Laskarat Cyrcki biedne bez Pasterza. Albet monachus nigray Maiestatę verendas. Ten tego przyczyny bozy perswadował pokarał y przedtym zeto tak dobrze miało bydz chowasz przeciwko prawu y przysiędze. A Boze Starusek iakoby wzedbiegł napoty wzięli y zedzierznego ot: kton by miedał namorze, tym to Jgrzi Salvatorbus ktory y tam prywatym y pozez Pieniądz a Xięża Walek osłep vottał co gardła stawało iako by ow conadepny wyzierdza dobrze tak, tak toma bydz Oyczę y Panie.

Czeh mieszysze nate Salvatowy zaktorych rzadz tak zgubą Zętney y krew się mieniona leie nasz Pemor. Wy dnidzy takiego z kutku czekaycie y wyglądaycie. Srodze omilitra bi. Jeszcze nieobaczycie, abych Salvatorow z Aonary iako mezamknieczie, ktorej pozadaią ze na przedmieściu prie: krelmym iest tam dla nich zbudowana od Starego Jmpera ktorey bi ze zamknąc aby obyzatelow tamecznych niepomieszali iako do hz we wszyskich Prowincyach cayny, wbrg caycie wzazdrzgdy Depłorata sales populi ubi fraudes mollis Erarbitet et Jovenis Pegia Sceptra tenet. Et ter ossi: nachus, nigray Maiestatę verendas.

Zyt

List S. Pamięci Władysława 15 krola Polskiego do Cesarza Tureckiego Anno 1636

Potentissimo Imperatori Ottomanico Mimbraim Vladislaus 15 Dei Gratia Rex Polonia &c. &c. &c.

Prompta Officiorum V. Mtis. voluntas revocat in mentem nostram mutuam qua Ottomanicam Domum et Serenissimos Praedecessores nostros intercessit amicitiam et vicinitatis nexus Nec vero hanc florentem ladere et lacessare placem aliqua gotuere simultates nisi inter vicinos citra propugnandos fines levior commotio seu in bellatrice gente armorum gloria et virtutis ostentande amor Multum itaq perpendemus affectum in V. Mtis. nisi vel sola stipendiorum menio animum nostrum Mtiestatis tenacem permoveret, qui aliquando Scithica gens numeravit ultro erogatum et collatam in bellis operam recompensaremus. Non desunt pectora et non degeneret animi Polonis qui ab hac gente raptori: vere aveta imminentia propulsent pericula. Neminem pmiores ladimus, et ad amimos et ad inferendum pares ita ad propulsandum habiles gerimus, multo minus hae stipendia tributo nomine apellare quis quam audebit. Nam libera gens cui Genesis ad Mtis praesumus ita ad aliena Imperia animum affromavit, ut sub tantum Caesibus electo Domino parere hactenus dederit. Coterum eum Deum Nos esse Mtis. V. sciat qui imperare non dare Tributa norit. Si vero Scithica gens ad inferendam iniuriam Dominibus nostris non deerunt manus Nobis non deerunt animi et ferrum ad bellandum Mtis. V. Interim bene valere cupimus Dat. Varsg:

VATICINIA

Brzemie Polskie albo Prognostyk iego

Anno 1633.

Esaia Cap: 21 V. 1. 2.

Pan zastępow popisuie Woysko kuboiowi idące z Ziemie dalekiey aż do Konca Nieba; Pany naczynie popędliwości iego aby zburzył wszytkę ziemię (Tamtee wszerz) streały iego są ostre y wszytkie łuki iego będą wyciągnione Kopita iego krzemien Jako Kierdy rzekną pokuy bespieczeństwa, tedy zginienie przyidzie na nie iako ból na niewiastę brzemienne, a nie wyidą &c:

Objawienie ktore się stało przed laty 5 niektoremu pogrzebionemu cztowiekowi, ktory był rodem z Krakowa przy skonaniu ciała iego widziane Ano 1533 a teraz naleźione w Bibliotece niektorego Kacnego y ceci godnego Kapłana ktory ie we wszystkim ceystym exemplarz z Łaciny Roku 1598

Kiedy się wypełni wiek ktoremu będą przyidane lat pięć, tedy zadne

nasienie nieżenidzie ale się wszystko vniweczobrucic musi takżeyż czo-
ie nieurosnie aż tyd będzie głod wielki, o iakim nieslychano między lu-
dźmi nieb będzie kupiectwa ani bydłt ani zwierząt y wszytek ludźi
smiony będzie. Cudzoloźnik zrodzi się z nieprawnościami, dzieci będą nautrapie-
mie śmierci.

Król Zygmunt Krolowac ich czasiech będzie: krolowanie
iego smętne a pełne głody, mory y woyny za niego mocy iego ze-
mą prawa y cnotnosci ucisnie przyszłe zniewazy; Pada sta bę-
dą mu dania od tych co panowania przodkow swoich szukac będą,
będą się korzyscy y ucyskiem niewinnych

Jeden mocny Książe z prostka dostanie Polskiey, niegwałt
tem niemocą ale przez zmysłony Pokoy Trybuta rzekomo od
Hołdownikow odstąpią twarzy y poselstwa sobie zmyślac będą. Dzi-
nieb będzie żadney szlachty y nieb będzie ieden od drugiego Ry-
ceny od blasku zdania tako upadnie ten który mocny będzie
Boga czci odeymie y uczyni to ktorego chcyma nieb będą. Ten
wdzięczne mowić to tom ma dokończeniu cywota mierzego cz
słomawiał iakom przez objawienie Boże widział. Słuch
mpki mi kiedy ie tierpię ieśli się to nie stanie tak.

Wykład tego który to widział y miał Objawienie

Polska dla swoich niezmiernych grzechow y niewdzięczeństwa
nakształt Żydow zginie ale tego czasu zaczynać się będą ci
skie głady a głod za trzydzieści y pięć lat taki przyjdzie że
Kolacy ciała człowieczego iesc muszą. Wielkie a niesłychane
porazki przyjdą głody mory ciężkie będą, nie bywały przedtym
wszytek dobytek od głodu pogynie nasienie z ziemie nie wzeni-
dzie przyczyną susza powietrza wielkiego nastąpi z ziemie
niepłodność Zboża mieda dadzą ziemia pusta będzie; wielki
też będzie wod niedostatek w rzekach y czas opłakany wszytkim
mieszkającym na ziemi serce Królewskie proste będzie przed
Bogiem przeto z nim będzie Pan Bog y w pokoiu panowania
swego dokończy cywota. Ale Potomek iego albo następnie
będzie wyrzucon y z rzędu za prakłykami złokodziwemi ktore
dzie zawsze dobremi używał będzie rady prawe Niesłachetnych
a lekkich a nawet radzie złey zgodzic się uporznie będzie Obsypo-
nabożne takowstwo prawdy nieścierpi. Dobr y ozdob Krole
wskich z zaniecha, nic sobie z rzeczy poczynać nie będzie przez
wszytek czas panowania swego. Głody będą wszystkie czyste
panował będzie y lud wszytek głodami cięskiemi będzie
uciśniony. Sądy wszytkie za fałszem y przewrotnosci udadzą
się zawsze, rozterki, mordy, gwałty wszytkie zamięcą mo-
y gorze z nimi a koniec im nie będzie stanu y w tedy duchowni
y świeccy aż do naygodzieyszych zboczą z drogi prawdy droga-
mi zginienia pobiegną, brzydzące się swoim zdaniem pokoy
prakłykami chytremi cudzoziemskiemi cywrzedzą. Dosta-
renstw y urzędow zapomnią dostawać będą y do chodzić za-
cym ich seymom nie będzie błogo stanąć Pan Bog zamieszania

będą

będą wielkie żaden za tym skutku mieć swego nie będzie Kapłanom ubo-
dzy od mocnych uciśnieni będą bardzo tedy Polska będzie płakała
za grzechy swoie y za prozne przestępstwa. Potym dzie na nie bie Do
ey Turek przez tego sprokurnika gnsce będzie krzywdy swey
Pan Bog. Przyjdzie Królestwo Polskie w moc sprzeniemu ob-
cemu narodowi którego z trzyha Naród Polski rozumieć nie bę
dzie. Turek przyjprowadzi się do Polski osiadszy się niegwał
tem ani przez mieczą, ale pod chytrym przyjmi dzeem Pola-
kom zaszłego z dzierzenie siedmi lat zaremo z przymowy
cemi kondycjami pokoy ukazować będzie dając bym kożdym
z przyjaciół mnych kazdemu z rzekomo Chrześcianina bez cało-
wieka Bogaństwego nadgrodami poiżi a ustencza zgubie
za dopuszczeniem Bożym nauka takomu Chrześciańskiego
ustawy y wolności których naprzeciwko złe y wielkie ob-
ciążenia bo zazyła naród Polski. Pycha przemierza Nie-
przyjaciela, Komu swoy wszemu potentatowie cokolwiek według
myśli swej wszystko przewodzi, czyjmąc co chce, nawzgardzi-
szy na ob czas będą od blasku brogiego Tureckiego zdaleka u-
gnany y dozorowania godami będą womym ustrapieniu od głodu
y smrodu zatłomie grożący. Wojska ich zacność z gnoy się obro
ci. Pycha ich y wszeteczeństwo nagle pogubią Konie ich przed
ich oczyma zgwałcone będą, Synowie ich y corki wydane
muszą cżemiec niezmożne rzeczy zatłomd.

Ponieważ Pan Bog sprawiedliwy nichto się uciekać
będą choć ich niebędzie mieć gonił, wiedzą drogą gnuśną
uciekają się rozproszą bo niewolą daleko zapędzeni be
do wilkę Cydowie. Na ostatku Szlachectwego stanu ludzie
Komiżkami zostaną niebędą Dygnitarzami ich zamiecza:
ni one go rządy ustaną niebędzie Biskupa ani Xiędza am
Pana Synowskiego przez tyrannskę zniesione będzie. Lepsze
Turek y z mieczę obrbi chwałę Boga naszego Jezusa
Chrystusa y gnuśnieje to, że wiele Polaków z pogan-
skę się obrzucą y brzydkość Tureckę na się wezmą y
ptactwu y cżerszkoziach niezmożnych ustrapieni Polacy
grabić dni swoie będą

To wszystko Polakom się stanie y tobie stawny Kra-
kowie Oyczyzno moia miła. Biada biada, bo niebezpiecznie
y wszystko złe nacie przyjdzie: Spustoszona zniewolona zni-
szczona będziesz krew twoia pocieczę obliczami twemi jako zni-
dła y zhuzeg się z twemi synami y corkami obroczi y brzydkie
sflakomeńską.

Świadczę Bogiem żywym Niebem y ziemią po dwa
raz to mowię bym tak męki gwałtowne cierpiał niż to twoja
Cwierzoni Pamiętaj stękającego cztowieka tak dwa gie
przestrogą dowas od Boga który zas bez opowiedzenia
raz nie chce.

Cosz by rozumiał ktym Polsko ale mi niewierzycie z

326

smiech Jo iednak sobie nieobracaiącie. O nadeyj y upogrzuy y szkodliwy vporze hy Ktory do dobrego inszym prowodem bydz mieiącey hy Boga y Stworzyciela iego przed odrzucaiąc hy summie ona hudzkie rządzone y rospustne czynisz; hy smiałości do grzeszenia dodawaiąc hy prawdę y Illumin[ac]ią miłosc hy insze rzeczy obrzydłosc obracaiąc y miłosc gorszącą y rospraszaiąc hy przyiaciuly y wszystką napadaiącey Polskiey. Przez cie Krolu padnie przez cie wszytka osiadła Polska wszemie zagubę.

O zatłosci, o płaczu, o gorzkości naygorsza. Na spustoszenosci y zrzedłosc naszych naycięższa y naygłębocznieyssza: obadwa Hetmani Polscy nagle czas zatobliwie y z żalem lamentowac będą y przyidą w upadek wielki y na kłopot wielki z spraw swoich drugą się weselic nie będą. Zołnierstwo bez wszytko swoich spraw weselic się niebędzie dla okrucieństwa niezbożnosci zdzierstwa pochanbienia będą. Cze potym wielkomocą, co rok coggdzina wielkosci kłopotow y zatłosci pewnie pod czasem pomienio nym grzechy się spodziewa, wszakoż te iako y inne rzeczy w gu Pana Boga.

Zamknienie tegoż Proznostyjku.

Cztek pobożny co takowe miał od Pana Boga obiawienie y sam że wytłumyt lacz się widzi czas szczęsc z tym obiawieniu. większy czas tych rzeczy, emiszczenie zatobliwe, y dozrzenia podał trudne, kiedy się powiada. ze pełni żeden wiek od swego idącego, pięc lat przyidą. Ozda przez wypełnienie siedmego wieku, rozumiem bydz on rozumi wiek sto lat, w którym on był a za naszych dni skończy się teraz według rachunku naszego od Narodzenia Pańskiego 1666 Iż tak by termin y czas dowiedzenia naznaczony przypadł w Roku 1632 albo cos blisko przypadaiącym na co zamo stoi bardzo a Polacy ociałey bezpiecznej grzechow przyczyniaiąc o polepszenia nie obiemy się: Pan Bog całym zpomoży pospieszy. Czuy się o Narodzie Polski Ahy Panie Jezu przyidz co rychlej.

Revelatio S. Brigitta

Bequinq Regibus Trium Regionum similibus brutis; et quod Sextus Rex elevatus ejicitur. Comminatio quoq Christi super Civitates et Regna Filius Dei loquitur. Ostendi tibi primus quinq Reges et eorum Regna Primus Coronatus Asinus gens degenerans a Principibus bonis maculam posuit in gloriam suam Secundus Leopus gens habilis qui non cognoscent imminentem casum suum ut videtur ob stigmatum. Tertius Aquila sublimis cæteros contemnens Juvenis Aries Ventilans, et conterens et projiciens ex sua sponte Dei Leontius Agnus occisus sed non sine macula, cujus sanguis multis fuit occasio tribulationis et ruinæ. Nunc ostendo tibi de Sexto Rege qui conturbabit terram et mare, et simplices contribulabit qui terram Sanctorum meorum exorabit et tan

gunem eorum

gorinem innocentem effundet. Qui tempus vindicta mea posuit in audacia manuum suarum. Idcirco nisi celeriter attenderit approperabunt ei iudicia mea, et relinquet Regnum in tribulatione, et fiet scriptum est. Voluptatem et ventum seminant, ac tribulationem et dolorem metent. Nec solum visitabo Regnum istud, sed et super civitates opulentas et magnas suscitabo famelicum qui devorabit desiderabilia eorum, interitus mala undequaque et discordiæ abundabunt, stulti dominabuntur et seniores et sapientes non levabunt caput. honor et veritas prosternentur donec veniet qui placabit iram meam et qui animæ suæ non parcet aquitatis charitate.

Explicatio huius Revelationis.

1. Gustavus Erici filius et primus, ob discordiam quod neglecto vero DEI cultu infausum declinavit. Antiquata enim maiorum Apostolica Religione Augustanam induxit Regno confessionem perpositam in gloria maculam allevit ad Ecclesiastici 49. Salomon peritide dicitur maculasse gloriam suam suscepta idolatria ut communiter authores.

2. Ericus Gustavi filius Lupus ob insatiabilem avaritiam quod omnium ac Joannis fratris tum primis insidiis conitaverit. Joannem primo ob suspitionem, facto cum Polono et Dano conspirationis bello afflixit et captum cum uxore quadriennali carcere detinuit. Deinde Joannes custodia liberatus Ericum bello petit Regno exuit, ac perpetuo carceri mancipavit. Cæca sus improvisus.

3. Joannes Erici frater merito Aquila sublimis Jesuitici belli clarus sectator de fratre triumphans et magno Procerum omnium applausu Rex salutatus, Iterum Danico et ossolinovitio fœdere Sophiam Fortuna Sigismundi filij vecors in Regem Poloniæ electi gloriosus.

4. Carolus Suedermaniæ Dux Gustavi filij Joannis frater Germanus Aries Ducum arietes gregem. Ducem se proclivi Svecis ad omnes eas conspirationes quæ erunt ad exturbandum Regno Sigismundum Joannis filium. Videtur S. Brigitta applicare huc bellum illud Danielis 8. Vidi Arietem cornibus eminentibus. Eas machinationes Caroli contra Sigismundum forte ideo Justitia DEI quasi impiam permittentes, ut abirent quod Sigismundei Patri in Regnum Sveciæ succederet in cunctis præsidierit Juramentum in favorem Augustanæ Confessionis. Illud vere Germanici refert Henricus Sotervius in sua Svecia 1663 impressus Lugduni Batavorum.

5. Gustavus Adolphus Magnus occisus quasi victima innocentem suorum et Regni. Sed qui primus bello Germanico omnibus contraxerat maculas etiam putetur comparationem habere cum filio DEI qui Agnus est sine macula occisus ab origine mundi. Cui cladis tribulationesq ejus mortem consecutæ sunt centum omnes.

Nota.

Primus hoc inter Reges opinio nondum adversum Sigismundum Germanis Jesuitis favum ac provisæ hereditarium successorem. Primo quod Dei Filius S. Brigitta ostenderit diu non ausi. Reges inimici Domini qui conculcarent vineam ejus. Hoc est protestata Augustana Confessionis Calvinistica

Catholicam avitamq Religionem pessumdederunt et omnes alias sectas implantarunt. Dedit tantum Mutandæ Religioni Gustavus primus post Cladem Danicam in Suecia Rex. Secundo quod hujus mundus Rex a Patre Catharina Regis Poloniæ Filia Catholice educatus et hoc vivente Patre Sponsæ ac Regno Poloniæ proclamatus, electus atq eham coronatus tangibam alio translatus erŏ deabat. Non cessabat ergo hac serie Regum comprehensus Verbi quod testa atq expensa accurate Prophetia clarezcit aliquem ex successionis Linea deturbandum cum nostrorum Regi mundi Parentem pronatur Rex Pontificius conterens et prosperis semper insidiis eorum. Christiana non videbur in Nostro loum habere ergo de Regibus tantum hic memorio. De sexto nunc ostendo ubi de sexto Rege &c. Vide supentus

Prophetia S. Antonio de Anchora simplici Rithmi investita.

Nunc ex Polono atq Dano, quendam Regem Deus dabit
Qui tyrannos et Paganos brevi subjugabit
Hic Sultanum atq Danum suum sternet pugilo
Etiam magnus tanquam Agnus subjugabit baculo
Turcarum Rex, Græcorum Rex sibi famulabitur
Rex Indorum et suorum ei suffragabitur
Omnes gentes atq omnes non adorantes Christum
Prosternentur et regentur per Monarchiam istum.
Archangelus et Angelus prosperque gubernabit
Fluet et vita vedimita annis multis durabit.
Papa verus et sincerus per hunc Roma dabitur
Sedis clavis atq navis Petri recuperabitur
Et in mundo tam jucundo fiet unum ovile
Ubi fratres et testantur Prophetæ Sybillæ.
Nam Sybilla Tiburtina dixit surget tamus Rex
Romanorum et Græcorum, cui famulabitur omnis grex
S. Brigitta verbo placida pariter aperte
Protestatur atq fatur Regem hunc fore dicentem certe
Omnis vallis clim crucem pallidum albâ liberabit
Qui post tonsam Christi sponsam valde exaltabit
Cyreneo omnis mundi veronis, ensem portans et crucem
Duplicatam sibi datam terris profert lucem
Vectus equo vultu lato suum ensem vibrabit
Per suo culmine veluti flumine mundum inundabit
Horum dies quinq sies qui vivi mecum legere
Vectis actis Christi pacis poterit cognoscere.

Prophetia ex libro Reverendissimi Dni Episcopi Gaudensis in presso A. 1628.

Annis Dni 1631 et 1632 (surget a septentrione Princeps Bellicosus (hunc secum fuisse existimant) qui in vicinis annis subjugabit sibi fere totam Germaniam Magna Domus (Austriacam quidam)

pana corruet Aquila Inmi serpet Princeps ille rungetur Gallo.
sed tandem Aquila disperdet Gallum.

In facie regum his Joly erat figura Aquila discerpentis Gallum et regum ebantur hac verba.

Monarchia Gallorum ferro corruet. Aquila rungetur turri: bus Hispania et simul Germaniam recuperabunt postea invadent Sectam Machometanam.

Va tibi Venetia, va tibi Lutetia, corruetis

A 1650. Prognostyk

Po naleziemiu Krzyża świętego do końca latu Pan Bog wie, rzko ostych miesiącach będzie. Ostry rak o wierni W. K. Mść. Ostrze logowzie: Straszliwe gromsty nanas przyjdą aiq. Co ostych znakach Dziwac upatrzuiąc aby wszyscy wiedzac gromstę nadsobą do pokuty zadawali się błagaiąc gniew Boży

Die 2 Junij we Czwartek przed świętkami na iednego Mo: narchow smierc

Die 8 Junij w Srodę po świętkach pierwszą zwyciężonych Mo: narchow do Państwa swego wrócony będzie

Die 20 Junij w Poniedziałek przed obłogą Bozego ciała wszego niestychanie nazwyczaynie gotować się będą

Die 3 Augusti w piątek po świętym Dominiku nazaiutrze dzień Panny Marycy smiertney, będzie niezwyczayney y niestychane upalenie słonecznie

Die 1 Novembris w zaduszny dzień wielka powodzią Całą Swiata potopem zginie

Die 22 Novembris we wtorek przed S. Katarzyną w dzień S. Cecy lii Cudow niestychanych y niesłychanych nie ma nikt wyjadnie.

Zoranski S. J. Mathematicus

Profecyja o Krolach Angielskich

A 1552.

Rex septentrionalis nomine Carolus qui ducet uxorem Lapidiam Flandram exqua evadet Rex infelicissimus. Hic populus vester Dominis eliget sibi alium Imperatorem Comitem qui durabit in Imperio tres annos aut circiter. Ac postea idem populus eliget alium Imperatorem Equitem non ejusdem familiæ, nec diu vitabit qui detrudet omnia subpedibus suis durabit aliquanto longiore tempore et post hunc eliget nullum.

Post hunc apparebit quidam Carolus e Carolo descendens cum mensa classe in littore Dominos Patres suos et cum auxiliaris Danicis Svedicis Hollandicis Francicis prosternet adversarios suos et administrabit Imperium prosperrime longe latej dominabitur et erit Carolo magno maior.

Vaticinium Doctoris et Astronomi peritissimi

Petij A° Dni 1552 de successione Regum Poloniæ post obitum Sigismundi Augusti

Post obitum Sigismundi Augusti erit Poloniæ Rex Gallus, qui magnoaum periculo intrabit paulo post erit profugus, et post aliquot annos oriebitur civilis in fide dissensiones. Et hic erat Henricus.

Ester

Postea erit Poloniæ Rex homo parvæ familiæ cujus gubernationem multi perturbabunt et hic erat Stephanus Bathoreus

Post hunc erit Poloniæ Rex Electus, ab adversarijs qui privabitur Regno eritq captus et spoliatus, dimissus et ad suos sine corona redibit et hic erat Maximilianus

Post hunc erit indigena Rex Poloniæ homo pius et felix duabus coronis coronabitur cum magno periculo vitæ ipsius Coniuge una orbabitur prole numerosa gaudens secunda vero felicta cum dissensione in Regno vita eius abbreviabitur cujus gubernatio longe lateq sese extendet et hic erat Sigismundus Tertius

Deinde erit Poloniæ Rex homo felicissimus hostes profligabit Regnum tranquillum et paccatum reddet et is non diu durabit hic erat Vladislaus 15

Post istum Poloniæ Rex homo insignis militaris, ferox peregrinus cujus gubernatio ultima erit Inimicos Ecclesiæ extirpabit et ad veritatem fidei inducet multos. Turcam cum vicino profligabit Iura et privilegia Regni statutaq varijs Articulis ordinabit fraudes, latrocinia invasiones domesticas sedabit subditos a nobilium oppressione liberabit et alia omnia ad statum suum reducet post cujus obitum fames pestilentia incursiones hostium et omnia mala redibunt.

Quæritur

Utrum Regimen istius Principis sit duraturum An sub alio melior futura Regni gubernatio Ao D 1565 Die 1 Aprilis hora 1 Min: 15 P.M. in Electione Poli 51.

Quoniam signa ascendentia anguli orientis et medij Cæli sunt fixa S et ♉ quorum Domini ☉ et ♀ sunt in exaltationibus, sive V. et X. manifeste indicant quod huius Regni imperium non tantum diuturnum existet sed etiam in dies celebrius futurum sit quod nec bello nec seditione (si acciderit ulla) ei vivo offerri possit Id cor Leonis stella toto Orbe fulgentissima in linea orientis denotat.

Cæterum cum cuivis decessu Clementissimus Princeps iustitia et pietate insignis in locum ejus succedet sed brevissimo temporis spatio præerit ita ut cum regnare cœpit suamq prosperitatem et prudentiam declarare vel fato functus intercludet vel alia ratione desistet. Hoc habetur ex geminis in succedentem medij Cæli sineq signo collocato. Porro sublata iniquissima fatorum lege tam præstantissimo Principe occupabit Regnum quidam senex severus et avarus vili familia oriundus, cujus dominatio tristis, exitialis et funesta est adiungetq sibi solium omnino similem sed magis ferum et immanem, hoc minatur ♄ cum cauda Draconis

Post hos autem eligeret ex Indigenis popularibus, Equestri ordine natus novus Iuvenis Princeps callidus et ambitiosus reimilitaris, peritus sed qui tamen in bello vel domi gladio peribit cujus gubernatio Regni mediocris erit Hoc prædicat ☽ initio Leonis præmissarum subsequens planetarum hic libertatis oppressio.

Cum autem hujus Regis gubernatio desierit Clarissimus quidam Princeps ex Illustrissima familia potens ac magnanimus potentia potius sua quam per Electionem hoc Regnum occupans feliciter ac diutissime nobis præerit Qui in pace iustitia et in bello fortitudine cum maxi-

re cum maxime hujus Regni commodo imperabit mirum commodum puniet malos et premijs afficiet bonos victor ac triumphator Regni fines gloriamq; Nominis sui longe lateq; extendet impijs hostibus parcet adversantes opprimet; adeo ut vix melior et fortunatior optari possit exercitus etiam familia diu apud nos Reges erunt cervus fert effigiem cor Leonis in centro orientis ♈ ♃ et ♎ ☉ sed brevissime orient sed cum omnia mortalia interitui obnoxia sint et hic Princeps vel potius Heros indignus qui non moriatur cum dilectissima conjuge vivente fato junxeter

In cujus locum succedet bonus etiam benignus et quietus Princeps sed qui electus licet Regia potestate et nomine imperaverit tamen nisi quo casu aliunde dum vixerit coronabitur Hoc mihi indicat ♅ in ♑ post regulam proximam De hinc ad gerendam militarem disciplinam devolvetur qui crudeliter perit, non homo severus ferox aggressibi et inexorabilis futurus est hinc portendit ♂ in ♏ Quo sublato illustrissima mulier Regnum sortietur qua licet juste primo tamen solenter se geret et Regnum luxu et securitate imbuet cujus tamen gubernatio successu temporis felicior quam in principio futura decernitur Hoc prasagit ☿ in domo sua sed in sua exaltatione ordine antecedentes Venetia subsequens Quod si gubernatio Regni ad mulierem non deferretur Respublica ex Regno fiet vel Oligarchia id brevi tempore dabitur. Nam postquam Indigenas presumerit hominum administrationis eligent sibi ex Regij familia Regem cui coronato parebunt. Iste erit prudens virtuosus ac fortunatus potaneq; nemini quanto Regi antecessor; sed paulo post minoris potentia ac dignitatis Hoc cognoscitur ex ☉ post ♀ in ♍ in sua exaltatione gestiente.

Ultra autem me cognoscere et præcognosticare sydera non permittunt.

Prophetia Regis

In incestu natus, in Confœderatione educatus
In incestu vivit in Confœderatione perimetur.

Wygnał Prorokowa. Hyrodawnego Ktore przebudowanie Zamku albo Bulwerku ~~redneg~~ rednego w Marienburgu w Prusiech nalezione było od Komendanta Szwedzkiego Ro: 1636 na miedzianej Tablicy.

Fr Vstra asse Clan Do po Lon Ia M	1636.
re Cte per Des L I Von Ia M	1637.
a C s l C C Ine Con CVL Caber Is hue Ma	1638.
non Ibi p LVs pareb It Gre De po Meran Ia	1639.
in s Ine Dep Lorab Is Ipse s Ve Cla M	1660.
q Vo Va Dis M I ser Caro Lie	1662

Prophetia

Prophetia Abbatis Hidruntini Aº 1279

Cum Sancta Civitas fulgebit splendore stellæ sol iterum me videbit
Hoc est Corpus Abbatis Hidruntini Sepulti sexto Calendas Novembris
Aº 1279

Ego Abbas Ubertinus Hidruntinus, cum ab Angelo meo Custode admonitus essem tempus revolutionis instare quæ mihi prius revelata fuerunt ventura ad apertionem Texti Sigilli iuxta in hac membrana scripti et in ista capsula marmorea servavi mandaviq in virtute S. obedientiæ Iacobo Hidruntino et Mauro Panormitano, discipulis meis carissimis ut ipsam in hoc sepulchro una cum cadavere deponerent.

Et hæc sunt verba huius Prophetiæ.

Cum in Sede Petri sedebit Stella corruscans præter omnem expectationem electa in maxima Electorum controversia ejus splendor universam Ecclesiam irradiabit Sepulchrum cadaveris mei aperietur.

Hic bonus Pastor custoditus ab Angelo, multa reædificabit quia conscientia ejus in manu DEI erit Ejus vigilantia et sollicitudine elevabuntur altaria et Ecclesiæ discooperte cooperientur. Tum gratiosus Iuvenis de posteritate Pipini veniet peragere ad videndam hujus Pastoris claritatem qui Pastor mirifice collocabit hunc Iuvenem in Gallicana sede hactenus vacante eiq imponet diadema Regni ipsumq ad adjutorium Regni vocabit Non post multos Annos stella cadet eumq luctus ingens occupabit nam cum eo tunc temporis sepelietur occidentalis Aquila Septuagenaria et relicto pullo, sub Primorum custodia vadet. Omnia in peius ruent. Fera pessima cum caudâ amarissimo veneno pleno in suum intrabit cubiculum intantum maxima serpentum quantitas multiplicabitur ita quod indies per universa cubicula Clericorum transibunt et dignitates Sacerdotales in maxima Sanguinis effusione præveniet, eritq angustia et fames per universa Mundi loca intantum quod maior pars gentium mortem clamabit. In diebus illis multæ solennes Civitates peribunt per direptiones tam internorum quam externorũ potissime in Italia, tam in Regno Neapolitano quam in Hetruria timenda tremendaq sunt quantum credi possunt Hidruntina patria mea iterum a Dracone Machometano vexabitur. Roma singulariter concutietur. Florentina quoq comminuetur nec expectans formidandam vindictam sub duce sui

Idus Philosophorum Bononia equaliter evacuabitur. Lombardia tota funditus conteretur terram Mediolani et Genevæ hostium tribulationes incurrent sic mihi dominus ostendit. Feræ cum signis futuris Venetias polluent et his non expectantibus prælium intendent. Totum Regnum Siciliæ peribit Multa Monasteria funditus corruent ob venenum Aquilæ Septentrionalis maximus Sanguis ob duras pugnas Gallorum et Baltanorum.

Utinam avertat DEUS iram suam et propitius sit servis suis.

Prognosticum Cuiusdam in Annũ 1666

Quando Ecclesia tersex numerabit
Marcus ~~Evangelista~~ Pascha celebrabit
Joannes Baptista in corpore stabit

Tunc totus

Tunc totus mundus ea ingeminabit.

Profecyja albo kontenta Listu od Wice Rega Sycyliey do Oycow Jerozolimitanskich

Anno 1662

Przed kilkq dni do Miasta naszego przyszli dwaj Starcy powiadaiqc ze
z Proroctwa y Ducha prawdy maiqcy: Jako z weszli do Miasta Warta ich
niewidziana chociaz tam ostrzenose wielka: Odzienie maiq dotychczas
miedzy niewidziane Potkanie ludziom opowiadaiq aby tego czasu
poprzestali gdyz sie Bog na lud bardzo rozgniewal, y to miasto
maiq zadrugq Sodome Kazania czynq odkryte z tqdq a bosemi
nogami. Nieiedzq nic bytko chleb a wode pijq Sqgi strat za kaz-
dal tego Kazania koniecznie: powiedzieli ze od Boga sq posłani do
opowiadania pokuty. Od tego Senatu skazani sq do wiezienia od Oycow
Jezuitow na wiezieniu tym wiezieniu ktorych do boiazni Bozey
napominali. Zadzq sie bidz ludzie pobozni y wierzq W Boga Oyca y
Syna y Ducha S. przyklqkaiqcy na kolana modlq sie rzece klu Ale
bu wyiqcqcy powiadaiq ze sie dzien sqdny przybliza: Od Senatu py
tani zkqd przychodzq y kiedy bedzie sqd odpowiedzieli Od 1662 Cyfra:
nowich o ich lata odpowiedzieli ze mieli na Tysiqc lat a ze przycho-
dzq z Sobyey a ze sq posłani od Boga do opowiadania pokuty
Oycowie Jezuici uprosili u Senatu zeby na wozie byli odesłani do Rzy
mu ale ten woz na ktory siedli etomiast sie przed oczyma wszystkich
wrozgota wszyscy maiq ich ludzie swiqte

Co powiedzieli

1662 Woyna wielka powszechnym swiecie
1662 Zaraza nie bedzie
1663 Gniew Boski powszechnym swiecie
1664 Nieszczesliwe ziemi trzesienie
1665 Nieszczescie ich bedzie znatto Chrystusa
1666 Afryka bedzie gorzata y krzyki ieyo wokoto
1667 Powstanie wielki Masz
1668 Europa y Afryka bedq drzec y lekac sie
1669 W troyu iednego poznaiq wszyscy
1670 Zgaszone bedq swiatta y bedzie ieden Pasterz y iedna Owczarnia

W tym przyidzie sqd Panski

Juz etatki Bozey stuszat czas temu prognostykowi anic sie podobnego nie stało lecz nie prawdzi
wy ale prawdziwa Ewangelia Nie rzecze wasza przyidzie dzien y godziny ktory Ociec postawił mocq swoiq

Nowy Prognostyk

Postany Nayiasnieyszemu Cesarzowi JMci od Xdza JMci Dynasta z Ko-
met wypisany Anno Dni 1663

Kiedy bedzie Slonce sub Cancro in coniunctione Planetarum, bedzie
in Cauda Draconis ktorych znakow ewentu Zeptey oczu dowrych
sprawach przestrzega naprzod poruszenie wod wynikq ze stanu
naturali zutopi sie sita krajow natenczas gdy starszy solstitio-
nes y zwattowane zwatry ze powszechnych stronach bedzie slychac

omieszkana

o niesłychanych pożarach y gtrzęsieniu się ziemie. Gdzie odzwie- 330
niа się wielkiego y boiaźni będą opanowane serca ludzkie. Droże
wa y lasy od diabłow wykorzenione będą sita Fortecy essiaste:
czek zepsowanych będzie także też y niektore kościoły od zaboy.
cow zgwałcone będą y z świętościami Pańskiemi zapadaią się
będą. A naprzod takie rzeczy: widziane będą. Że Mieśiąc y Słon:
ce zaćmią się żarowno tedy trzema nocami będzie widziano
że słońce wschodzącu pułt cyrkla krwawego albo na znak Wojny
y trzęsienia ziemie ktore się będzie pocżynało od wschod od
krajow okcydentalnych. Naprzod Pan jeden umrze z nakomi:
ku y przez trzęsienia się ziemie sita wsnych pogrzebionych
będzie odrudzy z boiaźni będą trwać przez dwa czas
Początek tych rzeczy nastąpi w nocy vdzien S. Wawrzyn:
ca ale kończec Pan Bog zle pokl trwać będzie trzeba Pana
Boga prosić abi to od nas nieżednych robakow oddalić raczył
Dzień May Będą niesłychane wojne z wiązki między Pany
y wielkie niezgody y przygotowania się na Wojnę
Dnia 22 Juny Umrze dwoie Xięgąt wielkich
Dnia 20 July Jeden Pan magna authoritatis skonczy swoie
prawo y ogłosi mie gotowość z Dobr swoich
Dnia 18 July Jedno Wielkie Xięże rekupieruie swoie stra:
cone Dobra
Dnia 9 July Obaczyć będzie wielkie znaki
Dnia 20 July Zaczynie się wielka rebellia
Dnia 19 Augusti Gwałtowne y niezwyczayne poruszenia ognia
Dnia Octobris będą postanowione nowe prawa
Dnia Novembris będzie wezwanie Xięgow swoich na Sie:
bie rzeczy
Jest pewna y na oczy widziana w trzech dniach z
rana o lim krwawy gladiat deszcz, raz trzy dni, drugi raz
dzadni, z tego deszczu rzeki y studnie się farbowały
potym deszcz zadł zwyczayny wielki, iednak nie obmył krwa
wego przedszego deszczu y podziś dzien ią tego wielkie zna
ki. We Francyi taiż Kometa codzien widziana iest co y nas
teraz bywa z Zachodu Słońca promienie z siebie ogniste wyrzuca:
iąc ktorej niech się każdy przyglądaiący Ta Kometa w Anglij
przez pułtroka trwała, przed uyściem zeyść Krola Angielskiego
Tegoż stychać w Krakowie pokazało się monstrum bestyą
rodna urodziła się o czterech oczach, o czterech nogach, o cztere
rech rękach, o czterech oczach potworza człowieka a potwo:
rna bestyiey.

O KOMETACH
Co kiedy ktore znaczyły

Roku 59 Po Narodzeniu Panskim podczas przesladowania Chrzescian
od Nerona widziana była Gwiazda zogonem pod znakiem Zwa
ktora znaczyła iz Apostoł Jakob S. zabity był Barnabasz Sepa:
lony Ewangelista Marek S. powtorzonij tak długo ze
Ducha swego Bogu oddał y Rzym potym zaraz spalony był
Roku 72 Widziana była gwiazda zogonem w znaku Barany
Gdy co wprzyszłym Roku Jeruzalem było oblezone, kosciołowe
ij ij wspaniał obracony
Roku 81 Znowu dała się widzieć gwiazda zogonem pod znakiem
Zwa na co w Roku następuiącym Gora Wezuwius przy Ne:
apolim gorzała a niehyłko wszystkie drzewa y urodzaie kraiu
tego w proch obruciła a letez miasta y wiele tysięcy ludzi na
tenczas popaliła o czym Ptolomeus Astrolog sławny szyro:
ko pisze
Roku 309 Rok przed przyściem Kacerza Anjusza pokaza:
ła się była na zachod Kometa. Znowu w Roku 396 gwia
zda zogonem widziana była we Włoszech rak srogie y niesły
chane nato powietrze nastąpiło. Natenczas ludzie będąc w
ażzekim ustrapieniu domy y dzewy opuscic a do lasow u
ciekać musieli niewidac natenczas w polach było żadnego
Pasterza niebyło kto by zbierał grona winne albo kto by z nich
kosił takze mało co ludzi było zostało
Roku trzy przed narodzeniem Machometowym widziane
były nad Mechą trzy gwiazdy z ogonem w znaku wagi
bele Chrzc iest do tego tak sposobny aby mogł opisac wszystko
to ze które znarodzenia tego fałszywego Proroka nastą
piło.
Roku 1032. Gdy Paryż miasto we Francyi zgorzało wkrótce
potrzeby natenczas była Kometa. Takze y podobną widziano
Roku 1321 gdy się była Hoeck y Kabbelan w Hollandzie po
dniosła
Roku 1530 Widziana była Kometa przez dziesięć dni. Dzie
nnego Novembr poranku o godzinie dniey powstał srogi
wiatr y szum, tak że 400 dzi zatopiło y wiele set ludzi mu:
rowine pozrzezało pogorzało y postrzyskało niemały czas
fałac. Dwie lecie potym w Zelandzie trzy obronne miasta
zapadły się. A rok potym w Minsterzu Nowokrzczeńcy nasta
li byli którzy y teraz potych szturmach y zawieruchach ze
rzec się zdaydzie
Roku 1539 Potym zatopieniu y srogiej powodzi w Antwer
pie on zrzelki kosciół zgorzał
Roku 1536 całe miasto Delft spalone było a wnet potym dro:
gosc wielka w Brabancyi nastąpiła że wiele ludzi od głodu
pomarło
Roku 1563 pokazała się była gwiazda zogonem nad Cona sto
pito było powietrze we Londynie co wydarło 8000 ludzi
umrzało. Tegoż czasu dochodzimy Reformator Calvinus
zszedł przez śmierć z tego świata. Natenczas okrutne prze:

Nadawania

nadowania y srogie krwawe woyny między Hrzepanem y ieie: dnoczonemi Prowincyami nastąpiły

Roku 1633 Ukazała się sroga Kometa nad nastąpiło gdy Fridlegraf Królem Czeskim był Koronowany Item Cała niemiec ka ziemia ogniem y mieczem ruynowana była.

Na takowe Komety bywały częste trzęsienia ziemie y te: raz bywały. Iako to czasu iednego w Królestwie Neapolitan: skim wiele Miast się zapadło było y przez takowe trzęsienie ziemie ludzi 12000 od głodu było pomarło. Na takowe Ko: mety które niewiem iuż wiele krwie we Francyi wmieście Pa: rzeli podczas Francuskiey woyny dla czego się wylało aż kroy wynsetoki płynęły Item czerwone Jeno: wiè przy pomnię, która gdy się pokazała była zapalita tak była wiele ziemie prochu y iskarki wyrzucała że 3000 ludzi popalita y zadusita była oprocz bydła.

Roku 1630 w Hollandyi Kometa się była pokazała y wiele innych dziwnych rzeczy na morzu widziano czego nie: wiem w krotkim potym czasie okrutna krwawa woyna z Kor: velem nastąpiła Tegoż czasu w Italiey ogień z Nieba spadł na Miasto Acken które całe y kościoły zgorzało.

Takowe y tym podobne Komety niedawno y niebez przyczyny Pan Bog pokazywać y wiecie do puszczaiąc zawsze przed nieszczęściem y upadkiem takim. Dla tego zawsze godno Pana Boga prosić nam potrzeba aby nie według grzechow naszych y zasług nas karał ale według nieskończonego y nieporównanego Miłosierdzia y dobroci swey Oyczowskiey znamię się obchodzić raczył etma

Nowiny z Wenecyi A 1649

O ogromnie Woysku Tureckiego przez Venetow w Kan: dyi 1649 w Maiu za łaską Boga otrzymanym.

Sułtan tenże Mahomet Cesarz Turecki po przyięciu do: mi dziewięć lat pokoy y przymierze Republice Weneckiey ztamał y zdradliwie bez wieści Państwa y Wyspę Candyą armatą potężną Morską na: iechał przy napreed Kanedy potym Retymno miasto Kandyą ziemią y strzelaniami dobył y już samo stołeczne miasto Kandyą otoczył na ostatek iest podbił y dostał w swoie

Republika na to nieprzewidziawszy y głodna Turecka potężna y ogniu: dna Republika Wenecka skarby y siły swoie nieustannie y chciwy od Chrześcian: skich gotowali pomocy y przez całe lecie bez mieszkowanie ogromny odpor morzem nieprzyiacielowi czemu dawała ale y lądem w Dalmacyi odeborawszy mocne Fortece całe sobie przy stawszy y Bosnańskie Państwo ogniem y mieczem obrzuciwszy plondrowała. Morzem zaś armatę nieprzyiacielską po kilkakroć znacznie rozproszyła y zbiła. Czym gdy przyszedł Wene: cyi Cesarz Turecki do desperacyi tak że sobie się musiał nad szem. Zetemu szczęściu zabiegać nie umieli aoni przy krzyżowy robie rego tyrannstwo do chamskiey śmierci rozszerzyło a Państwa Kijmi sa:

mordowali

mordowali Tymczasem Wenetowie wyprawili 19 Galeonow z Hetma
nem Jakobem dela Pywa do Dardandlow Tameczek ze Porte Otto:
rodzkiego ktory przerzyl Hiperey tak sie potrzenie z tureckiego
wat, bedac stad ostrzelby y mumiyą opatrzony tak ze ani sie
chcac wyiechac nikomu na morze biate z Cedrzegrodu niedopu.
scil. Sprzykrzywszy mlody Cesarz y Baszowie swoy mieszkanie
y niewolą wyprosili sie Galer y ze Nazow walnych, tudem opa:
zem y zywnosci wszystkie ladowane aby Wenetow zniesli y na
pomoc Kandyey poseli wyiwarli tedy mocą wielką Dnia 9 Cerwca
z portu na one 29 Galeonow Weneckich ktorzy gotowi bedac tak
ich dobrze potrzeby strzelby wsparli, ze predko wielką szkode
wszystkich obaczywszy mocno wiostami ku Kandyey napomoca:
dzieli Wenetowie maiąc wiatr po sobie predko sie zanemi
puscziwszy strzelby ich uzywac zadno samey nocy nieprzestawa
wali kedy przeziemng. noc stad armaty Nieprzyiacielskiey
y wiatr stracili tak ze stanąc musieli bo Jakob dela Pywa
bardzo krasowat nazadnie ze strzyka onych dostac niemogł.
az Kuwieczorowi zgeczywszy okręt maty ktory wiado:
mosci ku Kandyey od nieprzyiaciela byt posłany zaosobli:
wym szczesciem ogarniony y dostany tamze w pienow
przez mgle o Armacie nieprzyiacielskiey wiadomosci
dostali sie staneta w Porcie Foix nazwanym nabrzegach Ney
abyckich z siedmią Galer Afrykanskich y z Cypryiskiemi
y z Rodyiskimi zgeczywszy sie niedługo w drodze ku Kandyey wy
prawowac sie miała. Wiedzac Hetman iz na Woyne morskie:
cia zwolawszy wszystkich obwiescil, y napomniawszy ich krotke
ze albo ku nieprzyiacielowi zaiscie trzeba, albo dla Cytzeyszey wo
zadzielnie potrzebuje. krzyknęli wszyscy iestesmy na to gotowi
zacnym mezowstawszy wszystkich sesioto biedzieli umiekame
przyiacielow y stanęli 29 dnia Cerwca godzinę napredce ktory
Cytozi, znowu drzata nasadzie zwadziwszy Tameczek ktory
bronił Porte zburzyli potym tegoz dnia z swemi Galeonami
natarli potrzenie na nieprzyiacielskie ktore dla odporu z siamym
Porcie zasadzone byli y iuz w potrzebie okolo dwuchset Janicza:
row w padło bysto z wiedeń Wenecki Galeon lecz meznie z niemi
czymąc sie kilkie ich czesc zabili ostatek wypłoszyli obronniwszy
tego kazał Hetman inszym porzędkiem wyiąwszy z drzata
Armatę srednym ustępować drugim następować posobie a z Galy
lez ustawicznie strzelac nieprzestawano y bardzo niemy iradz:
lonni szkodzono. Jak długo bysto tego polskania y strzelania
az sie z wiedeń Nay walnieyszey Galeon Turecki zapalił y za pry
prawnemi ogniami od Weneckich nazuconemi z drzewa wy
zuczył. Co widzac Hetman puscił murkiem z gotowym wie
kiego Kantarella ktory posredniey pod zapalony Galeon z wiatr
pomknął miedzy inne statki Nieprzyiacielskie ktore szpie:
dne od drugich zapalaty a wolniey szey pryszłen do portu sey
scia z ustawicznym strzelaniem z drzat Kulmi czymi
czymili do konca onemu pozarowi tak dalece ze szystka Arma:
ta pogrzena ze wszystkim prowiantem z popiołu sie obwiesta y

ludzie rednie pobici drudzy popaleni y potopieni zostali. A co nalgd
332 odwagą wielką wieżac murieli y tam mierzelką ochronę
nalezli boich czterey tysiące czterem poimano a trzey mysiedm
tysięcy potopiono rednych drugich wyzabijano gdy od ognia
Galer bronić Lazaro Elektorych tylko kilka Galer całych dla
tryumfu Hetman wyprawił które do Wenecyi nastawę y wie-
kop wszystkiego miasta gorstat.

Skoro ta rzeczsława nowina do Wenecyi przyszła we
wszystkie dzwony y działa na Salve uderzono. Senatorowie Szlach-
ta kupcy y Rzemieślnicy opuszczwszy swe zabawy do Kosciota
S. Marka wszyscy się zbiegli, gdzie Xiądz w bratwy Sakramento
wnetz szacie do Kościota przyszedszy zaraz Kom orszakiem
Senatorow Szlachty y Posłow cudzoziemskich Te Deum
laudamus zaspiewano. Z skarbu Rzpltey dzieciom
tysiąc czerwonych złotych ubogim y ubogom rozdawano. Wię-
zniow wszystkich o długi z skarbu capitalnych wypuszczono. Ho-
nora zastego godności y nayblizszey do otrzymania Stol-
ka Xięzęcego przyobiecano wszystkim za zaraz Prokura-
torem S. Marci y spisaną iego osobę albo Statuę na wieczną
pamiątkę w Wenecyi postawić uchwalono. Zaraz za tą radą
wszystko pospolstwo wzięgnęli cały dzień na ulicach y rzeźbach
noszac go y miasto Viva S. Marco et Jacobo della Vera
wołając wielce się cieszyli ognie gorzpitkim mieszczanie
Wszystkie Katarmami dziecali Szlachta znacznieysza
pospolstwu portoni zarna rozenego przedpałacem zawie-
szali y tak przez cały tydzień wednie y wnocy wesołymi
kami uweselali się. Bedąc w tym spodziewaią się Sta-
cone miasta odebrać y dalszy progres za pomocą Boga otrzymać.
Doczego im mech Pan Bog dopomaga Amen

Sanctus Guisij Ducis adverso Certamine fugientis

Vale Fortuna
Tohies implorata tohies deplorata
Semper provocans semper fallens.
Vos quoq; ô
Armorum Armorumq; metamorphorum.
Blanda Syrenis Victoria
Aternum valete
Tune Parthenope fallacior
Quo Ulisses Capritum elusere
An ego Ulisse incautior
Quo Parthenopes blandimenta speraverim
Crudeles heu terras fugiamus o Socij
Heu Cithus fugiamus amarum
Non hic navibus nostris portum
Sed cineribus nostris naufragium
Spei Gallicæ barathrum Victoriæ Sepulchrum
Natura paravit.

Heu cito pande vela, verte pelago proras
Errabunda Classis mea.
Classis lingua confita cupressum
Classis vehiculum aerumnarum mearum
Temeraria remetite itinera
Et quocunq; me fata vocant.
Irrito semper conatu improbo semper cursu
Calamitosos repente Ulissis infelicioris errores
Heu dira sors
In salso fluctus luctantur in aere venti
Nullus mihi fluctus nullus assidet ventus
Beantibus e littore globis
Furentibus ex aethere Nymphis
Triplici velut ariete
Expellor excludor eijcior
Nullo elementorum commiserante casus meos
Caeli ludibrium Terrae opprobrium
Inter mille fugiendi causas
Nullam fugiendi viam reperior
Quote infelix Henrice recipies?
Italica te ora propulsant victum
Iberica te Maria resorbent perfidum
Gallica te littora abominant imbellem
Quae te igitur
Imbellem Gallo perfidum Hispano victum Italo
Excipiet gens
Jam dolos Parthenope.
Jam inertiam Ludovicus,
Jam Philippus mendacium,
Jam Europa omnis insaniam
Jam totus terrarum Orbis tuam novit
Et horret ignaviam
Tibi mare tibi inconstantiae meae Trophaea.
Infelicitatis meae reliquias
Lachrymabile vitae meae depositum
Desperata fide committo
Procellae infames rapidi vertices sortes voraces
Si vobis unquam pietas
Huc adeste planctus absorbente meos
Erroriportum, dolori terminum furori supplicium
Uno simul situ concedite
Este meum crudeles undae sepulchrum
Este meum scopuli sepulchrale marmo
Vosq; o socij lugentes
Durissimo lapidi maestissimum incidite carmen
Hic illa furialis flamma
Martialis illa Henrici Guisij Ducis fax
Quam nullus unquam satis extinxit cruor
Duplici obruta pelago lachrymarum et fluctuum
Aeterna sepultum iacet.

Epitaphium Cardinalis Richelica Scomaticum.

Pijs manibus
Adsta viator quo properas? quod nunquam videbis et audies
Hic tegitur

Joannes Armanus de Blessis de Richelica.

Clarus nomine, magnus ingenio fortuna eminentissimus quod mirere
Sacerdos in Castris. Theologus in Aula Episcopus sine plebe.
Cardinalis sine titulo Rex sine nomine, unus tamen omnia
Naturam habuit innumerato felicitatem in consilio
Securitatem in bello, Victoriam cum signis
Socios in procinthu, inimicos in Carcere Cives in servitute
In hoc uno miser quod multos miseros fecit
Tam saeculi sui tormentum quam Ornamentum.
Galliam subegit, Italiam terruit germaniam quassavit Hispaniam afflixit,
Lusitaniam coronavit Lotaringiam cepit Batalonium excepit,
Sveciam fovit Flandriam truncavit Europam lusit.
Post Regnum testamento suis distributum paupertatem populo impetrata,
Dissipator Princeps Nobilitatem exilio mulctatam supplicijs exhausta
Senatum authoritate spoliatum, caeteras gentes bello incendijs
Vastatas pace terra mariq profligatam.
Cum facescente corpore animumq grandioribus consilijs
aegre veget=aret ac nullius n. interesset aut vivere
ipsum aut mori iam bona sui parte mortuus.
aliorum tantum morte viveret derepente
spirare dedijt ac timeri
O fluxa mortalitas.
Quam tenue momentum est inter omnia et nihil
Mortui corpus Rheda extulit seculi Equites peditesq magno
numero, faces praetulerunt Ephaebi, Crucem nemo,
quia crucem vehebat publicam.
Deniq hunc tumulum implet non totum quem Europa non implevit
Inter Theologos situs, ingens disputandi Argumentum
ab haeredibus abstulit.
Quo migravit? Sacramentum est
Hoc te volui.
Viator.
Abi.

Epitaphium Urbani 8 Pontificis.

Scomaticum 1645

Urbanus Octavus

Nimis Pontifex Maximus
In suspitione belli Pontificatum suscepit
Semper
Administrando adauxit
Complendo complevit
Subditos vectigalibus opressit
Populos novitatibus vexavit
Principes praetensionibus conturbavit
Sanctos humano honore privavit
Ut suos ditaret, alios ad egestatem redegit
Ipsum publicum aerarium mendicare coegit
Utinam
Sicut pecuniae nimium avidus
Ita.

Indulgentiarum non fuisset prodigus
Moritur
Lætantibus omnibus, lucem tandem sperantibus
Post nubila post tenebras.

Aliud

Pauca hæc Urbani sunt Verba in visua sepulchro
Quam bene pavit apes, tam male pavit oves.

Aliud

Nemo rigat lachrymis Urbani funus et urnam
Omnes dum vixit nam gemuere satis

Aliud Urbani

Urbano octavo

Pessimo Pontifici
Qui Orbem bellis
Urbem gabellis
Implevit
S. P. R.
id est
Senatus Populusq Quinatus.

Petitiones Cardinalium ad Papam

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo aut quis requiescet in monte Sancto tuo?

Cardinales ℟ Qui ingreditur sine macula et operatur iustitiam

Medices Nunquid ego sum Domine?

℟ Cadent a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis a te autem non appropinquabit.

Barberinus Tu es qui restitues hæreditatem mihi

℟ Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua

Ceva et Sanderal Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine?

℟ Iuravit Dominus et non pœnitebit eum

Sachietus Quoniam si voluisses sacrificium dedissem

℟ Gens tua et sacerdotes tui tradiderunt te mihi

Spada Domine ante desiderium meum

℟ Stateram duplicem odit Deus

Ginethus Inquietum est cor meum donec perveniat ad te

℟ Ubi thesaurus tuus ibi et cor tuum

Camponus Expectans expectavi Dominum

℟ Populus me hic labijs honorat cor autem eorum longe est a me

Bragadinus Si me ei non fuerint dominati tunc immaculatus ero

℟ Gens absq consilio utinam saperet et intelligeret ac novissima provideret.

Carpineus Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi in Domum Domini ibimus

℟ Cæci non vident, claudi non ambulant læprosi non mundantur

Franciotus Memento Domine David et omnis mansvetudinis ejus

℟ Non est hæc hora vestra

Maculanus Domine Deus noster quam admirabile est nomen tuum

℟ Non ha:

℞ Non habitavit in medio domus tuae qui fecit superbiā
Branacive Delicta juventutis meae et ignorantias meas nememineris Domine

℞ Vade in pace et amplius noli peccare
Filomarino Da mihi intellectum et servabo legem tuam
℞ Intelligite insipientes in populo et stulti aliquando sapite
Duratius Ad te levavi oculos meos qui habitas in caelis
℞ Superbo oculo et insatiabili corde
Grimaldus Exaudi Domine orationem meam
℞ Deus peccatores non exaudit
Gionus In diluvio aquarum multarum ad te non approximabunt.
℞ Quomodo intrasti non habens vestem nuptialem
Arachinus De profundis clamavi ad te domine
℞ Tolle quod tuum est et vade
Ceva Quis ascendet in montem Domini
℞ Qui pecuniam suam non dedit in usuram
Richius Recordare Domine quia Ego servus tuus sum
℞ Priusquam gallus cantet terme negabis.
Cesius Eripias me a contradictionibus populi constituas me in caput gentium
℞ Prohibe linguam tuam a malo et labia tua non loquantur dolum
Lugo.. Adiuva me Deus Salutaris noster propter gloriam Nominis tui
℞ De gente non sancta ab homine iniquo libera me
Pollotus Non timebo mala si tu mecum es
℞ Tu terribilis es quis resistet tibi
Rappacioly Mendicus et pauper sum Domine sollicitus esto mei
℞ Omnes currunt sed unus accipit bravium
Trivulcius Si iniquitates observaveris Domine Dne quis sustinebit
℞ Abeuntes post carnem alteram non intrabunt in Regnū
Cochinus Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis
℞ Et erit error peior priori.
Caraffa Non recorderis Domine delicta Parentum nostrorum
℞ Patres comederunt uvas acerbas et dentes filiorum obtupescunt.
Cherubinus Mitte Dne Spiritum tuum super nos
℞ Ascendit super Cherubin et volavit.
Ghisius Bonum certamen certavi cursum consumavi fidem servavi reposita est mihi spes.
℞ Quid est veritas?
Albicius Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.
℞ Fili tui de latere surgent.
Susanna Misericordias Domini in aeternum cantabo.
℞ Amice descende inferius
Corardus Non sum sicut caeteri homines raptores
℞ Non omnis qui dicit Dne Dne intrabit in Regnum

Żurkowski .... str: 292/3

Podział Monety Polskiey na Seymie Warszawskim A 1629.

Krolowi Jeg. Mci Portugal. Bogam poborami kaleky dobrze ey istrugat
Pannie Orzeuli drugi. Zaiey wielne portugi
Krolowey Jey Mci trzeci Bohom narodzta miemato dzieci
Krolewiczom Kazimirzowi Dyplony Aby Wladyslawowi niewydzierat Korony
Krolewiczom mlodym Salaty Aby Polakom dotrymali wiary
Xiu Radzierzowi Hetmanowi Pelty. Boiest Pytey mitosnik staty
Panu Krakowskiemu puttoraki. Wdyskursach zaprzysmaki
P. Woiewodzie Ruskiemu. szostacki Bo sie nabazt Buttawgrodzkiego wracki
P. Woiewodzie Pruskiemu. piatak Boiest Hetman Sadziaki
Lepiey umi wotami handlowac. Nieli woyskiem krzywac
Staroscie Sayskiemu czechy. Bonabit szalbierze miechy
Panu Marszalkowi grosze Na marny ie nanosze
Xiedzom Birkupom dzieci. Dopluder naszlych
Iezuitom pulgroszki Do swoie napowrozki
P. Podskarbiemu Koronnemu szelagi Bo deuren choc drugo nogi
P. Podkanclerz. koron: mosie niedostato Bomay swoich pieniędzy miemato
P. Wdzie Krakowskiemu nic Bomiewyiezdza nigdy z Lupic
Anam ubogiey Szlachcie y Krzywnikom niedano
Bonas na Seymie nakreczas bylo bardzo matto.

Mowa P. Starosty Dolinskiego Grandzierzdzego do Chłopow w Gromadzie

Mierzwos chłopi czcie tak nieobedienter aprawie temerosi
Authoritas moia a was zamij ale kazelibas baculis excipere
bodziecie poiednemu mowi. A Konczyscieciesto? Cipuie mij ossi:
Foszczij Panie Konczyguiacie a wiedzcie napolym va Ko bu:
Chorstatem Panskim szanowac. Szczescie wam do Domu.

Opacena Ewangelia Stronij Woyny Cesarza Chrzescianskiego z Szwedami w Niemczech

A 1632

Stalosie wone dni zewyszedł Dekret od Cesarza Ferdynanda a
aby wedtug uchwaty rzeb, wszytkie dobra y maiętnosci katolic.
kie byty zeszłych wane y oddane. Atten byt pierszey popis, ktory
sie stał gdy Pater Zetzerman Iezuita byt Austryiskem staro:
sta y szli wszyscy aby popisani byli kazdy z miasta swego. Wy
brat sie tedy Krol Szwedzki Gustawus Adolfus z Ossiadła Szczal:
zunda. z Saski Kray aby byt popisany z wiernym Woyskiem swym
Istalosie gdy tam byli wyiechali sie dni aby sie tam groby kazdy byt.
A tak wyiechał pierwszey bitwe przeciw Hetmanowi Tylendu aby sty
tam ossiadła głowne Imperialne czuiąc ey skraz nocy przyiechawsze
nad Stadem swym a tobosiet Krolewski i naymie[illegible] Minster stanął

podobnych

podleznich y bali sie bardzo wielky. Rzekł domich Nie bojcie sie bo oto zwiastuie wam radosc wielką ktora będzie wszytkemu ludowi. Albowiem dzisiay iest Woysko Cesarskie zbite Azarus zonemi Predykantami przebyszto Zydow y krawcow chwalących Boga y modlących. Bodz nam Panie Miłosciwy

A Król będąc pełen wyniosłego ducha wrocił sie od Pogromu y zaprowadzony iest od Diabła nad Alb y pokazał mu krolu onego lud y zołnierzy rzekł. Dam ci wszytkę moc y sławę ich bo moia iest a komu chcę dawam ią a gdy do końca wszytkich pokus diabet opuscił go czasu. A wnet nastąpiło woysko y lud Cesarski na niego. Potym Cesarz posłał syna swego aby wszystkie ktorzy by w en wwiereyli, strzegli ale mieli dostateczny pokoy. Gdzie ranion mnostwo wielkie ludu a on po wszytkich miastach y miastech kazał y przepowiadał Krolestwo Boze wrzesc Katolickiey tak iż dwanastom Apostołom y prawdziwym związanym z Witemberga pomocny był bardzo od Duchow nieczystych. Stamtąd się zwrocił wtodke y wiechał na Tone gdzie przyszedł nad Rzeke iedne nazwane Nordling ktore miało ducha nieczystego od dawnego czasu ktory się wszelaky nie obrocił ani mieszkał w domu bylko wgrobach za miastem. Tedy go pytał Comasz zaimie na to odpowiedział ty duch. Imie moie Legion y Wszystkie Woyska, albowiem ich było wiele Diabłow y prosili go wszystkich aby im nie rozkazywał stamtąd odejsc wprzepasc. A było tam Państwo y Kraly Bawarskie y prosili go aby im dopuścił tych gdzie nie.

Lecz potym przyszedł do niego Xięże Witemberskie y mowił Panie przebadzenam aby wszedł pod dach moy, ale rzecz słowo a tak dostąpisz taski od Oyca twego tedy mu odpowiedział. Idz wiara twoia uzdrowiła cię. Dopuszczono mu było tego godziny.

my ciężar dnia y upalenie na białey górze znosili a nod powie
dzieć y rzekł. Krzyżaciela niecnymię krzywdę Weźmi co swoiego
iest a idź choć bowiem temu ostatniemu daciaka y tobie drogo
mi się nie godzi czynić z moim co chcę czyli ono będzie złotkiem
iest ziemia iest dobrym.

Jedy się zebrali przedniejszi kapitani y naczynili z nim
radę z Królem Francuskim y mówili coż czynimy? Abo:
wiem Cesarz wiele cudow czyni a jeśli go tak zamiechamy
wszystkij wen uwierzy a tak przyidą czynianie a wczemy nam
to mieysce nasze według przyiętu dawnych Cesarzow Rzec
zeden z nich na imię Czyżeliew będąc naszym z tym kapitanem
onego Pułku we Francyi rzekł im: my nie wiemy co mamy
słuszne nam iest pożytecznij żeby całe Państwo Niemieckie
wniwecz się obrociło a my żebyśmy się ich bac y obawiać musieli
Od onego tedy dnia radzili się potem jakoby mogli Xięstwa
Niemieckie w nienawiść jednego przeciwko drugiemu
mu przyiaciey jakoby przeciwko Cesarzowi Jeść Niemieckiemu
rod zamuzyć mogli: aby się tak jako zaleni psy między sobą
kasali, a siebie całe zagubieni byli

Abyt niektory człowiek Bogaty w Brzyzachu który
się obłobeyt wszartat y w Bitior y używat na każdy dzień hoynie
Było tesz na tenczas okolicznym kraiu pełno żebrakow, którzy
kładli uwrot iego pragnąc będę nasyconemi zodrobin który pa:
daty z stołu iego. Tedy Pluntrarze y swawolne kupy napadszy
po zorzeńcach niedopuszczali ubogim ludziom orać, ale
wszędzie wyżerali y plondrowali gdzie mogli; a tego po:
wstać dawali Bogaczowitemu co zdy wszytko gotowe stało
wielki powstał w Mieście y w Forteczy, tak iż wielki ucierpiał
niedostatek tedy przyszli do niego Officyerowie iego y mówili
mu: my że człowiek srogi który nie wie gdzie nie rozumiewał y zbie:
rasz, gdzie nie rozpytował tedy rzekł do nich. Jasz y wy czynienos
cie abowiem każdemu który ma będzie dano y obfitować będzie
a od tego który niema y to co ma będzie mu odięto.

Jbyt Xięz Bernard wymowne oblicze który gdy się był zako:
chał w rzeczy ulubionej y wiele nazdaczył, niemieli sza
sonowie oleiu w lampach swoich. A tedy ulubienice odstawcał
z przyszłem wszyscy głodnemi byli y zasnęli a opuszczony stał się
krzyk Jze oto nieprzyiaciel który wstanie czynny gospody
nazwane) wpaść miał tedy niektorzy z nich dostali gwałt
nie ey wolą ale im wbrew poszło. Ale z tąpnie poszły do Ba:
ryley y Straszburgu mówiąc wyście nam głomazali krawie pokry
my co mieli, uderzelicie teść nam z oleiu waszego abowiem tam
przy nasze gazny odpowiedzieli one mydło, mówiąc: niedawny by
szmat nam y wam niedostało idzie raczey do przedawaiąc bycha
kupuie sobie. Tedy odeszły kupować, przyszedł ulubienice ale
które były z gotowe veszły z nim nawesele y zamknione były
drzwi.

Kolym przyiechał Cesarz do Regensburku y zwołał zsyłkie
stany z ziemie niebieskiej do siebie aby mogli prosplotky prokty naczynić
a radzi.

asrądzey powiedział mu to podobieństwo. Podobne iest Cesarstwo cało- 336
wiekowi rozsiewaiącemu dobre nasienie na roli swey a gdy ludzie
zasnęli przyszedł nieprzyiaciel iego y nasiał kąkolu między
przenicę y odszedł. Gdy urosła trawa y pożytek przyniosła
tedy się pokazał y kąkol y rzekli słudzy do niego. Abyczesmy
pozdzierali a zbierzemy ie. on rzekł. Nie bysmie snać zbieraiąc
kąkol nie wykorzenili zaraz z nim y przenicy. Lecz oni Panie
wytrzymay nam to podobieństwo. Ten odpowiadaiąc rzekł im. Tenco
nasienie dobre posiał iest Cesarz rzymski iest Niemiecki kraiu
nasienie dobre ie stanowie kąkol ie szwedzi nieprzyiaciel
który gościńce iest król Francuski a zniszczeni iest koniec woyny
zemszą się Cesarscy odmierze. Gdy tedy kąkol ten zebrany y wożem
związany będzie tedy się też tak stanie, co pokoiu niechcącego
wzrucony będzie tedy się też tak stanie, co pokoiu niechcącego
uczyni y będą znowu do swemego Szwedzkiego kraiu zagnani
gdzie niemasz tyle płacz zgrzytanie zębow. Potym Cesarz
rzekł do nich wy wszyscy zgromadzieni w ziemie Cesarskiey
Dorstenson ieszcze na zbiór ten lud Cesarski y stany wszystkie wo-
zmroszę. lecz się znowu poprawię, y na nogi wstanę y poprze-
dze was do Kraiu królestwa mego. Tu Xżę Bawarskie rzekł
domego y choćby się wszyscy zgorszyli z tobie się nie
zgorszę. Rzekł mu Cesarz zaprawdę powiadam ci że gdzieszey
nie kur Gallus dwarazy piać będzie, zgorszysz się ze mnie. Rzekł
mu Bawarski choćbym z tobą miał y umrzeć nie zgorszę się z ciebie
tak też y wszyscy ini mowili.

Wrocił się tedy Cesarz do domu, ato Murawscy officyerowie
my prowadzili do niego Pułkownika Mimiata y postawili go po-
środku y rzekli Panie ten iest Generał Woyskowy y Kommissarz
prowiantowy z Murawie który Miasto otwarte dobrowolnie nieprzy-
iacielowi poddał. A iak teraz urzęd reformowany Państwa ke-
go rozkazał nam abysmy takowego człowieka nie wieszali coż
by nato mowisz? Rzekł Pan coż rzędy tego uczynił. Ia mniemaiąc
duię w nim żadney winy lecz mu odpowiedzieli, by ten niebył
złoczyńcą tedy byśmy go nie podali. Albowiem on Cesarza y kraiu
szkodliwek zdradził y dzieukał zpiemiędzach z Szumcyi y zwszystkim
tym co służyli Cesarskiemu Woysku y zołnierzom dobrze żyć po-
zwolił ich miasto, to on przez niedbalstwo swoie y prawie umy-
słnie zaniedbał a czego Cesarowi y Woysku iego nie wyszło to
on Francuzkim y Szwedzkim sposobem na niewinnie stany
kraiu tego stroyił iakoby oni tego czynili y pozwalali niechcieli
y iak ich zasmuca podał iakoby oni Panom swym y Królowi nie
szczyremi byli mieli. Ceterasaie bezecek złota swoim kry
wym palcem wyimał y kłonych zachowku żadnego
nie uczynił y na koniec cały Murawski kraiu y stawny Dom
Austryacki niecnotliwym poddaniem Miasta Ulmitz w
wielkie niebezpieczeństwo podał. Tego tedy wolnym uczyni
niebędzie przyiacielem Cesarskim. Lecz Cesarz schyliwszy się
nadół mówił palcem na ziemi. Gdy by niebył Szachem
ale Niemcem dosc bym sobie z tym postąpił. Gdy
nieprzestali nan skarżyć podniosszy się rzekł. Który z was
iest bez winny niech na niego pierwszy kamieniem rzuci. Co

gdy oni usły-

gdy oni usłyszeli ieden ku drugim powychodzili ku sobie. Którym Cesarz iporzędziwszy Woysko drugie rozesłał je po wszystkich Miastach y miasteczkach do Selezkiey y Saskiey ziemiey y niektorych. Ktiwoc oprawdzie iest mała a dencow iest sita. Oto posyłam was iako wilkow wpośrzod owce. Nieoszuiesz mieszka ani taystwy, ani obuwia, ani kogo w drodze nie pozdrowiaycie, ale co kolwiek on na kuwaszey potrzebie, pożyczcie umiego. Gdzo kterego kolwiek domu wnidziecie naprzod mowcie, Pokoy temu domowi. A ieżeli bysćie tam co znaleźli, odpocznie na nim pokoy wasz: y zostańcie w tym domu iedząc y pijąc po ki co będzie. Albowiem godzien iest robotnik zapłaty swoiey. Tedy Kożde Saskie postał posłańca swego do Cesarza, oznaymuiąc mu y mowiąc: Panie mam w Państwie swoim Duchowna, ktory ma złego Ducha iże na ktore kolwiek miasto napadnie, do gruntu je burzy, y cały kray zniweczy obraca, aprzes tem zwolennikow twoich zbyt go prze cyganali ale oni nieprzyiseli. A Cesarz rzekł by nieżierny. Starzedzie iak długo przyiazd będzie Modlicielu, a postanie abyście nie wszedł w pokuszenie albowiem ten inaczey wyganiany bydzie niemoże tylko przez post y modlitwę. A oto dwa z tamtych Generał Hatzfeld y Generał Walt iachali tegoż dnia do Cylca y rozmawiali z soby abym z tym kim co się było stało stało się gdy oni rozmawiali y z sobą się gryzali Pater Daniel Jezuita przybliżywszy się do nich siedł z niemi y rzekł. Cożto za obmowy które macie między soby idąc, a niestarcie imętni, Oni odpowiedzieli mu. Ty sam Mistrzem w Niemieckim Państwie a nie wiesz o położeniu y bitwie która w tych dniach była pod Jagerdorfem z Pułkownikiem, Który był sługa Proroka mocny wiary y w prawdzie przed Cesarzem y przed wszystkiemi ludźmi a iako go szwedzi pobili a my się spodziewali iże on znowu niemieckie Państwo wybawi. Jeden z niektorych Jayitarowie ewangelistow przestawszy bi nas, Którzy tam nastroszy byli mowiąc iże data iego nie nalezli a ze widzenie innych Kawalerow widzieli Którzy powiadali, iże on żyie, y zdrowo wstał od bitwy. Tedy on rzekł do nich. ogłupi a leniwego serca ku wierzeniu. azaż niemusiało to Xięga tego uwierzyć y do chwały Boskiey swoiey y Xięstwa swego wnijść. A począwszy od proroków kładał im Pismo wszystkie ktore nastąpić miały, aż ku będzie ieden Cesarz y iedne Rzymskie Państwo.

Cudzoziemych narodow.

Francuz iest grzeczny
Włoch w obyczaiach przedkuszny
Hiszpan obłudny nabożny
Anglik ku ziemiec nieuprzeimy
Holak ku reformie stroi
Gdy się chce żenić Kiedy boi
Gdy się Francuz pozna służy

Francuz iest tańcerz
Włoch subtelny w ziemiey
Anglik często długo radzi
Holak często długo radzi
Włoch wesoły Anglik smutny
Hiszpan nad wszystko komodnie
Niemiec między Holakiem

Z Polaki emisie trudno zgodzic
Pikardyumie zyzgodzic
Wsercu Francuz Portugiel
Włoszy sq stami Grecie
Hiszpan tak ston Angliky Szwed
Niemiec rozny miedzy sedzi
Anasz Polak Tyrolczyk sowi
Francuz Polki iest wernosci
Włoch sie chlubi z wszey chytrosci
Hiszpan z drayca miedzy rogi
Anglik niemiec prawie mierny
Polak sie hucznie zabawia
Grzeczny i stawny kawaler
W boyrzaiden Francuz zrzedny
Włoch ilkroć hiszpan bezpieczny
Hardzie Anglik do brotliwy
Niemiec z duby etyka chciwy
Polak dziki sudeki miszky
Wnauce Francuz pozorny
Grzeczny towny hiszpan gorny
Włoch Doktor Anglik rzadzony
Niemiec do pracy sposobny
Nasz Polak niedoskonały
Do poczegorzey nieszczesliwy
W Wojsku Francuz Turkowi mezny

Włoch rzad trzyma bez potrzeby
Grzeczny hiszpan Krystyanin
Anglik niemiec Muzułkiem
Polacy sie komu zdzy
Szwedzi szable y Kopiy
Wiele Francuz dobrey sercze
Włoszek vdzieczny hiszpanowemu
Niemiec grzeczny a nieskutecny
Anglik dordzny udatny
Polak mezny iest prziyaznie
Lubo ciato huczy hoynie
Wprzymiosci Francuz chlubi
Włoch gdzie trzeba z amicy gubi
Anglik gardzi zwszystkim chardy
Hiszpan chlubny Niemiec zgardzony
Pierwsi czerpi iest w nimi pycha
Polak dumny y tam pyszna
Wcalokolu Francuz bzdura
Włoch stary Hiszpan szczupie
Anglik zbyna okrutnami
Niemiec uczci podarkami
Polak gtaszczce sposobami
Gardzic Francuz iest gotowy
Grzeczny Panow Włoch stowy
Turkret zatdzie achardy
Mawry Hiszpan zczegardy
Anglik dobry rest czerstwie
Niemiec w darach chciwie
Polak idzie z mizy chetliwie

Amores Nationum.

Gallus amat celerem pedem non memorante puellam
Qualem vis est certis ac magis apta modis
Hispano magis illa placet cui forma benigna est
Cui venus ex oculis semper amica ruit
At Italus himidâ datatur amore puellæ
Dulcia quæ Veneris prælia sæpe fugit
Virgo sed audaci quæ provocat ore Sclavi rum
Illa est germano dulcis amica sero.

Descriptio morum Diversarum Nationum

Hispani

Hiszpani wiri
Grawes stanu
Sudzthosi
Mai es thosi
Vel thausteri
Ostre sie acen
Consilio rum
Ethicorum
Exovidi cunctis
Viri defunctis
Iussi menaces
Foci sperpaces
Non sunt verbosi
Sed operosi
Pectus constantes
Gestu prasfantes

Sordidi grichu
Mundi amichu
Geris gwalis veste
Roseth ur teste
Sunt pleni fastu
Seneśine asta,
Jactitant genus
Numerant annus
Vixerus sulcus
Velest tabulcus
Seruantes legum
Amantes regum
Ctetes dectocetant
Arma affectant
Stris sunt ornati
Dum fas obtati

Terris et mari
Bello et magari
Quo pedem ponunt
Pungere me exponunt
Pro clubi
Morte prostrati
Et mercatura
Et aduras
Prondam serente
Vulgus ebaste
Leute furaces
Sed sunt rapaces
Segunt amores
Sed gratores
Sprek per horas
Vexant amicas

Donec donata
Qeddat amata
Facent exvali
Sed provocati
Et non durmi
Sed ukurmi
Ultores ira
Mentis insana
Celeres mi
Pregrami
Ed ictat anda
Et pre pagada
Semper gerenti
Zelo ferventi
Catholicismum
Et Catechismum

Docentes

Docent occultem
Et non verbosum
Ingeniatores
Et rapatores
Calliopi Clarum
Alterstarum
Et perversorum
Rebi Ticorum
Heu pax optata
Et Vi Data
Hispanas sedes
Colit et sedes
Hac Hispanorum
Regula morum
Et Vide de Hispanis

Hispani Viri
Fures et divi
Sunt fastuosi
Cunchi exosi
Bello impigri
Et vultus nigri
Fronte horrente
Et Jura mente
Contemptorum
Illudorum
Providi cunchi
Vivi defunchi
Juri tenaces
Justi pervicaces
Non sunt verbosi
Sed operosi
Capsis constanter
Gestu praestanter
Sordido victu
Lauti amicti
Jam fastus teste
Non sunt modesti
Sunt pleni fastu
Sine ullo astu
Jactant genus
Numerant Jovem
Virgi sub Jove
Celestibus olim
Gens contenta legum
Jam serva regum
Frenos arcti
Jugula martii
Ad arma cauti
Dum bus crati
Ferri et nervi
Bello gum agri
Corpore emptionum
Jungunt jam expunctum
Ferre blandum
Ictus Italandi
Et Pelonica
Ab Christica
Transi selenia
Ultra sechina

Borassiliana
Et Indiana
Transclusa nova
Genti exosa
Plebem pregum
Gentem regum
Et mercaturas
Et duras uras
Et nomen serenum
Vulgus et stolta
Cauta furaces
Regni vi pacem
Et Vi Data
Et Vide de Hispanis
Regula morum
Et Vide de Hispanis

Gallia
Et Galathia
Et Jano vocatis
Janis
Quam Regum
Sunt divitiae
Et propugnacula
Almus virenti
Zelo ferventi
Cultor divini
Sic Alberonis
Regum et regna
Alit et pecuna
Sic genus Hispana
Ingeniorum
Et Monachorum
Gramnis stricta
Sic cadistorta
Unitos natos
Et Deo natos
Omnes sentutis
Plus quam virtutis
Hispanas sedes
Colit et sedes
Hac Hispanorum
Regula morum

Gallia

Galli famosi
Ignigosi
Fervore calent
Impetu valent
Corpore breves
Animo leves
Canibi nigri
Ad artes pigri
Lingua procaces
Venti vi salaces
Luxu effrenes
Et Jam senes
Vestita compti
Ad arma prompti
Non provocati
Furgunt irati

Caduunt duellis
Et Mures gram bellis
Vix Virt gestu
Famina qua stu
Sedent vel plorant
Quando peroranti
Hostis venales
Ignosci vivales
Permutant leges
Occidunt Leges
Fortuni sortes
Contemnunt mortem
Fadus cum Fercis
Conchio jurati
Barbani pungunt
Hispanis Jurarum
Et protestantium
Et rebellantium
Carnificinarum
Et nigri tatorum
Sunt receptores
Et defensores
Et Jus amant
Fidos infamant
Victoriam jovent
Divini se vovent
Blasphemant rerum
Celum non curant
Constichi nugi
Vix cessant nugi
Sunt Christiani
Fide sed erani
Credunt gravedolum
Sedent modedolum
Et Hispanis
Non scrupulosi
Seu cucullati
Seu purpurati
Illiri entes fami
Sacra profani
Hac est Galonis
Regula morum

Gallia

Galli famosi
Victoriosi
Trophea gentis
Et Virgentis
Fracta Potas
Oras remotas
Nunc Christiani
Cohi non erani
Cividres arent
Ne porro parcent
Dones repellant
Et cali avellant
Bello eminentem
Europe gentem
Impetu valent
Indole calent

Animo grandi
Sed vultu blandi
Gestus decori
Venustas ori
Dulcis arridet
Nec mens dissidet
Candida vanis
Verbis humanis
Vestita compti
Ad arma prompti
Et provocati
Furant irati
Cedunt duellis
Et Mures gram bellis
Hostis Himendi
Sunt non emendi
Observant leges
Diligunt Leges
Exire e mauro
Corruptos auro
Et adversi sortes
Contemnunt mortem
Et datum pridem
Non servant fidem
Unam Juras
Mauniga spurci
Et Herechizi
Grandem amici
Seu quam heri
Solent uberi
Non rebellium
Causa Belgium
Et Pridem defendunt
Sed eo tendunt
Preda Plebeni
Ne cellibari
Cedant opima
Nec nos ultima
Levem Pro nullos
Gens Christiana
Fide non erana
Et Hispani
Non scrupulosi
Sed occulati vident
Fabulas audent
Seu occultati
Seu purpurati
Hac Gargi jura
Nempe Fa jura
Educentur Jamis
In Gallicanis

Italia

Italia graves
Vultu et gravis
Callidi ingenio
Juvido dente
Ingeniosi
Fastidiosi

Sed divi

Nec dicunt capta
Jura incepta
Morum pertesi
Simulant lesi
Fractant arte
Hostes in Marte
Mensis jocatibus
Amant et satibus
Jus considunt
Nil tamen prodest
Omni vel histu
Jgnarum et cultu
Officiosi
Et cum iesi
Sunt hospitales
Et liberales
Monet cavent
Advenit favent
Domus dotali
Multum suntgrati
Dicunt decore
Gaudent honore
Celant amantes
Sed emulantes
Non imitares
Sed sunt scholares
Ludi et jocis
Camby vocis
Sunt generosi
Comedi nati
Longhi laseivi
Molles festivi
Contes varii
Qui sunt Romani
Corde bone
Denato bone
Nullis credentes
Jurent servantes
Inhiis negligent
Intabulum vigent
Et Athesina
Sint hon Papista
Humanitate
Et pietate
Sunt Christiani
Vere nonvani
Peregrinorum
Et omnium
Sola mutorum
Ad curam nomi
Hae Italorum
Regula morum

Germani

Dum Germani
Juvenes cani
Artibus clari
Opere vari
Mente sinceri
Fide non veri
Labore asi
Sed ebrosi
Et potatores
Hi sunt cultores
Ad mensam fratres
Senatu Patres
Prompti ad gaudia
Amant honestum
Et parentibus
Et clientibus
Obstringi curant
Servant quod curant
Peregrinantur
Multum vagantur
Quous in loco
Nomine ioco
Patriam mutant
Ubi competant
Uxor et panis
Si dabur amis
Illis vetenti
Vivunt contenti
Cunctis civibus
Magni et civibus
Peregrinati
Ad cultum nati
Sed gestu crassi
Hoc sunt basi
Blus gliemant lesi
Vomunt ebesi
Aedibus mundi
Prole jucundi
Bella externa
Et et externa
Juvenes querunt
Et delicterum
Nil curant aqua
Vel sint vitiqua
Plumbi sint mechanis
Foci et anis
Certant prodere
Avari vere
Pelagi onem
Bacchonem
Austeram rident
Credunt quod vident
Illi doctrinae
Haec est Divina
Ejus sensus mollit
Germanus tollit
Quod de cterno
Frat in perno
Hae Germanorum
Regula morum

Poloni

Fortes Poloni
Equites boni
Sensu generosa
Sed choleso
Robustate
Et libertate
Gaudent honore
Agroli more
Duces vocari
Aut creari
Nobiles sane
Putant et ranae
Communitates
Et dignitates
Plebei negant
Et sint quos negant
Vivant privati
Et rum nati
Publici cum
Rebus quod
Quasi affecti
Vix sunt nec cedi
Jobi mandata
Calibus data
Dei orzorem
Et sanctum morem
Mitigant lenta
Lege in venta
Capti vant nullum
Nec produnt ullis
Nisi convictum
Et vere victum
Nisi dignores
Premunt minores
Quos tollunt cede
Solvunt merede
Observant leges
Percudunt leges
Nil celant ipsi
Morant per alsi
Sunt prodigales
Non liberales
Et vine murri
Hae sine curis
Vivunt libentes
Et comedentes
Bonum saturum
Malum venturi
Prorident nunquam
Haud cavent unquo
Quando competant
Ebrii natant
Fraudus equales
Qui negant bales
Nobili censentur
Mensis arcentur
Sordidis tectis
Fedig lectis
Et rum intellis

Et cum procellis
Degunt conjunctis
Rusticis unctis
Hominibus tramen
Vix dant et panem
Nobiles caulis
Magis et lauli
Domus Ducales
Vel his equales
Struunt decore
Magno splendore
Sed mox erectos
Lingunt neglectos
Inclitis sexcentis
Plenas et ventis
Fide constantes
Vota mutantes
Verentur Deorum
Et amant verum
Divos honorant
Devote orant
Servant strite
Nil aegunt fide
Mens honorata
Illis ornata
Obvia laudi
Sed nabens fraudi
Hae geloxorum
Regula morum

Icones Asinonii Staarnskiego na Calisk Le. Przetozone

Jstrzepani
Nuro d Strzepanski
Bovaczy Lanski
Magestatowi
Wroszydek edrowy
Wwarty srozgiem
Widrow szczyżemi
Pody beispaceney
Sporzytecney
Opatrzni ejsti
Sizu mezypi
Rusenos Szymaig
Ozartni Ebaig
Nowmato maig
Mutkrem Dintaig
Wzzecaich trwalem
Ejgest rzpanietem
Wzyci u szczupietem
Wszatuch szummem
Wiakrei Koscemie
Surdecy odzionie
Sa gowa wemi
61

Zacznie

Lecz nie chcij srem
Pod em sztamuiq
Dochod rachuiq
Choc nie ma szego
Morza całego
Prawa gilnuiq
Krolem mtuiq
Nauk nie cenuiq
Woyny szukaiq
Jemy się rodzą
Pokrzyć zgodzą
Mozem nasziemi
Zaszłe mysłami
Szego dostaiq
Mocno trzymaiq
A zby drugiego
Lekce ważnego
Dnidzi kupcami
Ich towarzami
Exposolitego
Ludu prostego
Swey dziecuiq
Swemi cny kuiq
Skrzywnitosci
Gdzieco grzeszą
Gdy ich za rodzą
Klesp obchodzą
Dobrze zemsta
Dzieci ich rodzą
Mlecz się rodzi
Gdy się ktorzy rodzi
Lecz nie co maiq
Drugo chowaiq
Szczęy potym złego
Wieku swego
Obrony ciała
Pańska kosula
Ich pomnożeniem
Gorliwym chceniem
Wiary Krzyżowey
Ich zbawiennej
Ucząy nabożnej
Przedtym pilney
Ich karze stormi
Pacekutorami
Jo kalwinistow
I Antichristow
I Politykow
Przebiegłych sztukow
Ekgd pokoy widzą
Głud dziwnych
Dziwnych Zakładach
Przeszkaq dachach
Jezuicy Panski
Plakardi Krzyżowski

Francuzi

Woiennikowie
Ig Francuzowie
Ogonedzisi
Inatarczyci
Weroshu mateg
Natku bestrzego
Czarnyestos maiq
Nauk miniq
Ig uszczypkari
Ich motheri
Ebyscznikowie
Lubo starcowie
Odobnie strowu
Lubo do boiu
Choc bez przyczyny
Burzy się zmiq
Dzieci ich szczymie
Gdy się nazimie
Koredynkami
Anie Doynami
Krom skrzegeshy
Kurewskie keshy
Kreusomorzenie
Prozedzicy kowie
Izambratowie
Dyskrytnikowie
Krolobuycowie
Umyslnie cierpkari
Insmiere chwili
Emisaryanami
Jebaczkami
Przymierze lubiq
Strzepany gubiq
Jak protestanci
Jak rebellantow
Godzi zabujcow
Morth rzchodzujcow
Krzesho rzyzuiq
Jochtinia iq
Klasce mienota
Obnyd ta cnota
Komisie chowaiq
Drudzi się daiq
I Bogu taiq
Gdy przyszczaiq
Datamutami
Chociaż starcami
Chrześcianami
Ale nie sami
Porenesie chwieią
Ekzczych się mienią
Nabożni ale
Skrzywit mieszale

Domowi sami
Skadynatami
Gremiq iak trzeba
Mieszaiq Niebo
Jo Francuzowie
Maiq narowie

Włosi

Włosi ig znacznie
Twarzy gowarni
Serca chytrego
Leyska złego
Daleko rzodzi
Exptkosi chudzi
Obestali arteccy
Lubo ele lubgrzecy
Ig komenie maiq
Ulrazow taiq
Pełni zazdrosci
I skrytey etosu
Zercha cnotaiq
Edrade zmysliaq
Przeznie zadrodzi
Fortelmie gtadzi
Obiad zartami
Lubig zartami
Dimek uyiaiq
Lecz nie ufaiq
Twarą pochlebami
Pryiaciołami
Chełmi taskami
Przezuch ciekawi
Gosci przyimuiq
Hoyznie szafuiq
Przestrog nie lubiq
Gradzi skubiq
Gdy ich darzuiq
Odrzucenie przyimuiq
Drzycin poczciwi
Honorow chciwi
Zawiscz mitosci
Nieufat ości
Oszczer nierzami
Ale zatami
Igrzami spiewaniu
Dysskonowaniu
Kombinedyami
Ig dzielmiami
Upismie tagodni
Furni szczodrobni
Affektowanie
Kortezanowie
Derzaiami
Idleymami
Sarzi ci prawdziwi
Gdy się gorszą
Lecz gdy chcą dzi
Ig samowodni

Attheistowie
Nieczapistowie
Swoią ludzkością
Znabożnością
Chrześcianskimi
Ludzmi artawnemi
Bogich sami
Ig Patronami
Im Elizyjmowi
Pomoc z otowi
Że obyczaiq
Dzikie kraydaie

Niemcy

Niemcy cnystepni
Umysłodawczemi
Ingenikunstatami
Nieniestami
Dziemi prawdziwi
Imie fatrzyani
Ig pracotrzie
Akcząyci
Pracami
Imnieciellami
Stronnku bratami
Zdradzie Ojcami
Nayzyskowi
Cetna kroceiwi
Wszystko rozsagowie
Z pyskiem komowie
Co prędzi się zaiq
Gdzie tny maiq
Dzpoy ezgdzaiq
Ig dzie gorzymuiq
I dalekie kraie
Ekgd smiechu estawie
Tam kędy pity
Jak rzdomu ezyq
Jak dobre mienie
Lepsze przyiemie
Kędy to maiq
Tam nie przestaiq
Obyczaiami nymi
Do biedy emmieszani
Cnotuie się daią
Z rodu to maiq
Warach gubami
Z mowie podtemi
Jakrumonkuiq
Obcami Radq
Domu obchodzi
Cpłod mieubodzi
Cudzych domowych
Stroi się szukaiq
Trudzi nas cnotą
Lubo woyna stawena
Lubo ze mierstawena
Czy dla Ojczyzny
Cnotie dzielny
Kardzieli

Każdy gełd woła
Lakomiec złota
Ze Pełnych
Ze dwojej
Kurowey szyi
Wiecy couiq
Nauka wyrzeka
Tuumich wzięta
Złamego Mieba
Zdrowia nietrzeba
Bat. piekielnego
Ogniu wiecznego
Tak wyrzeczona
Przemyślkastrona

Polacy

Polacy Mężni
Lacdy gotowi
Nowe Rzeczy
Rzeczpospolitą
Szlachectwa
Swobody maią
Dawna nadaney
Prawem wolności
Zgrzeszonych
Zbawienia mieyą
Szlachta mieyą
Hymn pochlebi

Sprzęth wolności
Dostoyności
Plebeiuszowi
Daremnie otowi
Aby z byst
Kimby nie dzielił
Z tym wszystkim stanie
Jak dziecinami
Gdy służąc z boiu
Abo pokoiu
Oyczyźnie maią
Cyklu patrzą
Mandaty z Mieba
Kiedy potrzeba
Boskiey zgody
Swiętey wzory
Sami stosuią
Innych zdaią
Strzechy dotrze
Nie zrzekłnego
Ale przekonany
Prawem zdany
Zgd od mocnieyszych
Ulnik iest słabszych
Zabrzeg kogo
Stanu niedrogo
Kroluie szanuią

Aprawa pustą
Drzewach zgłoszi
Staią pobrzi
Zgetwartemi
Anicchoynemi
Jak bez warunku
Tak bez frasunku
Bez pieczenie eyią
Jedzą y piią
Dobrą przyszłemu
Jak oyczemu
Przed biegaią
Zamek tomaią
Gdy biesiada
Fama zawzięda
Zazy proemiona
Gniest spotmiona
Zdrzyć każdego
Zgrzą takiego
Smierdzące maią
Cozmich mieszkaią
Stahy zaciehy
Zwrmm mocną
Fame y dzieci
Uprosłych kmieci
Prema ostrzeba
Bosc oprocz chleba

Co Panami
Zgzdostat kami
Dysokie dachy
I Pańskie gmachy
Kosztem stawiaią
Oktonych mierzkaią
Sześć cudowanie
Dnie tam iedzone
Ale cieczenie
Gdy cześć gzdzieny
Tak natac wczora
Dniaą obora
Pszenie trwatemi
Przezoliwemi
Zgdy się boią
Gdy prawdziwą
Surdym czesc daią
Dmodłach wzdychaią
Roshy chowaią
Nie mieszczą
Ot przy wdzięcznia
Strzegą rumienia
Tym polska strona
Jest wyniesiona.

Descriptio Polonorum Hieroglyphica.

Regnum Polonorum
Candidus Iudicum
Infernus Iustitiorum
Curia aulicorum Plebeiorum
Bonus Ianis
Caupo panonis
Copiosus Iuni sent
Externam Iolam gerit
Opes externas amat
Domi fastus damnat.

Nihili ex hausto pecunia emit
Orator assumpta temnit
Luxus familiarum
Ambitio advenarum
Pernicies peregrinatio
Assidua hospitatio
Iuris ingnoratio
Longae causatio
Fuhri nulla oratio
Quae nidet omnis auditio

Zydzi Chłopskie

Chłop nawsi grochem ejrze
Opoźnim wodę pije
Przednie na pieniądz rok
Słowy ocmieni się mocno
Sam idzie na zdrowo
Lud Boży dziecko ejrzo,
Koradzi się: Pańskiego
Domu obrabia. Ubogę
Syna mopkiem okryje
Aw pokorze go zbije.

Paszkwil na Arcybiskupa Gnieznińskiego

Arcybiskup Gnieznieński Radziejowski chciał komicemie tego abyć
den szlachcicem niebyć Który by niemiał sreden stoł roli miary Chot
mińskiej zakym szlachta tamtecena takiemu wierzec radzili:

Damnie

Baranie znac zes mieszkop bo tryksasz rogami
Depcesz prawa, wolnosci sproszenemi nogami,
Zowiesz Szlachtę muchami a za Pan Bog zdarzy
Ze urozszy iaki Bąk przez skorę cie sparzy.
Sobol Barana okrył, sowa ziastrzębiała
Znac ze w tym domu tego niewiele miewała.

Wiersz do Pana Leszczyńskiego Wdy Derbskiego

Rozumiesz zec Bog tego Swagrze nie nadgrodzi
Ze dziurawy Leszczyna twoia owoc rodzi,
Niefrasuy się nieboze dwanascie lat sprawią
Ze się tacy obiorą co mu iądra wprawią

Na Pannę Podkanclerzankę Osolinską

W zamku uczyniono niedawno tę wzmiankę
Ze w Polszcze niemasz nad Podkanclerzankę.
Ia tego niewiem, ale to wiem zgoła
Ze gdy by skrzydła, wzięto od Anniołа
Trzeba by obom odmienic Imiona
Ona by był Anniot zas Anniołem ona.

Do Xcia Radziwiła ktory poiął Pannę z Strocin po Polsku Strosownę po rozwodzie z Xżną Wisniowiecką

Cos uczynił dla Boga miły Radziwile
Zes kompanią z strasznym przyiął Strusiem mile
Ktorys niedawno kostki, niemogł zgryść od Wisnie
Wieksza daleko teraz bieda cie przycisnie.
Bo wzołądku u tego I taka taka siła
Zey zelazo strawi; A cosz Radziwiła.
U ktorego ni naco natrafi ~~nietrafi~~ twardego
Czym by się oney mogło doiąc do zywego.

In Ludovicam.

Tres Erebi furias nepost hac dicite Vates
Addita nam priscis est Ludovica tribus,
Quod si tres illas a se dimitteret Orcus.
Hac illi fuerit pro tribus una satis.

Woyna Wołoska od Cesarza Tureckiego Osmana przeciwko Koronie Polskiey podniesiona za panowania Nayiasnieyszego Pana Zygmunta Trzeciego Krola Polskieg y Szwedskiego R. 1621 Do

Jasnie Wielmoznego P. Piotra ze Bnina Opalinskiego Jan Hrabia z Ostroga Woda Poznanski te prace swą obraca

Opisanie Woyny Tureckiey przeciwko Nayiasnieyszemu Krolowi Jeo Mci Polskiemu y Szwedzkiemu początek swoy bierze od szczęsliwego Woyska pod Chocimiem ktory na teraz byl bronku przed Pokrzem odgranicyana podany y z ktorym zawarty rady Jeo M. Hetman Wielki Koronny od Hodkiewicze Woda Wileński siedem lekli uczynił, tenże to początek kładzie się ultima Augusti w dzień storkowy Anno 1621 sposobem takim że byl Jeo M. Hetman Wielki zamiatły część Woyska na Chocimiu y akcio Chocimia mocnił się Obozem tak szańcami iako y okopami na ostatek woyska oczekuiąc ktore się tym sposobem ugrzało.

We Wtorek ostatniego dnia Sierpnia naprzod ultima Augusti przyszło Kozakow Zaporowskich 3000 z czaiki ktorey się było dało kali od Woyska Zaporowskiego a Woysko nasze rozumiejąc ze one przyiazdu swoiego sprawie ale złym obaczyli kozacy ze się z Woyskiem nayemniey zbliżyli zaczęym woyskie pogodę natomiast uczynili Brodawskę Hetmana swego ktory był dzierżąc podeyrzany y snadz się po Turcyę chciał, aprzyczyne zatoczyli ato że nie chciało do Woyska szedł bawiąc się dobyczami po drodze a na Hetmana wielkiego czekaiąc napominania niedbaiąc, chociaż wieści o nastąpuiącym Woysku Tureckim ustawiczenie przychodziły y Hetmanem sobie kazdego znowu obrali y z tym ostatkiem Woyska do Obozu przyszli bronić Woyska Zaporowskiego w Obozie było niemało, y tegoż pod Putku ktory to Brodawska nazdradzie trzymał zaskoczyli Tatarowie dzieciom z ktorych blisko pułtorasta zabili ostatek żywo porwali. Ale sobie Cesarz Turecki kazał przyiść y do szesciu tysięcy strzelat z tuku dawszy obrok okrutiensztwu swemu, a bo się wciągnieniu tego stało.

Srzoda dnia Septembris Tym czasem Tatarowie ktorzy iuż od kilku dni niemi się uganiali uz y prima Septembris krwawego Kozacy w Obozie wieli, oni się zawsze kusili ale kozacy w sprawie tak obronny oręż mało wg szkody y ta Tatarow nabili y tak się znaszym Obozem z tąd czyli za ktorym przyściem tak Obozu generalny był oczekiwany ale nie zaraz skończony. Obozu nasze ktory był koło Zamku Chocimia lezał był wszędzie gruntowne z południa awsz brzeg czyszy mniey od zachodu Słońca idąc na południe bolednie stronie mial proste y nadalsze od zachodu Zamek Chocimski y Cerkiew ktora przed Zamkiem ley na kilka staj obzeg zboczyła za zachod Słońca ze się tak dług iako mierzące dziesztronie koło ktorey cerkwie cmentarz Chocim był zato ktore spalone iest y tam pomiędzy Cerkwią ktore ze mieszkaniem Obozie iest a ze za Obozem do Obozu mają z ktora y brzeg sarnice aodgola była okopana y osadzona piechotą przeszłoszy się na wkos wciąg y potym chylącą się ku południowi gdzie stanowiska Pana Piotra Woy Hetmańskiego piechoty w czasach

były do

bytu bo sam Jmc stał w Obozie przez przekop przeiwko swey
pieszcie do ktorey było zawsze tacno przez zwiełkiego Obozu
ey Pana Hetmana Polnego Namiot Hetmanski y Jazda wszyst
ka w Obozie za okopem a osobna piechota okopana szancami
Podle piechoty Pana Wierowey takze piechota P. Łyczyn
skiego y Slatkowskiego ktora wzdłuż Kattku Hetmanskiego
go nalezała iako y wszystka insza piechota ktora przyszedł
szy do konca Obozu wszedzie za okopem się ku Obozowi
Tureckiemu a ku rzece Dniestrowi miedzy rzeką a
okopem rozciągnęła takze naywiększa część pieszego Woy
ska a Kozackiego aż ku stronie bytta awszystkie okopie było
dział troie w szańcu Pana Pygnatowym ktorem w
posiłku brała piechota Pana Lermuntha y zas a Morowych
Kozakow działek Całe dobrodzieystwa.

Czwartego dnia Septembris Cesarz Turecki wielkiego
Rathysięcia Woyska Tureckiego krom Tatar przyszedł y wzmi
ął stanęść od nas na gorze Obozem się potoczyłszy. Tegoż dnia
zaraz Woysku swemu opowiedział że mieli wiec aż w Obo
zie Nieprzyiacielskim aby się oto Podzorze starali nad gar
dłem wskakać, z tych rzeczy z tamtych stron przyszli do niego
dwaj Wołoszyn ogłosili przestrzegaiąc że Kozacy wiec przy
szli y aby Polakom dał pokoy gdyby Kozakow nie mogł
przełomić wszystkie swoie na Kozaki obrocił umysł oz
kazawszy Turkom y Tatarom na Kozaki gotowanie nasze
gotować wednak wtym wieczorzym zaiściu nie na Kozaki o
bracić kazał, z tamtą Turkow Cmsset opuścił rannych. Noc
tę potrzebę Koncerta, nawet przez tę noc Obóz Kozacki
pilno obserwowali.

Przytek z Obozu przeciwnego Cesarz Turecki wszystką
mocą do szturmu przymusał do Kozakow Zaporowskich, za
tąkę Boską stracił trzy setnymi. Tegoż dnia Królewicz
Jmć przeprawiwszy się przez Dniestr przyszedł do Obozu
z niedobrym zdrowiem ale ludzie iego y Armata aż na zaiutrz
bo Most była powodź Dniestrowa zerwała, ktory był przed tym
dniem zbudowany.

Sobota y Obóz Odchodzie Słońca Cesarz Turecki wszystkim
Woyskiem kurzył się. Obóz Kozacki przyczym sam był y mnie
trzy z dziatwą Jancarek tę robotę odprawiwszy przez zdrowie mię
go nie odniosłem wednak zadney pociechy bo Kozacy wypadszy z Obo
zu Jancary wspartymi na dobrze strzelenie z tąku ieśli nie da
bey kazał bez był alenze czas na drugi koniec Obozu Woy
sku swemu uderzić y w tey rzeczy mnimie kiedy nake
dy uderzono wielkość chorągwi y ludzi nadnasze stanowie
nie Chmara porzuta ale tamci takimże sposobem odwy
padaiących naszych wpole zrazem byli y koniec krzeszky
ty potrzebne domierzniebawiąc się obwarowanie do dwojgu
y troiey Kozakow dobywali a kordy wyiąwszy od Hetmana po
wtąd tak Tatarskie iako y Kozackie chorągwie nieprzyiacielskie
zpłacz zmieszali y aż w Obóz gonili namiotow wiele nasiekli
z ludzi okrutny rzezkę uczynili dzwat kilka dzieci pobrano

nahrzeono wtych szturmach pięć y sto strzelenia zdenatsze
przyiaźielskiey. Nac karda zapsze kazdemu Woiownikowi
rest podeyrzana medomuszta daley postępowac.

Przedziela Zdom Pokoy byt ale takowy odwrzeniow
od zbiegow y od sprzegow zredzieli Cesarz gotowat sijna
nowy Szturm Ktorego osmy wczasu sey Jomienia Panskie:
go bokotnie czekali ale isz deszcz byt Koto potudnia
Turzy sie nieprzyczeli.

Pomiedziat ek Kozak Uciekt do nas Kozak ktory iz wedm
lutego wipeiemiu byt ten powiedziat ze w przeszłych szturmach
dwa bijnigla Janczarow zabito, a wziemiedzono byto
do potrzeby wszytko Woysko sam mottoch nastroz Obo:
zow zostawiszey. Jenze o wielkiey drogosci w Obozie
Tureckim powiedziat ze cztery funty chleba gtacy, po
multgrzywny w Obozie Tureckim a owsa albo jęczmienia mia:
rę, ktora potrzebe miany Kamienieckiey wynosi groszma
etterego. Tegosz dnia uciekt do nas Niemiec Kton[illegible]em
Tureckim gormany byt ten powiedziat ze w przeszłey pią:
tek Halli Basha stawny z Turkow mgzz kullo wczoto po
strzelony zabit y tak wielki strach byt na Turki ze kie:
dy by byli Kozacy w Obozech padli jeszby byli bez wstydu
z Obozu uciekali, a przyczyna czemu Turzy dnia tego nie
robili ze Cesarz Tureckie szturmowe przyiźdze Janczarom
dawat gotowic sie nanowy szturm iakosie to potym po
kazało.

Wgorek z Obis z południa wielką mocą Turzy poszli na
szance Kozackie ktore ieszcze dokonczone nie były,
ktorych on pięć godzin dobywaiąc cztery szturmy stoczi
li tym czasem z drugiey strony poszli drudzy wielkim na
wałem kuprawey stronie y przeszedszy szance Zytomyskie:
go y Sadkowskiego y puttorasta piechotą z niemi nabrzey
krom bich co uciekaiąc naszych grzbiecznich w Obo z
prowadzili ale iednak potym zokopow wyparci byli od
Chotmika, ktory z wielkiego Obozu wypadli byli, ale
znowu mato co potym z wielkiey potrzeby wedrudzieszki
tylney ludzi kukomu mieyscu zdążili, chcąc znowu
do szturmu przypuscic. J.K.M. Pan P. Woiewoda Wileński Het
man Wielki z rozumiawszy ich, kozat domich Kro[illegible]m
Husarskim chorągwiom skoczyc mianowicie swoiey J.
W. Pana P. Mikołaia Sieniawskiego koniuszego Ko
ronnego, ktorego chorągwi straz byta P. Potockiego P.
Podkomory, Bracławski, y tak P. Bog zdarzyt, iz onich
spy stkie kopie pokorusey wszey, przy P. Podkomorzey
gestey strzelbie wsparli ich na ktorych siechali z wota:
mi aż w tabor ku taborowi ich gdzie Troyt Turecki gęsty pad
y wtey potrzebie P. Potocki bardzo postrzeżony przez ciało
dnia umarł. Szczęścia zbych Pot egiaretto wszystkich
z marzie, rannych nie mato pachołkow zabitych mato we

Bosco

Baszow Tureckich zgynęło dwoch stey potrzebie ich:
ych rednego wnocy z trzecami pilno szukano y rako gotym
wzięniodzie powiadali ze to był Basza veden u Turkow w Ste
Srzoda 9 Septemb Vlerskt wnocy kozak od Turkow ktory ie
wiedział ze przes tey nocy pozrzodzeniem Turcy
wszystkie rzeczy na wozey wtonyli y na velbłądy konie y mioty
pozwiązali iako w drogę, ale Cesarz u chamkowatie y miasto
tego wroca sie y tonyi szturmuy Turcy do kozakow ktory
tymomoc mieli Niemieckie ludzie, to iest P. Bohendorfa y
Lermanow piechotę stracili. Na drugim wozu. Obou ucie-
mali sie tez Turcy z piechoty P. Ody Chetmińskiego y P. Ste
fana Polnego. Tegoz dnia Saydaczny Hetman Kozacki
Hetmana przes tego brodzkę ktorego był przed rokiem przez
pryiazny fakyę y zdrade z Hetmanstwa tephnął to supersza
y mienichte cię gnieść do Woyska nad roskazanie P. Ste
fana Pielkiego on bez podeyrzenia y zdrady y przedania
się do Turkow nagardle wdtuą ich zdyczaiu pokarał. Tegoz
dnia z Obou tureckiego wielkt Siemek ktory był on dzecep
szwey pod Cekory postawiony ten powiedział ze tako ze Cesarz tu
recki przyszedł Straszt dwanascie tysięcy ludzi oprocz swoich
y tych co po wiekali
Czwartek 9 dnia Cesarz Turecki wszytko Woysko czyszczt
sie ale Jmc P. Hetman wyszedł przeciwko niemu, ale zaraz
Kozakom Woyskiem stanął przy swym Obozie fakasz do
zachodu słońca wszytko Woyska stały szyk fortelow y Obo
zow przy mnieyszych ahym czasem Janczarowie sami ochotnicy z dzie
więć tysięcy do Kozackich Taborow ktorych kukonco
wy szturmowali do Kozackich Taborow ktorych kukonco
wi kozacy od Niemcow z drugiey strony postawieni aż do Obo
zu ich zagnali. Zbrogą zden przerdził z trzeciey potrzebie szpiegow
ktorzy do gotowości przed iąnczary chodzić zwykli zgynęło dzie
więć a szesciu do piątnastu byngca.
Piątek 10 dnia potym o piątej godzinie rano wyidą chali sobie Turcy
sobota 11 dnia Turcy z Obou wyprawie wzięli y nad Obozem na
szym stanęli naszego tego Woyska czekaiąc co
Turcy czynić będą ale oni nastronie tey od Chocimia dnia one
potrzymali za Dniestrem gdzie byli przez dzień przez noc
wsi strzelali przez Dzień dzisiejszego Obozu, iednak nic tako
wszkodzili a kuszczeciowi zden czas działa Turcy zwiedli
za Dniestr a kilka tysięcy Tatarow zwielkim okrzykiem
kukonem groznym chcąc obozu nabrali, ktorzy się dziesiąta
tey piechoty naszey strony dobrze był oradowany bo
mbzo nasi y sklon ten tak okrutny okrzyk rednego to
warzysza zabili a dwoch postrzelili zaraz Tatarowie powró
cili
Niedziela 12 dnia po południu zaraz nasz Woysko z Obou
zostawiwszy bydło gruby chorym koleszczan Jmc dostatecznie
y poszta cześć Woyska iedna przez las y wielkim kotem szła
Obozem Tureckiem a dalej prosto od Obozu naszego y Woy
ska Jmci oraz zatrzymuiąc, y mieli obrachowawszy dobrze czaty

razem na Woysko Tureckie uderzyć, aletym czasem dzesz
gwattowny poszedł y tak epilaw zeyść musieli nic niepra-
spiy, a Przemyrziel tego wszytkiego, co się działo nieposzedł
y bez iego wiadomości Woysko do Obozu znowu zwiedzionego:
tym razem Pokoy bytym działosię tego dnia nie oprocz tego, że
Wenelam Woy Multańskiego Poszet przyiechał do nas, trakcyę
o Pokoy y ządamy kogo Nim do Obozu Tureckiego posłali pro-
sił a brzegow naszych iesz się do nas wkrótce przedawać.
Pomedzatek 23 dni Jakoż z Pokoiem byli oprocz że Tury
na karde zyiezdzali ktorym się nic niepozdziało, nakoniec
zpolaskami ich czekali Storekiey dni P. Jakoba Zelinskiego
z Porchlem z Wenelem Postem Hospodarskim zyprawiono
zbym czemy Traktatow nowych niepotrzebuiemy, a przy starych
Pakcyach stoimy bedgli Turcy ponas co potrzebowali czekać
będziemy. Tegoż dnia Basza Budzyński Karakasz przyszedł
do Cesarza ze trzech tysięcy cztowieka. z Kozakami nasze-
mi, ktorym konie zyjechały uczyniliśmy amor, żeby wzięli
gdzie ktorych, żeby konie odesłali. Tey nocy przyszłej mieli
uderzyć nasi na Tatary ktorzy leza za Dniestrem ku Kamien-
cowi z tamtey strony nadół iako y dnidzey atey strony iedni od
drugich przez rzekę ale się szuka mostu wprawie y tak się
nam rozprawa dobra nie udała.
Przodasz dni Karakasz przy zi dawszy siedymdziesiąt Kilka tysięcy
Woyska Kazał Cesarz Turecki szczęścia probować y stawić
się z nami boyć uczynić, nacoby gwałtem sam Cesarz nagorze
stanął przypuścił wszytką mocą Karakasz y mchyłko sobie
stracił abey sam zginął. A przeciwko temu Cesarzowi przeciw-
niem samego Cesarza Tureckiego powstał od południa ale
dzieczora wszczęli uczynić nawszytek Obóz zaruszony nie mo-
gli dla natłoku strzały zgubę ludzi swoich niezmierne ginących a
nasz tym sam Pan Bog tak serca dodawał, że nie tylko z bronią
ale z Obozu wypadali abey przez szańce gwałtem prze-
skakowali tako Pana Bożego ludzie uczynili boiąc się
Woy Chetmańskiego y dziwnym afektem z Turki sobie po-
czynali ustawicznie tak że wiele Kremi Kugami tryn Tureki
zabił y Basza drugi Kanzey nazwany z tym stronnie zgi-
nął. Imc P. Podczaski Koronny Hetman Polny który przez X
szańce P. Wojewoda pieszota wypadała y z Turki się za-
szańcami uganiała bramy wyjąwszy Kilkaset piechoty y
tak Turkow niedopuszczyli ich do wałow wparli. Jazda
z koni bez pozwiadowszy piechoty ratowali y tak Turki ze
wszego spodu z chmielony ich szkody a z dwoią z taski Bo
zby nie wsmiertelny stan. Most ktory Turcy dzie budowali by:
li poczęli stanął tego dnia y skończony iest Pan Polanski
ktory był do Obozu Tureckiego poiechał do Woy Multańskie-
go zabrać się dnia tego. Przyszła też straza do Obozu Turec-
kiego też dnia ze Kozakmi Tureckim Woyskiem pogolnym
Kupieniem na pomoc Woysku razem idzie, co Turki wiepe
nalu stworzyło

Czwartek

Sz wartek 16 Obm Pokoy byl wedle wnocy Turcy wyszli obacz
ly fortelem nasz uderzic, ale czemy ostrzeżeni byli y przedat
sie geden gdzieś donas zamyślu.
Piątek 17 Obm Miał radę P. Hetman z Pany Senatory y wspo
mnianymi wodzami wzięwszy do niey P. Saydacznego z dwu
czetmi Kozackiemi Starszemi, w ktorey Konkluzyą uczynili do
bardzo statecznie y raczey smierc sobie obierac, niżeby
iednym kroskiem sprzed nieprzyiaciela ustąpić mieli takaż iest kopy
kich ochota y statecznosc, y ieśli iakim kolwiek sposobem przy
wrocic się Woysko poraturie żaden mocy nieprzyiacielskiey
bussu niebędzie
Sobota 18 Obm Bosie bracto z oboch na niedziele bijąc ka
zuk z cicho miestrzelaiąc z Tabora swego wyszli z bron Turec
kie y z Tabor ich zapadli cichusienko z Turkiego Turreku mowge
z nabożnuchacki się czatuiąc y tak wszystkie straży przeszedłszy
dopiero gdy czuli Turki bezstrzelby bit ktorych blizko y nie ta
wzieli kom do dwuchset wielbłądow dwadzieścia y kilka namio
tow akolka obalili y podrapali na ptachky z ktore rzeczy po
wiązali as koro się z tym brzeziem trzoga uczynita, y com
zdorowo uszli także y żaden z nich niezginął
Niedziela 19 Obm pokoy byl z obu stron
Poniedziałek 20 Obm Także oprocz krotky charcow.
Wtorek 21 Obm Także Straża za Obozi Pan Felinski
z wrocił się z wielem z łupem Tureckim tego z dnia z nocy
Kozakow kilkaset przeprawiwszy się na bank stron Dnie
stra napadli na Turki ktorych nie bylo niemało przepłoszyło
przez mostem Wezer zadrugim Basy Camenitzkie
Bozey wiła Turkow y Tatarow nabrawszy z Wi ktorych się y
z dobrey nazad bez szkody swey wrocili, Baszow za
bito z pledzie Wezer nocy dolasa wszed y tam przez całą noc
wiedział aż o południu nazaiutrz do Obozu swego przyszedł
tego dnia cicho było.
Czwartek 22 Obm Tegoż nocy Kozakow kilkaset przepra
wiwszy się przez most swoy y nieboszy dziesie Mili Pana Hetma
nu Polnego uderzyli cicho na Turki za Tatrą bocz ubrzeż Tur
kow do miasta z przestrzeżeniem niemało natopiwszy bo się y sami
nie kanąc natopili Turkow y z dobrey nazad bez szkody
odeszli, bylko trzech naszych postrzelono
Piątek 23 Obm Jmci P. Hetman zielki Carol Chodkiewicz Woie
wodzic Wileński ogo dzimie dziewietnastey P. Bogu Ducha oddał
w ramku Chowaniu. Tegoż dnia Tatarowie ktorzy byli po
lasach zapuścili czymiędzy nabożnymi y tych nosu mięprzyia
zdrowia Polskie Kozackie y trzecia Cesarza Carla
rzeczy dokonych nie tak bez wolnutrapow przyimie zato się
było pogromili cipemoa kilkanaście set odbili Jowna niemało
tego pogańskiego krwią sam zranny czego się Panie Boże
pozbat ale nie esodzie. Tatarowie cisnęli szkod porobili
wzięli pogubili chłopow pozyscinali.
Sobota 24 Obm Cesarz Turecki wszystkimocy swey do Obozu ostrze
strzeli zburzyc ale za tą Bożą opatrznością lud swoy
swych nie nie przeraził w harzach napadu do naszego Woyska
nie puścił

wowie publikowali że Hetman wyż umarł Potrego w Woysku
naszych nieśiedziano, ale etaski Boczej ta nowina mi naszych
mępokurbowała v Tyrkach y Tatarach ostrożny że kdy a wsz
y mieszkę ten tak wielki stos odprawili Wiedzieli Xżes
Banbijte ktory był z Panem Zelinskim z Obozu Tureckiego
za Xżes pora chał nazad odprawiono ktoremu się kazano było
dozied ziec gdy nasi o Polskiej traktowali chcy y resty odtego
mieyli że by im pogleyt od Cesarza Tureckiego przyiechał Ke:
rego nie od przyszło z pewnych przyczyn a szostego dnia
Komedziatek za Xżes Turcy na Obóz Kozacki dwugo y gęsto
strzelali ale widząc że im strzelba mało zadziała przybliżyć
kunim, zednak obaczywszy że im Kozacy z wszystkim woyskiem
mac stąpili ucieczki Turcy dwrot tegoż dnia z stanowiska
lwicie mac z chorobij, ktory ciężki przyszedł od przykładu
swego nay pierwszy wrazie się do Obozu nakomą pokazał z wiel:
kim wstydkiego Woyska wzgardzeniem tegoż dnia Ba:
shysta ktory był od nas wcześniey dnia poiechał od Turkow
z Wezerowym Gleytem przyiachał, ktorym bezpieczeństwo na
Traktaty Kostow naszemu zarowano z tak przykrego zwrote:
nia tego poznać tako gorąco Turcy pokoiu z nami pragnęli
a P. Zelinski przyiatnyszey ich z tak ciężkiemu Tureckiemu na
rzekał zemy Woyny niekoncezyli y mowił za nobis gratia nec:
cariamus Potem tego Woysko Xżęzy Nadzielskie tacno
bite było a myśmy tyle sześć w Traktaty zaczęli Wtorek
Xżes Kwietnia Cesarz Turecki y Han Tatarskie zyszli wpole
y ostatniego szczęścia swego Xżes chcieli prawie szczęść stra:
szliwy szturm poczęli y działa wszystkie na twierdzenie na
na onpbez stronę Dniestru osmdziesiąty kilka działa przegra:
dzili y takie z tamtey strony Dniestru przez Dzeke poczęli strze
lać y kilka godzin strzelba trwała, z naszej strony bardzo
szczęśliwie było Kapitan Draganski Kwietnia Xżes Kwietnia
z namiocie bekat z działa całkiem między Xżęzy Kami trzy pro:
sii z tamtąd ukazuje było jeden działa obrazony, potym
kredy do dwoch bram obozowych z tych ieden Mc Het:
man Polny y Xżę P. Woiewodzki pilnował z swoim
Kuttzem drugiey P. Bochendorf Kapitan niemiecki z swe:
mi ludźmi strzegł działa z tyłu kiedy burzliwey strzelanie strze
lać poczęli a iazda Turecka z tamtąd kazdy do Janczarow
się przytaczyła, tak że nasi czego tak wielkiej strzelby czekali
tak z dobrym natarciem gdy Kozacy pierwsze orszęp z tak
kim naciskiem się uderzyli y chociaż swoie ludzie z mordo
wanym y ranionym podnieśli y aż do zachodu Słońca wo
gem uporem tey swoiey szturm przez dzień wytrzymali
za Pasko Boże nasi y tak wielkim uwitrzeniem aż do dnia
mey nadey Turcy nie przestali a bystro Kozacy czy rano tak
pewne z ustawicznie na nasze wołali z tobiey Polska Turcy
godziny nie będzie. Tatarowie też z drugiey strony przez rzekę
z tamtąd przybywali których nasi mocno odstrzeliwali y upatrzyć
się z tamtąd tem postrachem medali tak że Tatarowie nazaj
szczęśliwie z tamtąd powracali y widząc cesarzowi

am Turkom

am Turkom ustroseic miedadeq, pokym ich dobywania z mie-
chali. Srzodą z gbm. Poczerdq tym tanuc wielkie miczenie
bysto, a nasi z Koselskiem do Obozu Tureckiego gotowali ze
bleyskem od Derzyra Wielkiego przymieszonym Cesarskich
30 Gbm. Imc P. Betski y Imc P. Oda Lubelski z edwadziescia
y kopiey osob dobrze ubranych y wedrusetkoni zbroynych
rekali do Obozu Tureckiego na Traktaty przez Kobim
wyrekato bez dzieseie Turkow dobrze stroynych y tak ie do
wego Obozu wzieli tego dnia nasiekto zbiegow do nas nie
mato, ktorzy powiadali ze Turkow z tym zdrowie wie
cey bedzie przyszycie z strony przeciwnych
przyszesia zabitych znaczny mitt dwu pieciu Polskich stro-
ze kosla Imc pana Potockiego zabity Cztek 3 Gbm.
Przed wyiazdem wyszedł był Na wyzwisko Pan Chrakowski sta
Wski z trzema koni y z dwoch set piechoty z nie mogł
wiel postrzedz z Obozu do kamienca ze przemknąć ale zaraz
Na przyiaciel tak Tatarowie iako y Turcy zdiały nie mało sie
przestraszyli, gdzie prawie wpusto z drowie Woyska naszego
na dodanie tey ey wnosci nam nalezało. Pan Stan Wski przeno
wszey y ey wnosci nabranej przy Kamieńcu Taborem stanął
y tak pod Sliaszem nakazdą z dzien z wielkiey ostrożno sci
stat patrząc skąd iakiey lekkiy mogł przemknąć aż do dnia
drugiego z tt rezoluicy uczynił, z posiedł nocy lasem nakto
do czarnokozieniec wtym stronie ieszt wprawą sie maiąc gdzie
sie mogli nie podziewat. Tabor pobrzegu nie spodziewy
y do Dniestru przymknąwszy tak ze lud Koienny wkilka godz
wozow Taborem szedł a drugą stroną od rzeki był bezpieczny
y tak z Czarnokozieniec do Jwana gruszedł, y zdrowo weszli
kom przez Dniestr bystre od Obozu naszego stanąwszy z ich strzelby
Obozowe posobie maiąc stanął sobie y nokym głowolo przeciwko
dził. Tey zdrada przyszli do Korlewicka Jm Kostowie od Koza-
kow Dunskich ktorych bysto dwadzieścia bynaymey isz do Obozu
idą y czekaią będą kazdego roskazania K Jm. wiernie przeciwko
mu przymaiąc dobri korzysa S. strugę przyiąć ich zdrię cenie K Jm
y szczodrobliwie udarował, tak ze Mrowi Kozacy upominkowali
się; ale tak prędko odiechali y tak omych nie słychano. Obesłała ze-
dnakta stawa w Obozie Tureckim Sobota 2 Gbm. Rozmaito
ci Woyska mieprzyiacielskiego pocześu wzięcie z drudzy sa-
mi się do nas przedawali ktorzy stateczenie twierdzą ze stary
raz nabey Woyenie uteszkonitwie y przy szło u Cesarza z dego
Polskiu napierwiey ale od naszych Kk Kostow rzeczone chymoni
mieszemy, a Turcy bowiem mowią rzeli ze pokoy miedzy nami
amiędzy niemi dojdzie nietak zadnego szkody Pozerwą y dowoy
emy się znami nie pokazuią Niedziela 3 Gbm. Od dnia trze-
dzego Octobra poczęły się Traktaty z Turki o pokoy ktore
się nie skończyły aż do drugiego ktorego Jm Komisarze
pokoy zawarli, o ktorym pokoia Jmci P. Hetman K Koro
ney Gbm. ozgłaszaiąc Jm. ze po Smierci Starszey Cesarzo
wey Jmci P. Woy Wodzkiego pogrzebiono czysto na Obok nasz
ale dzienny orke Pan Bog kom gadzami trzymać zemieniu
szy pocześci zwielkq szkodq ludzi swoich odstąpić musieli. Gdzym
samiz dalszego

samże okazyą do Traktatow podali, okoto wszego chodzące. wszystkiemu mey przestrzegaiąc Informacyey I. K. M. P. Posłow Konunkty się Traktaty dziś przed wieczorem Pawiesty Bog wszech ky ozdoby Zgody y ochrony Maiestatu I. K. M. Kondycyy mie tam dziś czasu wyiścia W. M. Pana a wewnątrz mi ogłoszenia nie wyiście W. M.

Przymierze y pokoy z Cesarzem Tureckim 1621

My Stanisław Zorawski z Chodorowa Starosta Kasztelan Bełski Sta Włodzimirski Jakob Sobieski Woiewodzic Lubelski Komisarze Zgody Imieniem Naiiaśnieyszego Zygmunta Trzeciego Krola Polskiego Wielkiego Xiąża Litt Pana Russkiego Pruskiego Mazowieckiego Inflandzkiego Szwedzkiego Gotskiego Wandalskiego Dziedzicznego Krola y wszystkich Zgody swoiska I. K. M. od I. W. Imć P. Stanisława Lubomirskiego Strazi na Wiśniczu Podczaszego y Hetmana Polnego koronnego Starosty Sandomirskiego Bielskiego Bratocenkiewskiego y Dobczyńskiego takze Ich W. M. P. Komissarow od Zgody nayczynienie pokoiu naznaczonych Kolegow Naszych wystawi do Naiaśnieyszego potężnego Sołtan Osmana Cara Wielkiego Konstantynopolskiego Cesarza Europy Persyi Arabow Cypru y Zgiptu dla postanowienia wieczystego pokoiu a utwierdzenia starożytney przez tak wiele lat mierzewanej przyiaźni między Naiaśnieyszym Domem Ottomańskim y Naiaśnieyszym Rzymskim Panem Naszym temu szczęśliwego y statecznego zobustronnego przymierza kondycye umowiły y postanowiły przez I. W. Dylawer Baszę Naywyższego Cesarza Porty Naiaśnieyszego Cesarza I. M. dla wiekszego umocnienia y ubezpieczenia odnowionego przymienia P. Stanisław Szelistowski Sekretarz Krola I. M. Gonicc Posta Wielkiego według dawnych zwyczaiow poiechał zaraz osoby swoiey do Cesarza I. M. a z Porty Cesarza I. M. Czauszenami pospołu do Obozu a stamtąd do Krola I. M. P. Naszego pospiesznie Wielkiego poiechał y dla bezpieczeństwa y wczasu wszego iakoż pedzonych czasow zawsze zachowywano po prowadzi Posta Wielkiego do Porty iako będzie mogło być na przyszły y nayczęśliwszy wyiazd Krolewski dla utwierdzenia przymierza odnay postanowionego Cesarskiego zacnego posłannego z którym zaraz przyiechać do Porty Agent y tam będzie zwyczaiem innych Panow Chrześciańskich Agentow mieszkał y odmieniał się. Gdyż się Poseł Wielkiego Cesarza I. M. do Krola M. dla utwierdzenia Pakt z strony swoiey poselstwa zacnego iakoż przyiechawszy Pakt y Pokoiu zdrowiem Pany Chrześciańskiemi zwykłym. Do Kozakow Dniepr Cały stamtąd o Morze wpadszy więcey Carstwa Cesarza I. M. nie ma gdzie zawarcia mieć będzie Zgoda wolność y za mnieyszym Cesarza I. M. oznayomieniem i prawie dawodzenie.

Wołoszą ani Tatarowie Dobrucey Bratogrodcy Techmieyszy

Rzekomy

krichinsaj Oczakowscij y Krymscij z Panstwach Zamkach Miastach y Wtoscziach dobytkach y ludziach JKM y Rzpltey nasz
edow szkod zadnych czynic niemaią. Przewodu Oczakowa bro-
nic ma Cesarz JKMc. aresth by mimo przyimierze postanowione
Tatarowie w Panstwach JKM y Rzpltey szkody maią bydz nad
grodzone, y Tatarowie karani, a puszczych siednak polachnim
sie zgromadzenie stanie, resth by rzeby zwierza towczij szuka
ti takoto wsie bywa z sobą bijsie zeszli y zwaderli, to przyimo-
wa wrac miedzy Krolem JKMc a Cesarzem JM. niema.

Ctzeth by gdzie na postawy Cesarza Jmci Han swoiskie swemi
szestalbo tam zmieszkat a przyszedsze Panstwa Krola Jmci y
Rzpltey, aby w Wtoscziach krola JM. zadnych szkod kozyn y za-
brzeow nieczynit pod takim ze obu stron uszkodzenia zaum
Krem.

Dla lepszego miedzy Panstwy Krola Jm. y Cesarza Jmci zgody
wnania y postanowienia maią obu stron ludzie rostropnij y
miejsc blizkich wiadomi naznaczeni kiedy sie o tym Cesarz Jm.
z Krolem JM zgodzie Rzplta stanowi Tatarskiemu zwyczaj to
naprzyszłe czasy co rok bydzie dawata, ktory do sas do stopo-
dara Wotoskiego Han dla obierania. Posły swe postac maią kie-
dy od krola JMc. zwyczaiem przodkow krola Jmci do Panstwa
nych wezwany bydzie swoiskiemi przeciwko Nieprzyiacielo
ci Krola Jmci y Rzpltey stawic sie mieszka aby z tym
powinny przysah sobie odprawczy.

Ctzecmiemniejsza zgoda zawarta y tak stanowczytnej y szczyroblizkiej
przyiazni miedzy Naiiasnieyszym Domem Ottomanskim a Krolem
JM Panem naszym przyczyna sie zgaydzie niektorych Hospodarow
Wotoskich ziemie y Tatarstwo, maią bydz napotym nadym Panskie
ludzie bacznij y spokojni ktorzy by tako gay bardziej zobu stron po
stanowionego przestrzegali pokoiu y zwyczaiow dawnych wiekow
krolowi JM. y Rzpltey naszey powinny powolnosc oddawali.

Chcąc po zawarciu przyimierza, tak tak osmy go zatwierdzonej
rzymie sie Woysko Krola Jm. ouszeniem zastali oddal zeszystkim
Hospodarowi Wotoskiemu porządzie ktory natenczas bydzie
pozwmi bedziemy.

Naostatek Krol Jmci P. Nasz Mst. Cesarz JMc. Przyiaciołom
Przyiacielom Nieprzyiaciołom Nieprzyiacielom Cesarza Jm. take
krolowi Jm. y Rzpltej Przyiaciołom Przyiacielom Nieprzyia-
ciołom Nieprzyiacielom bydzie a starodawne od dziadow Pra-
dziadow Krola JM y Cesarza Jmci zobopolne przez tak wiele Pan
wielkich potwierdzone y poprzysiężone Pakta y teraz przez nas
postanowione, ktore takie od Porta Wielkiego ktory do Kon
porządzie ponowione bydą te wszystkie w obu y kazdemu zaw
miu Krol Jm Pan Nasz trzymac bydzie nad myod Krola Jm.
Pana naszego pokoi Pan Bog nas nadym szczęscie chowac Ba-
dzie Pana Jezusa Chrystusa Boga y Zbawiciela naszego
Jmię przysięgami naszemi wszystkimi obiecuiąc y slubuiąc
kazdy Kondycyi to przymierze zachowac. Jestliz Krolowi
JM. y Rzpltey od Cesarza Jm wszystkim sie dosyc bydzie
działo. Ctz nawiecey pamiątkę o tym mi sie naszemi stanie-
mi podpisawszy y pieczęcią naszych. Dan w

Bogu nad

bozu nad Chocimem Dzieg 6bris 621

Sobota 30 Octobris Sprzie miedziato Niedziela 31 6bris
Chciał Cesarz Turecki aby Koniecznie Woysko nasze z Wołoch
wyiscio iako z Prowincyi iego, ale sie to nasprzod miedziało y
owszem tego sie trzymali co było umowiono zeby dzien Niedzieli
emieyscasz nie ruszali, aż by był Cesarz Turecki przeszedł
zeby z Spytkowmi dzien niemi iuż to gruntownie a Cesarz Turec-
ki czestuiąc Woysko nasze wolną przeprawę y ustnosc swoie
pokazuiąc, nastroiwszy mile odmosku swego odstąpił y aby sie
oni przez iego Most przeprawili poczestował. ale sie nasze
Woysko nie mieszało a Cesarz Turecki przez dzien Obozu
wego, nie ruszył y w mieyscu stał przez ktory czas Woysko
nasze z przyiacielski sposob do Obozu Tureckiego iezdziło od
Turkow ze wszelką vprzeymością przyimowali y upominki sobie
zobopulnie dawali Poniedziałek 1 6bris Niemogąc sie
Cesarz Turecki czego inszego doczekać ruszył sie do Prutu y ied-
ny mile toiest przez mil od Chocimia y z tym co był pierwey u-
szedł a Krolewice Imc to obaczywszy roskazał tez wozom y
szedł a ratom sie ruszać. Wtorek 2 6bris Cesarz Turecki poszedł
nad Prutem y uszedł zaczym tym mile a Krolewicz tez
Imc ruszył sie y przeprawił przez Most Turecki y wieczo-
rem pod miasteczko Iwaniec przyszedł przewloko Chocimo-
wi leżące, y tam odnocował. Postawiwszy zadney straży Ka
na Jermonta z Niemcy aby Dozor y Chowanie straż tru
mał przeciwko z buyczom Wołoskim y Tatarskim ktory od
Woyska byli zostali Szroda 3 6bris ze sie Francuz my sie nie
ruszyli dla gdyby cos sie nagrodzic przypadki y aby sie nieżdało
ze sie Kozacy Czwartek 4 6bris Krolewicz Imc ruszył sie
do Kamieńca y zadnia do Zamku Kamienieckiego przyszedł. Pan
Komissarze powiadaią ktory z Obozu na Traktatach byli
ze im znaczny ieden Turczyn Powiedział ze Cesarz Turecki
ziadu Krolkarol ptakał na nieszczesliwe powodzenie tey
Woyny, aprzerwszy raz ztencza kiedy Krolka Chorągwina-
szych do dziesiąci tysięcy Turkow aż do Obozu przedzili Cobyło
dnia 9 septembra bo z tencza przed tego czasu ani kto z nich
Kozacy znowu z Obozu Turecki uszedszy straże wpadli, bosten-
czas sie tylko woysko było stroiło y zgoła uciekli
było sam Cesarz z trochą Janczarow został. Na Koniec tze
z raz kiedy 28 die septembris z spytką swoią sie z Obozu zesrł
ani nie sprawił narzekał bardzo ze z Krolkami swoimi Woy-
nami stawnem on porownać nie może co ziadu opłakiwał przemu
sie tak nieszczesliwie powiodło ze tak z wielkim Woyskiem nie
byłe mu nie sprawił, ale ledwie nie z ubranym pokorem
do domu odchodzi. Tego to postrzegł P. Zołkowski kiedy ze
rzekł Turczynem przystawem od naszych pogłosił niedziel bardzo
tego z datuiąc, zeby ten do pokoiu przystąpił tenże y z ziadu
mosa od Cudzey y przypadrzenia swego Krol ex cz cey nad ste mie
dziesiąt tysięcy Turkowy Tatarow nad trzydziesty tysięcy z ktorymi
nasze Woysko bardzo było nakomrzeszało y nie było czym z tego

Przyczyna tego zetknk maty Rzeczy Kstadt Woyska Tureckiego P. Zelinski nie rachowat na nasze Polskie rachunek Ktory od Tureckiego rest dalekoroznij bo w Tureckim Woysku rachuią Kazdą rzecz osobna czyiąc rak Kiedy iycerowa Koniu srzedzi ama albo dwuzego. Konia muta albo wielką da tedy to wszystko rachuią osobno y dlatego czynnie lizeba tego bardzo wielka ale przecie niebrzesze nisko ieden accepo uspremu rachuią nie rachuią tych cyfer rzadno rzecz samey da leko mniejszą lizeby Kładą niz co cyframi rachuią Ktorych Pachankiem Pakosz etudek przednich y zsrany y odnych nie tey Woyny wiadomosc wzięta Tureckiego Woyska z Tatarskim srzecz y bylo nie czterykroc stoiącym ktore pewna rzeczy nie zgine tow rzecz kilkanaście tysięcy Kładzeby byla dwoga urosenia ta Kiedy ten stan wielkiey lizeby mataz gine ale toiest zeczgube rachuiąc uważaiąc stany rzecz ac cattosci Woyska liz: by nadziewaią bylko ten coiedzą a kupe wielką czynią. Pod tkim cas Woysku kom muniki woienney nie przyszły niechuią y dlatego Kiedy Woyska Polskiego będzie tysięcy 40 mom gotowizna będzie, nie Kiedy Turkow będą szły. dwadzieścia tysięcy a boydaly nie trzydzieści

Koncayszey Kanyusz Cyrtelnika mity to moie pismo ktory pisowat Jmć Kasztelan Poznanski Sroztrzanek moij rak ten ktory począ ąsij przed to woyną aż do Konca tey Woyny byt y asz z Krolewiczem Jmć. do Kamieńca potey Woynie przyszedt y examinowat te wszystkie skrypta moie ktoremu Jmć nie zdrowiu etym te skrnice. ebyparze pozbierat na ktorych mi od przyiaciot Woyska niezbywato sijoy sowaliśmy ij forme Obozu. reko nad Dniestrem byt postrzony ktory nie tu wszym skrypcie opisany ale niemogto sie tak prędko dac. zdrowi Pan: tomkowie będą chcieli mogą gotową rzecz przydac. Jmć Panu Bogu oddaię etmon.

Segvitur Szersze Opisanie albo Dyaryusz tey Woyny Tureckiey Pod Chocimem a Jacobo Sobiel: ski Polonico stylo comprehensus cum Plenho Ser: atus Polonici. Hanc accessit expeditionis et Cladis ejusdem Cecoriana Narratio.

Zepsute Karty Kawiętnicki
o wyprawie chocimskiej
Kraków 1852, str. 17 39

DIARIUSZ
Woyny Tureckiey pod Cho
ciniem R. P. 1621.

Początek iey y Progress.

Pokterazniey Roku 1620 stat się Oyczyźnie naszey nie ciemiężą
miętnym przeymnieyszy ney nowy y pierwszy a przykremu Sobie
straszny Turecką Woynę, ktorey się ona przez kilka set lat

346

humanitu bydz mogło to zastarodawng Przodkow swych Tradycyą
strzegła y sam Pan Bog nieraz ią potąd od Pogtrzey cudownemi
srodkami swemi obracał ale Osman Cesarz Turecki buy-
ną gtłodnością swoią uwiedziony y potym Panst swych nadzy-
barderzey nabechtany ptochemi rekomysłnych swych Konsyli-
arzow namowami iakoraz Woyng przeciwko Panstwom K.M.
y gtowie sobie wknowat tak ziadu za zartego y zawziętego u-
poru grzechu sie pod Chocimem stanąc. Bysto wielkosią
dnych Baszow calaky y zasiany odwiekę Pyatyrskim experyen-
cyą rzeczy woiennych wiadomych ktorny odwodzi go odtey im-
prezy ustrowali smakuiąc mu ekrolami Polskiemi starozytny
przyiazn. Anawet Starzy w Duchowienstwie Mahometanskiey
Superstycyi gamie do uszu iego przynosili, ze sie im ta woy-
na do Polski niepodobała. Nacowiele Wiesiow y wroznbitow
podusecali aby religijne swa Pana ortodoxa z przedsięwzię-
tey fantazyi ebiliette Pelyp Halli Basza rzeczy na fotcie
niewiadomy atylko pokornie wzbytkach y wroskoszach
tarskich w Turcyi wychowany, takze y Kinderbasza turatus
mawie Cyrcyeny nassey hostii, powiedzą Potockiego od Tur-
kow wyniesiony y zwrotnie nad Kozakiem Koreckim ezy
zpostrzem kryumfuiący akuroy onego Woyska naszego w
Mospech y chanby zupey wreszcie pod Cecory zamorzony po
kazali chciwemu napoczęstku panowania stawy swego
Panstwane y prozkie Koronny Polskiey exkrodzenie.
Zasmakowali temu Turzedu taki obtow y iuz go bystro
chwytaia swoiey pozary. ale Bog przez ktorego kro-
le Krolowy y Panstwa wszystkie swoy. snaky poprzedy
wosci rego napotował Bekwet.

Zkąd tedy przyczyny P. Stanisławski Postaniec K. Mci. II
Polski nieuszanowany od Wezyra z hanby zelzywe przyię-
ty do Cesana z listy K. Mci. gnewney puszczony. a wrosbiegu
oraz y Prawo Narodow wszystkich y przymierze enemi
zgwałcone. Woyna do Polski go wszystkich Panstwach
Tureckich obwołana y prozko potym obwieszczone osobiego
samey nalte expedycyą puszenie. Potakim Poganskim gro-
zbrzesie y poswiętey mieszczanskiey w Potosiech Hetmanow
y Woyska naszego Porazce a czego sie spodziewał bystro edno
z tatarskiey Duny okrutney na Ozcyone nawałności Koronny pusto
y Parkawiel Walny Sejm. Tam obrony przeciwko Tyranowi te-
mu uradzono Rospolite Ruszenie, a na miesce emego Hetmana
pobrano Osm Regimentow dwoie Kwarty dwie cum additionibus Univer-
salu A. 1633 Donatywa Skarbowi y Deserea co W.X.Lith. Dom:
zyna takze 150000 Duchowienstwa wszystkiego Pany Woyska
wszystkiemu od Pogtrzey Hetman Wielki Imć P. Karol Hodkie
wicz Woiewoda Wileński przydano mu za namiestnika na miesce
Hetmana Polnego Imć P. Stanisława Lubomirskiego Podczaszego
Koronnego. Naznaczeni sa do rady Woiennej pułkownik Kom:
missarze Assy. Powinnosci ich Rzymskim Seymowym opisano.

Resp. Stanisławski

Coż stawili do Woyska Gdyż długich absencyja zrażeż im mieno
gta) Jmć P. Ossolotay Lwiańwski Krayczy Koronny Jmć P. Ossa-
czey Leniowski Podkomorzy Belzki Jmć P. Jakob Sobieski Woiewo-
dzic Lubelski Jmć P. Ossuchat Hrabia z Tarcowa Jchmć P. Pany
Lawet Dzia Typnicy Pokoryowicki y Brahiańwski Stowic Jmć P. Mi
Kotay Kossakowski Sta Dzike po Sejmie zaraz liszby przyporze-
dwe rozdawano rednak ze się y z tym do końca z Hetmaniem nie rozu-
siono z wielkiż strat errar Bo bardzo ładaiakom ludziom sta
Charggi pieszych y Kozackich dano y z tym bytta wanyacyą z wiel-
ka, że nie pod tuy Hetmańskiego rozdania zbierano Woysko. Spro
chach y amunicyach ładaiakie obmyślowanie bytto bonseaudá
mentem Rzpltey boy prochow bardzo etych dodawano y tak
omałe że kiedy nie zaczęty strzelaty iednego beuka bytta zabrania
zabuka: Doż nawet do przedmiejszych dział niebytto y kul
Dział z tych wielkich na tych bytto z Kozackich za akyte z
wielkim nieporządkiem.
Jmć P. Jakob Mich Podczaky Koronny stanął z Obozie pod Ska
ły y Tam od Hospodara Wołoskiego Alexandra Woch Candyda
Konstantyn Bapbista Vezelli przyiechał. ossiał Listy y od Hospo
rem Wasze także y od Hospodara samego do P. Hetmana Wielk
kiego z Listy ich dawali znać z sobie pokoiu z Turki zatrzyma
ny był ten Vezelli aż do przyiazdu Pana Hetmana Koy Wiel
skiego z Kuradim przez Sołtan nayimodszy Brat stanu
Potoczech Kozacze z stał czaty z Punktu Lipkey dla z dobyt
cy ba y pod Woysko dla bezpieczeństwa. Ale się takie inkurzye trafiły
nie z Kozakami y ossiem Pogaństwo z Interregnum pozi
nęło Stat na nich Jmć P. Hetman Polny Pana Szymona Ka
pryańskiego, który ich gromił z gromiła y Szlachtą po
Majętnościach Swych y Listy po Laskach Buchmaty Sa
tarskie pusłem po Podolu przedawano y z Towarzyszami po
pisach nospono. Straże z obu dwu Dniestrowych wszędzie
z Jeste y pilne były. Ossiwał Jmć P. Hetman Polny z
Stępień y z Jeyski. Ovo exota z taskrey Boży Bronowo
z Swiąg Dzikowi od Stada aby bezpieczne Pogaństwo nie psuło
Kuło Szabel z Rękami Koronney Obozu nasz z pod Maty pomknęły
się na Pola Oyimuskie pod Szepinice tam Jmć P. Woda Li
tewski z wojskiem swym przyszedł y na Pułki Woysko wedle
wszy rusztuy nad Brzuchę Jmć P. Hetman Polny szedł z
przed z Jazdą z Pułkami z Jmci P. Podkomorzego Belzkie
go z Jmć P. Sty Lanckiego y z swoim pułkiem Pułk Jmć P.
Potockiego Jmć P. Krayczego Koronnego Jmć P. Woy Dzikowskie
go Jmć P. Sty Ostrańskiego Jmć P. Podwańskiego Jmć Pana
Belzkiego z Jmć P. Sty Dzikowskiego. Tam przyiechał nad Brzuch
Ostrmis diebus Lustr. Cosię przy mnie działo mi emy przy
miąc ani amnieysze rzeczy dla swey pamięci y dobrych Przyiaciół
Pułki Dariusz opisz

Zugattem był z Obozie Jx Jmć P. Hetmana z Jazdą z
by Dniestr przez y natamtey stronie iuż Chocimia z Wołoszech

Pozemny

Obozem się Kopac Wielkato deliberacyą była y na tych roku
miało bespieczeńcy y dla wygodności spokojnéy od Kamieńca y od
granic swoich potrzeb Pańskie mieć oddalać JMci P. Hetmana
czterech tego Quaye była 1. Wola y roskazanie JMci na granicę
isc 2. Żeby się aby Bateiom swym nieporuszkowie 3. Locis istus
do zrzęczenia ewasecca bitwy podbat mu się; bo przy fortelach
rozumiał całam kędy my chcemy nie kędy nieprzyjaciel chce
bitwę mogliśmy mu dać. Dotego ogłoszył Obozowi miejsce
bardzo spokojne y do okopu, y do kwatera snadne y Atamany
potrzebnieysza zekroczy dalszie chym stysec y zgoła na tym
stanie aby śli nieprzyjaciel donas iszedł chcąc stanie Pieniędzy nie
przeyść dziemy: nieufaiąc Woysku, żeby na Turczyna obroćić
się miało: Jako to dlud ći takowych osuspiczye nietrudno
Hetmierze wednak pocżęli nato przeprawę po
mostach zrzędzey drzemnie Nieprzyjaciela y Hetmanie nie
mieli poco pod Chocimiem stanąć. Tychże dni stał się bunt
w Woysku za okryciem jednego albo dru ze Hetmani Sprawcami
Barwnica Pisarze Pana Kabinowskiego Sty Kamieńckiego emieszka-
dali zaczym motłoch poczęli się rzucać potym y pachołkowie
piechota y insza czeladź y tak mastersko na ten podane y kil-
kanaście ich ten emienione: brzały na ten bunt z Hoogzniami Wiel-
ki Hetman. Hetman Polny z Ostmistrzami y z Pułkownikami. Ale ci ten furor zachamowany. Nazaiutrz nikt się nie
ruszył ciymono y kilka obiesiono.

Dnia Augusti

Dnia 1 Mostow na Dniestrze zrobiono ale się przerwał tak
że Pułkowi każdemu oprzeprawie myśli kazano. Odprowskie-
go zednak Hetmiera Koczackiego, dla Turmar czorcasek
Dzydaczowu wyprawiono ale że napierwszych zabrawszy
pod woysko przyiąć mogł. Jakoż się Woysko zrzędu nie chcąc
przeprawować ale się rzekło dla nie przyiemnosci stanby o wyga-
to dla braku zrzędu y zmieszenia.

Dnia Augusti Jmć P. Hetman Wielki odprawił Kasztelana Ho-
rodarskiego Bazylika Dzierzkiego który był wysłany pod skarb
do Pana Hetmana Polnego przyiechał. Quaye poczęy odpra-
wy były. Przyiazd JMci P. Hetmana Wielkiego aż pod Dzie-
pur. Ustawienie się Woyska a ustawione tem czasy Wołoskie
y Tureckie exkurzye dla których y przyiazd do tak musiały
mu będą niebezpieczny Wołoskie wiadomą, bo przeciw do Dnie-
prowolności szczęśli albo wiadczyn do końca nie pogar-
dzał. Jednym człowieka takiego dowcipnego do Wez-
ra posłał który y intencyą ich stroną Turkow a wio-
zumiał, y Woyska Lidzkie y potrzeb przeciwko wał. Nato
marszałkowie Pan Szembek z listy od JMci P. Hetmana
Wielkiego do Wezera, do Kapudei Baszy y do Ussarin Ba
szę iechał pospołu z Wezerem do Woyska Tureckiego
Tamtego wyprawia dla kozaków Zaporoskich tote-
dnia była

Jana Aug

Ima Augustii Przyszedł Lepiey Imć P. Hetmana Polnego z woy-
ska Tureckiego. Powiedział że Cesarza odiechał z tamtąd istro-
my Dunaiu u Mostu nad Obuczycą widział go samego kredyt-
kuiącego przybiezał Szpak ieden patrząc na Most który tak że-
rzki był żedwa woiy Karawanskie podle siebie sposobnie prze-
mogły. Pytany tenże o Woysko Tureckie zwierdził wielkie
bydź bardzo dla zimnych wód w Kraiach y Koniach. Kotcza-
sy bywał często wielki po Woysku szemer że żadna Chorągiew
nie była wypłacona z przyznania służby każda Porta zostaie
sobie rachowała, według zdania swego zacnym wielkorze-
postawienie swym chwały, straty iakos lepiey odpra-
wuiąc abym ieszcze lepszey do przepraw przez Dniestr
przyszło przyiąć a zostawcza na nieprzyiacielskiey granicy in-
dziey się iednak długo uchronić z walat ią na Komissarzew
rzeczach się bacząc y bez przyznanej sobie od K. Jm. Pana
wey Instrukcyi powagi Komissarskiey nie usurpuiąc towa-
rzysztwo do Hetmana iakie do wodza odsyłali. Drugo bywało tych
processow aż tego roku Augusti już taka decyzya dla espe-
rowania woyska stanęła. Że Komissarze bono magni exemplo
quam consilio iure cesisse z Pisarzem Polnym nad Processami
Woyskowemi mieli a coby się im ex aequo et bono zdało spół
ferowali Hetmanowi przy którym miała konkluzyą y decyzya
zostać. Tey że roku znowu ostatnie cogo były napisowały
poczęli, woda zerwawszy poszła

Gdy Augusti Imć P. Hetman Polny z Pułkami swemi stanęła
przeprawiwszy się przez Dniestr wszedł w Obóz nad Obuczą
był u niego Jmć P. Hetman Wielki z Angielskiem swym
Pozimentu Leromuntowego upatrowali y rozmierzali obo-
y mury Obozowe.

Po Augusti Czuta dla espensa nadwa albo natorydzi
z Lipnickim wyiął a była jego Chorągiew Kozacka 150 Dra-
gonow 50 Cudzoziemców Kilkaset Katholikow z Rasnizami.
Panow 50 Cudzoziemców Kilkaset Katholikow z Rasnizami.
Jl. Augusti Zaraz dli Komissarze na przyznanie stuby
Woysku y taka authoritate Hetmana decyzyą dawali
za wyiściem Posłańcow których powiatowych Starey Woy-
sko Ord Krzewskiego które przeciągdze wsbyem Kawale-
bierze Koronne Polski przyznaną służbę mieć maią od te-
go dnia którego albo do Obozu wszedł albo się wprzed Ko-
szarem Polnym lub też Namiestnikiem iego z pisali al-
bo Hetmanowi lub Pisarzowi Polnemu dali obolie znaj
dzieć byśmy gotowe opisali. Naszey gmienie pozwolono Chorą-
gwiom co od Sołotka Kous Kudawskiey ostrey Niedzwiedz
Dorogomco z Mazowsza Podlasia. Porey Niedźwiedź Inflant
dzie Niedźwiedź. Tegoż dnia od Szembeka Pisarza Polnego
z Wołoch przyszedł który dał Panu Hetmanowi znać
że Cesarz był na tamtey stronie Dunaiu y ieszcze
się. Most zerwał y kilka Dział stoneto. W Woysku zaś

Stod y na Koniey na ludzie Rycat y ohym ze Horpodar Wołoski z las ucieky od Kozakow Zaporowskich przestraszony
bo mu cos ludzi Dworu Jego z stasnego urzzali byli.
23 Augusti Czakasie wrocita bytta ase z Miasteczka Seresa za
Rzutem iedno rzydu mpdzy niemi nie byto sita Ormiany Do
iazow Wołoskich upuscali co na barmarczek sie byli zechali
Kore ich postrzegli zaraz z Miasteczka do Tatar uciekli: Mogli
byli wielky korysc odniesc y tak iednak kilka set bydta pry:
gnali. Pachołtaiedzego postrzelono Pana Jmci Kore:
go Kommendka Pana Hetmana Polnego stem dzien prijecta
wiadomosc do Woyska z zabrania Buyzkow Hetmana na Resana
Chrestianskiego Tatarzy Hetmani ucrem Hetmana na
lakim sie Rzemiesle nazakim on sie bawit. Tatarzy Rycer:
stwo Cetowieka przez Straze ostrzykiemu Rycerstwu dobre
znaczenie.
29 Augusti Cetowiek ieden na postac prozby y listy podig
rzij sie za etobych sto Mostow na Dniestrze iaz mieyscie
ben stoiacy zbudowat. Mogi ciesnie dosyc naukor z wodzia:
rami stanąc udatu ze rzecz iakby bez nogi spuszcic do
rzie ciesnie. Etoli dosyc Woysku ostrzykiemu ucterpie
y mieber pod ziemia byto szeto mierzszy most Hengt naby
Rzece y etod y serce y omen dobre uzrzeto Rycerstwo: Obe:
y to sie dosyc nad spodziewanie stato ze Woysko ani iedno:
ta do maszcie, ani sie bukiem napory wanie starby ocpon:
sie od Hetmana y Komisarow upominaiq, Kontentowali sie
Kartecztami Ktore kazdemu Rotmistrzowi od Pana
Polnego dawano y lubo ostrzyszy zdeyszi starszych Woyskich
mieyli kontenci kazdy siedzak te swoiq modestyq pokazat.
Pod ziecror iakos tego dnia Opryszkanie Bernawskiego upad:
szy na ceiade, co potrasz etambey strony Dniestru z Obozu Pana
Hetmana Polnego ziezdzaiq, stu pobili, poramili cyscem gro:
mali. P. Kazimierski Straznik nato tam pobiezawszy od Pana
Hetmana Postawy nayzmniey gnie trupa naszego widziat. Pan
Kopaczewski Rotmistrz Kozacki z Rycerstwem ontodym Rampiem
Wołoskim za woskazaniem Jmci P. Hetmana Wielkiego bysty
Kuprocanie zedzie mili za Poutem na cyscziadkach ziezelico
Czako udawano. Turkow z Wołoszech nie capadto, nikogo
nie przestregszy z siednym bylko Baszawym Wołoskim
cogo z pasiece goimali do Obozu sie wrocili. Jmci P. Hetman
Wielki Crat do Wołochow nuroznie zakazat y na Jmci P.
Hetmana Polnego markotno mu byto o przerwisego Jnmekie
go czabr, iedni drugimieli za ten dzyst kuryni dla szem:
berka zeby on dla Pokoiu postawy albo od Turkow albo
od Wołoszy bych czat naszych Wrodtem nie przyuszczat.
Drudzy wiedzieli zego nabrac zakaz na moc st Wołoskie
syn Gromian Woiewodzic Multanski Ktory ostatnie
zakaz mu nadzieie cinyst o poddaniu Wołoszy tesli sie Kro:
lom nasi pustoszyc on ieszcze do nasze woysko iedzak Cardeo nar
kata nato, ze im bez pozdzie dzyi iednym nic zgod dzierpiq am

dwugim

Drugim zwrocon dodaiącym, ktoż pod ochroną zwiemi niemiry
rad ielskiey wyiechali stronnego.
JO Aug. Pan wszystko Woysko swoie stanęło stanowczo
pod Dorohoiem nad Chocimiem, y Obozem zawarto Wersalskiey
sciężatskę Bogu do ktorego wesoła, całe maiąc emitowanie
wiendziu Panskim ustawicznie czuwanie swoie Ktory wtey
ziemi nad Narodem naszym wyiewał, ktoryż cachambowac
miał y mogiłami Kozackiemi pokonyć kosci Boże na-
szey. Skoro się wszystko nad Chocimiem stanęło postawiey
ze godziny JMć P. Hetman Polny Koronny Pan Potocki
na Potmistrza Kozackiego, ottowicka Komissarze Woyskie
go aż pod Jassy na odesłanki o Woyskach Nieprzyiacielskich JO Augustu Poyiętą Panom Komissarom od
krola JMci informacyą strony przyczyniania stuzby tako
za ostatnie takiey się oni sami przed tym domyślili. Za-
czym PP Komissarze dowidzi się Woyska przeni wolą JK M.
Cesarskim Komissarzom y Potmistrzom wyprawdzieli, abyśmy do
Jassy do Hospodara Mołdawskiego Jechali, Przyiechawszy
Jassy Panom Komissarzom strona Cesarska Instrumenta
ich nationem Skrypt generalniey obligowała tudzo
mieli przysięgac: Bo gdy consciencha przyiąć nie mieli nato,
aby więcey niezawiodano ludzi nad postanowienie seymowe aby
przemysł ten natę Woynę uchwalone miedzy dziedzicy się obra-
cały pomiędzy ten dobrowolny y zaciągnionego przyia-
chali a przedtym żadnemu nie się nie bykali y owszem
nowszą Woysku zastali zegnienia nie było.
JM Aug. Pan przyiechał Pan Krzysztofa Gharaskiego Komi-
szego Koronnego dnia do Obozu Woyska Tureckiego się wracaiąc
y powiedział że odiechał Cesarz nie obotrzech Nadaleko Cecory. Na te-
rze zastał Hospodara Mołdawskiego ktory miał y Tatarow na przy-
bie y Woyska Wramiskie ktore z przednią Straży Cesarza obsadzi
ły, ktoryż aby się do Hospodara nie Ruszyć go aby dla takiego od Woy-
ska naszego strachu niepierzechnął Kordeo JMci P. Hetmana Ko-
rowało że okrutach prawnej wiadomości niemiał gdzie się obracać
ki przyiaciół domich Pana Bogusławica Potmistrza Kozackiego z
Roskazanie prosząc gorąco aby się do Woyska Koptiey tak nayżo
dzey spieszył Moscyuski dla Woyska postanią nie mieszkaiąc
zwoli się. Widząc Turko nocpodkat się z przyiaciół u Pana
omie rzeki wychodzą y tak ledwie się niepomacawszy dopie-
ro się ostrzegli. Obu stron na dochod dosiebie strzelali za-
sem y swoy wego ugodzili y Moscyuskiemu Panu tako, y on takze
oprzyiekow widząc że da rady niemogli mi sprawie powrocił
do Obozu Tegoż dnia z Dubna Kochanowski Potmistrze
200 niechoły Kiiakow ktory dziatka przyprowadził
niebozczyka Pana Kozackiego. Tahaydaczny Jese opisuie
czasu rozdzielcze z czym miał Woysko swoie Tatarowskie ode-
mi zastac do naszego Obozu przyiechał y wracaiąc się posłała
od Krola JM. od ktorego z wielkim ukontentowaniem powie
sengWoyska

sing Woyska swemu odprawę Odniòst. Vdziecznym był Bardzo o Obozie naszym zgiàwszy Vdarowanyy go Ks. Hetmani nie mieszkanie wybrali po nad Dniestrem Potoka ziemy aby iako nayprędzey z Woyskiem się szym godkadzey perswadowat im żeby się niebawiąc ku Obozowi naszemu brali przy danemusz dla bezpieczeństwa Panow Ambasadorz dziecho wskie kozackie y Kotkadziesyat koni przy niech wystawy Ks. Mostowski Jmć Ks. Hetmana Polnego wskodzący ukoronny ceremoniey Rycerski

Ks. Augustus Fekiely z roku się epod las ramych y Vdzi mie etc Stronę las nieposzedszey iednego wyiko Potoczy na przedaweyka przyszedł duże iako z wdzięczenia przespe go poznawszy mogło przebiegłego iakiego dawno sobie kredy ieszcze Fekiely z Turki stugował znaiomego dobrze. Ten powrociwszy z kozakow Hospodar przestraszony Chmu byli raz straż ubiegli) wiadł Pułkowa ku Woysku Cesarza Tureckiego ale potym z Hospodarem się Multańskim etc zyszły y z woyskiem przedniey straży Cesarskiey na Cecorę się udał y tamgo on odiechał. Zostawał też ten Pozdawszy baranty w Obozie Tureckim wszelkie strony Dunaia Gniezdzi z wielkim Woyskiem Tureckim ale barzo z konie ladaiakom y zepsowanym Quinowski Pułkownik strony Cesarskiey nastawszy Pułkey zaczął zgarszy się wszed do Obozu z siedemnasty chorągwi kozackich dosc ołtych. Ks. Augustus Zawiełky z boku Krowa zebrała na Dniestrze Most się zerwał, wielkim Woyska ociężeniem. Kacholikowie nasi cosię po pasiekach z pospalonych wsiach Potockich stu czyli barzo wielką z Woysku uzyimli. Straże nasze postuch kozackich chorągwi odalekich postrzegszy, a rozumiejąc że Potocza albo Tatarowie dali do straży znać, straże cało Obozu. Iuż były poczęły niektore Chorągwie w pole wycha dzić a dopiero się gotowac Jmć Ks. Boliskiego hałasowac Pułk. Skrzet Zaraz Jmć Ks. Biliki nadwiadki wyiawit y sam potym z kilkadziesyat koni konnych pod tamte miejsca podiachał dał znać zaraz do Pana Hetmana że to na się stroszy ludzi nieprzyiacielskich niebyło a zdało y tak się potwierdził z Woyska nie zszyta. Godzina potym nie wyszła iako z dziesięcią gorące do Woyska przyiechali Kozakowie od Borodawki y od szytkiego Woyska Tatarowskiego stanowym był Pułkiem Daraszenko Pułkownik dobry dla nie szlachetnego z Mołodzkow reputacyey y krolowi Jmci Pańskey zawsze życzliwy. Ten Jmć Ks. Hetmanowi dostatecznie powiedział, iako Jarocki y Orchowski Kowiat Tatarowie ogniem y mieczem Jmci Pana ludzie cpien pozyiechawszy dobytki im szystkie zabrali. Czytał potym Jmć Pan Hetmana Zdrowie szystkie obrocił Karat szczelakie panich postuszeństwo zbiecując. Zaraz go Jmć Ks. Hetman odprawił zgadzięc Brodawki aby z woyskiem swym u Stepanowa szpiegowey straży stanął.

Ks. Augustus

26 Augusti Mayc Jmc P. Hetman, o wrac oprzy my Kamie
Woyska Tureckiego wiadomosc, bardzo byl solicitus
o Krolewiczu Jmci ze swoyskiem swym y Armaty zeszcze
byl w Kolkanaske mil od Obozu wyszl przeciw Jmci Panu
Betskiego y imie Jakuba Sobieskiego Gdzie za wiez-
szas Zubelskiego gin hunc Deorum sempiter summus im-
pulsa vir et post tot offera Regni publica, Bellonam
ad tandem cum hac diebus cum cultoribus Asbyg sempit. am-
le bi emnium Polakinus Quiet abym y do miego z ehali
prosegi Imieniem Jch Mcia P. Hetmanow y wszystkiego
Woyska gorgco aby y dla honoru swego y dla pospolitego Rzeczy
pny dobra z Woyskiem sie swym tako nayprzedzey do Obozu po
spieszat. Byly niektore secretnora ustnie do Krolewiczowskiej
mosci.

27 Augusti Jako prozno do Woyska przyszedl ze Tatarow
wiedzac ze przyszle z Koraniu wielkiego czesc Woyska nasze-
go rospuscili siedmi na czatowniki zadrzeli a drudzy z Turka-
mi na Tabor. Co wszystko za wiesc Woysko nasze kazdy y
nayrnniejszy wiedzial co nam nalezalo na Kozakach. Sey
ze godzien za electem Jmci P. Hetmana Wielkiego by
prawil Jmc P. Hetman Polny pod Stepanowce na odwiedz
dwoch Potmistrzow Kozackich Kulickowskiego y Zaske kto-
rzy nazad sie wrocili tworzeg ze dla Tatarow przes. niemo-
gli Tabora pewna, ze Woyska Tureckie y Tatarskie ze
wszystkim byly z Woyskiem Zaporowskim y ustawicznie y
wednie y nocy mezwali utarczki z oboy przez ly dzien
az sie znami etgczyli. Cesarz nawet Turecki 900 zagonow
Kozackich co z Tabora wyszedlszy nacz atach sie gdzie
kali mogl sie dobywat. Bronili sie nadmiar ludzi dobrze
przez kilka dni potemnie szturmy Cz skatach czas dekie-
czyniac sie wytrzymali Ale potym ustawiony mag emor
dowan strodem z morzeni wyszedlszy czych skat podda-
wszy Cesarzowi ktory kowie chciwy Chrzescianskiey em-
stwa swego Ktore mu sam Bog z nacznie odiol z wegem
Tepanskiem nadstawic y z emsty z sprytkiey dacmy nad Kozac
kami furor nasycic kilka set bez bronnych z uz y pospoli
tych ludzi smierczy chciat z hanby swoiy y sromoty, ussyn
lich na polym Bohatyrow pamiatke a miesmiertelny
lych mlodzcow stawy. Gdy ze Kozpowane przedwo
mosciego przyszedszo przed berama z emi rozne im
mordy zadawac y tamze grat z sprytkich potrzaf kazal. Sam
nawet do niektorych do Dozewa przyszedszy, etaka
y z nosnice strzelat czynic z emy y Koniowska swego mi-
zerne Zgorzysko. Tegoz dnia spiez Wczorym wszcze ze Kozac
od Jmci P. Hetmana Polnego wyprawiony przyszedl z Woy-
ska Tureckiego, wielkiey zaprawde pozwagi czatowiek od
Potoszy z Konia wrocily kilkadni sie po Bukowinie
wszedszy y nie przyc: Stek przeszo tedwoco sedno zdaszy do

Hetmana

Hetmana przyiszedł. Ten nam naylepszey y nayprawdziwszy sprawę dał o wszystkim. Bo tak z wyszedłszy ze Lwowa u Rovrady cesarza gotował tak aż pohyn, aż do Komarny nogola szedł umyślnie patrząc ieśli iuże Woyska za cesarzem nieidą. Potim gdy znowu z Obozu cesarza do Lwa oni y ten im szedł aż dnia 8 Maia za Beczow. Sita powiedział o grandecy cesarskiey wstanowieniu Obozu w Stanowiskach y w Komidach których cztery było Kiełbłędow Kitkanarskie bisurey bawołow bardzo wiele y podderatami y podkuiami. O deratach powiedział bardzo wielkich pietnaście Kotnych co y ieden kon ciągnął liczyć się nie dało Woyska do wstępnego boiu rachował trzykroć stokroć krom Tatarow. Którzy z Chanem na woyną wyszli y mieliny wszystkich dniach tak ten szpieg do Obozu przyszedł z cesarzem czyli Szemberka tego wderat kiedy do Woyska przyiachał, który całego bytności nieszczęście był przypuszczony do Audyencyą audyencyą mudana. Tego szpiega relacyą sam potym nas słuchał nam wszystkim prawdziwy podanie. Opowiekowie cudza nasze duzo nacztach gromili.

2 Augusti Dnia 2 Augusti Betskim wyszliśmy się do Obozu od Królewicza Mci Koronnego pod Krobcznym Zastali byli dnia pięknie przyiętym Woysko było Regimentow Niemieckich trzy Mci P. Woy Chetmińskiego Ich Mciów P.P. Dynowow. Piechoty P. Almadiego P. Bartoszewskiego P. Kochanowskiego Dworską y P. Gawskiego Derat 36 Chorągwi Królewicza Mci Hufarską Chorągwi Mci P. Podlaskiego Mci P. Gawskiego Mci P. Sochaczewskiego Kaś Mci Dismowieckiego Samuela Mci P. Dzierzka. Przyiął nas miłe Królewicz Mci y ztym do Ich Mciów Panow Hetmanow wyimawił z tem na ochocze tego mieszkodzi ale oczekiwał na derata którym dopiero Boza we Lwowie robiono. Oczekiwał na wtóry dzień bo których Mci P. Hetman Wielki z pierwszych Lwaiech swych nie wydał musiał ruszyć. W drodze tak porno y one spieszno ciągnął z Woyskiem dla bardzo chorowatey pieszoty Niemieckiey, z których nie wiedne sto na poty umarłych na gościeńcach w Miasteczkach zostawił. Spieszył się zedrak y nad Brachę stanął Królewicz Mci we środę obiecał.

2 Augusti Opowiekowie z Tatarami się z tego czyli wszy gromili szczęśliwie dla bracie o bardzo tym bez taka ciężkości do Mci Pana Hetmana przyszła. Rusciszy się z Obozu Kuchcie panowie ubrali się z swym Woyskiem Kozackim szedł na trakt na szeroki Selak zdaleka obaczył dymy y ognie rozumiał że na swoy Tabor natrafił bliżey potym nadiechawszy aż nad sam Obóz Tureckie poiżdżą go z ieszych namiotach, obaczył że nie zastał, co się nie dziwuie: Potym go postrzegła straż Turecka y czamin poskoczyła. Kozacy dotrzymał zbroi się z Turki mocno skoro straż data znak do Obozu ludzie wyiuneto się co rychło. Takowy dzień wczorayszego, gdy mu

znowu ſtrzymi bydz poczęli, poczęli z Annibalem y Młodeckom
do Chocimu uchodzić. Tam konia obyczaiu przeſtrzegaiąc
bronił y woyſko z lancarki poſtrzelonych zasłaniaiąc
dzień poczęli y prosto ſię na Jaroſzow ku Dniestrowi
puścił zaſtrzały woyſko swe nad Mochilowem, odpoczy-
wał Posełstwo od Krola JM y od Ich Mciow PP. Hetmanow
Tamże zaraz Mołodcy Woiewodzkie zoruceli a Lahuyda-
czonego sobie Hetmanem obrali.
30 Augusti Przedniem wieczor poczęli Nasi zasadz-
ki na oprzyki y na Tatary ale ſię oni temi czasy bydź mnieyſzey
niepokazali. Ku wieczorowi Straż nasza obiedzeńſzy Pułk
bidei, a niematy do Oboru dalieznac Trwoga ſię stała
wypadłszey Warſkie y Kozackie Poły wpole. wsz Hetmani
woysko seykować poczęli. chcąc dano znac ze to kozakow
koni tysiące idzie czeladzi z wołoch ktorzy ſię byli odszych
zdobyć chcieli. Krolewicz JM. po południe zaraz wyiazdu
przyiechał z woyſkiem wszym pod Dworzec y tam Obozem
nad Dniestrem stanął.
31 Augusti Skoro brzask kazdym w woyſka Chanowego
zpodpiechu szey podpadł pod Oboz. Wypuścił do winnic y lasow
dwakroć ſię za Komenderika z Bratem na harcz sam czeladzi
ley od Oboru na zasadzce ſię ukazał ze brzegu tyſiąc y Brzego
Bratem naprzod na Straż napadli y na niey aſz ku samey Bra-
mie JMci P. Hetmana Polnego zachalli bosmy pod samemi Sza-
bremi z Turki Tatarskiego zdzierżeli. z drugiey zaś strony
dolinami od Dniestru pod sam Obuz wpadli y gdy by mi Tabo-
rek Piotrowskiego Kozackiego Potmistrza z Ktorym ustawicz
wrzawszy ſię tam był stanął pewnie by byli wzięli Kom Obozu
Taborek Piotrowskiego pozgromili Konie pobrali y nie tu spry-
tych posiekli. Zacnym Woyſko wszytko wpotrzebney gotowey
wsprawie stanęło. Prawe skrzydło trzymał JMci P. Hetman
Polny ziemkowſzy Kiiow chorągiew Kulaszow. Naczelne postawił
Chorągiew swoię P. Potockiego P. Pozarowskiego P. Jano-
wskiego P. Herborta, Starosty Kalskiego P. Stanisławskiego
a wpoſrzodku Pułk Imci P. Podkomorzego Bzdzkiego. Lewe
skrzydło sam trzymał Imci P. Hetman Pielki z Niemcami
nad werbami y dołami zasadzki poczynił z piechoty Niemieckiey
Polskiey y Kozackich dosyć gęstemi kuſztami ziazdem y skrzydłami
obronnemi ſię nad tamte Werteby y dołki ktoremi ſię spodzie-
wał że Tatarowie ſię przykrzac mieli. Stanął tak iż w formie
nari Wzdłuż postawił Pułk swoi y Pułk Imci P. Koryckiego
Koronnego z pospolitemi. Pułk Imci P. Ossmanskiego y P. Polockie-
go. Znowu uczynił Postępek tegoż pospolitego z Pułku P. Starosz
Ossmanskiego y P. Kossakowskiego. W Skrzydle zaś kuſztowych
Po wtym Kregu stały Chorągiewki Imci P. Tomasza Zamoyskiego
go Woiewodzkiego y P. Ferensbacha, Pułk przy tym P. Balze-
kiego y P. Lipnickiego Starosty. Postawiwszy iednak tak mocney te-
rem skrzydłem a walnym kuſztem była wielka. Skoro takich zasadek

Wytarowiwszy ſię

Zaytarowie y Kozacy wypadli, Tatarow z pola zpędzili utrzymawszy 351
ich niemało, y naszego trupa padło Kiska. Podkatsie pokymkolwiek z Woyskiem Zaporoskim y tam dobrze zwromiony
przeszpytkiemi się nazad do Chana wrocił, iako sobie dobrze
zdało

September.

1 September Pozwedzawszy Imc P. Hetman od Peykowce y Cesarz Turecki y Han Tatarski przyblizaiąc się do Woyska Kozat
ostrzegli aby wedle y znowu Woysko, według pomiaru y podziału
Kabanu kopatosię. Zacnym wszyscy ochotnie się do sydlus wzięli.
Szemberk się też y z Wevellem wrocił, zeby mile od Obozu naszego Cesarza odiechali, o pokoiu maią nadzieię wczynił. Bo y Kapudzi Basza y Ussain Basza y Hospodar listow się swych co dotchmana pisali, zaprzeli y Wezer Szemberkow wprzyiazd przed Cesarzem taił, y ehym dosyć daleko Szembeka odprawił. Dawszy mu
list do P. Hetmana) że niepodobna rzecz Cesarzowi pokoiu czynić niesprawiedliwości co pokozakach potrzebowały
dani od Pspiey. Tachaydaceny z Woyskiem Zaporowskim cafy się dzien z Turki szczęśliwie uganiaią, stangł dawszy osobie
znać Taborem z nam wieczor mile od Woyska naszego. Jednosię
ostanowić poczęł Tabor znowu się Woyska Tatarskie z mokiem wzięcia nadmiemi poczęli. Co Kozacy postrzegłszy Taborem z nowu zasiedli się pod nasz Obos y stanęli nad Dniestrem
zdolnie.

2 Dzien Opołudniu zatkos przyszedł Cesarz z Hanem Tatarskim
Coobaczyw się nasz wielkiego zmyku spodziewaiąc się wyiechać z Obozu. Jmc P. Hetman, tak był woysko ochotnie sprawił. Zmowe skryiato trzymał Jmc P. Hetman Polny Roty Kozackie
zemknąwszy y z pobok y z przodku lasom dla Tatarow. Na
czele stała Chorągiew Jmc P. Hetmana Polnego P. Pszczaczowskiego P. Stolnickiego P. Janowskiego P. Zatorskiego z pouit:
ku Chorągiew P. Bielskiego P. Podkomorzego Kamienieckiego P. Starosty Kamienieckiego z pospołku z pobocznym Pułk
P. Podkomorzego Bełzkiego z tego pospołku znowu Chorągiew
P. Ferensbachowa z tego pospołku Pułk P. Starosty Lanckorońskiego z tego znowu pospołku Pułk P. Stanisławskiego z Chorbarta P. Woy Bełzkiego. Lewe skryiato P. Hetman Wielki trzymał. Naczele pułk tego był. Temu z pospołku Pułk
P. Poznańskiego y Pułk P. Potockiego z pobocznym pospołku
Pułk P. Starosty Ostrańskiego nahym ze skrydle było Woysko
Zaporowskie z Walnym hufcu Pułk P. Semiawskiego, z pospołku
Pułk P. Kosiakowskiego Armata y Piechota Niemiecka przed
Walnym hufcem. Naprzod Kozacka straż Zaporowska postrzegła
przedniey straż Woyska Tureckiego. Poczęli się y sami Turcy pokazować na gorach z dziami y Kopiami potężnym harcem, z tym
Kiem wielkim na zaporowce uderzyli abymczasem Obos się iżnikanowił: było pyl y kurzawę widać było, co działa prowadzono, że
się wczone mułky y wielbłądy y konie nakonych namiotły były
proch ten wzedszyły iako dym iaki z oczach. Zabym y nie zdzinił
mi rzekł to iako się Cabiety z przyiazni od namiotow Cesarskich, iako
gdyby mieli ono nie podziwanie spalić. Przecz to była Cesarzowa:
remba. Sam dopiero znać było Cesarza Tureckiego y iego małym

Konnicę

prenicy stanie nahym mieyscu stanowitnie ich Obozu Gdzieby
wzora Tabor sachuyd wczesnego, mia dobra od Obozu naszego sko
ro postrzegł JMc P. Hetman Wielki czesnby maiy co czynic ko
zacy, ktory y konno y pieszo nader sie dobrze bronili po lasach
y popolach zasadzili piechote nasze Polske y Jermontowe
Niemiecka takze y kilka chorągwi P. Dymosa ale zasadzek
wypadli. Ktorym ich powtrzymał JMc P. Hetman kumonitkiem
bohatyrym Lissowczykami wielkorem Chorągwiami kozac
kowem y Tatarskiemi. Powitała wielka strzelba y lowalasa
dosamey nocy JMc P. Hetman Wielki Woysko y prace y pre
zenicy swoiy y stowy animowal. Sam sie miedzy Starostnikiem
y Chorągwiami skutarcze mieszał powtrzowadzie trzeba do
daige. Piechota nasza zdolow y zadrzewami stała Janczarom rekę
dzita mienie nasi za taske Boeg napierwszym przyciciu na
cierali padł zesto krup Turecki. Postrzelono stab Ussaim Ba
sze Wielkiego y stawnego ich woiennika, od ktorego po
tym postrzału skilkanascie dni zdechł. Romano Spachoa
zednego powinnego Bikberbega Anadolskiego ktory bardzo
ranny w nicym niemogł P. Hetmana informowac nazdobycz
ta piechota nasza Koni Tureckich rzędzikow oprawnych y
szabel kizyiow y inszego pikknego odzedzictwa takzey srebrnego
orzęża kopij y dzid z kod znac bylo ze Komornik nieladaiaki
skonia spadł. zdzierał Turcy bili naymniey razow szesdziesiąt
y poczęsci nam zekodzili zabili koni pod chorągwi P. Hetma
na Wielkiego osm, y pachołka zednego. Y pod chorągwi P. Sty
Parnawskiego Jazarey szesci nogę ustrzelono od ktorego orzęża
skilkanadzieścia umarł. Zabito stąd y stanęło Bogdana y Chare
wicza. Potmistrzow Litewskich Tatarow ludzi Dzycerskich y
Leptezyd ausna zastrzonych Postrzelono z nogi Pusinowskie
go Pułkownika y Podrzeiowskiego takze Potmistrza tegoż
Pułku od ktorego razu przedko umarł. Postrzelono z nogi Klu
skiego Potmistrza Kozuchiego y Klebeka Potmistrza Dzytar
skiego nabito y nastrzelano koni z krotach Dzytarskich Skle
bekowey y Idzyszowey niemałe, Pana Dzyrekowskiego postrze
lono y Pułkowskiego Potmistrza Chrzeszego P. Cesarzewicza
Stadworowego W. X. Litew. Młodzieńca Dzycerskiego Zabyli
na Wielkodzie y na koniach Turcy ciemnow co sie zdali na Kobyle
dzie. Stąd na nasym pierwszym przyciciu do dzesmy sie zesdz
dobrze pozdali Turcy zednak stomatnie za taske Boeg z pola
spędzeni tyst podali sie y do Obozu naszego nocy samey wesoło
weseli. Na prawym skrzydle naybardziey na Tatary P. Hetman
Polny okomiał zeby zaden z nich tym nam nie zieli do Obozu sie nie
kusili. Zlecił mu sme P. Hetman W. aby na wszystko bystro
zy zesliby lubo Turcy lubo Tatarowie kuniemu sie garnęli aby
im pole dawał. Chociaz za zdarzeniem Boskim y nalezytym y
na prawym skrzydle Woysko było, ale Tatarowie tylko na nas
przeciwzdeka bawili. Bo zednoscie to pogorach do podolach hu
tali nabrzeg rzeczno miechucili ani nawet stalnego haru
dac miechucili miesmieiąc sie z lasow pokazywac po ktorych wszystki
Razem

Zha Septembri Dowiedział się Jmć P. Hetman od ięzyków że Hampelmanie od statków od Obozu naszego własnych stoi odtąd wyprzeiść się od Obozu Cesarza Tureckiego nawzaiemką miłą tuż się poczynały mieć nadzieią zakres y porozumienie między Cesarzem y Hanem. A towarzyszka dla dziedzictwa Chorąmat Han na przeciwko Kantymirowi czego iuż bardzieiż mieć Cesarz zamawiał. Coznaczenie pokazował daiąc mu na większy cał Hana Baszeństwo Cyhrtowskie. Gdzym też Han nie był tak z Ordami swemi Turkom posłuszeni rakosobie obiecowali. Czaruż tegoż dnia pryszłego przeprzewiązać się zbiorem nasz Tatarowie poczęli z Mirzydan Sołtanem naymłodszym Carowiczem. Że czwartka na pięć tek rada była spotrzeby co daley czynić. P. Hetman wielki był nakym że ieżeli nam dadzą necessitatem pugnandi wziąć Obóz z niemi z Imienia Pańskiego do takowey wszakżey nayboiaźni go przyprowadzito, że się obawiał żeby nam pola nie odięli y nie opanowali go z onym swoią piechotą. P. Hetman Polny P. Betzki P. Podkomorzy Betzki P. Sobieski im szey byli opinii Kunktacyi raczy zaczyć a nie wszczynać kotłu o skutku Czasu y oczekiwać aż by się Królewicz Jmć z onym y z ogniskami Woyskiem swym przeprawił a temi czasy rakopłay przedzey okopow dokończić y forty ściskować się w Obozie daley patrzeć na zamysły nieprzyiacielskie y na czas y na okazyą wszelką nam bitwy nie uchylać ani bym ex recusare consilium. Approbował to zdanie Królewicza Jmć który tegoż dnia wpiątek rano y Woysko y swoią y impedymenta wszystkie pod Lwańcem zostawiwszy sam bystro z osobami Dworu swego y Towarzystwem swym przeniósł się do naszego Obozu y z nami cieszył Jmć P. Hetmana W. stanął. Dzienna piątkowa straż była Pułku P. Poznańskiego y P. Betzkiego rano po wczorayszey pracy ochłonęli się Turcy y skoro iedno dzień począł się ku bramie P. Hetmana Polnego pokazować. Zatym nastąpił Turczyn który potrzeby nasze wtrąciły z roskazania Jmć P. Hetmana. Nadobry dzień iednak podtańcowali sobie rzeko naprzód iednego towarzysza z pod Chorągwi Pana Grzymułtowskiego z łuku zabito. Nasi w Obozie rakokto mogł tak się forty ściskować poczęli iż sobie piechota przed Bramami samemi y wbok bramy przed okopem, iakoby Tabory rakie kolasami ziemią y gnoiem nafaszowanemi ozpancerzaszy się. Piechotę też tak Niemiecką iako y naszą zawsze na polach y podołach zasadzono. Naprzód Starzowznik z wielkim okrzyskiem nakoniech nalieżał ku Bramie P. Hetmana Polnego, ale ich dobrze zdrat nasi stoiczkowali z onych rzeczy myzali. Potym czas wszystkie ku murowaney Cerkwi lasem się brały gdy iescze nayściślejsze miejsce Obozu naszego było Towarzystwo na Kozakach swoich zwaru mianowało skoro postrzegli że Turcy wpiąt wszystkich od Cerkwi z mieniem y z tamtąd co wszego zamieto. Onym kiedy z lasu Janczarowie Turczynowie nadstrzeliwać poczęli z onych rowków poczęli kogut ochotnik wlas do nich y zdrze chorągwi Królewicza Jmci przez P. Mikołaia Kochanowskiego, y on sam z niemi

Jakczyli

Iakże y kilka Chorągwi Kniechtow ktorzy się dopiero
przez rzekę przeprawili byli. Prędko Tureckie Chorą
gwie z lasu wyszli strzelili y przeciw wyparli nasi padał gęsto trup
Pogański po chrustach. Zaporowscy iest mieli swoię ćwi
cznie zabawkę nacierali do ich Turcy gęsto z dział y gęstą
strzelbą ręczny ale oni nader mężnie wytrzymali Impet
etrzymali y z Taboru swego prędko ich wpole wypu
dzili. Skoro tylko Kozakom bić się zaczęli y nagoli się strzelać, gęsty był Turecki trup. Odparli
to Rycerstwo od swego Taboru daleko Kozacy y zrzeli im byli
dział trzy ale zas potym odgromić się Turcy. Więc y mieszy dosz
szedszie przeciw taty dzień ciągnęli. Już krzyż słońce zacho
dzisto czeladź nasza luzna prześcio z okopow wpole wypadła
poczęła się z Turki mieszać, z harcownikiem potym ostr
tarze y opowtki. co z pozwtku harcownika stały. Bezustępu
ze Strony Chorągwi Pogańskiego tego rzadko bywało aby wybrał się
kato przed swoimi naszemi, a oni za kodzili ich sita y samych
y koni. Potym iako naddarzył zatrąbiono zamierzchem
powracali się do Obozu z szablami oprawnemi z kopiami
Oszczepami z zawoiami drzewkami dosyć to się mężnym y ćwi
między Owo zgoła zstawy z kopiami y potrzeby naszego ten
dzień cały dobrze szedł. Zabito przecię Zaporowskiego Pułkownika
Zaysarskiego z działa

Tyła Chanis Skoro dzień poszło wszystko Towarzystwo do Wałow
y Kwater swoich. Znowu rozcucono drzewiany Cerkiewkę u Pa
nistera P. Dymsk Sta Stępolski ucynił sobie Blokuyąc
bardzo potrzebne szańce na górce przed Bramą JMci P. Hetma
na Wielkę bose od Zaporowskich Taborow z murowanej Cer
kiewce zamknął się P. Kochanowski z piechoty swoią. Opo
tudniu okrutny Impet wypuścili Turcy na Kozaki y z dział y
z rusznic. Trwało to bez przestanku gdzieniegdzie ustawicznie. Bro
niło się dzielnie mężnie Kozacy, ieżno że nie zbyt im wiele
dusno było o pozwtek do P. Hetmana posłali Zaraz wszy
stko piechotę P. Sermonta y P. Woy Chetmińskiego Niemiec
kę y Polskę Pana Zastawskiego P. Potockiego y P. Bykowskiego
strzelali się z Janczarami Kamienie nie napadł harcownik ku ob
dwom Bramam naszym wypadł do nich okrutnie y Janczarzy
nawet sami mężnie po kilka razy z pola aż do Obozu się
dzili Pogaństwo odnosząc trupy Koni y bronie ich Taboro
wie na dalszej stronie Dniestru ku Obozowi Królewicza JMci
harcowali y Taborek z wynosząc ludzi Królewicza Imci wrogo
mili znowu kturm y Impet wielki Turcy zaczęli wpułod
wieczor na Tabor Kozacki. Trwało bez przestanku strzelby
y rusznicy y z dział kilka godzin dobrych z Kim tylko z okrutnym
okrutnie iako zdaiąc się z tych pozorow mysle zoczach ich
mili że JMci P. Hetman P. z podzieniem zezwał że iako
należy swoie postąpał tak dawno związanym kiem będąc tak
wielkiej strzelby mestyrzał. Owo zgoła wogniu ten cały dzień
był, dopiero przecię ematę Kozakow zlodz. nastał srogie strzelby
ani z kom

nie: koni iednak cos nastrzelano, iarzmych mattoce zabito.
Onym Impecie Dawsz Putkowszik ich staroncki masz rzeca
dobrego zazyw. Lidego K. Hetman tak wroga nazwat nosc
na Zaporowie post at Szczerzeyski y kilka Chorągwi Dyster.
skich zeby sie o harczownika uderzyli, y patrzyli Tureckie
od Konak ow oderwali. Skoczyli nasi z Interesalnie z hufcami
ich epolaprecz wyiechali z drugiey strony kose sie z dziatow
Bramy K. Hetmana Polnego. co wyzo eluzney Czelad zij
padto z Taborow za Tureckiemi puttkami ac Turcy Armaty
odbiegli. Dziata ze byly do dobra przyszczane tancuchami
tozdym poszekli a dwuzie mieysze z Wertebij powrzucali
kosze poszekli y hymze impetem w Obor Tureki wpadli
Sze ludzie zabilac nam ioby rzeczy poczęsli. A tu zeco wyzo
natrapach pocznynato padac, dali czas Turkom do otrzęsnie
nia sie z epolym uchodzic musieli y z tym uchodzeniem wiecz
dzi nadtrzymali. Dano znac K. Hetmanowi z Kozacy z Obo
zu Tureckim samitesz opositek przystali. Nakoniu wiedzy
K. Hetman serdecznym westhiemien K. Bogu mile pod
kton oddat, ze takim strachem nieszczesne Serce Kozanskie
zednak ze dwuznoc semu następowata miechciat Woyska
wypuscic. aby z namieyscach niewiadomych wciemnosci albo
na tyle ladziako niepozadnego Stworzenia bo Kozanskiego
bytta impetten niespodziewany takich pozwoczyttez
czekac iuz sie gotowali. Samego Cesarza takiuz byli
odstąpili. ze zniewielij Osob tam Statniego nieszczęscia swego
z Namiocich odsuych odbiezony czekat pitawge nadolq swoie
ze ci co Lwami musie obiecowali stanąc odpostrachu samego
sromotnie pierzchali. Tegoz dnia poslali nasi dobrego Dzienna
kony powiedziat ze sie idz Han tatarski z Cesarzem poiednat
y byt przypuszczony do pocatowania ręki iego y kaftanem
od niego podarowany.
Z Obozu Byta rada o dalszym zaciągu dzieta Woiennego Ime
K. Hetman K. nieprzypadt nato aby nocny inkurzyą na Obo
Tureckiuczynic. Obawiat sie y nocij Krora na swoy obyczay
y naszych nieprzyiacielow amianowicie Kozakow chciwo
si ze by zas tupy i dostatki Tureckie nieszczęsnemi sie im nestały
mogły stami. Gdzie y bytta opinia ze Woyska ezcy nieprzyiac y pro
chow Ktorych bytto amale nieprzyiacielskich przy portelach wych bytto
zwiesc vpomiedziatek skoroby sie bostatek ludzi Krolewicza Ime
zwiesc vpomiedziatek skoroby sie bostatek ludzi Krolewicza Ime
przepuscito przez rzekę. Dla czego nasi postano piechoty
z od y Kozakow 300 Krolewiczowych. Tegoz dnia Turcy rzadko
nasi harcem y strzelaniem zdiat bawili, ale z tym Obozowym prze
nosili pultorale od naszego Obozu tak ze tez nagoty y pasorki
prawie o siane przepadat z Taborem Kozackim. Zabolenstwo
naszych excess okrutny uczyniło bez radnej przyczyny Wotoszy
co sie stysli pod Chotin zmieszli y z zonami y z dziecmi po
siekli y potopili a nawet miedzami ludzie niemowzętka
niewinne odpierse matczynych Krech odzywaiąc a rzeke z mostu
z statkami wrzucali. Zabolo to okrucienstwo Pana Hetmana

powszystko, y dwy by niezle zdrowie X. Hetmana W. szarzesca bywsta za Kryczaga atoli przecie kilka in loco patrah delicti stracono. Dostali Kozacy oprzykaznego z Rzepnicze Du wna Klony przenaszly od Cesarza Tureckiego cos czerwo nych etc ych niemdto y obietnicami wielkemi umacho wany, miat byt zapalic Oboz nasz. Namyslach powotali kilku poddanych K. Humienieckiego a sam iako zastawsy szczastne gardto dat od rzek Katolickich.

6 Septembris Wszystek Oboz Tureski sie nahym dugim miejscu stanal, Kborego Koniec od Konca naszego bystrowie mile byt. Turcy przez wszystek dzien spokoynemi byli y bardzo cichemi niewidac zadnego z Obozu bysto podobno bez bymozasem zythanyszy rozniki sie dzali. Hamtke strony Dniestr znowu y na Kraniec y na cynnosc co z Ka mienca przyszta, iak powstat z Obozu Krolewicza Jmci Mcto gorzed z chorcatym bardzo K. Hetmanem Koniel lem tanczno y tak z mpunitem rozstato Wewellego tesz K. Hetman kazal prawic do Wezera z Korki zaymowac sie czemie moze dorzecte Wenzowi nabic dopiac Humaczow dobrych niemaiac. Dat mu zednak do wiadomienia ze Starozytnego z Turki pokoiu szukaiq sobie Oyczyzna y Rzepta Polska by Obni Pano poczeli sie Turcy przymykac pod Kozaki abermont tesz oszancowac sie szancem, Kbory prawym Kngt od zednej strony do K. Dynosta a zdrugiej strony do Taboru Kozackiego. W bok mu od Obozu naszego stata zpostrzu piechota Xcia Zastawskiego Zulinskiego y Ra Kowskiego Turcy strelac poczli do kozakow dlugo obrosli strellby do Pana Dynosta. Ale piechota zypadtszy szan cow rozgromili ich. Przymknely nahym Konmi dwata naprzeciwko Bramie K. Hetmana Polnego Kuszan com y Taborkom naszym co przedbym okopem bystego szebi zesto strzelac Kule asz z Obozu Tatary miedzy Kozaki Krolewiczowych. Dzienny stroz u Bramy K. Hetmana Polnego odprawowat zednak z chorego Hussarskich Pana Krayczego Koronnego y z tego Konia K. Chmiel Kiego poczeli im szeregi mieszac: gdzie Towarzyscy zednego Turzeuskiego zabito asz sie musieli chowszy Kuo Koniowi naszemu przymknge. Kilka Chorgwi piesych podle Bramy K. Hetmana Polnego oszancowali sie miatly ale ze mnie takos kotorego robrzg Szancow byli zedokopanych: szcze tesz przyszto etamtd Konnemu byt bardzo ciezki, bo ziemia stelka bysta od Taborkow Jmci K. Hetmana W. Kbora tak ze byta przed okopem asz do tych szancow zaszych. Cza trzyszy Turcy miejsce sposobne wielka mocy y przeprzy Konmi z nataszami odbytemi gestemi pod Kubni do onych chorgwi piesych skoczyli Obes piecz onych naszych zasta li bez postrzalow niemieli y Cyganowski z Stad Kowskim K. Jmci strzecie poludniczym sie iakoby w srod Polski inem y wrzca: iem zabrali

rem zabawiali. Poczęli iuż bysti y z taborków K. Hetmana W. z Chorągwiami uciekać pierwéj aż ich Imć K. krayczy z Towarzy stwem swym zaganiał. Turcy wpadszy w tamte szańce Węgrowskie go y Rudkowskiego y samymi tby po nich szli y piechoty podsto zabili wzięli y z tych nie mal pochustach kupy Jeńców ko: re dla stawy Cesarskiey zostali y przed Cesarza odesłąc piecho te nasze całudzie przednie niepogotowie: Chorągwie tatarskie rozgnie odzieli y z chrustów pod same nasze waty podbiegali. Ba: dzo przy tym Towarzystwo co na wałach stało, skoczył obozu: zarat y tak ich bystrzyli y wyszli z chrustów Trupow kil kanaście Rożanskich nalezione mieli y które mi znać był taki człowiek zacny. Ale im był lepiey wyszedł ten Impet na piechotę długo oraz posiłkow nasych dyzerwowanemi z Chorągwiami zapędzili się ku murowanej Cerkwi we gdzie reszcie dosyć stałe mieysce Obozu naszego było okrągłe wzięli. Pobiegł był tam Imć K. Hetman Polny nayprze: dzey się ztamtey strony gwałtu spodziewaiąc. Z drugiey Komey Rożanskiego dwa tego dnia z furyą wielką napadali pułki: mi okrytemi na K. Mci Hetmańskiego szańce. Wytrzymał im K. Mć tak stateczne y zaszczerzonych szańcow ich przypuścił poki im do pierwszey strzelby zapały wypuścił oraz których dobrze nadwątlił y odmierzył tamte mieysce napotym z nowu im smakować zaczęli piechoty pozwybranej szańce. Był na ten czas z dziesięć set koni swoich nastrazy dziennej K. krayczy koronny Wyprowadził był Imć K. Hetman W. pułk swoy K. Kotc: kiego K. Poznańskiego K. Starosty Ostrodzkiego. Turcy sza: bel y Kataryn dobywszy wtami okrytemi poskoczyli ku szań: com rozerwanym. Krzykowie K. Hetman W. na K. krayczego z bili się onie uderzyli y stamtąd niemu spod brzegu podkopy: wać zaczęli Sam też K. Hetman W. chcąc na zdrowiu schorzały ale z sercu y ammunicyą swoim nader ceerskiey Chorągwiowey skoczył kazał y K. Kotockiego y K. Rudzkiego y samiże przywodzcę podkał. Skruszyli nasi zaraz konie nieprzyiaz: ońskich wałk y mur tak się im potłacz przyszło. K. krayczy na przod na skrzydle prawym K. Hetmana W. Chorągwie swoy środku na czele z lewym skrzydle K. Kotockiego a w pobliżu: pozwitku K. Rudzkiego. Skoro konie skruszyli okopy y za: mieszali się. Rozstał krzyk wielki y błysk szabel y Kata: nów. Kostał zaraz tym K. Hetman W. do K. Hetmana K. Pol: nego aby swym skrzydłem pozwitkował towarzystwo z pyszka: wałtu z koni było wypadły dosyć prędko Chorągwie z pole sprawił K. Hetman Polny puścił się ale że z nie y bieżeby: to kogo bo spomotnie z placu uciekli y noclegu nastąpiła. Nawet y K. Poznańskiego y K. Hetmana Wielkiego samego y K. Starosty Orzeskiego Cuttom potkać się niemy szło pozgotowiu y skrzydła K. Hetmana Polnego które dalej stało. Tak rzeka Lańska przez cztery godziny chorągwie wszystkey części Woyska Rożanskiego stracita y wiele Chuny y nadgrodzi ich zbrzeyta. Skryty się Zabrzezy y polaczyli się z Jm K.

Rożanskim Tam

ganskem trupem znaczemiey ych całą noc szarzami szuka
no. Owo zgoła szczęśliwy tendzien zerznął krwawy był nam
dosyć zamieszaniem Bożym stawszy Pogańskom stanowczy
y stracheny który wielewadzich zmieszał y dzikiemu temu
Pamięci Cesarzowi Otmanowi wszystkie te wyżnyey zgotey
ny byłko Chorągwie przy ogniach iego naywyżey Jezerskim y
ndy przedniejszego nayzbitnieyszego Komendanta tego z
pola expedity y tak znaczny klęskę uczynity z tamtey
strony P. Mikołaia Zbiemiewicza. Kasztellana Łęczyckiego
zabito który taka konia z byst regimentu mu zgotowi spadł y tak
go na twarzy postawie pokutuiey y posiekszy stok y tam by
gdyli zaraz końmi starli ale go nasi naprzemarteg odgromi
szy do Obozu zaniezli. Trzeciego dnia potym umarł trzeci
sike bo ze krew tak chorobie przelany wiersze S. Chrześciańskiey
y mitey Cyrzyźmie poswięcał. Umarł stawnie bo mężnym
zawsze gdzie stawił y mężnym poległ. Zabito z Woy Pana
Hetmana P. Towarzyszka y Chorągiewego Chorągiew wszyst
ramy tych P. Łętodzkiego Towarzyszow z tamże zginęło
P. Koryckiego Kommissarza z Pana Sudomiry z między które
mi y brat iego rodzony y sam P. Pułkownik ranny. Rabito
y nastrzelano paholików y koni tegoż przeciw dnia y do ko
zaków Zaporowskich który okop swoy były poprawili y
do Termontu także dosyć szczęśliwie co mu był byłta przechody Imperatorowi
mu Turcy które y Kozakom Zaporowskim y na szyrze do ska
bel przyszło szczęśliwa dolina dobrze się trupem Pogańskim
okryła.

Ex Diario Poprzednie wczorayszey nocy był P. Hetman Wielki rzeczkę Dacibi
tzę ale naprzeciw których stychać było oczekiwać trochę hudzieni
nie naprawę zdrowia Królewicza Mu które się było zachwiało.
Dzisiaycały tendzien odpoczywaiąc się turcy bawili y przeciwdekami
na pobliżu ku swym Cyrkowskiego Niebosczyka szańcom poprawiano
no y wzmocnienio no przyimkngąc ku Bramie P. Hetmana
P. spodziewaiąc się ku wieczorowi P. Hetman Imperatorskiego na
szańce się kędy y zwątorek strony wyszedł był skrzydłem swym wspo
że posiał za Bramę było w dolinie u Taborków swych zabrał
był woysko z samym zas Polu Pod było kilka Kozaków y tak
P. Bobrzeckiego nastrzały Mostrze wtenczas wieczor na Dunaiskie
go rozstanął którego gdy nowalia Kozakowskiego Chorągiewie
sza skąd znowu mieladzia kasię Commoditas Woysku opuszczą
y Obóz Gumiusienko poczęła się Turcy pokazować z lasów
ku Bramie P. Hetmana Polnego z dzwon nayzbitszego
dzierżąc się pomału wyszedszy wpole tak sobie skrzydło spra
wił. Kozackie Pody wymknęły ku lasowi gdzie to słyszeli
zaków Zaporowskich zasadzki poczęli aby dlatego żeby
nam było Tatarowie nieubiegli z prawym skrzydle hufca
swego postawił Chorągiew swoię P. Czarnieckiego P. Ra
towskiego wpośrzku P. Wrobleszkiego Pay Jarską Chorągiew
P. Potockiego Husarską y P. Jazowskiego Upobrzenym po

355

[illegible] Chorągwi Jeźdź Pancerskie Niemieckie Chorągwi Husar-
skie P. Podkomorzego Bełzkiego exposituru tego pospołu Chorą
gwi P. Jana Zamoyskiego
gwi P. Ferens Bachowa naczelne stat Pułk Pana P. Zamoyskiego
Tomasza Ody Łowczego Lwowskiego Leweskrzydło trzymał Pułk P. Hry
horego Opalińskiego a pospołu temu chorągwie P. Stanisławskiego
y P. Herborta z wałachy w husarskim Pułku P. Bełzkiego podczaszego
iakoby o Klin ku Lasowi pobocznemu stała Chorągwie P. Łoś
kowskiego y Xdza Biskupa Inflantskiego exposituru ich dwu Cho-
rągwi P. Łaskiego Fasadeil był zawczasu P. Hetman Polny
Drabiżnicza z Lasach Kozaków Zaporowskich ale wszystko dla tego
tamtędy nie wyszło dali się Hetmanowi Polnemu ale ich było
nego nie mogli na pułtrzeciego wegkowat kilka razy tem do
lasu aby gdzie ognie okrzemieli z tamtąd na Tatarzy. P. Hetman
Wielki Koronny swoie wegkował y ustawiwszy tegoż nocy czekali
cały dzień aby nam Turcy bitwę dali Myślowemy im przy
forteach polne swych stawili ale oni bitwę gotowych odpoto-
dnia harcami nas bawili strzelali gęsto y dzień na tamte stro-
ny kędy stało Krzydło P. Hetmana Polnego ale albo Sze-
regi przenosili albo nie dochodzili Lasu. Zgoła cały dzień
kilka razy trwała pod Chorągwią P. Hetmana Polnego u Łacholi-
ka. Do Zaporowców gdzie z wielki impet niezmiłe miano-
wicie z pewny strzelby która więcej trwała niż godziny
godziny. Potym gdzie indziej z partii ich gorące z szańców kozacy: Ko-
mandy im do tego przychodzą Jermontowe y P. Dymitrowe. Szczat
okolicznych Taborów podolinach trzy Turecki. Przed samym
wieczorem zemknął Imć P. Hetman P. Starowinki tory
Chorągwie Sipahów czyków z szablami dobytemi z okrzykiem
wielkim zmieszali się z chorągwiami Tureckiemi przez
bystrze ich okopy z pola y z gorzowy od nas spędzone ku do
mu do P. Hetmana Polnego posunęły się kazał się P. Het-
man Chorągwiom P. Koryckiego y P. Swederskiego Kto-
remu na dwie były zemknąć y powinąć ku Pułkom Tureckim
samie chciał przyjaźnie ale Turcy widząc oczołuczy z naszych
sromotnie byli podali y pole ocyścili gdyż przeciw nam Chorą-
gwie z dosamej nocy z pola expedit Tatarowie gęsto na
tamtej stronie Dniestru stoto Taborów Kodeńczowskiego bun-
czuk ale z dochodzili piechota z tyłu dała y częstokroć się zmieniwszy
lecz nacierać nie mogli Konni jednak napady około Taboru
nabrali.

10 Dni Turcy cały dzień odpoczywali aniżeli widać było. Tata
rowie z tamtej strony Dniestru z płomieniem pokazowali. Wie
czór sam Konsyliuma było co dalej czynić mieć zamiarem
czynić. Koryckiego z wszystkim Kuchcińcy dla dymu mnie co
dzienna Wojska to przez choroby jego przez nieznoście drugich
co uciekali y dla tego mianowicie Konni y dla niedostatku mo
nety, y dla pewnych y prawych ratunków Konkludowano nocna
Imprezą na Obóz Turecki która miała być z sobą na ra-
dzie ale Sachay Baszy był przy tych Konsultacyach Komisarzem
Cesarskim przodem był dotąd nie zdołany. 11 Dni tego dnia nie Tur

cy [illegible]

ij nierobili na naszey stronie znacznego bysmo szkody
daleka wsie pokazowaty y harcownika troche K. Het-
mi iednak wielkiego wskrzesz impetu obawaiąc się nasza
K. Beresow wyiechali za bramy swe Pułki K. Hetmana
przy skrzydle Pułku swego y cały dzien stoiąc
dzien. Tamtą stronę Dniestra cztery burzce działa
przez swoy most przeiechawszy strzelali do tabom Kozac
kiego, ale mało co szkodzili koni mrzecie cos zabili Koza-
kowie y Jacka ich Pułkownika. Potym ij do Obozu nasze
go zgoni odciąć strzelac y do Bramy K. Hetmana Pol-
nego iednak takze bez bez szkody bysmo rednego konia
reckiego wtenczas zabili Całym odciąć naszych przy ko
ich wystrzelano Tatarowie bez wszy czasu swoim bysmo
gdali około tabom Kozakowskiego za mostę stronę Dnie-
stru.

Noc ostoboky na Niedziele

Teraz ie K. Hetmana natę noceny Imprez do Obozu Tu-
reckiego przyszedły Obóz Turecki stwardy bez okopu noc
sama która bywała Turkom do boiu stroyna sam zwycza
ktorego oni wnoc naiwoynie tak iako y dnia czynili
czyli w Namiotach swym iako w Szańcach takich we
szpitalach się wrogowi stoiąc Dodawał nadym serca sita
dobrey rzeczy on sobie mieczem, kiedy kozacy obozu
ich wpadli bo ieszcze widno było rzeczą koni gonie-
dali y jaki ich strach. obiął Obóz kiedy ieszcze nastąpi ciemna
noc! kiedy strudzonych bezbronnych sen zmorzy kiedy czeladź
odpocznie ieszcze osobno bydź była y ta konsekwencya
za labo gdzie na victoria głod może odnieść przeciw wtuderzeth
niegotowych y niespodziewaiących się niemocne bydź bez
wielkiey trwogi y z mich szyszych y wdarłszy dobrach
ostatek z woyska z Boga wszechmogącego ktorego nie
przebrane miłosierdzie taska cudowna y niedoszczone
nigdy za zaniesione takatedy Ordynacya Woyska się stała
Zaporowców 20000 iedne chorągwie z iednej strony Dolinę
podmostu dosięgie kozacy chorągwie z piechoty Cze-
skiey Almadego Xcia Gastawskiego Węgierskiego Pakow-
skiego y z Niemiecką piechoty K. Sermonta K. Serhard Dy-
nata gorą iscmieli ot K. Hetman z Krzydłem swym da-
stępowało hoc za mostu wpoisku z piechoty Węgierskiej
z Niemcami K. Dymosu starszego K. Hetman Polny usłyszy
się miał z swey bramy oriden razu z krzydłem swoim y z pie-
choty K. Woy Chełmińskiego y z Dąmbrowy na drogu
oczekiwał am ci piorem ako na Tatarzy, coby się z tabor ako
napomoc Turkom nie zwykli ale to bez hańby z Obozu
petem nie dzierzyli. Potrodzieli kozacy nasi konnie na
blami do bystremi skoki ieszcze ieszliby rzekł stoi Turecka bysta na
rzey do Obozu wrzaskiem wielkim okrzykiem. Za tym okrzy-
kiem dopiero zby się Zaporowcy y z piechoty tak Polskie

rakę y Obóz

iako y Niemiecky z Obozu wpadli strzelaiąc rzekąc oraz też
od Komnego naszego Woyska co by wprost Kustatio akrusk wziąwszy
ze wielkim stad y od Judet y od moyskich Wsiemcy trzy Węgrowie turem
Jeshcze gorąc byli wzięcie mieli, uchodzic gdy Woysko które
tak z prawym tako y lewym skrzydle wprost tu natrzedniey
byli oczekało, że ieshcze Turcy z Obozu wszego kunasprzyć
Chcąc wypadli aby się y kopiyma y wszystkim zmogli u-
derzyli. Tak wszedszy wrzgodzisty Rozat P. Hetman
pobudki zatrzymać przez Munsztuk o puthnocy Woysko
mnieyszego wybrato wszystko y rzeczywiscie tak było P.
Bog rządzi sądami swemi skrytemi) przestał potym dzien
Kozacy Zaporowscy bacząc się aby im nasze oczepienia
kali y aby w niepogodę strzelba maty effekt nieuczynił
wszystko się spodziewaiąc, dali Imc P. Hetmanowi
znac zeteraz dnio co maiy iprawic. Jacym Woysko ka-
zano mnieyszego wstąpić y obchodzić, aby nie turzymie
potrzegli iakoż naradzony z przedawczyki to P. Het-
man wiedział, że lubo już Zaporowscy pod samem prawie
zamkami Tureckiemi ich Obozu dobrnie pozieni bezeli
przecich niepostrzeżono. Nawet y Woysku naszemu
Hetmani zdawali tak żeby się było na kwaterach nabiwszy
się ogrzało) że Woysko dla tego przedniem przed
bez wątpienia się pewny dzien dowiedzieli iakoby Turzyńsko
rodzien bitwy zemnie stoczyć chcieli.

Z Ossu Ku Wieczorowi Wielki Baptysta przyiechał
z listem od Gabuta Hospodara Multańskiego ktorym do
Obozu P. Hetmana wzdy y radził żeby do Ussain Basze
Wezera cztowieka takiego wysłali ktoryby
ktoryby o kondycyach Pokoiu traktował. Upewniaiąc y
by mu że ktoby kolwiek gostaniy był wszystkiy spisze mu
niemiał, bespieczeństwo spełnić przyrzekaiąc. Znowu
przecie lubo Wielki z temi listy przyiechał chciał P.
Hetman zaczęty wprzod do Obozu Tureckiego koniecz wo-
cy. Panieyż już wdobrym porządku miało wyniść Woysko. ot
liczywszy sam Kilka Cheorow z chorągwi Mazowieckiego
da Turkow uciekło y Niemcow kilka z Francos P. Dymo-
ktorzy w przyiaźni z nami na tamtych przestrzegli stak
zadarzeniem Panskim szczegulnym iakimsi inż podziwany
miwszeta nam ta rezolucya potrzebna y bez dalszego Panowie
Hetmani Kozacy przecie Zaporowscy wnocy przeprawiwszy się za-
taią z wielką dobrą na tamtą stronę Dniestru na jadli na Kilkadzie-
siąt Turkow, a kome gaszcz Kozacy się we między Dobrowa-
mi mieli y z kotarach swych bespieczne spali Kozacy wpadszy
wprzod się te Kilkadziesiąt potkali rochalynami y szablami
wiemało wszystkich adrugich rozgromili. Tey zaś nocy było
Consilium zwaszey cunctatione wytrzymywania temu Niemcu
rycerzowi aby tym czasem tako nayprzedzey po zymowie do Kamien

ca. 1/4 mili

ca wyprawić do Czarnokozieniec do Xdza Biskupa Kamieńskiego do K. Potockich y do okolicznej szlachty aby zapienieżdżone wojsko odeyśli daremne to iednak postanowienie było. Gdy Chris Iż Kozacy Zaporowscy przeszły granice Woiewodzki Hetmana swego przeszłego którego sąsiadowie za okrzykiem Woyska sami dali wkrótce nam do nas przyszedł wkrótce wielką szkodę mieli y ostatniego się zniszczenia obawiali przez posłane do Woyska przyście nie sobie strasznie nieprzyjaciołowie bardzo na siebie się sarkali a tocząc się po Obozie naszym od namiotu do Namiotu strasznie szabrując strwaliwymi się im zuchwalstwami ktomość odszych kom obrotku czynili. Sucharami też bo małe chleba mieli odeymując ich JMć K. Hetman Polny od Armaty ich 300 niemal Komissarzem karmił, y czynności bez znaczenie posłat ich Woysko Komisarze wpuszczać się biciem a dobrą czynić. Semen potym nastał poich Taborze kupić się do Taborów dawnego co czyno nawrócić się wydzierając się Jego nas od Dzieci Wspo stał Królewicz JMć y K. Hetman W. do kotla ich z Posłami K. Poznańskiego K. Hetmana Polnego y mnie Cinthellize Jakoba Sobieskiego Wdzica na tenczas Lubelskiego) mnieprzyjęto domich Posełstwo odprawować. Datem im statów dobrych. którezgodne były służby ich Kozackiej obyczaiem y dalszy od Egipcyey zdzięczenie. Gorąco prosiłem mianowicie od Królewicza JMć którego Osoba w wielkiej u nich powadze) aby dokończ tych swoich odwagach trwali statecznie. Nastałek takowy on dzień dali.

Assekuracyja Kozakom Zaporowskim

My Jan Carol Hodkiewicz Wda Wileński Hetman W. X. Lit. Komissarz generalny Ziemi Inflandzkiey Dzierżki Lubowiański K. starosta Jan Decyusz Wda Chełmiński, Ruski starosta Piotr Opaliński Kasztelan Poznański Biliński starosta Włodzimirski. Stanisław Niemirowa Kasztelan Podlaski, Filip Wołucki Kasztelan Gnieźnieński Sta Radomski Komstanty Pilchta Kasztelan Zychaczewski Sta Kosliński, Stanisław Lubomirski Podczaszy y Hetman Polny koronny Sendomirski Spitki Piotrowczewski Sta Sikotay Siemiański Krayczy Kor Olsztyński Siemiowski Podkomorzy Belzki Jakob Sobieski Wdzic Lubelski Słuchaiż Chrabia z Tarnowa Jan Dzierżyński Starosta Pokrzywnicki Paweł Dziatyński Sta Brahiańskiego Sotay Kopiakowski Sta Wiski Kommissarze od Pryncy do Pady Potennej nazwanie. Staiąc względ na Panow Posłów Woyska Króla Jmci Zaporowskiego mocne odwagi stateczne ich przy Woysku JKM. trwanie odtodzie wnidzy y z stanu mieniąc Kom y ich samych pozwolili swoim Imieniem Pryncy y w nagrodzie im 50000 złotych chcąc to wiec poniech aby na drugi expedycyi zarowno y mi trwali. Co szczęśliwym czasu Pan Bog dokonczeniu, siedm na Zaporoze a drudzy do domow swych

bez szkody

bez wszelkich kup y iuwiskow tak J.K.M. iako y Duchownych
Szlacheckich Dobr tocziachalisie. Ot Xięstwa wszelaką nadal-
sze czasy wdzięczności sumnie tę wzwyż mianowaną za
dzien Narodzenia wedtug Kalendarza starego dokon-
ma będzie gromnima odestac ktory starsi od Woyska nazna-
czeni odbiorą. Dla lepszego upewnienia sobie swemi
podpisuiemy y pieczęci naszey przykładamy. Dan w Obozie
nad Chocimiem 29 Octobr. Tymże Kozacy Apelacyi
punktem nie kontentowali stronę rozsiekania się ich y
tak nahym stanem obyć bym zgoszeniem rzekł skoro by dał Pan
Bog tey expedycyi koniec. Ktory J.M. Hetman nayprzod
zmie do Xięstwa trudne przeciwie, mieli się temi rzeczami kon-
tentować aż do czasu ktore by im J.M. Hetman pokazał
skromnie się bez wszelakiego tępierstwa y wyderstwach po
miastach J.K.M. zachowuiąc.
Za tak czestym Hospodara Multanskiego gnisaniem wszedzien-
nym prawie Woyska zniszczeniu y ummieyszeniu między to-
się traktatami Panom Hetmanom zadaie. Wyprawili sędzi
J.M. Jakuba Zelinskiego iakoby zgoła wyrozumiewaiąc intan-
cyą Kozanską tego czasu rozrządku wielkiego y ile
cztey mu do tego punkta pewne punkta.

Instrukcyą J.M. Jakubowi Zelenskiemu.
Goncowi do Wezera

1. J.M. Zelinski doiachawszy tam, służby zaleci Wezerowi od
Pana Hetmana Wielg y przytawszy się o zdrowiu iego wymo-
zi J.M. zemu na list mu oddysat o Humacza niemiał J.M.
dziękuie J.M. za iako rostropny y wierny J.M. swego sługa, chce
przyiazn starozytny między Domem Ottomanskim a kozac-
kim Panem naszym zatrzymać. Czym y J.M. sam bez wzdrzenia
się od niego do stateczne powiedział J.M. Hetmanowi.
2. Będzie Wezera zgdat aby według zwyczaiu wszystkich pod
Koncem Narodow za upewnieniem Hospodara Multanskiego,
wolne tam przypuszczoną iak nayprędzey odwrot y bezpieczne
do Woyska Polskiego był odprawiony.
3. Lubo że emysły zadnego do rozerwania przyimiena powodu
dotychczas nie dali y ozsem wszystkie zacho zaliemy staro-
zytne przyiazn. dla ktorey y dla dotrzymania słowa y wiary do
mowi Ottomanskiemu Ziemie Multanską y Wołoską pie-
rsami naszemi y krwią naszą godzien zeliśmy im przeciwko
Panom Chrześciankich Xięstwom zgiadom nowinnym
Krola J.M. Naszego wtey Krolestwo Chrześciansko wie
mie przewłoki nie mamy znaki. Oświadczamy. Nasmy im przeciwko do
pomagaiąc chcieli się choc y czas nie dobry, bo był Cesarz
Tureckę Woyny zabadzony dto wszystko zdanie starą przyiazn
Cesarz skoro iedno Cesarz Turecki wiadomie wyszły Soltan. Obmas nastat
według dawnych zwyczaiow postat Krol J.M. Posła Wielkiego
P. Krotza Czesz dla utwierdzenia Pakt dawnych. Wrocił się
Poseł do Krola swego z pokoiem obu stron przyimierze odnowio
ne y poprzysiężone iest.
4. Iest starodawne Pakta przez tak wiele lat nieprzerwane ani
polnych

spolnych Panstw stawcy zachowane trzymac chce. Podejmuie sie
y Dniepr dla Kozakow swobodne przeiscie bedac ze y Cesarz Turec-
ki Inkursye Tatarskie zahamuie. A Hospodarowie Wołoscy mieli
by Haracz Cesarzowi tak dawno dawali iednak mieli by byli tak
od Cesarzow tak y od Krolow naszych podawani.

(5) Powiedzial potym Wezerowi ze Jmc P. Hetman dziwuie sie cobi
Cesarz do tey Woyny przyiechało, ze Kostanca Krolla Jmci Pana
Starinowskiego Krolestwa do poprzyiacielа. do Cesarza wniekto-
rych Punktach a poprzysiężonych Paktach wmawiaiąc sie
przyiacielsko przyiechał za gosta nieprzyiacielsko y owszem w zgar-
dzie y zelzywosci miano y zaraz woynę do nas obrocono. Jezeli
by iakozaki bez przyczyny Dnepr z Woysk wszelkie przez-
stac Wielkiego Hetmana byli namowy stron ich zachowania
Krol Jm gotow byt z Pysznemu dosye czynic. Ale Skander
Basza z tym bowiem y przez cztery lata emykaiąc
nas Tatary ktorymsie bronic z ustawicznie czasu mi stro-
mieli dostateczny Ordynacyi, skoro Kozakow uczynic. Dziwuie
sie y temu Jmc P. Hetman ze Cesarz Chuko bysto Koraey zrobili
bracu sie nam przez Kostanca mieszkaiąc y takowey
rzeczy bywali tak grzecznie mierzemy sie przeciwko Cesarzu
rzemu Woynę podnosi. Potedy P. Zelinski zebelnie Wezero-
wi metoryczny opowiedzial czy, ze emy przy dawnych Pa
ktach nie chcemy ktore zedobre bysty skutek bo sam pokazat
mierozerwana przez tak wiele lat między Domem Ottomanskim
a miedzy Krolmi Pany Naszemi przyiaźni) zeby nie mieszo
nych, obyczaiow nad starodawne Pakta chcieli ponas.

Taky od słowa do słowa przyszły instrukcyi P. Zelinski
pospolu z Dewelkom iechali do Obozu Tureckiego po obiedzie
Jm Pan Cesarz poczęty sie Radzic Tureckie Rok-
zowie y emykau ku lasowi, a tam nie przed namym potad mian
upatrzywszy sobie rzecz slizką, iako bysto wedtug zwyczaiu
zodzinę. Jacepli z bronią swoią dzwat strzelac ku bramie P. Ste
fana Potockiego z Chorągwi P. Stadysława Stadnickiego ktore
mana Polnego z Chorągwi P. Stadysława Stadnickiego ktore
nadzienney stroiey byta kilka koni zabita, y Towarzysza iednego
Pzemieckiego y drugiego ostrzelano. Potym zaraz z tą rozlicz
skoro te Galki skoro zadzienęli bysmy Woyska pozwonili
sie ku P. Panu Cesarzu tamtym, zbym sam zaraz do Cesarzowey
Zwalczyc zdzie ich zastac Chorągwi Przedzwyk Cesarzu
umyslnie prowadzi, zetam byt naystabszey bramie y one ich
Cesarz skoro od Chorągwi Kozackich. Ostrzegł sie to P. Ste-
fan, ze y o P. Zelinskom y o Traktatach zwyczaynych za ta-
kg ich rozlicz natrzoge zatrzymic Kozat y wszesc bysmy
zdrowie. Potym Woyska buk zielki pozdzial sie co czyso
rzenge ku Cesarzowe Cesarzowey zaka zmuszka, albo trzeia
zaka okryt on zamek szarlat Cesarzow ogotocony. Turcy przeciw
przysie pod esperanckę claba Koni pozdzial sie y Janczarow go-
ty bardzo strzelby y sami z rusznicami z hamachowym orezem
zturm uczynili na tamtą Koraey P. Hetman P. z bronią P. Hetma
na Polnego

na Polnego stali, mieć ale ko mego Chorągiew Krolewicza M. 358
wprawiono na Komiech stała dla ostatniego (strzeż Boże) po-
strzału. P. Hetman Polny pobrał sam do Kwatery Hospy-
skiego. Koło tego na Obozu Hetmika Koczy Towarzystwo zwatu-
las. Niebyło ich do strzelby ale y do rąbania broni nieprzyiacielskiey
purki y wyiść chcieli pozamykano przez Glasow. Przemowa kilka
znacznych Hetmanow przyiechano nazad ciężkie Tureckie
głowy mieczenie z pałcami nieżstemi krzosy czerwonych etc.
y talerow stabla oprawne zawoie bardzo cienkie y wspa-
nienie spolia ieden drugiemu po obozie pokazowali. Felicity z
kilkudziesiąt koni ubyło im zaszedszy kilka koni zdobyto.
Etądy mieli być posiłki ale y ich nieprzyiaciel na
rzeczonemato. Tegoż czasu Karakasz Basza Budzyn-
ski poniżodzca ich wielki odzielenowiennym u Turkowie
palacyi Koni był zestorek z wzgląd śmierci swey przyia-
chał y zaraz Cesarzowi Tatki Cesarskiey y tego honoru odd
go przed Cesarzem zaczęto woremike chuc się sam zalecił pod-
ciąć się nas obydwu zmiesz. Pusciło nazty raz przed przed
obiad Wezer raz zawadonij sprawy znami: a potym siedy do
Cieta Gyiczyskiego przyszło nieprzyiaciel. Przym
iego też Cesarzowie dyżdżono ze pustey z koniu zaraz zdechł stra
cziły tak dobry głos Turcy zaraz popotadziu odstąpili od nas
amiże potym więcey kusili. Cesarza iego z Kanety bratem kon-
ni czterema rzadko, znalazły się wielką wszystkosią zrzę-
dło y do Obozu Tureckiego przyszczono. Do kozakow prze
aż zdział stamtąd y z tey strony Miestu gęsto strzelali y z
Obozu nasz gęsto kule latały znaleziono iedne co ważyła fun-
tow 55

16 Dnia Turcy spokoyni byli zdwatmi z dołu, y z wielkiemi
hufcami zatrzymuje byli przez caty dzień. ku Bramie P. Hetma-
na Polnego, ale skoro nastąpił wieczor, tako tak oni z pięknie-
szy zeszli do Obozu swego. Nagotowali się byli do kamienca
po żywność z Woyska, ale z całą drogą czego z woyskami
kaz poczęto y ich co mieli ruchać zawrocono nazad.

17 Dnia Tego dnia Turcy się skromnie zachowali. Samochtu-
reckie nadobnie od kozakow zapisały bo tam stanął był Kara-
kasz Basza z ludźmi swemi Tatarowie na tamtey stronie Mie-
stu Taborek swoie był do kamienca zebrał wielki ludzi y koni
rzednych nabrali drugich nasiekali z plonem nad tam Most
Turecki zemknęli się mieszkanie.

18 Dnia Caty dzień od Turkow Pokoy z wieczor samego
on Generalne koło P. Hetman wezwał y z taiey decyzyi
z Pułkownikami iego między innemi Panstwami propo-
nował o uchodzeniu Kozaky y iako amianowicie wesprzeć
mu się nayprzod na Osob Krolewiczowy. Który wzięli z pry-
watu propozycyą od Pierwszego azdo ostatniego mieli ten sto

wyżywato

ayby nato przypadł. Wrocay była Kanonada pamiętna takowa
była. Deklarowali się tedy że naszey na iedno
przy drugim polu, anize uciekać byśkoś ondego odemnie
upominali a JMć P. Hetmana prosili, aby oyźmoc dlaboy
ska stanowić uczynił. Kodzieś kolwiek P. Hetman zaczodz
prawdziwych bynow bydź przyimy deklaracyą. Przyiechali
PP Komissarzami wiersz dworzy y stołem ordonekolo
na to miał żeby się prawiedliwie rozpowiedli Ktory by dla:
czey zaczęła nalezeli Stanęczarat przyiąć gdy zobie iedno
drugiego nieodstępować a zatym spokoynie pilnowac.

Noc z Soboty na Niedzielę.

Z upowszich Kozakow 8000 wybrany ich dziemy nocbardzo
cicho z Kozami y wozkami do Obozu nieprzyiacielskiego
co był nad samym Dnieprem, zdybali sprzęcia wszytkich
naktorych w namiotach pozostałe po Kataławat Bas
namioty rozszarpali a Jego z ostatnym Stanieniem Pieczęć
y Kompuhy Woyskowe wzięli. Tamuich Chorego wrzeczo:
ney Baszowie dla znaku wyszedł y on tesz gdy był tym
zaczęwat porwali. Tak że puszku iego chorągwi wielką
czerwoną ze złoty Kopuią nieprzyiaciel odięli koni do
200 Wielbłądow do 30 przyięzali do Taboru swego Tak
aby Konyszą bez szkody swey wielką przykrości y zatho:
dzenia wywiedli do swoich.
29 Toż Sam Dzień był poczęty Tabor nasz posz pacho Kow
a podczas Tatarzey ich z Boku przeprawowali się przez
Most do Kamienca pozywność. Nadnaczony starszey był P.
Lewkowski prowadzenia Taborem wiadomy. Ale że wielkie
burzy y zamieszanie dla uciekania naszych z Obozu nastało
zabyli się nie tey drogi nie było.
30 Toż Sam Turczy nie nienacierając na Obóz nasz byśkoda
tak się przeiżdżali. Acz tak Tatarzy że gdy ich
red nego hayduka zabito Postał P. Hetman list do Gdań
ta Hospodara upominaiąc się P. Zelinskiego. Tekży list
ten na harcach porzucił Turczyn nowi iednemu który go odd
wszy oddał Vezerowi a Vezer Gaduttowi. Tatarowie natamtey
stronie Dniestru około Taboru naszego Konie się były do
Kamienca puścił y zemknął się nad sam Dniestr biegali
z okrzykiem czy strzaynym ale nic niemogli sprawić.
31 Toż Sam Pan Królewicz JMć P. Hetmana Panow Senato
row y Panow Komisarzow do siebie wezwał, aisz co dalej to
bardziej wzmagała choroba Jmć P. Hetmana O. Kstra
ami mi et corporis vires bardzo mu opadła bez niego się to Con
silium odprawowało w którym Konkludowano dla Krola
JM zdrowia przodzej o wszystkim dać znać mu iego Kro
lewicz Mć nam Ludzi co podczas obyczaiu to czynić nam po
stanowiło mu to wczorayszy Dzień JMć Panu Hetmanowi P. Jasku:

czeski z P. Sobieskim alego our bardzo z honoratego y
ym our kurtuazie mieszali. Kuszczorowi zaredy bystra
i hurc dobry z nim M. P. Betski Stanisław Koroczeski Kto:
rego straz była I. M. P. Sieniawski Krayczy Koronny I. M.
P. Pozarzewski Krayczy Krolowey I. M. P. Kopyczyński
Khorążyc stawnie y szczęśliwie stanęli z wodzi bytow
Towarzyszka kommunnie dobrego. Bdaryt tosz ustom do
brze z mianowanie P. Janowi Gdeszyńskiemu. Tego z dnia
Feldzeły iachał na odwiadki nad Prut koniec Mostow Kilka:
nastie Juwotow Kilka do Obozu przyiechali.

22 Obos P. Zelinski z Bachyszy Chevellim przyiechał z
rymce. Ussain Basza co bił Wezerem our mu y g. tosz z sic
była miano, sto dla tego z sie Cesarzowi zdat do Doiny bie
umieiętnym y mieszczliwym. Za wielkiemi rednak krzywdz
ami po Koiczych, y cautzalow Cesarskich y zwotnu dawo:
wanij y store mieysce mpdey Wezyrami na dysanie porwo:
lono. Nazego mieysce nastąpił Wezerez zamem Dyllaver
Basza z sferogoltinieij, cało wiek z dzwy z skarby bardzo
nad rzpte Basze zamożysty rostropny y mgeniuszem wiel:
kiey rozsądku z dorowego y prostego do chytrosci y ś
garstwa temu Rozgarstwu daleki. Ten z wielu cast
Cesarza nad Chocimem y z wielkiemi przenidzemi y upo
mskami kochanków Cesarskich y Jego samego przetudo:
wał. Temu Wielkie Wezerstwo za mysiandem sego Konfero
wał. Ten tedy Dillever Basza z moc sy się z Xięciem
Cesarskim nayprzedniey szym Khoy ieszcze Jego dzieciństwo
sko z Bakałarz przestawał, takze y z kidanego Murzeynem
Eunuchem starszym z Sarain y z Twarze Cesarskiey pierszym
z Korby z towarzyszem bardzo się y dla obym ków z obch dla
samych z rzadow do Pokoiu się przychylnemi pokazali. Te:
go z dnia na trawie naszych Tatarowie chamielnie gro
mili.

Noc z 1 Worku na 2 Grodzie

Kozakow co nad Boryszynem z tamtą stronę Dniestru u:
derzyli na Tureckie namioty pokoli nie mało Turkow
y z do by czy zabrawszy cało do szych uszli. Bystro tamtą
stronę Ussain Basza przeszły Dzwer o stroz go nie pomnali
ani y ieden z tolo stowo bolamy godzący porzucz tu ucieka
iąc y co koleiek miał przy sobie tonsz z sputko
Kozakom dostało. Tam przez cały noc z Februarie pod Dnie
wem z dotkniętu tu ieszy az Rudnicz napoty tumarty z
Armatu brał.

23 Septembris P. Hetmana P. y od Doktorow odbyszego
y tamtego szczęścia bliszego abi tas polym prędcey zmierzego
ratuie się mogła z Karecie na Tamek Chocimski pozzerzo no
m consilio conclusum przyac do tych trzech Panow Turec
kich z tonych do Traktatow przychylnemu P. Zelinski
poszedzał przez tych o Kredens na Posty nasze. Tego:

dnia odszły

dnia ouszystkie. Taborek nasz do Kamieńca po ciżnosc
nad którym był starszym P. Siłkotay Kossakowski. Dano
mu Kozaki pozostałe kijowskie P. Poromicza y cześ
ki Woiewodztwa Wołyńskiego przebrano kilkaset sto
pieszoty Królewicza JM. posłali z nim y Korsunskiey ludzie
P. Daniłowicza Woiewodzica Kijowskiego. Zaporowscy
zemknęli tabor na gorę kuszami z szańcami P. Dyno
ta. Szańce P. Waiera zniesione y Munsta wzięte Obozu
wszystkiego.

25 Dnia Po całonocney warcie na gniłek Kozaków Zaporo:
skich 2000 z pieszoty P. Bobowskiego y z siłą czeladzi
naszych ludzi, gdy szli na namioty Tureckie u mosz
ch bo za tamtey stroniel które oszturmowali y Turków co ubo
gich ouszamion Morze chcieli go przeprawić ale Turcy ie
postrzegli y z wielkim Obozie y stanym Taborku. gdy
by byli Kozacy Zaporowscy tym się nie bawili nad za:
kaz Hetmana swego mogli by byli ista dobrego sprawić
y mostek zepsować y z ludzi z wielu mieszkających
nie mały szkodę uczynić. Oboi nadzieiey dobrze nie
przyiaciela gdy za towarzysza kłoda wstała, poczęli się Tur:
cy ku Mostowi się pchać oni też na naszę stronę prze
chodzić poczęli. Ktasię Turków złe czasy od strachu do
dy. Dnia trzeciey napili tegoż dnia z piątek po dwu
godzinach z południa Imć P. Woiewoda Wileński Hetman
P. ciężkiey choroby zwątlony ciężkim y długim konaniem
dni swych dokończyłszy duszę Sakramentami Ś. prze:
gdnie opatrzyłszy ciało Chrześciańskowi do Brzemu y
Hetmanowa P. się godziło oddać P. Bogu ducha. Sprzy
krzdliwie się z nim wszystko ono dictum. Imperatorem
stando mori oportet. Bo całko przez cały tydzień nie mał
czek swoy na koniu siedział tak y na mierze chorując z nay
cięższych bolach swych nayzięcey pracował mało co czasu
y odpoczynku znaiąc przeszłe z prędkie expedycyą aż nie dopiero
śmierć koniec uczyniła mieszaniom y ciężkościom. Duszą prawie
dla wielkich cnot dobrze się dostała. Stawa też nieśmiertelna
iego, y pięknie wielny zazdrością nieprzyiaciół nasycony cyc napotomne cze:
ści nieprzestanie.

26 Dnia Pan Bozaki zdobyczow bawatow y koni przyiechał P.
Kossakowski do Obozu pod Kałuszkiey z Wałachy Tatarską
drogą nasze na brzegu Dachowski pogromiwszy do Kozaczą
wracała. Odbito stąd y ludzi y koni, z pułk odwiecow zeszłych
kich mieszkańców poczęli Turcy do Obozu naszego szturmo
wać a nawiębardziey do Kozaków y do Zaporowskich y P. Woie:
wodzich szańcow, co porzucił pobrali ubogo wszystkiego
ogłosili zaszpanie były ogłosiło strzelanie Kozaczek strzelał Kozacze
po obozie latały. Tu Koniec y tey stronę Dobiesiow y Tatarzy
ale Turcy

tak Turcy iako y Tatarowie wielki okrzyk czynili dla strachu. Lisowczykom iuż dusno było aż piechotę swoię K. Hetman Polny postawił za K. Bobowskiego mieli wyiść za taską Boczą tego dnia Turcy boiu ochotnik posuwaiąc się wzdłuż wyparł ich przez y nasza piechota opodal wybiegły od watu wystrzelała hufce ich poczęli się byli przełamywać ieden pierzy mieszczanin y wiśniowiec Wegrzyn dodawszy drugiego animuiąc z wielkim okrzykiem y strzelby y rzeczony bronią wstręt dali Nieprzyiacielowi. Iedenaście nadarzało się nasz tym czasu bo miasto Turkow swoich byli poczęli psować. Którym czas poprawili się y Ruskarze co raz to bardziey rychluiąc się bez chęci cudzey szkody Nieprzyacielskiey. Tego wieczora JM. consilium było senatorow y Komissarzow Hetmanem stroniy Kota generalnego, tayąc zrazu śmierci K. Hetmana y dla nieporządku y dla ruszenia ich samych ale nazaiutrz zaraz ogłosiło się w Obozie Tureckim y nasze Woysko tego wieczora niemal do wiedziano się poczęły bydź Szlewskie pułki z rakiego rezonu do samego Kozakowicza. JM regimenta ozuwać się. ale Królewicz JMć dayż rozsądnie odprawił ich rzeczy sam tu pod postrzeżeństwo przyiąchał. Gdzieli Hetman Szlewski tak Wołoszkom Polskiem radził czemu by Polak kiedy bydź chciał Szlewskich po śmierci iego stadac miał? pomieszało się tu chciwością, rednym Podeom nakt Woyne naznaczonym. Akcietowali się stany y Woysku Szlewskim a zeminł towarzystwo im Królewicza Jmci responsem: konkludowano siedząc ostrey radzie żeby im K. Hetman Polny ostrzył koło generalne y im utrzymał powagę Urzędu swego y zawarł siedzenia rzeczy, gdyby się takie znaydowały. Wymże kole miały bydź namowy stroniy pilnosci Kwatermistrza stroniy stodzy, stroniy ogłoszenia nadarowną bzrzeć. Postrzelono tego dnia Kopaczowskiego Pułkownika Kozackiego y Kapitana Jermonta Tureckich Chorągwi dwoch dostano mostnie też zerwał który zemały ozały Kozakow Zaporowskich którem ranno a spalaky sobie z gory Dniestrem prowadzili do Tabom swego

20 Ubm Turcy y stamtąd stronę rzeki z desiatek przemawszy strzelali do Kozakow y Szlonzykow takżey ostrzegli Dniestru do Bramy K. Hetmana Polnego gęste strzelby zdzierali zapuszczali, ale przedsię za taską Boczą bez szkody na nich. Wychodzili Towarzystwo z okopow strzelali się z niemi y tak się nazad cofneli. Harce ku wieczorowi przeciw ewiedli nasi z niemi Baptysta Vevelli iachał Turky do Wezyra Nove 80, do Hodzi do Kislarzy, do Destordara y do Hospodara Multańskiego od K. Hetmana deklarując się ze nieiestemy od tego, trakt towarzyszemi, byśko chcemy warunku nasłania albo Emira Cesarskiego albo zakładu. Osob przemyśl.

21 Ubm Cicho cały dzień od Turkow było Baptysta znowu przyiechał z listem od Wezyra do K. Hetmana. Naraktady medzieli pozwolić (pomiewaiąc Cesarz był Osby wzy) ale zwy

czaymy

rzuiony z dawna Kostom wielkom Zeyf postat Vezer wli-
sie z nym y usttnie przez Bapty ste z arg swoy z słuchome-
tanskq upewniat o bespieczenstwie Kostowi, Ktory by do
ich Obozu od nas przyiachat.
Q. K. Woi. Ostatnie w prawdzie Szturm byst alle nad esfytkie
nayciężkiey y nam nayniebespieczniejszey. Dzien byt Wigi-
lia świętego Patrona naszego. Dzien prawie święty Oyczy-
zny naszey, na ktorym stawa y całość Polska prawie tako
nastałabi w rencktrey gdzie wiństata bo stoiąc Boże mestwy
nayscy impetu Pogańskiego rozgromienie y klęska Woy-
ska naszego. Nieco by inszego przyniosła rzędo wieczny so
mot. y hańbę Narodu naszego Polskiego; strach niepowsto-
wany w mitey Oyczyznie, et abominationem desolationis. Abo
desfora Kościoł Bże ołtarzom capryciyny świętego Krola y Oyc-
zyzny naszey obrona nam w pobiedach y wieczny stawę ten wtorek
Tatarzyst Turcy widzący że bo dzisiat z obu stron Czeki y stroz
lali niemiłosierdzie y gotowanie mianowicie z tamtey strony z dzia
ych działo Kuklel Jam w Obozie nasze gładaty y prawie godle sa tych
Krolewicza IM. Panow tabiny wszakey z opieczętowaney Sta-
chorzy z gwardyey Krolewicza Imci mocy Swg y gotowy gdzie tylko
wszytko chcieli mieć: I Tatarowiom się przy Krzyżu, ale
mianowicie przypuszczali do Szańcow Kozakowy spadat
ich kommonik przedni z Koni, Delancz arami gotowa do
szturmu chodzili Tarczami się wali przed sobą dla strzelby ko
rych przedtym nigdy nie widali Szturowanie z tamtey
strony wielki czynili okrzyk y nadsamasic wodą posunęli
iakoby do Szańcow przyszłym nie mieli napo mocy byli Tur-
kom daty drzewa rozny y bez końca zasypane szańce dla Obo
zu Tatarowiczow z tamtąd kuli Szańcom nayleprey przyst
mieli Szańcowie zas nie tak prędko nie tak o tym trzeba
kopati się było Rusznice też krotkie mieli. Dlatego wielkom
gwałtowne uz potrzebi osobie przy tym mieyscu stali do K. Hetmana
ustawienie po ratunek. Stat K. Hetman piechotę Armadego
Bobowskiego samię też na wszytkie strony ogladat. Brzegata
tako nagwałt y samego Krolewicza Imci od Boku chorego Cora
Pawonka iego piechotą, K. Mosk Tatarz Kochanowskiego swych
nawet hołow kilkanascie ktorzy w dzien y w nocy osoby y
zdrowia iego strzegli, postat Krolewicz Imć wiedzy sdobrzenie
z tey strony osłabiwszy ani z ostatniego albo nayk albo w zadney
strony z Nieba zrzyglądaiąc dekoru. Powstał wielki krzyk
Obozie brzegat kto może uz naszey stasny ratunek do swatow
chorzy, ranni, postrzeleni rednym westchnieniem z budach y na-
miotach swoich, iedni smierci tuż za pasem czekali dru
dzy nato samo umierali ze im na tozku bezbronnym zyzierac sy-
ło y nadstuchiwac przychodzenia co się z tamtąd Obozu dzia
dziato. Coraz bosię pokrzepiat Impet mężny z nayciężki z gwał
nagwałtu z nadtę krwawy niedużno Szańcow było Postat Imć
K. Hetman

P. Hetman do rożnych kwater towarzystwa przesłał aby chor.
podrzeczyc z pod Chorągwi swoich na ratunek Krzyżykom po-
stali pospiesznie zaraz z pięcią naymniey towarzystwa bronnego
Krzeczpospolitey Choć po dobrach gołych kach odprawuiąc przy-
drogi nad sam ogień strzelby Tureckiey zastali tam niemało
woluntaryuszow ochotnika mianowicie Jerzego Koperyńskiego
starosty Krzepowskiego Kmity z braty y czeladzią swą mały
nieobrzekliwat narazaiąc się na mieysce nayniebezpieczney
sze. Posiłeni od tak wielkiego grona Krzyżykowie do
pierosię y sami y z rzeczach swych przykach odrzewieli. Gdy
iuż to się ono pospolite ruszenie towarzystwo przez za bronie
nayspiłky strzelby nieprzyiacielskiey Krzyżeto im ledwo wyłok
wszystkie vdanie nieprzyiaciołom y drogi przeczą się rozpra
szyć wyparli za pomocą boską przez od Krzyżykow hufce
Rożanckie y przerwali wemi oddalili wspułko prawie
od Chocim niebezpieczeństwo. Atle przecie y to bieżące niekonie
czko oruciono było za nice P. Wawrzyńca y Almadego P. Szembor
na tamtey stronie Almadego wszystkim wojsku pieszelki Blokau-
zik mieć tam Chomu zapomoc y chować daleko z pole było
panc dział wzięto z nich 30 przechoły Węgierskiey Chorągwie
Dragonow Rychtera Chorążego Francuzow P. Tomasza Ka-
mayskiego Woy kowskiego Gaytarska: było z czeladzi naszey
z Woyska Koronnego kil. P. Stan Ulanowski zmyślił był z
wemi na sam prask zatarł się był P. Szembek z ludźmi y z
strzelby swoymi Blokayzku turczyźdni nakoniach dadzą prze-
szło podłoczą ku okopom naszym przypuścił ich a zdosame-
go Blokayzku Szembek który gdy miał dopiero zdziać
y z armaty strzelby swoiey okrzykiem wypuścił. Spadali
Ci to Turcy z koni padło ich y pieszego tłuma ku Cerkwi
ce cas murowaney y tam za okrzykiem wielkim pogaństwo
nie rozdało się. Wypadło do nich z okopow z okrzykiem wielkim
a z nas towarzystwo strzelali y siekli aż przed zniemi y tam
nie iedna Nieprzyiacielska głowa ale y około tego
czyskow dobrze kazią się dolina nad Dniestrem pokropi
li. Już wsam wieczor hart zabuchowan pokoiny nowi stał. Prze-
szło zoboru naszego cziarow y podleyszey czeladzi sta godzich
hufce precz się Chocim wyiadę wszy. y tak z pola
wszy dony nieprzyiaciel dobrze z okrzyku odszedł niebezpiecz-
ney naszey hufce spomoty, bo z wszystkich stron nacyszą się po
koburszy między niemu się zawarzeniem Pańskim nieprzyiacio-
wato dowiata ta krwawa y ogromna zabawa wnitrz wszystkich
szturmach strzelbach y okrzykach od osmey na potrzeganu
rana aż do samego wieczora tegoż się od samych szańcow
z Chocim ich dochodzieli że znaczny nad wszystkie wszedzi
ten strach w ludziach co Kommendanty ich kazał zdzielli
wszystkich, to zaraz o porzy prywatnej, zaraz się Consilium
secretum ukazowało Im aby nie mieszkanie wy-
prawić kosztado Chocim Tureckiego dla Traktatow boy-

proch na ten sąd Koronna była: Horce Boże. Ij drugiego takiego Impetu nie było. Tu była dla Za namowa kogo gotta. Co czyli KK. Senatorowie Commissarom wynowde bey authoritatem; żeby nie przyszłey dla Komissyy Pokoy zabierać mieli Komissorze ostatniego mieli dali y owszem consilium przy Senatorach a potestatem przy Komissiarach bydź miewali. Ale zaraz do Dyskursow nie było przy kotle abym zaodzieli mianowanego na Costelitzo rodnego Senatorow K. Jurazińskiego Kasztelana Bełzkiego a z Komissarow K. Jakuba Sobieskiego Obrzyca Tabelskiego K. Hetmana list przyiął do Cesarza do Decern y do Hodei Instrukcyą tamże nam na mieszkaniu dana była do rąk Xdza Waldorskiego Podkomorzego Gnieznieńskiego. żeby ich zaodziałaniem naszym KK Senatorom y drugim Komissarom dopodpisu dał. Którym teraz Instrukcyą za przyiazdem K. Sobieskiego z Obcu Tureckiego poprawio na była y tak tam od Nowu dostowa podana.

Instrukcyą Panom Posłom do Cesarza Tureckiego.

1. Koczacy aby z domiestu nie chodzili z rozkazu Pana Cesarza Tureckiego ktorych powinna bydzie Cesta karacz zadaniem Prawi od Cesarza Tureckiego podnagrody Jeko. ktory by z uczynili weymnie bedzie miał zrzyd na stare Pakta y nowe ktore z K. Pozą uczynity

2. Ze bedzie Cesarz Turecki o radzał am budował zamkowna akraynie am my, tez nadto coberaczest ze rozgromieniem y Kommissya z obustron doydzie.

3. Postawienskiego iako bydzie mogło bydź nay prędzey y nay wczesniey ay prawi Krol JM. z tonnelka z drzewnego ktory od J. K. M. daty czasem drugich KK Chrześciańskich upominki teodda nasep byłoby sobolikow 60 a jeśli nie bydzie mogło by z inaczey sto Marmorkow y dwadzieścia Lezarow dzia godnych Pokoi Cesarskiego Turecia do y Statute prodigentate dzia ssonarzkow. Z tym wielkim Postem maiachac Interpunctus, ktoryżam ostanie bydzie uczyniwszy: rat a Porty y odmieniat nie czytaiem drugich Panow Chrześciańskich. Sama to siedzak Civilitas pokazuie zey z Posłowie czytaiem insych Portow Chrześciańskich kardy z dlug przetrzenia z wey bydź Cesarza wita upominkami z wemi cone nasich dy z Krolewy y facultatem ostawnie. Przychodnak upominkach y co Posłowie Turcki ma dać od Krola JM y co bydź dawać Interpunkty siakich nich Panow Bauli) prywatnie od siebie, tomiemaly dzie z pakta stanowno zeby nie miedzy Posłami rzeki ale do speciey trybutu na Egipty ale co Krolowi nie abey mierze czy ny, tedy to civilitatis y przyiaźni causa.

4. Jestro maiachac K. Hetmistaw Sendź zewski ktory z Cesarzem JM. do Porty

3062

JMM. do Porty poiedzie iako gemu przed Posłem Cielkim y ma byde vedług zwyczaiow dawnych w wszelakim gospodarstwie y vczciwie. Czauss tesz od Cesarza Tureckiego maz namy przyiachac do Obozu a stamtąd do krola JM. dzierna bendzie vchwat po Wielkiego naszego Posła y dalsze vmowy y vczciwie iego vedle zwyczaiow dawnych prowadzenie do Porty

5 Dla konfirmowania Pakt stroney Cesarza Tureskiego mistrze Poseł od Porty radzi mi bacz ale zaemy sekretarzowie iako sie to miedzy Cesarzami y Krolami Chrześciańskiemi a Cesarzami Tureckiemi zachowywało.

6 Panstwa J.K.M. aby na pokoy mogły być y odmykały Wołoskich Tatarskich tak Białogrodzkich Dobrudzkich Tzekowskich Czeuskowskich iako y Krymskich Tatarow. Radzi sie aby przecz Tatarom do Oczakowa była otwarta bromowy. Gdy według zwyczaiu dawnego y postanowienia wspokoiu ma bydz dany Stanowi Jednak Jego Turaszenkum wiolat y wrany on odtrzymywa w tym iuz Posłowie mieszkaią same ale albo w Jassech przez Hospodara Wołoskiego iako Intermedzium Pieniędzmi oddac maią trzeba sie o to JchMciom PP. starac aby iako nayważnieyszy to będzie mogła bydz y z samym Stanem aby Pakta stanęły Jesli by Tatarowie inkursye czynili w Panstwach JKMci. będą wpewne PP. Posłowie starac aby na granicach przeszkodzili tym zaszłościom krzywd mieszczanom ubogim maią bydz wszystkie poczynione ustawy Cesarza Tureckiego. Jeżeliby y Posłowie otrzymac nie mogli to tedy aby Cesarz Turecki głod nagrody za Kozaki, mianowicie z Tatarczyni? co jeśli by nie stanęło więc iako deklaracya Wezera iest aby był Han z Panstwa zruconym o namniejsze y namniejszego Murzaka z Panstwa JKM. wstąpienie. Nie chcą JchMMm. aby był na gardle karany. Jeżeli jednak tego nie dopędzi nie będzie mogła tedy kontentowac się ustąpieniem z Panstwa tego mogąli jednak ten punkt PP. Posłowie otrzymac do deklaracyi JKM. y konfirmacyi która przez Posła wielkiego ma bydz tedy to zawieszaią. Tego sie też mają pozostawac PP. Posłowie aby Turcy, którzy dla ryb albo zwierza idą ku polu chodzą gdy się z obu stron zdarzą y zwady Pakt postanowionych nie rozerwali.

7 Hospodarowie Wołoscy aby granicy nie wichrzyli y niemieszali pokoiu między tak wielkiemi Państwy iako y przedtym czynili niektorzy a mianowicie Tomasza ale żeby byli ludzie rostropni spokojni y według dawnych zwyczaiow y Pakt obserwowali swemi Ceptey naszey

8 Chocim ponieważ niemal armate wszystkę wraz był Niebożczyk P. Zołkiewski y tam zginęła iakowymi tu zastali nowina będzie Pasza oddac pozwanemu przyimierza Hospodarowi Wołoskiemu który niatowczas będzie.

Z strony Kupcow securitatem, Gonców myt Cet Karawanow y ich
ieych prywatnych y ktorych publica constant będą się wszystko
mac będą Pakt z Panem Oego uczynionych.
Co strony zobustron zydawac y ich nieprzechowywac.
III Strony cesarza maią się tego domagac Ichmć zeby pierwey się
Cesarz Turecki ruszył. Bo my żadną miarą wszyscy pozegnawszy
się ac radzcie siedzieli nemozemy. Gdyż y most bydź zerwan
y siła wozow y impedymenta mamy Lipodzie warząc się hurmo
wac koniemi y wszytkie dalekoodestali ktorych czekac muszę-
my. Coredznak będzie mogło Woysko tosze będzie przeprawiono
Co redznak obiecuiemy bona hde, ze oprocz trawy żadnych bud
y szkod ceynic nebędziemy w Polskiey ziemi ac się wszystko Woy-
sko przeprawi. Gdyzmolcz takiey trawy nie ma Chorągwiami nasi
rozdzielą maią Jeżeliby zednak tak bo zebrustron Woyskowie co
bydź ma czynić wadzi bo nie ma przyimierzon Imć P. Hetman bona
fide et conscientia obiecuie że mac ludzi będzie Imć ani ich bespie-
czeństwu nie każe ani u Turkow ani Tatarow aut sua fames wszystko może
y obretnice prywatnym Carychowym przez pewne Cioby, ktora Cesarza
od tego Pokoiu pokonuią tego za honorariu obrecac mogą.

Upominki od Wazellego promowowane.

Krezar Ldze 20000 Talarow Lewkowych Jego kochaią y Krolowa
5000 Talarow, Chodzi 15000 Talarow Lewkowych Krzhaią y Dzie-
wanego 3000 Lewkowych Vezerowi 2000 talerow Lewkowych ki-
chay Jego 4000 Lewkowych Defterdarowi 2000 Lewkowych ki-
chay Jego y Pisarowi 1000 Lewkowych Vezerom szesciom po
dzie Sorokich sobol Mechowe Odzi Kapudzi Basey 4000 Lew-
kowych Wezelleriu capuc b 4000 Polskich. Et przyczynie się
Krolewicz Mć P. Hetman PP. Starostowie y Komissarze maią do Kro-
la Imć aby był indigena Polskim y Mył rady inentaii.
Temy ich upominki tak ustarzowali Cesarzowi samemu
30 Sorokow sobol 20 Marmurkow rekaht b Kosztowne zegar
godny stoła Cesarskiego y dwa zegarow. Tosmy minowali bo
spodarowi. Vezerowi 20000 Talerow Lewkowych Krezar Ldze
20000 Talerow Lewkowych Chodzi 10000 Lewkowych Da-
vellemu P. 3000 Polskich Na Dwor Basow 2000 talerow
Lewkowych.
29 Obrz Godzin rano dnia zpołudnia postawszy przedtym kuchny
y namioty swoie, wyiechali PP Posłowie z Obozu swego do Su-
reckiego. Mieli zsobą wszytkich ludzi y z przyiaciołty y zacelu-
dzig pod 30 wyprowadzało ich z kilkaset Towarzyszow na koniach
dobrych pięknie ubranych y samitec chędogo przyodziani ac
pod samę Straż Tureckę. Przyięto ich od Pasetta przed Obozem
Tureckim kilka set Janczarow. Było z niemi kilka Czaussow Chrz-
ey ich ochotnie przyiętali y ac do starowizka przyiprowadzili
iechalismy przez dolny Obuz nad Mostem Tureckim potym przez
koniec gornego Obozu ac do Taboru Hospodarowego gdzie my
zsiedli do Namowizka naszego wszędzie sypano się do nas ludzi
tak mnowizko, bielzi mutow Cawołow koni rzezegami nie przyiżdżi
na mi dowodi

wzanemi do wodÿ ÿ odwodÿ omiiato nas. Ryt kyiko ÿ kurzawa
iako od wielkiego takiego Woyska edaleka widac bylo Namioty ozdo-
bne ÿ geste az tasmi Basow Aegy Beiow, ogattami po-
etodzkemi podwa potrzÿ przed namiotami, byly nawierzchu
Namiotow skrzydta Chorggiewki. Owo zewszego pozor bardzo
giekny. Wputtodzinÿ iakosmÿ przÿiechali postat Hospodar
Dworzanÿ swego z Dworzany swemi przednieyszemi naprzeciw
nas ÿ witac. Dat nam swoich dowtelakiey postugi ÿ do straty Dara-
barow ÿ dosyc nas ludzko traktowat.

30 Septembris Gano postaliimÿ P. Piotra Trÿiatkowskiego
Sekretarza Leg akroni z P. Starosty Ulrzedowskim do Hospodara
z naprzeciw oddaigc onu wzorayscÿ ceremoniz ÿ pytac sie gdzie
bÿsmÿ sie mogli z nim o rzeczach dalszych zrosic. Bytta mie-
dzÿ nami namowa, zezeli on nas nie naprzod
namysli do niego puse albo nie. Nie zdat sie podtaki czas na
ceremonach schodzic, ale zeslibÿ sam to zgdat puse do Namio
tow swego. Takosz za P. Trÿiatkowskim postat Dworzanÿ swe
przysegc nas dosiebie ÿ parg koni ubranych przÿiechali z nimi
dla nas, prosili abÿsmÿ na nich nowziadali Ubraniali smÿ sie
na cudzych Koniach siedzic maigc swoie. ale zebÿsmÿ sie nie zda-
li Gardzic swego ludzkosciq wziadt naiednego P. Trÿiatkowski a
na drugiego P. Starosta Ulrzedowski. Zastaliimy Hospoda-
na w Dywanie ÿ z Panami swemi Radnemi. Wÿiszedt Kunam
asz do brot na. miotu swego. Pokym Kazat wszÿstkim ustapic
tylko P. Gratowski siedzat z nim. Oddaliimÿ onu ludzi od Pana
Hetmana, oprocz ceremonÿ ÿ offertow do dalszych nam nie
przychodzito rozmow. Odchodzqc prosilismy go abÿ nam au-
dÿencÿq u Wezera zrednat. Trzÿstat tez zte czasÿ Wezer z
Zerkadzion kilkadziesiqt Janczarow, nawybor przÿiranych
dla honoru ustugowania ÿ bespieczenstwa naszego. Juz sie bylo
dobrze zmierzchto kiedÿ Baptysta Wawelli od Hospodara
przÿszedt do nas zebÿsmÿ zachali do Wezera na Audÿencyq
Gdzesmÿ sie byli rozgosili zak do toczka, nie zdato sie nam ex
dignitate, tak nieoprzÿedznie porywac sie ad nutum z nim na
zbytecznoic, odprawilismy Baptysty zeprzeniewaznum przedtym
niedali z oraz znac nieyszemy sobie niepotrzebnego nie wzera
nia

October.

1. October Tego dnia Turcy do naszych dzwat strzelali z
kamtej strony Dniestru wÿiszty byty ich Woyska wpole z obu
stron byt potrzeby chart pokym Kilka Chorggwi naszych znie-
sli ustawicznie. Wrocilisie lizge tapiq do swego Obozu. Z naszej
strony zabity na harcu Krÿnicki Porucznik P. Wdy Bzeskiego
Godzina wnoc iachalismy do Wezera na Audyencyq Gdzesmi
z nocq wszystkie rzeczy ÿ Konysta swoie odprawowali) zasta-
lismy przed pitoky tego ludzi sta. Szopy iako Patace sliczne
Rozstrone bardzo z przegrodami na kztatt Pokoiow. Sam
siedzat asz za trzeciq przegrodq z Wezerym Wroky Ussarem Da-
szq co byt przednim Wielkim Wezerem ÿ z Hagi Basey Bosterdarem.

Ochotnie ÿ bar-

Ochotnie y bardzo mile nas przyiertał y kotaiąc oddalismy mu
od K. Hetmana list opowiedział K. Bilski chęć wszytkę Rzpltey
naszey do zachowania dawney staroźytney przyiaźni z Domem
Ottomańskim. On też ofiarował swoy affekt y pracy w odno
wieniu tak dawnego y źyźtebliwego przymierza. Chciał potym
nas aby dla nadźiey szego traktowania o rzeczach przestro
wadzili my się z Taborem Hospodarskiego do Wielkiego Obo
zu ich blisko namiotow iego samego. Szorbetem potym po
częstowawszy puścił nas abysmy Chodzież nawiedzili. Czynili
śmy do Chodzieżego list od K. Hetmana śiedział Cześdziey
rzeźenia całowieką y kotarze roboty bardzo pięknę na tor
ku paciorki ręką tryumaiąc miało co wargami y oczy
ma ruszaiąc iako nimdlacrum takie. Całował nas Hospo
dar tak z życzeniem Tureckim. Myśmy Rzpltey nowo zaboy
stwy nie chcieli Hetmanowi odźięczenie nas bar
dzo przyiąć y nazętować do syć oponowienia przyiaźni
między tak wielkiemi Państwy, mowę K. Bilskiego, sze
roko y cukrzeniem długo iako to pospolicie starzyźnie
mi odpowiedział przywodząc niemal do każdey sprawy
superbityę Jakona swego. U Wezera y u Chodzi sam nam Ho
spodar tłomaczył K. Bilski mowił do mieiącego Seymona on
dopiero po Sułtańsku do Hospodara a Hospodar po Turecku
do nich, z wielkim naszym fasthdium. Bo y przedłużać się
musiało y tak szczegolnie przez tak wiele ust trudno się wyprawa
mieć mogło

K. Bilski na żądanie Wezerowe wyprowadziwszy się z Stano
wiska pierwszego przyiechał ponas Czaus z Basza, stroyno ubra
ni z kilką Czausow. Gdzie to namioty nasze między namiotami
Wezera y Deuterdara znowu przyszedł do nas Hospodar od Wezera
Szerzszy punkt był strony Zamkow Ukraińnych y Wołoszyk
niektórych wdzierskich polach które Turcy zawsze pretendowali
amy też także kontrowersyą te uspokoiliśmy Zdoła stron y na
Kommissyą zezwoliliśmy Drugi punkt Strony Kozakow po
kazał się zerozmnożenia swawoli ich przyczyny są poddani Cesar
skij to iest pustoszenia Tatarskie y Wołoskie. Na morzu odnich
szkody wielkie stać się niemogły bo redno szesć czołnow było y
to Duncowmi nasz ych który są poddani Cara. Moskiewskiego
A iżeli też pod ten czas Woiennyj Turkom takie szkody
poczynili trudno im miec zaste bo tak nieprzyiazn y woyna
umie kardy zeszpęd szuka szkody y zgubyy nie przyiaciołow
Domagał się bardzo Hospodar z Kozakow sprawiedliwości. Co
wiedział się zeście ten który był w spytkiey swawoli Koza
kiey przyczyną Brodawka gardłem tego przyptał, bo sa
mi Kozacy dali mu też znać. Dalszey sprawiedliwości z nasze
z Kozakow my uczynić niemożemy. Bo wzielismy ich na zoło
ze swoie który odsłużywszy nam ztamdli a rakosz y nam y Turcy
z ięzyki Odstępuie się nam y Karaczych miedzi który tak go
stuge naszą sami Turcy patrzą Czyszenie naszey ozyzny

y znie mie Kamieńca

ÿ ſuż nie ſrawolnemi ale ſą Towarzyſzami naſzemi ſołdem
Krzyżey naſzey ſako ÿ my zabiżgnieni. Jurą ieſli chcą mieć sprawie-
dliwość z Kozakow mieć ſeby ſię tez nam sprawiedliwość ſtała
od nich, z Tomſzą Bezwańſkiego ÿ tak wielu Murzow Tatarſkich.
Ale niechay Cesarz Tatarzy pochamuią przewozu mu Ozako-
wa zabronią ÿ my Bracia od Kozakow uwolnieni przeż tych
rzeczy co ſię zoba ſtron ſtały zapomniawſzy. Trzeci Punkt Stro-
ny P. Lutkiewſkiego na ktorego ſię Turzy skarżyli. Porzęna-
to ſię ze ze ſpiſkiey Krzyżey wolą on szedł do wołoch. Alex-
ander to ſako Hetman ÿ ſtroż granic Państw Krzyżey, widząc
że Skinder Basza brać ſię do Polski volał go w Cesarſkiey
ziemi ani ſzeli wſzroſzey czekać, ale zaraż niewinnieyſzi byli
Holi Basza Wezer ÿ Skinder Basza ktorzy ſtasmię te Woy-
ny zdrowili ÿ Cesarza do zgwałcenia poprzyiaźnego przymierza
przywiedli. Ale ktore ſą nasſzedſze Bozym Trzeci Punkt Stro-
ny Haraczu albo dani: Odpowiedzieć ſię nie zwolić na tonie
podobna. Upominaią ſkoro ſię poiedna ſą po przyiaźnieyſku
wdobry ſposob ÿ obyczay dać ſię mogą z żadne Osoby krolewa-
na naſzego ÿ ſamego tez Cesarza, ale żeby ony ich dzierżanka
w Fortach nie było, bo by ſię to ſuż ſtaczyło poddaństwem
ktoreſmy Koronie ſiłą gotowi odkupić. Co tak dłuższey rzemo-
wie odszedł Hospodar do Wezera z temi wſpiſkiemi Punktami
Z Ktorą Pano Turzy wſzedł Turzy wyſzedſzi, ale ſię zas
prędko wrocili chcąc na wſzelaky naszey ustroſzyć. Dla
tego ſą nazaiutrz zaraz rukosmi przyiechali Karano po Ob-
ozie wołać zeby ſzedł Hospodar. Co ſię stało. Hospodar Cesarz pod Chocimiem w Ob-
ozie miał trwać Pano ÿ bychce z nowu Punktach umawiaiąc
ſię przyiechał Hospodar. Co ſię do Wezera nas przywo-
łano. Sam bysko z nami zaraz Czeladzi naſzey ÿ woiſkowi kazał
precz ſpuſć ÿ pierwſzey niż ſię dekłaracyą że ſtamtąd ſię
mieyſzy wſzyſkiemu. Jeſli upominkow coroc Cesarzowi
dawać nie będzie a Kozakow nie ſkarzenie tedy nie z Traktą-
tow nie będzie stan nasz ÿ teraz będzie zaś woiować, pozor
całą zimę Tatarowie, Cesarz w Obozie będzie do S. Demstra
potym ruſzy ſię z Osoby swą, ktyż część Woyſka w Wołoszech
zostawiwſzy z Tatarami a na wiosnę ſzerzej ſię lepiey niż te
raz przyiąć mogący, przyidzie ku nam na Woynę. To opowie
dzieli wſzy rozumieiąc że nas mają ustrasyć, przeto ſię nam
przyiąć nie może, na ostatku rzekł wolno tedy ſuż ÿ bezpiecznie do
Obozu waszego poiedzieć ſą kogoſie ku do nas przyiechali. Odpo-
wiedział Kostka P. Bielski. U Boga to rzecz w toku. Kto z nas
mniey ſzy albo większy pokoy ochoczo mieć będą łudno zgadnąć.
Oyczyzna nasza z Wolnością powſtała z wolnością ÿ Koro-
wą wſzemi. Poddaństwa do Poddaństwa albo Haraczu żadną
miarą pozwolić nie możemy ſuż esmy ſię też tym przed Ob.
Hospodarem dekłarowali ſtroni Kozakow, to rzekłszy wſtali ſmy
oba z ſtołow, dziękuiąc mu że nam wiary ſako wielki cesto-
wiek w mieſzkaniu tu naſzym dotrzymał ÿ do końca dotrzymu
ÿ wodzeniu obiecuie. Okazyſzy Wezer że ſmy ſię zanbo dla
go wodzić niedali według onej przyipowieści: z wielkiey chmary

mały dżdżu

maley Decizer była przeto one poggroszki y Junie swoie ota-
godne stroną Obwarł Kazawszy nam znowu usiłuie Kontento
wać się naszą potrzebą Hospodara dekłaracyą Ze by wspomnikie
obroney woli naten bysko oraz Cesarzowi bity dank, iednak wspa-
kach niemiata byde onych zmianka. Proponowat aby ałor
by Ambasadowie nasi iako y wspych Panow Chrześcian kich
wrzekali co przyłata się mieniaiąc, nacosmy y my przyspa-
dli. Chciał takze iako y my Komissyi strony zgrawić, do
magat się y tego, aby przy Cesarzu zachat Gonicc nasz y mie
szkat, nie Kosset Wielki przyiedzie wczasmu wzrzekłszy Cesar
skim kosztem miał byde obmyslony Iednami też Drauze do
Krola JMci. miał przyiachat dla przyprowadzenia według da
nych zapisanow Wielkiego Posła do Porty.
Stronny wpomnałow Cesarzowi niemogłszmy rezolwowac nie
dotrzymuiąc się swoich. Blatego ze pozwolitem Zakubowi Sobie-
skiemu abym iachał do Obozu y raz się zostatnig rezolwuiąc
mebawiąc do nich znowu vrocił.
Ex Obozu Nizem do Obozu naszego iachał ponieważ był JMci P.
Bitski przedtym posłał, bytem u Dezera dla umowy dostatecznego
niektorych punktach miianowicie strony Tatar: bo nam onich
naybardziey grzeszta. Chciałem ia zaraz Contelluzze Jacobum Sobie-
skim stanowić ettanem Pakta ale Dezer odpowiedział ze
Cesarz iest rzeczą Pan aon niezwolnik. Byłto bo naruszenie Ma
iestatu Cesarskiego, gdy by przy Osobie Jego, z niezwolni
kiem Jego, osobne Traktaty byde miały dosyć nabym co
mu kolwiek Cesarz nakaze on uczynić musi, y Państwo
Jego y szyia iego iest nawoli y łasce Cesarskiey. Doma-
gałemsię aby nam wolno wkwartyi ich mogli się ich ziem
dawszy Pokoy stratom Cesarskim. Odpowiedział Dezer. Że
mia ich ziemia Cesarska iest, aoni godnose konie iego, musza
tabyło być Cesarska korzyzda, rzeczi by zednak sprawiedli
wose iawnych skutkow napokymsię niestała, obiecuie
Cesarz emiesc stanu z Państwa. Slymem się ia ukontentowawszy
responsem prosiłem o dozwolenie iechania do Obozu napie-
go. Kusuł mię zaraz y przykładmi Cesarza dla ariszczey uczci-
wosci. Corychachawszy do Obozu naszego razem zastał P. Kosz
kowskiego aon z chętnością wracał się. Uprawdzie z wielkim
trudzie ile nakonie bardzo nam ele bez chętności było: ale nay
gorzey bez prochu, którego iedno zedna beczka była y ieszcze
raz otworzu. Pretext tedy chętności uczynienia, abi się w Woy-
sku taki defekt municyi nieczynił naybardziey pobudzenie pro-
chy postalismy P. Kozakowskiego do Kamienca ale nanego
tylko dzie beczce przyiachał. Zastałem tez w Obozie wiele o
Dunicach Kozakach z Kłonych Kilkanascie set ich do Obozu
naszego. Radzono zednak ze dwadzieścia bitnych. Jus się zeby-
ło koło Generalne odprawiło przyiechanie do Swiętego Obiecania
Jego JMci P. Hetmanowi powinne posłuszeństwo. Obiecania
zwiert darowana zotmierzom namowiona słowami Pięknemi

ustawicznemu

ustrazicena na wattach stoat wedmie y nocy. Iprivatim nie:
mal kazdy z woynierstwa pinosił powtat o Trakatach. Skie:
dym dobze potuszyli, smaczna to spijtkim nowina bytta ale
mianowicie u Krolewicza JM. i P. Hetmana u PP Senato:
row y Kommissarzow: porazie u wspijtkich bytem odejscym
gotarem. Noc stachali w sejsciu w Kwaterach Pozanskiey do
zawarcia pokoiu. Potko potym zdesklarowy cas worymnie
o wpomiotkach nazad wyjmarili, a P. Szulcikowskiego z
Woyskiem Cesarskim siechac aby oczekrzat Pielkiego
Ha wyzna cayst.

5 Gbris Wsam wieczor wrocitemsie do Obozu Tureckiego wmie
bystnosi moiey cesto ul JM. P. Zetskiego o mnie sie pytali
tedrie nie godziny liczge com bytta Obozie naszym. Dwo ego:
ta znaczenie dawali znac iako sobie zyczyli przedkrego Kona
Trakatow. Obymze prywatnie y znami y zczeladzy naszy
skorodkiem mowiali.

6 Gbris Caty dzien wzeposytat do nas Weryr y podczyzeniu
cos mayge ze P. Szulikowski zemny nie przyiechat.

7 Gbri Przyiechat P. Szulikowski rano Calkasmy bese spi
sowali zwielkim klopotem zesmy niemogli miec Hetmanczy
wego dobrego, bom ia go Polsku dyskolwat Mustanczi on
dopiero po Grecku Greczynowi a Greczyn Turczynowi kto
pisat Caktta. 8 Gbris Korosmy Caktta Turetkem czytkim
spisali iakos wsrod odwieczor kazano sie nam gotowac dopo
catowania szaby Cesarskiey. Potyselismy naprzod do De.
cera na Dywan Pielki siedzieli drudzy Pieczowie Urzy
dnicy przednieysi iako Deuterdar Podskarbi Kadlesker z
Defchoazensbie naiwyzszy wspijtkich oprzod siedzia. Bysto
Osob dwanascie a sam Potynadby Pecer u Stobanky, toiest
wzawsie wyzkie zwielkiemi iakoby przezami y naprze:
dzie y nazadzie iednakowym wszyscy Kszatkem uborali sie
Cpytko z podbiczonych Skrzadet Dapoznie wsie takich za:
czon zaczynaiq siedziat bez na Konu z mieni Slurza
zedem Pecer Hana Tatarskiego po ktorego umyslnie nadyxan
postana zeby sie zas napotym Cresli by co Tatarzanie zboroily nie
wymawiali ale wiadomoscig iako o Potymierzu. Iakoz y sam Pecer
kazze na Dywanie przy nas surowie przykazat zeby zoby Cesarsky
Hanowi opowiedziat zesie zapokoiem zawarbym pod wielkim
karaniem inkurzyi go Polskiey zaniechat maiq. Ozwat sie
byt tento Pecer Hanow ogorbiec pod sing zwot Curoczyzcze
ko jest odzikich polach iako by sam z Tatary bydz mialy
Odpowiedziano mu nato ze ku granic nieskonczonemy ale
w tarzonie na do Polski Tatarzon zakazuq P. Szulikowskiego
przeprowadzili my Pecyczni y oddalismy go prosegc aby iako sta:
re Krola Pana naszego y Postanca wszelakim goscanowaniu
y uczciwie miat. Co Pecer obiecawszy zrek do nas. Juzesmy
sie nawszystkie kondycie ego dzieli tytko iego niedostatce aby:
scie byli przyjmuszczeni do pozatowania szaby Cesarskiey gdzie
ia was sam poprowadzg y tak kazawszy sobie w Tarfurze, wyszyt.

Kim Dysam

tem Baszom Sorbet dac oraz pili naienak dobrey y wz za
wartey przyiazni Mysmy tu ze trzey spetnili im. Czesto-
wano polskim y ych co z nami byli wszystkich. Potym dawszy
Dezer Wielki z drugiemi y Baszami nakomicie wz przed na-
mi szukali prowadzac nas do namiotow Cesarskich gdy z dmyslu
nasam plac przed namiotami Cesarskiemi przyszedszi
zsiesc nam kazano. Namioty iego nakrzestatt
Zamku albo pallacu iakiego pozornego: ptoky gesto dowiedzio
sie a naprzeciw szerokie namioty iakoiakie basty Gatki na
namiotach pozstawte, a miasteczku na Altanie pisc gatek
wielkich z zwierzchu nakrzestatt Baldakinu szarlatt byst czer
wony na siedzacemych szmurach. Tam byt wsiadz czysto
siadac patrzac z onej sali do ktorej przechodzich chodzic
bysto na Woyska kiedy z Obozu bychodzity Janczarowie
szeregami swemi nakrzestatt wlic drogi poczesnili. Czer kadzie
szcze z laskami srebrnemi, z capeczkach biatych z kitami
biatemi strusy czebo ludzi odganiali. Przesytkiego Obozu
Spachiow Czausow y gospodarza samego znacznieysze bysto
kazdy dla pompy iak mogt nayspiesznie ustroit. Kapudzierzo
sie z odzwiernikiem tego) w dzbiach z tokiego tworzych krzestowych
z laskami srebonemi po onym sie pallacu przechadzaiac z zad
czynili. Przyszedszi no polym stopkow. Usiadt tak sultanska
onym placu przed namiotmi Cesarskiemi Dezer z Baszami
z Hospodarem Multanskim y z nami trzema polym szedt do
Cesarza opowiadaiac nas skorosz od niego wyszedt, zaraz nam
Kaftany rozdawac poczeto z Betskiemu mnie z Sukubowi lo
wieckiemu y z Seulliszowskiemu. Podlejsze zas dano bym
co do ostatka Cesarskiego z nami byli przy puszczeni. Hospo:
dar takze wzyt Kaftan y Baptysta Dewellim. Ieli przed na:
mi Baszowie polym sobie szedsi podle drugiego rzadem stangt
z torupszy rzec, iako niewolnicy rady. Skoro smy do Namio:
tu Cesarskiego weseli poszedszemu nas kazdego drogi kamie:
niem sciezki posypane wszystkiemi przowadzili do Cesarza. Chwat bysto
Baptysta naprzeciw nas Turkom sie akomodaiac abysmy bysli
zdaleki zdiali sermyiego acz sie nie chwiali, bo bysto byst za:
kazany sukmiszy nasey znak, nowey Ceremoniey zazywac
nad innych Posłow. Sciana byssta sza dosc stara ale szerokie
z robiona dluga y szeroka. Nasziemi Sobierzesza sza bez stare
z tokiem tkane. Krzesarza Murzyn z drugiemi Janczarami
wkoszie z daleka stat. Sam szedziat Cesarz na tronku z zy
tkiego drzewa zrobionym, y czerwo pozłocistym materya:
sze na ktorych szedziat y kilka z bogatego kardeo z tokiego
szabla calkowita w tuszko zanim, y para tulkow z kay:
dakami na skorze po polsku kaftoczkiemi strzata na sie
szie ukazdego tulku. Miat nasobie carzy nieberdeo ze sto
trzi kity nadat przy pisse. Ferezyo szarlatny czerwony sobo:
lami podszyty z petlicami y guzami z drogimi kamieniami

obrzuce

obie rzece wcisnąć y jak się mnie zapisz, że tekeiu nie było zadac
mi prawie etota y kamieni na sobie niemiał. Myśmy y towa-
rzy wszko ceremonią czynili aminsko sukowie krotko bytabra:
my y rakoby na środku teyska wtasmie wederali, komiec koldey.
nam do gocatowania dano. Drugich co znami witali kapudeiro
wie do ziemi przyiskali aby klękali. Skoro od witali z pustych
naszych odwrzedziono z tamtod byskosmy my torzey zostali. Od-
dali P. Beleski list do Cesarza od P. Hetmana ostatniemu
iako pokazano Bazey ekrosiu od nas Ten drugiemu y tak
wszyst do wsyk rzedem onym podawali zgrobie az do Wezera
Wezer zd wuz aszy wszkrzyst miedzy podwesky Cesarskie. Po
tey Ceremoniey spytaney P. Beleski rzekł by chciał mowic krot
ko dosyć y potym stoyąc Cesarzowi z tronu powiedział.

Jak a krola J.M. rzeczy pokoy stateczność z dotrzymaniu
Starodawnym z Domem Ottomanskim przyiazni, zey na
samey Wojnie y wtakim z obu stron zwiędzu pewne osobyna
znaczyła wszystkiego do traktowania Pokoiu y odnowie-
nia dawnego przymierza. Co wsze wat Pan Bog zdanych
K.M.J.P. że w wszytkę Rzeczy wszystkim postanowie
nym kondycyom dosyć uczynił. Pewien tego będąc zey
Wasza Cesarska Mość wzakrem tesz uczynić będzie raczył y
dochować zwyczaiem przodkow swych zostawaiąc z K.
Mcią y Rzeczą przyiazni. Stwierdzenia tego Hospodara Multan-
skiego Brzegami iden. Co tey przemowie przemierzono
upominki od nas Cesarzowi które od naszey granicy Turcy
zwyczay processyą z nimi po onym Cesarskim na mieyscu
mi. Były tabla ze złotem y kamieniami po staroświec-
ku z wobiego para pistoletow y karabin dziwnie prękny
roboty. Takze gorzałki po złocistej Cuchar Konewka prękna
srebrna y Bayran czarny nie zapomniy. Jako zednoście upomin-
ki odmienione y nam bez kazano odesłać prowadzi nas sam Kapu:
dzi Basza aż do Namiotow.

Z Obozu Mielnicy pozedni wielkie ognie y krzyk od
Turkow który z nim zawieraniu pokoiu z strychowano
testowali o krydanie Bogacz który niemal co godzina
zdzien y wnocy od nich uciekali. przeto zednak się y nasi
do Obozu Tureckiego lubo tego bardzo P. Hetman zaka-
zował, y Turcy takze pod Obozem naszym zwiedzali się to
zarzy stawem prosili gorzałkę z roby. Jeden drugiego darowali
wolne na bystę z obu stron Komercyą. Trzeciego zednak tego
dnia rano między nami było około pisania Całe Kon-
ferencyi. Contrahenci mieć onich Imienia Cesarskie
go Turcy, a tego ze strony Obozu naszym Krola niebyło
Naszego. Ale skoroszny się gorzałym oparli lubo się byli
nalym nasadzili, zeby my byli byłko Wezera Imię ako-
by Cesarzow Imiona napisali mieć po mianuiąc Imienia Cesar-
skiego, wtym zednak y tego Wezer przedziecz orem
zgrzano zaś do Wezera który nam Całka oddał upotym
Krolowi Imci Samemu naterzyce przez Kaspa posłał wiat

Obiecał aspr.

Obrecat y spełkie bezpieczeństwo y wczas P. Szachowskiemu
y znaczne starzec zdobycz iakoż y effektem mieć nie
mogł.

Pakta Portem z Cesarzem Tureckim

Stey Stanisław Zarawiński z Chodorowa Stolnik Kijowski Bel
ski Sta Włodzimierski Jakob Sobieski Podkomorzy Halicki
Komisarze Exprzey Imieniem Nayiaśnieyszego Zygmunta
Trzeciego Króla Polskiego W. X. Litt. Ruskiego Pruskiego
Mazowieckiego Kiiowskiego Inflandzkiego y Szwedzkiego
Gockiego Wandalskiego Dziedzicznego Króla y całych Rzy
Exprzey z Woyska I. K. Mci. od I. O. Imci P. Stanisława Sobies
kiego Hrabiego Dzierzgonskiego Podkomorzego y Hetmana Polnego
Koronnego, Stey Jendomiorskiego Inf. Rzeczy Białocerkiewskie
go y Dzierzkiego także od Ich Mciów P. Komisarzow
od Exprzey na uczynienie Pokoiu nazwanczonych Kollegow
naszych zyiskani do Nayiaśnieyszego y Potężnego Sułtan Osman
Chana Cesarza Wielkiego Azyi Europy, Persyi, Arabow, Cy
pru y Egiptu &. dla postanowienia wiecznego Pokoiu
y Odwiedzenia Staroytnej przez tak wiele lat mieszczań
skiej przyiaźni między Nayiaśnieyszym Domem Ottomańskim
a Nayiaśnieyszym Krolem P. N. temu z obu stron kondycje
Pod mienią umorzki y postanowili przez Jasnie Wielmożnego
Dilaver Basze Nayprzedniego Wezera Porty Nayiaśn. Cesarza M.

Dla większego umocnienia y uprzystojnienia tymoczonej
Przymierza P. Stanisław Sułkiewski Sekretarz Króla Mci
Pomoc Posła Wielkiego według dawnych zwyczaiow poiechał
y dla bezpieczeństwa y wczasu tego iako się dawnych czasow
zaszło zachowania, ale poprowadzi Posła do Porty iako będzie
mogło bydź nayprędzey y iako nayprzezornieyszy wyprawi Król Mci
dla odwiedzenia Przymierza odnas postanowionego cesarz
ka znaczonego y postronnego, z którym zaraz do Porty przyszły
dzie Agent y tam będzie dayczasiem osobnych Panow Chrześci
anskich mieszkał y odmieniał się. Gdyż się Poseł Wielki
ego woli Cesarz Mci. do Króla Mci y Exprzey Nasszey dla u
stawienia Pokoiu y stworzenia swobodnej posłudze tez cesarskiego
go y postronnego iakoż to przy zawarciu Pokoiu z dostatkiem
Chrześciańskiemi Pany zwykł czynić.

Od Kozakow Donieprzanow, aby skamtąd w Morze wypada
iąc wiecznej Państwa Cesarza Mci nie podrywali pozwolona
będzie Exprzey nowemu y za Nayiaśnieyszym Cesarza Mci. ozna
mienieniem sprawiedliwość z nich czynić.

Potrzeba aby Tatarowie Dobrudzcy Białogrodzcy, Jedysz
cy Kubańcy Perekopscy Krymscy y Państwach, Państwach, Mza
ńscy, Włościach dobytkach, ludziach Króla Mci y Exprzey
Siłkodzy y nayzdrow żadnych czynić nieśmieli. Przeszłoby z Per
kopu Tatarom bronić na Cesarza Mci. Przeszłoby mimo przy
mierze postanowione Tatarowie z Państwach Króla Mci.
y Exprzey czynili siłkodzy z przyczyny się nieistarta bedy y

Kekodÿ maÿ bydz nagrodzone ÿ stan Tatarski skarany y puszczony
redunk polach pomisz pogranicznemi stanie iezeli by ÿch ÿescze
ow Towarzÿ Cesko to wisz czesto bywa zsobÿ by sz zezdli ÿ
zwadzili to przÿmierza zwac mi dzÿ Krolem JMcÿ Cesarzem
niema,

Jeliby zdzie napostawz Cesarza JM. stan Tatarski z Woÿ-
skami swemi szedt albo sam Cesarz zniemi iechat przÿlegte
Panstwa Krola JM. ÿ Rzpltej aby wtorzi Krola JMc nikat zadnych
szkod krzywd ÿ zabiezgow wnich wsz ÿnit podtakowemi zobustwom
ouszkodzenia Panskiem.
Dla tepszego mi dzÿ Panstwÿ Krola JM. ÿ Cesarza JM. granic
uznania ÿ postanowienia maÿ bydz zobustwo ludzi wstro-
pni ÿ mi dzÿ ich wiadomi naznaczeni kzdÿ sz ohym
Cesarz JM. z Krolem JM. omiesz.

Rzpltа Stanowi Tatarskiemu ustÿ ty zeto gwarzÿ ielte
czasÿ co Pok bydzie dawatа, ktoni do Jas do Hospodara woÿ-
skiego na tenczas bydzcego odeszle za czasÿ mieniem Hospo-
dara Wotoskiego stan dla odwiezienia do Jas Posty swe postac
ma. A kzdÿ od Krola JM. uÿdzie z mi dzÿ Granic Panstw
Rzpltej wzbroniony z Woÿski swemi bydzie przeciwko nieprzÿia-
cielowi Krola JM. ÿ Rzpltej stawic sz nie omieszka, aby ÿm
sposobem powinnÿm przÿiazn swoz odwodzÿt.

Stirz miemi ÿska w rozerwanej tak starozytnej ÿ swiatobliwej
mi dzÿ Nayasnie szÿmi Domem Stanu Krolewskim
Krolem JM. P. Naszym gorzÿcze mi przÿdzÿ nasz Pozdzie nie kto
rych Hospodarow stosz ÿ takowego: maÿ bydz na tym Panstwie
ludzie bacznÿ ÿ spokoÿni ktoniby iakie nayzwtszej zobustwo przÿ
mierza postanowionego przestrzegali, ÿ wszÿtkie zdawszych zrzek
Krolestwi Jasnej ÿ Rzpltej naszej powinne powolnosz oddawali.

Choczn po czasach Przÿmierza takowego zatem:
zmiejszym sz Woÿska JM. dospiem zastali oddaczeszÿtkim
Hospodarowi Wotoskiemu ktoÿ na tenczas bydzie, powinni
bydziemy.

Nadstatek Krol JM. P. N. Mci. Cesarz bm. Przÿiacio:
tom Przÿiaczielem, Nieprzÿiaczi otom nieprzÿiaczielem bydz
ma starodawne od Dziadow ÿ Pradziadow Krola ÿ Cesarza JM.
zobopulnie przez tak wiele Lattow wielkich Potwierdzone ÿ
poprzÿsz sz one Pakta ÿ Ferat przez nas postanowione Ho-
ne tiksze od Pakta Wielkiego, ktoÿ do Dnÿ porzdzie ponowio
ne bydz.

Dzeszÿtkie wobec ÿ kazde osobna Krol JM. P. N. kondÿcyie
przÿmal bydzie nacomÿ od Krola Mci. P. N. prokzgo Pan Boz
nasz ÿm szczie skonac bydzie P. Jezus Chrystus Boz ÿ Zba
wziela smie przÿsz gami naszemi wzÿwamy obiecuiz ÿ slubuiz
w kazdej kondÿcyi Przÿmierze to zachowac ieli sz bez
Krolowi JM. ÿ Rzpltej od Cesarza JM. wewszÿtkim dosz
bydzie dzialo. Ana rzeczy pamiatkz opkuniesz nasz emi
podpisaniem ÿ przÿsaniem pieczzci naszych Datum w
Oszie nad Chocimiem Dnia ÿ Cadziernika Roku
Panskiego 1621.

Pakta

Pakta Tureckie.

Naprzòd z Obozu naszym przetozone

Sołtan Oman Cesarz Turecki przez Vezera swego Vielkiego Dyk:
wera Basse wszem Panyswemi, zawiera z Królem Jm. Polskim
pokoy wieczny do pakt dwunych stosuiące się wszystkim y ichmc
całe trzymać podług postanowienia Sołtana Sołimana Cesarza Prod:
ka swego z Królem Jm. Polskim.

Posta mateg aby zawsze z woyskiem postano, kose y my woz:
wiemy Komercija aby były wolne y w nich wolne z obustron przesady

Wołoska y Multańska y Węgierska ziemia aby były w Pokoiu
y jeśliby co kiedy było miedzy temi Państwy aby dotąd nie szkod:
ne y szkoda odpuszczono było.

Pogranicznicy jeśliby się iakiey poważyli szkody w Państwach
Tureckich czynić, sprawiedliwość czynić

Pogranicznicy Państ przez spolne Komisarze aby stanęło y za:
tępnym trzymane było, za obudwu stron oznaymieniem.

Chan Tatarski y Wołoskie ziemie Przyiacielmi będą.

Przez spolne aby puszczono.

Odtąd naszym Przyiaciołom Przyiacielmi będą y Przyiaciołom ich
przyiaciołami będą niewinnymi.

Chan Tatarski jeśliby z Tatar sprawiedliwości nieczynił swemu
karać y sekdy nagradzać

Tatarom maią będą napisane Pakta dane upominki z wyszczegnym
sposobem.

Przy zeznaniu bo znowu Vezer zastorował coy przedtym często
zabijamy z przod z Cesarskiey ziemi z pola zesli, y przez Dniestr się
przeprawili. Już nam y swego Mostu Cudzego zabić się był zastrzał Doca:
ke dochował obiecali. Jeżto im takowy dacz mogli, y honor y
bespieczeństwo bonum do końca niedobrzeali, abyśmy się z Wołoch
wysprzć mieli. Ale y nasze bez honor ubym upatruiąc, ale niemniey
tak że y bespieczeństwo zabij nas na przeprawie albo Tatarom
nieggromili albo y sami się Potego niepriymieszali mocno abra
mdlejmy się pierwey nie oni z Wołoch wyprzć. Tymcz my ich nay
bardziey abysmy zabili że przez ich Most przechodzić poki by się pomnie
wszystki, prędka by się skarga y do leskich ludzi do zwady zaczęła prze
dzieli że przeprawowanie tak dzielne wozow i tabyło czasu wiąże mu:
siało nakoniec iakomy im dawali zeszyć kiedy niemiel wo
zowe komie do Polski kardy do domow swych postali obawiaiąc się ostre
zenia ochegho stateczenie trwać mimby z Polskiey granicz ali mu:
sieliby mingc kilka miedzi zabym pilny y stroży czuydo krore tak dla
lekg drogi bardzo niesmaczne musiały by bydź Woyska z wszech
stronnemu obiecowaliśmy się iednak takowey przedzey począć prze
prawować. Akiedy na nas Vezer nalegał zeby Kobylenice Jm.
przod przyszedł pisaliśmy do P. Hetmana aby ich bym ozkom
kontentuiąc kilka kobylenicczych prozny ch namiotow za:
tamtey stronie robić kazał. Vezer do Turkow y do Tata:
row posłał aby się stamtey strony przeprowadzili co zaraz uczy:
nili tam nawet Papudzi Basza od Vezera postany, gdzie
się popolach za Tatary od Polski ich nad stronę zagarniąc

Vez enam

bez znami do Obozu naszego naznaczonych, abo Chocim był rewidował z którym prochy Rakuszanie cicho wypuścić schował mieli.

10 Zboi Janiuszenko usłyszawszy Wojsko Tureckie cicho bardzo bez chałasu y z wrzaskiem wyprawione Mgłą mikarow y ciemna nawet dla tych, miąs wydrożnych wielkim dostatkiem naład z sobą nakonie muły Wielkiey nabrali. Straż przednia usłyszawszy wielkiemi chustami z sprawie stałą y za dnia stroże czekaiąc na ustałko Wojsko wyprawione tonemie szeregami ani żadnym porządkiem ale tak setno mię dziwiczonemi temi bestiami y mięszanemi z odwu kotach krzemi stanych y chorych ludzi przerzono. Stanąwszy tego dnia Tesmputtonile od Obozu szego, mile od naszego nayblizsze w tasmie gorach, nakrytych był z Septembri pierwszy Obóz swoy całokrzyż, gdy pod Wojsko nasze przyszedł. Rzymy y kurzawa okrutnie wielka wielky emy ludzi y innych bestyi znacznie pokazowała. Lopezna ie Turkow samych do boiu lepiey było mi pod tryi krocie stobyszey: Od Tatarskich ostanem stobyszy y liczno. stwo iednego zdrugim nachuraz ze całey krocie stobyszey do Polskiey bitwy ludzi było. Tybreas co przy innych, przy wielbtgdach y przy inszych ich dobytkach zostawali wielka bydź nadzieia że Bóg z pomocą swoią całokrzyską Wojskiem dziękczynienie odda. Spiewano Te Deum laudamus z gromadzone szeregich Chorągwi Nabożeństwo potym y wsze do tego Psalmy należące. Tegoż dnia rue rano wyprawiliśmy Xdza Scaldowskiego Proboszcza Gniezneńskiego dnia 20 z pytkim z nac Królewi JM. do Lwowa gdzie natenczas był Rospolitego ruszenia Wojskiem z niektorych Woiewodztw. Nie bardzo to mile Król Mc przyiął. Szlachta zednak dziwnie temu była rada, et maxime pars Senatus mędrszych y cnotliwszych. Gdyż to Pana otrzymienie altero oczu miało z dobrym respektem, ze mi przyczyniwali iż to pospolicie wolna Republika wolnego ty y wolne Judicia bywaią. Nieszpytkie się natenczas pode Lwow byszy z gromadzty Podola, wszko krakowskie Sendomirskie Gnieznskie Lubelskie Betskie Wołynskie pod Gliniany czekało. Warszawskie y Kijowskie tam zdalek około Złoczowa Ruskie y Wielkopolskie Podolskie z tych ziem zaraz były Mazowieckie Ruskie Podlaskie takze też z drodze. Barkata nato niemal nieszpytka Szlachta, z czego iakoby na mięsne iadki wydano że pospolite szpetnie nie wczesnie, nazpytkie przyszły pluby y z tych wsie uchwalono kiedy iuż z pola wracać się trzeba Wrzesni dopiero na Wojnę wyiechać się: z czego nic dało y niepotrzebnie w Warszawie szymowano. Więc się prawdziwie

wiszkowato.

wey fiskowato Dum Roma deliberatur Sagunthum capiebatur. Narzekali krwawemi łzami Obywatele Rusi y nakę morum ktora ich prawie zgubiła. Bogdy by się było z pospolitym ruszeniem pospieszyło a nad Dniestrem w czas stanęło y Turcy by byli znaczney y Tatarowie nie ieliby byli wzięcia w Ruskie y Podolskie kraie tak głęboko. Ale Turadyn Sułtan Cesarz Otomański Dorut naymłodszy pierwszego rzeczą chcąc sprobować y zadnego ustrzeżenia w Polszcze mieczuiąc bespieczeństwa mieczem y ogniem plądrał florentissimas Reipub. Regiones y czego tak wczesna ich ręka R. 1620 nie zabrała y nie zepsowała on dokonczył Rozanską rzadły. Zwiat kiszem na Kozakowskich, Siczerzanskich y Zborowskich polach zagonij rospuścił. Jedne się wracali ase gnieznia od Zamościa, drugie od Stryia y od Łucka y od Sokala. Jozefie od Kamionca y od Rożemyśla. Ludzi sita wyrżekli Szlachcianek y Szlachty sita ubespieczonych w niewoly zabrali. Dworow Szlacheckich moc wytupili Miasteczka popalili po błotach y po kałużach Co przedtym nie czuiono ladzie szukali. Pałacki nawet palili y psowali a miodzy sobie dzielili. I sam Karol Xmc wdrodze napadnyty się ogniowich, a tak choymie Krew Chrześciańską rozlawszy, Dymy y popielisko pustki ubostwo głod płacz skarb Kościoła przeniekaiący po sobie zostawiwszy Konie swe Chrześciańskiemi Czeladkami dusami naturzyszey, cało się ze wszytkim płonem y łupem do Wielkiego Hana Korea wrocił.

Ad Ego Ich Krolewicz Xmc z P. Hetmanem z P. Komisarzami do Kozakow Zaporowskich posłali nas dwoch P. Macieia Lesniowskiego Podkomorzego Bełzkiego y mnie Jacoba Sobieskiego rzeczą całą y woła P. Hetmana obrecało się to im ubi de honore et conscientia: że rako odstępować ich niemiłemu y Turkom wydawać, tak też z mieszania z niemi do Traktatow, ani przystępować, ~~ani przystępować~~ ani pogotowiu ich zawie: rać, y zawsze takuydawny Hetman ich z Woiewodzikami y Pułkownikami co przedniejszemi z naywaleczniejszych Konsultach bywali. Dlatego z ostatecznym uczynieniem Jakob Sobieski z Koleich dostatecznej Posełstwa z przykrego y dokonczenia Traktatow relacyą. Zaraz dokładałem się ich z mieniem Krolewicza Xmc. y z mieniem P. Hetmana. co by ten ich całe: zumienie było ktoto porządku ruszenia się Woyska pod Kamieniec Kontentowali się Kondycyami Pokoiu trzymać co im należało z powinnym Respekt postrzeżenie obie cali. Stroney idąc nazad Woyska Czeluć noc nad chodziła) na trzeciego dnia przez Posty z dalsze swe powiedzieć Krole: wiczowi Xmc mieli. Upodczerzenia im to było. Że Cesarz na tamtym że miejscu stał. Wyiechało się mało na ieszcze z Obozu Tureckim tosmy widzieli z setnac y nie ruszać się z miejsca, dla odprawowania do Konstantynopola y do mi: szych Państw swoich

Od Hospodara Posłowie przyiechali, z gdańca abyśmy Pułka

369

nasze podpisane rękami y zapieczętowane pieczęćmi naszemi postali Vezerowi. Co aż nad wyraz insych Postow było nam nie było rednak zdało było y uszczęśliwiło y dla samej pewności bezpieczniey przyiechał Vez Burkalewski, który odebrawszy Chana podarunek Burkałabowi Boraryuowiczowi dnemu Potockiemu y tamtego zaraz nazaiutrz ostawił. To też nam imieniem Vezera powiedział abyśmy most odmienili dla przeprawy naszey snadniey szey, odebrali którego karat Janczarom stanęło. Costały K. Hetman do nieg piechotę Bohowskiego.

12 Cbris Cesarz ruszył się z tamtego mieysca aż nad sam Port naszych się stanął przez ostatek Turecki z wyrywało ekolasami y wozami swemi Gromili ich też z wkrodkiem Tatarowie y na zasieczu do Kamieńca Oppyekowie wrzeszczeli gdyśmy do Kamieńca szli bezpiecznie, Tego dnia odtoczone y złupione nazaiutrz uszczęście z Woyska Dane y Pułkownikom Regestra iako który Pułk się z wozami swemi a potym y z chorągwiami ruszył y idzie. mil 4

13 Cbris Zaraz się rano uczęło dla niepostrzeżenstwa konsyliacyi. Wyimy Kalisze wprzod nadciąg y tak prawie warte Tatarom Co się ich wstrasi dla kradzieży ottoczyli) wpadli. Nasze sami mianowicie Zaporowscy natamtey stronie zebrali wozy nasze. Ot ostatku Tureckiego wielkie wrzaski naszych byli naciąć zaczym się przeprawiono się ich y gotowiza a Woysko też same ruszyło się. Skoro my z pola wyszli, dopiero zmy pozwolili stabor nasz aż y z nich wspomnieć iako kto się chorągwie były, które przedtym chyłe y skazane widzieliśmy. Jako iakoby odarte y zmizerowane Woysko obległe y po kadziach y po koniach y po wyrzekunkach cnau było wszędzie moc chorych w wydrabach y na kolasach y na nosach niesiono przemarzłych, którzy szli prawie ich wiatr rozwiewał. Królewicz Jmć dla niespodzianego zdrowia wpośrodku Woyska Chorea dobrey szedł Pułk nie stało z Karecie zechciał Most Turecki bardzo nam był wygodny y foremnie zbudowany. Ucięto na: kształt Jaczow co oco na ziele natrosnie bywaią iakoby chamuleziaki naczastanienie wody: most sam był na kadziach ich dobrze mocy niż nasz zbudowany dorzezem obłem kołkiem miąste dyłow potoczony aczemi zaś y darnicm zasypany szły y nowego zbudowano, a wrota dwoie: szednym stowem wrzeszczy ze spyłkim. Kiedy Woysko most przechodziło. Tatarowie zdaleka wieszali się po zadach. Nadtoczony był Jazowyckowie Karat K. Hetman wstał Krechowie Sermonta y Alondego przy tych wrotach nadbrzeżem miały nocować. Jdz się były Jeleńskie Pułki przeprawiły ulicą tamtey strony od Kamieńca Tatarowie zasadzki poczynili przy karczowaniu poczęli y na brzegach ku chorągwiom. Powstał krzyk wielki y trwoga Postoczyła Pinczow chorągwie z kilkanasty kilko koni. Jako też kilko sobieski razem był tamtey stronie zdeladzi commissarzowała po koczuje ku Tatarom kazałem, Obskoczyli y wzięli między się dobrze. Dostał był K. Jan Despymski rannego

iednego ktorego oddał K. Hetmanowi Piechota wedle szeregi setawą tułkę Węgry Hussarskie y Rajtarskie Kolewrowe JM. Pechatnie-
dzy niemi. Kozacy Zaporowscy nas nieczekaiąc przepuścili y
nadpostanowienie nami y Obozem bezeli nad Brzeh ustąpi-
li ogrom strzelbę kiedy Kolewrzę JM. mimo nich chciał Ko-
rzy zgoła dosc była y drugo trwała ale wrospuią y faworyzuią
Kolewrzeza Kolewrzego ze JMci. Godzin zedwie dnoc weszło
Woysko do Obozu pod Zamcze. Przez wszytek czas wrespali sie ta-
borowe nad Wozami ruszemi, czesc nasi czekac miechcieli. Ta-
ko ktory woz ostał w nietym rozszarpali. Nasinali tak chorych
iako y Zdrowych co nadwozach pozostawali siła. 29 Gbris. Oczekiwat
przez tendzin K. Hetmah aby sie wszytkie wozy przepowaziły.
Tatarowie przeciw y oprzy sie Kozie ozemiosta swego kroscmie
przestawali powstała była iakas trwoga o potudniu od Tatar
ale sie oni zwyczaiem swoim iako ptastwo po lasach rozgrzeszmy
li. 4 Gbris Poczyto sie Woysko pod Kamieniec. Gdy mano-
bytto na Putke iako Woysko isc miało alecz nie bytto nic tak
zwatpowego obawiac sie z kilka czedzi polem sely wozy za-
mieni Komne Woysko a posrzodku Ich Kolewrzę iachał, by ty prze-
dnie, poboczne y zadnie strony Oprzysekowie rednak y poczstale wo-
zy y ludzi ich czeladzi pozadzierzgwali.
Pod Kamieniem kam dopiero K.K. Komisarze na Kompucich Woyskowych
do donatywy zasiedli zasiadł y K. Hetman ze mi na lodach Woysko-
wych y Gothom Imperatory nastanowili a rozdali.

Konkluzyia Dyaryusza

Bydles kiedy nazwany Pan nasz Bogiem Izraela my sie zumie-
rzym pokłonem na ziemi bydz Bogiem Polskim Oyczyzny Na-
szey Bogiem Woysk y zastępow Ktorego chwała y moc na wieki
mieustanie a nieprzerwane nad wsze wieki dzierzta ustawicz-
ne będzie. Fecisti magna qui potens es. Panie Panie nieprzyiaciel wszy
mi poniżyć ielikie mogł y tamie nasze ucisk wozcy ich. Panie nam
serca dodawat krzepkie staroscinskie zatrzymate przed niemi miedo
stałki nasze. Niedaleko spomich kosciołow twego ani ołtarzy komu-
dego Tyranna Oyczyzny naszey Ołtarze rozgrzeszenia y pusze strzele
tey. Desperacyą wszytkiego chrześciaństwa y Bractwa naszey pozo-
stałey zbolaszoney tułaczy przemierzamy smutek obroćcie w wielką
pociechę y niemierzoną starzey Korony. Niepoiedzie nazzeczna
zamy bydz sie niegodziemi tak cudownej taski twojey. Ale co
ciebie Boskiego wrzeczy przyszło, iedno to samo. Non nobis Domine, non nobis sed nomini tuo da gloriam
Oyczyzna Bogu poswięcone Niego Rycerstwa Dusze. Wy Bracia nasi
ktorzy sie ale od wsze Pogańskich nałym głau zpoczęci wosci tak
nastoru naymiłszym polegli, albo test ciężkiem zgłodu zpragn
y zmierzchu chorobami prawie z mozem z Oyczyzny wrzesz
swoiz nałey expedycyi pozegnali odpoczywaycie stey do Ktorey sie
dostałe chwały wieczney. Dusze Imiona stanę sie pamiętne ode
by tey Korony wasze mogiły bydz wyniosłe trophea nie smiertelney
sławy y wystawne Ołtarze Krwawej za Oyczyzne chwały. Wy poco-
stałe z tak wielkich razow Rycerstwo, ktore trudy prace odwagi
kiedyz siedzia przystoyną odmierzcie wdzięczne sie familiey poto-
mne wieki dziatkom. Semen eius Deus posteritas reponet y postrom
ne narody napełnią sie sławy czynow twoich: Powiedz te dni kiedy

Chrześciaństwo:

390

Chrześciaństwo was wszystkich devota pro Patria capita inde
wielmam sacrosanctam Boiąc, y pod Hrebia wynosić będzie. Ze-
zli teraźnieyszey zawistnyi czas nie co nadchyli znacznieyszey stawy waszey
ustawie dodaią to czas czas prędko naprawi. Ustawne wiecznego za-
zdrosc uszczypliwe języki y samasz od radu wszego wospuknienie
wrotnych lamentuiąc etcet. Imiona waszę wyniesionej pamię
ci wludzi, a nawet y z tudzoziemskich Pisarzow dziełach wsku
sione owoc y teraźnieyszey postawę waszę wiek wiekowi iako rzecz
do rzeczy podawane będzie.

Regestr wszystkiego Woyska Koronnej y Litewskiej pod Chocimiem będących A. 1621

Usarze

Im P. Zubowiski Hetman Polny	koni	300
Im P. Potocki	koni	150
Im P. Starosta Sępnicki	k.	150
Im P. Zatorski	k.	100
Im P. Herbort	k.	100
Im P. Janowski	k.	100
Im P. Stolnik Sieniawski Podkomorzy Belzki	k.	200
Im P. Forensbach	k.	200
Im P. Stanisławski	k.	100
Im P. Stanisław Potocki	k.	150
Im P. Peratynski Sta Pokrzywnicki	k.	200
Im P. Kosakowski Starszy	k.	200
Im P. Jędrzey Kosakowski młodszy	k.	100
Im P. Zaliński	k.	100
Im P. Piotr Opalinski Kasztelan Poznanski Volentaryuszow	k.	100
Im P. Danielowi Wda Ruski	k.	100
Im P. Pozaraczski	k.	150
Im P. Zaraziński Kasztelan Chełmski	k.	100
Im P. Szczyński Podstarosta M. P. Tho: Zamoyskiego Wdy Kijowskiego	k.	200
Im P. Grzymułtowski	k.	150
Im P. Sędzieński Podstarosta Im P. Thom: Zamoyski Wdy Kijow:	k.	200
Im P. Stefan Potocki Sta Kamieniecki	k.	200
Im P. Słochat Hrabia z Janowa	k.	200
Im P. Piekarski	k.	100
Ichmość P. Sieniawski	k.	600
Im P. Staminski	k.	100
Im P. Alexander Pruszinowski	k.	100
Im P. Hetman Wielki Karol Chodkiewicz	k.	300
Im P. Potocki	k.	150
Im P. Wdzie Borzyski	k.	150
Im P. Ludomina	k.	100
Im P. Rafał Szczyński Wda Belzki Volentaryuszow	k.	100
Im P. Krzyz Sta Parnawski	k.	200
Im P. Alexander Ogiński	k.	150
Im P. Samuel Ogiński	k.	150
Im P. Jerzy Zastawski	k.	150
Im P. Władysław Stadnicki	k.	100

Im P. Cze

JM P. Pac	k	150
JM P. Krzeczewski	k	150
JM P. Alexander Sapiecha Sta Orszanski	k	150
JM P. Krzystof Sapiecha	k	150
JM P. Niewiarowski	k	100
JM P. Sobieszczanski	k	100
Z Krolewiczem JM. przyszło	k	500
Gdzie było Pocztu Xcia JM. Janusza Wisniowieckiego	k	70
JM P. Adama Przyiemskiego Oboznego kilkadziesiąt koni	k	80
JM P. Niemira Kasztellana Podlaskiego	k	200
JM P. Filip Wołucki Kasztellan Rawski Wolontaryuszow	k	100
JM P. Plichta Kasztelan Sochaczewski	k	130
Xże JMc Radziwił Wolontaryuszow	k	100
JM P. Zelenski	k	100
Vaspa Facit	k	8280

Arkabuzerowie

JM P. Wroblowski	k	100
JM P. Ferensbach	k	100
JM P. Ryszkowski	k	200
JM P. Poznanski Woluntaryuszow	k	100
JM P. Konarzewski	k	150
JM P. Zeleski	k	100
JM P. Szemet	k	150
JM P. Klembik	k	200
JM P. Starosta Usniadzki	k	200
JM P. Szmeling	k	200
JM P. Porembski	k	100
Z Krolewiczem JM przyszło JM P. Wdy Chełminskiego	k	621
JM P. Zamoyskiego Wdy Kijowskiego Francuzow	k	100
JM P. Sty Hiperbolskiego	k	180
JM P. Zbigniewa Gorayskiego swym kosztem	k	150
Raytarow Facit	k	2701

Kozackie Chorągwie

Jmc P. Hetman Polny Koronny	k	150
JM P. Sipnicki	k	180
JM P. Grotowski	k	100
JM P. Falenski	k	150
JM P. Zada	k	100
JM P. Kochanowski	k	150
JM P. Kozika	k	100
JM P. Fekiety	k	150
JM P. Rozniatowski	k	100
Jm P. Hannibal	k	100
JM P. Woronicz	k	100
JM P. Magdalinski	k	200
JM P. Piotrowski	k	100
JM P. Kuliczowski	k	100
Jm P. Jaroszowski	k	100
JM P. Sklinski	k	100
JM P. Kalinowski	k	
JM P. Goszczicki	k	
Duncow	k	
JM P. Stadnicki	k	200
JM P. Sobiegurski	k	100

JM P. Zale

371

JM P. Zaleski	K	200
JM P. Danielowicz Wda Ruski	K	100
P. Jakiel Mikłusz	K	200
P. Fogarasz	K	100
JM P. Osmalski	K	200
JM P. Osłokiski	K	150
JM P. Sokołowski	K	100
JM P. Niemirycz	K	150
JM P. Gaszcz	K	200
JM P. Borowski	K	100
JM P. Andrzey Kalinowski	K	100
Ich M. P. Siemaszcy	K	300
JM P. Poraiewski Volontaryuszow	K	100
JM P. Smolinski	K	100
JM P. Dzieci Jabolski Jakob Sabieski Volontaryuszow	K	50
JM P. Podkomorzy Brastawski Volontaryuszow	K	50
JM P. Bogusz Rzic	K	100
P. Katuszewski	K	100
P. Bochdan	K	200
P. Jakszewski	K	100
P. Czarowic	K	200
P. Chiasc	K	200
P. Hiszpanin	K	200
P. Korsak	K	200
P. Bydaszewski	K	200
P. Jakowicz	K	100
P. Kazimirski	K	100
P. Dunczewski	K	200
P. Morawski	K	100
P. Bokszey Rosi	K	100
P. Zubczewski		100
P. Kamibal	K	200
P. Kopaczewski	K	100
P. Dorohoski	K	150
Dunow P. Korbskiego	K	100
Xia JM Franc. Ska Castawskiego Volontaryuszow	K	150
P. Kozlowicz on M. przyiete P. Smiewoz	K	500
JM P. Borowskiego	K	200
JM P. Dzierzka	K	100
JM P. Sty Kazimirskiego Volontaryuszow	K	100
Cały JM P. Pusinowskiego co ieh zebrano sposzeyskami	K	1900

Piechota Polska

JM P. Woy Wileńskiego	M	200
JM P. Marszałka Nadw. O.X.L.	M	100
JM P. Litwos Kiego	M	75
Hetmana Polnego	M	1000
P. Jelskiego	M	200
P. Pattuszkiego	M	200
P. Sady	M	200
P. Tarnowskiego	M	200
P. Szyrzenskiego	M	200
P. Sosia	M	60
P. Kozakowskiego	M	100
P. Mszanskiego	M	200
P. Stupskiego	M	200
Berezynskiego	M	400
P. Grabowskiego	M	400

Dunow

P. Iunios	P.	300
P. Molowskiego	P.	200
JM P. Woy Zwickiego	P.	150
P. Mutzkiego	P.	400
P. Pniewskiego	P.	200
Xcia JM. Zastawskiego	Po	200
JM P. Stolnika Hrubie	P.	200
P. Wilkowskiego	P.	200
P. Sladkowskiego	P.	200
P. Fozowych	P.	400
P. Wisnierskiego	P.	200
P. Iabanskiego	P.	200
P. Kaliskiego	P.	200
P. Kochanowskiego	P.	200
P. Zimnickiego	P.	200
P. Krolewiczem JM. przyszło piechoty Dworskiey	P.	600
P. Amadego	P.	800
JM P. Wolontanyaspow	P.	300
Xcia JM. Gadziwita Wolontanyaspow	Po	300
P. Bartoszowskiego	Po	200
Summa piechoty Polskiey		8308

Piechota Niemiecka

JM P. Woy Chetmińskiego	P.	1333
JM P. Hyperbol Kiego	P.	2002
JM P. Gendrda Dynosa	P.	963
P. Jermunta	P.	900
P. Pychtera		130
Summa piechoty Niem:		6336

Kozacy Zaporowscy

Kozakow Zaporowskich było	P.	30000

Ramnieyszych ranionych co się mogli przeszacowac
bo zabite nie bywszy wiedzieli.

Komput generalny Woyska Polskiego pod Chocimiem będącego.

Ułanow było	K.	8280
Pancerow albo Arkabuzerow	K.	2703
Kozakow naszych	K.	9600
Piechoty Polskiey	P.	6308
Piechoty Niemieckiey	P.	8016
Summa Woyska Polskiego		35105
Kozakow Zaporowskich		30000
Summa Woyska y Kozakow Zaporow		65105

Atletego Woyska liczba sprawiedliwiey nakarcie nie na popisie by
ta y sta Woth burdeo Rusych do Chocu schodzito takżey i Kozakow
odprawowali Kozakom kilka Chorągwi ewing Kazano dla ich mies-
mnosci piechota co godziny gineta uciekaiąc umieraiąc Kozacy bez za
porowscy skoro przyszli widzieli zaraz sta ich się zeszło dla
ey y nowid po stoiscach. Awo była dobrze mniejszey liczby tego Woyska
zastał bejan Turecki mieli wam napagnienie Kiedy ras ad ver geren:
Ras przyszło, y kilka niedźl tak to Woysko starało przez głod y
na ludzi sta, y nakoniec ospytkie prace przez uciekanie ziel
przez cięskie y rozmaite choroby przez smierci ustawiczne przez
woie Tatarskie y Cpnyskow, natrzeżach y na gorowcach Chocimiu y o

dziele samym Marszczym zatraska Boży napadziw mało ich przez
wszytek czas zginęło, y to zradko dobry wiecey Visas et equlones
bezpiecznie trzecią część Jedno Woyska byta, kiedy nie Traktaty za-
częły et kiedyżmy most Turecki przechodzili tak zniszczone to Woysko
y z Konie y z ludzie było, że niestało zarzeden dobry Rutk. Czego widząc
kami za dobremi oczy nas wszytkich. Więc że w tym Kommentarzu
Woyny Chocimskiey zmianka się wszczęła o Expedycyi Lekerskiey ley
Jam ie przyktadamy

372

DIARIUSZ

Expedycyi Cecorskiey Stanisława Zołkiewskiego kanclerza y Hetmana W. kor: przeciw Skinderbaszy Tureckiemu

R. 1620.

por. Żurkowski Stanisław Żywot Teod. Zamoyskiego wyd. K. Estreicher, Lwów 1860 str: 381–385

Dnia 18 Maia Z podbitego przez nas Dniestr y stanęliśmy nad Dniestrem z tamtey strony. Z tamtąd 3 Maia Puszczyliśmy się y uszliśmy mil trzy
Tam leżeliśmy przez Niedzielę y poniedziałek a 6 tego dnia Grabian Ko-
spodar Wołoski do nas przybiegł z bisurą koni, y P. Tyszkiewicz
który miał 4 Chorągwie radnych, a 2 pieszych. 9 Maia. Stamtąd mie-
szcza puszczyło się Woysko. 12 Maia Na Cecorze stanęliśmy. 18 Maia Woyska
Koronne przybywały y położyliśmy się na Górze przed okopem naszym
Tamże zaraz nacinać poczęli na szańcy który z koniec okopu nasze-
go z tym osobnym gotowali się byli okopem. Zaczym musieli ustępować
zapalili swój do naszego okopu. 19 Maia wyiechał Woysko z pola J.M.P.
Kanclerz ku Skinderbaszowemu Obozowi. Tam harce dwa sprawiwszy lecz
nie przyszło do starcia się z sobą gdyż błoto było między niemi Tatarowie:
Dnia 20 mocno się uderzyli z nami lecz rzetelnie bez szyku nasi byli y z zadu
ich obłoczyli Tatarowie zaczęli się z nimi potykać nasi ale mnostwu
ich y potrzebie nie mogli wytrzymać: ustąpili ku Okopom Taborek na prawym
skrzydle zostawiwszy który Tatarowie wzięli y z nim działo szesc y chako-
nic kilka. Tego Dnia Pan Hetman (takosami zdawali) 250 rannych y postrzelonych
sredniej nasz ych też niemało zbyło. Tam P. Przerębski P. Goślicki P. Ła-
kowski Pułkownik Jerzy polegli. Tamże Sta Dunicki Rybiński Łukasz
Zułkiewski Maliński postrzeleni. Dnia 21 Maia. Consilium nasi
engenunt aby Tatarom uchodzić z Cecory kazano wozy gotować lecz
Tabor ani wodzący mieli Panowie przez Pułk uchodzić iakoż mekkonij nasz:
rubrz z niedzieli pod wieczor uszykowali. Nieprzyszło im do tego aby mieli
Tabor sprawić tak prędko ale przecię tamtym dosyć uczynili. Boża
kosz z miejsca poczęło pomału aby Żołnierstwo bezpiecznie wyiść mogło.
Dnia Panowie do Prutu posłali y Hospodar Wołoski Grabian który z Ka
linowskim Starostą Kamieńcem przeprawili y posłali z bukowiny Bi
czek z nim lecz zabity pod lasami y przyniesiony do Skinderbasze Które
go gdyż uczynić kazał na pal wbić. Tegoż dnia Tyszkiewicz poimany
natamtey stronie Prutu, inszych bardzo wiele potoczeto: Wtenczas
Odrzywolski Strażnik Kor: y Chmielecki wsili polami. Było ludzi wten-
czas z Obozie naszym 2000 Tam bisurzyczy y bisurmanki z dzieckami

podarkie

spodarskie poczęli y innych uchodzących wielka Kotma była tey nocy.
y ledwie odpuszczey Kutnowey wieyścia się. Wszyscy wiekuc chcieli polam-
ale im Niemcy tego bardzo bronili y ią wtamie zatrzymali. Siedzieliśmy
w okopie dwi dzieście spokoynie, ale mizdzie niebyło wolno wychylić się.
Głodem pokym przyszło mieni tak my zaka y konie. Bo kredyt my przed
przyjściem Koganskim byli na Cecorze wziemy panitus ejmości nie
przyjechali dla zakazu JM. P. Hetmana Wielkiego który ziemie
mieszkać puszczę y nie nie brać: vdaiąc że się Wołoska ziemia podda-
ta, że stacyje będą dawać sami, ale dano nam straszy 29 Obm ku
zieczorowi w dzień S. Ostrmata wyszliśmy się z Taborem y szliśmy
prosto na Kose Tatarski. Ustępowac poczęli y musieli Koganie y
tak cały dzień przez ich Kose zawsze my przechodzili, odaganiow
wiekali pięcziem ich zastawalismy, a wdzieśmy się bili. W Cza-
tek stanęszy nad Stawkiem, sami Koganie przyszli do nas aby
my traktaty Konczyli Które smy zaczęli byli na Cecorze będąc,
Zeczto Jchm czymili. Postalismy do nich dowiedzieć co rest do Jo-
na Galgi który przedtym przedzi do Niego tego nie wrocili. Posła-
wszy tor mowili my im czemu nie odprawiacie Truchcia powiedzie-
li zeczamy go odprawiemy bylkosię na radzi Sołtan Galga Kander
basza. Ale rada ich tak duco na nas nacierała że ledwo my ich
strzymali: zawsze na nas nacierali, oraz nie rednak pociechy
nie odnieśli. Czern Sama, Ukraińcy z Kosami y z takami, była im
tak ciężka że aż nagore wszystkie siły Koganskie y Samo Tur-
czy ustępować musieli. Przecz rednak Truchcia nie odeszłano
y ten został. Tego dnia ruszyliśmy się wiecznor Taborem nasame
namioty Kinderbaszowe. Gdemarodi było jako z rana że z wielkim
hałasem ustępować musieli. W Niedzielę za to rest cztą Obm
gdyż my się nad ruszyć mieli z mieysca, zawsze y że wszystkę po
tęgą zdarzyli na nas. Jamich było około kilka tysięcy, nad Bosem
resolute na nas zdarzyli y Turcy aż trzebic przyszło. Przeto
tam Koganstwo bo wielki ustrzał y posiłsmy nad byli bezpiecznie
nazaiutrz szli za nami y przed nami y po boku wszędzy tak wy-
kli, że nacierając blisko nas. Zdarał przecz gdy stali kilka
godzin nasi, nie szli dlaczego posprzątali konie z Taboru.
Poruczili nas potym y dali Pokoy niemogąc nam nic uczynić
I niebylko aby nam mieli gospodarzec zabrać wszystko) ale
odstąpili nazad dzie mili dla wody. my może będąc od Mie-
stu nie mając gwałtu nasię zadnego, zdawaciśmy się poczęli
z Taborem każdy wsy Pan Bog odiął y rozum y serce starszym
Przyczyna rozerwania mam z dawnieyta. bogac mieli nad Mie-
stem onych którzy w Obozie rzeczy Gracyjana Hospodara
y innych zakowali. Cito stycznia puścili gdy zeszło do Mie-
stu poczęli gwałt się rozlewać. Jego się JM. P. Hetman Koron-
ny Stanisław Zułkiewski dzwigszy y inni Panowie starsi na
mowienie się osoby jako by ich popredzili y ten rozruch nama-
wiając JMc P. Kanclerza aby w tem bytem Tabor szedł. bocz
przed sobą mowiąc zapomniał się on y niezdziwał z tak im od
mienięcie Pardon ignorowany będąc co z osoby rzeczone ci z prawdzie
niebyło gwałtu bo tylko z pułkowy ich albo z ederema
którzy straż nad nami trzymali. [illegible] mieyskie się uczerali
z rady z broni gumna które tam było. Cały noc Rada tam była za

Drugi ale to:

373

dniowi. Ale Tatarowie przybyrali poczęli. Wtto Woyska część ale
ustarich w Dniestrze potonęło. Ostatnich zadney wiadomości nie
było długo, aniteż nadzieie owyścin. JMC P. Kanclerz ieżdżył, wiatto
tego czasu przyrzeczoną bezpiecznością z pobornika tego do Mochito
za. JM P. Koniecpolski Hetman Polny postrzelony w nieprzyiaciu
u Skenderbaszy P. Stus P. Batalan P. Sta Gabrieszowski syn P.
Kanclerza. Pan Lutkiewski P. Łukasz Lutkiewski u Lotrana.
Baltazi. Dynof Italiański zabici. Ferenbach z Porzewodzcem Bra-
dawskim poimany takze y Samuel Kap Koreckie wieszczyli
wy to było wtorek to iest die 5 8bris dies negro carbone notanda
Którego tak wiele tysięcy Koronnych a prawie szlachtus flos
militia z Tych części tatarskich zaniechali, części marnie przez
niestworność y niepostuszeństwo szarpanine zakrzątanie chcąc
Potnierskiego, a tamtey Cnur y ustawiska. przez nieuwagę Panskiego
y starszeństwa przez nieważony kumpanstwo y wielkie owym
rozumku tryumfanie egingt. Pytay o wielką y niezdy nieuwagę:
Deony szkodę przyniosł. Iż kilka zaięcia Łoganie z pobo
iowiska aż do dnia 29 8bris plądrowali y pułkownikowną
Pokurzyą aż po dęby y dalej uciążliwszy z kanhymirem
Ghmiany spalili y ostatnie szpitalne czarnoziemcze: Sępowcy
Stryi, Sukotaiowe Dorohobycz. Także byli pod Moscikami
z iednej strony a drugiey ażeka Brzemyślu y podgorzu: z
trzeciey strony pod Sokalem: czwarty strony wszystko nie
mal zamiecz obrocili od Halicza do Lwowa ze pod Dniestr
rachuię że do siedmnastey dwa legła kom dziatek mnow-
nych których rodne stanki Konnmi drugie na pół tocących ku
Pach costawili Łoziecie zipte. Jest gorzechy nasze przez
nieszczęście Panow którzy wielą ciberiec z Pubt Oyczyzny
swey y swą ustawą nie wili Pawcnh supplehas ferre. Pre
sztycie na naszych Konsultarzow którzy chcą audire Fabij
cunctatores Reipub: emporiumitate sua accelerant ouinem.
Obaczyć by się trzeba co kiedyż z Pąymie mozrono. Dum de
liberatur Lagunteum capitur. Dobra konktacya prudens
lepsza rzednak na Woynie conuerta secundas kędy agendo przy
radzie trzeba ocałości y Pąpłey cząsnie Nie de Turaica illa u
Pirzchlasza. naszego Sekolnego logoauitate agere. Daj Boże
senatoribus et Magistratibus Patriæ nostræ y consilium salubre
y manum dexteriorem, do mocarzenia z Senacie do cząsnienia z Pola

Podczas tey Pokursyi z Lanshta Koronne Tatarskiey ginął
z Pogany Ułanczyk JMC P. Stanisław Lubomirska Hawosta Sendomir-
ski y około ludzi zabranych od Pogan do 2000 ale chudzosc nie
mobilna Potmierzow co mieli z niegrzyią z celem nasze gnuią cząn
uganiać się z drugiey przerwey Cufk bo oni do Lasu: zaczym
na niepraxne Tatarzyn poprawiwszy się odeszli z tamtąd
z Pąką a wielką nasz ustępował. Kozniekza co Tatarzyn
z niespodziewał Potmierz niechcący mi z tąd zaczęła Polaczkowie
tak rano stuszli, że ledanie poddani Koronnej y z tamtąd od

B 2da odpisu

y stodu odyechać niebędą. Powiedziano do tego że im szlachta tamteczna dziwę dać chciała, y tym odstraszeni odeszli.

Ten iest Diaryusz wszeczętey Expedycyi y Woyska Koronnego Woyska y Rycerstwa pod Cecorą A. D. 1620. ktory iako P. Bog z szczegulnieyszey opieki swey Krolestwu Polskiemu od hardego Tyrana Osmana Tureckiego Cesarza y Roku potym następuiącym 1621 do wolności zwycięstwa y niesmiertelney sławy przywiodł za szczęśliwym Nayiasnieyszego Zygmonta 3 Krola Polskiego y Szwedzkiego nam panowaniem cały y nosiż pod Chocimiem Nayiasnieyszego Krolewicza JMci Władysława. Za Regimentarstwem JMci X. Karola Chodkiewicza Hetmana W. X. Lit. Woy. Wileńskiego JMci X. Stanisława Żuchowskiego Podczaszego Koronnego Woy Sendomirskiego &c. JMM. PP. Komissarzow Części Woyska JMM. PP. Rittmistrzow Chorągwi Storozow, Porucznikow y innego rycerskiego Koronnego y Litewskiego Rycerstwa: lubo to dostatecznie Commentarij JMci P. Jakoba Sobieskiego Oyca Zubelskiego potym peroinnea virtutum, laborum meritorumq et honorum gradus, ad Supremum Regia Palatinatum evecto ostendunt. Niechay ten Polski Dyanysz Krotochwilą, a pod Dignissimi Vatis ręką qui scenis et tragica comedia alii interfuerant accepi achatium Cesarskiego qui po Łacku miechowemu y niemiecznemi mowy nierozumiesz adrectus aperiat.

zob. Żutkowski Stan. Żywot Jana Zamoyskiego Lwów 1860 str. 389-403

DIARIUSZ
Expedycyi Woyska Polskiego pod Chocimiem przeciwko Osmanowi Cesarzowi Tureckiemu A. D. 1621 a Die 31 Augusti usq ad 10 sbris.

Ubi si qua desiderantur petenda sunt ex Superioribus Commentarys Vera et Solida opera confectis.

Dnia Augusti Worek ostatniego nocleguy pod Kamieńcem we Worek stanęły Krolewicz JM wespoł z tym Krolewicem przyszło woyskiem nad Dniestrem pod Chocimiem y u Zyrawca Starościca JM P. Kalinowskiego przy którym iest Zameczek niedawno Zmurowany Obozemsię postawił. Potym porządnie y w pięknym Woyska Polskiego przez Rittmistrza P. Starzina Korandowskiego ciągnęło. 11 Obroz Środa Tamże przez dzień cały Obozstał poramu. Krolewicz JM do Obozu Wielkiego za drugą stronę Niestru. Gdzie obadwa MM PP. Hetmani kilka niedziel przedtym ze wszystkim Obozem się przeprawili, ob non tam faciem hostis vezeliby z pierwszym zarazem stępowaniem chciał accessum uczynili. Ale ten dzień u JM P. Hetmanowa Obiedzie był Krolewicz JM. Po zwroceniu się Krolewicza JM. ku wieczorowi z Obozu urosła trwoga mniey potrzebna w Obozie Krolewicza JMci z tey miany. Straż nasza. odszczypiony Kozakow Zaporowskich gdy gromadno ku Obozowi Wielkiemu się obracali a rozumieli że Tatarzy trwogę uczynili. Za którą

Potym

394

Roty wszytkie y piechota prędko y ochotnie wpole byli wychodzi
poczęty. A mmsię Kozacy Zaporowscy z Wielkim Obozem stą
czyli, stali w putmili z Taborem swym. Tatarowie y Woysko Ture-
ckie prędkowie szturmowali do nich a Dragonowie się ad
Diem sx Ebis. Ale się im odbić y rednego bylko Kozaka stracili
ktorego żywo poimano, ado Cesarza przyrodzono, rednoż spytawszy
co za ludzie a dowrodzi się że Kozacy zaraz go wystrzelac
roskazał. Tegoż dnia Arcibiskup Kiow z Królewiczem JM. przy-
szedł, y piechotę za JM P. Hetmana P. Sollikowaniem za
raz przeprowadzono. Tegoż dnia Poseł nasz P. Szemberg y drugi
Poseł Baptysta co też raz pierwszy w Obozie był przybyli. Co po-
wiedział o Cesarzu Tureckim w zatrzech bylko miłach. Gdzie
się Woysko jego przodkiem z Kozaki zabawiali o poniewczasie
dnia tego w mili bylko Cesarz od Obozu naszego Polskiego
nocował. Dnia Ebis Czwartek Pomknął się Obóz Królewski
JM. od Zbaraża ku przezwozowi pod sam Zamek Chocimski
gdzie nie mostu za mieszaniem przed powodzią niebyło. Tabo-
rem wszytkie swoiej Królewicz Imci Taborze roskazał. Dzień
rednoż pięć osób zołtawszy wszystkie Taborze jeszcze nocował
Tegoż dnia zaraz Turzy z Kozakami Zaporowskiemi się zera-
zili a wprzod z wojskiem y bitwami na wielkich dachu kaza-
wszy, zarazem wielkie namioty nad Mostrem takie za Ta-
borem Kozackim prędko rozbitać y ze zdala poczęli strzelać
z kilkagodzin trzy gory z dołinami rukoj na pozor wiekszey
y okazanie okopi y zaięli. I potym dnia stanął sam Cesarz
stanął. Nasze Woysko z putrania przeciw niemu z Obozu wy
szły, bronić się rospoczęli. Gdyż rednoż na trzecie z tuku strze-
lenia y prochu opanowawszy bliskie od Obozu naszego stanęli
byli. Cesarz empet swoj zarazem na Kozaki obrocił, ktorym tez
JM P. Hetman 4000 piechoty niemieckiej y polskiej dał. Na
czele li Janczarowie strzelby ognisty gotowanie ale ich Kozacy
wespot z niemcami wspierali tak wdzie się wszystkie strzelby y prochu
wyparli y posiłkowali bechorzy zostały wstręt nieprzyiacielo-
wi czynić y charcem nim zwodzac Krolewicz Chorąg gw
JM P. Hetmana P. Kiselki P. Pana P. Stu Uniackiego P.
Klembekowa. Harce aż do wieczora trwały nakoniec nie-
się nasi stawili nieprzyiacielowi, y zaraz ich z wszem
wdarciem ochotnego Rycerstwa nadat Trup Nieprzyiacielski
ze wszystkiego wystawiona do niemieckiej piechoty która dlesze
na zasadzce była. Do kilkuset pogromiwszy tego znaszych za
taską Boży ledwo 20 zginęło. Z pod Chorągwie JMci P. Uy
Uniackiego P. Komor P. Pyborski P. Ostrowski P. Siedziowski
Z pod Chorągwi P. Klembekowej P. Pawiesza w kolano postrzelo-
ny. Z kozackich przedniejszy Bochdan y Czarowicz Potom-
stwo na harcach zginęli. Z Tatarow Kurinowski wpięte
w rzeden postrzał odniósł. P. Sydorczowski zabity P. Jakubowski
w kolano postrzelony koniu najuiszczey zdział postrzelano y za
prowano wrogowi towarzyszow. Tegoż dnia Han. Tatarski z Hordą

zagrzybły

szy wieyſtkę przyſzły y brod gdzies od Mochilowa na pomoſtowe
wymacawszy przeprawowali ſię Kułkamienowi. Nazaiutrz zaraz-
da rzeczą pod Kamieniec przypadła ktorzy more prædonum podrożach
kupcow tapali y dobyttki zdymowali Krolewiczowi Mci z pol Czymin-
skich wołow ięcz. krom tatarzi y owiec kilka set zagnali y puszcza-
mi do Polski poszli, co z Kamienia wyſzytko bardzo dobrze widzieć by
ło ze pole okrywali wądrąc. Zwiecznia xcia czarto wyskrzegrze
chawszy z Chorągwią szą nalym mieyscu z kgo Obozu Krolewi-
cza Mci ſię pomknął pod Zwańcem stanął. Od puſtnocy od Tata
row albo iako ſnsi zdawało od oppiskow rozgromiony Tozary
ſzwa mu kil Kanaście zabito y koni naborano 3 Obozu Oppiżek
Krolewicz Mci przemościł ſię do Obozu wielkiego woy ząſzyſtkie
y impedymenta z Taboru na tamtę ſtronę ocſtawiwszy. A Obo-
zu tego przy nich z piechotą y P. Weiera ocſtawili. Tegoż dnia
na gorącke. zachorował Krolewicz Mci. Tegoż dnia Turcy za
ſzyſtką potęgą wychodzili wpole. Aże Woyſka Jch Mci P.P.
Hetmani mieyſzczali wpole rędno wołow z Chorągziami
impiłnowac. Kazano zderzyli ze ſzeyſkich ſtron na Oboz Nasz
dewaſtacyą odnieſli zſzkodą wą y zewſzyądem. Tegoż dnia potym
nie nalierali, mieszkaiąc ſię bliſko przez cały dzień wokoło a
karce zwodząc, nakoncu Obchodnik nasz obtymał ſię w Obozie
niemogąc wypaść. Vbych charcach P. Oporowski Pocztmistrz
zabity y Pobrzeznik Piechotny P. Dąbroſa ſzturmowali y
dokozakow nawałtem wielkim surowy ten Od Cesarza da
kaz maiąc zeby ich tegodnia zniesli, mowiąc ze Lachy nas
ze będą skoro Kozakow zniesiemy. Sztą ſtrzelba zdziat
ogromna y zdzonych ramopatow bardzo ſzpetna, ze ledwie ze-
den drugiego od dymu ~~kotarzy~~ y kurzawy widzieć mogł.
mężniesiż odważni Mołodzi bronili y potężnie odpierali
zeich wſpoczy mz do ſzyięcia ſtoczas utrzymali. a ſami cali
zostali z Boży y Krolewſkiey łaski. Dział ich Tureckiego ze
nastu gdyż y puſkarzich naſzyniec bylo, y tegoż dnia wielk
y gwałt ſię do naſzych Trabkiestral czas P. Weier dział
przy przeciw nim zawodzi y takze ich gromit y od kozakow
odstrzeliwał, y wiele ich zkodził, tak ze ustąpować musieli
Od pola zaś piechota Niemiecka y Polska do brze ich wacia
tak ze ciepiego poczęcia zaś z pola zeszli nie nieprzyiaciel.
Pięcioro brzech Janczarow Brani wodzonych poznano od
naiwyższych kozaki Zaporowscy. bo ci ſzok Koganskich o
boz ſtą przynosili. Powiadali ci ſzpiegowie ze pod dzien
ſzyſzcy Turkow zabito tegodnia, tak dział z Okopow naſzych,
iako y proch, iako y od kozakow. Vtym ſzturmie naſzych ze
dwo ſzeſc zabito a piechoty naſzoldanych kilkanaście. Pod
prawili ſię kozakow Atamana zdrzego, nazwanego Boom-
dik zabito y czterdziakow kilkadziesiąt. Ze z Koganiska
czworako y oſzem tysięcy ciorako y ſowito lego. Tegoż dnia
Niemcy ſzańce według rozkazania Hetmańskiego pod bramy Obo-

wyrwali ſię

wy wrucili. Ata Vbis Sobota Woysku wszytkiemu do watow z
Chorągwiami kazano zezwolu niebyło Woyom strawy dawney
kilka Chorągwi. Turzy bez pomnienia Obozy Chop nasz wszyt
kę potężę vderzyli na Kozaków, ktych ich Konieczne schronem
opanowali: zaprzedaniem się iednego z siłą wszytkich y vdaniem
rąk obcy Kozacy nieastrożeni bydź mieli. Iznowu dzwat bliey
przy mknęły wszy brzemich ogromnieskowo dzien nieprzestał
Strzelaniem sturomy ktore podczas godzinach trwały Kogarin
wstrzymał. K. Vecier znowu iako y wczora z tabonu dwat kil=
ka wyiszey y nad Niestrem za dzierszey Koganiwo odstrze
liwał. Tam Cesarz zagniwany bardzo będąc mowił, że ani
rzecz ani pić nie będę ase mi tego psa z przed Sachay dawne=
go rozumiał) przyniedzieie. Zacym trzeci szturm nay
potężnieyszy przed wieczorem samym przypuscił. Drzewa
ko y nie wypowiedziana rzecz dasię, iakie strzały, rzeczy y mę
stwa K. Bog ludziom tym przeciwko Nieprzyiacielowi wyzna
czego Chrześciaństwa dodawał: iż się to z niebezpieczeństwa
bedzieby Duca di Veneha z murach swych siedząc takowy
Impet y strzelbę zdziwił zbytogromny z niesc y strzymać
mogła. Aniczasowem iednym, akklamacyami nieba y ustnymi
ich nasobie. Naostak z Tabonu inż mrokiem samym wypo
sze się wyszypaszey takż Koganskie szturm wsparli że wstępowac
y dwat odbrzeczemusieli. Wtenczas dopiero strzelanie y sieka
nie do samego Obozu Tureckiego Cesarza namioth wiachali. Na=
miotow pięć y zdobyczy niemało zarwali. Dwat niektorych
iż dla ciężkości podobac im nie mogli Kozacy kotła poz
bawszy one wszystkie pozostawili a wziemię y kamieniem ostor
mestwem nastawszy zdrowo się do Tabonu swego wrocili
Drugą stronę Sibarzeyskie tak że mieli abym Kogan=
skiem potrzeby, y mocno ich wpsierali że ustąpić im przy
szło. Tey potrzeby odtrzebowanie niemogło uspokoić, aż
nie samak czasu znaszey chatasy Marszowe miemal wnoc
dwie godzinie. Tegoż domu opowiadania Sachay dawczy Cut
komik Woyska Zaporowskiego oddał Mci K. Hetmanowi Bask
iednego Tureckiego poimanego, Konia
takiego z ktorym zwiedzieć czego sam Cesarz mienia. Niemało
mieszało Sibirzeiskie Topiono wotoczą pod Zamkiem
Chocimskim z kurkach y budach mieszkaiąc dlatego że
oprzyszkami przedtym byli y o rancarach Kto yeh się Kilka
set do nas przekinęło tego domu chcieli, Cesarza przestrzegli,
y Woz nasz wnocy zapalić mieli, znapraszy mię przyiazdel
skiey: To niewiedzieć cum cujus ritu et ritus sit dicatur.
Jedni udawali że z woz Kozaka Mci K. Hetmana. Ogarzeiąc
iednego stayduka oto się pyta dowiedzieno, y powym
Kotorym między sobą, ani rad radnych dla sposobienia
się woiska Woysku czynić podgardłem zakazano. Znaczono mo=
stu Kilkadziesiąt: y drugich po osadzie Taborowey po chatach

zachowała

zachowała piechota y pogromach macała Bratym y Towa-
y dzieciom nieprzepuszczaiąc. Jeden cztery y po chupendum isz
maiących zanecone y pogi gdy ich do wody mi otano tak
rednak dobrze gotowali, nammiey się nie ealewaiąc aż ich nawo-
dzie z muszkietow bito y strzelano drugich też z Mostu Zam-
kowego wysokiego z ucano. 6 Septembris Poniedziałek
Przedat o się do nas Turczynow trzech znacznych, ktorzy
powiadali że Cesarz zebyskiem swoim bardzo trwoży
kim rednak przedawszy kom ania ni nie dawano, y wobozie
ich nietorzyiąc do Zamku odsyłano. 7 Ubni Wtorek Woy
sko nasze z roskazania JchMPP Hetmanow zatoz silno
wato ktorych rzeczce do rabiano, Turcy opotudniu iakos a-
mym insperate z pod tey Impetem wielkim podiazd nasze
Kilkadziesiąt piechoty wybranow wyiechą Potomiszczow Dra-
hudkowskiego y Tyszkowskiego tąpli Chorągwi dwie azieli
y Smuzowne osm Kore Xa Zastawskiego bity. Omierzo-
wach za tegoż dnia pierzym uszczerzeniem z lasu
Bestasię wkazuiąc Kukymce rzanom następowali. Skoczyli
zaras naszych Chorągwie ochotnie cztery mianowicie JM.
P. Hetmana W. K. Pułkotaia Ziemskiego Kasztelana Kio-
kiego P. Lenczyckiego y P. Rudomina Companie się zmie
przyią dziełem starli rzeczą liszczeniem za taską Boży powo
dto, gdyż zwyczay drzenka skuteczi. Prądki Pachołek byt
ktory by rzadko nakopicy mieć wyt potrzebuiąc na placu do 300
Pogaństwa Zginnych zostało. Bo y żeden nasz koniem kil-
kuich koni obalaiąc nazemię wstawaiących się nekli Turkow
Facznym zaras odwrot uczyniwszy byt z las zagon podzwali
Wym razie y pogromie Pogaństwa. Bi z Chorągwi naszych
zginęli. Z Hetmanskiey Chorągwi sześć y Chorągwi Pana
P. Bataban, P. Dalmat on Pułkownik P. Kotowski Woyno-
wski y Topado. Z Pana Kasztelana Kotowskiego Sam rzek
dobrze postrzeżony, trzeciego dnia umarł, Koni Starby P.
Lwowski Dobrowolca y Kolonelay Z Chorągwi Pana Hetma
nowey Sam woyske zaz liderony odniosł, a Podczaszego swego
Pana Jerzego postrzał, ktory sześć y siedmiu z Towarzyszow
mianowicie P. Mogielnicki Cudowski Tuczyński Dobie
kowski Woyna Tyszkowicz Bykowski. Z Chorągwi Pana
Ziemiańskiego poległ P. Karwinski. Tąd potym ozemedyskur-
syiemowy między Tycenskiem urosły. Ciemnieszony zabyw
ktore się za pomocy Boży podało było rzeczą, nieprzyia
ciela był podaiącego mieć konali. Jeż jakie to supernis raczey
ani ędy skutkom ludzkim przypisać się musi. Bo JchMM.
PP. Hetmanom iako zwodem, więtszy Chorągwi puszczaiąc
się zdało się na fortele nieprzyiacielskie zlas z Jego po
tym nieuchylito się Pogaństwo, a pola też dostatecznego
rozpostarcia się Woysku mało było. Z Ubni Środa Wdzień
nadrzenia P. Maryey Woysko nasze przy szańcach y Dziemach

dzie z prawe

dnu wprawie stało które był M. P. Hetman Wielki iprzyiechał na obozu wszykował przez dzien cały trapiąc się Woysko y ku wieczorowi pod wszystkiemi chorągwiami trzykrotnie y wbitny bito czekaiąc aby się było Pogaństwo wyciągnęło ale zadnego nieszy chodzili. Opołudniu napadli byli Tatarowie od Cerkwie ale kilkoro ich natrzec niemieli. W czeladzi iednak y Taborach potrawę y Chorągwi wozbieranych wielką uczynili szkodę y Towar y konie zabrali niektórym. Tegoż dnia Mostu na Pieterze pod Zamkiem dorobiono, y dopiero wten dzien wozy Krolewicza JMci przeprowadzone były. W Srzodę Rewantek Turey wpolu wyszli nasze gdzie wyszli podtaborem zagon mieysce Nasze Woysko pogotowiu stało. Bitwy iednak niebyło Dział był y Hołdy się zagony wkazowali, strzelano a harcowano cały dzien cały trwały się. Popołudniu wielkim nawałem returnowali do Kozaków, ale wsie krzyż swoią szkodą y chambą odstąpić musieli. Gdyż y Niemcy P. Dymosa prosił Kozaki Kozaków, y troupa Nieprzyiacielskiego legło do dwu bysięcy. To też naszym constabat, że Turey przy wodce Janowi, że się nie mogąc zkozaki połykali. y ustępowali wotkazaniu Cesarskiego, szukali: W Czwr Krzyżek Cichocki Pogan było dlatego iż ostrzeliwali budowali chcąc zobu stron bić na Kozaki: Lecz y Kosz Tatarski na samym gościńcu prawie od kamienca leżał, y do nas naybardziey szkodzili że nigdzie wyiść niebyło rako y Hołokolwiek z kupcow albo insze y rakich ludzi poraził się zabierali rako zbuiey y wtey drapieżni. A nawet krzyż nasz zatoczą plonten który obszły z Polski przyiechali po polach z Dniestrowych wozetrzyli y tak daleko odnas z nim stali rako owo z Warszawy na pole. Polskie że nas byłko Dniestr dzielił domagali się Kozacy odgromnie to nieprzyiacielowi aleim dla zachowania Woyska nieprzezwolono tego. W Czwr Sobota Woysko Tureckie y nasze od poranku aż do wieczora wprawie stało Turey prawie przez ostrzeliwszy przez ostrzeliwszy na tę stronę dział kilka strzelali do Kozaków Zaporowskich szkodzili ich z Koniach bardzo. Odtego dnia naszego P. Hetman Lubelki chorował począł. 12 Czwr Niedziela Nowy przeszłey zrodzowało się Rycerstwo było wszystkie z Kozaki Zaporowskiemi Unanimiter uderzyć na Obóz Turecki. O czym z południa przez mnie strzelaniu wyiścia było y Kozacy z piechoty mieniekę wszy bysi pod sam Obóz Turecki podeszli zarda z rzeźnika z polu pogotowiu stała. Lecz wszystkie samo, gdyż się to zaraz y nayspiey dziać miało dyzcz z Koni z chmarami czarnemi przez Kodę byli. Zaczym nazad się zrobił y ich z amyślow naszych zamiechać przyszło. Tegoż dnia Bayby sta Wawelski Poseł Hospodara z Sułtańskiego przybył z Listy do Ich Mciow P. Hetmanow, którymi Radziła perswadował, aby zaraz z Pokoiu nie wzruszedziemia bitwy z Cesarzem tak potężnym myślili gdyż wyiście było wszystkich Boskich iest. Czym on chciał y tego być obiecał się.

13 Czwr Poniedziałek Przed dniem wszystko Woysko z polu stanęło,

stanęło, ten że zamysł co przeszłey nocy na Podgarskie
taki maiąc. Szesc tysięcy Węgrzynow z pod Chorągwi Ko-
rynskiego przedali się do Turkow, y ztym zeich nasi nocy napasc
mieli przestrzegli. Nieprzyiaciel także rano nayrańszy
z pola się wybrał, y stał cały dzień, harcami bysko naszych
zabawiaiąc. Znowu za Dniestra do Kozakow zdierał bito, ale im
na mnieyszy nieszkodziło. A 27ta Ybris. Storek Pano z Chorągwa-
mi do Obozu kazano. Bashysze Cży Sułtanskiego Posłannika
z responsem na listy odprawiono. A tymże wystany do Obozu Tureckiego P. Jakob Zelinski starszy Sługa JM. P. Hetmana Polskiego.
Tegoż dnia Karakasz Basza przybysze posiłku do Obozu Tureckie-
go ktorego summa cum avidritate et desideriò Cesarz czekał y
w nim wiele pokładał. A 3 Ybris Srzoda. Tenże Basza bardzo
lekko na siebie kładąc y Saurami naryzaiąc obiecował Cesarzo
wi rednego razu szturmem nas wziąć y z Obozu wypłoszyć. Na
ktore zgoryisko y sam patrząc chcąc Cesarz wszystkiemu swemu
Woysku z pola wyniść rozkazał. Kupotudniu dzi asz prawie przy
stąpił Karakasz z szescią tysięcy ludu na kwatery koronne od
Cerkwie Puskiey w las ktorędy go było Węgrzyn onegdayszy przeda-
wszy udawaiąc że nieosadzone y ludźmi nieopatrzone były przy
szedł. Boiowych Koram y mieysc strzelano dział potężnie
y charownik się zabawiaiąc rednosz wieszał. Tu Pan Bog dzi
wnie pychę iego skarał że gtowe naprzod sam potoczył gdy go w
czoło ugodzono z okopow. Inszych nazad pierszchaiących y tych do
kilku set bito trzech ezyzrem poimano. Tegoż przedawczyka
przywodcę sami zaraz zabodzęc Turcy zcięli. Smierci tego Baszy
Cesarz bardzo zatrząc karetkę szescią koni pocżąto postatky
tego dnia ani zadł ani przednotakał zemu tego z ktorymkolwiek
większey miał nadzieię zabito, y lud z pola zszedł. Byłta polym
wieczerzą na ze go Baszy tym wszystkie dostatki co siedno tu z sobą
miał na Cesarza zabrano. W tymże czasie zdziwił kilku ktorzy z
Turcy z zagonu w wozowisko ku okopom naszym wyskoczyli, wystrzelano
y kula ktora Juntow 25 waryta Bonifackiego Towarzysza z pod
chorągwie P. Studnickiego wzięta. 26 Ybris. Czwartek
y piątek cicho od strzelan potędy było, ani mysz tez temu bar-
dzo radzi byli. bo nas wielkostatek wielki wszystkich głud nakonie
sczęscie bo y odebrnąć ktory miasto siana Komondowano, kazdy
się trzeba było obawał. Kozacy Zaporowscy podczas nocy
zdayszy plon Tatarski zamostem odezwali. Zgwałtemu nazby-
tą zamost czesc ich przeszła ale się z tym kilka setek nosiło
zato. 28 Ybris Sobota cicho od Turkow dwoch tabatow z pod
chorągwie P. Stolnickiego zdrayco w ktorych postrzezono
że się do Turkow przedać chcieli zcięto. Tegoż dnia koło Jch MM
PP Hetmani z Rotmistrzami y PP Mistrzami mieli, przy czym
y PP Kommissarze byli. Poporzucza o potrzebach Woyskowych się-
gali mieli wielow ustępowaniu, czyli z okopow było Cromę się-
gnąć wrzesc dawali sentencyę czy z drugich myśl Kudomowi czy zbiera-

Konkluzyą

Konkluzya y zgoda miedzy nayszych natym stanęła. Przeodchodzi
etyd aże z przyiątszey się do gardł, nieprzyiaciołowi się bronić,
przeitrzeźaiąc tego aby na nakurkach naszych do Oyczyzny dro-
ga musiał nieprzekrzata. Zyznosc obmyślic PP. Hetmani obh
gowali się y nasekodzi asekuracyą dać obiecali. 23 Obm Niedz
la Kozacy Zaporowscy znowu zebrawszey się kilkaset, a stroże
Tureckę orzho obsiedzy czaty z Oboźnych wpadli. Turkow przy
cych do kilkudziesiąt pokłoli: koni, wołow, wielbłądow nie
mało zarwali. Znamiotach fantow sukien pieniędzy y in
nych rzeczy nabrali, zawoźow takze poczęsci. Chorągwi dzie sa-
czarskich wielu te królewiczowi Jmci oddali. Tegoż dnia wy-
stano było Tabor do kamienca po wyżywnosc: ale dla nawalno
sci Tatar ktorzy się powszystkich niemal gościencach y dro
gach wiesali wrocić się. 20 Obm Poniedziałek Cało
było nieprzyiaciel w polu niewychodził ziawnie się nieukazał.
Zdzrał rednak nayczęscey strzylał, a nasi takze z całem domu
Cesarz sam rozdził z Oboźnym swego mil dzie ku Prutowi y tam
dni kilka był z Chanem Tatarskim. Oczekuiąc na Hali Basze
ktory mu przedtym nieradził iść nate Woyny z Polakami. Oco
się nan zarzekł gniewał, y dlatego go z Bonaru zostawił. Dopie-
ro znac bych potrafić kazał, ktory mu Woyny te radził: ostrz
dzigc się ze samiotwą y Osobą swoią przyszedszey nie nam.
przez tak dłuzy czas uczynić nie mogł. Wnoczy Zdrowzyste
nie chodzili na czaty y kilkoh Turkow dostali: Cielanow,
koni, wołow, potrosze dobyli. 21 Obm Wtorek Tendzien po
koyny odmieniaiąca mrokami. Kozacy Zaporowscy całkowa-
li w paschowiskach Tureckich, bawołow y koni niemało zdo
byli. 22 Obm Srzeda P. Jakob Zelinski Postanie od Jmci
P. Hetmana Polskiego od Turkow się wrocił: z nim z nowa
Baptysta Wezelli Hospodara Multańskiego Postanie
przyiachał y kilka listow z Kittayske czerwonq awizowych
P. Hetmanowi oddał. Tegoż nocy Kozacy Zaporowscy nadbrzeg sho-
ny Dniestru przeprawiwszy się nocy wiele Turkow orsprzeki
u mostu ich pokłoli y Cekierbaszę zabili ktory się za to prze
prawił był aby mieysce Obozow Tureckiemu pod kamien-
cem wypatrzył. Gdyż y ta wieść przyszła że się sam Cesarz tam
ruszyć chciał, albo część Woyska z Armaty posłał. Wtencas ko
zacy zdobycz dobrą wielką z Bydłow y koni. Za
to wziął Cesarz bardzo tego Baszey bo był człowiek Rycerski
y mądry. W swoboźe swoim trwogę wielką skoro dzien miał,
że drudzy aż do Prutu uchodzić chcieli. Tegoż dnia wielką
szkodę Rycerstwo odniosło, wzięladzi y Pachołkach ktorych
Tatarowie potrawę rządzących nasiągnali niemało, y koni
nabrali z tłoczy P. Hetman W. tak bardzo chcący był pocieszyć
rzeczą ludzi niezna.

23 Obm Czwartek Jch Mc PP Komissarze Putkowscy y Zelin-
skie wszystkie sechatkę mieli do Jmci P. Hetmana Koronnego

ktore miesto

darmo żadnego nie wystrzelono. Ale Stary przekupiec turecki
zabito i

Ktorego widzieto egipcianin, y napoty prawie cywego zastali.
Potym kroc niemoc wielka mu przypadła y opotudniu samym
Jedwiego cywego na Zamek Chocimski okazecie odeszło.
Tegoz dnia Jegzment zsiebie stroyt poganin nam niedoszedł,
czat, y pokoy był od niego na Okopy nasze. Popołudniu je-
dnak z za Dniestra strzelano niemal do wieczora z dział na
Kozaki. Przeciwko ktorym zatoczono tesz naszych dział
kilka y sam P. Hetman Polny ze rychtował y dobrze ich
ugodził Kulkarze z epochopu kula podwuch poseta. Za
razem się Turcy z tamtąd y z działami sprowadzili y aż
ku mostowi swemu odeszli. W nocy Kozacy porzuciwszy woy
pierwszy okop ktory nad samym Dniestrem mieli y szan-
ce roskopawszy przenieśli się y pomknęli na gor Krzeszan-
skiemi ścieszkami takze wz Tabor Leszowczykow z okopy od kryty
zbat się zaokopem tegoz dnia Pułkownicy y Rotmistrze P.
Kasty z chacke mieli obmyślaiąc wczas o Jegzmentarzu y opi-
kunie wczeli by śmierc zaszła na Jmć P. Hetmana P. Obacz-
szy tedy Jmć P. Hetmana Polnego, a principaliter za Stro-
Krolewicza Jmci Samego stali od siebie Pana Stę Orszanskie-
go, P. Alexandra Sapiechy P. Woiewodzica Witebskiego P.
Paca y P. Ludomirę etc prozby czeby ich pod skrzydła
swe przyięc y nieabrawiał się. odszczemiel oprzyiąć y onemi
się opiekować chciał. W nocy Tabor Krolewicza Jmci
do Kamieńca dla zywności wyszedł.
29 Obris Piątek P. Hetman Wielki umarł odrugiej godzi
nie spotudnia.
25 Obris Sobota był Szturm gotowy od Turkow na Okopy nasze
do Szancow ubramy siedmej Strzeleckiej nabarli byli Konni Turcy
z Chorągiewami, ale piechota z Szancow ustępować ale ich ode
prędko wsparto y posiłkowano. Z lasu tesz Janczarowie z pry-
komych się skradaiąc do Szancow naszych zapasc chcieli ale
ich nasi y zdział razili y ochotnik z okopow wychodząc od
strzelał. W tenczas Kozacy Koło swoich zdzierała naszego cabi-
ze puskarze ale wszystkowat pozbyli sami
26 Obris Niedziela z Niedzielę był dzisz zrana ku południu
u się wypogodziło. Popołudniu wyszło z Dniestra Pogarszka z
Chorągiewami do pięciu bysięcy y lubo od mostu swego kupami
nie puścili zachodząc siednak y zdaiąc się przeciwko Oboz
cowi naszemu wszystko pola okryli. Dopiero
dział dziesięc nad Dniestrem postawiwszy do Kozakow
y Leszowczykow bić poczęto. Był y sam wtedy Kapitan
one Cesarz przypatrując się Obozowi naszemu y temu
swemu które aż przed wieczorem ustało z działa strzela-
nia. Bonasi który perspektywam z tenczas patrzył
upatrzeli wiele Turkow stroyno y bogato przybranych
ley y drudzy Janczary przez te przepasane mieli. Exposito
Arbit

hrtate veriimile videbatur, że nigdy ich przedtym tak wiele
po za Dniestru nie erdito. A distantia eas loci do perpe
dwij części Obozowej nadut się się gaiącej przez Dniestr
tylko była że kardege exercitu capacitate dobrze obeenac
mozono y sobie rady po zad in occasum natenecas idące dote
że im pomagały

29 Ibm Poniedziałek Baptysta Vevelli opotudniu
przeiżdżał do Obozu naszego przybył przyniosł od Vejzera
listy z ktorych radził Mci P. Hetmanowi, aby dla namowy
o Pokoiu y postanowienia przyimierza Cesarza rzymskiego
zacnego wysłał. Jakoż y P. Zelinski ktorego było przedtym
z Vevellim do Obozu Tureckiego wysłano hr erdit że
Turcy mieli bydź tractabiles, byle iedno kto znaczny nato
do nich przyiechał

28 Ibm Storek podmiu wczorayszym ktorego cicho
było od Turkow gdyż mnie nazierali: tylko straż ich potę
żna za gurą przy lesie na zwyczaynym mieyscu stała. Dziś
zaś rano tam podiadli byli pod Lwowiec Tatarzy z Turki ale
ich zaraz od stryiano: gdyż tam ludzi naszych dosyć zawsze
no co wato y takich sita co manowcami z kamienia przechodzili
y odpoczywało. Nieżeli kiedy tedy wtenczas dzień usilnie y naj
więcey się onaż ten bisurmanin Kuittze spytkich się znac dawszy
z Obozu swego wyiechał był zamysłu iedno swego chcąc dokazać.
Kwana tedy pod gesty miał nim opadła zawierzona deszcz
my ich mgła: ktyk rzeczy dzięki nagore iedne za Dniestrem
y burzy ich dwie które po kilkanaście par wołow ciągnęło.
Kommenda też z Turkow y Tatar przebranego wysłał dobrze
stylku tysięcy z ktorych iedni nie daleko drugi rozsypane po
polu dnieży zprawie z chorągwiami pod Lwem stali a wszy
scy iako udano by się im było gotowo do nas przez Dniestr
ieptaw isc chcieli. Naprzod tedy do Taboru Zaporowskich
strzelac y bic ich dział Cesarz rozkazał. Strzelano przez
dzień cały od poranku nie przestaiąc. Tak cesto y gęsto zsypa
lano iako gdy owo przy monstrze piechotnej od musketow bywa
aż nie ziemia od gromu wielkiego trzęsła. Tey strzelby
taki effekt y szkoda w naszych zeszła się postrzegli że
dniu onym Cesarz z Zaporowskich zabito. Gdzym ich
niektorowie Cosanczy dzięki Bogu mieli że ich wy
grać mieli o krzyk wielki y chatas puscili z wotami.
Z drugiey strony zaś od Obozu swego nad Dniestrem bliżey
starym mieyscem z ktorego się Kozacy przenieśli przy
puszczono szturmem kilkanaście bisurmanow tak
że do Taboru Zaporowskich nawałem y naiskiem wielkim
tak z tego ich stron strzelba na nich siła się wzięła
Janczarom od strzelania y szturmowy kilka odbiła
Cosanczy ktorych z wołkami Cesarza samego zgrat
tem pędzono y naganiano. Ci tak kowali Kozacy Zaporowscy

Kozgdy sie Pogaństwo do nich z wałtem darło ale ani tego
iako laudz avidi nieprzyznawaią. Wreszcie nigdy do obozu ich
taki szturm niebył rzadko sie w polu zaszłe mężnie uganiali. Opo
tudniu samym puszczono średniego burzącego działa które dwakroć
z siebie chuk wydawszy zdało sie, ku namiotu Krolewicza Jmci kto
ry przy szopie wielkiey koscielney rozbity był y tak prozno stat
y nim mkt niemieszkali: gdyż Krolewicz JMc. dobrze mszy przy
namiotach JMc P. Hetmana Wielkiego w hatce z gliny lepionej kto
rey mu był wiatrzak po przyiechaniu skoro zachować ostatek
swoie miał stancyą. W tenczas Korpowała Krolewicza JMci Jeds
szczęsca w szopie małey niedaleko namiotow tych gdzie z drugim
swym Towarzystwem siedział a wten moment dostrzegł podnosiłsie
kula w gtowę uciekła także prędko na ląd Borzy stangł. Z trzeciey
zas strony w puł godziny potym chwili szturmowano od pola ku bra
mie koronnej y od cerkwi z lasow do okopow. Ale y tu sam Pan Bog
Obrońcą naszym będąc nieprzyiacielowi pozwolił odnieść niedopuścił
takiego szkody swą y chanby zamyślow swych musiał zamiechać
Tegoż Dnia Srzoda odprawiono Bapkyste Dawellego Postowiczka
nasi tegoż dnia rechali do Obozu Tureckiego na Traktaty P. Gu
rowski Kasztelan Bełzki y P. Jakob Sobieski Woiewodzic Lubel
ski maiąc sobą dotrzydziestu osob z czeladzią: wyprowadzono ich
Pięknie z Stroyno y Zacnie przybranego dosta Koni w pole, aż na
Gurę ku Tureckiemu Obozowi. Gdzie tez z Turecy w takiey sze siebie
stali przyimuiąc postow. A przyiechaniu sie z niemi ozwał sie im
P. Gurowski przez Tłumacza mowiąc sie my do was z Pokoiem
przyszli. na co westchnąwszy odpowiedzieli: dayto Boze aby Pokoy
był gdyż tego wszyscy czekamy y oto z drugiemi naszemi ana Bo
ga prosiemy
30 Tegoż Czwartek Cicho było od Turkow nasi rednak wytrwać
niemogąc popołudniu wypadli na harc za Turki aż zaczęli za
pędzaiąc sie. W tych harcach Kozacki Towarzysz Koma z wyszey
piechoty kilka stanął wychodzić lecz od swoich dla niesporu pow
wany niebędąc ale odbierany od Turkow siekły. Z Tatarzy Kozac
pluski z drzewem pod zbroie w brodę obrażony.
31. Tegoż Wpiątek Tabor Krolewicza Jmci Ktory był dla zgrzywo
ści do Kamieńca wyszedł wrocił sie. Postał był Cesarz Turecki
przeciwko niemu tegoż dnia ludzi kilka kiszczy y dział dziesiątek
Ale nasi doszedszy ich tego insze puścili ich drogą. Zaczym
Nieprzyiaciel wrocaiąc sie temi z działami począł był z za Dnie
stra do Okopow naszych strzelać. Ktego nasi puskarze spędzili sie
zaraz z działami ustąpił tegoż dnia P. Krzesz gmy taborze przyiechał
JchMc PP Komisarze maiąc względ na zgrzeszenie woyska. zaczęto
darowny

darowny pozwolili. Tegoż dnia od Kozakow Dunskich postanni
kowie przybyli z listem do Krolewicza JMci oznajmuiąc że przeciwko
mu nieprzyiacielowi krzyża świętego idą prosząc o chorągiew Krolewicza
JMci. 2 Cbris Sobota postanowienie Dunskich Kozakow odprawieni
z tem aby przybędą chorągiew im dana będzie
3 Cbris Niedziela cim Brancow naszych od Turkow uciekło.
4 Cbris Poniedziałek P. Jakob Sobieski Woiewodzic Sybelski z
Obozu Tureckiego przyiechał azniem przybył Cesarzewicz dla na
mowy ich napokoy Traktatakla. Za Cesarskim Stołem trzech było.
Pan Kasztelan Bełzki loco Alexandri został w Obozie Tureckim
5 Cbris Wtorek znowu Pan Sobieski Woiewodzic z Cesarzem do
Turkow odiechał mając rzecz od Panow Komissarow wnscriptis po
dane punkta na skończenie Traktatow. Brancow Dwoch przysłano
do Turkow
6ta Cbris Srzoda wybrębowano de securitate Turkow aby
ich Katholikowie potrawę rzadzcy nieznaczyli y nieszka-
li. Opołudniu tenże Cesarz co z Panem Sobieskim był Samo
wtorem mając dwoch swoich z Towarzystwie przyiechał
skarżąc się że Tekiely zaraz tem do sta koni
7ma Cbris Czwartek tenże Cesarz po ranu wyiechał z Obo
zu naszego. Ijano P. Sulikowski który do Porty z Cesarzem na-
ke Gonca Posła Prekrzeg miał iechać przyiechał.
8va Cbris Piątek Pakta Pokoiu y przymierza w Decem ona-
szemi Postancami Komissarzami namowione: Ktory tegoż dnia
do podpisowania stały Cesarskiey przypuszczeny.
9 Cbris Sobota Panom Komissarom Pakta oddane od Decem
putne, Ktory tez onego pozegnawszy mieszkanie Cesarzem
do Obozu mieć mieli Alterkauzi. Ktoby miał się wprzod na
sze y Woysko sprowadzić.
10 Cbris Niedziela Cesarz Turecki z Obozu swego ruszył się
Do naszego wrocili się Panowie Komissarze. Postanowiwszy
Gosce: zastali Krolewicza JMci w Skopie na Nabożeństwie z
cesarzem. Tam dzięki powinne Panu Bogu oddane. Te
Deum laudamus spiewano. W Wieczor strzelba nato
ast bita sit Nomen Domini benedictum Amen.

Index tego Manuskryptu.

De Vita Magni Joannis Zamoscÿ Regni Poloniæ Cancellarÿ & Exercituum Ducis Libri tres. Reinholdi Densteinÿ.

Liber Imus. - - - - - - - - - - - - - - - Folio 2
Liber 2dus. - - - - - - - - - - - - - - - - 13
Liber 3tius. - - - - - - - - - - - - - - - 32.
Victoriarum Joannis Zamoscÿ Clenchus - - - - 54.
Rerum Polonicarum Libri tres.
Liber Imus. - - - - - - - - - - - - - - - 55.
Liber 2dus. - - - - - - - - - - - - - - - 92
Liber 3tius. - - - - - - - - - - - - - - - 105.
Literæ Caroli V. Regis Sveciæ, ad Joannem Zamoscium 133.
Literæ Joanis Zamoyski, ad Carolum V. - - - - - 133.
Aliæ eiusdem Joannis Zamoyski Literæ, ad Carolum 134.
Literæ Caroli ad Joannem Zamoscium - - - - - 135.
Literæ Zamoscÿ ad Carolum. - - - - - - - 136.
Literæ Caroli ad Zamoscium - - - - - - - 136.
Literæ Zamoscÿ, ad Carolum. - - - - - - - 136.
De Polonica Electione, in Comitÿs Varsaviensibus Anni 1587. et quæ secuta sunt usq; ad Coronationem Sigismundi III. Regis Poloniæ - 150.
De Forma Regni & Regibus Poloniæ - - - - - - 155.
Excerpta de Regno Poloniæ - - - - - - - - 156.
Elegantißimæ Literæ Joannis Zamoyscÿ ad Clementem VIII. Papam A. 1605. - - - - - - - - 157.
Literæ Joannis Zamoyscÿ, ad Regem Angliæ - - - 159.
Literæ Joannis Zamoscÿ ad Justum Lipsium. - - - 159.
Ordinatio Illustrißimi Domini Joannis Sarÿ Zamoyski Supremi Regni Cancellarij, & Exercituum Ducis Generalis zroznemi Transakcyami, ab Anno 1589. ad Annũ 1604. - - - 159.
Kopia z Metryki JW. Jm Pana Jana na Zamosciu Zamoyskiego, Kanclerza, y Hetmana Wielkiego koronnego, co się stało a prawdziwie z Jchmcią Panami Senatorami od Rycerstwa Polskiego y Węgierskiego pod Gliniany z Definicyą, tey Historyi. A. 1379. - - - - - - 173.
Oblata Laudi Conventus particularis Sredensis A. 1590. 3. Julÿ Strony Poglownego, ktore na ten czas było uchwalone. - - - - - - 177.
Forma Juramenti quod Bethen Gabor præstitit Cassoviæ, Legato Turcico & postea per Legatũ Suum Constantinopolim misit. - - - - - 178.
Juramentum Turcarum Jmperatoris Gabrielis Bethen Gabor factum Vratislaviam fuit illatum Germanici ideomatis. - - - - - - - 179.
Stephani Regis Poloniæ allocutio ad proceres Polonos. Anno Domini 1585. - - - - - - 179.

Votum JW.o JPana Jana Zamoyskiego Kanclerza y Hetmana Wielkiego Koronnego, ktory z stołka swego Senatorskiego wystąpiwszy w poyszrodku Jchmw PP. Senatorow dat. - - - - - - - 179.
List Jm Pana Zułkiewskiego Kanclerza y Hetmana Koronnego do Krola Mci A 1620. - - - - - 181.
List do Jasnie W.o Jm Pana Thomasza Zamoyskiego Kanclerza na ten czas Koronnego, od Begleberga Oczakowskiego Ani 1636. - - - - - - 191.
Respons od Tegoż JW.o JP. Kanclerza Koronnego Temuż JP. Beglebergowi Oczakowskiemu dany A.o 1636. - - - - - - - - - - 192.
Mowy rozne, Vota Kommissye y Listy S. p: JW.o Jm Pana Tomasza Zamoyskiego, Podkanclerzego Koronnego - - - - - - - 193.
Zywot y Dzieła Niesmiertelney pamięci JW.o JP. Tomasza na Zamosciu Zamoyskiego Hrabi na Tarnowie, Wielkiego Korony Polskiey Kanclerza, Jenerała Krakowskiego, Knyszyńskiego, Sokalskiego, Kałuskiego, Nowotarskiego, Rabsztynskiego &c Starosty, przez Stanisława Zurkowskiego Sługę iego ab anno 1609. ad Annũ 1635. opisany. - - - - - - 221.
A nayprzod o młodosci y zabawach iego od Roku 16. Życia tegoż Pana Conwersacya. - - - - - - 222.
Votum JW.o Jm Pana Tomasza Zamoyskiego, Woiewody na ten czas Kijowskiego na Seymie Warszawskiem. 285.
Dziękowanie JW.o Jm Pana Tomasza Zamoyskiego - - J. K. Mci, za Pieczęć mniejszą, koronną, na Seymie Warszawskiem A.o 1628. 20 July. - - - 290.
Przemowa JW.o JP. Tomasza Zamoyskiego, Podkanclerzego Koronnego, na witanie Jchmw Panow Posłow na początku Seymu A.o 1631. - - - 293.
Votum JW.o JP. Tomasza Zamoyskiego Podkanclerzego Koron: na Seymie Warszawskiem 1631. 294.
Kredens od Krola Mci Szwedzkiego Władysława, Krolewicza Polskiego, Jchm PP. Posłom ad Ordinis Regni, sub tempus Electionis przysłany. A.o Dni 1632 do. - - - - - - - - 301.
Oracya przez JW.o Jm Xiędza Henryka Firleia Biskupa Przemyskiego, na Elekcyi Krola Mci Władysława Szwedkiego, ad Ordines Regni miana A.o 1632. w Warszawie. - - - - - 302.
Mowa Krolewicza Mci Kazimierza do PP. Posłow. 304.
Respons tymże Jchm PP. Posłom przez JW.o Jmci Xiędza Arcy Biskupa Gnieznienskiego Jmieniem Całego Senatu. - - - - - - - - 304.
Nominacya J. K. Mci. Władysława, przez JW.o Jmci Xiędza Arcy Biskupa Gnieznińskiego na Warszawskiem A.o Dñi 1632. - - - 305.

Przemowa JW.° Jmci Xiędza Arcy Biskupa Gnieznienskie.°
przy oddawaniu Dekretu Electionis Krolowi Jmci
Władysławowi Anno Domini 1632. w Warszawie 306.
Przemowa JW.° JP. Sobieskiego Marszałka na ten
czas Rycerskiego do Koła, do Krola Jmci Włady-
sława uczyniona. A.° 1632. - - - - - - 307.
Mowa Krolewicza Jmci Kazimierza po Elekcyi
Nayiaśnieyszego Władysława Krola Polskiego. 308.
Mowa JW.° JP. Domasza Zamoyskiego, Podkancle-
rzego Koronnego od Krola Jmci Władysława
do Urzędu Miasta Krakowskiego. miana 1633. 309.
Mowa JW.° JP. Mikołaia Ostroroga Woiewodzica
Poznanskiego, do Krola Jmci Władysława IV.
w Krakowie na Seymie Coronationis. 1633 A.°. 310.
Respons na tę mowę dał JW. JP. Tomasz Zamoy-
ski Podkanclerzy Koronny, od Nayiaśnieyszego
Krola Jmci Władysława IV. Jchm PP. Posłom. 314.
Kondycye Pokoiu wiecznego z Moskwą zawartego
w Roku Pańskim 1634. - - - - - - - - 315.
Witanie Krola Jmci pod bytność iego w Zamościu
od JW.° JP. Tomasza Zamoyskiego Podkancle
rzego Koronnego, - 1634. - - - - - - - 317.
Votum na Seymie JW.° JP. Tomasza Zamoyskiego. 319.
A.° 1635. na Seymie, gdy JW. Jmci Xiądz Ziadzik
Kanclerz Wielki Koronny, J. K. Jmci oddawał
Pieczęć Wielką, Sam postąpiwszy na Biskupstwo
Krakowskie, od Krola Jmci JW. JP. Tomasz Za
moyski Podkanclerzy Koronny iak odpowiedział. 320.
A.° 1635. w Warszawie na tymże Seymie Oddwanie
Pieczęci Wielkiey Koronney, JW. JP. Tomaszowi
Zamoyskiemu od J. K. Jmci przez rękę y mo-
wę Jmci Pana Przyiemskiego, Marszałka Na-
dwornego Koronnego, Jenerała Wielkopolskiego. 323.
Dziękowanie za Pieczęć W. koron. J. K. Jmci od JW.°
JPana Tomasza Zamoyskiego A.° 1635. - - - 324.
Respons JW. JPana Tomasza Zamoyskiego Kan
clerza W.° koron. Jmieniem Nayiaśnieyszego
Krola Jmci, na winszowanie rożne Jchmciom
Panom Senatorom, y Izbie Poselskiey. - - - 326.
Mowa JW.° JPana Tomasza Zamoyskiego, Kancle
rza W.° Koron. do Jchmciow Panow Kommissa-
rzow Obojga Narodow w Expedycyi Moskiewskiey 328.
List Xięcia Jmci Zbarazskiego Kasztellana Kra-
kowskiego do iednego ex Patribus S. J. A.° 1619. - 329.
Tegoż Xięcia Jmci Zbarazskiego Koncept o Warmij
Zaczynaiący się wtę Słowa, Warmia czemu
płaczesz, y narzekasz. Sic visum est Salvatoris. 330.
List Xięcia Jmci Zbarazskiego, Koniuszego Koronn.°
do JW.° Jmci X. Biskupa Krakowskiego. - - - 329.
List Nayiaśnieyszego Władysława Krola Polskiego,
do Cesarza Tureckiego Anno 1636. pisany. - 331.

Vaticinia Brzemię Polskie, albo Prognostyk iego A° 1553 331.
Wykład tego ktory to widział y miał obiawienie . . 332.
Zamknienie tegoż Prognostyku . . . . . 333.
Revelatio Sanctæ Brigittæ. . . . . 333.
Explicatio huius Revelationis. . . . . 333.
Prophetio S. Antonio de Anchora simplici Rithmi investita. . . . . 334.
Prophetia ex libro Rndissimi Eppi Caudensis 1648. 334.
Prognostyk Ani 1650. . . . . 334.
Profecya o Krolach Angielskich. A°. 1550. . . . 334.
Vaticinium Doctoris & Astronomi 1552. . . . . 334.
Prophetia Abbatis Hidruntini. A°. 1279. . . . 335.
Wypis Proroctwa starodawnego, ktore przy Budowaniu Baszty, albo Bulwerku iednego w Marenburgu w Prusiech nalezione było, od Kommendanta Szwedzkiego na miedzianey Tablicy. A°. 1656. . 335.
Prognosticum Cuiusdam in Annũ 1666. . . . . 336.
Profecya albo Contenta Listu, od Vice Rega Sycylij do Oycow Jerozolimitanskich A° 1660 . . . . 336.
Nowy Prognostyk posłany Nayiasnieyszemu Cesarzowi. Mci, od Jmci Xiędza Denhofa z Komet wypisany A°. 1665to. . . . . 336.
O Kometach co y kiedy znaczyły . . . . . 337.
Nowiny z Wenecyi o pogromieniu Woyska Tureckiego. 338.
Planctus Cvisij Ducis adverso certamine fugientis. . 339.
Epitaphium Cardinalis Rychelica Scommaticum. . . 339.
Epitaphium Vrbani VIII. Pontificis Scommaticum. 340.
Petitiones Cardinalium ad Papam. . . . . 340.
Podział monety Polskiey na Seymie Warszawskiem. . 341.
Mowa JPana Starosty Dolinskiego Grandziurdziego, do Chłopow w Gromadzie miana. . . . . 341.
Opaczna Ewangelia Strony Woyny Cesarza Chrzescianskiego z Szwedami w Niemczech 1638. A°. . 341.
Cug Roznych Narodow wierszem opisany. . . . 343.
Amores Nationum. . . . . 344.
Descriptio morum Diversarum, Nationum. . . 344.
Descriptio Polonorum Hirogliphica. . . . . 346.
Paskwil na Arcy Biskupa Gniżninskiego . . . . 346.
Wierz do JP. Leszczynskiego Woiewody Derpskiego. 346.
Wiersze na Pannę Opalinską Podkanclerzankę Kor: 346.
Wiersze na Xięcia Mci Radziwiłła, ktory po rozwodzie z Wisniowiecką, poiął Pannę Strusuwnę. . . 346.
Woyna Turecka y Wołoska, przeciwko Koronie Polskiey podniesiona, za Panowania Nayiasn: Sigismunda III. Krola Polskieg, y Szwedzkiego. 347.
Przymierze, y Pokoy z Cesarzem Tureckim 1621. . 351.
Dyaryusz Woyny Tureckiey pod Chocimem 1621. 352.
Assekuracya Kozakom Zaporowskim. . . . . 363.
Instrukcya Panu Jakubowi Zelinskiemu Goncowi do Wezyra . . . . . 364.

Instrukcya Panom Posłom do Cesarza Tureckiego. 368
Pakta Posłow z Cesarzem Tureckim . . . . . 373.
Pakta Tureckie na prędce w Obozie Polskiem przełożone 374.
Regestr wszystkiego Woyska Polskiey, y Tureckiey
pod Chocimem expedycyi. . . . . 377.
Dyaryusz expedycyi Cesarskiey, Stanisława Zołkiewskiego Kanclerza, y Hetmana Koronnego,
przeciw Skinderbaszy Tureckiemu A°. 1620. 329.
Dyaryusz Woyska Polskiego pod Chocimem przeciw Osmanowi Cesarzowi Tureckiemu
A°. Dni 1621. . . . . 300.

Koniec tego Manuskryptu.

List Zoł. K 180, 243/2

235/2

244/2

Zmarło Lehm. kor. K 261/2

List do Jezuity 329

Podział monety 341

BIBLIOTEKA FILIPACYI W. M. BAWOROWSKIEGO

Rkps. Nr. 65

R. 395

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1
62-002 Suchy Las
www.digital-center.pl
biuro@digital-center.pl
tel./fax (0-61) 665 82 72
tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.
Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.